

2

COMMEN-
TARIVS BREVIS RE-
RVM IN ORBE GESTARVM,
AB ANNO SALVTIS M. D. VSQVE
IN ANNVM M. D. LXXIIII. EX OPTI-
mis quibuſque Scriptoribus congeſtus, &
nunc recens non parùm auctus &
locupletatus,

PER F. LAVRENTIVM SVRIVM
CARTHVSIANVM.

Cum INDICE copioſiſſimo.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

COLONIAE,
Apud Geruinum Calenium, & hæredes Ioannis Quentelij, Anno M. D. LXXIIII.
Cum gratia & priuilegio Imperiali in decennium.

ILLVSTRIS-
SIMO PRINCIPI
AC DOMINO, D. ALBER-
TO, COMITI PALATINO
Rheni, ac vtriusque Bauariæ Duci, &c. Domino suo clementissimo,

S.P.D.

V M ante annos non multos D. Naucleri Chronica in officina Quenteliana denuò essent excudenda, illustriss. Princeps, clementiss. Domine, rogauit me D. Geruinus Calenius, Iuris Licentiatus, mihi ob animi candorem & morum integritatem charus, vt ad Nauclerum adijcerem eius temporis historiam, quod ab illius Chronicis interim effluxisset. Maluissem ego alterius ea in re opera illum vti potiùs voluisse, quòd illi argumento parùm essem idoneus: sed cùm non occurreret alius, coactus est à me petere, quod permulti alij longè & feliciùs & absolutiùs atque etiàm accu-

ratiùs præſtare potuiſſent. Feci ergò quod rogatus eram, & vt non prorsùs lectu indigna ſcriberem, multorum doctiſſimorum hominum libros hiſtoricos cursìm perlégi, atque ex ijs non ſinè labore collegi, quę poſſent Lectori aliquam adferre vtilitatem. Et nè planè ſterilis eſſet narratio, ſi nihil præter nudam hiſtoriam contineret, admiſcui interìm pias quaſdam admonitiones, nonnunquàm etiàm ſanctiſs. Patrum inſignes ſententias, vt vberior ad Lectorem fructus rediret. Deindè autem etiàm ſeparatìm excudi placuit eam hiſtoriam, iam multis locis auctam & recognitam: quæ quidem breui tempore facilè diſtracta eſt. Sed interìm tamen ad me perfertur, non deeſſe, qui dicant parùm decuiſſe Carthuſianum ſcribere hiſtoriam, alios etiàm, qui me putent pluſculùm indulſiſſe affectibus, nonnullos verò, qui me etiàm maledicum vocent. Quibus omnibus vt breuiſſimè ſatisfaciam, nôrint primi, me non facilè hanc ſcribendi prouinciam ſuſcepturum fuiſſe, ſi vel ipſi eam ſuſcipere, vel alios doctiores, vt ſuſciperent, adhortari voluiſſent. Porrò alij id certum habeant, me nihil aut odio cuiuſquam aut amo-

amore scripsisse secus, quàm haberet rei veritas, quantùm equidem scire potui: nec debet mihi vitio verti, si laudaui præclarè de Repub. Christiana meritos, & acriùs interìm perstrinxi proditores & perditores inclytæ Germaniæ nostræ: quales sunt ij, qui sub prætextu Euangelij & puræ doctrinæ teterrimos errores & iam olim damnatas hæreses in orbem inuexerunt. Postremi autem, qui me maledicentiæ insimulant, desinant (oro) esse schismatici: desinant populum Christianum, Christi Iesu precioso sanguine redemptum, in errores inducere: desinant atrocissimè & impijssimè lacerare ac proscindere Christi Catholicam Ecclesiam, Romanos Pontifices, Sacramenta & instituta Ecclesiæ, & id genus alia: desinant dicere bonum malum, & malum bonum, redeantque ad pacem & vnitatem filiorum Dei: & tum sentient me, etsi nonnunquàm asperiùs scripsisse videar, tamen longè fuisse modestiorem, quàm res ipsæ poscere viderentur. Atque his ego in præsens responsum esse velim ijs, quos suprà dixi. Nam prolixè contendere mihi sanè integrum non est. Quanquàm quòd ad postremos attinet,

qui me maledicum vocant, possem faci-
lè ostendere, si mea scripta cum eorum
scriptis conferātur, illos se potiùs quàm
me perstringere voluïsse. In ijs enim est
Casparus Peucerus Melanchthonis ge-
ner, qui in suo illo v. Carionis libro, dum
eum illustr. Saxoniæ Electori Augusto
dedicat, adeò furiosus & rabidus in me
incurrit, vt non modò scurram, sed eti-
àm blasphemum filij Dei hostem me vo-
cet, nec dicere vereatur, quod tamen do-
cere nunquàm poterit, me impudentèr
res manifestè veras calumniari ac depra-
uare. Tum verò in ipsa historia tam im-
potenter incurrit in Summos Pontifi-
ces, quorum odio isti infelices & miseri
deflagrant, vt sanè bellissimum & ger-
manissimum Luteri discipulũ se probet.
Dolet scilicèt viro euãgelico, quòd frau-
des, mendacia, antilogiæ, mutuæ cędem-
que acerbissimæ dissensiones, contenti-
ones, odia plus quàm Vatiniana, noui
huius Euangelij buccinatorũ in mea hi-
storia annotãtur, & identidèm verissimè
commemorantur: nec pudet eũ iactare
doctrinæ Luterice irrefragabilem autho-
ritatem & perspicuitatem, cùm certissi-
mè constet & Luterum ipsum sæpè pu-
gnans

gnantia docuisse, & Luteranos inter se odiosissimè & pertinacissimè dissidere: tum quoquè Philippum Melanchthonem Confessionem Augustanam nō semèl mutâsse, atque ab Illyrico discipulo suo falsi insimulatū esse,& in ipsos quoquè symmystas suos Luteranos acerbè sanè scripsisse, potiusque in doctrina Eucharistiæ ad Zuinglij, quàm Luteri, partes accessisse. Hæc & eius generis alia cùm nos citra vllum mendaciū ex ipsorum editis libris proferimus, maledicos nos vocant, & blasphemos hostes filij Dei. Cùm autem illi immanitèr conspuunt & calumniantur etiàm optimos & sanctissimos Pontifices, Sacramenta & instituta Ecclesiæ Catholicæ, aliaq; similia, non solùm non maledici, sed etiàm egregiè Euangelici videri volunt. Sed tamen vtcunquè sæuiant & tumultuentur viri optimi, veniet quandoquè ille dies, vt intelligant homines, quàm luculentèr sub Euangelij ementita specie ipsis impositum & illusum adhùc sit ab ipsis. Atque vt id faciliùs possint, operam dedi, vt in meo hoc qualicunque Commentario doctrinæ inconstantiam, fœdissimas antilogias, atro-

cissimas altercationes, & his consimilia multa, quæ in nostris Euangelicis dogmatistis & præconibus visuntur, diligentèr Lectori ob oculos ponerem, & quædam etiàm identidèm inculcarem, vt magìs moueant, & tenaciùs animis affigantur. Nec ego vel tantilli facio, hoc nomine à Peucero me maledicum appellari. Ille enim non didicit aliud à suo Lutero & Melanchthone, quàm monachis maledicere, & monachos calumniari, quemadmodùm etiàm præclarè facit, dum in eadem sua Epistola dedicatoria monachos vocat deploratum & profligatum genus hominũ: quasi verò nesciat monachorum institutum semper omnibus seculis præcipuæ apud Christianos, atque etiàm potentissimos reges & principes fuisse venerationi, adeò vt etiàm Magnus ille Constantinus, teste Athanasio, & eius liberi Constans atque Constantius, crebrò ad S. Antonium quasi ad patrem scripserint, & tum illorum fauor, vt idem ait, tum omnis aula regalis illum celebrârit: Theodosius quoquè maior bellum aduersùs Eugenium tyrannũ suscepturus, Iohannem monachũ Aegyptiũ, misso ad illum fidis-

In vita S. Antony.

Nicephor. Hist. Eccl. lib. 12. cap. 39.

fidissimo eunucho Eutropio, de belli euentu consuluerit: porrò Carolus Magnus in literis quibusdam, quarũ exemplum legi, affirmare non dubitârit, se sanctorum monasteriorũ loca sustentando & ditando, non solùm Deum hoc ipso sibi placare, sed etiàm totius regni sui statum corroborare. Eat sane Peucerus & maledicat monachis: nos interìm eius maledictis nihil prorsùs absterriti, pergemus Deo propitio hominibus ostendere malas artes, portentosam vanitatem, impias hæreses, turpissimas antilogias, immania aliorum in alios cõuicia, & id genus alia pulcherrima emblemata fratrũ euangelicorum. Quòd si id Peucerus ferre non potest, separet se ab illorũ hominum sodalitio, redeatque ad Ecclesiam, & eiusmodi nostro labore etiàm gratulabitur: porrò etiàm in pertexendo illo suo Carione desinat criminari Pontifices, & res gestas scribat bona fide: non imitetur Sebastiani Franci maledicentiam, non Sleidani vanitatẽ, cuius posterioris Cõmentarij sanè eiusmodi sunt, vt grauissimi viri eos non immeritò sint detestati & execrati. Atque ipse etiàm Romanorum inuictissimus & pientissimus Impe-

rator Carolus V. cùm eos interdùm legi audiuiſſet, identidē exclamauit, Mentitur nebulo, mētitur nebulo. Quod idem non ſemèl auditum eſt ex ore doctiſſimi Numburgēſis Epiſcopi Iulij Pflugij, cùm illi ad menſam prælegerentur. Et illi certè, quòd res Imperij probè cognitas haberent, & plerunquè prçſentes interfuiſſent ijs, quæ à Sleidano narrantur, facilè de hominis fide pronunciare potuerunt: vt haud immeritò dolendum ſit, apud pleroſque, immò plurimos, tanti fieri illos putidos & nugaces Commentarios, quoſdam etiàm vix æquo ferre animo, ſi Catholici res ab illo mala fide relatas, bona fide commemorent, eiuſque mendacia incauto Lectori prodant. Id quod non indiligenter à quibuſdam præſtitum eſt, ſed accuratiùs & elaboratiùs etiàm præſtitum fuiſſet, ſi clariſſimis & doctiſſimis viris Iohanni Groppero, & Euerhardo Billico, tum etiàm Sleidano longior vita cōtigiſſet. Quin etiàm is, quem dixi, potentiſſimus Imperator Carolus V. cuidam egregio viro Acta publica, literas & alia inſtrumenta, ſua manu tradidit, vt ex ijs Sleidani mendacia detegerentur. Quæ quidem eò faciunt,
vt

vt nemo mirari debeat, identidèm à me perstringi Sleidanum, & eius vanitatem non vno loco indicari. Expedit enim Lectori parùm perito, hominis malā fidem aperiri, vt caueat sibi ab infido historico, qui in suis illis bellissimis Commētarijs sic historiam texit, vt non nisi execrabilium errorum, damnatarū hæresum, seditiosorum dogmatū & turbulentorum hominū, quales fuêre Luterus, Zuinglius, Caluinus, &c. patronum agere velle videatur, idque non sine imperiti Lectoris multiplici pernicie, quandò homo versutus religionis negociū cum historia ità permiscet, vt dum animum Lectoris & rerum infida plerunquè narratione, & multa sermonis blandiloquentia & suauitate demulcet, vnà instillet impios errores & execranda dogmata. Erunt autem fortassìs, qui quandoquè totā eius historiam exactè sibi confutandam sumant: quod difficile nō erit, si possint habere copiam eorū, quæ in Comitijs acta sunt, & quorūdam aliorum. Mihi id integrū non fuit, nec libet sanè cum istis portentosis hominibus contēdere. Prodesse aūt certè hoc meo qualicūq; labore volui Lectoribus, pręsertim parū doctis, & imperitę

peritę multitudini, quam isti suis mendacijs & præstigijs miserè euertunt. Atque tametsi non desunt forsan, qui meā operam carpendam putent, tamen me plurimùm consolatur, quòd cùm alijs multis bonis & doctis viris, tum inprimìs tuæ illustrissimi Celsitudini, Princeps celeberrime, eam probari intelligam: quemadmodùm etiàm nupèr ad me datis humanissimè literis haud obscurè indicauit. Quæ etiàm res, tum I. C. T. apud omnes peruulgata virtus, & in fide Catholica inuicta animi cōstantia, me permouerunt, vt posteaquàm diem suum obijt Reuerendissimus Treuericus Elector, cui superiores editiones inscripseram, hanc postremam aliquot annorum accessione locupletatā, eidem I.C.T. summa animi summissione & promptitudine nuncuparem, vt habeat contra obtrectatores tam insignem & eximiū patronū, quem iam longe lateque celeberrimum reddidit, magisque etiàm in posterum redditura est Principe Germano dignissima in auita religione fortis & immota cōstantia, præter alias multas easque egregias corporis & animi dotes, quibus eam cumulauit rerum omnium præpotēs Deus.

Oro

Oro autem,& quidē enixiſſimè,vt T.I.C. hanc meam exiguam opellam boni conſulat,& eo quo ſolet fauore proſequatur. Chriſtus Opt. Max. ſeruet nobis diù incolumem I. C. T. cum omnibus ſuis. Ex Carthuſia Colonienſi, Idibus Martij, Anno M. D. LXIIII.

T. I. C. obſequentiſſimus
clientulus

F. Laurentius Surius
Carthuſianus.

PIO

PIO ET CANDIDO
LECTORI S.

QVia præsens liber nihil continet, quod Catholicæ fidei aut bonis moribus aduersetur, aut quod in alicuius siue viuentis siue demortui sugillationem tendat: Idcircò ex permißione officij inquisitionis, typis excusus prodit in lucem, vt multorum expectationi satisfiat, qui res in orbe diuersis temporibus & locis gestas auidè cognoscere gestiunt & percupiunt: Bona, vt imitentur: Mala, vt ab ijs & similibus absterreantur: Sicque in omnibus glorificetur Deus & pater Domini nostri Iesu Christi, floreatque eiusdem Christi Dei & Domini nostri vnicè dilecta sponsa ecclesia, inter persecutionum turbines, sicut lilium inter spinas. Eò siquidem vergit scriptoris syncera intentio, eiusdemq; candidus affectus, cupiens prodesse omnibus, obesse nemi-

nemini. Benè vale amice lector, & Deum Optim. Maxim. fideliter pro pace ecclesiarũ & consolatione populi Christiani exora, quem propter peccata, quæ in immensum excreuerunt, necnon propter hæreses & schismata (quæ vt peccatorum præcedentium sunt pœnæ horrendæ, ità subsequentium causæ & omnium malorum lernæ) grauissimè nobis offensum experimur. Quis scit, si conuertatur & ignoscat Deus, & reuertatur à furore iræ suæ, & non peribimus? Mirabiles quidem hodiè elationes maris, manet tamen mirabilis in altis Dominus. Et quanuis, dicente Propheta, Non dormiet neque dormitabit qui custodit Israel, nihilominùs peccatis nostris id exigentibus, ad instar dormientis se habet in nauicula fluctuantis ecclesiæ, donèc excitatus gementium oppressorum, & exulantium piorum Catholicorũ precibus exurgat, vt dissipentur inimici eius, & gentes quæ bella volunt, imperetq; ventis & mari, & obedient ei: tum enim sequetur

tran-

tranquillitas magna. Quod vt quantocyùs fiat, tacti dolore cordis intrinsecùs, exaltemus in fortitudine vocem, & clamemus cum Iuda Machabæo in cælum, & miserebitur nostrî Dominus, finemque malis imponet, vt populus fidelis dignis flagellationibus castiatus, in ipsius miseratione respiret. Non enim in arcu nostro speramus, & gladius non saluabit nos, sed humilis & aßidua oratio cælestem Aquilam ad protegendum nos sub vmbra alarum suarum inclinabit.

F. Theodoricus Buscoducensis Theologus, Ordinis S. Dominici intra Coloniã Prior & Apostolicus Inquisitor.

INDEX

INDEX RERVM AC VERBORVM MAXIME INSIGNIVM, IN PRAECEDENTEM RErum in orbe gestarum Commentarium, collectore Laurentio Surio, digestore Barthol. Laurente.

A

b epiſco-

albani

vexant

qui

 pud

guliel-

heldo

liuo-

N

na-

peu-

T

tem-

zuin-

COMMENTARIUS BREVIS

RERVM IN ORBE GESTARVM AB anno Salutis millesimo quingentesimo, vsque in annum LXXIIII. ex optimis quibusque scriptoribus congestus per F. Laurentium Surium Carthusianum.

Cripturus historiam breuem nostri seculi, nō incommodè, neque incongruè ab illo mihi initiū facturus videor, qui fuit eius seculi singulare quoddam & eximium dec⁹ ac ornamētum, nempe CAROLO V. Romanorū Imp. qui à multis (vt est à quodā viro graui & nobili annotatum) amor & deliciæ generis Christiani dicebatur. Atq; eius optimi & potentiss. Imperatoris crebra, eaque honorifica in hoc Commētario fiet mentio: qua in re nolim me quisquam putet aut confingere aliquid, aut dare affectibus: sed scribere bona fide, quæ apud grauissimos scriptores inuenerim. Et poteram ego his adferre multò plura atq; maiora, sed breuitati aliquid donandum erat, & declinanda hominum sinistra iudicia, qui ferè ex seipsis de alijs æstimant, quæq; se aut nolle, aut non posse præstare nôrunt, ea nec ab alijs fieri potuisse arbitrantur. Quòd si verò in illius prædicandis virtutibus copiosiores erimus, quàm aliorum etiàm laudatissimorum regum & principū, nemo id putet cuiusquam contemptu fieri: neque enim operis breuitas permisit omnia omnium præclarè gesta commemorare, & certè tanta huius principis in Remp. Christianam merita ex-

 citere,

titêre, vt cùm omnium non possimus, vel eius vnius encomia paulò vberiùs celebrare iurè meritoque debeamus. Sed nunc rem ipsam aggrediamur.

Carolus V. nascitur Gandaui.

Anno à virginis partu millesimo quingētesimo natus est Gandaui ipsis ferijs D. Matthiæ Apostoli CAROLVS Austriacus, qui posteà fuit eius nominis quintus Romanorum potētissimus, idemq; religiosissimus Imperator. Natus est autem anno Iubileo, qui est annus gratiæ, & tertia post mediam noctem hora, & quidem (vt dixi) Gandaui, quod est maximum ferè totius Europæ oppidum. Aiunt enim incolæ, eam vrbem cum suis fossis septem milliaria Belgica in circuitu continere. Sunt ibi septem parœciæ, quarum ea, quæ est Diui Michaëlis, fertur ad viginti octo hominum millia habere, quotannis sacram Eucharistiam sumentium. Flumen Scaldis rapidissimū septem in ipsa vrbe pontibus marmoreis magnificentissimè constratum est. Olim septem principes toto septennio eam oppugnârunt quidē, sed expugnare nō potuerunt: hodieq; septem templa in totidèm castris à septem regibus ædificata visuntur. Is ergò Caroli natalis locus, visus est quasi præsignificare illius futuram amplitudinem & excellentiam. Obseruatum est etiàm à nōnullis, quòd ab Augusto Cæsare, qui fuit Christi temporibus, quibus lux Christianæ fidei sedentibus in regione vmbrę mortis illata est, totidèm ferè fluxêre anni ad Carolum Magnum primum Germanorum Imperatorem, qui fuit longè potentissimus, & præter alios, etiàm Saxones multis bellis annis triginta ægrè tandèm domitos coëgit recipere fidē Christi, quot ab ipso Carolo Magno vsq; ad hunc Carolū Quintum, qui fidem Christi in amplissimas ab ipso reperti & occupati noui orbis prouincias, piorum hominum operâ mirabilitèr inuexit ac propagauit. Vt autem in Germaniam & alios quosdam huius orbis populos Christi fides tum illata est, cùm Græci tumultuarentur, & in res nouas auidi viderentur, nec à prauis complectēndis dogmatis abhorrerēt, quod fuit ferè ætate Caroli Magni: ità quoq; nostro æuo, dū Germani & vicinæ nationes, Luteri & aliorum similium hominum peregrinas amplectuntur doctrinas, & à catholica fide, quam ipsis Papisticam libuit appellare, atq; à veterum Germanorum toto orbe celebrata constantia deficiunt, apud Antipodes & in nouo Carolino orbe, (Sic enim vocant quidā) atque etiàm illis in locis & regionibus amplissimis, quę

Gandauū quàm amplū & populosum.

Lusita-

Lusitani partìm adiêrunt, partìm vel vi expugnatas, vel deditione acceptas, suis regibus subdiderũt, Catholica Christi fides & religio, quam Luterus cum suis impúgnat, ab innumeris populis cupidissimè recepta est, hodieque recipitur. Sed hæc possent quidem fusiùs non absque summa horum temporum deploratione dici, at suum habebunt, Deo fauente, locum.

Sub id tempus, quo Gandaui natus est Carolus, porticus insignis è palatio in ædem Diui Iohannis producta fuit opere mirabili, & magno sumptu, longa pedes tèr mille quingentos, septem lata, septem etiàm pedes in altũ subleuata, vt infrà commodè pateret transitus, triplici colore, flauo, rubro, candido, conspicua. Multa in ea porticu erant visu stupenda, sed quæ breuitatis studio prætermus. Ardebant in ea porticu ambulatoria bìs mille & centum faces: visebantur quadraginta arcus triumphales, portarum magnarum instàr, è quibus tres cæteris augustiores erant, & vna quidem Sapientiæ, altera Iustitiæ, tertia Pacis & Concordię dicebatur. Fuit & alia mirabilis porticus aërea, ex funibus compacta è fastigio ædis D. Nicolai ad apicem turris Capitolinæ, plena ardentibus facibus. Per priorem illam porticũ die tertiodecimo, postquàm in hanc lucem editus est, infans Carolus ductus est in templum D. Iohannis. Multi hoc sanè admiratione dignum duxêre, quòd puerulus salutari tingendus lauacro, ità ad baptisterium allatus est, vt terram non attingerent ij, à quibus adducebatur. Et certè quàm ille princeps posteà terrena omnia facilè animo excesserit atque transcenderit, opportunis locis infrà videre licebit, & quidem tum vel maximè patuit, cùm filio Philippo serenissimo Hispaniarum principi regna & ditiones suas omnes, porrò Ferdinando Romanorum pientissimo regi Imperij fasces sua sponte ac vltrò tradidit, vt infrà dicetur. Ad sacrum fontem duo aurei velleris equites & dynastę clarissimi, Carolus à Croia, & Bergensis Satrapa, itemq; duæ regij stemmatis heroinæ, Margareta Britannica, Eduardi V. Anglorum regis soror, & Margareta Austriaca, Maximiliani Cæsaris filia, sponsores Caroli infantis fuêre. Multa quoquè hac die ipsi eidem infanti præclarissima tum à sponsoribus, tum ab alijs quibusdam sunt dona oblata: & ea quidem eiusmodi erant, vt haud obscurè magnifica & rara quædam de illo infante portendere viderentur.

Porticus insignis Gandaui extructa.

lę & Aragoniæ. Sed hoc loco tantùm de Carolo principe dixisse sufficiat. locis opportunis plura dicentur. Potest quidem nostra ætas, tot agitata infandarum hæresum & immanissimorum bellorum tempestatibus, non immeritò sibi gratulari, quòd eiusmodi Imperatorē habere meruit, cuius esset insignis & valdè rara pietas in Deū, & tot accessione regnorū atq; affinitatum, amplissima ditio & potentia. Nec quisquam certè dubitare potest, quin Carolus Cæsar vel cum potentissimis superiorum ætatum Imperatoribus conferri possit, cuius vires vel fortunam potiùs (sic enim dicere solebat) etiàm potentissimus Turcarū rex Solimannus reformidârit. Quantùm autem ille pro Catholicæ Ecclesiæ defensione egerit, dicetur infrà. nec dubium, quin Turcarū vires valdè eneruari ab illo potuerint, immò etiàm eneruatæ fuissent, nisi quidam Christiani principes eius sanctissimos conatus multis modis retardâssent. Vndè etiàm factum est, vt perpetuis ferè distentus bellis, nō potuerit seuerè animaduertere in hęreticos, sub prætextu Euangelij & verbi Dei fœdos & iam olìm à tota Ecclesia damnatos errores excitantes, & pronis in mala hominum animis carnis libertatem, quę dirissima seruitus est, offerentes, qui sub eius imperio mirum in modum excreuêre, sed ità tamen, vt etsi Martinus Luterus Augustinianus monachus horum omniū primus parens nō immeritò dici possit, adeò tamen in multas sint distracti sectas, vt earum certum numerū inire penè impossibile sit, & Luterus ipse propemodū hodiè cōtemptus iaceat, paucissimis ei9 dogmata oīa sequētibus, sicut alibì videbimus. *Solimannus Turca Caroli V. fortunam extimuit.*

Porrò verò cùm pręuideret Deus, fore vt in Europa breuì existerent prodigiosæ hęreses & horrēda schismata, cùm non possit ille nisì in pace & animorum & religionis suaui concordia degere, animum Lusitani regis potentissimi excitauit ad inquirendas regiones ad Austrum sitas. Iam anteà Castellani nouum repererant orbem & terras hactenùs incognitas. Nè qua autem inter Castellanos & Lusitanos dissensio perniciosa oriretur, Romanus Pontifex Alexāder VI. sua interposita authoritate id effecit, vt Castellani ad Occidētem, Lusitani ad Australem polum nauigarent. Ità factū est, vt Castellani continētem amplissimam, insulas maximas & innumeras, auri & vnionum feracissimas inuenerint: Lusitani verò per Arabicum & Persicum sinus ac Indiæ littora, regnum Calecuthicum, deniq; ad auream Chersone- *Alexāder VI. inter Castellanos & Lusitanos pacem conciliat.*

ſum & ipſa Sinarũ regna longiſſimis & propè immenſis itinerib⁹ perlati ſint. Neq; tñ hi reges cõtenti fuere amplissimas opes & ingẽtes ditiones ſuis regnis adieciſſe, verũ etiã laudatiſſimo ſtudio conati ſunt eas barbaras gentes ad verã & vnicã Chriſti religionẽ traducere. Quæ res eos paulatìm habuit ꝓceſſus, Deo Opt. Max. ſuã gratiã tã ſanctis conatibus adſpirãte, vt innumerabiles idololatrę ad Chriſtũ cõuerſi, eã fidẽ auidè receperint, quã in Europa plerȩq; nationes ceu Papiſticã, immò etiàm Antichriſtianã, repudiârũt, vt iam partìm antè dictũ eſt.

Chriſtophorus Colũbus. Fuit in aula regis Hiſpaniarũ quidam Chriſtophorus Columbus, patria Genuẽſis. Multo is tenebatur deſiderio nouas orbis regiones inueſtigandi: & cùm à rege peteret eam in rem ſubſidiũ, non ſemèl tum à rege tum à regina irriſus eſt, tanq̃ qui res ludicras meditaretur. Cùm autem iam octo exactis annis nõ faceret precandi finem, rex attentior eſſe cœpit, tandemq; iuſſit liburnicam vnam & celoces duas egregiè commeatu & armis inſtructas illi tradi. Itaque anno ſalutis 1492. ſoluens à Gadib⁹, primò ad inſulas Fortunatas appulit, quas nũc ob canum copiã vocant Canarias: olìm dictę ſunt Fortunatæ, ob aëris mirã temperiem & cęli clementiã. *Inſulæ Fortunatæ, hodiè Canariæ.* Numerantur, vt quidam aiunt, decem Inſulę Fortunatæ, è quibus tres incultæ, reliquę cultę ſint. Ex ijs ea, quę Teneriffa vocatur, cęlo ſereno longiſſimè conſpicitur, idq; ob mirę altitudinis petrã adamantinã, inſtàr pyramidis acuminatã, quę perindè vt Aetna mõs in Sicilia, perpetuos vomit ignes. Qui eam petrã metiti ſunt, nõ dubitãt affirmare, à terra ad ſummũ vſq; verticẽ ad octo vel nouem obtinere milliaria Germanica. Incolæ fruges metunt in Martio & Aprili. Multa alia de his feruntur inſulis, ſed quia necdùm ſatis certò cõperta habeo, màlui ijs annotandis ſuperſedere. Olìm cùm Columbus ad eas primũ deferretur, incolę nudi incedebant, à veri Dei notitia alieni: ſed paulatìm pleræq; ex his inſulę ad fidem Chriſti acceſſère. Teneriffa & Grancanaria, id eſt, grandis Canaria, cæteras vincunt magnitudine. Eas incolebant hac tempeſtate homines barbari, prorsùs nudi degentes. Indè ad Occidentem curſum tenens, aliquot reperit inſulas: è quibus duabus vaſtiſſimis nomina indidit, alteram Hiſpanam, alteram Iohannam vocans.

Inſula Iohanna. In Iohanna inſula denſiſſimæ viſebãtur ſyluæ, & in ijs auium, præſertìm philomenarum, etiàm menſe Nouembri cantus audiebantur innumeri: flumina quoquè

lim-

limpidissima & ad potandū suauia, itemq; portus commodissimi cernebantur. Diù ad eius insulæ littora nauigans, cùm nullum comperiret finem, putaretq; terram continētem esse, ad Hispanam iter inflexit. Cumq; eum & socios eius incolæ vidissent, mox fugerunt. Putabant enim eos esse Canibalos, qui sunt homines feri, carnib⁹ humanis auidissimè vescentes, quorū regionem Columbus erat prçteruectus. Incedūt aūt etiàm huius Hispanæ insulæ homines nudi. Canibali è vicinis locis hominum prædas agunt, impuberes exectis testibus saginant perindè, vt nos gallos gallinaceos: puberes mox perimunt, intestina & extremas corporis partes etiamnùm recentes vorant: reliqua sale adspersa conseruant in vsus diuturniores, vt apud nos solēt farcimina omnis generis. Mulieres non comedunt, sed haud secùs atquè gallinas seruant ad prolem. Indè Columbus in Hispanias rursùs nauigat, relictis tamen in ea insula triginta & octo viris. Rex & regina redeuntem eum honorificè admodùm accipiunt, eiq; nouā paranti nauigationem attribuūt liburnicas 17. & celoces duodecim, in quibus præter commeatum & arma omnigena, homines erant mille ducēti. Multas in hoc itinere reperit insulas, quibus plerisq; nomina imposuit. Quodam in loco, quem Archipelagū nominârunt, supra 47. insulas inuenerunt. Vbì autem ad Hispanā insulam venerunt, viros 38. quos illic reliquerant, regis eius perfidia enectos compererunt. In ea insula condidit Columbus vrbem, & in ipsis visceribus eius arcem Diui Thomæ. Fuerunt hæc initia Christianæ amplificandæ religioni faustissima.

Hispana. *Canibali anthropophagi.* *Noua classis Colūbo attribuitur.* *Archipelagus.*

Hoc anno 1500. Lusitani, duce Petro Aluaro, tēpestate delati sunt ad regionē illā longè lateq; patētem, quā vulgò Braseliam vocant, ꝙ indè eius nominis lignū aduehatur, tingendis pannis aptum. In ea prouincia iussit idem Aluarus crucem affigi in fastigio arboris admodùm proceræ: atq; ad eius arboris imam partē Missę sacrificium præsenti exercitu peractū est, totaq; ea regio sanctæ Crucis appellata est. Hodiè Christiana religio mirabilitèr illic ꝓpagata est. Videbat Christus futuros breui, qui ipsius signū Turcica barbarie & Antichristiana impietate sub Euangelij & pietatis prętextu demolirentur. Itaq; transtulit illud signū ad idolorum cultores, & apud eos id fecit haberi in precio: adeoq; certum est multis Indię locis Cruces esse collocatas, & indè aufugisse dęmones, nec solita Indis respōsa dedisse. Pudeat

Braselia prouincia sanctæ Crucis.

tandèm ſimiles eſſe dæmonum, qui illo ſigno ineffabiliter cruciãtur, atque eo nomine illud odio perſequuntur inexpiabili.

Aliæ quoq; deincèps nauigationes inſtitutæ ſunt in has incognitas orbis regiones, & multa illic comperta rara ac inaudita.

Albericus Veſpucius

Albericus Veſpucius, vir egregiè doctus, priùs ſub Caſtiliæ, deindè ſub Luſitano rege longiſſima maris emenſus ſpatia, mira ſe reperiſſe ſcribit, multasq; inueniſſe inſulas: ſed nimìs longum eſt, ea omnia hîc cõmemorare. Nos & poſſumus & debemus Deo gratias agere, quòd noſtro ſeculo innumeras gentes dæmonũ cultui addictas, ad Chriſti fidem traduxit opera pijſſimorum Hiſpaniæ & Luſitaniæ regum, in quorum ditionibus hodieque inuiolata perſeuerat Catholica religio.

Luſitanorũ nauigationes.

De Luſitanis ità ſcriptum reliquit Paulus Iouius, noſtræ ætatis doctiſſimus Hiſtoriographus, libro duodecimo Hiſtoriarũ: Iubente Emanuele rege Luſitaniæ, Luſitani inſana nauigatione Atlanticum Fortunatasq; inſulas prætervecti, promontorijs Praxio & Bonæ Spei ſuperatis, Aethiopicum littus adiêrunt, gentes ſubegerunt, Rubri maris ac Perſici ſinûs anguſtias ſuperârunt, in Carmania atq; India bello victis regibus Cannoræ, Cucini & Calecuthæ, celeberrimis emporijs exercendæ mercaturæ ſedes arceſque poſuêre. Deindè cùm nouorum ducum aduentu aucta eſſet claſſis, vltimos Indiæ orbisq; terminos ſibi propoſuerunt: atq; ità felici auſu, eadem ducti peritia nauigandi, ab Calecutha præter Indum ac Gangem fluuios, ad auream Cherſoneſum peruenerũt, vbì regem Malachæ armis defenſionem parantem, tormentorum nouitate abſterritum ac prælio victum, tributarium fecerunt. Ab alia quoq; parte, Indorum claſſibus ſępè deletis, cuſtoditisq; Erythręi faucibus, ac ſinûs Arabici nauigatione Aegyptijs mercatoribus intercluſa, Indici maris imperium tenuerunt. Hæc Iouius.

Aurea Cherſoneſus expugnata à Luſitanis.

Vbì ſane prædicanda venit diuina clementia, quæ tot tamque potentes barbaras nationes Chriſtianorum armis voluit edomari, & per eos venire ad cognitionem nominis ſui. In illis certè regionibus iam feruet religio Chriſtiana, dum interim nobis aufertur regnum Dei, & datur genti facienti fructus illius. Vtinàm reſipiſcant tandèm à Lutero & eius infauſtis nuncijs malè faſcinati homines, nè breuì CHRISTVS totus à nobis

Matth. 8.

demigret in nouum orbem. Sed de his plura congruis dicentur locis.

Hac ferè tempeſtate Baiazetes Turcarum rex, cum centum quinquaginta armatorum millibus Metonem Peloponneſi vrbem validiſsimè obſedit, noſtriſque hominibus, poſt varia certamina, vtrinquè ſumma virium & animorum contentione edita, ad quinq; Venetarum triremiũ aduentũ è ſtationibus ad mare, vt illas exciperent, inconſultò deſcendentibus, Turcæ vrbẽ ingreſſi, magna cæde perpetrata, Venetos paritèr & Græcos milites trucidant, & ipſum Metonenſium epiſcopum, ità vt erat mitratus & ſacra veſte indutus, obtruncant, nec vlli omninò vel armato vel inermi parcunt infeſtiſsimi barbari, niſì quem fortè aut ætas, aut forma vel ſeruituti, vel libidini ſeruauit. *Baiazetes Turca expugnat Metonem.*

Erant eius loci ſupra mille captiui. Ij lõgis adſtricti funibus, ad Baiazetis prætorium perducti, ſęuiſsimi Tyranni iuſſu ſub eius oculis immanitèr perempti ſunt. Is Baiazetes poſtmodũ à filio Zelimo regno exutus, & paulò pòſt veneno ſublatus eſt. Eius pater Mahometes Hydruntinam Italiæ vrbem cepit: atque tum de rebus Chriſtianis propemodùm actum fuiſſet, præſertìm in Italia, vbi eſt Romani Imperij auguſta ſedes & antiquum domicilium, niſì illam truculẽtam beluam præpotens Deus ſubitaria morte abſtuliſſet, qui quidem id temporis nõ tam iræ ſuæ laxare habenas, quàm vt maturè reſipiſcerent Chriſtiani, maximo allato terrore admonere voluit. Alijs deindè locis aliquot Chriſtianorum expugnatis, Baiazetes Byzantium redijt. *Baiazetis crudelitas.*

Id temporis ferè ad Orientem tres potentiſsimi reges rerum potiebantur: Baiazetes Turca, Caitbeius Aegypti & Syriæ Sulthanus, & Iacuppus Perſarũ rex. Baiazetis erat inprimìs formidanda potentia ob copias militares longè firmiſsimas, quas perpetuis more Maiorum pace belloque alebat ſtipendijs: ſed mitiori ingenio præditus, ac philoſophiæ ſtudijs addictior, poſt fugatum Gemen fratrem ſuum, qui poſteà in Europa ad Caietam perijt, pacem cum vicinis omnibus colere màluit. Sunt qui hũc Gemen Baiazetis fratrem, Zizimum vocent, ſed id imperitè, cùm Gemes de nomine Parthorum inclyti regis appellaretur. Conatus ille fuit, licèt ætate minor, fratrem Baiazetem imperio excludere: ſed victus, fugæ ſe mandauit, & Rhodum veniẽs, à Buſſonio Rhodiorum equitum magiſtro, pręter

ter ſpem in carcerem coniectus eſt, ac poſteà Romam perductus, vbi Baiazetes quotannis eius alendi cauſa quadraginta aureorum nummûm millia numerauit.

Sophus Iſmaël Perſarum Imperator fit. Sub hoc fermè tempus Sophus Iſmaël Perſarum imperiū occupauit, & noua quędā in Mahometis Pſeudoprophetæ turpiſſima ſuperſtitione opinio in cunctis Sophi huius ditionibus diſſeminata eſt. Perdomuit ille breuì Perſas, Medos, Armenos, pluresq; alias gentes, & crebris victorijs celeberrimū toto orbe nomē obtinuit, adeò vt Iudæi, calamitoſum hominum genus ob repudiatum filiū Dei vnicū & verū Meſſiam, ſtultiſſima opinione hunc ſuū putarent Meſſiam, atq; per omnē ferè Europā mirū in modū ſibi gratularentur, feſta celebrarent cõuiuia, mutuis tū nuncijs tū muneribus ſeſe hortarentur ad benè ſperandum, quòd iā tandèm veniſſet à Deo promiſſus ſeruator. Sed illorū inanis ſpes breuì in irritum recidit, quandò Sophus ille nullā gentē perindè, atquè Iudaicā, exoſam habere compertus eſt. Vt autem Lector Sophi huius aliquantò certiorē habeat notitiā, paulò fuſiùs hinc agendū eſt. Patrē habuit Aidarem Harduellē, qui inter Perſas regulus fuit nō ignobilis, ingenio verò ac moribus cumprimìs ſuſpiciendus. *Harduellis pater Sophi Iſmaëlis.* Is ſpretis omnibus mundi huius oblectamētis, diuitijs & honoribus, tanq̄ veris ærūnis & fortunæ ludibrijs, quæ cæci mortales ceu vera bona & munera felicitatis humanę impenſiùs appetūt, colunt, ſectantur: vitam egit auſterā, quā pleriq; omnes admirarētur potiùs, quàm ſe imitari poſſe cōſiderēt. Itaq; hac viuēdi ratione eam excellentis virtutis opinionem adeptus eſt, vt eū Aſſimbeius Vſuncaſſenes (qui quōdàm Armeniæ procurator, Moloanchre legitimo Perſarū rege interfecto, regnum eius occupauerat) ſibi generū adſciuerit, collocata ei in matrimoniū Martha filia, quę ex Deſpina Caloioannis Trapezūtini & Pōti regis filia nata, Chriſti fidē coluit. Quod verò Trapezūtinus Chriſtianus rex Vſuncaſſeni Mahometano filiā ſuā deſpondit, licèt ea conditione, vt eam permitteret Chriſtū colere, ideò factū eſt, quòd & Trapezuntinus rex & Perſa Vſuncaſſenes ſibi ab Ottomāno Mahomete meritò timerent, cuperentque ex hac affinitate mutua ſibi cōparare præſidia: quæ tamē neutri quicquā cōtulēre, quādoquidē Mahometes tormentis æneis fretus, quorū vſum Perſæ tū ignorabāt, Vſuncaſſenē in cāpis Anſerinis profligauit, ac deindè Trapezuntinū regē Conſtantinopolim perductum in carcere neca-

Mahometes Turca profligat Perſas, &

necauit, tota eius ditione occupata. Harduellis autem Tauriſij, quod eſt præclariſſimū Armeniæ maioris oppidum, multo habitatore frequentiſſimū, nouã cœpit vulgare religionē, vel potiùs ſuperſtitionē, Mahometanam quidē illã, ſed longè diuerſam ab ea, quam cæteri Mahometani in Aſia & Aphrica ſequerentur. Volebat enim ab omnibus eos legis Mahometanæ ritus ſuſcipi, quos Haly Mahometis interpres & ſocius tradidiſſet: neq; enim aliter eos ſaluos poſſe fieri, cū alij potiùs Homarim, alterū Mahometis diſcipulū & interpretem, præferendū cenſerent. Atq; hoc ſolo ferè diuerſæ ſuperſtitionis prætextu Mahometani alij alios odioſiſſimè proſequuntur: quod iã pridèm magno poterat adiumento eſſe Chriſtianis principibus ad Turcarū profligãdas vires, eorumq; immaniſſimã tyrannidē à ſuis finibus procul arcendã, niſi quibuſdã magìs liberet mutuis conflagrare odijs & bellis inteſtinis, in ſummã Chriſtianæ Reip. perniciem: quod certè dolendū eſt, tametſi peccata hominū è religione Chriſtianorum, longè etiàm deteriora merētur. Intereà verò dum Harduellis nouam Tauriſij religionem diſſeminat, fit ingens ex omni Perſide & Armenia ad eum viſendum hominum concurſus, non admodùm gratus Iacuppo Vſuncaſſenis filio, qui patri à Mahomete Ottomanno cæſo, in regno ſucceſſerat. Iam enim eius potentiã & exiſtimationē vereri cœpit, atque ad eius religionē confluentiū cœtus habere ſuſpectos. Eã ſuſpicionē auxit, quòd ſciret patrē ſuū vi occupâſſe Perſarum regnum, metueretque nè Perſæ ipſum regno nondùm ſatis firmato exturbarent. Itaque neque ſanguinis coniunctione, neq; hominis innocentia permotus, regnandi libidine tranſuerſìm actus, miſit qui Harduellem nihil minùs ſuſpicantem percuterent. Eo extincto, ſectatores eius aut tulit è medio, aut diſpulit. Porrò Iſmaēl filius Harduellis, qui poſteà Sophus cognominatus eſt, eo tempore puer adhuc, ab illa cæde ſeruatus eſt, fugienſq; Iacuppum regē auunculū ſuum, in Hyrcaniam ad Pyrchalem parentis amicum, ſupra Caſpium mare paucis oppidis imperantem ſe contulit.

occupat Trapezuntinum Imperium.

Mahometani in diuerſas diſtracti ſectas & ſuperſtitiones.

Mahometani cur ſe mutuò perſequãtur.

Fuit præterea quidã Harduellis diſcipulus Techellis, qui deindè Cuſelbas, hoc eſt, rubrū caput appellatus eſt, magiſtro non inferior, Perſa origine, regiæ ſtirpis cognatione clarus, doctrina ac religione valdè celebris. Is quoquè Iacuppū fugiens, in minorē Armeniam peruenit, atq; illic in Antitauro monte, loco ob frequentiam,

Techellis Perſæ mores & diſciplina.

am, varietatemq; pomiferarū arborū & perennes aquarum fontes admodùm salubri & amœno, ab hominū commercio separatus, aliquot annis asperrimam vitam egit, contentus ijs, quæ spontè humus protulisset: tandemque eam famæ claritudinem adeptus est, vt diuinus vates appellaretur. Agnitus primò est à pastoribus: deindè agricolæ miserati eius vitæ austeritatem, victum & res necessarias suppeditabant. Porrò cùm etiàm futura prædiceret, summa omnium admiratione in pagos & vrbes pertractus, & tantū non ceu deus quispiam adoratus est. Iam prouinciam omnem suî fama compleuerat, publicatisque nouæ legis interpretationibus, facilè credulis turbis persuasit, nisi illas complecterentur, nullam ipsis salutis spem reliquam fore. Multis ergò vanam superstitionem amplectentibus, sectatores suos omnes, pro insigni nouæ religionis, iussit turbinatum capitis tegumentum siue pileos lintea fascia, eaque rubri coloris, circundare: vndè factum est, vt ij omnes qui nouum hoc doctrinæ genus sequuntur, Cuselbasæ à rubro pileorum colore, toto Oriente vocentur. Interìm Ismaël quoquè paternos nouæ superstitionis complexus ritus, cùm iam adolesceret, & sermone, vultûs elegantia, egregiaque tum sapientia tum animi magnitudine omnibus admirabilis videretur, maximum nomen & ingentes vires sibi conciliauit, non ex vulgo duntaxàt, sed permultis etiàm nobilibus ac opulentis: cumque etiamnùm impubes esset, diuitias, honores & imperium, licèt ea contemnere videretur, assecutus est: tanta in eo cernebatur morum integritas. Additum quoquè illi est cognomētum Sophus, quod à vetere Magorum memoria sumptum videtur, qui olìm apud Persas ipsis etiàm regibus imperâsse feruntur. Deindè verò Iacuppo Persarum rege veneficæ vxoris fraude sublato, cogitauit repetere paternos agros & ditionē, quæ ex matris dote ipsi obtigerat. Itaque aliquot suæ sectæ hominibus, cum Pyrchalis reguli coniunctis auxilijs, Armeniam ingressus, non tam viribus quàm præclara existimatione & beneuolentia breuì paternam ditionem recuperauit. Mox auctis copijs eorum, qui nouum dogma sequebantur, Sumachiam vrbem in finibus Mediæ sitam, vi cepit & hostilitèr diripuit. Illud audax facinus ad priorem nominis eius existimationem permultùm adiecit: factusque ex eius vrbis præda locupletior, exercitum magna ex parte inermem

Cuselbasæ qui dicti.

Iacuppus Persarum rex perit veneno.

Sumachia vrbs.

ermem egregiè instruxit. Iam verò Persici regni captus desiderio, Taurisium sibi petendum statuit.

Ea vrbs Persarum regia est, non solùm Armeniæ superioris, in qua sita est, verùm etiàm totius Orientis numero hominum atque opibus celeberrima, olìm Terua dicta, distans à Caspij maris littore expediti equitis itinere dierum quatuor, haud procùl ab emporio Derbento, vbì portæ ferreæ Scythas ab angustijs, quæ sunt inter montes & mare, excludũt. Ità ergò Sophus Ismaël amplissimum Persarum Imperium inuasit, & simul noua Mahometanæ stultitiæ superstitio longè lateque diuulgata est anno salutis 1499. quo Italia Gallorum aduentu maximas adijt clades, & Veneti ad Protum insulam cum Turcis infelicitèr dimicârunt. Vbì autem Ismaël ad Taurisium properauit, erat illic Aluantes Iacuppi filius, qui fratrem suum Moratchamum prælio victum, ex Persarum finibus expulerat, & primores aliquot Moratchami studiosos trucidârat. Ea res & illi magnam inuidiam conflauit, & Ismaëli eius amplissimæ vrbis potiundæ facilimam viam patefecit. Nam simul vt ad vrbem cum exercitu appulit, portas illi ciues vltrò aperuerunt, Aluante in fugam sese conijciente, quòd longè imparem se sentiret Ismaëlis copijs, nullo præsertìm ciuium fultus præsidio, de quorum fide non immeritò nihil sibi admodùm polliceretur. Eos autem Ismaël, proposita omnibus incolumitate, in suam religionem & fidem facilè adegit. Vrbem autem ingressus, Iacuppi regis auunculi sui sepulcrũ eximij operis euertit, ossibusque disiectis, omnem eius memoriam prorsùs aboleuit, vt paternam cædem vlcisceretur. Interìm certus ad eum perfertur rumor, Aluantem conciliato sibi fratre Moratchamo, cum maximo equitum & peditum exercitu aduentare. Eo nuncio nihil territus Ismaël, suos incredibili celeritate ducit hostibus obuiàm, imparatumque Aluantem mira felicitate oppressit, ipso Aluante, cùm acriùs pugnaret, obtruncato: Eo cæso, equites cataphracti & sagittarij cæterique postremi agminis milites, fuga dilapsi sunt.

Taurisiũ Persarum regia.

Aluantes ab Ismaële cæditur.

Aliquot autem diebus eo in loco à labore recreatis militibus, deindè Scyras vrbem cum exercitu profectus est. Iam enim finitimi populi in illius se potestate fore dictitabant. Ab ea ciuitate maximis honoribus affectus, sæpè ad populum concionabatur de noua religione suscipienda, additis etiàm minis, si quis intra

diem

diem tricesimum pristinos ritus neutiquàm repudiâsset. Quamobrèm omnes ferè in illius sententiam breuì concessére: Est autem Scyras vrbs opulentissima atque clarissima, ex cuius diuitijs militi persoluit stipendium, omnesq; copias suas militaritèr instruxit & egregiè ornauit. Erant tum illic officinæ frequentes, omnis generis armorum plenissimæ: quę sanè mirabili ingenio artifices ex ferro chalybeque recoctis, & ex herbarum succis addita insigni temperatura, longè elegantiùs, quàm apud nos id fiat, fabricare consueuerunt: nec galeas tantùm, thoraces & ocreas, sed equorum etiàm perpetua ex tenuissimis laminis tegumenta. Post Scyras vrbem facilè quoquè Sapha, quæ Susa olìm fuisse putatur, & Sulthania, vbì admirabiles cernuntur ingentium ædificiorum reliquiæ, in eius fidem concessit. Indè Mesopotamiam magno populorum studio in deditionem accepit, Moratchamo Iacuppi filio & Aluantis fratre, in Arabiam cũ vxoribus ac liberis omniq; supellectile aufugiente. Indè ab Assyria in Mediã transcendit, regressusque in Armeniam, Albanis, Iberis & Scythis, qui vlteriorem Caspij maris oram tenent, bellum fecit, quòd solita tributa iam quadriennio minimè persoluissent.

Scyras insignis vrbs describitur.

Sapha olim Susa.

Dum hæc Ismaël Sophus prosperrimis rerum successibus in Persidis Imperio gerit, Techellis Cuselbas, cuius paulò suprà meminimus, Armeniam & minoris Asiæ partem non minimam noua religione compleuit, multisque eius sectæ hominibus arma capessere iussis, Turcarum ditiones audactèr inuasit. Iam enim passìm cernebantur homines nouæ superstitionis cupidi, (vt est mortalium genus non sua natura, quę à Deo benè condita est, sed deprauato animi iudicio in res nouas, quãlibèt alioquì perniciosas, auidũ) qui pro symbolo rubris pileis vterentur. Cùm autem non omninò suppeterent sumptus bello gerendo necessarij, eorum facultates suis diripiendas permisit, qui nollēt nouum dogma cõplecti. Indè è Cappadociæ finibus in Lycaoniæ vberem regionem profecti sunt, vbì diù sese aluerunt, freti eius loci copijs. Multi autem eius regionis accolę cum rebus suis Iconium perfugerunt. Proponebat Techellis pręmia omnibus, qui ad ipsius religionem accederent, & dira minabatur refractarijs: quo factum est, vt plurimi illi se adiungerent. Iam autem Turcæ rei indignitate permoti, ad arma se parabant, & eccè opportunè ab

Techellis prosperi successus.

ab Ismaële equites missi superuenêre, qui etiàm Techellim iam anteà per legatos hortatus erat, vt nouæ propagandæ doctrinæ omnem nauaret operam, vi etiàm adhibita, suamque illi opem & auxilia pollicitus fuerat. Faciebat hæc Ismaël odio in Turcam Baiazetem, cuius oppugnandi iam animo consilium voluta-bat. Misit etiàm legatos Venetias, petens ab illis inter àlia artifices, qui ænea tormenta conflarent. Veneti eos legatos humanitèr exceperunt, sed omnibus eius votis, quòd cum Baiazete quinquennij inducias pacti essent, satisfacere non potuerunt: quanquàm præter hoc etiàm bellis grauibus impliciti tenerentur. Legatos autem muneribus affectos, honorificè à se dimiserunt: sed vbì Baiazetes comperit, eos per Syriam in Persidem reuertisse, grauitèr apud Aegypti Sulthanum ea de re questus est: vndè accidit, vt mercatores Veneti, qui Tripoli, Alepi, Beryti atque Alexādriæ agebant, à Campsone in catenas coniecti, vix post annum, multas à sæuissimis Mamaluchis perpessi contumelias, vitam & libertatem impetrârint. Techellis verò auxilijs Ismaëlis fretus, Orcanem & Mahometem Baiazetis nepotes cum exercitu ipsi occurrentes, egregiè profligauit: nec ab Iconij nobilissimæ vrbis oppugnatione abstinuisset, si tormenta bellica fuissent ad manum. Multos verò ijs in locis in suam traduxit sectam. Indè per Galatiam in Bithyniam infesto agmine contendens, Bellerbechum, id est, totius Asiatici equitatûs magistrum, opportuna circunuentum celeritate fortissimè debellauit, multis ex eius exercitu fusis, reliquis in fugam coniectis. Mox Cutheiam vrbem summa vi & incredibili suorum ardore ac impetu expugnauit, magna Turcarum strage edita, & ipso quoquè cum vxoribus capto Bellerbecho, qui ex fuga eò se contulerat, & diù fortissimè propugnando vrbem defenderat. Ea vrbs in Asia minori medium ferè locum obtinet, Anatoliæq; magistri equitū, quem Bellerbechum vocant, sedes est, sicut in Europa alterius Bellerbechi Sophia Mœsiæ vrbs. Eius oppidi spolijs ornato & instructo exercitu, iam Prusiam Bithyniæ caput oppugnare instituerat. verùm Baiazetes ingentes ex Europa copias, duce Halybassa Macedone, in Asiam misit, quorum aduentum Techellis sibi minimè expectandum ratus, è Ponto excessit, collecta preciosiore præda. Eum Halybassa magnis itineribus insequitur, & post dies aliquot in planis Galatię locis è nouissimo

Ismaël Sophus mittit legatos Venetias.

Veneti ab Aegypti Sulthano malè accipiuntur.

Iconium.

Cutheia capitur à Techelle.

uiſſimo agmine feſſos aliquot cepit & interfecit. Tum verò Techellis Bellerbechum, quem vinctum trahebat, media in via palo infixit. Eius clariſsimi apud Turcas viri horrendo interitu licèt Halybaſſa permoueretur, non tamen deſtitit celerrimè abeuntes perſequi. Cū autem nulla contentione eos poſſet aſſequi, relictis peditibus, octo millia equitum intentiſsimo curſu vnà ſecùm iubet fugientium veſtigijs inſiſtere. Tandèm ad Olygam montem vbì ventum eſt, nouiſſimum agmen acri prælio perturbare cœpit. At Techellis non ſe deſerit, licèt ſuos multo itineris labore penè exanimatos non ignoraret, acieq; egregiè inſtructa, Turcarum impetus fortitèr ſuſtinet. Verùm à ſclopetarijs equitibus permulti è Techellis copijs fuſi ſunt, ac nihilo minùs Techellis redintegrata acie ex optimè armatis, eaque à nouiſſimo agmine in frontem ducta, ſuos in tutiora loca fortitèr pugnando ſeſe iuſſit recipere. Id conſpicatus Halybaſſa, cùm ſemèl atque iterùm per medios hoſtes cum globo equitum perrumpere non dubitaret, interceptus à Techellinis interficitur. Eius cæde perterriti Turcæ, primò remiſſiùs agere, mox fuga ſibi conſulere. Techellis cum ſuis primò ad Taſciam ſe recipit, quò Iunusbaſſa quoquè cum quadraginta Turcarum equitum & peditum millibus peruenit, multiſque illic leuibus prælijs certatum eſt, donèc Techellis ſe tantis copijs imparem cernens, ſuperatis clàm montibus, in minorem Armeniam deſcendit. Poſt eius inopinatū diſceſſum Iunusbaſſa per omnem Aſiam minorem diligentiſſimè perſcrutatur Perſicæ religionis cultores, inuentoſque omnibus tormentis excruciatos interficit: qui verò bello non interfuiſſent, ijs frontem inuſſit, omneſque in Europam ſecùm traduxit. Techellis porrò ad Iſmaëlem, in finibus Scytharum bellum gerentem, confugit. Ità in illa quoquè impuriſſima & dementiſſima Mahometis ſuperſtitione, maximo Chriſtianæ Reipub. commodo, hac tempeſtate exitiales extitère diſſenſiones, & odia ac ſimultates inexpiabiles, dū alij Homarim, alij Halyn Mahometis interpretes & diſcipulos ſequi màlunt. Et niſì ea rerum perturbatio apud Mahometanos incidiſſet, Baiazetes Turcarum rex Venetis & Hungaris admodùm ſæuus & atrox hoſtis incubuiſſet. Verùm præpotens Deus, etſi hominum flagitijs iurè iraſcitur, non tamē iuſtas ſemper repoſcit pœnas, ſed iudicij auſteritatem ineffabilis miſericordiæ cle-

Halybaſſa interficitur.

Turcæ ſæuiunt in Perſicæ religionis cultores.

clementia temperat, vt ſit locus veniæ omnibus volentibus redire ad ſanitatem. Dum ergò ſic Mahometani nouæ religionis prætextu atrociſſimè inter ſe digladiantur, Baiazetes propenſiori animo cum Venetis pacem fecit, atque ab Europa ſæui pectoris immanitatem reuocans, in Aſiam totus incubuit, vt à Perſis illatas iniurias egregiè vlciſceretur.

ANNO 1501. die 10. Maij, Albericus Veſpucius à potentiſſimo Luſitaniæ rege miſſus eſt exploratum nouas regiones. Itaque tribus Luſitani vecti liburnicis, ad Aethiopię promōtorium, quod iam Caput viride vocant, appulerunt: indè ſoluentes, & versùs polum antarcticum longiſſima nauigatione curſum tenentes, venerunt ad inſulam quandam, multis horrendis in itinere iactati tempeſtatibus, vbì menſe Iunio hyems eſt, & paria diei noctiſq; ſpatia. Tandèm 17. Auguſti ad terram quandam peruenerūt, cuius incolę beluas immanitate vincerent. Regio ipſa amœnitatis & elegantiæ permultū habere videbatur, ſitaque eſt extra lineam æquinoctialem versùs Auſtrum quinque gradibus. Cernebantur autem in montis cuiuſdam vertice homines nudi, ſed qui ad Luſitanos, licèt multū amantèr inuitati, deſcendere non auderent. Attamen paulò pòſt altera luce, ſumpta fidutia, fumos & ignes paſsìm excitârūt, vt Luſitanos è nauibus ad ſe elicerent. Egreſſis verò Luſitanis non ſe volebant propiùs adiungere, ſed vt longiùs in terram progrederētur, eos inuitârunt. Quod cùm periculoſum videretur, duo audaciores multis precibus à nauium præfecto tandèm copiam impetrârunt in inſulam penitiùs intrandi, ſed ea conditione, vt poſt quintum diem ad naues redirent. Interìm octiduum Luſitanis expectantibus, illi nuſquam conſpiciebantur, ſed in dies alij atque alij ex ea inſula ad littus frequentes accedebant, nō tamen cum Luſitanis colloquia miſcere voluērunt. Septima die Luſitani in terrā egreſſi, vident viros ſecum vxores ſuas adduxiſſe, quas etiàm Luſitanos colloquēdi cauſa propiùs adire iuſſerunt. Verùm fœminis trepidantibus, iuuenē validū Luſitani ad eas mittunt, & vt nihil mali ſuſpicarentur, ipſi in naues ſe recipiunt. Vbì ad eas iuuenis venit, circunſtant illū admirabundæ omnes, cōtrectantq; curioſiùs: atq; eccè interìm de mōte ſæuiſſima deſcēdit mulier, vallū prelongum manu geſtans. Quæ cùm ad locū,

Alberici Veſpucij nauigatio.

Hyems menſe Iunio.

 vbi

vbì iuuenis erat, peruenisset, valido ictu incautũ ꝓsternit & occidit, eumque mox reliquæ fœminæ per pedes in montem pertrahunt. At viri barbari è mõte decurrũt impetu ad littus, & iacula ex arcubus certatim in naues vibrãt. Lusitani verò displosis quatuor tormentis, repentè eos in fugã nimio terrore correptos compellunt. Porrò crudelissimæ mulieres, inspectantibus Lusitanis, iuuenẽ cæsum in frusta secant, ad ignẽ torrent, & assum immanitèr deuorãt. Viri aũt signis quibusdam ostendebant, eũ in modũ alios duos Lusitanos se quoq; deuorâsse. Acritèr ea res stimulabat Lusitanorũ animos, & libentèr eã fuissent vlti iniuriã, sed præfectus non permisit, hauddubiè peiora veritus, si pauci cũ multis congrederentur. Indè ergò abeuntes, lõgiùs nauigârunt, & multa admiratione digna lõgissimis illis itineribus cõspexerũt: iãq; stellarũ, quæ circa polũ antarcticũ sunt, cõspectu fruebãtur, quę multò & plures & illustriores sunt, quàm poli arctici. Deniquè tã diu nauigârũt, quòd polus antarcticus iã ipsis supra horizontẽ illum quinquagintaduobus gradibus fuerit eleuatus, & neq; minoris neq; maioris vrsæ stellæ sub adspectũ caderent. Et noctes quidem Aprilis septima die, sole circa arietis extrema versante, quindecim horarũ fuisse cõpertę sunt, hyemsq́; ea loca obtinuit. Longũ esset omnia narrando prosequi, quæ multiplici nauigatione tũ Vespucij, tum aliorum in illis incognitis nostro orbi regionibus explorata sunt: sed hoc nomine præcipuè laudes & grates agendæ sunt præpotenti Deo, vt iam antè dixi, quòd innumeræ gentes dæmonum cultrices, opera Hispaniæ & Lusitaniæ regum intra non multos annos ad Christi religionem traductæ, iam viuum & verum colunt Deum, relictis tèr execrandis dæmonum simulacris, quibus miseri ab omni vera luce prorsùs alieni, hactenùs diuinos impenderant cultus & honores.

Barbari Lusitanũ iuuenem torrent ad ignem & comedũt.

In Aprili noctes quindecim horarum.

Inter Hispaniam & Canarias insulas inuenta est à Lusitanis Medera insula, syluestris illa quidẽ & prorsùs inculta, sed soli fertilissimi. Quod vbì Lusitani aduertẽrũt, vt apta esset sementi & habitationi, syluas densissimas multo igni cõcremârũt, qui interdùm adeò grassatus est, vt plerıq; vix flãmas euadere potuerint. Habitatur iã frequens à Lusitanis, qui extructis ædibus cultissimã eam reddiderũt. Est fontibus irrigua, & amnibus multis cõspicua. Gignit & alit perdices, colũbas syluestres, pauones, apros feros, & multa alia diuersorũ generum

Medera insula.

nerum animātia, quæ etiā priùs quàm homines eā occuparent, ibì sua collocârunt domicilia. Sunt ibì arbores insignes, cedro vel cupressis nō absimiles, quas scindūt molis serratilibus ad flumina collocatis, vndè multa præclara fiunt opera in varios vsus. Arborum color ruber est & boni odoris. Iussu regis Lusitaniæ plantatæ sunt ibì cannæ saccarum ferentes, non solùm copia insigni, sed etiàm mira præstantia. Est enim eius regionis ea ferè habitudo vel qualitas, quæ Cypri & Siciliç. Sunt etiàm eò importatæ vites ex Creta insula, quæ botros & magnos & multos, atque etiàm vina præclara vbertìm proferunt. Visuntur illic botri atro colore.

Hoc anno cruces sanguinolentæ virorum ac mulierum vestibus passìm in Germania inciderunt. Videntur præsignificâsse pestem sæuissimam, quæ proximo anno secuta est. Solet plerunq; Deus pro sua bonitate eiusmodi terroribus admonere homines, vt se corrigant, & impendentem eius iram à se auertant.

Eodem anno facultas Theologica Academiæ Moguntinæ, imitata Synodi Basileensis decretū, itēq; Parisienses & Colonienses Theologos, omninò decreuit & statuit sentiendū, beatissimā Dei genitricē semperque virginē Mariā, quā ex omni æternitate sibi matrē delegit filius Dei, sinè labe originalis peccati conceptā, idq; singulari quodam priuilegio. Non hìc necessè est anxiè perquirere, quid hinc scriptū reliquerint prisci illi Ecclesiæ Doctores, qui certè de hac virgine singulari reuerētèr & honorificè scripsêre. Augustinus ipse, cuius summa est authoritas, cap. 36. Libri de natura & gratia, ob vnigenitū Dei filiū ex ea natū, nullā prorsùs de ipsa vult haberi quæstionem, cùm de peccatis agitur. An non ille sensit singulare priuilegiū illi virgini concessum, quam nō est ausus vlli peccato fateri obnoxiā? Contēdant hìc alij quantùm volent: certè qui Deū timent, non facilè ausi erunt in diuersum pertinacē ferre sententiam. Alioquì si cōmunibus illa cæterorū mortaliū legibus subiecta fuit, cur nō etiàm cū dolore & virginitatis iniuria peperit? Dictum est Euæ, & in ea fœminis omnibus, In dolore paries filios. At virgo Maria incredibili & prorsùs inaudito miraculo virgo concepit, non ab homine, sed de Spiritusancto, & virgo peperit, in conceptu expers concupiscentiæ, in partu, doloris. Qui ergò eam sic sibi voluit esse matrem, vt non ab homine, sed de Spiritusancto conciperet: is proculdubiò talē quoquè *Gen. 3.*

eam esse voluit, quæ ab omni peccato purissima, digna
Sapient.1. esset & concipere & parere ipsum filium Dei. Nō enim habitabit sapientia, vt in Sapientiæ libro scriptum legimus, in corpore subdito peccatis. Et tamen ipsa Dei æterna sapientia nouem mensibus habitauit in huius sacratissimæ virginis castissimis visceribus. His ergò atq; alijs rationibus permota facultas Theologica Moguntinæ Vniuersitatis, grauitèr sanciuit deinceps neminem in ea Academia promoueri debere in sacra Theologia, nisi iuramento interposito priùs fidem dederit, se diuersam opinionem neque animo retenturum, neque quouis modo approbaturum. Scio non deesse hodieque, qui difficilè adduci possint, vt huic pijssimæ sententiæ subscribant, licèt multi doctissimi viri grauissimis argumentis eam adstruxerint & confirmârint: verùm Concilium Tridentinum sub Paulo 3. Pontifice inchoatum, & tandèm sub Pio 4. absolutum, (multis enim modis satanas eius Concilij tum inchoationem, tum prosecutionem sæpè impedire conatus est) statuit obseruandas esse de matris Dei conceptione constitutiones Sixti 4. qui Pontifex admodùm fauit opinioni de immaculata eiusdem sacratissimæ virginis conceptione. In eo aūt Tridentino Concilio fuêre supra 280. Episcopi, & multi excellenti & incomparabili doctrina viri, adeò vt etiàm sectarij, quantunuis laxa proposita fide publica, non tamen ausi fuerint eò accedere, eo præsertìm tempore, quo sub Pio 4. excellentissimæ doctrinæ viros catholicos ibì fuisse constat. Qui ergò extra Christianæ modestiæ cancellos non vult temerè efferri, & tum sibi, tum alijs malè consulere, acquiescat in Ecclesiæ sententia, & matris Dei singulari priuilegio nihil deroget, nè, dum matri iniurius est, præpotentis filij eius iram intolerabilem in suas accersat ceruices.

Mercurius nostra ætatis cōmentitius. Eo ipso anno Italus quidam in Gallias venit, qui immodica captus animi arrogantia, Mercurium se diceret, cùm alioquì proprio nomine Iohannes vocaretur: Tyanei quoquè Apollonij, quem alij Philosophum, alij magum vocant, se sectatorem iactitaret, rerum omnium, præsertìm arcanarum, se vnum callentissimum gloriabundus assereret, adeoque præ se veteres philosophos atque theologos penè omnes contemneret. Vxorem & liberos, vnaque seruos & ancillas circunduxit. Nudis pedibus cum tota familia ingredie-

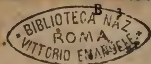
batur,

batur, tum ipse, tum sui omnes non nisi lineis induti, etiàm catenam ferream ad collū gestabant, instàr Tyanei Apollonij, cuius vitam scribit Philostratus, & ante hunc Damis, Apollonij ipsius peregrinationis comes. Lugduni aliquandiù moratus, & in precio habitus, Ludouico Galliarum regi se natum ad res summas prædicabat. Porrò rex hominem miratus, doctos viros, præsertìm medicæ facultatis, de hominis, quam iactabat, prodigiosa scientia & inusitata rerum cognitione periculum facere iubet. Multas ergò illi quæstiones de rebus varijs mouent, & vsque ad stuporem prompta ab eo responsa referunt, præcipuè in rebus medicis, quanquàm scire non possent, vndè hæc illi suppeterent, cùm esset alioquì sinè literis. Reuersi igitur ad regem, rem omnem ordine exponūt cum multa admiratione. Idem verò Mercurius regi ensem donauit, mira arte fabrefactum, & 180. gladiolis stipatum: itemque clypeum, in quo speculum inerat affabrè elaboratum, cui nescio quid latentis energiæ inesse dictitabat. Quò verò tandèm euaserit, aut quem habuerit vitæ exitum, non satis compertum habetur. Eiusmodi sanè iactantia & ostentatio nō admodùm decent Christianum philosophum, quandò ipse quoquè ethnicus philosophus Cicero sapientissimè admonet, vt quanto maiores sumus, tanto summissiùs nos geramus, quod diuinæ literæ paulò alijs verbis, sed eadem omninò sententia exprimunt in Ecclesiastico: Quātò magnus es, humilia te in omnib9. *Est in precio apud Galliæ regem.* *Eccl. 3.*

Per idem tempus quidam Ioannes ab Eltz, aliquot equitum & peditum turma stipatus, clara luce, nullo repugnante Budobrigam (vulgò Boppardiam vocant) regale oppidum, Ecclesiæ Treuirensi iampridèm oppignoratum inuasit, exclusisque omnibus, qui Episcopi Treuerici partes sequerentur, castellum, telonium & æs omne occupauit, turribus præsidio è suis imposito. Henricus 7. Imperator certa accepta pecunia ab Archiepiscopo Treuirensi, id oppidum pignoris loco illi tradiderat. Ab annis trecentis non raro leguntur Imperatores quidam vrbes ab Imperio alienâsse, difficultèr verò redemisse: vndè accidit, vt multa Imperij loca à principibus ciuilibus & Ecclesiasticis occupentur, vt quidam scriptum reliquêre. *Boppardia occupatur.* *Boppardia quandò oppignorata Episcopo Treuirensi.*

Hoc anno dira fames ob frumenti inopiam totam Sueuiam peruasit, sed eam Argentoratenses frumento, quod in magna copia reconditum habebant, nō auarè

B 3 quidem,

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

quidem, vt apud plerosq; hodiè in more positum videmus, sed commodo precio distracto leuârunt. Ea hominum charitas, licèt maximè sit secundùm naturam, iuuare naturæ consortem, iam rara est in terris. Nec mirum est, Argentorati magnam fuisse frumenti copiam, quandoquidē ea Alsatię regio pręcellentis vini & multi frumenti perquàm fertilis est, vt non indigenis duntaxàt, sed multis etiàm vicinis & exteris vinum & frumentum affatìm suppeditet: nec facilè in Rheni tractu vlla alia regio, quòd ad fertilitatem attinet, ei comparari possit, tametsi in latum à Rheno vsque ad montana non nisì tria plùs minùs Germanica milliaria obtinet.

*Vosego.

Multi illic fluuij è monte* Vosago in Rhenum prouoluuntur. Sanè non desunt qui scribant, nec ij quidem contemnendi authores, tota Germania nullam extare regionem, quæ omnibus prouentibus Alsatiæ comparari queat. Sunt in ea 46. ciuitates & oppidula, omnia muris cincta, arces quinquaginta, & villæ propè innumeræ. Verùm hæc fortasis non satìs ad institutum.

Basilea deficit ab Imperio.

Hac tempestate Basilea à Maximiliani Cæsaris & Imperij obediētia se subduxit, percusso fœdere cū Heluetijs, qui nullius párent imperio. Basileensiū defectionem imitati Schaffhusiani, Heluetijs itidèm fœderati sunt. Literæ huius fœderis apud Lucernenses feruntur confectæ, & vtrinque datæ & acceptæ.

Basilea vrbs deo scribitur.

Est Basilea vrbs inclyta Germaniæ, quam Ammianus Marcellinus Gratiani & Valentiniani Imperatorū tēporibus iam fuisse scribit. Alluitur Rheno amplissimo flumine, qui mediam fermè interfluit, sed ponte cōstratus vtrinquè habet iter peruiū. Est ager vini frumentiq; ferax & intra & extra vrbis mœnia. Pius Pontifex eius nominis secundus, Gymnasium amplissimis ornatum & auctum priuilegijs illic condidit. Habet autem citra & vltra Rhenum geminā ciuitatē, alteram maiorem, alteram minorē Basileam: estque ea vrbs inprimìs insignis & egregia, nisì quòd hac ætate colunt eius loci incolæ dogma Zuinglianum, quod Catholica Christi Ecclesia iam olìm in Berengario damnauit. Dolendū est, in fortissima gente tantum potuisse noua dogmata, quæ Germaniam magna ex parte perdiderunt, vt suis dicemus locis.

Schaffhusia vrbs.

Schaffhusia quoquè ad Rhenum sita, locū occupat & amœnum & commodū atq; fœcundū. Non longè ab hac vrbe Rhenus fluui⁹ altitudine quadraginta aut quinquaginta cubitorū ruit præceps in imū, ità vt aqua omnis

in

in ſpumam & nebulam reſoluatur. Eſt id ſanè adſpectu horrendum. Schaffhuſiani quidem initiò ad certũ tempus cũ Heluetijs fœdus percuſſerunt, at poſteà id abijt in fœdus ſempiternũ. In eo oppido Eberhardus comes è Sueuia opulentum conſtruxit monaſteriũ, quod Germanicè à nauium traiectu dictum eſt Schiffhuſen, tanquàm nauium domus, vt quidam vetuſtus codex probat. Maximis illud cœnobium impendijs exædificatum fuit, multis eò allatis ingentibus columnis lapideis, è quibus etiamnùm 12. in templo viſuntur, ſingulæ altæ pedes ſeptendecim, in complexu obtinentes pedes nouem. Conſecrauit autem hoc monaſterium Leo Pontifex Romanus, eius nominis IX. cognatus antedicti comitis Eberhardi, anno ſalutis 1052. cuius quidem Pontificis fuit ſancta & inculpata vita, & eruditio haud vulgaris, vt eius ſcripta teſtantur. *Schiffhuſen monaſterium.*

Huius anni menſe Nouembri Philippus archidux Auſtriæ, Maximiliani Cæſaris filius, cum Iohanna coniuge ſua, Ferdinandi regis Hiſpaniarum filia, amicitia cum Gallis conciliata, per Franciam in Hiſpaniã proficiſcitur, & vbiquè, præſertìm verò Pariſijs, honorificentiſsimè accipitur.

Hoc etiàm anno Alexander Pontifex, eius nominis ſextus, cùm percepiſſet Ruthenos & alios quoſdam in Lituania Græcorum ritum complexos, cupere ad Romanæ Eccleſiæ conſuetudinem & religionem ſe adiungere, ſed interìm non deeſſe qui dicerent eos neceſſariò rebaptizari oportere, propterea quòd more Græcorum in tertia perſona baptizati eſſent, ſcripſit ad illos ex decreto concilij Florentini, ſub Eugenio 4 celebrati, in quo Græci atque Armeni cum Romana Eccleſia in concordiam rediêre, reuerà baptiſmum conferri, etiàm cùm in perſona tertia ſic dicitur, Baptizetur talis ſeruus Ieſu Chriſti, in nomine Patris & Filij & Spiritusſancti: quanquàm in Latina Eccleſia non debet mutari vetus verborum forma, quæ eſt, Ego te baptizo in nomine Patris & Filij & Spiritusſancti, Amen. *Alexãder VI. ſcribit Ruthenis.*

Et quia hoc loco in Ruthenorũ mentionem incidimus, operæprecium fuerit de ea gente paulò copioſiùs agere, vt Lector eius aliquam habeat notionem. Obtinet ea gens ampliſſimas regiones, & plerunquè hodiè vel Moſcouitæ vel Rutheni aut Ruſſi appellãtur. Vtuntur autem lingua Sclauonica, qua hodiè nulla ferè eſt latior & diffuſior, quippe qua Dalmatæ, Boſnenſes, *Rutheni vel Moſcouitæ.* *Sclauonica lingua latiſsima.*

Croatę, Istrij, Carni, Carniolani, Carinthij, Stirij, Mœsij, Seruij, Bulgari, alijque Constantinopolim vsque, Boëmi, Lusatij, Silesij, Moraui, Poloni, Rutheni, Circasi, Quinquemontani ad Pontum, & Vuandalorum reliquiæ vltra Albim per Germaniam in Septentrionem sparsim habitantes vtuntur. Incertum est, quis initiò apud illos rerum potitus sit, quòd characteres non habuerint, quibus res suas scripto consignatas ad posterorum notitiam transmitterent. Cœperunt autem Annales conscribere tum primùm, cùm Michaël rex Constantinopolitanus literas Sclauonicas in Bulgariam misit. Inter alios Igor quidam apud illos Imperio potitus, Olham ex Plescouia duxit vxorem. Is cum exercitu suo Heracleam & Nicomediam vsque progressus, sed in fugam actus, à Malditto Dreuulianorum principe cæsus est, relicto infante filio Suuataslao, cuius mater Olha viri sui necem grauissimè vlta, multis Dreuulianorum millibus interemptis, atq; omnibus eorum castris occupatis, in Græciam profecta est, & illic sacrum baptisma percepit sub rege Iohanne Constantinopolitano, anno mundi 6463. (Sic enim Annales eorum habent: solent autem Russi non à Christo nato, sed ab orbe cōdito numerare) Porrò nomē Olhæ, in Helenę mutatū est. Atq; hæc in ea gente Ruthenica fidem Christi complexa est iuxta Annales iam dictos. Eam, postquàm inter viuos esse destitit, nepos eius ex filio Vuolodimerus iam baptizatus, in diuorum numerum retulit, & Iulij dies vndecimus ei sacer dicitur. Atquì ea filium suum Suuatoslaum ad baptismum inducere non potuit, qui post matrem imperio potitus, deuicit Bulgaros, ad Danubium vsque progressus. Intulit etiàm bellum Basilio & Constantino regibus Constantinopolitanis, eosque profligauit. Cùm autem Græciam vastanti, reliqui Gręciæ principes aurum obtulissent, contempsit, & vestes atq; arma potiùs accepit. Eū anno mundi 6480. Cures princeps Pieczenigorum ex insidijs interfecit, atque ex cranio eius poculū fecit, cui auro circundato inscripsit, *Dum aliena sectatur, perdit sua.* habebat autem tres filios, inter quos ditionem suā diuiserat adhuc viuens: nempe, Ieropolchum, Olegam, & Vuolodimerum. Ex ijs Ieropolchus Olegam fratrem suum occidit, sed non diù pòst ipse quoque fraude cuiusdā intimi cōsiliarij sui in manus fratris sui Vuolodimeri traditus, interfectus est: atq; ità totius Russię imperiū ad Vuolodimerū peruenit,

Igor Moscouitarū princeps.

Apud Moscouitas quandò cœperit religio Christiana.

Vuolodimer⁹ prin

qui tū multa colebat idola, multas quoq; habuit vxores, & octogintas concubinas. Cùm autem ex omnibus sectis Christiana religio illi præcipuè arrideret, misit ad Basilium & Constantinum reges Cōstantinopolitanos, petens Annam sororem eorum cōiugem sibi dari: quod si facerēt, pollicetur se cum tota gēte sua Christianum futurum, & ablata in Grçcia restituturum. Contrahitur matrimonium. Vuolodimerus in Corson baptizatur, & dicitur Basilius, nuptiæque celebrantur. Acta sunt hæc anno mundi 6469. à quo tempore Russia permansit in fide Christi. Hunc Vuolodimerū, à quo Vuolodimeria inter Vuollam & Occam fluuios vrbs condita est, inter diuos tanquàm Apostolū 15. Iunij die Russi colunt. Eius successores vsque ad Georgium & Basilium nihil ferè memorabile gesserūt. Porrò Georgium & Basilium Bati rex Tartarorum, qui Christianorū ditiones horrendum in modum populatus est, bello superatos neci dedit, & bonam Russiæ partem, abacta prçda, ferro & igni vastauit. Ex eo tempore, anno scilicet mundi 6745. vsq; ad Basilium, qui ante paucos annos Ruthenis imperauit, omnes ferè Russi principes tributum Tartaris persoluerunt. Cùm autem Bati rex Tartarorum, euastatis Christianorum ditionibus, magno tota Europa terrore relicto, cum suis in Scythiam reuertisset, Innocentius eius nominis 4. Romanus Pontifex, ex concilio Lugdunensi aliquāmultos religiosos viros anno salutis 1246. longissimo itinere misit ad Tartarorum Imperatorem, qui eum hortarentur vnum viuum & verum Deum, & eius vnicum filium mundi seruatorem Iesum Christum colere, & à Christianorum fundēdo sanguine animum reuocare. Vbi Tartarus Pontificis preces audiuit, pollicitus est se quinquennij spatio Christianorū ditiones minimè vexaturum. Verùm vbi Pontificis legati discesserant, Saracenorum legati adsunt, hortātur Tartaros, vt Mahometis sectam tanquàm plausibiliorem & voluptariam potiùs complectantur, quàm Christianorū religionem ociosam. Placuit verò eorum oratio Tartaris, & inprimìs ipsi Bati Imperatori, & ità illi tūc impurissimam Mahometis superstitionem receperūt, quam hodieque retinent. Sed vt ad Ruthenos reuertamur, postquàm Bati Tartarus Russiam sibi fecit tributariā, multis annis magna apud Ruthenos Tartarorū fuit authoritas, qua etiàm freti Rhuteni principes plerunq; obtinebant principatus, aut alios etiàm cōsanguineos pro-

ceps Moscouitarū.

Russia fit Christiana.

Bati rex Tartarorum.

Innocentius Pontifex 4. mittit legatos ad Tartaros.

Tartari fiunt Mahometani.

Russia tributa pendit Tartaris.

fligabant, & multa fuit rerum apud Ruthenos cōfusio, dum alij alios superare cōtendunt, donèc ventum est ad Iohannem Basilium, qui fuit Basilij cæci (orbatus enim luminibus fuit iussu Demetrij cuiusdam principis Moscouitarum) filius. Is autem Iohannes Basilius fortunatissimus fuit. Nam & magnum ducatum Tuuereñ occupauit, & Nouogardiam magnam (quæ est vrbs amplissima, in circuitu obtinens, vt quidā scribunt, septem milliaria Germanica) cepit, vndè supra trecentos currus auro, argento & vnionibus onustos, Moscouiā absportauit anno Domini plùs minùs 1479. Feruntur in ea vrbe esse septem monasteria ordinis D. Basilij Magni, in quibus ingens est copia monachorum: innumera quoquè sacrarum ædiū multitudo illic esse legitur. In solstitio æstiuali habet vrbs eadem longissimū diem plusquàm octodecim horarum. Dictus Iohannes Basilius, septem perpetuos annos graui eam obsidione pressit, ac tandèm in potestatem ac miserrimam seruitutem redacta, Archiepiscopum & ditiores ac potentiores quosqꝫ Moscouiā transtulit, atqꝫ è suis subditis in illorū possessiones ceu nouas colonias remisit. Ex ijs autem possessionibus præter communes reditus, maximū quotannis vectigal in eius fiscum infertur. Porrò in Archiepiscopi locum quendam instituit episcopum, cui exiguam eius Archiepiscopatûs prouentuū portionē attribuit. Postquàm autē Moscouitæ eò translati sunt, vnà etiàm suos errores eò inuexerunt. Habuit verò iste Iohannes Basilius ex Sophia Emanuelis regis Constantinopolitani filia Helenam filiam, quæ nupsit Alexandro Lituaniæ magno Duci, eidemque posteà regi Poloniæ declarato. Sperabantur hæ nuptiæ vtriusque partis dissensiones & acerbitates omnes è medio sublaturæ, sed cùm Polonus negligentiùs præstaret quiddam, quod se facturum receperat, Iohannes Basilius bellum ei facit, & prælio commisso victor euadit, capto Constantino regis Poloni duce egregio cum plerisqꝫ nobilibus, multisqꝫ occupatis arcibus & prouincijs ditionis Lituanicæ. Porrò Constantinus oblata occasione è Moscouia ad Alexandrum profugit, licèt à Moscouita libertate donatus esset ea cōditione, vt relicto Alexādro, ipsi seruiret. Idem autem Constantinus posteà magnam dedit Moscouitarum stragem, vt suo loco dicetur. Quanuìs autē huius Iohannis Basilij magna fuerit potentia, magnæqꝫ opes, tamē Tartaris parére cogebatur, adeò vt legatis Tartarorum

Nouogardia.

rorũ extra vrbem obuiàm procederet, eosq; sedẽtes ipse stans audiret. Tandèm illo mortuo, successorem habuit Basilium Iohannis, qui intra paucos adhuc annos Moscouitico fruitus est imperio. Is apud se captiuũ tenuit Demetrium, fratris sui Iohannis filium, quem auus Iohannes Basilius, mortuo ipsius Demetrij patre Iohãne, totius Russiæ monarcham designârat. Mortuo deindè hoc quoq; Demetrio, Basilius imperat, & nõ modò quę à patre illi relicta erant, conseruauit, verùm etiàm multas prouincias nõ tam bello quàm industria quadã suo imperio adiecit. Nanq; & Plescouiam & insignẽ Principatum Smolenczko, qui centum ampliùs annis Lituanis paruerat, sibi subdidit, sicut infrà dicetur. At tamen in bello plerunq; infelix fuit, ac nihilo minùs à suis felicissimus prædicabatur. Imperio in suos vtebatur duro & vix tolerabili, adeò vt nè fratribus quidẽ suis germanis, nec vlli principi castra vel munitiones permitteret: Omnes illi suis sumptibus, siue in aula, siue in bello, siue in legationibus eorum vellet opera vti, seruire cogebantur: Quibusdam tñ grauiora munia obeuntibus pręfecturas, aut villas, aut prædia attribuit plerũq; in sesquianum, de quibus tamen certos census ipsi Principi persoluerent: eo spatio elapso, totũ sexenniũ gratìs seruire cõpellebantur. Voluit quãdoq; ad Maximilianum Cęsarem legatũ mittere quendam ex intimis secretarijs suis, sed cùm is viaticũ sibi deesse diceret, in perpetuos carceres coniectus, tandèm perijt miserrimè, omniaq; eius bona Princeps sibi vendicauit, fratribus ac hæredibus eius nè terũcio quidẽ relicto. Quicquid legati ipsis donatum reportarent, quod alicuius esset precij, id ferè sibi dari volebat. Miserat quãdoq; legatos ad Carolum V. Imp. qui illis graues torques aureos, & Hispanicam auream monetam dono dedit: quin & Ferdinandus Caroli frater argenteis poculis, aureis & argẽteis pannis, itemque Germanica aurea moneta eos donauit. At vbì domũ rediêre, mox princeps Basilius & torques & pocula & maiorem Hispanicorum aureorum partem ad se rapuit. Authoritate in clericos & laicos tam immodica abutebatur, vt liberrimè de omnium vita & facultatibus statuerit, nec quisquam ei ausus fuerit resistere: immò persuasum habebant, eius voluntatẽ non aliam esse, quàm ipsius Dei: vocabantq; eum clauigerũ & cubicularium Dei. Ea immanitate gens ipsa effera & crudelis efficiebatur, quanquã incertũ est, vtrũ ipsius gẽtis imma-

Moscouitæ párent Tartaris.

Basilius Iohannis dux quàm duro presserit iugo Moscouitas.

Durißima seruitus Moscouitarũ.

Rex apud Moſcouitas quis primus dictus.

immanitas & duritia eiuſmodi tyrãnidem mereatur, an hac tyrãnide tam immanis & crudelis fiat. Regium titulum iſte Baſilius primus vſurpauit, cùm alij ante eum magni Duces dicti ſint, tametſi pater eius Dominũ totius Ruſſiæ ſe ſcripſit. Quin etiam ab omnibus Imperator appellatus eſt, quod errore factum, dubium non eſt. Cùm autem ſcriberet regi Poloniæ, omiſſo regis titulo, magnum Ducẽ ſe vocauit. Nam neuter horum, alterius literas nouo titulo auctas recipere dignabatur. Duxit idem Baſilius primò vxorem Salomeam, cuiuſdam nobilis ſui filiam: ſed cùm viginti & eo ampliùs annis ex ea proles non ſuſcepiſſet, eam anno Chriſti 1526. valdè quidem repugnãtem, in monaſterium intruſit, & cuiuſdam Ducis filiam Helenã ſibi copulauit, ex qua ſuſcepit filium Iohãnem anno 1528. qui rerum apud Moſcouitas potítus eſt, patre mortuo, & matre veneno ſublata neſcio cuius vel iuſſu vel opera.

Moſcouitæ ritus Græcorũ ſequũtur.

Quòd ad religionem attinet, colunt Moſcouitæ ſiue Rutheni Chriſtum, ſed more Græcorum. Græci verò ſæpè à Romanæ eccleſiæ obedientia receſſerunt, & identidèm ad pacem & concordiam ſe receperunt. Epiſcopi Conſtantinopolitani, quòd in ampliſſima vrbe, & quæ noua Roma diceretur, ſedem obtinerent, magnoperè in eam curam incubuerunt, vt proximam à Romanis põtificibus vel etiàm parem obtinerent authoritatem.

Epiſcoporum Conſtantinopolis arrogantia.

In prima illa Conſtantinopolitana Synodo, quæ eſt vna ex quatuor primarijs, videmus Canonem, quo tribuitur proximus à Romano pontifice locus Conſtantinopolitano epiſcopo. Sed q̃ ille Canon non ſit receptus, vel vnius Leonis primi Pontificis Romani, quem longè ante mille centum annos præcellenti doctrina & eximia vitæ ſanctimonia præditum fuiſſe negare nemo poteſt, ſcripta ſatis declarant. Nam cùm in Chalcedonenſi ampliſſima Synodo Anatolius Cõſtantinopolis Antiſtes à Patribus callidè impetrãſſet, vt proximam à Romano Præſule Cõſtantinopolitanus dignitatem obtineret, vbi id Leo Pontifex reſciuit, modis omnibus ſe oppoſuit, effecitque vt Anatolij callida conſilia prorsùs irrita fierent, neq; ratum haberetur, quod ille non rectè atque ordine impetrãſſet. Et certè Leo Pontifex affirmare videtur, primæ Synodi Cõſtantinopolitanæ Canonem antè dictum, nunquàm ad Romanæ ſedis notitiam veniſſe. Sic enim ſcribit ad Anatolium Epiſtola 53. Perſuaſioni tuæ in nullo penitùs ſuffragatur quorũdam Epiſcoporum ante ſexaginta, vt

ta, vt iactas, annos (nam non multò plus temporis inter Constantinopolitanam & Chalcedonensem Synodos fluxit) facta subscriptio, nunquamq; à prædecessoribus tuis ad Apostolicę Sedis transmissa notitiam, cui ab initio sui caducę, dudumq; collapsę, sera nunc & inutilia subijcere fomenta voluisti, eliciēdo à fratribus speciem consensionis, quam tibi in suam iniuriam verecūdia fatigata præberet. Cur autem sanctissimus Pontifex vsq; adeò se opposuerit Anatolio illicita appetenti, ipse eadem Epistola indicat his verbis: Potes euidentèr agnoscere me dilectioni tuæ beneuolo animo contraire, vt saniore cōsilio ab vniuersalis te Ecclesiæ perturbatione contineas. Nolebat enim optimus Pontifex quicquam derogari priuilegijs Alexandrinę & Antiochenę Ecclesiæ, in Nicena Synodo illi attributis. Fuit deindè temporibus illius longè sanctissimi Pontificis Gregorij primi, Iohannes quidam Cōstantinopolitanus Episcopus, qui se nō dubitauit œcumenicum siue vniuersalem patriarcham vocare, quem titulū eius vrbis Episcopi magno Ecclesiæ scandalo post eum sibi vendicârunt. Sed eorum superbia & contumacia tandèm Turcico iugo egregiè compressa est. Eius Iohānis episcopi intolerandam arrogantiam acritèr scriptis castigauit Gregorius I. Romanus Pont. integerrimus: at parùm ea res ꝓfuit, Græcis in sua sententia permanentibus. Itaque Gręci in quibusdam à Romana Ecclesia dissenserūt, sed non impunè. Eorū ritum Moscouitæ secuti, cum Romana Ecclesia non vbiquè consentiunt: quanquàm fertur patriarcha Cōstantinopolitanus ab huius principis, qui iam Moscouitis imperat, (si tamen nō fallor) patre rogatus misisse monachum quendam, qui omnes libros, Canones, & singula statuta ad fidem pertinentia, in ordinem recto iudicio redigeret. Cumque multos ille aduertisset errores, aiunt dixisse Principi, eum planè schismaticum esse, qui Romanum aut Græcū non sequatur ritum: sed paulò pòst, licèt alioquì Principi charus esset, sublatum è medio. Idem quoquè alteri cuidam Græco mercatori, similitèr dicenti, accidisse. Sanè iactant illi se solos probè Christianos esse, nos verò damnant tanquàm desertores primitiuæ Ecclesiæ & veterum sanctarum constitutionum: Luteranos autem & reliquos horum temporum sectarios, prorsùs execrantur. In annalibus eorum scriptum habetur, D. Andream Apostolum ex Grecia ad Borysthenem fluuium perlatum, ad montes, vbi nunc Chionia

Moscouitæ sibi tribuunt veram religionem.

De Andrea Apo-

stolo quid habeant Annales Russorū.

Chionia est, nauigâsse, & terræ Russiæ benè precatū esse, hominesq; baptizâsse: Indè rursùs ad mare vsq; Germanicum processisse, atq; per illud Romam nauigâsse: ad extremum in Peloponneso ab Ago Antipatro crucifixum fuisse. Sed hæc quàm sint vera, ipsi viderint. Certè Andreas Apostolus non eos docuit errare. Archiepiscopi & Episcopi omnes totius Rufsiæ, carnibus perpetuò abstinent. Præfecti monasteriorum, quos Priores vocāt, in Moscouia plurimi sunt, sed omnes arbitrio Principis eliguntur: Sacerdotes seculares habent vxores: ijs mortuis, non licet eis sacra obire vel sacrificare, nisi fortè monasteriū ingrefsi, iuxta regulam viuant. Si quis etiam laicus vxore mortua velit aliam ducere, permittunt id quidem, sed vix legitimum matrimonium esse putāt: tertias nuptias sinè graui causa non permittunt: quartas omninò damnant. Admittunt diuortium, & dant libellum repudij: verùm id maximè celant, cùm id religioni & statutis aduersum esse sciant. Si sacerdos ad secundas sese nuptias transferat, nihil habet cum Clero commercij. Obseruandum hoc loco est, apud Moscouitas, sacerdotes non accedere ad secundas nuptias. Hoc idem vsq; in præsens etiàm Græci seruāt. Vndè apparet improbitas & impudentia hæreticorū nostri temporis, qui asserere nō verentur, apud Græcos licere sacerdotibus vel deciès aliam post aliam vxorē ducere. Sic enim scribit Philippus Melanchthon in libello quodam, in quo inter cætera etiàm sacerdotū coniugium defendit: Sed manet, inquit, adhuc hodiè mos ille in Græcanica ecclesia, vt sacerdotes nubant: & non solùm mariti eligantur ad sacerdotiū, nec vt nubant semèl tantùm, sed quotiès voluērint, etiàm deciès, si ità tulerit res. Hoc quidē, sicut & alia multa, impudentissimè ille Melanchthon mentitur, sicut potest grauissimis testimonijs doceri. Et certè quos talium facinorū nō pudet, eos nemo absq; summo periculo vlla in re duces sequi possit. Verū ad rem. Sacerdotū sunt tenues prouentus & oblationes. Vestitum propè eūdem cum laicis habent, dempto capitis tegmine. Et cur differant habitu, qui nō differunt matrimonio? Vt populus, sic sacerdos. Monasteria habent leges seuerissimas, sed quę paulatìm eneruatæ, multùm refrixerint. Carne perpetuò abstinēt. Vestes quotidianæ episcoporū eædem ferè sunt, quæ aliorum monachorum. Persuasum habent, post septimam Synodum generalem, nulli vnquàm neque licuisse, neque licere

Sacerdos bigamus à clero excluditur apud Moscouitas.

licere Concilium œcumenicum indicere aut accedere ſub pœna anathematis, quod etiàm ſeueriſſimè obſeruant. Tempore Florentini Concilij ſub Eugenio 4. Romano Pōtifice, quidam Ruſſiæ Metropolita idem Concilium adijt, vbì etiàm Græci & Armeni Latinis coniuncti & conciliati fuêre: at vbì domum redijt, rebus omnibus ſpoliatus, in carcerē coniectus eſt, vndè tamen poſteà euaſit. Pueri cùm baptiſma percipiunt, ter in aquam, quam ad ſingulos nouam conſecrant, toti immerguntur: nā alioqui putant non ritè baptizatos: mox etiàm chriſmate in ſacra hebdomada conſecrato inunguntur. Circa Paſchatis feſtum confitentur peccata ſua cū magna cordis contritione. Confeſſarius & confitens in medio templo ſtant erecti, ſeruantq; facta cōfeſſione cæremonias ſingulares. Communicant ſub vtraq; ſpecie, ſed ità, vt corpus ſanguini miſceant in calice, vndè ſacerdos cum cochleari portiunculam accipit, & porrigit communicanti. Communicāt etiàm pueros ſeptennes tanquàm iam rationis compotes: qui ſi prę ægritudine corpus Domini ſumere nequeant, guttam ex calice eis inſtillant, vna ſpecie contenti. Non conficiunt Sacramentum, nisì dum ſacrificant. Pro ægrotis conſecrant Euchariſtiam in die Cœnæ Domini, ſeruantq; toto anno. Vndè conſtat, ægrotis illos non niſì vnam ſpeciem præbere. In hoc autem plurimùm repræhendendi videntur, quòd panem nondùm conſecratū, per Eccleſiam circunferunt, & conceptis verbis adorant. Feſtos dies ſolenniores colunt: alijs minùs ſolēnibus ciues & mechanici diuinis interſunt: quibus peractis, redeunt ad laborem: ſed qui præſtantiores ſunt, compotationibus & cultu corporis feſta venerātur. Feſtum Trinitatis die ſecunda Pentecoſtes, feſtum omnium Sanctorū die octaua Pentecoſtes celebrant. Purgatorium non credunt, ſed putant bonos & malos vſque ad diem iudicij vltimam expectare ſententiam, nec ante illud tempus malos torqueri. At nihilominùs pro defunctis funebre ſacrum faciunt, quòd arbitrentur tolerabiliorem poſſe locum ijs impetrari, vbì iudicium extremum expectent. Adſperguntur aqua benedicta, ſed non niſì à ſacerdote. Colunt ſanctos, & inprimìs D. Nicolaū, cuius etiàm recentia apud illos miracula referuntur. In Quadrageſima totas ſeptem ieiunant hebdomadas: in prima tamen vtuntur lactarijs, reliquis ſex etiàm à piſcibus abſtinent. Sunt qui Dominicis & ſabbati diebus tan-

Baptiſma Moſcouitarū qua lis.

Confeſſio apud Moſcouitas vt fiat.

Euchariſtia apud Moſcouitas.

Euchariſtiam toto anno aſſeruant Moſcouitæ.

De Purgatorio quid Moſcouitæ ſentiāt.

Quadrageſima apud Moſcouitas.

Ieiunium S. Petri. tùm edant, alijs nullum penitùs cibum capiãt. Seruant etiàm ieiuniũ Petri ab octaua Pentecostes vsq; ad ferias *Ieiunium diuæ Virginis.* Petri & Pauli. Item ieiunium beatissimę Mariæ virginis à prima Augusti vsq; ad eius Assumptionem. Ieiunant *Ieiunium Aduentûs.* prætereà sex septimanis in Aduentu Domini, idque vocant ieiunium Philippi. quòd iuxta illorum Calendarium, initium eius contingat festum Philippi. Nullius sancti vigiliã ieiunio venerantur, præter decollationem S. Iohannis Baptistæ, quæ est 29. Augusti. Monachi potu acido & aqua fermento mixta in ieiunijs contenti esse coguntur. Sacerdotes aqua mulsa & cereuisia tum vti non possunt: quanquàm nunc leges omnes & statuta diffluant ac vitiẽtur. Extra tempus ieiunij Sabbato carnes edunt, die Mercurij carnibus abstinẽt. Est apud illos *Monasteriũ S. Trinitatis.* præcipuum S. Trinitatis monasterium, vbì S. Sergius conditus, multis fertur clarere miraculis, eoque admirabilis fit gentium & populorum concursus, qui monasterij liberalitate aluntur. Habent Moscouitæ mulieres iam effœtas, quas proscurnicas vocant, quæ panem ad *Mulieres Moscouitarũ miserrimæ.* sacrificandum coquunt. Missam quoquè celebrant, sed lingua vernacula. Mulieres apud illos miserrimæ sunt, quippe perpetuò ferè domi conclusę, vbì nent duntaxàt & fila trahunt, sed nihil ferè prætereà iuris aut negocij habent, demptis tamen pauperioribus, quæ domesticos labores obeunt, & coquunt. Rarissimus in templa, rarior etiàm ad amicorum colloquia, nisì senes admodùm sint, illis permittitur accessus. Quidam Alemanus illic vxorem Ruthenam duxerat. Ea querebatur marito se ab illo non amari, propterea quòd eam nunquàm verberaret. Vbì hoc ille audiuit, testatus est se illam impensè amare, nec putâsse verbera esse amoris argumenta. Itaq; durissimè eam verberauit, sensitq; eius erga se amorem ex ipsis verberibus longè auctiorem euasisse. Sæpiùs ergò eam verberauit, sed tandèm etiàm ceruicem & crura illi homo crudelis præcidit. Omnes Moscouitæ se Principis seruos fatentur, & est genus hominum seruituti magìs deditum, quàm libertati. Cuncti tunicis oblongis sinè plicis, manicis strictioribus vtũtur: Miris vtuntur cæremonijs, cùm alterius domum ingrediuntur, sępiùs sese inclinando, & alia quædam faciendo. Habet Princeps diuersis in locis veredarios, & certũ equorum numerum, quibus equis intra triduũ nonnunquàm 120. milliaria Germanica conficiunt, licèt ijdem equi parui admodùm sint, & negligenter curentur.

Sunt

Sunt in Moscouia diuersorum generum pelles nobilissimæ, zebellinæ, madauricæ, hermelinæ, aspreolorum, & aliæ non paucæ. Ditio tota principis Moscouitę amplissima est, ità vt quidam affirment tam in lâtum quàm in longū obtinere eam quingenta milliaria Germanica. Vrbs Moscouia, Russię caput & metropolis est. Eiusdē nominis Prouincia, in qua vrbs hæc sita est, hyemes & frigora habet asperrima, ità vt aqua in aërem effusa, priùs cōgeletur, quàm terram contingat, & interdùm arborum rami, pecora & homines frigore pereāt. Nonnunquàm verò etiàm nimio æstatis ardore nō mediocritèr affliguntur. Quanuìs autem omnes Moscouitæ vocentur, attamē Moscouia prouincia neq; lata est, neq; sola páret Moscouitæ principi, sed multæ prætereà aliæ: ipsa verò in extremis circa Asiam Europæ finibus sita est. Vrbs Moscouia amplissima est, & in ipsa Principis castrum Italicæ structuræ munitissimum, & quod vrbis cuiusdam amplitudinē præ se ferat: quippe in quo præter alia, multæ sint ædes sacrę. Domus vrbis pleręq; omnes ligneę sunt, sed castri propugnacula & principis palatiū ex lateribus constructa sunt. Regio salubris est, adeò vt vix vnquàm pestis ibì grassetur: quāquàm interdùm aliud genus morbi, pesti non dissimile, patiuntur. Lōgissimus illic dies est horarum 17. & quartalis vnius. Reliquas Moscouitæ Principis ditiones & Prouincias enarrare longum foret. sufficiat Lectori pro comperto haberi, eum Principem esse potentissimum, & qui Germaniæ iam immineat, cuius non contemnendā partem in Liuonia sibi vendicauit: qua de re infrà suo loco dicetur. Non dubium est, quin ille oblata occasione maiora sit attentaturus, nec id difficile admodùm, quandò apud nos, id est, in Germania, tam fœda religionis varietas animos quoq; discordes facit. His ferè titulis in literis suis vti solebat pater eius, qui nunc rerū apud Moscos potítur: Magnus Dominus Basilius, Dei gratia rex & Dominus totius Russię, & magnus Dux Vuolodimeriæ, Moscouiæ, Nouogardiæ, Plescouiæ, Smolenchiæ, Tuueriæ, Iugariæ, Permiæ, Viackiæ, Bulgariæ, &c. Dominus & magnus Dux Nouogardiæ terræ inferioris, & Czernigouiæ, Rezaniæ, Vuolotkiæ, Rischouiæ, Beloiæ, Rostouiæ, Iaroslauiæ, Bielozoriæ, Vdoriæ, Obdoriæ, Condiniæ, &c. Postquàm verò hodiè multa quoquè in Liuonia, non finè magna Romani imperij ignominia, occupant, non dubium quin indè quoquè titulos sibi auxe-

Moscouiæ amplitudo.

Vrbs Moscouiæ amplißima.

Castrum longè maximum.

auxerint. In tota Russia multi sunt fluuij, multæque paludes. Veteres scriptores opinati sunt, Tanaim fluuium celeberrimum, qui Asiam ab Europa disterminat, ex Riphæis montibus oriri, sed ij montes nusquàm extant: porrò Tanais octo ferè milliaribus Germanicis à Tulla, quæ vrbs à Moscouiæ oppido trigintasex milliaribus Germanicis distat, ex lacu ingenti, qui in longum & latum circiter 1500. Werst (Werst/ Italicum ferè milliare est) patet, in sylua quadam ortum habet: atque ex eodem lacu aliud grande flumen Schat emergit, quod in Occidentem tendit, sicut Tanais primò rectè pergit in Orientem ad aliquot milliaria: deinde reflexo in meridiem cursu, paludes Mæotidis efficit. Et Tanaim quidem, quem Don vocant, ab optimorum piscium copia singulari, & quòd vtranque ripam diuersæ herbæ, radices suauissimæ, multijugę arbores ad multam amœnitatem occupent, tantaque ijs locis ferarũ sit copia, quæ facilè sagittis conficiantur, vt qui illàc proficiscuntur, non nisi sale & igni opùs habeant, mirificè prædicant.

Tanais vbi oriatur. *Tanais praconia.*

Lituania. Moscouiæ proxima est Lituania, quę hodiè Poloniæ regi páret. Vtitur proprio idiomate, & ritu Romano, tametsi eius incolæ bona ex parte Rutheni sunt. Vilna est eius regionis caput. Ea verò ciuitas ampla est, sita intra colles. Sunt ibi templa multa, & aliquot monasteria, in quibus excellit eximium Franciscanorum de Obseruãtia cœnobium, maximis sumptibus extructum. Hodiè in ea gente Arriana & Nestoriana hæresis perniciosissimè grassatur, & multas Ecclesias occupat. Sũt ibi hęretici, qui sacrosanctam & omnibus modis colendam & honorandam Trinitatem, incredibili impietate vocent Cerberum tricipitem. Atq; hæc & id genus alia nefanda dogmata, quæ sub prætextu & specioso titulo verbi Dei, quod solum voluit Luterus, omnium horum malorum fons & origo, valere oportere, passim imperitæ multitudini obtrudũtur, eò certissimè intendunt, vt religio Christiana in impurissimam Mahometanæ superstitionis abominationem tandem transformetur. Nec dubium quin Turcæ & barbaræ nationes mirũ in modum his rerum Christianarum perturbationibus & exagitationibus lætẽtur, quippe quæ illis quandoq; optatissimam sint Germaniæ & vicinorum regnorum nullo negocio in durissimam seruitutem redigendorum præbituræ occasionem.

Vilna ciuitas.

Porrò

Porrò licet Vilnæ, vti diximus, multæ sint ædes sacræ, & ipse quoquè Vilnensis Episcopatus Romanum agnoscat Pontificem, tamen multò plura in eadem vrbe sunt Ruthenorum, quàm Romanæ obedientiæ, templa. Sunt autem in Lituaniæ principatu tres Romanæ obedientiæ Episcopatus, Vilnensis, Samogithiæ & Chiouiēsis. Lituani mel, ceram, cinerem, picem, asseres fabricandis nauibus aptos, etiàm ad exteros transmittūt. Sale aliūdè importato vtuntur. Est Lituania syluis frequens, paludibus & fluuijs abundans. Cęli inclementia fit, vt frumētum rarò maturescat. Gens misera est, & duram seruit seruitutem. Sunt qui scribant, etiàm viri graues, à Vuitoldi principis tempore, apud eos hunc seruari morem, vt qui capite damnatus est, iubente domino, seipsum suspēdere cogatur. Quod est sanè perquàm horrendum: & tamen ni faciat, dirè verberatur & excarnificatur, ac tandèm suspenditur: quæ res plerosq; miseros metu verberū cogit sibijpsis laqueum inijcere. Habet Lituania bisontes, vros & alces. Errāt quidam, dum vros vocant bisontes, cùm tamen bisontes multùm ab vris, bouinam formam habentibus, differāt: quādò bisontes iubati sunt, & villosi circa collum & armos, barba à mento propendente, pilis moschum redolentibus, capite breui, oculis grandioribus & toruis, quasi ardentibus, fronte lata: cornibus plerunquè adeò diductis & porrectis, vt in ijs tres benè corpulenti homines insidere queant. In tergo extat gibbus elatior, priore & posteriore corporis parte humiliore. Vros sola Mazouia Lituaniæ contermina habet, qui sunt boues syluestres, nec à domesticis differunt, nisi quòd omnes nigri sunt, albicante commixtìm linea dorsum obtinēte. Alces verò animal est ceruo procerius, auribus & naribus prominulis, cornibus à ceruo nōnihìl diuersis, colore item magis ad albedinem tendente. currit mira pernicitate, non tamen vt cætera animantia, sed gradarij instàr. Verùm hactenùs de rebus Moscouiticis vel Ruthenicis egisse satis sit. Nobis quidem rogandus est Deus, vt nos ab hæresibus & improbis moribus repurgatos, non patiatur vel Tartaris, vel Turcis, vel etiàm Moscouitis dirè castigandos obijci: quanquàm verendum est, nè qui hodiè in Germania & vicinis prouincijs tantoperè Romani Pontificis obedientiam detestamur, iusto Dei iudicio sub eorum quandoquè iugum mittamur, qui nos vsqueadeò intoleranda premant seruitute, vt nos

Supplicij crudele genus.

Vri & Bisontes vt differant.

Alces animal quale

ipſius quoquè vitæ noſtræ pertædeat. Certè Philippus Melanchthon nō longè ante obitum ſuum, cùm à quibuſdā nedùm ſymmyſtis, ſed etiàm diſcipulis Lutera-næ ſectæ addictiſſimis, parùm cōmodè tractaretur, his verbis ſcripſit de illis: Cogunt, inquit, concilia, quandò & vbì ipſis placet, atq; vendicant ſibi maiorem, magìs intolerabilem, & minus excuſabilem authoritatem ac poteſtatem, quàm Papa Romanus vnquàm. Quæ quò tandèm euaſura videantur, cogitetur, inquit ille Luteranorū Coryphæus Melanchthon. Verùm de his alibì.

Melanchthonis de Luteranis ſententia.

Peſtis ſæua in Germania.

ANNO 1502. ſæuiſſima peſtis omnem Germaniam longè lateque populata eſt. Multorum opinione ij tum extincti ſunt, quorum veſtibus ſuprà diximus cruces ſanguineas incidiſſe: & quod dictu mirum eſt, etiàm illis in veſtibus lineis cruces inuentę ſunt, quæ ciſtis incluſæ tenebantur, atque etiàm in ipſis hominum corporibus. Iſthuc verò in tertium vſque durauit annum.

Ruſticorū Spirenſiū cōſpiratio

Hoc anno in diœceſi Spirenſi à duobus ruſticis primùm orta eſt conſpiratio & rebellio aduersùs Epiſcopum & Canonicos, cōtra iuſiurādum & fidem illis datam tanquàm dominis ſuis. Creuit paulatìm ſeditioſorum hominum numerus, quos ij ruſtici callidis perſuaſionibus in ſuas partes pertraxerunt: & niſì Numinis prouidētia id malum breuì detectum fuiſſet, illa hominum fæx poſteà præ multitudine opprimi vix potuiſſet. Submittebantur clàm ex his fœderatis homines verſuti in pagos & oppida, qui quoſcunque poſſent, in clerum, in Principes & omnem magiſtratum concitarent, ipſorumque factioni adiungerent. Iam duos ſibi duces delegerant, penès quos rerum eſſet ſumma poteſtas, quibuſque vniuerſi ſinè vlla contradictione parérent.

Cùm diem certam deſignâſſent, ad quam in locum vnum omnes conuenirent, eccè capti ſunt duo huius perfidiæ authores, qui quæſtionibus & tormentis ſubiecti, omnia ſua nefanda conſilia enunciârunt, quæ eò ferè ſpectabant, vt omni iugo excuſſo, pernicioſa gauderent libertate, liceretque cuique ſuo viuere arbitratu: magiſtratum omnem & principatum profligarent, & ſi qui ipſorum conatus retardare aut ipſis obſiſtere inſtituiſſent, eos immanitèr trucidarent, tanquàm iuſtitiæ diuinæ hoſtes & aduerſarios. Inprimìs quidem ſtatuerant inuadere Marchionem Badenſem, indè Spirenſem Epiſco-

Episcopum, posteà Monachos & clericos &c. deniquè in omnimodam se vendicare libertatem. Qui conatus tametsi erant seditiosi, impij, & omni supplicio digni, tamen videbantur sibi homines deploratæ cæcitatis & stultitiæ æquam & bonam fouere causam: atque vt res tam nefaria prosperos haberet successus, certas eo nomine preces quotidiè à singulis dici volebant, scilicet vt Deus tantæ nequitiæ se patronum & fautorem præberet. Preces erant quinque orationes Dominicæ & totidem Angelicæ Salutationes, flexis genibus dicendæ. Nec hoc contenti, etiàm symbolum sibi statuêre virginem Matrem & Iohannem Euangelistam, quasi Sancti hominum sceleribus faueāt. Verùm Maximiliano Cæsare grauitèr in eos animaduertente, publicè suæ temeritatis iustas dedêre pœnas, plurimis eorū captis & vltimo supplicio affectis. Eos exitus plerūquè habere solent turbulenta & seditiosa, præsertìm aduersùs Magistratus, quibus diuinæ literę nos iubent esse morigeros, consilia & machinamenta, suisque authoribus vtplurimùm exitio esse consueuerunt, rerum humanarū peruigilem curam gerente Diuina prouidentia, quę etsi interdùm occulta sua iustitia permittit homines pessima quæque molíri, non tamen patitur sempèr eos voto potíri suo. Habebant coniurati isti tesseram quandam mutuæ cognitionis, nè ab alijs depræhenderentur, eaque erat eiusmodi, vtsi quis eius fœderis esset, percōtatus ab alio, **Was ist nun für ein wesen?** id est, Quis modò rerum status est? interrogatus responderet, **Wir mögen vor den phaffen nit genesen/** hoc est, Nos præ clero salui esse non possumus. Atque hunc in modum videbantur illi quidem cum solo clero negocium habituri, sed sub hoc prætextu iugum omne cuiuscunque Magistratûs, à suis ceruicibus deijcere moliebantur. Non erant illi agricolæ sorte sua contenti, cùm tamen rectè à Poëta dictum sit, O fortunatos nimiùm, sua si bona nôrint, Agricolas. Et certè prisci illi ethnici, quem amplissimè & insigniter prædicare voluissent, eum bonum agricolam, bonumque colonum dicebant. Et Cicero ipse, Nihil est, inquit, agricultura meliꝰ, nihil vberius, nihil dulcius, nihil homine libero dignius.

Preces fiūt in fauorē scelerum.

Huius anni mēse Septembri Vualtherus à Plettenberg Magister Liuoniensis, ab Alexandro rege Poloniæ, eodemque magno Lituaniæ Duce persuasus, bellum mouit

Vualtherus à Pletenberg.

mouit Moſcouiæ Principi. Promiſerat Alexander, ſe cum magnis copijs ipſi ſubſidio venturum. At vbi Moſci Plettenbergij aduentum ſensēre, cum ingenti multitudine ei occurrunt, porrò Alexander non venit. Cernens ergò Plettenbergius ſe ſine ſumma turpitudine & periculo non poſſe retrocedere, ſuos hortatur ad pugnam, & diſploſis tormentis acriq́ue facta impreſſione, hoſtes in fugam vertit. Sed cùm fugientes præ ſuorum paucitate & graui armatura perſequi non poſſet, Moſcouitæ re, vt erat, animaduerſa, quòd pauci eſſent cũ Plettenbergio, rursùs ſeſe colligunt, coguntq́ue in ordines: aggreſſiq́ue peditatum Plettenbergij, multos ex ijs cædunt, & in ijs aliquot viros fortes & primarios. Fuit tum inter Liuonienſes quidam Lucas Hamerſteter, qui ad Ruthenos defecit, cuius defectione factum eſt, vt quadringenti ferè pedites, à Moſcouitis crudelitèr perimerentur, reliqua turba cum equitatu ad ſuos, ſeruatis ordinibus, incolumi euadente. Pauci erāt cum Magiſtro Liuonienſi, alioquì non tam facilè ſemèl in fugam compulſi Moſcouitæ, rursùs prælium inſtauràſſent. Eſt Liuonia non ità pridem, nempè Anno ſalutis 1190 aut circitèr, per Meinardum quendam virum religioſum, qui ex Lubeco cum mercatoribus eò nauigauit, ad fidem conuerſa, quam tamen Teutonicorum militum Ordo multùm illic & auxit, & tutatus eſt in noſtram vſque ætatem, qua ille inſignis Ordo illis in locis, dum ab auita diſcedit Religione, Moſcouitis diripiendum ſe præbuit, vt dicemus ſuo loco. Olim cùm eſſent præpotētes, etiàm primarij eius Ordinis viri, fratres ſe ſcribebant & vocabant. Hodiè in Liuonia etiàm habitum Ordinis candidum abiecerūt. Legi ego priuilegium quoddam ab illo Ordine in Liuonia datū Lubecenſibus, quorum erga ſe fidem & beneuolentiam re ipſa erant experti. Eius priuilegij tale eſt initium: Frater Gotfridus Magiſter, commendatores, & vniuerſi fratres domûs Teutonicæ in Liuonia, &c. Datæ erant hæ literæ anno Chriſti 1299. Oportet autem Liuoniæ gentem certè barbaram & ab omni ferè humanitate olìm fuiſſe alienam, quippe apud quam hodieq́ue tanta eſt idiomatum varietas: alitèr enim loquuntur Liuones, alitèr Eſtones, Letti quoquè ſecùs atquè Curoni. Hæc enim idiomata quatuor Liuoniæ pagos occupant, cùm alioquì Arces & Oppida ſint Saxonica. Sunt in Liuonia tres præcipuæ vrbes, Riga, Torpatum, Reualia: è quibus

Liuonia quādò ad fidem conuerſa.

Idiomata varia in Liuonia.

quibus Reualia, quod mirum videri poſſit, Epiſcopum habet, qui ſubſit Archiepiſcopo Lundenſi in Dania. Sed huius ratio eſt, quòd olìm Vualdemarus rex Daniæ eius nominis ſecũdus, Reualiam extruxit, & repertum illic populum iuſſit baptizari, translatis eò ex ſua prouincia ſacerdotibus, qui populũ docerent, & Sacramenta adminiſtrarent.

Reualiæ Epiſcopus cui ſubſit.

Hoc etiàm anno Gallorum rex claſſem in Græciam miſit cõtra Turcas, duce Philippo Raueſteno: qui cùm ad Lesbum inſulam perueniſſet, & Mitylenas tormentis oppugnaret, ea ſe ſtrenuitate Turcæ defenderunt, vt re infecta abſcedere cõpulſus ſit, cuius deindè claſſem ſæua tempeſtas adeò diſiecit, vt poſt multa pericula diraſque maris iactationes & naufragia, Tarentum vix ipſe attigerit. Galli eam improſperam oppugnationem Venetis imputant, qui ſanè circa id tempus, iuncto ſibi Conſaluo, cui ob ſingularem fortitudinem & multa præclara facinora, Magni cognomen attributum eſt, Cephaleniam maris Ionij inſulam multo tandèm labore expugnârunt, Turcis ferè omnibus interfectis: itemque ſanctæ Mauræ oppidum ad Leucadem in Nerito inſula.

Galli infelicitèr oppugnãt Turcas.

Per id ferè tempus Galliæ atque Hiſpaniæ reges ex compoſito Fredericum Aragonium toto regno Neapolitano, quod iam quinquennium obtinuerat, exuunt, ipſique eius ditionem inter ſe partiuntur. Fredericus cum coniuge ad Ludouicum Galliæ regem nauigauit, & ab illo liberalitèr atque honorificè ſuſceptus eſt, neque id tum ſolùm, cùm Neapolim Gallus obtineret, ſed etiàm cùm ab Hiſpanis indè rursùs exturbatus eſſet. Ità tum ſinè vulnere Conſaluus Brutios & Apulos in ditionem Ferdinandi Hiſpani regis redegit, & Alphonſum Frederici filium Tarenti obſedit, ac deindè captum in Hiſpaniam miſit.

Huius Neapolitani regni cauſa quàm multus, idemque Chriſtianus, fuſus ſit ſanguis, ſinè horrore neque dici, neque ſcribi poſſit. Sed dum Chriſtiani inter ſe eiuſmodi atrocia bella gerunt, mutuisque ſe vulneribus cõficiunt, intereà Turcæ paſsìm ampliſſima Chriſtianæ Reipublicæ regna & imperia inuadunt: & quod magìs dolendum eſt, tanto interdùm odio inter ſe Chriſtiani deflagrant, vt in certiſſimam Reipublicæ perniciem, Turcarum opem & auxilia implorent,

Turca creſcit inteſtinis bellis Chriſtianorum.

ijsque Christianos oppugnent & prodant. Eiusmodi intestinis & mutuis Christianorum odijs superiori seculo Constantinopolitanum & Trapezūtinum Imperia, miserandum in modum Christianis erepta, in Turcicam sunt redacta seruitutem. Quid plerisque Europæ regnis ex hac incredibili animorum in religionis negocijs dissensione, quæ iam longè lateque grassatur, quandoquè certo certiùs expectandum sit, nisi pijssimus Deus pro sua bonitate exulceratos animos in vnius Catholicæ fidei & Christianæ charitatis concordiam redigat, nihil attinet scribere, cùm id facilè apud se perspicere queat, quisquis non omninò mentis & iudicij expers est.

ANNO 1503. asperrima eaque diuturna fuit hyems, quam insecuta est æstas immodicè æstuans & arida, ità vt ob pluuiæ inopiam & nimium solis ardorem cuncta penè humi nascentia exaruèrint, fœnum inprimìs: parùm quoquè auenæ creuerit, & frumenti magna extiterit caritas. Fuit prætereà hic annus porcis admodùm funestus & exitiosus.

Philippus Austriac⁹ non sinè periculo it in Gallias.

Hoc anno Philippus Austriacus, Maximiliani Cæsaris filius, ex Hispania reuersus est in Gallias: cumque Lugduni esset, pax ibì confecta est inter Cæsarem, Gallos, & Hispanos, sed nō diù duratura, sicut ipse rei euentus paulò pòst declarauit. Sunt qui scribāt, Philippum non sinè periculo hac tempestate fuisse in Gallia, quòd Gallorum regi vbiquè omnia exploranti ex Germania significatum esset, conscribi Germanos milites, qui regi Ferdinando in Neapolitano regno suam nauarent operam. Verùm Philippus apud regem testatus est, se quidem iussum esse pacem conficere: si quid verò interim Ferdinandus rex clàm moliatur paci aduersum, id se latére. Atque eam excusationem Ludouicus rex accepisse non malo animo videtur. O quàm felices sunt, qui nihil huius mundi appetunt, cùm videamus potentissimos reges, quantunuìs amplas & opulentas ditiones occupent, tamen sempèr ferè pluribus inhiare: quod quidem Christus Deus à primo ortu vsque ad extremum vitæ huius diem, in summa paupertate apud nos degens, suo exemplo neutiquàm nos docuit. Philippus deindè ad Margaretam sororem, quam Philibertus Allobrogum princeps in matrimonio habuit, inuisendam profectus est.

Huius

Huius anni mense Augusto obijt Alexander eius nominis VI. Romanus Pontifex, incautè à ministris illi oblato veneno, quod in quodam conuiuio alijs paratum erat. Sumpserat idem venenum etiàm alius quidam vir magni nominis, sed ille mulæ recèns occisæ vtero inclusus, alijsque pharmacis adhibitis, seruatus est. Alexandro successit Pius tertius Cardinalis Senensis, nepos Pij secundi: sed dies tantùm sexdecim aut septendecim ea potitus dignitate, excessit è viuis, humanarum rerum vanitatem & inconstantiam suo præpropero decessu mortalibus ob oculos reuocans, vt nè quis huius mundi fluxis, incertis ac momentaneis rebus sese addicat. Eo quoquè defuncto, in eius locum suffectus est Iulius secundus, cuius pontificatûs anno primo Hispanis & Gallis de finium diuisione in regno Neapolitano inter se cõtendentibus, Galli tandem regno Neapolitano cum multa suorum cæde depulsi sunt, Consaluo Hispano Duce fortissimo, pro Ferdinando rege suo mirificè depugnante. Obsederunt illum aliquandiù Galli apud Barolum, sed nouis tum Hispanorum tum Germanorum auxilijs fretus, Gallos, cæso illorum Duce Namursio, profligauit. Cumque rursùm nouus Gallorũ exercitus, Tramulio & Francisco Gonzaga Mantuano principe ducibus, in regnum bipartitò esset ingressus, Consaluus eorum castra aggressus, in fœdam fugam per Formianum littus, non paucis eorum cæsis, illos conieci. Ea re fracti Duces Galli, etiàm Caietam dediderunt ea conditione, vt sua classe vecti, inermes in Galliam redirent. Ità breui interuallo crebrò suos mutauit Dominos ditio Neapolitana, & egregiè Christianorum arma exercuit, quæ si in Turcas & Christiani nominis hostes conuersa potiùs fuissent, non dubium quin facilè illi iampridèm coniunctis Christianorum viribus opprimi potuissent, sed nostris castigandis peccatis Turcicæ immanitatis immitia flagella parantur: neque quenquam mouet tot gentium Christiana religione initiatarum plusquàm Babylonica captiuitas, qua sub Turcis immanissimè premuntur, donèc tandèm etiàm nos inuoluat. Circa hoc tempus ad Galliæ & Hispaniæ confinia itidèm ingenti prælio Galli ab Hispanis victi sunt.

Alexãder VI. moritur veneno alteri parato.

Pius III. Pontifex fit.

Iulius II. fit Pontifex.

Galli ab Hispanis è regno Neapolitano profligantur.

Neapolis crebrò mutat domi nos.

Eodem anno obijt Iohannes è Marchionum Badensiũ familia Archiepiscopus Treuirensis. Fuit huius perquàm diuturnus episcopatus, quippe cui annis se-

 ptem

ptem & quinquaginta præfuit. Vixit annis 79. Successorem habuit Iacobum ex eadem Marchionum stirpe, virum ingenio, facundia, prudentia & eruditione ità conspicuum, vt vix ea ætas parem habuisse feratur. Sunt eius tū naturæ tum gratiæ dotes etiàm Itali admirati. Scripsit de antiqtatibus, quarū fuit diligēs inuestigator, libros duos. Fuit in Episcopatu annis plùs minùs octo.

Impium facinus Picardi cuiusdam. Hoc anno Picardus quidā Parisijs in sacello, quod sanctum dicitur, ex manibus sacrifici ad aram stantis & rem diuinam peragentis, vi abstulit sacram hostiam, & multis adspectantibus viris nobilibus, eam comminuit & iactauit in terram. Coniectus itaque in carcerem, cùm nollet, licèt à iudice admonitus, tanti sceleris veniam petere, mox, vtì par erat, igni concrematus est. *Picardorū error de Eucharistia.* Picardi, vel Pighardi inter alios damnatos errores etiàm illum tuentur, quòd Christus non sit personalitèr, corporalitèr & substantialitèr, sed tantùm sacramentalitèr in Eucharistia: atque propterea in ea adorari non debeat, &c. Hunc errorem hodieque Zuingliani & Caluiniani sequuntur tanquàm veram Euangelij lucem. Verùm contra hunc abominandum errorem, & iam olìm, cùm Berengarius insaniret, & hoc nostro seculo tam multa scripta sunt à grauissimis atque doctissimis viris, vt nemini obscurum esse queat, eos qui ab illo discedere nolunt, non iam imprudentes, sed de industria & malitiosè errare: quod quidem de doctis accipi velim: nam imperita concio ab istis infaustis Antichristi nuncijs miserandum in modum seducitur & fascinatur, vt iam multis locis prorsùs ignorent, quidnam credere debeant. *Antichristi nuncij,* Luterani enim acerrimè defendunt Christi veram & corporalē in Eucharistia præsentiam, non tamen sinè admixtis quibusdam crassis erroribus: porrò Zuingliani non minori contentione negant Christum in Eucharistia corporalitèr haberi & accipi. Interìm verò miserum vulgus miserabilitèr distrahitur in diuersas factiones, nec videt tamen se sub Euangelij & verbi Dei prætextu, in certissimum idemq; summum & sempiternum salutis suæ discrimen adduci. Verùm de his aliàs.

Fuit hoc anno post sæuissimam pestem, quæ alibì tertiam, alibì dimidiam hominum partem consumpsit, diuersorum morborum horrenda lues, quæ multa hominum millia extinxit. Erant in hominibus febres pestiferæ, intestini calores, capitis dolores vix tolerabiles, ca-

catarrhus, fœtor anhelitûs formidabilis, deniquè nihil hic annus præter clades & calamitates attuliſſe viſus eſt. Id genus flagella Dei admonêt malos vt reſipiſcant: bonos exercent ad patientiam. Verùm plerique omnes caſu putant eueniſſe talia: ità fit vt maneant ſui ſimiles, & parùm aut nihil corrigantur.

Iohannes Dalburgius Epiſcopus moritur.

Eiuſdem anni menſe Iulio diem clauſit extremum Heidelbergæ Iohannes Dalburgius Vangionum antiſtes, pontificatus ſui anno duodecimo. Fuit is Græcè, Latinè, & Hebraicè doctiſſimus, & quotiès à functionibus publicis dabatur ocium, libẽtèr lectioni operam dabat. Eius inſignis eruditio non Germanis tantùm, ſed etiàm Gallis & Italis admirationi fuit. Præceptorem habuit, in Græcis præſertìm literis, Rudolphum Agricolam Friſium, cuius viri & rara eruditio, & inſignis in Deum pietas fuit. Ea verò præclara & rara laus eſt, doctrina paritèr & pietate excelluiſſe. Multos doctos viros noſtra ætas habuit, doctôs ſimul & pios non perindè multos.

Conuẽtus Electorũ Francophordiæ.

Fuit hoc anno Conuentus principum Electorum Francophordiæ. cauſa Conuentûs paucis comperta fuit. Aderant etiàm Maximiliani Cæſaris legati, & Raimundus Cardinalis Gurcenſis, ſedis Apoſtolicæ legatus à latere, qui è Colonia per Rhenum & Moganum eò nauigio profectus eſt. Is deindè per Vangiones & Nemetes Baſileam vſque progreſſus, certior factus eſt de miraculis minimè contemnendis, quæ creberrima fierent ad ſacras reliquias trium ſanctarum virginũ, Kunegũdis, Viberadis, & Mechtildis. Itaq; miſit ad pagum Eichſel, in cuius parochiali Eccleſia eæ virgines conditæ ſeruabantur, (Eſt autem is pagus Cõſtantienſis diœceſis) Iacobum Merbolt Bambergenſis diœceſis clericum, vt rei veritatem inquireret. Vbì is eò peruenit, tria inſignia miracula ipſo inſpectante diuinitùs edita ſunt. Nam & fœmina vno orbata lumine, ſanitati reſtituta eſt, & paralytica quædam curata eſt, & mutus linguæ vſum recuperauit. Hæc vbì Cardinalis reſciuit, iuſſit ſacras virgines, licèt necdùm ſolenni cæremonia & ritu in diuorum numerum relatas, haberi in honore: quippe quarum ſanctitatem tot miracula teſtarentur. Erant tum meliora adhuc tempora, quàm ſint hodiè, quibus noui Euangelici mundum ſuis erroribus inficiunt, cùm tamen tot annis ne vnum quidem edere miraculum potuerint, quo ſua dogmata confirmarent.

Obijt

Georgius Bauariæ dux moritur.

Obijt hoc anno Georgius Bauariæ dux, hæredem omnium instituens Rupertum filium comitis Palatini, cui iam antè filiam suam collocauerat. Verùm vbì id persensit Albertus propinquior hæres, testamento Georgij, tanquàm inualido & nullius roboris, cōtradixit. Cùm autem hac ratione nihil proficeret, ad Maximilianum regem, cuius sororem habebat in matrimonio, prouocauit. Et Maximilianus quidem summoperè in eam curam incubuit, vt lis omnis sopiretur, & in concordiam principes redigerentur: at Rupertus, qui alienis etiamnùm consilijs regeretur, Maximiliani decretum & conditiones non iniquas admittere noluit. Ea res maximam cladem & immaturam mortem Ruperto principi conciuit. Nam

Bellum in Rupertum Palatinū suscipitur.

ANNO 1504. Maximilianus Romanorum electus Imperator, vbì se multa clementia singularique humanitate nihil proficere vidit apud Rupertum, quorundam consilio transuersìm actum, tum illi, tum omnibus, qui eius partes sequerentur, aqua & igni interdixit, patriq; eius Philippo Comiti Palatino mandauit, nè filio proscripto ferret suppetias. Tum verò Philippus animo fluctuare cœpit, sanguine hortante nè filio deesset: porrò Imperatoris mandato deterrente, nè quid attentaret. Vicit tamen paternus affectus, & Imperatoris iussione posthabita, quanta maximè potuit armata manu filio opem tulit. Quamobrèm Maximilianus illi æquè àc filio bellum denunciauit, eorumque res & ditiones omnibus vastandas & diripiendas permisit. Multi igitur principes Maximiliani regis iussa capessunt, (Erat tum temporis maior, quàm nunc sit, in Imperio obedientia) & multis locis tam patrem quàm filium oppugnant, grauissimaque vtrique damna inferunt, igni & ferro pleraque loca vastant. Multa quoquè Maximilianus Cæsar sinè sanguinis effusione recuperauit, quæ Palatinatui erant ex Imperio oppignorata. Non pauca neque parua hoc bello damna irrogata sunt pagis, monasterijs, ecclesijs & rebus ecclesiasticis, quæ sub proscriptorum principum ditione erant. Porrò verò nè Maximiliani Cæsaris ira in Philippum amplius inflammaretur, Christophorus Badensis Marchio multis precibus eum flexit adeò, vt & Principi vehementer afflicto veniam dederit, & etiàm alios principes ab vlteriori eius infestatione reuocârit. Nolebat pru-

Maximilianus Cæsar placatur.

dentiæ

dentissimus Imperator principem penitùs conteri, præsertìm cùm videret eum iam mediocritèr humiliatum: nec consultum putauit, ius electionis à Palatinatu auferri. Fuit verò hoc laude dignum in Principibus, quòd promptè morem gessère Imperatori, cùm eos iussisset receptui canere. Eiusmodi obediētia si in Imperio permansisset, vel solis Germanorum hactenùs sempèr inuictis viribus Turcica tyrannis opprimi & procùl à cunctis Romani Imperij finibus arceri potuisset. Sed cum noua noui Euangelij doctrina, multa in Imperio mutata videmus, in ipsius quidem Imperij certissimā perniciem. Interìm dum sic bella feruent in Bauaria & Palatinatu, Rupertus princeps graui cōfectus animi ęgritudine, in ipso adolescentis ætatis flore, anno ætatis suę 23. vitam cum morte commutauit. Quem eius quoquè coniunx non longo interuallo secuta est.

Per idem ferè tempus moritur etiàm Ludouicus de Helmstat Episcopus Spirensis, anno pontificatûs sui vigesimoseptimo. Successit illi Philippus Rosenbergius, qui non vno morbo nouem illis annis, quibus gessit episcopum, conflictatus est. *Ludouicus Episcopus Spirensis.*

Hoc anno à Basilio Moscouitarum principe desecerunt Cazanenses Tartari. Est Cazan regnum septuaginta ferè milliaribus Germanicis distans à Nouogardia inferiori. Sunt in eo sagittarij peritissimi. Sunt hi Tartari cæteris cultiores. nanque & agros colunt, & habitant in ædibus, & multiplices exercent mercaturas. Subiecerat illos sibi Basilius Moscouiæ princeps, adeò vt ex eius sententia reges acciperent. Verùm hoc anno, vt dixi, iugum illud Moscouiticum à suis ceruicibus excusserunt. Eam defectionem multa secuta sunt bella, de quibus hoc loco iam pauca dicemus, nè sit opùs res peregrinas particulatìm subindè repetere & commemorare. Basilius Moscouita vbi de Cazanensium defectione certior est factus, ingentem exercitum vnà cum tormentis contra illos misit. Cazanenses cùm se viribus impares cernerent, ad astuta consilia conuertuntur. Opponunt castra castris tanquàm iusta acie dimicaturi, sed fortissimis quibusq; è suis in insidijs collocatis, ipsi fugam ceu territi capessunt. Mox aduolant solutis ordinibus Moscouitæ, & dum castrorum diripiendis spolijs securi inhiant & incumbunt, eccè tibi derepentè Tartari sagittarij tanto in eos impetu feruntur ex insidiarum locis, vt non solùm fugam arripere, *Cazan regnum.* *Astutia Cazanensium.* *Cazanenses fugant Moscouitas.*

sed

sed etiam tormenta & machinas bellicas relinquere cogerentur. Mortuo deindè rege illo, sub quo Cazanen à Moscis defecerant, alius quidam, Scheale dictus, vxorem eius viduā duxit, & auxilio principis Moscouię & fratris coniugis suæ, Çazanum regnum obtinuit. Verùm is inuisus admodùm fuit Cazanensibus, tum ob alias causas, tum quòd Moscorum principi addictior esse videretur. Itaq; illi vni ex Tauricæ regibus regnum deferunt. Illi aduentanti necessariò cessit Scheale, seq; cum vxoribus, concubinis & omni supellectile contulit in Moscouiam vndè venerat. Accidit hoc anno Domini 1521. Rex Tauricæ fratrem suum in Cazanense regnum cum magno exercitu postquàm introduxit, traiecto Tanai, Moscouiam rectà contendit. Basilius Moscouiæ princeps nihil tale suspicatus, misit repentè coactum militem contra Tartaros: sed illi iam Volgam fluuium transierant, & Tauricæ atq; Cazanensis reges, qui fratres erant, iunctis copijs, Mosco grauitèr incumbunt. Cernens autem Basilius se illis imparem, relictis quibusdam in Moscouiæ castro viris primarijs, adiuncto illis præsidio, indè aufugit, adeò quidem immodico correptus timore, vt fama sit, eum aliquandiù sub fœni aceruo delituisse. Tartari vltrà progressi, summum terrorem Moscouitis attulêre, ità vt certatim omnes in amplissimum Moscouiæ castrum cum rebus suis confugerent: vndè necessè erat, certissimam oriri pestem ex tanta hominum colluuie & intolerabili fœtore, si hostes vel paucos dies ad castrum substitissent. Erant tum in castro aliquot Germani tormentorū fusores & magistri: eorum opera Moscouitæ seruati sunt. Iā enim Præfectus arcis, & qui cum eo erant in præsidio, Tartaros muneribus placandos statuerant, & id gratum habuêre Tartari, sed ea conditione, vt Basilius scriptis literis testaretur, se perpetuum regi Tartaro tributū persoluturū, quemadmodùm eius Maiores fecissent. Scripsit eas literas Basilius, & Tartarus à Moscouia recessit. Erat aūt in eius exercitu Polonus quidam, qui mira astutia conabatur castrum Moscouiticum occupare: nec res à periculo aberat, sub prætextu quodam reuertentibus subindè Tartarorum aliquot turmis. Moscouitæ quidem iam planè animum despōderant, sed machinarum siue bombardarum magister Iohannes Iordanus, ex valle Oeni oriundus in Germania, ex suo arbitrio tormentis ordine collocatis, & in Tartaros ac Litua-

Princeps Moscus turpitèr latitat.

Germani seruant Moscouitas.

Lituanos diſploſis,eos omnes ingenti terrore correptos in fugam coniecit. Tartarus rex de iniuria apud præfectũ arcis conqueritur, ſed ille ſuo iniuſſu tormenta exonerata reſpondet. Itaq; ille ſibi tormentorũ artificem dari poſtulat, & certè parùm abfuit,quin pro tanto beneficio Tartaris deditus fuiſſet bombardarius,niſi vnius præfecti authoritate & humanitate ſeruatus eſſet. Porrò Tartarus confeſtìm abſceſſit,adeò vt literas pendendi tributi annui in arce reliquerit.Fertur aũt octingenta hominũ millia, quanquàm id incredibile videatur, ex Moſcouia in captiuitatem abduxiſſe : quos partìm Turcis in Capha vendiderit, partim interfecerit. Nam Tartari infirmos & ſenes ità ſolent iuuenibus, quouis genere mortis perimendos,obijcere,quò primæ militiæ tyrocinia indè addiſcant, vt apud nos lepores canibus. Qui autem venduntur, perpetuos ſex annos ſeruiunt, hauddubiè duram ſeruitutem : indè quidem liberi fiunt,ſed è prouincia diſcedere nòn audent. Poſtquàm Tartari in Tauricam abiêre,Baſilius Moſcouiam redijt,atque ſequenti anno cum maximis copijs,atque etiàm multis tormentis, quibus anteà nunquàm Moſcouitæ in bellis vſi fuerant, Tartaros debellatũ abijt. Sed cùm ea vice parùm profeciſſet, alio anno maiorem etiàm exercitum in Tartaros, duce Michaële Georgij, vno ex præcipuis conſiliarijs ſuis,miſit, qui regem Cazanenſem oppugnarent. Verùm ea oppugnatio hunc finem habuit, vt Moſcouitæ multa preſſi commeatûs inopia, Tartaris eum miris modis non ſemèl intercipientibus, tandèm ſoluta Cazanenſis caſtri obſidione, non ſinè dedecore in Moſcouiam reuerſi ſint, ea conditione,quòd Tartari miſſa legatione, à principe Baſilio pacem peterent. Ferunt in eo exercitu Moſcouitarum fuiſſe ad centum & octoginta millia. Præfectum auro Tartarico corruptum, quidam putant ab occupanda arce Cazaneñ abſtinuiſſe, cùm non deeſſet opportunitas. Non longe ab his Cazanenſibus Tartaris in quadam inſula à grauiſſimis viris narratur ſemẽ quoddam inueniri, non abſimile melonum ſemini, paulò tamen maius & rotundius, ex eoque in terram condito quiddam agno ſimilimum enaſci, quinque palmarum altitudine. Nam & caput, oculos, aures, cæteraque omnia in formam agni recèns editi, pellẽ etiàm ſubtiliſſimam habere,qua permulti ijs in locis ad ſubducẽda capitum tegmina vtantur. Tum quoquè plantam illam, ſi tamen

Captiui Moſcouitæ.

Tartarorum crudelitas.

Semen quoddam admirabile in Inſula quadã. Agnus e terra naſcitur.

ſic

ſic dicenda ſit, carnem quidem nullam, attamen ſanguinem habere, ſed carnis loco materiam quandã cancrorum carni perſimilem: vngulas verò nõ vt agni corneas, ſed pilis quibuſdam ad cornu ſimilitudinem veſtitas: radicem illi ad vmbilicum ceu ventris medium eſſe: viuere autem tantiſpèr, donèc depaſtis circùm ſe herbis, radix ipſa pabuli inopia areſcat. Deniquè miram eius eſſe ſuauitatem, quæ lupos & cætera rapacia animantia ad eam deuorandam inuitet. Hoc quidem propemodùm commentitium eſſe videtur, nisì à multis minimè contemnendis hominibus confirmaretur. Sed quid præpotenti Deo difficile eſt? quem admirari & laudare debemus in operibus eius.

Bertoldus Epiſcopus Moguntinus.

ANNO 1505. exceſſit è viuis Bertoldus, ex comitibus Hennenbergenſibus Archiepiſcopus Moguntinus, anno pontificatûs ſui 21. Multæ huius pontificis commemorantur egregiæ dotes, ſingularis prudentia & anthoritas, ingenij acumen, præclara facundia, in rebus agendis multa circunſpectio, conſilij maturitas, inſignis experientia, laborum inuicta tolerantia. Fertur etiàm Eccleſiam Moguntinam, tum temporis nõ mediocri ære alieno prægrauatam, magna ex parte reſtituiſſe. Succeſſit ei Iacobus de Liebenſtain Sueuus, ſummæ ædis Moguntinæ decanus, vita & moribus inculpatis, ſed calculi morbo vehementèr afflictus. Solent plerunquè homines illos miſeros iudicare, qui duris conflictentur morbis, & aduerſis fortunæ flatibus iactentur: contrà beatos, qui proſpera ſempèr fruantur fortuna & valetudine. Sed ſcriptura diuina pijs omnibus non ferè nisì aduerſa & aſpera in hac vita euentura prædicit, impijs verò iucunda & proſpera. Dionyſius Areopagita vetuſtiſſimus, idemque ſanctiſſimus ſcriptor, libro de Diuinis Nominibus cap. 8. Hoc verè, inquit, dici poteſt, potiùs eſſe diuinæ iuſtitiæ proprium, non demulcere & diſſoluere virilem optimi cuiuſque animum terrenorum bonorũ largitionibus. Immò & Dominus ipſe in Apocalypſi, Ego quos amo, ait, arguo & caſtigo. Porrò de impijs alio loco, Dimiſi eos, inquit, ſecundùm deſideria cordis eorum: ibunt in adinuentionibus ſuis. Hoc obitèr dictum ſit propter multorum cæca iudicia, qui rebus ad voluntatem fluentibus, putant propicium ſe habere Deum, licèt malè viuant: contrà verò iratum, ſi ſecùs accidat, etiamſi ſtudeant benè viuere.

Iacobus de Liebenſtain.

Apoc. 3.
Pſal. 80.

Eodem

Eodem anno ſub menſis Iulij initium Maximilianus Cæſar Comitia habuit Coloniæ Agrippinæ, multis eò principibus, comitibus ac nobilibus confluentibus. Ibì pax conciliata eſt inter Albertum Bauarum & Philippum Palatinum principes. Conditiones pacis in medium propoſitas, Cæſar ſub grauiſſima læſæ Maieſtatis pœna ſeruari iuſſit. Interim verò dum Conuentus hic Coloniæ agitur, Maximilianus de Geldrenſium rebellione fit certior. Itaque conuocatis principibus, comitibus & nobilibus omnibus, qui tum Coloniæ aderant, nauigio in Geldriam proficiſcitur, opem laturus Brabantis, qui Arnhemium Geldriæ oppidum obſidebant. Dux vbì ſenſit non contemnendas Cæſaris vires, ſaniori vſus conſilio, ſub certis conditionibus vrbem dedidit, quam illæſis ciuibus Cæſar accepit, & Ducem quoquè quibuſdam interpoſitis pactis in gratiam recepit. Indè Coloniam multa principum ac nobilium frequentia ſtipatus redijt, magna eius ampliſſimę vrbis ciuium gratulatione exceptus, cunctis tota vrbe campanis alacritèr concrepantibus.

Comitia Coloniæ Agrippinæ.

Maximilianus domat Geldros.

Viſus eſt hoc anno ſæuus cometes in Palatini ditione inter Occidentem & Septentrionem, qui ſuo formidabili adſpectu non paucos terruit.

ANNO 1506. Mulhuſenſes ab Auſtriacę domûs dominatione deficiunt ad Heluetios, pactumq́ue cum eis fœdus, literis ſigillo munitis confirmant. Per id tempus rebellabant Hungari. Qua re cognita, Maximilianus Cæſar multo conſcripto milite Presburgum oppidum obſidere inſtituit. Verùm Hungari cùm animaduertiſſent Cæſaris magnum animum, copioſumq́ue exercitum, pacem poſtulârunt, eamq́ue interuentu quorundam antiſtitum & procerum regni, ſub certis quibuſdam conditionibus impetrârunt. Poſt obitum Matthiæ Huniadis clariſſimi Hungariæ regis, Maximilianus eius relictam viduam Beatricem, filiam Ferdinandi regis Siculi, ſibi matrimonio iungere voluit: ſed cùm id cūctantiùs ageret, præuentus eſt ab Vladiſlao Caſimiri Poloniæ regis filio, qui tum Boēmiæ regnum obtinebat. Percepto igitur regni Hungarici diademate, Vladiſlaus rex appellatus eſt. Verùm cum Maximiliano pactus eſt, vt ſi abſque legitima prole decederet, Hungariæ Bohemiæq́ue regna ad eum eiuſq́ue ſucceſſores deuoluerentur. Vladiſlao autem ſucceſſit

Mulhuſium deficit ad Heluetios.

Vladiſlaus fit Hūgariæ rex.

filius eius Ludouicus, cuius soror Anna nupsit Ferdinando optimo & Christianissimo principi, qui non solùm Hungariæ, sed etiàm Romanorum rex, ac tandèm Imperator factus est.

Fuit hoc anno per Sueuiam & Rheni oram sæuissima porcorum lues, ità vt nemo ferè plerisq; locis porcinas carnes vel vendere, vel emere auderet.

Hac tempestate Ludouicus Gallorum rex cùm Mediolani Principatum à Maximiliano Cæsare tanquàm Imperij beneficiarius accepisset, pacem & fœdus cum illo ictum rupit. Ità nunquàm diù licuit orbi Christiano pace & ocio frui, nouis subindè bellis & bellorum causis, quibus paulatìm Christiana Respub. miserabilitèr attrita est, emergentibus.

Ioachimus elector Brandeburgicus instituit Academiam Francophordiensem.

Hoc anno Ioachimus Brandeburgicus Elector, multis egregijs corporis atque animi dotibus insignis princeps, Academiam pulcherrimam instituit Francophordiæ ad Oderam, approbante Iulio II. Pontifice, & certis priuilegijs eam cohonestante. Est situs oppidi amœnissimus: præterlabitur Viadrus fluuius piscosus, quem alij Oderam vocant, multiq; colles vinearij præcipuam adferunt spectantibus voluptatem, & quod studiosos facilè allicere solet, paruo illic viuitur, & commodissima habentur studiosorum habitacula. Sequuntur autem Luteri doctrinam, à qua toto vitę suæ spatio Ioachimus Princeps vehementèr abhorruit, nec in sua eam ditione disseminari passus est. Fuit autem idem Princeps etiàm Latinè doctus, & studiorum atque studiosorum præcipuus fautor & Mecœnas.

Tumultus in Vlysbona.

Eiusdem anni mense Aprili Vlysbonæ in Lusitania ingens ciuium in Iudæos recens baptizatos tumultus concitatus est, quòd ij simulatè tantùm salutaribus vndis tingi se permisissent, cùm interìm nihilo minùs Iudaico ritu clàm Pascha celebrarent. Tulit id molestissimè populus Christianus, & apud regem de ijs questus est. Rex sedecim ex illis capi quidem iussit, sed posteà impunè dimitti. Cernens hoc populus, mussitat contra regem & præfectum, tanquàm muneribus corruptos: factaque conspiratione, vno animo omnes viri & fœminæ tumultuantur contra Iudæos pseudochristianos. Aderant illis adhortatores tres monasticæ vitæ cultores, & per vrbem vociferabantur, Misericordia Misericordia: sequantur nos quotquot Christi fidem & crucem diligunt: cædantur

omnes

omnes sacrilegi Iudæi, qui baptismum prophanârunt &c.

Fit igitur magnus armatorum hominum, fœminarum quoquè & iuuenum concursus, vt solet in eiusmodi tumultibus, perque vrbis plateas volitantes, Iudæos omnes recentèr baptizatos, quotquot inuenire poterant, ad sexcentos vsque trucidant, & in sancti Dominici planitie ignibus iniectos comburunt. Deniquè intra paucos dies, quibus hic feruebat tumultus, Vlysbonæ & in propinquis villis mille nongenti triginta Iudæi perempti feruntur. Aberat per id tempus rex Lusitanus ab Vlysbona aliquot milliaribus. Vbi autem de hac cæde certior est factus, indignè tulit, iussitque in Iudæos excitatæ persecutionis authores compræhendi. Capti sunt igitur & in vincula coniecti ampliùs ducenti, è quibus aliquot sunt flammis consumpti, alij capite plexi, nōnulli in crucē acti: pleriq; facultatibus omnibus nudati, è patria in exilium pulsi sunt. Fuit quidem zelus ille non repræhendendus, quo detestabantur Iudæorum perfidiam: sed non videtur laudanda temeritas, qua priuata authoritate de illis supplicium sumere voluerunt. Vetus lex in omni sacrificio iubet sal offerri, hoc est, vt etiàm rectè facta nostra, ex rectæ rationis præscripto prudenter & moderatè, nihil temerè & inconsultò, geramus. Nam alioquì sinè hac prudentia & moderatione, siue (vt habet vulgaris loquendi vsus) sine hac discretione, etiàm virtutes abeunt in vitia: quò pertinet etiàm illud, Summum ius, summa iniuria.

Trucidantur Iudæi.

Rex eam necē vindicat.

Leuit. 2.

Apparuit hoc anno cometes mense Augusto paucis admodùm diebus inter Septentrionem & Orientem sub vrsa minore, & vtrunque tam leonis quàm virginis signum occupans. Visus est prænunciare mortem illustrissimi Principis Philippi, regis Hispaniæ, Archiducis Austriæ, &c. Mortua enim Elizabeth regina Castellę, Ferdinādi regis Hispaniæ vxore, sine virilis sexûs liberis, regni Castellæ hæreditas ad Iohannā eius filiam natù maiorem peruenit, quæ Philippo nupserat. Is igitur dotis nomine id regnum consecutus, magna parata classe, ex Flandria soluit, Hispaniam petiturus, multis stipatus nobilibus ac illustribus viris. Sed inter nauigandum sæua tempestas deimprouisò orta est, & classis aliquandiù iactata fluctibus, tandèm dissipatur, ac naues aliæ aliò circa Angliæ litt⁹ propellūtur. Nauis

Cometes prænuncius mortis Philippi Austriaci.

Tempestas dissipat classem.

*Vuinmuthum. prætoria cum duabus alijs, in *Vynmuthũ portum perlata est, vbi rex Philippus & animo & corpore ob maris insolentiam defatigatus, scapha cōscensa, in terram se eiecit. Vbi rumor increbuit, peregrinas appulisse naues, fit repentè concursus accolarum, præsertìm nobilium ad eam oram degentium, vt vi depellant, si hostiles sint. At postquàm didicêre amicas esse, Thomas Trencherdius eques Philippum, adit, & obnixè precatur, vt ad ipsius vicinum domicilium velit diuertere. Superuenit & alius eques Iohannes Carous magna armatorum manu stipatus. Is vnà cum Thoma orat Philippum, nè insalutato Angliæ rege discedat, præsertìm intra biduum, aut ad summum triduum adfuturo. Philippus quidem primò negat ob temporis angustiam, deindè assentitur. *Philippus ab Angliæ rege honorificè accipitur.* Henricus rex eius nominis VII. cognito Philippi aduentu, ob veterem amicitiam incredibili gaudio afficitur, mittitque heroum cateruas obuiàm, qui Philippum ad ipsum deducant. Verùm Philippus nihil iam moratus, ad regem in castrum Vuidesorium proficiscitur, nec multò pòst etiàm Iohanna coniunx eius secuta est. Rex autem post multa amica colloquia Philippum duxit Londinum regni caput. Ad extremum renouato cum Henrico rege fœdere, Philippus in Hispaniam proficiscitur. Iam enim reddita dudùm tranquillitate, classis disiecta, ad Angliæ littus conuenerat. Vbi in Hispaniam ventum est, receptus est Philippus tanto *Philippus ab Hispanis propensissimis animis suscipitur.* Hispaniæ procerum studio, vt Ferdinandum regem socerum desererent, cui tanquàm ætate iam affecta, nec admodùm liberali, vt fertur, facilè omnes nouum regem annos natum 28. & vitæ splendore florentem, anteferebant. Ferdinandus verò eam suorum leuitatem detestatus, Neapolim nauigauit. At Philippus paulò pòst ab cæli noua intemperie febre correptus, in Burgeñ oppidi castro vita functus est, magno suî plerisque omnibus desiderio relicto. *Philippus moritur.* Genuit ex Iohanna liberos sex, mares duos, Carolum & Ferdinandum, ambos Romanorum Imperatores: fœminas quatuor, Eleonoram, *Elizabeth, Mariam & Catharinam. Fuit autem statura iusta, facie venusta, corpore crasso, ingenio bono, animo forti & liberali. Est hoc quoquè exemplum memorabile humanæ fragilitatis & miseriæ, quandò tantus princeps in eo vitæ ac fortunæ mirificè arridentis splendore, in eo ætatis flore & robore, præter omnem expectationem rebus humanis eximitur, alijsque

*Isabelã.

jsque suo exẽplo luculentèr ostendit, quàm nihil sit sub sole diuturnum, quàm meritò contemnẽda sint omnia, quæ possit offerre hic mundus. Filij hominum, vsque-quò graui corde? vt quid diligitis vanitatẽ, & quæritis mendacium? *Psal 4.*

Iulius Põtifex occupat Bononiam.

Eodem anno Iulius Pontifex Iohannem Bentiuolum virum præpotentem, Gallorum viribus adiutus, Bononia eiecit. Iam Galli portis exercitum admouerant, cùm Bentiuolus senex septuagenarius, malè sibi à Pontifice metuens, ad Gallos confugit, & tandèm Mediolani exul interijt. Domus eius magnificentissimæ structuræ, mediũ vrbis locum occupans, vt abominandi dominatûs memoria penitùs aboleretur, concurrentis populi impetu à fundamentis euersa est. Est Bononia insignis & ampla, & vel maximè populosa Italiæ vrbs, olìm quidem subiecta Exarchatui, sed à Pipino & Carolo Magno tradita Romanis pontificibus, quibus hodieque páret. Abundat mirificè rebus omnibus vitæ degendæ necessarijs & accommodis, atque erga exteros singulari quadam vtitur ciuilitate & humanitate. Fuit in ea Bentiuolorum familia cumprimìs potens, & quæ sibi non semèl dominium vendicârit: sed Pontificum ope vrbs liberata, eis, vt diximus, páret. Habet Academiam celeberrimam, vt non immeritò studiorum parens dici posse videatur.

Genuẽses pellunt ex vrbe nobilitatem.

ANNO 1507. Genuenses, pulsa nobilitate, statum popularem induxerunt, Paulo Nouio viro plebéio ad summũ honorem immodico populi fauore euecto. Sed eos Gallorũ rex Ludouicus armis subegit, & Gallico coëgit parére imperio. Porrò Paulum Nouium ę fuga retractum, capite plecti iussit. Hęc vrbs sæpę mutauit dominos. Inter Liguriæ oppida longè clarissima est, potens quondàm in mari, ità vt vsque ad Peram Constantinopoli vicinam imperium protulerit suũ, multisq; insulis dominata sit. Pulcherrimis abundat ædificijs, multisque opibus, portuque fruitur commodo.

Bellũ inter Maximilianum & Venetos.

Ortum est etiàm bellum inter Maximilianum Cæsarem & Venetos, partìm à Carnicis alpibus, partìm ad Tridentinas fauces: & primò quidem Liuianus Veneti exercitûs dux, multam Germanorum stragem edidit, aliquot etiàm Germanicæ ditionis oppidis vi expugnatis, & Veneto imperio adiectis: at verò Cæsar ea

affectus iniuria, cum Pontifice & Galliç rege Ludouico aduersùs Venetos Cameraci coniurauit, idque tanto silentio, vt cùm fœdus illud, quod Italiæ supremam propemodùm cladem attulit, obscuris indicijs in publicum emanaret, Veneti vix tandèm ictum credere potuerint. Maximilianus quoquè apud Constantiam habuerat comitia, vbì multa de Venetis questus fuit, quòd cum Gallo aduersùs ipsum conspirâssent. Itaque tum eius belli suscepta sunt consilia & initia, quod in annum vsque 1517. perdurauit, maximo Venetæ Reipublicæ detrimento. Veneti enim immoderata affecti cupiditate, ex maximorum Principum cladibus ditiones suas, multis occupatis vrbibus, summa cum inuidia protulerant. Gallus ante omnes cum amplissimo exercitu in Italiam transgreditur, & valida quoquè manu Venetorum duce Liuiano ipsi occurrente, ad pugnam ventum est, in qua permulti ex Venetis ceciderunt, capto Liuiano. Secundùm eam victoriam intra paucissimos dies sinè vulnere Bergomum, Cremonam, Cremam & Brixiam Galliæ rex recepit. Veronam, Vincentiam atque Patauium Cæsar cepit, Iulius Pontifex Ariminum, Fauentiam, Ceruiam & Rauennam recuperauit. Porrò Hispano regi Senatus Venetus Apuliæ vrbes, Sipontum, Tranium, Monopolim, Brundusium & Hydruntum spontè restituit. In hac Venetæ Reipublicæ penè suprema calamitate Turcicus Imperator non modò fidem seruauit, sed etiàm copias auxiliares Venetis studiosè obtulit. At illi, quod certè præclaram in eis meretur laudem, gratias quidem egérunt Turcæ, quòd fidem egregiè coleret, sed tamen eius auxilijs sibi minimè vtendum putârunt, puto, detestati barbari regis in Christianam religionem odium inexpiabile, licèt Christianos quosdam subindè non puduerit cum illis impijs Christi Dei hostibus, contra Christianos fœdus percutere, & ad Christianorum inuadendas ditiones eos prouocare atque extimulare: quasi verò nescirent, eiusmodi ferè occasione Græcorum imperium ab illis spurcissimis porcis superiori seculo occupatum.

Gallus vincit Venetos.

Veneti nolunt vti auxilio Turcico.

Grando sæuissima. Hoc anno magna damna vinetis & frugibus intulit sæuissima grandinis tempestas, præsertìm in ditione Vuirtenbergica. Rotenburgi ad Neccarum fluuium tanta fuit grandinis rabies, vt & fenestras & tecta ædium comminuerit. Tertio quoquè Calend. Iulij, intem-

tem.

tempestæ noctis silentio, turbo vehemens tantam excitauit tempestatem, vt & arbores radicitùs euulsæ atque procùl disiectæ,& ædificiorum tecta ac tegulæ abreptæ, domus & horrea concussa, plurimaque arboribus damna data sint. Eodem anno Carolus Geldriæ Dux rupto fœdere, quod illi erat cum Maximiliano, Gallico auro & milite fretus, Brabantos vehementèr afflixit, & prædas ex illis egit egregiè. Anno sequente idem à populatoribus illis actitatum est, sed non pari rerum successu. Nam dum onusti præda ad suos se recipere volunt,à Namurcensibus cæsi atque prostrati sunt. *Geldrus vexat Brabantos.*

ANNO 1508. æstas perpetuis fuit pluuijs madida,quę res locis non paucis porcos & boues tabida quadam lue & peste intercutanea afflixit & perdidit.

Hoc anno 3. Calend. Martij obijt Philippus Palatinus princeps post diuturnos podagræ,chiragræ & calculi toleratos acerbos cruciatus. Hi morbi inter acutos numerantur à medicis, qui mirabilitèr affligunt & excrúciant corpus humanum, ità vt nonnunquàm furore & amentia corripiantur,qui ijs immodicè laborant.Reliquit is Princeps septem filios & tres filias, quarum postremò genita, Diui Benedicti complexa institutum,sanctè & piè vixit: multò felicior,contempto mundo, quàm aliæ sorores, quæ principibus viris matrimonio iunctæ fuère. Obijt non longè pòst etiàm Albertus Bauariæ dux, relictis tribus filijs,Guilhelmo, qui ei in principatu successit, Ludouico & Ernesto,itemq; filiabus quatuor. Coniugem habuit sororē Maximiliani Cæsaris,quæ ab eius obitu facultatibus omnibus nuncium remittens,vt Christo immortali sponso totā se liberiùs tradere posset,Monaci, quod est pulcherrimū Bauariæ oppidū, monasticum est viuendi cōplexa genus, egregiū de se præbens eximij in Deum amoris & virilis constantiæ exemplum, rarū in principibus fœminis, vt posthabitis pompis & vanitatibus seculi, cupiant vni vacare Deo: sed quanto rarius,eo præstantius.Omnia enim præclara rara,laudabilia & pulchra, vt rectè in Ethicis ait Aristoteles. Fecit olìm idem Cōstantia Constantini Magni filia, quandò, vt testis est D.Ambrosius,ad sepulcrū beatissimæ Agnetis orans,à lepra mirabilitèr curata est,quam etiā multæ aliæ illustres virgines imitatæ sunt.Fecerūt idē multæ aliæ regū & principum filiæ,aliæq; nobilissimę matronæ, *Philippus Palatinus moritur.* *Albertus Bauarus decedit.*

tronæ, deditiſſimo erga Deum animo cantantes, Regnum mundi & omnem ornatum ſeculi contempſi propter amorem Domini mei Ieſu Chriſti. At longè ſecùs affecti ſunt, qui habent ſpiritum huius mundi, quibus huiuſmodi vitæ inſtituta aut horrori ſunt, aut contemptui, de quibus dicit Apoſtolus: Animalis homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritûs Dei.

1. Cor. 2.

Fuerunt hoc anno magni per Germaniam & Italiam terræmotus: aëriſque intemperies arbores & arbuſculas, nè frondere poſſent, diù retardauit, donèc quaſi abinſperatò Dei benignitate commodus aër eam tarditatem compenſauit. Propter id genus verni temporis clades & pericula auertenda, iam olìm inſtitutæ ſunt, hodieque apud Catholicos fiunt Litaniæ & publicæ ſupplicationes ad Deum & ſanctos eius: ſed eæ hodiè apud Euangelicos prorsùs iacent, apud Catholicos pleroſque admodùm incurioſè & frigidè ſeruantur, & ideò tam propicio nunc vtimur Deo, tantaq; eſt rerum vitæ degendæ neceſſariarum atque annonæ copia & vilitas.

Iacobus de Liebenſtain.

Obijt huius anni menſe Septembri Iacobus de Liebenſtain Archiepiſcopus Moguntinus, non totos quatuor annos eo functus pontificatu. In eius locum ſuffectus eſt Vriel de Gemingen, ſummæ ædis Moguntinæ Decanus.

Hermannus Heſſius archiepiſcopus Colonienſis moritur.

Non diù pòſt ſecutus eſt eum menſe Octobri Hermannus Haſſiæ Lantgrauius & Archiepiſcopus Colonienſis, cùm illi Sedi præfuiſſet annis 28. Eius principis præter alias virtutes, inſignis fuit benignitas & liberalitas in pauperes, adeò vt nullum mendicum à ſe vacuum diſcedere pateretur. Ea virtus maximè decet principes, præſertìm Eccleſiaſticos, qui ſuis, immò Eccleſiæ facultatibus, quarum ſunt diſpenſatores, non ad luxum, ſed ad benignitatem vti debent, quemadmodùm multi olìm ſancti Pontifices fecerunt, & noſtra quoquè ætate nonnulli faciunt. Hermanno Pontifici ſucceſſit Philippus comes Oberſtenius, qui ſua prudentia & induſtria plurimùm contulit Eccleſiæ Colonienſi.

Tempeſtas imbrium horrenda.

Hoc etiàm anno ſub menſis Auguſti initum immaniſſima extitit apud Stutgardiam imbrium tempeſtas, quæ muros, domos, horrea funditùs abriperet, homines & iumenta demergeret, vinetis, eraſa & abſportata humo, maxima detrimenta adferret. Eſt autem Stutgardia

haud

haud procùl à Neccaro ſita in ditione Vuirtenbergenſi, vbi Duces Vuirtenbergici habent elegans & regium caſtrum. Ager eius vrbis, innumeris conſitus vineis, vini egregij tam eſt ferax, vt dici vix poſſit, quãtam in ſingulos annos vini copiam proferat.

ANNO 1509. magnus fuit tumultꝰ Erphordiæ ob exactiones inſolitas, quas populus nimiũ graues querebatur, præſertìm quòd quotannìs fierent. Res tãdèm eò perducta, vt populus non dubitârit Senatum omnem mouere loco, & alium ſubrogare, qui excuſſis libris accepti & expenſi, codicibusque rationarijs ſiue regeſtis, inuenerunt oppidum grauiſſimo preſſum ære alieno, ad ſummam vſque ſexcentorũ millium aureorum, vndè quotannìs reditum triginta millium aureorum pendere cogebantur. Porrò compertum eſt, aliquot millibus excedere eam ſummam, quam in annos ſingulos reciperent, hunc quem diximus reditum. Ea res ingentes cõciuit turbas, adeò vt populus omnes è Senatu motos in carcerem coniecturus fuerit, nì illi fuga ſibi maturè conſuluiſſent. Quoſdam tamen carceri mancipârũt, & ex ijs vnum iam ætate grauem in crucem agere non dubitârunt. Tumultûs huius occaſione inter Moguntinum pontificem & Fridericum Saxoniæ principem lis orta eſt, & propemodùm ad arma vẽtum eſſet, nì ſe ſequeſtrum interpoſuiſſet Herbipolenſis Epiſcopus Laurentius Biberanus, vir magnæ dexteritatis, cuius induſtria effectum eſt, vt partes, armis poſitis, Cæſaris ſententiam expectarent. Erphordienſes interìm ciues conſilium capiunt in annos ſingulos noui creandi Senatûs, à quo dati & accepti rationem repoſcant.

Tumultus Erphordienſis.

Hoc anno in Britannijs à vita diſceſſit Henricus eius nominis ſeptimus Angliæ rex, vndecimo Calendas Maij in ſua Richemundia villa, vbì Franciſcanorũ Obſeruantum cœnobium cõdiderat. Regnauit annos tres & viginti, vixit 52. Suſcepit ex Elizabeth vxore liberos octo, mares quatuor, & totidèm fœminas: reliquit ſuperſtites tres, Henricum principem Vualliæ, qui illi in regno ſucceſſit, Margaritam & Mariam. Corpore fuit gracili, ſed benè firmo ac valido, ſtatura quæ parùm iuſtam excederet, forma eximia, ingenio perſpicaci, animo excellenti & forti in ſummis quoquè periculis. Placidum & humanum ſe præſtabat, ſuperbiam verò & arrogantiam adeò deteſtabatur, vt quos illis vitijs labo-

Henricus VII. Angliæ rex moritur.

rare comperisset, ijs asperum se præberet. Regnum multis opibus auctũ post se reliquit: qua in re solebat quadam vti industria singulari, mercatoribus non rarò pecunia ad tempus data gratuitò, vt mercatura in ipsius regno esset frequentior & copiosior. Atque hac ratione effectum est, vt quotannìs à mercatoribus vltrò citroq; commeantibus maxima auri & argenti vis in regnum importaretur. Religionem alacritèr obseruauit & coluit, libẽterq; rebus diuinis interfuit, nec facilè vllo vel negocio vel tempore ab eis excludi se passus est. Attentè audiebat quotidiè bina ternáve Missæ sacra, & sæpè cõciones sacras: pauperibus assiduè eleemosynam pręstabat per suum eleemosynarium. Sacerdotio honorẽ habebat, illudque piè colebat, libens iuuabat, largè augebat. Orabat multùm, & festis præsertìm diebus preces dicebat horarias, quas vulgò horas Canonicas vocant. Nè tamen solis suis precibus contentus esse videretur, solebat clàm pijs & religiosis sacerdotibus largitiones facere, vt pro ipso orarent, atque etiàm post obitum toto regno certis in templis pro se preces & sacrificia fieri voluit. Fecit testamentum, & primùm omnium iussit restitui, si qua in fiscum regium iniustè illata essent, domumq; hospitalem, qua inopes reciperentur, in suburbijs Londinensibus ab se inchoatã perfici. Sub eiusmodi principibus solent florere regna. Nam certum est, quo principes in DEVM religiosiores sunt, eo quoquè illis omnia feliciùs succedere, Deo Opt. Max. illos mirabilitèr protegente & amplificante.

Mores optimi principis.

Hisce temporibus cùm in Italia bellicis tumultibus omnia arderent, politiores literæ tum Græcæ, tum Latinæ, in Germaniam, Galliam, Angliam, Scotiam sese diffuderunt, ità vt illæ nationes, quas Itali barbaras dicere cõsuêssent, iam multos tales viros certatìm proferrent, qui Italis non modò non cedere, sed etiàm illos aut æquare, aut etiàm superare viderẽtur. Olìm scriptores exteri, Iulius Cæsar, Cornelius Tacitus, Seneca, Liuius & alij de Germania sic scripserunt, vt eam planè contempsisse videantur. Fuit Germaniæ terra, ait Cornelius Tacitus, ab initio in vniuersum aut syluis horrida, aut paludibus infœcunda, aspera cælo, tristis cultu conspectuque, humidior quà Gallias, vẽtosior quà Noricum ac Pannoniam adspicit, frugiferarum arborum & omnis culturæ impatiens, pecorum fœcũda, sed plerunquè improcera. Ne armẽtis quidem suus honos aut gloria

Literæ politiores veniũt in Germaniam, &c.

Corn. Tacitus de Germania

gloria frontis. Numero gaudent, eæque folæ & gratiffimæ funt opes. Argentum & aurum propitij an irati dij negauerint, dubito. Nec tamen affirmauerim nullā Germaniæ venam, argentum aurúmve gignere. quis enim fcrutatus eft? Seneca quoque libro de gubernatione mūdi, Germani, inquit, errant incertis fedibus: funt apud eos perpetuæ hyemes, folum infœcundum, nullæ ędes: venationibus viuunt. vbicunquè nox feffos laboribus depræhendit, cubant fub frondibus, aut in fpeluncis fouéisve. Non habent domos, fed cafas folijs & culmis contectas. Incolæ circumaguntur chorizantium more in congelato mari, victitantes carne ferina, gens nuda & pellibus folùm ferarum veftita, & propterea vilis defpectaque ab omnibus. Sic nimirùm de Germania noftra cenfêre prifci illi fcriptores: quæ tamē fi cū pręfenti rerum Germaniæ ftatu conferantur, longè falfiffima comperientur. Itidèm ergò etiàm in literarum cognitione accidit, quæ hac tēpeftate paulatìm in Germania, Anglia &c. ità florere cœperunt, vt iam Itali citra ruborem tranfalpinas nationes barbaras appellare non poffint. His enim temporibus præcellentes viri & fœminæ illuftres vbiquè gentium cœperunt promouere bonarū artium ftudia, & apud Anglos quidem (vt de reliquis interìm taceam) Margarita Henrici regis mater fanctiffima, hortatu Iohannis Fifcherij Roffenfis Epifcopi, viri fumma doctrina, fumma gratia, fumma integritate, (qui poftea fub Henrico VIII. cùm illius fecundas nuptias, priori viuente coniuge, approbare nollet, capite plexus eft) Cantabrigiæ bina extruxit ftudiofo rū collegia, quibus etiàm ad victū neceffaria liberalitèr impartita eft. Itēq; aliquot Angliæ infignes Epifcopi diuerfis locis collegia exędificārūt, vbì bonis literis ftudiofi imbuerentur. Et certè gratulandum eft hifce regionibus, quas Barbaras Itali vocāt, quòd ad folas terras relegata barbarie, in literis humaniorib⁹ mirificè profecerint: verùm id tamē moderatè, quandoquidèm videmus cum literarū excultiori peritia tot paulò pòft errores inuectos, vt nemo id pro dignitate deplorare queat. Solēt horum temporū noui Euangelici, qui plerunquè fola linguarū peritia imperitę multitudini fefe venditant, acerbiffimè in Catholicæ Ecclefiæ abufus inuehi, ità vt propter abufus etiàm res ipfas è medio tolli velint, immò & è medio locis non paucis fuftulerint. Sed cur illi non eodem zelo è tota Europa literas politiores

Seneca de Germanis.

Iohannis Roffenfis Epifcopi encomiū.

Heretici res bonas propter abufus tolli volunt.

tiores & linguarum cognitionem proſcribunt? An verò obſcurum eſt, permultos hodiè literarum peritia petulantiſſimè abuti? Cùm ergò propter literarum & artium abuſum eas damnari nolint, quid ità impotentèr Eccleſiæ abuſus vnà cum rebus ipſis tollendos vociferantur? Multi hodiè inſignitèr eruditi, turpiſſimè errãt, nec erroris alia ferè cauſa eſſe videtur, quàm ipſa eruditio: quanquàm non eſt in cauſa eruditio, ſed eruditionis abuſus. Cùm enim qui verè eruditi ſunt, tanto debeant eſſe ſummiſſiores & modeſtiores, quanto ſunt inſigniori eruditione pręditi, iſti contrà ſua eruditione efferuntur: & cùm linguas vtcunquè calleant, putant ſe iam etiàm in rebus Theologicis plus videre, quàm vel tota videat ſchola Pariſienſis, immò Eccleſia vniuerſa:

1.Cor.8. & fit in illis verum quod Apoſtolus ait, Scientia inflat: eam verò inflationẽ ſequitur iuſto Dei iudicio illa terribilis pœna, quam alibi his verbis commemorat idem

Rom.1. Apoſtolus, Dicentes ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum. An nõ verò hoc in permultis hodiè videmus, non vulgari alioquì doctrina præditis? Quos non illi prorſùs abſurdos & abominandos errores pro illuſtri veritate & ipſiſſima Euãgelij luce miſerrimæ plebeculæ obtrudunt? Num hoc eruditioni & literis imputandum eſt? Non eſt id quidem, ſed illorum deprauatis & elatis ingenijs, qui rebus bonis peſſimè abutuntur. Sicut ergò propter eiuſmodi corruptorum hominum abuſum non ſunt tollendæ neq; damnandæ bonæ literæ, ità etiàm propter abuſus quoſdã nulla ratione reijcienda & damnanda ſunt Catholicæ Eccleſiæ inſtituta, ritus & cæremoniæ: quod tamẽ nemo ferè hodiè propenſiùs facit, quàm illi ipſi, qui bonis literis in ſuam & aliorum perniciem ſceleratiſſimè abutuntur. Verùm hoc fortaſsìs extra cancellos, nõ tamen ſinè ratione commemoratum volui.

Henricus VIII. Angliæ rex ducit vxorem.

Hoc tempore Henricus eius nominis VIII. Angliæ rex, poſtquàm patri defuncto iuſta perſoluit, in matrimonium duxit Catharinam Arthuri iam antę defuncti fratris ſui coniugem, qui admodùm tenera ætate eam duxerat, ſed per ætatis imbecillitatem nullas ex ea proles ſuſceperat, immò & virginẽ eam reliquerat, quemadmodùm non ſolùm ipſa ſanctè affirmabat, ſed etiàm cum ea teſtabantur matronæ probatiſſimæ. Vt autem nullus relinqueretur conſciẽtiæ ſcrupulus, voluit Henricus rex authoritate ſummi Pontificis eas ſibi nuptias

permit-

permitti. Agebat Henricus annum ætatis xviij. Porrò Margarita auia eius, mulier prudentissima, cùm videret illi per ætatem necdùm licere suum præstare officium, consultissimè id effecit, vt optimorum & sapientissimorum procerū consilijs dirigeretur, in quibus erant Guilhelmus Varanus Cātuariæ Archiepiscopus regni Cancellarius, & plerique alij egregij viri: qui cùm nō ignorarent, tantam illi in numerato & rebus mobilibus hæreditatem venisse, quantam nulli ante ipsum Angliæ regi, nè ea rerum opulentia animū eius corrumperet, cœperunt eum negocijs gerendis studiosè assuefacere, à quibus tum adhùc abhorrere videbatur. Deindè 8. Calendas Iulias cum Catharina vxore, quæ fuit Caroli V. Cæsaris matertera, à Cantuariensi Archiepiscopo coronatur, publico totius regni plausu & gaudio, quod tamen nō mediocritèr perturbauit mors Margaritæ auiæ Henrici, non parùm illi regno detrimentosa.

Guilhelmus Lātgrauius Hassiæ moritur.

Hoc ipso anno desijt esse in humanis Guilhelmus Lantgrauius Hassiæ, sacro igni alijsque medicinam omnem respuentibus morbis cōsumptus. Reliquit Philippum filium, natum anno salutis 1504. qui posteà rerum potitus est.

Eodem anno apud Bernates in Heluetijs quidam instituti Dominicani, inconsultò admodùm ac temerè oppugnantes immaculatam Virginis matris cōceptionem, cœperunt etiàm commentitijs quibusdam miraculis & visionibus suam apud vulgus opinionem tueri. Abusi ad hoc erant quodam simplici fratre laico, qui tamen rem omnem produxit in lucem, nonnullaq; alia egerant, quæ viros graues & religiosos minimè deceret. Sed quia præpotens Deus matris suæ iniurias haud facilè finit inultas abire, Bernates zelo permoti, (quippe qui id laudis eximię iurè tum referebant, quòd essent vltores egregij iniuriarum matris Dei) Lausanensem Episcopum, vt in eos inquireret, hortati sunt. Facta est inquisitio, & rei veritate comperta, quatuor primarij fratres Dominicani degradati sunt, & indè flammis exusti. Isthuc verò inprimìs cauendum est hominibus è religione Christianis, vtì nè in defendenda sentētia sua & aliena oppugnanda, nimiùm sint pertinaces, ijs præsertìm in rebus, quas certū est nihil officere verę pietati: qualis est opinio de immaculata sanctissimæ Virginis conceptione, quam videmus ab Ecclesia receptam, & à multis grauissimis atq; doctissimis viris fortissimè propugnatam,

Bernates olìm Virgini Matri deuotissimi.

tam, atq; etiam aliquot Conciliorum generaliũ approbatione firmatam. Videant refractarij, ne, dum matris honori & priuilegio cum multorum graui scandalo & offensione derogant, filij eius seuerum in se iudicium prouocent.

Vuormatię inter clerum & ciues orta dissensio, iam decēnio extra vrbem clerum detinuerat. Verùm hoc demùm anno opera Friderici Saxonis, Vdalrici Vuirtenbergici & aliorum Imperij principum, qui apud Vuormatiam conuenerant, ea lis composita est, & clerus in oppidum se recepit: quanquàm in eam concordiã Episcopus Vormatieñ cõsentire noluit, nisi in integrum restituerētur, quod ciues renuebant.

Grandinis tempestas in Sueuia

Fuit hoc anno sæuissima grãdinis procella, quę nõ vno loco Sueuiæ fruges deuastauit. Ferunt ea tempestate cecidisse ex aëre lapides oui gallinacei magnitudine.

Terræmotus Constantinopolim cõcussit.

Hoc anno mẽsis Septembris die 14. ac deinceps diebus 18. continentèr vrbem Constantinopolitanam, qua parte spectat mare, horrendum in modum cõcussit terribilis terræmotus, domosq́ue subruit, & ruderibus fossam complens solo æquauit. Arcem, vbi regis Turcici immẽsi thesauri in quinq; turribus munitissimis asseruabantur, domumq́; egregiam, in qua leones alebãtur, euertit. Cuniculos, per quos longis itineribus etiàm per montes è Danubio in vrbẽ aquæ adducuntur, summis & impensis & sudoribus effectos, adeò quassauit, vt maximis opibus instaurari nequiuerint: ipsum quoq; mare inter Constantinopolim & Peram vsqueadeò intumuit, vt vtriusq; vrbis muros suis fluctibus excederet, & vndas in vtranq; inferret. Multa quoq; alia damna eoipso die Turcis illata sunt. Ferũtur tum Constantinopoli ad 13. hominum millia interijsse. Nimirùm iusto Dei iudicio illi crucis Christi atrocissimi hostes eam cladem illo die

Crucis exaltatio iã olim celebrata in Ecclesia.

passi sunt, quo S. Crucis Exaltationem religiosè colit Ecclesia Christi: neq; id herì aut nudiustertiùs demùm cœpit, sed ante mille ducentos & eo ampliùs annos legimus apud probatos authores Crucis Exaltationem quotannis solenniter celebratam esse. Videat, qui volet, Nicephori historiam Ecclesiasticam lib. 8. cap. 29. & 50. vt meritò pudefieri debeant nostrorum temporum sectarij, qui vt plerasque alias, ità etiàm hanc Catholicæ Ecclesiæ antiquissimam solennitatẽ abrogãrunt: quanquàm scio in Nicephoro eundem diem & Inuentioni & Exaltationi sanctæ Crucis attribui: sed hoc parùm refert,

fert, cùm ſectarij neque Inuentionem, neque Exaltationem celebrari velint.

ANNO 1510. Comitia habita ſunt Auguſtæ, frequentiſſimo Principum conuentu: quò multi etiàm exterorum regum legati aduolârunt. Decreta eſt ibì belli continuatio in Venetos, quorũ tum quædam funeſtæ machinationes ferũtur in lucẽ perductæ, quæ belli proferendi cauſa non minima fuêre. Proditũ enim eſt, ſubmiſſos fuiſſe à Venetis nõ minùs 50 nefarios homines, qui vrbes & pagos Cæſareanæ ditionis inflammarent. Porrò Veneti cùm ſe tot potentiſſimis hoſtibus impares cernerent, Iulium Pontificem ſupplicitèr venia petita ſibi conciliandum ſtatuunt, miſſaque legatione magnanimum Pontificem, qui afflictis Italiæ rebus nõ mediocritèr doleret, facilè placârunt: ſed ea pax noua bella peperit.

Veneti ſibi conciliant Pontificem.

Huius anni menſe Februario quidam vir ſacrilegus Paulus Forni, in Marchiæ Brandeburgẽſis villa Knobloch, intempeſta nocte è templo furatus eſt arculam inauratam, qua ſacroſancta Euchariſtia vetuſtiſsimo Catholicæ Eccleſiæ more aſſeruabatur. Erant aũt in ea hoſtiæ duæ, altera maior, minor altera. Multa iam luce adijt ſceleſtus ille Iudæũ, arculam vendíturus. Iudęus facilè animaduertẽs, cuiuſmodi vſum ea habuiſſet, ait maius preciũ ſe fuiſſe daturũ, ſi rem contentam attuliſſet. Tum ille furcifer, qui iam alterã inſtàr Iudę ſatanica impietate diglutiêrat, reliquã è ſinu depromptã obtulit Iudæo æſtimandã, à quo tamen non nisì pauculos exigui precij nũmos accipit. At miſer ille tanto iam obſtrictus ſcelere, ſæuę conſcientiæ furijs quibuſdam exagitatus, fugit indè ad Vandalos: (Extant enim hodieq; Vandalorũ reliquiæ, & ipſe quoquè Brandeburgicus Princeps ſe Vandalorum dominũ ſcribit) ſed cùm res minimè lateret, domũ redijt, captusq; & tortus, quid egiſſet, confeſſus eſt. Interìm verò ſceleratiſsimus Iudæus hoſtiam ſacram crebris pugionis ictibus identidèm confodere nititur: at nihil ſe proficere cernens, hoſtia integra permanente, quodam furoris œſtro percitus, Si tu es, inquit, DEVS Chriſtianorum, redde te manifeſtum in mille dæmoniorum nomine. Atq; eccè ſubitò hoſtia in tres diducta partes, ſanguineo per oras humore madet. Territus Iudæus, particulas panno inuolutas menſem vnum apud ſe retinet, ac deindè duobus alijs Brandeburgi

Pauli cuiuſdam nefariũ facinus.

Iudæus quidã ſacram hoſtiam impiè tractat.

Inſigne miraculũ.

debur

deburgi & Stēdelij morātibus ſingulas particulas mittit, tertia ſibi reſeruata, quam rurſum mēſæ impoſitam pugione conficit, vndè ſanguinis guttulæ dimanârunt. Conſternatus ille, & veritus ſe proditum iri, particulam abſumere nititur, ſed non valet: deìn mittit in aquam, at illa enatat: tertiò in ignem proijcit, ſed nihil id hoſtiæ nocet. Ad extremum ſub Paſchatis ſolennitatē azymos coxit panes, particulamq́ue maſſulæ azymi panis immixtam in furnum iactauit, moxq́; furnus alioquì obſcurus reſplenduit, & maſſula illa in Iudæi faciem inſiliuit. Nouo ille terrore correptus, maſſulam illā cum particula, alteri cuidam Iudæo tranſmiſit. Iam res erat prolata in publicū, & Marchio Iudæos omnes in ipſius ditione morantes Berlinum acciri, & in vinculis teneri iuſſit. Habita autem ex illis quæſtione, præter alia flagitia nō parùm multa, faſſi ſunt ſe intra paucos admodùm annos ſeptem Chriſtianorum infantes acubus & punctionibus peremiſſe. Igitur lata in illos ſententia, 40. flammis traditi ſunt. Tres alij Iudæi baptiſma perceperunt quidem, ſed poſtera die duo capite plexi ſunt: tertius, pluribus pro eo rogātibus, vita donatus, D. Franciſci inſtitutum Berlini complexus eſt. Porrò tèr execrandus ille ſacræ hoſtiæ proditor Paulus Form / candentibus diſcerptus ferris, in cinerem tādèm voracibus flammis redactus eſt. Deniquè Iudæi om̄es è tota Marchionis ditione ità proſcripti ſunt & extruſi, vt ſub pœna capitis omni eis reditu paritèr interdictum ſit.

Alia ſtupenda miracula.

Iudæi Chriſtianorum infantes vt perimant.

Eodē anno in Inſubribus pluit ſaxa grandia, è quibus vnum pondus habuit librarum 120. Erant autem ſilicibus duriora, odore ſulfureo.

Saxa ingentia pluit.

ANNO 1511. Selymus Turcarum fit Imperator ſtudio quorundam Baſſarum (ſic enim illi vocant præcipuos quoſdam principes) & militum prætorianorum, qui ab illis Ianizari dicuntur. Is patrem ſuum Baiazetem exuit imperio, moxq́ue Byzantio excedentem, & Dimothecam Thraciæ vrbem petētem cum familiaribus ſuis, cùm iam annos haberet 76. Hamonis Iudæi medici opera veneno ſuſtulit: quanquàm alij dicant, ſenio & curis confectum interijſſe. Sed Antonius Vtrius Ligur, qui fuit Baiazetis cubicularius, teſtatus eſt ſe in expirantis corpore non dubia veneni indicia depræhendiſſe. Vt hoc immane parricidium perpetraret homo crudelis, multa eum mouere poterant. Immenſos enim

Selymus fit Turcarum Imperator.

sos enim thesauros & gemmas preciosissimas secū absportârat Baiazetes, quos ille thesauros posteà donatiui nomine largissimè profudit in milites, quorum erat studio euectus ad imperium. Nec tamen paterna ille cæde contentus, etiàm ambos fratres suos, & 5. egregiæ indolis adolescentes, fratrum filios, & ipsum Mustapham Bassam, qui vel maximè eum ad imperiū promouerat, per summam crudelitatē necari posteà iussit. Ea immanitas & sæuitia in propinquos, etiàm complures milites eius adeò consternauit, vt per aliquot dies conspectum eius exhorruerint. Verùm de hoc tyranno paulò infrà plura dicemus. *Crudelitas Selymi Turcæ.*

Hoc anno Maximilianus Cæsar comitia indixit apud Augustam, vbì illi oblatus est vir quidam prodigiosæ vastitatis & crassitudinis, atque incredibilis ingluuiei, ità vt integrum vitulum crudū, vel ouem incoctam vna vice deuoraret, & tamen necdùm famem expletam diceret. Ferunt hominem Borealibus regionibus ortum fuisse, vbì ob locorum frigora solent esse homines edaciores: quanquàm huius edacitas propemodùm incredibilis videri possit. *Vir prodigiosæ vastitatis & ingluuiei.*

Eoipso anno Senatus Constantień, adiunctis sibi aliquot popularibus, cum Heluetijs sese coniungere & fœdus inire, vrbemque illis dédere volebat. Sed eorum conatibus obuiàm itum est ab illis, quibus turpe videbatur ab Imperio desciscere. In ijs facilè primas sibi vendicauit piscatorum societas. Itaque literis ad Cæsarem Maximilianum datis, eum de Senatûs machinationibus certiorem reddiderunt. Nec ille sibi & imperio defuit, sed properè eò aduolans, piscatorum studio & viribus vrbem ingressus, quos compræhendere potuit è conspirationis eius authoribus, capite damnauit: nam plerique fuga dilapsi erant. *Constantieses meditantur frustrà defectionem ab Imperio.*

Hoc anno Bernardin9 Hispanus, Cardinalis S. Crucis, Sedis Apostolicæ in Germaniam legatus, cum aliquot paucis in suam sentētiam pertractis Cardinalibus, mirabili audacia cōcilium generale apud Pisas indixit, eoque ipsum, præter alios, Iulium Pontificē maximum citare non dubitauit. Conuenerunt aliquot Episcopi ex Gallijs & Insubribus: Primò Pisis, vbì cùm parùm tuti sibi viderentur, indè abiêre Mediolanum: verùm nec ibi satìs suis rebus fidentes, Lugdunum sese transtulerunt, vbì etiàm aliquot sessiones habitæ sunt, rege Gallorum haud obscurè illis fauente, quippe qui in pontificem *Cōcilium Pisanum prophanū*

E alie-

alieno esset animo. Porrò cùm ea temeritas ad horrendum schisma spectare videretur, Iulius Pontifex datis ad eos literis, monuit perbenignè, vt ad pacem & vnitatem Ecclesiæ se reciperent: alioqui fore, vt vel inuitus in ipsos animaduerteret. Ea admonitio tres Cardinales permouit, vt cum Pontifice in gratiam redire maturarent, quos Pontifex liberalitèr & clementèr accepit: in alios, cùm nollent ad sanitatem redire, grauem sanè tulit sententiam, qua illorum audacia nonnihil contusa est. Sed tamen cùm regis Gallorum fruerentur patrocinio, in sententia permanserunt. Monitus Gallus à Pontifice, vti nè eos foueret diutiùs, non magnoperè curauit. Itaque à Pontifice excommunicatus est. Non longè aberat ab hac factione Maximilianus Cęsar, grauiter commotus in Pontificem, quòd non bona fide à se recessisset, & cum Venetis fœdus percussisset: sed vir grauis & prudens, admonitus à bonis viris, sese collegit, & celeritèr ab hac temeritate discessit. Nō erat quidem Pontifex ab omni culpa alienus, sed tamē minimè decebat Cardinales paucos talem excitare turbam, & Ecclesiæ pacem cum maximo omnium scandalo perturbâre. Et tamen nō desunt fortassis, apud quos etiàm hoc conciliabulum habeat non vulgarem authoritatem, maximè quòd ad Pontificis contumeliam pertineat, qua plerique admodùm delectantur, perindè vt Cham olìm nuditate Noë patris sui. Sed qualiscunque demùm sit Pontifex, modò nè sit hæreticus, propter eū, cuius gerit vices, reuerētèr inprimìs ac multo in honore habendus est. Atquì verò Iulius Pontifex, vt Pisanum conciliabulum destrueret, Romę Concilium indixit generale, quod sub Leone X. demùm absolutum est.

Gene. 9.

Iacobus Episcopus Treuericus.

Eodem anno mortuus est Iacobus Episcopus Treuirensis, ex marchionibus Badeñ: cuius cathedram obtinuit Richardus Griffenklou / vir prudens & rerū admodùm peritus.

Seditio Spirensis.

ANNO 1512. seditio fuit Spiræ propter exactiones, quæ, cùm importunæ & immoderatæ sunt, vulgus exasperare solent. Multa egit insolennitèr aduersùm senatū plebs concitata: sed tandèm Maximiliani Cæsaris fracta minis, modestiùs agere cœpit, restituto Senatu in pristinam dignitatem, quem paulò antè loco mouerat. Eos verò qui fugerant, ordinis senatorij viros proscripsit.

Hoc

Hoc anno Maximilianus Cæsar, cui fide nihil sanctius, intelligens Gallorum regem non bona fide secum agere, prætereaque Geldriæ principem aduersus Brabantos concitâsse, compulsus discessit à Gallico fœdere, & ad Pontificem se adiunxit, nouo fœdere percusso. *Maximilianus discedit à Galli amicitia.*

Porrò omnibus, qui Imperij essent, seuerissimè interdixit, capitali in transgressores constituto supplicio, nè Gallo militarent, vel suppetias ferrent. Eam legem floccipendens Emicho comes Lyningensis, in Gallias abijt, & Gallo se militaturum obtulit. Quod cùm Maximilianus resciuisset, eum maiestatis reum cum omnibus suis proscripsit. Itaque omnia quæ comitis erant, principes Imperij diripuerunt. Comes reuersus vt animum Cæsaris placaret, & per seipsum & per amicos retentata, diù nihil proficere potuit.

O si ea in imperio obedientia principum, & in refractarios seueritas permansisset, aliud hodiè Imperium haberemus. Sed dum principes contemnunt summum Magistratum, ipsi quoquè plerunquè à suis subditis contemnuntur: & sic omnia pessùm ire necessè est.

Hac ferè tempestate monstrum Rauennæ visum ferebatur vtrunque habens sexum, cornu vno extante in capite, alatum, & sinè brachijs, vno duntaxàt crure & pede instàr auis rapacis, & in genu oculo vno, in pectore figura apparente literæ Y. vel V. cum signo crucis. Interpretationem quidam eiusmodi esse voluerunt, Superbiam, Leuitatem, Virtutū inopiam, Sodomiticam labem, Amorem rerum labentium, Dei obliuionem, Inexplebilem auaritiam, Gallico flagello castigatum iri. Quod & factum est. Eodem enim anno Gallorum rex Ludouicus, rupto cum Pōtifice & Maximiliano fœdere, Rauennā obsedit, & tandèm deditione receptam vrbem, contra fidem datam diripuit, & magna clade affecit. *Monstrū Rauennæ visum.* *Monstri significatio.* *Gallus vastat Rauennam.*

Posteà verò Pontifex, Cæsareanis & Heluetiorum adiutus copijs, Rauennam recuperauit, & Gallos tota Italia expulit. Antè autem quàm Gallus Rauennam obtineret, superueniente Pontificis exercitu, cruentissimum commissum est prælium, in quo ad 16. millia ceciderunt.

Seditio Coloniæ.

ANNO 1513. apud Coloniam Agrippinam, Germaniæ clarissimam, & in Catholica religione constantissimam vrbem, perniciosa admodùm seditio orta est, vulgo contra Senatũ tumultus ciente. Querebatur plebs se nimijs exhauriri exactionibus. Fit cõcursus seditiosi populi ad prætorium vel domum senatoriam, vbì erat senatus congregatus. Magna contentione postulant sibi tradi eos, qui insolitis exactionibus ipsos emungere non dubitarẽt. Territus Senatus repentino periculo, populum sæuientem blandis sermonibus delinire cœpit, atq; vix tandèm impetrata dilatione, de omnibus exactam se rationem redditurum spopondit. Et quia populares erant & grati populo, qui hæc senatûs nomine dicebant, plebs commota eo die nihil vltià attentauit. Porrò die altera, qui erat Epiphaniæ Domini, populo nouos excitante concursus, quidam è senatu rapiũtur in carceres, è quibus vnus postridiè capite trũcatur. Idem supplicij genus pertulère duo consules xj. Ianuarij Indè xij. eiusdem mensis tres senatores eodem modo plexi sunt. Ex alijs plerịq; proscripti sunt. Ità demùm vrbi restituta est tranquillitas, sed certè exemplo prorsùs fero ac barbaro. Non enim debet contra Dei præceptũ hoc sibi in magistratus suos plebs temeraria vsurpare.

Tumultus Vuormatiensis.

Eodem anno etiàm Vuormatieñ ciues in senatum seditionem mouerũt, & reiectis ordinis Senatorij viris, ex seipsis nouos creãrunt. Erat ea res pessimi exempli, quæ plerasq; alias Germaniæ vrbes ad idem attentandũ, non absq; ingenti dedecore, incitauit. Primùm prouocatum est à Senatu exauthorato ad iudicium Cameræ, sed ciues Vuormatieñ Imperatorem appellârũt, qui cùm minas intentaret seditiosis hominibus, pax simulata interim confecta est, non diuturnas habitura vires. Iam antè Vuormatieñ cum Clero acerbas aluẽrant dissensiones, quę tandèm iusto Dei iudicio in ipsos versæ sunt.

Hoc anno Maximilianus Sforcia dux Mediolaneñ, Heluetiorum insigni virtute Mediolanum, pulsis Gallis, recuperauit. Obsidebat Gallorum fortissimus exercitus Nouariam, vbì tum Maximilianus Sforcia non absq; ingenti periculo & formidine cum aliquot Heluetiorum copijs erat. Iam muros prostrauerant Galli, & cùm summa esset ciuium in vrbe trepidatio, Heluetij incre-

Nouariã frustrà oppugnant Galli.

incredibili audacia mirè insultabant Gallis, prouocabantq; vt per patentem murum irrumperent: interìm in Gallorum contemptum, contra hiatus disiecti muri lectorū tantùm lintea transuersis suspensa perticis prętendentes. Et certè Galli, licèt aditus pateret, non fuêre ausi subire murum, sed motis castris à Nouaria discesserunt, & ad Riottam vicum, ab ea vrbe viginti stadijs distantem, castrametati sunt. Interìm aliquot Heluetiorum millia auxilio venêre illis, qui Nouariæ erant. Accidit tum quiddam sanè memorabile. Canes Gallorum, relictis castris, magno agmine Nouariam ingressi, Heluetiorum excubias agentium crura lambere, caudis blanditèr adulari, submissisq; auribus singulis applaudere cœperunt, tanquàm Heluetij iam ipsorum essent domini. Ea res Heluetijs certam videbatur de Gallis victoriā polliceri. Non multò pòst Heluetij (erant autem peditum ad nouem millia) vrbe egressi, ad Gallorū fortissima castra profecti sunt, vnà cum illis proficiscente Maximiliano, quem tamen ad vrbem redire vel inuitum compulerunt, nè ab hostibus interimeretur. Vbì ad Gallos diuersis itineribus ventum est, tanto impetu Heluetij vndiq; eos oppugnârunt, vt (quod dictu propè incredibile videatur) cæsis fugatisq; omnibus, sesquihoræ spatio & memorabile prælium, & grauissimum bellum confecerint. Ceciderūt eo prælio ad octo millia Gallorum omnis generis, ex Heluetijs mille trecenti. Ità tum Maximilianus Mediolanum obtinuit. Sanè quandiù apud Heluetios Catholica fides inconcussa & inuiolata permansit, & erga Sedem Apostolicam, cuius ea gens obseruantissima fuit, studium & amor singularis, apud omnes virtutis opinionem obtinuêre, quæ cum mutata posteà religione, non parùm apud illos pagos, qui Zuinglij dogma sequūtur, est labefactata. Turpis enim omninò est & propemodùm inexpiabilis macula desertæ religionis: quod vtinàm plerique hoc ęuo attenderent, qui leuitate plusquàm puerili ab auita fide in res nouas se abduci sinunt. At tamen etiàm hodiè maxima Heluetiorū pars Catholicam fidem constantissimè retinet, & pristinæ quoquè virtutis bellicæ laudem.

Heluetij mirè contemnunt Gallos.

Eodem anno bellum atrox extitit inter Gallum & Anglum. Henricus enim VIII. Angliæ rex Romanum Pontificem, cuius tum erat obseruātissimus, atq; etiàm religionis causam tueri ęquum atq; magnificum arbitratus,

Bellū inter Gallos & Anglos

tratus, grandem conſcripſit è ſuis & Germanis exercitum. Neq; interim ſe Galliæ rex deſerebat, magno vndiq; coacto exercitu. Britanni verò è Caleſia (quæ portus Iccius olim fuit) Taroannam munitiſſimam Morinorum vrbem oppugnatum profecti ſunt, quibus paulò pòſt cum nouis copijs ſe coniunxit Henricus rex. Atq; tum demùm vrbs ea totis viribus oppugnata eſt. Paulò pòſt Maximilianus Cæſar cum ſuis illi copijs acceſſit. Vbi verò fama increbuit, Gallorũ regem obſeſſis commeatum aduehere inſtituiſſe, Maximilianus Cęſar cum 4000. equitum, ſubſequente Anglo cum peditibus, ad Gallos contendit, eosq; omnes in fugam coniecit. Atq; tum Taroanna deditione capta eſt, vrbsq;, templis ſeruatis, incenſa 9. Calendas Septembris. Ludouicus Gallorum rex hac accepta clade grauitèr commotus, Scotorum regem Iacobum, vt Angliæ bellum inferret, Gallica arte permouit. Multa Scotum retrahebãt, nè id faceret, præſertim nihil tale verente Anglo, cuius quoquè ſororem habebat in matrimonio, & cum quo fœdus grauiſſimum percuſſerat. Tandèm tamen infauſto conſilio tranſuerſim actus, infeſta arma Britannis præter opinionem intulit, licèt admonitus eſſet ab Henrico, vt ſi eius facti eum non puderet, ſaltem vereretur iudicium præpotẽtis Dei, qui turbatæ pacis & ruptorum fœderum vltor eſſe ſoleret. Illud verò bellum contra fidem & fœdus ſuſceptum, eum habuit euentum, vt primus Scoti exercitus in Angliã miſſus, cùm poſt ingentia data damna, præda onuſtus intra ſuos fines ſe recipere maturaret, penè ad internecionem à Britannis cæſus ſit: ac deindè cùm Scotus bellum redintegrâſſet, & totis viribus Britannos oppugnaret, atq; in loco arte & natura munitiſſimo caſtra poſuiſſet, tamen ab Anglis victus, profligatus, & inſigni ac memorabili clade affectus ſit. Ipſe rex Iacobus in prǽlio cecidit, & cum eo Archiepiſcopus vnus, epiſcopi duo, abbates quatuor, proceres & equeſtri dignitate honoribusq; militiæ illuſtres 34. præter hos verò ad octo millia Scotorum cæſa, totidèm fermè capta ſunt: omnia ſigna militaria, & tormẽta maiora vigintiduo Anglo victori ceſsêre. Commiſſa eſt hæc pugna ad Tylum quarto Idus Septemb. ad internecionem ferè Scoticæ nobilitatis. Porrò Henricus rex ea victoria ſuorum celerrimis nuncijs cognita, mox ad Tornacum exercitum mouit, vrbem Neruiorum celeberrimam, quam non longè antè Galli in fidem ditionemq;

Taroanna capitur.

Scotiæ rex temerè facit bellũ Anglo.

Scotiæ rex cadit in bello.

nemq; acceperāt: Primò ciues fortitèr se defendere, sed tormentorum vim nimiam non ferentes, Anglo deditionem fecerunt. Sunt qui scribant, hunc Iacobum Scotorum regem virum alioqui optimū fuisse, & licèt à Gallis esset ad bellum Anglis inferendum incitatus, tamen recusâsse diû, donèc malis euersus consilijs, in suū exitium Angliam debellandam statuerit. Sed debebat rex tum necessitudinis, vtpotè Angliæ regis sororius, tum percussi fœderis rationem habuisse: quod quia non fecit, omnibus regibus & principibus suo casu longè acerbissimo hoc testatum reliquit, vt sint memores datę fidei, & certum habeant esse Deum prępotentem in cęlis, qui vlcisci & possit & velit fœderum iustitiæ violatores. Huius rei multa passim exempla extāt apud scriptores, atque etiàm in literis diuinis.

Hoc ipso anno quidam Cardinales, qui Conciliabulum Pisanum secuti fuerant, veniam à Leone Pontifice & petiêrunt, & impetrârunt. Rex quoq; Galliæ veritus tot grauissima incommoda eô se pertulisse, quòd idem ipsum adulterinum Concilium in sua ditione fouisset, illud abrogauit atq; damnauit, & cum suis Concilio Lateranensi adhæsit. *Galliæ rex damnat concilium Pisanum.*

Eodem anno Venetorum exercitus à Cæsareanis adeò attritus est, vt ex illo vna die, quę fuit Nonis Octobris, supra 5000. ceciderint, & in ijs, quod nullo antè prælio acciderat, 400. equites cataphracti: tormenta currulia vigintiquatuor cum omnibus signis militaribus capta, cùm tamen è victoribus pauci desiderarentur. *Venetorū clades.*

Hoc anno arx Mediolanensis tandèm deditione cessit Maximiliano Sphorciæ duci Mediolanēsi, cùm eam Gallus iam quatuordecim annos occupâsset: & paulò pòst etiàm Cremonēn arx dedita est. Multo sanguine, neq; id vno tempore, Mediolanense imperium constitit, & eius nomine Christiana Respublica sæpè grauitèr affecta & exhausta est. Turcæ & barbari gaudent Christianorum eiusmodi mutuis diffidijs, & ex ijs augent rem suam. Verissimè autem dixit Salustius: Concordia res paruæ crescunt, discordia maximæ dilabuntur. *Arx Mediolanensis cedit Maximil. Sphorciæ.*

Anno eodem mortuus est Philippus à Rosenberg Spirensis antistes, succedente Georgio Comite Palatino, præposito Moguntino.

Obijt etiàm Romæ Julius II. Pontifex, iam septuagenarius, cui à quibusdam tribuitur titulus liberatæ à *Iulius 2. moritur.*

Gallis Italiæ, propterea quòd opera Heluetiorum Gallos è tota Italia expulit. Videri possit nonnullis plùs æquo bellicis rebus intentus fuisse, immò & hoc nomine à quibusdam perstringitur ac insimulatur. Nos id Deo iudici relinquere mâlumus, quàm mordacitèr insectari. Successorem habuit Johannem Medicem Florentinum, qui Leonis X. nomen accepit, quem Galli pauloantè captiuum detinuerant, è quorum tamē manibus magno quodam casu elapsus, ad tantum honoris fastigium euasit.

Fœdus Palatinorū cum Vuirtēbergico. Hoc anno comites Palatini Ludouicus & Fridericus fratres, fœdus percussêre perpetuum & hæreditariū cum Vdalrico Vuirtenbergensi principe, accedente eò consensu Cæsaris Maximiliani. Non dubium quin iusta fœdera magnam habeant opportunitatem, si tamen in ijs ea lex amicitię seruetur, vt à fœderatis amicis honesta petantur, quemadmodùm in suo Lælio ait Cicero, Amicorum causa honesta suscipiantur & fiant, neq; quicquam vnquàm, nisi honestum & rectum, alteri ab alteris postulent.

Eodem anno Cæsar Maximilianus multa pecunia Heluetios conduxit, alioqui sua sponte Gallo infensos, qui Burgundiam è Gallorum manibus eriperēt. Aderat illis Vdalricus Vuirtēbergensis regulus, Cæsaris partes secutus, qui exercitui commeatum liberalitèr suppeditabat. *Obsidio Diuionis auro Gallico corrūpitur.* Obsederunt Heluetij vrbem Diuionē, & iam muri pars nō exigua disiecta, aditum præbebat hostibus, vt facilè vi adhibita possent irrūpere: cùm ecce Galli obsessi, Gallica vsi arte, Heluetios magnis promissis muneribus corruperunt, eoque adduxerunt, vt in summam gentis suæ ignominiam, ab vrbe discederent, ijs tamen conditionibus præscriptis Gallo, quas etsi Tramulius Gallici exercitùs dux necessitate adactus acceperit, Ludouicus tamen Gallorum rex posteà omninò respuerit: quæ res vt meritò accidit Heluetijs, quòd inconstantèr & leuitèr egissent, ità eos vehementèr cōmouit in Gallorum regem. In ea apud Diuionem defectione primi fuère Bernenses, magnæ apud Heluetios authoritatis. Multùm ea Heluetiorum incōstantia offendit Maximilianum Cæsarem, Henricum Anglum, & quosdam alios, & res ipsa docuit, non esse spem reponendam in hominibus, qui oblata occasione facilè sua mutant consilia, maximè cùm pleriq; priuatis suis potiùs quàm publicis soleant commodis & vtilitatibus inseruire.

Fuit hoc anno frigus hyemis acerrimum, adeò vt apud Coloniam Agrippinam aliquandiù totum Rhenum glacies durissima obtinuerit, quæ non homines tantùm, sed currus etiàm egregiè onustos transmitteret. Ea glacies soluta est anno sequenti ipsis ferijs D. Antonij. *Frigus acerrimũ.*

ANNO 1514. circa ipsa eius anni initia, cùm alioquì Veneti multis modis essent vehementer afflicti, & multis acerbis rerum casibus exagitati, repentè atrocissimum media Venetiarum vrbe incendium erupit, quod ædes innumeras & quædam etiàm templa absumpsit, haustis etiàm numulariorum officinis. Mansit autem intactum D. Iacobi sacellum, quo nihil Venetijs antiquius habetur, in ipso nascentis vrbis primordio constructum, licèt iam latera essent circumambusta. Interìm etiàm mare flantibus ventis mirè exagitabatur, vt certè non paruo in discrimine versari tum res Veneta videretur. Sedatum tamen altero die est incendium, & multiplex per id tempus fuit Venetiarum clarissimæ vrbis calamitas. Ità nihil est rebus in humanis omni ex parte beatum, nihil diuturnum. Fuère quidam Venetijs, qui hoc incendium Germanis imputarēt, quasi illi suas vlturi iniurias id excitâssent, propterèà quòd fama esset, Venetorum fraude duas Germaniæ vrbes anno superiori arsisse. Sed reuerà potiùs videtur fuisse flagellum Dei, vel Venetorum peccata castigantis, vel eos fortassis à fastu & alijs vitijs reuocantis. De Venetiarum vrbe eximia multa dici possent, si locus pateretur. Amplissima certè est & munitissima. Fertur in circuitu habere milliaria octo Italica. Sita est in æstuario maritimo: at vbì mare sæuit, ibì vel ab ipsa natura habet littus illi obiectum, quod quinque locis nauibus peruium est. Sunt in ea parœciæ 62. monasteria 41. Pontes publici, vt de priuatis nihil dicamus, 400. Nauigia in varios vsus plùs minùs 8000. Habet magistratum singulari grauitate & prudentia insignem. Dux eligitur sorte, vt aiunt, & nihil potest ea in re ambitio, pessima humani generis pestis. Dux quoàd viuit, præest Reipub. nec tamen vel ille quicquam absque senatu, vel sinè illo Senatus agit. Certos habet sibi præfixos limites in rebus gerendis, intra quos se contineat oportet. Habitus illi non multùm regio dissimilis est. Vtitur purpurea aut auro contexta veste. In capite gestat mitram regi- *Incendiũ vastat Venetias.* *Venetia describũtur.*

am ex lino, quam pileus ambit purpureus cinctus corolla aurea. Cùm se confert in senatum, vtitur solio regio, & tum senatores, tum ciues omnes aperto capite illi loquuntur, stantque coram illo tanquàm principe. Eius nomine Senatûs diplomata scribuntur, & eius obsignantur sigillo. Eius item nomine leges publicantur. Et quanuis non admodùm à rege distare videatur, non tamen nimiùm illi habenæ laxantur. Nam nihil agit sinè consilio sex procerum, qui ex sex tribunitijs collegijs illi immediati consiliarij adhibentur. Sed hæc alibì fortasis copiosiùs.

Occidens habet pacem. Hic annus 1514. Italiam & Occidentem ferè pacatissimum habuit, cùm iam aliquot annis bellis atrocissimis arsisset: quorum flamma deindè in Orientem & Septentrionē peruagata, amplissimas gentes & imperia horrendum in modum vastauit. In Occidente cùm iam attritæ omnium vires, haud facilè instaurari possent, velutì consensu quodam ab armis interim discessum est, vt posteà infestioribus animis repeterentur. Et quod sinè magno animi dolore dici vix potest, tanto odio & contentione in mutuam perniciem Christiani principes & populi ferebantur, vt nullum cædibus, rapinis & incendijs finem daturi viderentur, donèc vel alterutris nihil mansisset reliquum, vel vtrique per mutuas clades ad internecionem bellando conciderent. O insaniam & feritatem plusquàm belluinam. Interìm creuêre barbaris nationibus vires & animi, & non semèl eò res redacta fuit, vt parùm abfuerit, quin totus Occidens Turcicis subactus armis, amentiæ suę pœnas egregias lueret, nisì præpotens Deus pro suà bonitate eam calamitatem auertisset.

Hoc verò anno bellum ortum est in Pannonia, quòd Vladislaus Sigismundi Poloni frater, qui Matthiæ Coruino successerat, non eam adferret curam & diligentiā rebus gerendis quam oporteret. Pleriquè enim proceres regni, cùm eum viderent non admodùm rebus inuigilantem, quòd iam esset senio & corporis graui pondere oppressus, regnum amplissimum prædæ habere cœperunt, & singuli suis studere commodis ac vtilitatibus, premere intolerandis exactionibus subditos, atque id genus alijs studijs non bonis operam nauare: vndè factum est, vt regni opibus dissipatis, neruì bellorū pecuniæ regi deficerent. Per id tempus factus est ingens concursus hominum, præsertìm agrestium,

Concursus homi-

pro-

propterea quòd militaturis aduersùs Turcas in Illyrica Croatia à legato Apostolico largissimæ essent cõdonationes oblatę. Verùm ista hominum fęx, licèt plerique essent iussi discedere ab armis ob nimiam multitudinem, iam consilium ceperunt de excutiendo à ceruicibus suis nobilium iugo. Itaque ducem sibi constituunt Georgium Sichelum, hominem audacissimum: cuius auspicijs non paucas edunt nobilium cædes, matronis & virginibus ingenuis vim adferunt, Cinadium vrbẽ ex cratibus materiaque constructam inflammant, concrematis omnibus eius vrbis incolis, ijs dẽptis quos fumus vel tela consumpserunt: Episcopum vrbis Georgium crudelissimè interfecerunt, & alios quosque genere & opibus clarissimos, aut sacerdotio insignes, exquisitissimis tormentis dilaniauerũt. Ità demùm compulsi nobiles, suâ defensionem quanta maxima possunt vi & celeritate parant, duceque Bornemissa, multos seditiosæ multitudinis fundunt, nec multò pòst pluribus locis penè ad internecionem eos delent. Nec tamẽ Georgius se deserit, sed nouis auctus copijs bellum instaurat. Verùm eius nefarij hominis hic fuit exitus, quòd paulò pòst à Iohanne Vaiuoda captus, cæso ferè omni eius exercitu, nudus & catenis vinctus, in equuleo constitutus, & corona candenti ex vomere conflata, vt regum mos est, coronatus, multisque alijs immanissimis & horribilibus est supplicijs excruciatus, ità vt non desint, qui putent nimia & inaudita crudelitate in eum & eius exercitum desæuitũ. Atq; hoc pacto illud sæuum & nefariũ perditæ multitudinis bellum extinctum est, quod nisi citò repressum fuisset, extremam Hungarię calamitatem hauddubiè allaturum videbatur.

num agrestium in Hungaria.

Georgius Sichelus.

Cæduntur seditiosi.

Horrendũ suppliciũ.

Eodem tempore bellum cum Moscouitis gessit Sigismundus Poloniæ rex, vir in Catholica fide, præter alias virtutes, cõstantissimus. Moscouitarũ est ditio amplissima, in longũ ac latum obtinens ad 500. milliaria Germanica, vt quidam ait, possuntq; ad centũ & quinquaginta equitum millia cõficere. Erat tum in finibus Moscouitarum Smolenchum oppidum, quod non Ruboni amni, vt perperàm collocatũ est ab illis, qui Ptolemæi libris nouas incogniti orbis tabulas inseruère, sed vlteriori Borysthenis ripæ adiacet. Est in hoc oppido castrũ, in vlteriore fluminis ripa situm, ex roboribus constructum, in quo cernere licet permultas domos, vt ciuitatis præ se speciem ferat. Ab altera parte Bory-

Bellum Polonorũ cum Moscouitis.

Moscouitarũ amplissima ditio.

sthene

flhene alluitur, ab altera foſſis & acutis palis aduerſùs hoſtiles incurſus munitur. Vrbs ipſa in valle ſita, omni ex parte colles habet fertiles, & ſyluas denſiſſimas,vndè pellium diuerſarum ingens prouentus. Aedificia pleraque omnia ſunt lignea. Eſt ibì quóquè ſuburbium, vbì monaſteriorum è lapide exædificatorum complures ruinæ viſuntur. Id oppidum vel potiùs oppidi caſtrum, ſumma vi à Baſilio magno duce Moſcouitarum oppugnatũ anno ſuperiori, ſed fortiſſimè à præſidio Polonico defenſum eſt, adeò vt Moſcouita re infecta, multis relictis tormentis & impedimentorũ multò maxima parte amiſſa, abſcedere coactus fuerit. At vere proximo, coactis quadraginta equitum millibus, quorundam præſidiariorum fraude oppidum per proditionem cepit. Indè tum in Lituaniam factis excurſionibus irrupit. Contrà verò Polonus rex conflato exercitu trigintaquinque millium, Cõſtantinum ducem egregium miſit contra Moſcouitas, quorum licèt multò maiores eſſent copiæ, ità tamen à Polonis tormenta in Moſcos præter eorum expectationem diſplodentibus, fuſi fugatiq́ue ſunt, vt Baſilius ipſe fuga ſibi ſalutem quærere coactus ſit, & in fluuij cuiuſdam dubijs & altis ripis tot in fuga Moſci ſubmerſione periêrint, vt ipſe quoq; fluminis curſus retardatus ſit. Habebat Polonus in exercitu ſuo aliquot millia peditum, quorum in hoc prælio præcipua virtus enituit. Capti ſunt in hoc conflictu omnes Moſcouiticæ militiæ præfecti & conſiliarij, è quibus aliquot præcipui poſteà Vilnæ ferreis ſunt compedibus conſtricti, reliqui per caſtra Lituaniæ diſtributi.

Smolenſchum oppugnatur.

Capitur proditione.

Selymus oppugnat Sophum Perſarum regem.

Hoc anno Selymus Turcarum Imperator cum valido exercitu ingreſſus fines Armeniæ maioris, aliquandiù ob itinerum imperitiam ad ſummam rerum omnium penuriam adactus, tandèm non longè à Tauriſio clariſſima Perſarum regia, Iſmaëlem Sophum obuiàm habuit cum exercitu triginta millium equitum. Erat is exercitus numero longè impar Turcarum copijs, quæ ſupra centum & quinquaginta millibus equitum & peditum conſtabant, & tormentis non paucis munitæ erant, quibus Perſæ carebant: at tamen tanta vi Perſarum exercitus Turcas adortus eſt, vt pluribus proſtratis, iam victoria omninò à Perſis ſtare videretur, quæ tamen ex eorum manibus elapſa eſt, ſimul atquè Sophus Perſarum rex leuitèr tormento vulneratus, è prælio ex-

ceſſit

cessit. Atquì verò tametsi Selymus victor euasisset, vbì tamen audiuit Ismaëlem Sophum nouis contractis copijs superuenire, ex Armenia, vbì hyemare decreuerat, excessit, multa in itinere ab Aladolo Tauri montis principe, & demùm à Persis summa contentione eum persequentibus, perpessus, atque Persarum regis ditionibus prorsùs eiectus. Potuisset tunc facilè ad internecionem deleri Turcarum exercitus, si Persarum rex victoria iam ferè parta vti nouisset. Sed fortassis voluit præpotens Deus Christianis non deesse flagellum, quo eorum peccata castigarentur. Ceciderunt in hoc prælio Turcarum supra triginta millia, & in ijs quidam egregij & principes viri. *Selymus ex Armenia decedit.*

Pauca hìc dicemus in gratiam lectoris de potentissimis duobus regibus, Selymo & Ismaële, vt cordatus quisque videat, non nisì omnipotentis Dei prouidentia & dispensatione actum esse, vt tam potentes principes mutuis exarserint odijs, nè illis vires & copias suas cōiungentibus, omne Christianorum genus penitùs extirparetur. Erat horum Imperatorum par gloria & regnorum ac ditionum amplitudo, sed mores & disciplina militaris longè diuersa. Vterque Mahometanus, sed tamen in eaipsa secta non eiusdem sententiæ fuit. Alius Homarim, alius Halyn sequebatur, quorum suprà meminimus. In Ismaële singularis quædam pietas, in Selymo inhumana crudelitas cernebatur. Ismaël ex prima nobilitate & liberis hominibus militię robora conscripsit: Selymus pro Ottomannicæ familiæ instituto seruorum genus màluit. Fuit Ismaël decora facie, roseo vultu, radiantibus oculis, flaua barba, & quod antiquum apud Persas regiæ stirpis insigne est, adunco naso, illustrique facundia. At Selymus tristi supercilio, prægrandibus & toruis oculis, Scythico pallore suffusa facie, rigentibus setis à superiori labro ad ceruicem retortis, barba nigricante, quę adspectantibus terrorem incutiant. Ismaël & aditu paritèr & alloquio benignus & facilis, suo conuiuio magnam procerum adhibet frequentiam: vxores, si fœcundæ sint, Persarum more tenerè diligit: Selymus contrà in arcano gerit omnia: puerorum imberbium & eunuchorum ministerio contentus, sinè conuiuia discumbit. vxores à regiæ limine procùl arcet, in mares propensiori libidine, quàm fœminas; contentus vno filio hærede Solimanno, quem ex Tartari cuiusdam regis filia suscepit. Quòd ad militiam *Conferuntur inter se Selymus & Ismaël Sophus.* *Persæ vxores amāt.*

Militiæ ratio dispar. litiam attinet, Persas equites (gaudent enim mirificè equitatu) squamosi thoraces, loricæ ferreæ, bucculatæ cassides, cono insignes galeæ, clypeíq; auratis vmbonibus rotundi vndiquè protegunt, cùm Turcæ ferè inermes pugnare non dubitent. Vtuntur Persæ lancea fraxinea ancipiti: Turcæ hasta è fragili abiete, gladio incuruo, & claua ferrea. *Equi Persarum vt muniantur.* Persarum equi frontalibus ferreis, & tegumentis recocto è corio vestiuntur, quæ confertis laminis, aut infarcto bombycis & gossipij tomento ità muniunt, vt quanlibèt telorum contumeliam perferant. Ismaël Persarum imperio potitus, tributa remisit, vectigalia sustulit, minusq; ærario studuit, eoq; pecunia signata semper caruit, interim tamen tot regnis necessaria omnia largissimè suppeditantibus: sed hac in parte longè impar fuit Selymo, cui ingentes peditum ac equitum copiæ perpetuò militantes, certa stipendia *Turcarũ opes.* à quæstoribus accipiebant. Nec vnquàm deerant sumptus, ex tot tributis & vectigalibus immensa conflata pecunia aureæ & argenteæ monetæ, quæ Byzantij septem in turribus asseruata, impensas omnes quarta *Persæ tria habent militum genera.* parte superabant. Apud Persas tria sunt genera militum, prætorianorum, euocatorum, & auxiliarium. Prętoriani certa stipendia merent, & eorum ornatissimo comitatu, firmissimoque præsidio rex ipse in sua aula vtitur. Vbi verò bellum imminet, ex omnibus regis ditionibus antiquæ nobilitatis beneficiarij, quorum ingens est numerus, euocantur: in ijs illi reliquos antecellunt, qui ex Perside & vrbe regia, nomine Scyras, accersuntur. *Scyras vrbs clarißima.* Est ea vrbs elegantium armorum officinis toto Oriente clarissima, incomparabili chalybis temperatura in acinaces & lancearum mucrones celebrata, quæ vel immenso precio à Turcis cupidissimè coëmuntur: quòd eius ferri ea vis sit, vt vno ictu nostro*Ferri mira vis.*rum galeæ discindantur, nihil retusa omninò acie, & lancearum mucrones solidum pectorale transfodiant. Auxiliares deniquè copiæ ab Hiberis & Albanis mittuntur.

Porrò Selymus Ottomannicæ domûs instituto, cùm tam multas occupat alienas ditiones, non alijs ferè quàm seruorum viribus & consilijs tam augustum continuit ac tuebatur Imperium, magnis propositis *Turcæ inuisi Selymo Ottomanno.* præmijs ijs, quorum egregiam erga se voluntatem ac studium perspexisset. Turcas autem ob antiquam nobilitatem non æquo tulit animo, præsertim eius gentis

tis familias quatuor, vetustate originis Ottomannorum domui pares, putà Michaloglos, Ebrenes, Turacanos, atque Malcocios, quos licèt insigni virtute praeditos non sinunt Ottomanni vel ad purpuratorum Bassarum, vel magistrorum equitum ordinem vnquàm euadere, nè ad imperium adspirent: habent tamen interìm hae familiae amplissimas functiones. Michalogli voluntarijs equitibus praesunt, qui centum millium numerum plerunquè implent, dicunturque ab illis Acanzes, hoc est, antecursores. Porrò ex praefecturis, quę sunt valdè multae, nobiliores commendantur reliquis tribus familijs, Pelopōnesiaca Turacanis, Bosnensis Malcocijs, Ebrenibus Samandrica in Triballis. Ex omnibus praefecturis, quae sunt supra quadraginta & octo, nulla est tam tenuis, quę non habeat ad duo millia equitum, cùm ampliores sena vel septena contineāt: & hi omnes singulis mensibus certa habent stipendia. Atque in hoc equitatu praecipuum Ottomannorum robur consistit, cùm ad repentinum edictum intra paucos admodùm dies septuaginta ampliùs egregiorum equitum millia in vnum locum à praefectis facilè possint adduci. Vniuersis autem duo Magistri equitum praesunt, quos Bellerbechos, id est, dominos dominorum vocant, quorum alter in Asia ad Cutheiam Galatiae vrbem, alter in Europa ad Sophiam Moesiae inferioris residet. Caeterùm neque Turcae vlli, neque Christiani illorum pressi iugo, vel oppida, vel arces, vel pagos more Persarum possident, aut domos paulò munitiores aedificant, cùm id apud illos lege cautum sit. Itaque miserrima est Christianorum Turcis seruientium conditio, cùm neque opibus polleant, nec vllam seruitutis excutiendae rationem inueniant, etiamsi Christiani aliundè auxilium laturi videantur, quòd Turcae vbiquè paratum habeant equitatum, & grauissimum impendeat supplicium deprachensis. Porrò lectissimus apud Turcas equitatus constat ex alis praetorianis. Hae nobilitate & cultu eximio caeteris praestant. Qui huius generis sunt, ex omnibus prouincijs deliguntur, & à pueritia abiurata Christiana religione, per Eunuchos literis & armis liberalitèr instituti, ad summos honores proueuntur. In ijs sunt, qui vocentur Mutpharacae, qui toto orbe conquisiti, virtute admirabili praestantes, ea conditione militant, vt quam velint religionem impunè colant: quô fit, vt non modò ex alijs nationibus etiàm planè ethnicis,

Equites voluntarij 100000.

Praefecturae supra 48.

Robur Ottomannorum.

Bellerbechi duo.

Alae praetorianae.

Mutpharacae.

cis, sed etiàm nobilitate illustres Christiani, ad Turcam perfugiant, scilicèt momentaneos honores veræ virtuti & vitæ æternæ anteponentes. Hi autem singuli habent subseruos non paucos, quorum est cultus laudatissimus & splendidissimus, vt non multùm à dominis differre videantur: Differunt tamen intersignijs. Atqui

Ianizarorũ duæ legiones.

apud Selymum nihil neque prȩstantius, neque validius cēsebatur duabus legionibus ex Ianizaris delectis, quarum fuit semper inuicta virtus etiàm apud superiores Ottomannos. Sunt verò apud Turcas quatuor purpurati Bassæ, qui rerum grauissimarum consilijs præsunt,

Bassæ.

& per singulas hebdomadas quatuor continuis diebus in regia coēunt, supplicibus libellis respondent, lites dirimunt, Imperatore interìm per fenestellam velo protectam cuncta attentissimè auscultante. Huius ordinis antiquior, Imperatoris scrinio gemmaq; potitur, appellaturque Vesir, & scribis atque notarijs decreta dictat. His rebus confectis, Bassæ prandent, vniuersoq; populo, qui in curiam coïerit, publicè epulum datur ex oriza, veruecina carne, paneque & aqua limpida paratum. Sunt apud Turcas Ianizari milites prȩtoriani, qui peculiari prærogatiua Exarcolam, id est, pileum albũ, aurea anteriore fascia & cristis insignem, acinaci impenetrabilem, pro galea gestant, lunatosque calceos alijs vetitos induunt. Arma eorum sunt sclopettus & arcus,

Arma Ianizarorũ.

quibus multò maxima eorum pars vtitur, tum quoquè hastæ Germanicis breuiores, itemque gladius incuruus & parua securis: Hi terra marique omnium audacissimè & constantissimè pugnant. Sed de his hactenùs dixisse sufficiat, vt videant Christiani, cuius hostis vires & arma intestinis suis dissensionibus & discordijs in se concitent & exacuant. Nôrunt Turcȩ exactissimè, quȩ apud nos gerantur, & vbi arriserit occasio, nostro sanguine suas hastas & acinaces egregiè cruentabunt: &

Esa. 28.

sola demùm vexatio dabit intellectum auditui.

Hoc eodem anno 1514. obijt Anna Franciȩ regina, Claudiȩ & Renatȩ parens, quarũ natu maiorem Claudiam in matrimonio posteà habuit Franciscus Valesius Dux Engolismensis, iuuenis egregius. Tum verò Ludouicus rex rebus Gallicis consulturus, Henrici Angli hostis infestissimi sororem Mariam, missa ad Britannos insigni legatione, coniugem sibi petijt & accepit summa totius Galliæ gratulatione. Multa mouerunt Henricum, vt cum eo hoste pacem faceret, & in eas nuptias consen-

conſentiret, alioquì non admodùm addictus Gallico nomini. Porrò Ludouicus iam ætate grauis, cùm nuptias celebrâſſet Pariſijs regio apparatu 7. Idus Octobris, ad ꝓximas Ianuarij Calend. mortuus eſt, nulla relicta prole maſcula. Is Ludouicus ducē Mediolani Ludouicum Sforciam in Gallijs captiuum detinuit in cauea ferrata, erepto omni ſcribendi & quæ cuperet legendi ſolatio, vbì etiàm ille princeps diem ſuum obijt. Idem rex florentem regni ſui ſtatum maximis obiecit periculis, dum profugis ad ipſum Cardinalibus, Piſani conciliabuli authoribus, fauere non dubitauit.

Ludouicus Franciæ rex moritur.

Eo anno grauis orta fuit lis inter Bauariæ principes Vuilhelmum & Ludouicum, Vuilhelmo ex patris ſuprema voluntate totum ſibi Bauariæ ducatum vendicante, cùm ad pópulum longè gratióſior eſſet Ludouicus, nec ſe iuſta portione principatûs fraudari pateretur. Eam litem ſapientiſſimus Cæſar Maximilianus mira dexteritate compoſuit, vnicuique ſua attributa parte, vndè pax inter illos egregios principes reformata eſt.

Lis inter Bauariæ duces.

Ea componitur.

Circa hæc ferè tempora, vel non longè antè, Emmanuel potentiſſimus Luſitaniæ rex, Alphonſum præcipuum ducem ſuum cum inſigni claſſe miſit ad Malacham, quę eſt aurea Cherſoneſus, ſic dicta ab auri, gemmarum & variorum aromatum inſigni cópia. Eſt aūt Malacha vrbs miræ magnitudinis, & id temporis Mauro regi Mahometanæ ſuperſtitionis parebat. Vrbs à Luſitano obſidetur, fit atrox prelium, victor Luſitanus vrbem militi prędę datam ingreditur, magna hoſtiū cęde edita, exiguo Luſitanorum damno. Rex ipſe cum ſuperſtitibus Mauris fugit. Chriſtiani opima reportant ſpolia: in ijs ſeptem elephantes, & tormentorū æneorum ad duo millia. Mox illic arx munitiſſima conſtructa, & fœdere percuſſo cum diuerſarum nationum mercatoribus, celebrius quàm anteà emporium eſt inſtitutum, vndè hodiè in noſtrum orbem magna vis aromatum inuehitur. Multa deindè alia præclarè geſta ſunt à Luſitanis in ijs regionibus, admiratione digna, non tam humanis viribus, quàm ſuperni Numinis fauore: de quibus partìm extat epiſtola lectu digna regis huius Emmanuelis ad Leonem X. Romanum Pontificem.

Aurea Cherſoneſus expugnatur à Luſitanis.

Eodē 1514. anno viſi ſunt Vuittenbergæ tres ſoles, quibus ſingulis cruentus ineſſet gladius. In Rottweil etiàm ſol adſpectu ſanè quàm horrendo apparuit, va-

Tres ſoles.

Tres lunæ. rijs diuersorum colorum septus orbibus: bis quoquè tres lunæ conspiciendas se præbuerunt.

Franciscus Valesius fit Galliæ rex. ANNO 1515. Ludouico regi Galliarum vita functo successit Franciscus Valesius, procerum & regni totius suffragijs rex creatus, quòd licèt iuuenis esset, tamen iam antè bellicę virtutis & magnę liberalitatis haud obscura indicia dedisset. Is, vt erat magno & elato animo, mox cogitationem omnem ad Mediolanense bellum adiecit, nouo etiàm & anteà inusitato per inaccessas priùs alpes itinere vsus, exercitu maximas difficultates fortitèr superante. Potuissent facile eius conatus omnes retardari, nisi tum plerique Heluetij non semèl admodùm importunos & refractarios se prębuissent. Qui tamen arte quadam ad pugnam prouocati, incredibili & effera primùm in Gallos audacia irrumpentes, magnam non absque suorum clade stragem ediderunt, sed altera luce victi à Gallis, Mediolanum se receperunt: vndè tamen paulò pòst excedentes, Maximilianum Sforciam ducem magno eius dolore hostibus obiecerunt, qui penè mentis inops, arcem inexpugnabilem seque sub certis conditionibus Gallo dédidit, cui ea victoria multo sanguine stetit.

Mediolani arx deditur Gallo.

Pugna Elephanti & Rhinocerotis. Hoc anno Lusitaniæ rex Emmanuel Vlysbonæ edidit insigne spectaculum Elephanti cum Rhinocerote certantis. Est vtrunque animal immani corporis vastitate, sed longiora crura sunt Elephanto. Naturale autem illis inest odium alterius in alterum, idque propter meliora pascua, vt quidam scribunt, quæ sibi inuicèm præripere nituntur. Rhinoceros, teste Pausania, duo habet cornua, alterum insigni magnitudine de naribus extans, alterum quod supernè erumpit, exiguum quidem, sed validissimum. Fuit eiusmodi bestia viua allata regi Portugalliæ Emmanueli anno 1513. ex India, colorē buxeo siue vermiculato, testis clypeatis tecta, omniq́ue ex parte armata. Cùm autem certamen initurus est Rhinoceros cum Elephanto, cui genitus est hostis, vt inquit Plinius, cornu ad saxa limato, aluum maximè petit, quam scit suis ictibus peruiam esse. Porrò Elephantus dentibus maximis & fortissimis cutem Rhinocerotis, quantunlibèt duram & vix iaculo peruiam, validissimo ictu lacerat, dentibusq́ue dilaniat. In eo certamine, quod hoc anno, vt diximus, Vlysbonæ fuit, Elephas succubuit. Est hoc in Elephante admiratione dignum, quòd

Rhinoceros.

Elephas proximè

est illi patrij sermonis intellectus, officiorumque memoria, nec vllum aliud animal humanis sensibus propiùs accedit. Et quanuis sit immani corporis mole, & inter terrestres bestias facilè maximus, tamen vsqueadeò ab homine domari se patitur, vt in India, vbi frequentes admodùm sunt, aratrum trahere, & necessaria quæque ex rure domum vehere non recuset. Laudetur Deus in creaturis suis, & eius erga homines immensus amor, quem nobis tam varia diuersissimarum creaturarum in hominum vsum conditarum ministeria apertissimè loquuntur, prouocet nos ad illum redamandum. *accedit ad sensum hominis.*

Eodem anno mortē oppetit Philippus ab Oberstain Archiepiscopus Coloniensis, vir sanè longiori vita dignus, in cuius locum suffectus est Hermannus à Vueda, qui tandèm versutissimorum quorundam hæreticorum astu & fraude, à Catholica fide in errores traductus, loco motus est, vt alibì dicemus. *Philippus Obersteinius moritur.*

Fuerunt hoc anno tota ferè Europa magnæ aquarum inundationes, quæ etiàm arbores & domos euerterint. In Heluetijs quoddam flumen, quod anno 1513. ex monte quodam eruperat, hoc anno cùm iam instàr maris excreuisset, tantùm terrorem attulit eius loci incolis, vt ad montium cacumina confugerint: & paulò pòst summa vi & maximo impetu illa vndarum congeries fractis rupibus, & obuijs quibusque obrutis, in vastum mare sese euoluit. *Inūdationes aquarum.*

Hac tempestate Selymus Turcarū Imperator, cùm iam mira celeritate & diligentia copias in Armenia superiori æstate non parùm attritas & accisas, reparâsset, ad Ismaëlem Persarum regē cōtendit. Priùs tamē, quàm in Armeniā interiorem se reciperet, expugnandum sibi sumpsit Aladolū, Tauri & Antitauri regē, à quo se meminerat è Perside discedentē, paulò antè per summam fraudē insignes clades accepisse. Gentes, quibus imperat Aladolus, bellicosæ inprimìs & numero amplissimę feruntur, sed agrestes sunt atque efferæ, & magna parte venationibus ac latrocinijs deditæ. Ortæ dicuntur ex Galatis, Cappadocibus, Armenijs, veteribusque minoris Asiæ colonis, qui propter assiduas bellorū iniurias superioribus seculis, & maximè cùm Tamerlanes Scytha horrendū in modum Orientem populabundus peruasit, ad hæc montosa tanquàm pacata sese loca contulēre, aliquot primò ligneis pagis, mox quibusdam illu- *Gentes Tauri & Antitauri.*

Selymus profligat Aladolū. ſtribus oppidulis conſtructis. Itaque Selymus totis viribus adortus Aladolum, non abſque magna ſuorum ſtrage eum in fugam compulit, ſed nequedùm parta hac ratione victoria, eius præfectum Saxouaroglem nomine, magnis pollicitationibus corrupit, qui, cùm alioquì infeſto in Aladolum eſſet animo, cum magna equitatûs parte ad Selymum perfugit, & non multò pòſt captum Aladolum ad Selymum perduxit, qui eum necari iuſſit, omnemque eius ditionem in prouinciæ formam redactam, ſibi ſubiugauit. Indè perlata ad eum fama, quòd Pannonij in eius ditionem quandam irrupiſſent, Byzantium cum paucis redijt, & magno conflato exercitu Pannonios duplici incurſione citò repreſſit. Ità ille immanis Tyrannus tam facilè & in Aſia & in Europa diuerſiſſimis locis præſentem ſe exhibuit, vtrobiquè ex hoſtibus victor. Habent Chriſtiani in Turca Nabuchodonoſor ſuum, qui illorum ceruicibus pluſquàm ferreum iugum imponat.

Conuentus regum Viennæ. Per id tempus cōuentus aliquot inſignium regum habitus eſt Viennæ, putà Maximiliani Cæſaris, Vladislai Hungariæ ac Boëmiæ, & Sigiſmundi Poloniæ regum, qui terruit quidem nonnihil Selymum, quòd rumor eſſet contra ipſum illos reges arma ſumpturos: ſed vbì comperit alia illic tractata eſſe, eo metu ſolutus ad Orientem animum adiecit, relictis nihilominùs in Europa firmiſſimis præſidijs cum Solimanno filio ſuo. Cauſa huius conuentûs hæc fuit: Maximilianus Cęſar vnicam Vladislai Pannoniæ regis filiam Annam volebat alteri ex nepotibus ſuis, filijs Philippi Hiſpaniarum regis deſponderi: porrò ad eiuſdem Annæ nuptias non minùs adſpirabat Iohãnes Zapolitanus, filius Stephani Scepuſienſis comitis, cui ea in re maximas ferebat ſuppetias mater eius vidua, cōciliato ſibi procerū fauore. Vladislaus rex propenſus videbatur in Maximilianum: ſed cùm nihil effici poſſet ob ſtudia eorum, qui Iohanni fauebant, Maximilianus Hungariam armis tentandam putauit. Sub ipſo armorum ſtrepitu naſcitur Vladislao Ludouicus: itaque venitur ad inducias, atque indè ad certiorem pacem, quæ mirè firmata eſt & aucta, dum Maximiliani rogatu Vladislaus cum filio iam coronato, & filia, atque Sigiſmundo Poloniæ rege Viennam ſe contulerunt, vbi cum Anna facta ſunt ſponſalia, & ſimultates ac ſuſpiciones omnes extinctæ, & principes iſti perpetuo fœdere ſunt coniuncti, atque ar-

ctiſſi-

ctissima inter Maximilianum & Sigismundum amicitia conflata. Annam posteà duxit Ferdinandus Maximiliani ex Philippo nepos, Christianissimus Imperator.

ANNO 1516. cum ingenti exercitu Selymus Persarum regem inuasurus, in ipso belli apparatu intellexit Campsonē Aegypti Sulthanum magnis contractis copijs stare ab Ismaële Persarum rege, & nulla ratione passurum, vt Persas bello appetat. Id quidem consternauit nonnihil Selymum, & conatus est Sulthanum muneribus in suas partes trahere, sed frustrà. Itaque hunc sibi modis omnibus oppugnandum statuit. Atque hac in re mirificè illi fortuna arrisit, ità vt admodùm breui spatio Syriam, Aegyptum, Iudæā suo imperio adiecerit. Habebat Campson Mamaluchorum fortissimum exercitum, sed eorum superbum ac impotentem dominatum iampridèm pertęsi erant Aegyptij. Mamaluchi, Christianæ religionis desertores sunt omnes, à captiuitate Mahometana superstitione, eiurato Christi cultu & religione, imbuti. Sunt etiàm qui pueros ab vberibus matris raptos, vel alio casu exceptos, vendant mercatoribus: ijque rursùs corporis & virium indole, vel animi vigore præstantes, Alexandriam, atque indè ad Sulthanum Aegyptium, perducuntur. Is emptos curat mox accuratè à lanistis & præceptoribus institui. Vbì iam per ætatem nôrunt egregiè tractare arma, & militiam exercere, tunc stipendia facere incipiunt, & in prætorianos equites alleguntur: indociles verò & ignaui, fortibus perpetuò seruiunt. Atque ij omnes Christiana sunt religione initiati, quam abiurare coguntur. Nemo enim Mahometano vel Iudęo patre genitus, potest in equitum numerum adscribi, idque adeò, vt nec ad Mamaluchorum filios dignitatis equestris iura transeant, immò nec Sulthanus ipse ad filios imperium transmittat. Multi perditæ vitæ & iudicijs damnati, è Christianorum prouincijs eò confugiunt, qui mox decisis præputijs & Christo abiurato, si bello idonei sunt, ad amplissimos honores prouehuntur. Sed eorum in Syros & Aegyptios intoleranda fuit crudelitas, & iniuriæ quotidianæ eos omnibus summè inuisos reddiderunt: quod Selymo commodissimè cęcidit. Aegyptij trecentis ferè annis eam vilissimorum mancipiorum tyrannidem pertulerant. Itaque Selymus incredibili celeritate præter expectationem omnem

Selymus oppugnat Aegypti Sulthanū.

Mamaluchi qui sint.

Christiani qui ad Mahometanos confugiant.

Aegyptus quot seculis pressa à Mamaluchis.

ad Campſonem delatus, Caierbeium Campſonis præfectum iam proditoris animos induiſſe, & à Campſone ad ſe cum magna exercitûs parte deficere paratum inuenit. Vbi ad pugnam ventum eſt, mirabili & præferoci audacia Mamaluchi Turcas inuaſerunt, ità vt ſummo in diſcrimine verſarentur, donèc diſploſis in Mamaluchos tormentis, & recenti equitum multitudine ſuperueniente, victoria illis erepta eſt, ad quòd plurimùm contulit Caierbeij perfidia & defectio. Campſon ipſe à ſuis è prælio fugientibus in arena protritus occubuit, vir ſeptem & ſeptuaginta ætatis habens annos. Hac victoria potitus eſt Selymus, quod mirum videri poſſit, eodem ipſo die, quo biennio antè Perſas ſuperârat. Mamaluchi in Campſonis locum Tomumbeium ſtrenuum virum delegerunt. Interìm Selymus occupata Syria, totus Aegypti opibus imminebat, maxima in eo itinere ab Arabibus damna perpeſſus, qui eius exercitum miris modis exagitabant.

Campſon Sulthanus occumbit.

Porrò Selymus antequàm Aegyptum peteret, Hieroſolymam adijt, veterumque prophetarum ſepulcra ſupplicitèr veneratus, Chriſtianis ſacerdotibus Domini ſepulcrum obtinentibus, pecuniam in alimenta ſex menſium largitus eſt. Indè expugnata Gaza, Aegyptum petijt, nec iam longè aberat à ſummo periculo, ipſi ab Aegypti rege ſtructo, cùm eccè quatuor equites ex Tomumbeij exercitu profugi, omnia Tomumbeij conſilia ei expoſuerunt, quæ res illi & eius copijs ſalutem attulit. Mox rursùm manus conſertæ tanto vtrinquè odio, vt magnam ſuorum paritèr atque hoſtium ſtragem per mutuum errorem ediderint. Tandèm Tomumbeius receptui canere iubens, quòd ſe Turcis imparem cerneret, Memphim profugit. Hæc pugna incidit in 9. Calend. Februar. anno 1517. Poſtera luce in ipſa vrbe rursùs toto biduo continentèr pugnatum eſt, tanta Mamaluchorum pertinacia & virtute, vt Selymus victoria deſperata iuſſerit vrbem maximam & longè populoſiſſimam inflammari, quod tamen incendium paulò pòſt, cùm ſuos euaſiſſe ſuperiores didiciſſet, reſtingui iuſſit. Ità capta eſt ea vrbs longè ampliſſima; & Tomumbeius fuga ſibi conſuluit. Ad extremum cùm totiès victus, etiàm oblata à Selymo pace, bellum redintegrâſſet, captus & gula fracta in ipſa Memphitica vrbe extinctus eſt, ſumma priùs ignominia à Turcis affectus. Accidit hoc Idib. April. anno 1517. Ità nimirùm ſe habet

Selymus venit Hieroſolymã.

Capit Gazam.

Pugna atrox.

Memphis capitur.

habet rerum humanarum conditio, vt nemo sit quantunuis potens & rebus omnibus affluens, qui non facilè possit è summo infimus, & ex fortunatissimo calamitosissimus effici. Quod propterea sic est diuinæ prouidentiæ consilio ordinatum, vt faciliùs homines fortunæ ludibria possint despicere, & summo bono præpotenti Deo constantiùs inhærere. Pauloantè Sulthanorū Aegypti fuerat sanè formidanda potestas, quæ necopinatò ità repentè omnis protrita est, vt vsque ad regis Aethiopum longè potentissimi fines omnia cesserint victoris Selymi imperio: cuius certè hominis fuit effera crudelitas, indigna tot rerum prosperrimis successibus, nisi quòd tergis Christianorum hac Turcicarum victoriarum perpetuitate asperrima flagella parabantur. Aegypto Selymus præfecit Caierbeium proditorem Campsonis, & Syriæ Gazellem, multisque è Memphi ablatis tum publicis tum priuatis non sinè magna inuidia ornamentis, Byzantium rediit, priùs tamē hyeme subsequente in Syria exacta. Intereà dum hæc in Syria & Aegypto geruntur, Christiani principes nō solùm nihil mouent contra Turcas, sed more suo intestinis bellis, præsertìm in Italia, sese conficiunt.

Caierbeius proditor, fit Aegypti praefectus, & Syriae Gazelles.

ANNO 1517. Selymus Turca, vt iam diximus, cepit Memphim, siue Alcairum, & mox Aegyptum omnem in suam redegit potestatem. Tomumbeius Sulthanus fugam arripiens, cùm se in palude quadam inter iuncos & arundines occultâsset, immersus aquis vsque ad summum pectus, captus & ad Selymum perductus est. Qui iussit primùm tradi eum tortoribus, vt de Cāpsonis thesauris quærerent: sed ille nihil præter suspiria & horribiles gemitus in summis cruciatibus protulit. Postero die vili camelo impositū, ac detrita indutū veste, reuinctis à tergo manibus, per omnia vrbis Mēphiticæ fora & celeberrimas regiones circunductū, laqueo ei gulam frangi, atq; vt transeuntibus ludibrio foret, vnco ferreo suspensum supra fornicē relinqui iussit. Multis ea res lachrymas excussit, atque vtinàm moueret etiàm Christianos dynastas, quibus possint facilè etiàm peiora à tā feris & barbaris tyrānis accidere. Quantùm autem creuerit Turcarum potentia tot amplissimarum ditionum & inprimìs Aegypti accessione, dici vix queat. Sulthanis enim Aegyptiis non modò Aegyptus, sed etiam Syria, Palæstina, Phœnicia,

Tomumbeius capitur.

Laqueo gula frangitur.

nicia, Iudæa & plures aliæ prouinciæ parebant, quæ illis extinctis, in ius victoris Turcæ concesſêre. Quis verò vel solius Aegypti opulentiam pro dignitate explicet? Pomponius Mela lib. 1. cap. 9. dicit esse terram expertem quidem imbrium, sed tamen mirè fertilem, & hominum aliorumque animalium perfœcundam generatricem: idque Nilum efficere, amnium in nostrum mare permeantium maximum. Viginti millia vrbium ait, Amasi regnante, in ea fuisse. Recentiores quidam ob soli præcipuam fœcunditatem & hominum frequentiam adeò eam excultam fuisse scribũt, vt decem & octo millia insigniorum vrbium in ea extructa numerentur. Ipsa vrbs Memphitica incredibili fertur hominum multitudine abũdare, & nihilo minùs res necessarias omnes affatìm ibì suppetere, demptis lignis, quæ ad pondus vendantur. Memphis enim & Alcairum (olìm Babylon Aegypti) pro vno oppido censentur, tametsi Nilus interfluit, nec aliquo ponte coniunguntur. Auget oppidi amplitudinẽ suburbanus ager, qui vicos propè innumeros obtinet. Pomponius Mela loco suprà memorato inter alia etiàm Aegypti Labyrinthum describit his verbis: Psammetichi opus Labyrinthus domos mille & regias 12. perpetuo parietis ambitu complexus, marmore extructus ac tectus, vnum in se descensum habet, intùs penè innumerabiles vias, multis ambagibus hùc & illùc remeantibus: sed continuo anfractu, & sæpè reuocatis porticibus ancipites: quibus subindè alium super alios orbẽ agentibus, & subindè tantũ redeunte flexu, quantũ processerat, magno & inexplicabili tamen errore perplexus est. Et paulò infrà, Thebæ vtiquè, inquit, (vt Homero dictũ est) centũ portas, siue (vt alij aiunt) centum aulas habent, totidẽ olìm principum domos, solitasq; singulas, vbì negociũ exegerat, dena armatorum millia effundere. Sic ille. Sunt qui Thebas putẽt esse Heliopolim, quę secundùm Strabonẽ olìm fuit sacerdotũ habitatio, hominũ Philosophiæ & Astronomiæ deditorum, quos præclaris affectos olìm fuisse priuilegijs, etiàm diuinæ literæ testantur. De Pyramidũ admiranda structura multa quoquè cõmemorari possent, nisì ea res intolerandã haberet adiunctam stultitiam & vanitatem. De ijs ità scribit Solinus: Quæ in Aegypto fuêre erectæ turres, fuerunt fastigiatæ vltra excelsitatem omnẽ, quæ manu fieri possit. Pyramides in Aegypto, inquit Plinius, regum pecuniæ ociosa ac stulta ostentatio &c.

20000. vrbes in Aegypto.

Memphis amplissima vrbs.

Labyrinthus Aegypti.

Thebarũ vrbs.

Pyramides Aegypti.

Tre-

Trecenta sexaginta hominum millia annis viginti amplissimam Pyramidem construxisse produntur. Ridicula quidem & stulta est hæc structura, sed tamen colligi indè possunt regum Aegyptiorum immensæ opes. Habet prætereà sola Aegyptus balsami nobilissimum & odoratissimum liquorem, qui ad nos ferè non nisi vitiatus adfertur. Hæc omnia iam possidēt Turcæ, & quod maximè dolendum est, etiàm Iudæa, quam Christus Deus sua præsentia mirabilitèr illustrem reddidit, ab illis occupatur: nec Christiani quicquam curant minùs, quàm vt eam ex illorum manibus extrahāt. Immò quidam hoc potiùs spectare vidētur, vt quod superest Christianarum ditionum, Turcis prodant. Certè si Christiani inter se animis essent coniuncti, facilè recuperarent quæ sunt ablata à barbaris. sed ô tempora, ô mores. Iuuat scilicèt esse miseros. Enimuerò nè quid ad summam calamitatem reliqui sit, quotidiè noui finguntur errores, & religio Christiana sub prætextu verbi Dei & puri Euangelij, ab infaustis hominibus indiès magìs ac magìs obscuratur. Apud Catholicos quoq; parua aut nulla est morum correctio: atq; ità mali Catholicorū mores produt Christianam Remp. hæreticis, Hæretici porrò eam produnt Turcis & barbaris.

Hoc anno Martinus Luterus, Augustiniani instituti monach⁹, cœpit in Germania noua spargere dogmata, & res nouas moliri, quæ tandèm toti orbi Christiano exitiū adferrēt. De hoc homine accuratiùs aliquantò agendum est, vt posteritas omnis de illo & eius audacissimis facinoribus certiùs æstimare queat: præsertim cùm præter alios eius hominis fautores, Iohannes Sleidanus Commentarios conscripserit de Statu religionis & Republic. Carolo quinto Cæsare, in quibus ità tuetur Luteri & discipulorū eius causam, vt blanda & mellita oratione, religionis negocium cum alijs plerisque rebus gestis cōmisceat, ità vt miro artificio dum lectorē detinet historiarum varietate, simul incautis & imperitis animis, identidèm etiàm insigniter mentiendo, damnatorum iam olìm dogmatum virus exitiale instillet. Atq; vt dictis suis, quæ ipse non fuit nescius quàm in multis à vero abhorreāt, fidem maiorem conciliet, Paulum Iouium & Iohannem Cochlæum, tacito vtriusque nomine, in Epistola nuncupatoria per calumniam impudentèr perstringit, cùm illis viris longè certè charior fuerit fides, quàm Sleidano & plerisq; alijs sectarijs, qui

Martinus Luterus noua spargit dogmata.

Commentarij Sleidani perniciosissimi.

cum Catholica fide omnē etiàm pudorem & dictorum factorumq́; constantiam & fidem abiecisse cernuntur. Mentiri autem, pręsertìm in fidei ac religionis negocio, tam est perniciosum & execrabile, vt quisquis vel semèl de industria quod falsum sciret, pro vero affirmásse depræhensus fuerit, illi omnis deincèps fides iure optimo detrahenda videatur. Mirum certè est, plerosque etiàm Catholicos vsqueadeò Sleidani lectione delectari: sed quia volumus passìm omnia etiàm suspectæ fidei hominum scripta legère, & videmur nobis ea esse iudicij acrimonia & maturitate, vt facilè de quibuslibet statuere possimus, falsaq́; à veris internoscere, ideò tam multi adeò leuitèr & puerilitèr in fœdos errores prolabimur, quorum meritò pudere possit nō modò graues viros, sed etiàm decrepitas anus & deliros senes: & tamen interìm videmur nobis in luce Euangelij versari, plus videre quàm viderint Maiores nostri, à quorū nos grauitate, integritate, prudētia, cōstantia longissimè distamus: & plerūq; temulētę mulierculę & ex infima plebis fęce stolidissimi ac stupidissimi blaterones scripturas diuinas egregiè crepitāt, eas se quouis Theologo rectiùs intelligere procacitèr iactitāt: & est certè denique eò iam redacta res, vt dum vel maximè Euangelium & puram doctrinam pleriq; omnes Catholicæ Ecclesiæ desertores sibi vendicant, & magna vocis animorumq́; contentione buccinare & crepare non desinunt, in quendam horrendum atheismum, & certissimum ethnicismum prolapsi conspiciantur, adeò vt nonnullis locis vulgus miserabile iam in varias pugnantesq́; distractū sectas, non videat quid sequi & amplecti debeat, & non multū à suprema salutis omnis desperatione abesse videatur. Sed hęc in ipso processu opportunis locis fortasse commodiùs demonstrabimus. Iam ad Luterum veniamus. Is natus est Islebij, in celebri Comitatu Mansfeldensi, annos salutis 1483. pridiè D. Martini, cuius nomen accepit in baptismo. Puerulus scholas adijt Islebij, indè Magdeburgum, pòst anno absoluto Isennacum Thuringiæ oppidum profectus, exactis illic annis quatuor, Erphordiam insignem Thuringiæ vrbem, Academia celebrem, se contulit, vbì anno ætatis 20. artium magister creatus est. Indè cùm Iurisprudentiæ animum appulisset, ambulans cum socio in agro, repentè fulminis ictu sociū perdidit: qua re territus & consternatus, multis stupentibus, relicto mundo & spretis omnibus, D. Augu-

Mendacia in negocio religionis quàm detestanda.

Luterus quādo & vbi natus.

Auguſtini inſtitutum Eremitanũ complexus eſt. Quod *Fit monachus Auguſtinianus.* quidem ſi ſolo, vt apparet, ſeruili adactus timore fecit, debili ſanè fundamento nixus eſt, quippe cùm eiuſmodi timor etiam à Cicerone ethnico rectè vocetur non diuturni magiſter officij. Quanquàm non eſt culpandus, qui vel metu ſolo ad vitam corrigendam adducitur: ſed tamen oportet niti ad magìs magisq́; obtinendam charitatem, quæ foràs mittit timorem illum. Verùm quocunq; demùm animo Luterus cœnobium petiĕrit, certè in eo integrum annum ante ſolennem profeſſionem, vt moris eſt, nouitius cõſtantèr perſeuerauit, & deindè palàm profeſſus eſt monachum, atq; annis quatuor non *Facit profeſſionē.* inſtrenuum ſe præbuit in exercitijs ſpiritalibus, licèt quædam in eo apparérent, quæ de mali dæmonis commercio ſuſpectum eum redderent, illud inprimìs, quòd cùm aliquandò in Miſſa diceretur Euangelium de ex- *Marc. 9.* pulſo ſurdo & muto dæmonio, ſubitò corruens excla- *Habet cõmercium cum dæmone.* maret, Non ſum, Non ſum. Immò verò ipſe non ſemèl in ſuis ſcriptis teſtatus eſt, ſe probè cognitũ habere diabolum, & plùs quàm fruſtum vnum ſalis cum eo comediſſe: quæ quidem dictu ſunt horrenda. Cùm autem Saxoniæ princeps Fridericus Vuittĕbergæ nouam con- *Academia noua Vuittenbergæ.* ſtituiſſet Academiam, ad eam quoq; Luterus anno 1508. miſſus, publicè prælegit Logicen & Phyſicen Ariſtotelis. Triennio pòſt Romam ire compulſus cuiuſdam litis componendæ cauſa, ea tranſacta, redijt Vuittenbergã, & Doctor Theologiæ factus, cùm eſſet diſputator ve- *Fit doctor Theologiæ* hemens, primùm quidem Vuittenbergæ, mox etiã Heidelbergæ ingenij & eruditionis famam diſputando captare cœpit, nouis propoſitis thematis.

Sleidanus à Leone X. præclarã ſuam orditur hiſtoriam, & in ipſo eius limine egregiè mentitur: ſed ità tamen, vt hæc mendacia ei cum toto grege cõmunia ſint: nec ideò tamen minùs turpia, cùm etiam religionē attingant, de cuius receptis approbatisq́; ſententijs nemo niſi perniciosè mentitur. Verba Sleidani ſunt hæc: Leo X. Pontifex Romanus, ex familia Medicea, Florentinus, pro ſua, quam in om̃es Chriſtiani nominis eccleſias habere ſe putabat, quadam vſurpatione maiorũ, poteſtate, &c. Primò quidem, nõ putabat Leo Pontifex (quē Slei- *Sleidanus arguitur.* danus Romanũ vocat, maximum pro ſuo candore non vult dicere) ad ſe pertinere curam omnium eccleſiarũ, ſed ex Euangelio certus erat dictum eſſe Petro ab ipſo *Ioan. 21.* Chriſto, Paſce oues meas: nec ignorabat Romanũ Põtificem

ficem esse Petri successorem. Fortè non legerat Sleidanus illud Ambrosij in prioris Epistolæ ad Timotheũ caput 3. Cùm totus mundus Dei sit, Ecclesia tamen domus eius dicitur, cuius hodiè rector est Damasus. Deindè non sibi eam vsurpârunt Pontifices authoritatem, vt Sleidanus aculeatè scribit non sinè insigni tot sanctissimorum Pontificum iniuria, sed à Christo sibi demandatam in totum orbem Christianum vbicunquè res postulauit, exercuerunt. Mox addit ille Sleidanus, Pontificem missis per omnia regna literis atque diplomatîs, omnium delictorum expiationem ac salutem æternam esse pollicitum interuentu pecuniæ, quam quisque daret. Multa hic fraudulentèr silet ille hostis Pontificum. Ità enim non solent promulgari indulgentię vel condonationes. Petijt autem Pontifex subsidiũ pecuniarium pro structura templi S. Petri Apostolorum principis, & eam pia animi deuotione largientibus dedit indulgentias, quæ tamen non dantur nisì verè pœnitentibus, & contritis, atq; sua peccata confitentibus. sic enim solent habere diplomata condonationum. Nec putandus est Pontifex liberalitèr eruditus alitèr scripsisse in suis diplomatîs, licèt fortasſis quidam importuni earum indulgentiarum prædicatores, turpis quæstûs causa, pro concione temerè multa dixerint: quæ culpa non debuit à Sleidano cõferri in Pontificem. Ità ille bonus vir suam lepidam historiam orditur ab iniurijs & calumnijs in Romanum Pontificem, & in rebus grauissimis impudentèr mentitur: qui si volebat repræhendere abusum, qui nonnunquàm etiàm in prædicandis indulgentijs incidebat, debebat abstinere ab insectatione Pontificis, de quo paulò pôst idem ipse scribit, quòd Luterus illius arbitrio atque potestati omnia sua scripta, vitam quoquè & salutem permiserit, scripseritq; quicquid à Pontifice profectum fuerit, eo loco futurum apud se, àc si dimanâsset à Christo. Quę Luteri verba tum Luterum ipsum, tum Sleidanum quoquè egregiè pudefaciunt. Sed ad narrationem reuertamur.

Sleidani calumnia.

Intereà Romæ Leo Pontifex largissimas promulgat condonationes siue indulgentias, eique negocio in Germania præficit Moguntinum Archiepiscopum Albertum, principem celeberrimum. Is ad prædicandas eas indulgentias delegit Iohannem Tetzellium Dominicanum. Ea res pessimè habuit quosdam Ordinis Augustiniani, inprimìs Iohannem Staupitium, eius Ordinis

Origo turbarum in

nis Generalem per Germaniam Vicarium, virum nobilem, facundum, & Friderico principi charum, itemque Martinum Luterum Lectorem Ordinarium Vuittēbergæ. Et quia interdùm non parui abusus eiusmodi euulgandis indulgentijs sese immiscuerant, indè sumpta occasione, Luterus primùm in indulgentiarum immodicos quosdam & sordidos, suo duntaxàt quæstui seruientes buccinatores acritèr inuectus est, datis ad Mogūtinum antistitem literis, in quibus longè alitèr scripsit de salutis certitudine, quàm paulò pòst in sua Captiuitate Babylonica & scriptis alijs. Ait enim inter cætera, vbiquè Dominum difficultatem salutis denunciare, & Apostolū iubere sempèr in timore & tremore nos operari salutem nostram, & id genus multa alia, quæ Sleidanus fraudulentèr tacet, quia videt ea è diametro cum posteriori Luteri doctrina pugnare. Mox verò Luterus etiàm 95. propositiones palàm edidit, quibus indulgentias oppugnauit. Contrà verò Tetzellius 106. propositiones euulgauit, Luteranis planè contrarias. Ex hac lite ortum est illud immane & horrendū Luteranæ hęreseos incendium, quo tota penè Europa postmodùm conflagrauit. In ipsis huius Tragœdiæ initijs visus est Luterus etiàm plerisque viris grauibus & eruditis non pessimo zelo moueri, planeque nihil spectare aliud, quàm Ecclesię reformationem, cuius quidam deformes abusus non parùm malè habebant bonos omnes. Sed vbì Luterus totum suum pectus nō diù pòst aperire cœpit, facilè patuit, quàm ille nihil spectaret minùs, quā Ecclesiæ pacem & repurgationem. Verùm multis imposuit eius simulata humilitas & erga Pontificem reuerentia, qua illi necessariò vtendum erat, donèc sibi parasset vires, quibus fretus, omnem iam vndecunquè occurrētium aduersariorū impetum sustinere posset. Scripsit Leoni Pōtifici literas, in quibus etiàm hęc eius verba legebantur: Quarè beatissime Pater, prostratum me pedibus T. B. offero, cùm omnibus quæ sum & habeo. Viuifica, occíde: voca, reuoca: approba, reproba, vt placuerit. Vocem tuam, vocem Christi in te præsidentis & loquentis agnoscam. Habebant hæc speciem quandam pietatis, sed longè alium re ipsa paulò pòst se declarauit. Multi fuère olìm insignes hæretici, & ingenio quidem ac eruditione Lutero longè superiores: sed qui tam impotenti & effera animi audacia ac importunitate fuerint, haud facilè vllos inuenias. Fruebatur amplissimi prin-

religione & Germania.

Oppugnat Lut. indulgentiarū præcones.

Luterus omnium importunissimus.

principis Saxoniæ Friderici patrocinio, cui⁹ tūc erat inter cæteros Germaniæ proceres pcipua ferè authoritas, potentia, liberalitas: & ideò facilè contemnebat minas & pericula omnia, atq; indiscriminatìm in quoslibet tū Ecclesiasticos tum ciuiles magistratus petulantissimè incurrebat, probraq; & conuicia procacissimè iactabat, vbiquè ferè in id vnum præcipuè intētus, populo vt placerent quas fecisset fabulas, populiq; gratiā & applausum captaret. Et quia múlta erant in Clero vitia, quem ille apud laicos in odium & inuidiam adducere modis omnibus conabatur, ea summa animi acerbitate omnibus propalare, mirè exaggerare, & impudentèr multa fingendo in vulgus spargere studuit. Et certè breuì ille multis id effecit locis, vt Clerus omnis non alio quàm luporum loco apud laicos passìm habitus sit: adeò vt passìm in suis domib⁹ pōtifices, sacerdotes, monachos luporū forma & specie depingi curârint, & incredibili odio atq; contemptu prosecuti sint. Et fuit id quidē verissimum, Clerū multis abominandis scatere vitijs, quæ cùm nulla Prælatorū seueritate castigarentur, permisit præpotens Deus huius importuni & improbi apostatæ conatus nō inanes habere successus, Clerumq; in summum venire cōtemptum, vt vel sic tandèm resipisceret.

Venditat se vulgo

Esai. 28. Atq; vtinàm vel sola vexatio dedisset intellectū auditui. Dolenda certè res, plerosq; adeò in Clero occæcatos, vt propemodùm stupidi & ab omni sensu alieni, ipsas suas supremas calamitates nec animaduertere quidē videantur, & in summis animæ & corporis periculis haud alitèr atq; in certissima securitate versentur. Atq; hæc vna ferè & præcipua ratio est, cur Luteri & eius discipulorum nefanda dogmata & impij conatus vsqueadeò felices habuerint progressus multis annis, quòd nulla apud Catholicos, etiàm in ipso Clero, secuta est vitæ in melius commutatio, vt iam meritò pudere nos debeat socordiæ & impudentiæ nostræ, qui videmus nos vndiquè Dei iusto iudicio propter peccata nostra tot malis obrui, nec tamen operam damus, vt moribus rectiùs cōponendis & corrigendis iram præpotentis Dei à nostris ceruicibus auertamus. Nihil prorsùs virium est in istis impijs & blasphemis hæresum fabricatoribus, nisì quātùm vitæ nostræ corruptione illis subministratur atque fouetur. Sed de his satis.

Frisius pirata. Eodem hoc anno, qui fuit 1517. insignis quidam pirata Petrus Longus natione Frisius, cum 500. perditis nebu-

nebulonibus mare infestum habuit, & vrbes maritimas aquilonares egregiè diuexauit. Voluit is vastator Danorum, vindex Bremensium, interceptor Hamburgensium, crux Batauorum prædicari. Insignia eius & vestium ornamenta, patibula & rotæ pictæ, dignum tali patella operculum. In Italia hoc ipso anno armatæ acies in aëre visæ sunt infestis inter sese signis concurrere & præliari.

Christiernus Danus Sue-diā fallacia occupare nititur.

Eodem anno Christiernus rex Daniæ & Noruegiæ Suediam occupare cupiens, cùm viribus non posset, ad callidas artes conuersus, cœpit ad defectionē quosdam è primorib⁹ regni solicitare. Fertur Episcopus Vpsalensis Gostauus in eius partes cum nonnullis alijs concessisse. Sed illo à Stenone Suediæ gubernatore represso, Christiernus rem ad arma contulit, & Stocholmiam regni metropolim obsedit, sed frustrà. Itaq; per dolum inducijs postulatis & acceptis, vbì à Stenone exercitus eius, qui summa rerum omnium inopia iam diù premebatur, recreatus est, datis obsidibus, Stenonem in castra ad colloquium euocauit: sed Senatus Stocholmieñ sentiens dolum, nō permisit Stenonem eò se conferre. Rursùs ad alias se transferens machinas, vrbem se ingressurum ait, modò priùs dentur obsides salutis suæ. Mittūtur ad eum aliquot nobilissimi iuuenes, in ijs Gostauus Erichson, posteà Suediæ rex, quos ille mox vbì ad naues peruenissent, coniecit in vincula, & in Daniam abijt. Interìm annis quatuor quieuit. Posteà conscripto milite obsidet rursùs Stocholmiam: Senatus iam occiso in pugna Stenone, sub certis conditionibus Dano vrbem dedidit. Is donèc militem & arcem confirmaret, fidem datam minimè fefellit. Sed iam satìs munitus, cōuocat suos, aperit consilium perdendi ciues: modum quo id fieri possit, tanquàm ipso insciente & inuito, perquirit. Illi dant consilium, quod rex amplectitur. Fit apparatus magni conuiuij, ad quod Suediæ proceres & quidam alij inuitantur. Danus se iucundum præbet, idem Suedi faciunt, ignari periculi sui. Postquàm triduo epulatum est, conuiuæ rapiuntur in carceres. Altera luce portæ vrbis clauduntur, milites armati ingenti terrore edito, per regiones disponuntur, è regia duo Episcopi Scarcensis & Strengenensis ad aream, quę est ante prętorium, producuntur à carnificibus, & mox prostrati capitibus truncantur. Idem patiuntur alij proceres, & post illos Senatus vrbis: indè in plebem sæuitum est:

Deditur Stocholmia Dano

Crudelitas Christierni.

est: multisq; se occultantibus, impúnitas edicto propo-
O sævitiã plùsquàm barbaricã sita fuit omnibus. Prodeunt miseri ciues, & ad vnum omnes trucidantur à barbaro milite. Durauit ea cædes aliquot dies continuos, & immani quadam planeq́ue barbara tyrannide id temporis vsus est rex ille Christiernus, qui non multò pòst, Deo iustam ab illo repetente vindictam, ditionibus suis omnibus eiectus, vagus & inops in solo alieno exulauit. Tandèm cùm regnũ, comparatis copijs rursùs obtinere vellet, captus & custodiæ mancipatus est, & captiuus ad supremum vsq; spiritum permansit. Fertur præsentissimo veneno quorundam opera extinctus, diem suũ misere obijsse. Sub hoc etiàm rege multa perpessus est vir insignis Georgius à Schotborch Lundeñ Archiepiscopus, quòd ei nollet tradere insulam Bornholmẽsem. Is episcopus tandèm propter iustitiæ defensionem exul à sede & patria sua, Coloniæ Agrippinæ mortuus est post multas hui9 vitæ ærumnas & calamitates, quas constanti animo non paucis annis perferre mâluit, quàm diœcesim suam, nõ vt pastor, sed vt vilis mercenarius, prodere tyrãnis. Habitaui ego aliquandiù in ædibus eius, cùm Coloniæ literis operam darem, multaq; vidi in illo virtutum exempla. Vtebatur sæpissimè aspero cilicio ad nudum corpus, atq; in precibus erat assiduus. Rara quædam in illo prudentia cernebatur, & morum grauitas. Quandò exul venit Coloniam, hospitio receptus est à D. Iohanne Rinckio, patritio Colonieñ, viro celeberrimo atq; integerrimo, ab eodemq; & eius honestissima coniuge tractatus est humanitate incredibili. Solebat is Rinckius posteà de illo dicere: Fuit exemplo mihi & meis. Plura de eo episcopo dici possent laude digna, quæ tamẽ breuitatis studio prætermus.

Comitia Augustana. ANNO 1518. Maximilianus Cæsar conuentus egit Augustæ Vindelicorum, vbi principes Electores omnes adfuerũt. Missus quoquè eò fuit Cardinalis Thomas Caietanus vir excellẽti doctrina, qui thesauros ecclesiæ Pontificis nomine in bellum Turcicum polliceretur. Eodem anno Maximilianus scripsit Pontifici de turbis per Luterum excitatis, oratq; vt maturè rebus affectis opem ferat: quicquid decreuerit, se curaturum vt executioni mandetur.

Luterus se submit- Per id tempus scripsit Luterus Latinè librum hoc titulo, Resolutiones disputationum de Indulgentiarum virtute,

virtute, &c. in cuius Præfatione mirabilitèr se submittit Romano Pontifici: sed vt sibi gratiam apud omnes, aduersarijs odium cōflaret. Itaq; hac simulatione non paucis etiàm grauibus viris ille primùm imposuit. Porrò aliquot ex eis, qui carmine & prosa valebant, sibi Luterum defendendum susceperunt, multis coniectis in Prælatos & Theologos conuicijs. Ità sensìm Luterus creuit apud vulgus, & aduersarij in contemptum venêre. Intereà Luterus citatur Romam, sed excusat se. Negocium mandatur Cardinali Caietano, ad quem licèt inuitus, venit Luterus Augustam. Erat negocium illud Romæ certis iudicibus demandatum, qui Luterū audirent, sed ille causabatur insidias, tum iudices suspectos, tum rei pecuniariæ inopiam, tum malam valetudinem: impetrauit autem per Saxoniæ principem, vt intra Germaniam iudices darentur: Erat tum, vt dictum est, Augustæ Cardinalis Caietanus. Is sanè multùm egit, vt hominem ad sanitatē reduceret, sed id frustrà fuit. Id temporis non erat illi à Maximiliano Cæsare data fides publica, sed habebat literas commendatitias Friderici Saxoniæ principis. Nec erat homo, malè sibi conscius, sinè trepidatione. Tria illi à Cardinale Pōtificis nomine proponebantur: Vt resipisceret, & caneret errorū suorum palinodiam: Vt in posterum fidem daret, se ad illos minimè rediturum: Vt missa faceret ea omnia, quæ ad Ecclesiæ perturbationem spectare viderentur. Ille verò se errâsse fateri noluit, ad extremum tamen petijt & obtinuit spatium deliberādi. Postero die reuersus ad Cardinalem, inuenit apud eum quatuor proceres, qui essent Cæsari à consilijs. Ibi versutus homo vt omnem à se hæreseos suspicionem apud illos amoliretur, coram Cardinale hanc ex scheda protestationem recitauit: Ego frater Martinus Luter Augustinianus, protestor me colere & sequi sanctam Romanam Ecclesiam in omnibus meis dictis & factis, præsentibus, præteritis & futuris. Quòd si quid contrà vel alitèr dictum fuit vel fuerit, pro non dicto haberi & habere volo. Hoc vtinàm ab illo syncerè dictū fuisset. Non possum, quin hoc loco impudentissimum Sleidani mendacium paucis commemorem, vt ex illo de eius tota historia lector capiat coniecturam. Scribit Cardinalem virum doctissimum hoc tempore ità prædicâsse Pontificis dignitatem, vt eum omnibus scripturis atque Concilijs anteponeret. Quis verò vnquàm credat illum virū, in catho-

tit Roma. Pontifici.

Luterus venit ad Caietanū

Luteri protestatio

Calūnia Sleidani.

G lica

lica religione tam insigniter eruditum, ausum affirmare, Pontificem etiam scripturis diuinis esse anteponendum, cùm certum sit, ea quæ diuinitùs in sacris literis vel iussa vel vetita sunt, etiam Pontificē tum facere, tum cauere debere? Nimis molestum esset, id genus mendacia sempèr annotare, quibus ille historicus libètèr suam adspergit historiam, vt catholicis inuidiam & odium, Lutero & sectis gratiam & authoritatē concilict. Porrò Cardinalis hac Luteri protestatione accepta, quòd sciret illum multa & dixisse & scripsisse, quæ cum Romana Ecclesia non bellè concordarent, vrgere perrexit, vt præstaret tria illa, quæ suprà dicta sunt. At ille rursùs protestatur non se meminisse quicquam à se dictum esse, quod cum diuinis literis, cum patribus, cum Pontificum epistolis decretalibus, aut cum recta ratione pugnet. Scilicèt ignorabat ille bonus vir se non modò in suis Resolutionibus, sed etiàm in proximo colloquio dixisse multa de Indulgentijs & Pontificis authoritate secùs quàm habeat fides Romanæ ecclesiæ. Perspicua igitur hìc illius fraus appáret. Nam aut fictè & simulatè protestatus est se in omnibus sequi sanctā Romanam Ecclesiam, aut turpitèr mentitur se nihil dixisse contra Pontificum decretales epistolas. Pulchrè ergò quadrat in illum, quod verissimè dictū est ab Iacobo Apostolo: Vir duplex animo, inconstans est in omnibus vijs suis. Addebat autem coram Cardinale, quandoquidē homo sit qui errare possit, libentèr se velle submittere iudicio Ecclesiæ, itemque vniuersitatum Basileē, Friburgensis, Louaniensis, Parisiensis, quam postremam studiorū parentem & iam antiquitùs sempèr Christianissimam vocabat. Non fuit de nihilo, quòd tantum ille tribuebat Theologis Parisieñ, de quibus tamen paulò pòst longè alitèr suo more scripsit. Nam ab illis multi eius articuli damnati fuère, quod nullo pacto concoquere potuit vir supra modum arrogans & superbus. Ergò etiā istud fraudulentèr dixit. Cardinale autem suum porrò vrgente propositum, de quo semèl atq; iterùm dictum est, ille rogauit copiam sibi fieri in scripto respondēdi. Facta illi copia, satis animi sui duplicitatem declarauit. Nam multa congessit contra Extrauagantem Clementis VI. de Indulgentijs, contra authoritatem decretaliū Rom. Pont. contra merita sanctorū, contra Indulgētias, contra merita operum bonorum. Et hoc erat sequi in omibus Romanam Ecclesiam. Minabatur illi Cardinalis, nî resipi-

Luteri tergiuersatio

Iaco. I.

teſipiſceret, excommunicationis ſententiam. Timebat verò Luter⁹, nè à Cardinali in cuſtodiā traderetur. Itaq; multùm anxius, à Cæſareanis per amicos impetrauit fidem publicam. Non diù pòſt clàm Auguſta diſceſſit: ſed priùs veteratoriè à Cardinali Legato ad Pontificē prouocauit, & eam appellationē palàm iuſſit affigi. Scilicèt id ſtudio erat Lutero, vt Pontificis audiret ſententiam, qui neminem magis cum toto commilitonum ſuorum grege, quàm Pontificē inſectatus eſt per om̄em deincèps vitam ſuam. Sed tamē his artibus efficiebat, vt cauſam non malam fouere videretur, ac plurimos in ſuas partes pertraheret. Et Cardinali quidē deindè ſcripſit aliquotiès literas blandiſſimas, quibus eius clementiā & humanitatem mirè prædicauit: alijs verò de eodem Cardinali longè aliтèr & dixit & ſcripſit etiā publicè, accuſans eum tyrannidis, &c. Eiuſmodi ergò, vt dixi, artibus ille non parua accepit incremēta, Deo id permittente in caſtigationē Eccleſiæ ſuæ. Pauci id tum aduertebant, nec quiſquam erat, qui ex ea ſcintilla tantum incendiū breui emerſurum ſuſpicaretur. Scripſerūt id temporis contra Luterum aliquot præclari Theologi, ſed quos ille duceret pro nihilo, multorum iam ſciolorum fretus fauore, qui Theologis orationis elegantiam neglectui habētibus, eo ipſo nomine eruditionem quoquè detrahere nō dubitarent, quaſi rerum cognitio in dictionis phaleris poſita ſit. *Luterus prouocat ad Pontificem.*

Eodem anno Carolus Hiſpaniarum rex magnas eduxit copias aduerſùs Marrhanos, & expugnato ex munitiſſimis eorū oppidis vno, plùs minùs quadraginta barbarorum millia proſtrauit, ex præda huius victoriæ duo precioſiſſima vexilla Cæſari Maximiliano, auo ſuo paterno tranſmittens. *Carolus debellat Marrhanos.*

ANNO 1519. Maximilianus Cæſar 12. Ianuarij, anno ætatis ſuæ 63. mortuus eſt, cùm in tempeſtiuè pharmacū incertæ efficaciæ contra morbum, quem ſibi imminere putâ-rat, hauſiſſet: vir ſanè præſtantiſſimus, corporis atq; animi dotibus inclytus. Annum 63. dicūt climactericū. Apud Gellium lib. 15. cap 7. legimus, obſeruatū in multa hominū memoria eſſe, in ſenioribus pleriſq; omnibus ſexageſimumtertiū vitæ annū cum periculo & clade aliqua venire aut corporis, morbiq; grauioris, aut vitę interitûs, aut animi ęgritudinis. Sit hoc ità obſeruatū à cęca gentilitate: nobis Chriſtia- *Maximilianus moritur.*

nis omnis annus, immò omne tempus ſuſpectū eſſe debet, cùm Chriſtus dicat: Vigilate, quia neſcitis diem, neque horam. Maximiliano mortuo, Luterus factus eſt inſolentior.

Matt. 25.

Iohannes Eckius taxat Luterum.

Per id tempus D. Iohannes Eckius Theologus celeberrimus quibuſdam annotationibus, quas Obeliſcos inſcripſit, Luteri primas de Indulgentijs propoſitiones taxauit. Id malè habuit tum Luterum, tum Andream Carlſtadium Archidiaconum Vuittenbergeñ. Sleidanus ſcribit Luterū reſpondiſſe Eckio, quòd nihil ſacræ ſcripturæ, nihil è ſcriptis patrū, ſed ſua quædam modò adferret ſomnia, iam olìm praua conſuetudine nimiùm in ſcholis recepta. Sed hoc aut de Lutero fingit Sleidanus, aut Luterus bilinguis fuit, cùm conſtet eum Lectori ſcripſiſſe, Eckium ſcripturæ patrumq́; verbis vti, ſed imperitè. Certè autem tāta fuit Eckij eruditio, vt Luterus planè indignus ſit, qui vlla ex parte cum eo componatur. Non eſt tamen mirum, à Lutero illum eſſe contemptū, cùm ille & patres omnes & concilia omnia poſteà reiecerit, ſicut infrà audiemus. Nouerat Luterus, ex crebra diſputatione celebre ſibi nomen in pleriſq; Academijs Eckium cōparâſſe. Hāc ei laudem pręripere voluit. Itaque res in diſputationem deducta eſt, & diſputationi locus deſignatus Lipſię. Venit eò intrepidus Eckius, venerunt etiàm Luterus & Carlſtadius. Cū Carlſtadio primò diſputatum eſt: eo delaſſato, Luterus ſucceſſit: porrò monitus à conſiliarijs optimi Principis Georgij, vt comitèr & ſedatè ſe gereret, (viderāt enim hominis vultum iracundum) ille reſpondit, Neq; propter Deū hæc res cœpta eſt, neq; propter Deum finietur. Quę erat certè vox inprimìs barbara & immanis. Attamen in ipſa diſputatione de quibuſdam rebus longè alitèr, magiſq́; Catholicè dicere viſus eſt, quàm paulò pòſt ſcripſerit. Nihil derogatum voluit neq; Romanæ Eccleſiæ primatui & authoritati, neq; Pontifici. Aiebat nō Latinè modò, ſed etiàm Germanicè, ſe non impugnare, nec Chriſtianè à quoquam impugnari poſſe, primatum & obedientiam Romæ Eccleſiæ. Sleidanus de tota hac diſputatione ſcribit fraudulentèr pleraque, aitq́; Luterum negâſſe Eccleſiæ Romanæ primatum. Vidit Sleidanus in Luteri ignominiā cedere, ſi diuerſa ſenſiſſe ſcriberetur, quod tamē ille fecit ſæpiſſimè. Pręterea damnauit Boëmos tanquàm ſchiſmaticos: non ſolùm credere, ſed etiā ſcire ſe dixit eſſe Purgatoriū. Verùm longè ſecùs poſteà ſcripſit,

Diſputatio Lipſica.

Barbara Luteri vox.

ſcripſit,& Eckium paſsim apud omẽs, atq; apud ipſum adeò Romanum Pontificem acerbè traduxit. Scripſit etiàm in HieronymumEmſerum petulantiſſimè: atque hoc ſanè ille pro more habuit, vt quos veritate nõ poſſet, eos conuicijs, lœdorijs, calumnijs, mendacijs obrueret: qua in re ſtrenuè eum imitantur, quotquot ex eius ſchola prodiêrunt, noui euangelij buccinatores.

Hoc anno Francophurti conuenerunt Electores Principes, & in Maximiliani Cæſaris locum elegerunt Carolum Auſtriacum principem potentiſſimum. Multùm laborauit Gallorum rex Frãciſcus, vt is honos ipſi deferretur, nec deerant, qui illi fauere viderentur: ſed Carolus ei antelatus eſt. Fertur ea res exitiali illi bello cauſam dediſſe, quod breui poſteà inter illos exarſit. Miſſus eſt ad Carolum tunc in Hiſpanijs degentem Fridericus Palatinus, qui eum & oblatum honorem ſuſcipere, & in Germaniam iter maturare hortaretur. Accepit eum Carolus liberalitèr, & honorificè donatum à ſe dimiſit. Habebat id tẽporis Carolus annos vndeuiginti, de cuius progenie pauca hoc loco non incommodè dicturi videmur. Galliæ regi Carolo V. cui Prudentis cognomen fuit, Burgũdiæ principatus cùm delatus eſſet, is eum fratri ſuo Philippo dedit. Philippus in matrimonium accepit Ludouici Flandriǽ comitis filiam vnicam Margaritam, ex qua illi natus eſt Iohannes filius, qui pater fuit Philippi eius, qui ducem illum longè potentiſſimum Carolum, apud Nanceium tandèm cǽſum, generauit. Eius verò Caroli filiam Mariam, ampliſſimarum ditionum hæredem duxit Maximilianus, Friderici eius nominis 3. Romanorũ Imperatoris filius, qui Philippum procreauit huius Caroli V. parentem. Habuit enim Philippus iſte in matrimonio Iohannã, Ferdinãdi Hiſpaniæ regis filiam, vt iam ſuprà quoq; dictum eſt, ex qua ſuſcepit Carolum & Ferdinandum, ambos poſteà Romanorum Imperatores longè optimos atq; integerrimos, quorũ inſigni virtute & pietate ſic hactenùs defenſum eſt Romanum Imperiũ, vt Turcarũ licèt potentiſſimus rex ab illis ſæpè repreſſus ſit, & nõ ſemèl in fugam compulſus. Porrò Ferdinandus Caroli Imper. auus maternus, fuit Aragoniæ atq; Siciliæ rex, coniugemq́; habuit Elizabetbam, Iohannis ſecundi regis Hiſpaniarum filiam hǽredem. Pòſt etiàm obtinuit regnum Neapolitanum, genuitq́; ex Elizabetha Iohannẽ, Iſabelam, Iohannam, Mariam, Catharinam. Iohanne mortuo &

Caroli V. electio.

Genealogia Caroli V.

Iſabela ſine liberis, toti⁹ regni ſucceſſio, more eius gentis, deuoluta eſt ad Iohānam natu proximam ſororem. Hac igitur ratione ditiones omnes tam Ferdinādi regis Hiſpaniarum, quàm ducis Burgūdiæ Caroli, ad Iohannæ filium Carolum, eius nominis V. Romanorum Imperatorem, peruenêre, ità vt multis ſeculis eo potentiorem non habuerit Germania Cæſarem, licèt in tāta amplitudine ſingularis quædam & incredibilis in eo principe ſemper extiterit modeſtia & humilitas, vt nihil iam dicamus de alijs eius virtutibus, quæ ſanè multæ in eo & haud vulgares apparuêre.

Caroli V potentia. *Modeſtia.*

Luterus autem & eius ſtudioſi pleriq; omninò perſuaſum habebāt, fore vt is iuuenis Imperator planè Luteranus fieret, nec dubitauit Luterus datis ad eum literis ſuam teſtari innocentiam, & aduerſarios criminari. Verùm ab ineunte etate ſingularis in Carolo prudentia enituit, nec potuit vnquàm vel Luter⁹ vel quilibet alius ſectarius eius candidiſſimum pectus deprauare. Augebatur intereà in dies & inuidia Cleri ac Theologorū & monachorum, & fauor multorū, præſertìm poëtarum & rhetorum erga Luterum. Scripſit autem Luterus Leoni Pontifici literas, quarum ipſe quoq; Sleidanus meminit, in Luteri & ſuam ſempiteinā ignominiam commemorans, quid illæ continuerint. Ait enim inter cætera ſcripſiſſe Luterū, ſe quidem erga Romanā Eccleſiam & ipſum quoq; Pontificem ſic eſſe affectum, vt nihil in eam moliri cogitet: tantam enim eius Eccleſiæ poteſtatem eſſe, vt præter vnum Chriſtum in rebus humanis nihil ea ſit excellentius. & poſt pauca: ſe quodammodò coactum ab aduerſarijs, parùm reuerentèr illam atque dignè tractâſſe: velle autem commonefacere populum, nè ſuum imitentur exemplum. Hoc quidem hac in epiſtola ſcribit Sleidanus Luterum ſignificâſſe Pontifici. Tenemus ergò vel ipſius Luteri confeſſione, nō improbante Sleidano, Romana Eccleſia nihil præter vnum Chriſtū eſſe excellentius. Sed iam paulò antè, ipſo Sleidano teſte & referente, Luterus cùm appellâſſet à Caietano legato ad Pontificem, atq; ex Caietani literis accepiſſet, fore vt contra ſe Romæ iudicaretur, à Pontifice prouocauit ad futurum concilium. Poſt hanc autē prouocationem, paucis admodùm interiectis, recitat Sleidanus Luteri epiſtolam ad Leonem, in qua habentur ea quæ paulò ſuprà retulimus de Romanæ Eccleſiæ excellentja. Quis verò hìc nō rideat tum Luteri prodigioſam incon-

Luteri ſpes vana. *Luteri literæ ad Pōtificem.*

Inconſtantiam, tum Sleidani ſtultitiam, qui dum Luterum celebrare vult, omnibus conſpuendum propinat? Sed hoc vſu venire neceſsè eſt mentiri volentibus. Quin étiàm in diſputatione Lipſica cum Eckio habita palàm ſcribit Sleidanus, Luterum negâſſe primatum Rom. Eccleſiæ. Quàm verò hæc inter ſe conueniunt, nihil præter vnum Chriſtum eſſe Romana Eccleſia excellentius, & tamen eam primam & præcipuam non eſſe? Credat mihi Lector, ſi velimus id genus abſurditates in Sleidano omnes perſequi, citiùs tempus & chartā, quàm ſcribendi materiam nobis defuturam. Vult Sleidanus Luteri cauſam modis omnibus tueri, ſed interim vel fingit quæ nuſquàm ſunt in rerum natura, vel oblitus ſui ea ſcribit, quæ Luteri inſignem ſtultitiam, leuitatem, impudentiam, inconſtantiam produnt. Dum refert ea, quę Caietanus, quæ Eckius & plerique alij egerint cum Lutero, admodùm malignè ea refert, vt illos in contemptum adducat, Lutero gloriam & inſignem exiſtimationem conciliet: & multis quidem hac ratione imponit, ſed eius fraudes non latent eos qui alicuius ſunt lectionis. Porrò multa Luteri tacet, quæ illius malum animum facilè declararent, in quibus etiàm illud eſt, quod Hieronymus Emſerus ex ipſius Luteri ore audiuit, & poſteà illi grauiſſimè obiecit, nec à Lutero negari potuit, quod Lipſiæ cum Eckio diſputaturus dixit, Hæc res nec propter Deū cœpta eſt, nec propter Deum finietur. Et reuerà ſi Luteri fuiſſet rectus erga Deum & religionem animus, longè alium ille ſe prębuiſſet. Tanta autem eius fuit in ſcribendo inconſtantia, vt de cæteris eius vitijs taceam, vt qui eum eiusq; doctrinam vult tuendam ſuſcipere, is non poſſit nō ſeipſum egregiè pudefacere, niſi velit identidèm fortitèr mentiri. Eſt verò etiàm hoc obſeruandum in Sleidano, quòd Concilium Conſtantień & Baſileeń, itemq; Gerſonem & Theologos Pariſień, vbi pro Lutero nōnihil facere poſſe videntur, libentèr allegat, vt ad Pontificis minuēdam authoritatem aliquid attuliſſe videatur: facilè autem eadem omnia contemnit, vbi Luterū oppugnāt. Ità etiàm Luterus ipſe principiò ſubmiſit ſe iudicio Theologorū Pariſień, quia ſperabat eos iniquo in Pontificē fore animo, & à ſe ſtaturos: cùm autē illi eum damnâſſent, ſuo more tractauit illos. Quid verò attinet in negocio fidei ità fraudulentèr verſari? Duplicitas hæc longè debet abeſſe ab omni homine Chriſtiano. Corradit Sleidanus

Luteri antilogia.

Sleidani mala fides

Sleidanus vt citet Concilia, & Theologos.

multa, quæ possint Pontificis authoritati & receptis Ecclesiæ catholicæ cæremonijs & institutis detrahere, & in hanc partem libentèr cōmemorat etiàm Concilium Pisanum contra Iulium II. temerè coactū: adfert Guilelmum Ockam Franciscanum, qui scripsit in Iohānem 22. deniq; nihil est tam putidū, quod non arrideat Sleidano, modò sit contra Pontificem. Cuius verò animus sic ardet odio Pontificum, quis illum credat res Pontificum & quæ religionis sunt, bona fide narrare? Sed habeant sibi tales scriptores, ijsq; quoàd libitum erit, fruantur, quos perire delectat.

Zuinglius contra Indulgẽtias. Hoc anno apud Heluetios Tigurinos Vlricus Zuinglius cœpit Indulgentiarum prædicatorem, eò missum à Pontifice, oppugnare. Is Zuinglius damnatum olìm Berengarij dogma de Eucharistia instaurauit vnà cum Carlstadio & Oecolampadio, Brigidani instituti desertore.

Selymus Turca moritur. ANNO 1520. apud Ciurlium Thraciæ pagum non absq; manifesta Dei vindicta, pestilenti circa renes enato vlcere extinctꝰ est Selymus Turcarum imperator, magno Occidentis commodo, cui propedièm arma illaturus videbatur. In eodem loco paucis antè annis cū patre suo conflixerat, dignus qui ibidèm quoquè pœnas lueret. Vnicum ex Bosphorani regis filia reliquit Solimannum, tot regnorum hæredē, de quo suis locis referemus. Audita Selymi morte, Gazelles Syriæ præfectus rebellauit, Syrosque & Arabes habuit suæ defectionis approbatores. Sed cùm Caierbeius Aegypti præfectus eius consilium vsqueadeò non probaret, vt etiàm legatū illius supplicio afficeret, Solimannus è Cilicia misit contra illum Frahatem Bassam, qui eum cum omnibus ipsi adhęrentibus & fortissimè prę liantibus interfecit. Ea victoria confirmatus Solimannus, paulò pòst Hungariam cum magnis copijs sibi oppugnandam sumpsit.

Carolus V. venit in Belgiū. Hoc anno Carolus Cæsar electus, ex Hispanijs venit in Belgium, indè petiturus Aquisgranum, & veteri instituto coronam accepturus. Sæuiebat id temporis pestis Aquisgrani, eoq; hortabantur Electores Carolū, vt aliū locum inaugurationi designaret. Sed ille in sententia permansit, dicens se non temerè posse mutare *Coronatur Aquisgrani.* Caroli IIII. legē. Itaq; Ecclesiastici Electores cū multis alijs principibus viris & tum aliorum, tum Saxonis & Bran-

Brandeburgici legatis, eò venerunt, & omnibus ex more peractis, primò Electores, post illos Cæsar indè Coloniam abierunt, vbì Imperij conuentus indictus est, & iussi principes omnes Vuormatiæ præstò esse 6. Ianuarij. Multa hic Sleidani prudens prætereo, quæ ille homo scribit de Imperatoris per Electores electi confirmatione, & pleraque alia, nè lectori molestus sim. Certè optimi quique & potentissimi Imperatores, reges & principes, Pontificis Rom. dignitatē & authoritatem non solùm nihil imminutam, sed modis omnibus auctam potiùs semper voluerunt, Christum Deum in illius vicario venerantes, quicquid blateret liuidus ille Sleidanus.

Seditiosum Luteri scriptum.

Per hoc tempus Luterus scriptum edidit ad Carolum Cæsarem & nobilitatem Germaniæ, in quo inter alia, seditioni concitandæ opportuna, ausus est scribere, Pontificis potestati non modò non obtemperandum, sed resistendum etiam corpore, substantia & viribus omnibus: Papam & episcopos esse subiectos gladio Cæsaris, & alia multa, quæ facilè coarguunt, quo spiritu ille homo impelleretur, cùm sint manifestè contraria scripturæ diuinæ, quæ nos multis locis iubet obedire præpositis nostris. Non diù antè, vt suprà dictum est, scripserat Leoni Pontifici, nihil esse Rom. ecclesia excellentius, eiusque potestatem egregiè prædicârat. iam vult Pontificis potestati non esse obtemperandum. Præclarum certè euangelistam, qui ex vno eodemque ore modò calidum, modò frigidum spirat: eandē rem modò probat, mox improbat Nec hoc contentus homo improbus & impotenti arrogantia, totum Ius Pontificium cum diplomatis Pontificum Vuittenbergæ palàm incendit & exussit. Fuit hoc reuerà facinus audax, & non verbis, sed verberibus vindicandum, hominem priuatum tantam sibi sumere authoritatem : & tamen non defuerunt, qui id non modò non repræhenderent, sed etiàm multis laudibus cumularent. Et ipse Luterus iam planè perditus & deploratus, scripsit librū in huius facti sui defensionem, refertum atrocissimis calumnijs. Appellauit etiàm non semèl à Pontifice tanquàm Antichristo ad Concilium, quasi verò ille Concilio vlli vnquàm obtemperaturus esset, qui præ insania Decretorum codicem concremâsset, qui innumeris antiquissimorum Conciliorum sententijs scatet. Hortatus est etiàm Principes, vt armis omnibus Pontificem & Car-

Luterus Ius Pontificiū comburit.

dinales oppugnarent, & in eorum sanguine manus lauarent suas. Hæc non erant hominis Euangelici, sed sanguinarij: nec sic Prophetæ & Apostoli, immò nec Christus ipse suum Euangelium auspicatus est: tantoq; minùs possunt excusationis prætexere, qui ab illo se seduci permiserunt.

Luterus scribit in Colonienses & Louanienses

Cùm autem didicisset Louanieñ primùm, deindè Colonienses Theologos ipsius scripta damnâsse, licèt Louanienses quandoquè Augustæ reuerentèr sibi postulâsset Iudices, in vtrosque more suo egregiè inuectus est, plùs sibi vni arrogans iudicij & eruditionis, quàm tot egregijs viris. Scripsit etiàm acerbè in alios quosdã, ità vt Leo Pontifex, vir alioquì mitissimi ingenij, cernens hominem apud Germanos sursùm deorsùm miscere omnia, nec vllis admonitionibus posse à cœptis reuocari, tanquàm morbidum membrum ab Ecclesiæ corpore anathematis ferro præciderit. Tum verò ille tanta animi impotentia scripsit in Pontificem, vt Catholicæ aures ferre non sustineãt. Sub hoc quoquè tempus edidit Captiuitatem Babylonicam, in qua præter alia Boëmos & Græcos tuetur, & non hos, sed Romanos dicit hæreticorum loco haberi oportere. Iam non diù antè in Lipsica disputatione magnæ contumeliæ loco acceperat, quòd Eckius eum Boëmis fauere diceret, eosque sibi sempèr inuisos fuisse affirmârat: nunc eos laudat, Romanos etiàm hæreticos dicit. Quid hoc homine temulentius? O nimiùm cæcos, qui id non vident. Porrò Carolus Cæsar vbì percepit Pontificis sententia damnatos Luteri libros, seueris propositis edictis iussit eos flammis absumi: id quod etiàm factum est per Brabantiam, & in aliquot Imperij ciuitatibus &c.

Edit Captiuitatẽ Babylonicam.

Conuetus principum Vuormatiæ.

ANNO 1521. frequentissimus fuit principum Imperij conuentus, ad quem à Carolo Cæsare sub publica fide etiàm Luterus vocatus est. Ante hunc conuentum aliquãmultos ille libros ediderat, mirabili vafricie celans in plerisq; animi sui malignitatem, captansq; doctrinæ & pietatis apud lectores existimationem. Et erant in ijs libris non pauca, quæ quandam præ se ferrent pietatẽ, quibus & scripturas interpretaretur, & tũ adhortationibus, tum obiurgationibus ad homines vteretur: sed hac fraude tegebat improbas animi sui machinationes. Erãt sanè nõnulli etiàm magnæ authoritatis viri, q id genus scriptis lectis, putarẽt cũ zelo repurgandæ

gandæ domûs Dei & instaurandæ disciplinæ ecclesiasticæ, hominesq; in Dei cultū & amorē inflāmandi permoueri. In ijs libris erant, Expositio decē præceptorum, itē septē psalmorū, quos pœnitētiales vocamus, itē precationes Dominicæ, De libertate Christiana, Commentarius in Epistolam ad Galatas, & plures alij: verùm simulata nō possunt esse diuturna, nec Aethiops pellem mutat: quid ille moliretur, diù celari non potuit. Vbi Comitia inchoata fuêre, aderat nūcius summi Pōtificis Hieronymus Aleāder, præter cætera etiàm Hebraicę linguæ peritissimus, q posteà factus est archiepiscop⁹ Brūdusinus & cardinalis. Is multis verbis, vt erat eloquētissimus, grauissimè accusauit Luterum in frequētissimo ordinū Imperij cōsessu, seditionis, rebellionis, impietatis, blasphemiæ & hæreseos. Et licèt ille vera diceret, ꝙ tamē Luteri scripta nōdùm omnibus essent explorata, putarētq; nōnulli ex affectu quodā maleuolētiæ & liuoris eius orationes ꝓficisci potiùs, q̄ zelo iustitiæ, aliquādiù conatus eius omnis, quo Luterū accusabat, frustrà fuit. Postq̄ aūt ex eius Captiuitate Babylonica, quā ille turris Babylonicæ egregius instaurator recèns ediderat, ad quadraginta circiter capita, in qbus pleraq; cōcitādæ seditioni erāt accōmodatissima, corā principib⁹ ex charta recitauit, Principes qui eū librū necdùm legerāt, nec eiusmodi quippiā à Lutero expectârant, sese mutuò respectabāt, animisq; cōmoti in Luterū & eius studiosos, mussitabāt. Ibì tum Luteri patronus Fridericus Saxoniæ elector, ait ea capita falsò Lutero affingi ab aduersarijs. Altero igitur affirmāte, altero negante Luteri ea esse, principū deliberatione decretū est, vt Luterus accerseretur. Offerebatur illi fides publica Cæsaris nomine, eaq; munitissima, sed hæc non satìs fuit Luteri patronis: verebantur enim nè vbì aduenisset, à Cæsare Pōtifici traderetur, aut certè nulla ei tanq̄ hæretico fides seruaretur. Itaq; lōga cōsultatio & difficilis inter principes orta disceptatio est, qbus illū cautionibus adduci oporteret. Tāti erat vni ꝓspicere monacho, eiq; iā hæreseos damnato. Erant quibus nō immeritò displiceret, non sufficere Cęsaris fidem publicam: sed Luterus suis scriptis iam multos inescârat, & erant per Germaniam hominum animi incitati in clerum, ità vt res ad seditionem spectare videretur. Itaque permisit humanissimus Cæsar, vt etiàm aliquot principes cum ipso suam fidem interponerent. Nè quos tamen maiores ille aculeatis

Luterus accusatur.

Saxo tuetur Luterum.

leatis scriptis & concionibus suis tumultus cieret, omnem illi toto itinere scribendi & concionandi facultatem Cæsar interdixit. Missus est igitur Cæsaris caduceator, qui hominem adduceret, nec tamen solus venit, sed adiunctis sibi Iona præposito, Scurffo iureconsulto, Ambsdorffio theologo &c. Toto illo itinere visendi monachi illius studio multus erat hominum concursus: in hospitijs accipiebatur genialitèr, licebatque cernere monachum necdùm excusso cucullo arreptam pulsare testudinem, cunctis tanquàm Orpheum quendam illud portentum adspectantibus. Plausibile enim euangelium non à pœnitentiæ, quemadmodùm Christi, prædicatione, sed ab id genus mundi huius vanitatibus & oblectamentis ordiendum erat. Vbì Erphordiam ventum est, contra Cæsaris mandatum Dominico die palàm concionatus est, eamque concionem voluit typis excudi, scilicet vt ad multos præclara illa contra bonorum operum merita, contra Pontificem Romanū, contra clerum, contra leges humanas doctrina perueniret. Latebant hæc Cæsarem, caduceatore non sinè fauoris erga Luterum suspicione nihil horum illi indicante, tametsi essent contra fidem illi à Cæsare datam. Cùm iam non longè abessent à Vuormatia, fertur admonitus à quibusdam periculi, quod ipsi immineret, sed illum periculum omne contempsisse. Hoc quidem Sleidanus scribit, vt illi constantiæ & virtutis existimationē conciliet, cùm tamen nulla hìc esset formidandi causa homini publica fide tam munito, & non diù antè animi sui malè sibi conscij trepidationem satìs declarâsset Augustæ apud cardinalem Caietanum, à quo cùm timeret se captum iri, à Cæsareanis per amicos clàm fidem publicam impetrauit, & indè se subduxit. Tādem ventum Vuormatiam 16. Aprilis. Postridiè perductus est in conspectum Cæsaris, principum & ordinum Imperij. Ibì dictum est illi, nè quid extra ea, quæ esset interrogatus, loqueretur: deindè iussus est palàm fateri num libros, quorum tituli quoquè exprimebantur, pro suis agnosceret: tum verò an quicquam ex ijs, quæ illi continerent, reuocare statuisset. Primò libens agnouit libros omnes: sed de reuocatione quid statuendum esset, petijt deliberandi spatium, vt citra verbi Dei iniuriam & animæ suæ periculum posset respondere. Habebant ea verba speciem quandam religionis: sed si errores suos ex animo agnouisset, absque dilatione detestatus eos fuisset,

Luterus concionatur cōtra Cæsaris edictum.

Luterus venit Vuormatiam.

iſſet,& in Eccleſię catholicæ ſententia actutùm acquieuiſſet. Principes deliberabant de hoc permittendo illi ſpatio, quòd diù antè compertum habuerat, qua cauſa eò accitus eſſet : at Cæſaris humanitate dies vnus datus eſt illi. Hic Luterus de ſeipſo gloriabundus ſcribit, quoſdam ipſum adhortatum eſſe,atque inter cætera dictum eſſe,Beatus venter qui te portauit.Quod quàm verè dictum ſit, tota ferè Europa ab illo vno homine perturbata,ſuo magno malo in dies experitur. Non eſt autem dubium, quin id genus acclamationibus ille factus ſit obſtinatior. Altero die ad horam ſextam pomeridianam admiſſus eſt iterùm in Cæſaris & principum conſpectum: iuſſusque dicere, num libros agnoſceret pro ſuis, & num vellet canere palinodiam, longa primùm verborũ ambage vſus, libros ſuos in tria genera diſtinxit. Tandèm dictum illi eſt, vt diſertis verbis,non intricatis,animi ſui ſententiam exprimeret. Tum his verbis *Luteri* reſpondit : Niſi conuictus fuero teſtimonijs ſcriptura- *proteſtatio.* rum,aut ratione euidenti (nam neque Papæ,neq; Concilijs ſatìs credo,cùm conſtet eos & erràſſe ſæpiùs,& ſibijpſis contradixiſſe) victus ſim ſcripturis à me adductis, & capta conſcientia in verbis Dei, reuocare neque poſſum, neque volo quicquam, cùm contra conſcientiam agere neque tutũ,neque integrũ ſit : Gott helff mir/ Amen,id eſt, Deus adiuuet me. Hæc nimirùm pulchrè quadrant cum illa proteſtatione eius coram Legato Caietano, qua proteſtatur ſe ſequi in omnibus dictis & factis ſuis Romanam Eccleſiam. Principes his auditis, poſt aliquam deliberationem per Cæſaris oratorem ità illi reſponderunt: Non te decebat, Martine,tam parùm modeſta reſponſio. Quid enim attinet ſemèl benè tractata retractare, & iterùm in diſceptationem vocare,ab Eccleſia & Concilio Cõſtantienſi damnata,quæ tu rurſùs excitas? Vis conuinci ſcripturis, ſed in hocipſo vehementèr deliras, cùm de his iampridèm Eccleſia pronunciârit. Ille captam ſuam conſcientiam repetens, ait ſe reuocare non poſſe. Ità diſceſſum eſt ex eo conſeſſu, quòd iam noctis ſeſe tenebræ intenderent.

Poſtera luce Cæſar ſua manu ſcripſit ad ſenatum *Epiſtola* Imperij ſermone Burgundico, quæ poſſunt ità Latinè *Cæſaris* conuerti: Non clam vos eſt,me genus ducere à Chriſtia- *ad Ordi-* niſſimis Imperatoribus, ab illuſtri natione Germano- *nes Impe-* rum, à Catholicis Hiſpaniæ regibus, ab Auſtriacis ar- *rij.* chiducibus, à Burgundorum ducibus : qui omnes ad

ſupre-

ſupremum vſque vitæ diem ſe fideles Romanæ Eccleſiæ declarārunt, ſemperq́ue Catholicæ fidei, ſacrarum cæremoniarum, decretorum, conſtitutionum, ſanctorum morum, pro Dei honore, pro fidei incremento, pro animarum ſalute propugnatores fuēre. Qui vita functi, nobis ex naturæ inſtinctu, & iure quodam hæreditario ſacra, quæ diximus, catholica inſtituta quaſi per manus tradita reliquēre: vt eorum veſtigijs inſiſtamus, & in ijs etiàm mortem oppetamus. Et nos quidem, vtpotè Maiorum noſtrorum non fallaces imitatores, Deo nos benè iuuante, in hunc vſque diem eo pacto viximus. Itaque ſtat ſententia, tueri & propugnare quæcunque tum anteceſſores mei, tum egoipſe hucuſquè obſeruaui: id autem vel maximè, quod per anteceſſores meos tam in Conſtantienſi, quam alijs ſynodis ſancitum eſt. Cùm verò in aperto ſit, vnum ſolum fratrem hallucinari, priuata opinione deceptum, quę quidem cum totius Chriſtianiſmi ſententia pugnet, tam eorum qui ante mille annos nos præceſſerunt, quàm qui in præſens viuunt: eaq́ue præ ſe fert, Chriſtianos omnes hactenùs ſemper in errore fuiſſe: eam ob rem planè deliberatum mihi eſt, regna mea omnia, imperium, ditiones, amicos, corpus, ſanguinem, vitam deniquè ipſam & animã impendere, nè improbus hic conatus longiùs progrediatur: quandoquidem in meam haud exiguam, itemq́ue veſtram id ceſſurum eſt ignominiam, qui pręclara & cumprimis celebris eſtis Germaniæ natio: quibus id in honoris, authoritatis, prærogatiuæ cumulum acceſſit ex priuilegio, vt iuſtitiæ obſeruantiſſimi, catholicæq́ue fidei defenſores & propugnatores habeamur. Quòd ſi qua igitur non modò hæreſis, ſed vel ſuſpicio hæreſeos, vel aliqua Chriſtianæ religionis imminutio in hominum animis noſtra tempeſtate relicta erit, id poſteris noſtris perpetuæ vituperationi fuerit. Quandoquidem ergò pertinax heſterno die Luteri reſponſum coràm omnes audiuimus, mentem ego vobis meam aperio, pœnitere me quòd tam diù diſtulerim cõtra hominem illũ eiuſq́ue falſam doctrinam procedere, nec me poſthàc audire illum velle, quicquid etiàm allaturus ſit: iubeo autem vt quamprimùm ex mandati præſcripto reducatur, caueatq́ue ipſe ex publicę fidei ipſi datæ formula, nè palàm concionetur, néve populo praua ſua dogmata inſtillare pergat, nè deniquè ipſius opera, noui quippiam aut motus aliquis excitetur. Eqdem, ſicut iã dixi, contra cũ,

eũ, haud secùs atquè contra notoriũ hęreticũ planè deliberaui procedere: simulq́ue à vobis reposco, vt in isthac causa id statuatis, quod decet probè Christianos, & vt vos facturos recepistis. Scripta mea manu 19. April. 1521. Hæc pijssima optimi & religiosissimi Cæsaris epistola tum quidem Vuormatiæ coram cunctis Imperij ordinib⁹, porò Maij die 10. Romę in publico Cõsistorio coram Cardinalibus iubente Pontifice Leone, lecta est, & ab vtrisque est ea Cæsaris constantia, zelus & integritas egregiè commendata. At Luterani aiebant Cæsarem esse puerum, qui à Pontificijs ad ipsorum voluntatẽ impelleretur: non sic dicturi, si Luteri commenta approbásset: nec sinè tanti principis insigni iniuria, noctibus passìm ad fores scribebatur, Væ terrę, cuius rex puer est. Sed certè tam pio & religioso principe Germania ob tantam ingratitudinem digna non fuit. Atque vtinàm pijssimus princeps ab hac sententia non fuisset deductus etiàm Catholicorum dynastarum precibus, qui putabant mitiùs agendum cum Lutero, nè res in tumultus & turbas horrendas euaderet. Hoc quidem tum consultum videbatur, sed rei euentus docuit verissimum esse, quod ait ille,

Principijs obsta: serò medicina paratur,
Cùm mala per longas inualuêre moras.

Non est crudelitas sæuire in membrum morbidum, nè serpat contagio, & corpus omne inficiatur. Luterus autem Vuormatia discedens, in ipso itinere per quosdam amicos & fautores mirabili calliditate interceptus est, & mox longè lateq́ue sparsa fama, contra datam fidem publicam eum atrocissimè vinctum abductum esse. Et iam passìm, præsertìm Vuormatiæ, omnia ad seditionem spectabant, donèc rei veritas comperta est. Ductus est autem Luterus iussu Friderici principis sui Alstadium, vt ferunt, quod oppidum ex eo euentu Luteri Patmos ab amiculis eius vocatum est: Ibì ille importunus monachus sęcurè in arce delitescens, multa scripsit digna tali viro. Inter alia hortatus est, vt adolescentes vitent Philosophiam & Theologiam scholasticam, ceu animæ mortem, Thomamq́ue Aquinatem asserit multa hæretica scripsisse: Quid ad me, inquit, quòd bullarum Episcopus eum canonizauit? Sic vocans Romanum Pontificem, qui Thomam diuorum catalogo adscripserat, longè vtiquè saniori iudicio, quàm eum Luterus hæreticus hæreseos damnârit. Quemadmodùm autem

Luterus fingitur captus.

Luteri Patmos.

Dehortatur à studio Philosophia.

autem Mahumetes impurissimus in suo Alcorano vetat, nè suæ sectę homines cum Christianis disputent, veritus nè crassissimi errores apertis rationibus confutati, ab illis agnoscantur & respuantur : ità & Luterus à Philosophia & scholastica Theologia arcet suos, non ignorans, qui in ijs benè versatus sit, facilè ipsius absurdissima commenta tum cogniturum, tum confutaturum. Quòd autem Thomam Aquinatem dicit multa hæretica scripsisse, id de viro sanctissimo atque doctissimo scelerate mētitur, cuius scripta docti homines summoperè commendant, nihil morati dictionis simplicitatem, quæ illi seculo vsitata fuit. Scripsit prætereà Luterus in sua illa arce librum de abroganda Missa priuata ad fratres suos Augustinianos Vuittenbergenses, qui primi omnium Missas abrogauerant, quos hortatur, vt in eo incepto contra conscientiæ accusationem persistant, sicut & se in quibusdam fecisse ait. An non verò mirum est, dum talia legunt homines, posse vel ad momentum in eius viri doctrina permanere? An non perspicuum est, omninò perire velle eos, qui tali homini, qui contra conscientiam suam se in plerisque fecisse affirmat, auscultent? Pugnare enim contra conscientiam à malis deterrentem, quid est aliud, quàm rebellem esse lumini, nec velle obtemperare veritati, sed ea contempta, eò conniti, vt liceat quicquid libet? Porrò in abroganda Missa, & tollendo ab Ecclesia iugi hoc sacrificio multus profectò Luterus fuit, vt ea res plerisque non dubiam faciat fidem è propinquo imminētis Antichristi, qui iuge sacrificium prorsùs abolebit.

Lib. de abroganda Missa.

Eodem anno etiàm Parisienses Theologi in solenni conuentu Luteri scripta damnârunt, licèt longè secùs Lutherus & eius amiculi sperâssent. Contra hos scripsit Philippus Melanchthon iuuenis Apologiam pro Lutero, hac inscriptione: *Aduersùs furiosum Parisiensium Theologastrorum decretum &c.* Eiusmodi modestia tum Luterus, tum eius sectatores omnes ferè semper vsi sunt: quam vtiquè non à Christo, sed illo qui rex est super omnes filios superbiæ, didicerunt. Scripsit etiàm in eos Luterus atrocissimè sermone vulgari, vt vulgus indoctum in eos concitaret. Amici quoquè eius scurrilem edidêre libellum sub nomine facultatis Theologicæ Parisień. Istud enim hominum genus non ferè nisi mendacijs, probris, contumelijs, conuicijs, scommatîs, lœdorijs agere nouit cū aduersarijs, & interim vocant se ho-

Parisienses dānant Luterum.

Iob 41.

Luterus contra Parisienses.

ſe homines pios & Euangelicos, & qui puram doctrinam in lucem reuocârint.

Hoc anno Carolus Imperator Vuormatiæ grauiſſimum edictum contra nouatores orthodoxæ & Catholicæ religionis promulgauit, in quo inter cætera dicit, Luterum non hominem, ſed diabolum ſub humana eſſe ſpecie, qui in perniciem humani generis permultas olìm damnatas hæreſes in vnam ſentinam congeſſerit. Quod quidem tam fuit verum, vt talem virum aliquid potuiſſe apud Germanorum hactenùs ſummæ conſtantiæ & integritatis nationem, illi ipſi nationi ad ſempiternam hauddubiè ceſſurum ſit ignominiam & confuſionem. Hìc verò Sleidanus Cæſarem quidem fatetur dixiſſe, Decretum hoc ſuum communi principum & ordinum conſilio factum: ſed mox ſubiungit, Aiunt edictum hoc à paucis aliquot fuiſſe conflatum: ſcilicèt vult Imperatorem optimum & religioſiſſimum arguere mendacij, nè tanti principis & ordinum Imperij communi decreto damnata Luteri impietas, Luteri cauſam premat. Quis verò eam hominis impudentiam ferat, qui vt per mendacia Luteri partes defendat, potentiſſimum Imperatorem haud obſcurè vocat in ſuſpicionem mendacij? nec his contentus, quædam addit, quibus etiàm Moguntinum Archiepiſcopum obliquè perſtringere videtur: atque haud ſcio, an in illum falſi crimen deriuare velit. nam obſcurè ſcribit. Sed abſit, vt plus credamus Sleidani nugis, quàm tantis principibus.

Caroli V. de Lutero ſententia.

Eſt profectò mirum, tam facilè Luterum in ſuam ſententiam pertrahere potuiſſe inprimìs Saxoniæ fortiſſimam gentem, quam olìm Carolus Magnus triginta annis vix eò adigere potuit, vt relicto dæmonum cultu, Chriſto nomen darent, à quo etiàm poſteà nunquàm defecerunt, ſed in ſemèl ſuſcepta religione conſtantiſſimè perſeuerârunt, & ſingulari quodam ſtudio Romanæ Eccleſiæ ſempèr dediti fuère. Sed homo verſutus, ſciens ea in gente permultos his extremis temporibus nimiùm addictos ventri & potationibus, vt eos ſibi propenſiùs alliceret, laxauit miſeris habenas, ieiunia, preces, vigilias, confeſſionem ſacramentalem, & alia pietatis exercitia, ceu papiſtica & monachorum inuenta, docuit reijcienda: quæ cùm eſſent incautis & imperitis, nec perditi hominis fraudem prima fronte aduertētibus plauſibilia, ſub prætextu verbi Dei ab illo ſeducti, & miſe-

H ran-

randum in modum euerſi ſunt, longè iam diſſimiles ſanctiſſimis Maioribus ſuis, qui in Catholica fide, ità vt decebat virilem Saxonicorum pectorum conſtantiam, ſemper fortiſſimè perſtiterunt.

Belgradū expugnatur à Turca. Ipſo hoc anno Solimannus Turca in Pannonia Belgradum, ad confluentes Sauum atque Danubium ſitum, inſigne atque fortiſſimum totius Hungariæ munimentum, Chriſtianis principibus inteſtina bella meditantibus, expugnauit, cùm iam anteà Amurathes eius abauus, & proauus Mahometes, magnis acceptis detrimentis, re infecta, indè diſcedere compulſi fuiſſent. Facile id fuit Tyranno, quòd inter Ludouicum regem iuuenem & proceres Pannoniæ parùm conueniret, ideoque nulla firma præſidia hoſti barbaro oppoſuiſſent.

Eodem anno Ferdinandus archidux Auſtriæ vxorem duxit Annam regis Hungariæ filiam, itemque Ludouicus Hungariæ rex, Ferdinandi ſororem Mariam.

Bellum funeſtum Chriſtianorum. Per id ferè tempus ortum eſt eheu bellum inter Carolum Imperatorem & Galliæ regem Franciſcum, quod quàm funeſtum fuerit Reipub. Chriſtianæ, vel eo ſolo nomine, quòd interim dabatur magna opportunitas Lutero & eius aſſeclis noua dogmata magis magiſque in vulgus ſpargendi, nemo vllis vnquàm verbis conſequi poſſit. Quòd ſi duo illi potentiſſimi principes aut vires ſuas coniungere, aut ſaltem rex Franciſcus à bello abſtinere voluiſſet, facilè hæreſes omnes in ipſis ſuis initijs oppreſſæ fuiſſent. Sed peccata noſtra diuinam in dies prouocabant iuſtitiam, quæ tandem malo dæmoni fecit poteſtatem Eccleſiam perturbandi & diuexandi: atque vtinàm vel ſerò ſapiant Phryges.

Hoc etiàm anno Mediolanum ereptum eſt Gallis, *Leo X. moritur.* & paulò pòſt anno 1522. Leo Pontifex atrocis toxici abreptus violētia, exceſſit è corpore, cuius locū obtinuit Hadrianus Florentius Batauus, vir inſigni tum doctrina, tum morum integritate, præceptor quondàm Caroli Imperatoris: cuius etiàm iam tum Cardinalis ſingulari prudentia, abſente Carolo, perturbatæ Hiſpaniæ reſtituta iam antè fuerat tranquillitas. Carolus enim in Germaniam abiturus ex Hiſpanijs, cum regia authoritate in procuratione vtriuſque Hiſpaniæ eum reliquerat.

ANNO

ANNO 1522. Rex Danorum Christiernus suæ crudelitatis luens pœnas, è regnis suis profugus, cum Isabela Caroli Cæsaris sorore Mechliniam venit: nec diù pòst superuixit Isabela, sepulta Gandaui apud D. Petrum. Cùm rex ille è Dania aufugit, iam illum præcesserat Archiepiscopus Lundensis Georgius Schotborch, cuius non multò antè meminimus, fugiens eius regis tyrannidem. Et eccè dum moratur Aemsterdami, quod est Batauorum insigne emporium, rex quoquè Christiernus eò peruenit, ibique Archiepiscopum exulem inuenit, & quem paulò antè crudelitèr persecutus erat, iam familiaritèr allocutus est in solo peregrino, obstupescente Episcopo ad tam subitam regis calamitatem. Possunt eo exemplo admoneri, qui præsenti fortunæ nimiùm fidentes, insolescunt, & ad crudelitatem & tyrannidem sua potentia abutuntur, perindè ac si Deo non sint curæ res humanæ. *Christiernus rex regno pellitur.*

Circa hæc ferè tẽpora Hẽricus Angliç rex VIII. scripsi in Luterũ, eoq; nomine à Põtifice & amplis. Cardinaliũ senatu, Catholicç fidei defensor appellatus est.

Per id quoquè tempus Luterus è Patmo sua, si superis placet, rediјt Vuittenbergam. Porrò interim dum ille abesset, quiddam mirè ridiculum accidit Vuittenbergæ. Carolstadius enim & Melanchthon, præcipui Luteri discipuli & symmystæ, hausta occasione ex scriptis Luteri, studiosis adolescentibus persuasêre, non esse dandam operam Philosophiæ: Platonem, Aristotelem, Ciceronem, & id genus alios non nisi mera scripsisse commenta & imposturas, eoque libros eorum Vulcano consecrandos: vni sacrorum Bibliorum lectioni vacandum: neq; fas esse hominem Christianum literis deditam actitare vitam: faciendum omnibus, quod in Genesi dictum est, In sudore vultûs tui vescèris pane tuo. Nemini dubium esse potest, quin ob stultissimam animi arrogãtiam illi grandes Sophi ad tam absurdam & plùs quàm anilẽ delirationem deuoluti sint, cùm certũ sit, magnam esse liberaliũ artiũ & Philosophiæ ad multa opportunitatẽ, modò qs rectè & moderatè illis vtatur. Scripserat Luterus in libello ad Germanicã nobilitatẽ, Aristotelis Physica, Metaphysica, Ethica, prorsùs aboleri debere. Ex hoc fonte hauserant hanc suam præclaram doctrinam Carolstadius & Melanchthon. Et vt magis insaniam proderent suam, Carl- *Carolstadius & Melanchthon delirant planè.* *Gen. 3.* *Luterus oppugnat Aristotelem.*

ſtadius ex Archidiacono factus eſt agricola in rure Vuittenbergenſi, Melanchthon in piſtrino artem piſtoriam meditabatur: plerique adoleſcentes, artium liberalium combuſtis libris, mechanica opificia complexi ſunt. Deniquè hac prodigioſa illorum homuncionum temeritate eò res pducta eſt, vt multis locis Scholæ clauſæ tenerentur annis aliquot. At Luterus Vuittenbergam è ſua Patmo reuerſus, Philippum hoc nomine caſtigauit, Carolſtadium ex ditione Vuittenbergeñ exegit, libroque edito aſſeruit Philoſophiam in ſe bonam eſſe. Nam mirè ille homo in dictis & ſcriptis ſuis varius & inconſtans, ſibique identidèm planè contrarius fuit, quod neque amici eius vnquàm negare auſi erunt, niſi planè frontem perfricuerint. Et vel hoc vno argumento ſatis ſuperque licet intelligi, quo ſpiritu fuerit agitatus.

Clauduntur Scholæ.

Per id tempus etiàm publicè pro concione damnauit fratrum ſuorum Auguſtinenſium Miſſæ abrogationem, cùm id factum antè probaſſet: ſed doluit homini arrogantiſſimo, quòd ipſius iniuſſu factum fuiſſet. Scripſit etiàm valdè ſcurrilitèr & ſeditioſè in Bullam Leonis X. Porrò omnis oblítus pudoris & modeſtiæ, petulantiſſimè & maledicentiſſimè inuectus eſt in Angliæ regem, cuius liber Germanicè conuerſus per Hieronymum Emſerum, multùm ipſius infauſto Euangelio derogabat. In eo libro, incredibili ſtultitia & arrogantia tumidus, inter cætera ità ait: Ego verò aduersùs dicta patrum, hominum, angelorum, dæmonum, pono, non antiquum vſum, non multitudinem hominum, ſed vnius maieſtatis æternæ verbum, Euangelion, quod ipſimet coguntur probare. Hîc ſto, hîc ſedeo, hîc maneo, hîc glorior, hîc triumpho, hîc inſulto Papiſtis, Thomiſtis, Henriciſtis, Sophiſtis, & omnibus portis inferi, nedùm dictis hominum quantumlibet ſanctorum, aut conſuetudini fallaci. Dei verbum eſt ſuper omnia. Diuina maieſtas mecum facit, vt nihil curem, ſi mille Auguſtini, mille Cypriani, mille Eccleſiæ Henricianæ contra me ſtarent. Obſecro, quæ hæc verborum monſtra & portenta ſunt? Et tamen habuit permultos homo miſer, qui quicquid vel dixiſſet, vel ſcripſiſſet, putarent planè eſſe Euangelicum. In eodem libro iactitat ſe de Miſſa triumphâſſe, atque ità ex conſequenti de toto Papatu. Sed hoc proculdubiò non alio, quàm ipſius Antichriſti, ſpiritu homo nefarius dicere potuit.

Damnat quod antè probauerat.

Scribit in Angliæ regem.

Nota intolerandã arrogantiam.

Nam

Nam de Miſſa ad breue tempus triumphabit Antichriſtus, cùm tollet iuge ſacrificium, quo nihil ſanctius, nihil hominum ſaluti conducibilius habet Eccleſia. Væ deploratiſſimo iſti ſeculo, quod tantum ſcelus ferre potuit. Et tamen cùm hæc ſcriberet, nondùm abiecerat habitum monaſticum. Addidit eodem libro: Dogmata mea ſtabunt, & Papa cadet. Sed mentita eſt iniquitas ſibi. Nam paucos hodiè etiàm inter ſectarios reperias, qui Luteri dogmata per omnia ſequantur: & tamen Papæ manet ſua dignitas, iampridèm extincto Lutero cum pleriſque dogmatibus ſuis permultis in locis. Scripſit prætereà ibidèm, quæ ad ipſius Imperatoris & principum Germaniæ iniuriam non mediocrem pertineant: Apparui ego, inquit, iam tertiò coram eis. Deniquè Vuormatiam ingreſſus ſum, etiàm cùm ſcirem mihi violatam eſſe à Cæſare fidem publicam. Nam didicerunt principes Germaniæ, olìm de fide laudatiſſimæ gentis, nunc in obſequium idoli Romani nihil magìs quàm fidem contemnere, in perpetuam nationis ignominiam. An non hoc eſt Imperatorem & principes periuros & perfidos dicere? O portentum. Multa alia pijs auribus intoleranda ſcribit eo libro deterrimus pſeudomonachus ille, quæ hìc commemorare non libet. Nec eſt mirum, quòd ille talia ſcripſit: ſed mirum eſt, talia ſcribenti quenquam fidẽ commodare potuiſſe. Sleidanus libentèr recitat, ſi quid Pontifices etiàm ſuperiorum ſeculorum egerint contra Imperatores, vt conflet pontificibus inuidiam, & principum animos in eos acuat. Quòd autem Luterus vilis ſcurra tam atrocitèr Imperatorem, Principes, & vel maximè Angliæ regem lacerat & proſcindit, hoc ille bonus vir non ſolùm non repræhendit, ſed acerrimè eum Anglo reſpondiſſe dicens, etiam laudare videtur. Vbì iam eſt illud ſcripturæ diuinæ: Principi populi tui nè maledixeris? Sed eat Sleidanus cum Lutero ſuo, quò dignus eſt. Eodem anno librũ edidit hoc titulo, *Aduersùs falsò nominatum* Eccleſiaſticorum *ſtatum*, *Papæ & Epiſcoporum*. In hoc libro ſe Euangeliſtam & Eccleſiaſten Dei vocat. In Prologo ſic habet: Doctrinam meam ego nolo iudicari à quocunque, nec ab angelis omnibus. Cùm enim certus de ea ſim, volo per eam & veſter (ſcilicèt Papæ & Epiſcoporum) & angelorum quoquè iudex eſſe &c. Verùm quis ſatìs explicare poſſit, quotiès ille Doctri-

Exod. 22.
Actor. 23.

Luterus ſe Euangeliſtam vocat.

nam suam, de qua hîc certum se iactat, paulo momento non semel mutauerit, modò asserens quod antè negauerat, modò negans, quod asseruerat? Si certus fuit, vt ait, de doctrina sua, cur totiès eam mutauit? Sed astutè facit, quòd nullum vult pati iudicem, vt sub hoc praetextu liceat ei scribere quicquid libet. An non pudet Christianos homines tam prodigiosæ temulentię nugatorem esse sequutos? In eodem libro seditiosissimè scribit in episcopos, nec opùs est omnia hùc adscribere, quę sinè piaculo vix commemorari queant: vsqueadeò homo ille præ ira & furore nusquàm sibijpsi temperare potuit. Iam traditus erat satanæ, à quo miserè exagitabatur. Quàm barbara vox est, quòd illic scribere non dubitat, Meliùs foret, vt omnes episcopi occiderentur, omnia collegia & monasteria funditùs eradicarentur, quàm vt vna periret anima, nè dicam, vt omnes animæ perderentur propter inutiles laruas & puppas. Sed vnus Luterus plures iugulauit animas, quàm vel numerari queant. Porrò id genus seditiosis vocibus non paruam dedit occasionem rusticorum tumultui, qui non diù pòst secutus est, in quo vltra centum rusticorum millia cæsa sunt. Per id quoquè tempus vertit nouum Testamentum Germanicè, sed fide pessima, multis immutatis, demptis, additis: quæ versio, dici non potest, quàm perniciosa fuerit, præsertìm imperitæ multitudini. Nam etiàm fœminæ quædam hinc tantos sibi sumpsère spiritus, vt contemptis Theologis quibuscunque, non dubitârint contra Pauli prohibitionem publicè concionari. Iactabat quoquè Luterus cum suis, nunquàm anteà Germanis syncerè prædicatum fuisse Euangelium, se autem verum proferre Euangelion. Sed absit, vt pijssimos Maiores nostros credamus Euangelij veritate caruisse, qui certè Euãgelij synceritatem ab ijs docti sunt, quibus Luterus ne matulam quidem porrigere dignus sit. Porrò quàm bellum Germanis Euangelium Luterus attulerit, suo nunq̃ præstãdo damno Germania iampridèm experta est. Habuissent hîc Germani præsertìm principes, iustissimam excandescendi causam, quòd non dubitaret ille superiorum temporum optimos & integerrimos principes tam intoleranda proscindere contumelia, quòd Euangelij fuerint expertes. Nam si id verum est, omnes Maiores illorum idololatræ permanserunt: quo quid possit dici contumeliosius? Certè Luteri Euangelium eiusmodi est, vt Maio-

Vertit nouũ Testamentum mala fide.

1. Cor. 14.
1. Tim. 2.
Fœminæ concionãtur.

res noſtri, ſi illud apud ſe prædicari perſenſiſſent, facilius paſſuri fuerint vitam quoquè ipſam ſibi eripi, quàm talis Euangelij ſuis in regionibus fieri mentionem. Totum enim ad tumultus & ſeditiones ſpectat, & vbicunquè recipitur, mirabiles animorum diſſenſiones parit, & ſubditos in magiſtratus inflammat odio incredibili: & quo quiſque magìs vult haberi Euangelicus, eo fit ſeditioſior. Ait enim Luterus, tanto verius euangelium eſſe, quanto plus tumultuum parit: nec veritus eſt Vuormatiæ coram Cæſare, & cunctis Imperij ordinibus dicere, ſibi planè iucundiſſimam faciem iſtam in rebus eſſe, videre, ob verbum Dei ſtudia & diſſenſiones fieri. Certum eſt autem, verbum Dei non diſſenſiones, ſed animorum ſummam conſenſionem efficere: non eſt enim diſſenſionis Deus, vt ait Apoſtolus, ſed pacis: & in Actibus Apoſtolorum legimus, credentium cor vnum & animam vnam fuiſſe in Domino. Porrò diabolus homicida eſt ab initio, & qui tumultus ac ſeditiones mouent, ad eius gregem pertinent. Eſt verò proh dolor tumultuum plus ſatìs excitatum in Europa, dum ſanguinarium iſtud graſſatur Euangelium. Sed ad id, vndè digreſſi ſumus, reuertamur. Erant tum temporis non pauci, qui vt Luteri dogmata latiùs diſſeminarent, ſuam concionandi operam paſsìm gratìs offerrent. Typographi quoquè Luteranorum lucubrationes ſuis impenſis politè & emendatè admodùm, porrò Catholicorum malignè & deprauatiſſimè, alieniſque ſumptibus excudebant. Ità breuì magnos habuit progreſſus Luteri doctrina: qua factum eſt, vt mortales paſsìm inſanire iuuaret. Hoc anno, vt paulò ſuperiùs diximus, Pontificatum inijt Adrianus natione Batauus, Caroli in Hiſpanijs vices tum gerens, virtute ac fama Cardinalibus Romæ, non facie, notus. Is è tenuibus parentibus Vltraiecti natus, Louanij ſtudendo tantum profecerat, vt inter Theologos Louanień facilè deincèps primus haberetur: eaque de cauſa & quòd ſingulari morum grauitate eſſet, in præceptorem Caroli V. aſſumptus, ac in Hiſpaniam profectus, ibique Epiſcopus & Cardinalis creatus, Caroliqúe abſentis poſteà ibidèm vices præclarè admodùm gerens, in ſummum pontificem magna Cardinalium conſenſione eſt ſublimatus, retento priſtino nomine. Nam & anteà Adrianus Florentius dicebatur.

1. Cor 14. — *Act. 4.* — *Ioan. 8.* — *Adrianus Papa VI.*

Eodem anno à Cæſareanis capta & direpta eſt Genua,

Genua diripitur.

nua, Liguriæ vrbs insignis & opulenta. Indè accidit, vt Adrianus Pontifex, cùm ex Hispanijs eò appulisset, nulla afflictorum ciuium lætitia sit exceptus. Adrianus enim magnis precibus populi Romani & cohortatione senatûs, Romam eo anno felici nauigatione deuectus est. Cùm autem cognouisset Rhodum à Turcarum ducentis millibus acerrimè oppugnari, volebat quidem ferre opem, sed pecuniæ inopia retardabatur. Itaque Rhodieñ omni destituti auxilio, cùm aliquot menses vrbem fortissimè defendissent, & multa Turcarum millia strauissent, tandèm certa pactione vrbem atque insulam barbaro hosti dediderunt, qui eam consilij ingentis & perdifficilis belli occasionem audactèr susceperat, quòd Christianos reges intestinis occupatos bellis didicisset. Magnam eius insulæ amissione Respub. Christiana & ignominiam & cladem accepit, atq; vno eodemque tempore, irato Deo, forìs ditiones Christianorum à barbaris, intùs religio ab hæreticis oppugnabatur. Certè oportuit altum stertere, quos tot calamitates & incommoda non excitârunt.

Rhodus à Turcis occupatur.

Testamẽtum Luteri interdicitur.

Sub hoc ferè tempus principes aliquot Catholici cùm viderent vulgus Luterana noui Testamenti versione facilè in hæreses illici, propositis edictis, omnibus subditis suis eius lectione interdixerunt. Ausus fuerat Luterus ex Canone scripturarum noui Testamenti reijcere Epistolam ad Hebræos, Epistolam D. Iacobi, quam stramineam ille impurus nebulo appellauit: Epistolam Iudæ, & Diui Iohannis Apocalypsin, quæ, teste D. Hieronymo, tot habet sacramenta, quot verba. Atquì verò post annos quinque primam versionem suam Luterus ipse plerisque locis mutauit, idque adeò, vt ex solo Matthæi Euangelio quidam annotauerint loca triginta sex. Quàm verò multis locis ille scripturam sacram malè vertendo deprauârit, annotatum est à doctis quibusdam. Hieronymus Emserus, vir doctus & pius, vt extarent Luteranæ deprauationis certa indicia, nouum Testamentum post Luterum Germanicè transtulit, & ad marginem plurima loca, ab Lutero malè conuersa, adscripsit. Videre tum erat passìm in manibus imperitę multitudinis Luteri versionem, quæ ab illis auidè legebatur, sed non nisì in suam ipsorum perniciem, vt rei euentus mox probauit. Cùm enim Luterus nihil vellet extra scripturas recipi, scripturæ autem ab illo essent deprauatæ, ruebant miseri in errores alios

ex alijs, vnoquolibet scripturas pro suo cerebro interpretante. Indè posteà orta est tanta sectarum turba, vt difficile sit in certum eas numerum redigere. Quod etsi est longè calamitosissimum, homines Christianos ità circunferri omni vento doctrinæ, & cuiuslibet somnia non alio quàm Euangelij loco habere, tamen eam calamitatem vulgus euersum ducit pro nihilo: sed id patiuntur horrendo Dei iudicio, quòd tam leuitèr aures fidemq; accommodârunt Luteri commentis, quasi ille demùm, vt falsò iactabat, Euangelium in lucem protulisset, cùm reuerà ipsam Euangelij lucem in immanes quasdam tenebras mutârit, in certissimum innumerabilium animarum exitium.

Per id quoquè tempus scripsit Luterus librum de vita coniugali, sanè turpissimũ. Vbi inter cætera ait impudẽtissimè, omninò necessarium esse omnibus rei Venereæ vsum, magìs etiàm quàm cibũ, potum, somnum, &c. Atq; idcircò teneri monachos & moniales, posthabitis votis suis, nuptijs operam dare &c. Atq; cùm hæc scriberet, nondùm excusserat cucullum: itaq; huiusmodi paradoxis iter sibi muniebat ad illas præclaras suas nuptias, quas iam animo meditabatur. Sed ô Deus, vbì fuêre hominum mẽtes & oculi, cùm talia, tam execranda, in eius hominis libris lectitarent? O horrendam Dei vindictam, vsqueadeò occæcari. *Luteri os impurum.*

ANNO 1523. cùm percepisset Luterus principes Catholicos ipsius nouum Testamentum damnâsse & proscripsisse, tanta acerbitate in illos scripsit librum de seculari potestate, vt in Ecclesiasticos videri potuerit modestia quadam vsus fuisse. Erat in tuto loco apud principem Saxoniæ opulentum & potẽtem, quæ res eius effreni audaciæ calcar addebat. Ausus est in illo libello scribere, principes vtplurimùm esse vel præcipuos moriones, vel deterrimos nebulones. Quis verò Catholicus tale aliquid sinè summa omnium offensione scriberet? Atq; hęc Luteri cõtumelia ad ipsum quoq; Carolum Imperatorem & principes omnes pertinebat. Incredibile dictu est, quanta in hoc monstroso homine fuerit conuiciandi & mentiendi libido. Doctor Iohannes Dietenbergius, vt alios taceamus, in duabus duntaxàt Confutationibus, conuicit eum 874. mendaciorum, quod posset incredibile videri illis, qui eius hominis scripta non legerunt. Sed quid non ausit, qui nihil *Luterus in principes Catholicos.* *Contumelia summa in princis pes.*

non ausus fuit? In libello iam dicto de seculari potestate, inter cætera cõtumeliosè aliquot principes perstringit his verbis: In Misnia, in Bauaria, in Marchia, alijsq; in locis promulgauerunt tyranni edictum, (tyrannos vocat catholicæ religionis obseruantissimos principes) vt noua testamenta in præfecturas tradantur. Hîc subditi sic agant: Non foliolum, non literam vnam tradant sub periculo salutis suæ. Quisquis enim id fecerit, is tradit Christum Herodi in manus. Illi enim agunt velut Christicidæ, sicut Herodes. His & id genus alijs Emblematis ornat ille scurra illustrissimos principes, qui vulgo ea causa nolebant permitti versionem Luteri, quòd viderent nõ nisi deteriores ex eius lectione euadere. Faciebant principes quemadmodùm illos facere decebat. & cùm ea res eximiam laudem mereretur, ab illo insolentissimo tenebrione atrocissimis verborum flagris flagellati sunt. Admiscuit interim multa ad seditionẽ concitandam vehemẽtèr opportuna, ità vt appareat hominem furijs quibusdam agitatum, nihil nisi cædes & latrocinia anhelâsse. Apud Sleidanũ altum de his, quantùm equidem aduerterim, silentiũ est: fortassis & ipsum puduit, referre tam atrocia in principes cõuicia, nè Luteri causam efficeret deteriorem: sed nos Sleidani fraudes non ignoramus.

Frãciscus Sickingius perit. Hoc anno tormenti ictu in arce sua **Lantstal** perijt Franciscus Sickingius vir nobilis, & Luteri inprimis studiosus. Is bellum indixerat episcopo Treuirensi, obseditque Treuiros, sed industria Episcopi qui tum in ea vrbe erat, conatus eius irriti fuêre. Nec diù pòst ab Episcopo Treuirẽsi & fœderatis aliquot principibus obsessus, temeritatis suæ pœnas dedit. Celebre nomen sibi ille comparârat aliquot prosperis rerum successibus. Nam Lantgrauio Hassiæ adhùc puero grauissima intulerat damna, & vrbem Metensem longè florẽtissimam ad detrimentosas pacis conditiones adegerat. Multùm in eo fiduciæ & spei collocârat Luterus, adeoque plùs quàm in vllo principe, quẽadmodùm ipse Luterus clàm scripsit Vldrico Hutteno.

Luterani duo martyres, scilicet. Hoc anno Bruxellis, quæ est Brabantiæ præclara vrbs, duo professionis Augustinianæ ob Luteri dogma flammis exusti sunt. Illos verò Luterani non alio quàm martyrum loco habent, quemadmodùm etiàm Iohannẽ Hussium & eius farinæ alios hęreticos. Habet enim & diabolus martyres suos. Porrò martyres Christi pœna non

na non facit, sed causa, vt præclarè inquit Augustinus. Quam sibi pacem promittunt inimici fratrum? inquit sanctissimus ille martyr Cyprianus libro de vnitate Ecclesiæ. quæ sacrificia celebrare se credunt æmuli sacerdotum? An secum esse Christū, cùm collecti fuerint, opinantur, qui extra Christi Ecclesiam colliguntur? Tales etiamsi occisi fuerint in confessione nominis, macula ista nec sanguine abluitur. Inexpiabilis & grauis culpa discordiæ nec passione purgatur. Esse martyr nō potest, qui in Ecclesia non est. Et post pauca: Cum Deo manere non possunt, qui esse in Ecclesia Dei vnanimes noluerunt. Ardeant licèt flammis, & ignibus traditi vel obiecti bestijs animas suas ponant: nō erit illa fidei corona, sed pœna perfidiæ: nec religiosæ virtutis exitus gloriosus, sed desperationis interitus. Occídi talis potest, coronari non potest. Hæc ille.

Eodem anno Carolus Borboniæ dux, à Gallorum rege Francisco ad Carolum Imperatorem cum aliquot Galliæ nobilibus defecit, magno Frācisci regis incommodo. Idem tamen Borbonius infelicitèr attentauit Massilię occupationem, atque indè non sinè ignominia discedere compulsus est. *Borbonius à Gallo deficit.*

Hoc anno quidam ciuis Torgauiensis, ex monasterio Nymicensi nouem virgines sacras clàm Vuittenbergam adduxit, omnes genere nobiles, quarum vnam non lōgè pòst Luterus incestis nuptijs sibi copulauit. In huius ciuis & nefarij facinoris defensionem libellum edidit Luterus. Alios quoq; duos libros conscripsit, alterū ad Pighardos, ad Hussitas alterum, videlicèt vt ægerrimè faceret Romanæ Ecclesiæ, cùm tamen ante paucos annos eosipsos ceu hæreticos & schismaticos publicis scriptis egregiè esset insectatus. *Nota facinus insigne.*

Inter alia multa quæ hoc anno scripsit idē Luterus, etiàm libellum edidit de Cōmuni fiscō. In hoc bona ferè omnia totius Cleri addicit huic fisco communi. Hoc enim pacto facilè animaduertit se magnam apud principes & magistratus ciuiles gratiam initurum, si Ecclesiasticorum bona ipsis adiudicaret. Sed reuerà ex eiusmodi rerum Ecclesiasticarum occupatione non solùm nihil locupletati, sed magìs etiàm suis opibus plerique exuti videntur. Quæ eīm Deo semèl dicata sunt, in prophanos vsus nunquā sinè periculo transferuntur. Legimus in historijs M. Crassum Romanorū ducem, cùm ad bellū Parthicū proficisceretur, templum Hierosolymitanum

tanum sacris thesauris, instigante nefaria cupiditate, spoliâsse. Verùm persecuta est sacrilegum vindicta diuina. Nam in prælio à Parthis non multò pòst superatus, vnà cum filio cæsus est: porrò hostes in os eius repertũ, non sinè auaritiæ & sceleris exprobratione, aurũ liquefactum infuderunt.

Comitia Norinbergæ. Eodẽ anno habita sunt Comitia Norinbergæ, quibus etiàm legatus Pontificis Adriani Franciscus Chéregatus interfuit. Et licèt Põtifex operam suam liberaliter offerret Germaniæ, vtpotè dulcissimæ patriæ suæ, tamẽ magìs exulcerati sunt eius humanitate animi Luteranorum. Prodijt tum liber centum grauaminũ Germaniæ, authoribus Luteranis, vt nihil intẽtatum relinquerent, quod faceret ad conflandam inuidiam Pontifici & Ecclesiasticis. Porrò in his Comitijs decretũ fuit, vt contra Luteri nouationes Catholici ecclesiastæ vterentur receptis Ecclesiæ doctoribus, & probatis Euangeliorum expositionibus, quod Luterus mira vafricie ità interpretatus est, vt popul⁹ putârit principes ab ipso stare, cùm tamen id esset falsissimum.

Suprà diximus Luterum scripsisse contumeliosissimè in Angliæ regem, qui eius captiuitatem Babylonicam oppugnauerat. Illud regis scriptum posteà defensum est à viris doctis, Eckio & Murnero in Germania, Roffensi Episcopo & Thoma Moro in Anglia. Quanuìs autem nostrarum partium catholici scriptores Luterũ, multorum mendaciorum sæpè conuicerint, tamen ausus fuit ille in libello contra regem Angliæ affirmare, se à mendacijs abstinuisse. Ait enim: A virulentia & mendacijs abstinui, quibus liber regis refertissimus est. Hoc cùm esset mendacium impudẽtissimum, à nostris corona ad marginem expressa insignitum est. Murnerus certè ex solo illo in Angliæ regem libello collegit mendacia 50. Porrò quod addidit Luterus regis librũ virulentia & mendacijs esse refertissimum, nõ vacat iniuria intolerabili, cùm etiàm iure gentium regiæ dignitati deferendum sit. Fuit autem regis scriptum planè Catholicũ, & vt dixi, à doctissimis viris fortitèr defensum. Erat

Episcopus Roffensis scribit cõtra Luterum. tum temporis in Anglia Ioannes Fischerus Roffensis episcopus, tum pietatis, tum doctrinæ nomine celeberrimus, quippe trium linguarum peritissimus. Is à Luteri calumnijs regem Henricum vindicaturus, scripsit librum pro defensione regiæ assertionis, sed summa modestia in hominem omnis frontis & pudoris expertem

vsus,

vſus, adhibitis quoq; tum ſcripturæ diuinæ, tum patrũ ſentẽtijs: quanquàm in eius libri pręfatione præter morem ſuum, iuſto dolore ſtimulatus, aliquanto acrior fuerit. Sed Luteri incredibilis inſolẽtia & improbitas longè acriora merebatur. Ità enim citra om̃em modeſtiam petulantiſſimè debacchari in Pontificẽ, Epiſcopos, Imperatorem, reges & principes, nec vllum facere conuiciandi & maledicendi modum, hominis erat perditiſſimi & deploratiſſimi, non modò aſperis verbis, ſed etiàm aſperrimis flagellis & verberibus reprimendi. Et hæc quidem in illo priuato homine Sleidanus ne verbo quidem, quod equidem ſciam, vnquàm repræhendit, cùm tam multa blateret, mireq́; exaggeret, ſi quid à Pontificibus, ad quos ex officio publico pertinet totius cura Eccleſiæ, ſit dictum aut factum, quod Imperatores, reges & principes vel immeritò exaſperare queat, præſertim odiosè, & non bona fide cõmemoratum. Sed quanto Luteri fuit inſignior impudentia, tanto minùs excuſationis habent, qui illius praua dogmata amplecti voluerunt. Præter Roffenſem autem Epiſcopum, de quo iam diximus, ſcripſit pro Angliæ rege contra Luterum etiàm Thomas Morus, ſumma doctrina & integritate vir, ſed ſub nomine Gulielmi Roſſei. Is verò, pro admirabili ingenij dexteritate ità omnẽ Luteri arrogantiam & os maledicum compreſſit, vt nihil contrà mutire auſus fuerit. Pauca eius verba in gratiam lectoris annotabimus: Dicit ex perſona Luteri: Quoniam quidem igitur cõtradicunt meis dogmatibus Pontifex, Imperator, Reges, Epiſcopi, ſacerdotes, laici, & omnes in ſumma boni: mihi licebit pro Dei mei maieſtate Pontificem, Cæſarem, Reges, Epiſcopos, ſacerdotes, laicos, omnes denique bonos anathematizare, maledictis & cõuicijs inceſſere, atq; in omnium coronas & capita licebit ex ore meo lutum, cœnum, ſtercora, merdas expuere &c. Porrò ſuperiùs etiàm hæc habet de Lutero: Verùm quis nebulonem ferre poteſt talem, qui mille vitijs oſtendat, ſe poſſeſſum atq; agitatum à legione dæmonum, & tamen ità ſe iactat ſtolidè: Sancti patres omnes errauerũt: Eccleſia tota ſæpiùs errauit: Doctrina mea non poteſt errare, quia certiſſimus ſum doctrinam meam non eſſe meam, ſed Chriſti. Quòd ſi quis reſpondeat, Teſtimonium tuum non eſt verum, quia teſtimonium perhibes de teipſo, recurret ilicò ad nouam ſcripturam, Ego certus ſum, dogmata mea habere me de cælo. Atq; ibì ſiſtet

Thomas Morus ſcribit in Luterum.

Veriſſima Thomæ Mori de Lutero ſententia.

ſtet in hoc ſuo principio, velut firmiſſimo fundamento, quod non omnes Papæ, Reges, Doctores, homines, angeli poterunt euertere. Certus igitur, immò certiſſimus, dogmata ſua habere ſe de cælo: ſicut certi ſunt & certiſſimi, qui dormiunt, omnia vera eſſe quæ ſomniant: immò verò certus & certiſſimus, mētiri ſe vigilantem, dogmata ſua eſſe de cælo, quæ ſua ſibi murmurat conſcientia, dæmonum illi præſtigijs immiſſa: hominibus maledicit & angelis, quicunque dogmatis ipſius contradicunt, & eos clamat os in cælum ponere, conſpurcare ſacra, blaſphemare Deum, quicunque non verentur arguere ſpurciſſimas ipſius blaſphemias. Item in fine libri ſecundi, addit etiàm hæc Thomas Morus: Verùm à mendacijs & virulentia prorsùs abſtinuiſſe ſe teſtatur ipſe, cui nihil eſt aliud in calamo, quàm calumniæ, mendacia, ſycophantiæ: cui nihil eſt aliud in animo, quàm virus, tumor, inuidia: qui nihil in capite concipit, præter ſtultitias, furores, amentias: qui nihil habet in ore, præter latrinas, merdas, ſtercora, quibus fœdiùs & ſpurciùs, quàm vllus vnquàm ſcurra, ſcurratur. Hæc quidē de illo & lōgè plura ſcribit ille vir tantus, cuius iudicium nemo facilè contemnere auſus erit. Quæ autem ſcribit, tam ſunt vera, vt etiàm illo tacente, Luteri dicta & ſcripta ſatìs ſuperque ea confirment. Et quarè tandèm non volunt ſibi cauere homines ab illo miſero, quem viri graues tantoperè execrantur? Nam & Roffenſis epiſcopus in præfatione, cuius paulò antè meminimus, vocat eum canem rabidum, lupum rapaciſſimum, vrſam ſæuiſſimam. Et puto certè non paulo plus apud nos ponderis habere debere tantorum virorum grauiſſimam ſententiam, quàm Sleidani aut ſimilium ineptias, qui eum hominem tantum non ceu deum quendam in cælum ferunt, quem ſummæ eruditionis & virtutis viri tanquàm orbis horrendam peſtē toto pectore deteſtantur. Sed Roffenſis & Mori ſcriptorum hoc loco Sleidanus vir optimus non meminit, ſentiens hauddubiò, quantùm eſſent præclaro Luteri euangelio totiq́ue eius cauſæ factura præiudicium, ſi ea bona fide retuliſſet.

Nota Lector.

Non diù pòſt mortuus eſt Adrianus Pontifex, vir certè longiori vita dignus: in eius locum ſucceſſit Clemens VII. è familia Medicea.

Adrianus Pontifex moritur.

ANNO 1524. Franciſcus Gallorum rex ingentes coëgit copias, quibus Prouinciam à Cæſareanis fruſtrà tentatam tueretur. At vbi cognouit re infecta diſceſſiſſe Cæſaris militem, ipſe animum ad Mediolanum repetendum adiecit, nec voto fruſtratus ſuo, Mediolano potitus eſt. Indè verò infeliciter Ticineñ oppugnationi aliquot menſes dedit, nulla re memorabili confecta. Erat Ticini præſidium Germanorum, duce clariſſimo Antonio Læua Hiſpano. *Mediolanum capit Gallus.*

Hoc anno 26. Ianuarij Lucernæ fuit Heluetiorum conuentus, in quo vetus religio & Eccleſiæ ritus, cæremoniæ & inſtituta, iuſſa ſunt inuiolata retineri. Iam enim Zuinglius eam gentē ad res nouas concitare cœperat, cuius impia dogmata id temporis ſoli ferè Tigurini ſequebantur. Inter alia docebat Zuinglius, abolendas è templis imagines, Miſſam tanquàm impiam abrogandam. Quod vtiquè nihil erat aliud, quàm Antichriſti agere antecurſorem, qui iuge ſacrificium, quod in Miſſa fit, auferet ad breue tempus. Multùm ſudatum eſt à Lutero & eius tota poſteritate, malo dæmone id agente, vt Miſſa in ſummum apud omnes horrorem, abominationem, contemptum adduceretur, & magnos ea res ſucceſſus habuit in Europa, dum interìm barbaræ nationes apud Antipodes & hactenùs incognitas regiones veterem religionem & Miſſę ſanctiſſimum ſacrificium ſumma alacritate & deuotione complectuntur. Porrò quid lucri fecerit hic noſter orbis ſacroſancta Miſſa abroganda, partìm iam res ipſa abundè declarauit, & maiori ſuo malo ſentiet poſteritas, niſì reſipuerit, & egerit pœnitentiam. Hac ferè tempeſtate Bennonis olìm Miſneñ Epiſcopi, quem paulò antè Adrianus Pontifex diuorum catalogo adſcripſerat, oſſa & reliquiæ venerabiliter è vetuſto terræ tumulo eleuatæ ſunt, & annuæ feriæ in eius honorem inſtitutæ. Id ſupra modum malè habuit Luterum, quòd cerneret multùm ſuis conatibus detractum iri ea antiquæ pietatis fama & obſeruantia. Mox ergò libellum edidit hac inſcriptione: *Aduersùs nouum idolum & antiquum diabolum, qui Mıſnæ exaltandus eſt.* Ità ille inſanus nec diuis quidem iam beata apud CHRISTVM immortalitate fruentibus parcendum putauit. Non ſunt contaminandæ piæ aures atrociſſimis maledictis & contumelijs, quibus in hoc libello tum in Bennonem ipſum, tum *Cōuentus Heluetiorum.* *D. Bennonis reliquiæ eleuantur.* *Nota Luteri deploratam inſaniam.*

tum in alios quosdam diuos homo nefarius incurrit. O pudendam huius æui socordiam, quæ hoc monstrum ferre potuerit. Olim cùm Christiani ad sacrificandū falsis dijs compellerentur, illiq; recusarent, diceretq; non deos eos esse, sed homines fuisse impurissimos & sceleratissimos, ethnici magistratus non ferentes iniuriam, vt ipsis videbatur, deorum suorum, omni suppliciorum genere in martyros sæuiebant: at Luterus & eius similes dogmatistæ, æuo nostro in ipsum Eucharistię sacramentum, & in sanctos cum Christo iam regnantes, impunè, immò permultis applaudentibus, immanes euomunt blasphemias. Attamen quandoquè Deus & suas & sanctorum suorum iniurias egregiè vlciscetur.

Zuinglius discedit à Lutero. Per hoc tempus Zuinglius non contentus à Lutero dici Luteranus, sed ipse potiùs de suo nomine sectam auspicari cupiens, non solùm Catholicos transsubstantiationis assertores, sed etiàm Luterum ipsum, vnà cum pane & vino verum Christi corpus & sanguinem in Eucharistia haberi dicentem, oppugnare cœpit. Hoc quidem pessimè habuit Luterum, & hæc res occasionem præbuit atrocissimæ illi inter Luteranos & Zuinglianos digladiationi, quæ in hunc vsq; diem componi nō potest. Rectè hoc permisit sapiēs & bonus Deus, vt Luteri arrogantia à proprio discipulo comprimeretur, & mortales omnes intelligerent rectissimè dixisse D. Hieronymum, scripturas non in legendo, sed in intelligendo consistere. *In Dialo. aduersùs Luciferianos.* Ab vtraq; enim parte isti sectarij verbum Dei crepant, scripturas certatim proferunt: & tamen cùm certissimū sit, nō posse vtrosq; verū docere dū contraria dicunt, at nihilo minùs alij alijs cedere nolunt, & vtriq; praua scripturæ diuinę interpretatione & se & suos omnes miserabilitèr perdunt, cum vtrosq; rectè iam olìm damnârit hodieq; damnet Catholica fides, qua certissimè credimus, in Eucharistia sub speciebus panis & vini post Christi verba in sacrificio prolata, ipsissimum Christi corpus & sanguinem substantialitèr contineri, etiàm extra sumptionem, cùm hoc sacramentum non nisi omnipotenti Christi Iesu sermone conficiatur. *Carolstadius cōtra Luterum.* A Lutero hac in re iam antè dissensit Andreas Carolstadius, & cùm à Lutero acritèr repræhenderetur Ienæ, quòd Ecclesias scilicèt Luteranas turbaret, ille se cōtra ipsum scripturum, suamq; sententiam defensurum respondit. Tum verò Luterus, vt erat contendendi auidus, aureum illi nummum dedit, vt faceret quod minabatur. Posteà

libellos aliquot Carolstadius Basileę edidit, quorũ summa erat, non esse Christi corpus naturaliter in Eucharistia, nec tamen Zuinglij sententiam sequebatur, sed noua interpretatione ait, pronomine demonstratiuo, Hoc est, demonstrâsse Christum corpus suum mensæ assidens, non autem sub panis specie contentum. Hanc stultissimam opinionẽ Anabaptistæ quidam amplectebantur, & Zuinglij atq; Luteri interpretationem reijciebât. Porrò Zuinglius Carolstadium dicebat veritatem quidem agnoscere, sed quia troporum vim ignoraret, verba non recto ordine collocare. At ridicula fuit ea Zuinglij oratio, qui iam sibi de Collega, licèt inepto, nõnihil applaudebat: Alij Carolstadij expositionem ceu nimis duram & violentã respuebant. Indè accidit, vt Senatus Tigurinus cauerit, nè libelli Carolstadij in vrbe sua venderentur.

Nota mirabilem Euangelicorũ confusionem.

Luterus verò Zuinglij expositionẽ libello quodam confutauit. Ità nimirùm spiritus vertiginis, in Luterum & eius præclaram sobolem immissus, repètè multas ab illis extorsit absurdissimas verborum cœnę Domini interpretationes, alias ab alijs, & simul omnes à Catholicæ Ecclesiæ sententia discrepantes: ortumq; est implacabile bellum inter istos factiosos spiritus, qui cùm oẽs iactitent se veritatem demùm in lucem protulisse, non possunt tamen in vnam aliquam de re tanta conspirare sententiam, & à veritate sunt prorsùs alieni, & interìm miserrimam & rudem plebeculam in diuersas factiones & opiniones distrahunt, efficiuntq; vt iam permulti nõ videant, quem potissimùm in hac dogmatum mirabili varietate sequi debeant. Quis verò satìs deplorare possit, tam innumeras Christi Iesu sanguine redemptas animas, aliquot importunorum & turbulentorum ingeniorum arrogantia & philautia in certissimum exitium, horrendámque æterni ignis damnationem præcipites agi? Verùm hoc isti perditi tenebriones pro ludo habent, modò ipsi sibi aliquod possint parare nomen, licèt cum summa hæreseos ignominia coniunctum.

Præcones Euangelici inter se tumultuantur.

Scripsit hac tempestate Luterus libellum Germanicum de mercaturis & fœnore. Quid eo libello spectârit, res ipsa satìs declarat. Multus ibì est in exaggerandis oneribus, quæ accidant Germaniæ auaritia mercatorum. Videbatur rem cum solis habiturus mercatoribus, & animo verè pio illorum mala studia repræhensurus. Sed multitudinis animos & sibi conciliare, & in

Luterus seditiosè scribit. principes irritare moliebatur. Quod nè temerè scripsisse videamur, ipse se prodit, eodem in libello ità inquiens: Reges & principes hic attentos esse oportebat, & ex iuris seueritate hæc interdicere. Sed, vt audio, habent illi caput isthic & partes: fitque quod est ab Esaia dictum: *Esai. 1.* Principes tui socij furum. Intereà si quis aureum vnum aut dimidium furto tollat, cum suspendio necant: porrò sua habent commercia cum illis, qui totum orbem expilant, plusque furantur, quàm cæteri omnes, vt verum permaneat quod dici solet, Grandes fures, paruos tollunt in crucem, &c. Puto equidem satis hinc apparére, quàm ille multam præbuerit materiã multis editis libris tumultui Rusticorum, tametsi Sleidanus culpam omnem à Lutero in Munzerum transferre conatur, cùm tamen, si vir bonus fuisset, in Luterum ipsum, tanquàm eius mali fontem, potiùs referre debuerit. Ex Luteri enim scriptis Munzerus occasionem hausisse videtur, non facilè fortassis talia ausurus vnquàm, nisi illi Luterus ad quiduis audendum viam egregiè muniuisset.

Monialis fugit è monasterio, Lutero approbante. Scripsit prætereà libellum alium Germanicum de flagitioso cuiusdam monachæ è suo cœnobio recessu, quem non dubitat inter diuina numerare miracula, homo totus à malo dæmone obsessus & occæcatus. Fuit Islebij insigne monasterium virginum, in quo Florentina quædam, cum cæteris monasticen professa, corpore degebat, nõ animo. Erat illa iam Luteri inescata blandissimis vocibus, ad carnis sectandas voluptates etiàm Deo sacratas virgines egregiè incitantibus, quasi nulla sit votorum vis, liceatque spretis votis, spreto omni pudore & verecundia, omni calcata honestate & religione, post datam Deo perpetuæ continentiæ fidem transire ad nuptias, & Christo immortali sponso repudiato, homini mortali breuissimæ cuiusdam captãdæ causa voluptatis se sceleratissimè prostituere. Itaque conquesta fuit illa cuidam è suæ stirpis hominibus, vitam monasticam nullo pacto sibi conuenire, velle proinde se ait ex monasterio discedere. Res delata est ad Abbatissam. Ea multis modis studuit eam ab hac amẽtia reuocare: sed cùm nihil efficeret, iussit eam ex monastici canonis præscripto asseruari in custodia. Accidit intereà, vt quæ illi asseruãdæ designata erat, ostium carceris casu quodam apertũ relinqueret. Quod cernẽs Florentina, clanculò indè se subduxit, & ad Luterũ, patronum scilicèt

pudi-

pudicitiæ & integritatis, profugit. Ille cōtra omnes Abbatissæ querelas graues, quibus illam profugam periurij & voti violati ream accusabat, libellum euulgauit, quo docere voluit nouus euāgelista, alumnus nō Christi, sed Iouiniani, aut alicuius eo deterioris, nō sine præcipuo præpotentis Dei miraculo illam fuisse ex inferno ereptam. Monasterium enim ille vir optimus non alio quàm tartari loco habuit, vt indè etiàm, tāquàm ex vnguibus leonē, liceat hominē penitùs habere perspectū. Scilicèt grande prodigium fuit, aperto ostio fugere. In illo autem libello ridet miracula, quæ circa obsessos à dæmone fiunt, quos ait aqua lustrali nō cruciari, sed id tantùm eos fingere: queādmodùm olìm, teste D. Hieronymo, impius Porphyrius & Eunomius, ꝙ martyrū cineribus mali dęmones torquerentur, aiebant præstigias esse dęmonum, & non verè clamare dęmones, sed sua simulare tormenta. Sic nimirum Luterus, nō immeritò à Zuingliano quodā crassus rusticus appellatus, immanis cuiusdam miraculi loco habet, ꝙ petulans fœmina patente carceris ianua aufugit: ꝙ autem dæmones aqua sacra torquentur, id vult fingi ab illis. Eundē in modum Matthias Illyricus & eius socij, architecti historiæ Magdeburgensis longè vanissimæ, derident solennem illum apud Catholicos aquā consecrandi ritū, noluntq; eum ab Alexandro antiquissimo pontifice & martyre, sed ethnico nescio quo Pontifice vsurpatū. Nō est dubium, à malo dęmone incitari id genus homines, vt ea omnia in contemptū adducant, quibus catholica Ecclesia ceu præsidijs quibusdā vtitur aduersùs insultus & machinationes dęmonū. Sed sacræ aquæ tam est antiquus in Ecclesia vsus, & totiès etiàm ad maxima edēda miracula comperta vis, vt istos meritò sui pudere debeat, dum eam oppugnant. Non ità pridèm in lucē editi sunt octo libri Constitutionum Apostolicarū, à Clemente Romano conscripti. In ijs hæc habetur oratio: Domine Sabaoth, Deus virtutum, creator aquarū & dator olei, misericors & benigne, qui dedisti aquam ad potū & munditiem, oleum ad exhilarandū faciem in exultatione lętitiæ: ipse quoq; nunc per Christū sanctifica hanc aquam & hoc oleum, in nomine eorum qui attulerūt, & da virtutem sanitatis effectricem, ægritudinum expultricem, dæmonum fugatricem, omnibus insidijs aduersariam per Christū, qui est spes nostra, quo cum tibi gloria, honor & cultus cum sancto spiritu in secula, Amē. Possent

Aduersùs Vigilantium.

Aqua lustralis antiquus vsus.

Lib. 8. ca. 35.

in huius aquæ cõfirmationem plurima adduci, ſed non eſt huius loci. Hic ſatis ſit indicâſſe, Luteri ſpiritũ eam aquam ferre non poſſe, porrò verò libentèr hominibus perſuadere velle, laſciuientem mulierculam, blandiſſimæ Dominæ Veneri litare cupientem, non ſinè ingenti miraculo apertis oſtijs è cœnobio ſceleratè aufugiſſe. Sed hoc profectò ſtupendo non vacat miraculo, vllum potuiſſe reperiri hominem, qui tam inſulſo & portentoſo nugatori fidem commodaret, quem non pudet fœdis ſceleribus patrocinari.

Comitia alia Norinbergæ. Hoc anno rursùs Comitia habita ſunt Norinbergæ. Miſit eò Pontifex legatum Cardinalem Laurentium Campegiũ, virum ſanè eximia eruditione & multa prudentia ac rerum peritia inſignem: cui aduētanti omnes ferè principes extra portam proceſſêre obuiàm honoris cauſa: ſed tamen comitèr eum precabâtur, nè more ſolenni & cum ſolitis cæremonijs vrbem ingrederetur, quòd multi iam è vulgo Luteri doctrina imbuti, alienis eſſent animis in Põtificem: idq; factum eſt. Venit eò quoquè Regis Hungarorum Ludouici legatio, triſtiſſimum de Turcarum impreſſionibus nuncium adferens, & neceſſaria poſcens ſubſidia. Verùm perquàm cõmodè accidit Turcæ, quòd iam Germani de religione inter ſe parùm conſentirent.

Luterus contra 2. Cæſaris mandata. Circa hæc tempora ſcripſit Luterus cõtra duo Cæſaris mandata, tãto furore & animi impotentia, vt morſus exitiales intentare videretur, idque tum Cæſari ipſi, tum reliquis principibus viris, quibus ait Turcam deciès eſſe & meliorem, & prudentiorem: quosq; incũctantèr per ſummam contumeliam vocat ſtolidos, fatuos, *Nota Luteri ſpiritum.* inſanos, furioſos & amẽtes moriones. Sed niſi ipſe planè amens & inſanus eſſet, tam impotentèr in principes nõ inueheretur. Cui honorem, inquit Apoſtolus, hono- *Rom. 13.* rem. Verùm id temporis Carolus Imperator grauiſſimis rebus implicatus fuit, ità vt nefarium hominem comprimere non potuerit.

Sleidanus ſuo more has Luteri atroces & intolerãdas calumnias in principes diſſimulat, ſcilicèt nè Lector furioſi hominis barbaris vocibus permot⁹, ab eius doctrina deſciſcat, aut certè eam vehementèr ſuſpectam habeat. Hæc autem omnia non parùm faciebant ad ciendas turbas & ſeditiones concitandas: nec poſſunt Luteri ſtudioſi ab illo amoliri culpam tumultûs ruſticorum, qui paulò pòſt ſecutus eſt. Suis enim importuniſſimis

ſimis ſcriptis non niſì bellicũ cecinit: nec tamen aduertit miſera plebs, quem hominem ſequeretur. Miſcebat enim ſeditioſis vocibus verba quædam, pietatis quandam ſpeciẽ præ ſe ferentia, & hac arte tegebat animum ſanguinarium.

Caroli V. literæ ad principes.

Sub hoc fermè tempus ex Hiſpanijs Carolus Cęſar literas dedit ad principes, quibus decretũ Norinbergeñ Conuentûs acritèr reprehendit, & Comitia Spiræ indicta fieri vetuit, vbì Principes & ordines Imperij rationẽ inituri erant conſtituendæ religionis vſque ad tempus Concilij. Id enim ad ipſos minimè ait pertinere. Antequàm hæ literæ veniſſent in Germaniam, Legatus Pontificis Campegius, Ferdinandus Auſtriacus, Epiſcopus Salsburgeñ, Duces Bauariæ Vuilhelmus & Ludouicus, & aliquot Epiſcoporum legati, Ratisbonæ conuentus habuère, atq; inter ſe fœdus percuſſère, quô Luteranæ hæreſi poſſent fortiùs ire obuiàm: multa quoquè ibì ſaluberrimè decreta ſunt pro Catholica tuenda religione, & Luteri dogmatibus profligandis & extirpandis. Legatus quoq; Pontificis Campegius, quòd intellexiſſet Cleri malam vitam multis è vulgo ruendi in hæreſes magnam præbere occaſionẽ, quædam decreta promulgauit, quibus Cleri mores reformarentur, & abuſus remouerentur, quæ alij quoquè Principes grata & rata habuère. Erat enim frequens in ore Luteranorum dogmatiſtarum mala vita Cleri, & hac idẽtidèm commemoranda, mireq; exaggeranda, multorum animos in Clerum concitabant: nec eos mouebant exempla bonorũ, qui erant multi in clero, ſed ſatìs habebant inueniſſe quod apud vulgus traducerent, quod optabant ardere magìs ac magìs odio Cleri.

Fœdus principũ Catholicorum.

Fuit apud Antuerpienſes quidã Henricus Zutphanius Prior Auguſtinianorũ. Is cùm in hæreſim Luteranam, quam ſemèl abiurârat, relapſus eſſet, vltimo afficiendus ſupplicio, perfregit carcerem, & è Brabantia Bremam profugit. Tandèm Meldorpij apud Thietmarſos hoc anno perfidiæ ſuæ pœnas dedit, flammis exuſtus. De eius ſupplicio lamentabilem ſcripſit Luterus epiſtolam ad Bremenſes, quos ille Henricus apoſtata ex Catholicis fecerat Luteranos, qui tamen poſteà ex Luteranis facti ſunt Zuingliani vel Caluiniani. Sleidanus ſcribit eum propter euangelij doctrinam fuiſſe interfectum: ſcilicèt vt hæreticum Luteranum in martyres referat. Eat ille quò dignus eſt cum talibus Pſeudomartyribus.

Apoſtata comburitur.

ribus. Volebat ille apoſtata Thietmarſos bellicoſam gentem ab Euãgelio Chriſti ad Pſeudoeuangelium Luteri traducere: ea cauſa, non vt martyr, ſed vt hæreticus peremptus eſt. Multùm ille conabatur inter clerũ & populum excitare diſcordiam, primò Antuerpiæ, deindè Bremæ, poſtremò Meldorpij. Luterus ei⁹ ſcripſit hiſtoriam, aitq; eum Antuerpiæ à tyrannis expulſum, veniſſe Bremam. Atquì non ille expulſus fuit, ſed fracto carcere aufugit, alioquì vt relapſus in hæreſim pœnas luiturus. Sic iſti inuicèm ſe ornant mẽdacijs, vt intelligas omni vera virtute deſtitutos, nihil in ſe habere, quod vllam veram laudem mereatur.

ANNO 1525. Franciſcus rex Galliarum, cùm iam in quartum menſem fruſtrà oppugnâſſet Papiam, nouis Cæſaris copijs ſuperuenientibus, prælio decertare coactus eſt. Cuius is fuit euentus, vt nobiliſſimis quibuſq; Gallorum ducibus & proceribus interfectis, Rex ipſe gnauitèr pugnans, viuus in hoſtium poteſtatem conceſſerit. Ea victoria Hiſpanis & Germanis effuſiùs tum lætãdi materiam præbuit, quòd in natalem Caroli Cæſaris diem, qui eſt D. Matthiæ ſacer, incidiſſet. Rex ineunte æſtate à Genua in Hiſpaniam perducitur à Carolo Lanoio, qui ea calamitate conſternatum eius animum, inijcienda meliori ſpe erigere nitebatur. Vbì in Hiſpaniam ventum eſt, Cæſar eum ſuum in cõſpectum venire noluit. Id verò vſqueadeò malè habuit regem ſua ſpe iam deiectum, vt in morbum inciderit, qui ei ſupremum vitæ diem allaturus videretur, niſì eum humaniſſimus Cæſar liberali colloquio blandè & amicè conſolatus, propedièm dimiſſurum ſe recepiſſet. Erat enim Franciſcus magno & excelſo animo: atq; vtinàm inter Carolum Cæſarem & ipſum ſyncera & conſtans pax & amicitia cõflari potuiſſet, meliori certè loco hodiè eſſet Reſpub. Chriſtiana. Vterq; enim princeps & longè erat potentiſſimus, & Catholicę religionis obſeruantiſſimus. Sed hauddubiò peccatis noſtris id effectum eſt, quòd perpetua ferè inter illos bella extitêre.

Carolſtadius primus vxorius ſacerdos.

Suprà mentionem fecimus Andreæ Carolſtadij archidiaconi Vuittenbergenſis. Is primus omnium ex ſacerdotum ordine vxorem duxit, ſcortum dixiſſem veriùs. In illis nuptijs Miſſa celebrata eſt, cui⁹ totũ officiũ à Luteranis compoſitũ fuit, tale reuerà, quod vel ſolum ſufficeret ad concitandam Dei in nos indignationem.

Meritò

Meritò de illis dici poterat, qui eam Missam celebrârũt, Fiat oratio eorum in peccatum. Cùm autem miser ille Carolstadius Vuittenbergæ, reuerso è sua Patmo Lutero, non posset sua somnia liberè in vulgus spargere, obsistente ei Lutero, qui solus volebat præcipuus videri, abijt indè Orlamundam ducis Saxoniæ oppidum, vbi fretus populi fauore, publicè Luterum repræhendit. Id minimè ferens Luterus, tandèm effecit vt è tota Saxoniæ ducum ditione profligaretur, licèt paulò antè summus fuisset Luteri amicus. Et quanuis ipse non minùs quàm Luterus creparet verbum Dei & purum Euangelium, tamen cedere compulsus est, & vitã interìm agere miserrimam cum sua non vxore, sed incesta concubina, quę quidẽ genere nobilis erat. Tandèm miser ille hostis sui Luteri opem implorare coactus, & eius precibus adiutus, in Saxoniã redijt ea lege, nè quid contra Luterum vel verbo vel scripto palàm assereret. Scripsit in eũ valdè acerbè Luterus, & concitatæ rusticæ seditionis, in qua vltra centum rusticorũ millia periêrũt, admodùm eum suspectum reddidit. Scripserat antè in Luterum Carolstadius, nec omìnò sinè precio, quia aureũ nummum ab ipso acceperat. Itaq; huius anni initio Luterus ei respõdit libro, cuius titulũ esse voluit, *Cõtra cælestes prophetas.* Scripserũt verò in Carolstadium etiàm alij Luterani, & in ijs Vrbanus Regius, de quorum omnium scriptis apostata Oecolampadius in suo Antisyngrammate hoc reddit testimonium, quòd causam Carolstadij non tam subuerterint, quàm confirmârint. Et hoc Oecolampadij testimonium, quanuìs hominis infamis, non parùm habet ponderis apud Sacramentarios, licèt Luterum oppugnet.

Psal. 108.

Luterus proscribi facit Carolstadiũ.

Nota testimoniũ Satanæ contra Satanam.

Huius anni mense Martio Zuinglius libellũ edidit *De vera & falsa & religione*, quem etiàm non dubitauit in Catholica religione constantissimo Galliarum regi Francisco dedicare. In pręfatione eius libelli hęc leguntur: Diabolus nos tentat per homines obstinatos, qui cùm videant veritatem de cœna Domini non per se sed per alios in lucem proferri, more furiosorum criminari alios, & in eos bacchari incipiunt: quibus verbis non obscurè Luterum ipsum & eius propugnatores perstringit, quos sanè disertis verbis ait à diabolo instigari, & instàr furiosorũ debacchari &c. Videât iam miseri & cęci homines, quàm meritò Luterũ damnârit Catholica Christi Ecclesia, quandò tam malè etiã proprij discipuli

Zuinglius dedicat librum regi Christianissimo.

Luterum perstringit.

de illo sentiunt. Et tamen Zuinglius nihilo fuit Lutero melior, immò in quibusdam etiàm deterior.

Per hoc tempus idem Zuinglius cum suis Ecclesiæ Tigurinæ ministris & symmystis multùm egit in frequentissimo Tiguri Senatu, vt Missa & Eucharistiæ adoratio prorsùs aboleretur. Restitit illis aliquandiù vir quidam egregiè catholicus: sed quia plausibilis valdè erat Zuinglij doctrina, quæ confessionem peccatorum, ieiunia, labores pœnitentiæ, & id genus alia reijceret, decretum est in Senatu, vt Missa deincèps in perpetuum exularet, &, vt quidã ineptus ait, mox secuta est publica totius Ecclesiæ Tigurinæ gratulatio & lætitia: Scilicèt lætantur hæretici, cùm malefecerint, & exultant in rebus pessimis. Catholici hauddubiò cùm hæc & id genus alia legunt, nõ possunt aliud quàm gemere & plangere istorum prodigiosam cæcitatem. Lætantur Christiani, immò pseudochristiani ablatam esse Missam, nec vident miseri hoc propriè pertinere ad Antichristũ, cuius organa sunt Turcæ & Tartari, atq; antecursores hæretici temporum horum. Vt autẽ Zuinglius in sua hac impietate esset pertinacior, scribit se quodam somnio admonitum esse. Ità apud illũ hac in re grauissima permultũ habuit momenti insanientis cerebri somnium, cùm alioquì nihil apud se valere velint nisì scripta diuina. Est autẽ in hoc somnio id magnoperè obseruandum, quòd Zuinglius ipse palàm affirmat, nescire se an ille admonitor, qui in somnis illi apparuit, ater fuerit an candidus. Quæ res argumento est, in rebus grauissimis quàm impiè isti ludant, nec alicuius pensi habeant, vtrùm à bono vel malo spiritu hauriant dogmata. Sed ità illudi par est illos, qui suum iudicium totius orbis iudicio anteponunt. O cæcos duces cæcorum,

Mißam Tigurini abrogant. Prou. 2.

Zuinglius somnio incitatur ad abrogandam Missam.

Libet hoc loco aliquot cœnæ Dominicæ ritus adscribere, quos isti homunciones è suo cerebro confinxerunt, vt videant Catholici, quàm nihil isti à summa barbarie discrepent. Tiguri, quod est præcipuum Heluetiorum oppidum, hic seruatur ritus, omnibus pijs valdè abominandus: Finita concione, mensa infertur, & munda mappa insternitur. huic imponitur canistrum pane azymo plenum, catini quoquè & pocula lignea, (Nihil enim hîc periculi est, vbi nullus est sanguis Dñi, sed vinum solùm) quę vino implẽtur. Accedit ad mensam Ecclesię minister cum diaconis, & totum cœtum ad attentionẽ excitat; mox alter ex diaconis subijcit institutionẽ

Tigurini vt suam seruent cœnam.

cœnæ

cœnæ Domini ex Epiſtola ad Corinthios, (de qua tamen inſtitutione & eius ritibus ipſe dicit Apoſtolus eodem loco: Cætera,cùm venero,diſponam,tanquàm copioſiùs Corinthijs traditurus cœnæ peragendæ ritum, quod iſti nolunt aduertere, quia dati ſunt in reprobum ſenſum) alter verò recitat partem capitis ſexti Ioannis. Mox recitato ſymbolo fidei, paſtor vel miniſter admonet,vt quiſque ſeipſum examinet & exploret,nè indignè accedendo,corporis & ſanguinis Domini reus fiat.(Sed quomodò poteſt eſſe reus corporis & ſanguinis Domini,qui illud reuerà non accipit? O miſeros homunciones.) Poſteà omnes ſe in genua demittunt, & paſtore præeunte,orationem Dominicam dicunt. Ea abſoluta, paſtor accipit panem, (& certè nihil aliud quàm panem, quia iſti paſtores non ſunt ſacerdotio initiati, aut certè non intendunt quod Eccleſia intendit) & rursùs ipſe quoquè alta voce recitat inſtitutionem Cœnæ Dominicæ: deindè panem miniſtris diſtribuit,& poculum porrigit,qui panem in catinis, & vinum in cyathis circunferunt, & populo exhibent. Quiſque in manus ſumit quod traditur à miniſtris, edit, & proximè aſſidenti offert partem eius quod accepit, ſimilitèr etiàm poculum porrigit. (Mirum, cùm iſti vſqueadeò timeant, ſi vna ſpecie vtantur, non timere illos, nè fortè à vicino Morbum Gallicum, aut Peſtem, aut aliud aliquid eiuſmodi contrahant. Certè nunquàm illi ſic acciperent Corpus & ſanguinem Domini, ſi Catholica Eccleſia hunc modum præſcriberet.) Interìm verò dum de hoc non Domini,ſed factitio (nè quid iam dicam grauius) pane edunt & de poculo bibunt,vnus ex Eccleſiæ miniſtris prælegit ex euangelio Iohannis verba Chriſti ad paſſionem euntis, incipiens à pedum ablutione, quæ quidē cùm ibì expreſſum habere videatur Domini mandatum, tamen ab iſtis prorsùs negligitur: porrò calix vrgetur,cuius nullum vſquàm extat expreſſum mandatum.Porrò verò ſi catini & pocula ad menſam redeunt, (quod fortè rarò accidit, largitèr ſuauia vina potantibus fratribus & ſororibus Euangelicis) Eccleſia iterùm in genua procumbit, & Deo gratias agit pro beneficio redemptionis Chriſti. Piget hac de re quicquam ampliùs ſcribere, cùm ſit & ridicula & impia, à maleſanis & fanaticis cerebris commenta in Catholicę Eccleſię contemptum.Et hic quidem ritus Tiguri ſeruatur. Porrò in ipſo agro Tigurino miniſter omnia ſolus recitat, & ad

1.Cor. 11.

Ritus cœnæ in agro Tigurino.

mensam singuli accedunt. Pulchrè nimirùm, quia sic visum est Zuinglio. Basileæ verò Oecolampadius summus Zuinglij amicus hunc seruauit morem: (vt singuli eant in adinuentionibus suis) Pro suggestu legebat omnia vsque ad verba cœnæ, quæ ante mensam recitabat. mox finita oratione & conuocatione, sequebatur communio. Interim dum communio fieret, plebs psalmos vernacula lingua cantabat. Finita communione, cœtum cum exhortatione dimittebat. Immensi operis fuerit, singulorum diuersos ritus commemorare, quibus populus miserandum in modum in pugnantissimas opiniones diuulsus est, ridentibus interim istis planè dissonis noui Euangelij buccinatoribus, quòd singuli habeant suos sectatores, quibus de suo ferè cognomine possint nomen imponere.

Ritus Basileensis.

Hac tempestate Sueuici aliquot Luterani Doctores, nempe quatuordecim, Halæ Sueuorum conuenerunt, & scripto quodam, quod Syngramma dici voluerunt, (author putatur fuisse Ioannes Brentius insignis Luteranus) Oecolampadij sententiã damnârunt, Luterani scilicèt Zuinglianũ. Nec se deserit Oecolampadius, mox Antisyngrãmate respõdet Sueuis illis Quin & Bucerus desertor instituti Dominicani (Nã pleriq; omnes noui Euangelij authores & signiferi, apostatæ monachi, & eoipso infames ac detestabiles fuêre) scripsit ad quosdam ex Sueuis illis, vt perpenderent quàm parùm deceat eos qui eundem Christum docent, diffidere &c. Sentiebant facilè apostatæ & desertores illi, ex mutuis his ipsorum dissensionibus pessimum ad omnes manare fœtorem, & cupiebant quidem rem compositam, sed præ animi tumore, cùm suam, non Christi gloriam quærerent, alij alijs nihil concedere voluerunt. Benedictus Deus, qui eum in modum confudit idiomata constructorum nouæ turris Babylonicæ. Et licèt hoc vno saltem argumento satìs superque intelligi licebat, homines istos non Christi, qui pacis & author & amator est, sed satanæ, qui rex est super omnes filios superbiæ, & suos sectatores suî efficit similes, hoc est, pacis & concordiæ Catholicæ inimicos, spiritu duci, tamẽ misera plebs lucem euangelicam inuenisse se putans, à Catholica quidem Ecclesia libentèr discessit: sed interim tamen nunquàm potuit certam vnam aliquam, quam omnes sequerentur, doctrinam inuenire, sed vt quæque regio Germaniæ & vicinarum prouinciarum his vel illis factioni-

Luterani damnant Oecolampadium.

Oecolampadius se tuetur.

ctionibus deditos accepit concionatores, ità in hanc vel illam concessit factionem: adeò vt eò tandèm res redierit, vt multis locis etiàm sub eodem tecto tot sint sectæ, quot sunt capita: quod quidem est omnium flagellorum Dei longè acerbissimum. Verùm hoc necesse est illis accidere, qui à Catholicæ Ecclesiæ vnitate discedunt.

Libellum Sueuorũ, cuius iam meminimus, Iohannes Agricola, tum temporis Luteri studiosus, vertit Germanicè: Luterus eam versionem præfatione probat, simulque testatur, se Sacramentarios planè execrari. Illi præfationi respondit Oecolampadius Germanicè. Si verò Luteri doctrina à Christo manauit, vt & ipse videri voluit, & eius studiosi iactitant, cur non habet apud eos pondus hæc eius sententia, qua Sacramentarios execratur? Cur tam multi à Lutero ad Zuinglij castra perfugiunt? Aut si in re tanta errat Luterus, cur non intelligunt, non Christi, sed mendacij spiritu eum ad sua scribenda commenta incitatum fuisse? *Luterus execratur Sacramẽtarios.*

Scripsit hoc tempore contra Zuinglianos etiàm Ioannes Pomeranus excucullatus monachus Epistolam quandam Latinè & Germanicè, Luteri tantus amicus, vt eum Vuittenbergensis Ecclesiæ pastorem fecerit. Sed tales pastores à suo grege arceat Christus.

Miserunt hac tempestate Argentoratensis Ecclesiæ ministri Euangelici legatum suum ad Luterum, qui eum & suos hortaretur ad concordiam, vt regnum Pontificis Romani coniunctissimis viribus oppugnare possent. (Ità certè ipsi de se scribunt, nec pudet eos tantam sui pectoris vecordiam posteris prodere, qui vel ex hoc solo Romani Pontificis odio & insectatione facilè intelligent, eos satanæ satellites fuisse.) Præclarè enim inter alia multa à Diuo Cypriano vetustissimo atque eloquentissimo martyre scriptum est libro primo Epistola tertia: Quales putas esse eos, qui sacerdotum hostes, & contra Ecclesiam Catholicam rebelles, nec præmonentis Domini comminatione, nec futuri iudicij vltione terrentur? Neque enim aliundè hæreses obortæ sunt, aut nata sunt schismata, quàm indè quòd sacerdoti DEI non obtemperatur, nec vnus in Ecclesia ad tempus sacerdos, & ad tempus iudex vice CHRISTI cogitatur: cui si secundùm magisteria diuina obtemperaret fraternitas vniuersa, nemo aduersùm sacerdotum collegium quicquam moue- *Nota, pacem volũt sectarij, vt possint oppugnare Ecclesiam.*

moueret, nemo post diuinum iudicium, post populi suffragium, post coëpiscoporum consensum, iudicem se non iam Episcopi, sed Dei faceret: Nemo dissidio vnitatis Christi Ecclesiam scinderet: nemo sibi placens ac tumens, seorsùm foris hæresin nouam conderet. Hæc quidem ille sanctissimus Episcopus: sed hæreticis frustrà commemorantur, quippe subuersis, & proprio iudicio condemnatis. Luterus verò nihil Argentinensium ministrorum motus admonitione, è diuerso potiùs hortatur Zuinglium & Oecolampadium, vt desinant animas seducere, planeque affirmat, aut se, aut illos satanæ ministros esse.

Nota.

Indignum putabat Luterus, qui illis cederet; sed expectabat, vt in ipsius sententiam omnes concederent. Quid interim mentis habebant, qui Luteri doctrinam secuti, nouam de Eucharistia opinionem proferri videbant, idque non sine Luteri tanquàm errantis repræhensione? An non puduit eos tam leuitèr à Catholica Ecclesia ad Luterum defecisse, cùm viderent se in summum salutis suæ discrimen hac dogmatum diuersitate coniectos, & quidem intra paucos admodùm annos? Felices ergò illos, qui se intra Catholicæ Ecclesiæ vnitatem continuerunt.

Thomas Munzerus rusticorũ tumultus ciet.

Per hoc tempus extitit quidam Thomas Munzerus presbyter, homo importunissimus & audacissimus. Is ex scriptis Luteri hausta occasione, multis Germaniæ locis credulam nimis & imperitam rusticorum turbam ad seditiones concitauit, & primò in Clerum, mox in principes inflammauit. Itaque magnus hoc anno diuersis in locis factus est agrestium hominum concursus, ad inauspicatam quandam libertatem adspirantium, & multa ab eis nefariè & sceleratè sunt admissa, per summam crudelitatem occiso, præter alios nobiles viros, Ludouico comite Heluesteno, qui in matrimonio habebat Maximiliani Cęsaris filiam notham: incensisque in vna Franconia ducentis & eo ampliùs arcibus & monasterijs. Non dubium quin supremam is tumultus Germaniæ & vicinis prouincijs calamitatem fuerit allaturus, nî maturè tam improbi conatus Principum armis prorsùs impediti & elisi fuissent. Feruntur hoc in tumultu, vt antè dixi, vltra centum millia rusticorum in Germania & Lotharingia cecidisse. Animauerat plerosq; Mũzerus, dicens inter alia, se omnes bombardarum ictus sua manica excepturum. Sed ille non diù pòst captus est

200. arces & monasteria inflammata.

Centum millia rusticorum cæsa.

Fran-

Francusij, & traditus Ernesto comiti à Mansfelt inprimìs catholico, in custodia seruandus. Captus est etiàm socius eius nomine Phiferus, monachus apostata: sed hic obstinato animo permansit in errore, & sic gladio cæsus occubuit. Munzerus verò fertur ex animo doluisse, errores reuocâsse, præmissa Confessione sub altera specie Eucharistiam accepisse, & ità demùm gladio percussus, ex hac luce migrauisse. *Munzerus resipiscit.*

Luterus vbi vidit miseram turbam armis principum, quibus iam extrema quæque ceu quidam Pythius Apollo minatus erat, horrendum in modum concisam & profligatam, mox verso stylo, scripsit librum in rusticos, vt se principibus venditaret nequàm & versutus homo, qui suis pestilentissimis scriptis magnam illi seditioni & cædi ansam præbuerat, vt facilè potest re ipsa doceri. Sanè intra vnum mensem Maium maiores tum clades cædesque & vastitates perpessa est superior Germania, quàm bello decennali ab Hispanis & Gallis per id tempus Italia. Vnus Lotharingiæ dux Antonius, in vna Alsatia supra 26. millia rusticorum cecidit. Misera erat tum Germaniæ, præsertìm superioris, habitudo, cùm subditi plerique aut apertam vim in principes intenderent, aut animis clàm rebellionem meditarentur. Hunc fructum peperit præclarum Luteri Euangelion. Soluti enim religione animi, & ad carnis quandam libertatem à Lutero vocati, imperia pati non poterant. *Scribit in rusticos Luterus.*

Nec vrbibus deerant factiosi homines, qui seditiones excitarent in Clerum & senatum. Tumultuatum est atrocitèr Francophordiæ ad Mœnum, mox Moguntiæ, paulò pòst etiàm nonnihìl Coloniæ Agrippinæ: sed non impunè tulerunt eorũ tumultuũ authores. Coloniæ certè nullis machinationibus efficere potuerunt Luterani, vt illic eis liceret publicè concionari. Quædam aliæ Imperij vrbes, nè similia à vulgo paterentur, magnis impensis coacti sunt conscribere militem, quo se aduersùs vim seditiosæ plebis tuerentur. *Seditiones oppidanorum.* *Coloniensium constantia.*

Francophordiæ ipsis Paschatis ferijs duo ex infima plebe, alter sartor, alter sutor, seditionis fuêre capita. Primo ìmpetu plebs armata irruit in cœnobiũ Dominicanorum, sed ea tamen vsa moderatione, vt contenta vino imperiosè postulato, ab omni maleficio, quòd ad direptionem aut vastationem rerum attinet, abstineret. Vrbis portæ interìm clausæ seruabantur. seditiosus populus Senatum loco mouebat, atq; totius *Tumultus Francophordiæ.*

vrbis

vrbis imperium & administrationem in 24. ex plebe delectos transferebat. Multa sanè fiebant ab illis insolentèr, & quasi Dictatores quidam, leges promulgabant, minas quoquè & Clero & Senatui petulantèr intentabant. Habebant earum rerum authorem Luterum, qui scriptis & verbis suis miseros Germaniæ homines dementabat. Scripserant Francophordienses illi ex plebe delecti, capita 47. ex Luteri prodigiosis paradoxis sumpta, eaque pro legibus haberi volebant, quæ nimis longum est hic recensere. Et vt alios quoquè haberent suæ improbitatis complices, ea capita 47. ad Moguntinos & Colonienses transmiserunt. Moguntiæ ergò populus transuersìm actus æquè vt Francofordienses, multa procacitèr egit in clerum, toto triduo, clausis portis, manens in armis. Cogebatur Clerus etiàm ad iniquas pacis conditiones descendere, maximè quòd Rustici tumultuantes, seditiosorum istorum hominum audaciam augerent: sed non diù post extincta illa agrestium hominum colluuie, & Francophordiensium & Moguntinensium temerarij ausus repressi sunt, & in irritum redacta, quæcunque à Clero per vim & seditionem extorserant. Multus supra modum est Sleidanus in recitandis ijs, quæ Luterus hac tempestate de Rusticorum tumultu scripserit: sed imprudens multa scribit, quæ & Luterum & ipsum pudefaciant. Ait Luterum scripsisse principibus, eorum dominatum homines nec posse, nec velle, neque sanè debere ferre diutiùs: negocium hoc plebis in ipsos insurgentis, Deum agere, & bellum eis facere, & impietatis ipsorum pœnam exposcere. An non hoc erat homines in principes armare? an non hoc erat tumultuantium & seditiosorum hominum factum probare, cuius ait Deum ipsum esse authorem? Et tamen paulò pòst subiungit Sleidanus scripsisse Luterum, se sempèr ab initio docuisse modestè, & à seditionibus vehementèr abhorruisse, & hortatum esse populum, vt tyrannidem & impiam principum dominationem tolerarent. Quæ hæc, obsecro, amentia est, quòd intra vnam eandemque periodum tam pugnantia Luterum scripsisse testatur ille Sleidanus, vt & modestè sempèr docuerit, & nihilo minùs Principum imperium vocet tyrannidem & impiam dominationem? Iam rursùs post pauca profert Luteri scriptum ad Principes contra Rusticos, aitq; eum classicum cecinisse & monuisse, vt in eos non secùs àc in efferatas beluas impetus promiscuè fiat ab omni-

Itèm Moguntiæ.

Sleidanus & se & Luterum pudefacit.

omnibus. Et hîc fatetur Luterus, teste Sleidano, se necessariò stylum vertere debuisse. Verùm abeat Sleidanus cum suo Lutero ad solas terras. Vult miser fascinare lectorem, vt fœdissimas Luteri antilogias, crassaque mendacia & legat quidem, & tamen non animaduertat. Iam suprà dictum est, Luterum appellâsse principes nostros, stolidos, furiosos & amentes moriones: & Turcam eis decuplo esse meliorem, multaque alia petulantèr scripsisse in principes. An non hoc erat subditos concitare in principes? An non hoc erat miseris persuadere, vt Turcarum tyrannidem, quàm Cæsaris & principum suorum legitimum imperium, pati mâllent? Et interim, si dijs placet, referente Sleidano, non dubitat ille sanguinarius euangelista dicere, se sempèr docuisse modestè, & à seditionibus vehementèr abhorruisse. Sed quicquid vel Luterus de seipso, vel in Luteri defensionem scribat mendax Sleidanus, hoc vnum certissimum est, Luterum hominem fuisse seditiosissimum, & suis nefarijs scriptis & concionibus arma insanæ multitudini suppeditâsse in legitimos suos magistratus. Sed nouerat ille accommodare se tempori, & tum quidem, cùm tumultus & seditiones suos habituri successus viderentur, minacitèr calamum strinxit in principes: cùm autem è diuerso temeritatem agrestium hominum vidisset prudentia & viribus principum oppressam, mirabilitèr principum factum probauit, & ad perdendos miseros, quibus ipse tantæ nequitiæ author fuerat, inflammauit. Scripserat anno 1523. librum de seculari potestate. Ibì Principes vtplurimùm ait aut maximos esse fatuos, aut deterrimos nebulones, & ab ijs pessima quæque expectanda esse, parùm autem boni: iactitat vulgum iam fieri intelligentem, & paucos esse principes, qui non habeantur pro fatuis & nebulonibus. Id verò cui nisi Lutero acceptum ferre oportuit? Hanc eius insaniam paulò pòst in opus conferre conatus est Thomas Munzerus, & ex eius scriptis arrepta ansa, non instrenuum Luteri se administrum præbuit in concitandis plebibus: & ex multis quidem oppidis principiò repellebatur, è Praga Boëmiæ, ex Gutterbacho Marchiæ, ex Zuiccauia oppido electoris Saxoniæ, ex Hallis comitatûs Tyrolensis, ex Alsteto, vndè cum Luterus ipse fecit expelli, licèt ei harum molitionum ingentem materiam exhibuisset: immò apud Saxoniæ Electorem cum initiò excusâsset ac defendisset, sperans rem

Luterus accommodat se tempori.

rem ei ex ſententia ceſſuram. Verba Munzeri ad ruſticos ſcripta, facilè declarant, quem ſecutus fuerit: Nolite, ait, diutiùs adulari peruerſis fatuis, impijs nebulonibus: Incipite & bellate bellū Domini: tempus eſt valdè &c. An non etiàm Luterus vocauit principes fatuos & nebulones? Vaſtabat Munzerus cum ruſticis templa & monaſteria, profligabat monachos, conculcabat ſacramenta, pluraque id genus flagitia deſignabat. Sed num eadem aut non docuit Luterus, aut non faciunt Luterani & ſectarij dogmatiſtæ? A Lutero igitur in vrbes, in pagos dimanârunt ſeditiones & tumultus: ille ſuis ſcriptis claſſicum cecinit, atq; innumerabilium malorum præcipuus author fuit.

Luterus nuptias celebrat in ſummo Germaniæ luctu.

Hoc ipſo verò anno in tanto Germaniæ luctu, tanta rerum omniū perturbatione, inaudita calamitate, idem ipſe Luterus quadā Erynni percitus, iucundiſſimas celebrauit nuptias, iuncta ſibi virgine ſanctimoniali, vt tandèm toto orbi terrarum hoc teterrimo facinore teſtatum efficeret, quid iampridèm animo concupiuiſſet ac deſtinauiſſet. Proh pudor, ſacræ Theologiæ Doctorem, publicè profeſſum perpetuam continentiam, paupertatem, obediētiam, & iampridèm ſacerdotio initiatum, auſum eſſe in tantam proruere impudentiam & turpitudinem, vt quod nullæ ſanæ mentes & in catholica religione benè inſtitutæ vel ſolo auditu ferre queant, id ille miſer ac deploratus apoſtata monachus, facto & opere perpetrare non dubitârit. Eant iam cum ſuo Euangeliſta Luterani, & quotquot ab Eccleſia Catholica deſciuerunt: certè vel hoc ſolo nomine apud omnem poſteritatem ſempiternæ ignominiæ notam ſibi ſentiēt inuſtam, quòd tam nefarium hominem ſequi non piguerit. Certè oportuit omnem omninò mentem & ſenſum perdidiſſe, qui tantum ſcelus videre non potuerunt. Superiorum temporum hæretici plerique omnes ſolebant tamen quandam præ ſe ferre morum honeſtatem & vitæ ſanctimoniam: at Luterus tum ſibijpſi, tum alijs omnibus ad omnem turpitudinem laxauit habenas, nec quicquam voluit non licere, quod animis collibuiſſet. Extant plurima eius ſcripta, extant teterrima eius facinora, quibus hæc poſſunt liquidò demonſtrari. Et interìm tamen, licèt reclamante conſcientia, talem ducem innumeri ſequuntur, quidlibet illo facilè permittente, modò adſit fides, quam ſolam ille prædicauit ad ſalutem ſufficere: Eccleſiæ & Pontificum decreta, ieiunia,

preces,

preces, vigilias, & deniquè bona omnia floccipendit: immò ausus est scribere, opus bonum optimè factum, veniale peccatum esse secundùm misericordiam Dei, sed mortale peccatum secundùm iudicium Dei: & multa alia his absurdiora, quæ prorsùs damnat Catholica fides. Est profectò multa admiratione dignissimum, quòd cùm Luterus iactaret se nunc demùm Germaniæ ipsissimam Euangelij lucem intulisse, qua illa tot seculis caruisset, & interim excusso cucullo, proculcato continentiæ voto, spreto omni diuino & humano iure, publicè sibi iungeret virginem æquè Deo dicatam, non solùm non esse homines eo teterrimo facinore offensos, sed etiàm præclarę cuiusdam virtutis & insignis Euangelici exempli loco habuisse, quod innumeri posteà tum sacris initiati, tum monasticen professi vtriusque sexûs homines, cum multa mortalium laude & applausu imitarentur. Quis tantam hominum cæcitatem vel admirari pro dignitate sufficiat? Olìm quidem ætate D. Hieronymi Romæ quidam extitit Iouinianus, quem monachum fuisse Augustinus scribit: Is ausus fuit docere, eodem Augustino teste, virginitatē sanctimonialiū, & continentiam sexûs virilis in sanctis eligentibus cælibem vitam, coniugiorum castorum atque fidelium meritis parem esse, nō maiorem. Adhibebat huic paradoxo adstruendo scripturas, sed, vt solent hæretici, perperàm intellectas. Verùm eius insania vel hæresis, vt eam vocat Augustinus, citò oppressa est & extincta, nec vsq; ad deceptionem aliquorum sacerdotum potuit peruenire. Erant tamen lasciuientes quędam virgines sacræ, & quidem prouectæ iam ætatis, quæ istis carni plausibilibus vocibus illectæ, viris nupserunt: ipse verò nec habuit, nec habere voluit vxorem. Hoc insanum & temulenti cerebri dogma tum temporis nullos è clero permouere potuit, vt illud amplecterentur: facile enim erat videre eius absurditatem. At nostro infelicissimo seculo Luterus longè in studium continentię iniquior, palamq; oēs etiàm Deo sacratos homines ad coniugiū inuitāns, & spurcissimæ libidini laxans habenas, tam multos nullo negocio inuenit suæ impietatis approbatores, vt sinè horrore dici aut cogitari vix queat. Scripsit in Iouinianum Hieronymus libros duos, quibus illum grauissimè confutauit: sed Luterus iam totus datus in reprobum sensum, illius scriptis nihil moueri potuit, quibus tamen tunc temporis permultos dubiū non est in sana

In assertion. Artic. 32.

De hæresibus, ad Quoduultdeum, 82.

fide ſanctoque continentiæ propoſito fuiſſe confirmatos. Sed veriſſimè dicit ſcriptura: Conſidera opera Dei, quòd nemo poſſit corrigere, quem ille deſpexerit. Non eſt mirum valdè, quòd Luterus huc vſque impudentiæ & impietatis progreſſus eſt: ſed quòd habuit tam multos tantæ nequitiæ approbatores, & qui tam immanitèr prolapſum, nihilo minùs tanquàm Chriſti apoſtolum quendam ſuſciperent & venerarentur, id omnem vincit admirationem. Habebant quondàm ethnici ſuas virgines Veſtales, è quibus ſi qua rem cum viro habuiſſet, viua mergebatur in foueam, humoque obruta extinguebatur. Luterus tantæ turpitudinis etiàm ſummam reportat laudem. O tempora, ô mores. Quis iam dubitet in hæc tempora vel maximè quadrare illud Eſaiæ: Dilatauit infernus animam ſuam, & aperuit os ſuũ abſq; vllo termino? Quid iam difficile erit perſuadere hominibus ætatis huius, ſi nefandũ apoſtatæ monachi inceſtum, & ſacrilegũ concubitũ non alio quàm caſtiſſimi & ſanctiſſimi matrimonij loco habendũ cenſuère, perſuaſi ab illo ipſo, qui tã immani ſe ſcelere obſtrinxerat? Quid ſupereſt, niſi vt in Mahometis transeamus diſciplinam egregiè Epicuream, & abſurdiſſimas Alcorani eius nænias & putidiſſima deliramenta complectamur? Et certè huc tendit ipſiſſimus totius Luterani euangelij ſcopus. Quòd tam multos habuit Luterus ſectatores, non alia ratio eſt, quàm quòd ea docuit, quæ carni & ſanguini, quæ naturæ vitijs deprauatę cũprimis arriderẽt. Idẽ fecit & Mahometh ſceleratiſſimus, atq; ea cauſa tam lõgè eius licèt demẽtiſſima ſuperſtitio propagata eſt. Chriſti Euangeliũ ad arctam viam, ad agendam pœnitentiam nos reuocat. Scripſit Luterus Epiſtolam quandam, quam voluit dici, Fidelem admonitionem ad omnes Chriſtianos &c. In ea ſic ait: Vide vt exerceas ſanctum Euangelium: doce, loquere, ſcribe & prædica, quomodò leges humanæ nihil ſunt: prohibe & diſſuade, nè quis fiat ſacerdos, monachus aut monialis, & quiſquis in eo ſtatu ſit, vt exeat &c. Tollit leges humanas omnes: quid furibus, latronibus, adulteris poſſit dici iucundius? Tollit ſacerdotium, tollit omne continentis vitæ ſtudium: quid hoc aliud eſt, quàm Ede, bibe, lude, poſt mortem nulla voluptas? His ille paradoxis creuit, & perdidit turbam nimìs credulam. Vult, vt qui in monaſtica vita ſunt, indè diſcedant. Sed quid fiet de votis Deo nuncupatis? Ea nullius vult

Eccle. 7. *Eſa. 5.* *Matth. 7.*

eſſe

esse ponderis. Sed reclamat scriptura diuina, reclamant Patres omnes, reclamat totius orbis perpetuus consensus, deniquè ratio ipsa reclamat. Sed Luterus vni sibi plus vult tribui, quàm his omnibus. Atqui nos vel vnũ Augustinum libentiùs audiemus, quàm mille Luteros. Is ergò sic ait: Quod cuiquam, antequàm vouisset, licebat, cùm id se nunquàm facturum vouerit, non licebit: si tamen id vouerit, quod vouendum fuit, sicut est perpetua virginitas, vel continentia post experta connubia &c. Hæc, inquit, & si qua alia sunt, quæ rectissimè vouentur, cùm homines vouerint, nulla conditione rumpenda sunt, quæ sinè vlla conditione vouerunt: quia & hoc Dominum præcepisse intelligendum est vbi legitur, Vouete & reddite Domino Deo vestro. Vndè Apostolus de quibusdam quæ continentiam vouent, & posteà nubere volunt, quòd eis, antequàm vouissent, vtiquè licebat, Habentes, inquit, damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt. Hæc Augustinus, cui Patres omnes & tota Christi Ecclesia subscribit. Eat sanè Luterus, & tum sibi, tum alijs, quantùm vult, imponat: nos vilem apostatam non audimus. *De adulterinis cõiugijs lib. 1 cap. 24.* *Psal. 75.* *1. Tim. 5.*

Eodem anno scripsit tèr execrandũm libellum hoc titulo, *De abominatione Canonis Missæ*. Mirum profectò est, illum hominem diù admodùm in Catholica religione benè institutum, ad tantam impietatem deuolui potuisse. Ergò qui stat, videat nè cadat, Væ omni superbo, quia proximus ruinæ est. Quid verò tremendis illis Missæ mysterijs & sacro Canone habet Ecclesia sacratius? Sed ille insanus amplissima Antichristicæ vastitati itinera præparabat. Edidit etiàm Sapidus quidam Argentoratensis pædotriba Carmina sanè quàm horrenda in Missam, non verbis, sed verberibus & flammis vindicanda: quæ doctissimus vir Arnoldus Vesaliensis, posteà Canonicus Maioris ædis Coloniensis, in Missæ laudem mira dexteritate conuertit. Accessit his blasphemijs Dialogus quidam Teutonicus de ægritudine & obitu Missæ, vt totum suum virus malus dæmon per administros suos in tremenda Missæ mysteria euomeret. Sed certum habeat Germania & reliquæ nationes, quæ id genus blasphemijs delectantur, præpotentem Deum tantas suæ Maiestatis iniurias seuerissimè haudubiè vindicaturum, vt etiàm egregiè non semèl hactenùs vltus est. *Luterus in Canonẽ Missæ.* *Carmina Sapidi in Missam.*

Per id tempus scripsit Luterus etiàm Liuonibus, itemque Duci Sabaudiæ, qui hominis nefarij fucos facilè contempsit. Scripsit etiàm ad Antuerpienses, item ad Christianos qui sunt in Hollandia, Brabātia & Flandria. Iohannes Pomeranus scripsit epistolam ad sanctos in Anglia. Faciebant hoc illi, vt sua dogmata latissimè propagarent, & de sectæ suæ incrementis gloriari possent apud Germanos. Eo libello, quo Principes hortabatur Luterus, vt rusticos seuerè punirent, multos offendit, quòd nimiùm atrox & sanguinarius esse videretur. Id vbi ille percepit, tertium de rusticis libellum edidit, in quo ait, illos quoquè pro seditiosis habendos esse, qui priorem libellum suum sæuitiæ insimulent, aut qui vlla erga cæsos rusticos commiseratione moueantur: & etiàm vetuit nè quisquam mussitaret contrà, alioquì capite plectendus: rectum enim ait permanere oportere, quicquid ipse & doceret, & scriberet, etiamsi totus mundus ea causa dirumperetur. Quid verò possit vel ab ipso Lucifero dici arrogātiùs? Et vbì sunt tam crebræ antilogiæ, tam repentinæ & frequentes dogmatum mutationes? Certè si Rusticorum conatus suos habuissent successus, nemo ab illis magis stetisset quàm Luterus: mutata fortuna, Luterus stylum quoquè mutauit. Anteà scripserat in sua illa falsa exhortatione ad pacem, qua potiùs rusticorum furorem acuebat: Non sunt Rustici, ait, boni Domini, (loquens Principibus) qui se vobis opponunt: Deus ipse est, qui se opponit vobis, ad visitandam vestrā tyrannidem &c. At rusticis succumbentibus, Tam mira, ait mox in alio libello, sunt nūc tempora, vt princeps aliquis magis iam fundendo sanguine cælum promereri queat, quàm alij precando &c. O monstrum, in tot repentè formas mutatum.

Caroli V. nuptiæ. Huius ipsius anni mense Aprili Carolus Cæsar vxorem duxit Isabelam regis Lusitaniæ filiam.

Albertus Brādeburgicus ducit vxorem. Eodem anno Albertus Brandeburgicus 34. Magister ordinis Teutonicorum, Luteri dogma complexus, duxit vxorem Dorotheam regis Danorum filiam, & Magistri nomen in Ducis mutauit. His rebus totum in se concitauit Ordinem, qui ei Vualterum Cronbergium suffecit. Regis Poloniæ hodiè beneficiarij sunt Prussiæ Duces, cùm superiorum tèmporum Magistri Ordinis Teutonici, cum regibus Poloniæ multa sæpè bella gesserint, & Prussiam ipsam è manibus infidelium suis armis

mis vindicârint, cùm ea regio etiamnùm dæmonum cultui esset addicta.

ANNO 1526. cùm iam Luterus perniciosis scriptis suis non solùm vulgus, sed etiàm plerosque optimates & nobiles in antiquæ religionis & cleri odiũ commouisset, animis iam in diuersa distractis, nemo Germaniæ principum opem tulit Ludouico Pannoniæ regi, cui Turca infestissimus imminebat. Interìm quoquè in Italia non deerant, quibus Caroli Cæsaris potentia iam formidolosa esset ob Galliæ regem captum, & mox certis conditionibus fœderatum. Ità vbiquè Christiana Respub. tum bellis intestinis, tum exitiosis dogmatibus laborabat. Neque id fugiebat Turcam, in omnem rei benè gerendæ, & Christianis quàm maximè nocendi occasionem sempèr intentum. Atque is tum bellum indixit Ludouico Pannoniæ iuueni regi, & bellicis artibus propter ætatem non satìs instructo. Nobilitas Hungarica plùs æquo visa est Turcarum exercitum paruipendere, quippe quæ Ottomannorum regum castra necdùm viderat vnquàm. *Turca indicit bellũ Pannoniæ regi.*

Tandèm ægrè 25. millibus peditum & equitum coactis, magna temeritate itum est obuiàm Turcis, quorum octuplo maiores erant copiæ. Vbi ad pugnam ventum est, nullo negocio Turcæ Christianos protriuerunt, ità vt & rex ipse, cùm sibi fuga salutem quærere vellet, lapsus in paludem, suffocatus sit, vndè tamen eius cadauer posteà integrum extractum, apud Albam Regalem regio funere tumulatum est. Solimannus hac victoria potitus, & incredibili tormentorum æneorum copia auctus ac locupletatus, fertur risisse Hungarorum temeritatem, quòd non maluissent retrocedere, quàm cum tanto exercitu manus conferere. Maria Ludouici coniunx, Caroli Imperatoris soror, ægrè ex hostium manibus dilapsa, Viennam profugit. Solimannus Buda occupata, arcem inuisit, eamque mirificè laudauit, nec quicquam indè abstulit, nisì statuas æneas tres ingentes, quæ Matthiæ regis fuerant. In locum regis Ludouici primùm à Bohemis, indè ab Hungaris electus est Ferdinandus, optimus & Christianissimus princeps, Caroli Cæsaris germanus frater. Sed nè quid deesset ad supremam regni Hungarici cladem & excidium, à quibusdam Pannoniæ rex electus est Ciliæ comes Iohannes Vaiuoda, qui non cessauit legitimum regem *Ludouicus rex occũbit.* *Ferdinandus fit Hũgariæ rex.*

Ferdinandum multis exagitare modis, donèc tandèm Hungaria tota ferè concessit in ditionem Turcarum, ità vt meritò dici possit, illius barbari hostis vires non nisì intestinis Christianorum bellis, odijs & simultatibus creuisse: quod est quidem certè miserabile, & lachrymis potiùs quàm verbis prosequendum. Vt verò etiàm in Germaniam paratior esset Turcis via, Luterus strenuam nauabat operam, vt seditiosis euulgandis scriptis subditos in magistratum, & principes ciuiles in Clerum concitaret. Sentiens verò se apud quosdam principes nihil promouisse neque minis, neque conuicijs, neque tumultibus excitandis, ad blanditias se contulit. Dux Saxoniæ Georgius, immortali dignissimus memoria, ditionem suam à Luteri dogmatibus egregiè tutatus est. Hunc Luterus calumnijs & conuicijs iam antè prosciderat, sed frustrà. Itaque hoc anno scripsit ei literas blandissimas, & quę reuerà etiàm constantem animum nonnihìl emollituræ viderentur: adeò ille importunus & turbulentus homo, blandè & simulata religione egit apud illum principem. Verùm tale ab eo tulit responsum, quali apostata dignus fuit. Vtinàm plerique Germaniæ proceres, eadem fuissent vsi constantia: meliùs profectò rebus tum priuatis, tum publicis consuluissent. Inter alia, hæc quoquè scripsit princeps ille longè optimus Lutero: Affirmare possumus, euangelium tuum nobis magnoperè curæ non esse, quòd orbis Christiani capita illud reprobârint. Id vnum dedimus operam, vt pro virili caueremus, nè à nostris reciperetur. In causa sunt mali fructus indè profecti. Nam neq; tu, neque quisquam alius verè dicere potest, ex tua doctrina quicquam aliud enatum esse, nisì blasphemias in sacrosanctam Eucharistiam, in sanctissimam Dei genitricem, in sanctos omnes. Ex tua sectatorumquę tuorum doctrina omnes iam olìm damnatæ hæreses renascuntur, omnis Dei cultus honestus aboletur. Quandò vnquàm tot facta sunt sacrilegia Deo dicatorum hominum, quot sub tuo Euangelio? Quandò crebriores in magistratus extitère rebelliones, quàm ex tuo Euangelio? Quandò tot sacrarum ædium expilationes, tot furta ac rapinæ visæ sunt? Quo vnquàm tempore tot habuit Vuittenberga excucullatos monachos & moniales, atquè hodiè? Quandò maritis ablatæ sunt vxores, alijsque traditæ, quemadmodùm tuum habet euangelium? Quandò tam numerosa perpetrata sunt adulteria,

Luterus vertitur ad adulationes.

teria, quàm posteaquàm tu scribere non dubitâsti: Si mulierē viro suo concipere nequeat, vt ad aliū se transferat, à quo possit fœcundari, & maritus prolē indè natam alere teneatur: itidemque vir faciat? Hæc & multa alia princeps ille celeberrimus scripsit Lutero, eius nefandas turpitudines illi statuens ob oculos, si fortè posset reduci in viam. Sleidanus hæc ex odio illū scripsisse mentitur impudentèr.

Luterus eam passus repulsam apud ducem Georgium, literas scripsit ad Archiepiscopum Mogūtinum, Marchionis Brandeburgeñ fratrem. Hortabatur eum, vt episcopatus suos in ciuiles principatus mutaret, & ducta vxore, cæteris episcopis tam præclaro exemplo continentiæ præluceret. Quid enim aliud suaderet Epicureus apostata, quàm quod ipse maximè appetijsset? Volebat omnes Veneri se deuouere, cui ipse erat deuotissimus, cùm Christus ipse suum Euāgelium ab agenda pœnitentia auspicatus sit. Sed has literas licèt typis excusas, non est dignatus princeps ille vllo responso. Sciebat enim etiàm apud Græcos nè sacerdotibus quidem, multò verò minùs episcopis, licere vxores ducere, postquàm sacerdotio initiati sunt.

Luterus scribit Episcopo Moguntino.

Matth. 3. & 4.

Hìc quoq; Luterus spe frustratus sua, regē Angliæ sibi tentandum suscepit, quem anteà contumeliosissimè tractârat. Duo Angli Apostatæ summoperè in eam curam incumbebant, vt totum regnum Angliæ vel inuito rege ad Luteri dogmata traduceretur. Hi iam curabant Coloniæ versionem noui testamenti à Lutero editam, in Anglorum idioma translatam, typis excudi: sed quorundam bonorum virorum opera res ad amplissimum Senatum Colonieñ delata est, qui mox prohibuit typograhis, nè in eo excudendo opere pergerent. Regi quoquè Anglorum & regni proceribus idem significatum est, quod multùm retardauit illorū conatus apostatarum. Porrò ipse rex Angliæ respondit Lutero egregiè, spretis eius fictitijs blanditijs: quibus in literis inter cætera improperat ei incestas nuptias cum virgine Deo dicata contractas. Olìm apud ethnicos virgines Vestales, si de stupro fuissent conuictæ, viuæ humo obruebantur, & constuprator verberibus ad mortē vsque mulctabatur. At nūc apud Christianos Luterus & multi alij desertores monachi & moniales, impunè totos se mācipant turpissimę libidini, mūdo illis applaudēte, & inexpiabile scelus, nisì resipiscant, etiàm in rectè fa-

Angliæ insidiantur hæretici.

Virgines vestales olìm vt punitæ.

ctis præcipuo ferè loco numerante. Sed de his suprà dictum est, quanquàm nunquàm satis dici potest.

Comitia Spiræ. Hoc anno habita sunt Comitia Spiræ: vbi quidam principes Luterizantes, petierunt sibi templũ aliquod permitti, vbi suo more sacris & concionibus interessent. Sed fortissimè se opposuit Episcopus Spireñ Georgius, Bauariæ princeps & Comes Palatinus genere. Itaque in atrijs hospitiorum suorum iusserunt suos concionatores quotidiè verbum facere ad populum, Catholicis principibus ob temporum iniquitatem ad multa conniuentibus. Olìm temporibus Archadij Imperatoris, Gainas dux Romanæ militiæ petijt ab eodem principe, intra Constantinopolim sibi suæque sectæ sacerdotibus (erat autem Arrianus) templum vnum concedi. Archadius rem ad Ioannem Chrysostomum eius vrbis episcopum retulit. Is modis omnibus se opposuit, dicens inter cætera: Non oportet principem quicquã contra Deum audere, si quidem vera pietas illi curæ est, sed potiùs benè constitutas leges seruare, eam præsertim, quæ contra

Luterus in Zuingliũ & Oecolampadium. hæreses lata est. Circa huius anni initiũ Luterus quadã ad Reutlingeñ data Epistola, in Zuingliũ & Oecolampadiũ degeneres filios suos inuehitur. Scripsit & Vrbanus Regius quandã Epistolã contra Zuinglij sententiã. Ediuersò Zuinglius quoq; Luteranis non fuit mutus:

Zuinglius respondet. quin etiã Martinus Bucerus apostata Dominican⁹ scripto quodã edito, aduersùs Brentiũ Luteranũ se tuetur. De hoc Bucero graues viri narrare solent, quòd initio ferè huius noui Euangelij ad Luterũ se contulerit, atq; ab eo petierit alicubì collocari, vbì posset nouo Euangelio strenuam nauare operam: Porrò Luterus ab eo sciscitatus sit, num hac in re tranquilla frueretur conscientia: Ille verò responderit, se quidẽ nondũ posse pectoris pace frui, testante conscientia saniorem esse Catholicorum quàm nouam hanc doctrinam: tum autem Luterus dixerit, Si sic res habent tuæ, nondùm mihi es idoneus. Abi igitur & pugna cõtra hanc conscientiam, donèc ea prorsùs consilescat, & tũc mihi eris commodus administer. Id verò Bucerus fecerit, & ad Luterum reuersus, dixerit se iam omnem conscientiæ aculeum prorsùs repressisse, paratumque esse deinceps & viuere

Bucerus Zuinglianus. & mori in nouo Euangelio: sicque Luterus eum, tanquàm inprimìs aptum suæ doctrinæ propagandæ hominem, alicubì ecclesiasten effecerit. Fuit enim Bucerus non parùm doctus, & prætereà ingenio ad simulandum

dum & dissimulandum egregiè composito: qui tamen Zuinglij potiùs quàm Luteri dogma de Eucharistia cõplexus est aliquandiù, sed posteà in Luteri gratiam fertur à Zuinglio ad Luterum defecisse. Multis annis Argentorati egit concionatorem, tandèm mortuus in Anglia, & morte sanè horrenda, vt sparsit rumor, licèt hìc nihil ausim pro certo affirmare, quo mortis genere obierit. Nõ est autem incredibile, quòd contra suam sit luctatus conscientiam, cùm idem de se quoq; Luterus fateatur: nec tam stupidus fuit Bucerus, quin facilè animaduerteret non posse gratã esse Deo eam doctrinam, quæ cum Catholicæ Ecclesiæ doctrina è diametro pugnaret. Nec tamen verisimile est, conscientiæ aculeum eius pectus deincèps minimè pupugisse: sed id genus deplorati homines contemnunt non modò conscientiam, sed & Deum ipsum, dicente scriptura: Impius, cùm in profundum venerit peccatorum, contemnit. Ediderat anno 1524. Ioannes Pomeranus commentarios in Psalmos. His suas commendatitias Præfationes præfixerãt Luterus & Melanchthon. Itaq; rapiebantur illi commentarij à studiosis. Cernens hoc Bucerus, audax facinus aggressus est. Vt enim hominibus persuaderet scholam Vuittenbergeñ cum Sacramentarijs consentire, illos Commentarios vertit, & mox in Psal. 3. contra apertissimam authoris sententiam, quam præcedente Psalmo benè conuerterat, verba corrupit, vt Zuinglianismũ sapere viderentur. Eam hominis perfidiam Pomeranus ipse hoc anno 26. datis ad Brentium & Ioannem Agricolam literis accusauit. Vt autem latiùs spargeretur rumor, Vuittẽbergeñ subscribere Zuinglianis, sacramentarij Buceri versionem mox Latinè reddiderunt, atque longè latèque dispersserunt. Et certè illa fraude & dolò effecit Bucerus, vt Zuinglius & Oecolampadius palàm editis scriptis iactarent, Luterum cum suis Vuittenbergicis stare à Sacramentarijs. Eodem artificio Bucerus vsus est in vertendis Luteri commentarijs in epistolam ad Hebræos, quemadmodùm Luterus ipse apud typographum per epistolam conquestus est. Volebat enim vir euangelicus pro suo candore ea quoq; versione efficere, vt Luterus ad Zuinglij castra transfugisse videretur. Quòd si verò tales tamq; nefarias fraudes illi exercent in eorum vertendis libris, qui etiamnùm viuũt, cogitet pius Lector, quid in Patrum vertendis scriptis, vel etiàm citandis & edendis faciant.

Prou. 18.

Conradus Pellican⁹. Erasmum traducit. Hoc tempore Conradus Pellicanus, qui ex Franciscano factus erat Zuinglianus, & quādoquè Erasmi Roterodami confessionem audierat, cùm adhuc Basileæ monach⁹ esset, Tiguri cœpit de Erasmo eiusmodi apud amiculos suos spargere sermones, qui Erasmū de Zuinglianismo suspectum redderent. Eam calumniā multis modis Erasmus à se conatus est depellere. Sed & alius quidam Zuinglianus, Leo Iudæ dictus, Germanicum libellū edidit tacito suo nomine, quo docere voluit Erasmum & Luterū quandoq; idem cum Zuinglio sensisse. Hoc Erasmus tulit molestissimè, licèt suis incautis scriptis non paruā fortassis occasionē dederit talia de ipso existimandi. Nō tn̄ potuerunt eum Zuingliani vnquàm in suam pertrahere sententiam, licèt Basileę diù vixerit, vbi cumprimis viget Zuinglianismus. *Erasmus se purgat* Scripsit autē hoc anno epistolam ad Heluetios, qui in Badensi disputatione conuenerant, qua se ab hac suspicione purgat. At tamen repræhendendus est, quòd non scripserit in Zuinglianos eo zelo & ardore, quem res tanta flagitabat.

Per hoc ferè tempus Zuinglius scribit Norinbergen̄ *Zuinglius damnat Luteranos* Luteranis, docens Luteranorum de Eucharistia opinionem nouam esse, & cum sacris literis pugnare, suam verò à Christo ipso &c. traditam. Ediuersò scribunt de Zuinglio Luterani: & tamē non vident homines ab istis nebulonibus euersi, quàm isthæc pugna arguat noui *Nota Zuinglij de Lutero censuram.* huius Euāgelij vanitatem. Iurè ergò pereunt, qui apertis oculis nihil videre volunt. Scripsit etiàm Zuinglius Germanicè Epistolam ad Eslingen̄, qua acerrimis verborum flagellis cædit Luterū & Luteranos, quos Suermeros, furiosos & fanaticos vocat.

Disputatio Badensis. Hoc ipso anno disputatum est Badenæ in Heluetijs à Catholicis & Sacramentarijs. Venerunt eò Catholici primi nominis Theologi, Iohannes Faber, Eckius, & Thomas Murnerus. Zuinglius nulla fide publica adduci potuit vt veniret. Oecolampadius adfuit. Ea disputatio hunc habuit euentum, quòd Heluetiorum Pagi omnes, demptis Tigurinis, in Catholica religione sibi permanendum statuerunt, neq; nouum vllum dogma intra fines suos admittendum. Fuit hoc sub finem Iunij. Iohannes Faber permultas collegerat ex Zuinglij *Antilogiæ Zuinglij.* scriptis antilogias, quibus ille fœdissimè & secum ipse pugnauit, & suam Luteriq; doctrinā destruxit. Eas obiecturus fuerat Zuinglio, sed ille mansit domi. Hac verò ratione, qua tum Luterus, tum Zuinglius & plerique

omnes

omnes hæretici horum temporum, euidẽtissimè docentur scripsisse multa inter se pugnantia, efficacissimè & ineluctabiliter euinci & probari potest, ipsorũ dogmata non Spiritumsanctũ, sed mendacij parentem diabolum habere authorem. Et hîc necessè est, vt pudefiant & obmutescant quicunq; eorum dogmata sequi & tueri volunt, cùm nulla res certiùs indicet doctrinæ falsitatem, quàm si ea varia sit & inconstans, nec sempèr suî similis. Quis enim vel in prophanis & parui momenti rebus fidem commodare velit ei, qui de vna eademq; re modò aiat, modò neget? iã probet, paulò pòst improbet? Atq; vel hoc solo nomine iustissimè damnabuntur, quotquot ab Ecclesia Catholica, quę toto orbe vnum atque idem docet, ad hæreticos etiàm à seipsis turpissimè discrepãtes, deficere non dubitârunt.

Hoc anno rex Franciæ Franciscus ex Hispanijs dimissus, domum redijt. Et quia Italis aliquot proceribus suspecta fuit concordia inter Carolũ Cęsarem & ipsum inita, vndiquè legatos gratulatum miserunt ad regẽ libertati restitutum, & Clemens Pontifex atq; Veneti, adiuncto Britãniæ rege Henrico, ad mutuam securitatem noua cum Francisco rege fœdera percusserunt: quibus paratis vndiquè copijs, Cæsari totius (vt ferebatur) Italiæ imperium affectanti obuiàm iretur. Sed quàm falsus hic de affectato Italię imperio fuerit rumor, res ipsa postmodùm declarauit, quandò Cæsar Francisco Sforciæ incredibili liberalitate Mediolanẽ ducatum restituit. Franciscus rex, licèt duos pro se filiolos Frãciscum & Henricũ dedisset obsides, & nisi pacta seruaret, quòd captiuum se denuò sisteret, esset pollicitus, tamen in eo fœdere cum Carolo icto non permansit. Indè mox nouis bellis arsit Italia, Turcis interìm ociosè satis in Hũgaria omnia vastantibus, & Christianorum temeritatem ridentibus: porrò in Germania hæresibus magna ex hac occasione capiẽtibus incrementa, cùm Catholici principes, intestinis bellis impediti, non tam possent quàm vellent eas opprimere.

Frãciscus rex redit ex Hispania.

ANNO 1527. Pontifex Clemẽs flexus humanissimis Caroli Cæsaris literis, adueniente in vrbem Carolo Lanoio Cæsaris duce, in quo summa tum erat belli & pacis authoritas, Cæsari cõciliatur, & inter eos nouum fœdus percutitur, ea conditione, vt Lanoius Borbonium principem ab Vrbis Romæ direptione auer-

auerteret. Iam ibat Lanoius ad Borbonium cum multis Germanorum & Hiſpanorum copijs ad vrbem proficiſcentem, ſed nihil efficere apud Borbonium potuit, militibus pacem abnuentibus, & Romanæ prædæ inhiantibus. Erant enim inter Germanos non pauci Luteranæ factionis, quibus Pontificis nomẽ maximè inuiſum eſſet. Ventum eſt ad vrbem commeatu & tormentis vacuam, pridiè Nonas Maij. Dux Borbonius dum mœnibus ſcalam admouet, in ipſo Vrbis limine per inguen dextri femoris glãde traiectus occubuit. At milites, eius morte nihil abſterriti, ſtatim ſcalis appoſitis, Clemente Pontifice exterrito, & ægrè ſe in molem Adriani, vulgò Caſtellum S. Angeli, recipiente cum ſuis, Leoninæ primùm vrbis, quam Burgum vocant, loca humilia ſuperant, & obuiam multitudinem facilè reijciunt. Ibi tum horrenda cædes miſerorum, abiectis armis fruſtrà mortem deprecantium, à Germanis & Hiſpanis edita eſt, ità vt barbarica quadam immanitate etiàm in ipſa D. Petri ſanctiſſima æde, adeoque ad aras eius templi & monumenta veneranda S. Apoſtolorum aliorumq; diuorum, permultum ſanguinis fuſum ſit, direptis templi ornamentis, omnibusq; ſacratis vaſis. Ea Vrbis parte vaſtata, magnam (vt vocant) Romam, tranſcenſis inter Aureliam & Septimianã portam vetuſtate collapſis mœnibus, irrumpunt, in eaq; cuncta auaritię & crudelitatis exempla paſsìm edunt, arcem circũſident, & nè quà detur vllum Pontifici effugium, perductis foſſis circũuallant. Nulla apud ferocem & partìm Luterana peſte infectum militem, ſacri prophaniq; fuit diſtantia, omnibus in prædam vſurpatis: nemini omninò eius vrbis incolæ, ſiue is Italus, ſiue Germanus, ſiue etiàm Hiſpanus eſſet, parcitum eſt: pleriq; ſummis affecti cruciatibus, in tormentis expirârũt: nec paucos contigit bìs ab hoſtibus captos, & tortos atrocitèr, modò à Germanis, modò ab Hiſpanis, rebus omnibus exui, & vix vitam ſolam ære alieno redimere. Sæuitum eſt horrendũ in modum in ſacros calices, in vaſa & arculas ſanctiſſimas, quas abiecta ſacroſancta Euchariſtia inſanus miles rapiebat: in ſacras veſtes, quibus mira exercebãt ludibria: in diuorum reliquias, deniquè in virgines Deo dicatas, quibus ad ſuam libidinem turpiſſimè abutebãtur. Atq; hæc quidem om̃ia inſciente & inuito Cæſare acta fuiſſe, vel indè facilè perſpici poteſt, quòd nec approbauit, nec rata habere voluit, quæ prophanus miles à Pontifice

Vrbis Romæ direptio.

Sæuitia militum.

Obſidetur Pontifex.

Fiunt om̃ia inuito Cæſare.

ce & Cardinalibus vi ac metu extorserat: & simul atquè in Hispaniam captæ vrbis nuncius allatus est, ilicò cessare iussit ludos & spectacula, quæ propter recens natum ei filium Philippum edebantur, deditq; operam, vt Pōtifex in pristinam libertatem restitueretur. In hac verò Vrbis vastatione id perquàm incommodè accidit, ꝙ Bibliothecam Vaticanam incomparabili optimorum codicum thesauro instructā, magna ex parte furor barbaricus fœdissimè populatus est, maximo studiosorum omnium luctu & detrimento. *Bibliotheca Vaticana vastatur.*

Sub id tempus Romæ quidam fuit Italus sacco indutus, iram Dei grauem, ni resipiscerent, Romanis imminere prædicans. Cumq; magnis clamoribus eadem crebriùs palàm dictitaret, coniectus est in carcerem, donèc capta vrbe res ipsa declarauit, vera ipsum dixisse. Erat eius austera vita, & nomen Iohannis Baptistæ. Post septimum deniquè carceris mensem Pontifex Clemens euasit. Ea Vrbis & Pontificis calamitas magnam attulit voluptatem Lutero & eius factionis hominibus: sed Dei benignitate factum est, vt ea voluptas eis non contigerit diuturna, Pontifice nō diù pòst cum Carolo Cæsare amicissimè coniuncto. *Clemens VII. liberatur.*

Hoc ferè tempore viguit noua hęresis Anabaptistarum, Lutero suis scriptis illi egregiam materiā suppeditante. Interìm nihilo minùs & Luterani & Zuingliani acritèr eos persequuntur, cùm tamen æquè illi iactitent verbum Dei & puram doctrinam, atquè Luterani & Zuingliani, immò etiàm plerịq; longè maiorem præ se ferant vitæ probitatem, quàm vel Luterus vel Zuinglius cum toto grege suo. Quàm verò ridiculū est, Luterum eo nomine vel maximè se vēditare populo, quòd syncerum se dicit adferre Euangelion & verbum Dei, & nihilo minùs damnare Anabaptistas, æquè Euāgelium crepantes? Verùm Catholica Christi Ecclesia nihil horum vana iactatione permota, omnes ex æquo damnat & reijcit, Luteranos, Zuinglianos, Anabaptistas, vtpotè qui non Euangelium adferāt, sed suas prauas & priuatas opiniones, & detortas scripturæ interpretatiōes, à Catholico totius orbis Christiani sensu & consensu prorsùs alienas. Habēt autem Anabaptistæ multa perniciosa dogmata, negant baptismū paruulorum, & iam adultos rebaptizant, volunt om̄ia esse cōmunia, etiàm vxores, perindè vt Plato olìm in sua Repub. & Nicolaitæ. Ex his sunt qui dicant, Spiritus meus concupiscit *Anabaptistarū hæresis.* *Dogmata Anabaptistarum*

carnem

carnem tuam: Veni itaque, & faciamus mirabilia. Anabaptistæ æquè àc Luterani & Sacramentarij, in multiplices, easq; pugnantes, sectas disfecti sunt: vt nemini dubium sit, quo spiritu regantur. Est genus hominum propè arreptitium, & in suo errore mirabilitèr obstinatum, ità vt plerunquè hilaritèr ad mortem accedãt: quę res infirmis magno sæpè offendiculo & periculosę tentationi est, nescientibus hanc nõ esse sobrię mentis constantiam, sed insani pectoris satanicam pertinaciã. De Donatianis hæreticis scribit Augustinus multa horrenda Epistola 50. quàm illi, prodigiosa quadã mortis cupiditate insani, seipsos etiàm ethnicis atq; alijs necãdos obiecerint. Per abrupta verò, inquit ibidèm, præcipitia, per aquas & flammas occidere seipsos, quotidianus illis ludus fuit. moxque addit: Hæc enim eos tria mortis genera diabolus docuit, vt mori volentes, quãdò nõ inueniebant quem terrerent, vt eius gladio ferirentur, per saxa se mitterent, aut ignibus gurgitibusq; donarent.

Hoc vnum notatu dignum est, Luterum ipsum, licèt esset professione monachus & Theologus, & sectarios omnes, è Lutero ceu quodam equo Troiano confertìm enatos atq; profectos, hoc vel maximè dedisse & dare operam, vt habeant lepidam aliquam suis in complexibus puellam, vt præcipuus Euangelij eorum scopus is haud obscurè possit animaduerti, vt quàm maximè se totos Veneri deuoueant, tanquàm desperata omi salute, nihil in futurum nisi certissima gehennæ supplicia expectent, recteq; in illos dictum videri possit illud Apostoli, Quorum Deus venter est, & gloria in confusione ipsorum. Certè Luterus ipse quodã loco etiàm matrimonio iũctis ausus est permittere, vt si nolit vxor, liceat accersire ancillã. Ità enĩ ait: Si non vult vxor, veniat ancilla. Proh pudor, eò amentię recidisse homines, vt nõ videant, in cuius Sardanapali disciplinã se tradiderint. Interìm Luterus & hæreticorum dogmatistarum tota cohors, mirè debacchantur in vitia Cleri, & nihil ferè concionantur aliud ad populum, nisi quorũdam impuram vitam, eaq; commemoranda & vehementèr exaggeranda, plaustris interìm conuiciorum inuehuntur in Pontificem & Catholicos omnes, cùm sint ipsi tèr execrandi hæretici, & omni flagitiorum genere cooperti, & proptereà indigni, qui alios reprehendant.

Philip. 3.

Sermone de coniugio.

Heretici acres in vitia Cleri.

Hac tempestate alijs atq; alijs emergentibus in religione dissidijs, hæresibus & sectis, non solùm Catholici,

lici, sed etiàm pleriq; Luterani principes & scriptores ijs opprimendis operam nauârunt. Ipse Dux Saxoniæ Elector, qui Luterum tuebatur, in Sacramentarios siue Zuinglianos & Anabaptistas seuerè constitutis supplicijs animaduertit. Luterus quoq; benè longum scripsit librum in Zuinglium & Oecolampadium, qui ex ipsius schola prodiêrāt. In eo libro gloriatur se suosq; humanis abiectis præceptis, in libertatem se asseruisse ingenti ac difficili labore. Porrò Zuingliana hæresi nullam se legisse fœdiorem, quæ in ipso initio in tot sectas diuisa sit. Ait Germanos cupidè noua quæq; complecti, eisq; ceu fatuos adhærere. Diabolū nihil tam posse ineptum proferre, quin discipulos inueniat. Germanos esse spurcas sues vel porcos. Ciuiles magistrat⁹ ait debere Suermeros, id est, Zuinglianos, tanquàm blasphemos puni-re. Ipsos Zuinglianos vocat porcos & asinos. Multaq; alia in eo libro habet, quibus non magìs Zuinglianos, quàm seipsum damnat. Ipse enim turbarum omnium author fuit in Germania suis pestilētissimis & pugnantissimis scriptis. Verùm dolebat ei, quòd multos vidit, se contempto, ad nouum Sacramentariorum dogma transire. Porrò Zuinglius & Oecolampadius scriptis contrarijs ei responderunt.

Luterani Zuinglianos puniunt.

Luter. in Zuing. & Oecolāp.

vult Zuinglianos puniēdos.

Hoc anno vel circiter, 300. Anabaptistæ in Heluetijs in editum quendam conscenderunt montem, tanquàm illinc cum anima & corpore in cælum assumendi. Hos intantùm dementârat malus dæmon, vt citra vllū pudorem instàr pecudum commiscerentur, ne virginibus quidem à fœdo congressu sibi temperantibus. Scripserat enim Luterus, magìs necessarium esse congressum viris ac fœminis, quàm cibum & potum.

Anabaptistarum 300. insania.

In Sueuia quidam ausus est docere, finem iam adesse Christianæ legis, atq; aliam subrogatum iri. Multaq; alia per id tempus valdè absurda & impia spargebātur in vulgus, quibus omnibus ansam dedit pręclarum Luteri Euangeliū, quo passìm omnes ad carnis libertatem vocabantur, & suo exemplo Luterus prouocabat plurimos, vt & ipsi aliquid auderent.

Sub idem tempus Rotenburgi ad Neccarum fluuium Anabaptistæ quidam vtriusq; sexûs vltimo sunt affecti supplicio: flammis exusti viri nouem, fœminæ decem in aquas demersæ. Horum dux & doctor Michaël Sellarius apostata monachus, pro meritis horrēdas luit pœnas, primùm excisa illi lingua impia, deindè ignitis

Anabaptistæ necantur.

lace-

Michaëlis Sellarij supplicium. laceratus forcipibus, & ad extremum corpore eius igni abolito. Nanq; homo nefarius multa valdè absurda & impia in populū sparserat dogmata. Alijs quoq; multis Germaniæ locis seueritèr in Anabaptistas animaduersum est etiàm à sectarijs. Præter ălios scripsit in Anabaptistas etiàm Melanchthon, & cùm ille contra Catholicos disputans non nisi meras exigeret scripturas, tamen Anabaptistas de baptismo paruulorū nulla re alia efficaciùs, quàm Ecclesiastica Traditione, contemptor ipse traditionum, confutare potuit. Est autē certè Anabaptistarum factio multùm execrabilis, & pleriq; ex eo hominum genere, vt paulò antè dixi, nō multùm differunt ab arreptitijs & fanaticis Quidam Sangalli, quod est Heluetiorum oppidum, inspectante vtroq; parente, fratri suo germano caput præcídit, dicens id sibi diuinitùs imperatum. Verùm sententia magistratûs eandem pœnam ipse quoquè luit. Sunt multi in eis vita & moribus sic satìs compositis, quæ res permultis imponit, sed habent absurdos doctrinæ errores. Tam est versutus diabolus, vt etiàm libentèr sinat sibi addictos quandam extrinsecùs præ se ferre vitæ probitatem, modò fidem in illis corruperit. Scit enim, sinè fide impossibile esse placere Deo. Erat id temporis quidam Præmonstratensis apostata, qui palàm negabat esse infernū, Christum cùm dixisset, Eli, Eli, lamma sabacthani, desperâsse, & ideò damnatum esse affirmabat. Porrò alij quidam non verebantur dicere, Christum non Deum fuisse, sed prophetam, inter Christianos quoquè nullum esse magistratum, & multa alia impia & nefanda. Ità certatìm ab inferis erumpebāt dæmones, & per apta perditionis organa, Luterum & id genus apostatas monachos & sacerdotes, sub verbi Dei splendido titulo tèr execrandas vomebāt blasphemias, quibus in dies innumeri perdebántur.

Melanchthon cōtra Anabaptistas.

Immane facinus.

Heb. 11.

Disputatio Bernensis. Hoc ipso anno decreta fuit apud Bernates Heluetios disputatio Catholicorū cum Zuinglianis, id agentibus Zuinglio & aliquot apostatis monachis. Sed hæc disputatio plurimùm offensionis habuit: itaq; nullus Catholicus Doctor, prẹter vnum Conradum Trigarium prouincialem Augustinianum, eò profectus est. Senatus enim Berneñ leges ei disputationi prẹscripserat, catholicis iniquas, sectarijs plausibiles. Quin & Imperator ipse interdixit per suos, nè Bernatenses eam permitterent apud se disputationē fieri. Quatuor item Episcopi, ad

pi,ad quorum diœcesin pertinent Heluetij,multùm dehortati sunt ab ea disputatione: copiosissimè autē Cantones octo Heluetiorum Catholici eam literis impedire conati sunt, qui inter cætera scripsêre Bernatibus, memores essent disputationis Badensis intra biennium habitæ,quam ipsi approbâssent, & iuramento ac literis sigillo munitis confirmâssent. Sed Bernates in sua sententia permanserunt: eumq́; hæc disputatio finem habuit, quòd mox apud illos & aliquot vicinos, Missæ, aræ & statuæ abolitæ fuêre, & multa alia insolentèr & barbarè instituta, quæ tamen illi malè persuasi putant esse prorsùs Euangelica,dolētq́; se hactenùs in tenebris versatos: nec vident se interìm damnare omnes Maiores suos,qui certè non tam stupidi fuêre,vt nescirent se veram amplexos religionem,quam isti reijciunt.Finem autem hæc disputatio habuit 26. Ianuarij, anno 1528. Est memorabilis apud Tertullianū libro de præscriptionibus aduersùs hæreticos sententia,quam hic apponere non grauabor. Nō proficit, inquit, congressio scripturarum cum hæreticis, nisì planè aut stomachi ineat quis euersionem, aut cerebri. Quid promouebis exercitatissime scripturarum,cùm si quid defenderis, negetur: ex diuerso, si quid negaueris, defendatur ? Et tu quidē nihil perdes, nisì vocem in contentione : nihil consequéris, nisì bilem de blasphematione.Ille verò si quis est,cuius causa in congressum descendis scripturarum, vt eum dubitantem cōfirmes, ad veritatem an magìs ad hæreses deuerget? certè de pari altercatione incertior discedet,nesciens quam hæresim iudicet. Hæc ille.

ANNO 1528. Luterus cùm malè audiret ob sectas varias pasśim emergentes, tanquàm ab eo ceu fonte manarent, scripsit Germanicè in Anabaptistas. Inter alia in ipso libello repræhendit principes eo nomine, ꝙ supplicium sumerent de Anabaptistis, quasi verò etiàm iam olìm supplicia constituta non fuerint in rebaptizantes. Immò & Luterus ipse paulò antè scripserat, Zuinglianos à ciuili magistratu puniri oportere: Si Zuinglianos, cur non etiàm Anabaptistas? Sed & ipse Dux Saxonię in Anabaptistas seuerè animaduerterat. In hoc quoq; libello fatetur, in Papatu multa esse bona,immò omnia Christiana bona, atque indè ad ipsos profluxisse. Ait in Papatu esse veram scripturā sacram, verum baptismum, verum sacramentum altaris, *Luterus laudat Papatum.*

veras claues ad peccata remittenda, verum verbi ministerium, verum Catechismũ &c. Et tamen solebat iactare, apud Papistas Euangelium sub scamno delituisse, se illud indè produxisse in lucē. Tanta erat illius hominis dictorum factorumq; inconstantia & varietas. Verùm cùm Dux Saxoniæ perciperet multa contra religionem effreni licentia etiàm in suis ditionibus geri, Visitationem instituit. Ea postmodùm tã imperiosè & sumptuosè acta est, vt nullæ retrò Episcoporum synodi vel Archidiaconorum communitati tam onerosæ fuisse viderentur. Eam visitationem Melanchthon scripsit Latinè, non planè Lutericè in nõnullis, quia plùs ibì pœnitentiæ & doctrinæ legis & timoris Dei tribuere visus est, quàm Luteri Euangelion patiebatur: Atq; adeò libertatem arbitrij, quam in Locis cõmunibus cum Lutero pernegauerat, asseruit. His verò & id genus, licèt cum ipsorũ superiori doctrina pugnarēt, etiàm Luterus subscripsit in editione Germanica eius ipsius Visitationis. Ità illi pręclari Theologi de summis rebus & affirmare & negare non dubitabant, prout ipsis fortè in buccam venisset. Quod quidē turpissimũ fuit in viris Germanis, nisì quòd Germani iam suæ constantiæ oblíti, à Maioribus suis non absq; ingenti dedecore degenerabant.

Visitatio Saxonica sumptuosissima.

Hoc anno Dux Geldriæ Carolus multis suis oppidis amissis, tandèm vt se Carolo Cæsari déderet, adactus est, interìm nihilo minùs Tila munitissimo ad Vaalim oppido fortitèr defenso. Fuit ille Princeps in amicitia & fœdere Gallorum regis, & quia ditionibus Cæsaris vicinus erat, multa eis sępè damna intulit, quemadmodùm anno superiori derepentè signis mutatis inuasit in Hagam Comitis, Hollandiæ insignem & opulentũ vicum, vastatisq; omnibus, opimã egit prædam. Alioquì certè in fide Catholica fuit longè constantissimus, & alijs quibusdam principe dignis animi dotibus egregiè ornatus. Hæreticos omnes grauitèr persecutus est.

Carolus Geldriæ Dux.

Eodem anno Traiectensis Episcopus omnem ditionem suam transtulit in ius Ducis Brabantiæ & Comitis Hollandiæ, qui tum fuit Carolus Imperator, accedente eò non solùm regionis totius, verùm etiàm Romani Pontificis consensu. Multis enim modis eam diœcesim vexabat Geldriæ Dux, & iam Traiecti ciues in Episcopum cõcitàrat: nec his malis aliud inueniebatur remedium, quàm vt Burgundiæ Ducibus sese permitterent, quorũ potentia tum Geldrus ipse, tum subditi Traiecten-

Traiectēses fiunt Burgundici.

iectenses frenari possent. Est verò opulenta ea regio, sed populus pronus in seditiones & tumultus fuit, priusquàm Burgundis sese dedidissent. Iã verò in multa pace degunt, nec illis iugũ graue impositum est, vti nec Geldriensibus, postquàm ij Carolo imperatori sese submiserunt. Porrò Iurisdictio spiritalis vel Ecclesiastica mansit Traiectensi Episcopo, & præterea annui quidam reditus non contemnendi.

Hoc anno fames ingens pressit Italiam, præsertìm Insubres & Venetos, ità vt multi ea peste interierint. Tiguri quoq; visi tres soles, famem prænũciare existimati sunt, quæ paulò pòst tanta illic extitit, vt etiàm ex Hungaria boues eò adduci oportuerit. *Fames in Italia.*

Accidit eo anno quiddam planè tragicum Basileæ. Ciuis quidã honestus & diues Christophorus Bongatt-nerus vxorẽ suam de adulterio suspectã habuit. Eam suspicionẽ auxit, quòd in famuli sui suspecti indusio ligulas sericas inuenit, quas suas esse nouerat. Extorquet vi ab vxore, vt fateatur se cum famulo rem habuisse: id si faciat, promittit impunitatem: sin neget, præsentẽ minatur mortem. Illa fatetur quod non fecerat, sed mox fugit ad sororẽ in pagum. At tamen amicorũ intercessione mulier conciliata marito, redijt ad ædes illius. Ea nocte fertur ad cõmune admissa cubile. Atquì verò altera die, quę erat Dominica, ablegata famula & liberis ex priore coniuge susceptis, primum grauidam vxorem confodit, indè filiam vix quadrimam. Mox Epistolam scripsit ad senatum, & tèr inuocato nomine Iesu, è summa ædiũ suarum parte se præcipitẽ dedit, fractis ceruicibus. Epistola illa cõtinebat, quid & quo animo fecisset. Porrò de eo, licèt mortuo, graue est sumptum supplicium, & corpus eius fractis ossibus sublimi rotę impositum. Poterat hoc exemplũ deterrere ab adulterio, quod iã inter Euangelicos, vt qdã vir magni noĩs scribit, cœperat esse iocus, sicut & multa alia infanda facinora. *Horrendũ facinus.*

Eodem anno quidã ex iuratis Christianissimi Principis Georgij Saxonię Ducis consiliarijs, Georgius Paccius, vir nobilis, facinus audax & temerariũ designauit. Erat is Luteri studiosus, sed occultè. nam alioqui princeps ille hominem in sua aula non tulisset. Agebat tum apud principẽ optimum vices Cancellarij. Ea occasione secretum Principis sigillum nactus, formulã effinxit fœderis cuiusdam icti à certis Catholicis principibus contra Electorẽ Saxoniæ & Hassię Lantgrauiũ, vt eos in *Georgij Paccij fraus.*

Formula effictis fœderis.

Catholicos principes ad arma concitaret, vti etiàm factum est. Formulæ illi commentitiæ appreſſit ſigillum Georgij Ducis. Porrò legendam obtulit Lantgrauio, qui viſo ſigillo, putauit rem prorsùs veram eſſe, cōmunicatoq; cum Saxone conſilio, grandem vterq; conſcripſit exercitum, cæteris interìm principibus mirantibus, quid ea militum conſcriptio ſibi vellet. Interìm Lantgrauius per literas hortatur Georgium principem, vt illi fœderi nūcium remittat. Princeps Georgius lectis literis & viſa formula, cuius exemplum ad eum Lantgrauius miſerat, obſtupuit: moxq; datis ad Lantgrauiū literis, generosè & luculentèr illi ſeſe purgat, inter alia grauiter poſtulans ſibi oſtendi virum, qui eam rem ad ipſum detuliſſet, deploratum, infamem & periurum nebulonem eum appellans. Excuſārūt ſeſe etàm alij Principes, qui hoc fœdere compræhenſi ferebantur: ſed tamen belli cladem à ſe auertere non potuerunt tres viciniores Epiſcopi, Moguntinus, Herbipolēſis & Bambergenſis, nisì numeratis centum millibus aureorum. Imparatis enim magnus imminebat exercitus, cui ditiones ſuas populandas & diuexandas obijcere noluerūt. Porrò Lantgrauius nè hanc fabulam ipſe confinxiſſe videretur, indicauit authorem, certumq; præſtituit diem, ad quem adeſſent Regis Ferdinandi, Electoris Brandeburgenſis, & Ducis Georgij oratores, hominem accuſaturi, ſi quid haberent aduersùs eum. Venerūt legati Principum, & multorum criminū atq; etiàm falſi reum eum peregerunt. Cùm enim ſua decoxiſſet, multis vijs homine ingenuo planè indignis, pecuniam vndecunq; cōflare ſolitus erat, atq; hoc nomine diuerſas effinxerat epiſtolas, quas Georgij principis annulo obſignârat. Lantgrauius nomine fœderis ad ipſum falsò delati quatuor millia aureorum illi dono dedit, vt ijs æs alienū diſſolueret, quanquàm id maius eſſet, quàm quibus vel tot millia ſufficerent. Tandèm cùm non poſſet obiecta ipſi à Principū legatis crimina diluere, turpiſſima illi ignominię nota inuſta eſt. Et vitam quidem clementia Lantgrauij Principis retinuit, ſed nuſquàm ferè tutò cōſiſtere valens, inſtàr Cain vixit vagus & profugus in terra, latitans in vrbibus maritimis. Ad extremùm, cùm plerunquè maleficia meritas non euadant pœnas, Antuerpiæ compræhēſus eſt anno 1536. & ſequentis anni menſe Februario, poſt longos carceris ſqualores & grauiſſima quæſtionū tormēta, capite plexus, & in quatuor partes diſſe-

Episcopi numerant 100000 aureorū.

Paccius Antuerpiæ dat pœnas.

diffectus eft. Indè pax reddita Germaniæ, nequaquàm diuturna fuiffet, Sueuici fœderis focijs Lantgrauium incufantibus, quòd confœderatis ipforum iniuriam feciffet, nisì ea res Vuormatiæ opera Palatini Principis compofitione tranfacta effet.

Per idem ferè tempus Galliæ rex Neapolim ingenti exercitu ità obfedit, vt iam propemodùm ea vrbe potiturus videretur, licèt Germani & Hifpani milites, qui in præfidio erant, incredibili alacritate Gallos, vt fe dederent, identidèm non iniquis cōditionibus hortantes, contemnerent. Eccè autem menfe Iulio fæuiffima lues totum corripit exercitum, ipfo Lotrechio primario duce, & multis alijs egregijs viris extinctis, ità vt ex fexaginta millibus hominum, vt quidam literis annotârūt, ægrè quadringenti ad fua redièrint incolumes. Ità præpotens Deus pro Carolo Cęfare mirabilitèr pugnare videbatur, ficut & fæpè aliâs, cùm potentiffimorum hoftium validiffimis copijs non vno loco premeretur. *Galliæ rex obfidet Neapolim.* *Peftis vaftat exercitum.*

In hac Neapolis obfidione mortuus etiàm eft Vaudemontius, Antonij Lotharingiæ Ducis frater germanus, qui regi militabat fpe obtinēdi regni Neapolitani. Erat enim ex Andegauenfium regum familia, qui fibi in eo regno ius vendicant. Pater eius Renatus Lotharingię Princeps Carolum Burgundiæ Ducem, commiffo prælio ad Nanfim, interfecerat. Cadauer Vaudemontij in D. Claræ cœnobio honeftiffimo templi loco humatum eft Neapoli. Id enim templū Andegauenfes reges Vaudemontij progenitores, pia liberalìque magnificentia condiderant. *Andegauēf. regum familia.*

Hoc ferè tempore à rege Gallorum Francifco difceffit Andreas Auria, vir fummæ authoritatis, Caroli Cæfaris amicitiam complexus, magno quidem Cæfaris commodo, fed non minori Regis Francifci detrimento. Habebat Auria captiuos apud fe duos præcipuos Cęfaris duces, Alphonfum Vaftium & Afcaniū Columnam, quos nauali prælio ceperat Philippus Auria. Hos Rex Francifcus ad fe mitti voluit, fed Andreas Auria recufauit. Tulit hoc ægerrimè Rex, & contumeliosè Auriam profcidit. Is igitur dimiffo à fe Vaftio & Columna ad Antonium Læuam, facilè obtinuit, vt in Cæfaris amicitiam reciperetur. Itaq; breui tempore Genuā Gallis eripuit, eamq; priftinæ libertati reftituit. Atque hoc potiffimùm nomine fertur à Rege fe abalienâffe, quòd doleret ei patriæ (ea fuit Genua) erepta libertas. Videbat *Andreas Auria deficit à rege Frācia.* *Genua Gallis eripitur.*

enim Gallos quædam moliri in eius vrbis non leue detrimẽtum. Tum quoquè non obscurè sentiebat Gallos secum hostilitèr agere, Barbessio Gallicarũ triremium præfecto ipsi insidias tendente. Ità ergò remisso ad Regem torque conchyliato, qua cæremonia à militari sacramento se absoluit, & auratis lilijs, quæ erant Galliæ regis insignia, in extrema puppe perfractis atque decussis, Cæsaris gratiam & militiam tanquàm vberiorem certioremq; amplexus est. Clemẽs Pontifex, & eius hortatu rex Franciscus multùm in eam curam incubuêre, vt eius animum delinirent, hominemq; possessione maris potentem in officio & amicitia retinerent. sed id frustrà fuit. Oblatus est deindè ipsi Auriæ à ciuibus omnibus Genuæ principatus, sed ille eum insigni continẽtiæ exemplo recusauit. Multa is vir præclara edidit facinora, præsertìm in mari aduersùs Turcicos & Barbaros piratas, quos mirabilitèr persequutus est. Decreta est illi apud Genuenses restitutæ libertatis ergò statua Colossææ magnitudinis è Lunensi marmore, cuius basi hæc inscripta erant: Andreæ Auriæ ciui opt. feliciq; vindici atq; authori publicæ libertatis, Senatus populusq́ue Genuensis posuit.

Auria recusat Genuæ principatum.

Zuinglianismus increscit.

Per hoc ferè tempus aliquot superioris Germaniæ locis, præsertìm in Heluetijs & Argentinæ, multùm increuit dogma Sacramentarium & secta Zuingliana: & Missa, qua nihil est sanctius, ceu idololatria abrogata est, imagines è templis deturbatæ & flãmis exustæ, Basileæ quidem ipso die Cinerum, quo solent Christiani se ad meliorem frugem recipere. Non tamen simul vno anno, sed per temporum interualla hæc sensìm irrepsêre diuersis in locis, ità vt res omninò ad Mahometicam, vel potiùs Antichristianam vastitatẽ spectare videretur, cùm isti Sacramentarij interìm Romanum Pontificem non alio quàm Antichristi loco haberẽt: porrò apostatas monachos, publicè incestis nuptijs infames, haud secùs atquè Christi apostolos susciperent ac venerarentur. Erat ea irati numinis horrenda vindicta & seuera animaduersio in hominum peccata. Contra hos sacramentarios rursùs nouum Luterus scriptum edidit, benè prolixum, de cœna Christi confessionem suam. Ibì rursùs affirmat quædam quæ anteà negârat, negat quę affirmauerat. Negat enim in cœna Domini manere vinum, quod in captiuitate Babylonica asserit. Non possunt hic omnia particulatìm commemorari, nè nimis

Confessio Luteri cõtra Zuinglianos.

prolixi

prolixi ſimus. Miſſam ſanè hîc quoquè vel maximè ſe abominari dicit, licèt non eſſet neſcius, toto terrarum orbe omnibus retrò ſeculis apud Chriſtianos Miſſam celebratã eſſe. Extat Græcè & Latinè D. Iacobi Apoſtoli fratris Domini, itemq; Baſilij & Chryſoſtomi Miſſa, vt nihil de Latina Eccleſia dicamus.

Scripſit eodem anno Luterus alium librum contra concomitantiam, planè ſcurrilem atq; dicacem, ex quo quidã Catholicus Doctor collegit 134. calumnias. Sed quantumcunq; ille abſurdus eſſet & petulãs in ſcriptis ſuis, tamen mirè placuit cæcis mortalibus. *134. calumnia Luteri.*

Cùm autem eius de Cœna Domini cõfeſſio in manus Zuinglij & Oecolampadij veniſſet, prolixè illi reſponderunt. Abſit enim, vt vel tantillum diſcipuli magiſtro concedant, quandò non id agitur, vt veritas vincat, quę tamen, neq; à Lutero, neq; à Zuinglianis ſtetit, ſed vt miſeri homunciones alij præ alijs viciſſe videantur. Neq; Bucerus hîc ſe mutum præbuit, ſed edito Sebaldi & Arbogaſti dialogo, Lutero non planè edentulũ ſe oſtendit. Fuit certè & eſt hæc res inprimis ridicula & ſcurrilis, quòd illi ſublimes gigantes, qui ſe iactabant in Germaniam, qua tot ſeculis caruiſſet, lucem Euangelij inuexiſſe, tam inter ſe pertinacitèr & odioſè digladiabantur. Faceſſat hîc omnis friuola excuſatio. Non eſt diſſenſionis Deus, inquit Apoſtolus, ſed pacis. Quomodò poſſunt me iſti docere quid verũ ſit, cùm ſe ipſi viciſſìm in rebus grauiſſimis mendacij inſimulent? Et hæc quidem non paucos permouerunt, vt in hac mutua Luteranorum & Zuinglianorum diſſenſione rem accuratiùs expenderent, aduerterentq; non poſſe eos veritatis eſſe præcones, qui pugnãtia docerent, atq; eam ob rem ad Catholicam Chriſti Eccleſiam ſe reciperent, cõtemptis ſtultiſſimis fanaticorum hominum (ſic enim ipſi ſe inuicèm vocant) opinionibus, quæ identidèm in alias atq; alias formas transformantur, ſicut neceſsè eſt euenire illis, quæ cum mendacio coniuncta ſunt. Variũ eſt enim & inconſtans mendacium. *Zuingliani contra Luterum.* *1. Cor. 14.* *Pugnãtia dogmata Euangelicorum faciunt vt multi reſipiſcant.*

ANNO 1529. deimprouiſò peſtifer morbus (ſudorem Anglicum vocabãt. eadem enim lues Britanniam vaſtauerat Henrici VII. Angliæ regis anno 1. qui fuit à nato Seruatore 1486.) totam Germaniã peruaſit, multis hominum millibus intra 24. horas extinctis antè, quàm certum medici remediũ inueniſſent. *Sudor Anglicus.*

Permulti verò, vbi virus illud exudâssent, seruati sunt. Ità præpotens Deus nouis in dies emergentibus hæresum & scelerum portentis, noua adhibebat flagella. Simul autem & annonæ caritas, & tumultus bellici Germaniam per id tempus premebāt. Turcarum enim Imperator Solimannus cum ingentibus copijs Viennam fortissimè obsedit, sicut paulò pòst dicetur. Luterus epistolam scripserat ad Vuenceslaum Lincum apostatam Augustinianum, concionatorem Nurenbergensem, qua Georgium Saxoniæ principem pijssimum vehementèr suspectum reddidit de fœdere illo, quod Paccius quoquè ei falsò affinxerat. Eius epistolæ exemplar tandèm venit ad manus eiusdem principis. Ille verò nouis editis literis multò etiàm fortiùs, quàm anteà, sese hac suspicione purgauit. Tanta iam erat Luteri potentia, vt etiàm Principibus cōfidentèr insultaret, & quidem impunè. At nūc rursùs furore percitus, Germanicum confecit libellū de priuatis & furto surreptis literis, in eoq; tam petulantèr & scurrilitèr illum laudatissimū Principem exagitauit, vt rei indignitate etiàm nō pauci Luterani permouerentur. Sed interìm tamen mansit apud

Psal. 9. cæcos mortales sua Lutero authoritas, & laudabatur peccator in desiderijs animæ suæ. Certè si quisquā Catholicus ità scriberet in principes Luteranos, quemadmodùm ille importunus homo scripsit in Imperatorem quoq; & reges & principes, quas non turbas cierēt dogmatistæ Euangelici? Atq; vtinàm Principes rem hanc paulò attentiùs considerâssent.

Comitia Spiræ. Hoc anno conuentus Imperij fuit Spiræ multis de causis, quòd & Turca auctus viribus, perdomita & sub iugum missa Hungaria, captaq; Buda, terribilior Germaniæ immineret, & sectæ vsqueadeò capesserent augmenta, vt iam nō Catholicis modò, sed ipsæ sibi inuicèm essent formidabiles. Nam in Heluetijs & primarijs aliquot Germaniæ vrbibus iam Zuingliana factio Luteranam anteibat, & Anabaptistæ occultis machinationibus tum sectarijs istis, tum Catholicæ Ecclesiæ non parū terrori erant. Porrò in hoc conuentu ità discessum est, vt Ferdinandus rex non minimo dolore ex amissa Hungaria affectus, & anxiè metuēs reliquis ditionibus suis, nulla potuerit à Protestantibus auxilia impetrare, nisi eos sineret sua retinere dogmata. Itaq; publico decreto permissū est, vt in fidei & religionis negocio ità se gererent, vtì & Deo & Cæsari facti sui rationem possent

redde-

réddere, nihil tamen deincèps innouarent vsq; ad concilium, &c. Enimuerò illi in hoc ipso conuentu protestati sunt, se summi Magistratûs decretis quibusdam non posse subscribere: itaque ad Cæsarem prouocârunt. Indè primùm ortum est Protestantium nomen, quod etiàm quædam liberæ Ciuitates amplexæ sunt. *Protestātes vndè dicti.*

Huius anni mense Februario Basileæ ciues tumultuantur, & duodecim Senatores loco mouent: quin & sacras imagines, vt suprà attigimus, in templis omnibus demoliuntur, ceu idola quædam, ità persuasi à suis doctoribus, quasi eadem sit apud Christianos ratio imaginum, quæ fuit olìm apud Ethnicos idolorum. Missam quoquè prorsùs abolent, nihil deincèps habituri commercij cum incruento illo Ecclesiæ sacrificio. Ipso die Cinerum statuas vel imagines ligneas distribuerũt in homines tenuioris fortunæ, vt illis barbaro inprimìs exemplo ad focum abuterentur. Sed illi tanta contentione eas sibi singulatìm vendicare conabantur, vt ad pugnas quoquè ventum sit. Ea re factũ est, vt in nouem congestæ strues, ante summam ædem flammis omnes permitterentur. His rebus gestis, lætum illi diem egérunt, tam egregio patrato facinore. Alijs quoquè locis sæuitum est in imagines vel statuas, Missæque sacrosanctum sacrificium: & erat hoc præclarum Euangelij recèns orti studium, vt nihil intentatum relinqueretur à suî studiosis, quod amplissima Antichristo itinera prępararet. *Tumultus Basileæ.* *Imagines comburũtur.*

Anno superiori multùm tum Cæsar ipse per Episcopum Hildesheimensem, tum episcopus Argentoratēn & plerique alij egerant apud Argentinenses, vt nihil in religione mutarent, aut certè expectarent Concilij sententiam: at illi quoquè improborum hominum pestiferis persuasionibus circunuenti, ad res nouandas animum adiecerunt. Atque ità alij post alios pasśim in Germania, nobilissima quondàm prouincia, in olìm damnatos nimiumque crassos errores prolapsi, cæteris nationibus se affatìm irridendos propinârũt. Certè ipse quoquè Turcarum Princeps Solimannus Luteranos detestatus fertur, propterea quòd essent proni in seditiones concitandas. Interìm verò qui à Catholica Ecclesia deficiebāt, valdè sibi gratulabantur, quòd tyrannicum Romani Pontificis iugum excussissent, & iam tandèm veram Euangelij lucem inuenissent. Romanos enim Pontifices non alio quàm Tyrannorum loco ha- *Solimannus detestatur Luteranos.*

bent, & doctrinam Catholicæ Ecclesiæ vocant Papisticam ac meras tenebras: Porrò interim illos duces sequũtur, qui odiosissimè à se inuicem in rebus grauissimis dissentiunt, & miseros plusquàm Cimmerijs tenebris inuoluunt: quod tum demùm ipsi nimiùm malè experientur, cùm erit migrandum è corpore.

Apud Heluetios tanta contentione exarsit de religione controuersia, vt iam ad arma descenderetur. Tigurini & Bernates suis fisi viribus, catholicis quibusdam cantonibus vel pagis iam vim inferre nitebantur: sed per sequestros res composita est ad tempus non diuturnum. Eius pacis conditiones catholicis parùm æquæ visæ sunt: discessum est tamen ad tempus ab armis.

Conuētus Euangelicorũ Marpurgi. Princeps Hassiæ Philippus dolens inter Luterum & Zuinglium tam atrox extare dissidium, volens eos in concordiam redigere, Marpurgum vtriusque factionis homines euocauit. Venerant illi quidem, & nè nihil egisse viderentur, certa quædam capita vel articulos, in quibus contra Catholicam Ecclesiam inter se conspirârant, ediderunt. Porrò in primario Eucharistiæ articulo vetus dissensio mansit. ità illi re infecta discesserunt. Princeps Lantgrauius & quidam docti viri modis omnibus efficere conabantur, vt quanuis in negocio cœnæ conuenire non possent, tamen alij alios fratrum loco haberent. Sed id Luterus facere noluit. Porrò verò sunt, qui scribant & putent in hoc vno articulo diffidere Zuinglianos à Luteranis: sed hoc falsissimum est, cùm etiàm in alijs non paucis inter se hostilitèr dissentiant: immò verò paulatim eò res redijt, vt nec Zuingliani cum Zuinglianis, nec Luterani cum Luteranis consentiant, sed alij alios palàm euulgatis libris odiosissimè & impotentissimè proscindant.

Liber de Actis Synodi Constantiensis. Editus hac tempestate est liber quidam de Actis Concilij Constantiensis erga Iohannem Hussum, incerto quidem authore, sed opera Iohannis Islebij, socij & amici Luteri. In præfatione Islebius Hussum vocat probum Dei amicum, Concilium Constantiense synagogam Antichristi. Sed nos Hussum damnatum hæreticum multò rectiùs dicimus cum ea synodo, quàm cum Islebio virum bonum. Interim tamen liber ille nihil facit admodùm pro Luteranis, quòd disertis verbis affirmet Hussum Constantiæ etiàm circa ipsum suppli-

ciȷ ſui locum publicè negâſſe articulos illos, quos Luterani vel maximè aſſerunt ac tuentur.

Sub hoc quoquè tempus cùm Turca in Germaniam aduentare diceretur, Luterus ſcriptum edidit, *De bello contra Turcas.* Sed eo ipſo multò plùs deterret principes à bello Turcico, quàm ad id extimulet. Veriſimile eſt, optâſſe hominem odio Papæ deflagrantem, vt Turca occupata Germania, mox etiàm Italiam pulſo Pontifice occuparet. Verùm id Deus adhuc pro ſua bonitate auertit. In eodem ſcripto valdè acerbè & contumeliosè inuehitur in Pontificem, Epiſcopos, Imperatorem, Reges, Principes, præcipuè verò curiam Romanam. Inter alia multa, Cæſar, inquit, non eſt caput Chriſtianæ Reipub. neque defenſor Euangelij aut fidei. Oportet ſanè Eccleſiam & fidem alium habere defenſorem, quàm ſint Imperator & reges. Hi nanq; ferè peſſimi ſunt hoſtes Chriſtianiſmi & fidei, ſicut Pſalmus 2. ait, & Eccleſia omni ex parte conqueritur. Sic ille bonus vir tractabat ſanctiſſ. Imperatorem & ſummos magiſtratus. Nihil enim metuebat ſibi, in tuto loco hærẽs ſub Saxoniæ principe. Eã verò maledicẽdi licentiã non ex Euãgelio, ſed ſpiritu Antichriſti hauſerat. Quàm aũt hoc quoq; ꝓdigioſæ fuit incõſtantiæ, quòd hoc quidẽ libro dehortatur à bello Turcico, dicens id eſſe contra doctrinam Chriſti, quæ dicit Chriſtianos non debere malo reſiſtere, &c. cùm non longè antè in Viſitatione Saxonica ſcripſiſſet, eiuſmodi orationem ſeditioſam eſſe atque intolerabilem, ex Pauloque probâſſet, Magiſtratus noſtros gladio & bello Turcas arcere debere, nec Chriſtum vetâſſe vſquàm, immanitatem Tyrannidemque Turcicam repellere? Omni certè lachrymarum fonte plangendi ſunt, qui tam varium & ipſo quoquè Proteo mutabiliorem hominem, in grauiſſimo religionis negocio ſequi non dubitârunt. Hac de re dici multa poſſunt, ſed nunquàm ſatìs multa.

Liber de bello Turcico.

Inconſtantia Luteri.

Huius anni menſe Septembri cum infinitis copijs Turcarum tyrannus venit in Germaniam, & Auſtriæ primarium oppidũ Viennã grauiſſima preſſit obſidione. Id bellum eiuſmodi habuit originem: Rex Ferdinandus Caroli Cæſaris frater, Iohannem Vaiuodam regno Hungariæ exuẽrat. Is verò in eam redactus calamitatẽ, in Sarmatiã ad Hieronymũ Laſchũ virũ ab illuſtri nobilitate & eximia eruditione clariſſimũ cõfugit. Laſch⁹ tãto lętus hoſpite, omnẽ illi humanitatẽ impẽdit, diſſi-

Turca obſidet Viennam.

dissimulante Sigismundo rege, quòd Vaiuodæ germanam sororē in matrimonio habuisset. Intereà Laschus, vt erat solerti & excellenti ingenio, miraque ad res gerendas dexteritate, Vaiuodæ id tandèm consilij dedit, vt Solimanno se clientem fore profiteretur, si eius beneficio in regnum esset restitutus. Id verò consilium licèt inprimìs speciosum videretur, & Vaiuodæ rebus accommodum, si huius vitæ prosperitatem spectes: erat tamen Christianæ Reipub. admodùm perniciosum, vt rei euētus posteà luculentèr edocuit. Cęterùm Laschus hortatu Vaiuodæ legationem suscepit ad Turcarum Imperatorem Solimannum: atque vbì venit Byzantium, oblatis muneribus facilè in purpuratorum gratiam & familiaritatem se insinuauit. Eorum verò opera id consecutus est apud Solimannum, vt is prolixè pollіceretur, sibi eam rem curæ fore, breuique se in Hungariam aduolaturum. Misit deindè suum quoquè legatum Byzantium Ferdinandus rex, sed is demùm licèt à Solimanno humanitèr esset receptus, & à purpuratis, quos Bassas vocant, patientissimè auditus, non nisì superbum & insolens tulit responsum, & pro inducijs atque amicitia omnem belli cladem iussus est Ferdinando denunciare, & quamprimùm Byzantio excedere.

Laschus adit Solimannum.

Per id tempus Ferdinandus Spiræ erat, hocque accepto nuncio, non immeritò perculsus est, quòd sciret Tyrannum à sententia haud facilè discessurum, & Carolus frater eius bellis Italicis distineretur. Itaque Solimannus copias omnes ad signa vocari imperat, quibus coactis, Hadrianopoli profectus, Belgradum quintisdecimis castris peruenit: indè rectà Budam petijt. Ei obuiàm processit Vaiuoda, Hungarorum procerum septus comitatu, quibus & Laschus aderat. Acceptus est comitèr à Solimanno, qui illi se recepit liberalitèr concessurum, quæcunque eo bello vi & armis parasset. Vbì Budam venit, propè vacuam inuenit, ciuibus metu in proximas vrbes dilapsis. Arx Germanico tenebatur pręsidio, sed eam cuniculis euertere nitebatur: quæ res terruit Germanos, vt etiàm inuito arcis custode, cum hoste saluis rebus paciscerentur. Assensit Solimannus: verùm iam abeuntes cum sarcinis suis, contra fidem datam sæuus tyrānus Ianizaris ad vnum trucidandos obiecit, arcis autem custodem humanitèr dimisit. Capta Buda, Viennam iter habuit, dimissis quibusdam è suis, qui prædas agerent ex Christianis, qui omnis generis homi-

Solimannus venit Budam.

Barbara ferocitas.

Excursiones Turcarum.

hominum ingenti intercepta multitudine, ad Lincium vsque luctuosas fecêre excursiones, passim summa crudelitate flammis omnia vastantes. Erant iam Viennæ equitum & peditum plùs minùs viginti millia, & cum ijs aliquot præclari duces, inter quos præcipuam obtinebat authoritatem Philippus comes Palatinus. Vbì ad vrbem ventum est, Turcæ amplissima suis castris occupauêre loca, quæ vel solo adspectu essent horrori. Et sedulò illi cuniculis sibi in vrbem aditum facere instituerunt. Porrò aliquot iam locis patefactis, audacissimè identidèm in vrbem irruentes, tanta vi Germanorum repulsi sunt, vt in toto hoc bello è Turcis ad octoginta millia perijsse ferantur, tandemque cum dedecore & ignominia coactus sit Solimannus obsidionem soluere, & in Thraciam re infecta abire. Non dubium est, quin omnipotens Deus singulari benignitate eam victoriam contulerit Germanis, quorum certè vires tanto hosti longè alioquì impares erant. Sub Turcarum aduentum iussi erant vrbe excedere fœminę, pueri, sacerdotes, monachi, & omnis imbellis turba. At, quod summè dolendum est, ij magna ex parte in immanes barbaros inciderunt, qui infantes secuerunt medios, fœminas & senes, quos in seruitutem nollent abducere, partìm palis infixerunt, verubus transfoderunt, gladijs disciderunt. Feruntur in ea Turcicæ vastitatis procella supra 60000. Germanorum in seruitutem rapta. Porrò totus Viennensium ager, succisis vitibus & frugiferis arboribus, triste intuentibus spectaculum præbebat. Solimannus vbì Budam redijt, Iohannem Vaiuodam regē constituit, amicumque & beneficiarium appellauit. Sed sic recuperâsse regnum, miserum profectò est, & à Christiana pietate alienum. Quanquàm (ô cæca mortalium pectora) quid non faciunt plerique homines, vt vel ad breue tempus possint esse beati in hac vita, ijdem ipsi omnis laboris impatientes, si quid agendum sit pro æterna vita.

Turca turpiter abscedit.

Crudelitas Turcarum.

Hoc anno Carolus Cæsar ex Hispanijs venit in Italiam. Sunt qui scribant illi iter molienti, Hispanos proceres lōgè plures & pecunias & milites obtulisse, quòd illum impensè charum haberent, quàm quis alius minis extorquere potuisset. Viri enim mille quingenti sponte sua Maiestati eius liberalitèr obtulerunt, singuli millenos ducatos aureos in annos quatuor, absque vllo suo commodo vel lucro. Plerique Principes equitum & pedi-

Hispanorum ergo Carolum V. beneuolentia.

peditum copias non spernendas pollicebantur, quas integro anno suis ipsorum sumptibus alerent.

Ante verò, quàm Cæsar ex Hispanijs solueret, Franciscus Gallorum rex, amisso copiosissimo apud Neapolim exercitu, amisso Andrea Auria viro incomparabili, animum ad pacis consilia adiecit. Filij eius adhuc obsides hærebant in Hispania: eorum liberandorum summo tenebatur desiderio. Itaque pax Cameraci confecta est, quò conuenerant præter cæteros Margarita Cæsaris amita, & Aloysia Francisci regis mater. Conditiones initæ pacis huc adscribere nihil attinet. Rex quidem pro filijs numerauit Cæsari viciès centena millia aureorum. Hęc est fortasis illa ingens pręda, quam se Cęsar amissurum cernebat, vt illi Sleidanus affingit, si Francisco regi in Hispanijs captiuo aliquid humani accidisset: atque propter eam Cæsarem ait magis ac magis in dies animum ad pacem adiecisse. Quod Cæsar clementissimus pro innata ipsi humanitate erga regem Franciscum, tunc ex animi dolore morbo correptum, fecit, hoc Sleidanus videtur tribuere auaritiæ, scilicèt optimus & candidissimus historicus. Quid verò de eius historia princeps ille senserit, alibi dicetur. Vbi autem Cæsar in Italiam venit, magna omnium gratulatione exceptus est, suoque aduentu ruenti Italiæ pacem attulit, præterquàm Florentinis, qui immodicis animis pro libertate, vt aiebant, tuenda & Pontificis & Cæsaris in se arma concitârunt.

Pax inter Carolum V. & Franciscum regem.

Annus hic Germaniæ fuit multas ob causas admodùm grauis & calamitosus. Irruebāt sæuissimi Turcæ, grassabantur hæresum & nouorum dogmatum portenta, morbus Anglicus innumeros tollebat è medio, & insupèr tanta erat annonæ caritas, quantam nemo mortalium meminisset. In inferiori autem Germania Flandris, Hollandis, Selandis repentina Oceani insanientis inundatio damna passim dedit longè grauissima, aliquot locis planè submersis.

Annus Germaniæ calamitosus.

Fuit hoc anno Suabachi conuentus eorum, qui se Euangelicos dicebant: sed cùm inter se conuenire non possent de cœna Domini, (sic enim vocabant sacrosanctum Eucharistiæ sacramentum) alius cōuentus Smalcaldiæ indictus est. Ità hoc præclarum Euangelium in re præcipui momenti, neque tunc neque posteà vnquàm idem statuere potuit: eaque discordia magis ac magis semper aucta est, quemadmodùm illis euenire necesse est,

Conuētus Suabachi.

est,qui à veritatis constantissima luce ad incertas, varias & lubricas humani ingenij opiniones sese transferunt. Et tamen non desunt qui scribant,amicè eos discessisse Marpurgo, quò eos Lantgrauius euocauerat, cùm tamen (vt suprà diximus) Luterus Zuinglianos fratrum loco, licèt plurimùm hortante Lantgrauio, habere noluerit, hodieq́ue non cessent scriptis atrocissimis sese inuicē lacerare, & Marpurgi à Zuinglio 300. argumenta Lutero fuisse obiecta, ipsi Zuingliani affirmarint.

Hoc etiàm anno Clemens Pontifex aduentanti è Genua Cæsari,& Placentiam contendenti,tres legatos obuiàm misit, qui à pontificiæ ditionis fines intrante solitum iusiurandum acciperent,nunquàm ipsum pontificis libertatem violaturum.Iurauit Cæsar verbis ritè conceptis,sed ità tamen, vt se de suo iure nihil discessurum testaretur: quod putant quidam ea ratione eum fecisse,quòd Placentiam & Parmam Mediolanensi imperio antiquitùs attributas repeteret, quandoquidem Mediolanense dominium Imperatorum sempèr beneficiarium fuisset. *Iurat Cæsar.*

Porrò Cæsar vbì Solimannum turpitèr in fugam coniectum comperit,ingenti perfusus lætitia,cùm iam circitèr duos menses Placentiæ Parmæque exegisset, rectà Bononiam contendit, quò iam paulò ante Calendas Nouembres Clemens Pontifex peruenerat. Ibì quid tum gestum sit, ex Paulo Iouio scriptore Italico bona fide commemorabimus. Excipitur, inquit, Cæsar Bononiæ triumphali pompa, summis honoribus, incredibili omnium lætitia, ipse paludatus & militaribus armis, vna dempta galea, vndiquè protectus, albo insigni equo,regio sumptu phalerato, à Mutineñ porta in forum prouehitur. Præcesserant quaterna vexilla cùm leuis tum grauis armaturæ Belgarum equitum, sagulis, cristis, & colorum varietate ità inter se distinctis turmis, vt quorum ducum essent, ab ipso insignium & vestitûs argumento facilè noscerentur. Successit indè peditatus totiès victor,non tam opimis hostium spolijs exornatus, quàm armorum fulgore ac adspectus feritate terribilis, ad trucem tympanorum sonitum & graues tibiarum modulos gradu superbè composito sub signis introductus. Quadratam vmbellam auro purpuraque distinctam gymnasiarchæ & celeberrimi bonarum artium professores in togis *Carolus V. venit Bononiā. Pompa excepti Cæsaris.*

togis fericis præferebant. Latus Cæfaris à decora Bononienfi iuuentute non cuftodiæ, fed honoris caufa cingebatur. Prætor Vrbanus & decuriones cum vexillifero, & è Quadragintauirali magiftratu primoribusque patritijs fplendidiffimè fuccedebant. Conftitit in medio foro Antonius Læua æger pedibus, fed viuacibus oculis pugnaciffimi ducis habitum præ fe ferens, ac vt magis ob recentem bellicæ conftantiæ & rerum geftarum gloriam omnium oculis offerretur, in fublimi fella geftatus, hinc veterana Germanorum legione, illinc Hifpanorum cohortibus ità præ denfa acie directis aut obuerfis, & tormentis in fronte collocatis, vt exercitus concurfurus effe videretur. Erant iuxta Cæfarem illuftres reguli, auro in lacinijs vel folido bracteato, vel acu pingente inducto, vel ad luxuriem concifo, itemque exquifitis armorum & equorum ornamentis maximè fuperbi. Secundùm eos prælata eft Romana Aquila, aureo in vexillo picta, ac item candidum aliud vexillum purpurea cruce diftinctum, fub quibus totius aulæ familia ex flore gentium omnium delecta, & nobiliffimi Hifpaniæ facrati religione equites Cæfaris veftigia fequebantur. Prætorianus miles cuftodiæ corporis affuetus, diuerfis fub fignis Hifpanus, Belga, Germanus, in croceis fagis agmen extremum claufit, & quicquid in foro fpatij reliquum fuerat, occupauit. Erat erectus in Petroniani templi veftibulo peramplus ligneus fuggeftus, periftromatis & aulæis ad loci dignitatem vndiquè protectus, in quo Cardinales & epifcopi cæteriquè minores facerdotes purpurati fuo quifque ordine confederant. In medio autem pręalta in fede mitratus Pontifex Cæfarem expectabat. Ille itaq; nobilioribus tantùm regulis principumque legatis fibi adfcitis, equo defcendit: fubeuntem per gradus Cardinales duo deduxêre. Tum verò vt prodijt, omniū oculi in duos longè maximos terrarum orbis dominos funt coniecti. Explorabat enim quifque valdè fufpenfus & tacitus, propter memoriam veteris diffenfionis & recentis amicitiæ, an ora ipfa, interiores fenfus nunquàm ex toto fallentia, fubitis illis affectionum & nutantis animæ momentis obedirent. Erat vultus Cæfaris in geftu militari & graui, blanda quadam lenitate verecundiaque perfufus. Clementis verò facies ità fubitò ad eius occurfum exhilarata eft, vt vel ob id maximè lætari crederes, quòd illum multò humaniorem & auguftiorem,

Exercitus pedeftris.

Vexillum Aquilæ. Crucis.

Cæfaris vultus. Clementis.

quàm

quàm putârat, esse conspiceret. Varia siquidem ab Hispanijs, & falsa quidem, de Cęsare plerique malignè retulerant, & multi etiàm vltrò trepidis animis, propter acceptas tot inusitatas clades, sibi illum fingebant vtì alterum Ariouistum, aut Rotomalcem, aliquo scilicet vultu Cimbrico & feritate Gothica metuendũ, ac ipsius deniquè militibus ferocia & spiritûs immanitate persimilem, qui deuictis & stratis tot hostium exercitibus, tot vrbibus direptis, euastatisq; prouincijs, diuina ac humana omnia dira cõfusione miscuissent. Sed iam fuerat exceptus Genuæ, Placentiæ cognitus, Parmæ demùm, Rhegij, & Mutinæ cum summa omnis generis hominum gratulatione salutatus, vtpotè qui passìm humanitatis, abstinentiæ, pietatis atque iustitiæ monumenta absque vllo vel superbiæ, vel crudelitatis, vel libidinis vestigio reliquisset. Enimuerò, quo nihil est in rege popularius & gratius, aditum cunctis atque aures summa benignitate & singulari patientia præbuerat, dederatque obitèr responsa spei æquitatisque plenissima, quæ propositis postulatorum capitibus singulatìm rectissimè responderent. Illam verò militum licentiam, diuturna impunitate confirmatam, ijs, qui vel oblata rapuerant, vel ante diem arrogantèr stipendia flagitârant, supplicio protinùs affectis, ità represserat, vt illo, quod teneret, longè maximo omnium imperio dignissimus haberetur. Sed nec eum, quanquàm ætate & fortuna florentem, vllæ vnquàm vel licitæ voluptates à perpetuis rerum maximarum consultationibus auocabant, ità vt in eo simul iuuentæ decor eximius ad Martiam laudem emineret, & consilia senili maturitate proprijs, non alienis, cogitationibus exquisita, elaborata, directaque manerent. Nunquàm enim præclarum, nobile & firmum eius ingenium vel irarum impetus perturbârat, vel cæca vindictæ libido pupugerat, vel vlla humana mollities, quin recta sentiret, expugnârat. Erat eius vultus, vt hoc quoquè curiosi minimè desiderent, & argenteo & grato quodam pallore dilucidus, oculi cærulei, suaues, nulla acri seueritate formidabiles, & ij quidem ad ingenuum pudorem virilemq; modestiam instituti. Nasus à medio clementèr assurgebat, quod magnitudinis animi signum in Persarum etiàm regibus ab antiquis fuit obseruatum. Mentum erat ad exiguam venustioris iniuriam paulò prominentius, & quod grauitatis speciem addebat, subcrispa & flauenti

Caroli V. affabilitas.

Eximia laus Caroli V.

Vultus Caroli V.

Oculi.

Nasus.

Mentum.

Capillus. barba conuestitum. Capillum verò fulgore pallentis auri more Romanorum Cæsarum circuntonsum ostendebat. Porrò statura corporis, vt in ipso ætatis integræ flore, & prosperrima valetudine, non ab inerti succo, sed à valido neruorum nexu longè firmissima, peramplæ item robustæque manus ad stringendum ferrum idoneæ: crura autem venustissimè extantibus toris trunci proportione directa, quod tum maximè apparebat, cùm equo veheretur. Tanta enim ei inerat cum dignitate equitandi peritia, vt nullus eo armato atq; equum incitante & in gyrum reflectente vel pulchrior, vel viuidior, vel in ferendo armorum pondere patientior eques reperiri posse videretur. Cæterùm ad Pontificis pedes flexo genu prouolutus, ac mox dextra læti arridentisque Pontificis erectus ad osculum, Hispanica oratione, Véni, inquit, sanctissime Pater ad pedes tuos, quod summo voto sempèr expetiui, vt fessis Christianæ Reipublicæ rebus communi consilio succurramus. Oro Deum Opt. Max. qui me huius voti compotem fecit, vt nostris consilijs adsit, atque hic aduentus meus Christianis omnibus sit salutaris. Tum Pontifex, Certè hoc ipso congressu, inquit, sicut Deus immortalis & sancti cælites certissimi sunt testes, mihi nihil vnquàm fuit antiquius, & iam superis gratias ago, quòd te videam prosperè atque felicitèr mari terraque perductum, resque eò deductas intuear, vt te authore de concordia omnium & solenni pace minimè desperemus. Obtulit subindè Cæsar auri signati circitèr libras decem, deductusque est summa comitate à Pontifice ad templi limen: atque ità digressi, Cæsar ad aram maximam supplicaturus superis contendit, Pontifex verò in Prætorium, cum vniuerso sacerdotũ ordine, continuò est reuersus. Nec multò pòst Cæsar & ipse Prætorium intrauit, cui paratæ erant summæ ædium partes, ità coniunctæ Pontificijs, vt inter vtriusque cubilia solus interesset paries, aditum præbente portula, vt cùm vellent, ignaris omnibus remotisque arbitris, interdiù noctuq; de summis rerum negocijs familiarissimè disputarent. Eo modo sæpè arcana sensuum mutua & syncera animi liberalitate detegendo, ac odiorum origines ad fatalem vim & consiliariorum & ducum insaniam referendo, facilè Dijs benè iuuantibus viam inuenère, qua pax egregiè componi, & tot malis & funestis incommodis optatus finis imponi posse videretur. Deindè paucis

Statura. *Manus.* *Crura.* *Equitandi peritia.* *Alloquitur Pontificem.* *Pontifex respondet.* *Colloquia secreta Clementis & Caroli V.*

paucis interiectis de Veneti legati apud Pontificem & Cæſarem oratione, ipſiusque Pontificis pro Franciſco Sforcia apud Cæſarem deprecatione, ità ſubiungit Iouius: Sed tanta erat altitudo iudicij Cæſaris, tanta moderatiſſimi eius animi religio, & tantum deniquè pacis & concordiæ ſtudium, vt nihil regali faſtigio dignius atque præſtantius exiſtimaret, quàm omnia conſilia ad verum decus, ad ſolidam pietatem, & animi magnitudinem reuocare, vt arma in Turcas, adeò inter nos impiè fœdeque tractata, verterentur: quippe qui non adumbratam, ſed veram & viuidam, non fortunæ adminiculis quæſitam, ſed à fonte ipſo propriæ virtutis profluentem gloriam ſectaretur. Itaque Solimanno Turcarum Imperatore iam à Viennæ Noricæ mœnibus cum ſtrage ignominiaque depulſo, atque eo Byzantium præcipiti fuga properante, cùm nihil iam hoſtile indè amplius eſſet timendum, pacare cuncta conſtituit. Euocatur exemplò Bononiam Franciſcus Sforcia, procumbit ad eius pedes, redditoque diplomate, quo illum data fide vbique terrarum Cæſar ſaluum & tutum eſſe iubebat, ſalutem, imperium & ſpes deniquè omnes vni Cæſaris probitati fideique committit: quoniam innocentia fretus, omnia ſe ex illius æquitate humanitateque ſperare prædicabat. Tum verò ſtupentibus cunctis videre licuit, quantò Cæſar eſſet omni ſua fortuna maior & excelſior. Certâtat pro Imperio Mediolanenſi, deſertus à ſocijs, ab omnibus oppugnatus, in qua contentione omnes omnium vires ingentibus partis victorijs præclarè contuderat, & cùm aliquandò nutante partium fortuna, in dubia ſpe victoriæ verſaretur, honeſtas pacis conditiones ſempèr elato conſtantiq; iudicio repudiârat, nè quod virtute atque vna animi magnitudine erat facturus, velutì ignobili metu ſubactus & præſenti impulſus neceſſitate feciſſe videretur. Habet enim hoc in ſe regius eius animus, velut excellenti & perfecta virtute præditus, vt nunq̃ vel acritèr vrgente fortuna abiectè ſe demittat, vel ea penitùs arridente intemperantèr extollat. Ergò vbiquè victor & triumphator ſupplicem in gratiam recipit, Mediolanenſium Ducem appellat, & tabulis Auguſtalibus ritè confectis, totum ei paternum regnum adiudicat, neq; amplioris pecuniæ tributum imponit, quàm ab initio & ante diſſenſionem imponendum eſſe cẽſuiſſet. Nec multò pòſt Calendis Ianuarijs, ſolenni adiecta precatione, ſacra peraguntur, ab incredi-

Franciſco Sforcia reſtituitur principatus Mediolanenſis.

Eximium Caroli V. praconiũ.

credibili hominum frequentia exoptatum afflictis Italiæ populis insperatę pacis nomen excipitur. Præsentes Clemens Pontifex & Carolus Cæsar, orantis Romuli Amasæi viri eloquentissimi voce, Christiani nominis conseruatores, ac optimi maximi Italiæ parentes appellantur. Obortas præ gaudio lachrymas vix continent viri togati, optimi ciues, sanctissimi sacerdotes, legati regum omnium, Galliæ scilicet, Britanniæ, Lusitaniæ, Scotiæ, Pannoniæ, Sarmatiæ, Daciæ, Veneti Senatûs, ac item Allobrogis, Ferrariensis, Mantuani, Vrbinatisque regulorum, ac liberarum etiàm ciuitatum, Genuensium, Senensium & Lucensium, cunctique demùm proceres & principes, ipseque ante alios Franciscus Sforcia, honoris causa sessum inter postremos Cardinales receptus. Ea enim dies tranquillitati initium & ærumnis finem allatura videbatur. Intereà Cæsaris vxor Isabela puerum peperit, cui propter aui materni memoriam Ferdinandi nomen impositum est.

Nascitur Cæsari filius Ferdinandus.

Hæc quidem Iouius, quæ vti & alia pleraque libentèr adscripsimus ob memoriam sempiternam optimi & potentissimi Cæsaris Caroli V. qui de Ecclesia Catholica optimè meritus est, licèt ille ab ingratis non eam semper retulerit gratiam, quam æquum fuisset. Longè verò maiora ille proculdubiò pręstitisset, præsertìm erga immanes Turcas, Christiani nominis atrocissimos hostes, & pseudochristianos hæreticos, nisi eius studia & consilia cum summo Christianæ Reipub. detrimento alij repressissent.

Porrò verò cùm hunc in modum per Italiam singulari quodam Numinis fauore compositæ res essent, licèt Florentini plùs æquo etiamnùm insolescerent, in Germania indiès res in deteriùs abijt. Iam enim qui se Euangelicos Protestantes vocabant, rursùm alium conuentum indixerant Smalcaldiã, eoque cùm ventum esset, tametsi omnes cuperent vires suas icto fœdere coniungere, & se aduersùs Pontificiorum, id est, Catholicorum potentiam communire, nihil tamen confici potuit, quòd & Luterani nollent eos recipere, qui dogmata Luteri omnia complecti non vellent, & Zuingliani vt id facerent, adduci nulla ratione possent. Putabãt enim pro sua parte potiùs stare verbum Dei & puram Euangelij doctrinam, quàm pro Luteranis. Lantgrauius verò medium se inter vtrosq; gerens, volebat eos redigere in con-

Conuentus Protestantiũ Smalcaldiæ.

concordiam,sed eius conatus omnes irriti fuêre. Cùm enim iam vtraque pars ab Catholica Christi Ecclesia se separâsset, non poterant habere spiritum illum concordiæ & pacis,qui non est extra Ecclesiam Dei toto orbe diffusam.Interìm Zuingliani nolebant à sua discedere sententia,nec minùs ipsi reijciebant Luteri iudicium & authoritatem,quæ erat maxima apud Luteranos,quàm Luterus Romani pontificis. Quid ergò mirum,si Luterus ab Ecclesia Romana sub verbi Dei & Euangelij prętextu procacitèr discessit,quandò ab ipso Lutero,quem iam plerique ceu deum suspiciebant, sub eodem prætextu intra paucissimos annos ipsius discipuli pertinacissimè desciuerunt ? Non enim minùs nititur verbo Dei, licèt perperàm intellecto, Zuinglius cum sua cohorte,quàm Luterus cum suis.Et tamen necesse est vel Luterum errare,vel Zuinglium.Non ergò satìs est scripturas allegarè, quibus plerique omnes hæretici sua sempèr, quantunuis absurda, paradoxa firmare conati sunt, sed oportet legitimam scripturarum vim & intelligentiam adhibere, quæ non est apud hæreticos,sed in sola Ecclesia Catholica, cuius & doctor & rector est Spiritussanctus : id quod non sinè causa identidèm inculcamus. Sleidanus hoc anno mentionē facit libelli ab Erasmo Roterodamo editi contra quosdam, qui sese falsò iactant Euangelicos. Mordet ea res Sleidanum, & vult ipse quidem morsum intentare Erasmo, sed tamen cōtinet se,nō sinè causa. Ait verò Erasmum, Basilea relicta propter mutatam religionem, & vitandæ suspicionis causa,Friburgum sese recepisse,porrò in libello iam dicto totum ordinem, putà Euangelicorum,perstrinxisse.Habet enim in eo libello Erasmus inter alia multa,vt refert Sleidanus, nullum se nouisse ex illis,nempè euangelicis,qui non seipso videatur esse factus deterior. Tantillum ex eo toto libello Sleidanus commemorâsse sat habuit,cùm ibì multo plura scribat Erasmus contra nouatores istos. Sed bellissimus historicus,qui tam multa Luteri aliorumq́ue,quæ Catholicam Ecclesiam lædere possint,tam liberalitèr & profusè lectori obtrudit, de Erasmi libello vix tria verba suæ præclaræ historiæ inserere voluit, videlicet sentiens se suosq́ue premi authoritate Erasmi,quæ tum multa fuit apud multos. Et nihil quidem veriùs dixit Erasmus, quàm ex istis nouatoribus nullum meliorem, omnes deteriores esse factos. Quòd si Erasmus in Catholicos

Luterus deseritur à suis.

ità ſcripſiſſet, integra folia Sleidanus ex eius libro ſuis commentarijs intexuiſſet.

Argentinenſ. fœdus cum Heluetijs.

ANNO 1530. Argentinenſes Zuingliano dogmate imbuti, cùm nollent Luteri de Cœna Domini ſententiam amplecti, & propterea in fœdus à Luteranis recepti non eſſent, vt ſuis rebus conſulerent, cum Tigurinis, Bernatibus & Baſileenſibus Sacramentarijs fœdus pepigêre. Vbi hoc percepit Senatus Imperij, cui tum præerat Fredericus Palatinus, conatus eſt eos indè reuocare, præſertim quòd Cæſari & Imperio deuincti, ſinè illorum conſenſu non debuerint cum alijs fœdus percutere: ſed parùm efficere potuit.

Catechiſmus Luteri.

Hoc anno Luterus motus diſcordia concionatorum ſectæ ſuæ, edidit Catechiſmum, in quo Decalogum, Precationem Dominicam, & Symbolum Apoſtolicum in pleriſque longè aliter expoſuit, quàm fecerat ante annos decem. Docet ibi vſum Baptiſmi & Euchariſtiæ, præter quæ nulla alia vult eſſe Sacramenta, cùm in Catholica eccleſia ſeptem habeantur, quæ pleraque omnia etiàm à Dionyſio Areopagita Pauli Apoſtoli diſcipulo numerantur. Indè verò innumeri à ſectarijs editi ſunt Catechiſmi, ſed è quibus vix duos inuenias, qui inter ſe per omnia concordent. Fuit hoc ſcriptionis genus iuuentuti longè pernicioſiſſimum, cui ſua venena homines verſuti inſtillârunt, mira plerunquè vſi blandiloquentia & verborum lenocinijs. Porrò apud vulgus ea re effectū eſt, vt cerdones & laniones & edentulæ anus deliriq; ſenes tanquàm quodam numine afflati, de rebus theologicis etiàm in tabernis aut apud focum mira garrulitate deblaterent, putentq; ſe plus aliquid in ſcripturis interpretandis valere, quàm vel præcipuos Catholicæ Eccleſiæ Theologos. Itaque non rarum eſt apud Euangelicos, vt homines ex infima plebe, plerunquè etiàm homicidæ, lictores, carnifices, concionandi & ſacramenta miniſtrandi munere fungātur, & tanta ſit apud pleroſque omnes confuſio, vt nemo id ſatis explicare queat. Scripſit enim Luterus omnes homines eſſe ſacerdotes, vt ſacerdotium cogeret in ordinem, & populi ſtudium ac fauorem ſibi eiuſmodi docendi genere arctiſſimè conciliaret. Et effecit ille quidem apud vulgus miſerabile, vt ſacerdotio catholico ritu initiati, & monachi omnes in ſummū contemptum

Catechiſmi innumeri Sectariorū.

Miniſtri Euangelici quales.

vene-

venerint, & in hoc sanè gloriari videtur in fœdissima illa Epistola, qua Cardinalem & Archiepiscopum Moguntinum Albertum, electoris Brandeburgici fratrem, ausus fuit hortari ad ineundum matrimonium. In ea enim hæc quoquè eius verba leguntur: Vulgus nunc didicit & intelligit Ecclesiasticum statum nihil esse, id quod satis superque declarant tam variæ cantilenæ, dicteriaque & lœdoriæ, cùm in omnibus parietibus, in omnigenis schedulis, deniquè in chartis lusorijs sacerdotes & monachi pingantur, & pro ludibrio & portento habeatur, si quem vel videre vel audire contingat è clero. Verùm Luterus horum causa est, & ipse docuit miseram multitudinem cōtemnere sacerdotium & clerum. Satius autem fuerat dicere imperitis, quàm grauitèr olìm Deus etiàm in veteri lege puniuerit eos, qui sibi volebant arrogare sacerdotij functiones, & vt Christus dixerit Apostolis suis, eorumq; successoribus: Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Deniquè etiàm in noua lege Christum instituisse Apostolos & 72. discipulos, & ab Apostolis rursùs alios esse ordinatos episcopos & presbyteros, & diaconos. Sed Luterus volebat loqui placentia, & hoc pacto innumeros perdidit. *Luc. 10.*

Huius anni mense Februario ipsis ferijs D. Matthiæ, quo die natus erat Cæsar, & Galliæ rex captus, Bononiæ à Clemente Pontifice coronatus est, cuius rei historiam omnem visum est hoc loco ex Paulo Iouio Episcopo Nuceriensi adscribere, qui præsens interfuisse videtur. Cæsar, inquit, multis de causis Bononiæ coronari statuerat, quanquàm id anteà Romæ faciendum esse decreuisset, vbì superiores Cæsares, tanquàm in sanctissima sacrorum sede & felici nationum omnium domicilio, vrbeque ipsa veteris imperij honore, antiquorum triumphis, & stupendis supremæ fortunę monumentis longè clarissima, coronas legitimo iure suscepissent. Sed euastatæ Vrbis & nondùm nouis commodis subleuatæ calamitosa tenuitas, & opulentæ supellectilis ornamentorumque penuria Cæsarem auertebant, quanuìs Romani eius spe aduentùs ab omni tristitia & sordibus ad lætitiam veteremque splendorem reuocati viderentur. Itaque euocatis omnibus regulis, deligitur Iouis dies 6. Calendas Martias, Matthiæ Apostolo dicatus, qui erat natalis Cęsaris, semper ei faustus, & Ticinensi etiàm victoria lætissimus. A medijs Præto- *Coronatio Caroli V. Bononiæ.*

Pons ligneus pensilis. rij fenestris, patefacto aditu, pons ligneus pensilis, sublicis impositus, incuruo tractu per forum & Petronianum templum ad aram vsque maximam protrahitur, & festa fronde pictisque tapetibus exornatur, vt sinè tumultu confundentis & prementis turbæ Pontifex & Cæsar in pompa præteruecti spectarentur. *Corona ferrea Modoetiæ.* Erat de more veterum Cæsarum, vt Modoetiæ prope Mediolanũ coronam ferream susciperent, quæ indicaret Romano imperio firmitatem ferro & militaribus copijs comparari. *Tres Cæsarum coronæ.* Tres enim coronæ Cæsaribus debentur. Prima est argentea, Germanici scilicet regni, quam suffragio procerum Aquisgrani decennio ante susceperat. Secũda ferrea regni Longobardici. Tertia verò aurea Romani Imperij. Præstò igitur adfuêre Modoetiensium legati, qui ad retinendam veteris prærogatiuæ dignitatem vetustissimi operis coronam & annalium codices antiquitate pernobiles detulêre. Ea erat sinè florentibus pinnis in simplicem & latum orbem circundacta, ferro introrsùs tempora præcingente, sed exteriùs auro & gemmis exornata. Biduo itaque antè, quàm tertiam coronam acciperet, in sacello domestico, adstante Pontifice, sacris peractis, Cæsar vngitur, ferreaq; corona & cęteris regijs insignibus decoratur, ijsdem ferè cęremonijs quas paulò infrà memorabimus. Prætulêre ante Cæsarem summi honoris causa, Aluarus Osorius Marchio Astoricensis aureum sceptrum, *Sceptrũ.* Didacus Pacecus dux Ascalonius ensem gemmata vagina conditum, *Ensis.* Alexander Medices dux Pinnensis, Cæsaris gener, orbẽ aureũ cum præfixa cruce gẽmis distinctũ, *Orbis aureus.* Bonifacius aũt Marchio Mõtisferrati Modoetieñ coronã. *Corona.* His rebus ritè confectis, aduenit demùm dies, maioris coronæ aureæ põpæ destinatus, & is quidẽ, cùm noctù pluisset, Superis mirè fauentibus, incredibili serenitate perspicuus. Ante alia Pontifex, vniuerso Cardinalium & Episcoporum ordine in mitris & pluuialibus sacris pallijs, cæteris verò sacerdotibus in coccinea veste per pontem solenni pompa traductis, in prælta sede gestatur, & comitantibus prætorianis sub vmbella templum ingreditur. *Milites Cæsariani.* Iam in forum Antonius Læua pedestres copias adduxerat, & obuersis in omnes aditus maioribus tormentis, & signis in medio constitutis, cũcta loca perpetua militũ statione firmauerat. *Vina fundunt siphones.* Interìm è lacubus, qui in summo prętorianæ porticûs fornice fuerant fabrefacti, per siphones rubra & alba vina fũdebãtur, panes ab alto in subiectos

milites

milites ſpargebantur, torrebaturq; in machina verſatili bos integer ingens, hœdis, veruecibus, ac omni ferè volucrum genere farctiſſimus, vt in tanta feſta hilaritate milites ſub armis in acie ſtantes, ad manum paratis obſonijs cum iucunditate veſcerentur. Nunquàm ab vlla memoria, vel ad celeberrimi triumphi, vel ad inauditi ſpectaculi famam, maior atq; nobilior mortalium inſignium numerus in vnam vrbem confluxit. Erant adeò plena loca omnia, quæ foro imminebant, vt multi in alto ſuſpenſis & pendentibus ſpeculis, alij in ædium proiecturis & periculoſiſſimis locis cum aliorum admiratione proſpicerent. Iam Pontifex ſacratas tunicas & chlamydes induerat, & ſacra ſolēnia excultis altaribus parabantur, cùm Cæſar ſub vmbella ornatiſſimo procerum comitatu ad templi veſtibulum peruenit, ità vt vix eo paucis paſſibus prætereuecto, tabulata pōtis, prægrauante prætorianorum turba, frangerentur. Ibi plerique militibus immixti, fœdo caſu procidentes, ſeſe pilis atq; ſecuribus induerūt, inter quos fuit Albertus Pighius Belga Theologus Luteromaſtix: minima tamen pro tumultu clades incidit. Sed facile fuit æſtimare ex atrocitate periculi, quis in Germano milite ſupra ferociam militarē natura implacabili, animorum habitus eſſet futurus, ſi ad certam omniū perniciem Cæſar ipſe, ſe paululùm vertente fortuna, cecidiſſet. Sed intrepidè reſpectans Cæſar, leniter arriſit, ità vt fortunam ſuam certiùs agnoſcere videretur, quæ cœptis & votis omnibus benigniſſimè ſempèr adſpiràſſet. Erant omnia ad imaginem Vaticani templi conſtituta, & nouæ ſacellis appellationes impoſitæ, vt ea ſigillatìm ad veterē conſuetudinem ex Pontificijs libris reſponderent. Adfuère igitur Romani ſacerdotes, quibus ſacra Vaticani templi ſunt commendata. Ij ad aram Cæſarem ſuſceperūt, linteaq; ſacerdotali tunica ſuperiniecta, in collegium eius ſacerdotij cooptàrūt. Eum Saluiatus Cardinalis in verba ex libris Pontificijs concepta ſacramento adegit, ità vt in ſumma libens iuraret, ſe Pontificiæ dignitatis perpetuò futurum eſſe defenſorem. Ab hac ara duarum turrium nuncupata, duo Diaconi Cardinales, Saluiatus ſcilicet ipſe & Radulphus, ambo ex patruelibus Pontificis nepotes, ad templi limē deducūt. Flexo genu ſupplicantem, Picolomineus Presbyter Cardinalis, certis precationibus expiatum, in ſacellum S. Georgij perducit. Ibi lintea tunica deponitur, ſandalia margaritis & gemmis

Bos integer toſtus.

Frequētia nobilium.

Cooptatur Cæſar in collegium S. Vaticanum.

Præſtat iuramētum.

Induitur Dalmatica veste.

gemmis picta statim induuntur, & Dalmatica veste in morem Diaconi priùs assumpta, paludamento demùm conuestitur. In eo habitu præcedenti Puccius Cardinalis ad porphyreticam rotam, quæ est ad Vaticani templi medium, mitratus occurrit. Ingeniculatus Cæsar, ad aram maximam obuertitur, solenniq; altera precatione, vt eius imperium stabile, perpetuum, victoriarū, pietatis & laudis plenum faxit, Deo maximo, in cuius manu sunt regna, commēdatur. Sunt enim multa antiquitùs à pijs præstantibusq; ingenijs cū summa verborum elegantia & Christiana grauitate composita, quę ex sacrato libro ad statas rerum & locorum cæremonias ab alijs atq; alijs sacerdotibus in frontem Cæsaris perleguntur. Quæ omnia in illis Pontificū iam editis libris quisq; curiosus facilè poterit inuenire. Ascenditur demùm versùs aram maximam, vbì Innocētio Cibo Cardinale Litanias præeūte, alternis precibus piè pronunciatis, diui diuæq; omnes propitientur. In lectisternio supplicanti Cæsari Campegius Cardinalis adstitit, & de scripto oratiunculam, vt auspicatò coronaretur, religiosè recitauit. Indè mox Cæsar à Farnesio (quoniam is erat Senatus princeps & Cardinalium vetustissimus) intra sancti Mauricij sacellum est deductus: vbì diffibulata Dalmatica, humeros & brachium dextrū sacro oleo, adiectis puris & pijs orationibus, inungitur. His rebus ritè confectis, solennia sacra erudito phonascorū concentu, alternantibus choris, operāte Pontifice, ipso Cæsare in sacra veste ministrante, protinùs inchoantur: quę miro ordine cæremoniarum, summa grauitate sacerdotum, insigni omnium religione adeò in serum diem sunt protracta, vt vel piè curiosos fatigare potuerint, si is lōgè omnium clarissimorū Principum admirabilis consessus, spectantiū oculos vlla in parte satiare potuisset.

Humeri & brachiū dextrum unguntur.

Datur ei sceptrum aureum. Ensis nudatus. Pomū aureum. Corona aurea insignis.

Cæterùm summa sacrorū fuit, vt Cæsari de manu Pontificis Romani Imperij insignia traderentur. Itaque solenni precatione semper adhibita, Pontifex ei supplici sceptrum aureum dedit, florenti cacumine conspicuum, quô piè gentibus imperaret: itemq; nudatum ensem, quo Christiani nominis hostes persequeretur: ac pomum aureum, quem vtì terrarum Orbem insigni pietate, constantia, virtuteq; regeret: & postremò tiaram illam potiùs quàm coronam bicipiti fastigio multisq; Adamātibus insignem, capiti imposuit. Ille piè inflexo genu, pronus exosculato pede Pontificē adorauit. Tum demùm

demùm Cæſar in illa tot gemmis ac vnionibus exornata triumphali trabea, ad læuam non procùl à Pontifice, in ſede auro protecta, ſed paulò humiliore, ſeſſum eſt perductus, & Romanus Imperator appellatus. Quod vbì in foro militibus eſt renunciatum, Antonius Læua ad declarandam lætitiam maiora minoraque tormenta diſplodi iuſſit, ità vt terribili ſonitu cælum crepitare, terra quati, & tecta nutare viderentur. Nec multò pòſt Pontifex ſacratiſſimæ Euchariſtiæ hoſtiam humilimo quodam oris geſtu, puriſſimoque animi habitu deſumpſit, atque eam obitèr Cæſari omni labe criminum expiato religioſè communicauit. Peractis ſacris, templo exceſſum: ad præparatos equos Sacerdotes, Legati, Proceres diſcurrunt: omnis repentè multitudo in equis conſpicitur: acclamationes, tubarum cantus, tympanorum ſtrepitus audiuntur. Conſcendenti equum Pontifici Cæſar ad læuam pedes adſtitit, vtì benignè auratam ſtaffam ſacrato pedi protinùs inducturus. Sed pium Cæſaris obſequium Pontificis humanitas religioſaque modeſtia ſuperauit. Ergò iunctìm equo vterque albo, ſed Pontifex Thraicio, Cæſar Hiſpanico confidentes, vmbellam ſubeunt, ſummæ dignitatis hominibus ad eam geſtandam honori ſimul & labori ſuccedentibus. Præcedebat miro pompæ ordine tum Cardinalium, tum procerum vtriuſque aulæ Familia: in tergo ſigna erant viatorum, qui curſores appellantur: Adhærc ſubſecuti ſunt ſeptem viri inſignes, armis, trabeis, militaribus equis & pedeſtri comitatu valdè conſpicui, qui totidem ingentia vexilla deferebant. Traducti præterea aliquot albi aſturcones ſinè ſeſſoribus, auratis ephippijs inſtrati. Prætulêre etiàm adoleſcentes eximiæ nobilitàtis in ſcipionibus præfixos galeros Pontificis purpureos quatuor. Nec multùm indè ſuccedebat Euchariſtia, ſub aurea vmbella loculo cryſtallino incluſa, & ſellæ generoſi & tamen pacati equi ſuperimpoſita: laterna ingens antè, & circùm dena funalia ferebantur. Tum demùm promiſcuè gentium omnium honeſtiſſimi quique ſucceſsêre, vt decuit in tanta hilaritate, regio ſumptu, ſuprà quàm credibile videatur, exornati. Nemo enim ex tota Italia paulò vir illuſtris non venerat, nisì vehementi valetudine præpeditus. Hiſpani, Itali, Belgæ, prout libido genijque tulerunt, auro textili & ſerico omnis coloris elegantèr variegato, itemque Phrygijs operibus & acu pictis

Trabea triũphalis.

Salutatur Romanus Imperator

Diſplodũtur bombardæ.

Pontifex & Cæſar ſimul equitant.

Septem vexilla.

Euchariſtia ſub vmbella.

ctis sagulis spectantium oculos perstringebant. Germani in veste obscuriore, sumptuosa tamen, torquibus aureis relucebant. Visebantur passim equi ex omni regionum sobole maxime generosi, & insano sumptu toto terrarũ orbe conquisiti. Aderant permulti illustres, nobiles, opulẽti, clarorum principum progenie editi, quos dinumerare vix queas. Inde sequutæ sunt variæ legationes, & mox ipsi purpurati Cardinales. Inde non procul successit vmbella, sub qua duo longe augustissimi terrarum Domini in mitris illis stupenda & inæstimabili gemmarum & vnionum varietate preciosis, ità tolutim & temperato passu incedentibus equis, vt ij certa ingenij grauitate, quales sessores veherent, sentire viderentur. Antecedebant vmbellam, ipse Montisferrati Marchio, solenni in chlamyde & corona gemmis ornata, qui Cæsaris sceptrum deferebat: Franciscus inde Maria, Feltrius Dux Vrbini, Venetorum Imperator, & quoniam erat præfectus Vrbis, in veste purpurea Dalmatica, cum inusitato in metæ formam capitis tegumento, aurea cruce distincto, & tęnijs vtrinque pẽdentibus, nudatũ ensem prætendebat. Philippus verò Palatinus, quem decora proceritas & obsidio Viennæ aduersus Turcas fortissime tolerata, clarissimum reddebant, aureum Orbem detulit in talari toga purpurea, adstricta manicis, & plano pileo candidis pellibus redimito. Postremus erat Carolus Sabaudius Allobrogum Dux, pileolũ ferens vnionibus, smaragdis & carbunculis collucẽtem, qui, cum oporteret nobilioris officij causa, demptã capiti Cæsaris coronam prætentis manibus deferret. Inter hos summi ordinis principes & vmbellã ipsam, Cæsaris quæstor obequitabat, qui per singulas regiones certis passuum interuallis ad dimouendam turbam excitandamq; lætitiam, effuse in populum argenteã atq; auream stipem signatam imagine coronati Cæsaris dispergebat. Secundum vmbellam binis cubicularijs & medicis locus fuit. Tũ verò Antistites opibus & authoritate præstantes, qui vel legati regum erant, vel Cæsaris consiliarij, vel ij, quos ab insigni gratia Pontificis assistentes vocant, & cæteri demum Episcopi in violaceis pallis, & post hos minores sacrati viri successerunt. Nouissimum agmen clausere cataphracti equites Belgæ, per alas turmasq; distincti, eo ordine indutis galeis & prætentis hastis subsequentes, vt non modo tantę pompæ præsidio, sed ornamento esse viderentur. A templo, vt

Pontifex & Cæsar sub vmbella.

Spargitur in populũ moneta aurea & argentea

Belgæ equites cataphracti.

vt diximus, profecti, modico ad læuam flexu ad vrbis vmbilicum, vbi est turris Asinellorum, altitudine Italicarum nulli secūda: Indè per regionem albis & cyaneis pannis coopertam, quæ ad Flamineæ viæ portam perducit, inter acclamationes longo tractu processum est, porticibus hinc & indè spectantium fœminarum multitudine refertis, sic vt pōpa omnis sinè tumultu omnium oculis ad incredibilem voluptatem ostentata, quietissimè spectaretur. Tum demùm ad regionis biuium, quod dicitur, Ad clauaturas, Cæsar à Pontifice digressus, ad diui Dominici templum contendit. Ibì venientem Romani Lateranensis templi sacerdotes cum summa veneratione susceperunt, & vtì Vaticani dudùm fecerant, in collegium cooptârunt. Indè Cæsar ad aram D. Iohannis supplicauit, & multos omnis generis oblatos nobiles equestri dignitate, gladio leuitèr percussis humeris, ornauit. Nec multò pòst alio itinere, quàm îsset Pontifex, ad prætorium est reuersus. Erat maximo triclinio, ad epulum præbendum aulæis vndiquè strato, coniunctum cubiculum Hippolyti Medicis Cardinalis. In id familiaritèr Cæsar coronatus, excluso fermè omni famulatu, se recepit, trabeam deposuit, exuit sandalia, & auream talarē togam sumpsit, atq; hilaris aliquandiù ab illo tanto prætextæ chlamydis & prægrauis tiaræ pondere conquieuit. Intereà præcinētibus tibijs & tubis, epulæ miro ordine ministrorumq; silentio introferri sunt cœptæ. Itaq; adfuêre Cęsari præstò quatuor illi principes, in sua quisque solenni chlamyde, vt insignia præferrēt, atq; item alij illustres reguli, vt eum ad mensam deducerent. Cœnauit solus Cæsar, singulis Imperij insignibus in mensa collocatis, quæ erat aliquot gradibus excelsa. At in alia infra gradus, in conspectu tamē Cæsaris, discubuêre Sabaudius, Palatinus, Vrbinâs & Montisferrati reguli. In exteriore verò triclinio epulum cæteris proceribus præbitum. Remotis mensis, iterùm Cæsar gladium cepit, & plerosque nobiles equestri dignitate decorauit. Hæc ex Paulo Iouio aliquantò fusiùs, omissis tamen hincindè nōnullis breuitatis studio, quæ non magnoperè huc pertinere videbantur.

Cooptatur Cæsar in collegium Lateranense.

Creat equites auratos.

Cœnat solus Cæsar

Creat iterùm equites.

Intereà cùm esset in Italia Cæsar, conuentum Principum & Ordinum omnium Imperij indixit apud Augustam Vindelicorum in diem 8. Aprilis. Duę omninò res, vt id faceret, vel maximè hortari videbantur: Diffidium

Indicit Comitia.

dium religionis longè perniciosissimum, quod nisi breui componeretur, exitium Germaniæ minari certum erat. Deindè bellum Turcicum, cui sustinendo certæ rationes & vię & opportuna remedia atque consilia paranda erant. Vsus est in ijs indicendis comitijs singulari quadam comitate & mansuetudine, ità vt proposita fide publica, nulli non liberum faceret ad ea comitia securè accedendi, & suæ fidei formulam exponendi. Ità enim iam erant exulceratæ Germanorum res, vt austeritate parùm profici posset, maximè quòd Turcarum immensæ vires & inexpiabile in Christianos odium, facilè Imperatorē absterrerent, nè quid ageret duriùs aduersùs quosdam refractarios, quos alioquì facilè domare potuisset, si à Turcis & quibusdam alijs securo ipsi esse licuisset. Fuit autem is conuentus longè celebernmus, & Cæsaris aduentus atque apud omnes peruulgata clementia, facilè quoslibet, eò vt accederent, inuitabat. In eo conuentu obtulerunt Luterani confessionem suam Cæsari, cuius architectus fuit Philippus Melanchthon præcipuus Luteri discipulus, & quidem excellenti doctrina, sed adeò varius & inconstans, (id quod necesse est illis euenire, qui à veritate deflexerūt) vt ipsam quoquè confessionem Augustanā crebrò postmodùm mutauerit: quod vtiquè absterrere debuit om̄es cordatos homines, nè tam incertæ & ad humani ingenij mutabilitatem subindè in alias formas trāsformatæ doctrinæ sese accommodarent ac traderent. Nam de ipsis quoquè sacramentis, per quæ in nos diuina gratia ceu per canales quosdam deriuatur, tam est ille Melanchthon in sua confessione lubricus & ambiguus, vt primò quidem velit esse duo tantùm, deindè in alia editione tria ponat, porrò in extrema quatuor numeret. Est autem notatu dignum, quòd de hac præclara Confessione scribunt quidam, eam tanto in precio fuisse apud quosdam non infimos Luteranos, vt dixerint se mâlle de Pauli Apostoli, quàm vel de Luteri vel Confessionis Augustanæ doctrina dubitare. O iusta Dei iudicia: qui decreta Conciliorum & Pontificum ducunt pro nihilo, eò amentiæ deuoluuntur, vt plus apud eos valeat Luteri & Melanchthonis, quàm Pauli, id est, Christi in Paulo loquentis, authoritas. Habent autem Vuittenbergæ in Academia sanctiones quasdam, quibus grauitèr inprimìs cauetur, nè qua dogmata aut spargantur, aut propugnentur, quæ cum hac Confessione pugnent.

Cæsaris clemētia.

Comitia Augusta na celeberrima.

Melanchthon Proteus.

Sacramētorum numerus varius in cōfess. Augustanā.

Deni-

Deniquè in eius iurare verba oportuit ecclesiarum Luteranarum ministros & professores. Et hæc quidem de illa Confessione scribunt fratres quidam euãgelici, qui tamen etiàm hoc habent, eam posteà sæpè repetitam, auctam & emendatam fuisse. Si ergò emẽdata fuit, subindè in pugnantia dogmata iurare oportuit. Et certè, vt dixi, non semèl mutata est ab vno eodẽq; Melanchthone. Non ergò à Christi spiritu, sed à cerebro parùm sano profecta fuit, nec aliud quàm humanæ doctrinæ fermentum esse censenda est.

Et tamen ad hanc confessionem permultæ sectæ sese referunt, atque etiàm Caluiniani: quibus, vt id possent, occasionem dedit Melanchthon, dum illam Confessionem subindè recoquit, adeò vt Luterani quoquè nonnulli Melanchthonem grauissimè incusent, nec pati velint, vt Caluiniani, Zuingliani, & quidam alij ad Confessionem Augustanam admittantur, quippe à qua non parùm dissentiant.

Interìm solent isti iactare, vt aliâs diximus, se demùm veram & puram doctrinam in orbem reuocâsse. Sed absit vt hoc illis persuadeant, quibus salus sua curæ est, qui non instàr paruulorum fluctuantium omni volunt doctrinæ vento circunferri. Hanc igitur confessionem Augustæ Cæsari exhibitam, tanquàm illam Babylonicam Apocalypsis Diui Iohãnis meretricem, pleræque horum temporum Sectæ adorant: & tamen nihil ferè in ea est, quod non ipsi Confessionistæ in mutua lite ponant, & in alios atque alios sensus, prout visum est, trahant. Nec quidem leuibus de rebus inter se atrocitèr digladiantur, sed de ipsis suæ confessionis capitibus. Et tamen ea est illorum hominum (de dogmatistis & concionatoribus loquor) propemodùm incredibilis impudentia, vt si fortè quæras ex illis inter Catholicos, cur adeò inter se pugnent, actutùm respondeant, nullam de fundamento inter ipsos esse dissensionem: & hoc quidem persuadent illi miseræ ac imperitæ plebeculæ, quam miris quibusdam dolis ac fraudibus tenent miserabilitèr implicatam. Quin & scriptis palàm editis conatus est quidam importunus & prodigiosus Luteranæ factionis concionator Iacobus Andreæ Smidelinus hominibus persuadere, sectarios inter se perbellè consentire. Sed eius tam improba & portentosa vanitas, etiàm ab ipsis sectarijs egregiè confutata est: immò verò ipsa rei euidentia tam

Confess. Augustl. meretrix Babylon. Apo. 13. 14. 16. 17. 18.

Sectarij quàm inter se pugnent.

Impudentia Smidelini.

fœdum mendacium palàm coarguit, cùm permultis libris editis, inuicèm se mirabilitèr oppugnent & criminentur.

Et vt aliquid nôrit posteritas de impudentia istorū hominum, qui sub prætextu Euangelij Germaniam & totum orbem Christianum perturbârunt, libet hîc insigne facinus eiusdem Iacobi Andreæ Smidelini (quoniam se offert occasio) ad perpetuam rei memoriam subijcere. In colloquio quodam Vuormatiensi cōuenerant multi docti viri, de religionis negocio tractaturi. Quodam die Andreas iste concionem habiturus in frequentissimo auditorio, suggestum ascendit. Sed quo tadèm habitu? Pudet referre, sed dicendum est tamen. Cum sago aulico paulùm infra genua, manica altera picturata circa sinistrum humerum, exertis vtrinquè brachijs, & cum cultro venatorio ad latus. Ità ille pacis & Euāgelij præco, vt videri volunt, repentè quēdam Thrasonem repræsentauit in æde sacra, sub adspectu tot hominū, & in sacra concione.

Nota concionatoris Euāgelici habitum.

Sed ad confessionem Augustanam reuertamur, de qua tamen priusquàm plura dicere pergamus, quod propemodùm obliti eramus, paucis explicabimus aduentum Cæsaris ad Augustam, & quæ tum illic obitèr gesta sunt. Venit Cæsar Augustam in profesto corporis Christi, & quidem sua spe tardiùs venit, proptereà quòd in itinere passìm etiàm à Venetis per eorū ditiones honorificentissimè esset acceptus. In comitatu Tirolensi, vbì sunt celeberrimę argentifodinæ, oblatus est ei nummus argenteus, qui precio ęquaret aureos 1700, omnia Cæsaris stemmata miro quodam opere & elegantia repræsentans. Monaci verò Principes Bauariæ quatriduo eum retinuerunt cum fratre Ferdinando & Cardinale Campegio, ità vt nullum officij & honoris genus prætermisisse viderentur. Indè vbì iam Augustam aduentare cœpit, Principes omnes & Ordines Imperij ei perquàm reuerentèr processerunt obuiàm, & vbì ad quinquaginta vel sexaginta passus appropinquârunt, ex equis descenderunt. Eo viso, Cæsar pro sua singulari & ipsi propemodùm innata modestia ac humilitate, vnà cum fratre Ferdinando itidèm se demisit in pedes honoris causa. Excepit eum decentissima oratione Principum & Statuum omnium nomine Cardinalis Moguntinus Albertus Brandeburgicus, cuius inter Electores prima fuit dignitas. Indè itum est ad vrbem, apud quam à Senatu & po-

Aduentus Cæsaris ad Augustam

Nummus argenteus insignis.

Excipitur à Principibus.

& populo miro ſtudio acceptus eſt. Intra vrbem excepit cum Epiſcopus Auguſtanus cum Clero, & ſub vmbella ad ſummam ædem perduxit. Iam dies cœpit mutari in noctem, & ità Cæſar ad Epiſcopi ædes, quas Palatinas vocant, alij ad alia hoſpitia digreſſi ſunt. Eiuſdem verò diei veſpera & manè ſequẽti multùm egit per ſuos cum Saxone & alijs Luteranis principib⁹, vt intereſſent Proceſſioni publicæ, qua geſtanda erat ſacroſancta Euchariſtia. Sed hoc ab ijs impetrare non potuit, cùm ferè ad meridiem cum illis egiſſet. Perſuaſerãt enim illis ipſorum concionatores, idololatriæ crimen admitti ab ijs, qui Euchariſtiam adorarent. Negant enim Chriſtum eſſe in Euchariſtia extra tempus ſumptionis. Fuit ea horrenda blaſphemia, ſed illi in ſua ſententia tanquàm in magna luce permanſerunt. At verò Cæſar religioſiſſimus, licèt iam meridies appeteret, cum reliquis principibus, quorum illic magnus erat numerus, cum Hiſpanis quoquè & Belgicæ proceribus, illi proceſſioni cum quadam eximia in Deum pietate & haud vulgari ſplendore interfuit. Euchariſtiam geſtabat Cardinalis Moguntinus, à dextris rege Ferdinando, à ſiniſtris Ioachimo Brandeburgico Principe eum deducentibus. Ante Euchariſtiam præcedebant Principes ſeculares, itemq; Clerus cum alijs permultis. Poſt eam ſequebatur Carolus Imperator nudo ſempèr capite, tametſi ſol eſſet ardentiſſimus, in manu ferens quadrifidam facem ardentem, quod idem voluit fieri à cũctis Proceribus & Principibus. Imperatorem ſequebãtur omnes Archiepiſcopi & Epiſcopi. Vmbellam ipſam, ſub qua portabatur ſacroſancta Euchariſtia, viciſsìm geſtabant ſeni Principes ſeculares. Porrò longiſſima proceſſione diuerſi generis Muſici concinebant in laudem Dei. Omnibus ritè peractis, Cæſar valdè acerbè tulit Luteranorum Principum detrectationẽ, iuſſitq; vt quamprimùm altera die cum publica fide Auguſta excederent: ſed Principum Catholicorum precibus ab ea ſe ſententia deduci paſſus eſt. Fuit certè hic Princeps longè optimus ſempèr egregia in Deum animi pietate, ità vt omnibus perſpicuum eſſet, eum nõ tam ſuis viribus aut opibus, quæ quidem erant ampliſſimæ, quàm præpotentis Dei auxilio & fauore niti. Et quia ipſe diuini honoris & cultûs admodùm ſtudioſus fuit, proptereà quoquè vbique ferè euidentiſſimis prępotentis Dei auxilijs mirificè fruebatur, adeò vt ipſi etiàm Turcarum potẽtiſſimo Tyranno eius

A Senatu.
Ab Epiſcopo.

Cæſar intereſt proceſſioni.

It nudo capite, ſole ardentiſſimo.

Vmbellã geſtãt ſeni principes.

Pietas Caroli V.

prosperitas formidolosa fuisse dicatur. Non enim debent Christiani piorum principum prosperos successus fato vel fortunæ adscribere, quod quidam faciũt ethnico quodam spiritu parùm Christianè, cùm ex diuina prouidentia omnia pendeant, & Deus amplissimis verbis sæpè polliceatur in scriptis diuinis, se glorificaturũ
1. Reg. 2. cos qui ipsum glorificent. Nec ijs obstat, quòd sæpè diuersum euenisse legimus. Expedit enim interdùm, eti-
2. Mac. 6. àm aduersis iactari flatibus pios, nè rebus nimiùm ad voluntatem fluentibus superbia intumescãt. Cæsar igitur auditis rationibus Catholicorum Principum, iram remisit, & ad diẽ vigesimũ Iunij inchoaturus actionem, iussit Principes & Ordines Imperij adesse in primario templo, vbi tũ Missam celebrauit Cardinalis & Elector Moguntinus. Saxoniæ Elector consuluit suos theologos, num liceret Missæ interesse: & responsum est nihil esse periculi, quòd non ad Missam, sed ad suũ officium euocaretur. Est enim hoc Saxonici Electoris munus, vt gladium Cæsari præferat. Ità nouerant illi Theologi Principibus quidlibet persuadere, vt dolendum sit, clarissimos Principes in tam infidos consultores incidisse. Itaq; Saxo quoquè Missæ, licèt eam summè & extremè execratus esset Luterus in libro de abominatione Canonis Missæ, interfuit, & cum eo Georgius Brandeburgicus itidèm Luteranus. Sacrificio peracto, itum est in Curiam. Augustani octingentos pedites conscripserant vrbis tuendæ causa. Illos Cæsar dimitti iussit, & mille ipse conscripsit, qui vrbi à seditione & tumultu seruandæ inuigilarent. Omnibus quoquè tum Catholicis tum Sectarijs Concionaroribus interdictum est, nè publicè ad populum sermonem haberent, donèc religionis negocium absolueretur. Quosdam tamen Cæsar ipse constituit, qui sinè cuiusquam contumelia in summa æde concionarentur. Id quidem grauibus de causis ità fuit constitutum. Erant enim diuersarum sectarum concionatores, & singuli ad se populum traducere nitebãtur, quæ res seditionibus materiam præbitura videbatur. Ante omnia verò in ipsa actione Cæsar negocium religionis tractandum suscipi voluit, non dubitans quin eo transacto, reliqua omnia faciliorem essent expeditionem habitura. Itaq; Luteranis permissum est suam publicè recitare Confessionem, quam & Teutonicam & Latinam Cæsari obtulerũt. In ea alij sunt Articuli, quibus suam fidem declarant; alij, quibus indicant abusus

Cæsar placatur.

Principes Luterani intersunt Missæ.

Negociũ religionis primò tractatur.

ſus ab ipſis mutatos. In prioribus multa diſſimulant, quæ anteà ſecùs docuerant: In poſterioribus egregiè mentiuntur ſe non aboleuiſſe Miſſam, ſed eam retinere & ſumma reuerentia celebrare, vſitatasque Cæremonias ferè omnes ſeruare, itemque ſe Confeſſionem non abrogâſſe. Sed ea Melanchthonis mendacia, ipſa meridiana lux coarguit. Et hæc quidem ille Melanchthon ſcribere non dubitauit in illa præclara Confeſſione, quam totiès poſteà retexuit. An non verò Luterus longè antè librum conſcripſerat de abroganda Miſſa? an non ſacrum Canonem Miſſæ impiè lacerârat? an non Miſſæ ſacrificium exploſerat? Ità, quòd ad Confeſſionem attinet, æquè impudens eſt Melanchthonis mendacium. Nam multis annis confeſſio integra, & qualis fit apud Catholicos, apud illos exulabat. Et quidem vt in inuidiam Catholici adducantur, Sleidanus more ſuo ait eos velle, vt delicta omnia diligentèr enumerentur: nec addit homo verſutus, hoc de lœtalibus peccatis accipi oportere. Nam peccata leuiora, quæ venialia dicimus, omnia nec debent, nec poſſunt enumerari.

Eleonora in Gallias it.

Hoc ferè tempore ex Hiſpanijs in Gallias profecta eſt Eleonora Cæſaris ſoror, & cum ea duo regis Franciſci liberi, Franciſcus & Henricus, qui iam ad quadriennium apud Hiſpanos obſidum loco permanſerant. Excepti ſunt omnes incredibili totius populi gaudio.

Florentia deditur.

In Italia iam ad vndecimũ menſem Florentia validiſſimo Pontificis & Cæſaris exercitu obſeſſa, hoc demùm anno ſub certis conditionibus ſeſe dédidit. Eiecerant Florentini optimates quoſque & Mediceorum familiam, cuius tamen certè præclara in eam vrbem extabant merita: iamque Reſpublica ab obſcuris & nouis hominibus, omnia ad priuata commoda referentibus, adminiſtrabatur. Ea verò libertas, quam inſanis ac peruicacibus animis ad interitum vſque patriæ tuendam ſuſceperant, quauis acerba tyrannide moleſtior erat: nec tamen poterant adduci, vt honeſtis conditionibus ſeſe déderent. Sed diuturna obſidione ad eam vſque rerum omnium penuriam adacti ſunt, vt iam plerique non feles modò, ſed etiàm mures auidiſſimè deuorarent. Ità tandèm eorum fracta eſt pertinacia, ſummoperè gaudente Pontifice, quòd patriam ſibi incolumem reſtitutam cerneret. Porrò à Cæſare illorũ eſt Reſ-

Summa rerum penuria.

publica constituta, iussiq; sunt Mediceam familiam in pristinam recipere dignitatem. Et quoniam in liberis ciuitatibus ob diuersa ciuium facilè diffidentiû studia, nisi certo aliquo capite dirigantur, non ferè possit seruari concordia, declarauit Alexandrum Medicem, cui filiam suam notham desponderat, Reipub. caput, cuius singuli magistratus authoritatem sequerentur. Atq; is fuit exitus pertinacissimæ rebellionis, quæ non tam iudicio, quàm quorundam temeritate suscepta, Florentinis multas attulit clades & calamitates, donèc vel serò ad sanitatem redirent. In eius autem vrbis expugnatione Cæsar egregium erga Pontificem studium suum re ipsa declarauit, non quidem certè absq; suo incommodo, amissis non paucis strenuis viris, atq; in ijs Philiberto Aurasieñ, supremo eius exercitûs Imperatore, qui necdùm 30. natus annos, duabus traiectus glandibus, miserè perijt, cùm iam iamq; vrbs dedenda esset.

Alexãder Mediceus caput Reipub. Florent.

Confessio Augustana datur Theologis examinãda.

Cæsar, cùm ipsi oblata esset Luteranorum confessio, Theologis Catholicis examinandam & confutandam demandauit. Illi primò satis acritèr eam & scripturis & rationibus oppugnârunt. Sed Catholici principes, pacis vel maximè studiosi, putauerunt omittenda esse ea, quæ Catholici ostendebant alitèr Luteranos & docuisse & scripsisse anteà, eaq; tantùm confutãda, quæ essent in Confessione exhibita. Faciebant hoc principes pacis studio, licèt nulla ferè res magìs destruat Euangelicorum dogmatistarum nouum Euangelium, quàm quòd in sua doctrina tam varij sunt & inconstantes, quod illis non posset accidere, si vera essent quę miseris persuadent. Dum autem Principibus Catholici Doctores morem gerere volunt, ea re factum est vt aliquot dies elaberentur. Sed confecta iã breuiori responsione, rursùs alia à Principibus iniecta est difficultas, cuius nomine ea confutatio recitanda foret. Interim aliquot hebdomadæ paucæ transigebantur.

Itaq; Luterani tum Augustæ coràm, tum per literas apud absentes iactitabant, Papistas ad ipsorũ confessionem non habere quod responderent. Vbì autem confutatio lecta est in cõsessu Principum, Cæsar & Catholici omnes eam approbrârunt: & vt idem facerent Luterani, Cæsar rogauit quidem, sed non obtinuit. Interìm verebantur Catholici Principes, nè quid durius statueret Cæsar in Luteranos ob eorum contumaciam: itaq; impetrârunt à Cæsare, vt permitteret cum illis de

incun-

ineunda concordia accuratiùs agi. Aſſenſit Cæſar pro ſua clementia, quæ erat in illo valdè ſingularis, & permiſit multis modis agi cum illis. Principiò, vt poſſet res faciliorem habere expeditionē, delecti ſunt ex cunctis ordinibus Imperij ſeptendecim, qui de ineunda cum illis, modò id fieri poſſet, quod non planè deſperabatur, concordia priuatìm tractarent. Hi igitur illos ad colloquium in maioris ædis Auguſtanæ domo, vt vocant, Capitulari habendum inuitârunt: nec illi ſe difficiles præbuerunt.

Multis modis agitur cum Euangelicis.

Vbì omnes paritèr conſederunt, Ioachimus elector Brādeburgicus, cuius erat excellens facundia, prolixa oratione nomine delectorum illos peramantèr hortabatur, vt cum Cæſare & reliquis Imperij ordinibus idem ſentire vellēt in religionis negocio: alioquì metum eſſe, nè plurima indè mala exiſtant, bella, ſeditiones & clades.

Proponūt Catholici

Illi, re deliberata, poſt biduum reſpondent: Primò quidem dolere ſibi aiunt ipſos ſic admoneri, vt interìm quoquè minæ intententur. Deindè in quatuor capita ſua reſponſione diſtributa, Primò dicunt ſe à Cæſare non ſatis auditos: Secundò, non eſſe ipſis Catholicorum Confutationem liberè traditam. (Cæſar enim ob certas cauſas exemplum confutationis eis dare petentibus nolebat, niſì ſub cōditionibus quibuſdam, vt apud ſe ſeruarent, nec eius iniuſſu alijs darent: quas illi conditiones accipere nolebant) Tertiò, religioni ipſis eſſe, in eam conſentire confutationem, quam necdùm ſatis perſpectam haberent. Quartò, in proximis Comitijs Spirenſibus promiſſum quidem eſſe Concilium, ſed nihil præſtitum.

Reſpondent Proteſtantes.

Vbì obitèr aduertendum eſt, vt etiàm infrà dicetur, verſutiſſimos Principū Proteſtantium vel Luteranorum concionatores & dogmatiſtas mira vafricie perſuaſiſſe Principibus, vt Concilium peterent, cùm tamen Luterus iam pridèm Concilia omnia reieciſſet, nec quicquam minùs vellent vel Luterus vel eius ſymmyſtæ noui euangelij buccinatores, quàm vt legitimum concilium haberetur: ſciebant enim à multis ſuperioribus ſanctiſſimis œcumenicis Concilijs ipſorum pleraque dogmata damnata eſſe. Sed hac fraude id efficere conati ſunt, vt viderentùr niti æquitate, & plures in ſuam ſententiam pertraherent. Nam poſteà multis modis Concilium iam Tridenti indictum reiecerunt, & abſolutum quoquè multis contumelijs & conuicijs proſciderunt.

Fraus Cōcionatorū ſectariorū

Quis verò non rideat Sleidani ineptias, qui cùm palàm affirmet, Prote-

Sleidani ineptiæ.

Protestantium Principes in hoc Conuentu Augustano dixisse Cæsari, si fortè iam definiri causa nō possit, non se recusare totiès & promissum & decretum concilium: quod vtiq; non aliter promissum erat, quàm qualia fuissent sempèr concilia œcumenica: non diù pòst addit, rursùs Protestantes in hoc ipso conuentu dixisse Cæsari, se petere vt primo quoque tempore pium atq; liberum in Germania cogatur Concilium. Quod enim addit, pium & liberum, id tale est, vt his duabus dictionibus facilè excludere & eludere possit quæuis Concilia catholico ritu celebranda. Quod enim vel Sleidano, vel cæteris sectarum buccinatoribus Concilium vnquàm pium & liberum erit, nisì in quo præcipua, immò sola authoritas statuendi, probandi, reprobandi sit penès sectarios? Sed quomodò illi vnquàm certi aliquid statuent, qui inter se de rebus maximi momēti hostilitèr digladiantur? Addit iterùm non post multa Sleidanus, Luteranos principes id quoq; hoc tempore Augustæ dixisse Cæsari, nihil sibi commune esse cum sectis, se neminem ad suam doctrinam velle adigere, se Anabaptistas & eos qui sacramentū altaris cōtemnunt, (Zuinglianos intelligunt) suos intra fines nūquàm tolerâsse. Hoc quidem illi faciebant authore Lutero, qui Sacramentarios atrocitèr proscindebat, licèt nihilo illis melior. Dicat nunc igitur Sleidanus, qui nobis tantoperè commendat Luterū: Quòd Luterus Sacramentarios hostilitèr persequebatur, ex verbo Dei id fecit, an verò minimè? Si ex verbo Dei, cur non intelligit se fœdissimo in errore versari, recteque hæreticum dici etiàm ab ipso Lutero? Sin minùs, cur non videt quàm nihil fidendum illi sit, qui in re tanti ponderis tam turpiter sit allucinatus, præsertìm cùm ille testetur se certum esse, doctrinam suam non suam esse, sed Christi? sed valeat homo ineptus, nos ad historiæ ordinē reuertamur. Postquàm dixerant Protestantes, quæ suprà retulimus, delecti illis per Ioachimum Brandeburgicum ad singula accuratè responderunt, inter cætera hoc etiàm cum veniæ præfatione addentes, quòd vbì minimè oporteret, magnam sibi religionem inijci paterentur: vbì autem vel maximè religione opùs esset, ibì nihil animis angerentur. Grauari ipsorum conscientiam, quòd moneantur sentire cum Ecclesia: nihil autē grauari, quòd apostatarum iudicium totius Ecclesiæ iudicio anteponant, cùm interìm illi tam inter se miserè dissecti sint, & fru-

Luterani Principes non tolerant Zuinglianos.

Catholici respōdent Protestantibus.

ctus pessimos eorum doctrina adhuc attulerit. Tum quoquè Concilia à Lutero floccipendi, & multa cum scripsisse, quibus conciliorum authoritatem apud vulgus eleuârit. Ad hæc Protestantes sua rursùs responsa dedêre, multisque verbis omnem à se culpam separationis ab Ecclesia, aut contempti Cæsaris vel edicti eius, aut debiti honoris non impensi Concilijs, amoliri conati sunt. Placuit autem vtrique parti, vt septeni & septeni ex vtrisque deligerentur, qui de concordia inter se amicè conferrent. Ibi tum in aliquot Augustanæ Confessionis articulis quædam facta fuit cōciliatio, & cùm speraretur in reliquis quoquè concordari posse, placuit Imperij Ordinibus ab vtraq; parte ternos eligi, qui inter se tractarent: sed nihil potuit effici inter illos. Tandèm post multos labores nullus fructus consecutus est. Cæsar quidem nihil reliquit intentatum, sed omnia frustrà, quòd iam planè decreuissent Protestãtes in eo permanere Euangelio, quod à Lutero apostata monacho didicissent. Et licèt id ad certissimam Germaniæ perniciem spectare videretur, illi tamen sic erant animati, vt patriæ & imperij extremam calamitatem perpeti mallent, quàm cum Cæsare & Catholicis Principibus, qui certè longè illos & numero & dignitate superabant, redire in religionis antiquæ concordiam. Fuit hoc quidem longè acerbissimum omnibus, quibus Germaniæ, immò totius Ecclesiæ iam iamque, nì Deus auerteret, perituræ suprema clades & interitus dolebat: sed oportebat tamen omnia æquo ferre animo, & tacitè considerare atque admirari & timere occulta quidem, sed vera & iusta iudicia Dei, cuius admodùm extimescenda, licèt iusta, ira & seuera animaduersione fiebat, vt plus tribueretur vilissimi apostatæ malesanæ doctrinæ, quàm totius Ecclesiæ Catholicæ sententiæ & authoritati. Cùm igitur, vt dixi, iam diù multumque ab vtriusq; partis delectis Principibus & Theologis ac Iurisconsultis tractatum esset, Elector Saxoniæ longioris moræ impatiēs, petijt à Cæsare missionem, & abijt cum suis. Ità sinè concordia discessum est, multùm quidem dolente Cæsare & Catholicis. Luterus interìm nō paucos edidit libros, quibus ipsum quoquè Cæsarem perstringere non verebatur, atque ij nonnunquàm etiàm publicè prostabant Augustæ apud Saxoniæ principis hospitium. In his erat Epistola ad Archiepiscopum Moguntinum, in qua exponit Psalmum, Quare fremuērūt

Protestantes se purgare moliuntur.

Elector Saxoniæ discedit.

gentes, tãquàm principes Auguſtam conueniſſent animo oppugnandi Chriſtum & Euangelion. Itemq; liber quidam hac inſcriptione, *Admonitio ad eccleſiaſticos Auguſtæ in Dieta imperiali congregatos*. quo in libro & ſuam doctrinam vſqueadeò commendat, & Epiſcopos atque Eccleſiæ cæremonias & inſtituta intantùm carpit ac repræhendit, vt ad commouendos in clerum vulgi animos nihil poſſit ſcribi vehementius. Et vt Epiſcopos ad ſe alliceret, iactabat ſe illos à Papæ Tyrannide & monachorum importunitatibus liberâſſe. Sanè apud multos ille iam Pontificem Romanum & Eccleſiæ inſtituta, ritus ac cæremonias in ſummum odium, inuidiam & contemptum adduxerat:ſed in tali ſcelere gloriari,& non modò nullo pudore ac metu affici, verùm etiàm eo nomine virtutis & præclari cuiuſdam facinoris exiſtimationem venari : id quidem eiuſmodi eſt, vt non tam verbis, quàm flagris & flammis vindicandum ſit. Mirè quoque in eo libro inuehitur in Satisfactionem, quæ tertia pars eſt Pœnitentiæ, quam ait ſentinam eſſe tartari ipſius, nec eam abominabilem doctrinam Epiſcopis vnquàm poſſe remitti. Piæ mentes ſinè horrore legere vel audire non poſſint, quæ ille infelix ſcribit contra Satisfactionem, de qua tamen eſt Eccleſiæ non alia doctrina, quàm ipſæ ſacræ literæ locis innumeris expromant.

Luterus adulatur Epiſcopis.

Proſcindit ſatisfactionem.

Porrò perquàm commodùm accidit, vt cùm Catholici & Luterani, vt iam diximus, inter ſe ſepteni & ſepteni de concordia tractarent, & in XII. articulo Confeſſionis Auguſtanæ, qui erat de Satisfactione, non poſſent conuenire, primo veſpere id negocij daretur Cochlæo & Melanchthoni, vt altero manè quippiam, quod ad rei compoſitionem faceret, adferrent. Protulit ergò Cochlæus ex Septicipitis cap. 31. quem Luterus contra indulgentias in Aſſertione 41. articulorum ſcripſerat, ipſius verba Luteri, quibus ſic ait: Eccleſia mater pio affectu præuentura manum Dei caſtigat filios ſuos ſatisfactionibus quibuſdam, nè incurrant flagella Dei, ſicut Niniuitæ operibus ſuis ſpontaneis præuenerunt iudicium Dei. Hæc pœna arbitraria eſt, inquit, non in totum, vt illi volunt, ſed tamen neceſſaria. Nam aut nos, aut homines, aut Deus punit peccata, quod illi per indulgentias tollunt omninò : cùm ſi eſſent pij paſtores, potiùs imponerent pœnas, & Eccleſiæ exemplo præuenirent Deum, ſicut

Luterus ſuo enſe iugulatur

Moſes

Moſes eũ præuenit occidendo filios Iſraël propter peccatum vituli aurei. Optimum autem fuerit, ſi noſipſos puniremus.

Hæc Luteri verba cùm Eckius è ſchedula recitâſſet, Luterani inuicèm ſe reſpiciebant: Porrò Melanchthon rubore vultu ſuffuſo ait, Scio hæc ſcripſiſſe Luterum: cumque præterea nihil adderet, Dux Iohannes Fredericus, Forſitan, inquit, hæc ſcripſit Luterus ante annos decem. Cui à Catholicis reſponſum eſt, Quid tum poſteà? Nobis ſatis eſt, hanc illius eſſe ſententiam. Mox ira commoti Brentius & Sneppius dixère, ſe non adeſſe vt Luteri ſcripta defenderent, ſed vt ſuam aſſererent confeſſionem. Præclarum videlicet diſcipulorum de magiſtro ſuo Lutero teſtimonium, cuius ipſi quoquè iam ſcripta ſuſpecta haberent. Sed quanto fuiſſet ſatiùs, ab eius hominis diſciplina penitùs diſcedere, cuius pugnantes ſententias, & modò in has, modò in illas formas mutata animi ſenſa animaduerterent, idque in rebus maximi ponderis, & quæ iam ſatis ſuperque Eccleſiæ Catholicæ ſententia eſſent declaratæ ac definitæ? Quid, obſecro, in illo extremo mundi die ad Chriſti tribunal dicturi ſunt, qui tale portentum tanto in precio habuerunt. *Pudefiunt Luterani.*

Eodem hoc anno quidam amicus ex Lútero percontatus eſt, cur in epiſtola ad Roma. cap. 3. vertiſſet Germanicè, Hominem ſola fide iuſtificari, cùm tamen verba Pauli id non haberent, & eoipſo anſam præberet Pontificijs ipſius verſionem calumniandi? Tum ille intolerabili quadam arrogantia reſpondit, ſi ſciuiſſet Pontificios omnes in vnum conflatos, vel vnum caput ſcripturæ diuinæ rectè poſſe vertere Germanicè, libentèr eorum opem ſe imploraturum fuiſſe ad transferendum nouum Teſtamentum. Et poſt pauca: Si Papiſta tuus, inquit, multa vult garrire de hac voce, Sola, ei confeſtìm reſpondeto: Doctor Martinus Luterus vult ſic habere, aitque Papiſtam & aſinum eſſe vnum. Sic volo, ſic iubeo, ſit pro ratione voluntas. Nolumus enim Pontificiorum eſſe diſcipuli, ſed magiſtri ac iudices. Hæc quidem ille, neſcio qua phreneſi correptus & inſania temulentus, quæ ſanos & ſobrios homines facilè auertunt, ne tali portento vlla in re fidem adhibere velint. Si Catholici ſic ſcriberent, immò ſi Romani Pontifices tantum ſibi ſumerent, quot conuiciorum plauſtris in illos inueherentur fratres Euangelici? porrò cùm Lu- *Arrogantiſſ. Luteri dictum.* *O portentum.*

terus apostata infamis ità loquitur, non aliud est, quàm Christi Euangelion. O cæcas hominum mentes, ò pectora cæca.

Post Confessionem Luteranorum oblata est Cæsari & coram omnibus Imperij ordinibus recitata Augustæ etiàm quatuor ciuitatum, Argentorati, Constantiæ, Memmingæ & Lindauiæ, quæ Zuinglij dogma sequebantur, confessio. Eius confutandæ curā commisit Cæsar Theologis eisdem, à quibus erat Luteranorum confutata, ipsaque confutatio lecta est palàm. Itaque Cæsar orabat seriò, vt cū reliquis Principibus & ordinibus Imperij idē sentirent: sed illi in sua sententia perstitêre, neque catholicis, neq; Luteranis per omnia subscribere volentes, quia videbantur sibi rectiùs sapere, & plus aliquid vidisse in scripturis, quàm vel Catholici, vel Luterus ipse cum sua cohorte vidisset. Et id quidē temporis Argentinenses Zuinglij partes sequebantur, quas Luterus prorsùs execrabatur. At Bucero postmodùm à Zuinglianis ad Luterum inclinante, eò tandèm res redijt, vt qui hodiè Argentinæ concionantur, Luteri de Eucharistia doctrinam propugnēt, & quidem acri contentione contra Caluinianos & Zuinglianos. Itaq; aut illi omnes periêrunt, qui in illa vrbe priùs Zuinglium secuti sunt, aut certè eos perire necessè est, qui illic hodiè cum Lutero sentiunt. En in huiusmodi labyrinthos incidimus, cùm nos ab Ecclesia Catholica separamus.

4. Ciuitatū confessio.

Fuit hoc anno Romæ ex multa pluuiæ copia tanta Tiberis inundatio, vt in campo Floræ ad longissimæ hastæ altitudinem excreuisse visus sit, multaque ædificia subruerit, & per vicinas regiones ad duodecim ferè hominum millia extinxerit. Incidit ea clades in diem 8. Octobris, & horas 24. durauit. Sūt qui scribant aliquot dies durâsse hanc inundationem.

Tiberis inundatio.

Non multò pòst etiàm inferioris Germaniæ homines, præsertìm Flandros, Selandos, Hollandos, atque etiàm Franciæ aliquot subiectos populos, Oceano finitimos, mare ab imis visceribus exagitatum vehementèr afflixit, partim aggeribus perruptis, partìm ipsos aggeres vnda ad tres vel quatuor pedes excedente. Feruntur ea repentina inundatione permulti mortales & bruta animantia grādi numero perijsse, demptis alijs incommodis & damnis vrbium & ædificiorum, quæ fuêre grauissima.

Diluuium inferioris Germaniæ.

Paulò

Paulò pòſt Calendis Decembris diem ſuũ Mechliniæ obijt Margarita Cæſaris Maximiliani filia, Belgarum moderatrix laudatiſſima. *Margarita Maximiliani filia moritur.*

Cæſar Carolus, dum adhuc Auguſtæ comitia haberentur, Luteranis domum abituris certos quoſdam articulos publicè propoſuit, ſed quos illi recipere nollent. Itaque ſinè concordia ad ſua redièrunt. Porrò verò Cæſar cum Catholicis Principibus omnibus ſub Comitiorum finem omninò ſtatuit, in ea fide, & religione, quam à ſanctis Maioribus ſuis velut per manus traditam accepiſſent, conſtantiſſimè permanere. Ei ſententiæ omnes & ſinguli ſubſcripsère die 19. Nouembris. Deindè ſoluto conuentu omnes diſcedunt, Cæſar cum fratre Ferdinando & non paucis Principibus Coloniam Agrippinam, alij domum.

Lantgrauius vt ſibi rebusque ſuis conſuleret, (videbat enim Cæſarem non æquo animo ferre iam olim damnatas in religione nouationes, quas Luterani & Zuingliani ceu Euangelicas amplectebãtur, malè perſuaſi à quibuſdam turbulentis hominibus) cum Tigurinis, Argẽtinenſibus & Baſileenſibus, qui Zuinglium à Lutero ipſo damnatum ſequebantur, in ſex annos fœdus percuſſit, vt ſi qua vis ab Imperatore aut Catholicis religionis nomine inferretur, mutuis ſe auxilijs tuerentur. Factum eſt hoc menſe Septembri. Conſtantienſes & cæteri in Heluetijs, nouis dogmatibus addicti, iam anteà erant fœderati eandem ob cauſam. Hoc autem fœdus Chriſtiana ab illis ciuitas dicebatur. Sed huius ciuitatis nemo cupiet eſſe ciuis, qui nolit excludi à ciuitate Dei. Eiuſmodi pigmentis nôrant dogmatiſtæ ſectarij fucare molitiones ſuas. *Lantgrauij fœdus.*

Iam ſuprà diximus, Marpurgi fuiſſe conuentum Luteranorum & Zuinglianorum concionatorum. Ibì cùm non poſſet certa pax conſtitui, tamen decretum erat, vt à ſcriptis aliorum in alios abſtineretur, nè ſcilicèt Catholici magis ac magis carpere pergerent eorum mutua odia & atrociſſimas digladiationes. Sed eccè hoc ipſo anno Philippus Melanchthon, vt Luteranorum contra Zuinglianos ſententiam tueretur, veterum aliquot ſcriptorum ſententias de Cœna Domini collegit & euulgauit. Non tulit hoc æquo animo Oecolampadius Sacramentarius, edidítque Dialogum, quo oſtendit ſuo more, quid de Euchariſtia veteres tum Græci tum Latini ſenſerint: aitq; Philippum *Melanchthõ ſcribit contra pactum. Melanchthon ab Oecolam-*

patrum

padie per-stringitur patrum mentem non satis perspexisse, sed filios contra matrem armare voluisse. Adeò non potuerunt sibi temperare, quin contrà quàm Marpurgi conuentum erat, mutuò se infestarent. At reuerà neque Philippus, neque Oecolampadius Patrum sententias bona fide citauit, sed ad suas prauas opiniones pro se quisque detorsit, cùm sit longè certissimum, Patres omnes de Eucharistia id sensisse & docuisse, quod hodieque & sentit & docet Catholica Christi Ecclesia. Facilè autem potuerunt isti versuti homines indoctæ plebeculæ persuadere, Patres veteres ab ipsis stare, quòd non essent nescij, vulgum Patrum libros neque legisse, neque vel legere vel intelligere posse. Est autem mirum, ab istis citari Patres, qui Patres in vniuersum omnes facilè contemnãt, vbicunquè eis collibitum sit. Sed habet ea res fucum quendam ad incautum lectorem, vt & multa legisse videantur, & suæ doctrinæ habere approbatores veteres. Sed facessant cum suis calumnijs in illos sanctissimos Patres, qui si hodiè viuerent, omnibus ingenij, doctrinæ, eloquentiæ viribus istos calumniatores oppugnarent.

Carolstadius fit diaconus Tigurinus Circa hoc tempus Carolstadius, qui è Saxonia ad Heluetios migrârat, Tigurinæ Ecclesiæ diaconus factus est ex archidiacono quondàm Vuittenbergensi, ab equis, vt dici solet, ad asinos. Ea res non mediocritèr animum Luteri exacerbauit. Postquàm autem Zuinglius in prælio occubuit, vt pòst dicemus, Basileam se contulit, & illic in Zuinglianæ ecclesiæ ministerio vitam miseram miserè finiuit. De eo Luterani scribunt, eum Basileæ turbas concitâsse, & miserabilem vitę exitum habuisse. Zuingliani id dissimulare videntur, qui etsi non planè probabant Carolstadij opinionem de Eucharistia, tamen Luteri hostem & aduersarium complectebantur.

Elector Saxoniæ accersitur Coloniã. Post Comitia Augustana Cæsar Saxonem Electorem euocat Coloniam, idemque facit Elector Moguntinus, cuius hoc officium est, vt vbì creandus est Romanorum rex vel Imperator, ipse reliquos Electores conuocet. Saxo hoc indignè tulit, & per filium suum Ioannem Fredericum & quosdã alios docere conatur apud Cæsarem, Moguntinum citandis electoribus perperàm egisse. Intereà verò Lantgrauiũ & alios Principes ac ciuitates Protestantes orat, ad 22. Decẽbris Smalcaldiã vt veniant. Vbì eo ventum est, fœdus ictum est, cui aliquot *Fœdus Smalcaldicum.* princi-

principes & ciuitates subscripserunt, quibusdam verò id in aliud tempus reijcientibus. Ab eo ergò loco dictum est hoc fœdus Smalcaldicum, cui temporis successu multi principes & ciuitates sese coniunxère, non optimo certè exemplo, quòd contra Cæsarem & Catholicos se armare viderentur, id quod posteà quoquè re ipsa declarârunt, vt suo loco dicetur. Verùm dictitabant illi se non cuiusquam inuadendi, sed suî tantùm defendendi causa hoc fœdus percussisse. Hîc verò Luterus, qui aliâs docuerat non esse Turcis resistendũ atrocissimis Christiani nominis hostibus, facilè consensit, immò & scripsit, in Cæsarem & Catholicos arma corripi iurè posse.

Smalcaldiæ congregati Protestantes, literis ad Cæsarem datis summopere eum absterrere conantur, nè Ferdinandum fratrem in Romanorum regem eligi patiatur. Multas allegant causas, sed quibus id demùm effecerunt, vt Ferdinandus optimus princeps, Romanorum rex renunciatus sit, sicut mox dicemus.

ANNO 1531. pridiè Epiphaniæ Domini, Ferdinandus Coloniæ in primario templo, vbì trium beatissimorum Magorum corpora condita asseruantur, Electorum principum suffragijs creatus est Romanorum rex, & die 11. mensis Ianuarij Aquisgrani coronatus. Saxo eam electionem per filium suum irritam protestatur, habuitquè principes alios, præsertìm Luteranos, qui ei consentirent. Verùm Cæsar, quòd amplissimas haberet ditiones, nec posset sempèr esse in Germania, consultum omninò putauit, vt in Imperio haberent aliquem loco suo, qui ipso absente rebus præesset. *Ferdinandus fit Romanorum rex.* *Coronatur.*

Hoc mense Ianuario Lusitaniam inusitatus concussit terræmotus, ità vt multi mortales terræ quassatione & ruinis oppressi sint, præsertìm Vlysbonæ, quæ vrbs damnum sensit incomparabile. Quædam etiàm nauigia turbulento inflati maris hiatu absorpta sunt, nec quisquam ferè tota Lusitania suis iam ędibus committere se audebat, subsultante scilicet solo. Rex & regina extra vrbem aperto in loco tabernaculum erexerunt: quorum exemplum secuti vniuersi ferè incolæ, castrensi more etiàm ipsi in tabernaculis sibi degẽdum statuerunt: quanquàm nec ibì sinè metu essent, veriti nè repentino aliquo terræ hiatu absorberentur. Durauit is terræmotus dies octo, sed tamen interpolatìm. *Terræmotus in Lusitania.*

Fama

Fama ſparſit Vlyſbonæ 1500. magnas ædes & templa omnia funditùs corruiſſe. Eam ſecuta eſt peſtis ingens.

Proteſtantes ſcribũt Gallo & Anglo. Huius anni mẽſe Februario Proteſtãtes literas ſcripſerunt Galliæ & Angliæ regibus, quibus ſuam cauſam egregiè tueri conati ſunt. Loquuntur ibi de vitijs Cleri, & de Indulgentijs: citant Gerſonem, qui iam olim vitia Eccleſiaſtica grauitèr notârit. Sed Gerſon ità notauit vitia Cleri, vt tamen propterea non ſe ipſe ſepararet ab Eccleſia, nec turbas cieret. Et hoc quidem illis viſum eſt de Gerſone commemorare. Quòd autem idem ipſe fortitèr ſcripſit contra eos, qui dicerent laicis neceſſariò vtranque Euchariſtiæ ſpeciem porrigi oportere, quod noſtræ ætatis nouatores pertinacitèr contendunt, eosque diſertis verbis hæreticos vocat, id ſilentio prætereunt. Facilè autem animaduerti poteſt, non Principes earum literarum fuiſſe authores, ſed Luteranos dogmatiſtas, quorum vtinàm fraudem Principes aduertere potuiſſent.

Alius Smalcaldiæ cõuentus. Menſis Martij die 29. rurſùs Smalcaldiam ijdem Proteſtantes conuenêre, actuti de defenſione ſui, ſi qua vis ab hoſtibus, nempe Catholicis, inferatur. Solicitauerant per literas Fredericum Daniæ regem & Saxonicas maritimasque ciuitates de fœdere, ſed Danus recuſauit, quatenùs rex eſſet. Magnopolenſis Henricus, itemque Pomeraniæ Dux Berninus, Lubecenſes quoquè & Lunęburgenſes, & quædam aliæ ciuitates fœderi minimè ſubſcripſerũt. Luterus hoc fœdus approbauit, aitq; iniri poſſe, ſiue Cæſar ipſe, ſiue quis alius fortè eius nomine bellum faciat. Iam antè Proteus ille longè ſecùs ſcripſerat, quod Sleidanus quoquè non negat; ſed hìc iam admonitum à Iuriſperitis dicit licere reſiſtere nonnunquàm, & eiuſmodi caſum nunc obtigiſſe, quo leges id permittant, ſicque Luterum ingenuè profeſſum ſe neſciuiſſe hoc licere, atque fœdus ipſum probâſſe. Multus in eo eſt Sleidanus ille Sacramentarius hæreticus, vt Luteri doctrinam modis omnibus propugnet, præterquàm vbi à Zuingliano de Euchariſtia dogmate diſcrepat, & id facit longè maiori fraude & pernicie, quàm ſimplex lector poſſit aduertere: ſed ità tamen facit, vt dum vult Luterum etiàm turpitèr à ſeipſo diſſentientem tueri, ſuam ipſe prodat turpitudinem: ſicut etiàm hoc loco, dum fatetur Luterum priùs docuiſſe, nõ eſſe reſiſtendum magiſtratui, deindè tamen à Iureconſultis ſecùs edoctum, alitèr docuiſſe & ſenſiſſe, & id quidẽ ex legi-

legibus pollicitis. Quid dicis Sleidane? Itáne iam apud Luterum & te ac tui similes aliquid valent in re tanta leges politicæ, cùm Luterus vos docuerit nihil recipiendũ, quod diuinis literis non sit expreſsè comprehensum? Sciebas Luterum pugnãtia scripsisse & docuisse, & hoc fuco quodam oblinere cupiens, à legibus politicis, quid liceret, eũ didicisse fateris. Et nõ te pudet tuî & Luteri tui? Hîc iam aliquid valent leges politicæ, cùm Luterus omnia reijciat, quæ in scripturis expressa non sint? Quàm verò turpe est, eũ vos sequi Doctorẽ, qui à Iureconsultis demùm discere debuit, num Magistratui resistere fas sit, nécne, cùm ille longè anteà scripserit, certum se esse, doctrinam suam non suam, sed Christi, esse? Cũ ergò anteà docuerit, sicut tu testis es, Magistratui non esse resistendum, & ea doctrina non ipsius, sed Christi fuerit: qua vel fronte, vel mente deindè aut ille alitèr docere potuit, aut vos alitèr docenti obtemperare? Hem, quò ruit cæca arrogantia, & vesana temeritas? Satiùs fuerat, clarissimis Principibus veritatem simpliciter aperire, quòd nullam haberent iustam causam eius fœderis percutiendi, quandò Cæsar nihil iniquum ab eis petebat, sed vt in religione idem secum & cum tota Ecclesia sentirent, vndè salus pendebat totius Germaniæ, quam istud religionis dissidium perdidit. Iam antè rustici seditiosi etiàm fœdus pepigerant contra Principes, & rectè se facere putabant, sed eorum audaciam principes meritò represserunt.

Sleidanus arguitur.

Incõstantia Luteri.

Luterus vbi resciuit Cæsarem & ordines Catholicos Imperij in extremis Comitijs Augustanis decreuisse firmitèr, in antiqua religione perseuerandum, nec nouandum quicquam ante Concilij definitionem, fretus viribus eorum qui in Smalcaldicum fœdus transierant, duos hoc anno libellos Teutonicè edidit, nempè, Glossam in putatitium decretum Imperiale, & prçmonitionem ad Germanos sibi charissimos. In quorum vtroque cùm planè suo more bellicum canat, & seditiones conciteт, tamen nequissima simulatione protestatur se nihil velle minùs. Nec satis habet petulantèr incurrisse in Pontificem & Ecclesiasticos proceres omnes, sed & Cçsarem & Principes Catholicos omnes non dubitat appellare proditores, ac scelestos vanosq; nebulones &c. In Glossa vult persuadere omnibus, Decretum Augustanum esse commentitium, ac falsò præferre nomẽ Cçsaris: sed

Luterus proscindit Principes.

ris: sed eam importuni hominis calumniam multa, eaque certissima, argumenta facilè refellebant. Nam præter alia, tot sigillis Principum & procerum vtriusq; ordinis Decretum illud obsignatum fuit, vt si Lutero ea in os congesta fuissent, hauddubiò teterrimum ille animum actutùm exhalâsset. Sed quid ille prodigiosus homo non ausus est scribere? Subscripserant illi Decreto siue per seipsos, siue per legatos, Cæsar ipse & quinque Electores, Principes Ecclesiastici 30. Seculares 23. Abbates 22. comites & Barones 32. Ciuitates liberę 39.

Decretum Principum Catholicorum exagitat Luterus.

Hoc ergò Decretum miris ille modis exagitat, inter alia Catholicam Ecclesiam vocans meretricem, & multa blaterans de communione sub vtraque specie, cùm tamen in Assertionibus dicat articulo 16. neutram speciem esse necessariam, sed fidem solam hìc sufficere. Porrò furore & amentia ebrius, scribit Ecclesiæ neque fidem habendam, neque morem gerendum, si quippiam præter vel extra verbum Christi loquatur aut instituat: nec aduertit à Christo dictum esse, si Ecclesiā non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus: & ab Apostolo vocari Ecclesiam columnam & firmamentum veritatis. Non igitur errat Ecclesia. Rectè enim dictum est ab Irenæo antiquissimo episcopo & martyre, lib. 3. cap. 40. Vbi Ecclesia, ibì & Spiritus: & vbi Spiritus Dei, illic Ecclesia, & omnis gratia: Spiritus autem veritas. Quapropter qui non participant eum, neque à mammillis matris nutriuntur in vitam, neque percipiunt de corpore Christi procedentem nitidissimum fontem: sed effodiunt sibi lacus detritos de fossis terrenis, & de cœno putridam bibunt aquam, effugientes fidem Ecclesiæ, nè traducantur. Hæc ille. Quid verò vnquàm possit Ecclesia Christi statuere extra verbum Christi, cùm ipsa certissimè habeat spiritū Christi, manentem cum illa in æternum, & inducentem illam in omnem veritatem? Sed Luterus videns Catholicam Ecclesiam suis paradoxis planè contraria & docere & statuere, omnem illi authoritatem abrogare voluit, vt solus insanus Luterus audiretur.

Matth. 18. *1. Tim. 3.* *Iohan. 14. 15.*

Multa quoquè deindè contumeliosè euomit in Missam & cæremonias. Nec veretur principes porcis comparare. Et hìc iam perspicuè videre licet, quàm verum sit, quod in sua illa Augustana Confessione fatentur Luterani, se Missam retinere & vsitatas cæremonias ferè omnes, cùm Luterus in hoc quoquè libello irri-

irrideat vtrunque Missæ canonem & cæremonias, & quidem valdè acerbè. Posteà vbì ad eum locum Decreti venit, vbì cauetur, nè deincèps quisquam doceat solam fidem absque charitate & bonis operibus iustificare, mirè conuiciatur, ac deindè in hæc prorumpit verba, quibus haud scio an vel Lucifer ipse possit quicquā dicere arrogantius & insolentius: *Dico ego Doctor Martinus Luterus, Domini nostri Iesu Christi indignus Euangelista, quòd hunc articulum (Fides sola absque omni opere iustificat coram Deo) firmum atque inconcussum permittere debet Romanus Imperator, Turcicus Imperator, Tartaricus Imperator, Persarum Imperator, Papa, omnes Cardinales, Episcopi, Sacerdotes, Monachi, Moniales, Reges, Principes, Domini, totus mundus simùl cum suis dæmonibus, atque insupèr habebunt ignem tartareum in capita sua, neque grates vllas. Hic esto meus Doctoris Luteri instinctus à Spiritusancto, verumq; ac sanctum Euangelium.* Sed idem iste Luterus in libro Visitationis scribit, absque pœnitentia nullam esse peccatorum remissionem, neque absque pœnitentia remissionem peccatorum posse intelligi. Vbì autem non est remissio peccatorum, ibì certè non potest esse iustificatio. Vtrum ergò est ex instinctu Spiritussancti? isthúcne, an illud superius? O Deus bone, quis tandèm miserorum mortalium fascinauit pectora, vt tam importuno ac impotenti monstro, haud secùs atque Christi Apostolo & Euangelistæ, suas animas credere non dubitârint? Quis, obsecro, vnquàm vel propheta vel Apostolus eiusmodi verborum portentis vsus est? Posteà adfert quoddam Ioannis Hussi damnati hæretici vaticinium, quod ad se ait pertinere. Sed Hussus & Luterus iam paritèr suæ temeritatis luunt pœnas, & licèt vterque Ecclesiam Romanam oppugnârit, tamen ea Ecclesia illis iampridèm extinctis manet, mansura etiàm vsq; ad supremum mundi diem. In altero libello, quem Præmonitionem inscripsit, multò etiàm est insolentior, impotentior & contumeliosior. Sed non est pius lector eius blasphemijs onerandus. Responsum illi abundè fuit à Catholicis: verùm ille iam multo & Principum, & populi studio fruebatur, proindeque nullius pensi habuit scripta omnia, adeoque & Ecclesiasticos & seculares principes ac magistratus omnes incredibili mentis elatione contempsit. Cæsar eius improbitatem neutiquàm

Nota intolerabilē Luteri arrogantiam.

tulisset, nisì cum grauissima, eaque ferè perpetua bella retardâssent. Edidit contra hunc Luteri libellum, scriptum quoddam lingua Germanica Ioannes Cochlęus, vir doctus & pius, & de Catholica fide optimè meritus, in quo inter cætera magna sanè constantia, vtì & aliâs non semèl fecerat, obtulit se etiàm sub periculo capitis, ad experiendum coram iudice cum quouis Luterano super doctrina & actis Luteri. Sed neque tunc, neque vnquàm aliâs quisquam eorum ausus fuit eius rei periculum facere, & cum illo in hanc iudicij disceptationem venire. Cùm enim tum Luterus ipse, tum eius symmystæ ex ipsorum editis libris planè conuincantur & hæretici & seditiosi esse, palamq; venisse contra omnia tum diuina tum humana iura, verbis quidem miram præ se ferunt iactantiam & confidentiam, sed legibus experiri non audent, & neque ius, neque iudicem ferre vel volunt, vel possunt. Cùm sit autem inuicta veritas, defendi facilè potest, nec Christus deest pro veritate certantibus: indè fit, vt Catholici pleriq; etiàm sub vitæ periculo sæpè se obtulerint ad disceptandum cum nostræ ætatis nouatoribus coram Magistratu: sed timida nequitia, malæ conscientiæ stimulis agitata, nō audet in tam præsens se discrimen conijcere: scriptis interim & apud miserā plebeculam proijciunt ampullas & sesquipedalia verba.

Luterani non sunt ausi experiri certamen cum Cochleo.

Luteri impudens mendacium.

Fuit verò hoc Luteri pestilentissimū atq; impudētissimū mendaciū, quòd in eadē Præmonitione sępè iactitat Papistas probè scire ac vltrò confiteri, Luteri doctrinā verum ac merū esse Euangeliū. Quod quidē ille faciebat, vt principes & populus tanq̄ vera asserēti propensioribus animis fidē cōmodarent. Contra hoc eius insolens scriptū scripsit quidam laicus Dresdæ grauitèr & validè, cui Luterus suo more nō Euangelico, sed scurrili & satanico respondit conuiciosissimè. Titulus libelli est, *Contra sicarium Dresdæ.* Ibi inter cætera sic habet: Nihil curo, quòd queritur (scilicet laicus, quem sicarium vocat) in libro meo non ferè nisì maledicta & diabolos nominari. Hoc debet esse mea gloriatio, meusq; honor. Sic & habere volo, vt deincèps dicatur de me, quòd plenus sim maledicentiæ, criminationisq; & execrationis in Papistas. Volo & decęterò me aduersùs nebulones istos exercitare execrationibus ac maledictis vsq; ad sepulturam meam, nec vllū verbū bonum ex me ampliùs audient. Ego meis tonitruis ac fulminationibus

Quid gloriaris in malitia? Vide hominem insania ebrium.

bus ſic eis ad ſepulturam compulſabo. Sic ille miſer, hauddubiò obſeſſus à dæmone. Ecquid verò in his verbis eſt non planè barbarum, immane, & plus quàm ſatanicum? Quis vnquàm vir bonus ità ſcripſit? Et certè ad ſepulcrum vſque in Catholicos fuit maledicentiſſimus, cùm dicat Apoſtolus: Benedicite, & nolite maledicere. Quis autem vir fuit Luterus, vt tantum ſibi ſumeret? Dignus ille quidem, qui iuſto Dei iudicio ad tantam inſaniam & impietatem deuolueretur. *Rom. 12.*

Hoc ferè tempore Maria germana ſoror Cæſaris, coniunx quōdam Ludouici Hungariæ regis, qui quorundam infauſtis deceptus conſilijs, temerè cū paucis proceſſit obuiàm Turcarū ampliſſimis copijs, miſereq; perijt, in Belgium venit, ſucceſſura Margaritæ Cæſaris amitæ nuper defunctæ in adminiſtratione ditionum omnium Germaniæ inferioris, ad Cæſarē pertinentium. *Maria regina venit in Belgium.*

Proteſtantes iterùm conuentum habent Francofurti, vt erat conſtitutum. In eo ciuitatum legati renunciant, ſe nolle Ferdinandi regis electioni obſtrepere: quòd ſi ille contra Euangelium vi quippiam moliturus ſit, velle ſe ex fœderis Smalcaldici præſcripto omnia ſua ad defenſionem conferre. Principes verò Cæſari & Ferdinando ſcribunt, eam electionem ſe non poſſe approbare, quòd eſſet contra morem & libertatem Imperij. Itaque hac in re alia Principum, alia ciuitatum Proteſtantium ſententia fuit. *Conuētus Francofurti.*

Ciuitates eædem magnoperè id laborabāt, vt Heluetij in fœdus adſcriberentur: ſed Saxo recuſauit, proptereà quòd de Cœna Domini non idem cum Luteranis ſentirent: Non enim volebat cum ijs hominibus quicquam habere commercij, quos ſciebat Lutero eſſe vel maximè inuiſos.

Ad penultimum menſis Auguſti diem Moguntinus Archiepiſcopus & Ludouicus Palatinus princeps diem conſtituerunt, quo agerent cum Proteſtantibus de pace componenda. Ventum eſt Smalcaldiam, miſſis vtriuſque partis legatis, ſed nihil confici potuit, excuſantibus ſeſe Proteſtantium legatis. Hæc animorum, præſertìm in religione, diſſenſio non latebat Turcarum principem, qui totis viribus in Germaniam ſeſe armabat. Egit quoquè Cæſar priuatìm per Guilhelmum Naſſouium & Nuenarium comites cum Saxoniæ Principe, ſi qua poſſet concordiæ ratio iniri: ſed ille aiebat in ea ſe doctrina ad ſupremum vſque ſpiritum *Cæſar agit cū Saxone per legatos.*

O 2 per-

permansurum, quam Augustæ sit professus. Ea fuit Luteri doctrina. Sed vtinam ille princeps eam constantiam in Catholicæ Ecclesiæ doctrina retinenda declarâsset.

Hoc anno Tigurini & Bernates Zuingliani, quorum est apud Heluetios magna authoritas & potentia, Quinquepagicis, nempè Lucernatibus, Vranis, Suicijs, Vnterualdijs & Tugianis, qui Catholicam religionem fortissimè tuebantur, omnes conuehendæ annonæ aditus præcluserunt. Ea res vehementèr Quinquepagicos afflixit, compulitque bellum Tigurinis & Bernatibus indicere, vt factum est. Causas eius belli graues & vehementes in literis suis exprimunt: vt meritò pudere debeat Sleidanum, dum ait silentiò ab illis fuisse conductas copias, culpamque omnem eius belli in eos conferre nititur. Sed non est hoc valdè turpe apud Sleidanum, mala fide in rebus narrandis versari. Indictum est hoc bellum Tigurinis & socijs eorum die 4. Octobris. Itaque vtrinque sese ad arma parant. Tigurini longè præstant humanis copijs & viribus: Quinquepagici causæ suæ æquitate freti, omnem spem suam in Dei auxilio collocant. Die 11. Octobris Tigurini apud Capellam monasterium Suicios, Tugianos & Vnterualdios inuadunt, Catholici fugam simulant, vt in paratas insidias hostem pelliciant. Mox ex insidijs valido agmine prorumpentes, Tigurinos in fugam compellunt. Cæsi sunt ex Tigurinis 1500. & in ijs omnium malorũ incentor & caput Zuinglius, qui inuentus à duobus Catholicis adhùc spirans, interrogatusque num confessione expiare se vellet, mortuum se simulans, nihil respondit. Et illi quidem hominem non nouerant. Alius verò superueniens, vt vidit miserum, lœtale vulnus inflixit, detulitque ad belli duces, qui eum iudicio publico condemnatum proditionis & hæreseos, flammis tradi iusserunt. Cæsi sunt cum illo etiàm alij quidam apostatæ insignes. Ferunt, Tigurinos quosdam Zuinglij cineres domum abspor tâsse. Quid ni enim? Qui diuorum omnium cineres & reliquias nullo dignantur honore, digni erant qui damnati hæretici apud se cineres asseruarent. Eius vero mors vsqueadeò doluit Oecolampadio desertori monacho, vt paulò pòst à fœmina, quam incestis polluit nuptijs, in lecto extinctus repertus fuerit. Vsqueadeò enim frigidum est hoc genus apostatarum, vt periculum sit, nè præ frigore mori-

Quinquepagici Heluetij indicunt bellum Zuinglianis.

Zuinglius occumbit in prælio.

Nota.

Oecolampadius moritur.

moriantur, nisi quamprimùm lepidam aliquam puellam sibi per summum scelus adiungant, cuius sulfureis amplexibus incalescant illo igne, quem non Dominus Iesus amator integritatis & virginitatis filius, sed tartareus satan misit in terras. Tigurini autem hac accepta clade, intra paucos dies rursùs maiores instruunt copias, accitisque Bernatibus, ad triginta hominũ millia producũt in aciem. Occurrunt illis Catholici, quorum tota cohors octodecim millibus constitit. Iterùm concursum est infestis signis, Zuingliani cæduntur à Catholicis, fit fuga turpis Zuinglianorũ, flumen quingentos absorbet, in conflictu septingenti prosternuntur. Id prælium commissum est Octobris die 17. Pessimè habuit ea res Tigurinos & Bernates, quòd plurimi à paucis in fugam turpitèr acti & superati essent. Eamobrèm in auxiliũ adsciscunt sibi Basileenses & Schaffhusianos & Sangallios, & Mullusianos, eo consilio, vt noctù Catholicos imparatos inuadant. Non latuit Quinquepagicos quid illi machinarentur, iubentque suos interulas lineas armis superinducere, vt eo symbolo noctù possint alij ab alijs internosci. Vbi ad pugnam ventum est, atrox fit prælium, iamq; Catholici non paucis amissis debilitari cœperant: sed Deus, qui pijs nunquàm deesse solet, laborantibus opem tulit, adeò vt hostes fugam arripere cogerentur, aliquot millibus è suis desideratis. Fuit hoc die Octobris 24. Sunt qui scribant, vltima Octobris iterùm commissum esse prælium, multis Tigurinis occisione deletis. Est apud Heluetios templum quoddam inprimis venerabile & miraculis celebre, Deiparæ virgini sacrum: Eremum appellant. Ad id templum Quinquepagici processionem decreuerant, à senibus, pueris, fœminis, virginibus, omnique imbelli turba peragendam. Tulerunt hoc ægerrimè Zuingliani, iamque constituerant illam ædem euertere, & imaginem beatissimæ Virginis in frusta concisam, igni absumere. Sed ille tam barbarus & à Christiana pietate alienus conatus, multo illis sanguine constitit, nec tamen voto sunt potiti suo. In his prælijs cùm Zuingliani longè essent armis & milite superiores, satis euidentèr sese declarauit superni Numinis fauor, quo freti Catholici, præclaras ex eis victorias retulerunt. Habebant enim Catholici in exercitu suo sacrificos suos, quibus sua errata cõfiterentur, & quorum sacrificijs quotidiè interessent, in quibus sanè religiosè

Aliud prælium.

Tertium prælium.

Eremus apud Heluetios.

Pietas & deuotio Quinque-pagicorũ. admodùm diuinum implorabant auxilium, vt ostenderent se non in armis, sed in potentia Dei spem suam reposuisse. Constituerant etiàm xviij. viduas, quæ per vices nocte ac die senæ sempèr in templo D. Virginis eremitico pro exercitu deprecarentur. Ad extremum certis quibusdam conditionibus pax redintegrata est. Non dubium quin hac sua constantia sempiternam apud omnem posteritatem sibi laudem pepererint inuicti illi Catholicæ fidei assertores, cuius nomine seipsos & sua omnia in extremum non dubitârint discrimen adducere, nihil prorsùs absterriti neque multitudine neque potentia hostium, quòd scirent se causam fouere bonam, cui libentèr fauere soleat rerum omnium præpotens Deus.

Henricus Bullingerus successor Zuinglij. Zuinglio apud Tigurinos successit Henricus Bullingerus, qui longo tempore solus ferè, vt suam declararet animi pertinaciam, Zuinglianum dogma libris editis propugnare non dubitauit, alijs interìm & metu se intra silentium tenentibus, & sensìm in Luteri placita discedentibus. Multos enim ea, quam diximus, Zuinglianorum in Heluetijs strages, à Zuinglij sentẽtia absterruit, & erant res Tigurinorum vehementèr afflictę. Zuinglianus quidam duos illos miseros homũciones, Zuinglium & Oecolampadium, qui paruo, vt diximus, interuallo ex hac luce repẽtè subtracti fuêre, vocat duo præclara Ecclesiæ lumina, quos tamen non solùm Catholica Ecclesia, sed etiàm Luterus ipse non alio quàm hæreticorum loco habuit. *Væ qui dicis malum, bonum.* Quòd autem de malis hominibus tam præclarè sentiunt ab illis miserè euersi, id in augmentum cedit damnationis illorum apud inferos: præstaretq; nullam vnquàm haberi eorum mentionem, quàm illos vel tenuitèr laudari. Est autem certè prodigiosum valdè, illos homines dici Ecclesiæ lumina, qui vastissimas Christiano orbi tenebras offuderunt. Oecolãpadius Basileæ sepultus est in summi templi circuitu, eiq; etiàm insigne positũ est epitaphiũ his verbis: *Epitaphium Oecolampadij.* *D. Iohannes Oecolampadius, professione Theologus, trium linguarum peritissimus, author Euangelicæ Doctrinæ in hac vrbe primus, & templi huius verus Episcopus, vt doctrinæ, sic vitæ sanctimonia colendissimus, sub breue saxum hoc reconditus iacet.* Ità apostata monachus, qui diù in incesto vixit coniugio, & aliquot proles reliquit, orbemq; horrendis blasphemijs infecit, vocatur vitæ & doctrinę sanctimonia

monia colendissimus, & verus Episcopus Basileensis, quasi tum primùm Basilea conuersa sit ad fidem Christi, quod certè illi vrbi vel maximè probrosum est. O quanta ignominia & dedecore afficientur isti in supremo mundi die, qui etiàm post tantam iniquitatem eiusmodi sunt encomijs celebrati. Scripsère qdã de eoipso Oecolampadio, quòd ferro primùm, deindè veneno sibi mortem inferre conatus sit, sed à suis impeditus, subita morte perierit. Zuingliani hoc negant, atquì eorũ suspectum est testimonium, pręsertìm cùm isti noui Euangelici non admodùm à pudendis etiàm mendacijs abhorreant: verùm vtcũquè sit, si sic mortuus est, vt Zuingliani scribunt, nempè in suo errore obstinatus, infelicissimè mortuus est. Rectè enim ait scriptura: Mors peccatorum pessima. *Psal. 33.* Cùm Zuinglij & Oecolampadij mortem ex cuiusdam Catholici viri literis Thomas Morus Angliæ Cancellarius cognouisset, ità illi rescripsit: Zuinglij & Oecolampadij mors nunciata, lętitiam mihi attulit. Quanquàm enim dolendi causas reliquère nobis heu nimiùm graues, propter multa, quæ neque sinè horrore eloqui possum, & nemini sunt ignota, neque audire homines pij sinè profundo gemitu debent: sublatos tamen è medio esse tam immanes fidei Christianæ hostes, tam accinctos ad Ecclesiæ excidium, tam intentos vbiquè in omnem perimendæ pietatis occasionem, iurè gaudere possumus. Hæc ille vir tantus, cuius sententia habet semperque habitura est pondus pręcipuum apud bonos omnes.

Zuinglij studiosus quidam scribit, hoc tempore in Gallijs Euangelij quædam iam sparsa fuisse semina, sed diuturnam ibì & horribilem, in Zuinglianos præsertìm, persecutionem esse motam. Hoc nomine rex Gallorum Franciscus multa laude dignus est, quòd has orbis pestes, eorumque dogmata in suis ditionibus ferre noluit. Porrò verò in hac Zuinglianorum calamitate Luterani quoquè quotidianis concionibus, libris, epistolis & carminibus, victis insultabant, aiebantque iurè illos dedisse pœnas ob iniurias Sacramento illatas. *Luterani insultant Zuinglianis.* Et hoc quidem verum erat, sed non decebat Luteranos isthuc Sacramentarijs improperare, cum quibus iam Marpurgi pacti erant, vt deincèps à scriptis odiosis vtrinquè abstineretur, & ipsi Luterani non minùs, atquè Sacramentarij, hęreseos damnati erãt. Sed quid isti seruarent pacta conuenta cũ hominibus, qui fidẽ Deo datã

fallere non dubitârunt, cùm plerique post votū perpetuæ continentiæ palàm Deo nūcupatum, palàm ad nuptias transiĕrint? quas quidem nuptias Augustinus libro de Bono viduitatis, adulterijs dicit esse peiores.

Zuingliani fiunt Luterani. Multi tum ad Luterum à Zuinglianismo paulatìm deficiebant, & vsqueadeò Zuinglij & Oecolampadij nomen, tanquàm pestilentissimorum hæreticorum, quales reuerà fuerant, execrationi habuêre etiàm sectarij, vt scripta eorum prorsùs condemnârint. Quin & Bucerius versutissimus apostata scripsit Tigurinis concionatoribus, Luteri sententiam de sacramento sibi tolerabilem videri, quem illi contrà hortati sunt, nè à tam manifesta Sacramentariæ doctrinæ veritate ad Luteri dogma deficeret. Multis enim modis Zuinglij sententiam Bucerus hactenùs probârat: sed ità tamen, vt videatur susque deque tulisse, vtcunquè de Sacramento sentiretur, modò ipsi liceret suauitèr & mollitèr cum sua Dalila viuere, & huius mundi voluptatibus frui. Quid enim aliud sentiendum est de excucullato monacho, in incesto concubitu tot annis putrescente? Et, nisì fallor, huius viri calliditate effectum est, vt etiàm Argentinenses, cùm suam confessionem Augustæ exhibitam copiosiùs exposuissent, nō diù pòst in fœdus Smalcaldicum tandèm recepti sint. Videtur enim Bucerus ità vafrè illam Confessionem esse interpretatus, vt à Luterana aut nihil aut parùm abhorrere demùm visa sit. Et certè id ille sæpiùs etiàm Heluetijs persuadere conatus fuit mira verborum perplexitate, sed illi hominem versutum audire noluerunt.

Cōuentus Francofurti. Mensis Decembris die 19, Protestantes Francofurti rursùs conuenerunt, acturi de vlteriori sui fœderis defensione. Valdè illi soliciti fuêre rerum suarum, vt propemodùm suspectos sese reddiderint de mala fide, quasi Euangelium suum nòn nisì armis defendi posse putârint, cùm tamen à Luterо didicissent, nè Turcis quidem resistendum. Sed quis tandèm huius inauspicati fœderis exitus fuerit, quàm nihil contulerit fœderatis, quot clades illis attulerit, infrà Deo volente dicemus. Rectè

Prou. 21. dixit Sapiens: Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum.

Cetus eijcitur. Hoc anno haud procùl ab Harlemio, insigni Hollandiæ oppido, eiectus est piscis ingens ex Oceano, longus 68. pedes, crassus 30. oris tanta vastitate, vt pateret pedes duodecim.

ANNO

ANNO 1532. Cæsar Carolus comitia indixerat Spiræ, sed ob Turcarum irruptiones transtulit ea Ratisponam, vt esset propinquior Austriæ, cui imminebat Turcarum tyrannus. Interìm rursùm Cæsaris permissu quidam Catholici Principes egérunt de pace cum Protestantibus, qui tum Suinfurti suos conuentus habebant. Multa sibi permitti volebant Protestantes, & cùm non posset certa concordiæ via inueniri, Norinbergæ alter indictus est conuentus. Iam Turca cum incredibili exercitu imminebat Germaniæ, nec poterat negocium vltrà protrahi. Itaque Cæsare consentiente in tanta rerum difficultate, pax publica totius Germaniæ sancita est, & vt ad Concilium vsq; nulli fiat molestia vlla religionis ergô. Sperabat enim Cæsar intra paucos menses celebratum iri concilium. Multa coactus est pijssimus Princeps ob temporū calamitatem dissimulare, hauddubiè nō facturus, si tanta Turcarum vis in certissimum totius Europæ exitium Germaniæ non incubuisset. Vbì verò Protestantes Cæsaris hoc decretum acceperunt, obsequentiam & officium illi deferunt, & auxilia contra Turcas pollicentur. Interìm Luterus & noui dogmatistæ animis erigebantur, quòd viderent magno se metu liberatos, Cæsare Turcico bello distento.

Hoc anno Christiernus Danorum rex, ob Tyrannidem pulsus è suo regno, conscripto milite, decimo exilij sui anno conatus est amissas recuperare ditiones: sed vbì in Noruegiam & Daniam venit, captus est parùm integra fide, cùm literis & sigillis cautum ipsi fuisset. Missus indè in carcerem, ad supremum vsq; diem vitæ suæ mansit captiuus. Tandèm cùm populus videretur propensis in illum esse animis, fertur præsentissimo veneno sublatus. Fuerat illius certè immanis & barbara planè crudelitas, cui etiàm hoc accessit, quòd in Luteri hæresin lapsus, in ea quoquè diem suum obijt. Potest ille regibus & Principibus esse exemplo, vt si rectè & ordine subditis suis imperare ac dominari velint, priùs suis affectibus suoq; animo dominari discant. Sed de hoc rege iam antè quoquè diximus. *Christiernus Danus capitur à suis.*

Cùm Cæsar & Principes essent Ratisponæ, certis affertur nuncijs, Solimannum innumeris instructū copijs, in Mœsiam penetrâsse. Dolebat barbaro & arrogantissimo Tyranno, quòd non longè antè cum igno- *Solimannus immi net Germaniæ.*

minia à Viennæ mœnibus depulsus & profligatus esset: famaq; erat, ea causa auctis copijs venire in Germaniã, vt Viennã maioribus viribus oppugnaret. Putabat enim vni sibi summo iure deberi Romanum Imperium, qui Constantini potentissimi Græcorũ Imperatoris sedem occupâsset. Prætereà cùm de Carolo Cæsare mẽtio haberetur, vel literæ scriberentur, eum non Cæsarem, sed Hispaniæ regem barbaro quodam fastu appellare solebat. Porrò in certam spem victoriæ se vocari minimè dubitabat, quòd certò comperisset Germanorũ inter se de religione dissensiones, quæ illi animos vehementèr augebant. Et reuerà actum fuisset de tota Europa, nisì communi omnium sententia & voluntate auxilia Imperatori decreta fuissent. Quod quidem illi Tyranno præter expectationem euenit, qui Imperij sui fines Ottomannorum principum more magìs magisque prolaturus, Germaniam spe iam deuorârat. Solent enim Ottomanni exercendo militi bella ex bellis serere, è veteri disciplina inerti ocio neutiquàm eos corrumpi sinere, finitimos quosq; tanquàm veros hostes armis in potestatem redigere. Eo instituto alternis annis ingentes copias educendo, multis gentibus bello superatis, supra viginti Asiæ atq; Europæ regna suo Imperio adiecêre.

Ottomannorũ erga milites institutum

Ferdinandus rex certior factus de Solimanni expeditione, tres legatos cum muneribus ad eum mittit, quos ille quidem humanitèr suscepit, sed nihil impetrârunt aliud, nisì vt castra sequerentur. Cæsar interìm proponit in comitijs Ratisponẽsibus, quanto in discrimine res sint, nisì animis ad concordiam reuocatis, coniunctis viribus immani hosti eant obuiàm. Tum verò principes legatique omnes propensissimis animis pollicentur, se more Maiorum salutẽ publicam & communem omnium, maximeque Imperij existimationem defensuros. Itaque disceditur, & vno omnes animo ad arma se parant. Cæsar ex Italia instructissimas Italorũ & Hispanorum copias accersit. Andreæ quoquè Auriæ maris præfecto dat negocium, vt comparatis triremibus & ònerarijs nauibus aduersùs Turcarum classem in Græciam traijciat. Clemens Pontifex ad id bellum immensam auri vim contulit, & eo officio suum in Rempub. animum verè paternum egregiè testatus est, quanquàm exactiones sacerdotijs & clero impositæ, nimiùm graues plerisque viderentur. Galliæ & Angliç reges, itemque Heluetij, eius belli spectatores ociosos se-

Legati ad Solimannũ missi.

Clemens Pontifex confert pecuniam.

se præbuerunt: sed si quid Germaniæ præter spem accidisset, nihilo meliori loco eorum quoquè res futuræ erant. Legatum Pontifex misit Hippolytum Medicem Cardinalem, iuuenem naturæ & fortunæ donis longè ornatissimum, qui bello interesset. Fuit eius aduentus non modò Cæsari & Ferdinando, sed etiàm Germanis vel maximè gratus. Nam præter ingentem pecuniam, etiàm multos viros fortes ac militares equos adduxit, nullum interìm Cardinei cultûs fastum præ se ferens. Eius pecuniæ parte quadam conducta sunt octo millia equitum Hungarorum, quos se habiturum Ferdinandus promiserat. Erant apud Ferdinandum duo, præter alios, duces admirandæ virtutis, quibus singulis singula vexilla honoris causa de manu tradidit Cardinalis, in quibus pictæ erant imagines crucifixi Seruatoris nostri, quæ vel ferrea possent mouere pectora ad pietatem. Sub hoc tempus Vaiuoda Aloysio Gritto, quem Turca illi socium reliquerat, negocium dat expugnandæ Strigonij arcis, quæ Ferdinandi præsidio tenebatur. Milites Germani eam oppugnationem aliquandiù fortissimè sustinuerunt, licèt rerum propè omnium inopia laborarent, parumque feliciter cum Turcis nauali prælio manus conseruissent, qui eis subsidio missi fuerant. Interìm in Austriam ex Italia venit Hispanorum ac Italorum non contemnēda manus, ità vt Alphonsus Vastius Cæsaris dux egregius, plerosque Italos, superante militum multitudine, dimittere cogeretur, quod quidem inuitus fecit, sed sic Cæsar iusserat. Indè Cæsar cum copijs Belgicis, quæ erant mirificæ, per Danubium à Ratispona Lincium deuehitur. Nunquàm tot naues, totque milites à Romanis vsq; temporibus Danubius tulit. Vndiquè audire erat consalutantium acclamationes, tympanorumq; & cornuum ac tubarū concentus. Ripæ quoquè fluminis equestribus & pedestribus copijs complebantur. Solimannus intereà vbì Belgradū peruenit, Sauo amne multis simùl pontibus constrato, innumerabilem equitum multitudinem in Pannoniam intulit, & in Valeriam prouinciam, quæ Stiria hodiè dicitur, rectà contendit.

8000. equitum Hungarorum.

Copiæ Cæsaris.

Ex legatis Ferdināndi & captiuis quibusdam posteà cognitum est, in exercitu eius fuisse ad quingenta hominum millia, & in ijs trecenta ferè equitum millia. In ipso itinere occurrit illi Guintiū oppidū, quod Nicolaus Lurixiꝰ parua suorū manu cōtra tantā hostiū vim defendere

500000 Turcarū. Guintium non possūt expugnare.

dere non dubitauit. Circũdata est vrbs immenso exercitu, aguntur cuniculi, certatur vtrinquè acerrimè: sed cùm tandèm eò iam res rediisset, vt immanissimi hostes propemodùm intra murum irrumperẽt, ingens clamor à fœminis & pueris sublatus, ferocissimum militẽ prorsùs attonitum reddit, ità vt impetum Turcæ reprimerent. Vrgebant præfecti Turcarum milites verbis & verberibus, vt fortitèr pedem proferrent: sed iis planè detrectantibus, pugna finem habuit. Referebant Turcæ, se equitem districto gladio ipsis vrbem inuadẽtibus minas intentantem in aëre conspexisse, quem pleriq; piè crediderunt D. Martinum fuisse, qui Sabariensibus, à quibus Guintium parùm aberat, omnibus dubiis temporibus sempèr opitulari consueuerit, licèt id rideãt hęretici, quorum impietas nos ad imploranda Diuorum suffragia multò etiàm magìs commouere debet. Scimus enim certa fide, illos iã Deo coniunctissimos quidlibet facilè ab eo impetrare posse. Dolendum est, ante tot secula in Vigilantio & aliis perditis hęresum architectis damnatos errores, hoc æuo rursùm ab inferis in orbem reuocari, nec pudere Christianos eorum probare dogmata, quorum est apud Catholicam Ecclesiã memoria execrabilis.

In hac exigui eius oppiduli oppugnatione diebus 23. hæsit Solimannus, & cùm vi expugnare non posset, quod mirum profectò fuit, certis tamen conditionibus transegit cum Nicolao præfecto, atq; ità non sinè dedecore indè abscedens, in Carinthiæ fines iter habuit.

Cùm adhùc apud Guintium esset, Ferdinandi legatos serica talari veste & singulis argenteis pateris donatos cum literis ad Cæsarem & Ferdinandum remisit. Erant illæ in oblongo & perangusto dentatæ chartę volumine aureis atq; cæruleis literis Arabicè conscriptæ, obsignatęq; aureo sigillo, & sacculo purpureo inclusæ, tantis inuolucris barbari vanissimiq; regis superbiam præferentes.

Literæ Solimãni ad Cæsarem.

Summa literarum erat, se Ioannis Vaiuodæ amici sui ac beneficiarii vlciscendi causa in Pannoniam venisse, ipsorùmq; ditiones infesto exercitu vastaturum, & de totius orbis imperio cum eis pręlio decertaturum. Hæc quidẽ ille & alia multa superbissimè, quæ tamẽ posteà, præsertìm quòd ad pugnam conferendam attinet, non præstitit. Habebat in exercitu suo tormenta ænea curulia circitèr trecenta: castra plena erant omnis opulentiæ,

Bõbardæ curules.

lentiæ, securitatis, silentij, disciplinæ: vniuersus exercitus veruecinis carnibus atq; oriza affatim reficiebatur. Verùm enimuerò non fuit ausus rectà proficisci ad Cæsarē, cuius exercitus magna alacritate eius aduentū ad Viennam sustinebat. Nè tamen absq; Germaniæ clade discederet, missus est Casonus dux strenuus & impiger cum quindecim millibus equitum, qui omnia longè lateq; depopularentur, & summam Germanis calamitatem sua crudelitate adferrent. Non defuit Casonus Solimanni votis: fit magna passìm in agris & pagis cædes hominū: cuncta fumo, flammis & ignibus per multa milliaria collucent, rapiuntur in captiuitatem passìm miseri, senes inualidi, fœminæq; catenis & laqueis tracti, equorum cursum adæquare coguntur, infantes pueri simul cum ædificijs exuruntur. Ad Lincium vsq; oppidum, vbì tum erat Ferdinandus rex, ea barbarorum rabies progressa est. At vbì multa onustus præda eodem ferè, quo venerat, itinere ad Solimannum redire cōtendit, in nostros pedites & equites incidit, qui diuersis in locis eius reditum opperiebantur. In ipso autem itinere captiuos ad quatuor millia, nè oneri essent, immanis barbarus crudelitèr occidit. Progressus indè, in Palatinum incidit, à quo magna equorum & hominum strage edita, ipse quoquè Casonus fortissimè pugnans cæsus est. Qui superfuère, paulò pòst in Londronij & Ioachimi Brandeburgici copias delati, pecudum modo mactati sunt, captis tamen nonnullis, qui in seruos venderentur. Postremi, qui effugerant Germanos, Hungaros sensēre longè infestissimos, qui etiàm fugientes per sexaginta ampliùs stadia, terga cædētes, persecuti sunt. Ità in diuersis locis ad octo ferè millia perièrunt. Quidam multò plures perijsse scribūt. Iam Solimannus ad Gratiam contenderat. Cæsar verò ad Viennam castra posuit, non detrectaturus prælium cum hoste superbissimo: sed frustrà illius aduentum præstolabatur. Ferunt eum à quibusdam Christianis proceribus admonitum, nè pugnæ aleam subiret, quòd Germania omnis in armis esset. Nec tum solùm, sed etiàm aliàs constat, Turcas, cùm iam in magno discrimine versarentur, à Christianis, vt sibi cauerent, admonitos. Sed tales nomine fortassìs sint, re autem vera minimè sunt Christiani, qui plùs Christiani nominis atrocissimis hostibus, quàm rebus Christianis fauere videantur. Solimannus itaque, licèt equitatu nostros multis modis superaret, essetque alic-

Cædes, rapinæ, incendia.

Turcæ à nostris trucidantur.

Turca detrectat prælium.

alioquì bellicæ gloriæ auidiſſimus, non tamen eſt auſus vires periclitari ſuas, ſed (quod maximè dolendum
30000. Chriſtianorũ capta. eſt) plus quàm triginta millibus Chriſtianorum in fœdiſſimam ſeruitutem (vt ferebatur) abductis, præter eos quos Caſonus & quidam alij Turcæ diuerſis in locis trucidârant, Conſtantinopolim ex turpi fuga ſempiternam ſecum ignominiam reportās, ità diſceſſit, vt identidèm reſpectaret, an Cæſar à tergo ſequeretur. Sic im-
Turca fugit. manis ille Tyrannus intra pauciſſimos annos bìs Germanorum è finibus cum dedecore profugit, pugnante hauddubiò pro pijſſimis principibus Carolo Cæſare & Ferdinando rege, quos omninò extinctos voluit, Deo Opt. Max. quem illi ſempèr religiosè coluêre, maximo ad omnem poſteritatem veræ pietatis exemplo, quod Principes viri imitari ſummoperè debeāt. Nam tametſi
Exercitus Cæſaris. in hoc bello habuit Cęſar deſcriptorum peditum nonaginta, & equitum triginta millia, præter alios multos vltrò in id ſacrum bellum profectos, præter equitum quoquè & peditum miniſtros, quorum erant non contemnendæ vires, & bellandi peritia haud vulgaris, nos tamen totam hanc victoriam, quæ certè fuit memorabilis, non tam humanis viribus, quàm præpotentis Numinis fauori acceptam referre debemus. Sicut enim in Cæſare fuit ſingularis erga Deum pietas & animi deuotio, ità quoquè ſingulari ſempèr ferè Dei Opt. Max. benignitate & fauore perfruitus eſt. Vbi verò Cæſar de Solimanni diſceſſu cognouit, in Italiam cum aliquot Germanorum & Hiſpanorum millibus proficiſci inſtituit, plurimùm deprecante Ferdinando, vt tanto exerci-
Cæſar abijt in Italiam. tu vterentur ad opprimendum Vaiuodam, quem Solimannus Hungariæ regem conſtituiſſet. Verùm Cæſar multis de cauſis, tum quòd hyems ſubeſſet, tum quòd peſtis atrox in caſtris atq; adeò in ipſa aula multos quotidiè raperet, in propoſito diſcedendi permanſit: ſic tamen, vt Italicas copias omnes relinqueret, quæ Auſtriacis iunctæ, bellum Pannonicum gererent. At verò Itali excitata ſeditione, ſublatiſq; vexillis, ſummo Ferdinandi regis dolore, in Italiam contenderunt.

Interìm dum Cæſar in Italiam parat iter, Andreas Auria cum ingenti claſſe aduersùm Turcos proficiſcitur, quibus hauddubiò eius inopinatus aduētus certiſ-
Andreas Auria aliquot Græ ſimam videbatur cladem allaturus, nisi à Venetis quibuſdam de Auriæ aduentu certiores facti, matura omninò fuga ſibi conſuluiſſent. At nihilominùs oppida aliquot

quot Græciæ, egregiè profligatis Turcis, Auria expugnauit, longè maiora damna daturus Solimanno, procùl à Constantinopoli in Germania bella tum gerenti, si Veneti, quorum erat instructa admodùm classis, suas vires cum Cæsaris copijs coniungere voluissent. At illi fœdere cum Solimanno icto, quò minùs id facerent, se prohiberi asserebant. Non defuisset tũ occasio rei apud Constantinopolim quoq; & alibì benè gerendæ, Grçcis præsertìm Christianorum aduentum, suiq́; è durissima seruitute liberationem auidissimè prçstolantibus, Solimanno verò longissimè à Constantinopoli posito, si Christiani Principes coniunctis viribus sçuissimum hostem opprimere voluissent. Nulla ergò re magìs auctæ sunt Ottomannorum vires & potentia, quàm Christianorum intestinis odijs, bellis & simultatibus, quæ plerunquè ex rebus friuolis trahunt originem, dum alij alios excellere volunt, nec contenti ditionibus suis, alienas inuadunt, aliaque bella ex alijs serunt propter Meum & Tuum.

...cia vrbes expugnat

Cùm Ratisponæ Comitia adhuc haberẽtur, publicè prostabat scriptum quoddam valdè impium, hac inscriptione, *De Trinitatis erroribus libri* VII. *Michaëlis Serueti Hispani.* Nefarios cumprimìs & inauditos hoc opus cõplectebatur errores, dataq́; opera est à Cçsaris confessario, vt supprimeretur. Verùm eodẽ tempore homo Germanus è terra Iuliacensi, Ioannes Campanus, qui biennio Luteri discipulus fuerat Vuittenbergæ, eosdem ferè de summa Trinitate errores asserere nõ dubitauit. Atquì Luterus, tametsi in eum calamum strinxit, tamẽ ad tantam impietatem fenestram illi aperuit, cùm non est veritus scribere libro aduersùs Iacobum Latomum, se odisse vocem Homousion, quam etiàm dicit non receptã à multis, ijsq; præclarissimis: quin & Hieronymum ait queri, nescire se, quid veneni lateat in syllabis & literis. Verùm ibì sceleratissimè de D. Hieronymo mẽtitur. Is enim in quadam ad Damasum Epistola de Hypostasi dubitat, non de Homousio: immò verò etiàm per Homousion Trinitatem orat Damasum, vt respondeat. Porrò Luterus hocipsum in Arrianis probat, quòd noluerunt Homousion, quam dicit prophanam vocem, recipere. Quòd autem D. Hieronymus de hypostasis vocabulo hæsitat, indè accidit, opinor, quòd Hypostasis Græcis substantiam significat, sed à Theologis in rebus diuinis pro persona accipitur. Et vna quidem est

Michaëlis Serueti impiũ scriptum.

Ioannes Cãpanus.

Luterus mentitur.

est diuinitatis substãtia, personæ verò tres. Habuit itaq; ea dictio Hypostasis quandam amphibologiam, vt à maleuolis & de substãtia diuinitatis, & de persona posset accipi. Quamobrèm etiàm reprehenduntur à D. Basilio Epistola 64. ad præcipuos in Neocæsarea, qui D. Gregorij Neocæsareeñ Episcopi verbis, quibus contra ethnicur. disputans, hypostasin pro substantia præter aliorum Patrum morem vsurpârat, ad stabiliẽdum impijssimum Sabellij dogma abutebantur. Porrò ausus est quidam Poëticus Theologus tres summè adorandas personas, tres Chimæras dicere, prouocatus audacia Luteri.

O scelus.

Scriptum Bugenhagij.

Hoc anno scripsit Germanicè librum Iohãnes Bugenhagius Pomeranus, excucullatus monachus, cõtra Catholicos, quem voluit appellari, *Aduersùs calicis fures.* Illum apostatam Vuittenbergenses suum pastorem & superintendentẽ vocant. Is liber scatet maledictis, mendacijs & calumnijs, vt agnoscas spiritum Luteri quinti Euangelistæ. Impotentèr incurrit in Episcopos, quòd populo calicem subtraxerint: damnat quoquè Missæ sacrificium, perindè àc si Ecclesia ab impuris apostatis discere debeat, quo sint ritu & ordine Sacramẽta administranda. Idem Apostata profectus quandoquè ad amplas quasdam ciuitates, præsertìm maritimas, nõ absq; tumultu & seditione, qua nouum gaudet Euangelium, Luteri dogmata sparsit in vulgus rerum nouarum auidum, Ecclesiasq; Lutericas spiritu illo quo plenus erat, constituit & cõfirmauit. Cùm autem ex Dania rediret, & sinu Baltici maris emenso, non quidem absque tempestatis periculo, littus Cimbricæ Chersonesi attigisset, non est veritus palàm his vti verbis: Tu meum habeas Dania Euangelion, ego nummos tuos. Vale. Et reuerà non parùm multis onustus opibus redijt Vuittenbergam, suauitèr & mollitèr illic perfruens rebus tam præclarè partis. Confecto bello Smalcaldico, de quo infrà dicetur, librum edidit, quo auaritiæ suæ dolos haud obscurè prodidit delirus senex. Contra eius libellum, aduersùs fures calicis inscriptum, grauitèr & eruditè catholicos defendit Michael Vehus Doctor Theologus, professione Dominicanus, qui fuit Cardinali & archiepiscopo Moguntino à consilijs. Principiò obijcit illi apostatæ maledicendi & conuiciandi libidinem: deinde ostendit, quæ illum probare oporteat. Ait ergò: In quolibet negocio optimum fundamentum est veritas:

vox digna deplorato apostata.

qua

qua ille prætermissa, librum orditur à mendacijs. Itaq; nos eius calumnias domùm remittemus, donèc sua ꝓbet mēdacia. Quòd si verò nescius est, quid illi probandum incumbat, nos haud grauatìm id eum docebimus. Primò quidem planum faciet, Calicem ex Christi mandato ab omnibus necessariò sumi oportere, id quod ille adhuc cum suis neq; fecit, neq; facere vnquàm valebit. Sed estò: Sint hæc ad omnes dicta à Christo, Bibite ex eo omnes: at tum quoquè docere debebit, ea verba necessarium habere præceptum. At si hîc suos cōsulat, inueniet suæ sectę primarios id negare, dicereq; Christum neq; alteram, neq; vtranq; speciem sumendam præcepisse. Deindè si hoc quoquè ponamus, ea verba habere necessariam præceptionem, iam illud nihilo minùs testatum faciet, quòd ad singulos speciatìm, non ad omes generatìm, dicta sint, sicut illud, Crescite & multiplicamini. Atquì hoc etiàm concesso, dicta ea esse speciatìm ad singulos, porrò illi probandum venit, etiàm omnia huius præcepti verba ad singulos pertinere. Sunt enim hîc multa, Consecrare, Offerre, Edere, Bibere, In memoriam eius facere. At id certè nunquàm ille planum efficiet, nisì consecrandi munus velit etiàm ad singulos rusticos pertinere. Quòd si verò hoc quoquè illi permittatur, tamen restat adhuc probandum, Christum accedente necessitate & periculo, non reliquisse præceptum hoc nobis liberum, neque Ecclesiam tali occurrēte casu hac esse authoritate præditam, vt eiusmodi possit edere constitutionem, qua id periculi euitetur. Hæc quidem ille in principio huius prolixi operis contra Pomeranum apostatam acutè & pensiculatè, ad quę non facilè respondebit vnquàm tota colluuies horum nouatorum.

Quæ probanda sint illis, qui Calicem volūt porrigi oportere.

Eodem anno scripsit Luterus ad Albertum Marchionem Brandeburgensem, neq; id clàm, sed publicè, licèt secùs Marpurgi conuentum esset, hortaturque illum principem, vt sibi caueat à doctrina Zuinglij, & Zuinglianos è sua ditione profliget. Molestè hoc tulerunt Tigurinæ Ecclesiæ ministri, scripseruntque etiàm ipsi eidem Principi, pro suis symmystis illum deprecātes. Miserunt quoq; illi libellum Bertrami presbyteri de corpore & sanguine Christi, quem quidam Zuinglianus Germanicè conuerterat, vt sciret tota Germania, quàm antiquum ipsi dogma sequerentur. Bertramus ille monach⁹ fuit anno salutis 830. aut paulò posteriùs.

Luterus contra pactū scribit in Zuinglianos. Zuingliani se tuentur.

Et quanuis non admodùm sit vetustus, nec magni momenti author, tamen hunc idoneum iudicârunt Zuinglhani, quem nobis tanquàm prodigiosę antiquitatis & irrefragabilis authoritatis obijcerent, cùm ipsi interìm innumeros sanctissimos Patres habeant contemptui, licèt hinc indè ex illorum scriptis quædam in speciem proferant, vt indoctis hac fallacia imponāt, quæ tamen vix vnquàm syncerè & integrè, sed potiùs malè detorta proferunt: immò etiàm sæpè contra suam consciētiam aiunt eos sensisse & scripsisse, quæ tamen neq; sensêre, neq; scripsêre vnquā. Caueat sibi, cui salus sua cordi est.

Iohannes Saxoniæ dux moritur. Per id tempus, quo in Turcas arma expediuntur, in venationis loco haud procùl Vuittenberga excessit è viuis Saxoniæ Dux Iohānes, Luteri patronus. In eius funere duas ad populum conciones habuit Luterus, quas etiàm voluit exire in publicum. Eas quidam catholicus scriptor ità confutauit, vt ostenderit pudendam Luteri inconstantiam, quæ in illo homine prodigiosa fuit, meritò cordatos omnes absterrere debere, nè eius doctrinam complecti velint. *Eum Luterus cōparat Christo.* Piget referre ineptias, quibus Saxonem ipsi Christo videtur velle cōparare, tanquàm instàr Christi pro omnibus, putà Luteranis, biennio anteà Augustæ mortuus fuerit, cùm tamen ibi corpore mortuus non fuerit. Quòd si sentit, Principem illum animæ mortem illic oppetijsse, ea quidem horrenda mors est: nec obscurum est, Augustæ eum palàm subscripsisse cōfessioni Luteranæ, quæ reuerà non potest non mortem adferre ipsam approbantibus. Successorem habuit Iohannem Fridericum filium, Lutero impensè fauentem. Ante annos aliquot, cùm Luterus primùm scribere cœpisset, inter alia edidit etiàm librum de decē præceptis. In eo vehemens est contra Vualdenses siue Pighardos, quòd illi Germanis affingerent idololatriam propter cultum & venerationem sanctorum. Et quia loca scripturæ, quibus vnus Deus adorari iubetur, insulsè pro se allegabant, vocat eos impios scripturæ peruersores, & subdolos calumniatores pietatis nostræ: quæ nos verba & in illū, & in sectarios omes rectissimè retorquere possumus. Eodem libro hæc addit: Omnes sancti omia possunt, & tantum tibi per eos à Deo datur, quantum credis te accepturum. Scripsit etiàm concionem de Preparatione ad mortem, in qua hortatur ęgrum, vt inuocet omnes angelos, præcipuè propriū, item Christi matrem, apostolos & sanctos omnes, eos præsertìm, erga

quos

quos specialem sentiat animi deuotionem. At non diù pòst de sanctis admodùm cōtemptìm scripsit, inter alia dicens, Sanctos, dum viuerent, fuisse ceu gemmas quasdam, mortuos verò, esse velutì ligna quædā, immò mera idola, & quicunq; eos venerarētur. At nunc rursùs homo inconstantissimus in altera concione funebri, multa dicens in laudem defuncti Saxonis, docere nititur, quàm preciosa sit in conspectu Domini mors sanctorum eius, quàm in maiori precio habeat sanctos defunctos, quàm in carne degentes, &c. Spectatum admissi risum teneatis amici? Quis enim non rideat tale portentum?

Inundatio aquarum.

Eodem anno noua Oceani rabies Phrisones, Hollandos, Selandos, Flandros incredibili damno affecit. Pauloantè Franciæ & Angliæ reges Boloniæ & Caleti fœdus percutiunt, quod meritò suspectum esse potuit Carolo Cæsari multas ob causas, quas commemorare nihil opùs est. Vnum certum est, vt alibì dicemus, nō diù pòst nouum bellum inter Cæsarem & Gallum exarsisse, ridentibus Turcis & hæreticis, quibus ea summorum principum discordia, ad agendas res suas inprimìs opportuna fuit.

Cæsar Bononiæ cū Pontifice loquitur.

Cæsar postquàm in Italiam venit, cum Clemente Pōtifice Bononiæ sæpè familiaritèr collocutus, de Cōcilio indicendo inter alia, vt erat Protestantibus pollicitus, egit. Verùm Protestantiū concionatores etsi verbis Conciliū petere viderentur, re ipsa tñ nihil petebant minùs. Nam eiusmodi illi habere volebant Conciliū, quale nulla vnquàm ætas apud catholicos vidisset. Atque posteà res certa declarauit, quàm illi Cōcilia nihili penderent, spreta authoritate & sentētia concilij Tridētini, quod tñ certè fuit eiusmodi, vt cū quouis vel ante mille annos celebrato conferri possit. Sed de hoc suo loco.

Henricus Anglus repudiat Catharinam reginam.

ANNO 1533. Henricus eius nominis VIII. Anglorum rex, à quibusdam improbis adulatorib9 malè persuasus, repudiauit Catharinam Ferdinandi Hispaniarū regis filiam, & Caroli Cæsaris materteram, quam annos ampliùs viginti in matrimonio habuerat, præstanti sanè pudicitia & singulari humanitate modestiaque reginam, duxitque Annam Bolanam siue Boleniam, in aula reginæ liberiùs educatam. Ferunt quendam eximium Angliæ procerem, Gallicis captum muneribus & auro, persuasisse Henrico regi, iurè ac meritò repudiari posse, immò & debere Catharinam.

Hoc enim eò pertinebat, vt ea iniuria Carolo Cæsari irrogata, ab eius amicitia Angliæ rex prorsùs abalienatus, cum Francisco Gallorum rege arctissimo fœdere copularetur. Aliquandiù causa diuortij huius Romæ ventilata, eò tandem adduxit Clementem Pontificem, vt contra regem Henricum ferret sententiam, minaretúrque ei Excommunicationis fulmen, nisi intra certum tempus, reiecta Anna, Catharinam reciperet. Verùm Henricus à suo proposito nulla se passus est ratione deduci. Quæ res tandem Angliæ regnum florentissimum in multas coniecit calamitates & clades, ità vt vsq; in præsens eius regni status sit admodùm infaustus ac turbulentus. Ex Catharina susceperat rex filiam vnicam Mariam, quæ licèt compulsa fuerit renunciare regni titulo, postquàm Bolenia aliam regi filiam peperit, at posteà tamen mira Dei prouidentia in Reginam procerum studio electa, religionem Catholicā iam propemodùm extinctam restituit, & animo plusquàm virili multa egregia eo in regno facinora designauit, vti infrà dicetur.

Pontifex contra Anglum profert sententiam.

Hoc anno Georgius Saxoniæ princeps optimè meritus, ægerrimè ferens Lipsiæ quosdam è plebe Dominicis diebus ad vicinum pagū, qui erat ditionis Electoris Saxoniæ, confluere ad Cœnā, vt ipsi vocant, vtriusq; speciei, pestem illam à suis subditis, nè serperet eius mali contagio, prorsùs arcere deliberauit. Fuit hoc molestum ciuibus eo morbo correptis: & quia Lipsia à Vuittenberga nō nisi septem Germanicorum milliariorum interuallo separatur, Luteri, ea in re quid agendum sit, consilium implorant. ille incunctantèr respondet, vt nihil hāc in re agant contra conscietiam, quam tamen ille satis nouerat esse erroneam, & ad Ecclesiæ Catholicæ sententiam meritò corrigendam ac deponendam. In ijs literis importunus ille scurra pijssimum & verè Catholicum Principem Georgium vocat hostem Euangelij, satanæ apostolum, homicidam & raptorem. Iam seditionem Lipsiensis Senatus metuebat ipsis sacratissimis Paschatis diebus, quibus hæc Luteri Epistola venit Lipsiam, & à multis certatim describebatur: at tamen Senatûs Catholici studio sedata res est. Georgius Princeps vbi isthùc comperit, conquestus est apud Saxoniæ Electorem, & is quidem visus est minari Lutero, nisi se purgaret. verùm hoc ipso magis inflammauit Luterum ad iactanda in optimum principē atrociora conuicia.

Georgius Saxo persequitur Luteranos.

uicia. Et id fecit homo audax admodùm impunè, cùm iam plerique etiàm Principes persuasum haberēt, nihil à Lutero dici vel fieri, quod non esset planè Euangelicum. Sic ille prodigiosus Euangelista multos Catholicos vtriusque ordinis principes audacissimè proscidit, securè latitans in nidulo Vuittenbergensi, ob bella perpetua, quæ Cæsarem cogebant ab eius repressione aliò animum cogitationesque suas omnes transferre. Dici satis non potest, quàm sese impudentèr iactitat, quòd ipse vnus omnium iam indè ab Apostolis ciuilium Magistratuum & ordinum conscientias cumprimìs luculentèr confirmârit, instruxerit, & consolatus sit per singularem Dei gratiam, ità vt neq; Ambrosius, neq; Augustinus hac in parte ipsi comparādi sint. Et certè multùm ille egit, vt persuaderet Principibus & Magistratibus politicis, res & facultates Cleri atq; monasteriorū iurè ab ipsis vsurpari posse, vt etiàm multis locis factū est: sed quantùm indè creuerint opes Principum, res ipsa testatur. Quòd si verò hoc est confirmare & consolari conscientias Magistratuum, quod quidem nemo sanus dixerit, non erit planè mendax Luterus, quippe qui hac in re vix parem habuerit vnquàm. Sic item alibì scribit, Euangelium suum luculentius & clarius esse, quàm fuerit temporibus Apostolorum, & Germanos ante ipsius doctrinam nunquàm verum habuisse Euangelium. Sed ea portenta verborum, hominis insaniam produnt. Immò verò nunquàm Germania densioribus fuit inuoluta tenebris, quàm vbì Luteri Euangelium accepit. Testantur hoc tam variæ & monstrosæ sectæ, quæ in dies magìs ac magìs increscunt. Porrò Princeps Saxoniæ Georgius, diligenti adhibita inquisitione, comperit homines circitèr 70. Lipsiæ nolle vna specie esse contentos. Illos igitur intra certum tempus iussit vel animum mutare, vel locum. Laboratum est ab Episcopo Mersburgēsi & aliquot Prælatis & Doctoribus hortatu Principis Georgij, vt possent in viam reduci, sed ægrè duo admisêre in pectus sana consilia: alij Lipsia excesserūt, quos Luterus suo more consolatus est, egregiè interìm & fortitèr mentiens, vt talem decebat Euāgelistam. Inter alia enim ausus est scribere, Lipsiæ Euāgelium, sanctum Paulum, totamq; scripturam diuinam prohiberi & condemnari, hominesque ad eam abnegādam & infestandam iuramento adigi. Multa ab illo improbissimo homine pertulit ille insignis princeps Georgius: & est cer-

Luteri insolens iactantia.

In sermone de destructione Ierusalē.

Calūnia Luteri.

est certè dolenda res, licuisse homini importuno non solùm impunè, sed etiàm multis applaudentibus, tam impotentèr & insolentèr incurrere in virum tantę & dignitatis & integritatis. Et tamen non desunt qui molestè ferant, si catholici tam improbum hominem, eiusq; similes sycophantas, interdùm duriùs tractent. Scilicèt licere isti debet quicquid libet: catholicis verò nec id quidem licere debet, vt pro tuenda veritate paulo liberiùs istorum effrenem conuiciandi, mentiendi & maledicendi libidinem perstringāt. Quòd si verò tam sunt quidam addicti Lutero & eius satellitibus, vt ferre nequeant si quid in eum asperiùs dicatur, certè non paulo æquiores eos nobis fore non dubitamus, si legissent quibus illi se inuicèm emblematis ornant.

Cōtrouersia inter Saxoniæ Principes. Hac ferè tempestate fuit non minima dissensio inter Electorem Saxonem, & Georgium Principem, neq; id tamē solo religionis nomine, verùm etiàm quasdam alias ob causas politicas. At verò quandoquidèm Electoris auus Ernestus, & Georgij Principis parens Albertus, cum in modum commixtìm ditiones suas partiti erant, vt alter alteri bellum facere non posset absq; propriæ ditionis detrimento, lis ad arbitros delata est, quorum industria satis prudentèr composita controuersia omnis, eum habuit euentū, vt tum Cochlæo, tum Lutero & alijs interdictum sit, nè suis altercationibus, quæ religionis ergô susciperētur, nomina & causas principū horum atq; vrbium ad ipsos pertinentium admiscerent.

Anabaptistæ nidificant in Vuestphalia. Hoc anno sensim in Vuestphaliam irrepsère Donatistarum reliquiæ, impij Anabaptistæ, quorum secta in multas partes, vt olim Donatistarum, mirabilitèr distracta est, quemadmodùm & Luteranorū & Zuinglianorū, tametsi & ij & hæretici omnes nostræ ætatis, sua dogmata pleraq; ex Luteri fontibus hauserunt. Est in Vuestphalia oppidū insigne, quod Monasteriū vocāt. Eò tanquàm ad tutissimū asylū (est enim vrbs egregiè munita) confluxit ea perditorū hominum fæx, eo cōsilio, vt ibi quasi Capitolium aut Sion sibi constituerent. Quem autem successum habuerint, dicemus paulò infrà.

Eodem anno deflagrauit Antuerpiæ, quod est celeberrimum Brabantiæ emporium, insigne templū virginis Matris, incendij origine incomperta.

Cùm Cæsar venisset in Italiam, egissetq; cum Pontifice de Concilio cogendo, iamq; ex Italia mense Martio nauigâsset in Hispaniam, Pontifex legatum suū misit

sit vnà cum Cæsaris oratore ad Protestantes, qui illos certiores redderet de habēda Synodo Oecumenica. Vbi ad Saxonem venit legatus, ille cum reliquis Protestan. tibus deliberandi spatiū petijt, & facilè impetrauit. Verùm satis posteà ex responso Protestantium apparuit, quale illi conciliū, quàm alienum ab omni superiorum ætatum consuetudine peterent. Nolebant enim authoritatem Pontificis, leges Pontificias & scholarum opiniones, vt ipsi vocant, quicquā hîc valere, immò & contra ipsum Pontificem Romanum tāquàm reum agi volebant, quòd ille Luterum iniquè damnâsset, & multa alia, quibus id apertè declarabant, se nullum omninò velle in Concilio admittere iudicem, pręter sacram scripturam, sed ità tamen, vt liceret ipsis eam pro suo arbitratu interpretari. Ità quidem Euangelici dogmatistæ mirum in modum crepabant sacram scripturam, cùm nihil minùs vellēt, quàm gnifiam scripturæ sacræ mentem & intelligentiam, quam non ex priuatis & deprauatis prauorū hominum iudicijs, sed ex Catholico totius Christiani orbis cōsensu petere oportet. Et quidem verissimè dixit Apostolus, Litera occídit, spiritus viuificat. At isti inhærent literæ, ad suas prauas opiniones plerunque violentèr detortæ: mentem & sensum literæ floccipendunt: vndè igitur confutabunt hęreses ab ipsis dissentientes, quæ non minùs atquè ipsi scripturas crepant? Dicit Luterus se puram doctrinam, purum Euangelium adferre. Idem dicunt Zuingliani, Anabaptistæ, Zuencfeldiani, Seruetiani, qui omnes in quibusdā planè discrepant à Lutero. Quis hîc iudex erit legitimus, qui has dirimat controuersias? Certè non nudus scripturæ textus, quem omnes isti ad se rapiunt, & sibi singuli potissimùm vendicant: sed scripturæ genuinus sensus, quem ex Catholico orbis Christiani cōsensu longè securiùs & certiùs accipimus, quàm ex insanis hæreticorum cerebris.

Legatus Pontificis ad Protestantes.

Scripturæ sensus vnde petendus.

1. Cor. 8.

Quòd si illi vsqueadeò abominātur Pontificis Romani sentētiam & authoritatem, quam vniuersus orbis Christianus sempèr agnouit, suspexit, & reueritus est: quantò nos iustiùs Luterum & eius generis pestes execramur, qui iam olìm damnatas hęreses reuocant in orbem, easq; in summi Dei singularē contumeliā non dubitant vocare purum Dei verbū, & puram Euāgelij doctrinā? Fuit ea profectò mira Luteri & aliorū dogmatistarum versutia, quòd suis principibus & magistratibus

Luteranorū versutia.

persuadere potuerunt, se nihil magis petere quàm Concilium: & tamen cùm iam esset habendum concilium, iisdem persuadere, eiusmodi non esse legitimum Concilium. His illi atq; alijs quibusdam artibus mirè illuserunt Germaniæ, & horrendũ in modum permultos fascinârunt, prodigiosa quadam incogitantia passìm ruentibus miseris mortalibus in præcipitia mortis æternæ, ad quæ vocabantur ab istis animarũ parricidis, licèt interìm viderentur sibi iam tãdèm veram agnouisse vitam & lucem, & euasisse laqueos & imposturas Pontificias.

Sleidani studium, Cuius generis multa leguntur in Sleidani cõmentarijs, cuius hoc præcipuum studiũ est, vt Luteri & hæreticorum nostratium perniciosa dogmata, dum lectorem incautum, historiæ voluptate captũ, detinet, in totum orbem dispergat, & plurimos inficiat, interìm subindè impudentèr mentiens, neq; tam id spectans, quàm *Vanitas,* bona fide narret res gestas, quàm vt suæ causæ patrocinetur. Qua quidem re apud cordatos & intelligẽtes homines id consecutus est, vt historiæ eius tantum apud ipsos habeant ponderis, quãtum debent eius hominis, quem nec pudet, nec piget identidèm egregiè mentiri. Et hoc ille facit libertate Euangelica, quæ istis permittit quidlibet, modò possint credere, sola fide se iustificari apud Deum. Estq; hoc certissimum, istos homines nullius pudere mendacij, modò sua dogmata apud imperitos rerum tueri, & catholicos vel maximè inuisos reddere queant.

Hæc paulò fusiùs eò dicta sint, vt nòrit Lector, Cõcilium quidem sæpè petijsse Protestantes ordines, sed *Concilium quale Protestantes petierint.* fraude suorum cõcionatorum eò adductos esse, vt Concilium verum & legitimum prorsùs repudiârint, atque eiusmodi duntaxàt voluerint, quod ipsorum concionatores suæ causæ iudicâssent cumprimis opportunum & accommodatum. Nam cùm in omnibus œcumenicis synodis sempèr prima fuerit authoritas Romani Pontificis, isti concionatores Pontificem prorsùs cogunt in ordinem, eumque rei personam sustinere volunt, quod est impudentissimæ insolentiæ, cùm non sint nescij, secùs in omnibus Concilijs legitimis actitatum esse, licèt suis Principibus & ciuitatum Magistratibus diuersum persuaserint. Immò vsqueadeò Romanum Pontificem in odium & contemptum adduxerunt, vt apud omnes, qui Luteri & discipulorum eius dogmata complexi sunt, non alio quàm ipsissimi Antichristi loco habeatur,

beatur. Sic enim expedit istis Euangelistis, vt nulla sit Romanæ sedis authoritas, cuius pondere sciunt superiorum temporum hæreses omnes mirabilitèr oppressas & elisas,

Huius anni mense Septembri Elizabetha, Annæ Boleniæ filia, nascitur Henrico Anglorum regi, Maria Catharinæ Cæsaris materteræ filia, regni titulo se abdicare coacta, quæ tamen posteà mirabili rerum permutatione in regnum euecta, hanc Elizabetham, quòd malè sentiret de religione, captiuam detinuit, nec capitis discrimē, vt ferebatur, Elizabetha euasisset, nisì Philippi Hispaniarum Catholici principis, qui tum Mariam in matrimonio habebat, precibus seruata fuisset. Atquì cùm paucis annis rerum potíta esset Maria, & heroica quadam animi virtute Catholicam religionem apud Anglos egregiè instauràsset, mortua est non sine multa veneni suspicione; porrò Elizabetha illi substituta, rursùs religionē mutat, aliquot Catholicos Episcopos in carceres conijcit, & execrabilem Iohānis Caluini hęretici Sacramentarij doctrinam toto regno propagat. Nec tamen ea sola ibì grassatur, sed multiplex portentosarum hæresum confusio illud opulentum regnum miserè deuastat. *Elizabeth filia regis Angliæ.*

Hoc anno Clemens Pontifex rogatu Francisci regis Massiliam profectus, nuptias Catharinæ ex iuniore Laurentio Medice neptis suæ, quam iam antè Henrico Valesio Francisci regis filio desponderat, incredibili totius Galliæ studio & alacritate celebrat, familiaritèr admodùm, idque crebrò, cum rege Francisco colloquia miscens. Ea verò res Caroli Cæsaris animum non parùm offendit, quòd nouos motus & turbas præsagire videretur. At Pontifex, qui Cæsaris filiam notham domi suæ tanquàm nurum habiturus erat, regiæ quoquè & nobilissimæ stirpi sanguinem suum inserere maximè decorum arbitrabatur, communemque vtriusq; & Cæsaris & Regis amicitiam sibi colendam existimabat, quemadmodùm deceret Christi in terris Vicarium, cuius est communem omnibus se parentem exhibere, cunctisque se ex rectæ rationis præscripto præbere æquabilem. Præter materna oppida in Aruernis, centū millia aureorum cum vnionibus multisq; gemmis & preciosa tori supellectile dotis nomine Henrico accesserunt. Poterant plerisque, vtì etiàm accidit, eæ nuptiæ impares videri: sed Franciscus rex non frustrà putandus est *Nuptiæ Henrici Galliæ regis.* *Dos neptis Pontificis.*

Pontificis amicitiam varijs hominum suspicionibus antepofuisse. Habebat apud se Pontifex vnicornis bicubitale cornu, aureæ cælatæ basi inclusum. id regi Francisco ad depellenda epulis venena dono dedit. Ferunt enim sudare cornu, si venenum mẽsis inferatur. Rex insigne aulæum rependit, Belgica arte affabrè elaboratum. Dedit item Hippolyto Medici Cardinali mansuefactum leonem eximiæ proceritatis, quem è Mauritania Hariadenus Barbaruſſa cum legatis transmiserat. Vbi demùm Romam Pontifex redijt, alij atque alij eas nuptias alitèr atque alitèr interpretabantur, vt solent in libera ciuitate liberiùs interim iactari sermones in quoslibet. Cæsar interim admonebatur ab amicis & socijs, vt à Francisco rege sibi caueret, qui conquiescere minimè posse videretur. Erat enim rex ille præcelso animo, nec facilè concoquere potuit eam ignominiam, quam in Ticinensi pugna captus & in Hispanias abductus acceperat: & certè, vt infrà dicetur, non diuturna pace afflicto orbi Christiano frui licuit. Hoc obitèr annotare libet, quanto illi in errore versentur, qui opibus cumulandis perpetuò inhiant, cùm videant potentissimos reges in summa rerum omnium affluentia quietos esse non posse. Essent autem quieti, si suis affectibus & cupiditati potiùs, quàm vel toti orbi terrarum, dominari ex animo studerent.

Luterus contra Zuinglianos. Hac tempestate Luterus, contra Marpurgensem pactionem, scribit Francofurtensibus, nè communicent cum Zuinglianis. Bucerus profectus Tigurum, purgat se à defectionis suspicione, atque interim nihilominùs versipellis homo Tigurinis ministris persuadere nititur, Luterum verbis potiùs quàm re ipsa à Zuinglio dissentire, quod tamen illi non crediderunt. Erat hoc in illo homine prodigiosæ cuiusdam audaciæ, quòd cùm sciret Luterum penitùs execrari Zuinglianos, tamen persuadere Zuinglianis voluit, non diffidere Luterum ab illis, nisi verbis. Quid autem isti ausi non erunt, qui in re tam perspicua præstigijs quibusdam id volunt efficere, vt apertis oculis non putent homines se id videre, quod vel maximè videant? Hi nimiùm sunt, qui incredibili temeritate palàm asserere non dubitârunt, hactenùs Germanos non habuisse verum Euangeliũ, ipsos demùm hoc in lucem protulisse. Et certè cùm tam impudẽs mendacium, cum intolerabili stultitia & amentia coniunctum, nullam prorsùs fidem mereretur, tamen

men innumeri illud haud secùs atquè ipsam Euangelij veritatem amplexi sunt. Sed hac de re posteritas iudicabit, nec satìs mirari poterit, tantum potuisse versuta ingenia apud homines Christianos.

Chronica Sebastiani Franci. Zuinglianus quidam hæreticus Sebastianus Francus grāde scripsit volumen Germanico idiomate, quod Chronica inscripsit. Tres eius operis partes sunt: Prima, ab Adam vsque ad Christum gesta commemorat: Secunda, à Christo vsque ad coronationem Caroli Cæsaris: Tertia cæteris prolixior & exitialior, omni ingenij contentione oppugnat Ecclesiam Catholicam. Sed tanta fuit eius scripti impietas, vanitas, impotentia, vt Magistratus Argentinensis authorem quidem iusserit ex vrbe emigrare: typographo verò eius vendendi facultate prorsùs interdixerit. At tamen per fraudē multa clàm sunt distracta exemplaria, quæ leguntur à miseris non minori pernicie quàm voluptate.

Luterani prophetizant. Hoc quoquè anno Luterani, vt propheticæ gratiæ opinionem sibi conciliarent, multa spargebant in vulgus non solùm de iam iamque impendente iudicio extremo, sed etiàm de certa eius die, cùm tamen Christus ipse dicat, De die autem illa & hora nemo scit, neque Angeli cælorum, nisi pater solus: vt neque plerique ciues ædificare, neque agricolæ rus colere vellent: nobiles verò aliquammulti, tanquàm certo eodemque supremo mundi die morituri, Eucharistiam acciperent. At ea pseudoprophetarum vana persuasio in risum & ludibrium abijt, resque ipsa docuit, quàm sint isti præclari prophetæ. Accidit hoc Vuittenbergæ & in alijs nonnullis oppidis. Eiusmodi terriculamentis etiàm Anabaptistæ libentèr imponere soliti sunt rerum imperitis. Cautior longè fuit Manes vetustus hæresiarcha, qui nè in suis vaticinijs coargueretur mendacij, si de futuris prædiceret, de præteritis prodigiosa figmenta contexuit. *Matt. 24. Mar. 13.*

Anabaptistæ occupant Monasterium. ANNO 1534. mense Ianuario Anabaptistæ audax facinus aggressi, Monasteriū Vuestphaliæ metropolim occupârunt. In eam vrbem, quòd multo sit Clero insignis, tardiùs irrepsit Luterana lues. At vbi ea semèl irrepsit, sensìm Anabaptistarum quoquè perdita fæx sese, quadam vsa modestia, in id oppidum insinuauit. Cumque paulatìm suum gregem increuisse cernerent, seditionem mouent, forum occupant,

cæte-

cæteris non magnoperè resistentibus, siue quòd abhorrerent à fundendo ciuium sanguine, siue quòd Episcopum, non longè ab vrbe peditatu & equitatu instructum, vererentur per eam occasionem in oppidū irruiturum. Porrò Anabaptistæ Magistratum loco mouent, & primò quidem eos, qui ipsis consentire nollent, patiuntur abire cum rebus suis, non tamen esculentis & poculentis, quas exportari nolebant. Deindè verò rebus omnibus spoliatos, ex vrbe exigunt, quotquot ab ipsorum secta abhorrerent, adeò vt etiàm infantibus corallia detraxerint, nec à conuicijs in abeuntes iactandis sibi temperandum putârint, impios & ethnicos eos vocitantes. Hoc enim ea hominum pestis sibi persuasum habet, qui idem cum ipsis sentire nolint, eos ethnicorum loco haberi oportere. Itaque non modò Catholicis, sed etiàm Luteranis fugam arripere coactis, Anabaptistæ vrbem sibi vendicant, ædes pulcherrimas Canonicorum, Patriciorum & Senatorum aliorumque homines profligati & perditi sibi vsurpant, funestū aliquid haud dubiò in totius orbis perniciem meditaturi, nisi Deus illorum cruenta consilia anteuertisset. Mouit ea res non immeritò Episcopum Monasteriensem, vt de reprimenda sceleratorum hominum audacia maturè deliberaret.

Mouent loco Magistratū.

Fuit in vrbe sartor quidam natione Batauus, quem illi miseri, miserè ab illo tanquàm diuinitùs admonito delusi, sibi regem creârunt. Nam ille mirabili vafricie persuasit insanis, Deum ipsi per spiritum mandâsse, vt rex fieret Israël & iustitiæ instàr Dauidis, & in totum orbem suæ dominationis iura proferret, perderetque omnes, qui ipsius fidem amplecti & iustitiæ subditi esse detrectarent. Non est dubium, quin ex Luteri scriptis multam hauserint pestilentissimi erroris occasionem Anabaptistæ, vtcunquè eum discipuli eius excusare nituntur. Quid enim aliud ille docet, quàm turpissimam quandam carnis libertatem, omnes ferè humanas leges respuentem? Igitur ille sartor promotus in regem, non defuit sibi, quòd ad corporis voluptates affatìm explendas attinet. Duxit vxores multas, (nam plerunquè Euangelici omnes valdè sunt eam in rem intenti, nè, si solis cubandum sit, frigore enecti miserè pereant: & hoc habent ex schola Euangelistæ Luteri) aulam regiam & proceres instituit, quorum essent diuersæ functiones & officia, eosque & se quoquè holosericis, aureis & argenteis

Anabaptistæ multa hauriunt ex fontibus Luteri.

Sartor fit rex.

Eius vxores.

Aula.

Proceres.

genteis vestibus, quas è templis abstulerat, splendidè *Vestes.*
exornat: in capite gerit diadema triplici corona insi- *Diadema.*
gne, ex auro lectissimo, catenamque auream gemmis *Pomum*
coruscantibus conspicuam: pomum item aureum, cui *aureum.*
exigua crux aurea esset infixa, cum hac inscriptione,
Rex iustitiæ super terram Deniquè ensem aureum cum *Ensis aureus.*
capulo argenteo. Reginam quoquè, inter vxores quas
complures habuit, primariam, eiusque puellas mirifi- *Regina.*
co splendore afficit. Certos quoquè per hebdomadam
dies constituit, quibus audiret ciuium actiones & que- *Processus*
rimonias. Cùm in publicum prodiret, stipatus erat au- *in publicum.*
læ suæ proceribus & officiarijs: proximè eum seque-
bantur in equis bini adolescentuli: qui à dextris erat, Bi-
blia & coronam gestabat. alter euaginatū ensem. Certè
enim Anabaptistæ non minùs quàm Luterani Euange-
lium & scripturas crepant, nec alia ratione Melan-
chthon, cùm in eos scriberet, vincere eos potuit, quàm
Traditione Ecclesiastica, cùm tamen alioquì nihil extra
scripta diuina recipiendum blaterent Luterani. In foro *Thronus*
sublimis ei collocatus erat thronus, aureo tapeto vesti- *in foro.*
tus. Ibi qui causam dicturi essent, priùs bis curuato po-
plite, deindè semèl proni in terram prostrati, regem
venerabantur. Longum esset, prodigiosæ insaniæ deli-
ramenta omnia enarrare, quæ in ea vrbe tum visseban-
tur. Vt verò dogmata sua longè latèque propagarent,
quosdam in vicinas vrbes emitti voluit: quòd ità ge-
stum est. Propheta quidam tubæ cantu cōuocat omnes
ad primariæ ædis atrium. Venerunt armati ad quatuor *Cœna re-*
hominum millia, cœnam inueniunt & elixis & assis *gis.*
carnibus instructam: discumbunt omnes, Rex & Regina
ministrant. Iam propemodùm peracta cœna, rex ipse *Nota in-*
panem singulis porrigit, his verbis: Accipite, comedite, *saniam.*
nunciate mortem Domini. regina poculum porrigit,
dicens: Bibite, & annunciate mortem Domini. Quid ni
enim sacerdotum sibi munus vendicarent, cùm Lute-
rus docuerit omnes homines esse sacerdotes? Sed eius-
modi Eucharistiæ integro, vt ipsi vocant, sacramento
digni sunt, qui in Ecclesiæ Catholicæ sententia nolunt
acquiescere, sed calicem quoquè putant necessariò su-
mendum esse ab omnibus. Cùm autem comedissent ij,
quos iam diximus, etiàm illi cœnârunt, qui interìm in
excubijs fuerant circitèr mille. Cœna absoluta, Prophe-
ta supradictus ex editiori loco percontatur, nū omnes
Dei verbo morem gerere velint. Illis asseuerantibus, ait

eam Patris esse voluntatem, vt in quatuor orbis plagas dimittantur ex vrbe, qui doctrinam, quam ipsi essent amplexi, disseminarent. Deindè è scheda nominatìm recensentur ad vigintiocto, è quibus sex Osnaburgum, totidem Cosfeldiam, octo Susatum, & totidèm Vuarendorpium iussi sunt petere. Deindè rex & regina cum reliquis ministris & Apostolis ad profectionem designatis, cœnatum abeunt. Ibi inter cœnandum rex surgit è mensa, ait sibi quippiam à patre demandatum: militem proditionis accusat ipse, & suis manibus caput illi amputat: redit ad cœnam, & cruento commemorando facinore funestas epulas homo prophanus magis etiàm polluit. Pòst dimittuntur illi portentosi Apostoli, quibus singulis singuli nūmi aurei à rege erant attributi, præter ea quæ essent victui parando necessaria, vt eos ijs locis, vbi illorum non esset recepta doctrina, in perditionis testimonium relinquerent. Mira hæc sunt omnia, & plena insaniæ, & quæ vix creditura sit posteritas. Sed quid nō faciunt homines veritatis lumine destituti, & malorū dæmonū potionibus dementati? Eunt illi insani homines, vt iussi erāt, & suis quisq; locis horrendos edunt clamores, homines vt pœnitentiā agant admonent, alioquì breui perituros: prætorium quoquè adeunt, coram magistratu vestem humi expandunt, in eam aureum nummum quem diximus, conijciunt, à patre pacis annunciandæ causa missos se testantur, quam si recipere velint, iubent facultates suas omnes in commune conferre: sin minùs, hoc se nummo contestari, quod pacem oblatā repudiârint. Iam enim venisse tempus illud à prophetis omnibus prædictum, quo Deus toto orbe velit coli iustitiam: & cùm rex suo functus officio, in orbem vniuersum iustitiam propagârit, tum Christum traditurum regnum patri suo. Habent Anabaptistæ in verbis & moribus pleraque, quæ miram præ se ferant religionem; sed est reuerà genus hominum a malo dæmone misere fascinatum & quasi arreptitium, ità vt eam religionem multis pudendis & turpissimis flagitijs permixtam, re ipsa demonstrent nō ex pietate, sed insania & dæmonum illusionibus proficisci. Capti sunt autem Apostoli isti, & primùm blandè, pòst per tormenta rogati de sua fide, vrbis munitione, & plerisq; alijs. Inter cætera responderunt, se solos habere veram doctrinam, quemadmodùm Luterani quoquè cum suo grege, & Sacramentarij cum sua factione, itemque singula-

Facinus prodigiosum.

Dimittit suos rex in orbem Apostolos.

Euangelium suum legati promunt.

Capiuntur Apostoli Monasterienses.

gulatìm hæretici omnes. Porrò vbì Apoſtoli, quos diximus, à ſua ſententia deduci non potuerunt, capite damnati ſunt, ſed vnus euaſit. Interìm vrbs Monaſterienſis grauiſſima obſidione premebatur, & tandèm eò redacti ſunt, vt mures & glires in delicijs habuerint, corioque & pellibus contuſis & coctis, panis loco vterentur, rege interim non ad neceſſitatem modò, ſed ad luxum etiàm rebus omnibus abundante. Pleriſque verò inedia pereuntibus, quædam ex reginis illorum miſerata calamitatem, dixit cæteris, non ſibi videri eam miſerorum cladem Deo gratam eſſe. Id vbì Rex reſciuit, in forum illam cum ceteris ſuis vxoribus producit, caputque illi præcidit. Ad tam preclarum facinus aliæ cantillant, & gratias agunt cæleſti patri: Rex quoquè choream ducit, populo vt idem faceret, perſuaſo, cui vix eſſet quod ederet. Luterus per hoc tēpus ſcripſit in Anabaptiſtas Monaſterienſes, de quibus agimus, & ea in illis repræhendit mirabili verſutia & ſimulatione, quæ ipſe docuerat. Inter cætera ſcribit, nullum eſſe errorem tam abſurdū & inconditum, quem non ſatanas perſuadeat. Hoc quidem veriſſimū eſſe, vel in ipſo Lutero cernere licet, cuius ſunt multa tam fœda, & pudenda & abſurda tum in moribus, tum in doctrina, vt nihil maiorem habeat admirationem, quàm vel vnum aliquem potuiſſe inueniri, qui illius dictis fidem adhiberet, id quod aliquotiès non fruſtrà à me repetitur.

Monaſterium obſidetur.

Rex reginam decollat.

Vbì tandèm ſumma inopia obſeſſos in vrbe preſſit, duo ad caſtra Epiſcopi profugerunt, è quibus ille didicit, qua via vrbs poſſet capi. Tū verò Epiſcopus hortatur obſeſſos vt ſe dedant, volens parcere multitudini. Erant enim in vrbe non pauci, qui cuperent ſuæ ſaluti conſultum: ſed rex duodecim duces creârat, quorum opera fiebat, vt nihil poſſet populus ſeſe commouere. At præſente rege oppidani per Bernardum Rotmannum, qui in ea vrbe primò Luteri, poſteà Anabaptiſtarum Euangelium docuit, reſpondent ſe à propoſito minimè diſceſſuros. Ità ergò duce perfuga milites circitèr quingenti per foſſam in vallum euadunt, occiſis vigilijs portam minorem patentem inueniunt, vrbem intrant, & aliquandiù ancipiti Marte cum oppidanis congreſſi, portam reliquo exercitui patefaciunt. Tum verò copijs omnibus irruentibus, fit atrox cædes hominum: parcitur tamen quibuſdam veniam implorantibus. Rex & Cnipperdollingus eo ipſo tempore capiuntur. Rotmannus

Vrbs proditur.

Vrbs capitur.

mannus perditus nebulo, qui primus ferè author fuerat mutatæ in ea vrbe veteris religionis, in cõfertos hostes desperabundus incurrit, ab ijsque confossus, impiam animam ad stygias paludes transmisit. Deindè Rex & eius consiliarij Cnipperdollingus & Crechtingus aliquot menses ludibrio & in vinculis habiti, anno M.D.xxxvj. horrendo supplicio exanimati sunt. Nam palis alligati, diù ignitis forcipibus lacerati, & demùm adacto per pectus mucrone perempti sunt. Adextremùm caueis ferreis illigantur singuli, & ad summam vrbis turrim suspenduntur, rex quidem medius & ad hominis staturam cæteris excelsior. Is fuit exitus hominum sceleratorum, qui reuerà quiddam Gothicum, vel Cimbricum aut Vandalicum iam meditabantur, nisi Dei prouidentia, quæ nunquàm deest rebus humanis, illorum furiosa consilia retardâsset, & impios conatus perfregisset. At nec sic tamen ea hæresis extincta est, immò hodieque multis locis magno numero id genus hominum versatur impunè quidem, sed non sine magno eorum apud quos degunt, periculo.

Supplicium regis &c.

Synodus Euangelicorum Constantiæ.

Huius anni mense Decembri habita est Synodus pastorum Euangelicorum Constantię. Bucerus eius habendæ author fuit, nescio qua authoritate. In ea Synodo, rectiùs conciliabulo, rursùm actum est de pace cum Lutero in Eucharistiæ negocio componenda. Dici vix potest, quàm in id totus mira vafricie & verborum inuolucris, quæ Tigurini quoquè in ipso repræhenderent, Bucerus ille incubuerit, vt Luterani cum Zuinglianis conciliari possent. Videbat id facilè astutus ille, quàm turpis esset & probrosa illa dissensio. Euocârat ad hoc conciliabulum etiàm Tigurinos pastores, sed illi non venerunt: Porrò scripto suam sententiam de Eucharistia declarârunt, & quatenùs cum Lutero cõcordia possit iniri. Hoc scriptum Basileenses, Schaffhusiani & Sangallenses, itemq; aliquot Sueuici ecclesiastæ approbârunt, Bernenses autem quædam in eo repræhendebant. Summa summarum, Non est pax impijs, dicit Dominus: neque potuit inter dogmatistas sectarios concordia constitui. Euocatus est ex hoc conuentu Bucerus literis Lantgrauij & Melanchthonis, vt de concordia certiores rationes inirētur: sed laboratū est frustrà. Vtraque pars suam sententiam pertinacitèr tuebatur, nec Tigurini Buceranas præstigias admittebant.

Esa. 57.

Hac ferè tempestate Luterus euulgauit scriptum longè pestilentissimum de Angulari(vt ipse vocat) Missa,consecrationeque sacerdotum.In præfatione minas intentat de profligando rancido, vt ait,Chrismate, rasisq; coronis. Ibi quoquè per Dei verbũ iactitat indulgentia abolitas, Purgatoriũ extinctũ, peregrinationes suppressas, & multas alias Papistarum idololatrias, & Dei Mammonæ cultus prostratos: vt rectè in eũ competat illud scripturæ diuinæ, Qui lætantur cùm malefecerint, & exultant in rebus pessimis: Itemque illud, Impius cùm venerit in profundũ peccatorũ,contemnit. Sed quia non Dei verbo,sed ipsius Satanę opera & hortatu multa ex iam dictis apud quosdam Germaniæ populos profligauit, vt tandèm id totus orbis perspicuè posset intelligere & videre,ipsemet in hoc libro sese turpissimè prodit, aitq; se cum diabolo in disputationem ingressum de Missa & quibusdam alijs,tandemq; ab eo victum ac superatum rationibus illius,illas se pro inuictis acceptâsse: vt iam nemo tam stupidus & plumbeus sit,quin vel digitis tangere possit eius infausti hominis doctrinã, non Christi, vt solet iactare,sed diaboli esse. Fatetur ibi diabolum aliquotiès sibi noctù apparuisse, atq; ità afflixisse, vt sibi planè mortẽ oppetiturus videretur: addit etiàm se persuasum habere,Oecolãpadium & alios quosdã eiusmodi ignitis satanæ telis & lanceis in subitariã mortẽ impulsos esse. Non est aũt disputandum cũ malo dæmone,& neq; tunc ille mendacij parẽs audiendus est cùm vera dicit. Et tamen Luterus contra Missæ sanctissimũ sacrificiũ illum audiuit. Certè postq̃ hoc ille de seipso scribit,eant iã in suas tenebras cũ illo à diabolo edocto Euangelista, quotquot eius dogmata sequuntur, iactentq; puram doctrinã Luteri,nos non à diabolo, sed à Christo & eius Ecclesia discere & doceri volumus.In eodem libro Papã vocat regẽ glirium, quæ contumelia etiam in Cæsarẽ & omnes catholicos reges,principes,magistratusq; redundat: Episcopos dicit fures Dei,sacrilegos, sacerdotes angulares, damnatos, fatuos &c.Missam vocat abominationem: tremendum altaris sacrificium vocat stercus, lutum, sordes, illuuiem,quod ipse Lucifer dicere vix auderet: sacros ordines dicit rancidũ putidumq; Chrisma. Quæ sunt quidem eiusmodi,vt nõ argumentis,sed tormentis & supplicijs omnibus seuerissimè & atrocissimè vindicata oportuerit. Quis enim sanæ mentis dubitare possit, hęc nõ nisi

Luterus de Missa angulari.

Prou. 2.

Prou. 18.

Diabolus vincit Luterum, & in suam adigit sententiã.

Luteri blasphemia immanes.

à ſceleratiſſimo & longè impijſſimo pectore proficiſci potuiſſe? Vbi iam, obſecro, zelus ille eſt, quo Maiores noſtros præditos fuiſſe non ambigimus, qui certè tam blaſphemũ & execrabilẽ hominẽ ne ad punctũ quidẽ temporis, huius lucis vſura frui permiſiſſent? At noſtra ætas miro applauſu eius hominis dicta factaq; omnia excepit, quod ſanè quid mali portendat, & nos indiès experimur, & poſteri lõgè etiàm acerbiùs, vt verẽdum eſt, experiẽtur. Verùm cùm hoc de Angulari Miſſa ſcripto Luterus pleriſq; ſuſpectũ ſe reddidiſſet, quòd cum Zuinglianis & Vualdẽſibus cõſentiret, Germanicè Epiſtolã edidit, qua lõgè etiàm horribiliùs in Miſſam debacchatur. Inter cætera ſic habet: Deus Chriſtianis omnibus eã mentẽ adſpiret, vt cùm Miſſæ nomen audiunt, exterreantur, & tanquàm contra ſatanæ abominationẽ cruce ſe muniãt. Quid verò hoc eſt aliud, quàm iuge Eccleſiæ ſacrificiũ, quod omnes retrò ætates reuerentèr agnoſcũt, velle abolitũ, quod tandèm Antichriſtus efficiet? Immò potiùs Chriſtiani omnes frontem atq; pectus crucis ſigno muniant, quotiès vel verbo vno Miſſam ſacroſanctam violari audiẽrint. Poriò ante non multos annos ſcripſerat Luterus in viſitatione Saxonica quædam in Miſſarum laudem, eaſq; viuis præcipuè vtiles dixerat. In Confeſſione quoquè Auguſtana & Apologia fatentur Luterani, apud ſe Miſſam ſumma cum reuerentia celebrari. Sed hoium oblitus Luterus, dum Miſſam proſcindit, ſeipſum toti orbi luculentèr prodit, & quàm nihil ſuæ doctrinę fidẽdum ſit oſtendit, dum de vna eademque re intra paucos annos tam longè diſpari ratione ſcribere non veretur. Atque eiuſmodi antilogiæ & pugnantes ſententiæ tam multæ ſunt in Luteri & eius ſimilium tenebrionum & ſectariorum ſcriptis, vt nemo illis enumerandis ſufficiat. Cùm autem fateatur Luterus à diabolo ſe didiciſſe ea, quæ in Miſſæ contumeliam & abrogationem faciunt, nos ex hoc ipſo tanto magìs certi eſſe debemus, Miſſam Deo vel maximè gratam eſſe, quam alioquì non eſſet impugnaturus ſatan, ſi ſciret Deo inuiſam. Non enim ille damnatus & perditus ſpiritus ea infeſtat, quæ ſcit nolle Deum, ſed quæ in illius nouit honorem cedere, & eius voluntate fieri.

Luterus imprecatur Miſſæ

Per hoc ferè tempus Sigiſmundus Poloniæ Rex pius & Catholicus, ſeuero propoſito edicto, omnes Polonorum liberos, qui Vuittenbergæ literis operam darent,

Poloniæ rex con-

rent, indè reuocat, alijsque, nè eò proficiscantur, interdicit. Præuidebat sapientissimus ille Princeps, si iuuentus corrupta exitiale illud Luteri virus semel hausisset, difficilè pòst curari posse, immò illorum opera totum Poloniæ regnum, quod hoc tempore adhùc religionis Catholicæ erat tenacissimum, infectum iri. Atque vtinàm ea seueritate alij quoquè Principes vsi fuissent: non tam latè serpsissent dogmata Luteri. *tra Luteranos.*

Hoc anno Parisijs in ipsa aula regia atq; alijs eius vrbis & regni locis scripta quædam affixa fuere Zuingliani dogmatis, quibus sacrosancta Eucharistia indignis contumelijs lacerabatur. Ea res Frãciscum regem vehementissimè commouit, indictaque publica processione, in qua ipse aperto capite pedes incessit, ardentem gestans facem, sequente eum Regina Leonora, regijsque liberis & aulæ proceribus, omniquè populo, scelus hoc expiare conatus est: ac deindè à meridie grauissima oratione ad eius teterrimæ hæresis extirpationem omnes hortatus est, aitque palàm, se ipsum quoquè brachium suum excisurum, si ea peste infectum sciret. Grauissima quoquè de quibusdam hæreticis supplicia sumpta sunt, vt & alij eorum exemplo deterrerentur. Erat genus supplicij lentũ & valdè terribile. Nam ad machinam alligati, in sublime tollebantur: indè in subiectum ignem submissi, iterumq; sursùm sublati, tandèm carnifice præcidente restim, in flammam præcipites ruebant. *Zelus Christianissimo rege dignus.*

Fuit certè ille rex in suo regno, quod est amplissimum, tuendæ & asserendæ Catholicæ religionis perquàm studiosus. potuissentque facilè hæreses omnes è Luteri schola profectæ, penitùs extingui, si non intercessisset illi perpetua ferè cum Carolo Cęsare simultas, quæ Christiano orbi maximam & incredibilem attulit calamitatem. Ea, quam diximus, processio siue supplicatio incidit in mensem Ianuarium anni 1535. quã Sleidanus, vt pleraque alia, malignè commemorat, inter alia dicens Parisiẽses & Galliæ populos ad D. Genouefam virginem in summis rerũ difficultatibus, tanquàm ad supremam ancoram & portum vnicum salutis, confugere. Eiusmodi mendacijs & calumnijs tota Luteranorũ & reliquorum sectariorũ turba Catholicos apud rudes & imperitos sempèr odiosissimè traducere consueuit, quasi Diuos pro Deo colamus, nec vt intercessores, sed vt deos imploremus. Quanquàm nec hoc *Calũnia Sleidani.*

illi ferre volunt, vt ſanctos inuocemus, vel ab eis auxilium petamus: ſic enim loquitur Melanchthon in ſua totiès recocta confeſſione. Et tamen hîc quoquè varij ſunt. Ait Oecolampadius: (Nam Luteri hac de re antilogias iam ſuprà partìm adduximus) Sancti in cælis ſua charitate flagrantes, non deſinunt pro nobis intercedere. Cur ergò non pudet iſtos arcere nos ab inuocatione ſanctorũ, quos Oecolampadius ſempèr pro nobis dicit intercedere? An verò turpe nobis eſt ab illis petere, quod illi non dubitant pro nobis facere? Sed hæc Sanctorum inuocatio tot habet illuſtria ab omni Eccleſiæ antiquitate exempla & teſtimonia, vt iſtorum impudentiam nemo ſatis & mirari & deteſtari poſſit, quòd eam exagitare & criminari non verentur. Certè autem dum Sanctorum inuocatio multis locis hodiè abolita eſt, tam propitio fruimur Deo, & aureum experimur ſeculum, vt propemodùm nemo ſufficiat cladibus, calamitatibus, malisq́ue innumeris, quibus continentèr opprimuntur prouinciæ, dinumerandis. Olìm verò cùm id genus calamitates exiſterent, ſolebant publicæ fieri litaniæ, & ad placandum citiùs Deum, adhiberi ſanctorum ſupplices implorationes: atque ità redibat tranquillitas. Noui Euangelij ſpiritus has curauit explodi, nè ſcilicet ſui conatus impediantur.

Calũnia hæreticorum. Eundem in modum paſsìm miſeris perſuaſerunt, nos bonis operibus noſtris eam Vim tribuere, vt illis ſolis gratiam Dei iuſtificationisq́ue beneficium & vitam æternam poſſimus promereri, quaſi nos Chriſtum & èius gratiam reijciamus: quæ licèt ſit valdè craſſa & abſurda calumnia, tamen ſuis & verbis & ſcriptis id aſſecuti ſunt, vt plerique omnes verum eos dicere putent. Atque indè factum eſt, vt Monaſticæ vitæ profeſſores omnes planè contemptui habeant, tanquàm qui ſuis operibus, non Chriſti gratia, nitantur: vocantq́ue eos ſanctulos operarios, vulgò Werckheiligen. Porrò ipſi nullam merendi vim tribuunt operibus bonis, quantumlibèt in gratia & charitate peractis, ſed ſola fide aiunt nos iuſtificari. Cùm autem ſcriptura euidentiſ-

1. Ioh. 3. ſimè dicat, Qui non diligit, manet in morte: certum eſt, eam fidem, quæ ſit ſinè charitate, iuſtificare prorsùs

Fides vita non poſſe. Nam vita fidei, charitas eſt. Vbi ergò fidei iuſtificatio attribuitur, neceſsè eſt eam intelligi fidem, quæ ſit cum ſpe & charitate coniuncta. Tolle charitatem,

tatem, & fides mortua eſt, Quî verò iuſtificare, & vitam conferre poſſit fides mortua? Sed quid tandem illi hac inanis fidei buccinatione effecerunt? Nimirùm quòd iacet apud illos ſtudium omne bonorum operum, & viuitur planè genialitèr, immò & bacchanalitèr, idque perpetuò, & plerunquè tum vel maximè, cùm ipſa temporis ratio hortatur ad continentiam, victûs parſimoniam, pœnitentiam, vitæ compoſitionem & pietatem omnem, nempè in ipſa ſancta hebdomade, qua Chriſti paſſionem toto orbe celebrare ſolet Eccleſia Dei. O quotiès illa hebdomade, atque adeò in ipſa ſacra paraſceue, quæ ſaxa poſſet prouocare ad luctum & lachrymas propter paſſionem filij Dei, viſi ſunt apud iſtos prodigioſos Euangelicos laruis induti diſcurrere, comeſſationibus, compotationibus, libidini, atque omni generi laſciuiæ, petulantiæ & obſcœnitatis vacare, & in ijs ipſis tanquàm præclarè & ex Euangelicæ libertatis præſcripto geſtis, impotentèr & ſcurrilitèr gloriari? Sed hæc vberiùs fortaſsìs, quàm pro inſtituto. *Nota Euangelicorũ amentiam.*

Hoc quoquè anno 1534. Angliæ rex, grauiſſimè ferens à Pontifice contra ipſum latam ſententiam de diuortio Cathatinæ Cæſaris materteræ, totum ſe ab authoritate & obedientia Romanæ ſedis ſubducit, atque in conuentu Parlamenti Vueſtmonaſterij ſe ſupremum Eccleſiæ Britannicæ caput vocat, eoq; nomine ſibi ſacrorum prouentuum annatas, vt vocant, decimaſque deincèps perſolui iubet, & id genus alia facit, quibus eam laudem, quam ſuperioribus annis pro Catholica tuenda religione aduersùs Luterum & eius farinæ homines ſuſceptis laboribus ſibi comparârat, prorsùs obliterauit. Sunt qui eum regem ſcribant cuiuſdā magni viri adulationibus deprauatum, à priſtina virtute deflexiſſe. Ità eſt certè rerum humanarum conditio, vt iuxta Pauli ſententiam, qui ſtat, aut ſtare ſibi videtur, meritò videre debeat nè cadat. Eſt verò adulatorum genus longè peſtilentiſſimū, quod dum ſuis priuatis commodis ſtudet, aſſentando omnia aut interdùm etiàm praua ſuggerendo ſub quadam honeſti ſpecie, non rarò etiàm optimos Principes corrumpit. *Angliæ rex abalienatur à Pōtifice.* *1.Cor.10.*

Non diù pòſt Clemens pōtifex diuturno ſtomachi vitio tabefactus, 6. Calendas Octobris diē clauſit extremum, anno Pontificatûs vndecimo, ætatis verò 57. Rex Galliæ bellum moturus erat Franciſco Sforciæ prin- *Clemens VII. moritur.*

cipi Mediolanensi, sed obitus Pontificis moram & impedimentum intulisse putatur. Fertur Pontifex consilio medici cuiusdam vitæ ratione commutata, cùm alioqui firma esset valetudine & innato membrorum robore prævalidus, celerem sibi vitæ finem conciuisse, non sponte sua, sed quòd medici consilio parùm cautè sese accommodâsset,

Per id tempus inter Cardinales principem locum obtinuit Alexander Farnesius patria Romanus. In eum propenso admodùm fuit animo Clemens, adeò vt si Pontificatus hæreditate posset obtingere, eum se testamento sibi hæredem scripturum affirmaret: hortaretur que Hippolytum Medicem Cardinalem, vt modis omnibus eum sibi substituendum curaret. Quod etiam factum est. Nam simulatquè Clemens inter viuos esse desijt, non diù pòst 35. Cardinalibus conclaue ingressis, in Alexandrum Farnesium, qui & ætate omnes anteiret, & iam quadraginta annis Cardinalis fuisset, vota ferè omnium rara quadam concordia, simplicitate, religione collata sunt. Non enim syngraphis suffragiorum obsignatis, & de more in vrnam coniectis, sed publico consensu & præclara voce Cardinalium omnium, Pontifex est salutatus, & secundo Non. Nouemb. ità vt moris est, coronatus, Alexandri nomine in Pauli tertij mutato.

Alexādri Farnesij concors electio.

Eodem anno Lantgrauius Hassiæ, pactus priùs cum rege Gallorum, copias conscripsit, & bellum mouit regi Ferdinando, qui profligato Vlricho Vuirtenbergensi principe, eius ditionem occupârat. Ferdinandus volebat iure & legibus agi, sed ille interim producit exercitum, & apud Laufenum oppidum in fugam actis copijs Ferdinandi, quibus præfuit Philippus Palatinus, Vlrichus princeps restituitur. Tandèm certis quibusdam conditionibus pax inter Ferdinandum & Lantgrauium atque Vlrichum conciliata est. Restitutus Vlrichus, mox Catholicis pulsis, Luteranos & Zuinglianos concionatores recipit. Stutgardiæ Luteranus, Tubingæ Zuinglianus concionator regnabat. Ea res contentionem peperit, quam Bucerus versipellis componere nitebatur, sed princeps voluit, nè ab Augustana confessione discederetur. Ità Luteri dogma Zuingliano fuit ijs in locis efficacius. Eodē quoquè tēpore inter Ferdinandū & Saxoniæ Electorem pacem fecerūt Moguntinus Archiepiscopus & Saxoniæ Princeps

Lantgrauius restituit Vuirtenbergicū.

Saxo conciliatur Ferdinando.

Geor-

Georgius. Aegrè enim hactenùs adduci potuit Saxo Elector, vt Ferdinandum pro Romanorum rege agnoſceret.

Per hoc tempus Carolus Cæſar non obſcurè veritus, nè quid in ipſum Franciſcus rex moliretur, præſertìm cùm non ignoraret, quas ille ſibi copias & legiones peditum veteri Romanorum more in Gallijs pararet, quidque cum Germaniæ quibuſdam Principibus haberet commercij, licèt adhùc res quietæ eſſe viderentur, in eam curam diligentèr incubuit, vt pacem in Italia conſeruaret. Iam enim elapſum erat tempus induciarum, quas Bononiæ cum Pontifice & alijs quibuſdam fecerat, quo tempore Hiſpani milites ex Italia ad Pontificis preces deducti, in diuerſa loca abiêre, magno Gallorum commodo, ſi in Italia bellum facturi eſſent. Qua quidem in re, vt pleriſque alijs, Carolus optimus Cæſar plùs Pontificis precibus tribuiſſe videri poſſit, quàm eſſet ex vſu & dignitate ipſius Cæſaris: ſed multa faciebat pacis ſtudio, licèt pleriſque nunquàm poſſet ſatisfacere, qui eius potentiam & proſperos ſucceſſus parùm æquis animis ferre viderentur. Itaque vt Franciſcum Sforciam arctiùs ſibi deuinciret, è Belgio accitam Chriſtianam, Chriſtierni captiui regis Danorum filiam, ſuam è ſorore neptem, illi matrimonio iungit. nuptiæ Mediolani celebratę ſunt regio ſumptu, & qui populis vix eſſet tolerabilis, ſed tamẽ ęquioribus toleratus eſt animis, quòd diuturnæ pacis ſpes ampliſſima oblata videretur. Alios quoquè Italiæ proceres magnis affecit muneribus, & Andream Auriam Melphitano donauit Principatu, & eius propinquis ac trierarchis auxit ſtipendia. In eius enim viri conſilio & virtute totius Liguriæ opes & claſſes copiæque nauales ſitæ erant. Atque hunc in modum confirmatis Principum & procerum animis, Cæſar rebus ſuis proſpexit. *Carolus ſtudet paci Italiæ.* *Franciſci Sforciæ nuptiæ.*

Ijſdem fermè diebus, quibus Pontifex Clemens è viuis exceſſerat, Aloyſius Grittus, Andreæ Gritti Venetorum Principis filius, cùm iam apud Solimannum Turcarum Tyrannum ſumma flagraret gratia, & ampliſſimi ei honores offerrentur, iuſſu Solimanni cum mandatis & authoritate miſſus in Hungariam, vt conſilijs omnibus pacis & belli intereſſet, tanquàm Solimanni legatus, ab Hũgaris trucidatus eſt: vt blãdientis fortunæ ludibria diſcat mortales cõtemnere, & animũ *Ludouicus Grittus.*

 ad

ad ampliſſimos regni cæleſtis honores appetẽdos trãſferre. Eo ferè tempore, quo Solimannus iter habebat in Armeniã, & Hariadenus Barbaruſſa cum ingenti claſſe Turcica in Italiam & Africã properabat, Grittus Conſtantinopoli profectus eſt cum multis & equitibus & peditibus Turcis, aliquot etiàm Italis & Hungaris, ſuperato Danubio, venit in Valachiam, quæ olim quidem Mœſia ſuperior fuit, at hodiè in Moldauiam & Tranſalpinam ſecatur. Indè conciliata priùs amicitia Petri, qui tum apud Moldauos rerum potiebatur, in Tranſſyluaniam deflexit, cui tunc præfectus erat Americus epiſcopus Varadinenſis, de quo mox plura dicemus. Porrò verò plurima vſus authoritate Grittus, ad ſe tanq̃ ad Solimãni legatũ paſsìm iuſſit res cõtrouerſas omnes deferri. Habuerat ille Byzantij villã ſuburbanã cũ hortis amœniſſimis, quæ dono dederat Abraimo viro primario inter Baſſas. Eius verò cõmendatione multã iam Solimanni gratiã erat adeptus, relictusq; ab Abraimo in Pannonia, Budã contra Ferdinandi exercitũ fortiſſimè defenderat: atq; adeò ab ipſo quoquè Ioanne Vaiuoda regni Hungarici quæſtor erat effectus, & filius eius Antonius ab eodem donatus eſt ſacerdotio Agrienſi admodùm opulento. Verùm his fortunæ arridentis ſucceſſibus factus confidentior, etiàm contra Tranſſyluaniæ præfectum ea molitus eſt, quæ illi certiſſimum exitium attulerunt. Erat is, vt iam diximus, Americus Cibachus Epiſcopus Varadinenſis, vir illuſtri nobilitate, magna potentia, & virtute eximia, dignitate à rege id temporis proximus, multaque authoritate præditus. Idem autem ipſe moleſtiſſimè ferebat, Turcas paulatìm in opulento illo regno nidificare & augeri viribus: atque eo nomine Grittum quoquè minimè paſſurus videbatur. Hunc ergò virum operа Hungari cuiuſdam Grittus opprimendum curauit, quanquàm incertum eſt, vtrùm trucidari eum voluerit, an tantùm viuum capi & ad ſe adduci, quô vinctũ catenis ſub cuſtodia Byzãtium mitteret. Vtcũquè ſit, Americus nihil tale metuens, Hungari ducis perfidia capite truncatus eſt. Caput ad Grittũ allatũ eſt, quo ille conſpecto, paulò pòſt viſus eſt pœnitere, præſertìm quòd Hieronymus Laſchus qui tum aderat, id factum improbaret, aitq; Americum iurè quidem cæſum eſſe: ſed ſe eum capi potiùs, quàm interfici, cupiuiſſe. Vbi autem ad hominum aures Americi cædes perlata eſt, incre-

Americus Epiſcopus Varadinẽſis cæditur.

dibili

dibili dolore perciti, necem eius magna animorum consensione & contentione quamprimùm vlcisci decernũt. Fit magnus hominum cõcursus, & paucis diebus supra quadraginta millia peditum & equitum confluunt, duce præcipuè Mailato, qui Americi fuit studiosissimus. Grittus interìm pafsìm ab omnibus, quibus plurimùm fidebat, destitutus, vt est plerunquè mortalium genus in rebus dubijs parùm cõstantis fidei, in magnas adductus angustias, insupèr morbo corripitur. Tandèm ad Moldauos receptum se habiturum sperans, in fugam se dedit, sed non inuentis Moldauis, in hostes incidit, atque ità ad extremùm ingenti machæra caput ei detruncatũ est. In eius autem sanguine, quæ fertur esse eius gentis cõsuetudo, proceres & propinqui Americi penulas militares intinxerunt, vt esset apud illos diuturna expetitæ vltionis memoria. Quæ quidẽ barbara videtur esse consuetudo. Porrò Hungarus ille, qui Americum occiderat, infestioribus animis & atrociori supplicio affectus discerptusq; est. Gritti cadauere posteà nudato, in eius femorali loculus inuentus est, gemmas habens precij inæstimabilis, ità vt omnis illa præda quadringentis nummûm aureorũ millibus æstimata sit. Sunt qui putent Grittum Byzantij natum, & apud Turcas educatum, studioque Abraimi, qui apud Solimannum facilè principem gratiæ locum obtinebat, Solimanno egregiè commendatũ, atq; ad summos honores, si Christianam religionem abiurasset, promouendum, non multùm ab hac execrabili defectione abhorruisse. Sed id nõ est admodùm verisimile, maximè quòd parentẽ haberet iam grandæuum, Venetiarum principem, quem nollet tam immani scelere in summos animi dolores mortemque ipsam præcipitare; tum etiàm quòd res facultatesque suas in Pannoniam absportâsset, vt illic procùl Byzantio inter Christianos vitam exigeret. Porrò verò discunt hoc eius repentino interitu, qui huius mundi prosperis successibus fruuntur, nè se illis dedant. Nam tunc vel maximè fallit vitæ prosperitas, cùm præcipuè arridet. Sed quis hæc miseris persuadeat mortalibus? Volũt esse beati in hac vita misera, & tamẽ tum plerunquè supremam adeũt calamitatẽ, cùm iam se fore putant omniũ beatissimos. Exempla extant innumera, sed fascinata hominũ pectora pergunt suo more. Suprà diximus, Hieronymum Laschum Polonum Byzantij id effecisse, vt Solimannus ingentibus copijs in Hũgariam proficisceretur,

Grittus trucidatur.

Præda Gritto cæso ablata.

retur,& Iohannem Vaiuodam in regnum restitueret. Is igitur Laschus à Gritti cæde Budam, Iohanne rege iubente, vocatus, tormentis subiectus est, vt Gritti consilia & machinationes proderet. Atqui orante pro illo Sigismundo Poloniæ rege, tandèm euasit, & in Poloniam profugit. Non omninò præter meritum in eam calamitatem is incidisse videtur, quippe qui ausus fuerit Turcas immanissimos Christiani nominis hostes in Hungariam euocare, scilicet vt dum Iohanni Vaiuodæ gratificari vult, totum orbem Christianum in summum discrimen vocaret.

Turca bellum mouet Persis & Afris. Hoc ipso tempore, quo Grittus è Thracia in Pannoniam abijt, Solimannus Turcarum princeps duo ingentia terra marique bella mouit, impotenti quadam arrogantia totius orbis imperium sibi pollicens, si Persas & Afros sub iugum misisset. Ex Africa enim facilem se videbat aditum habiturum in Hispanias, Siciliam & Italiam. Erat tum illi Africæ inuadendæ author & incentor Hariadenus Mitylenæus Barbarussa, Algerij rex in Numidia proxima Mauritaniæ, cuius crebræ victoriæ celebrem illum apud Solimannum reddiderant, adeò vt Byzantium ad se euocatum, inter Bassas annumerârit, & mari præfecerit. Is Hariadenus fratrem habuit Horucium: vterq; patre Mahometano in insula Lesbo natus est, arreptaq; biremi, piraticam exercere cœperũt sub Camale archipirata. Interìm aucti viribus, nauibus, copijs, multaq; præda, Mauritaniam prædabundi adiẽrunt. Algerij tunc duo fratres de imperio cõtendebant, alter in suam perniciem Horucij opem implorat. Eam non negat Barbarus, sed intereà gentis ingenium & vires explorãs, animaduertensq; Maurorum nobilitatem & inter se discordiam, ea occasione opportunè arrepta, Algerij regnum multis profligatis occupauit. Multa deindè prosperis successibus fortitèr gessit: sed nõ diù ea prosperitate fretus, captus ab Hispanis & Mauris equitib⁹, neci datus est. Eius ferocissimi piratæ caput in Hispania circunlatum, multis lętitiam attulit: sed ea diuturna non fuit, succedẽte illi Hariadeno fratre eius, qui iam totius Africæ imperium spe deuorárat, maximisq; sæpè cladib⁹ Afros & Christianos deincèps affecit, multis ijsdemq; prosperrimis terra mariq; partis victorijs, non è Christianis modò, verùm etiàm Mauris & Numidis, quos vehementèr attriuit. Eius igitur, vt dixi, fama permotus Solimãnus, cùm è Pãnonia turpitèr fugiens

Horucius pirata neci datur.

Byzan-

Byzantium reuertiſſet, cum ad ſe acciri iubet. Ille hoc accepto nuncio, incredibili afficitur lętitia, moxq; cum egregijs aliquot muneribus Solimanno præſentandis, ſe dat itineri. Fuit eius aduentus gratiſſimus Solimanno, coram quo multa acutè & grauitèr dixit præter alia de rebus Chriſtianorũ, & quam illi fœda inter ſe diſcordia diſtraherentur: de profligãdo itẽ Muleaſſe Tuneti rege, quem multis modis criminabatur. Nec tamen interim deerant, qui inuidia quadam torquerẽtur, cùm eum cernerent exiſtimatione creſcere apud Solimannũ, & iam cunctantiùs admittebatur ad Solimãni conſpectũ, tandemq; ab ipſo Solimanno iuſſus eſt adire Abraimũ, qui tum in Syria erat cum exercitu. Quãuis autẽ ſentiret id ad ſuã ignominiam pertinere, at tamẽ imperij cupidus, terreſtri itinere adijt Abraimum: à quo honorificè receptus, & per literas Solimanno egregiè cõmendatus, Byzantiũ redijt, ſuſceptusq; ob Abraimi cõmendationem magna animorũ propenſione, coram Solimanno rursùs multa de gerẽdo in Africa, cõtra Muleaſſem pręſertìm, bello perorauit. Habebat autẽ ſecũ Roſcettẽ Muleaſſis regis fratrẽ, ante annos aliquot domo pulſum, quẽ Baſſis oſtẽtans, belli in Africa gerendi occaſionẽ captabat. *Barbaruſſa fit Turcicus marus præfectus.*

Solimannus multo iudicio perpenſis, quæ erant à Barbaruſſa dicta, illũ Baſſam creat, totius maris imperium ei defert, vexillũ, ſceptrum, gladium de manu tradit, & vt dicta factis præſtet, hortatur. Ità ille cũ ingenti claſſe octoginta triremium & aliquot biremiũ, multa onuſtus pecunia ex ærario deprõpta, vela ventis permittit, maximaq; Italiæ littoribus damna dat, aliquot vrbibus captis & direptis, multis Chriſtianis cęſis & interceptis. Indè adeò celeritèr in Africam flectit iter, vt priùs eò peruenerit, quàm ab Italia deflexiſſe putaretur. Fuit tum etiàm Romæ nõ parùm trepidatũ, & niſi præpotens Deus rebus Chriſtianorũ proſpexiſſet, longè deteriora ab illa immani belua pati facile potuiſſent. Ea autem in Africam traijciendi celeritate vſus eſt, vt Muleaſſem Tuneti regem imparatum opprimeret.

Libet hìc pauca quædam de Africa, itemq; Muleaſſe & Tuneti regno commemorare, quæ legiſſe iuuet. Africa multas olìm Romanorũ colonias habuit, eo deductas ob ſoli fertilitatẽ, poſtquàm Carthago Romani imperij æmula deleta fuit. Regebatur autem proconſulari adminiſtratione vſq; ad Vandalorum irruptionem, quos Beliſſarius protriuit. Poſteà verò redacta eſt in *Africæ hiſtoria breuis.*

Græ-

Græcorum imperatorũ prouinciam, qui quotannis duces & præsides eò mittere consueuerunt. Postremò Saraceni Mahometicam superstitionẽ, pulsis Christianis, in eam vi & armis expugnatã inuexerunt, adeò vt etiàm in Illiberi, quam nunc Granatam vocant, Mauri sedem suam statuerint, & Cordubæ gymnasium cum insigni bibliotheca sit constitutum, vbi Arabicæ literæ ex professo iuuentuti traderentur. Fuerunt ibì nõ pauci egregia eruditione & præclaris ingenijs viri. Atquì nõ solis literis dabatur opera, sed etiã militiæ: quo factũ est, vt tota penè Hispania Punicis armis subacta sit. Verũ post sexcẽtos demùm annos nostra ferè memoria Ferdinandus Hispaniæ rex insigni virtute & singulari Numinis fauore è tota Hispania, præsertìm verò Granatæ siue Bæticæ regno, impuros Mauros exturbauit. Hisce temporibus in Aphrica plurimùm omnium opibus & imperij amplitudine valent Tunetani & Festani reges: sed Tunetani & imperij antiquitate & generis nobilitate pręcipuam sibi comparârunt authoritatẽ. Ab ijs enim sacra & iura omnia peti solebant. Supra Tunetum itinere tridui vrbs est Caruenna: in ea templum est peruetustum, & sacerdotum pro eius gentis ritu sanctissimorum collegium: eaq; causa vrbs libera est & immunis: ibique Mauri & Numidæ proceres etiàm è remotis apportati tumulantur, quòd putent illorum sacerdotum præcipuam esse vim & efficaciam ad impetrandam ijs, qui illic humati sint, cęlestem beatitudinem. Ditio Tuneti regis octingentis ferè millibus passuum in ora ab occasu ad Orientem extendebatur. Festani verò in Tingitana Mauritania, quòd plurimùm armis & equitatu polleant, cum Lusitanis perpetuò belligerãtur. Reliquę regiones & oppida, præcipuè circa oram, regulis, quos Scecos vocant, párent. Porrò mediterranea loca Numidæ, vno nomine dicti Arabes, vagabundi incolunt, cum Afris bella gerunt, & pro more bella cient, alunt controuersias, perpetuò militiæ student, pecoris & agri colendi operam in seruos, præsertìm Aethiopes, reijciũt, quandoquidem gentes omnes nobilitate se facilè anteire persuasum habent, originem suam ab vetusta Pœnorum stirpe repetentes. Diuisi in multa agmina à Nilo amne introrsùs ad Atlãticum Oceanum extendũtur, & cùm incertis vagentur sedibus, certis tamẽ pagorum finibus imperia præscribunt. Viuunt admodùm parco & tenui victu: ficu sicca, dactylis, pulticula atq; acido

Granatã obtinent Mauri.

Caruẽna vrbs.

Ditio Tuneti regis.

Arabes.

Victus Arabum.

lacte conuiuia finiũt: Si quid verò ex venatione aut falconum aucupijs, quibus præcipuè delectantur, prædæ ceperint, tum quidem epulantur. Equum pernicitate insignem immenso precio alioquì seminudi & egẽtissimi homines sibi parant: is totius patrimonij eorum census est. Nam si desint bella, tota vita in latrocinijs & venationibus agitur. Vxores admodùm seruilitèr viris officia etiàm vilia exhibent. Vtuntur verò equites æstate iuxtà àc hyeme pellicea talari tunica, quippe quæ & ventos possit arcere à corporibus, & in magnis solis ardoribus ab æstu corpora tueatur. Ità quidẽ illi persuasum habent, licèt apud nos ridiculũ videri queat, æstiuo cælo corpora pellibus operire. Habent quoquè corporum frictiones, artuum plicationes & contentiones, quibus exercitationibus & morbos depellũt, & à pharmacorum molesta vexatione sese tuentur, atq; ad multam pertingunt senectutem, ità vt plerunquè sinè vllo doloris sensu inter familiaria suorum colloquia mortis debitum persoluere videantur. Ex hac gente traxit originem Lẽtigesia Muleassis Tunetani regis mater, cuius & hortatu & industria Muleasses regnum vsurpauit. qui sanè fratres suos ferè omnes, cùm essent duo & viginti, barbarica crudelitate partìm peremit, partìm candenti ferro oculorum vsu priuauit: quosdam etiàm fratrum filios iugulauit, multaq; alia sanè crudelitèr gessit in suum sanguinem & paternos amicos quosdam atque etiàm nouercas, vt non immeritò omnibus inuisum & odiosum se reddiderit, ob suam feritatem regno tãdèm exutus, vtì dicemus. Habuit fratrẽ ipso natù maiorem, Roscettem nomine. Is multorum Numidarum ducum fretus studio, bellum Muleassi fecit, sed re parùm felicitèr tentata, ad Barbarussam confugit, à quo non multò pòst Byzantium ad Solimannum perductus est, & licèt in libera custodia, tamen in catenis ibì derelictus, sparsa interìm fama, Roscettem Solimanni beneficio & opera in Tunetanum regnum restitutum iri. Erat enim Muleasses iam plerisque admodùm inuisus, porrò Roscettis nomen longè gratiosius. Hac simulatione Hariadenus quædam loca Muleassis ditioni subiecta occupauit, persuasis populis Roscettẽ esse in classe, qui mite ac liberale ingeniũ præ se ferens, in ipsa quoquè Tunetana vrbe miro studio expectabatur, præsertìm aduẽtante iam classe Turcica, quæ ex Tuneti arce conspiciebatur. Interìm Muleasses pessimè sibi conscius, à quibusdam

Vestitus.

Corporis exercitationes.

Lẽtigesia mater Muleassis.

busdam admonetur vt fuga sibi cōsulat. Et ille quidem fugam inijt, at Hariadenus vrbe primùm multa omnium gratulatione susceptus est: vbi verò Roscettes nusquàm comparuit, Tunetani in tumultum versi, Muleassem reuocare instituūt, mox arma corripiunt, in Turcas magno impetu irruunt, ad arcem aduolant, eamque expugnare moliuntur, sed frustrà. Nam Turcæ magna vi in homines bellicæ rei imperitos ex arce duabus portis erumpunt: fit tetra cædes ciuium: Muleasses ipse vix ægrè euasit, liberalitèr ex illa fuga habitus, & summa fide seruatus ac defensus à Dorace regulo, cuius soror Muleassis mater fuit: mansitq; apud eum vsque ad Caroli Cæsaris aduentum, qui fuso fugatoq; Barbarussa, eum in regnum restituit, vtì pòst referemus.

Muleasses fugit.

Turcæ occupāt Tunetum.

Porrò Hariadenus magna annonæ penuria alijsq; rationibus permotus, cum Tunetanis inducias paciscitur, blandaq; oratione persuadet, vt in Solimanni verba iurare nō dubitârint. Rebus Tuneti compositis, Numidarum principes, vt est eius gentis admodùm venale & mobile ingenium, facilè sibi conciliauit, ac deindè missis Turcis, vrbes tum mediterraneas tum maritimas deditione recipit intra dies nō multos. Ità tum Solimanno cessit Tunetanum imperium opera audacissimi piratæ Hariadeni Barbarussæ. Non dubium quin ea res summoperè incommodatura fuerit Christianorū vicinis prouincijs, nisì Caroli Cæsaris virtute ex illo nido paulò pòst Turcica barbaries exclūsa fuisset, vt breuì dicturi sumus.

Tunetani iurant Solimanno.

Hoc etiam anno cùm Barbarussa Byzātio excederet, Solimannus cum ingenti exercitu in Persas mouit, bellum allaturus Tammaso Persarum regi. Iam enim Ismaël Sophus eius parens, qui ob multa fortia facinora Magni cognomē adeptus fuit, desierat esse in humanis, quatuor relictis filijs, è quib9 natù maximus Tammasus patri in imperio successit: reliqui fratres amplissimis sunt præfecturis ex patris volūtate honestati. Porrò Tammasus Ottomannorum genus vehementèr exosum habēs, bellū animo meditabatur in Solimannum, vlturus iniuriam, quam à Selymo pater ipsius accepisset. Persico imperio subiectæ gentes, hodiè vno nomine Agiamij vocantur, & diuersam à reliquis Mahometanis pleriq; superstitionem sectantur, de qua iam suprà diximus, cùm de Ismaële Sophio ageremus. Fiebant interìm excursiones tum Persarum in Turcicas, tum Turcarum

Solimannus in Persas mouet.

Agiamij dicuntur omnes Persis subiecti.

in

in Persicas ditiones, quæ quasi præludium graui inchoando bello facere viderentur. Vbi enim Solimannus didicit, quid Persæ molirentur, vt erat excelso & elato animo, vehementèr in bellum Persicum accendebatur, dolens nihilo minùs haud mediocritèr, à Christianorum infestatione hac se occasione distineri.

Erat inter Turcicos Bassas longè princeps Abraimus, qui in suum exitium, vt pòst dicemus, Solimānum, vt bellum Persis faceret, plurimùm incitauit, quandoquidem incredibili & summa apud Solimannū gratia & authoritate pollebat. De hoc Abraimo pauca referre operęprecium fuerit, vt eius exemplo discant sapere, qui huius vitæ secundis ventis ad omnem voluntatem perpetim fruuntur, sintq; memores conditionis humanæ, & quàm nihil certum, nihil stabile, neq; diuturnum habeat vita præsens. Abraimus ergò ignobili Epiri vico natus, Şcādarbassæ magno apud Turcas principi à prima pueritia seruiuit. Ibi ergò Mahometica superstitione imbutus, (licèt sint qui putent eum nunquàm ex animo Christianismum deseruisse) pro mira ingenij dexteritate celerrimè didicit Arabicè legere & scribere, & pleraq; alia, quibus longè gratissimus esset tum Scandarbassæ ipsi, tum ipsius gynæceo, adeò vt Solimanno etiamnùm puero, ceu festiui & elegantis inprimis ingenij ac moris seruus, dono missus sit, cum quo paritèr educatus, sensim ad amplissimos ab illo honores, præfecturas, opes & dignitates euectus est, Vesiris etiàm inter Bassas dignitatem adeptus, qua nulla maior dari potest. Quin etiàm regij scrinij sigillum Solimannus ei tradidit, & non modò ab intimis eum consilijs, sed etiàm voluptatum horarumq; omnium comitem habere voluit, ità vt iam tanquàm Imperij consortem etiàm potentissimi quique eum suspicerent & colerent, hac ipsa immodica gratia hauddubiè certum illi exitium breui paritura. Hac ergò fretus fidutia, Solimannum in Persas concitabat, Germanos omni tempore inuictos, minimè bello lacessendos dictitans: breuì fore, vt ipsi mutuis contentionibus & dissidijs confecti, nullo negocio Turcis se absque vllo periculo diripiendos & occupandos præbeant. Eius crebris adhortationibus inflammatus Solimannus, maximo Christianorum commodo ab Europa in Asiam arma vertit. Fuit sanè idem Abraimus erga mercatores Christianos, haud obscurè id molestè ferentibus Turcis, animo liberali & perquàm

Abraimus princeps inter Bassas.

Abraimi historia.

Vesiris apud Turcas dignitas.

perquàm humano, perpetuo atq; mirifico eos patrocinio & fauore prosequutus. In diuersam autem sententiā trahebatur Solimannus tum à matre sua, tum vxore Roxolana, quæ ambæ Abraimū oderant, nec rarò pseudoturcam & ex animo Christianum per contumeliam vocabant. Verùm muliebria consilia Solimannus facilè contempsit, Abraimum secutus. Itaq; euocato vndiquè milite in Persas, Vlamane (qui à Tammaso profugus, ad Solimannum se contulerat) itineris duce vsus, in Armeniam cōtendit. Vbi ad Caim eiusdem Armeniæ vrbem peruenit, summa cepit admiratio Turcas omēs, quòd nullus eis Persarum exercitus longo itinere occurrisset. Verùm Tammasi consilium erat, relictis vrbibus montes petere, donèc Hiberi & Albani leuis equitaturæ, qui Persas cataphractos antecedere consuēssent, superuenirēt. Ea re per exploratores cognita, Solimannus castra mouit, rectaq; ad eum perrexit. In eo itinere Taurisium amplissimam vrbem absq; vllo maleficio ingressus, moxq; egressus, Sultaniam petijt haud procùl indè distantem, quę olìm Persarum regia fuit, sed à Tamerlane Tartaro deuastata, adhuc vetusta dignitatis suæ templorum ornamenta retinet. Ad eam vrbem aliquandiù hærente Solimanno, ex vicinis altissimis montibus, quos niues perpetuæ obsident, sæuissima erupit tempestas paulò ante æquinoctium æstiuum, vt ex ipsis montium iugis præalta nix in campos, vbì Solimannus Tammasum sustinebat, ventis propellentibus deciderет, & ea immanis procella Turcarum tabernacula disijceret, iūmenta & vel maximè camelos grandi numero perimeret, milites permultos extingueret, adeò vt nec Solimannus ipse multùm à periculo abfuerit. Auxerūt eam cladem noctis tenebræ, & timor hostis propinqui, licèt is longè abesset. Non deerant, qui magorum incantationibus eam tempestatē excitatam autumarent. Postera luce solis radij multis attulêre remedium iam frigore & metu attonitis. Solimannus nonnihil recreato exercitu in Assyriam proficiscitur, hortante Vlamane transfuga, ac nullo negocio potitur Babylonia. In ea vrbe Caliphæ sacrorum principis sedes est, quem Mahometani reges omnes obseruant, isq; ex veteri instituto & adoptat & confirmat Assyriæ reges, ità vt etiā Solimannus ab eo insignia atq; ornamenta eius regni accipere voluērit. Vrbs illa, si veteris structuræ ambitus expendatur, longè omnium amplissima est, sibitque Soli-

Tammasus abit in montium recessus.

Saeua tempestas vexat Turcas.

Turca potitur Babylonia.

Babylonia vrbs quae sit.

Solimanno in ea hyemare: ſed iam multa illic vaſtitas conſpicitur, horti innumeri ædificijs coniuncti, agri quoquè aratris proſciſſi, ferarumq; captiuarū & incluſarum nemora. Frequens indè nauigatio eſt ad Ormutium Perſici freti vrbem clariſſimam, in qua hodiè Luſitaniæ rex ſuum habet præfectū, & fides Chriſti Catholica mirificè propagatur agente eodem rege, & ea in re Maiorum ſuorum clariſſimorum Luſitaniæ regū, pietatem egregiè ſectante. Nec fide carēt quæ ab antiquis ſcriptoribus de hortis penſilibus, de regia ſtructuræ admirandæ, & murorum incredibili magnitudine prodita ſunt, cùm hodieq; earum rerum veſtigia non deſint. Exceptus eſt Solimannus ab Aſſyrijs & Meſopotamię populis mira propenſione, ità vt per vrbes illarū regionum exercitus in hybernis collocaretur. Quæ deincèps tum Solimanno, tum Abraimo acciderint, anno ſequenti referemus.

ANNO 1535. Solimannus, hortante Abraimo & Vlamane, in Tammaſum arma inſtaurat, egregiam quandoquè, vtì ſperabat, ex Perſis victoriam relaturus. Itaq; Tauriſium reuertitur, Tammaſo indè ad eius inopinatum aduentum in Coraxenos iterùm abeunte: vrbemque ampliſſimam, licèt iuſſa facere paratis incolis, ſæua barbarie militi diripiendam obijcit, & ipſe quoq; multa ornamenta ex regis palatio parùm liberalitèr ſecum abſportat Byzantium, præter artifices ſericos, ſeruos quoq; & delectā vtriuſq; ſexûs iuuētutē, quorum erat ingens multitudo. Ea præda onuſtus, cùm iam aduentantis Tammaſi fama increbreſceret, redit in Meſopotamiā: nec eo in itinere abfuiſſet à periculo exercitus, nisì falconum & ſclopetorum ictibus Perſę abſterriti fuiſſent. Verùm enimuerò iam Tammaſus Tauriſium redierat, eumq; perſequi ſtatuit, ſed cataphracti Perſæ leuiſſimos Turcas equites inſequi non poterant. Interìm Delimenthes ſatrapa fortiſſimus petit à Tammaſo certum expeditorum equitū numerum, cum ijsq; per nota itinerum compendia Turcas inſequitur, eosq; iam nihil aduerſi formidantes vndiquè inuadit, perturbat, opprimit, ità vt Baſſæ ipſi vix euaſerint. Vix vſquàm Turcæ maiorem cladem vel in pugna cruentiſſima feruntur accepiſſe, ablatis præſertim tormentis atque tabernaculis, cunctisq; vaſis caſtrenſibus & impedimentis, atque inſupèr pluſquàm dimidia equorum parte

Turca redit in Perſidem.

Tauriſiū diripitur.

Ingens Turcarū clades.

desiderata. Fuit hoc ad tertium Octobris, quem diem posteà celebrem Persæ habuêre. Ea clades Solimanni animum vehementèr afflixit, omninoq; Byzantium redeundum statuit, interim profundè ac dissimulātèr inexpiabili odio in Abraimum concepto, qui ei huius infelicis expeditionis suasor fuisset. Vbi Byzātium redijt,
Abraimus perdit gratiam. atrox Abraimo multorum procerum cōspiratione, quibus iam immodica eius potentia nimisquàm inuisa esset, inuidia conflata est, atq; apud Solimannum gratia eius omnis conuulsa est, matre quidem & coniuge Solimanni, primis eius exitialis odij authoribus, quæ ferre non poterant, ad serui vnius arbitrium tantū principem huc illucque impelli. Nam certum est, nulli ferè vnquàm tantum apud principem tributum fuisse, quantum ipsi Abraimo: sed ea gratia in summum odium repentè mutata est, vt rectissimè admonuerit propheta
Psal. 145. Regius: Nolite, inquiens, confidere in principibus, in filijs hominum, in quibus non est salus. Plurimùm verò Abraimi existimationem prægrauabat, quòd haud obscuris indicijs compertum esset, eum Christianorum rebus fauere, proptereaq; Solimannum à Carolo Cæsare & Ferdinando rege, itemq; Venetis infestandis ad Persas reuocâsse. Erat enim Solimannus acerbo in Venetos animo, tum quoquè Carolum Cæsarem vehementèr oderat, quòd didicisset eum per legatos cum Persis egisse, suspicareturq; eum Tammaso tormenta per Lusitanos è finitima India suppeditaturum. Itaque Abraimus ingrati & perfidiosi erga Solimannum animi conuictus, cùm circiter Idus Martias in regiam fuisset admissus, acerbissimis verborum flagellis cæsus est, sæuerissimeque à Solimanno obiurgatus, nec vllis lachrymis ad Solymanni pedes prostratus, sæuum eius animum flectere potuit. Nocte indè proxima, in puluino dormitans in cubiculo, cultro adunco, quem Soli-
Abraimus iugulatur mannus carnifici de manu tradiderat, iugulatus est. Porrò sole orto supellex & pecunia eius omnis in fiscum relata est, nihilque ferè prętex dotem miserrimæ coniugi relictum. Is hominis longè fortunatissimi exitus fuit. Contemplentur hæc, qui tantoperè venantur hominum gratiam, & nihil non agunt, vt Principum fauore conciliato, ad dignitates, honores, diuitias capessendas prouehantur. Extant autea cuiusdam doctissimi viri carmina, quæ huc adscribere visum est:

Felix

Felix ille animi, Diuiq; simillimus ipsis,
Quem non mendaci resplendens gloria fuco
Solicitat, non fastosi mala gaudia luxus:
Sed tacitos sinit ire dies, & paupere cultu
Exigit innocuæ tranquilla silentia vitæ.

Hoc anno per Angliam facta est religionis infausta & funesta mutatio, rege ob odium Pontificis, qui eius nuptias probare noluit, conniuente, licèt antea Luteri dogma acerrimè oppugnâsset. Hoc quoquè humanæ mutabilitatis exemplũ fuit, nõ facilè obliuioni tradẽdum, vt qui stat, videat nè cadat. Erant per id tempus in illo regno inter alios duo præcellentes viri, pietate & eruditione clarissimi, Iohãnes Fischerus Roffensis Episcopus, & Thomas Morus regni Cancellarius, qui est apud Britannos proximus à rege magistratus. Ij, vtpotè viri graues, neque diuortium cum Catharina probare, neque regis, caput Britanniæ se profitentis, sententiæ subscribere volebãt. Id verò rex tulit animo periniquo, & Roffensi quidem maioris o iij auctarium fuit, quòd captiuum Pontifex in cardinalium ordinem cooptauit. *In Anglia mutatio religionis.*

Extant eius reuerendi antistitis aliquot præclara volumina, quibus tum Luteranam, tum Zuinglianam hæresim grauitate & maiestate Pontifice digna sic confutat, vt vix quisquam vnquàm illi respondere ausus fuerit: quanquàm vt illi non magnoperè responderent, vel eo nomine adduci poterãt aduersatij, quòd Latinè scripsisset, nec vulgus eius scripta posset intelligere. Id enim sempèr hæretici omnes nostrorum temporum vel maximè curârunt, vt popularis gratiæ auram captarent, scilicet vt illis liceret suauitèr & mollitèr ætatem agere, nihil intereà morati, quòd tot miseros, simplices & idiotas homines in grauissima salutis suæ pericula cõijcerent. Hoc certè ex illorum scriptis palàm editis, tum ex quotidiana viuendi ratione tam potest planum testarumque effici, vt qui secùs hominibus persuadere volunt, quod conati sunt homines quidam medij vel neutrales, ij suam impudẽtiam toti orbi plùs satis prodãt. Quod quidem nos de sectarum authoribus & concionatoribus dictum præcipuè volumus, quos plerosq; perspicuum est contra suã mentem & consciẽtiam longè alitèr & scribere & docere, quàm rem ipsam se habere non sint nescij. Nam sæpissimè apertè mentiuntur: quod nõ facerẽt, nisi de industria in errore versari decre- *Scripta Episcopi Roffensis.*

uissent. Sed ad rem teuertamur.

Rex Angliæ cernens neq; Roffensem neq; Morum sibi obtemperare velle, vtrunq; capite damnauit per suos admininistros. Roffensis quidem ad X. Calend. Iulij, Morus autẽ ipsius Iulij 7. die capite plexus est. Roffensis certè multis annis diligentèr inuigilando gregi suo, administrandis sacramẽtis, assiduitate docendi tum voce, tum scriptis, mira quoquè liberalitate in egenos, benignitate in studiosos, verum ac legitimum egerat Episcopum, ità vt eius aula nihil ferè à monasterio differre videretur. Nec dubitauit conatibus regis verbo ac scripto se opponere, nè suam conscientiam negligeret, tametsi ea re exitium sibi pararet. Nolebat enim salutem Regis dissimulãdo negligere, sed vt verus Episcopus veritatem libera voce professus est ad supremum vsq; spiritum, adeò vt tum quoq; cùm in eum proditorum immane supplicium esset constitutum, atq; pronunciata eius horrendæ necis sententia, hilati & placido vultu intrepidus permaneret. Sed quia senio grauis, multisq́; vigilijs & studijs confectus erat, in mitiorem ea sententia mutata est, quòd vererentur antè exhalaturum spiritum, quàm rheda traháve, vt moris est, tractus ad supplicij locum perueniret. Itaq; X. Calendas Iulij productus in planitiem, constanti & alacri vultu populum est allocutus, ac primò quidem regi & regno benè precatus est: deindè prece ad Deum fusa, illi se commendauit, atq; ità securi caput pręcidendum obiecit. Apud Anglos enim non ense, sed securi plectuntur tei, capite in truncum inclinato. Is exitus fuit clarissimi atq; doctissimi Pontificis, postquàm iam diuturni carceris molestias pertulerat.

Roffensis capite damnatur.

Breuì pòst etiàm Thomas Morus, qui Rege nouas res moliente, vltrò se Cancellatiatu abdicârat, eundem vitæ exitum habuit. Videbat enim vir prudentissimus quorsùm tenderent Regis consilia: itaq; nè cogeretur de innocẽtibus sumere supplicium, illi amplissimo muneri spontè renunciauit. Cùm autẽ Regis nuptias probare nollet religione prohibitus, bonis omnibus exutus, & perpetuo carceri addictus est. Porrò hoc anno mense Iulio eductus ex arce Londoniensi, sistitur iudicibus à Rege designatis. Ibat debilis scipione fultus longo itinere, sed vultu animum minimè pertutbatum præ se ferente, donèc ad locum ventum est. Ibì primùm hortari eum cœperunt ad resipiscentiam: sed ille Deum rogat,

Morus capite plectitur.

gat, vt in ſententia ipſum confirmet. Deindè obiecta diluit, licèt multùm iam debilitato corpuſculo ex carceris diuturnitate & morbo: quæ res permouit iudices, vt allata ſella dum ſe purgat, ſedendi habeat facultatem. Iis peractis, vocati ſunt ex gentis inſtituto Duodecimviri, vt inter ſe conſultarent, num Morus in decretũ Parlamenti malitiosè peccâſſet. Illi breui inter ſe habita deliberatione, reuerſi ad Iudices aiunt, Gylthi / hoc eſt, Reus eſt mortis. Mox à Cancellario in eum prolata ſententia eſt. Tum ille mentem ſuam coram omnibus explicauit de Decreto Parlamẽti, quòd rex eſſet habendus caput Eccleſiæ Anglicanæ, aitq; totis ſeptẽ annis ſe diligẽtiſſimè veterum ſcripta & concilia euoluiſſe, nec tamẽ vſquàm inuenire potuiſſe, hominẽ laicũ vel ſecularẽ caput eſſe poſſe Eccleſię in rebus Eccleſiaſticis. ſed interſtrepebant quidam, nec oratione eius permoueri potuerunt, licèt eſſet ſolidiſſima. Indè reducitur in carcerem, vbì priuſquàm ad turrim ventum eſſet, miſerandum accidit ſpectaculum: Erat Moro filia Margareta eleganti forma, optimis moribus, rara eruditione. Ea vbì cognouit in patrem mortis prolatam ſentẽtiam, pietate in parentem & acerrimo animi dolore permota, per medios ſatellites vi qua poterat perrupit, & in patris amplexus ruens, quod voce non poterat, nimio præpedita mœrore, lachrymis vbertìm teſtata eſt, nempè ſummam pectoris ſui ægritudinem & angores. Verùm pater, ſatellitum permiſſu, conſtanti vultu iuſſit eam miſſos facere eiuſmodi ſingultus, & animo infracto ferre præſentem rerum ſtatũ. Sic enim, inquit, viſum eſt Deo: & tu iampridèm conſcia es arcanorũ pectoris mei. Iam verò Patre ab illa decẽ vel duodecim paſſibus progreſſo, illa non ferens immodicos doloris aculeos, ex tam præſenti parentis amantiſſimi periculo eius animum vehementèr pungentes, rursùs accurrit ad Patrem, amplectitur abeuntẽ, ſed ab illo neq; lachrymas vllas fundente, neq; faciem in rugas aut mœrorem contrahente, hoc ſolùm audit, Vale, & Deum ora pro ſalute animæ meæ. Fuit ea hauddubiò grauis tentatio tanto viro. ſed qui iam pro veritate ſemèl vitam cum ſanguine profundere prorsùs deliberârat, Chriſti amori omnem quantunuis propinquorum amorem poſthabuit, vt ſe verum & inuictum Chriſto martyrem conſecraret. Ità quidem nos de tali viro ſentire congruum eſt, qui cùm poſſet in illo regno rebus omnibus eſſe florentiſſimus, tamen nè

Mori oratio.

Ad Morũ filia accurrit.

Virilis pectoris conſtantia

Deum offenderet, ipsam quoq; vitam perdere maluit. Idem autem ipse, cùm esset regni Cãcellarius, quandiù rex Catholicam tuebatur religionem, seuerè in eos animaduertere solitus erat, qui Luteri aut alterius dogma hæreticum sequerentur. Deindè septimo Iulij caput illi præcisum est.

Calendis Iulij damnatus est, 7. Iulij capite trũcatus.

De eius itemq; clarissimi Roffensis Episcopi morte, ità quidam scriptum reliquit: Sexto Nonas Iulij (alij, septimo Iulij, vt diximus) obtruncatus est in Britannia Thomas Morus, non minorem constantiam in iudicio & supplicio præ se ferens, quàm iniquissimo Atheniensium senatusconsulto condemnatus Socrates: Paucis diebus ante illũ interfecto Episcopo Roffensi, in quem regis furor non alia causa vehementiùs exarsit, quàm quòd is in Cardinalium ordinem à Pontifice esset cooptatus. Sed audi, quod vincit omnem feritatem. Caput Roffensis inditum stipiti, multis diebus omnium oculis fuit expositum: quod non modò nõ contabuisse, verùm etiàm multo venerabilius esse factũ ferebatur. Vbì is rumor percrebuit, mox amotum est loco. Et nè quid in Mori capite existeret, quo populus religione turbaretur, audi iam facinus immanissimũ. Renouata est Thyestæa fabula, & caput eius non nisì longa coctura maceratum, quò celeriùs difflueret, hastili est impositum. Hæc ille.

Reginaldus Theologus.

Eodem anno 15. Aprilis Reginaldus Doctor Theologus, omni virtute, & trium linguarum atq; omniũ rerum diuinarum cognitione præclarè instructus, ex Abbatia Londinensi, quam Sion vocant, professione Brigittanus, itemq; alij nonnulli religiosi & seculares Iudicibus sistuntur, tanquàm qui sententiam Parlamenti nollent admittere. Ibì Doctor ille Reginaldus inter alia palàm dixit, Si rex sciret quàm malè ipsi persuasum esset à quibusdam regni proceribus, grauissimè indignaturũ malis consultoribus. Tum verò mox illi indictum est silentium. Hoc enim malè fortassis sibi conscij ferre non poterant. Et dolendũ est certè, quòd non rarò optimi principes improbissimorum hominum prauis consilijs transuersìm aguntur, & faciunt plerunquè quod alioquì nunquàm attẽtâssent, si aliena fraude deprauati non essent. Deindè iussus est ad quædã respondere, quod cùm faceret magna libertate, rursùs silere iubetur. Vbì porrò audiuit mortis in se latam sententiam, Hoc est,

Iohã. 12.

inquit, iudicium huius mundi. Petijt autem bidui triduíve

duíve ſpatium ſibi permitti, quo ſe ad mortem præpararet: ſed reſponſum eſt illi, hoc iam non in iudicum, ſed regis arbitratu & clementia ſitum eſſe. Tum ille, Credo, ait, videre bona Domini in terra viuentium. *Pſal. 26.*

Per idem tempus Carthuſiani quoque Londineñ in regis iram incurrerunt, quòd nollent eum caput Anglicanę Eccleſię agnoſcere. Erant in ea Carthuſia multi religioſi fratres & Patres, inprimìs præfectus cœnobij, quem Priorem vocant, Iohannes Houhthon, cuius fuit inſignis pietas in Deum. Dum autem hæc procella in Regno graſſaretur, & iam Carthuſianis periculum impenderet, caſu Londinum alij duo Carthuſiani Priores venerunt, Robertus Laurens, & Auguſtinus Vuebſter. Cum ijs Prior Iohannes Houhthon acceſſit Thomam Cromuel regni Cancellarium, ſperans ſe ab illo impetraturum, nè ipſe cum ſuis cogeretur in regis verba iurare. Vbì preces ſuas ſubmiſsè admodū propoſuit Cancellario, hoc ſolùm conſecutus eſt, quòd mox tāquàm regi rebellis, cum alijs duobus Prioribus in carcerē cōiectus eſt. Ibì poſtquàm hebdomadam vnam exegerunt, Cancellarius cum pleriſq; alijs Regis conſiliarijs venit, hortaturq́; vt abiurato Pontifice, Regem caput Eccleſię tam in Eccleſiaſticis quàm in politicis rebus profiteantur. Reſponſum eſt illi à patribus negatiuè. Non enim ſic didicerant ab Eccleſia Catholica. Itaq; iuſſi ſunt iterùm in cuſtodiam recipi. Deindè ad certum diem producti ſunt in concilium, rurſumque vt conſentirent admoniti, conſtantèr reſponderunt ſe nec in minimo velle ab Eccleſiæ ſentētia diſcedere. Mox adhibiti ſunt Duodecimviri, iuſſique inter ſe tractare, num mortis rei eſſent Patres illi, qui nollent in Parlamenti ſententia acquieſcere. Illi deliberandi ſpatium proferunt in craſtinum. Interìm cùm eſſent viri boni, ſtatuunt illos innocentes pronunciare, & nequaquàm mortis reos. Subodoratus Cancellarius rem ſicutì erat, miſit ad eos qui percontaretur, cur ſententiam cunctantiùs proferrent. Reſpondent ſe non eſſe auſos in tam inculpatę vitæ homines necis ſententiam promulgare. Vbì hoc Cancellarius percepit, ira percitus, eueſtigiò iubet eis renunciari, ſi quidem illi non inueniant vndè eos reos pronuncient, ipſos reorum pœnam ſubituros. Cùm verò nec ſic flecterentur, ipſe eos adijt, & crudeles minas intentās, eò parùm firmos adegit, vt maieſtatis eos condemnârint. Quod cùm poſtera luce feciſſent, à Iu-

Carthuſiani Londinenſes.

Tres Priores in carcerem coniecti.

Damnant

tur à Iudicibus. dicibus lata in eos ſententia eſt, quæ ſolet in reos maieſtatis. Indè iterùm in carcerem rapti, quinque diebus illic manſerunt, multas interìm perpeſſi moleſtias. Poſteà ad mortem duci iubentur 4. die Maij. Itaq; trahæ impoſiti, immò reſupini toto corpore alligati, per totam vrbem ad locum vſq; ſupplicij, qui à carcere milliari Gallico aberat, equis trahentibus modò per aſpera, modò per cœnoſa & lutulenta paſsìm obuia loca raptantur. Vbì eò ventum eſt, primus ſoluitur Prior Londinenſis Carthuſiæ. Carnifex flexo poplite, vt habet patrius Britanniæ mos, rogat veniam crudelis ipſi mortis inferendæ. Id ille magno facit affectu, complexus hominem, & tum pro illo, tum pro cæteris Deum orans. Tum verò ſcalam aſſcendere iuſſus, obtemperat incunctantèr. Ibì vnus ex conſiliarijs Regis, qui illic cũ multis hominũ millibus adſtabant, rogat num regi & Parlamento conſentire velit, impunitatẽ pollicens, ſi id faciat. At ille palàm teſtatur, ſe ſolo Dei timore, nõ vlla in Regẽ ſuum rebellione adductũ, id facere neq; poſſe, neq; velle: immò mâlle pati omnia, quàm vel latũ vnguem à decretis Catholicæ Eccleſiæ deflectere. Porrò, inquit, orate pro me, & miſereat vos fratrum meorum, quorum Prior immeritus fui. His dictis, breui ſpatio impetrato,

Prior Londinen. ſuſpenditur. legit ſex primos verſus Pſal. 30. Mox euerſa ſcala, manſit pendulus, craſſo fune de induſtria illigatus, nè præfocaretur. Atquì ſubitò alius quidã funem præcidit priùs quàm moreretur, ſicque lapſus in terram, paulùm palpitans ad ſe redijt. Nec mora, raptus in vicinum locum, & veſtibus om̃ibus magna vi nudatus, trahæ rursùs nu-

Horrendũ ſupplicium. dus alligatur. Primò carnifex verenda præcidit, deindè ventrem ſcindit, & viſcera omnia in ignem proijcit, corde transfixo. Quæ omnia vſqueadeò conſtantèr & placidè tulit, vt & præſides & reliqui omnes non mediocritèr demirarentur. Caput indè truncatum eſt, & corpus quadripartitum. Idem ſupplicij genus reliqui duo Priores & Doctor Theologus Reginaldus, & quidam presbyter ſecularis Iohannes Hailus, magna conſtantia perpeſſi ſunt. Nullus in his omnibus neq; in vultu pallor, neq; in ſermone trepidatio, neq; in vllo corporis geſtu mortis formido apparuit: eodem habitu in teterrimo ſupplicio perſeuerârunt, quo fuerant incolumes, nimirùm ſpiritu eos veritatis corroborante. Alia ratio eſt eorum, qui pro ſuis ſceleribus vel prauis opinionibus pœnis ſubditi, hilaritatem & conſtantiam præ ſe ferunt.

Ea

Ea enim non constantia, sed pertinacia est, prauo animi errore, non recta ratione, cōcepta, cùm vtiquè non pœna faciat martyrem, sed causa: ità vt valdè ridiculi, immò insani sint huis ætatis sectarij, qui magna conscribunt martyrologia eorum, qui non fidei, sed hæreseos nomine apud Catholicos supplicijs affecti sunt: quasi verò apud posteritatem illorum memoria venerationi, & non execrationi potiùs, futura sit. Sed his omissis, ad nostros reuertamur: qui cùm tam immanitèr excruciarentur, rogabant principes & reliquos circunstantes omnes, vt constantèr ad supremum vsque spiritum benè viuerent, Regi fidelitèr seruirent & obtemperarent in omnibus, quæ non essent à Dei & Catholicæ Ecclesiæ placitis aliena. Corporum membra aliquandiù cocta, diuersis Londini locis suspensa sunt, & capita stipitibus infixa.

Nondùm tres elapsæ erant hebdomadæ ab horum patrum nece, & eccè quidam vilissimi homunciones à Cancellario copiam petunt, & facilè impetrant, quosdam alios Carthusianos Londinenses diuexandi. Itaque Carthusiam aduolant, & Vicarium Hunfridum **Middelmore**, Vuilhelmum ex **Mewe**, & Sebastianum **Nendegate** sacerdotem impotenti insania adducunt cum ignominia ad putentissimū carcerē, atque illic dies quatuordecim catenis ferreis colla & crura cōstringunt atrocitèr, ità vt perpetuò erecti starent, nulla permissa facultate corporis exonerandi, quod necesse erat magnam illis ex fœtore & communi verecundia molestiam creare. Posteà seorsìm concilio sunt exhibiti, & cùm constantèr responderent se nolle ab Ecclesia Catholica deficere, & validis rationibus & scripturæ sententijs ostenderent, Regem sibi non posse vendicare Ecclesiasticam authoritatem, idem supplicium, quod superiores, perpessi sunt die 16. Iunij. Erant quidē omnes tres ætate iuuenes, sed animo cani, & præclara prosapia, nec mediocritèr eruditi. Et Sebastianus quidem in ipsa Regis aula fuerat enutritus. Verùm edocuerunt illi nos suo exemplo, pro Christi & veritatis amore contemnere omnia. Deindè anno 1537. decem alij Carthusiani Londinenses in fœtidissimum carcerem protrusi, inibì vitam breuì cum morte commutàrunt, vno dempto, qui annis quatuor vixit ibì incolumis, sed tandèm idem supplicij genus perpessus est. Multùm laboratum est annis aliquot, vt Carthusiani Londinenses Regi

Tres alij Carthusiani mittuntur in carcerem.

Afficiuntur supplicio.

9. alij Carthusiani moriūtur in carcere

consentirent, & modò blanditijs, modò terroribus pulsati sunt. Pauci quidam versutissimis hominum fraudibus decepti, specie quidem visi sunt in verba Regis iurare, sed animo prorsùs detestabantur. Verùm horum imprudens simplicitas hoc præmij adepta est, quòd cùm seruandæ Carthusiæ Londinensis causa simulatè iurâssent, illa prima omniū deleta est, monachis indè omnibus expulsis. Alij quoquè duo Carthusiani Londinenses anno 1537. quinto Idus Maij suspensi catenis, tā diù in patibulo hęserūt, donèc ossa omnia deciderēt. Dicebātur illi Iohānes Rochester & Iacobus Wannert.

2 alij in crucem acti.

Præter hos ob eandem causam supplicio affecti sunt Ioannes Trauersius Doctor Theologus in Hybernia, & Ioannes Stoneus Augustinianus Cantuariæ in Anglia. Stoneus quidem tenebatur aliquandiù in carcere, ibiq; ad solita Christianorū arma cōfugiens, precibus & ieiunio triduano sinè intermissione se dedit. Ibì tum ad eum vox facta est, licèt neminē videret, quæ eius appellato nomine, iussit eū infracto animo pro ea, quā professus erat, sententia mortē oppetere. Multùm indè ille confirmatus, permansit constans, nec vllis vel minis vel terroribus potuit à sententia deduci, maluitque fortitèr mori pro iustitia, quàm regis parére volūtati. Porrò Trauersius scriptis quibusdam Romani Pontificis primariam authoritatem cùm defendisset, eo nomine accusatus est: & raptus ad tribunal, non negauit, sed extensis digitis, His, ait, ea cōscripsi, nec me eius facti vnq̄ vel pœnituit, vel Deo benè propitio pœnitebit. Igitur dictata in eum mortis sententia est, grauiaq; de more supplicia sumpta. Accidit ibì res admiratione digna, quam narrârūt illi, qui præsentes huic spectaculo interfuerūt. Cùm carnifex manū illā amputâsset, & spectāte populo in ignem coniecisset, reliqua parte exusta, pollicē cum proximis duobus digitis, quibus solemus literas pingere, nulla ratione ignis, licèt identidèm inflammatus, absumere potuit. Quo insigni miraculo Deus, martyrē suū causam bonā tuendā suscepisse, declarare voluit. Causa enim, vt rectè ait Augustinus, martyrem facit, nō pœna. Pręterea malè habiti sunt & ad vnū omnes in carcerem coniecti patres Frāciscani, qui Obseruantes dicūtur, quòd etiàm illi regi assensum præbere nollēt, Ecclesiæ Anglicanæ caput sese dictitanti. Vtrùm aūt ex eorum numero aliqui neci dati sint, incertū habeo. Hoc pacto accepti sunt, qui in bona causa defen-

Iohannes Stoneus. *Iohannes Trauersius.* *Miraculū.* *Frāciscani in carcerem mittuntur.*

defendenda eam declarârunt constantiã, quã & religio Christiana, & ipsius causæ æquitas flagitabat. Verùm nõ diũ impunè tulerunt, qui illas cædes innoxiorũ hominũ patrârunt. Nã ipse Thomas Cromuel Cancellarius, post Carthusiã Londinensem direptã & vastatam, intra biennium capite punitus est, vtì nè quis confidat in principibus. Certè valdè impium est, vt possis humanam aucupari gratiam, omnem contemnere legẽ diuinam: & qui huiusmodi sunt, non immeritò principum alienissimos etiàm post summã gratiã animos experiuntur. Alij quoquè alias perpessi calamitates, non diuturno gaudio potiti sunt. Porò insignis illa Carthusia mutata est in officinam scelerũ, vbì scortationi, palestrę & ludis vacaretur. Et hæc quidem & id genus alia tolerat Luteri Euangeliũ: Diuinas laudes, Ieiunia, Preces, Vigilias, carnis Castigationes, quibus anteà illic vacari solebat, tolerare non potest. Et ea causa est, quòd hæc noua noui Euangelij dogmata, tam cupidè à plerisq; cæcis mortalibus suscipiũtur, quia iucũda sunt & plausibilia carni. O satanæ versutiã. Sed illi timere debent, quod in Iob dicitur: Ducũt in bonis dies suos, & in pũcto ad inferna descendũt. Et quod Christus ipse in suo Euãgelio, Vę qui ridetis, quia flebitis. Hoc sanè permultis locis fecit Luteri Euangeliũ, vt monasteria vel prorsùs euersa, vel in prophanos vsus mutata sint, scilicet vt extincto cultu diuino, ad Mahometanã insaniam sensìm deuoluamur, aut certè in Ethnicismum, vt iam aliquot fit locis, relabamur. Oportet reuerà nõ Christi, sed satanæ spiritum esse, qui ferre nõ potest laudes Dei, studium perpetuæ continentiæ, contemptum mundi & voluptatum omnium, vigilias, ieiunia, preces, voluntariã paupertatẽ, propriæ voluntatis abnegationem: quæ quidem & id genus alia pietatis exercitia certũ est nusquàm magis, quàm in benè institutis monasterijs, viguisse & vigere. Sed ea, hortante Lutero, vastata & prophanata sunt, adeò vt ipse Luterus Cœnobium Augustinianũ occupauerit, vbì anteà multi fratres solebant Deo seruire. Et ipsa quoquè Carthusia Londinensis, de qua nunc agimus, postmodùm data est cuidam militi, qui ex ea struxit sibi palatiũ, templum mutauit in triclinium, & totum ferè cœnobium euertit. Paulò antè in eius Carthusiæ templo Regis tentoria & arma bellica tanquàm in armamentario reponebantur, imagines non modò diuorum quorumlibet, sed etiàm

Cromuel capite plectitur.

Iob 21.

Lucæ 6.

Carthusia mutatur in castrum.

ipsius

ipſius crucifixi Seruatoris, quæ nos tantæ charitatis admonere debent, cultris conciderunt, & pedibus calcârunt. In ipſis ſacris aris ſaltârunt, & aleis luſerunt, choreas duxerunt, multaque alia valdè deteſtanda perpetrârunt, cuiuſmodi & Arrianos olìm feciſſe legimus. Ea verò cœnobiorum euerſio etiamſi nihil præterea mali haberet, tamen vel ob hoc perniciosa nimiùm eſt, quòd innumeri homines inopes, mendici, calamitoſi fraudantur eleemoſynis, quæ illic largiſſimè præſtari ſolebant. Nunc poſtquàm à nobilibus vel alijs prophanis hominibus ſunt occupata, citiùs lapidem quàm panem, ad fores ſtipem poſcens, retuleris. Eſt & aliud, quod mercatores peſſimè habet, qui etiàm licèt infecti Luterano dogmate, tamen mâllent cœnobia pleraque minimè euerſa, quanquàm ferre non poſſunt Mendicantium Ordinum monaſteria. Cauſam huius quandoquè audiui ex quodam mercatore egregiè Luterano, qui quotiès Luteri nomen promebat ore, nudabat caput honoris cauſa. Aiebat ille propterea ſe dolere extincta monaſteria, quòd olìm nobiles conſueuiſſent proles ſuas in ea intrudere, & facultates ſuas relinquere illis liberis, quos domi retinendos cenſuiſſent, & tum nobiles fuiſſe locupletes, nec opùs habuiſſe rapinis & cædibus. At nunc poſtquàm deleta ſunt Cœnobia, puellos & puellas inire coniugia, indè grandè examen nobilium liberorum exiſtere, qui cùm ex parentum facultatibus, inter ipſos pro rata cuiuſque portione diſtributis, non poſſint tantum conſequi, vndè ſic viuant quemadmodùm habet nobilium conſuetudo: iam nobis, inquit, mercatoribus iter agentibus inſidiantur, merces noſtras diripiunt, atque ex rebus noſtris prędas agunt. Ità ille Luteranus non propter Ieſum dolebat ſubruta monaſteria, ſed quòd ipſis iam non liceret tutò iter facere. Verùm ſi malum eſt eſſe monaſteria, vt Luteri habet euangelium, non debēt tolerari priuati cauſa compendij vel lucri. Si autem malum nō eſt ea eſſe, cur non etiàm ferant Mendicantium fratrum domos, cùm tamen ex illis plerunquè plurimùm capiant ſolatij & ſubſidij ſpiritalis, dum ab illis vel in confeſſione vel in ſacris concionibus & multis alijs modis, rectè ac piè inſtituuntur? Sed hoc ipſum ſcilicèt dolet malo dæmoni, & ideò dedit operam, vt Mendicantium Ordines prorsùs profligati ſint, vbicunquè Luteri Euangelium dominatur. Sed & alia omnium Ordinum cœnobia

Mercatores Luterani vellent ſalua cœnobia.

Cœnobia

bia innumera aut destructa, aut miserè expilata & deformata sunt, iacetque prorsùs omnis cultus diuinus, nisi quòd Dominicis diebus apud sectarios in templo conueniunt Euangelici fratres & sorores, & ibì aliquem Germanicè vel alio idiomate vulgari psalmum cantillant, suamq; cœnam peragunt, nihil à prophano conuiuio discrepantem, cùm plerunquè non sint sacris initiati, qui illis cœnam suam conficiunt, vt ideò quoquè corpus & sanguinem Domini conficere non possint. Si qui verò inter eos sunt apud Catholicos sacerdotio initiati, illi si conficiunt Eucharistiam, tamen negant manere corpus & sanguinem Christi extra sumptionem. Indè fit, vt æditus quod superest vini, plerunquè secùm domum absportet, hilaritèr cū suis inter edendum illud potitans, non absque summa contumelia tanti sacramenti. Nam licèt illi negent esse verum sanguinem, non tamen proptereà desinit esse verus sanguis, si sit semèl ritè consecratus. Sed ad institutum redeamus. *euertis Luteri euangelisum.*

Hoc anno rebus tam prosperè ad Luteri voluntatem in Anglia præter eius expectationem fluentibus, magìs etiàm ferocire cœpit. Scripsit acerbè & suo more calumniosè in principes & ordines Catholicos Imperij, inter alia vocans eos seditiosos & rebelles Cæsari, atque fures Dei, vt qui neque Deo, neque veræ Ecclesiæ Christi, (scilicet Luteranæ) neque Cæsari aut vlli potestati obedire dignantur. Sed hæc citra dubium in nullum veriùs quàm Luterum ipsum & eius similes quadrant, qui sic Papæ iugum excusserunt, vt nullum omninò imperium ferre velint. Inuehitur deindè, & quidem vel maximè seditiosè, in Cardinalem Moguntinum, idque in hunc modum, quanuìs Teutonicè: *Si ciues Hallenses & subditi prouinciales Archiepiscopatûs Magdeburg. Episcopum Moguntinum tyrannum suum Cardinalem expellerent aut interficerent, iustè facerent ei.* Vbì verò Christus vnquàm dixit Iudæis, Si pontifices, scribas & Pharisæos vestros interficiatis, rectè facietis? An non potiùs dixit, Super Cathedram Moysis sederunt scribæ & Pharisæi: Omnia quæcunque dicunt, facite? Quòd si Catholici scriberent subditis principum Luteranorum, Præclarè egeritis, si tyrannos principes vestros tuleritis è medio, quas turbas Luterus cum suis concitaret? Quid verò futurum est in orbe Christiano, si liceat subditis priuata authoritate vel expellere, vel trucidare suos *Luterus in Catholicos principes. Nota seditiosum scriptum. Matt. 23.*

suos principes? Dignus ergò Luterus erat, cùm ad huiusmodi nefarium scelus, Cardinalis Moguntini subditos incitaret, qui seditiosorum pœnas lueret. Mirum est, nusquàm videre potuisse homines, quàm nihil Luteri Euangelium consentiat cum Euangelio Christi: tum quoquè, quàm ille nusquàm sibi constet, sed tam sit in doctrina varius & inconstans, quàm se illi diuersa scribendi argumenta obtulerunt. Hæc verò idcircò sæpiùs repetuntur, vt vel posteritas discat nostro magno malo sapere. Vt autem in Moguntinum Principem tam impotentèr Luterus incurreret, ea res in causa fuit, quòd is princeps iusserat subditos suos Luteri fermento deprauatos, rebus suis distractis, aliò emigrare, nè reliquos inficerent: quæ quidem non tyrannica fuit, sed admodùm tolerabilis mulcta, nisì quòd Lutero licuit dicere quicquid libuit. An non vero Luterani Magistratus in Anabaptistas gladio animaduertunt? Cur id non repræhendit Luterus?

Caspar Querhamer. Per id ferè tempus fuit quidam Hallæ Saxonicæ ciuis, eiusdem Cardinalis subditus, nomine Casparus Querhamer, homo laicus, sed non planè stupidus. Is mira Dei prouidentia in summam Luteri ignominiam miro studio magnaque solertia ex diuersis Luteri scriptis collegit xxxvj. pugnantes & planè contrarias sententias de communione Eucharistiæ sub vna vel vtraque specie, easque in magnam digessit tabulam, quæ possit ad parietem suspendi. An non verò longè turpissimum est, in re tanti ponderis tam esse varium & nunquàm suî similem? Et ità quidem in hoc vno articulo ille lubricus & varius fuit. Quis verò etiàm de alijs articulis eius antilogias vel numerare sufficiat? Verùm ille laicus posteà in bello Smalcaldico malè mulctatus est ab Euangelicis. Fertur enim ad virilia ligato fune demissus in puteum, illicque diù tortus cùm in catholica fide constantissimus permaneret, rursùs extractus fuisse. Eant sanè Luteri symmystæ, & quantùm velint sui Luteri Euangelium laudibus vehant: veniet, veniet ille dies, quandò eos vehementèr pœnitebit, sed serò, tam inconstantem doctrinam non toto pectore esse execratos: nec habebunt quod in suî excusationem adferant, quandò ea inconstantia vel sola abundantissimè docere potuit, Luteri Euangelium non aliũ quàm ipsum mendacij parentem, satanam habuisse authorem, vti iam sæpiùs dictum est.

Hoc

Hoc anno, ipsis ferijs diui Iohannis Baptistæ, Monasterium Vuestphaliæ metropolis expugnatur. Quæ ibì tum gesta sint, iam suprà diximus,

Eodem anno conati sunt Anabaptistæ Amsterodamum, insigne Hollandię emporium, fraude & dolo obtinere, sed frustrà. Fuit per id tempus Frisia quoquè ab ea hominum peste vindicata. Inuaserunt Anabaptistæ Amstelredamum nocturnis horis, Senatū vi occupant, vigiles & plerosque ex Senatu perimunt: sed tandèm superati, pro meritis pœnas luunt, easque valdè acerbas. Habuerunt episcopū quendā suum, cuius caput affixum palo, in vrbis turri collocatum est. Iam paulò antè insigne quoddā Frisię cœnobiū, aquarū ambitu egregiè munitū, occupárant: sed Frisiæ præfectus opportunè illorum conatibus occurrens, iugulauit omnes fortissimè repugnantes, in quibus etiàm virgines quædam erant, quas ob pertinaciam eadem pœna inuoluit. Faxit præpotens Deus, vt ea hominum lues principum & magistratùs negligentia & dissimulatione non maiora indiès accipiat incrementa, & rebus Christianis maximam adferat cladem & calamitatem. Iam enim non paucis Germaniæ locis licet eis impunè degere, atque sensìm apud Catholicos quoquè in magnas vrbes irrepunt, & sic paulatìm coalescunt & augescunt magno Reipublicæ detrimento. *Anabaptistæ inuadunt Amsterodamum.*

Hoc anno 8. Idus Ianuarij in Anglia diem vitæ extremum clausit optima & constantissima Herois Catharina, quam rex Angliæ Henricus VIII. malè persuasus, à se separârat, cùm iam viginti annis eam in matrimonio habuisset. Ea quidem post diuortium illud infaustum, se contulerat in Comitatum Bedfordiensem ad villam regiam, quam appellant Kymbalton, cælo parùm salubri sitam: vixitque illic admodùm religiosè & sanctè, magnoque animo illam separationem fortitèr perferens, quanquàm non dubium est, acres illam interdùm animi dolores sensisse, quòd videret regem parùm memorem salutis suæ, ipsa contempta, Annam Boleniam sibi copulauisse. At hoc mense & anno grauitèr laborans aduersa valetudine, misso ad illam ab Henrico rege Cæsaris Oratore, saluere iussa est. Porrò sexto pòst die sentiens mortem adesse pro foribus, vocat ad se ancillam non indoctam, eique ad regem dictat Epistolam in hæc verba: Domine mi Rex marite semper charissime, salue. Iam aduenit hora mortis *Catharina regina decedit.* *Epistola eius ad regem.*

meæ,

meæ, in quo temporis puncto amor facit, vt te paucis admoneam de salute animæ tuæ, quam debes cunctis mortalibus rebus anteponere, neglecta præ ea omni corporis cura, propter quam & me in multas miserias, & teipsum in solicitudines plures coniecisti: sed hoc tibi ignosco, ac Deus tibi ignoscat tam velim, quàm precibus pijs oro. Quod superest, commendo tibi filiam communem nostram, in quam (quæso) officium illud paternè totum conferas, quod ego à te aliâs desideraui. Prætereà precor summè, vti ancillas meas respicias, easque suo tempore benè locare nuptijs placeat: quod multum non est, cùm non sint nisi tres: & dare meis ministris stipendium debitum, atque in vnum etiàm annum ex tua gratia, benignitate, liberalitate futurum, nè deserti vel inopes esse videantur. Postremò vnum illud testor: Oculi mei te solum desiderant. Vale. His literis scriptis, eodem die mortua est. Facilè autem hinc liquet, quàm castè matrimonij iura coluerit etiàm in ipso diuortio, cùm se scripsit, nullum nisi Henricum petere. Rex certè literis his lectis, lachrymas tenere non potuit. Corpus optimæ principis ad Burgum Petri delatum, in cœnobio monachorum D. Benedicti, honorificè tumulatum est. Quidam vir impensè doctus annotauit huius optimæ & sapientissimæ reginæ dictum memorabile, quod huc adscribere visum est: Aiebat illa, se quidem temperatam & mediam quandam fortunam mâlle, quàm vel asperrimam vel lenissimam: alterutrum tamen optandum si esset, electuram citiùs tristissimam, quàm blandissimam: Infelicibus non deesse consolationem, fortunatissimis deesse mentem. Fuit hoc dictum verè pudici pectoris & sapientis, vt ait idem.

Apophthegma eius.

Eo ipso anno Carolus Cæsar inuictus, sentiens alieno in se esse animo quosdam Europæ proceres, non se deserit, sed vt erat mirabili prudentia, hostes suos anteuertere studet, vt sibi potiùs timerent, quàm ipsi bellum inferrent. Itaque in Africam ad opprimendũ Barbarussam expeditionem parat, honestissimis & Christianę Reipublicę vtilissimis ad id rationibus inductus. Galliæ rex nullam interìm fert opem, sed potiùs animo in Cæsarem alieno visus est esse, licèt eius sororem in matrimonio haberet. Neque ea res latuit Italos. Itaque & Genuenses & Florentiæ Dux Alexander sese egtegiè communiérunt, si quid fortasſis vellent Galli moliri.

Cæsar in Africam.

moliri. Porrò Paulus Pontifex aliquot triremes in Africanam expeditionem Cæsari misit subsidio, nolens deesse publicæ saluti & vtilitati. Interìm in Hispania magnus fit belli apparatus, adeò vt rumores de Gallo, Britannoque rege & Heluetijs sparsi, facilè extincti sint. *Apparatus belli.* Veneti ob fœdus ante annos triginta cum Baiazete Turcico Imperatore percussum, nihil ad hoc bellum contulerunt, huius sacræ expeditionis spectatores futuri potiùs quàm adiutores. Sed hoc quoquè quoddam fuit auctarium calamitatum afflictæ Reipublicæ. Porrò vniuersa Hispania in hoc bellum egregiè incubuit. Andreas Auria ob singularem fidem & rerum maritimarum peritiam, à Cæsare suorum consiliorum factus conscius, ingentem comparat classem, in qua erat quadriremis vna, quæ Cæsarem ipsum veheret, cuius remiges omnes sericis erant vestiti tunicis, & ipsa nauis multò ornatu longè elegantissima. *Classis Cæsaris.* Paulus Pontifex Andreæ Auriæ dono misit ensem solenni ritu consecratum, cuius erat gemmis ornatus capulus, multaq́; alia eiusdem gladij insignia ornamenta. Misit etiàm pileum è villoso serico margaritis Phrygio opere depictũ. Eiusmodi verò munus dari solet magnis regibus: nec tamen immeritò datum est Andreæ Auriæ, maritimis contra Turcas, Mauros, & piratas bellis clarissimo duci. Ea res strenuum alioqui senem magìs etiàm ad res præclarè gerendas incitauit. Interìm Mediolani Cæsar reliquit Antonium Læuam, virum in rebus bellicis propè incomparabilem, qui sua diligentia res Italiæ tueretur. Porrò Paulus Pontifex ad Centumcellas subsistens, indè benè precatus est exercitui in Africam traijcienti. *Pontifex benè precatur classi.* Venit autem ad Cæsarem etiàm Ludouicus Lusitaniæ regis germanus frater, cuius sororem in matrimonio Cæsar habebat, cum classe vigintiquinque nauium, in quibus pręter nautas descripti milites erant ad duo millia. Inter nauigandum verò accidit casus inopinatus. *Periculũ Cæsaris.* Quadriremis prætoria, qua Cæsar vehebatur, hæsit in vado sabuloso, eratque res plena periculi, nisì quòd Andreas Auria, mirabili industria celerrimè ex illo arenæ tumulo nauim curauit extrahi. Mouit ea res non parùm Cæsaris animum, qui sciret patrem suum Philippum in simile discrimen coniectum, minimè euasurum fuisse, nisì grandi miraculo ingens fluctus nauim, qua vehebatur, vltra sabuli tumulos extulisset. Tota autem hæc Cæsaris classis septingentis ferè naui- *700. naues.*

 bus

bus constitit. Barbarussa vbi certò comperit, Cæsarem ipsum in classe aduehi, vehementer animo angi cœpit. Non enim putârat Barbarus Cæsarem tam difficile & periculosum in sterili & sabuloso ac omnis penè aquæ indigo solo, solstitialibus præsertim diebus, bellum suscepturum, sed illud potiùs per suos duces administraturum. Hortabatur nihilo minùs suos, vt se viros præberent, nec de victoria quicquam ambigerent: inprimis autem, vt Guletæ defendendæ fortissimam operam nauarent. Est autem Guleta turris lateritia, circùm adiectas habens munitiones, eamque Barbarussa multis tormentis egregiè instruxerat. Vbi tota classis ad ancoras constituta fuit, Cæsar iussit milites scaphis se in continentem transferre: quod adeò compositè factum est, vt mox Barbari omnes, nullo commisso prælio, è littore profugerint, nostrorum bombardas minimè ferentes. Descendit & Cæsar ipse in terram, bonæ spei & multæ alacritatis plenus, non suis, sed præpotentis Dei viribus innixus, qui hauddubiò illius & fautor & protector erat. Missi sunt autem, qui explorarent omnia. Ibi tum Numidæ, velox, insidiosum & summi laboris militum genus, vbiquè nostris sese offerebant valdè infestos, sagittis, iaculis, lapidibus incautos atrocitèr vulnerantes. Verùm Cæsar eorum feritate nihil deterritus, licèt amici graues à tam præsenti periculo eum reuocare niterentur, cum paucis exploratum iuit, vndiquè volitantibus Numidis, quos ille mira animi constantia contempsit. Pugnatum est intereà aliquotiès, irrumpentibus Barbaris in nostros, & modò illi, modò nostri victores abiêrunt, donèc tandèm paucos post dies Cæsar omnem vim expugnandæ Guletæ adhibere constituit. Iam enim militum corpora morbis vexari cœperant, quòd interdiù vehementissimo solis ardore torrerentur, noctibus verò nimio cæli rore perfusa, propemodùm præ frigore rigere viderentur. Huc accedebat, quòd Barbarussa ingentes Numidarum copias mercede conductas in dies expectabat, quorũ aduentũ Cæsar anteuertendũ putauit: & quanuis Cæsar insigni pietate ægris opem ferret rebus necessarijs abundè suppeditandis, tamen in arenoso solo vix vlla dabatur copia dulcis aquæ, ità vt tũ sani, tũ ęgri ex acrioribus pomis siti vtcunquè mederi cogerentur, quæ res non erat commoda valetudini. Itaque Cæsar bonis auibus ad Idus Iulias iussit tormentorũ omnem

Guleta.

appa

apparatum ad Guletam oppugnandã adhiberi. Andreas Auria à mari eius munitionis diuerberandæ negocium suscepit. Tum verò ab aurora vsque ad meridiem tanta tormentorum vi is locus est oppugnatus, vt non modò concuti tellus, sed tota passim hiscere videretur: porrò mare, paulò antè tranquillum, mirabilitèr concitari & exæstuare atque feruere cerneretur: cælum autem ipsum, densissima fumi caligine omnium oculis eriperetur. Ea vi turris cũ suo antemurali penitùs prostrata, & munitiones omnes latè disiectæ, non omninò difficilem nostris inuadendi aditum præbuerunt. Vt verò animis magìs incalescerent, quidam monasticæ vitæ professor ligneam crucifixi Seruatoris imaginem præferebat. Ibì iubente Cæsare alacritèr nostri milites in Barbaros irruperunt, nihil morati tela omnis generis & missilem ignem tenaci flamma armis adhærentem, quæ ab illis in subeuntes conijciebantur. Quamobrèm territi, fuga sibi consulunt immanes Barbari, quorum non pauci in illo itinere cæsi & in stagnum detrusi perierunt. Porrò paucis è Cæsaris exercitu desideratis, tormenta omnia & tota Barbarussæ classis, quæ intra Guletæ fauces subducta fuerat, in ius victoris Cæsaris concessit, magno quidem Cæsaris commodo & voluptate, sed summa Barbarussæ & sæuissimorum piratarum detrimento, qui acerbissimè ferrent sibi totius nauigationis & maris facultatem ereptam. Illi verò qui è Guleta profugerant, vbì Tunetum ad Barbarussam venère, ab illo contumeliosè primùm accepti, sed mox repressa ira, ad audendum fortitèr animati sunt, quòd Afrorum & Numidarum auxilia iam appropinquarent.

Guleta oppugnatur.

Guleta expugnatur.

Dum hæc geruntur, in castra Cæsaris venit Muleasses rex Tunetanus, quem Barbarussa è regno exturbârat. Fuit is procera statura, suffusco vultu planeque virili, sed admodùm strabus. Vbì Cæsaris dextram deosculatus est, more patrio humi collectis cruribus, sedit in tapete substrato, & per interpretem supplex petijt ab Imperatore restitui sibi paternum regnum, multam eo nomine pollicẽs Cæsari fidem, & id genus alia. Cæsar illi omnia liberalitèr daturũ recepit, hortans vt nõ Punica, sed integra fide promissis staret. Erat in illo Barbaro & Mahometanę stultitię ꝓfessore rege magna tũ bellicę exercitatiõis, tũ rerũ cęlestiũ ex Auerrois disciplina peritia. Iussit aũt Cęsar tẽdi ei tabernaculũ, & hospi-

Muleasses rex.

hoſpitali liberalitate tractari hominẽ. Idem aũt ipſe in Cæſaris exercitu præcipuè mirabatur numerũ atq; ordinem tormentorum, & incredibilem in foro rerum venalium omnis generis copiam, & militum res neceſſarias ementium modeſtiam ac tranquillitatem. Ab illo verò multa didicêre duces exercitûs, quæ Cæſari magno vſui fuêre ad oppugnandum Barbaruſſam.

Guleta expugnata, Cæſar ad Tunetum iter intendit. Interìm verò dum multa ſecum animo reputat, & omnia diligentèr expendit, commiſſa ſunt varia cum Numidis prælia. Solent Numidæ ferocitèr aduolare, & rurſùs mira vafricie, ſi premantur, fugam arripere, vt inſequentes longiùs proliciant: tum verò conuerſis armis, paucos multi circunſiſtere, & nullo negocio trucidare. Cæſar vbì animaduertit Hiſpanos à Numidis in pugna quadam premi, acritèr cum grauis armaturæ equitibus in Barbaros inuectus, eos in fugam præcipites egit: eoque die non ſolùm ſtrenui ducis, ante alios armatus in acie conſiſtens, ſed etiàm fortiſſimi militis officium præſtitit, ciuicamque coronam meruit, Andrea Pontio equite nobili ab hoſtibus circunuento, & ſua ope liberato. Erant per id tempus quidam togati homines, qui Cæſarem hortarentur ad maturè diſcedendum ex Africa, quòd iam ſatìs multa laude potítus eſſet, Guleta expugnata & piratis egregiè edomitis: verùm illos Cæſar graui oratione, vt erat vir longè prudentiſſimus, pręclarè compeſcuit, Guletam autem rurſùs communiri iuſſit, impoſito plùs mille Hiſpanorum præſidio. Indè Tunetum versùs promotus eſt totius belli apparatus. Cæſar Vaſtium eo bello, eaque præſertìm die, qua cum hoſte confligendum erat, Imperatorem pronunciârat. Habebant Itali, Hiſpani, Germani, ſinguli ſuos duces, qui eos hortarentur: verùm Cæſar ad omnes ordines adequitans, alacri vultu & ingenti fidutia hortabatur, vt fortitèr contra Chriſti inermes inimicos decertarent, prædæ loco ipſos habituros vrbem locupletiſſimam. Dici vix poſſit, quantùm ea Cæſaris alacritas inflammârit militum animos, ità vt intolerabiles labores, præſertìm ſitis moleſtias, fortitèr pertulerint, licèt quidam ægrè in officio contineri potuerint, quos tamen Cæſaris præſentia & ſeueritas ad ſanitatem citò reduxit. Vt enim erat natura clementiſſimus, ſic etiàm vbì res poſcere videbatur, non deerat illi Imperatore digna ſeueritudo.

Numidarum mores.

Guleta inſtauratur.

Iam

Iam ad Tunetum propinquabat exercitus, & eccè Barbaruſſa immenſas Barbarorum copias in aciem producit, quæ centum millia hominum exceſſiſſe feruntur. Tum verò Vaſtius, quem (vt dixi) Cæſar Imperatorem eo bello eſſe voluit, antequàm cum hoſte manus confererentur, ſic ait ad Cæſarem: Iure meo vtens, iubeo vt hinc abſcedas ad mediam aciem, vbì ſunt vexilla, nè fortuitò incidentis pilæ caſu vniuerſa communis fortunæ ſalus, vnius hominis periculo, inexpiabile ſubeat diſcrimen. Cæſar ſubridens, metu vacuum eum eſſe iubet, quandò nemo Auguſtorum Cæſarum tormento ſublatus eſſet: at nihilo minùs pro ſua ſingulari modeſtia dictis illius obtemperans, confeſtim quò iuſſus erat, abſcedit. Indè ſigno pugnæ dato, tanto impetu noſtri in Barbaros irruperunt, vt trecentos ſclopetis peremerint ante conflictum, reliquos omnes in fugam coniecerint, tormentaque ab illis relicta ceperint, præ dolore & ira dentibus frendēte Barbaruſſa, & cum Turcis Tunetum properante. Erant Tuneti multa millia captiuorum Chriſtianorum. Hos omnes ille immanis Barbarus, circumpoſito puluere tormentario, in carcere concremare voluit. Verùm dehortante quodam inſigni pirata, ſententiam mutauit. Eius autem crudelis conſilij fama iam in carcerē peruolârat miſericordia duorum libertorum, Franciſci Hiſpani & Vincentij Dalmatæ, qui licèt Barbaruſſæ eſſent alumni, tamen inſigni pietate permoti, patefacto carcere, inſtrumenta, quibus catenas frangerēt, miſeris illis obtulēre. Mox ruptis catenis, nudi homines ſaxis aliiſq; correptis rebus Turcas inuadunt. Fugiunt ex arcæ Turcæ. Chriſtiani captiui totam arcem occupant, aliquot cæſis Turcis: regios theſauros omnes, omnem commeatum & arma intercipiunt, & è ſumma arce Chriſtianis dudùm ablatum vexillum expandunt, vt Cæſari & eius exercitui captam arcem ſignificent. Barbaruſſa ad arcem reuertitur, falſis dijs ſuis crebrò maledicens, & nimio furore percitus, apertaq; ianua ſupplex & propè lachrymans orat Chriſtianos, vt ipſum intrò cum ſuis recipiant, cunctis libertatem pollicitus. At illi certatìm in eum ſaxa conijciunt, ità vt totus præ ira inſaniens, rebus deploratis, cum ſeptem Turcarum millibus, turpi arrepta fuga Hipponam, vbì olìm D. Auguſtinus incomparabilem egit Epiſcopum, properaret. Ea re cognita, Cæſar propius vrbem caſtra mouet, cui Magiſtra-

Exercitus Barbaruſſæ.

Congreſſus pugnæ

Captiui occupant arcem.

Barbaruſſa fugit.

tus claues deditæ vrbis obtulerunt, id enixissimè obsecrantes, nè militem intra vrbem admitteret. Ad id Cæsare cunctantiùs respondente, milites fremente & omnis moræ impatientes, vel iniussu Cæsaris certatim in oppidum irruunt, frustrà deprecante Muleasse. Et ipsi quidem Cæsari vehementèr suspecta erat Punica fides, vt non sinè causa cunctantiùs preces Tunetanorum admisisse videatur. Nam stipendium per Muleassem promissum, astutè & vafrè protrahebant, visuri qui Barbarussæ successus forent. Primus cum parua manu ad arcis portam accessit Vastius, quem Christiani paulò antè captiui, gratulabundi exceperunt. Arce in potestatem redacta, milites agminatim irruunt in vrbē, Itali & Hispani in prædas inhiant, Germani Mahometano sanguine fundendo sitim suam explent, nulli omninò parcentes neque ætati, neque sexui: quæ res permouit Cæsarem, vt proposito edicto capitis pœnam minaretur omnibus, qui Tunetano ciui vim intulissent. Cæsar arcem ingressus, captiuis Christianis libertatem & nauigia atque commeatum, quibus in patriam redirent, promittit. Porrò Francisco & Vincentio Barbarussæ alumnis, qui rumpendorum vinculorum authores miseris fuerant, pecuniam ac vestem largitur. Tria præcipuè in arcis Tunetanæ direptione Muleasses deplorauit, Arabicos inprimìs codices antiquissimos, qui non modò disciplinas omnes, sed etiàm superiorum regum historiam, & Mahometanæ superstitionis interpretationem continerent, quorum Muleasses iacturam tulit grauissimè. Secundò vnguenta & aromata odoris incomparabilis, ambram, moscum & zibetum, quæ plumbeis loculis & arculis eburneis asseruabantur, & neutiquàm vulgaris erant precij. Tertiò pigmenta & colores varios & admodū preciosos, quos milites dissipatos conculcârant: multùm illic lazurij, multùm cocci & laccæ Indicæ perijsse dolebat Muleasses. Inuenta quoquè sunt in arce arma & ocreæ Gallorum equitum, qui ante annos trecentos cum Ludouico rege Tunetum obsederant.

Tunetum diripitur.

Dum hæc geruntur Tuneti, Barbarussa venit incolumis Hipponam, & ibi triremes quatuordecim in stagno demersas, celerrimè educit, seque egregiè munit. Interim missi ex nostris, qui eius iter impedirent, cùm parùm essent rei naualis periti, re infecta, ad Cæsaris exercitum redierunt, nec sinè magno Christiano-

Barbarussa abit Byzantiū.

rum detrimento illi sæuissimo piratæ ad Algieram primò, mox ad Byzantium elabendi ingens spatium præbuêre. Ea res vehementèr commouit Andream Auriam, ità vt non planè desperans se hostem posse consequi, Hipponam contenderit: porrò non inuento Barbarussa, vrbem cepit, muros destruxit, arci præsidium imposuit, quam tamē Cæsar paulò pòst iussit funditùs euerti. Deindè Muleassem Cæsar regem Tunetanum pronunciat, tributum imponit annuum falcones duos & totidèm è Numidia velocitate conspicuos equos, ea conditione, vt Christianis amicus, Turcis hostis, Cæsari addictus sit, & Hispanis, quos Guletæ ampliùs mille præsidij loco imponebat Cæsar, stipendiū persoluat.

His gestis, Cæsar ab Africa soluens, cum tota classe Siciliam contendit. Ibì triumphali pompa exceptus, & passim pecunia donatus, indè Neapolim peruenit. In ipso itinere nunciata ei est mors Francisci Sforciæ, qui non ità pridèm Christianam Christierni regis Danorum filiam duxerat. Eius mors nouos in orbe Christiano, Gallis Mediolanum pertinacissimè repetentibus, tumultus & clades excitauit, hæreticis interìm mirè exultantibus, quòd non deesset Carolo Cæsari Christianus rex, qui eum suis armis ab ipsorum coërcitione retardaret. Quanto satiùs fuerat, Mediolanum vel terræ hiatu absorptum, ab hominum conspectu penitùs tolli, quàm eius causa Christianum orbem tot mala perpeti? Putant plerique potentes, se ingnem sibi comparare gloriam, si ius suum, quod tamen plerunquè vel incertum habent, vel etiàm nullum se habere non sunt nescij, egregiè tueantur, etiamsi interìm totus debeat perturbari & perire orbis. Sed huiusmodi studijs non valdè magnam sibi laudem parant apud cordatos & Christianæ pietatis amantes. Verùm hæc Deus iustus iudex iudicabit, nos ad alia transeamus. *Cæsar venit in Siciliam.*

Sub huius anni finem Saxoniæ Elector ex Austria, vbì Ferdinandum regem conuenerat, domum proficiscens, Pragæ appellatus est à legato Pontificio Petro Paulo Vergerio, qui illi Pontificis sententiam de Concilio indicendo, itemque de loco Concilij indicauit, simul etiàm de sententia Cæsaris & Ferdinandi regis certiorem eum reddidit, quòd eis non displiceret Mantua, quam Pontifex Concilio destinâsset. Saxo respondit, se cum socijs Smalcaldici fœderis deliberaturum. Decembris die 26. ex Conuentu Smalcaldico respon- *Legatus Pontificis agit cum Saxone.*

derunt Proteſtantes inter cætera, ſibi Mantuā non placere, neque perpeſſuros ipſos, vt in concilio Pontifex ſua authoritate vtatur, quòd ille ſit ipſorum aduerſarius, qui dogmata ipſorum damnârit. Itaque eum iudicem eſſe non poſſe, ſed ex voluntate Cæſaris, regum & principum deligendos idoneos viros, qui iuxta verbum Dei cauſam cognoſcant, atque definiant. Idoneos autem viros vocant hauddubiè Luterum, Melanchthonem, Bucerum, Pomeranum, & id genus alios apoſtatas monachos, quos certum erat hæreſios nomine damnatos eſſe, & vel maximè reorum perſonā ſuſtinere, atque ideò nulla ratione poſſe ſententiā pronunciare. Atque ideò Proteſtātes Concilium quidē ſe vehementèr optare & expetere dixerunt, ſed à ſuis Concionatoribus malè perſuaſi, tale Conciliū petiērūt, quale nulla vnquàm ætas verum & legitimum eſſe putauit. Cùm verò verbum Dei alitèr Luterus, alitèr Zuinglius, alitèr Anabaptiſtæ, alitèr Zuencfeldius, alitèr Seruetus exponant, quis vnquàm ſanæ mentis ex ſola verbi Dei litera, non adhibita Catholicæ Eccleſiæ interpretatione, aliquid certi in Concilio ſtatui poſſe credat? Ità his tergiuerſationibus nouorum Euangeliſtarum ſiue dogmatiſtarum id apud Proteſtantes Magiſtratus effectum eſt, vt Concilium nullum admittere velint, cui Pontifex ab omni antiquitate recepto more præſideat, & ipſam quoquè Synodum Tridentinā, cui grauiſſimi & longè doctiſſimi viri interfuēre, non magnipendant. Sed abſit, vt Eccleſia Dei alium habendorum Conciliorum modum à Sectarijs accipiat, quàm ipſi traditus eſt ab Apoſtolis & Apoſtolorum ſucceſſoribus. Quòd ſi verò ex ſectariorum ſententia mutanda eſt Synodorum habendarum ratio, iam facilè quidlibet obtinere illi poterunt: Sed ità tamen, vt aliud ſtatuat Synodus Luterana, aliud Zuingliana, aliud Anabaptiſtica, aliud alia nupèr natorum ſchiſmatum. Porrò in hoc Smalcaldico Proteſtantium Conuentu fuit etiàm Galliæ regis legatus. Rex ille Germanorum Principū captauit gratiam, vtpotè qui iam bellum in Italia gerere decreuiſſet; atque interìm nihilo minùs in regno ſuo ſeueriſſima ſumpſit ſupplicia de nouorū dogmatū aſſertoribus vel ſectatoribus. Itaq; quòd Luteranorū Principum captauit beneuolentiam, ſuì aduersùs Cæſarem communiendi cauſa id fecit, non quòd illorum religionem probaret; & rursùs Luterani in eius ſe amicitiam eadem omni-

Conciliū non recipiunt Euangelici.

Gallus captat amicitiam Germanorum.

omninò ex causa insinuabāt, alioquì propter diuersam religionem non magnoperè addicti Gallis. Timebant enim vtriq; Cæsaris potentiam, atq; ideò modis omnibus communire se studebant.

Hoc tempore Zuingliani Tigurini, offensi scriptis quibusdam Luteri & complicum eius, præsertìm quòd scripsisset Luterus Oecolampadium subitò à diabolo præfocatum expirâsse, synodum Tiguri cōuocant sexta Augusti ministrorum Euāgelij sui ex vrbe & agro Tigurino, vbì definitum est, Apologiam Latinè & Germanicè edendam contra Luteri & gregis eius calumnias. Sed hoc tam egregij conuentûs decretum vnus Vuolffgangus Capito Argentoratensis ecclesiastes Zuinglianus, impediuit ad tempus non longum. Interìm Luterus 5. Octobris scribit ministris Argentinensibus, se non alieno esse animo à concordia: itaq; hortatur vt synodum indicant, in qua de illa tractetur. Mira res. Nolunt isti Romano Pontifici licere conuocare Synodum, & interìm ipsi tam multas cogunt synodos authoritate prorsùs nulla. Istas imposturas indoctum vulgus nō aduertit, Principes alijs occupati, non satis considerant, & ità impunè faciunt noui dogmatistæ quicquid libet. Conuenerūt igitur Arouiæ, quod est oppidum ditionis Bernensium, quinq; Euāgelij Zuingliani prædicatores, qui tutissimam aliquam formam conscriberent concordiæ cum Lutero ineundæ. O miseram Europam, quæ non videt, quid sub prætextu Euangelij moliantur horum temporum pseudeuangelistæ. Si à Deo missi sunt, vt iactitant, cur non idem docent? cur tam atrocitèr inter se digladiantur? An non meritò pereunt, qui tales duces sequuntur?

Synodus Zuinglianorum Tiguri.

Synodus alia Arouiæ.

Hoc quoquè anno & apud Cæsarem & Ferdinandum regem impensè laborârūt Protestantes, vt fas non esset Cameræ Iudicibus tueri causam Catholicorum, quibus ipsorū facultates essent sub religionis prætextu ereptę. Id quidem certè durum fuit, & non multùm à barbara feritate alienum, monasteriorum & Cleri bona diripere, nec tamen patére miseris perfugium ad Imperij iudices, quorum authoritate possent ius suum obtinere. Quid verò faceret vel Cæsar, vel Ferdinādus, cùm & Gallus minimè quiescendum sibi putaret, & Protestantes iam vsqueadeò viribus creuissent, vt si quid minùs impetrâssent, facilè vi extorquere posse viderentur? Interìm valdè quiritabantur Euangelici, si quid à Ca-

Protestātes volūt silere Cameram.

meræ Iudicibus contra ipsos hoc nomine decretum fuisset, & tamen ferre nolebant, vt de suis iniurijs quererentur Ecclesiastici, vel res suas repeterēt. Atq; hæc quidem & id genus alia vocantur purum Euangelium, pura doctrina, purum verbum Dei. Sic olim Iulianus apostata fertur dixisse cuidam locupleti Christiano: Christus vester in Euangelio præcipit, vt relinquatis omnia: Da ergò mihi facultates tuas cōuenienter Christi Euāgelio. Sed non præcepit Euangelium, ait Christianus, vt diuitibus, sed vt pauperibus res nostras largiamur. Porrò Luteri Euangelium non hortatur, vt tua relinquas, sed permittit etiàm, immò & præcipit, vt aliena tibi vsurpes. O prodigiosam rerum omnium in deterius mutationem. Olim Germani Principes, Augusti Cæsares, celeberrima pasśim in Germania collegia, episcopatus, Cœnobia fundârunt, & amplissimis reditibus donârunt: hodiè ea multis locis vastata, diruta, dissipata cernuntur: nec tamen licet extrema calamitate affectis, ius suum prosequi.

Matt. 19.

Hoc anno Bruxellis nubit Dorothea Christierni Danorū regis filia Friderico Principi Palatino, qui hoc nomine quandoquè ius sibi vendicauit in Daniæ regno: quod tamen, Cæsare multis bellis implicito, non est satis prosecutus. Et Cæsar quidem, si nō defuisset opportunitas, videbatur Friderico in eius regni iure repetendo opem laturus.

Facinus atrox.

Eodem anno in Ducatu Vuirtēbergensi caupo quidam hospitibus carnes porci, rabidi canis morsu infestati, edendas proposuit parùm hospitalitèr. Vbi homines eius rei ignari carnes comederunt, mox versi in rabiem, mutuis se morsibus lacerârunt,

Gallus petit Mediolanensem principatum.

Hoc ipso anno è rebus humanis ablato Francisco Sforcia, Gallorum rex à Cæsare petijt sibi concedi Mediolanense Imperium. Verùm Cæsar nō ignarus, quantum ex ea ditione ipse cōmodi haberet, tum etiàm non immeritò veritus, nè opulentissima Italiæ parte potentissimo Galliæ regi permissa, ille non contentus eo imperio, etiàm aliena, sua præsertìm regna, mox inuaderet, quod superiores Galliæ reges fecisse meminerat, nullis precibus adduci potuit, vt Mediolanensem principatum Gallo concederet. Ea res nouas rerum perturbationes peperit, vt iam suprà attigimus. Porrò nè Franciscus rex in Cæsarem primus arma vertisse videretur, Sabaudiæ principem auunculum suum sibi inuadendum statuit,

ſtatuit, vt eius ditionibus in poteſtatem redactis, expeditum in Italiã iter haberet. Porrò eius principis coniunx, vxoris Cæſaris germana ſoror erat. Eius belli cauſam hãc prætexebat Gallus, quòd Sabaudus nollet ipſi Niceam Prouinciæ vrbem, perſoluta pecunia, qua olim à Gallis oppignorata fuerat, reſtituere.

ANNO igitur 1536. ineũte vere aut circitèr, magnis copijs Sabaudi Principis ditionem Galli inuadũt, multaq; loca Duci deſtituto ab omnibus eripiunt, & niſi Antonius Læua Cæſaris Dux egregius valida manu eis occurriſſet, Vercellas, quas obſidione premebant, & multa alia miſero principi facilè eripuiſſent. Et nè quid illi ad ſummam calamitatem deeſſet, etiàm Bernates Heluetij ad Lemanum vſq; lacum, quæ illius erant, vi abſtulerunt. Cauſa hæc erat: Geneuenſes Zuinglianum dogma complexi erant. Eſt autẽ Geneua ferè in medio regionis Sabaudicæ. Princeps igitur, tum Zuingliani dogmatis profligandi cauſa, tum alijs rationibus permotus, Geneuã obſidet. Geneuenſes ſociorum Bernatum fidem & opem implorant. Illi nolentes ſocios negligere, bellũ Sabaudo faciunt, multaque illi auferunt. Ità & à Gallis & ab Heluetijs oppugnatus, ad Cæſarem confugit, qui tum ex Africana victoria reuerſus, vbiquè in Italia ſummo omnium ſtudio & maxima pompa excipiebatur. Neapoli quidem amœniſſima in vrbe hyemabat, vbi tum filiam notham Alexandro Medici celebratis nuptijs in matrimonio collocauit, eximia cum laude veræ ac integerrimę probitatis, quòd fidem Clementi Pontifici datam, licèt is iampridèm exceſſiſſet è viuis, inuiolatam ſeruaret, nihil permotus quorundam Florentinorum patriciorũ precibus, qui ei quotannìs grandem auri ſummam offerrent, ſi repudiato Alexandro, priſtinam ciuitati libertatem reſtitueret.

Galli inuadũt Allobroges.

Itémque Bernates.

Nuptiæ principis Florentini

Sub id tempus Hippolytus Medices, qui Alexandri erat frater patruelis, quorundam adulationibus deprauatus, licèt ampliſſimo eſſet Cardinalatûs titulo, opulentiſq; ſacerdotijs, multiſq; opibus inſignis, adſpirare cœpit ad Hetruriæ principatum, eiuſq; obtinendi cauſa necem Alexandro molitus eſt: ea in re vſus fertur opera cuiuſdam magni viri. Sed Alexander inſidias depræhendit, ſcripſitque Paulo Pontifici, qui ex Hippolyti familia quendam eius facinoris conſcium compræhendi iuſſit.

Hippolytus Medices adſpirat ad principatum.

iussit. Ea re territus Hippolytus, ex vrbe excessit: deindè ad animum rediens, tam immanis sceleris ductus pœnitentia, cum Alexandro in pacem redire studuit. Itaque Cæsarem, qui tum in Africa erat, adire omninò voluit, sed à Prorege Siciliæ negata ipsi naue, in quodam oppido agri Fundani consilij inops substitit, ibique febre pestilēti correptus sexto die obijt, iuuenis longè omnium elegantissimus, rebusq; omnibus florentissimus: scilicet vt insani mortales discant nullis neq; corporis & ætatis viribus, neq; quantunlibèt amplissimis opibus fidere, neq; vitæ huius voluptatibus, sed vni viuo & vero Deo totos sese dédere, cùm in hac vita tam sint incerta & caduca omnia, vt ne puncto quidem temporis certa nobis sit huius lucis vsura. Porrò Cæsar cùm esset Neapoli, certo nuncio didicit Barbarussam classe apud Algieram reparata, Byzantium abeūtem, & in itinere apud Mangonis portum Christiana vexilla præferentem, Mangonianos omnes in miseram seruitutem in Africam captiuos abduxisse. Dolebat illi immani piratæ, quòd tanta clade affectus fuerat expugnato Tuneto, noluitq; Christianis id omninò impunè cedere.

Idem misere perit.

Fœdus Cæsaris cum Venetis.

Intereà Cæsar multa vsus prudentia, cum Venetis fœdus percussit. Vt eam in rem Veneti propensioribus animis consentirent, non parùm in causa fuit, quòd sperarent Cæsarem principatū Mediolanensem alicui traditurum. Nam neq; Cæsarem, neq; Gallum æquo ferebant animo tam opulenta Italiæ ditione potiri, sed infirmiorem volebant, cuius vires & potentia ipsis neutiquàm formidolosa foret. Deindè Cæsar per Ferdinandum fratrem & amicos principes in Germania militem conscripsit. Interìm verò Nonis Aprilibus Romam venit, ingenti triumpho exceptus tum à Clero, tum à populo.

Cæsaris preclarū facinus.

In Cœna Domini lauit pedes duodecim pauperum singulari pietatis affectu, & non mediocri admiratione eorum, qui huic spectaculo intererant. Lotos verò, egregijs donatos muneribus, nempè omni argenti abaco mensæ illato, à se dimisit. Fuit in illo principe, vt antè diximus, modestia & humilitas incredibilis, amica & grata prępotenti Deo, qui superbis resistit, & humilibus dat gratiam. Quatriduo autem Romæ moratus, pridiè quàm indè abscederet, grauissima & ardenti oratione regem Franciscum, circunstante Pontifice & Cardinalibus, multorumq; principum Legatis, perstrinxit, quòd fœdus

Iacob.4.
1 Pet.5.
Oratio Cæsaris.

fœdus abrupiſſet, & totum ferè terrarum orbem contra ſe concitâſſet. Demùm is exitus orationis fuit, vt ſe paratum diceret cum Frãciſco ſingulari certamine de ditionum iure contendere, vt reliquo Chriſtiano ſanguini parceretur. Erat tum commotus Cæſar calamitate Caroli Sabaudiæ principis, nec Iohannem Lotharingiæ Cardinalem, qui à Franciſco pacis cõciliandæ cauſa ad eum miſſus apud Senas poſteà ipſum conuenit, admittere voluit, totus iam ad bellum regi inferẽdum intentus. Pontifex verò Cęſarem complexus, orauit vtì nè vel non iniquo dolori plùs tribueret, quàm clementię & pietati. Cæſar deindè, reiectis Galli legatis, Senas proficiſcitur, honorificentiſſimè à Senenſibus exceptus, oblatis vrbis clauibus, cum hymnis ad ædem ſummam deducitur. Poſt Florentiam abit, & Alexandri generi ſummo ſtudio colitur: quem hortatus eſt, vt ab inſidijs ſibi caueret, non ignarus quòd ea in vrbe principem ageret, quæ omnis iugi impatiens, immodica cupiditate ad libertatem ſempèr adſpirâſſet. Atq; vtinàm Alexander ijs monitis diligentèr obtemperâſſet, quæ à grauiſſimo & experientiſſimo Imperatore non temerè illi promebantur, non tam horrẽdum vitæ ſuæ exitum habuiſſet. Sed de hoc ſuo loco.

Cæſar venit Senas.

Florentiã.

Cæſar deindè apud Lucenſes quoquè triduo moratus, maximum eius vrbis ſtudium, propenſionem, liberalitatem eſt expertus. Poſteà ad Antonium Læuam peruenit, qui parùm tempeſtiuo cõſilio, diuerſum hortantibus Daualo Vaſtio & Ferdinando Gonzaga, Cæſarem impulit, vt in Prouincia Gallo bellum inferret. Egerat iam Antonius cum quibuſdã, vt Maſſiliam Cæſaris exercitui proderent, ſed ea res ſucceſſum nõ habuit. Deniquè eò tandèm res redijt, vt ex inſperato ſuperuenientibus Heluetiorum viginti millibus ad Franciſcum regem, & iam morbo caſtra Cæſaris vehementèr affligente, Cæſar re infecta Genuam redierit, interìm in Gallijs mortem oppetente Antonio Læua. Atq; eodem tempore exercitus, quẽ Maria Cæſaris ſoror, virilis animi fœmina, in Belgis conſcriptum, duce Henrico Naſſauio ad Peronam Gallorum vrbem duxerat, in Belgas reuerſus eſt. Magnus quidem Pariſienſes timor inuaſerat, tantis copijs in Gallias penetrantibus, adeò vt iam vrbi muniendæ incumberent. Intereà verò nouo in Italia conſcripto milite, Gallus Genuam occupare mirabili aſtutia nititur: ſed is conatus fruſtrà fuit. Porò

Lucam.

Cæſar fruſtrà tentat Maſſiliam.

Paulus

Paulus Pontifex missis tum ad Cæsarem, tum ad Franciscum regem Legatis è cœtu Cardinalium, ad pacem hortatus est, & licet id non impetrârit, specimen tamen eximiæ pietatis de se præbuit, functus optimi Pontificis officio.

Delphin⁹ excedit è viuis. Dum ità in Gallijs bella feruent, Franciscus Delphinus Galliæ regis primogenitus, incredibili totius regni dolore ex hac luce morbo subitario subtractus est. Erat is quoquè iuuenis annos natus octodecim, eximijs præditus ornamentis, in ipso ætatis & fortunæ arridentis flore positus: tam inopinato casu admonens mortales omnes conditionis suæ, vt eius semper memores, quemadmodùm sapientissimè hortatur D. Augustinus, omnem diem, supremum putent vitæ suæ diem, & sic Deo placitos mores ad extremũ vsque perducant diem. Sed hæc quis persuadeat hominibus? Erant qui dicerẽt, veneno interijsse pręstantissimum iuuenem, & eo nomine quidam Sebastianus Montecuculus in quæstionem raptus, cùm se id crimen doloris impatiens admisisse fateretur, ab equis in diuersa nitẽtibus discerptus perijt. Verùm is præcipiti suspicione appetitus, victus doloribus, vt alij volunt, crimen à quo erat alienus, ità fassus est, vt Antonium Læuam & Ferdinandum Gonzagam eius sceleris authores diceret. At illi viri egregij detestabile facinus à se depulerunt, nullis præsertim veneni indicijs in extincti corpore existentibus, & affirmantibus plerisque ex pilæ ludo immodico æstuantem, ac sudore diffluentem Delphinum, nimìs auidè aquam potâsse, eaque re sibi mortem conciuisse, obruto natiuo calore.

Conuẽtus Vuittenbergensis. Hoc anno cùm pessimè audirent Luterani & Zuingliani cõcionatores ob dogmatum discordiam, rursùs quandam inter se concordiam sarcire conati sunt, idque in Synodo Vuittenbergensi in ædibus Patriarchæ & Euangelistæ Luteri. Sed cùm verissimè dicat Sapiẽs, *Prou. 13.* Inter superbos semper sunt iurgia: concordia illa simulata fuit, non syncera. Nec potuit suum habere effectum, quòd propter aliorum absentiam & absq; magistratuũ suorum consensu nihil statuere ausi fuêre: sed nec ipsa quidem illius egregij conuentûs acta in lucem edere sunt ausi, tametsi scripta erant. Fuit ille syncretismus *Cretensiũ mos.* quidam, qualis olim inter Cretenses, qui cùm perpetuò intestinis ac mutuis se bellis infestarent, vbì ab hostibus imminebat bellum, quandam inter se pacem conciliabant,

bant, vt iunctis viribus faciliùs hostes propulsarent. Ità etiàm Zuingliani cum Luteranis quandam simulabant pacem, vt signis infestioribus in Christi Catholicam Ecclesiam paritèr inueherentur. Atque in eo quidem inter ipsos conuenit, panem & vinū minimè transsubstantiari, vtque eo nomine Catholicos, qui diuersum docent, atrocissimè idololatriæ insimularent. Sed Ecclesia Dei hæreticorū calumnias irridens, in Eucharistia Christum viuum & verum Deum adorat cum omni antiquitate: & Christo ipso dicente, Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus, ijs verbis certissimam fidem adhibet, sciens non esse impossibile apud Deum omne verbum. In hoc enim tremendo Sacramento oportet omnia humani ingenij argumēta procùl abscedere, & vel maximè fidem exerceri, quæ tanto est maioris meritij apud Deū, quanto minùs rationibus fulcitur. *Matt. 26.* *Luc. 1.*

Hoc anno multas Synodos habuêre Zuingliani, quatuor Basileæ, vnam Tiguri, & generalem quandam, si dijs placet, apud Bernates, cui interfuerunt ex pagis & vrbibus coacti 300. parochi, minùs quatuor, fortassis plerique desertores monachi. Non dubium quin istorum cōuenticulorum decretis plùs tributum sit ab hominibus miserè seductis, quàm vel Tridentinæ, quæ tot habuit præstantissimos viros, vel cuiuis alteri à Catholicis habitæ Synodo. Fuit etiàm alia quædam Synodus Heluetiorum Zuinglianorū Arouiæ, in qua decretū est, neminem ex ministris Heleticarum Ecclesiarum mittendum ad Synodum generalem Euangelicorum, quæ ad 14. Maij diem indicta erat Isenaci, quod est Thuringiæ oppidum, sed posteà Vuittēbergæ, vt iam diximus, celebrata est. Hanc Synodum videtur indixisse Luterus, & eo nomine recusâsse Heluetios ministros eò accedere. Mirum est non fulminâsse in eos Luterum, pro sua scilicet authoritate, & repentè omnibus diris deuouisse refractarios. verùm Zuingliani necdùm Luterum pro Papa suo agnoscebant: nec tamen eius fulmina euadere potuerunt. Mirabilitèr laborauit versipellis Bucerus, vt qualiscunque posset in speciem conflari concordia: sed quibus non aderat spiritus Christi, qui vnius Catholicæ Ecclesiæ & Doctor & moderator est, à qua se separant sectarij omnes, non mirum est, certam inter illos concordiam iniri non potuisse. Atque vtinàm soli concionatores inter se mutuis arsissent dissidijs, & non etiàm miserrimam plebem in tam varias easque *Crebræ Synodi Zuinglianorum.*

pugnan-

pugnantissimas opiniones & sectas distraxissent. Nullis Buceri quantunuis versutis declarationibus & machinationibus Heluetij Zuingliani eò permoueri potuerũt, vt Luteri sentẽtiæ aut Buceranis figmentis subscriberẽt. Nitebatur enim Bucerus illis persuadere, nullam in rebus ipsis, sed tantùm in verbis inesse discordiã: quasi non è diametro pugnent inter se, Christus est substantialitèr præsens in Eucharistia, & Christus non est illic præsens substantialitèr. Ità inanes fuêre Bucerani conatus: qui vir, vt antè dixi, non magnoperè curâsse videtur, vtrùm huic an illi sentẽtiæ accederetur, licèt miram præ se ferret in verbis & scriptis religionem: qua re permultis imposuit, qui hominis vafriciem non aduerterunt.

Buceri versutia.

Eodem tempore Ioachimus Vadianus Sangallensis Consul, insignis Sacramentarius, scripsit sex libros Aphorismorum de consideratione Eucharistiæ, quibus apertè docet, quàm non conueniat Zuinglianis cũ Lutero. Facessant ergò qui dicunt, pacem inter istos vnquàm synceram conciliatam. Dissentiunt acerbissimè in hunc vsq; diem, & in dies è suis scholis nouorum dogmatum monstrosos & abominandos producũt architectos, qui simplex & incautum vulgus miserabilitèr perdunt.

Erasmi mors.

Eodem anno mortuus est Basileę Erasmus Roterodamus, vir certè excellenti doctrina, sed qui in plerisq; scriptis suis non minimã præbuerit Lutero & alijs perditis ac seditiosis hominibus tumultûs in religione cõcitandi occasionem. Extant libri eius, quibus id potest euidentissimè doceri. Et ipse certè in Epistola ad Albertum Pium Carporum principem ingenuè fatetur, quædã à se facta scriptaque, quæ nec facturus erat, nec scripturus, si hoc seculum exoriturum diuinare potuisset. Sed interìm in Colloquijs, vbì multa sunt ab eo nõ solùm incautè, sed etiã perniciosè scripta, nihil ferè correxisse videtur. Quid autem necessè est imperitæ iuuentuti tam crebrò inculcare ea, vndè nihil discat aliud, quàm Ecclesiæ cõstitutiones, cæremonias, instituta vel contemnere, vel in dubium vocare? Non dicam quàm multis locis odiosè suggillet monachos & Theologos, alioquì plùs satis huic nouo euangelio inuisos: hoc vnum in confesso est, multa eum scripsisse, quæ præstaret nunquàm in hominum venisse manus. Quàm sæpè puerilitèr hallucinatus sit in Censuris suis, Augustini &

Censura

Hiero-

Hieronymi præſertìm operibus præfixis, facilè demonſtrari poſſit, ſi res poſtularet. Eſt quædam in Hieronymi Tomis Epiſtola, eam negat eſſe Hieronymi, ſed vel Tertulliani eam eſſe ait, vel alicuius vetuſtioris: & tamen in eadem Epiſtola fit mentio D. Ambroſij Mediolanenſis Epiſcopi, & ab ipſo repertorum corporum Geruaſij & Protaſij martyrum. In Auguſtino opus 50. Homiliarum libentèr tribuit ipſi Auguſtino: alibì quandam ex ijs ſeparatìm in ijſdē Auguſtini Tomis excuſam Homiliam, negat eſſe Auguſtini. Nec mirum, errare eum plerunq; , dum nimiùm ſuo iudicio tribuit, & omnia ex ſtylo vult metiri, qui ſanè apud Auguſtinum admodùm varius eſt, dum plerunquè ad vulgi captum ſeſe accommodat, cui tanquàm Epiſcopus debuit paſtoralem curam impendere. Non fuit illis ſanctiſſimis Patribus tanta cura expoliendæ dictionis, quin pro captu illorum, quibus vel ſcriberent vel loquerentur, ſuam quoquè orationem libentèr interdùm deijcerēt: id quod D. Hieronymus de ſeipſo quodam loco apertè fatetur. Quantùm eius ſcripta nocuerint monaſticis Ordinibus, immò veriùs monaſticæ vitæ cōtemptoribus, quales ex eius libris multi euaſère, vt verendum eſt, nihil attinet dicere, nè videar odio potiùs, quàm veritate, ad hæc ſcribenda impelli. Conſulit certè, nè quis ante annum 28. monaſticæ vitæ genus aliquod amplectatur, multaq; adfert, quæ poſſint iuuentutem non mediocritèr à vita monaſtica abſterrere. Vbì in monaſterijs omnis diſciplina monaſtica iacet, & planè diſſolutè viuitur, meritò nō debent ea peti. Vbì autem religiosè viuitur, quid (oro) neceſsè eſt abſterrere homines, nè eò ſe conferant ante annum ætatis 28? Scilicèt vbì iam planè vitijs aſſueuerint, vel etiàm matrimonium contraxerint, quod plerunquè ante eam ætatem fieri videmus, tum cœnobium petent. Nos verò cū tota Dei Eccleſia conſtantèr aſſeueramus, cœnobia eſſe ſaluberrimè inſtituta, & eos ſuæ ſaluti vel maximè conſulere, qui in tenera ætate, cùm iam ſunt rationis benè cōpotes, ad ea ſe conferunt, Deo illic perpetuò non inuiti, ſed ſua ſponte libētèr & alacritèr ſeruituri, quandò præſertìm tot ſunt hodiè inter homines praua exempla, quibus tenera ætas ad horrenda plerunquè ſcelera & flagitia prouocatur. Nec enim cogitur quiſquam inuitus monaſticam vitam profiteri, ſed datur ſatìs iuſtum deliberandi ſpatium, quô abundè poſſit quiſque vires experiri ſuas, & tum demùm id ſtatuere,

Eraſmi quales.

Cœnobia petenda.

tuere, quod videat suæ saluti conducere. Quòd si Erasmus posito monachi habitu mâluit in hominum frequentia degere, non absq; multorum graui offendiculo: nos cum beatissimis Patribus, Basilio, Gregorio Nazianzeno, Hieronymo, Gregorio Romano & innumeris alijs, hominum turbas tāquàm periculosas fugere mâlumus, aût certè, si institutum monasticum id poscat, vt inter homines versandū sit, alieno potiùs quàm nostro arbitratu viuere, cū nulla sit peior libertas, quàm cùm sic licet viuere, vt libet. Quæ quidem omnia idcircò dixerim, vtì nè quis nimiùm tribuat Erasmi scriptis plerisque, sed meminerit hominem eum fuisse, & qui non semèl lapsus sit, sicut paulatìm res ipsa euidentiùs & docet, & docebit. Hæretici, vbì pro ipsis facere videtur, libentèr eum amplectuntur, aliàs contemnunt. Atque vtinàm res theologicas aut nunquàm attigisset, aut religiosiùs & modestiùs tractâsset. Ipse quidem fatetur in memorata ad Pium Epistola, se primum omnium subodoratum fuisse, ambitione corruptum Luteri animum: sed vtinàm tam se præbuisset strenuum in oppugnando Lutero, quàm res ipsa flagitabat. Quid illum mouerit, cur non omnibus ingenij viribus causam religionis contra nouos dogmatistas tueretur, ego certò affirmare non possum. certum est autē, si vti sua doctrina & eloquentia voluisset, plurimùm eum Ecclesiæ conferre potuisse, maximè quòd apud multos ingens eius esset authoritas. Audiui ego ex quodam docto & graui viro, extare quandam Thomæ Mori, non tamen typis excusam, ad Erasmum Epistolam, qua illum hortatur, vt scripta sua retractet & corrigat: alioquì fore dicens, vt ab Ecclesia reijciantur. Nō omninò vanus fuit vates ille eximius vir: nam videmus hodiè Ecclesiæ de Erasmi scriptis iudicium. Quanuìs autem, vt dixi, multa de monastica vita incautè scripsit, non tamē eum ab ea vita prorsùs abhorruisse, non vno eius ipsius testimonio doceri potest. Fuit apud nos eius manu scripta epistola ad quēdam Carthusianum, in qua inter cætera ità dicit: Vereor nè imponant tibi quorundam præstigiæ, qui iactant hodiè splendidis verbis libertatem Euangelicam. Crede mihi, si rem propiùs nôsses, minùs te tæderet istius vitæ. Video genus hominum exoriri, à quo meus animus vehementèr abhorret. Neminem video fieri meliorem, deteriores omnes, quotquot ego sanè nouerim: vt vehementèr doleam, me quondàm in libris meis

Thomas Morus hortatur Erasmum ad palinodiam.

Erasmus de Luteranis.

meis prædicâſſe libertatem ſpiritûs.& poſt pauca: Ciui-
tates aliquot Germaniæ implentur deſertoribꝰ mona-
ſteriorum,ſacerdotibus cõiugatis, pleriſq; famelicis ac
nudis: nec aliud quàm ſaltatur,editur,bibitur, ſubatur:
nec docent,nec diſcunt: nulla vitæ ſobrietas, nulla ſyn-
ceritas. Vbicunquè ſunt, ibi iacent omnes bonæ diſci-
plinæ cum pietate. Plura tibi ſuper his ſcriberem, ſi tu-
tum eſſet literis committere.& rursùs: Quænam eſt hęc
libertas, vbi non licet dicere preces, non licet ſacrifica- *Libertas*
re,non licet ieiunare,non licet abſtinere à carnibus?Co- *Luterici*
gita quid talibus poſſit eſſe miſerius etiàm in hoc ſecu- *Euangelij*
lo. Itemq; poſt pauca: Emoriar, ſi vel tantillum roboris
haberet hoc corpuſculum, vt ſaltem viuere poſſet, nî
mâlim iſthic tecum agere, quàm in palatio Cæſaris eſ-
ſe primus epiſcopus. Proindè mi chariſſime in Domi-
no, & per veterem,immò perpetuã amicitiam noſtram,
& per Chriſtum oro,obſecro, obteſtor, vt iſtud tædium
penitùs excutias ex animo,nec aurem præbeas exitiali-
bus hominũ fabulis, qui nihil opitulaturi ſunt tibi, ſed
irriſuri potiùs, vbi te in foueam pellexerint. Hæc Era-
ſmus ante annos plurimos ad Carthuſianum quẽdam,
quem etiàm tum,licèt iam ſenem,videntur quidam im-
probi inſtigâſſe ad excutiendum cucullum, à quo ſcele-
re eum Eraſmus vehementèr deterret. Sleidanus liben-
tèr adferre ſolet in ſuis commentarijs, ſi quid habeat
Eraſmus, quod poſſit facere contra catholicos, cætera
vel ſilet,vel floccipendit. Et nos igitur non grauabimur
vel vnam Eraſmi de Luteri & ſatellitum eius euangelio
ſententiam adſcribere. Ait ergò in libro illo, quem ter-
tiũ ſcripſit de libero arbitrio: Certè multi Luteri diſci- *Turca*
puli ad publicam tranquillitatem adeò ſunt inutiles,vt *execratur*
Turca quoquè feratur Luteranorum nomen execrari *Lutera-*
ſeditionis odio, cum Chriſtianos toleret ab ipſius do- *nos.*
gmatibus alienos. Quid hîc commemorem, quanta in-
ter euangeliſtas (ſic enim ipſi ſe vocant) diſſenſio,quàm
atrox odiũ, quàm amarulenta contentio, immò quan-
ta inconſtantia, cùm ipſe Luterus totiès mutârit ſua
placita,& ſubindè noua paradoxa ſuppullulent? Sed de
his ſatis: quanquàm non erit alienum, ſi de hac diſſen-
ſione quid ſentiendum ſit, ex ipſo Lutero audiamus,
vt hæreticus proprio enſe iuguletur: Chriſtus (inquit
in Pſalmum 5.) non alia ratione confligit cum hæ-
reticis, quàm vt inter illos exiſtat factioſus quidam
diſſenſionis ſpiritus. Ex illorum enim diſcordia, in-

teritus quoquè eorum & perditio consequitur. Sed ad historiam reuertamur.

Anna Bolenia supplicio afficitur.

Eodem anno Henricus Anglorum rex Annam Boleniam, quam repudiata Catharina regina sibi copulârat, palàm capite plecti iussit, atq; altero pòst die Ianã Semeriam virginem sibi coniugem accipit. Persuaserat quidam ex Angliæ proceribus, vt antè diximus, Henrico regi iure eum repudiare Catharinam, quæ fuisset Arturi fratris eius vxor. Verùm Arturus quatuordecim annorum puer, Catharinam vt acceperat virginē, ità quoquè ea ętate mortuus virginem reliquit: quod Henricus ipse tum Cæsari, tum alijs confessus fuit. Et isthuc quidem inter alia grauitèr in scripto quodam suo obijcit Henrico Reginaldus Polus Cardinalis, ex regio Anglorum stemmate ortus, vir doctissimus atq; integerrimus, quem virum incredibili impudentia (vt hoc obitèr Lectorem admoneam) non vno loco nugator ille Sleidanus scelerate traducit, tanquàm is Luteri insano dogmati fauerit, cùm illo viro nihil fuerit grauius, & in Catholica religione constantius, cuius etiàm causa posteà in regno Angliæ multa præclarè gessit. Cur autem Henricus Rex Boleniam trucidârit, hæc causa fuit: Sentiēs Bolenia nullam se ex rege masculam posse prolem concipere, quod dictu quoquè nefas est, germanum fratrem suum Georgium ad incestum concubitum prouocauit, scilicèt nè quis omninò suspicari de adulterino conceptu posset. Atquì nec sic voto potita suo, frustraque fratris experta complexus, procax mulier Norresium, Vestenium, & Breertonum equites ex aula illustres, vt secum concumbant, inuitat, deniquè etiàm Marco artis musicæ magistro se prostituit. Accidit deindè, vt ancillam cum amico ludentem seueriùs castigaret. Id illa indignè ferens, omnia defert ad regem. Is quęstione de supradictis habita, iubet eos interfici, prolata etiàm mortis sentētia in Boleniam à iudicibus, inter quos suum quoquè tulit suffragium Thomas Bolenius Annæ parens.

Sleidani calumnia.

Victoriæ Lusitani regis.

Hoc anno potentissimus idemq; Christianissimus Lusitaniæ rex Iohānes, insigni potitus est victoria apud Indos, in potestatem redacta Cambaia vrbe inprimìs insigni potentia atq; opulentia, & omnis generis frumenti copia. Construxit illic idem rex arcē munitissimam, & paulatìm mirum in modum in illis Barbaris regionibus propagata est fides Christi, dum interim in Europa aliæ

pa aliæ ſuper alias hæreſes exiſtunt, quas miſeri homines pro verbo Dei cupidè amplectuntur.

Paulus 3. Romanus Pontifex, ſolicitante etiàm piiſſimo Carolo Cæſare, volens perturbatæ Eccleſiæ mederi, hoc anno Concilium Oecumenicum apud Mantuam celebrem Italiæ vrbem indixit. Verùm is locus non placuit Germanis Proteſtantibus. Allegabant multa pericula, quæ tamen longè iuſtiùs alleganti Pontifici cedere nolebant, incitati à verſutis cōcionatoribus, qui Pontificem in ſummum odium & contemptum adducere non ceſſabant. *Indicitur Concilium.*

ANNO 1537. menſe Aprili Aetna mons Siciliæ, materia plenus ſulphurea, quam humida gignunt nutrimenta, ingentem ignis maſſam euomuit, quæ non repentinò, ſed paſsìm decidens, colles, nemora, ſaxa, rupes, pagosq́; duos (nam multos ille mons pagos complectitur) flammis vaſtauit, arbores, homines & pecora magnis affecit cladibus. Ei9 montis ignis ſulphureus interdiù obſcurum & ſubnigrum, noctibus verò prorsùs horrendum ſe ſpectātibus oſtendit. Ratio naturalis terribilis ignis huius, à Philoſophis eiuſmodi adfertur, quòd Sicilia intrinſecùs in ipſis viſceribus ſit planè cauernoſa & referta ſulphure, alumine, igne, aqua, & id genus rebus alijs ignem fouentibus. Porrò ignis non poteſt eſſe ſinè reſpiraculo, ſed vbiquè ſeſe exerit. Indè fit, vt in Sicilia non paucæ reperiantur admodùm calidæ thermæ. Cæterùm ignis in cauernas ſeſe proripiens, flammam excitat, quæ foràs erumpere cupiens, fumū & igneos vomit globos, multisq́; locis ſuos quærit caminos, per quos reſpiret. Nonnunquàm verò in ipſis terræ viſceribus tanta eſt ignis violētia, vt vnà cum globis igneis vel flammis etiàm lapides exuſtos & arenam eijciat. Trogus lib. 4. ſic ſcribit de hoc monte: Sicilia terra eſt cauernoſa & fiſtuloſa: quo fit, vt vētorum flatibus pateat, vndè ignis concipitur. Intrinſecùs ſulphur habet & bitumen: vbì ventus per ſpiramēta cauernarum incubuit, diù luctatus concipit ignem. Sic Aetnę durat incendium. Motus ergò ventorum, cauſa incēdij eſt. Strabo ſcribit ſe in eius montis cacumine fuiſſe, & omnia diligentiſſimè luſtrâſſe. Feruntur in ſummo vertice mirabiles eſſe mutationes, interdùm erumpente igneo flumine, aliquādò vel flamma, vel obſcuro fumo. Id verò ſummā habet admirationem, quòd illius ignis *Aetna incendium.* *De Aetna Trogi ſententia.*

Nota miri quiddam. calor neq; vllo frigore temperari, neq; frigus depellere poteſt. Noſtro æuo nihil ferè præter obſcurũ vaporem ex eo monte erumpere viſum eſt, vſq; ad hunc 1537. annum, quo ignem ſupradictum euomuit. Veriſimile eſt, quicquid dicant Philoſophi, ijs in locis quædam eſſe Tartari oſtia, aut loca puniendis animabus deſtinata: quemadmodùm etiàm in Iſlandia inſula, quæ in Oceano ſita, æſtiuo ſolſtitio noctem nullã, brumali nullum diem habet, mons eſt Occidentem versùs, Hecla dictus, à quo non longè abſunt fodinæ ſulphuris, quod indè copioſiſſimè plenis nauibus euehitur. Mons ille cùm furit, haud ſecùs atquè horrenda tonitrua inſonat, proijcit ingentia ſaxa, ſulphur euomit, cineribus egeſtis terram circuncircà tam longè operit, vt ad viceſimum lapidem vel milliare coli nõ poſſit. Sunt ibi multæ voragines, ità cineribus opertæ, vt vix euitari poſſint ab illis, qui vt eius incendij naturã explorent, propiùs montem accedunt, è quibus plerique viui à voraginibus abſorbentur. Emergit illic ignis quidam, qui aquam abſumit, ſtuppam non abſumit. Viſuntur illic mortuorum ſpiritus, qui in nota ſpecie offerunt ſe familiaribus colloquijs hominum, idque adeò, vt adhùc viuere putentur ab illis qui eos neſciunt vel ſubmerſione, ſeu alia violenta morte perijſſe. (Nam tales præcipuè appárent.) Cùm autẽ orant eos amici vel noti, vt domum redeant, dicunt cum ingenti gemitu ſe petere montem Heclam, ilicoque diſpárent. Voluit autem omnipotens Deus eiuſmodi in terris extare loca terribilia, vt certiùs nôrint mortales, quæ pœnæ maneant impios poſt hanc vitam, & ſic diſcant timere Deum, vt poſſint æternos ignes euadere.

Hecla mons in Iſlandia.

Mirum.

Carolus Cæſar cùm aliquandiù valetudinis confirmandæ cauſa Genuæ hæſiſſet, priuſquàm in Hiſpanias proficiſceretur, res Italiæ non negligendas putauit. Itaque cùm Montisferrati dominium à tribus magni nominis competitoribus, ſingulis ſua iura allegantibus, magna cõtentione peteretur, Cæſar erecto tribunali illud Frederico Gonzagæ adiudicauit. In eius enim matrimonio cernebatur ſoror Bonifacij, non dubia hæres fratris ſui, qui repentino labentis equi caſu interiërat. Porrò arci Mediolanenſi, toto orbe celeberrimæ, Hiſpanum quendam præfecit: ijsq; rebus confectis, ſecundiſſima vſus tempeſtate, in Hiſpanias nauigauit, vrgente præſertìm Andrea Auria, vt ante brumales dies eam

profe-

profectionem maturaret.

Huius anni mense Ianuario accidit crudelissimum facinus, quod potest multos non mediocritèr ad agendam salutis suæ tum temporariæ, tum æternæ curã extimulare, viros præsertìm principes, qui nunquàm satìs possunt esse circũspecti ob multorum insidias: quas tamen faciliùs euadent, si Deum vita innocentèr transigenda sibi propitium reddant. Fuit Florentiæ dux & princeps Alexander Medices, Cęsaris potẽtissimi gener, iuuenis robusto ac vegeto corpore, vigintisex aut circitèr annorum, qui etiàm jure dicendo ciuibus æquum & moderatum se præberet. Verùm in tanta rerum affluentia, iuuentutis accedẽte feruore, admodùm in Venerem procliuis fuit, ità vt coniugis toro contentus non esset, parùm interìm habita tum dignitatis, tum valetudinis, tũ salutis suæ cura. In eius intimã familiaritatẽ se mira vafricie insinuauit Laurẽtius Medices, ex Mediceis omnibus illi sanguine maximè ꝓpinquus, cui incautus princeps tantum tribuit, quantum vix vlli alij. Is verò cùm Alexander esset Neapoli, vbì tum quoq; erãt exules Florentini, incredibili perfidia & Alexandrum ferè quotidiè apud exules se iactitabat è medio ablaturũ, ore maledicentissimo crebrò in illũ inuectus, & rursùs exulum cõsilia ad Alexandrum ilicò deferebat. Quod cùm exules persensissent, eum vehementèr detestati sunt, & Alexandri stultitiã perstrinxerunt, quòd tam perfido homine vsqueadeò delectaretur. Detulit id quidam ad Alexandrum, & is accito ad se Laurentio, quid audiẽrit, indicat. At homo versutus vera ipsum audìsse confirmat, sed hac demùm ratione, si se simulet apud exules principi quàm infensissimum, illorum machinationes facilimè posse perdiscere. Credidit princeps in suã certam perniciem impudenti mendacio. Accidit interìm, cùm iam sesquiannum & ampliùs exitium Alexandro molitus esset, vt matronam quandam pernobilẽ & constantissimæ pudicitiæ Laurentius tandèm expugnatam se polliceretur media nocte ad Alexandrum perductum. Credidit miser scelerato homini, & passus est se ab illo duci in ipsius Laurentij cubiculum, cuius domus principis ædibus erat coniuncta. Eò vbì ventum est, dimittere à se cubicularios duos iubetur, & in ipsius proditoris lecto repositus, vt somno se tradat paulispèr, monetur, donèc matrona possit in ipsius amplexus adduci. Porrò etiàm monetur deponere gladiũ, quo erat

Cædes horrẽda principis Florentini.

Nota versutiam.

Alexander credit temerè.

accinctus, vt suauiùs cubet. Id vbi factum est, ità capulum gladij inuoluit Laurentius, vt si fortaſsìs eum suî defendendi causa princeps velit educere, nō facilè possit. Ità iam cædi maximè opportunius, tradit se quieti, ignarus miser proximè impendentis extremi periculi. O cæca mortalium pectora, quæ breuis cuiusdam eiusq; nefariæ voluptatis explēdę causa, sæpè seipsos in ipsam & corporis & animæ sempiternam mortem præcipitant. Laurētius deindè exit è cubiculo, corripit ensem, iuuenem homicidam, cui princeps vitā donârat, orante pro illo Laurentio, ad fortem sibi nauandam operam pellicit, adiuncto etiàm alio quodam nefario homine: quanquàm sunt, qui scribant vnius tantùm opera in hoc patrando parricidio vsum eum esse. Cum ijs clàm in cubiculum ingreditur, infelicisſimū principem iam somno correptum adacto per costas gladio confodit, & aliquandiù reluctantem sociorum opera interficit. Audiebatur quidem à familia strepitus & clamor ingens, sed nemo se mouit: quòd Laurentius iam antè consuêsset crebrò eiusmodi in eo cubiculo excitare tumultus, tanquàm iocosa exercitatione cum sodalibus animum oblectans, vt scilicet eam in diem dolum parâret. Quòd si princeps ille animo benè constituto eam horrendam necem ab illo perditissimo nebulone pertulisset, tametsi immane hauddubiò id esset parricidium, tamen moderatiùs dolendum foret, quòd mors illa nihil animæ noceret. Atquì verò eo in statu, quo tum erat ille princeps, tam inopinatam & nihil penitùs prouisam mortem adferre cognatum cognato, multis auctum beneficijs liberalissimo principi, id omnem excedit modum sæuitiæ & immanitatis. Sed iusto tamen Dei iudicio effrenatam principis libidinem tam terribilitèr castigatam esse nemo ambigit. Debebat ille princeps fidem seruare coniugi, debebat vereri tremenda Dei iudicia, qui nō respicit personam principum, sed indiscriminatìm plerunquè seuerissimè in hominum flagitia animaduertit. Quod quia non fecit, in id genus horrendæ mortis incidit, vt suo summo malo doceat sapere mortales, nè ipsis similia eueniant. Nam vt sint fortaſsìs permulti, qui diù impunè vitam viuunt impuram & sceleratam, tamen etiàm innumeri inopinatis omninò casibus in ipsis sceleribus opprimuntur, & ruunt præcipites in sulphureas gehennæ æstuantis carnificinas, nunquàm indè emersuri: quo quid

Princeps cōfoditur.

quid possit esse horribilius? Ea cæde patrata, animo consternatus homicida execrabilis, nihil iam præter fugam meditari potuit, licèt antè decreuisset, Florentinis ad libertatem vocatis, gloriam sibi ex ea perfidia parare. Itaque in ipsa nocte ex vrbe excedens, quod nulli alteri facilè permissum fuisset, re necdùm comperta, incitatis equis primùm Bononiam, indè Venetias cum suis sicarijs peruolauit. Fuit deindè altera luce principis mors prudentissimè dissimulata, donèc accitis in vrbem & arcem militibus, tandèm triduo pòst mira præpotentis Dei prouidentia in defuncti locum subrogatus est Cosmus Medices, adolescens summę spei, annorum decem & octo, qui vsque in præsens magno ciuium studio & amore patriæ suæ principatu, nisi fortè breui è vita migrauit, moderatissimè potítur, studiosissimus semper Caroli Cæsaris longè optimi, cuius in se propensissimam voluntatem, in confirmando prę-sertìm principatu, expertus erat. Porrò ille detestabilis parricida Laurentius ex Gallijs profugit ad Solimannum Turcarum principem, Verùm Solimannus vbì scelus ab eo patratum didicit, execratus hominis perfidiam, capiendum dedendumque decreuit ipsum Cosmi principis iussu persequentibus: sed ille properè redijt Venetias, vbì tamen paucis pòst annis, à duobus Volaterranis militibus, Alexandri principis studiosis, trucidatus est.

Laurentius fugam capessit.

Cosmus Medices Alexādro substituitur.

Laurentius cæditur.

Hoc anno Galli in Atrebates irruerunt, oppidum & arcem Hesdinum egregiè munitam intra mensem deditione accipiunt, imposito firmiori præsidio. Abeuntibus Gallis, Cæsareani par pari relaturi, oppidum D. Pauli vi capiunt, ac diripiunt magna strage edita, deniquè incendunt. Idem faciunt Monstrolio, cùm deditione id in potestatem illorum venisset, priùs tamen passi sunt ciues incolumes abire. In oppido S. Pauli vel Simpolio, vt quidam vocant, quod rex Franciscus præsens egregiè communiërat, vnico horæ spatio quinque lectissimorum iuuenum Gallicorum millia cæsa sunt, multique præfecti & ipse prætor Parisiensium capti sunt. Monstrolium latissimum & copiosissimum Picardiæ oppidum est: eo compilato, & miserandum in modum incendio deformato, itum est ad Teruanam Morinorum. Iam fame laborare cœperant qui intra vrbem erant Galli, cùm eccè opportunè illis suppetias tulerunt Annibaldus & Picnesius, duo fortissimi Gal-

Galli capiunt Hesdinum.

Monstrolium incensum.

lici proceres: verùm ij dum ſe ad ſuos recipiunt, prælio commiſſo capti ſunt. Indè iuſſu regis Franciſci percuſſæ ſunt decem menſium, vel vt alij habent, trimeſtres induciæ cum Maria Cæſaris ſorore, quæ ſpe futurę pacis incitata, exercitum dimiſit. Vtinàm verò hæc arma in Chriſtiani nominis hoſtes verſa fuiſſent, quorum vires mutuis Chriſtianorum principum diſſidijs in dies augeſcebant. Interìm nihilo minùs in Taurinis bellum perſeuerabat.

Conuentus Smalcaldiæ. Huius anni menſe Februario Proteſtantes conuentum egère Smalcaldiæ. Aderant illic etiàm illorum concionatores, qui, cùm deliberaretur de Concilio à Paulo 3. Mantuæ indicto, de mandato principum atque vrbium euangelici nominis profeſſi ſunt, ſe iuxta capita confeſſionis Auguſtanæ & Apologiæ ſentire & docere in ſuis Eccleſijs. Hoc quidem illi perſuaſerant principibus: ſed quàm verè, ipſi viderint. Certè ipſa confeſſio ſæpè in alias formas mutata eſt. Nitebantur quidam in hoc conuentu efficere, vt de cœna Domini & eccleſiaſticis ritibus certum aliquid, quod omnes ſequerentur, ſtatueretur. Principes verò, miſſo ad eos Saxonis Cancellario cum altero quodam nobili, de ſolo concilio illos agere iuſſerunt. Videbant enim hiſce de rebus inter iſtos pręclaros euangelij buccinatores nulla ratione poſſe pacem confici. *Luterus egrotat.* Luterus morbo correptus, miſſus eſt Gotham à principe Saxoniæ, atque eiuſdem principis voluntate adiêrunt eum Bucerus & Bonifacius Lycoſthenes, qui eum ad reſpondendum Heluetijs hortarentur. At Luterus vi morbi ſe ait à ſcribendo impediri, licèt interìm Baſileenſi conſuli Iacobo Meyero ſcriberet, Heluètiorum ſcripta ſibi eſſe reddita. Sed nunquàm adduci Luterus potuit, vt Heluetijs cederet.

Hac tẽpeſtate orta fuit inter concionatores Zuinglianos de cœna Domini rixa. Itaque habita eſt Synodus Bernæ vltima Maij, in qua decretum planè ſacramentarium editum eſt, & ſic ea lis vel ſublata eſt, vel vtcunquè in ſpeciem ſopita. Nihil enim ab iſtis concionatoribus ſyncere & bona fide agitur. *Turris incenditur.* Huius anni menſe Iulio Pariſijs turris Belliaca ad Sequanam, in qua magna vis nitri, ſulphuris & pulueris tormentarij condita ſeruabatur, fulminis ictu funditùs euerſa eſt.

Polus mittitur ad Hoc ferè tempore Paulus Pontifex maximus Reginaldum Polum, ex Margarita Eduardi 4. Angliæ re-

gis

gis nepte prognatum, quem paulò antè in Cardinalium ordinem adsciuerat, in Britanniam legatum misit, vt Henricum regem ad saniora complectenda consilia reuocaret. Verùm Henricus rex iam scripserat Francisco regi, vt legatum ad se captiuum in Britanniam mitteret. Eius rei commonitus Polus Cardinalis, ex Gallijs in Flandriam profectus, aliquandiù hæsit Cameraci. Indè Leodium abiens, aliquot menses liberalitèr habitus est à Cardinale Erardo: pòst Romam repetijt. Sleidanus suo more pessimè eam legationem interpretatur, tanquàm propterea missus fuerit ad Frãciscum regem, vt eum in Anglum inflammaret. Ità sempèr improbi homines ex animi sui prauitate etiàm alios metiuntur. Et valdè hoc familiare est Sleidano & sectarijs dogmatistis omnibus, vt Romanos pontifices & catholicos quosque magnoperè studeant apud omnes in summum odium & inuidiam adducere, licèt interim illi piam doctrinam, & purũ ac syncerum Euangelium, & incredibilem vitæ innocentiam sibi impudenti vanitate tribuere non vereantur. *regem Angliæ.*

Mense Octobri Iana Semeria, quam ab Anna Bolenia Rex Angliæ Henricus suo iunxerat matrimonio, filium Eduardum peperit, sed ipsa duodecimo pòst die vitam cum morte commutauit. *Eduardus nascitur.*

Per id tempus quo paulò antè diximus in Belgio viguisse bellum, multa Gallis apud Allobroges eripuit Daualus Vastius Cæsareanorum dux inclytus, & cùm iam binis castris obsideret Taurinum & Pinarolum, Gallosq; ad summam alimentorum penuriam adduxisset, in ipso tempore Henricus Delphinus cum exercitu superueniens, rebus necessarijs grauissimè pressos subleuauit. Indè verò de pace tractari cœptum est, ictis primùm trimestribus inducijs, & ijs rursus in alias trimestres, deniquè in longiores prorogatis. Ea in re conficienda præclaram sanè Reipub. Christianæ nauauit operam Paulus 3. Romanus Pontifex, cui dolebat illud bellum intestinum.

Cùm Cæsar in Italia esset, miserunt ad eũ legatos suos Protestantium ordines. Illos Cæsar quidem audiuit, sed occupatus rebus bellicis, respondit se per legatum illis responsa daturum. Hoc cùm Protestantibus renunciatũ esset, illi conuentũ indicunt Smalcaldię ad septimum Februarij anni huius diem, vbì omnes adessent. Adduxerunt eò primi nominis cõcionatores suos, *Legatio ad Cæsarem.* *Conuētus Smalcaldicus.*

Lute-

Luterum, Melanchthonem, Bucerum, Osiandrum, aliosque multos: qui tamen ità inter se erant animis concordes, quicquid interìm extrinsecùs simularent, vt quondàm Cadmæi fratres. Et vt parùm aliquid lector nouerit, concionabantur illic isti sectarij theologi: Luterus iustificationis suæ fundamentum esse voluit Relationem, quæ est minimum entitatis, hoc est, nihilum, vt ipsius habet disputatio typis excusa. Osiander verò prorsùs è diametro cum illo pugnans, fundamenti loco posuit ipsam diuinam essentiam, quæ est simul omnia. Vult enim, eadem iustitia qua Deus essentialitèr iustus est, nos quoquè iustos esse oportere. Luterus autem, non reuerà, sed tantùm imputatiuè coram Deo iustos nos haberi dicit, perindè vt olìm Alexander Magnus apud Lacedæmones his verbis in deos relatus est: Alexander vult esse deus: Deus esto. Et licèt hæc inter se maximè sint diuersa, tamen Principibus & reliquis Ordinibus illis versuti homines visi sunt purum putum euangelium & ipsissimum Dei verbum prædicare: nec animaduertebant, quibus dolis & fraudibus ab istis Euangelistis circunscriberentur. Interìm mirè execrabantur summum Pontificem & Doctores Catholicos tanquàm Antichristi (sic enim vocãt Pontificem) ministros & satellites, & non videbant eos, qui isthuc ipsis persuaserant, re vera ipsissimi Antichristi præcursores & prænuncios esse. Sed quid hoc magnoperè mirandum in principibus, cùm etiàm plerisque doctissimis viris satis interdùm negocij facessant importuni & versipelles homines, dum omnia vbiquè rimantur & excutiunt, & si quid vspiàm occurrat, quod vel in speciem pro ipsis facere videatur, id mirè exaggerent, illud mirificè iactitent, adeò vt sæpenumerò non pudeat ipsos impudentissima vanitate ad suum sensum detorquere, quæ tamen sciunt nihil pro ipsis facere: scilicet vt indoctis & imperitis aliquid dixisse videantur. Has fraudes si persentiscere potuissent Principes, puto equidem suis dentibus infidos homines discerpsissent potiùs, quàm vlla in re sibi sequendos statuissent.

Luteri & Osiandri fundamẽta diuersissima.

Sed vt ad legationem Protestantium reuertamur, tria potissimùm illi à Cæsare petebant: primùm, nè commodaret fidem sparso de ipsis rumori, quasi cum Gallo & Anglo fœdus fecissent: deindè, vt Cameræ iudicium cohiberet: postremò, vt qui post pacificationem Norbergicam in fœdus Smalcaldicum recepti essent,

Summa legationis Protestantium.

ſent, eius quoquè pacis beneficio fruerentur. Cæſar ad illos miſit Matthiam Heldum procancellarium, virum eloquentiſſimum, qui in publico omnium conſeſſu die 15. Februarij accuratè reſpondit. Hortabatur inter alia Cæſaris nomine, nè Cameræ præſcriberent, nec ius ipſum impedirent. paſsìm enim ad Cęſarem & Camerę iudices deferebantur miſerorum querimoniæ, qui ſe rebus & fortunis omnibus exutos, in integrum reſtitui rogarent. illorum verò preces Cæſar, vt erat pijſſimus, negligere non potuit, licèt interìm Proteſtantes, à ſuis Eccleſiaſtis inſtigati, rem ſe Deo gratam præſtare arbitrarentur, ſi eccleſiaſticos, præſertìm monachos, profligarent. Hoc verò Chriſti Euangelium non docet, res alienas priuata authoritate, immò legibus omnibus & ſummo Magiſtratu acerrimè vetante, ſibi vſurpare, aut pro ſuo arbitratu alijs conferre. Et quia Cameræ iudices plerunquè ſententiam ferebant, qua iuberentur ablata reſtituere, Proteſtantes eos ferre nolebant. Ità oportebat miſeros rerum ſuarum ferre direptiones, nec tamen vllum à iure ſubſidium petere. Quis verò hoc docuit? Luteri ſcilicet Euangelium. Sed hoc Euangelium iura omnia, & totus orbis Chriſtianus damnat. Priùs videndum erat, qua æquitate, quo iure, quibus rationibus hoc euangelium niteretur. Certè illi, penès quos ſumma eſt apud Chriſtianos authoritas, quibus diuinæ & humanæ leges nos obtemperare volunt, hoc Euangeliū iampridèm execrati ſunt. An non verò plus tribuendum eſt totius orbis iudicio, quàm vnius detestabilis apoſtatæ, cui nec id quidem tribuendum eſt, vt aliquo numero habeatur? Verùm Proteſtantes, vt à Lutero, & id genus alijs edocti erant, omninò pati noluerunt, vt aliquid contra ipſos eccleſiaſtica bona ſibi vendicantes, Cameræ, id eſt, Cæſareæ Maieſtatis iudicium valeret: putabant enim ſceleratos homines & idololatras, hoc eſt, monachos (vt de alijs taceā) omninò profligandos, & interìm apoſtatas monachos haud ſecùs atquè Chriſti Apoſtolos complectebantur, quorum omnium parens Luterus in ſummo apud eos honore fuit, qui ſi nihil aliud feciſſet, quàm quòd, omni abiecto pudore, auſus eſt virginem Deo ſacratam ſuis nuptijs copulare, hoc ſolo nomine dignus erat, qui flāmis cremaretur. Nouimus Iouinianum Imperatorem religioſiſſimum iam olìm ante mille annos legem ſanciuiſſe, vt capitalitèr in eum animaduerteretur, qui ſa-

Legatus Cæſaris ad Proteſtantes.

Proteſtātes recuſant Cameram.

l. ſi quis C. de epiſ.

ciam

ſcepis & clericis. cram virginem, non dico rapere, ſed attentare tantummodò iungendi matrimonij cauſa, aut oculos impudicos ei adijcere auderet. Impius ille apoſtata Iulianus Imperator ad eiuſmodi inceſtas nuptias cõnixiſſe legitur, ſed certè Chriſtiani principes cõniuere minimè deberent. Multa prętereà alia in eo cõuentu dixit Heldus: poſtera verò die cum Saxone priuatìm locutus, multam ei Cæſaris erga ipſum beneuolentiam indicauit, ſed quam hactenus ob diſparem religionem in eum declarare ſatìs nequiuerit. Itaque hortabatur eum ad concordiam, ad adeundũ Conciliũ vel legatos eò mittendos, ad ferenda auxilia contra Turcam, ad contribuendam pecuniam in Cameræ iudicium. Saxo ſe cum ſuis communicaturum reſpondit. Deindè 24. Februarij ad omnia fœderati omnes reſponderunt prolixè, quæ quidem commemorare nihil attinet. Nolebant Cameram contra ſe procedere, nolebant à ſuo fœdere excludere quenquam, licèt Noribergæ conuentum eſſet, nè quis ante Concilij definitionem religionem mutaret: porro in id fœdus non admittebantur ferè nisi Luterani & id genus homines. Orabant Cæſarem, vt Cameræ iudicibus, nè ipſis moleſtiam vllam crearent, interdiceret, & quædam alia: ſed ità orabant, vt precibus armatis vti viderentur. Nam ſi ſecùs attentaretur, & ſi qua vis fœderatis inferretur, ſe ſocijs minimè defuturos indicabant. Quòd ſi Cęſar permittat omnibus aditum ad veram doctrinam, (ſic enim vocant Luteri dogmata) tum ſe propenſiùs præſtituros, quæ de Turca & Camera Cæſar poſtulârit. Multa deindè de concilio dixêre, quod liberum eſſe voluerunt, vbi Luterus cum ſuo grege aut parem, aut ſuperiorem etiàm præ Romano pontifice locum & authoritatem obtineret contra morem omnium ſeculorum. Multà ibì acerbè in Pontificem dicta, quòd is doctrinam non ſolùm verbo Dei, ſed etiàm vetuſtis concilijs atque doctoribus contrariam inuexerit atque defendat, cùm tamen reuerà non Pontifex, ſed Luterus cum ſuis concilia & doctores omnes non ſinè contumelia reiecerit, & ſua peſtilenti doctrina, quæ in multis ipſius quoquè Alcorani impia commenta longè ſuperat impietate, florentiſſimum Germaniæ regnum, adeoque totam ferè Europam in ſummas calamitates, bella & odia inteſtina, incredibiles animorum diſſenſiones, & nullum non malorum genus præcipitârit. Sed hæc & id genus alia multa licèt Prin-

Heldus cũ Saxone agit.

Proteſtãtium reſponſum.

Pontifex perſtringitur.

Principum & fœderatorum nomine proponerentur, non tamen à Principibus, sed eorum concionatoribus petulantèr confiсta fuêre. Non desunt vitia in Ecclesia Catholica, sed quòd doctrina eius pugnet cum verbo Dei & concilijs & Doctoribus antiquis, id isti sycophantæ nunquàm docere poterunt. An verò non scatet omni flagitiorum genere istorum nouorum dogmatistarum vita? An non Luterus ipse fatetur, suæ sectæ homines vel decuplo Sodomitis peiores euasisse? Sed hoc illi importuno solius fidei buccinatori imputandum est. O si in Christianorum pectoribus non penitùs lux omnis rectæ rationis extincta fuisset: vidissent quæ dogmatum horrenda monstra, quàm prodigiosas & immanes tenebras pro Euangelij luce, quas deniquè tigrides, quósve lupos pro veris pastoribus complexi essent. *Luteri de Luteranis testimonium.*

Vbì dicendi finem Protestantes fecerunt, Heldus euestigiò eis respondit, inter cætera periniquum esse dicens, quòd cùm ea negocia, quæ ipsi dicant religionis esse, alij prophana esse contendant, nolle ipsos alterius partis rationes & argumenta cognosci, cùm tamen & legibus, & æquitati, & diuinis literis consentaneum sit, vt in omni controuersia pars vtraque ex æquo audiatur, neque secundùm alterutrius narrationem, etiamsi ea nihil à vero abhorreat, quicquam pronuncietur. Tum quoquè nullo iure fas esse, quenquam vel religionis, vel alia quauis de causa, rebus suis spoliari. De Concilio ait grauissimum fore Imperatori, si ipsi iam exceptiones contrà facere velint, cùm non sint nescij, quantoperè eam in curam Cæsar incubuerit, vt Concilium quandoquè cogeretur. Quòd ad Pōtificem attinet, sperare Cæsarem, illum tanquàm præcipuum ordinis Ecclesiastici caput, pro sui muneris ratione, Christianè sese gerere, nec de illo quicquam omninò sinistrum suspicari. Licere tamen ipsis, si quid secùs de illo nôrint, in Concilio modestè proponere, itemque de forma & modo Concilij: nanque vt in ea re ipsi alijs nationibus præscribere velint, id sanè minùs æquum esse: neque ipsos persuasum habere debere, ipsorum theologos solos sapere, reliquos omnes bardos & bliteos esse: alijs quoquè locis pasśim viros & eruditione & pietate præstantes inueniri. Hæc & id genus alia dixit ibì Heldus, vt erat excellenti doctrina & mira ingenij dexteritate. *Heldus respondet.*

Legatus Pontificis ad Protestantes. Eodem autem die venit eò legatus Pontificis Episcopus Aquensis, sed à Protestantibus non magna eius fuit habita ratio, cùm tamen etiàm Turcarum tyrannus legatos Christianorum comitèr excipiat. Die quodam voluit is legatus cum Lantgrauio colloqui. Ille respondit sibi non esse integrum, & eodem ferè momento adijt Luterum ex calculo grauitèr decumbentem. Poterat id è sua domo facile videre legatus, sed debuit æquo ferre animo apostatam monachum Pontifici maximo, cuius ipse legatus erat, longè anteferri.

Protestãtium responsum. Ad Heldi dicta vltima Februarij iterùm Protestantes prolixè admodùm responderunt: sed referre piget, quia eiusmodi sunt, vt præclaræ Germanicæ nationi apud exteras nationes omnes ignominiã potiùs quàm laudem sint paritura: verùm hæc quoquè non Principes, sed concionatores ità composuerant, vt identidèm *Reijciunt Conciliũ.* splendidè mentirentur. Deniquè in hac responsione Concilium à Pontifice indictum reiecerunt. Aiunt enim iudicandi potestatem non ad solum Pontificem & Episcopos, verùm ad Ecclesiam pertinere: quoquidem in numero sint etiàm reges & cæteri ordines: dicerent apertiùs, etiàm cerdones, lictores, carnifices, garrulæ anus, ambubaiarum collegia, pharmacopolæ. Quis verò ista non irrideat? Scilicet pronunciare de Ecclesiæ dogmatis pertinet ad laicos, immò & ad cocos & subulcos. O vastissimam dogmatistarum Euangelicorum cæcitatem. Et isti sunt puræ doctrinæ & germani Euangelij synceri atque integerrimi præcones. Oportebat sanè Germanos ad eiusmodi credenda non temerè adduci, oportebat priscæ Germanorum constantiæ meminisse, & in rebus grauissimis summa, vtì par erat, vti grauitate & maturitate. Verùm hæc & id genus alia versuti homines parùm cautis facile persuaserunt. Priùs autem quàm is conuentus dissolueretur, quod fuit 6. Martij, ad Galliæ regem datis literis, eius beneuolentiam & amicitiam captârunt. Rex eis liberalitèr respondit, licèt ex animo Luteri dogmata detestaretur: sed mutuis se auxilijs vt communirent, res ipsa poscere videbatur.

Scriptum regis Angliæ. Per id ferè tempus etiàm rex Angliæ scriptum edidit, quo se ostendit non multùm tribuere authoritati summi pontificis, neque venturum, neque legatos missurum ad concilium Pontificium: & alia pleraq; satis

acerbè

acerbè in Pontificem, quem Catholici tantò propensiùs obseruare & suspicere debent, quòd ab illis tam hostilitèr oppugnatur, qui Luteri quàm Christi Euangelium sequi mâlunt. Multùm hæretici plerique omnes quiritantur de tyrannide Romanorum Pontificum: scilicet extinctam vellent illam summam authoritatem, qua hactenùs hæreses omnes oppressæ sunt.

Turca infensus Lusitanis.

Hoc anno Solimannus Turcarum Imperator molestissimè ferens Lusitanorum potentiam in Indiam vsque prolatam, maxima ipsius regionibus detrimenta adferre, interclusis Arabici sinûs nauigationibus, quibus Memphim (hodiè Cairum vocant) atque Alexandriam omnis generis aromata & mercimonia, & indè in Europam aduehi solerent, quæ iam per vastissimum Oceanum in Lusitaniam auceherentur, atque indè porrò in Angliæ, Belgij, Germaniæ aliarumque regionum emporia dispensarentur, hortatu Aegyptij præfecti ingentem triremium & aliorum nauigiorum classem magnis impendijs institutam, contra Lusitanos misit, vt eos ex tota India, vbì iam illi munitissimas aliquot arces construxerant, exturbaret. Iam paulò antè in bello Persico contra Tammasum infelicitèr susCepto, didicerat Lusitanos quosdam sclopetarios & tormentorum magistros, qui maiora tormenta & fundere & peritè dirigere Persas docerent, regi Persarum militâsse. Id verò eius animum vehementèr in Lusitanos exacuit.

Mons Sina.

Obitèr hîc commemorare libet, in intimo Arabici sinûs termino montem Sina situm, qui natura saxeus & abruptus in cælum exurgit, difficilimumque præbet in superiora nitentibus ascensum. In eius summo cacumine, vndè est latissimus in maria prospectus, positum est delubrũ, Diuæ Catharinæ præclarissimę martyri dicatum, quò confluunt peregrini Christiani religionis ergô, licèt non absque periculo pateat accessus. Nec dubium, quin illo in loco singulari quodam gaudio afficiantur piè visitantium animi, non solùm ob tantæ martyris sacras reliquias, sed etiàm quòd indè prospiciendo mari rubro liceat grata mente reminisci, ibì olìm submersum perijsse Pharaonem cum infinitis equitum turmis, cùm is persequeretur filios Israël, presenti Dei beneficio ex eius manibus grandi miraculo elapsos: tum etiàm, quòd eo in monte olìm lex vetus data sit Hebræis: quanquàm hodiè plerique irrident

Delubrũ D. Catharinæ.

eiusmodi peregrinationes religionis ergô susceptas, cùm ipsi potiùs sint irridendi, qui ea carpant, quę Christiani omnes semper religiosè admodùm sibi obseruãda statuerint. Legant scioli isti (vt innumera alia omittamus) vitam D. Paulæ matronæ Romanæ, à D. Hieronymo conscriptam, & indè discant, quàm non sit nouum in Ecclesia, loca sacra inuisere.

Triremes plicatiles. Porrò verò Solimannus, vt ad institutum reuertamur, egregia classe instructa triremium plicatilium, quæ longo terrestris itineris spatio ad Suetiam vsque maris rubri portum camelorum opera traherentur, itemque aliarum nauium, ità vt omnes simul octoginta circitèr numerum implerent, in quibus erant ad vigintiquatuor hominum millia, Aegypti præfectum misit expugnatum Lusitanos.

Solimannus Venetis infensus. Eo tempore Solimannus leuibus de causis alieno, immò & infenso in Venetos erat animo, iusseratque contra fidem abrupta pace Venetas triremes apud Alexandriam intercipi, & aliquot patritios mercatoresque Venetos, nautasque complures in carcerem conijci. Ex ijs autem eos qui idonei viderentur, in classem contra Lusitanos instructam distribuit præfectus Aegyptius. Sunt qui scribant, Solimannum id temporis à Christianis quibusdam, qui nimia Cæsaris Caroli felicitate offenderentur, non mediocritèr in nostros incitatum fuisse: quod quidem miserrimum est, vsqueadeò torqueri felicitate aliena, vt propterea non dubites orbem Christianum prodere Christiani nominis atrocissimis inimicis. Verùm hoc nos in medio relinquimus. Itaque Aegypti præfectus Solimannus Eunuchus (sic enim vocabatur) adiuncto sibi Moro Alexandrino, sinûs Arabici angustias egressus, præteruectusque Persici maris sinum, ad Indum vsque fluuium peruenit.

Duæ in Indiam nauigationes. Vt verò Lector rem meliùs perspectam habeat, nouerit duas ex Europa in Indiam fieri nauigationes. Vnam ab Hispania vel Lusitania per littora Aphricæ & Aethiopiæ in Arabiam vsque ad vrbem Aden, indè porrò ad Ormutium nobilissimum emporium, ab Ormutio verò ad Cambaiam ciuitatem, atque indè Calecutium, à Calecutio verò longè vlteriùs vsque ad auream Chersonesum, quam Malacham accolæ vocitant, quæ vrbs est miræ magnitudinis, regem habens Maurum. (Nam eousquè, proh dolor, impia Mahometis secta *Aurea.* peruaserat) Eam autem Lusitani vi expugnatam occupâ-

cupârunt ac diripuerunt, deniquè flammis permiserunt. Multa ibì præda cessit Lusitanis, & præter homines captiuos septemque elephantos, æneorum omnis generis tormentorum ad duo millia. Porrò Lusitaniæ rex munitissimam ibì construxit arcem, apud quam diuersarum nationum mercatores multis opibus atque diuersis aromatibus & odoribus eam vrbem complentes, sibi ædes cum bona venia præfecti Lusitani comparârunt, ità vt iam longè insignius quàm anteà ibì sit instauratum emporium. Turcæ igitur vbì ad Indum amnem peruenerũt, Dium vrbem munitissimam, apud quam Lusitani insignem habebant arcem, sibi totis viribus oppugnandam sumpserunt. Verùm Lusitanorum ea fuit industria, ea indomitæ virtutis constantia, vt turpitèr profligati Turcæ, incepto desistere, & relictis maioribus tormentis, ad Aden retrocedere compulsi sint, quod est felicis Arabiæ celeberrimum emporium. Vbì classis præfectus Solimannus Eunuchus acerbè ferens tam improsperos audacissimorum conatuum successus, fide data, ad classem euocat Adenium regem, qui tributarius erat regis Lusitani. Credidit ille miser fraudulento homini, & cum quatuor regni proceribus venit in nauim, gratificaturus potentissimo Turcarum Imperatori Solimanno Ottomanno. Porrò Eunuchus perfidus iubet eum & reliquos proceres in antenna prætoriæ nauis laqueo suspendi. Indè vrbem capit, militibus prædæ datam. Interfecit etiàm Zibitinum regem, (licèt is præclaris muneribus impotentis hostis gratiam ambiret) vnà etiàm omnibus aulæ eius præsidijs trucidatis contra fidem datam. Indè abijt Mecham terrestri itinere, vbì impijssimi Mahometis sepulcrum inuisitur magno studio perditorum hominum, quos ille insanus sua superstitione dementauit. Vrbs Mecha totius Arabiæ clarissima est ob Mahometis cineres ibì conditos: quanquàm ex recentioribus non desint, qui scribant corpus eius apud Medinam vrbem asseruari. Piget referre, quantum operæ & olei perdant miseri mortales in Medinæ vrbis amplissimo delubro, dum illum sceleratum nebulonem longè supra Christum colunt, quem aiunt ad pedes Mahometis sedere. Hoc autem obseruandum venit, Turcas Mahometanos, cùm in templo Christianorum sacrificare volunt suo more, priùs templum expiare, dirutis aris omnibus, cunctisque imaginibus exturbatis:

Chersonesus direpta.

Dium oppugnant Turcæ.

Vrbs Mecha.

Turcæ expiant templa.

quem morem ſequuntur hodiè Zuingliani & Calui-niani & plerique alij hæretici, vt noueris eos non è Christi, ſed Mahometis diſciplina eum hauſiſſe, ſicut & pleraque alia. Porrò aras & imagines ſacras è templis abolere, quid eſt (obſecro) aliud, quàm ex rudis & ſimplicis plebeculæ animis omnem Christi Domini ac ingentium beneficiorum maximeque acerbiſſimæ paſſionis eius memoriam, omne quoquè veræ virtutis & pietatis ſtudium euellere? an non hoc planè Turcicum & Tartaricum eſt? O quàm miſerè deluditur plebs Chriſtiana ab iſtis Mahometanis euangelicis, idq; ſub ingentis pietatis prætextu. Sed ad rem. Eo igitur ſucceſſu pugnatum eſt à Turcis contra Luſitanos, quod quidem Chriſti Opt. Max. bonitati acceptum ferendum eſt, qui noluit impuros Mahometanos Luſitaniæ regis ſanctiſſimos conatus retardare, quibus ad ipſius cognitionem iam tum vocabantur & traducebantur innumeræ ijs in locis gentes, quæ ad id tempus ſtultiſſimis & abſurdiſſimis erroribus implicitæ, longè aberant ab omni vera ſalute. Nanque Calecutani & quidam alij ipſum cacodæmonem incredibili vecordia adorabant & colebant, multosque illi mortales immolabant.

Dæmon adoratur.

Porrò huius anni autumno infelicitèr à Ferdinandi exercitu ad Exechium pugnatum eſt. Multùm aucta eſt Turcarum potentia, dum Germania nullis vnquàm Romanorum Cæſarum armis domita, & cunctis ſempèr nationibus formidoloſa, ab auita Maiorum pietate & religione diſceſſit, & in portentoſas, eaſque valdè inter ſe diuerſas & pugnantes, hæreſes ſe abduci paſſa eſt. Nam anteà veriſſimè dici de ea potuit:

Turcarũ vires vndè auctæ.

Legibus antiquis ſtat res Germana viriſque.

Et niſi pijſſimos principes atque monarchas, Carolum & Ferdinandum Imperatores habuiſſemus, quorum pietate potiùs quàm viribus, licèt eæ quoq; nè minimè contemnendæ fuerint, ſæpè fracti ſunt immanes Turcarum impetus & conatus, profectò iampridèm actum eſſet de Germania: tametſi id nolunt agnoſcere homines ingrati, qui grauiſſima pereuntis patriæ ſuæ pericula aut non vident, aut effusè etiàm irrident, ſcilicet nondùm experti graue iugũ Turcicæ captiuitatis, ſub quo iam tot ampliſſimæ Chriſtianorũ ditiones miſerabilitèr ſuſpirãt, nec minùs tamẽ, velint nolint, illud perferre cogũtur magno ſuo malo, quod vtinàm vel ſerò nos ſapere doceret. Sed hoc quoquè eſt diuinę animad-

maduerſionis genus quoddam vel maximè formidandum, cùm ſic excæcantur hominum pectora, vt in præſentiſſimo poſiti diſcrimine, illud tamen vel non videant, vel paruipendendum putent. Verùm ad Exechianum bellum veniamus.

Exechium occupârat Turcicus exercitus duce Mahomete Iahiagogle, idque egregiè communitum, totius belli contra Ferdinandum regem arcem fecerat, vndè multa & ingentia Chriſtianis damna dabat, plerunquè ex inſidijs magno terrore noſtris arma inferens: licèt interìm certa maneret induciarum conditio, quæ minuta prælia ijs in locis & extraordinarias incurſiones, quæ vix vnquàm ſatìs proſpici queant, admittere videretur. Non enim pax intercepta cenſebatur, niſì iuſto exercitu adhibitis tormentis muralibus vis inferretur. Verùm eiuſmodi induciarum, quæ planè ſimulatoriæ eſſent, pertæſus Ferdinandus rex, ſtatuit bellum facere Turcis. Itaq; equitum octo millia, peditum ſexdecim millia coëgit, magna tormẽtorum omnis generis vi illis adiũcta. Erat is exercitus vſu belli & animis haud vulgaris, ſi cũcta rectè adminiſtrata fuiſſent. Mahometes Turca, vbì ſenſit in ſe arma parari, non defuit ſibi, ſed ipſe quoquè magnas conſcripſit copias, noſtris neque numero neque virtute contemnendas. Habent enim Turcæ paratas ſempèr, equitum pręſertim, ingentes copias, nec deſunt Turcarum Imperatori expediti ſumptus ex immenſis tributis ac vectigalibus, quibus eos perpetìm liberalitèr alat in exitiũ Chriſtianorum. Noſtri indè Exechium obſident, & facta non ſemèl Turcis qui intùs erant, prælij ineundi copia, Turcæ Mahometis imperio nihil ſe commouere ſinuntur. Iam enim fames cœpit totum debilitare Chriſtianorum exercitum, quod Mahometem minimè latebat. Erant quoquè ducum non eadem rei gerendæ conſilia, alijs aliud ſuadentibus. Interìm tempus terebatur, nulla re pręclarè geſta, motis ſubindè caſtris, nec paruis acceptis incõmodis, dum Turcæ in omnem nocendi occaſionem diligentèr ſunt intenti. Porrò vbì Mahometes noſtros ad iter capeſſendum inſtructos vidit, expeditos Ianizaros & Martelloſios eos iuſſit anteuertere, nec tamẽ vſquàm pugnandi copiam præbere, ſed falconũ globulis atq; ſagittis continentèr noſtros appetere: quæ res pluximùm noſtris nocuit, præſertim mira velocitate Turcis noſtros egregiè fallẽtibus, ità vt à noſtris facta im-

Exercitus Ferdinandi.

Exechium obſidetur.

pressione repentè dilaberentur: sed mox è fuga se recipientes, nostros paucos longiùs progressos, multi circunsisterent & trucidarent. Eo modo perijt Petrus Raschinius Boëmorum Mareschalchus cum Boëmis non paucis. Perijt etiàm paulò pòst Paulus Bachitius insignis duxit Hungarus, cum plerisque alijs fortibus viris Hungaris: dumque nostri inter se consultant, quid potissimùm attentandum sit, nec tamen idem omnes sentiunt, Mahometes omnia illorum incommoda per exploratores facilè cognouit, nec iã de victoria dubitans, itinera omnia velut lunato flexu circundedit, vt nusquam ferè nostris effugiendi aditus pateret. Fugerunt autem Vsarones Hungari, & clari aliquot duces, itemq; Striani omnes. Post hos fugit etiàm ipse supremus belli dux, & quidem inermis, deserto prætorio, quod erat argentea supellectile cęterisque ornamentis opulentum. Remansit Ludouicus Londronius dux peditum, vehementèr quidem dolens, se à magna equitum parte turpitèr destitutum, sed nihilo minùs pedites ad fortitèr conandum præclarè adhortans. Ad eum verò confluxêre equites Carinthij, Saxones, Misnenses, Thuringi, Francones, Austriaci & Boëmi, qui ignominiosæ fugæ comites esse noluerant, obsecrantes vt imperij munus susciperet, ipsos quæ iuberet, incunctantèr facere paratos, & pro religione atque pro optimo rege, donèc vires suppeterent, constantissimè cum impuris hostibus dimicaturos. Londronius quidem se Imperatoris nomine indignum professus, tamen quoàd licuit, strenui Imperatoris munus impleuit. Porrò cùm iam iter arriperent, aduolant sæuissimi Turcæ truci vlulatu edito, nostrosque vndiquè circundant, ità vt multa simul prę lia ab equitatu fierent. Multi ibì egregij viri ex nostris ceciderunt, hostium multitudine superati. Deniquè, quod miserandum est, ad vnum ferè omnes tum equites tum pedites, qui ante prælium illud non aufugerant, ab immanissimis barbaris trucidati sunt. Londronius cum tribus cohortibus hortatu Turcarum, qui iam in paludem quandam vi equitum irruentium adactus, cædendo fessi erant, sese randèm post fortissimè nauatam operam dédidit: verùm in itinere ex vulnere saucius, quòd minimè videretur Byzantium viuus adduci posse, à custodibus est interfectus, & caput eius Solimanno transmissum. Barbari cæsis nostris, auidissimè prædæ inhiabant, eosque qui se effugere ex prælio posse

Christiani fugiunt.

Ceduntur Christiani.

posse sperauerant, multa velocitate insectantes, non paucos ex ijs interceperunt, in duram redigendos seruitutem. Mahometes verò direptis castris nostris, se iocunditati dedit, in pratulo quodam priùs à cadaueribus repurgato epulatus hilaritèr. Eò autem ad se adduci iussis captiuis nobilibus, splendidis spolijs, maximè verò vexillis, suos præfectos, qui eo in prelio se strenuè gessissent, verbis egregiè commendauit, & militibus donatiui nomine aureos & argenteos nummos sua manu elargitus est: porrò captiuorum insignium nomina & dignitates annotari iussit. Solimanno posteà in argentea pelui oblata sunt tria præcipuorum ducum capita cum vexillis, inauratis thoracibus, galeis, &c. Hæc verò fuit Christianis longè turpissima strages, quam plerique conferunt in ducis culpam & temeritatem. Certè Christianos admonere potuit, vt tādem positis animorum dissensionibus, religionis dissidijs compositis, vitijs quoquè & flagitijs, quibus supernum Numen offenditur, & barbarorum vires crescunt, egregiè castigatis, Deum sibi & orbi Christiano propicium efficere maturarent. Certum est enim, nulla re magìs aduersùm nos augeri vires & potentiam immanium Turcarum, quàm vita flagitiosa, bellis intestinis, & deprauata religione. Certè insignis hæc victoria illis impuris & execrandis Mahometanis nullo ferè sanguine constitit, cùm ex nostris flos equitum & peditum ferè ad internecionem deletus sit. Qui autem viui in hostium potestatem venerunt, ijs plerisque in summam ignominiam nares à barbaris truncatæ sunt, & dura seruitus imposita. Fuit ea clades Ferdinando regi hauddubiè longè acerbissima: sed pius princeps, quod aliena temeritate contractum erat, infectum reddere non potuit. Ipsum tamen ducem primarium eius belli, aliquandiù honesta sub custodia detinuit. Porrò ille veritus, nè capite damnaretur, (nam multi eum proditi exercitûs nomine deferebant) è custodia elapsus, ad Turcas profugit. Porrò vt cum aliquo insigni munere ad Mahometem Turcarum præfectum veniret, alium quendam regulum, vt secum aufugeret, solicitauit. Ille se facturum promittens, aut se promittere simulans, eum hospitio receptum post epulas obtruncauit, caputq; illius regi Ferdinando misit, qui illi castellum omnemque substantiam cæsi ducis dono dedit. Ea fuit perfidię pœna. Iam multa illi liberalitèr promiserat Mahometes,

Victoria Turcarū incruēta.

Transfuga vilis necatur.

eius opera vſurus contra Ferdinandum regem : ſed Deus perfidiæ conſilia tam inexpectata cæde anteuertit.

Claſsis Turcica. Hoc ipſo anno Solimannus Turcarum Imperator Italiam inuadere conſtituerat. Habebat claſſem ornatiſſimam, & multo milite inſtructam. Ea in re tanta fuit vſus celeritate, vt ducenta armatorum millia priùs ad Macedoniæ oram adduxerit, quàm è Byzantio profectus crederetur. Nec deerant illi tranſfugæ Chriſtiani, qui ei Chriſtianorum conſilia explicarent. Ante annos quinquaginta auus eius Mahometes, occupata Hydrunte, ſummum Italiæ terrorem attulerat, iamque de Italia actum fuiſſet, niſi illum ſanguinarium tyrannum ſubita mors, Deo Chriſtianis maturè opem ferente, è medio abſtuliſſet. Cùm iam Solimannus in Italiæ conſpectum veniſſet, miſit è ſuis, qui Salentinorũ animos explorarent. Illi Caſtrum oppidum deditione ceperunt, quod tamen contra fidem datam, ducibus

Caſtrum direptum. quidem inuitis, à barbaro milite direptum eſt, & captiui florenti ætate in claſſem abducti ſunt. Interìm noctù aliquot Turcæ equites hippagogis ſubuecti, ab Aulo-

Capti Chriſtiani. ne in Salentinum agrum traiecerunt, & magnũ omnis generis hominum & armentorum numerum interceperunt. Maior verò Chriſtianis clades imminebat, niſi eam cuiuſdam Veneti Trierarchi temeritas, Deo Chriſtianis parcente, auertiſſet. Is enim paulò antè paſſus damnum à Turcis, in triremes quaſdam Turcicas incidit, ſuoque indulgens dolori, aliquot ex eis demerſit. Ea res Solimannum in Venetos nõ mediocritèr concitauit, licèt inſciente ſenatu accidiſſet. Eodem quoquè tempore Andreas Auria Cæſareanæ claſſis præfectus, caſu in claſſiculam quandam incidit, omnis generis

Claſſicula Turcica capta. commeatum & linum Alexandrinum Solimanno aduehentem, quam mox totam cepit, viris ad tranſtra triremium damnatis, & præda omni in ſuas triremes illata : porrò nauibus incenſis, quòd ſibi fortaſsè minimè vſui futuras iudicaret. Incendit etiàm duas Turcicas triremes, quibus Solimanni legatus Iunusbeius ad Venetæ claſſis præfectum, qui tum in Corcyra inſula morabatur, aduectus fuerat. Sed is quoquè malè acceptus à Venetis, & in grande diſcrimen coniectus, ità vt à latronibus Acrocerauneis, qui eum in littus euadentem ceperant, præſenti pecunia ſe redimere cogeretur, vbi ad Solimannũ rediit, acerbiſſimè de Venetis cõqueſtus, Solimannũ in bellum Venetum inflammauit, licèt

Vene-

Venetus præfectus id factum multa ratione excusaret. Huc accedebat, quòd Auria noctù ac diù sulcando maria, atq; omnes portus explorãdo, alias duodecim Turcarum triremes cruentissimo prælio captas deleuerat iisdem ferè diebus, non paucis è suis propugnatoribus atq; remigibus & magistris triremiũ desideratis. Nam duodecim Turcicæ triremes cum trigintaquinq; instructissimis Aurianis triremibus audacissimè cõgredi non dubitârunt, & cùm iam milites Turcæ grauissimis saucij essent vulneribus, defessiq;, pugnando tamẽ occumbere, quàm se dédere, maluerũt. Porrò enses incuruos, quos magno parant precio, in mare iactârunt, nè Christiani illis potirentur. Ij erant Ianizari milites prætoriani, & delecti equites, quos Spaches appellãt: quorum vtrorunque est summa & incredibilis in hostes audacia & pugnandi pertinacia: quod plerique Christiani ignorantes, putant Turcas imbelle esse hominum genus: sed falluntur, cùm sint reuerà apud illos inuictæ virtutis & summæ constantiæ pedites & equites. Nec mediocritèr ad perferenda & subeunda quæuis vitæ discrimina illos accendit, quòd sciunt certam sibi imminere perniciem, si per ignauiã minùs fortitèr & strenuè egisse depræhendantur. Misit tum cõtra Auriam Solimannus Barbarussam cum octoginta triremibus: sed Auria abductis Turcarum aliquot integris nauibus, fuga sibi consuluit: Porrò Solimannum ea ab Auria accepta clades, & à Venetis geminata contumelia, acerrimis iracundiæ stimulis pupugit, quos mirificè acuebãt aliquot Turcici proceres, quorũ hortatu commutato belli consilio, quòd Italia non tam facilis expugnatu videretur, Venetis bellum fecit.

Duodecim triremes captæ.

Per id tempus Acroceraunij latrocinijs assueti, feri & agrestes homines, nullos certos deos colentes, incredibili temeritate consilium ceperunt Solimanni noctù interficiẽdi: sed ea res à vigilibus prætorianis facilè depræhensa, magnam illis cladem attulit, Solimanni iussu immissis in illos militibus, qui eos ad satietatem vsq; trucidârunt. Indè ad Corcyram itum est. Eam oppugnare constituit, tanquàm Venetæ ditionis. Itaque immissi Turcæ in insulam, Corcyram vrbem frustrà obsederunt, tandemque post multas clades passìm Corcyræ insulæ illatas, innumeros homines Christiana religione initiatos, in teterrimam seruitutem abduxerũt, quorum numerus, quod est cumprimìs triste & acerbum,

Facinus audacißimum.

Corcyra vexatur.

ſexdecim millium exceſſit, omnis ſexûs & ætatis. Præerãt tum Corcyræ duo Veneti patritij, qui (quòd ſic ſalus publica poſcere videretur) ſuburbia oppidi pulcherrimis & egregijs ædificijs ornata demoliti ſunt, nè à Turcis occuparentur in vrbis exitium. Hoc erat quidem triſte ſpectaculum: ſed tolerabile tamen, quòd tecta diruta facilè inſtaurari poſſent: illud verò longè triſtiſſimum, quòd cùm vererentur nõ ſuffecturam vrbi annonam, ſi à Turcis obſidione premeretur, imbellẽ omnem populi multitudinẽ ex oppido eiecerũt, quę cùm in foſſis pernoctare cogeretur, vi turbulentiſſimę tempeſtatis & metu barbarorũ multi ex ijs, præſertim pueri matrũ ceruicibus inhærentes, miſerandum in modum extincti ſunt. Verùm Solimãnus & Italici & Corcyræi belli parùm felici euentu potítus, non abſq; pudore Byzãtium, nulla re præclarè geſta, redijt: ſed interim tamen diuerſis in locis iuſſit ſuos duces bellũ inferre Venetis. Porrò priùs quàm obſidionem ſolueret, vbi didicit Caſtri oppidi incolas cõtra fidem datam abductos eſſe in captiuitatem, vſqueadeò eam rem moleſtè tulit, quippe qui nollet crudelitatis & ſæuitiæ argui, vt eius maleficij authores iuſſerit ſupplicio affici, & Caſtrenſes captiuos omnes magno ſtudio conquiſitos, in locum ſuum reſtitui. Tandem ſub æquinoctium autumnale Corcyra ab hac Turcarum infeſtatione liberata eſt.

Geldrenſes deficiunt à ſuo duce. Sub huius anni finem pleraq; omnia Geldrię oppida à ſuo principe Carolo Egmõdano deficiunt ad Guilhelmum Cliuiæ & Iulię ducẽ. Defectionis occaſio fuit, quòd Carolus dux videbatur eam munitiſſimam ditionem in ius regis Gallorum, cuius fuit ſtudioſus admodùm, transferre conſtituiſſe, quod Geldrenſes minimè ſibi ferẽdum putàrunt, nè Germani Gallis ſeruire compellerẽtur. Nouiomagenſes in ea defectione primi fuêre, qui etiàm principis arcem intra vrbem ipſorum ſitam, munitionibus eius nouis ſolo æquatis, occupare non dubitàrunt. Porrò Principi Iuliacenſi eius ditionis fuit inauſpicata vſurpatio, vtì poſteà dicemus.

Tumultus Anglicus. Eodem anno tumultuatũ eſt in Anglia, multis hominum millibus arma in regem ſuum corripientibus. Ij erant Lincolnienſes & Eboracenſes, qui moleſtè ferebant innouatum regni & religionis ſtatum, tum quoquè frequentes exactiones regias. Fuerunt ad quinquaginta millia, ſacram expeditionem militiã ſuam appellantes. Verùm callida ducũ regis ſimulatione perſuaſi,

cùm

cùm pacem à rege oblatam atq; concordiam expectarent, arma deponunt. Sed non diù pòst pœnas luerunt, aliquot eius turbæ capitibus vltimo supplicio affectis.

Diuersis vicibus Paulus Pontifex aliquot insignes viros in Cardinalium collegium cooptauit. In ijs fuit Caspar Contarenus patritius & senator Venetus, Reginaldus Polus, Iohannes Bellaius, Fredericus Fregosus, quibus etiàm opportunè adiunxit Sadoletum, Aleandrum, Bembum &c. Hoc factum cùm Sleidanus improbare non possit, animum & cõsilium Pontificis pro sua modestia sibi carpendum sumit, cùm tamen bonorum virorum sit, etiàm dubia in meliorem partem interpretari. Scilicèt Sleidanus videre potuit arcana Pontificis consilia, quæ is suo in pectore versaret. O quàm longè abest ab omni animi candore eiusmodi sæuũ hominum genus, tametsi valdè velint Euangelici videri. Ait Pontificem idoneos sibi propugnatores parare voluisse: videlicèt Romana sedes peritura est, nisì paucorum hominum scriptis & eloquentia à Lutero & eius infausta sobole vindicetur. Immò verò illa sedes, quæ trecentis & amplius annis à tot ethnicis, ijsdemq; longè potentissimis, Romanorum Imperatoribus, Christiani nominis atrocissimis persecutoribus, qui ad Magnum vsq; Constantinum totius ferè orbis imperio potiti, immanissimis in Christianos constitutis supplicijs, Christi fidem penitùs extirpare & abolere voluerunt, à tot prætereà tyrannis & hæreticis euerti hactenùs non potuit, Christo Domino suã Ecclesiam aduersùs omnes inferorum portas fortissimè propugnãte, etiàm deincèps ad supremum vsq; mundi diem incolumis perdurabit, quantumlibèt in eam debacchentur horum temporum infausti dogmatistæ, à malo dæmone in multorum perniciem incitati, vt amplissimas futuro Antichristo vias muniãt, & interìm innumeras animas secum trahant in tartara, nulli omninò deteriùs nocituri, quàm sibijpsis & miseris illis, quos sub Euangelij & verbi Dei prætextu in varios inducunt errores. *Romana sedes inconcussa.* *Matt. 16.*

ANNO 1538. Carolus Cæsar & Franciscus rex in mutuos venère complexus. Multùm pro suo munere egerat Paulus Pontifex, vt apud Niceam conuenirent, sed efficere non potuit, vt ipso præsente in colloquium venirent. Id tamẽ impetrauit, vt in nouem vel decem annos inducias inter se pacisceretur. Per id tẽpus *Induciæ inter Cæsarem & Gallos.*

Cæsar

Cæſar Pōtificis nepoti Octauio deſpondit filiam ſuam notham Margaritam, quam priùs habuit in matrimonio Florentiæ princeps Alexander. Quanuìs autē Cæſar & Franciſcus rex, licèt plurimùm annitente Pontifice, id temporis familiaritèr congreſſi non fuerint, Cæſar tamen per internuncios indicauit Franciſco, ſe priùs quàm in Hiſpaniam nauigaret, in eius complexum venturū, & tum Cæſar ipſe, tum Franciſcus rex ambo more Chriſtiano Pontificem venerati ſunt, ità vt vnà cum rege multi quoquè eius proceres dextrum Pontificis pedem oſcularentur, idem tamen facere recuſantibus Chriſtophoro duce Vuirtenbergico, Guilhelmo Furſtenbergio, Mareſcallo Marchiano, & Daniæ regis legato Geoigio Gluchio, qui erant cum rege, quos vtiquè, nè id facerent, Luteri & eius ſimilium ſcripta vehementèr deterruerant. Verùm ſi ipſe præpotentis Dei filius ad pauperum piſcatorum pedes ſe amantiſſimè demiſit, eosque

Iohan. 13. beneuolētiſſima ſedulitate & lauit & exterſit: quid, obſecro, piaculi eſt, ſi homines Pontificis nōn quidem nudos, ſed tectos pedes ſupremis labris Chriſtianæ cuiuſdam declarādæ modeſtiæ cauſa deoſculentur? O quantum intereſt inter ſpiritū Chriſti, & ſpiritū huius mundi.

Matth. 11. An non Chriſtus ipſe dicit omnibus, Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde? O quàm facilè perſpiciunt cordati omnes, quo ſpiritu imbutus fuerit Luterus, qui tantoperè à Chriſti humilitate abhorret, ſuosq; abhorrere facit. Et hæc certiſſimè vnica cauſa eſt, quòd inter ſectatores eius tot exiſtunt diſſenſiones & diffidia, quòd prorsùs alieni ſunt ab humilitate & māſuetudine Chriſti: vndè fit vt alij alijs cedere nolint, ſed ſua pro ſe quiſq; dogmata, quantunuìs abſurda, mordicùs tueātur, nihil interim morati, quòd tot millia imperitæ plebis horrendum in modum pereunt ac ruunt in tartara.

Cauſa diſſidiorum inter ſectarios.

Porrò dum de paciſcendis inducijs apud Niceā tractaretur, Cæſarq; ad Villafrancham ſubſiſteret, accidit vt in quadam villa villicus quidam in area fabarū aceruum cribraret & ventilaret, idq; nō vno, ſed multis per interualla locis. Indè verò denſæ nubes inſtàr fumi in altum eleuabantur. Quæ res vehemētèr perterruit Cęſareanos omnes, quòd putarent Barbaruſſæ claſſem ſuperuenire ad perdendum Pontificē & Cæſarem. Verùm cunctis mirè trepidantibus, Cæſar ſtetit imperterritus, tametſi & Andreas Auria & Daualus Vaſtius ad arma ſe

para-

parárent, & omnes non mediocritèr animis perterriti viderentur. At paulò pòst vbì cognitum est, eam trepidationem temerè susceptam fuisse, in risum & cachinnos versa est, non obscuro pudore perfusis principibus, qui tam inanitèr timuissent, maximè cùm viderẽt Cæsarem prorsùs impauidum. Indè solutus est ille apud Niceam cõuentus, & Franciscus rex in suum regnum abijt. Pontifex primùm Genuam, deindè Romã peruenit, vbiquè ob studium inter illos summos principes pacis conciliandæ summo cum honore pompa triũphali acceptus. Cæsar verò, vt erat pollicitus, ad Aquas Mortuas profectus est. Eò quoq; accessit rex Franciscus, & in duas scaphas se demittẽs cum Henrico Delphino & Carolo Aureliano Duce, multisque proceribus, à Cæsare ad latus quadriremis suæ obuiàm accurrẽte, cum omnibus suis & liberis & proceribus summo animi candore in arctissimos amplexus susceptus est. Andreas quoq; Auria, qui ante decem annos à rege Frãcisco defecerat, impetrante Cæsare, in gratiã à rege receptus est. Posteà Cæsar cum rege diù secreta miscuit colloquia, ità vt omnes in certam spem componendæ inter ipsos pacis venirent. Dein̄dè regem à se humanissimè dimissum, ad scalas quadriremis suæ deduxit. Altera luce per omnes triremes denunciat, nè quis ipsius iniussu in terram exeat: ipse verò cum aliquot aurei velleris illustrib⁹ viris ingressus est vrbem Gallicam, cum rege pransurus. Appáret indè candidum pectus optimi Imperatoris, qui ne de hoste quidem malè suspicaretur. Vbì verò in continentẽ perlatus est, rex & regina cum duobus liberis illum humanissimè complectuntur, & in palatium regis abducunt. Iam apetente crepusculo Cæsar Andream Auriam, qui ad classem remanserat, certiorem reddit, se apud regem pernoctaturum. Id enim rex & regina ipsius soror ab illo impetrârant, licèt non sinè magno discrimine id fieri videretur. Sed præpotens Deus, cui Cęsar egregiè confidebat, non est passus quicquam illi sinistrum accidere. Voluit autem Cæsar eius rei Auriam certiorem facere, nè quid ille aduersi suspicaretur. Altera luce Cæsar redit ad mare, comitante illum rege & multa procerum frequentia. Indè postquàm in puppi Cæsareanæ quadriremis rursùs hilaritèr compotatum fuit, amicissimè discessum est. Franciscus rex per id tempus certam cum Cæsare contraxit amicitiam, ità vt sub Cæsaris vexillo, & in tentorio Cæsaris Caroli cum maximis terra mariquè

Cæsar & Frãciscus rex conueniunt.

Cæsar cũ rege prãdet.

Apud regẽ pernoctat.

tiq; coactis copijs se Turcis bellum illaturū pollice-retur. Cuius quidem amicitiæ fiducia Carolus Cæsar multa in itinere, quo Hispanias repetebat, cum Andrea Auria de bello Asiatico, Græco & Africano suscipiendo locutus est, & de pace cum rege cōciliata, reges & principes Christianos omēs certiores reddidit. Sed rex Franciscus Mediolanensem ditionē sibi omninò adiudicandam sperauerat: ea spe frustratus, posteà in nouas belli cogitationes pertractus est, magno totius Reipublicæ Christianæ detrimento: quanquàm etiàm aliæ rationes ad bella instauranda illum fortasse mouerunt.

Erardus episcopus moritur. Circa hæc ferè tempora mortuus est Erardus Cardinalis & Episcopus Leodiensis, qui multos Luteranæ sectæ addictos malè acceperat, quod Sleidanum malè habet: ideoq; scribit, illum sibi sepulcrum & exequias anniuersarias longè ante obitum fieri curauisse, nō tam pietatis quàm ostētationis causa, quòd esset gloriæ cupidissimus. Ità Sleidanus magna fiducia profert sententiam etiàm in arcana pectorum consilia, quæ solus Deus nouit. Sed hoc licet Euāgelium Luteri complectentibus, verùm Christi sectatoribus non licet. Quid enim sibi non permittunt Luterani dogmatistæ? Qualisqualis certè fuerit vita illius Cardinalis, scire tamen nō potuit Sleidanus, qua mente ille voluerit etiàm ante obitum exequias anniuersarias sibi fieri. Ait ibidèm, Pontificios sacrificorū operibus attribuere merita, quibus æternæ vitæ præmium debeatur. Ità quidem Sleidanus, vt vbiq; Catholicos suo more traducat. Certè Missæ sacrificiū & viuis & vita functis prodesse, tam est certum ex sanctissimorum Patrum irrefutabilibus testimonijs, vt meritò pudere debeat omnes, qui id negare audent.

Bona opera vndè meritoria Bona verò opera, quæ faciūt Christiani, non est dubium fieri gratia Christi, non tamen absq; liberi arbitrij quadam cooperatione. Deus enim operatur in nobis & velle & perficere, vt ait Apostolus. *Philip. 2.* Indè ergò est meritum bonorum operum, quòd fiant ex gratia Dei. Tolle gratiam ab operibus humanis, & parùm aut nihil gratà erunt Deo, sicut videmus in Turcis, Iudæis & Ethnicis, qui nullis suis operibus possunt placere Deo, cùm sinè fide impossibile sit placere illi. *Heb. 11.* Porrò verò si Deus per nos, non tamē sinè nobis, efficit bona opera nostra, num ille indignus censendus est, cuius operibus debeatur vita æterna, maximè cùm ipse innumeris scripturæ locis pollicitus sit vitam æternam rectè agentibus? Sed aiunt

Lute-

Luterani nos ità fidere operibus nostris, tanquàm illis solis absq; Christi gratia debeatur vita æterna. Verùm hoc illi contra suam conscientiam mentiuntur. Nos enim etiàm cùm bonorum operum sumus studiosissimi, non tamē illis, quæ nos facimus, certò vitam æternam deberi affirmare audemus, cùm scriptura dicat: Nescit homo vtrùm amore an odio dignus sit. Itaq; cùm multa videamus etiàm ab improbis hominibus fieri, quæ speciem probitatis, pietatis & charitatis præ se ferant, pij omnes suis operibus non sunt ausi præfidere, maximè quòd non sint planè certi, an ex gratia & charitate, sinè qua nihil potest gratum esse Deo, profecta sint, vel potiùs ex quodam naturæ instinctu, aut alijs id genus incitamentis, quæ certum est vitam sempiternam mereri non posse, Hinc est illa Apostoli insignis & suspicienda prædicatio: Si linguis hominum loquar & angelorum, si omnem fidem habeam, ità vt mōtes transferam, & pleraque alia, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Ergò nec fides prodest absq; charitate. Et tamen Euangelici isti incredibili quadam confidentia & temeritate aiunt, si quis firmitèr apud se statuat per Christū sibi remitti peccata, illum, si sic moriatur, è vestigio euolare in cælū. Verùm hæc est omninò compendiaria via in mortem sempiternam. Scripturæ diuinæ omnes eiusmodi temeritatem & insanam cōfidentiam longè à nobis abesse volunt, propterea quòd longè alia sunt iudicia Dei, quàm hominum: nec tamē hac ratione impellimur ad desperationē, sed inuitamur ad cautelam & circunspectionem, nè inter tot vitæ huius pericula vsquàm nimiùm securi simus. Tanto autem certè securiores erimus, quanto bonorū operum syncera animi intentione studiosiores fuerimus: non quòd nostris operibus præfidere debeamus, sed quòd vita piè & religiosè transacta, magnam præstet homini fidutiam, vt multis scripturæ locis doceri potest, sed non est huius loci. Ità nanque & Apostolorum princeps hortatur nos, vt per bona opera certam faciamus vocationem nostram. Sed hæc tam sunt manifesta, vt mirum sit vsqueadeò petfricuisse frontem istos Euangelicos, quicquam vt contradicere ausint. Atque eorum impudentia facit, vt propter minùs peritos interdùm his & id genus alia explicandis diutiùs immorandum sit, quàm alioqui huius scripti institutum admittat: præsertìm verò, quandò Sleidanus in illis suis pestilentissimis Commen-

Luteranorum calumnia.

Eccles. 9.

1. Cor. 13.

Temeritas hæreticorum.

2. Pet. 3.

mētarijs ſparsìm ſua diffundit venena, totusq; ferè verſatur in Luteri & ſectatorum eius placitis fucandis, & lectori incauto exitiabilitèr inſtillandis. Atq; hoc ferè loco ille bonus vir prolixè recitat formam reformationis cuiuſdam, quam aliquot Cardinales Pontifici clàm obtulerint. Deindè addit, Nicolaum archiepiſcopū Capuanum, omnis emendationis impatientem, à Pontifice ſubmiſſum, (vt certò creditur, inquit) magna cōtentione reclamâſſe, nè quid omninò reformaretur: itaque paſſos eſſe patres atque Pontificem ſibi perſuaderi, nè quid mutaretur. Rursùs addit eūdem ipſum Nicolaum emiſſo clanculùm in Germaniam libello, voluiſſe Pontificem atq; reformatores illos præbere deridendos: ità enim ait pleroſque id accipere: alios putare dicit, non neſcio Pōtifice exijſſe libellum, vt ſic aliquod ipſius ſtudium apparéret emendationis. Quis hìc non videat hominis iſtius malignū in Pontifice traducendo animum? Ait certò credi, ait pleroſque ità accipere, ait alios putare. Qui tandèm illi ſunt, nisì Sleidanus & eius ſimiles, Pontificis & Eccleſiæ Catholicæ obtrectatores? qui ſi Pontificem vlla in re lædere poſſint, videntur ſibi facinus deſignâſſe euangelicum. Fuit autem reformatio quædam oblata Pontifici, ſed illam ipſam tum Luterus Germanicè, tum Ioannes Sturmius ſua illa pręclara conuiciandi licentia atrocitèr oppugnârunt. Et tamen non pudet Sleidanum impudentèr affingere Pontifici, quòd ipſo inſtigante Archiepiſcopus Capuanus reclamârit, nè quid omìnò reformaretur. Nam etſi fortaſsìs commodè non poterant ſtatìm reformari omnia, quæ emendatione digna viderentur: tamen nihil omninò voluiſſe reformari Pontificem, impudentiſſimam habet vanitatē. Itaq; his & id genus alijs calumnijs hoc conſecutꝰ eſt ille Sleidanus, vt nulla in re tutò illi fides adhiberi poſſit, nisì aliundè conſtet vera eum ſcribere. Et Luterus certè hanc reformationem vertit Germanicè, & à margine ſua adſcripſit ſcholia, nō alio magìs quàm tali viro digna: ipſos autē reformationis authores, quorum, etiàm Sturmio fatente, erat multa eruditio & vitæ integritas, non eſt veritus appellare perditos ac deploratos nebulones. Sed quid ille talis vir aliud faceret, cuius os maledictione plenum erat, & amaritudine, & dolo? Nec Sturmius à conuicijs & contumelijs abſtinuit, id quod in eo repræhendit doctiſſimus Cardinalis Iacobus Sadoletus.

Sleidani in Pontificem calumnia.

Per

Per hoc ferè tempus Luterus cum ſuo grege varijs machinationibus & ſcriptis, Concilij à Paulo Pontifice indicti authoritatem conuellere nitebantur, vt rudem plebeculam arctiùs ſuis fraudibus implicatam tenerēt. Scribebantur tū ab illis noui Paſquilli, nouę Beelzebul epiſtolæ, fabuloſæ Legendæ de Iohanne Chryſoſtomo, quas Concilio impudenti vanitate affingebāt: prætereà quatuor Epiſtolę Iohannis Huſſi, & libellus de Donatione Conſtantini Magni. Ità illi apud ſuos facilè efficiebāt, vt qua vna re grauiſſimis religionis diſſidijs vel prę ſentiſſima ſempèr remedia adferri conſueuiſſent, ea in contemptum & riſum adduceretur, & miſerè euerſis, & in diuerſas easq́; fœdè diſſectas factiones diſtractis nihil prorsùs opitularetur. Traxerunt etiàm in ſuas partes Saxoniæ Ducem Henricum, fratrem optimi & conſtantiſſimi in Catholica religione Principis Georgij, quem Luterus tam multis iniurijs & calumnijs mirabili quadam audacia ſibi diuexandum ſumpſerat. Edebant igitur nouas cæremoniarum ordinationes, nouos paſsìm Catechiſmos etiā illi, qui nullis initiati ſacris, parœcias adminiſtrandas ſuſcipere non dubitàrūt. Qua in re obſeruandum eſt arcanum Dei iudicium, quòd illi, qui contra Eccleſiæ ſanctionem calicem ſibi vſurpare voluerunt, Catholicosq́ue ſacrificos criminabantur, quòd ipſis alteram ſpeciem malignè ſuffurati eſſent, tales accepêre paſtores, qui cùm nullam haberent conficiēdæ Euchariſtiæ poteſtatem, ac nihilo minùs ſacramenta illis porrigerēt, non aliud ſanè quàm merum panem & vinum præberent, vtraq; illis ſpecie penitùs ſubtracta. Et ſic quidem par fuit puniri obſtreperos & refractarios, qui deſertoribus ac ſeditioſis monachis potiùs, quàm totius Eccleſiæ iudicio obtemperare voluērunt. Porro Henricus Princeps per nouos Viſitatores nouos cōſtituit articulos, quos & à Clericis & à Laicis ſuæ ditionis voluit obſeruari. Verùm illi articuli nō ſolùm à ſacris literis, ſed etiàm ab ipſorū Auguſtana Confeſſione & eius Confeſſionis Apologia diſcrepabāt. Certè Luterus ipſe in libello de ſeculari poteſtate damnat eos Princeps tāquàm inſanos & peruerſos, qui eis in rebus, quæ ad fidem & Eccleſiam pertineant, ſubditis ſuis leges præſcribant. Verùm hæc Luteri ſententia nullius tum ponderis fuit: quanquàm eiuſmodi articuli non tam à Principe, quàm prophanis illis Viſitatoribus editi fuêre. Ità res paſsìm in deterius mutabātur, & mirabilis

Luterani oppugnāt Conciliū.

Horrendū Dei iudicium.

Mutatio religionis.

rabilis atque incredibilis in religione cõfusio magis ac magis increſcebat, cùm illi ſacra obirent munia, qui nullis prorsùs ſacris initiati, nulla legitima authoritate vel promoti vel miſſi eſſent. Et hæc tamē omnia ſummè erant Euangelica, & purum putum verbum Dei, effusè hauddubiò miſerorum mortalium cæcitatem & delirationem ridentibus malis dæmonibus, qui ijs rebus mirificè delectarentur.

Hoc tempore Argentoratēſes, qui Zuinglij dogma ſequebantur, illis, qui ex Gallijs & Belgio ſectarum nomine profugere compellebantur, in ipſa vrbe ſua templum occupandum tradiderunt, vt Eccleſiam conſtituerent. Huic aliquandiù præfectus fuit Iohannes Caluinus ex Gallia profugus, qui poſteà Geneuēſem in Allobrogibus Eccleſiam occupauit. Hunc Caluinū à patria ſua ob vitę improbitatem exulâſſe quidam ſcribit, eundemq; alius dicit inter diſſolutos ſuæ vrbis viros diſſolutiſſimum, inter inconſtantes & fœdifragos incōſtantiſſimum. Is nouā quandam de Euchariſtia opinionem è ſuo parùm ſano cerebro commētus, negat cum Zuinglianis veritatem corporis & ſanguinis Chriſti in Euchariſtia, ſed horum tantùm energiam illic vult haberi. Non putauit Caluinus ſua maieſtate dignum, vt ipſe minus aliquid, quàm cæteri, poſſe videretur. Itaq; hanc nouam mundo iam planè vecordi doctrinam inuexit. Nec hoc contentus, etiàm multa alia præclara & tali viro digna ſcripſit, quæ quidem eiuſmodi ſunt, vt citra horrorem legi vix poſſint: quanquàm ea quoquè infeliciſſimis mortalibus non alio quàm ipſius verbi Dei titulo obtruduntur. Sunt autē cum intolerabili in Deum blaſphemia coniuncta, vt, quòd ſcelera & flagitia omia Deus in homine operetur, quòd lex & voluntas Dei ſæpè inter ſe contrariæ ſint, quòd diabolus iubente & volente Deo mentiatur in cordibus hominum, & multa alia, non verbis, ſed flammis Tartareis vindicanda, quæ tamen auſus eſt quidam eius ſectator Theodorus Beza defendenda ſuſcipere. Proh nefarios homines, ſi tamen homines dicendi ſunt, qui certè in humana effigie Tartarei cacodæmones eſſe videntur. Vt autem ſuam egregiam doctrinam Caluinus ille, cùm iam Geneuæ multa præditus authoritate degeret, miraculo quodā confirmaret, rem fecit ſempiterna memoria dignam, vt cognoſcat poſteritas, quibus dolis, fraudibus & impoſturis vti non dubitârint, qui Catholicam Eccleſiam noſtro

Caluinus nouum fingit dogma

Caluini immanes blaſphemiæ.

æuo

æuo sub Euangelij instaurandi prætextu sibi oppugnan- dam sumpserunt. Persuasit quandoquè misero cuidam, vt se pateretur tanquàm mortuū in templum deportari. Fecit ille, consentiente etiàm eius coniuge. Porrò Caluini consilium erat, vt hominem coram populo iuberet redire ad superos seu reuiuiscere, homineque mox sese erigente, tam inaudito miraculo certam omninò & sacrosanctam in orbem terrarū doctrinam inuexisse videretur. Sed ô Dei clementiā, quæ perfidiosi hominis astū incredibilem noluit latére mortales, vt sic maturè ab eius consortio se remouerēt. Miser ille qui viuus in templum illatus fuit, mortuus indè elatus est. Cùm enim Caluinus propiùs accessisset, &, si sua doctrina vera esset, eum iuberet resumpto spiritu surgere, vt homo callidus laqueo, quem alijs tetenderat, ipsus strangularetur, & omnes intelligerēt falsissima esse quę miseris pro verbo Dei venditaret, nihil prorsùs sese commouit homo, quippe omī huius lucis vsura repētè priuatus. Porrò coniunx illius, ea re cōperta, eiulatu & clamore animi sui testatur necopinatū dolorem, sed Caluinus eam egregijs pollicitationibus deliniuit, nè rem latiùs propalaret. In hoc verò facinore depræhensus, fertur mox redijsse in suggestū, dixisseq́; populo, Eccè hinc appáret imbecillitas fidei vestræ, quòd homo iste non potuit excitari à mortuis. Et fortasis persuasit hoc miserrimę illi cōcioni. Hæc quidem de illo Caluino, multaq́; alia sparsit fama, quæ iam feruntur Gallicè conscripta, & Latinè conuersa, olìm in lucem proditura. Aiunt etiàm Parisijs repertas aliquot Caluini, Theodori Bezæ, & aliorum eius farinæ hominum Epistolas, quæ illorum nequitiam egregiè declarent, quas speramus quandoq; in publicum edendas. Sunt enim eiusmodi, vt vbì in hominū notitiā venerint, facilè oēs intellecturi sint, quàm sint illorū nihil minùs quàm Euangelica cōsilia, & admodùm perniciosi conatus. Hęc ità scripsi, quemadmodùm à fide dignis accepi. Infrà quoq;, Deo volente, Luteri quoddam miraculum referemus. Et nondùm intelligent plùs quàm lethargo correpti mortales, quàm infidis pastoribus animarū suarum salutem & curā committant? Scilicèt istis hominibus hoc studio est, vt animas Christo, & nō potiùs Orco, lucrifaciant. Porrò animaduertendum est, Caluinum, dum sibi præclarū apud omnes tum Zuinglianos, tum Luteranos nomē parare cupit, mirabili vafricie ità in re sacramentaria tractan-

Miraculū Caluini horrendū.

Astutia Caluini.

Caluini in scribendo mira vafricies.

da versari, vt quandò illi res est cum Zuinglianis, planè ab illis stare se simulet: quandò cum Luteranis, quibus ceu simplicioribus fucum se facere posse confidit, ad nauseam vsq; realitatem & substãtiam corporis & sanguinis Domini, atq; id genꝰ alia Luteranis plausibilia, inculcet & repetat. Interim nihilo minùs nouum ille dogma fingit & tuetur, & cùm vtrisq; se fauere incredibili calliditate præ se ferat, vtrosq; suspensos & ambiguos detinet: nec tamen homo versutus perfidiã suam adeò celare potuit, quin Bernæ quandoquè illam proderet. Nam ibì in publico colloquio contra Zachariam Flandrum quendam cùm vehemens esset in defendenda Zuinglij sentẽtia, idem Zacharias Caluini ad D. Falesium epistolam protulit, percontatus ex homine num suam agnosceret manum: quam cùm ille suam esse non negaret, Zacharia postulante, publicè lecta est, multò maioribus scatens in Zuinglium conuicijs, quàm eo in colloquio eius essent ab illo celebrata encomia. Et ausus certè est Caluinus palàm edito libello, quem dici voluit, Summam confessionis de Sacramẽtis, id omnibus persuadere conari, eos qui Augustanæ sunt confessionis, in eadem esse cum Tigurinis, qui vel maximè Zuinglium sectantur, sententia. Sed hoc scriptum à Luteranis est confutatum. Porrò Caluino illis respondente, exortum est odiosissimum certamen inter Caluinum & Luteranos, scriptisque contrarijs egregiè sese inuicèm ornant, vt insignes scurras inter se commissos iurè dixeris. Longum esset, egregia illa emblemata omnia hìc referre: pauca ex Caluini annotabimus vltima admonitione ad Ioachimum Vuestphalum Luteranum, in qua simùl aliquot Saxonicas ciuitates, quæ eius dogma damnauerant, fœdissimis lœdorijs & maledictis pro Euangelij sui modestia insectatur. Sic dicit esse suo errore fascinatos, vt quod pueris in Catechismo traditur, veterani Theologi non teneant: quid valeat Cœna, quorsùm spectet, nunquàm gustâsse brutos istos homines: nè guttam quidem ingenui pudoris in eis esse: nimìs largam illis copiam cauillationum profluere, dum Luteri sui hyperbolas proijciunt, modò plebeculam suosque fraterculos fascinent, popularis theatri plausu contentos, nec Dei, nec angelorum iudicium magnoperè curare. Tribuit illis furiosum impetum, nugatoriam leuitatem, cæcam temulentiam, caninam improbitatem, diabolicam superbiam, quòd eis superbia sit loco pieta-

Caluinus se prodit.

Caluini de Luteranis sententia.

Nota studia hereticorũ, ab heretico expressa.

pietatis, quòd eos ferocitas omni humanitate spoliauerit, quòd obstinatio nil moderaminis reliquum fecerit. Vocat eos vertiginosos homines, Cyclopes, superbam factionem gigantum, latratores phreneticos, bestias, proteruos, fastuosos, pertinaces, &c. Tum verò etiàm queritur de illis, quòd se suosque indignos esse clamitent, quos terra sustineat, ità quòd nisi repentè exterminentur è mundo, non posse cum eis meliùs agi, quàm vt ad Scythas vel Indos ablegentur: accusare eos principum segnitiem, quòd non exerto gladio protinùs deleant Sacramentariorum memoriam. Hæc ibì Caluinus, in quem pulchrè quadrat illud Ecclesiastici: Dum maledicit impius diabolum, maledicit ipse animam suam. Quæ enim hæretici alij in alios iactant maledicta, ea in illos ipsos recidunt, cùm plerunquè aut peiores, aut paulò admodùm meliores sint illis, quibus maledicunt. Et reuerà quales hîc Luteranos depingit Caluinus, tales sunt plerique omnes hæretici, qui dati in reprobum sensum, per præcipitia falsitatis ruunt in omne genus flagitiorum. In Caluino sanè vel maximè cernere licuit ea omnia, quæ Luteranis ille tribuit, & tamen à suis tantùm non pro Deo colitur. Et quia mendacium nũquàm diù constare sibi potest, mira quadam versutia ità suum de Eucharistia dogma vanissimum tractat, vt neque Luteranis penitùs accedat, neq; Zuinglianis, sed vtrisque quibusdam præstigijs illudat, dum ait carnem Christi naturalem & esse & non esse in Eucharistia, quorum illud Luterani, istud verò Zuingliani docent: ad extremum tamen in Zuinglij partes propensior est, dum affirmat, in cœna Domini per fidem excipi efficaciam quandam & vim, de carne Christi in cælo sita defluentem: sed nihilo minùs de re tanta (quod necessè est à vero aberranti accidere) ferè semper pugnantia loquitur: quam ob causam Luterani eum præstigiatorem & Sophistam vocant: quibus sic respondet, vt impostorem eum & esse & agere, verba illius facilè declarent. Habet ille miser multos hodiè sectatores, & ingens est turba Caluinistarum, qui noui à quibusdam vocitantur Sacramentarij, propterea, vt habet Confessio Mansfeldensis, quòd noua quadam stropha Sacramenti virtutem eludere conãtur. Sed has imposturas heu nimìs cæcum mortalium genus non aduertit, immò verò insanus Caluini discipulus Beza affirmare non veretur, vni Caluino post Christum & Apostolos

Eccl. 21.

Caluinus præstigiator & sophista.

In vita Caluini.

ſtolos deberi veram & germanam de Cœna Domini intelligentiam. Quod etſi eſt inſolentiſſimè & ſtolidiſſimè dictum, tamen creditur à multis. Et quid mirum, cùm ſtultorum ſempèr infinitus ſit numerus? Caluini antilogias pugnanteſque ſententias viri doctiſſimi annotârunt, & poſſent vel ex hoc ſolo, quòd in doctrina varius eſt, homines ſatìs ſuperque intelligere miſerum illum longè alienum eſſe ab incommutabili Dei veritate, ſed videre non volunt.

Eccleſ. 1.

Antinomi.

Accidit hoc anno quiddã memorabile apud Vuittenbergenſes. Extiterunt quidam è Luteri ſchola, qui legem operum reijcerent, dicerentque homines Euangelicos non obligari ad bona opera diuinæ legis. Et ſic quidem Luterus ipſe ab initio docuerat. Verùm homo contentionibus & rixis natus ac deſtinatus, vbi hæc vidit ab alijs doceri, acritèr in eos inuectus eſt, cùm tamen hæc doctrina ex ipſius ſchola prodijſſet: nec vidit homo inconſideratus, quicquid in huius dogmatis aſſertores ſcriberet, id ipſius iugulum vel maximè petere. Ferunt Iohannem Islebium huius dogmatis præcipuum fuiſſe defenſorem, ſed à Lutero admonitum, ab eo reſilijſſe. Ità licuit Lutero vnam atque eandem rem modò aſſerere, modò confutare: nec quicquam tam abſurdum ab illo fieri potuit, quod non putarent homines perperàm ab eo inſtituti, purum putum eſſe euangelion.

Synodus Tigurina Zuinglianorum.

Menſe Aprili Synodus Zuinglianorum doctorum Tiguri fuit, cui etiàm Bucerus & Capito rogatu Baſileenſium interfuêre. Ibì Bucerus mirificè ſe purgat, quòd hactenùs tantoperè paci cõficiendæ ſtuduerit, id ſe non ſua voluntate, ſed impulſu Lantgrauij & quorundam aliorum feciſſe dictitans. Diſceptatum eſt ibì triduo cum illo de reſpõſo ad Luterum dando. Nam hìc quoquè aſtutus ille, vt quidam Zuinglianus ſcribit, ambigua loquendi forma ſolidam concordiam ſancire nitebatur, quam ambiguam loquendi rationem Tigurini non probabant, nec inſtàr Buceri obſcurè & captioſè, vt idem Zuinglianus ait, loqui volebant, ſed liberè & apertè, nè concordia fucata & inſidioſa, qualem Bucerus efficere voluiſſe non immeritò illis viſus eſt, poſteà maiores turbas pareret. Alij tamen à Bucero perſuaſi, Luterum à Zuinglio in Euchariſtiæ doctrina non tam re ipſa, quàm verbis diſcrepare, quod fuit falſiſſimũ, ſicut Luterus ipſe teſtatur nõ vno loco, cum Lutero viſi ſunt

Bucerus ambiguus

in

in quandam redire concordiam, ſed quæ re vera nulla eſſet, ſicut ipſe euentus paulò pòſt docuit. Immò & Bucerus ipſe, qui hanc ſimulatam concordiam tantoperè vrſit, cùm à Tigurinis impetrare non poſſet reſponſionem ad Luterum, qualem ipſe vellet, ab illis nō parùm abalienatus eſt, licèt anteà nō mediocritèr illos coluiſſet. Sunt etiàm alij quidam ab illis facti alieni, licèt videri nollent, & non pauci Luteranis acceſſerunt. Vtebantur autem iſti, à Bucero, vt appáret, edocti, hac in re verbis & ſentētijs ambiguis & perplexis, nè fraus cuiquam apparéret, qua tamen vel maximè creuit hoc prodigioſum Euangelion: adeoque Bucerus ipſe in Euangelium Matthæi & Iohannis ſcribens, doctrinam de Eucharistia, quam antè propugnârat, vt Lutero gratificaretur, retractauit. Et tamen hunc Proteum quidam neutrales, id eſt, qui nec Catholicæ Eccleſiæ, neque Sectarijs addictos ſe videri volunt, licèt interìm non obſcurè nouas ipſi fabricent ſectas, non dubitant pacis & pietatis inprimis ſtudioſum vocare: ſcilicèt pacis & pietatis ſtudioſus eſt, qui vt ſeſe offert occaſio, modò hoc, modò illud de vna eademque re dogma propugnat, facilè etiàm Mahometis Alcoranum approbaturus, ſi non deſit opportunitas. Zuingliani quidam Buceranæ conciliationi, qua ille tam crebrò niſus eſt Zuinglianos cum Lutero in concordiam qualemcunque redigere, hoc tribuerunt, quod illis tribuendum eſt, qui præ nimio vini deſiderio etiàm fæces hauriant. Nemo neque poteſt neque debet ambigere, hanc inexpiabilem diſſenſionem propterea inter iſtos nouos Euangelicos extitiſſe, vt ſibi Catholici meliùs proſpicerent, & à tam ſuperbis, turbulentis & inconſtantibus ingenijs rectiùs cauerent.

Bucerus fit alienus à Tigurinis.

Zuinglianorum de Bucero ſententia.

Apud Anglos hoc anno facinus inſolens rex Henricus deſignauit in cineres & oſſa beatiſſimi martyris Thomæ, Cantuarienſis quondàm Archiepiſcopi. Eius corpus in theca gēmis & auro mirificè exornata aſſeruabatur iam aliquot ſeculis, eratq; eius martyris celeberrima memoria ob edita diuinitùs ad eius ſacros cineres innumera miracula. Viſebantur illic gemmæ incomparabiles: quædam vincebāt oui anſerini magnitudinem, pietatis cauſa eò miſſæ à monarchis & regibus, ad martyris memoriā ornandā. Verū Hēricus rex neſcio quorum inſtigatus conſilio, non contentus gemmis & auro nudâſſe eius monumentum, etiàm ipſas venerādas

Cineres D. Thomæ cremātur.

reliquias exussit. Nihil quidem sanctissimo martyri nocitum est, qui vitam cum Deo viuit beatam & sempiternam: sed mirum profectò est, regem illum, qui paulò antè tanta constantia fidem Catholicam scriptis euulgatis defenderat, potuisse ad id infaustum consiliũ deuolui, vt in martyris ossa ante annos ferè quadringentos pro pietate cæsi, tam atrocitèr desæuiret. Sed id genus multa audẽt Luterani & reliqui sectarij, apud quos pleraque templa hodiè non multum discrepant à ferarum cubilibus, & locis planè desertis, & in horrendam vastitatem redactis: quæ quidem, nisi Deus rebus nostris prospiciat, nihil videntur significare aliud, quàm propediem in his Europæ locis cultum Dei om̃em penitùs extinctum iri.

Luteri articuli, Cõcilio offerendi. Cùm indictum esset à Paulo Pontifice Concilium ob certas emergentes rationes non iam Mantuę, qui locus visus erat opportunior, sed Vicentiæ celebrandum, Luterus certos euulgauit articulos, quos vellet suo nomine Concilio proponi. Verùm illi tam absurdi & impij erant, vt nõ defuerint, qui Germanos dehortarentur, nè proponerent eiusmodi articulos Concilio, nisi vellent Germanos reliquis nationibus irridendos & ignominia notãdos propinare. Erant enim in ijs, qui ab ipsa quoquè Augustana Confessione dissiderent. Verùm etsi turpissimum est, in religionis negocijs diuersa sentire, & quod hodiè affirmâris, cràs negare, hodię asserere, quod herì negaueris, tamen hoc apud Luterum & eius præclaram sobolem non valdè turpe putatur, immò verò frequens & solenne est, vt eorum scripta testantur, licèt id imperita concio non facilę animaduertat.

Monasteria euertuntur in Anglia. Hac tempestate in Anglia direpta atque euersa passìm sunt monasteria: & vitæ monasticæ cultores vestem mutare coguntur. Cæsi etiàm fuère aliquot illustri dignitate proceres, quòd nollent regis improbandæ sententiæ subscribere. Multùm in eo regno sanguinis fusum est: & sectarij quidem egregium cõscripsère martyrologion, in quod retulère etiàm nomina illorum, qui sub regina Maria, de qua pòst dicetur, hæresis nomine plexi sunt. Verùm illos nemo Christi, qui veritas est, martyres dixerit, qui non pietatis, sed perniciosę doctrinæ causa tollũtur è medio, nè multos sua peste corrumpant. Videmus hodiè summo omnium dolore, quò progressa sit quorundam, initiò non seuerè vindicata, an-

ta,audacia. Quę non hodiè hæresum monstra existunt? In Lituania sunt multi Arriani, & Nestoriani, nec parùm multas occupârunt ecclesias homines valdè athei & execrabiles, qui summam & summè venerandam Trinitatem, proh nefas, vocant cerberum tricipitem, & Symbolum non Athanasianum, sed Sathanasianum, & multa alia nimis horrenda. Si principiò seuera fuisset adhibita animaduersio, poterant omnia hæc mala facilè auerti. At nunc vsque eò increuerunt, vt nullum appareat remedium. *O scelus.*

Hoc anno Barbarussa insigne fecit naufragium, amissis viginti millibus hominū, cùm iam classe educta, in nostros cogitaret. Illisit eas triremes tempestas oborta Acroceraunеis cautibus, quarum fragmenta toto ferè Dalmatico littore eiecta visebantur. Paulò antè insignem contra illum classem eduxerant Paulus Pontifex, Carolus Cæsar, & Veneti duce Andrea Auria, & Vincentio Capellio Veneto. Erant simul naues supra ducētas & quinquaginta, adeò vt nunquàm ferè maior nostrorum in Ionio mari classis conspecta sit, plurimumque sibi metueret Barbarussa, homo alioquì audax & imperterritus. Verùm cùm Veneti nollent præsidium Hispanorum militum in suas triremes accipere, vt quidam asserebant Ligures, nec Auria Venetis triremibus planè confideret, licèt Veneti culpam aliò conferant, vt solent libentèr homines, si quid perperàm gestum sit, à se omnem culpæ suspicionem in alios amoliri: orta interim tempestas est, & nostri omnes insequente & insultante ac irridente Barbarussa, in fœdissimam fugam versi sunt, cùm potuissent facilè, vt quidam autumant, illo die totam Barbarussæ classem delere & perdere. Etiam quidem resumptis animis volebant Barbarussam inuadere quaterna acie: sed cùm cunctantiùs sua consilia expedirent, Barbarussa retrocessit in sinum Ambracium. Magnam eo die Christiani tulêre ignominiam, quòd tantæ occasioni non solùm deesse, sed etiàm in turpem fugam se conijcere non dubitâssent. At tamen paulò pòst, vt diximus, incomparabilem Barbari cladem accepêre, multis amissis triremibus, Deo Opt. Max. hauddubiè Christianorum rebus opem ferente. Verùm id damnum breuì postea Solimannus sarciuit, vt est immensis opibus prædiues, noua instructa classe. Magnam verò indè cepit voluptatem, quòd Barbarussa omnibus propè rebus inferior, *Naufragiū Barbarussæ.* *Fuga turpis Christianorū.*

nostros toto mari effugere compulisset.

Visa horrenda. Hoc anno multis Germaniæ locis armati homines in aëre visi sunt, & versùs Orientem stella inusitatæ magnitudinis, quæ cruentos spargeret radios: & iuxta illam crux sanguinolenta, cum vexillo per aëra volitante.

Sub initium Octobris rex Franciæ Cameraci conuenit Mariam Belgij præfectam, Caroli Cæsaris sororem. Indè pariter cum magna pompa egressi, venerunt ad S. Quintini oppidum. Vbiquè regina incredibili studio & apparatu excepta est. Exactis diebus sexdecim, alio itinere rediit in Hannoniam. Nihil non egit rex Franciscus, vt posset Mediolanum Cæsaris beneficio impetrare: sed Cæsar præalto consilio & exacta prudentia, potentissimis Gallorum regibus amplissimum illum Italiæ principatum vt adiungeret, nullis rationibus permoueri potuit, veritus hauddubiò, nè illo minimè contenti, maiora tentarent. Sunt qui Cæsaris auaritia & toti Italiæ dominandi libidine factum scribant, vt tam pertinacitèr Gallis Mediolanum negâret: sed illi certè temerarij sunt & iniqui censores, *Calūnia in Cæsarem.* cùm ante paucos annos eundem principatum, quem maximis impendijs & difficultatibus bellicis obtinuetat, rogatu Pontificis Clementis, Francisco Sforciæ liberalissimè restituerit. Florentiam quoquè ipsius armis domitam, Alexandro Medici tradiderit, qui certè est insignis principatus.

Eo tempore, quo apud Niceam Pontifex, Cæsar & Franciscus rex fuêre, Ioachimus Elector Brandeburgicus Saxoni Electori per legatum indicauit, se certis nuncijs didicisse de Turcæ in Germaniam aduentu. Iam enim Vaiuodæ ipse Turcarum Imperator hoc significârat. Orabat igitur Brandeburgicus, vt Saxo certam ipsi, quam cuperet, pacis ineundæ rationem perscriberet: se cum Ferdinando rege porrò acturū, vt apud Cæsarem intercedat. *Princeps Brandeburgicus.* Hic princeps Luteri quidem dogma sic complexus erat, vt tamen plerasque cæremonias Ecclesiasticas retineret, & cùm esset Cęsaris atque Ferdinandi studiosus, noluit in fœdus illud Smalcaldicum transire. Habebat autem in matrimonio optimi & Christianissimi Polonię regis Sigismundi filiam, quæ in hunc vsq; diē, raro & eximio insignis pietatis exemplo, fertur in catholica religione cōstantissimè permanere. Saxoniæ elector rem omnem deindè cū Lant-

grauio

grauio communicat, & illi simul respondent Brandeburgico, se quidem videre necessariò totis viribus obuiàm eundum esse Turcæ hosti crudelissimo, sed tamen id fieri non posse, nisi ipsis certa & non dubia pax concedatur. Ea erat eiusmodi, vt iudices Cameræ nihil cõtra ipsos possint in causa religionis, qua etiàm compræhendi volebant direptionem bonorum Ecclesiasticorum: atque vt ea pace frui liceat etiàm illis, qui post Noribergicam transactionem accesserint & accedere voluerint ad ipsos, atque ipsi etiàm Daniæ regi, qui non erat subditus Imperio: quæ quidem omnia vehementèr erant Catholicis onerosa, & tamen nisi permitterentur, illi contra Turcas parùm aut nihil se moturi videbantur. Indè socij omnes Smalcaldici fœderis ad 24. Iulij monentur Isenacum se conferre. Eò non principes ipsi, sed legati venerunt. Eadem petunt, quæ anteà principes petierant, & alios ibì quoque in suum fœdus receperunt. Habebant tum litem cum Henrico Brunsuicensi principe Goslarienses fœderati. Itaque orabant legati fœderatorum, vt Ferdinandus ab Imperatore peteret mandatũ, quo princeps Henricus actioni se sistere cogatur: & tamen illi nolebant Catholicis licere suum ius persequi in supremo Imperij iudicio. Addebant autem minas, nisi id contra Henricũ principem impetretur, ipsos Goslarienses socios minimè neglecturos. Ea tum erat Imperij per Germaniam habitudo, vt lachrymis potiùs, quàm scripto, prosequẽdum sit. Imminebat Germaniæ cruentissimus Turcarum tyrannus, & tamen sic erant plerique animati, vt nisi Cæsar ipsorum voluntati obsecundaret, non magnoperè recusaturi viderentur iugum Turcicæ captiuitatis, cùm certum esset, eos suis viribus tanto hosti minimè posse resistere. *Conuētus Isenaci.*

Penultima die Decembris Lantgrauius Hassiæ haud procùl ab oppido Cassello venationi intentus, incidit in scribam Henrici principis Brunsuicensis, qui nihil habebat commercij cùm fœdere Smalcaldico, quia Catholicus erat princeps. Vbì autem Lantgrauius didicit scribam illum esse huius Henrici principis, iussit compræhensum Cassellum abduci. Habebat ille apud se literas principis sui ad Archiepiscopum Moguntinum & Heldum Cęsaris legatũ. Eas vtrasque & quædã alia secreta Lantgrauius resignauit & legit, ipsumque scribã captiuũ detinuit. Hoc vtrùm decuerit illum *Scriba ducis Henrici compræhenditur.*

illum principem, alij viderint. Certè ea res primò quidem ipsi principi Henrico magnam calamitatem, sed non paulò maiorem Lantgrauio posteà attulisse videtur, cùm ijs ex initijs, licèt aliæ quoquè causæ suppeterent, grauissima inter principes odia excreuerint: & Henricus quidem princeps primò à Lantgrauio captus sit, at ipse posteà Lantgrauius non solùm Henricum dimittere, sed in eius quoquè captiui locum succedere coactus sit. Verùm ad has diras animorum acerbitates, quæ sub hoc Luteri infausto Euangelio inter Germaniæ principes extitêre, magna fomenta & incitamenta suggesserunt importuni concionatores Luterani, qui principibus suis sub verbi Dei specioso titulo multa persuasêre, quæ à verbo Dei prorsùs abhorrerent.

Isabela Imperatrix moritur. Item Dux Geldriæ.

Mortua est hoc anno Isabela Caroli Cæsaris coniunx, idque in puerperio, edita quidem prole, sed quæ non diù superuixerit. Mortuus est etiàm Carolus Geldriæ dux Catholicus, eique successit Guilhelmus princeps Cliuensis, sed parùm felicitèr, vt ipse rei euentus declarauit. Galli eum in suas partes pertrahere nitebantur, vt haberet Cæsar in Belgio vicinum hostem: sed Deo benè propicio, princeps Cliuensis saniora consilia secutus, breui in gratiam cum Cæsare, quem tum occupata Geldriæ ditione, tum Gallorum amicitia offenderat, rediit, vt infrà dicemus.

Conuentus Francofurti.

ANNO 1539. fuit conuentus Protestantium Francofurti, vbì datæ sunt illis à Cæsare induciæ mensium 15. & decretum fuit, vt vtriusque partis viri docti & moderati deligerentur, qui inter se de rebus controuersis colloquerentur. Eius generis colloquia multa identidèm fuêre instituta, sed nullo felici exitu, quòd neque Sectarij vellent à sententia decedere, neque Catholicis fas esset quicquam illis contra Catholicæ Ecclesiæ sententiam concedere. Multa autem in Protestantibus & nunc & aliâs quoquè Cęsar pijssimus dissimulauit, quòd non facilè pateret via & ratio secùs cum illis agendi. Protestantes enim non solùm magnis iam erant ex Smalcaldico fœdere aucti viribus, sed etiàm Luteri & aliorum concionatorum suorum seditiosissimis tum scriptis, tum concionibus eò propemodùm impulsi videbantur, vt nisì Cæsar ipsis petita permitteret, nescio quid non molituri putarentur. Erant

quidem

quidem non contemnendæ Cæsaris vires, sed eas tum Turcica, tum Gallica arma sic perpetuò ferè exercebāt, vt cum Protestantibus nihil posset duriùs agere, licèt plurimùm illi doleret, paucorum impotentiū Apostatarum monachorum scriptis & concionibus seditiosis Germaniæ pacem penitùs perturbari. In hoc ipso conuentu Saxoniæ Elector id inter alia testificabatur, se Ferdinandum non agnoscere pro rege Romanorum. Adeò iam erant in Germania perturbata omnia, eas turbas cientibus infaustis concionatoribus, qui Protestantes ordines egregiè illudebant. Erant quoquè inter Principes acerbæ suspiciones & simultates, ex religionis dispari habitu emergentes : vndè fiebat, vt Germaniæ vires, quæ hactenùs omnibus sempèr nationibus fuissent formidabiles, iam ità miserè distractæ & dissipatæ, hauddubiè supremam cladem iampridèm subituræ fuisse viderentur, nisì præpotens Deus singulari quadam beneuolentia rebus nostris prospexisset. Erant enim adhuc permulti, hodieque sunt in Germania, qui à sectis prorsùs abhorreant, nec anili leuitate eam sibi religionem deserendam putent, quam tot seculis vniuersa Germania summa omnium consensione coluerit.

Intestina dissidia.

Hoc anno diem vitæ clausit extremum clarissimus & integerrimus Princeps Saxoniæ Georgius, quem Luterus egregiè conuicijs & contumelijs, & quidem impunè, sæpè proscideràt. Fuit is princeps generosa & planè Germana animi fortitudine, in auita Maiorum suorum religione constantissimus, & Carolo Cæsari longè optimo sempèr deditissimus, dignus profectò multis nominibus, quem omnis posteritas laudibus vehat. Eius obitu maxima accepit incommoda religio Christiana. Nullos enim reliquit liberos. Itaque testamento scripsit hæredem fratrem suum Henricum & eius filios Mauritium & Augustum, ea conditione, nè quicquam in religione mutarent. Missi fuerūt ad Henricum, qui hoc ei proponerent, sed interìm mortuus est pius princeps, & continuò Henricus ditionem omnem occupauit, atque in omnia Misniæ, Thuringiæ & Saxoniæ loca, quæ Georgio Principi paruerunt, Luteri dogmata inuexit. Iam enim Luterani, vt antè dixi, eum in suam nassam pertraxerant. Is posteà successorem habuit Mauritium, Mauritius Augustum, vt suo loco dicemus. In Misniæ oppido absque vlla intermissione no-

Obitus Georgij Principis.

Mutatio religionis in Misnia.

cturnis atque diurnis horis perpetuæ Deo Optimo Maximo laudes promebantur, raro quodam eximiæ in Deum pietatis exemplo, diuersis cantandi & psallendi vicibus institutus in ipsa Ecclesia cathedrali: sed is cultus diuinus maxima ex parte tum abolitus est, antiqua religionis facie prorsùs mutata. Hæc faciebant Principes persuasi à Lutero, alioquì præ insita Germaniæ principibus spectata generositate, nunquàm talia facilè attentaturi: quanquàm in eiusmodi grauissimis rebus nihil priuata authoritate, sed totius Christiani orbis consensu omnia cũ summa deliberatione & exacta maturitate transigi oportebat. Non enim satis erat Luterũ dicere, hæc & pleraq; alia rectè & ex verbi Dei præscripto fieri, cùm hæreticorum omnium ea perpetua fuerit consuetudo, vt quanuis adsurda & impia in orbem commenta inueherent, ea tamen verbo Dei consentanea & ex verbo Dei profecta assererent: sed oportebat Christiani orbis sustinere sententiam. Id quidem generosos principes & reliquos Germaniæ magistratus magis decuisset. Porrò vbi Henricus princeps ditionem fratris in suam fidem adegit, Luterum è Vuitenberga Lipsiam accersiuit: eò quoquè aduolauit ex eodem Luteri asylo ingens concionatorum examen, quot currus capere posset. Ij Luteri inauspicatum Euangelium strenuè in illum populum propagârũt, quem tot annis Catholicus Princeps in Catholica religione continuerat. Est Lipsia paruũ quidem, sed elegans oppidum, insigni mercatu & vili rerũ degendę vitæ necessariarum precio, atq; etiàm Vniuersitate vel Academia tum celebre, tum perquàm cõmodum studiosis, nisì quod Luteri Euangeliũ illic regnat, non tamen prorsùs Lutericè, quod in nonnullis à Lutero nonnihìl deflexerint, vocenturq; à quibusdã Catholicis molles confessionistæ, quemadmodùm alij rigidi cõfessionistæ, qui Luteri dicta factaq; omnia, quãtunuis putida & insulsa, sibi mordicùs tuenda statuerunt: qui etiàm Lipsenses & alios quosdã acerbissimè proscindũt, quod à Lutero defecerint.

Præcones Luterani Lipsiam aduolant.

Lipsia.

Sleidanus hoc tempore scribit à Lutero librum editum de Concilijs & Ecclesia, in quo inter cætera ille quoquè demonstret, Canones Apostolorum esse adulterinos. Scilicèt premere nos vult authoritate Luteri, qui non modò hos Canones, sed multos etiàm scripturę diuinę libros reiecit. Quòd si verò tãti sit apud Sleidanum Luteri authoritas, discat quid ille sentiat de Zuin-

Zuinglianis, nec ægrè ferat se in illis quoquè perstringi. Verùm hæc ille bonus vir libentèr dissimulat. Porrò verò ridiculum hìc nobis commemorat idem ipse, scribere Luterum in libro memorato de contrarijs doctorum sententijs de baptismo, Cypriani præsertim & Augustini. *Ineptiæ Luteri & Sleidani.* Quis verò negauit vnquàm, Cyprianum de baptismo hæreticorum alitèr sensisse, quàm sentiat Ecclesia catholica? Sed interìm Cyprianus sanctissimus martyr neminem à sua communione repellebat, qui diuersum ab illo sentiret, quod euidens signum est, non illum pertinacitèr suam voluisse sententiam tueri. Sed quid sibi vult Sleidanus, quòd Luterum ait hanc de Baptismo Cypriani diuersam ab Ecclesia sententiam proferre? Fortasśis efficere vult, vt vni Lutero plus tribuamus quàm omnibus Patribus, propterea quòd Cyprianus non idem cum alijs sentit. Sed si ideò minùs tribuendum est Patribus, quàm prorsùs nihil tribuendum est Lutero, immò verò quàm ille planè exibilandus & conspuendus est, qui in rebus grauissimis etiàm à seipso tam crebiò turpissimè dissidet? Bellissimus certè vir Sleidanus est, qui id genus portentis farcit nugacissimam historiam suam. Addit deindè, Luterū ibidèm recitare quatuor illa Concilia, quorum præcipua est authoritas. Sed hæc ipsa Concilia quòd nihili fecerit tum Luterus ipse, tū eius satellites & noui dogmatistæ, ex illorum scriptis satìs superq́ue doceri potest. In summa, nullum tam sanctum est Concilium, quod isti non prorsùs reijciant, si cum illorum prauis opinionibus non concordet. Tum quoquè visum est optimo Sleidano commemorare ex Luteri hoc præclaro commento, quàm densæ fuerint sub Pontificatu Romano tenebræ, quàm impura fœdaq́ue religio, atque huc fuisse deuētum, vt etiàm vestis monachorum ad ęternam salutem non parùm conferre putaretur. Sed quàm densas tenebras Luterus cum suis in orbem inuexerit, iam miseri mortales re ipsa experiuntur, dum ille miser toties sua mutauit paradoxa, dictisq́ue & scriptis suis id effecit, vt quod quisque nocte somniat, id non dubitet pro Dei verbo stultis hominibus obtrudere, adhibitis perperàm scripturæ diuinæ, quam Luterus solam vult valere, sententijs: atque eò iam res redijt, vt penè tot sint sectæ, quot capita, & miserandum in modum rudis & indocta plebs in absurdissimas easq́ue pugnantissimas hæreses in dies inducatur. Neque nos mouet, quòd

Densæ tenebræ ex Luteri Euangelio

recitat

recitat Sleidanus quoſdam in habitu D. Franciſci ſepeliri voluiſſe. Fecit id Rodolphus Agricola, fecit Albertus Pius Carporum princeps, fecit Chriſtophorus Longolius, viri ſumma eruditione: in quibus ſi repræhendendum eſt, quemadmodùm impius facit Sleidanus, quòd pio quodam animi affectu in eo habitu mori voluērunt, non quòd eum ſolum ad ſalutem ſufficere putarent, ſed vt ſuæ ſatisfacerent deuotioni: quantoperè non modò repræhendendus, ſed etiàm execrandus & diris omnibus deuouendus eſt Luterus & eius ſimiles apoſtatæ, qui habitum monaſticum petulantiſſimè abiecerunt, & cum illo ſimul omnem pudorem & religionem exuērunt, habentes certiſſimam damnationem, quòd primam fidem irritam fecerunt? Et certè non illibentèr credet poſteritas, pleroſque ſub mortem voluiſſe S. Franciſci habitum indui, & in eo ſepeliri, licèt Sleidanus putet id eam fortè non credituram: ſed ægrè admodùm fortaſsìs credet potuiſſe ſceleratiſſimos apoſtatas tantam mereri fidem & authoritatem apud homines, vt illorum impijſſima & iam olìm damnata dogmata haud alitèr, atquè ipſum Chriſti Euangelium, amplecterentur. Hoc enim eiuſmodi eſt, vt nemo id vnquàm neque admirari ſatìs, neque pro dignitate deplorare queat. Sed de his alibì latior fortaſsìs dabitur agendi opportunitas.

Hoc anno Angliæ rex ſcriptum quoddam edidit, quo Pontificem, qui Concilium tum Vicentiæ indixerat, acerbè perſtringit. Ea res cumprimìs iucunda fuit Luteranis & reliquis nouis dogmatiſtis. Quicquid enim Pontifici accideret, quod in eius contumeliam & ignominiam vergeret, id ſingularem huic hominum generi adferebat voluptatem: vt nôrint poſteri omnes, quo ſpiritu afflati fuerint, qui implacabili odio paſtorem Eccleſiæ proſequi non dubitârint. Verùm ne nimio Luterani gaudio inſolentiùs exultarent, non diù pòſt idem Angliæ rex non ferens in ſuo regno turbas, offendicula, ſeditiones (quarum rerum valdè ferax eſt Luteri Euangelium, ità vt vix vſpiàm abſque ſeditione & tumultu receptum ſit) ex Luteri irrepente dogmate graſſari, comitia totius regni indixit, ſiue conuentum Ordinum regni, (ipſi Parlamentum vocant) vbì pro ſtabilienda religionis concordia propoſitæ ſunt ſex quęſtiones, de quibus in Actis publicis ità relatum habetur: Tandèm poſt longam ſuper his articulis deliberationem,

Comitia Angliæ cōtra Luterum.

nem, post consultationes plurimas, post deniquè argumenta infinita, vltrò citroque connexa, omnium tam regiæ Maiestatis, quàm vtriusque Senatorij ordinis, ac plebis in hunc Senatum coactæ summo consensu fuit & est resolutum, decisum ac statutum eo modo ac forma, qua sequitur: Inprimis, In beatissimo altaris Sacramento, per virtutem & efficaciam potentissimi verbi Christi, simul atquè illud sacerdos ore locutus fuerit, sub forma panis & vini, naturale corpus & sanguinem Dominicum, conceptum ex Maria virgine, realitèr adesse: & post consecrationem, nullam panis aut vini, aut aliam quàm Christi Dei & hominis remanere substantiam. Secundò, Communicare sub vtraque specie non est omnibus hominibus iure diuino necesse ad salutem: credendumque est & non dubitandum, quoniam in carne sub specie panis sit verus sanguis, & cum sanguine sub specie vini sit vera caro, tam diuisìm quàm coniunctìm. Tertiò, Sacerdotes postquàm sacris initiati sunt, iure diuino non possunt vxores ducere. Quartò, Vota castitatis siue viduitatis à viro fœminávе non temerè facta Deo, iure diuino sunt obseruanda, Christianique populi libertate quadam eos priuant, qua, nisì vouissent, potuissent vti frui. Quintò, Missas priuatas in hac regis Anglicana Ecclesia ac cōgregatione admitti ac celebrari, simul & bonum & necessarium est, per quas probi Christiani, quorum vita respondet, paritèr & bona & diuina solatia & beneficia indè recipiunt, Missasque celebrari iuri diuino quadrat. Sextò, Expedit necesseque est auricularem confessionem retineri in Ecclesia Dei. Quocircà regiæ Maiestatis authoritate, ac summo vtriusque ordinis senatorij, plebisque in hunc senatum coactæ consensu in hunc modum, qui sequitur, latum est senatusconsultum: Qui vel in hoc regno Angliæ, vel in alio quouis regię maiestatis dominio post 12. diem Iunij, qui proximè sequetur, verbo, scripto, prælo, fictitijs characteribus, aut alio quouis modo publicè concionantur, docent, dicunt, affirmant, declarant, disputant, aut ratiocinantur secùs, quàm iam dictum est, in illos tanquàm hæreticos grauissima constituit rex supplicia, atque etiàm in eos, qui consilio aut re tales iuuerint &c. Hoc quidem præter omnem expectationem accidit Saxonico Papæ Lutero & eius symmystis, nouorum dogmatum buccinatoribus, præpotente Deo non ni-

VI. Articuli. 1. 2. 3. 4. 5. 6.

Senatusconsultū Angliæ.

miùm eis laxante habenas, quemadmodùm etiàm sa-
Iob 1. tanæ diuum Iob flagellanti certos quosdam semper præfixit cancellos, quos ille prætergredi neque posset, neque deberet. Certum est enim, Luterum & totum nouorum dogmatistarum & ecclesiastarum gregem, ad tempus accepisse diuinæ iustitiæ permissu potestatem vexandi Catholicam Ecclesiam: sed nec hactenùs potuerunt, nec deincèps poterunt tantum sæuire, quantũ vellent. Vtinã Catholici corrigerent vitã: breui pessùm iret omnis illis diuinitùs pmissa sæuiẽdi facultas.

Tumultus Gandauensis. Hoc anno Gandaui, quod est amplissimum Flandriæ oppidum, Caroli Cæsaris ortu clarissimum, nonnihil tumultuatum est. Ea res vbi ad Cæsaris tum in Hispania degentis notitiam peruenit, eò maturiùs eundum sibi censuit, nè res in peius dilatione procederet. *Cæsar it per Gallias.* Itaque cum perpaucis principibus ingressus est Gallias per Baionam. Id enim vt maiori fidutia faceret, multis Francisci regis legationibus & literis inuitatus fuerat, licèt omnes eius Consiliarij, nè id faceret, prorsùs eum deterrerent. Verùm optimus princeps accepta à rege Francisco fide publica, illud certè periculosum iter arripuit. Nam tametsi rex Franciscus putandus est non malo tum in Cæsarem animo fuisse, tamen quia in tanta illum detinendi opportunitate potuisset facilè humanũ aliquid pati, nõ absq; ingenti periculo Cæsar illud iter ingressus est. Vtebatur autem tum veste pulla, & equis commodatitijs, ijsq; Gallicis. Sed certè eo ipso tempore deprælensus est à legatis sororis eius Mariæ, quæ Belgio præerat, idq; non semèl, per noctè duabus aut tribus horis vtroq; flexo poplite in cubiculo, nigris *Cæsaris preces quotidianæ.* vndiquaquè pãnis tecto, orare. Et hauddubiè Deus cui confidebat, non absq; multorum summa admiratione, toto illo itinere seruauit eum. Porrò ea precandi ratione in omni vita, & loco, & ætate eũ quotidiè vsum fuisse constat. Orabat manè duabus plùs minùs horis, totidem nocte vel vesperi. Indè postquàm se induisset, accedebat etiàm manè ad auscultandum Sacrum. Sed de his alibì plura dicentur. Cùm esset in hoc Gallico itinere, & ad regem properaret, contigit regis filium Carolum, lectissimum iuuenem Aureliorum ducem, inopinantèr insilire in tergum illius equo insidentis. Cumque eum Cæsar humanissimè salutâsset, ille clamauit, Cæsar redde te captiuum, Cæsar redde te captiuum. At verò Cæsar nihil illi respondit, sed tantùm ridentis in

morem

morem gratiſſimis & iucundiſſimis oculis illum intuebatur: ſicque vno vecti equo, in chorum Gallicarum fœminarum & heroidum venerunt: Vbì Cæſar obitèr ſalutata Leonora ſorore ſua, Regis Franciſci coniuge, longum miſcuit ſermonem cum Eſtampia heroide, quæ tum in magna erat gratia apud regem, nec deſunt qui putent eam conſuluiſſe regi, vt Cæſarem in Gallijs detineret. Accidit quandoquè, vt inter loquendum Cæſari inopinanti (vt quidem rebantur homines) annulus excideret gemmam habens nobiliſſimam. Eum cùm leuaſſet illa è ſolo, vt Cæſari redderet, noluit eum recipere, ſed illi dono dedit. Toto autem hoc ſpatio, quo Cæſar fuit in Gallijs, ſummi illi honores & omne humanitatis ac beneuolentiæ genus oblatum eſt à rege Franciſco & omnibus regni proceribus, adeò vt etiàm regia planè authoritate ad aliquot dies vteretur. Non tamen longè abfuit tum Ambaſiæ, tum Pariſijs à grauibus periculis. Ambaſiæ Græci ignis fumo in gradibus turris cuiuſdam immodicè excitato, propemodùm ſuffocatus fuit: Pariſijs tabulatum in caput eius eliſum, ſanguinem ſparſit. Rex Franciſcus vbì comperit earum rerum authores, mox in crucem eos tolli iuſſit, ſed pijſſimus Cæſar multis precibus vitam illis impetrauit. Nolebat enim aduentum ſuum in Gallias cuiquam funeſtum eſſe, maximè cùm nihil horum de induſtria factum didiciſſet. Simul autem ſororem ſuam Mariam tum de eximijs ipſi delatis honoribus, tum de ijs improuiſis euentibus mox certiorem reddidit, nè quid illa famæ, quæ tum varia ſpargebatur, temerè crederet. Ipſe Franciſcus rex id temporis ex vlcere cœperat meliuſculè habere, & apud Lochias Cæſari aduentanti ſumma hilaritate occurrit, paratus etiàm duos liberos ſuos Henricum & Carolum ipſi obſides dare, ſi parùm regi fideret. At Cæſar obſides recuſauit, & ità (vt dixi) toto regno mirificè honoratus & ſplēdidiſſimè habitus eſt, regijs liberis ex regno abeuntem Valencenas vſque deducentibus, vbì tum à Maria Cæſaris ſorore nihil prætermiſſum eſt erga Cæſarem ipſum, & Franciſci regis regios filios, quod ad eximiam propenſiſſimi animi teſtandam beneuolentiam pertinere videretur. Poterat facilè inter duos illos longè potentiſſimos reges pax firma & conſtitui, & coaleſcere, ſi rex Franciſcus à Mediolani ampliſſima ditione repetenda animum reuocare voluiſſet. Porrò dum inter ſe certant

Cæſar honorificentiſsimè habetur.

Mediolanum pacis remora.

tant reges de Mediolani imperio, interim Turcis animus creuit, & hæreses in dies ità auctæ sunt, vt vix numerari queant. Sed nemo temerè culpam in reges conferat. Nostris peccatis prouocata Diuina iustitia permittit interim eiusmodi perniciosas dissensiones oriri inter principes & pleraque alia mala, vt ijs castigati, resipiscamus & ad meliorem frugem nos recipiamus, nisi acerbiora quoquè experiri velimus. Extant exempla non pauca etiam in scriptis diuinis.

Hoc anno tanta fuit vini vbertas, vt non suppetentibus vasis, plerique grandes foueas egregiè tabulis vndiquè munitas, vino compleuisse ferantur.

Castronouum expugnatur.

Eiusdem anni mense Augusto aut circitèr, Turcæ duce Barbarussa Castronouum Dalmatiæ vrbem maritimam, in qua erat fortissimum Hispanorum præsidium, non sinè maxima suorum cæde expugnârunt. Paulò antè Cæsareani id Turcis victis occupârant: sed ea res Solimanno impensè doluit, nec quieuit, donèc id Christianis sentiret ereptum. Sunt qui scribant, quosdam Dalmatas ex vrbe profugos, Turcis secreta vrbis prodidisse. Habent Turcæ enses incuruos, quibus & galeas & loricas ferreas nostrorum scindunt: sed id inprimìs nostris incommodè cecidit, quòd in ipso acerrimo cum Turcis conflictu pluuia erumpente non potuêre sclopettis vti. Porrò Turcæ in nostros atrocissimè sagittas iaculabantur. Multa tum Christianorum millia trucidata sunt. Dolendum certè, tantum posse in populum Dei impuros illos Mahometanos, sed nostris vitijs illorum vires aluntur, Obitèr tamen aduertendum, ex Hispanis à Turca hoc loco cæsis plerosque interfuisse Romanæ vrbis sub Clemente 7. fœdissimæ direptioni, vt non immeritò hæc illis clades accidisse videatur,

Per hoc tempus, cùm iam non pauci putarent Sacramentarios cum Lutero redijsse in concordiam, quod tam multis colloquijs & conuenticulis totiès frustrà tentatū fuit, & Tigurini ꝓptereà à scriptis acerbis & cōtumeliosis in Luteranos abstinerent: Eccè tibi

Luterus Zuingliū Nestorianum vocat.

Luterus libellum de Patribus & Concilijs edit, quem nè videretur in solos Catholicos scripsisse, in eoipso Zuinglium per summam contumeliam Nestorianum fuisse dicit. Hoc malè habuit Tigurinos ministros, magistrum suum tam honorificè prædicari à Lutero, nec sibi hoc silentio transeundum putârunt, sed datis

ad

ad Luterum literis, admonent hominem, nè contra vltimam pactionem tam malè de Zuinglio sentiret & scriberet. Luterus nihil illis respondit. Ità nunquàm inter istos Sectarios nisì ficta & simulata pax fuit, quippe qui non id spectarent, vt veritas vinceret, sed vt ipsi pro se quisque præclaram orbi doctrinam & nouam lucem inuexisse viderentur, atque hoc nomine apud vulgus insigne sibi nomen compararent. Indè adeò est, quòd cùm Saxonici quidam Ecclesiastæ Luterum suum mirè prædicarent, & ipsi D. Paulo conferre non vererentur, atque omnes alios Euangelij istius noui socios nihil esse dicerent ad illum suum Apostolum & Eliam, adderentque tandèm, ad hanc laudandi Luteri necessitatem ipsos adegisse illum Thrasonicum Gallum, quem hauddubiè Calninum accipi volunt: Caluinus non ferens Luterum sibi anteferri, egregiè illos Saxones Luteranos perstringit, inter alia sic dicens: Vitia pro virtutibus exosculari, stultitiæ & præposteræ affectationis est. Minùs etiàm excusabilis inconsiderati zeli feruor, quòd scripturam turpitèr & putendum in modum corrumpunt, vt D. Iohannis Baptistæ spolijs Luterum exornent. Quanuis enim non negent etiàm in Iohanne Baptista factū esse, quod de venturo Elia prædixerat Malachias, volunt tamen de Lutero intelligi hoc vaticinium, quia sit Elias ille, per quem restituenda fuerint omnia: & quod in Iohanne Baptista semèl factum est non obscurè tam Prophetæ quàm Christi testimonio, in Lutero fuisse iterandum. Qua falsitate non minùs fœdârunt Luteri nomen, quàm Aegyptij Ieremiæ, corpus sepulcrumque eius adorando. Atque vt Eliæ nomen Lutero concedatur, sacrilegæ tamen est temeritatis, asserere vltimum Eliam, àc si præcisa esset manus Deo, nè quem præstantiorem parémve posteà emittat. Ità Caluinus, haud obscurè indicans, quàm vellit ipse Lutero præstantior haberi. Sed ista non videt mundus, nescio quo lethargo oppressus. Verùm Sleidanus, qui ex Luteri libro de Concilijs & Ecclesia, quem eundem esse appáret, quem alij vocant de Patribus & Concilijs, non pauca citauit, quæ possent flagellare Catholicam Ecclesiam, hanc Luteri de Zuinglio sententiam, qua eum dicit Nestorianum, pro suo insigni candore tacitus præterit: scilicèt optimæ fidei historicus fraudulentèr celans, quæ contra se suosque faciant.

Caluinus non vult Lutero videri inferior.

Legati Protestãtium ad Cæsarem.

ANNO 1540. rex Ferdinandus ab Austria venit Gandauum ad Carolum Cæsarem: venerunt eò quoquè legati Protestantium Ordinum, qui præter alia multa, quibus & sese mirificè purgare, & in Catholicos turbarum omnium culpam conferre nitebantur, coram illo Catholicæ religioni addictissimo Principe dicere non sunt veriti, hoc tempore Deum Euangelij sui cognitionem excitâsse, quasi antehàc Germania Euangelium nesciĕrit, & ab apostatis demùm & votifragis monachis illud discere debuerit. Eodem tempore Protestantes Ordines ad Galliæ regem non parùm blandas scripsere literas, vt si quid à Cæsare durius expectandum esset, haberent potentissimum regem sibi coniunctum. Cæsar cùm legatos Protestantium audiuisset, se deliberaturum respondit. Multùm hìc iterùm vrgebant legati illi, vt Cameræ iudicibus non liceret pro illis ferre sententiam, qui se quererentur rebus & facultatibus suis sub Euangelij prætextu priuari, quales querimoniæ à Clero Catholico & Monasticæ vitæ cultoribus tum non raræ ad Cameræ iudicium deferebantur. Dicebant Catholici, se iniuria rebus suis spoliari: asserebant contrà Euangelici, iurè id fieri, quòd falsam colerent doctrinam &c. In hac autem controuersia non licebat Catholicis ad supremum Imperij iudicium prouocare, sed oportebat eam ferre sententiam, quam apostatæ & incestis nuptijs polluti monachi, suis magistratibus persuasissent veram esse & prorsùs Euangelicam. Hoc miserum erat & calamitosum, & tamen sic habebat pura doctrina noui Euangelij. Cęsar cogebatur ob temporum iniquitatem pleraq; dissimulare, cùm tam multis ijsdemque potentissimis premeretur hostibus. Indixit nihilo minùs Conuentum Principum Spiræ, qui tamen ob pestis sæuitiem translatus est Hagenoam, cui Ferdinandus rex Cæsaris nomine præfuit, Cæsare alijs occupato. In hoc conuentu Luterani noluerunt pondus aliquod habere eam quorundam articulorum conciliationem, quam Augustæ septem ab vtraque parte collocutores effecerant. Petiĕrunt etiàm colloquium Vuormatiæ habendum, & impetrârunt. Sed in eo colloquio parùm cōfectum est. Hoc ferè loco Sleidanus recitat prolixissimum scriptum Protestantium ad Granuellanū, quemadmodùm & aliàs passim multa superuacanea, immò & vana & perni-

Postulata Legatorum.

Conuētus Imperij Hagenoæ.

perniciosa, ad nauseam vsque commemorat, vt docti quidam non immeritò affirmârint, plura apud illum esse πάρεργα, quàm ἔργα. Hoc verò scriptum satìs appàret ex concionatorum & dogmatistarum officina profectum. Multùm illic bellissimi isti ecclesiastæ & apostatæ monachi suam causam fucis quibusdam oblinere conantur, sed ità tamen, vt non ipsi, sed Principes & magistratus loqui videantur. Nos verò ex vnguibus leonem facilè dignoscentes, istis apostatis & dogmatistis respondemus. Aiunt Catholicos magna crudelitate grassari in homines innocentes. Ijs verbis Imperatorem, Regem Franciæ, multosque alios Catholicos principes obliquè crudelitatis insimulant, proptereà quòd de hæreticis supplicium sumerent, quos ipsi vocant homines innocentes. Et tamen etiàm Protestantes seuerè animaduertebant, hauddubiè instigati ab istis, in Sacramentarios & Anabaptistas, qui se non minùs atquè Luterani innocentes iactitabant. Quæ verò illa innocentia est, homines à Christi corpore, quod est Catholica Ecclesia, abstrahere, & in pestilentissimos errores inducere, quos necessè est nō aliud quàm ipsam mortem sempiternam consequi? Latrones atroci plectuntur supplicio, quòd corpora iugulent, & isti animarum parricidæ tanquàm innoxij tantæ immanitatis nullas pœnas dabunt? Aiunt se in suspicionem vocari, quasi non emendationem Ecclesiæ, sed commoda solùm sua spectent, & has calumnias longè lateq; disseminari, quò vera religio & ipsi in odium adducantur. Quis hîc non rideat istorum impudentiam? Si Ecclesię emendationem spectabant, cur non manserunt in suis cœnobijs? cur tot iam olìm damnatos errores ab inferis excitârunt? cur Germaniam fœdissimis religionis diffidijs horrendum in modum distraxerunt? Et has tantas errorum tenebras audent vocare puram doctrinam, audent dicere se filij Dei nomen & euangelium profiteri. Sed nè impietatis arguantur, quòd sua cœnobia deseruērint, & post nuncupatum Deo perpetuæ continentiæ votum incestis se nuptijs polluerint, vitam monasticam vocant pharisaicam & impiam. Ità nimirùm dicere eos oportebat, si causæ suæ consultum vellent. Sed erit apud omnem posteritatē summæ execrationi hæc ipsa vestra impudentia, quòd non modò non voluistis tantum scelus agnoscere, sed etiàm in illo gloriari. Sic olìm Iulianus apostata cùm à Christiana re-

Hereticorum qualis innocentia.

ligione defeciſſet, ſacras literas his verbis irriſit, ſcribens ad primarios ſui temporis Epiſcopos: Legi, Cognoui, Damnaui. Cui ità à noſtris reſponſum eſt: Legiſti, ſed non cognouiſti: ſi enim cognouiſſes, non damnâſſes. Vt ille impius irriſit ſcripta diuina, ſic iſti innocentes homines & belli euangelici, lacerant vitam monaſticam, quam ab ipſis Apoſtolis vſque in præſens conſtat in Eccleſia Dei magnæ venerationi ſempèr fuiſſe. Sed cum illi per ſummum ſcelus ab ea vita diſceſſerint, ſi ſuæ velint exiſtimationi̅ conſultũ, non debent niſi peſſimè de illa & dicere & ſcribere. Et habent certè qui illos audiant, & eos rectè feciſſe credant: ſed quis interìm explicare ſatìs queat, qbus illi noctes atq; dies conſcientię ſęuiſſimis aculeis pungantur, licèt id apud homines diſſimulent? Sciunt enim omnes illos veteres ſanctiſſimos Patres, adhibitis ſcripturæ diuinæ teſtimonijs, id conſtantèr affirmare, vota continentiæ & aliarum rerum bonarum Deo ſemèl præſtita, prorsùs reddi oportere, illosq; impios & perfidos cẽſendos, qui poſtq̃ Deo vouerũt continentiã, audent inire coniugia: Hæc, inquã, illi nõ ignorãt, ſed obſtinata animi deſperatione contẽnunt: cumq; ſe videant ab omni ſpe ſalutis, niſì reſipiſcant, excidiſſe, ſummoperè in eam curam & cogitationẽ incumbunt, vt quàm plurimos ſecum in damnationẽ adducant. Itaq; haud ſecùs àc peſtes quædam fugiendi ſunt, nè ſua contagione alios inficiant. Verùm id illis perſuaderi non poteſt, quorũ oculos ſuis mendacijs ità perſtrinxerunt, vt illorum ſcelus & turpitudinem videre non poſſint. Iam verò quantã habet vanitatem & impudentiam, quòd aiunt in his literis, ſe nihil contra veteris Eccleſiæ formulã docere, cùm certiſſimum ſit, & à noſtris abundè oſtenſum, eos pro Euangelio & Dei verbo hominibus nihil ferè obtrudere aliud, quàm craſſiſſimos & iam olìm damnatos errores? Et nè parùm ſit tam ſceleratè eſſe mentitos, adijciunt mox aliud tam inſolens & prodigioſum mendacium, vt non ſtylo, ſed magiſtratus ſceptro & ſeuera animaduerſione vindicãdum ſit. De pœnitentia, inquiunt, in Eccleſia docebatur frigidè & perplexè: de gratia per Chriſtum accepta, de cõdonatione peccatorum ne verbum quidem. In re tam aperta, quã ipſa lux meridiana palã coarguit, quid poſſumus aliud, q̃ & iſtorum deploratam malitiam, & illis fidem commodantium miſerãdam dolere cęcitatem? Quis verò poſſit mederi homi-

Niceph. Eccl. Hiſt. lib. 10. cap. 25.

Impudens mendaciũ apoſtatarum.

Aliud inſigne mẽdacium.

hominibus, qui sibi tam luculentèr imponi sinunt? Legantur vel soli Doctorum Scholasticorum libri, & penè ad fastidium vsque comperientur de Christi gratia & peccatorum remissione scripsisse. Non ergò isti quadā animi imbecillitate aut ignoratione, sed destinata & deplorata malitia hæc & id genus alia multa in miserorum certissimā perniciem confingunt. Sed porrò adiiciunt, Missam priuatam esse rem nouam & inuectam partìm ignoratione, partìm auaritia. Et hoc rursùs mendacium est intolerabile: & certè ipsi in sua Augustana Confessione profitētur Missam apud se retineri & summa reuerentia celebrari. Quid verò, si rem ipsam spectes, interest inter publicas & priuatas Missas? Sed quicquid de Missa illi blaterent, certum est, eos summos esse Missæmastiges: qua de re satìs superque Catholici illis responderunt. Pergūt viri optimi: Propter ablatum, inquiunt, sacerdotibus coniugium, redundabant omnia turpissimis exemplis. Sed om̄is Oriens & Occidens iam antiquitùs non permisit sacerdotibus coniugium. Vnius tantùm D. Hieronymi testimonium proferemus, nè prolixi simus: Apostoli, inquit, vel virgines fuerunt, vel post nuptias continentes. Episcopi, presbyteri ac diaconi aut virgines eliguntur, aut vidui, aut in æternum certè pudici. Huic omnes Patres adstipulantur. At hodiè sub isto nouo Euangelio videmus omnia redundare incestis nuptijs sceleratissimorum & votifragorum monachorum & monialium. Aiunt boni viri, vt paulò antè audiuimus, se nihil cōtra veteris Ecclesiæ formulam docere. Sed quæ vnquàm vetus Christi Ecclesia permisit monachis & monialibus coniugium? Audiant perditi isti Canonem 15. celeberrimæ illius & toto orbe receptæ Synodi Chalcedonensis: Si qua virgo se dedicauerit Deo, similitèr monachus, nō licèt eis nuptijs iungi: si verò inuenti fuerint hoc facientes, maneant excōmunicati. Sed hunc tantæ Synodi Canonem isti omni lachrymarum fonte plangēdi tenebriones prorsùs contemnunt. Nam est scriptum quoddam posteà editum, vbì palàm asserunt noui euangelistæ, Chalcedonense Concilium tetro errore monachis & monialibus coniugium interdixisse: quo in loco etiàm Nicenam illam primam & antiquissimā Synodum reprehendunt, quòd contra Iohannis Baptistæ sententiam de militibus decretum fecerit, multaque alia etiàm veteris Ecclesiæ Concilia ceu censores quidam incredibili temeritate conde-

In Apologia ad Pāmachium.

Scriptum cōtra Synodi Tridētine cōtinuationē à Pio 4. indictam.

condemnant, inter cætera etiàm de Carthagineñ 3. cui Augustinus episcopus interfuit, ista ore impuro euomentes: Tertia (sic enim legendum appáret, non quinta, in qua nihil hinc agitur) Synodus Carthaginensis inuexit impia sacrificia, oblationes & intercessiones ꝓ defunctis. Impia vocant sacrificia, ipsi omnium impijssimi, simulque turpissimè mentiuntur, quòd tum primùm cœptum sit sacrificari pro defunctis, sicut copiosissimè ostendi posset, si locus pateretur. Addunt quoq; de Cōcilio Mileuitano, cui similitèr Augustinus interfuit, statuisse illud, vt diuortio post adulterium alterius ex coniugibus facto, non liceat innocenti personæ denuò contrahere coniugium, idque aiunt nimìs durum
Matth. 5. & iniustum esse. Durus ergò & nimìs iniustus est etiàm
Marci 10. Christus ipse & Apostolus, qui idem sanxerūt. Et certè
Luce 16. Canonis verba hæc sunt: Placuit, vt secundùm Euange-
1. Cor. 7. licam & Apostolicam disciplinam, neque dimissus ab vxore, neque dimissa à marito, alteri coniungantur, sed ità maneant, aut sibimet reconcilientur: quæ ab Apostolo Synod⁹ mutuata est. En quò isti proruunt? Sed vt insignitèr animi sui fraudem prodant, adijciunt Fabiolæ nobilis Romanæ matronæ exemplum, quòd illa, teste Hieronymo, post diuortium alteri nupserit. Hac tandèm in re vnius fœminæ exemplum apud eos plus habet ponderis, quàm Christi ipsius, quàm Apostoli, quàm totius Ecclesiæ sententia. An non apertissimè di-
Roma. 7. cit Apostolus: Mulier, viuente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro? Atquì verò hoc ipsum Fabiolæ exemplum vsqueadeò nihil pro eis facit, vt eos etiàm planè pudefaciat. Nam vt in eius Epitaphio refert idem Hieronymus, ea post mortem secundi viri in semet reuersa, saccum induit, errorem publicè fassa est, tota vrbe spectante Romana ante diē Pascheę in Basilica quondàm Laterani stetit in ordine pœnitentium, episcopo, presbyteris & omni populo collachrymantibus, sparsum crinem, ora lurida, squalidas manus, sordida colla submisit. Hæc cùm ipsius Hieronymi sint verba, qua vel mente, vel fronte audent isti Fabiolam pro se citare? Sed his nefarijs dolis & fraudibus tam multos decipiunt, vt nemo satìs deplorare queat. Si ergò aliquid apud eos valet exemplum Fabiolæ, imitentur eius pœnitētiam, induant saccum, errores suos, immò tèr execranda mendacia sua palàm fateantur, & clament ad Deum totis viribus, si fortè possint ab illo impetrare ve-
niam

niam tot immanium parricidiorum; quibus tot animas Christi sanguine redemptas, horrendum in modum iugulârunt. Sed sat scio, hanc Fabiolæ pœnitentiã more suo pharisaicam & impiam clamabunt. Et est certè admiratione dignũ, hoc exemplum etiàm à Melanchthone citari, idque cum repræhensione sanctorum patrum, tanquàm fœdè prolapsorũ. Sed ex his & id genus alijs istorum hominum fraudulentis citationibus, & impijs calumnijs tanquàm ex vnguibus leonem, eorum malignos animos perspicuè cognoscimus, atque vtinàm cognoscerent etiàm illi, qui candidè & religiosè in religionis tractandis negocijs eos versari nimis malè sibi persuasum habent. Et reuerà istorum improbitas cogit nos interdûm his in rebus diutiùs, quàm aut velimus, aut institutum poscat, immorari, & speramus lectorem nostræ necessitati veniam facilè daturum, quippè qui his commemorãdis id spectamus, vt simplex lector intelligere possit, quibus dolis & fraudib9 tũ Sleidanus, tum dogmatistæ euangelici imponãt orbi Christiano. Nam alioquì mallemus simplicitèr historiam texere, & ab alijs interim abstinere: sed cùm isti suas historias & scripta alia tot mendacijs & fraudulentis machinationibus oppleant, cogimur nonnunquàm illa prodere & vel paucis repræhendere, vt sibi ab illis cauere nôrint, qui per se talia non facilè animaduertunt. Nec tamen studio nobis est omnia Sleidani vitia, quibus scatent eius Commentarij, aperire: nam id proprium omninò & quidem prolixum opus flagitat: sed sat habemus obitèr quædam indicâsse, vt ex ijs discat Lector, quis vir ille fuerit, & quid de eius commentarijs, tum etiàm de symmystarum eius & cæterorum noui euãgelij præconum scriptis, quæ tot fraudibus & mendacijs scatent, sentiendum sit. Atque hæc quidem vt hoc loco paulò fusiùs scriberemus, occasionem nobis obtulit Sleidanus tam prolixè recitandis literis Protestantium ad Granuellanum, in quibus etiàm hoc additur, Protestantes non defuturos colloquio & actioni conciliationis, sedità, vt scriptura duce verum exquiratur, & Christus solus pro iudice agnoscatur. Quam cantilenam illi bellissimi Theologi perpetuò cantillant, quasi non eadem voce & multi alij superiorum temporum hæretici vsi sint. Sed aduertat dolum lector. Volunt scripturam solam valere, sed ità, vt penès ipsos sit facultas eam interpretandi. Quæ verò tam impia

In lib. de Ecclesia.

Cantilena Hereticorum.

impia possit extare hæresis, quæ non libentèr hac ratione scripturam solā iudicem patiatur? O nimiùm simplices Christianorum animos, qui hanc versutorū hominum vafriciem non aduerterunt. Non est nobis controuersia cum illis de scripturis, sed de sensu scripturarum. Hunc illi volunt petere ex suis parùm sanis cerebris, nos illum petendum esse dicimus ex perpetuo Catholicæ Ecclesiæ consensu. Verùm hoc illi prorsùs refugiunt, quia sciunt dogmata & priuatas falsasq; opiniones suas ab hoc publico totius orbis Christiani consensu prorsùs discrepare. Interim scripturas crepant apud imperitos, sed docti facilè intelligunt tam nihil pro illis facere germanum scripturę sensum, quàm nihil suffragatur mendacio veritas. Et quî tandèm fieri possit, vt bona fide ad scripturas prouocēt, cùm ipsam suam Confessionem Augustanam & pleraq; dogmata sua non semèl mutàrint? Potéstne verum esse quod varium est, aut potest cum tanta inconstantia vllum habere commercium incommutabilis scripturę diuinæ veritas? Sed tempus est, vt receptui canamus, nè nimiū istis respondendo, lectori tædio simus. Habebunt hæc alibì fortassìs locum opportuniorem.

Conuētus Protestātium. Sub hoc tempus Legati Protestantium ex Anglia rediērunt, & in conuentu Smalcaldiensi, quem Protestantes tum agebant, cui intererant Luteranorum Doctores antesignani, Ionas, Pomeranus, Melanchthon, Cruciger, Bucerus, narrauerunt statū religionis in Anglia, & quemadmodùm rex ipse Henricus in familiari colloquio dixisset, Protestantium theologos de præcipuis quibusdā cōtrouersis rebus nō rectè sentire. Nam etsi rex ille propter diuortiū, cuius antè non semèl meminimus, à Pontifice, qui illud probare noluit, abalienatus erat, tamen Luteri dogmata pleraq; prorsùs è suo regno profligauit. Hoc verò non placuit Euangelicis dogmatistis, qui suos principes vel maximè eò incitabant, vt potentissimorum regum coniunctis viribus & amicitia, sese contra Pontificem & Cæsarem munirent, quos timebant ipsis bellū molituros propter mutatam religionem. Post dies paucos Theologi Protestantium

Versutia Theologorum Protestantiū. scriptum exhibuerunt, cuius hæc erat summa, non esse discedendum ab Augustana confessione & eius Apologia. Hoc quidem illi Theologi prę se ferebant, sed mentita est iniquitas sibi, cùm ab illa confessione etiàm autor & architectus eius Melanchthon discesserit, eamq;

non

non femèl mutârit: adeoque Luterani plerique hodiè fumma acerbitate id Melāchthoni & plerifq; alijs Augustanæ confeffionis profefforibus objiciant, quòd ab ea confeffione turpitèr defecerint. Nec eft cōtentionum inter iftos vllus finis, vt mirum fit non aduertere Principes, non poffe illos homines Dei fpiritu regi, qui in doctrina Euangelij, vt ipfi vocant, tam impudentèr vani funt & inftabiles ac varij, tamq; fœdis inter fe diffidijs diftrahuntur. Approbat confeffio liberum arbitrium, quod tamen Luterus & Caluinus, multique alij Sectarij pertinaciffimè negant, Deum ipfum, quod finè horrore dici non poteft, fcelerum omnium authorem facientes. Non reijcit Miffam Confeffio, licèt ea Miffa Luterana fit potiùs quàm Catholica. Sacramentarij verò, qui & ipfi fub hac confeffione delitefcunt, aut fe delitefcere fingunt, ipfam quoquè Luteranorum Miffam fi non fuperftitionis, certè ludi cuiufdā loco habent. Non negat Confeffio veritatem corporis & fanguinis Christi in Euchariftia, Sacramentarij irridēt. Luterani alij bonorum operum merita afferunt, alij refellunt. Melanchthon ipfe huius Confeffionis author, in Confeffione affirmat, in cœna Domini (fic enim vocant Euchariftiam) corpus & fanguinem Chrifti verè adeffe: fed idem ipfe in Caluini errorem, aut certè nouum Sacramentariorum dogma pofteà deflexit. Quanti igitur, obfecro, ea facienda eft Confeffio, quam nec ipfi fequuntur, qui eam confcripfère, eam iactitant, eam perpetuò nobis obtrudūt, & ab ea fe difcedere nolle turpitèr mentiuntur? Nihil certè ifti faciunt aliud, quàm quòd grauiffimum æternæ falutis negocium in ludum vertunt, & quod de medicis alia fignificatione dici folet, animas negociantur.

Ab Augustana Confeſſione vt Euangelici defecerint.

Circa hoc ferè tempus miffa eft à Cæfare & rege Galliarum Francifco fplendidiffima legatio ad Venetam Rempublicam, ità vt Veneti ipfi faterentur nihil ipfis vnquàm fpecie legationis ad dignitatem honorificentius accidiffe. Cæfaris nomine miffus fuit Alphonfus Daualus Vaftius, procera corporis ftatura & multa oris dignitate confpicuus, rerumq; geftarum fama clariffimus, & Cæfaris in Italia dux fummus: Porrò regis Francifci nomine Hanibaldus Gallicarum copiarum ad Taurinum præfectus. Erat tum temporis Veneta Refpublica vehementèr afflicta à Turcarum tyranno, qui non folùm Corcyram, Cretam & infulas Cyclades

Legatio ad Venetos.

Veneti à Turca afflicti.

mirum in modum diuexârat, sed etiàm mercatores Venetos Byzantij atque tota Syria & Aegypto in catenas conijci, eorumque res & merces magni precij in fiscum referri iusserat, adeò vt tum nequaquàm tuta esset Venetis more solito nauigatio, atque prætereà summa rei frumentariæ, quæ ex Macedonia & Græcia facilè peti posset, inopia premerentur. Atque hoc quidem tempore, cùm regum legati adessent, inducijs cum Solimanno pactis fruebantur, quorum tempus iam propè effluxerat. Itaque hoc rerum statu licèt Vastius præsertim Cæsaris legatus diligentèr in id incumberet, vt cũ Cæsare & Gallo coniunctis armis Turcam paritèr oppugnarent, tamen Venetus Senatus nihil adhùc certi & comperti habens de Cæsaris & Francisci regis solida amicitia, ingenti quidem studio & omni honoris officio eos legatos prosecutus est, at nihilo minùs paulò pòst Aloisium Badoerium ad Solimannum pacis conficiendæ causa misit, certis illi, quibus apud Solimannũ ageret, conditionibus præscriptis. Eas conditiones Solimannus quorundam proditione, quæ multas perdit Respublicas, iam perceperat, & legatum Aloisium, ità vt iussus erat, quædam dissimulantem, seuerè corripuit, dicẽs se iam scire quid à Decemuiris definitum esset. Ea obiurgatione territus legatus, suprà etiàm, quàm Senatus permiserat, Solimanno concessit, vt pax conciliaretur. Ità tum Solimannus cum Venetis pacem fecit, traditis illi Nauplio & Epidauro Peloponnesi vrbibus, & Nadino atq; Labrana Dalmatię castellis, non finè magno Venetæ Reip. detrimento. Posteà verò diligenti habita inquisitione depræhensi proditores, graui supplicio affecti sunt.

Veneti pacem à Turca petũt.

Eam impetrant.

Cùm Cæsar Carolus esset Gandaui, venit ad eum Dux Iuliacensis, qui iam Geldrensem quoquè principatum vltrò ipsi oblatum possidebat. Voluit ille Princeps cum Cæsare de pace transfigere, sed nihil tum effectum est. Interim Galliæ quoquè rex, vbi se videt spe obtinendi Mediolanensis imperij frustratum, à Cæsare fit alienior, iungitque amicitiam cum Iuliacensi principe, desponsa illi, vt quidam scribunt, Iohanna è sorore Margarita Nauarrę regina nepte, puella longè omnium totius Galliæ opulentissima. Ea amicitia non benè cessit Iuliacensi principi, vti posteà referemus, neq; eæ nuptię suum habuêre processum.

Cromuel

Hoc anno Thomas Cromuel, ex humili loco ad supremam

premam à rege Angliæ Henrico VIII. dignitatem eue- *capite ple-*
ctus, ab eodē capite damnatus eſt. Fuerat is, qui in Epi- *ctitur.*
ſcopum Roffenſem Iohannem Fiſcherium, Thomam Morum, & pleroſque alios religioſos viros ſeueriſſimè iuſſit animaduerti, quòd nollent regis cum Catharina diuortium & quædam alia approbare. Non deſunt, qui ſe valdè beatos putent, ſi magnorum principum gratia fruantur, eiuſq; tum obtinendæ, tum cōſeruandæ cauſa multa plerunquè faciunt præter ius faſque: at præpotentis Dei iuſto iudicio tales non raro ſuæ ſtultitiæ meritas dant pœnas, gratia Principum in odium verſa: quemadmodùm legimus olìm Perillum Athenienſem inſignē fabrū, cū Phalaridi crudeliſſimo tyranno, vt illi placeret, æneum fabricâſſet taurum, in quem coniecti homines, & igne ſuppoſito dirè excruciati, non huma- *Perilli ſup-*
nam vocem, ſed bouis mugitum edere viderentur, ab *plicium.*
ipſo Phalaride, cuius gratiam venabatur, primum in illam ſæuiſſimam carnificinam cōiectum eſſe, malumq; conſilium ipſi conſultori peſſimè ceſſiſſe.

Hoc anno Carolus Cæſar graui edicto propoſito, *Cæſaris*
per omnes ditiones ſuas hæreditarias Germaniæ inferi- *edictum*
oris omnibus interdixit lectione librorū Luteri & quo- *contra li-*
rumcunque aliorum hæreticorum. in immorigeros ca- *bros hære-*
pitis pœna decreta eſt. Hoc verò etſi plerique permole- *ticorum.*
ſtè ferunt, putantque omnibus eiuſmodi librorum lectionem permitti debere, tamen conſultiſſimè fit, nec eſt in Eccleſia nouum, ſed etiàm longè ante mille an-
nos tempore Nicenæ illius ſanctiſſimæ Synodi non *Nicepho.*
modò ipſa Synodus Arrij & ſectatorū eius libros com- *Eccle.Hi-*
buri iuſſit, verùm etiàm Conſtantinus Imperator Chri- *ſtor.lib.8,*
ſtianiſſimus capitis ſententiam tulit in eos omnes, qui *cap.18.*
eos occultâſſent libros, & non ſtatìm combuſſiſſent. An
non Apoſtolus ipſe hæreticum hominem poſt vnam *Tit.3.*
& alteram correptionem vitandum dicit, & ſermones *2.Tim.2.*
hæreticorum inſtàr cancri ſerpere? Pauci ſunt eo iudicio præditi, vt poſſint verum à falſo ſecernere, & de dogmatibus iudicare: & multi quidem hoc iudicium ſibi tribuunt, & legunt indiſcriminatìm ſcripta quorumcunque, ſed capti & illaqueati inſidioſiſſima verſutiſſimorum hominum blandiloquentia, dant pœ-
nas confidentiæ & temeritatis ſuæ. Rectè igitur eti- *Diſt.15.*
àm ante mille annos Gelaſius Pontifex eruditiſſi- *c. Sanctæ*
mus libros hæreticos damnauit & cauendos iudi- *Romana.*
cauit, itemque noſtro ſeculo Pontifices ſeueriſſimè

prohi-

prohibent hæreticorum librorum lectionem, nè scilicet incautus lector exitiale virus imis visceribus hauriat: dumque se non potest ex callidissimorum hominū argumentationibus extricare, falsum pro vero amplectatur, atque sibiipsi mortem consciscat sempiternam. Certè de Apostolis & eorū discipulis Irenæus sanctissimus & Apostolorum ætati proximus scriptor, libro 3. contra hæreses testatur, eos ne verba quidem commutâsse cum quopiam eorum, qui veritatem adulterant atque deprauant: nec dubium quin illi magistratus non rectè consulant subditis suis, qui in suis ditionibus & vrbibus permittūt palàm prostare damnatos codices & scripta hæretica. Nam nulla ferè alia re tam multi capiuntur & pereunt apud Catholicos, quàm quòd eiusmodi perniciosos libros facilè sibi comparare possunt, dissimulante interìm Magistratu, in quem illorum perditio, vt verendum est, redundabit. Multi hæc modò paruipendunt, sed vbì ventum erit ad tribunal Christi æquissimi iudicis, iam paruipendere non licebit. Multis locis horum temporum Sectarij quidam nō modò Catholicorum, sed etiàm aliorum Sectariorum ab ipsis discrepantium libros, seuerissimè omnibus suis interdicunt, Catholici verò plerique id negligunt admodùm perniciosè. Hoc obitèr admonere visum fuit, vt pius lector nouerit, non solùm non repræhendendos, sed etiàm præcipuo studio & amore cōplectendos Pontifices, Imperatores, Reges, Principes & Magistratus omnes, qui è totis suis ditionibus damnatos libros proscribunt, eorūq; lectione subditis omnibus interdicunt: perindè vt suis liberis parentes illi, qui modis omnibus cauēt, nè quid ab illis toxici aut exitialis cibi potúsve sumatur.

Apostoli quàm vitârint hæreticos.

Rectè prohibetur lectio librorum hæreticorum.

Quintæ nuptiæ regis Angliæ

Hac Tempestate Angliæ rex Henricus, clarissimi Principis Guilielmi Cliuiæ Ducis sororem Annam, quæ illi quarta fuit coniunx, repudiat, & Catharinam Hauardam Ducis Nordfolciæ ex fratre neptim, quinto matrimonio sibi cōiungit. Porrò Londini tres nouo Euangelio addictos, atque in ijs Robertum Barnum, cremari iussit. His alios tres pari pœna plectendos adiunxit, qui Romani Pontificis primatum, & Catharinæ Hispanæ coniugium approbabant.

Obitus Budæi.

Huius anni mense Augusto obijt Parisijs Guilielmus Budæus, vir citra controuersiam summa eruditione, & apud Gallorum regem magna authoritate. Multùm illi viro debent studiosi omnes, quibus plerisque doctis-

doctissimis lucubrationibus suis non parùm contulit. Illo authore & instigatore Franciscus rex Galliarum doctissimos viros liberalibus stipendijs Lutetiæ auxit, vt bonas literas & linguas profiterentur: quæ res magnos attulit rei literariæ progressus. Voluit absque vllo fastu corpus suum sepulturæ tradi, modestiæ causa, vt opinor, vnico tantùm lumine præeunte. Reliquit vndecim liberos, & nō paucos libros ab ipso elucubratos.

Moritur etiàm hoc anno Iohannes Hungariæ rex, relicto infante sub tutela Georgij monachi, qui Hungariam omnem quæ illi paruerat, in pueri etiamnùm in cunis vagientis verba iurare compulit. Ea res noua bella peperit, quæ Hungariam Turcis occupandam obiecēre. *Mors regis Hungariæ.*

Fuit huius anni æstas memorabili siccitate grauis, & vini quidem preciosissimi ferax, & siliginis prouentu mediocris: sed fœni, olerum, & id genus aliarū rerum, quæ ad victum hominibus præsertìm tenuioribus necessaria sunt, magna penuria.

Hoc anno à Pontifice Maximo Paulo III. approbatum est institutum Societatis Iesu, cuius professores licèt hodiè maximos toto orbe in vera propaganda pietate apud Christianos & ethnicos, Mahometanos & Iudæos fructus proferant, nihilo minùs non desunt pio huic instituto multi neutiquàm probandi calumniatores & obtrectatores, ex ijs præsertìm, qui se Euāgelicos dici quàm verè Euangelicos præstare mālunt: eapropter nonnihil hoc loco de eoipso instituto dicendum est, nè quis rei ignorantia deceptus erret, aut maledicorū linguis vel scriptis fidem commodet. Instituti huius primus author & inchoator fuit Ignatius Loyola Cantaber, nobili Baronum familia ortus. Is ob singularē prudentiam & animi fortitudinem cùm Galli arcem Pompeiopolitanam acerrimè oppugnarent, præfecti munus adeptus, strenuè se suosque defendit: sed tandèm in vtroque crure grauissimè læsus, & à Gallis captus est. Ea crurum vulnera posteà ei vitę in melius commutandæ non minima causa fuēre. Nam dimissus à Gallis, cùm ex ijs vulneribus incredibiles noctù diuque ferret dolores, ad sese redijt, mundi vanitatem, cui iam plùs satis addictus fuisset, & vitæ breuitatem altiùs perpendit, diuinisque & æternis, quas hactenùs non magnoperè curāsset, rebus animum adijcere cœpit. Contigit interìm, vt annum integrum & eò amplius ex morbo *Approbatur Societas Iesu.* *Societatis Iesu institutor.*

Z decum-

decumbenti in manus venirent Vitæ Sanctorum, quas cupidè legentem mira incessit religio, dolor quoquè ob admissa superioribus vitæ spatijs peccata, deniquè cupido vitæ deincèps asperè & seueritèr transigendæ, agendæque pœnitentiæ. Curatis igitur vulneribus ità se comparat, tanquàm ad ducem Nagera profecturus, re autem vera spretis omnibus mundi huius voluptatibus & vanitatibus, relictis rebus & facultatibus suis, Christo deincèps militaturus, in ipso ætatis flore (agebat quippe tum annum ætatis XXVI. ad celeberrimũ Montis serrati templum se contulit, vbì vestibus lautioribus & Sericis exutus, quas pauperi cuidam dedit, eius laceras rursùs induit: tamque rigidam & omnis virtutis studiosam aliquandiù vitam egit, vt permultos ad Dei amorem suo exemplo inflammârit. Degebat ad tempus solitarius in specu quodam ad littus fluuij per campum Manresanum decurrentis, faciens dignos fructus pœnitentiæ, quemadmodùm Domini Baptista Iohannes in Euangelio hortatur. Id temporis literarum rudis fuit, sed Spiritussanctus & mirabili eum collustrauit lumine, & singulari erga proximos amore succendit. Indè in pauperis peregrini habitu se contulit Hierosolymam, loca sacra supplex veneraturus, in quibus Christi Dei etiamnùm expressa extant vestigia. Ijs verò locis vsqueadeò delectatus est, vt nihil optârit magis, quã ætatem omnem illic degere: verùm diuinitùs est admonitus, vt in Occidentem reuerteretur. Itaque in Hispaniam redit, & primò Complutum, pòst Salamanticam se confert, ibique literis dat operam: cumq; in vili habitu, sacco coopertus, palàm homines ad pœnitentiam hortaretur, nulla accepta ab Episcopis cõcionandi potestate, nec eruditione sufficienti præditus, bis in carcerem coniectus, & ab Inquisitoribus tanquàm de doctrina suspectus, examinatus est, sed tandèm extra omnem noxam integer vitæ scelerisque purus repertus, è custodia dimissus, Lutetiam Parisiorum se contulit: atque vt alijs docendis & ad Christum conuertendis magìs esset idoneus, decem annos literarũ illic studijs, corpore debilis, & rerum propè omnium inops, nisì quantùm aliorum liberalitate & propria mẽdicitate sustentabatur, impendit: tantumq; labore & diligentia assecutus est, vt breuì artium magister creatus sit. Nec interim cessabat verbo & exemplo homines prouocare ad pœnitentiam, idque adeò, vt mirabili vitæ ac morum eius integritate

Ignatius meditatur vitæ emẽdationem.

Matth. 3.

Abit Hierosolymã.

Cõijcitur in carcerem.

Lutetiæ studet decennio.

gritate & flagranti in Deum amore permoti aliquot insigniter docti viri, illi se socios & imitatores adiungere non dubitârint.

Posteà in Hispaniam redit anno salutis 1536. atque indè Romã proficiscitur, quò etiàm socij eius viri cumprimis venerabiles se contulerũt, vt vnà Hierosolymam religionis ergô proficiscerentur. Anteà verò quàm Romam venissent, Venetijs illi egregij viri in domibus hospitalibus pauperum summa cum humilitate versati, incredibile studium ægrotorum morbis curandis, vulneribus obligandis, putidæ saniei detergendę impenderant, atque ea raræ cuiusdam virtutis de se documenta præbuerant, vt iam omnibus admirationi essent. Romæ deindè iterùm Venetias reuersi, audiunt ob pacem inter Turcas & Venetos per id tempus ruptam, non patére aditum ad loca sacra Hierosolymorũ. Mutata igitur necessariò sententia, septem ex illis, Sacris initiantur, atque ad sacerdotium promouentur: sed ità, vt contemptis facultatibus omnibus, ad pedes Veralli Archiepiscopi Rosonensis, legati Apostolici, voluntariam paupertatem vltrò professi sint, vt liberioribus animis totos se lucris animarum impendere possent. Et ipse quidem Paulus III. Pontifex, eius legis Ecclesiasticæ, qua cauetur, nè quis Sacris initietur, qui non habeat vndè possit honestè viuere, eis gratiam fecit. Data tunc illis septem facultas est, vt confessiones peccatorum vbiquè recipere possent. Cœperunt tunc per vrbes Venetæ ditionis in Italia cum ingenti feruore & fructu incredibili prædicare verbum Dei. Posteà simul omnes iterùm Romam petunt, vbì post multa raræ pietatis, modestiæ, innocentiæ, eruditionis edita exempla, malo dæmone illorum pios conatus retardare conante, multis sunt & varijs molestijs exagitati, quæ tamen illorum institutum & nomen mirificè illustrârunt & amplificârunt. Intereà temporis, cùm non pauci ad illorum sodalitatem accessissent, per Contarenum longè doctissimum Cardinalem petunt à Paulo III. Pontifice instituti sui confirmationem. Ea in re nihil se Pontifex difficilem præbet, non obscuris indicijs iam præsentiens, quàm illorum viuendi ratio Christianæ Reipub. iuuandæ esset accommoda & opportuna: nè quid tamen in re noua inconsideratiùs egisse videretur, principiò cauit, nè vltra sexaginta in eam societatem reciperentur. Fuit hoc anno 1540. Cernens

Exempla vera pietatis.

 autem

Cõfirmatur institutum Societatis Iesu. autem idem Pontifex, quantos illi in dies fructus facerent, rursùs anno 1543. eorum Institutum, quod Spiritum sanctum habere authorem & procuratorem minimè ambigeret, confirmat. nec iam certum sociorũ præscribit numerũ, quippe quos vel maximè auctos & multiplicatos optaret. Hæc sunt huius Instituti initia. Quis verò eius progressus fuerit, quantùm breui tempore creuerit, & in omnem terrarum orbem, ad extremos vsque Indos & Aethiopes atque Antipodes, se diffuderit cum incredibili animarum fructu, & barbararum quoq; nationum ad Christianismum traductione, hæreticorum ad Catholicam fidem reductione, innumerabilium iam planè deploratorum & desperatorum ad bonã frugem reuocatione, si dicere velimus, opus crescet in immensum. Quanuìs autem in hac Societate Iesu multi sint viri excellenti doctrina & rara virtute, non tamen faciunt, quemadmodùm hodiè fratres Euãgelici, qui à nemine missi, currunt, falcemque suam impudentèr mittunt in messem alienã: sed Romano Pontifici atq; totius Instituti primario Pręposito se totos permittũt, atq; ab illorum voluntate penitùs pendẽt: quicquid illi iusserint, id citra vllam tergiuersationem imperterriti exequuntur, etiamsi præsentissimum, quod sæpè fit, vitæ discrimen adeundum sit. *Obedientia Societatis Iesu.* Indè adeò accidit, vt cùm non sua voluntate, sed iussu superiorum multa sæpè difficilia & ardua munia obeant, ea tamen singulari quadam dexteritate, præsenti Numinis fauore freti, exequantur: sicut euidentissimè videre licet in illis, qui apud feras & barbaras nationes Christi Euangelium hodieq; prædicant, & hactenùs prædicârunt, qui licet plerunq; supra vires humanas noctù diuque grauissimis baptizandi, concionandi, confessiones recipiendi, Sacramenta administrandi, & id genus alijs pietatis laboribus occupentur, non tamen delassantur animo: quin & corporis ea fruuntur valetudine & robore, vt ægrè plerique credituri sint. Nec pauca ab ijs in Christi gloriam illis in locis sunt edita miracula, Domino illis cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis. *Edita miracula. Mar. 26.* Vt verò ad Germaniæ amplissimam & Romanæ Sedis quõdàm obseruantissimam nationem copiosissimus ab hac Societate fructus manaret, præstantissimus vir Romanæ Ecclesiæ Cardinalis Iohannes Moronus, qui in Synodo Tridentina Pontificis legatus fuit, cum Ignatio huius Instituti Præposito egit de construendo Romæ Collegio,

gio, in quo maxima Germanorum adolescentium multitudo optimis disciplinis & vera pietate liberalitèr & gratìs institueretur, nec tamen eo nomine, vt in Iesu Societatem adolescentes illi pellicerentur, quod quidam falsò calumniantur, sed vt ab eius Societatis cumprimìs eruditis & religiosis Patribus præclarè instituti in Germaniam remitterentur, vbì sacris concionibus & alijs pietatis exercitijs Germanos suos, versutia insolentium dogmatistarum in varios pugnantesque errores seductos, ad Catholicæ fidei synceritatem & vnitatem reducerent. Quantis verò sumptibus & laboribus ea res constiterit, nemo facilè dixerit: & possent indè, modò vellent, haud obscurè colligere Germani nostri, quo animo Pontifex & Cardinales sint in Germaniam, qui immensis impendijs collegium illud ędificandum, & studiosos Germaniæ adolescentes gratis illic rebus omnibus necessarijs afficiendos, optimisque artibus egregiè instruendos curârunt. Et ipse quidem immortali propterea nomine dignus Cardinalis Moronus ad idem Collegium sustentandum & amplificandum, non minùs opis & adiumenti, quàm ad instituendum adfert. Ea verò res, tamque felices in Germania & alijs locis huius præclaræ Societatis processus, satanam inprimìs, deindè nouos nouorum dogmatum satores atque buccinatores, mirum in modum discruciant. Vident enim suis conatibus in dies magìs ac magìs ab huius instituti viris obuiàm iri: vident multos de suo grege detractos, ad ouile Christi reduci: vident nō paucos Catholicos, superioris vitæ impuritate & fœditate damnata, redire ad studium puritatis & innocentiæ: vident deniquè non solùm vitæ integritate, sed etiàm multiplici & rara eruditione plerosque huius Societatis adeò instructos, vt, quod alioquì impotentèr & petulantèr nimìs in Clero nostro facere solent, nec mores illorum, nisì planè impudentes esse velint, carpere, neque vllum doctrinæ genus in plerisque desiderare queant. Hinc illud plùs quàm Vatinianum illorum in hanc Societatem odium, hinc illa conuicia probraque iactandi sæua libido, quòd cùm re vera mores repræhendere non possint, nisì per calumniam, in Societatis nomen petulantèr incurrunt, modò Iebuzitas, modò prima detracta syllaba Suitas, inprimìs autē Jesuwider Germanicè, tanquàm Iesu aduersarios vocant: sæpiùs etiàm atros equites, quòd plerique omnes pulla veste

Collegiū Germanorū Romæ.

Cardinalis Moronus.

Petulātia hereticorum.

vtantur: quasi verò eiusmodi cauilla quicquam nocëant laudatissimę Societatis patribus, & non potiùs Sectariorum petulantiam declarent. Scilicèt nocuit ipsi Christo, quòd dæmoniacus, quòd turbę seductor, quòd vorax & potator vini à calumniatoribus dicebatur. Quanquàm non ignoro, etiàm quosdam bonos viros interdùm aliquid erga hanc societatem humanum esse passos: sed id indè accidit, quòd nondùm certam haberent ipsius Societatis notionem. Mouentur enim sinistris suspicionibus nonnunquàm etiàm homines non mali, quia homines sumus, & vt homines, non raro fallimur. Certò autem mihi persuadeo, quisquis eius Societatis res benè compertas habet, eum non nisi bene de illa sentire posse. Multi sanè hoc calamitoso seculo, quo tot emergunt iampridèm damnatæ hæreses, nouis istis & mirè varijs dogmatistis, qui vt plurimùm literarum politiorum & linguarum peritia sese venditant, huius Societatis professores esse diuinitùs oppositos sentiunt, vt illorum perniciosos conatus solida & vera eruditione atque minimè simulata vitæ integritate pessùm premant. id quod multis locis Dei benignitate fieri videmus: atque vtinàm plerique illis viris tam se gratos præberent pro magnis & multis laboribus, quos pro iuuanda Christiana Repub. bona fide continentèr exantlant, quàm id illi benè merentur. Certè Christianissimus Imperator Ferdinandus quàm propenso in illos sit animo, aliquot eius instituti constitutis Collegijs, ijsdemque non contemnendis prouentibus, quibus studiosi alantur, attributis, regia planè liberalitate declarauit. Longum esset enarrare, quot prętereà tota ferè Europa eius Societatis à maximis Principibus collegia passìm sint condita, è quibus ad mortales omnes fructus vberrimi dimanant, ad Satanam verò & infaustæ doctrinæ, quam miseri Euangelicam vocare non dubitant, buccinatores dolor incredibilis. In Barbaris regionibus, longissimè à nostro orbe dissitis, ex ea Societate aliquot pro fide sanguinem libentissimis animis fuderunt, atque in ijs dominus Franciscus Xauier, qui multis illustribus claruit miraculis, & Prophetico spiritu eximiaque virtute prędítus, immensos pro CHRISTO labores tulit, non absque fructu vberrimo in India atque vltimis Orientis regionibus. Alius quidam non ità pridèm anno CHRISTI 1561. multa nobilitate clarus apud Lusitanos, Gonçallus

Iohan. 7. & 10. Matth. 11.

Bonorum suspiciones ex ignorãtia.

Cæsaris fauor erga Societatẽ Iesu.

Frãciscus Xauier.

de Sylueira, flagrantiſſimo accenſus amore, ex ciuitate Mocambiguæ, mercatorum frequentia florentiſſima aliquot Luſitanis ſibi adiunctis, in ampliſſimum Manamotapiæ regnum profectus eſt, vt regem iuuenem cum toto regno ad fidem conuerteret. Poſt multas & inexplicabiles itineris difficultates, ità vt maximà natando flumina non ſemèl traieceiit, veſtibus interim ſacris, quibus ſacra facere deberet, capiti impoſitis, tandèm ad Manamotapam ciuitatem maximam peruenit, & à rege comitèr exceptus, tanta dexteritate illis CHRISTVM annunciauit, vt breuì rex cum matre ſua & regni proceribus quadringentis ſe baptizari voluerint. Eorum exemplo tota plebs ampliſſimæ prouinciæ iam accenſa fuit, cùm ecce ſatan per Mauros quoſdam, iuratiſſimos religionis noſtræ hoſtes, regi perſuadet, virum illum ſanctiſſimum, magum eſſe, atque eò conniti, vt eius latiſſimum imperium Luſitano regi prodat. Credidit imperitus iuuenis impuris nebulonibus, repudiatáque CHRISTI religione, miſit ſatellites quatuor, qui Goncallum iam diuinitùs de morte impendente admonitum interficerent, & in flumen demergerent. Eius verò mors adeò non deterruit huius Societatis fratres ab illa adeunda Prouincia, vt nihil magìs optent, quàm vel ſummo vitæ cum diſcrimine illis miſeris hominibus præreptam Euangelij lucem reſtituere.

Goncallus de Sylueira.

Manamotapa vrbs

Goncallus occiditur.

Verùm in his commemorandis fortè prolixior ſum, quàm ferat præſens argumentum. Vt igitur paucis abſoluam, nouerit candidus Lector, huius præclaræ Societatis Patres conatus omnes eo intendere, vt tum propriæ inprimìs ſaluti inuigilent, tum totos ſe proximis Deo lucrifaciendis impendant, fidem Catholicam propugnent & propagent, publicis concionibus, prælectionibus, ſpiritalibus exercitijs, puerorum ac rudiũ in Chriſtianiſmo inſtitutionibus, recipiendis confeſſionibus, adminiſtrandis Sacramentis, ſopiendis diſſidijs, captiuis & morbo affectis viſitandis & conſolandis, & id genus alijs exercendis pietatis ſtudijs, Dei gloriam & proximorum ſalutem, quoàd eius fieri poſſit, promoueant, idque ſanè gratis; vt meritò pudefieri debeant noui præcones, qui ſe Euangelicos vocant, qui hos ſibi viros vel maximè lacerandos, & apud populum traducendos ſumunt, nulla tandem veritate fulti, ſed more ſuo calumniando, con-

uiciando, mentiendo. Vt autem iam antè diximus, confirmauit eorum institutum Paulus III. Pontifex, neque is solus, sed post eum quoquè Iulius III. Paulus IIII. & Pius IIII. Quin etiàm amplissima Synodus Tridentina Sessione 25. Can. 16. vbi multa agit de Religiosis, inter cætera sic habet: Per hæc autem sancta Synodus non intendit aliquid innouare aut prohibere, quin religio Clericorum Societatis Iesu, iuxta pium eorum institutum, à sancta Sede Apostolica approbatum, Domino & eius Ecclesiæ inseruire possit. sed de his hactenùs.

Synodus Tridentina.

Comitia Ratispona.

ANNO 1541. mense Aprili Comitia Imperij sunt habita Ratisponæ, tum Turcis resistendi, tum religionis componendæ causa. Fuit in illis Comitijs Carolus Cæsar maturè admodùm, diùque aliorum aduentum sustinuit. Venit eò etiàm rara tum doctrina, tum pietate insignis Cardinalis Caspar Contarenus, missus à Pontifice: nec principes Luterani abesse voluerunt cum suis concionatoribus, qui in priuatis hospitijs concionabantur, & Catholicæ Ecclesiæ ritus, cæremonias, & solenne Quadragesimæ ieiunium, quod constat ex Apostolica Traditione ad nos vsque perductum, facilè contemnebant. permittebantque nonnullis suæ factionis Principibus in sancta hebdomada, atque in ipsa adeò sacrosancta Parasceue, qua die Christus Dominus tanta propter nos perpessus est, quanta nemo vnquàm nedùm verbis, sed nec cogitatione quidē consequi poterit, venationibus oblectare animum. Nouum enim hoc Euãgelium in plerisque ipsam quoq; Epicuri scholam, voluptatum prodigiosa indulgentia, longo post se relinquit interuallo. Conscriptus autem fuit liber quidam à nonnullis, quibus etiàm Bucerus mirabili vafricie se admiscuit, isque liber oblatus est Cæsari, tanquàm rebus componendis accommodatissimus. Institutum est nouum colloquium, ab vtraque parte terni collocutores designati, itemque auditores aliquot, & duo Præsides, Palatinus Princeps Fridericus, & illustris dominus Granuellanus. Diù multumque laboratum est, sepositis interìm alijs Imperij negocijs, vt concordia fieret: & in quibusdam quidem articulis concordiæ ineundæ ratio, vt videbatur, non defuit: sed ad extremum tamen nulla certa constitui cōcordia potuit, cùm neque Catholici, neq; Protestantes vsquequaque ea recipe-

Nulla certa concordia.

ciperent, quæ in libro Cæsari oblato conciliata viderentur. Protestantium sanè theologi tam perplexas & intricatas more suo articulorum conciliatorum interpretationes mox ediderunt, vt Oedipo quodam opùs fuerit, qui quid sibi vellent, perspicuè declararet. Principes & Ordines Protestantes neque librum, neque articulos conciliatos per omnia approbabant, sed in Confessione Augustana se acquiescere testabantur. Porrò concionatores Euangelici etiàm in Contarenum Cardinalem longè doctissimum, & multa generis nobilitate illustrem, scripto acerbo inuecti sunt, quorum calumnijs Eccius doctissimus Theologus respondit. Tandèm perdito oleo & opera, non sinè maximo Cæsaris Caroli detrimento, qui Turcas in Africa inuadere decreuerat, solutus est ille conuentus, & Cæsar in Italiam, atque indè in Africam, iam hyeme appetente, contendit.

Sleidanus agens de Vuormatieñ colloquio, quod deindè Ratisponæ continuatum fuit, multa impudentissimè mentitur more suo, & ità suæ factionis theologos purgat, vt culpam omnem in Catholicis hærere velit, quos ait diem ex die duxisse, nouasque & alienas conditiones proposuisse, cùm ab alia parte potiùs alienæ conditiones proponerentur, quibus id volebant, vt non solùm nudæ sententiæ collocutorum, sed etiàm argumenta & rationes & harum explicationes literis mandarētur, scilicet vt nullus vnquàm esset colloquendi vel modus vel finis. Itaque non dubium est, qui tam absurdam omnia conscribendi formam flagitabant, eos potiùs quęsiuisse effugia & diuerticula, nō Catholicos, vtì ijs falsò affingit Sleidanus. Appáret in istis hominibus intoleranda quædam quidlibet in Catholicos fingendi libido, vt suæ causæ, cum miserrimę plebis horrenda perditione, vtcunquè patrocinentur. Et nè me lector temerè putet totiès Sleidanum mendacij insimulare, extant scripta grauium virorum, quibus possint coargui mendacia illius. Immò ipse sua mendacia tam luculentèr prodit, vt non sit opùs teste alio. Et tamen eius vanissimi & perniciosissimi Commentarij leguntur ab omnibus, quia scilicet iuuat esse miseros, & in fraudem impelli. Sanè hoc ipso loco, vbì de conuentu Ratisponensi agit, dicit Pontificis administros ducendo tempus & nectendo morā diuerticula sibi quærere & effugia: & tamen paulò pòst dicit Ecciū, quem

Sleidani vanitas.

crebrò perſtringit, paratum ſe & inſtructum dixiſſe, cùm Cæſar deſignâſſet eos, qui colloquium Ratiſponenſe continuare deberent. Quæ verò cauſa eſt, vt catholici diuerticula quærant, cùm res nobis ſit non ferè niſi cum apoſtatis monachis & eorum ſymmiſtis iam olìm damnatarum hæreſum buccinatoribus, quos ad ſuam originem reuocâſſe, viciſſe & condemnâſſe eſt? Scilicèt ingentis cuiuſdam molis eſt, cum ijs in diſceptationem venire, qui etiàm ante mille annos damnatos errores in orbem reuocant, & hoc ſolo triumphant, quòd deterrimis mendacijs faſcinatam ſimplicem plebeculam in ſuas partes traxerunt, quæ ſi dolos & fraudes illorum poſſet intelligere, næ illi haudquaquam orbi diutiùs illuderent. Verùm hìc quoquè fortaſsis diutiùs quàm par ſit, immoror mendacijs Sleidani confutandis: itaque ad alia tranſeamus.

Locuſtarũ copia. Fuit hoc anno incredibilis multitudo ingentium locuſtarum in regionibus Poloniæ regno finitimis. Hæ primò nullas habebant alas, ſed magnos dabant ſaltus: paulò pòſt quatuor adeptæ ſunt, tantaque multitudine prouolârunt, vt duo milliaria in longum & latum cubito tenùs ità occuparẽt, vt ſolis quoquè ſplendorem à toto illo terræ ſpatio ſua denſitate excluderent. Dici non poteſt, quantum damni dederint rebus humi naſcentibus, vaſtantes & depaſcentes omnia ad radices vſque. Tranſuolabant aquas, arbores, ædes & obuia quæque. Cùm alæ ſuccreuiſſent, erant magnitudine humani digiti, & tunc atrociùs graſſabantur in fruges, & ea quæ in vſus hominum neceſſarios gignit humus. *Magnitudo locuſtarum.* Tota æſtate nulla neque vi, neque arte earum ſæuitia retardari potuit, ſed in autumno deniquè, cælo frigeſcente, extinctæ ſunt, atro poſt ſe relicto ſemine, vndè proximo anno alij vermes orti ſunt. Fuit ea proculdubiò plaga & animaduerſio Dei in hominũ peccata: nè tamen tanta damna nullo beneficio compenſâſſe videantur, ipſas mortuas pecus edebat auidiſſimè, porci inprimìs, qui ſe illis mirè farciebant: quodque illis veſceretur pecus, carnes craſſiores habere viſum eſt. *Eſca porcorum locuſtæ.* Vulgus Zarantias eas vocabat, putanturque non abſimiles fuiſſe Aegyptijs illis, quarum in Exodo fit mentio. *Exod. 10.* Extiterunt hoc anno primùm in Valachia, cunctaque in circuitu Leopolim vſque, milliaribus circitèr ſexaginta, ad ſolum vſque deuorârunt. Huiuſmodi diris cladibus ſolet Deus homines admonere, vt matu-

rè re-

rè resipiscant, nî deteriora pati velint.

Sub hoc tempus, scilicet anno superiori, Ferdinandus Romanorum rex, cognita morte Iohannis Hungariæ regis, ad occupandum Pannoniæ regnum animum adijcit, multis ad id eum instigantibus regni eius proceribus & nobilibus viris, qui eam occasionem minimè negligendam dictitabant. Idem & Germani aliquot duces asserebant. Porrò Hieronymus Laschus natione Polonus, generis nobilitate & insigni rerum peritia illustris, regem hortatur, vt omissis Martis consilijs, Solimannum Turcarum principem muneribus & precibus eò adducere nitatur, vt beneficiarij iuris nomine, quemadmodùm Iohanni Vaiuodæ, regnum sibi permittat. Non displicuit id consilium Ferdinando, & ipsum Laschum, qui iam in Solimanni aula esset inprimìs gratiosus, id Legationis munus obire voluit. Atque is quidem à Vienna Byzantium est profectus: at interìm nihilo minùs Ferdinandus à belli cogitatione minimè sibi discedendum putat. Mittit itaque legatum ad reginam Hungariæ, qui eam admoneat recentis cum Iohanne defuncto pactionis, cuius ea summa erat, vt Iohanne defuncto, regnum ad Ferdinandum deuolueretur: hortareturque vt spontè regno decedat: id si faceret, Ferdinandum filio eius Sepusianam prouinciam concessurum, & reginæ peramplos reditus. Legatus vbi Budam venit, ægrè tandèm ad reginam peruenire potuit, quibusdam proceribus id impedire conantibus. Postquàm autem datus est accessus, id demùm ab regina, multò etiamnùm dolore ex mariti obitu affecta, responsum tulit, ipsam cum Sigismundo patre rege Poloniæ rem omnem communicaturam, neque ab eius sententia discessuram, cuius virtus & iustitia Ferdinandum minimè lateret. Legatus ad Ferdinandum reuersus, postquàm regni statum & qui illic rerum potirentur, explicuit, sua oratione id effecit, vt rex sinè mora conscripto milite armis ius suum in Pannoniæ regno repetendo persequi statuerit. Mittitur igitur iustus exercitus Strigonium, vrbem Ferdinandi studiosam. Indè itur ad Vicegradum, cuius arx in montis supercilio posita, amœnissimum habet prospectum. Id verò summa vi Germani expugnant, atque à Vicegrado progressi, primò Pestum, mox Vacciam sinè vulnere occupant. Indè promotis castris Budam petunt. Germani ducem

Ferdinandus molitur bellũ Hũgariæ.

Legatio ad Solimannum. Item in Hungariam.

Bellum in Pãnonia.

ducem habebant Leonardum Velsium. Is Budam non tam oppugnaturus quàm obsessurus, ad aquas calidas castra locauit. Illic nonnihil moratus, rursùs Vicegradum se confert, arcem expugnaturus: quæ licèt præalto esset loco sita, tamen cessit ingentium pilarum perpetuis ictibus. Arce in potestatem redacta, ad Albam regalem contendit. Ea vrbs quanuis vi & armis esset inexpugnabilis, tamen Pereni, qui Ferdinando cuperet ac studeret, consilijs facilè ad Ferdinandi fidem redijt, præsidiumque accepit.

Alba regalis recuperatur

His gestis, ob certas causas Velsius Strigonium exercitu repetit, & exercitum in hyberna dimittit. Intereà vicini Turcæ à regina solicitati, arma expediunt, vt Budensibus maturè opem ferant: nec tamen quicquam se mouent, donèc Solimannus ex Reginæ legatis de omnibus certior factus, præfectis illarum regionum seuerissimè perscripsit, vt citra vllam cunctationem quamprimùm Reginæ suppetias ferant. Ea res mirificè exhilarauit Legatos Reginæ, quibus insupèr non parui precij munera puero regi deferenda Solimannus dederat. Illis verò domum properantibus, Laschus Constantinopolim ingreditur: cumque ad Solimannum admissus, multa de Caroli Cæsaris potentia immodica orationis libertate iactaret, iussus est custodiæ tradi, quibusdam dicentibus dignum capitali supplicio, qui pacem peteret, cùm interim Ferdinandi exercitus iam Hungariam vastaret.

Turcæ arma expediunt.

Dum hæc geruntur Byzantij, Turcæ magnis coactis copijs, vt erant iussi, Reginæ opitulaturi, Drauum Sauumque fluuios transmittunt. Vbi ad Danubium ventum est, vel inuiti coacti sunt tantispèr hærere, donèc glacies, quæ margines latè constrinxerat, cælo mitescente solueretur. Fuit hoc anni 1541. primo vere, quo tempore Hungari cum Turcis coniuncti, Vacciam recuperant, trucidatisque nonnullis incendunt. Mox Pestum oppugnant, sed frustrà, egregiè se defendentibus Germanis & Hungaris, qui illic in præsidio erant. Turcæ demùm re infecta, relicta Pannonia, in suos se fines recipiunt. Id vbi Ferdinandus in Comitijs Ratisponensidus didicit, Carolo Cæsari facilè persuadet, vt Rochandulfus regiæ aulæ magister, cum nouis copijs in Pannoniam mittatur. Is vbi ad veterem exercitum peruenit, Budam oppugnare instituit. In ea oppugnatione legatos ad reginam mittit, qui eam ad deditionē hortenten-

Turcæ mouent in Pannoniam.

Turcæ abeunt.

Buda oppugnatur.

tentur, sed nihil impetrârunt. Igitur duobus in locis fit vehementissima murorum verberatio, iamque ingens patebat in vrbem ingressus, cùm ecce nocte aduentante, ea capiendæ vrbis occasio cum summa Germanorum ignominia & Ferdinandi regis damno incomparabili, è manibus dimittitur. Differtur enim irruptio vsque in alteram lucem, sed interim Budenses omnes summa contentione nouum erigunt aggerem, irrumpentesque postridie Germanos fortitèr repellunt, non parua militum cæde edita. Aguntur deindè cuniculi, sed frustrà. Erat tum temporis Budæ quidam Hungarus nomine Bornemissa, qui ob priuatas quasdam simultates vrbem se Ferdinando proditurum certa conditione polliceretur, sic tamen, vt Hungari, qui in eius essent exercitu, noctù per exoletam quandam portam intromitterentur. Hoc eo consilio fecit Bornemissa, quòd ea proditione vellet parcere tot insontium ciuium sanguini, quibus Germanos multis modis lacessitos verebatur minimè parsuros. Eam quoquè tantam opportunitatem Rochandulfus dux sua præpostera prudentia perdidit, introductis in vrbem Germanis contrà quàm erat pollicitus. Bornemissa enim vbì sensit non adesse quos voluit, Germanis se ducem itineris præbere noluit, atque interim Budensium excubiæ re (vt erat) animaduersa, conclamant ad arma, trepideque fugientes Germanos partìm trucidant, partìm capiunt, reliquis fuga dilapsis. Fuit hoc auctarium quoddam infamiæ Rochandulfi, quem iam etiàm gregarij milites corruptæ tantæ occasionis & victoriæ condemnarent. Indè verò obsidendæ vrbis consilia expediuntur. Porrò Solimannus opportunè de omnibus admonitus, ingentem exercitum mittit in Pannoniam, qui reginæ obsessæ opem ferat. Ipse interim Adrianopoli subsistit, non immeritò Cæsaris Caroli & Germanorum potentiam veritus, licèt hoc quidem tempore vana ratione adductus, cùm Cæsar minimè adesset. Vbì Germani de Turcarum aduentu cognoscunt, inter se, quid agendum sit, consultant, atque alijs alia dicentibus, vicit sententia Rochandulfi, qui inauspicatissimo consilio hostibus Turcis obuiàm eundum censuit. Mota igitur sunt castra & Turcis opposita, pugnatumque est quotidiè minutis prælijs, sed ità, vt hostibus animi crescerent, Germanis paulatìm frangerentur multis de causis. Nec tamen parùm damni interìm Turcis allatum est, non paucis

Amittitur occasio vrbis capiendæ.

Infaustū ducis consilium.

paucis eorum trucidatis. Tandèm eò res redijt, maximè cùm Solimannus ipse cum nouis copijs aduentaret, vt Ferdinandi exercitus relicta Buda Pestum se receperit. Sed vbi id Turcæ senserunt, in ea fuga magna nostrorum cædes ab illis & Budensibus edita est. Quin & Pestum, nostris indè quoquè turpitèr fugientibus, à Turcis cum multa & horrenda Christianorum cæde facilè occupatum est. Feruntur eo bello supra viginti Christianorum millia varijs casibus interempta. Capta sunt ab hostibus eximiæ elegantiæ muralia tormenta trigintasex, minora autem, quæ cantherijs & curribus imponerentur, centum & quinquaginta, præter aliam pulueris tormentarij, ferrearum pilarum, armorum, telorum, commeatûs mirabilem copiam. Rochandulfus, qui non sanis consilijs hoc bello vsus esset, vulneris ex tormenti ictu accepti, & animi dolore confectus interijt. Paulò pòst Solimannus maximis vsus itineribus in Pannoniam peruenit, adductosque ad se Christianos captiuos circitèr octingentos, paucis demptis, crudelitèr trucidari iubet. Erat in ijs proceræ staturæ Noricus miles, hunc in Germanorum contemptum iussit pomilioni, vix militis eius genua capite attingenti, necandum tradi. Erat hoc fœdissimum spectaculum, virum fortissimum imbecilla nani manu per risum & iocum crebris ictibus humi prosterni, & ægrè tandèm præ virium imbecillitate iugulari. Huiusmodi spectaculo immanissimi Turcarum principes sese suauitèr oblectabant. His ità gestis, Solimannus tum puero regi, tum Hungaris proceribus non contemnenda mittit dona, persuadetque reginæ, vt puerum in castra ipsius mittat. Fuit ea res plena periculi. Allatus est verò puer ad Solimannū regalibus crepundijs exornatus, carpentoque aurato impositus, comitantibus plerisque proceribus, quos à Solimanno diximus muneribus affectos. Vbi in tabernaculum Solimanni ventum est, ille quidem puerum humanitèr inspicit, blandè cum eius nutrice loquitur, liberos suos Selymum & Baiazetem, qui aderant, puerum complecti & amantèr exosculari iubet: sed interim mira vafricie, dum Hungari proceres cum Bassis prandent, immissis in vrbem cohortibus, Budam occupat, moxque sinè tumultu ciues omnes, iubente Tyranni præfecto, arma tradunt, Turcasque iam in fidem recepti hospitio recipiunt. Nihil quidem illi ciuibus molestiæ attulerunt, disciplinæ militaris seueri-

Pestum Turcæ recipiunt.

Præda Turcarū ingens.

Fœdum spectaculum.

Puer regius venit in castra Turcæ.

Buda occupatur.

seueritate coërciti: sed dubium non est, quin Budensium animos ea insperata rerum commutatio valdè perplexos habuerit. Iam nox suberat, & ecce Solimannus puerum remittit in vrbem, sed proceres apud se retinet. In ijs erat Georgius Varadinensis antistes, in quem totius huius Hungaricæ calamitatis culpa præcipuè confertur. Hos proceres non minimũ perturbatos Bassæ, pauloantè blandi & affabiles, seuerè & impudentèr de rebus grauissimis examinare cœperunt. Porrò regina his omnibus valdè consternata, supplices literas scribit Solimanno, quibus eum datæ fidei admonet, oratque vt proceres remittat. Deliberatur intereà quatriduo de regno Hungariæ, sed cùm non idem Bassæ sentirent, Solimannus tertio Calend. Septembris Budam ingreditur, & in templo celebri diuæ Virginis, priùs à sacerdotibus Turcis Mahometano ritu expiato, sublatis scilicet aris & imaginibus diuinorum deletis, (quod hodiè quoquè apud nos faciunt plerique isti noui Euangelici, vt non dubitemus Mahometis potiùs quàm Christi eos cultum & religionem inuehere) sacrificat: indè reginam iubet ex vrbe & arce excedere, atque cum puero vltra Tibiscum in Lippam concedere, eiusque regionis dominio frui. páret regina non finè lachrymis & gemitu, tyranni perfidiam detestata, tormentis & armis omnibus omniqúe commeatu relicto. sic enim tyrannus voluit. Proceres quoquè cum ea profecti sunt. Non omninò præter meritum hæc Reginę & proceribus illis acciderunt, qui sæuissimos Christiani nominis hostes non in Hũgariæ modò, sed totius Reip. Christianæ exitium acciuissent. Debebant stetisse pactis conuentis, quibus regi Christianissimo Ferdinando regnum Pannoniæ optimo iure deberi non ignorabãt. Sed ô cæca dominandi libido, quò non plerunquè prçcipites agis miseros mortales? Fortasśis autem regina non se difficilem præbuisset ad ineunda pacis cum Ferdinando consilia, si non quorundam Procerum ad dignitates & imperia adspirantium sententiæ & monita eam retardâssent. Sic pium videtur sentire de pijssimi Sigismundi regis Poloniæ filia, præsertim cùm illa non tam suis, quàm Procerum quorundam consilijs duceretur. Vbì porrò Ferdinandus rex suorum stragem & Turcarum victoriam certis nuncijs cognouit, noua eaque insignia Solimanno munera mittit, quibus animum eius sibi conciliaret. Legati eius à Turcis hono-

Solimannus Budã ingreditur.

Legatio Ferdinandi ad Turcam.

honorificè excepti sunt, & postera die cum Bassis pransi, orizam & carnes veruecinas, nihilque præterea sibi esculentum apponi cernunt. Ea barbarorum temperantia nostræ gentis luxuriam proculdubiò seuerè castigat, cùm illi non tam gulæ desiderio quàm naturæ necessitati satisfaciant: nostrates verò tum se præclarè sua putent instituisse conuiuia, si nullus sit irritandæ gulæ ventrisque farciendi modus, ità vt verissimè dici de nostris possit, plures crapula quàm gladio perire. Atque sanè detestabilis ille apud plerosque mos est conuiuia in multas horas protrahendi, cùm non animæ duntaxàt, sed etiàm corpori admodùm sit perniciosus: sed scilicet faciendum est, quod dici solet, Ede, bibe, lude, post mortem nulla voluptas. Legati regis Ferdinandi ad Solimannum indè introducti, eius animum oblatis muneribus mirificè exhilarârunt. Ea erant, poculum excelsum aureum, quali solent vti Germani locupletes, insignibus ornatum gemmis, atque insupèr admirabilis quædam machina argentea, quæ tum spatia horarum, tum errantium siderum motus, menstruasque solis ac lunæ coitiones exactissima ratione indicaret, intùs scilicet dentatis rotis certisque ponderibus, admirabili momento, vel in multũ æuum minutissimas temporum mensuras dispensantibus. Illata est ea machina coram Solimanno duodecim seruorum humeris, quæ tum illius tum principum oculos & animos admiratione compleuit. Porrò cùm Legati peterent Hungariæ regnum Ferdinando beneficij nomine concedi, hoc biduo pòst responsum tulerunt, vt si pacem vellet Ferdinandus, totius regni Hungarici finibus excederet, & præterea quotannis ex Austria Turcis tributum penderet. Fuit hoc arrogantissimi tyranni superbum & insolens responsum, sed aliud impetrari non potuit, nè induciæ quidem tantilli temporis, quo Carolus Cæsar & Ferdinandus consulerentur.

Seuum Turcæ responsum.

Obitèr admonendus est Lector, cùm Legati ad Solimannum introducerentur, singulos à binis purpuratis Bassis in medio arreptis brachijs, tanquàm honoris causa, ad manûs dextræ osculum perductos. Neq; enim ad Turcarum principem alitèr patet accessus, nisi priùs explorent, num sub veste arma lateant, atq; ità constrictis brachijs, etiamsi quispiam quicquam attentare ausus sit, dissimulanter impediatur. Atque interìm nihilo minùs assidẽti in toro adsunt ad manum Principi ensis

ensis incuruus, clypeus, claua ferrea, arcus & sagittæ. Itâ qui vult omnibus esse terrori, sempèr in metu se esse significat. Dimissi sunt deindè legati, quibus pro regia liberalitate multiplices vestes & pecuniam dari iussit. Porrò mox misit è suis, qui Austriam & Morauiam rapinis, incendijs & cædibus vastarent, quibus tamen magno impedimēto fuêre plenis imbribus inflati amnes. Deniquè præficitur Budę cum imperio Hungarus quidam, qui ab ineūte ætate bello captus, Mahometanam superstitionem sequebatur. Laschus quoquè Legatus Ferdinandi è custodia dimittitur, sed paulò pòst in Polonia decedit, & Solimannus redit in Thraciam. Obitèr redeunti narratur, Transyluaniam quoquè magna ex parte in fidem concessisse. Fuit is illi nuncius gratissimus, licèt demùm permiserit, vt Transyluani in pueri regis, cui suprà diximus Lippam regionem fuisse attributam, verba iurarent. Hodiè totum ferè Hungariæ regnū immanes illi barbari occupant, quod sanè viri graues & cordati vel maximè deplorant. Fuit illud regnū sub Matthia Huniade lōgè florentissimū atq; potētissimū, & multis rebus fortitèr gestis, rex ille nō modò Turcis, sed & vicinis omnibus terrori fuit. Illo defuncto, sub Vladislao, Casimiri Poloniæ regis filio, Hungari regis eius benignitate & clementia abusi, ac deindè sub Ludouico iuuene, & rerum adhuc imperito rege, luxui, inertiæ, ocio & fastui sese corrumpendos dedère. De procerum quorundam regni luxu & pompa quidam grauissimè in suis scriptis conqueruntur, cùm interìm regni limites necessarijs præsidijs destituti, ab hostibus Turcis vastarentur ac diriperentur. Hoc quidem mirum est, immò & cumprimìs miserum, adeò incuriosum esse rerum suarum, & tam propinquo hoste vsqueadeò supinum agere, & summa pericula habere neglectui. In ea sanè tam crudelium hostium propinquitate non luxui & fastui, sed placando inprimìs Numini, moribus corrigendis, vitijs & flagitijs exterminandis, regno opportunis præsidijs muniendo studendum fuit. Sed ô cæcas hominum mentes. Ecquid hodiè faciunt nostri Germani? An verò illi ex Hungarorum periculo didicère, ipsis quod ex vsu fiet? Bonis viris id minimè videtur. Immò vt nihil ad inflammandam in nos præpotentis Dei iram desit, nō sat habemus omnibus sceleribus diffluere, sed etiàm in dies nouos fingimus errores, quos ceu idola quædam sub verbi Dei

Turcæ vastāt Germaniam.

Matthias Huniades

Germania calamitas

prætextu adoramus. Existũt alij post alios, immò multi simul passim prodeunt fanatici homines, qui prodigiosis damnatorum dogmatum commentis in mille sectas Germaniam distrahunt, & tamen habent singuli suos sectatores, qui illos haud secùs àc Christi Apostolos suspiciant & sequantur. Quis ergò dubitet, non aliud expectandum esse Germanis, quàm quod Hungari iam experiuntur? Et vt nullus sit externus metuendus hostis, hac religionis & rerum omnium fœdissima confusione, nisì Deus propicius nos respiciat, Germania pereat necesse est. De Hungariæ quidem regno, cùm illic, vt diximus, pompa, fastu, insolentia, luxu plerique diffluerent, fertur quidam ex aulicis dixisse, nunquàm se vel vidisse vel audiuisse regnum vllum, quod maiore, atquè Hungaria, gaudio & tripudio perierit.

Hungarorũ luxus.

Porrò verò cùm illud opulentissimum regnum ademptum est Christianis, non mèdiocrem fecisse iacturam putandi sunt. Hoc autem stultissimum fuit, quòd cùm ea esset in Hungaria vitiorum confusio, rerumque desperatio, tamen à Solimanno Turca, cùm is patri suo successisset, non solùm pacem noluerunt petere, sed etiàm Oratores eius captiuos detinuerunt. Ea enim iniuria lacessitus Turca, Hungariam hostiliter inuasit, ac paulatìm eò progressus est, vt Germaniæ vicinior esse vix queat. Fuit anteà illud regnum Christiani orbis vel maximum præsidium & propugnaculum, vt iam quotidianæ clades facilè testantur. Tum verò tantæ sunt illius regni opes, vt non Hungari duntaxàt, quanquàm illi vel maximè, vtpotè pro patria, sed reliqui etiàm Christiani omnes pro illo conseruando laborare debuerint, aut pro recuperando nullum non mouere lapidem. Nihil enim ferè ex ijs rebus, quarum vsus ad hominum solatia & commoditates pertinet, illic desideratur, & quæ eiusdem generis apud alios habentur, illic præstantiora proueniunt. Magna ibì auri, argenti, cupri, chalybis, ferri copia est, non aliundè importata, sed ex ipsis terræ visceribus eruta. Plumbi parùm habet, stanni nihil. Salem metallicum gignit humus optimum & purissimum: nec desunt aquæ, quæ ferrum in cuprum mutent. Vina profert non eiusdem precij omnia, sed nonnullis tamen locis eiusmodi, quæ cum Cretico de dignitate certare possint. Frugum & fructuum copia est mirabilis. Feris & auibus sic abundat, vt rusticis venatione vel aucupio interdicere, valdè

Hungarorum insolens temeritas.

Hũgariæ opes.

Vis aquarum.

valdè insolens habeatur, nec ferè plebeij homines minùs quàm nobiles leporibus, damis, ceruis, apris, turdis, perdicibus, phasianis, & id genus delicijs vescantur. Pecus habet copiosissimum, vt Italiæ, Boëmiæ, Germaniæ affatìm communicare queat, adeò vt obseruatum sit, vno anno in Germaniam, idque per solam viam Viennensem, (cùm sint plures aliæ viæ, per quas pecora inuehantur) supra octoginta millia boum acta esse. *Copia pecoris.* Deniquè vsqueadeò piscium fertile est, vt ferè quàm minimo væneant, & propemodùm gratìs dentur: quanquàm fieri potest, vt dira horum temporum calamitate illic quoquè rerum precia nonnihil creuerint, vel etiàm irato Deo, eorum, quæ diximus, minor hodiè prouentus sit, vt intra paucos annos alibì quoquè passim videmus omnium rerum maximam extitisse caritatem: sed id non tam regionis, quàm hominum, vitio tribuendum est. *Vbertas piscium.* Apud Budam, quæ Hungariæ regia est, multæ sunt aquæ calidæ, quas thermas vocamus, quarum aliæ regiæ, aliæ communes sunt, lauandis hominum corporibus valdè opportunæ: aliæ verò, nisi refrigerentur, balneis non sunt idoneę adeò enim feruent ex his quædam, vt in eas missum ouum, celerrimè elixetur. *Thermæ Budenses.* Sed iuxta has fons est aquæ frigidæ, ità propinquus calidæ, vt in eodem vestigio calida & frigida simul hauriri possit. Hæ, quas diximus, thermę apud Budam aliæ superiores, aliæ inferiores dictæ sunt, quòd aliæ supra, aliæ infra vrbem sint. Turcæ hodiè (quippe qui mirificè lauacris & balneis student, & aquas præsertìm fluentes, summo honore dignantur, quibus etiàm crebriùs per diē nō modò ob corporū, sed etiàm animarū sordes abluendas vtuntur) has thermas egregiè ornârunt, apud vtrasq; ceu cœnobijs quibusdā extructis, in quibus Deruisæ degunt, qui ferè apud illos sunt tales, quales apud nos Monachi è mendicitate viuentes. *Turcæ crebrò lauant.* *Deruisæ, Monachi Turcici.* Habent enim etiàm illi turpissimi Mahometis cultores suos Monachos, quemadmodùm & Ethnici suos philosophos, & Indi Gymnosophistas, quorum isti Deruisæ quædam videntur esse reliquiæ. Sæuiunt enim in corpus suum vel inustione stigmatum, vel nouaculę incisione, vel vtroque modo. Ità habet satan etiàm suos Monachos. Ecquis verò hoc illi inuideat, cùm habeat & suos martyres, sicut hodieq; videmus multos hæreseos nomine damnatos, alacres & iucūdos mortem excipere? Ex his Monachis cuidā sacellū apud Bu-

dam extructum eſt, qui dum viueret, Numinis cuiuſdam loco à Turcis habitus, nunc defunctus & illo in loco conditus, religioſè ab illis miſeris colitur, cùm alioqui diuorum imagines ex templo omnibus eradant. Porrò Buda ipſa vix vlli totius Europæ vrbi ceſſerit, vel amœnitate ſitûs, vel cæli ſalubritate, vel fœcunditate ſoli, vel aliarum quarumlibet rerum vitæ degendæ conducibilium, aut etiàm ad ſplendorem & luxum pertinentium vbertate. Atque hoc tam omnibus rebus florentiſſimum regnum nulli magìs atque Chriſtiani Chriſtianis eripuerunt, dum contra Chriſtianos Chriſtianorum iuratiſſimi hoſtes acceſſuntur.

Budæ encomion.

Per hoc tempus, quo Turcę Pannoniam occupant, duo Galliarum regis Franciſci legati, miſſi ad Turcarum principem, à Cæſareanis intercepti, in Pado flumine interficiuntur. Alter ex his Antonius Rinco nomine, ab Hiſpania exul, capitis pœna damnatus, putatur iure potuiſſe cædi, quòd ad hoſtes transfugiſſet, & omnibus Cæſaris imperij finibus prohibitus, nihilominùs auſus fuerit in hoſtilis terræ flumine nauigare. Sed vtcunquè ſit, ea cædes, licèt præfectus Cæſaris Alphonſus Vaſtius ſe planè inſciente factam crebrò teſtaretur, cruentiſſimo bello anſam dedit. Contigit tum ex Hiſpania venire Georgium Auſtriacum, Maximiliani Cæſaris filium nothum, Archiepiſcopum Valentinum. Is Lugduni in carcerem conijcitur, necis, quam diximus, vlciſcendæ cauſa.

Legati Gallorum cæſi.

Georgius Auſtriacus capitur.

Hoc fermè tempore Franciſcus Antonij Lotharingiæ Ducis filius, Chriſtianam Chriſtierni Daniæ regis filiam ducit in matrimonium. Id non valdè gratum fuit Gallorum regi, quòd Chriſtianam ex Cæſaris ſorore Iſabella, Chriſtierni regis coniuge, natam non eſſet neſcius. Venerũt per id fere tempus in fœdus Gallicum Chriſtianus & Guſtauus Daniæ & Suediæ reges, ambo Luteranæ doctrinæ addicti, poterantque Caroli Cæſaris res iam planè deſperatæ videri, tot regibus in illum conſpirantibus, niſì pium principem ſibi defendendum ſumpſiſſet præpotens Deus, maximè cùm hoc ipſo anno non minimam clàdem in Africa accepiſſet, vtì iam dicemus.

Cæſare Carolo in Comitijs Ratiſponenſibus multùm temporis componendæ religionis cauſa fruſtrà conſumente, Turca (vt diximus) Pannoniam ſibi vendicat. Ea re comperta, Cæſar vt diuerſis bellis tyrannum

num diſtineret, in Africam expeditionem parat: quo tamen etiàm non mediocritèr eum pertrahebant Hiſpanorum querimoniæ, qui à Turcicis prædonibus, quos apud Algerium, ſiue Argieram Aſanaga Barbaruſſæ præfectus in Sardinia natus, ſed abiurato Chriſtianiſmo, Mahometanam ſuperſtitionèm complexus, fouebat, grauiſſima in Hiſpaniæ littoribus damna patiebantur. Multa tum in Cæſarem etiàm à quibuſdam proceribus ſcommata iactabantur, ſed quæ ille magno animo contemneret. Interìm tamen & ipſe Pontifex Maximus, & Andreas Auria, atque Alphonſus ob impendentem hyemem magnoperè ab Africana hac profectione eum deterrebant: verùm ille manſit in propoſito, eaſque Pontifici ſui conſilij rationes expoſuit, vt eum Pontifex prolixè demùm laudaret. Vbì ex Germania venit in Italiam, vbiquè incredibili ſtudio excipitur, præſertìm Mediolani, cùm ille interìm tantus princeps, omnibus eius viſendi deſiderio ardentibus, non niſi in atra penula & vili pileolo ſe ſpectandum præbuerit, atque etiàm in oculo eius parùm hilari animus mœrore affectus appareret, tanquàm præſagire videretur cladem, quæ pridiè ad Budam accepta fuerat. Cum Pontifice apud Lucam in colloquium venit: qua in re laudanda eſt eius propè decrepiti Pontificis pietas, qui multis ab hoc itinere, tanquàm certam illi mortem allaturo, eum deterrentibus, nullo pacto adduci potuit, vt communi Reipublicæ ſaluti deeſſet. Crebrò ille dicebat: Quorsùm vitam hanc extraxiſſe attinet, niſì vt hæc ſuprema officia iam in ruinam propendenti Reipub. qua poſſumus fide præſtemus? & certè optatius erit communi omnium expectationi, etiamſi ea re mors oppetenda ſit, ſatisfeciſſe, quàm turpi ignauia vitæ ſpatia extendiſſe. Quòd ſi verò conatus noſtros non par ſequetur effectus, habebit tamèn ad omnem poſteritatem optima certè voluntas præclari ſtudij honeſtam famam. Hoc ſpatio, quo Lucæ ſunt, tèr Cæſar ad mutua colloquia Pontificem adijt, Pontifex Cæſarem ſemèl. Admiſſus eſt quoquè Franciſci regis legatus, qui Fregoſium & Rinconem captos repeteret: nondùm enim conſtabat mortuos: palamque Cæſar teſtatus eſt, quicquid illis accidiſſet, diſſimulato habitu nomen ſuum celantibus, id ſuo iniuſſu & ſe ignaro penitùs accidiſſe. Petebat Franciſcus rex pro filio ſuo Carolo Mediolanenſem principatum: ſed Cæſar ſuum

Cæſaris expeditio Africana.

Modeſtia Caroli Cæſaris.

Colloquia Pontificis & Cæſaris.

ius grauissima oratione explicabat, atque Gallum cæco liuore corruptum, suæ inuidere fortunæ, multaque alia, quæ hic referre nihil attinet. Denique in eo colloquio decretum est, vt quod Cæsar vehementer optabat, Concilium in annum proximū indiceretur. Cæsaris copiæ omnes, quas ad hoc bellum conscripserat, ad vigintiduo millia erant peditum, & paulò supra mille equites. Vbi ad Africam ventum est, Cæsar biduo expectauit Hispanos, magno quidem exploratæ propemodùm victoriæ & exercitûs sui detrimento. Initiùm mittit ad Asanagam præfectum Algerij, vt vrbem dedat. Ille contemptìm respondet, licèt Cæsar multa liberalitèr polliceretur. Erat Asanaga in Sardinia natus, & Christiana religione initiatus, sed eã, vt diximus, abiurârat. Hortabatur eum Cæsar, vt veri numinis cultum reciperet. Omnibus igitur ad vrbem oppugnandam egregiè comparatis, dum tormenta expectantur, ecce tibi repentè imber à prima statim vigilia maximè gelidus & procellosus tota nocte in exercitum continenter effusus, multùm illi molestiæ & detrimenti adfert, sæuissimaque tempestas naues mirè iactat. Non desunt illi opportunitati Turcæ equites & Mauri pedites, magnoque impetu in nostros irruentes, non paucos trucidant, sed mox à nostris in fugam compelluntur. At rursùs Barbari in nostros sæuiunt, eosque vehementèr affligunt, quibus tum Cæsar ipse, in tanta rerum difficultate prorsùs imperterritus, cum Germanis opportunè opem tulit. Verùm cùm nihil remitteret immanissima tempestas, multæq; naues sub militum adspectu collisæ & confractæ mergerentur, adeò vt de necessario commeatu non immeritò timor omnes inuaderet, Cæsar incredibili constantia & serena vultûs alacritate omnium animos recreabat: nullum militaris prouidentiæ, nullum humanitatis officium prætermittens, castris constitutis & firmatis contra barbarorum vndiquè volitantium incursus, iubet vt defessi duces se dent quieti: consolatur saucios milites, & in ea tabernacula, quæ contra vim ventorum pertinacitèr substiterant, referri ac foueri curat, sibijpsi interim loricato & madefacto minimè parcens. Desiderauit eo die ab hostibus cæsos milites circiter trecentos. Aliquot etiàm nautæ cum multis æneis tormentis mersi periêrũt. Iam alimenta deficiebant, coactusque est Cæsar mactatis equis exercitum sustentare. Hoc autem in illo prin-

Copia Cæsaris.

Tempestas sæua.

Naues elisæ.

Cæsaris constantia & pietas.

principe obseruatu dignum est, quòd cùm tantis rerum difficultatibus vrgeretur, non est impatientiæ agitatus stimulis, nec stultum aliquid contra Dominum locutus est, sed eum potiùs placare studuit pura peccatorum confessione, & sacrosanctæ Eucharistiæ perceptione, ad hæc pietatis opera totum etiàm exercitum prouocans: cumque & ducibus & militibus Algerium facilè expugnari posse videretur, non conquiescentibus ventorum iris, militem in naues se recipere iussit, dicens, se mâlle vnum Christianum seruare, quàm mille Mauros, Turcas, Pœnosque occidere. Hoc idem satis tum quoque declarauit, cùm iussit equos ad vnum omnes in mare proijci, vt in nauibus locus superesset militi reducendo. Multæ enim naues perierant, nec poterant vel angustè capere militem eæ quæ supererant. Mâluit autem pius princeps equos perire, quàm milites, licèt illa nobilium equorum iactura vehementissimè perstringeret dominorum animos. Post omnia demùm maris superata discrimina, licèt rursùs oborta tempestate, multi in ipso reditu perierint, & publica sparserit fama, Cæsarem vndis absorptum interijsse, milites passìm incolumitati restituti, canebant: Alibì Carolus agmina, Algerij sese, & aëra, & maria vicit. Nihil enim tantæ clades infractum illius principis animum è suo statu dimouerunt: quanquàm non omninò temeritate quadam caruisse videtur, quòd vsqueadeò alieno tempore importuosum Africæ littus tentare voluit, præsertìm multis id dissuadentibus. Verùm nonnunquàm bonus dormitat Homerus, & certè optimus pij principis animus laudandus est, licèt parùm ex sententia successerit.

Iob 1.

Exemplũ memorabile.

Fortitudo animi in Cæsare.

In Anglia hoc tempore iussu regis Henrici capitali supplicio affecta est Margarita Sarisbiriensis, Georgio Edouardi quarti fratre germano nata. Nihil ei ad euadendum supplicium contulit neque generis antiqua claritudo, neque totius vitæ spectata integritas, neque ætas exacta, quippe quæ iam annum ætatis septuagesimum excessisset.

Margarita Sarisbiriensis trucidatur.

Circa hoc ferè tempus excessit è viuis Nũburgensis episcopus. In eius locũ Canonici delegerunt Iuliũ Pflugium, virũ & generis nobilitate & spectata eruditione conspicuum. Sed huic electioni se opposuit Saxoniæ Elector, aitq; eam absq; suo cõsensu fieri non potuisse: repellebatur aũt propterea Pflugius, ꝙ Luteri euãgelio

aduerfaretur. Porrò ab Electore in locum eius intrufus eft Nicolaus Ambfdorffius, infignis Luteranus, quem tamen aliquot annis pòft expulit Carolus Cæfar, reftituto Pflugio. Et vt magis etiàm miretur Lector, Ambfdorffium Luterus inaugurauit. Bella profectò rerum mutatio. Apoftata vilis, hoftis Pontificis, ipfe fibi Saxonicum vendicat Papatum, & nulla authoritate prædītus, creat epifcopos.

ANNO 1542. recruduit bellum calamitofiffimum inter Carolum Cæfarem & Francifcum Galliæ regem. Cæfar ferebatur fluctibus maris obrutus. Itaque multa offerebatur Gallo occafio belli gerendi. Erant tum res Chriftianorum valdè afflictę, Turcis in Hungaria graffantibus, & Germaniæ dira quæq; minitantibus, hærefibus quoque mirũ in modum ferpentibus, & in varias formas abeũtibus: at nihilo minùs Galli Mediolanũ fibi modis omnibus repetendum cenfebant. Itaq; multis locis exercitu quintuplici Cæfaris ditiones fibi inuadendas fumunt. Actũ videbatur de Cæfare: fed fi Deus pro nobis, quis contra nos? Magnum præfidium contra aduerfa omnia eft pietas in Deum, qua Carolus Imperator egregiè præditus fuit. Galliæ verò rex Mediolanum iure fibi deberi putabat, iusq; fuũ minimè fibi negligendũ ratus, arma corripuit. Huc acceffit cædes Fregofij & Rinconis, quam vlcifci voluit. Annam Momarantium magiftrum equitũ, quem Coneftablium Galli vocant, fertur eo nomine à fua gratia & functionis fuæ adminiftratione amouiffe, quòd illi induciarum cum Cæfare pacifcendarum parùm commodus author fuiffet. Igitur rebus omnibus ad bellum comparatis, duos filios fuos cum inftructis copijs mittit in Cæfaris fines, Henricum in citeriorem Hifpaniam, Carolum in Lucemburgenfem regionem. Henricus quidem ad Pyrenæos montes perrexit, vt Perpennianum occuparet: Verùm eius conatus Hifpanorum ducum vigilantia facilè elufit. Sunt qui putent id oppidum non difficultèr expugnari potuiffe, fi Henricus maiori celeritate fuiffet vfus. Tandem re infecta retrò abijt ad patrem fuum. Carolus verò, maximæ fpei adolefcens, in expugnandis aliquot Lucemburgenfis principatûs oppidis profperos inprimìs fucceffus habuit, fed ità tamẽ, vt paulò poft eius difceffum Cæfaris exercitus omnia è Gallorum manibus breuì extor-

Galli inuadunt ditiones Cæfaris.

Rom. 8.

Henricus regis Gallorum filius.

Carolus Francifci filius.

extorſerit, vno dempto Iuodio, quod mirificè communitum, Gallis per id tēpus adimi non potuit. Hoc bello Galli Danuillerum cum arce mirādæ vetuſtatis & ſtructuræ eximiæ incendunt & euertunt: itemq́; alias aliquot vrbeculas & caſtra. Arlunum quoquè, cùm ædificiorum magnificentia, tum ciuium frequentia & opibus percelebre oppidū, cùm ſe ciues ſaluis corporibus dedidiſſent, funditus diruunt. Lucemburgo ſex millium Germanorum præſidium imponunt. Alius Gallorum exercitus, duce Vindocinenſi principe, in Atrebates atque Morinos impetum facit, & aliquot caſtella occupat. Nec Pedemontio ab hoſte licet eſſe ſecuro. Nam ibì quoquè Gallicæ copiæ, ductore Guilelmo Langęo, hoſtiles declarant animos. Verùm hac in re conſilium regis minimè probatur, qui ſuum militem in tot partes diſtraxerit parùm felicitèr, vti rei probauit euentus.

Nec tamen contentus rex Franciſcus tot locis inuaſiſſe Cæſarem, etiàm Longeuallum mittit in Germaniam, qui ex Sicambris & Menapijs, adiuncto ſibi bellicæ rei peritiſſimo Martino Roſſemio, aliquot millibus peditum & equitum coactis, cùm iam in Germania inferiori bellum nemo ſuſpicaretur, propterea quòd valida Germanorum manus in Pannoniam abijſſet, Belgium inuadit, horrendisque paſsìm incendijs & flagitijs deſignatis, parùm abfuit, quin proditione Antuerpiam, longè oppulentiſſimum Europæ emporium, caperet, Louanium quoquè celeberrima Academia inſigne oppidum, dolo in poteſtatem redigeret. Verùm ille quoq; exercitus, præterquàm quòd miſeros & innoxios agricolas incenſis pagis innumeris ad ſummam inopiam redegit, nihil laude dignum geſſit, & tandèm Aureliano principi Carolo ſe in Lucemburgenſi ditione coniunxit. Hæc ſæua Belgicæ vaſtationis procella eô fuit calamitoſior, quòd nullum eſſet bellum indictum, & planè imparati obruerētur. O ſi ſcirent Principes, quàm immanitèr peccent in Deum, dum ità crudelitèr ſæuiunt in turbam innoxiam, & rapinis atque incendijs omnia longè & latè populantur, profectò cunctantiùs bella ſuſciperent. Dum enim miſeri ſic opprimūtur, clamant haud dubiò in cælum, nec Deus deſpicit miſerorum gemitus.

Gallo militāt Germani.

Belgij deuaſtatio.

Hoc anno bini ſunt Principum conuentus habiti, alter Spiræ, alter Noribergæ. Vtrobiquè præcipuè deliberatum eſt de expeditione contra Turcas in Pannonia.

Conuētus bini Principum.

Decreta sunt subsidia ex tota Germania, quibus præesset Ioachimus Elector Princeps Brandeburgicus: sed oleum & opera perijt, mansitq; Pestum & Buda, vt prius, in Turcæ potestate: quin & de exercitu, qui fuit amplissimus, multa millia morbi contagione periêre. Miserat eò Paulus Pōtifex ad tria millia peditum, qui hoc bello strenuam nauârunt operam. Hoc tempore Luterus libellum edidit de precibus cōtra Turcas, siue Concionem castrensem vel militarem, planè contrariā alijs quibusdam scriptis suis. Ex hoc libello multa recitat Sleidanus, sed homo versutus de industria id omittit, quòd Zuinglium Luterus medium inter Anabaptistas & Thomam Monetarium, rusticæ seditionis in Germania authorem, collocat, causamque ferè omnem Turcicæ sæuitiæ in Zuinglianos cōfert. Habet etiàm in eodem libello Luterus precationem cōtra Turcas, in qua Romanum Pontificem cum diabolo & Turca coniungit, vt in eum rectè quadret illud Dauidis, Fiat oratio eius in peccatum. Multi tum hortabantur Tigurinos, vt eam Luteri calumniam à se & Zuinglianis depellerēt: verùm illi priuatis sese ad amicos eos literis excusâsse contenti, à publico bello abstinēdum censebant. Quòd Sleidanus Luteri exitiosa scripta tam prolixè non vno loco recitat, omissis tamen quæ ipsorū causam lædant, hominis arguit malum animum & nocendi libidinem. Multum certè ocij illi fuerit oportet, vt tantum & temporis & operæ in perlegendis & transferendis eius blasphemijs ponere non dubitaret. Vult scilicèt vir bonus, vt quamplurimi Luterico fermento corrumpātur. Hæc illi causa est tot chartas Luteri paradoxis ad nauseam vsque commemorandis opplendi. Sed cur omittit honorificam Zuinglij scilicèt mentionem? Quia vidit impostor eam destruere aut certè prægrauare partes Sacramentariorum. Hoc nimirùm est historiam bona fide texere, & rem Euangelicam sinè fraude prodere.

Luteri insolentia. *Psal. 108*

Tempestas infesta militi.

Exercitus Cæsaris, recuperatis oppidis agri Lucemburgensis, cùm in Galliam irrueret, grauissima aëris intemperies tāta rabiei pertinacia illis sese obiecit, vt non pauci equites & pedites partìm pluuia, partìm frigore enecti sint. Itaque Galliæ vastandæ consilium in aliud tempus reijcitur, moxque in Brabantiam reuersi, Iuliacensem regionem populabundi inuadunt, bellumque latissimè circunferētes, Duram, Iuliacum, Zittardiam, Hinsbergum, pluraq; alia oppida & arces subigunt, imposito

Iuliacensis regio vastatur.

posito præsidio locis opportunis. Multa ibì quoquè damna data sunt miseris hominibus, & penè incredibilis præda abacta, vt par pari relatum videretur. Superuenit autem Principis Iuliacensis exercitus, & eos retrocedere compulit. Manserunt tamen Hinsbergi non pauci, itemq; Susteriæ & Duræ. Qui Zittardiæ erant, destructis muris, ad tutiora se loca contulerūt. Circa Nouembris initia magnam cōmeatûs copiam in Hinsbergum Brabanti important, idem facturi apud Duram, nisì eos principis Iuliacensis copiæ deterruissent: Vbì se in tutiora recipiunt, hostilis exercitus abeuntes insequitur: atrox pugna præter expectationem in tenebris committitur, eademque aliquot hincindè cæsis dirimitur.

Per id tempus Princeps Guilelmus Zittardiam vallo egregiè munit, aliquot præsidij causa relictis illic cohortibus. Idem facit Iuliaci. Demū extremo Decembri Duram Cæsareanis extorquet, rebus tamen & corporibus saluis. Deditione enim recepit. *Dura occupatur.*

Henricus Angliæ rex Catharinam Hauardam, quam, Principis Cliuensis sorore repudiata, sibi coniugem adsciuerat, adulterij nomine, quod cum Durantio & Culperio nobilibus perpetrâsset, capite plectit, & Catharinam Pariam viduam, sexto matrimonio sibi copulat. *Sextū Angli matrimonium.*

Hac æstate innumera ingentium locustarum turba Italiam citeriorē, & in Germania Silesiam, Misniamq; multa clade affecit. Habebāt digiti longitudinem, turgida capita, ventres obesos & sanie refertos. Itaque extinctæ, intolerabili fœtore aërem corruperunt, vt etiàm corui, cornices, accipitres, aliæque aues, cadaueribus alioquì inhiantes, ferre nequiuerint. *Locustæ immanes.*

Bellum atrox inter Scotos & Anglos terra mariq̃ue feruet, & Iacobus V. Scotiæ rex, anno ætatis 33. vnica filia, vixdùm in lucem edita, regni hærede relicta, moritur.

Fuit hic annus ferax monstrosorum infantum, & pecuinorum fœtuum diuersis in locis.

Indictum est hoc anno à Paulo III. Cōcilium Tridenti.

Saxoniæ elector & Lantgrauius Hassiæ cum fœderis Smalcaldici socijs Henricum Brunsuicensem principem, Catholicæ religionis acerrimum vindicē, omnibus ditionis eius finibus eijciunt, compelluntque ad *Dux Brūsuicen. debellatur.*

Cæsa-

Cæsarem fugere in Hispaniam. Dehortatus eos fuit Ferdinandus rex, nè bellum facerent Henrico: sed illi causas belli explicant, seque rectè fecisse confirmant. Metus erat, nè intestinum hac occasione in Germania bellum existeret, quo nihil potuisset accidere calamitosius, nostris præsertim in Hungaria cum Turcis parùm feliciter dimicantibus, in summam Germanici nominis ignominiam. Nam cùm esset copiosissimus & potentissimus equitum & peditum exercitus, nihil tamen effectum est, hostibus Turcis effusè ridentibus Germanorum militum socordiam, nec dubiam spem de tota quandoquè Germania felicibus auibus occupāda concipientibus. Nunquàm autem tot clades, totque probra ex illis spurcissimis mancipijs Germania accepisset, si non religionis dissensio animorū quoq; concordiam & mutuam beneuolentiam abrupisset.

Tigurini vertunt Biblia.

ANNO 1543. Tigurinæ Ecclesiæ ministri, non contenti versione Luteri, nouam Bibliorum translationem edunt. Exemplum eius typographus Christophorus Froschouerus mittit Lutero, maximam scilicèt à Papa Saxonico initurus gratiam. Ecquid verò Luterus? concoquerénе potuit tantam contumeliam, vt noua versione eius interpretatio haud obscurè taxaretur? Scribit Froschouero, nè quicquam deincèps ei mittat, quod à Tigurinis ministris profectum sit: Se nihil cum illis commercij habere, libros eorum nec recipere nec legere velle: Nam Ecclesias Dei cum eis communicare non posse: Multos quidem illos ferre labores, sed frustrà: quandò & ipsi iam damnati sint, & alios quoquè homines miseros secum trahant in Tartara. Se itaque damnationis & blasphemiæ illorum nolle esse participem: sed quoàd vixerit, eos & precibus & libris oppugnare constituisse, &c. Si non sat habent Zuingliani, à Romano Pontifice esse damnatos, saltèm nè contemnant damnationem Papæ Saxonici, qui Euāgelium se primum iactat inuexisse in Germaniam. Verùm quatenùs quidem Luterus sæuit in Romanum Pontificem & veterem religionem, hactenùs est Euangelista Christi, tertius Elias, & nescio quid non: Vbì autem Zuinglianos quoquè perstringit, iam non Christi spiritus, sed diabolus loquitur per eum. Sic enim Tigurini de illo scribunt: quasi verò contumelia sit, iam olim in Berengario damnatæ hæresis excitatores proscindere: porrò faci-

Luterus proscribit Tigurinos

facinus apostolicum, inuehi in summum Pontificem, & Ecclesiæ Catholicæ, velint nolint hæretici, Pastorem, cui in Petro dictum est, Pasce oues meas. Et quarè tandèm non vident homines, quàm absurdos habeant magistros, qui cùm in Papistis, vt ipsi vocant, hoc vel maximè damnent, quòd non verbo Dei, sed humanis constitutionibus nitantur, quod tamen ipsi turpitèr mentiuntur, tamen se inuicèm ferre nō volunt, licèt vtrinquè nihil nisì purum Euangelion crepent? Hîc quoquè altum est apud Sleidanum silētium de Luteri ista responsione ad Froschouerum, qua tam atrocitèr damnat Tigurinos. Sic nimirùm expediebat causæ, quā defendendam susceperat Sleidanus. Sed vbì interìm fides historici, quam ipse de se pollicetur? O quàm multa essent in illo homine annotanda, si tempus & institutum pateretur. Legant sanè Sleidanum, qui bonas horas pessimè collocatas volunt: viri cordati, sat scio, hominis impudentiam & vafriciem detestabuntur. *Ioh. 21.*

Nè verò Tigurini nimiùm diù Lutero tacuisse viderentur, opera Zuinglij colligunt: Germanicè ab illo scripta, ab eius genero Rudulpho Gualtero Latinè trāsferri curant, tantumque thesaurum in lucem edunt, vt aliæ quoquè nationes scire possint, quàm egregius vir Zuinglius fuerit. Illis operibus præfixa est ꝓ Zuinglio eiusdem Gualteri Apologia ad Catholicam Ecclesiam, (sic enim vocant suam synagogam) in qua inter cætera aduersariorū obiectionibus & criminationibus respondet. Væ tibi Lutere. Eam quidem operum Zuinglij editionem Luterani permolestè ferebant, vt scribit Zuinglianus quidam. *Zuinglij opera eduntur magno dolore Luteranorum.*

Huius anni mense Ianuario, dum Carolus Cęsar est in Hispanijs; Comitia Noribergæ habētur. Mortuus est illic Christophorus Episcopus Augustanus, Cæsaris in eo conuentu legatus, habuitque successorem Ottonem Truccesium, posteà Romanæ Ecclesiæ amplissimum Cardinalem, multis corporis & animi dotibus valdè insignem. In his Comitijs Protestantes se purgant apud Ferdinandum & Cæsaris legatos de profligato Brunsuicensi principe, aiunt rectè atque ordinè se fecisse: petunt amoueri Iudices Cameræ, & alios cōstitui, & quædam alia: adduntque, nisì sic fiat, quemadmodùm ipsi petunt, non posse se de bello Turcico quicquam statuere. Henricus Princeps ad Cameram accusârat Protestantes, sed illi Cameræ Iudices prorsùs respuebāt. Respondit *Comitia Noribergæ.* *Protestātes suam causam tuentur.*

dit illis Ferdinandus & Cęsaris legati, iam indictum esse concilium, Cæsarem aduentare, indicta causa non posse amoueri iudices Cameræ, Henrico principi sua repetenti non posse ius denegari, & pleraq; alia. Verùm Protestantes aiunt se Cōcilium non approbare, &c. Interìm nihilo minùs decretum facit Ferdinandus cum reliquis ordinibus de certis quibusdam rebus, cui decreto Protestantes se minimè cōsentire profitētur. Quis non videat, quàm hæc ad certam Germaniæ perniciem pertinuerint, nisì Deus nobis pepercisset? Has animorum offensiones & dissensiones peperit nobis Luteri Euangelion, cuius protasin longè tristissimam iampridèm vidimus, catastrophen verò longè turbulentiorem expectamus. Turca demùm vel Moscouita docebit nos recta sapere.

Cōcilium suspenditur. Misit hoc anno tres Cardinales legatos Paulus Pōtifex ad Concilium Tridentinum, sed feruente bello inter Cæsarem & Gallum, in aliud tempus prorogatum est. Quæ enim poterat spes esse Synodi peragendæ, dum inter se infestis signis concurrerēt præcipui orbis Christiani reges?

Obitus Eccij & Pighij. Mortui sunt eodē anno intra vnius mensis spatium duo clarissimi viri Iohannes Eccius & Albertus Pighius, inuictissimi Catholicæ doctrinæ propugnatores. Eccium acerbè perstringunt Euangelici: sed si omnes suos grammaticos theologos in vnum conflent, vix Eccio parem efficient. Dictio eius non admodùm elegans est, sed solidè doctum fuisse res ipsa loquitur: nec Græcę & Hebraicæ linguæ rudis fuit. Memoria tenacissima plurimùm illi cōtulit, & præterquàm quòd veteres Patres studiosè legit, etiàm in scholasticis diligentèr versatus est. Horum temporum scioli pleriq; scholasticos scriptores ob sermonis barbariē planè contemnunt, ipsi vel hoc solo nomine meritò contemnendi: quasi eruditio à verborum phaleris, & non ab ipsa potiùs rerū cognitione petenda sit. Multi hodiè versantur in veterum Patrum lectione, contemptis scholasticis: sed quātùm illi in solida Theologia proficiāt, res ipsa declarat. Nec immeritò nostri Euangelici Scholasticos oderunt, cùm nō ignorent ab illis affatìm tela suppeditari, quibus ipsi conficiātur. Quòd enim quæstionibus sua ferè tractant, ingeniorum exercitādorum causa id faciunt, vt possint in promptu habere argumenta, quibus hæreticorum commenta elidantur.

Scholastici Doctores minimè contemnendi.

Fran-

Franciſcus Gallorũ rex ſcribit literas ad ſummum Pontificẽ, quibus vehementiſſimè perſtringit Carolum Cæſarem, iamque animo totus in bellum inclinatus, ſuis extraordinarium imperat ſtipendium quinquaginta millium peditum. Copijs omnibus equitum & peditum coactis, in Hannoniam proficiſcitur, Landreſium capit, mirificè communit, & Landæ viro egregiè militari ſeruandum committit. *Gallus perſtringit Cæſarem.*

Per hoc ferè tempus Hermannus Princeps Elector & Archiepiſcopus Colonienſis, à quibuſdam deceptus, Martinum Bucerum Argentorato Bonnam accerſit, religionis quandam reformationem, vel potiùs deformationem eius opera inchoaturus. Fuit ille princeps natura vir bonus, & in miſeros ac egenos benignus & liberalis, ſed parùm doctus. Itaque non mirum eſt, potuiſſe eum Buceranis fallacijs facilè circũſcribi. Bucerus, vbi Bonnam venit, iubente Epiſcopo, cõcionatur ad populum. Ea res non parùm offendit reuerendum & illuſtre maioris ædis Capitulum, Clerum omnem, & totam Vniuerſitatem Colonienſem. Hortantur igitur Epiſcopum, vt deſertorem monachum reijciat: ſi non habeat idoneos cõcionatores, ſe curaturos vt habeat. Ille contrà manet in propoſito, velle ſe reformare ait diœceſin ſuam. Cùm illi è diuerſo obijcerent, ſi quid tale vellet, non debere id ipſis inconſultis ex canonum præſcripto facere, nec ea in re vti opera votifragorũ monachorum. Bucerus in ſuî defenſionem ſcriptum edit librum, multis tetris erroribus, fœdis mendacijs & atrocibus in catholicos calumnijs ſcatentem, qui eſt mox ab Vniuerſitate & Clero Colonienſi cõtrario ſcripto egregiè confutatus. Verùm Epiſcopus, quibuſdam eum inſtigantibus, etiàm Melanchthonem à Saxone petit: nec ille ſolus venit, ſed præter eum etiàm Piſtorius, Sarcerius, & eius farinæ plures. Ab his liber quidam de Reformatione inſtituenda conficitur, præcipuo architecto Bucero. Hunc librum Epiſcopus mittit Clero ſummæ ædis Colonień, vt ſi poſſint, vera ratione confutent: ſin minùs, nouerint eum proximo Ordinum Diœceſis ſuæ conuentu, qui tum imminebat, librum publicaturum, & eam Reformationem executioni daturum. Scriptum eſt igitur intra tres hebdomadas Antididagma contra hanc peſtilentem reformationem, & primarij Cleri nomine miſſum eſt Epiſcopo cum demiſſis admodùm precibus, quandoquidem Buceri librum

Elector Colonienſ. res nouas molitur.

Bucerus concionatur Bõnæ.

Melanchthon cũ alijs venit ad Epiſcopum.

Antididagma.

librum nulla ratione admittendum perlegiſſet, etiàm Antididagma ſuum vtì nè legere grauaretur. Porrò legitimam Reformationem non modò non recuſare, ſed cumprimìs etiàm cupere ſe ſcripſerunt. Ad extremum orant, vt concionatores illos minimè probatos à ſe dimittat. Hiſtoriam hanc Sleidanus longè alitèr narrat, quàm deceat bonum virum. Inter cætera ait, etiàm à Pontificis legato & Cæſare in Comitijs Ratiſponēſibus iniunctum epiſcopis, vt in ſuis quiſque finibus piam emendationem inſtituerent: Scilicèt ignorabat Sleidanus nihil voluiſſe minùs Legatum & Cæſarem, quàm vt Bucerus ad eam rem accerſeretur. Tum addit nō fuiſſe apud Colonienſes, quos Epiſcopus populo rectè præficeret. O ſycophantam: non erat tam inops bonorum virorum Colonienſis diœceſis, vt Bucero apoſtata haberet opùs. Non ſemèl etiàm clariſſimum virum Iohannem Gropperum in ſuſpicionem hæreſeos vocat, tāquàm is Bucerum plurimi fecerit, & ſempèr magnoperè commendârit. Sed hanc calumniam ille inſignis vir, edito ad Imperatorem Carolum V. libro, à ſe depulit, atque alibì etiàm teſtatur Sleidanum, quem vocat infidum rerum Imperij exploratorem, in ſua mendacijs referta hiſtoria falsò hæc ipſi affingere, & Bucerū ipſo & bonis omnibus non modò inſcientibus, ſed etiàm inuitis, in Colonienſem diœceſim irrepſiſſe, diſertisque verbis eodem loco Bucerum vocat hominem deploratę memoriæ. Nec ſanè impunè tuliſſet Sleidanus eam iniuriam, nisì priùs è medio fuiſſet ſublatus, quàm Gropperus ità vt inſtituerat, ſcripto eum refellere poſſet. Sūt & alia Sleidani commenta, ſed longum eſt omnia referre. Hoc tamen addendum eſt, D. Gropperum, cùm reuerſus eſſet ex colloquio Ratiſponenſi, cuius paulò ſuperiùs meminimus, percurriſſe ſcripta Buceri, & vt hominis exploraret conſtantiam, contuliſſe ea cum ijs articulis, qui in eo colloquio erant conciliati: tum verò innumera offendiſſe non mediocritèr diſcrepātia ab illis, quæ in illo colloquio Bucerus receperat & approbârat: deniq; annotâſſe fœdiſſimas quaſdam illius Buceri antilogias, errores, mendacia, blaſphemias, quibus & Manichæum ſuperâſſet. Si quis hęc exactiùs nôſſe volet, legat ea quæ ſcripſit doctiſſimus vir Euerhardus Billicus in defenſionē Iudicij vniuerſitatis & Cleri Colonieñ aduersùs calumnias Melanchthonis, Buceri &c. vbì hæc inſeruit. Indè iam videre licet, quid de Bucero

Sleidani vanitas.

In opere de Eucharistia, Articulo 4. cap. 14.

cero

cero senserit Gropperus, & quàm candidè de Groppero scripserit Sleidanus. Ità non possunt isti suum Euangelium propagare in orbem, nisì impudenter identidem mentiantur? Debebat meminisse infidus ille historicus, si in alijs nonnullis rebus, quarum notitiam paucissimi haberent, falsò narrandis impunè mētiri posset, tamen ea in re, quæ & libris palàm editis, & multorum etiamnùm superstitum testimonijs esset compertissima, mala fide narranda, non nisì turpissimè & impudentissimè eum mentiri potuisse. Ecquis verò illi in arcanis referendis fidem commodet, quem in manifestis non pudet esse vanum? Hæc dicta sint propter eos, qui tantum tribuūt Sleidano. Quòd verò Episcopus Hermannus tanti fecit Bucerum, non minima ex parte eius inscitię tribuendum est, qui non satìs calleret, quantoperè sacri Canones, vetustissima Concilia, & sanctissimi Patres, sanctarum vtiquè scripturarū authoritate subnixi, quæ iubent vota reddi, damnant Apostatas monachos, præsertìm si illi etiàm incestis nuptijs se contaminent. Bucerus verò non vnis contentus nuptijs, etiàm tertijs se polluit, licèt monachus & presbyter esset, contra datam Deo fidē, contra Canones & Concilia omnia, contra morem gentiū omnium è religione Christianarum. Et tamen hunc virum non dubitant quidam vocare pacis & pietatis studiosum. Væ qui dicitis bonū, malum: & malum, bonum: *Num. 30. Deut. 12. & 23. Psal. 75. Eccles. 5. Esai. 5.*

Intereà Carolus Cæsar ex Hispanijs nauigaturus in Italiam, Philippum filium, sextumdecimum ætatis agentem annum, Hispaniæ regem pronunciat, eique totius regni ciuitates per legatos sacramentum dicunt. Conferuntur Cæsari in bellum ituro supra quadraginta myriades aureorum nummûm: rex quoquè Lusitaniæ Iohannes grandi pecunia pium principem iuuat. Iam non immeritò summus Orientis belli metus Europam inuaserat, nè eius occasione Solimannus Turca totum Occidentem sibi subiugaret: quod quidem facile illi fuisset, nisì Deus clemens & pius eum à nostris ceruicibus auertisset. Et certè locustæ illæ, quæ ab Oriente per Illyricum stupendis agminibus in Italiam conuolârant, maximaque pafsìm in agris, segetibus, pratis, arboribus, folijs omnibus ocyssimè deuoratis, damna dederant, Turcarum aduentum portendere visa sunt: neque id prorsùs temerè, vt ex ijs quæ paulò pòst dicemus, apparebit. *Philippus declaratur Hispaniæ rex.*

Paulus 3. it ad Cæsarem. Cæsare in Italiã aduentante, Paulus Pontifex multa iam ætate grauis, se dat itineri, spe componendæ pacis cum Cæsare collocuturus. Cæsar Genuæ in Aurianis ædibus splendidissimo ornatu excipitur, & visus est paulò asperior, propterea quòd Pōtifex nulla ei in Gallum subsidia dedisset, vixque impetrari potuit, vt in colloquium veniret. Sed Pontifex, qui se parentis sustinere personam non ignoraret, ità se gessit medium, vt neutrius partes fouere videretur. Porrò Cæsar nimiùm lacessitus tot ditionum suarum rapinis, incendijs, euastationibus ac direptionibus, de pace nihil audire sustinuit, nec voluit colloquijs nihil tamen effecturis tempus terere, vt maturè bellum susceptum contra Cliuensem principem conficere posset. Passus est tamen se in colloquium nedùm Pontificis, sed etiàm amplissimi Cardinalium Senatûs trahi apud Buxetum vrbem, vbi sanè Pontifex id vel maximè conatus est à Cæsare impetrare, vt pace cum Gallo composita, in Turcam arma converteret. Idem conati sunt Cardinales, sed Cæsar multis de causis inexorabilis, ab ea belli cogitatione deduci non potuit. Nihil enim eorum latebat prudentissimum principem, quæ non vno loco hostes in eum machinati essent, idque eo tempore, quo contra acerrimos Christianæ religionis hostes pugnaturus, maximam bellici apparatus in mari iacturam fecisset apud Argieram. *Colloquium Pontificis cũ Cæsare.*

Dum hæc geruntur, Hariadenus Barbarussa iussu Solimanni Turcarum Principis, cum centum & decem triremibus, biremibus quadraginta, ad Messanæ fretum peruenit, Rhegium occupat, abductis indè in miseram seruitutem septuaginta circitèr Hispanis militibus, & multò pluribus Rheginis ciuibus. Posteà Ostiam venit, vsqueadeò Romanis trepidantibus, vt vrbem planè deserturi viderentur. Triduo illic hæsit Barbarussa propter aquationem longè optimam, posteà Massiliam rectà contendit. Indè classem ad Niceam Prouinciæ admouet, vrbem grauitèr oppugnat & capit, eamq; milites Turcæ diripiũt, & incendijs deformant, multamq; indè atque ex Italia Christianorum hominum vtriusq; sexûs prædam abducũt in tetram captiuitatem. Feruntur fuisse circitèr 5200. & in ijs eleganti forma virgines Deo sacratæ 200. Reliqua præda penè sexcentis ducatorum millibus æstimata dicitur. Barbarussa Turcæ gratificaturus, & homines & reliqua omnia quatuor magnis *Classis Turcica.* *Nicea oppugnatur.* *Præda ingens.*

magnis nauibus imposita, adiuncta alia naui præsidiaria, Solimanno transmittit. Intereà Garsias viceregis Neapolitani filius, classe sua Iohãniticę sociata, Turcicas oras depopulatur, non mediocri relata pręda. Dum autem Siciliam versùs nauigat; obuias habet Barbarussæ, quas diximus, naues cum pręda hominum & aliarũ rerũ. Sentiens verò hostiles esse, irruit in eas, & omnes Messanam perducit, non sine maximo Dei beneficio, quo è sæuissimorum barbarorũ manibus miseros illos extorsit, quos non dubium est incredibilem animi mœrorem ab insperato in summum gaudium commutâsse. *Præda Turcis eripitur.*

Nè quid verò ad summam calamitatem Christianis deesset, dum Barbarussa mare infestum habet, Solimannus cum ingentibus copijs Pannoniam vastat. Valponium primò, mox Soclos capit. Apud Soclenses in præsidio erant ducenti, & eo ampliùs nobiles Hungari, qui cùm diù fortissimè restitissent, tandèm compulsi sunt se victoris arbitrio permittere. Itaque deditione facta, porta vrbis excedentes, ad vnum omnes interficiuntur. Indè Strigonium, trina licèt irruptione infelicitèr tentata, nostris fortitèr resistentibus, tandèm deditione occupat, opera pręsertìm transfugæ cuiusdam senis Calabri, qui quo loco vrbs oppugnanda esset, sceleratissimè detexit. Captam eam vrbem Solimannus mox admirabili structura & opere ità communiuit, vt Christianis eius recuperandæ spes omnes prorsùs præcidisse videatur. Mox Tattam oppidum, pręsidiarijs sese dedentibus, in potestatem redactum funditùs euertit. Ottomanni enim, veteri instituto, raris, sed validis, præsidijs partas bello prouincias tueri solent. Pòst cum toto exercitu Albam petit, quæ propterea Regalis dicitur, quòd illic perantiquo gentis ritu reges coronentur, ac eodem in templo priscorum regum sepulcra visantur. Totius autem Pannoniæ facilè nobilissimæ vrbes sunt Buda, Strigonium, & Alba, quę paribus ferè interuallis inter se distantes, trianguli figuram efficiunt. Est Alba cumprimìs munita, nec deerant vrbi tuendę strenui milites: consilium rebus administrandis idoneum defuisse videtur. Solimannus vrbem latè complexus, spectantes nostros admirabili atque stupenda castrorum specie conterrùit, adeò vt quingenti Vsarones equites ex vrbe discesserint, magno nostrorum incommodo. Vbì ad oppugnationem ventum est, breuì eò Albani ciues adducti sunt, vt maturè dedendam vrbem deli- *Hungariam populantur Turcæ.* *Strigoniũ occupant.* *Alba regalis vndè dicta.*

berârint. Itaq; eo quoquè insigni oppido immanis Barbarus potitus est, totiq; demùm Pānoniæ Mahometem Iahaoglem cum imperio præesse voluit, qui locis illis, quæ etiamnùm à Ferdinando rege tenebantur, crebris excursionibus magnas sæpè clades attulit.

Porrò dum hæc in Pannonia geruntur, Cęsar Carolus ex Italia in Germaniam abit. Ante eius aduentum Hinsbergo impositi à Brabantis milites, summa annonæ penuria laborare cœperunt. Rem igitur per literas Brabantis indicant. Illi cum ingenti exercitu & omni ferè nobilitate Mosam transmittunt, & 12. Calend. Aprilis maximam commeatûs copiam & reliqua bello gerendo necessaria in oppidum important. Vbi id Principis Cliuensis copiæ rescifcunt, ad eos cōtendunt, oblataque mirabili opportunitate, quòd Brabantis venti, pluuiæ & grandines eximprouisò se obijcerent, nō dubitant pauci cum multis cōfligere. Fit atrox pugna diù ancipiti Marte, donèc cæso & in fugam verso Brabātorum peditatu, victoria ad Cliuensis Principis militem inclinaret. Lauta illic & suprà quàm dici queat, magni precij præda capta est, multa tormenta egregia, & pleraque alia.

Hinsbergo alimēta inuehuntur.

Præda multa.

Hac victoria elati Cliuēses, ditionem Limburgensem populabundi inuadunt, prædas strenuè agunt, pagum Herl adeunt, eius cœmèteriū egregiè munitum, quo incolæ confugerant, obsident: sed incolis impigrè dimicantibus, re infecta, non sinè damno abscedere coguntur, vtì etiàm aliâs non semèl ab eodem loco.

Cœmeterium munitiß.

Appetente messe, quòd milites ex Hinsbergo crebra eruptione vicinis pagis essent infestissimi, à Cliuensibus obsidetur oppidum, & admotis tormentis muri validis ictibus sternuntur. At qui intùs erant, nihil exterriti, aggeres instituunt, & se hostibus fortitèr opponunt. Octaua obsidionis hebdomade Brabanti instaurato exercitu rursùs Mosam traijciunt, sensimq; hostibus propinquantes, nunc accedendo, nunc cedendo ab oppido hostem in campum eliciunt: dumque vtriq; ex aduerso consistunt, & leuibus prælijs crebrò se lacessunt, diuerso itinere currus Brabantici, annona & alijs rebus necessarijs onusti, Hinsbergum ingrediuntur. Iam iusta omninò pugna instare videbatur, dum eccè Cliuenses præfectorum iussū sensìm retrocedunt, moxque in fœdam dilapsi fugam, Brabantis insequendi & fugiētium terga cędendi occasionem offerunt. Ex ea fuga non dubio

Hinsbergum obsidetur.

bio pudore perfusi milites, cùm in duces culpam reij. cerent, Martinum Rossemium ducem primarium sibi dari petunt. Annuente Guilelmo Principe, Rossemius aliquot Traiectensis diœcesis oppidula infestat, Amsfordiam insigne & munitũ oppidum, exclusis miro astu præsidiarijs, qui prædatum ex vrbe processerant, deditione occupat, ciues graui ære mulctat, quo militi aliquot mensium stipendium persoluit. Princeps Aurantius subsidio venit Amsfordianis, sed serò. Rossemius porrò pergit in Buscoducensium fines, Helmundam & Endouiam capit & diripit. Sub idem quoquè tempus Limburgensis ager, nupèr intactus, cum tota Daleuia & ditione Falckenburgensi, opimis abactis spolijs, vastatur. *Amsfordia capitur.*

Intereà Cæsar Spiram venit. Ibi Protestantes per legatos quædam ei proponũt, quibus responsum est, satìs ipsis de pace cautum esse, Cameræ iudices indicta causa remoueri nefas esse, & quædam alia. Moguntiæ deniquè, quò eum Legati illi sequebantur, dictum est illis, nisì Henricus Brunsuicensis restituatur, Cæsari non defuturam viam qua illum restituat. Appáret hinc mirabilis animi fortitudo in illo principe, qui id temporis tot potentissimorũ hostium armis petebatur, nec tamen vspiàm sese per ignauiam abijcit. Sunt tamen, qui scribere videantur Granuellanũ & Nauium dixisse Protestantium legatis, Brunsuicensem ipsum, nisì restitueretur, rationes initurum, quomodò sua recuperaret. Sed id quoq; ferè eodem pertinet, cùm satis constet Brunsuicẽsem Cęsaris amicitia & ope fretum suis rebus neutiquàm defuturum fuisse, eoq; spectâsse Granuellanum appáret, cùm hoc responsum reddidit legatis Protestantium. Nam proprijs viribus, quæ tũ angustæ erant, non facilè contra fœderatos illos Protestantium ordines quicquam Brunsuicensis efficere potuisset. *Cæsar Spiræ respondet Protestantibus.*

Apud Spirã Archiepiscopus Coloniensis Cæsarem pro Cliuensi Principe deprecatur, sed Cæsar nullam pacis mentionem audire voluit, nisi ille priùs Geldrensi principatu decederet. Rogauit quoquè pro eo Saxonicus legatus iussu sui principis, sed nihil potuit obtineri.

Moguntia Cæsar dat literas ad Senatum Coloniensem, quibus eorum laudat in fide Catholica constantiam, quòd non cesserint quibusdam concionatoribus, qui eos à Catholica religione auertere modis omnibus atten- *Cæsar laudat Colonienses.*

& quotannis multo confluentium hominum ſtudio & deuotione viſitabatur, religioſus Imperator cũ magna celebritate ab Hiſpanis curauit inferri in templũ Franciſcanorum, nè incendio vaſtaretur. Eiuſmodi ſanctarum reliquiarum piam venerationem, quæ tamen tota in eius ſit honorem, à quo ſancti habent ſanctitatem ſuam omnem, noui Vigilantiani noſtri ferre non poſſunt. Dicamus ergò illis, quod olìm Diuus Hieronymus incomparabili tum eruditione, tum vitę ſanctimonia præditus, dixit Vigilantio: Rides, inquit ille ad Vigilantium, de reliquijs Martyrum, & cum authore huius hæreſeos Eunomio Eccleſijs Chriſti calumniã ſtruis: nec tali ſocietate terreris, vt eadem contra nos loquaris, quæ ille contra Eccleſiam loquitur. Et infrà: Sentio, ſentio infeliciſſime mortalium, quid doleas, quid timeas. Spiritus iſte immundus, qui te hæc cogit ſcribere, ſæpè hoc viliſſimo tortus eſt puluere, (ſic enim Vigilantius appellabat cineres & reliquias Sanctorũ) immò hodieque torquetur &c. Multa ibì alia ſcribit Diuus Hieronymus, quæ meritò deberent iſtorum inſaniam comprimere, qui hodiè cum illis ante tot ſecula damnatis hęreticis Diuorum reliquias atque etiàm inuocationem oppugnant, & miſero perſuadent vulgo, dum illas honoramus, idololatriæ ſcelus nos admittere. De Conſtantino Copronymo Imperatore Græco, Leonis imaginum oppugnatoris filio, homine valdę impio, Suidas Græcus author ſic habet: Eò dementiæ & vecordiæ, inquit, peruenit, vt publicitùs populo ſanctionem vniuerſalem propoſuerit, nè quis omninò miniſtrorum Dei ſanctus diceretur, ſed vt reliquiæ eorum inuentæ deſpuerentur: néve interceſſio illorum, quòd nihil poſſent, peteretur. Quin mortalium omnium impuriſſimus, præcipere eſt auſus, nè quis Mariæ interceſſionem imploraret. Non enim, inquit, opitulari cuiquam poteſt. Atquì Venerem ille coluit, (quemadmodùm certè præclarè etiàm noſtri Euangelici) & victimas humanas obtulit &c. Hæc Suidas. Pudeat tãdèm tam ſceleratæ ſocietatis.

Reliquiarum veneratione non ferũt Vigilantiani.

Conſtantini Copronymi impietas.

Dura expugnata, Cæſar abit Iuliacum, quod vacuum ferè inuenit, demptis paucis fœminis & exacta ætate viris. Pòſt Ruræmundam proficiſcitur, Geldriæ munitam vrbem. In eo itinere ex omnibus fermè Iuliacenſis regionis oppidis veniunt legati, deditione pacem expetentes. Ruræmundenſes nihil expectata obſidione,

Ruræmũda deditur Cæſari.

Cæſari

Cæſari ſub certis conditionibus ſe dedunt. Cæſar vrbem ingreſſus eſt altera Septembris die, & ab oppidanis honorificè acceptus, his ſalutatur vocibus: Salue Imperator, ſalue Carole V dux Geldriæ agnoſcit dominum Ruræmundenſis cliens, fidelitatemque iureiurando confirmat. Indè Venlonem oppidum valdè munitum ſe confert. Ciues primò inducias petunt paucorum dierum, quibus conſulant principem Guilelmum. Illo reſpondente, vt conſulant rebus ſuis, ſe illos ſacramento, quo ipſi teneantur, ſoluere, in Cæſaris ditionem concedunt. Idem faciunt etiàm aliquot alia Geldriæ oppida, itemque Zutphanienſes per legatos ſuos.

Item Venlonenſes & Zutphanienſes.

Cæſare apud Venlonem agente, Princeps Cliuenſis ſanis vſus conſilijs, comitatus Henrico Brunſuicenſi principe & legatis Archiepiſcopi Colonienſis, ad Cæſarem ſupplex venit, ab eoque ſub quibuſdam conditionibus in gratiam recipitur, Videlicet, vt religionem Catholicam in omnibus ſuis ditionibus inuiolatam retineat: ſi quid mutatum eſt, reſtituat: Cæſari, Romanorum regi & Imperio ſe morigerum præbeat: fœderi Gallico, Danico & Suedico renunciet: Ducatu Geldrienſi & comitatu Zutphanienſi ſeſe prorsùs abdicet, & iuſiurandum populo remittat: & quædã alia, quæ non eſt neceſsè huc adſcribere. Cæſar quoq; principi condonauit, quicquid hoc bello damni datum eſſet regionibus ipſius, & offenſiones omnes. Seruauit autem ſibi ad breue tempus Zittardiam & Hinsbergum, munita Iuliacenſis agri oppida.

Princeps Cliuenſis conciliatur Cæſari.

Per hoc tempus in diœceſi Monaſterienſi ad caſtrum Saſſenburg, haud procùl à Warendorp, ſanguine pluit.

Pluit ſanguine.

Hoc anno nouus quidam propheta extitit in Friſia, nomine Georgius Dauid. Ille inſanus non ſe dubitauit Dei nepotem appellare. Cum feris & auibus quocunque eſſet collibitum idiomate colloquia miſcuit, & ab illis alimenta accepit, hauddubiò præſtigijs & dæmonum opera vſus. Aiebat cælum prorsùs eſſe vacuum, ſe diuinitùs miſſum, vt regni hæredes accerſeret: multaque id genus alia ridicula & abſurda, quibus tamen non defuerunt qui fidem commodarent, vt eſt hoc ſeculum pudenda leuitate, & pluſquàm anili ſtoliditate auidum in res nouas, quantumcunquè alioqui abſurdas & impias. Quis huius Prophetæ demùm exitus

Georgius Dauid.

 fuerit,

fuerit, infrà ſuo loco dicemus. Carolus Cæſar huius farinæ homines ferro & igni ſeueriſſimè in ſuis ditionibus inferioris Germaniæ perſecutus eſt, adeò vt Georgius iſte timens pelli ſuæ, cum ſuis Baſileam ſe contulerit, vt infrà dicetur.

Lucēburgum occupatum. Sub finem Decembris Franciſcus Gallorum rex Lucemburgum rursùs occupat. Ferebatur opem laturus Cliuenſi principi, atque eo nomine etiàm adduxiſſe ſororis filiam Iohannam, Cliuenſi anteà deſponſam: Verùm vbì de Principis cum Cæſare conciliatione certum accepit nuncium, non mediocritèr fuit perturbatus: at nihilo minùs Lucemburgum egregiè muniendum curauit.

Landreſium obſidetur. Eodem tempore Angliæ rex Henricus exercitum, mittit in Belgium, qui cum Cæſaris copijs coniunctus Landreſium obſidet. Cæſar eò venit mēſe Octobri cum ingenti exercitu: venit etiàm Galliæ rex cum manu valida. Res non longè à prælio abeſſe videbatur: ſed Galli, cùm in oppidum annonam intuliſſent, & militem recentem, clàm indè recedunt. Cæſareani luce demùm appetente id ſentiunt, abeuntes inſequuntur, ex poſtremo agmine non paucos interficiunt, multamque vaſorum aureorum & argenteorum, atque aliarum rerum prædam referunt. Cæſaris conſilia arcana de prælio ineundo ad Gallos quorundam opera delata ferebantur: qua re offenſus Cæſar, poſt Galli diſceſſum, *Cameracum obtinet Cæſar.* ſoluta obſidione Landreſij, Cameracum occupat, eiq; arcem imponit: cætera, vt quidam annotauit, liberam ciuitatem, de priſtino ſtatu eius nihildum immutans, Antiſtiti permiſit: quædam etiàm alia vicina loca ſibi vendicat: porrò exercitûs partem dimittit: reliquos ad Lucemburgi obſidionem mittit: ipſe domum redit.

ANNO 1544. mēſe Ianuario natus eſt Franciſcus, primogenitus Henrici Valeſij, poſteà Gallorū regis, cui idem ipſe Franciſcus non diù pòſt ſucceſſit. Sūt qui ſcribāt, non defuiſſe iuris ciuilis doctores, qui Henrico regi permitterent, à Catharina Medice ipſius coniuge, quæ iam multis annis fuiſſet ſterilis, diuortio ſeparari, eiusq; rei exēpla aliquot recētia adferrēt: ſed tū Henrici patrē Franciſcū, tū Henricū ipſum ſanctis rationibus eiuſmodi pernicioſas inſuſurrationes cōſtanter refutaſſe, & quadam Chriſtiani iudicij æquitate aſſeueràſſe fidem ſeruandam præpotentì Deo,

qua-

qualitercunquè illi visum sit facere. Ea verò tum Francisci patris, tum Henrici filij, vtriusq; Galliarum regis pietas non potest non magnoperè commendari.

Cæsar huius anni initio è Belgio Spiram proficiscitur ad Imperij ab ipso indictum cõuentum, qui quidem cumprimis celebris fuit, præsentibus illic Electoribus omnibus, quod rarò fieri solet, & ipso quoquè Ferdinando rege, & principibus plerisque omnibus. In hoc conuentu Cæsar contra Galliæ regem ab omnibus Imperij ordinibus grandem pecuniæ summam in sex menses impetrat: cum Daniæ rege, qui cum Gallo fœdus percusserat contra ipsum, omninò transigit: Saxoniæ quoquè Elector Ferdinando regi obseruantiam promittit. Erat tum fama sparsa de Francisco Gallorum rege, quòd cum Turca fœdus fecisset, eo nomine permultos à se abalienauit, licèt ipse rex scripto propalàm edito sese purgare conatus sit. Miserat legatos suos ad comitia Spirensia, sed non sunt permissi eousquè progredi. *Cõuentus celebris Spiræ.*

Hoc anno Luterus suas in Genesim annotationes edidit, in quibus pasśim temperare sibi non potest, quin in Sacramentarios inuehatur: & nè omninò Prophetiæ spiritu caruisse videatur, prophetizat fore, vt ipso extincto, Sacramentarij, quos sua authoritate compresserit, ipsius doctrinam certatìm oppugnent. Nec hoc contentus, mox licèt Melanchthone resistente, postremam suam de Cœna Domini Confessionem euulgat, in qua Zuinglium, Oecolampadium, eorumque discipulos apertè hæreticos, Sacramentorum hostes, æternumque damnatos esse dicit. Hæc Luteri in Zuinglianos sententia non paulò plùs ponderis habet apud Luteranos, quàm vel mille Romanorum Pontificum & totius Concilij Tridentini, in quo multi fuère viri longè doctissimi: & tamen Zuingliani æquè contemnunt Luteri iudicium, atquè Romani Pontificis. Erant tum multi, qui Lutero respondendum putarent. Bucerus vtriusque partis gratiam captare visus, Lutero tanquàm de Ecclesia Christi optimè merito parcendum suasit. Philippus Melanchthon in quadam ad Bullingerum per id tempus data Epistola, hanc Luteri confessionem scriptum vocat atrocissimum. Tigurini interìm omninò respondendum censent, eduntque Apologiam, de qua posteà dicemus. Sleidanus qui ex alijs plerisque Luteri scriptis tam multa recenset in suis *Luterus carpit Zuinglianos.* *Luteri de Zuinglianis iudicium.*

in ſuis Commentarijs, vt Catholicos infeſtet, huius quidem de Cœna Domini libelli Luterici meminit, ſed duobus aut tribus tantùm verbis, quia videbat vir bonus ſe non abſque ſua ignominia poſſe Luteri de Zuinglianis ſententiam referre, quippe quem tantoperè aliàs non vno loco celebrâſſe videretur. Sed velit nolit Sleidanus, aut valere debebunt quę de Sacramentarijs Luterus ſcripſit, aut Sleidanus vel inuitus fatebitur, Luterum non eſſe virum bonum, & ſe illum falsò ac fraudulenter laudâſſe.

Arca marmorea inuenta Romæ. Huius anni menſe Februario Romæ in Vaticano haud procùl à Tiberi, cùm in ſacello S. Petri fundamenta foderentur, inuenta eſt marmorea arca longitudine pedum 8. & ſemis, latitudine 5. & 6. altitudine, in qua condita fuit Maria, Honorij Imperatoris coniunx, quæ virgo obijt, morte abrepta ante nuptias. In ea arca, corpore abſumpto, aliquot tantùm dentes ſupererant, capillique ac tibiarum oſſa duo: prætereà veſtis & pallium, quibus tantum auri fuit intextum, vt ex his combuſtis auri pondo 36. collecta ſint. Erat inſupèr capſula argentea, longa pedem vnum & ſemiſſem, latitudine digitorum 12. in qua vaſcula multa ex cryſtallo nonnullaque ex achate perpulchrè elaborata. Item annuli aurei 40. varijs gemmis ornati. Erat & ſmaragdus auro incluſus, in eoque ſculptum caput, quod creditum eſt ipſum Honorium referre. Is 500. aureis, nempè ducatis, æſtimatus eſt. Prætereà inaures, monilia, aliaque muliebria ornamenta, in quibus vna earum, quas hodiè Agnus Dei vocant, per cuius ambitum inſcriptũ erat, Maria noſtra florentiſſima: laminaque ex auro, & in ea hæc nomina, Michael, Gabriel, Raphael, Vriel, Græcis literis. Item velutì racemus, ex ſmaragdis, alijsq́; gemmis conſertus: & diſcriminale longitudine 12. digitorum, inſcriptum hinc, Domino noſtro Honorio: hinc, Domina noſtra Maria. Adhæc inerat ſorex ex chelidonio lapillo, cochleaque & patera ex cryſtallo: item pila ex auro luſoriæ ſimilis, ſed quæ in duas partes diuidi potuit. Innumeræ penè aliæ inerant gemmæ, quarum etſi plurimæ vetuſtate corruptæ, nonnullæ tamen recentem admirandamque pulchritudinẽ retinebant. Et hæc omnia Stilico filiæ dedit pro dote.

Capſula quoque argentea.

Smaragdus inſignis.

Dos Mariæ Imperatricis.

Intereà dum Spiræ comitia aguntur, Ludouicus Palatinus Princeps & Elector vitam cum morte commutat. Succeſſorem habuit fratrem ſuum Fridericum,

cuius coniunx fuit Dorothea, Christierni Danorum regis filia. Iisdem in comitijs grauissimis pœnis interdictum est, nè quis exteris militaret, Gallis præsertim. Erant tamen, qui ea seueritate contempta, nihilo minùs Galliæ regi operam nauare non dubitarent. Ex ijs, in Lotharingia captus est Hubertus comes Bichlingus Germanus, adductusque Metim ad Cæsarem, vltimo iubetur supplicio affici. Vxor eius multùm precata Cæsarem, flectere non potuit, iamque ad necem parata erant omnia, cùm eccè Maximilianus Ferdinandi regis filius, Cæsaris animum mollit, seruatque comiti vitam. *Edictum, nè quis Gallo militet.*

Antequàm de Cæsaris ad bellum Gallicum è Spirensi conuentu profectione dicamus, obitèr hîc quædam inserere libet de Muleassis Tunetani regis casibus inopinatis. Circa hæc ferè tempora, cùm Turcicam Barbarussa duce classem apparari, atque deindè Italiæ oram legere didicisset, in Siciliam traiecit. Metuebat enim sibi haud temerè à Barbarussa, quem è Tunetani regni possessione à Carolo Cæsare non longè antè expulsum meminisset. In regni tutela reliquit sibi maximè fidos, Mahometem, qui præesset vrbi, & arci Corsum quendam, cui nomen erat Fares, præposuit. Porrò filium suum Amidam præfecit copijs, qui Tunetum à Turcis & Numidis tueretur. E Sicilia Genuam petiturus soluit, vt ibì cum Cæsare colloqueretur: sed reflantibus ventis, Neapolim est reiectus. Vbì à Prorege lautissimè habitus, Neapolitanis nouo cultu, vescēdi more, & exquisitissimis odoramentis admirationi fuit. Dapibus eius ex regiæ culinæ disciplina prodigiosi sumptûs vnguenta infarciebantur, adeò vt pauonem, cum duobus phasianis condítum, obseruatum sit centum aureorum impensam excessisse. Fuit ille rex superstitioni Mahometanæ addictus, & astrorum obseruator, quę res ei certissimum exitium attulit. Visum enim ipsi fuit ex fatali, vt putabat, astrorum influxu, amittendi regni & diei mortis cladem sibi impendére. Eo partim nomine discessit ex Africa, sed eo ipso discessu cladem, quam euitare voluit, in suas ceruices accinit. Atque vtinàm vel Christiani tandèm discerent vanissimam eam esse, quæ ex astris petitur, rerum futurarum, immò & superstitiosam, atque ideò illicitam diuinationem. Scilicèt liberum hominis arbitrium Deus astris subiacere voluit, quæ in hominum ministeria condita sunt. An non scri- *Muleasses se confert in Siciliam. Dapes immanium sumptuū. Contra astrologos*

Iere. 10. ſcriptura euidentiſſimè dicit, Iuxta vias gentium nolite diſcere, & à ſignis cæli nolite metuere, quæ timent gentes, quia leges populorum vanæ ſunt? Multis locis D. Auguſtinus, vt alios prætermittam, in hoc geuus ſuperſtitioſæ diuinationis acritèr inuehitur, & Mathematicos egregiè perſtringit, quos, dum ex ſtellarum poſitione actiones noſtras vel actionum euenta prædicere conantur, nimiùm errare dicit, & vendere imperitis hominibus miſerabilem ſeruitutem: immò eiuſmodi prædictionem, magnam dementiam vocat. Quòd autem non raró eueniunt, quæ ab iſtis aſtrologis prædicuntur, eius cauſam idem vir ſanctiſſimus exprimit his verbis: Illuſionibus & deceptionibns præuaricatorum angelorum euenit, vt iſtis ſuperſtitioſis & perniciosis diuinationum generibus multa præterita & futura dicantur, nec alitèr accidant quàm dicuntur, multaque obſeruantibus ſecundùm obſeruationes ſuas eueniant, quibus implicati curioſiores fiant, & ſeſe magis magiſque inſerant multiplicibus laqueis pernicioſiſſimi erroris &c. Verùm ad Muleaſſem reuertamur.

Lib. 2. de doct. Chriſtiana capite 21.

Cap. 22.

Cap. 23.

Amida filius Muleaſsis, regno patrē excludit.

Dum Neapoli moraretur, vbì eum Cæſar iuſſit ſubſiſtere, poſt Niceæ arcem fruſtrà à Barbaruſſa oppugnatam, certis ex Africa nuncijs didicit, Amidam filium, ipſius amicis & pręfectis trucidatis, Tunetū & arcem occupâſſe. Ea re vehementèr perturbatus, militem conſcribit magna celeritate, confluuntque breuì ad eum mille & octingenti homines, ijſque nauibus impoſitis, Guletam proficiſcitur. Sperabat enim ſe filium nondùm confirmatis viribus facilè oppreſſurum, nec prorex Petrus Toletanus eius conſilia improbabat. Amidam filium quidam proceres corruperant, excitatis vaniſſimis rumoribus, Muleaſſem Neapoli diſceſſiſſe è vita, & per ſummum ſcelus ante obitum Chriſtiana religione initiatum eſſe. Amida his rumoribus & procerum conſilijs permotus, Tunetum ſe confert, ſed indè tunc excedere compulſus eſt, quòd Tunetani de Muleaſſis morte nihil comperti haberent. Hæret interìm in hortis Martijs, & rursùs oblata ab inſperato occaſione, à Tunetanis quibuſdam euocatus, qui Muleaſſem odirent, Tunetum reuértitur, aliquot ipſi aduerſos perimit, & in arcem ſe recipit, paruo momento vrbe, arce & regno potitus. His de cauſis, vt diximus, Muleaſſes conſcriptis tumultuarijs copijs in Africam traiecit,

Amida Tunetum occupat.

iecit. Vbi Guletam venit, à Francisco Touarre Cæsaris præfecto admonetur, nè cum tam parua manu Tunetū adeat, nisi Tunetanorum ciuium animos priùs habeat exploratos. At illum facilè fefellerunt proceres quidam Afri ex vrbe progressi, qui gladijs iugulo admotis, more gentis, fidei militaris sacramentum ei dicunt, Amidamque ipso conspectu celeritèr vrbe excessurum confirmant. Mox ille, plurimùm deterrente Touarre, Tunetum pergit, & in itinere rursùs ab Hispanis equitibus à Touarre missis admonitus, vt sibi ab insidijs, quæ iuxta vrbem essent, caueret, in proposito perseuerat. Vbi autem ad vrbem propiùs accessit, erumpentibus tum ex vrbe, tū ex oliuetis Afris, ex eius exercitu periêre supra mille & trecenti, & ipse Muleasses fugiens, nulla re alia magis quàm vnguentorum odore ab hostibus agnitus & captus est. Eum ad se adductum, Amida filius vtroque orbatum lumine crudelitèr excæcat, candenti scalpello proscissa vtriusque oculi pupilla. Idem pertulère duo Amidæ fratres, cum Muleasse capti, Nahaser & Abdalas. Indè cum Touarre ferit inducias, & aliquid annumerat pecuniæ, quod Hispano militi stipendij nomine solueretur. Filium quoquè suum Sehitem, nouem annorum puerum, ei dat obsidem, quem tamen continuò sibi vult restitui, si pax confici certa non possit. Touarres, licèt eæ induciæ multis de causis necessariæ viderentur, tamen quòd non dubitaret Cæsarem Amidæ crudelitate offensum, dedit operam, vt Abdamelech Muleassis germanus frater, qui apud Anemscham Numidarum regulum diù exul permanserat, Tunetani regni sedem obtineret. Et id quidem mira celeritate efficitur, remisso interìm Sehite puero obside Tunetum, nè fidem Amidæ datam fallere videretur. Festinus Abdamelech Guletam properat, indè Tunetum, facieque linteis sudarijs inuoluta, non est agnitus à portæ arcis custodibus, sed pro Amida admissus, arcem occupat, cæsis custodibus, qui illo agnito arma corripere cœperunt. Ità ille repentè à ciuibus Tunetanis in arcem admissis rex salutatur: sed, vt nihil est in rebus humanis diuturnū, paulò pòst morbo lethali correptus, trigesimosexto die vita excedit. In eius locum substituitur Mahometes eius filius annorū fere duodecim: sed cùm à proceribus quibusdam, eius pueri moderatoribus, regnum longè alitèr administraretur, quàm Tunetani vellent, & alia quoquè, quæ

Fraus Punica.

Muleasses capitur, et oculis orbatur.

Abdamelech Tuneto potitur.

Excedit viuis.

quæ ipsi nollent, acciderent, Amidam rursùs accersunt. Sed interim Muleaſſes è carcere educitur in templi cuiusdam asylum inuiolabile, atque indè, Touarre expetente, Guletam perducitur. Idem ipse Muleaſſes iam anteà, Tunetanis ipsi necem intentantibus, ab anu quadam inope in scrobe multis allijs cooperta seruatus fuerat. Amida igitur Tunetum rursùs occupat, & Muleaſſes tandèm Cæsaris iussu in Siciliam deductus est, publico Siculorum sumptu alẽdus. Rectè igitur Claudianus Poeta:

Muleaſſes mittitur ad Siculos.

Desinat elatis quisquam confidere rebus.

Fuit autem Muleaſſes rex non indoctus, inprimis autem Auerrois studiosus: porrò Choreæ familiæ, ex qua ipse præalto stemmate natus esset, reges Tunetanos, quorum stirpem ad Homarem Mahometis pseudoprophetæ consanguineum & discipulum referebat, supra nongentos annos nulla admixta alieni sanguinis successione, regnâsse aiebat, Tunetanumque regem augustiore cognomento appellari *Emir Munemim*, hoc est, in religione optimè credentium principem.

Genus Muleaſſis

Cæsar soluto Conuentu Spirensi, cùm iam exercitus eius ad Lotharingiæ fines peruenisset, primò Lucemburgum Gallis extorquet, indè Linæum oppidum & arcem: mox Sandesirium obsidione premit, Henrico Angliæ rege interim Boloniam fortissimè oppugnante. Sandesiriũ Landræ viri strenui opera diù egregiè defensum est, sed eo bombardæ ictu sublato, tandèm ad deditionem ventum est. In ea obsidione perijt Renatus Auraicæ Princeps, iuuenis omnibus naturæ & fortunæ donis cumulatissimus, & Cæsari inprimis addictus & charus, adeò vt Cæsar expirantem cum lachrymis complexus sit. Capto Sandesirio, Cæsar vltrà progreditur, & ad Matronam vsque castra promouet, nõ mediocritèr trepidantibus Lutetianis, qui iam propinqui hostis potentissimi arma non immeritò verentur. Sed Deo bene propitio, tum demùm inter Cæsarem & Regem certis conditionibus pax confecta est, Gallis inprimis exoptata, quòd iam regiones eorum nòn ab hostibus modò, sed etiàm à Regis exercitu miserandum in modum vastatæ cernerentur. Sub hoc tempus Angliæ rex Boloniam deditione capit, quod superiores eius regni reges frustrà tentârant. Sed & ille

Cæsar facit Gallo bellum.

Princeps Auraicæ perit.

Bolonia deditur Anglo.

ille quoque postea cum Francisco Rege pacem fecit.

Dum Gallicum feruet bellum, Hermannus Coloniensis Archiepiscopus pergit vrgere suæ diœcesis infaustam planeque Buceranam reformationem. Clerus sese opponit, hortatur & obsecrat principem, vt rem differat ad Oecumenici Concilij cognitionem & definitionem: nam si secùs faciat, ad supremum Magistratum sibi confugiendum, easq; vias excogitandas, quibus possint conscientijs suis satisfacere. Princeps malè persuasus, mansit in sententia. Itaque Clerus & qui ad eum pertinent, Octobris 8. die, cùm in vnum conuenissent, inter alia commemorant, quæ ante annos 23. Vuormatiæ, vbi Luterus à Cęsare, cunctis ferè illi Principibus suffragantibus, damnatus fuit, quæ item postea Augustæ & Ratisbonæ, atque recens Spiræ decreta fuerint: quibus omnibus posthabitis, Hermannus Archiepiscopus res nouas attentârit: Bucerum apostatam & Sacramentarium, qui iam alteris sese incestis nuptijs contaminârit, Argentina euocauerit, concionandi munus & illi & passim alijs leuibus hominibus demandârit; horum verò suggestione quandam Reformationis formam conceptam, & Principis mandato euulgatam: Se quidem modis omnibus Principem dehortatos, sed nihil promouisse: iam verò Diœcesin pessimè habere, omniaque ad summam perturbationem spectare: quamobrem necessariò ipsos prouocare ad summum Pontificem & Cæsaream Maiestatem. Id vbi resciuit Episcopus, scripto publico testatur nullam eos prouocandi causam iustam habuisse: se nihil præter officium fecisse: proindè eam se appellationem reijcere, sperareque ipsos à proposito discessuros. Quod si non faciant, se tamen in cœptis progressurum: simul etiàm non mediocritèr Luteri & Buceri scripta commendat, sed hauddubiò ab alijs malè institutus.

Coloniēs. Episcopus vrget suā Reformationem.

Clerus Coloniēs. prouocat ad Pontificem & Cæsarem.

Tum verò summæ ædis Canonici totius diœcesis Coloniensis Ordines omnes ad se euocant, Principis conatus explicant, Cæsaris quoquè mandatū, nè quam mutationem admittant grauissimè iubentis, exponunt: hortantur omnes, vt in Catholica & quam ab Apostolis acceperint atque hactenùs conseruârint, religione cum ipsis permaneant. Principi verò, vt ab Appellatione cessarent, & quædam alia hortanti, prolixè scribunt, & vt Sūmi Pontificis atque Cæsaris, quibus ipse quoq;

subditus sit, sententiam expectet, monent : multaque alia, quæ nimis longum esset hùc adscribere. Hisce literis Canonici Primariæ ædis, itemque D. Gereonis, & Vniuersitas sua sigilla appendunt. Verùm Episcopus, credens se rem Deo gratam facere, doctrinæ Luteranæ buccinatores non solùm non remouit, sed etiàm in quibusdam oppidis religionem mutare permisit : quæ res & fidei Catholicæ perniciosa, & veris atque legitimis pastoribus iniuria, & rudi plebeculæ admòdùm exitiosa fuit.

Mutatio religionis

Per hoc tempus Gallus quidam concionator, factione Sacramentarius, nomine Petrus Brulius, Argentorato proficiscitur Tornacum Neruiorum insigne oppidum : & primùm apud Tornacenses, indè apud Insulanos Flandriæ vrbem priuatìm spargit virus Sacramentarium . Vbì Tornacum redijt, cœpit de eo inquiri, (non enim diù latére potuit) cumque non posset præsens euadere periculum, ab amicis per murum fune demittitur : sed cælesti eum vltione persequente, dum humi sedet, quidam submissa voce ex muro ei salutem precatur, at simul saxo è muro resoluto sedentis cius perfringit. Tum miser ille dolorem cruris & frigus hyemis (erat enim Nouemb. secunda dies) non ferens, voces dat lamentabiles : sicque seipsum prodit vigilibus, qui mox accurrunt, & hominem in carcerem includunt. Non diù pòst flammis exuritur. Feliciùs è muro Paulus Apostolus olìm elapsus, totum mundum Christi Euangelio compleuit : Idem conatus non defuit Brulio, sed longè dispar causa non eosdem habuit successus. Vtinàm verò tam plerique Catholici feruerent in tuenda fide Catholica, quàm isti buccinatores Euangelici in sua propaganda impietate. Sleidanus multis verbis commemorat huius Brulij extremam fidei confessionem, quæ certè valdè impia est, & in quibusdam à Luteri quoquè placitis aliena, quippè sacramentaria potiùs quàm Luterica. Ait quoquè eum suam doctrinam ad finem vsque constantèr, veriùs pertinacitèr diceret, professum. Sed idem ipse paulò antè ferre nō potuit cruris lapide quassati dolorem, vt hìc quoquè probabile sit Sleidanum more suo plus tribuisse hæretico, quàm habuerit rei veritas : quanquàm etiamsi vera sint quæ scribit Sleidanus, non solùm nihil faciūt pro Brulio, sed etiàm longè deteriorem eius causam reddunt, quòd in tetris erroribus obstinatione satanica perire malue-

Petrus Brulius Tornacū inficere nititur.

Flammis exuritur.

maluerit, quàm redire ad ſanitatem. Nec eſt quod iſti ſuos nobis obtrudant martyres, cùm certum ſit extra Eccleſiæ Catholicæ vnitatem nullum eſſe verum martyrium, ſed quantumcunque atrocia perferantur ſupplicia, ea non modò nullam mereri martyrij laudem, ſed maiorum etiàm apud inferos in omnē æternitatem luendarum pœnarū & cauſam eſſe & initium. Nā ipſa pertinacia immane crimen eſt, & prorsùs inexpiabile.

ANNO 1545. Tigurini Apologiam edunt contra Luteri confeſſionē, Latina & Germanica lingua, qua inter cætera etiàm ad crimen hæreſis, quod illis Luterus intulerat, & ad alia conuicia acritèr reſpondent, fruſtrà dehortante Bucero, qui arte Bucerana ſequeſtrū ſe non ſemèl obtulit: ſed Tigurini intricatum & propterea fallax loquendi hominis genus ſibi ferendum minimè putàrunt. Vtinàm Colonienſis Archiep. Hermānus tam ſibi cauiſſet ab illa vulpecula. *Tigurini contra Luterum.*

Luterus, nè planè obmuteſceret, Theſes ſuas edit contra Theologos Louanienſes, valdè quidē ſuperbè & arrogātèr ſcriptas: Sed in illis ipſis egregiè mordet Sacramētarios. Nam Theſis 15. ſic habet: In Euchariſtiæ Sacramento venerabili & adorabili, eſt & exhibetur & ſumitur verè & re ipſa corpus & ſanguis Chriſti, tam à dignis, quàm indignis. Et Theſi 27. Hæreticos, inquit, ſeriò cenſemus, & alienos ab Eccleſia Dei eſſe Zuinglianos & omnes Sacramentarios, qui negant corpus & ſanguinē Chriſti, ore carnali ſumi in venerabili Euchariſtia &c. Sic Luterus, vt ſe vlciſceretur de Tigurinis: qui in ſcripto, cuiꝰ antè meminimus, inter alia hoc præclarum de illo tulerant teſtimonium: *Prophetæ & Apoſtoli, inquiunt, Dei gloriæ, non priuato honori, nō ſuæ pertinaciæ & ſuperbiæ ſtudebant, ſed peccatorum ſalutem quærebant vnicè. Luterus autem ſua quærit, pertinax eſt, inſolentia nimia eff.rtur, & confeſtìm ſatanæ tradit,* (tali ſcilicet Pontifice digni eſtis, qui Romani Pōtificis iugū excuſſiſtis) *quotquot illius ſententiæ nō ilicò ſubſcribere velint: & in omnibus correptionibus ſuis plurimùm maligni ſpiritûs, quàm minimùm v.rò amici & paterni ingenij deprahenditur &c.* *Luterus contra Sacramētarios.* *Tigurinorum de Lutero ſententia.*

Obitèr hìc obſeruandū venit, Sleidanū non ſolùm mentionem facere Theſiū Luteri contra Louanienſes, ſed quædam etiàm indè aſſuère ſuæ hiſtoriæ, ſed interim aſtutè reticere, quæ in ijſdem Theſibus habentur cōtra

Zuinglianos. O candorem verè Euangelicum. Sed hæc imprudens lector non aduertit, & Sleidanus per fraudem voto potítur suo, quod non est aliud, nisi vt lectori imponat. Addit verò, & Parisienses & Louanienses Theologos nuda axiomata proponere, scilicèt hæreticis, locum nullum è sacris literis adducere, & magistratum ad animaduersionem inflammare. Sic nimirùm visum est Sleidano scribere, cùm tot extent libri illorum Theologorum, scripturæ diuinæ sententijs muniti, contra istos nouatores, vt meritò Sleidanum suì pudere debeat. Et certè mâllent Theologi resipiscere hæreticos, quàm puniri.

Luteranorum de Tigurinis sententia. Luterani contrà accusant Tigurinos, quòd Luterum acerbè & contumeliosè sint insectati, cui tum ob multos pro Ecclesia susceptos labores, tum ob senium parcendum fuerit. Tigurini illis respondent, maiorem veritatis, quàm Luteri habendam fuisse rationem &c. *Tigurini respödent.* Ità isti Euangelici fratres mutuis sese encomijs celebrant. Sunt autem inter illos qui scribant, Papistas illorum acerbis dissidijs magnoperè lætatos fuisse. Scilicèt delectat Catholicos, quos illi Papistas per contemptum vocant, tot animarum myriades istorum seditiosis & contentiosis dogmatîs in dies rapi in Tartara, & Christianum orbem odiorum inexpiabilium flammis, quas isti suis concionibus & scriptis excitant, Turcis plaudentibus & rei benè gerendæ occasionem expectantibus, dæmonibus quoquè nouas sempèr faces admouentibus, conflagrare. Quis verò tam saxeo sit pectore, vt vel vnius animæ mortem sempiternam, in illa æstuantissima gehennæ fornace sinè vllo fine perferendam, hilari ferat animo? Si tamen hæc sectariorum dissidia delectant Catholicos, idcircò delectant, quòd facilè possent homines, modò vellent, istorum nouorum dogmatistarum aduertere falsitatem, dum adeò inter se pugnant & diffident, cùm de primis nostræ religionis hominibus scriptum sit, Erat credentium cor vnum & anima vna. *Act. 4.*

Comitia Vuormatiæ. Hoc anno Comitia habita sunt Vuormatiæ. Nullus ferè Principum ibì adfuit, nisì per legatos. At Cæsar ipse, licèt tardiùs ob affectam valetudinem, & Ferdinandus rex interfuêre: nihil tamen admodùm constitui potuit propter principum absentiam. Alius igitur Ratisbonæ indictus est Conuentus, in Epiphania Domini anno proximo inchoandus, ad quem principes

omnes

omnes confluerent, nisi quem aduersa valetudo retineret domi. Porrò in hoc Vuormatiensi conuentu inter alia Protestantium legati palàm testati sunt, se Concilium Tridentinum, quod Pontifex rursùs indixerat, pro legitimo nō agnoscere. Et ea fuit facilima ratio omnia eius Concilij decreta eleuandi & negligendi. Si sic liceat subditis quibuslibet Principum suorum decreta pro legitimis non agnoscere, nimirùm breuì pulcherrimum habebimus in Repub. rerum ordinem & tranquillitatem. Sed hæc ab Ecclesiastis suis Protestantium ordines hauserant. Verùm hoc illius amplissimæ Synodi authoritati nihil penitùs ponderis detraxit. Atque ità videre licuit, quàm ex animo tot superioribus comitijs suis magistratibus illi ecclesiastæ suasissent, vt Oecumenicam Synodum peterent. Erant res exulceratæ valdè in Germania, & sensìm via patefieri cœpit ad bellum Protestantium contra Cæsarem, de quo posteà dicemus. Quanuìs autem iam sæpè tentatum esset, si qua posset conciliandæ religionis ratio doctorum virorum vtriusque partis colloquijs inueniri, nec quicquam tamen successisset, at nihilo minùs Cæsar, qui pacis constituendæ & religionis componendæ esset cupidissimus, hoc conuentu in id rursùs consensit, licèt Catholicis ordinibus non assentientibus, vt in proximo Ratisbonensi conuentu vtriusque partis docti viri ad colloquium euocarentur.

Protestantes respuunt Concilium Tridentinum.

Luterus hoc anno scriptum edidit contra Pontificatum Romanum, à satana constitutum. ea est enim præclari operis inscriptio. Et vt omnes cordati videant totum hominis pectus, libro picturam præfixit eiusmodi: Sedet in sublimi cathedra Pontifex, iunctis & protensis manibus, ornatu solenni, sed auribus asininis: circa eum plurimi sunt dæmones varijs figuris, quorum alij capiti eius imponunt diadema triplex, oleto fastigiatum: alij funibus eum demittunt in medium infernum, horribili specie subiectum: alij titiones & ligna comportant: alij tanquàm officiosi, pedes ei subleuant, vt rectè molliterque descendat. Hæc nulla indigent confutatione, quia per se produnt pectus omni spurcitie & turpitudine inquinatissimum: quod qui non vident, illis nemo possit peiùs precari, quàm vt in hac cæcitate permaneant. Nec hoc præclaro facinore contentus, alteram quoquè non tam in Pontificis, quàm suum & suorum dedecus emisit picturam:

Luterus contra Pontificatum Romanum.

Pictura Lutero digna.

Pontifex sui insidet ornatus amplæ & mammosæ, quam calcaribus fodit: dextræ digitis duobus, pollici proximis, de more protensis benedicit ijs, qui fortè veniunt obuiàm: sinistra tenet oletum recens atque fumans, &c. Id quidem notatu dignum est, in Luteri & totius gregis eius apostatarum Monachorum scriptis nihil ferè crebriùs malo dæmone & stercore nominari. vt intelligat prudens lector, eos se totos cacodæmoni & spurcissimę Veneri deuouisse. Et tales, tam impuri homines, non alio quàm vel ipsius Christi Apostolorum loco habentur. O horrendam nimis Dei iram. Sleidanus harum picturarum in suis Commentarijs libentèr meminit, & non modò non repræhendit, licet id plerosque fecisse scribat, sed etiàm nititur nobis ex Lutero prophetam efficere. Sic olim Manichæi impurissimum nebulonem illum Manetem, authorem sectæ ipsorum, non alium volebāt esse, quàm ipsum Spiritum sanctum. Sed veniet ille dies, quando æquissimus iudex Christus veram feret sententiàm, & tunc apparebit, quàm nihil profuerit Lutero Sleidanus, vanissimus ipsius encomiastes.

Citatur Episcopus Coloniēs.

Huius anni mense Iunio Cæsar Clerum & Academiàm Coloniensem in suum patrocinium recipit, & Episcopum intra tricesimum diem ad se venire & accusationibus respondere iubet. Facit idem Paulus Pontifex mense Iulio, intra sexagesimum diem illum citans.

Carolus Philippo nascitur.

Per hoc ferè tempus Cæsari ex Hispanijs lætus affertur nuncius de Carolo Philippi regis Hispaniarum filio, tum recèns nato: sed paulò pòst eam lætitiā nonnihil perturbauit obitus nurûs Cæsaris, vt nihil est in rebus hominum omni ex parte beatum.

Hoc quoquè tempore Henricus Brunsuicensis Princeps, à Protestantibus è sua ditione iamptidèm eiectus, conscripto milite sua recuperare instituit. At Protestantes viribus illo longè superiores, breuì multo maiores copias conscribunt, & eum vnà cum Carolo filio in suam potestatem redigunt. Cæsar vbi id comperit, scribit Lantgrauio, vt ea victoria moderatè vtatur, & captiuos Principes more principum liberalitèr habeat.

Dux Henricus cum filio capitur.

Cæsar hoc anno in Comitijs Vuormatiensibus, cùm Protestantes in bellum Turcicum nihil collaturi viderentur, nisi impetrâssent de Concilio & Cameræ iudicio quæ vellent, Gerardum Veltquichum,

multa

multa eruditione & linguarum insigni peritia prædítum, ad Turcam misit pacíscendarum induciarum nomine.

Obijt huius anni mense Septemb. vel circitèr Carolus, Francisci Galliarum regis filius, quem Cæsar vel generum, vel affinem habiturus videbatur. Fuit is iuuenis ætate florenti, & maximæ spei, plerisque etiàm non mediocritèr charus: sed vt suo exemplo albæ gallinæ filios ad contemnenda fortunæ ludibria excitaret, in ipso iuuentutis flore repentè sublatus est. *Carolus Francisci filius moritur.*

Luterus postquàm cognouit Henricum Brunsuicensem principem captum teneri à Lantgrauio, scriptum euulgat ad Electorem Saxonię & Lantgrauium, quo illos dehortatur, nè captiuum dimittant. Ait eum à Deo castigatum, nec posse absolui, nisì veram agat pœnitentiam, & ritè satisfaciat. Hoc loco aliquid valet pœnitentia & satisfactio, quam adeò irrident isti Euangelici. Multa alia in eo libello habet, quibus se egregiè ridendum propinat omnibus cordatis: sed superfluò hìc commemorantur, quòd mundus iste videtur velle in errores induci, & sua perditione lætari. Sleidanus, vt antè dixi, etiàm prophetiæ spiritum tribuit Lutero, licèt homo Sacramentarius, à Lutero in re sacramentaria non parùm dissenserit. Et quídni propheta vocetur Luterus, qui etiàm tertius Elias à suis dictus est? Habent etiàm Turcæ magnum prophetam suum Mahometh. *Luterus non vult dimitti Brunsuicensem.*

ANNO 1546. Protestantes conuentus egêre Francofurti mense Ianuario. Deliberatum ibì est de concilio Tridētino, de prorogando fœdere, de sumptibus belli Brunsuicensis, de non deserendo Coloniensi Archiepiscopo, qui contra Pontificis & Cæsaris mandatum religionē mutârat. Eius legati in hoc conuentu questi sunt de iniurijs Cleri, vt ipsi dicebant, & de citationibus atque mandatis Pontificis & Cæsaris. Eò iam res in Germania reciderat, vt de summis Magistratibus liceret querelas deferre ad paucos Imperii principes, qui etiàm dicerent se non defuturos Coloniensi Archiepiscopo, si qua vis ei fieret. *Cōuentus Protestātiū Francofurti.*

Hoc tempore in Palatinatu Rheni Luterismus introducitur, & Protestantes missa legatione, tam egregij facinoris nomine Principi Palatino gratulantur. Putabant enim Euangelij lucem in eas regiones *Luterismus in Palatinatu.*

nes inuehi, in quas Luteri Euangelium plusquàm Cimmerias tenebras inuexisset. Hodiè in Palatinatu illo regnat Caluinismus, omnes etiam crucifixi imagines deijciuntur, vt nulla sit tanti beneficij apud homines, præsertim rudes, memoria. Si Romanus Pontifex hoc faceret, omnes eum vocarent Antichristum: nūc quandò Caluinus iubet, Euangelium Christi est. Et certè Antichristus ex locis omnibus Christi Dei memoriam abolere conabitur: Caluinus & eius symmystæ magna cum tanti laboris parte leuant. Sed benè habet, quòd multò plures interim apud barbaras noui orbis & aliarum regionum nationes eriguntur imagines, quàm in Germania & vicinis locis, nouis dogmatibus infectis, destruantur.

Posteà Caluinismus.

Colloquium Ratisbonense.

Huius anni mense Ianuario demùm inchoatum est Colloquium Ratisbonense. Melanchthon diù frustrà expectatus est. Tandèm in eius locum submittitur Georgius Maior. Ad 27. diem Ianuarij factum est sacrificium de Spiritusancto, & mox agi cœptum in curia Ratisbonensi. Iam antè dixi, Ordines Catholicos ob inchoatum Tridenti Concilium noluisse hoc Colloquium approbare: sed Cæsar videns Protestantes Concilium Tridentinum prorsùs reijcere, nè qua in parte paci conciliandæ defuisse videretur, permisit haberi colloquium, non tamen in aliquod Tridentinæ Synodi præiudicium, ad quam sciebat religionis negocium necessariò reijci oportere, sed vt paci publicæ consuleret. Præsides colloquij fuêre Mauritius Eystetensis Episcopus, & Fridericus comes Furstenbergicus. Collocutores & auditores Catholici, octo: totidèm Protestantium. Catholici primi adfuêre. In ipsius actionis initio diù laboratum est de colloquendi ratione. Volebant enim Protestantes collocutores dicta vtriusque partis omnia in scripta referri: quod cùm esset longè molestissimum, & negocio suscepto cumprimìs importunum, tamen coacti sunt Catholici morosis hominibus morem gerere, & multi temporis iacturam facere, nè aduersariorum calumniæ paterent, tanquàm qui causæ diffiderent. Hoc enim in vulgus sparsêrunt de Catholicis, cùm ipsi potiùs, vt cordatus quisque facilè animaduertit, hac scribendi importunitate diuerticula quærerent, tempusque omne nullo fructu extraherent. Quinto demùm Februarij die colloquium à Maluēda Catholico Theologo inchoatum est,

Præsides Colloquij.

Collocutores.

Inchoatur Colloquium.

est, qui inter cætera, suo & sociorum Catholicorum nomine testatus est, si quid ab ipsis in hoc congressu fortassis dictum fuerit, quod sacris scripturis, aut Apostolicis traditionibus, aut Ecclesiæ Catholicæ decretis aduersetur, id se pro irrito & non dicto velle haberi: deindè, vt quæ inter partes conuenta fortassè vel constituta fuerint, ea non alitèr valeant, quàm in congressu familiari, nec vllam vim habeāt definitionis, aut placiti, aut determinationis. Hoc quidem sapientèr Catholici, nè Synodo Tridentinæ præiudicâsse viderentur. Protulit deindè Maluenda Confessionem Augustanam, Cæsari anno 1530. Augustæ exhibitam, cum eius Apologia, cuius vtriusque architectus fuerat Melanchthon: percontatusq; est ex Protestantibus, num in eius sententia permanerent, scripta verò alia quæcunque, etiàm sua ipsorum, illi contraria damnarent. Bucerus, qui primas apud Protestantes obtinebat, primò quidē hîc hærere cœpit, sed demùm respondet, se damnare scripta contraria, proprio se ense iugulans, & suos paritèr symmystas damnans, qui ab ea Confessione in plerisque vsqueadeò defecerūt, vt hoc nomine inter se Luteri discipuli hodiè mirum in modum tumultuentur. Longum esset omnia huius Colloquij acta referre. Apparebat facilè in Bucero & eius socijs quædam animorū acerbitas & amaritudo, quæ identidem verbis exprimebatur & moribus: cùm Catholici se vbiquè placidos & commodos exhiberent, ac propemodùm vltrà quàm oporteret, morosis hominibus in agendi ratione concederēt. Multis enim modis hoc captabat Bucerus cum suis, vt occasionem haberent à Colloquio discedendi: sed ità, vt eius intermissi culpa omnis in Catholicis hærere videretur. Vicesimoprimo die Februarij Maluenda extemporali disputatione ad eas absurditates adegit Bucerum, vt in illo tot doctorum virorum consessu nō puduerit eum affirmare, Eum qui mortali peccato tenetur, fidem Catholicam amittere, non credere Deum trinum & vnum esse, neque Christum esse filium Dei, neque redemptorem humani generis, neque natum, neque crucifixum, nec rediuiuum &c. Omnia peccata esse incredulitatis, nullum imbecillitatis vel ignorantiæ, sed omnia ex malitia & contra conscientiam committi. Eò enim impudentiæ adigit id genus homines obstinata animi elatio, vt mâlint quantunuìs impias & absurdas opiniones pertinacitèr tueri, quàm se victos videri. Et

Bucerus se & suos damnat.

Buceri absurdissimæ assertiones.

interim spargebatur longè lateque rumor, idque contra fidem secreti, Catholicos victos à Protestātibus, & Maluendam à Bucero in summas adactum angustias. Quid facias hoc hominum genere? Nimirùm ab ijs nobis expectandum est studium Ecclesiæ reformandæ, & hominum saluti consulendi, quos adeò nullius pudet mendacij & calumniæ.

Rumor cō mētitius.

Vicesimaquinta Februarij venerunt literæ à Cæsare, quibus Colloquij habēdi forma præscribebatur: (volebant enim præsides certiùs cognoscere eius hac in re voluntatem) Bucerus cum suis eam formam non probauit. Denique, nè sim longior, ex multis verborū ambagibus aliud nihil intelligi potuit, quàm eos Cæsareæ Maiestati ità obtemperaturos esse, si omnia quæ vellēt, ipsi statuerent de Colloquio, & Cæsari etiàm atq; Catholicis leges ferrent. Nec adduci potuerunt, vt Cæsaris voluntati morem gererent, ea, quam diximus, forma amplectenda: sed non diù pòst ità se clanculò subduxerunt, ac propemodùm ex oppido eiecerunt, vt non tam profectionem quàm fugam adornâsse viderētur, magno quidem Præsidum dolore, quibus iam Iulius Pflūg Numburgensis antistes, ex voluntate Cæsaris adiunctus erat, qui indignitate moti, illos quidem retinere conati sunt, sed frustrà: Porrò scripto edito Præsides ijdem satìs declarârunt, per ipsos minimè stetisse, quò minùs & Cæsaris & ordinū Imperij expectationi satisfieret, cùm præsertìm ipsorum Protestantium Collocutorum consensu ad Imperatorem scripsissent, & eius responsum in dies expectarēt. Ità demùm etiàm hac vice res ipsa probauit, nō esse in eiusmodi Colloquijs expeditam & certam pacis componendæ rationem, maximè cùm religionis negocium omninò maturiori & augustiori deliberatione tractandum sit, nec in paucorum hominum priuato tractatu ponendum: tum quoquè ea sit sectariorum peruicacia, vt vinci quidem facilè possint, sed nec victi vnquàm cedere velint, nec victi videri.

Euangelici è Colloquio se subducūt.

Intereà Tridenti patres Concilium inchoant. Legatos eò miserat Pontifex Iohannem Mariam Montanum, Marcellum Ceruinum, & Reginaldum Polū Cardinales: sed cùm rari aduenirent, aliquandiù parùm admodùm constitui potuit.

Cōcilium Tridenti inchoatur

Tristissimum autem sub ipso Ratisbonensi Colloquio ad Protestātes nuncium allatum est de obitu sanctissimi patris sui Luteri. Is litis cuiusdam componendæ

Obitus Luteri.

dæ cauſa ab illuſtribus Mansfeldenſibus comitibus Iſlebium, quæ fuit illi patria, honorificè euocatus, eò venit cum pompa, tribus ſtipatus filijs, ex præclaro monachi & monachæ concubitu procreatis. Obuiàm illi miſſi ſunt 113. equites honoris cauſa Itaq; die 17. Februarij, cùm lautè & ſplēdidè cœnatus eſſet, & facetijs ſuo more hilaritèr luſiſſet, eadē nocte ſublatus eſt è medio. Eius obitus non eodem modo à Catholicis & Euangelicis id tēporis referebatur. Iònas Cocus, qui ſe Iuſtum Ionam vocat, eius morti interfuit: ſed ità eam deſcribit, vt apud cordatos maiori eum contumelia quàm laude affeciſſe videatur. Inter alia ſcribit eum ipſi Ionæ & Cœlio & alijs circunſtantibus dixiſſe, Orate pro Domino noſtro Deo, & eius Euangelio, vt ei benè ſuccedat, quia Concilium Tridenti & abominabilis Papa grauitèr ei aduerſantur. Hæc fuit egregia morituri hominis pœnitentia. Sed cur tantoperè metuebat Domino Deo, & ſuo potiùs quàm Dei Euangelio, cùm prophetare non dubitârit, *Ridicula Luteri oratio.*

Peſtis eram viuus, moriens tua mors ero Papa?

Quid verò dictura eſt poſteritas, cùm hæc legerit? Hoccine eſt, ad illud tremendum Chriſti tribunal ſeſe præparare? Scilicèt moriente Lutero Pontifex mortuus eſt. Eius quoquè precationē ſupremam recitant in hęc verba: *Pater mi cæleſtis, Deus & Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, Deus totius conſolationis, gratias tibi ago, quòd mihi dilectum filium tuum Chriſtum reuelâſti: in quem credo, quem prædicaui & confeſſus ſum, quem amaui & laudaui: quem abominabilis Papa & omnes impij vituperant, perſequuntur & blaſphemant.* Et ſic ille mortuus eſt. O verè mortem expaueſcendam & horrendam, ità obſtinato in Pontificem & Catholicos odio exhalare ſpiritum, atque ſic proficiſci ad illum æquiſſimum iudicem. Quàm verò immanis illa calumnia eſt, quòd ait Pontificem, quem vocat abominabilem, & impios omnes, quo nomine vult Catholicos intelligi, vituperare, perſequi & blaſphemare Chriſtum? O ſi miſer ille ſeipſum cognouiſſet, certè illa extrema hora palàm faſſus eſſet ſe longè omnium atrociſſimè & immaniſſimè vituperâſſe, perſecutum eſſe, & blaſphemâſſe Chriſtum, cui vnus ipſe ſuis impijs dogmatis tot abſtulit animas, vt ſinè horrore & ſtupore nec dici queat. Et tamen *Precatio ſuprema Luteri.*

dicit

dicit se amâsse & laudâsse Christum. Hoc ergò erat de tanta impietate non solùm nihil angi animo, sed gloriari etiàm. Cadauer eius stanneo inclusum loculo, cum multa equitum & peditũ turba & pompa ingenti Vuittenbergam non sinè multorum lachrymis perductum est. Ille quidem sic mortuus est, sed post se in multis Europæ amplissimis regnis & prouincijs supremam ferè reliquit vastitatem, religione miserabilitèr confusa & perturbata, innumeris euersis Ecclesijs, destructis monasterijs, omnibus pijs abrogatis cæremonijs & ritibus Ecclesiasticis, sacramentis horrendum in modum profligatis, vt ad Mahometanam constituendam impietatem parùm aut nihil superesse videatur: & certè quibusdam in locis, vbi eius regnat Euangelium, homines in atheismum atque etiàm ethnicismum ferè prolabũtur. Eos nobis fructus affatìm produxit miser ille, & mortalium omnium longè infelicissimus, qui vtinàm nunquàm natus fuisset, aut certè solus perijsset. Nullum quidem vnquàm miraculum edidit, quãquàm miracula omnia facilè vincit, quòd monachus apostata, incesto monachæ concubitu totiès pollutus, tot iam olìm ante mille annos damnatarum hæresum instaurator, tot flagitijs coopertus, homo importunissimus, audacissimus, maledicentissimus, qui nulli omninò parceret, omnia sursùm deorsùm misceret, tantam sibi apud cæcos & miseros mortales existimationem conciliare potuit, vt non alio quàm apostoli & tertij Eliç loco haberetur. Conatus est quidem aliquandò dæmonem expellere, sed frustrà. Id in Lectoris gratiam huc breuitèr adscribam. Anno 1545. puella quædam dæmoniaca è Misnia adducta est Vuittẽbergam ad Luterum, ceu tertium Eliam, ea spe, quòd Luterus dæmonem esset eiecturus. Ille quidem, vtpotè malè sibi cõscius, principiò valdè se difficilem præbuit, tamen tandèm iussit puellam in sacrarium parochianæ Ecclesiæ introduci. Ibì suis quibusdã Lutericis exorcismis adiurat dæmonem, sed dæmon eius exorcismos irridet. Tum verò Luterus mirè angi, discruciari, & è sacrarij ostio se velle prorumpere. At malus dæmon adeò obstruxit ostium, vt neque foris, neque intùs reserari potuerit. Ea res etiàm in maiores illum miserum angustias adduxit, iamque per fenestras erumpere conabatur, sed conatus eius cancelli ferrei retardabant. Deniquè securi ferrea per cancellos immissa ostium perfringi oportuit, vt Lutero pateret exitus.

Miraculũ Luteri insigne.

Luterus dæmonem vult expellere, sed frustrà.

exitus. Faxit Dominus Deus noster, vt ad sanitatem redeant, qui eius hominis, nulla vitæ sanctimonia, nulla miraculorum efficacia suffulti, infaustum Euangelium magno totius Europæ malo complexi sunt.

Nôrunt omnes, quàm ille infelix atrocitèr oppugnârit peregrinationes religionis causa susceptas, & inuocationem Sanctorum, adeò vt etiàm virginē matrem non plùs sibi præstare posse precibus suis, quàm quempiam vicinum suum, dicere non dubitârit. At multò rectiùs fecissent, qui puellam hanc ad eum adduxerunt, si pro ea beatissimæ Virginis Mariȩ suffragia apud Deum implorâssent, quam certum est hodieque multa prȩstare beneficia ipsam piè inuocantibus. Et vt pietas cōfirmetur, atque impietas pudefiat, adscribam hîc nōnulla ex Thoma Moro, qui aliquandò fuit Angliæ Cancellarius, Vir incomparabili ingenio, magna doctrina, & tandem celebri martyrio illustris: sed adscribam verbis meis. Nam ille quidem hæc Anglicè scripsit, quæ alius Vir Doctus posteà reddidit Latinè. Ait se nonnulla posse suæ ætatis commemorare miracula, quæ ad imagines, quas solent homines pij etiā peregrè inuisere, edita sint, tam ab omni suspicione aliena, tamq́; amplis fulta testimonijs, vt qui ea velit reuocare in dubium, is non multùm ab insania abesse videri queat. Interim vnum recitat admodùm illustre, quod ante paucos annos in cuiusdam viri nobilis Rogeri Vuētunorthi aliquot proles declaratum sit diuinitùs, præcipuè autem in vnam ex filiabus eius, annorum nō ampliùs duodecim, quam malus dæmon inuâserat, & multis modis diuexârat. Erat illa iam mentis inops, delirausque procacitèr & petulantèr in Deum ipsum incurrebat, execrabaturque res quasque precibus sacratas, & quod mirum est, facilè etiàm nullo indicante à non consecratis illas internoscebat. Fiebant hæc proculdubiò illo efficiente, qui puellam occupabat. Interim verò tum sua voluntate, tum diuina admonitione permota est, vt ad S. Mariæ Ippisuuitchij (est hoc Angliæ oppidum) accederet. In illo autem itinere quæ id temporis alibì dicerentur & fierent, citra mendacium edicere potuit, multaque rapta in ecstasin rara & sublimia promebat, licèt ipsa eorum rudis esset & imperita, vt etiàm viri doctissimi non mediocritèr admirarentur talia ab illa dici posse. Vbì porrò ad locum ventum est, erat ibì imago beatissimæ virginis Mariæ. Coram ea dum illa puella sistitur, aderant

Prolog. lib. 1. cap. 16.

per-

perplures ſplendidi ac nobiles viri, & eccè ab illo tetro ſpiritu horrendum in modum dilaniatur, facies & oculi terribilem in ſpeciem transformantur, os contorquetur & diſtenditur, oculi in maxillas prominent, vt ſinè horrore nemo eam poſſet intueri. Aderant & aliæ perſonæ, in quas, permittente Deo, improbus ſatan mirabilitèr ſæuiebat. Atquì mox omnes illæ vnà cum puella perfectæ ſunt redditæ ſanitati. Huic tanto ſpectaculo aderant parentes puellæ, homines & ordinis ampliſſimi, nempe equeſtris, & rebus locupletes: aderāt & alij permulti magnæ dignitatis, prudentiæ & experientiæ. Aberat verò omnis fingēdi vel ratio vel ſuſpicio, tum quòd puella tenera eſſet ætate, tum quòd rei ipſius immanitas & horrēda ſpecies omnē excluderet ſimulationem. Cernens autem puella ſe liberatam, licèt pater obluctaretur, mundo huic ilicò nūcium remiſit, & in cœnobio benè inſtituto ſanctarum virginum religionem profeſſa monaſticam, & piè & ſanctè vixit. Hæc ferè Morus, cuius tāta eſt authoritas & integritas, vt bona fide rem totam ab eo relatam eſſe nemo niſi improbus dubitare queat. Luterus proculdubiò cum ſuo grege hìc exclamaret rem eſſe commentitiam, quemadmodùm Brentius nō veretur ſcribere, quòd Iulianus apoſtata in magno poſitus metu, nè à dæmonibus diſcerperetur, licèt iam Chriſti religionem abiuràſſet, tamen crucis expreſſo ſigno illos à ſe fugârit, id nō factum crucis ſigno, ſed dæmonis ſimulatione ad cōfirmandam ſuperſtitionem & magiam: nec enim magìs ad pietatem facere digitis crucem formare, quàm ſi manibus in aëre circulum deſcripſeris: quæ ſunt verba digna tali viro, qualis eſt Brentius, hoc eſt, impuro hæretico. Sed nos iſtorū hominum verbis prorsùs nihil moueri debemus, præſertìm cùm huius rei tot illuſtres fuerint ſpectatores, & teſtes omni exceptione maiores. Mihi hoc miraculum commodè hoc loco inſeri videtur, vt Catholicus lector videat non deeſſe hodieq; miraculorum etiàm inſignium editionem in Eccleſia Catholica: porrò de iſtis prodigioſis noui Euangelij buccinatoribus rectè dici poſſe, eos nec claudicantem canem, nec cæcutientem equum vnquàm curare potuiſſe: quāquàm vt miſeri homines intelligerent, quale portentum in infauſtis Luteri dogmatis complectendis ſequerentur, memorabili id portento præpotens Deus teſtatum voluit efficere, quandò biennio poſt illud Vuormatiæ à Carolo V. &

Miraculū inſigne.

Brentius contra Petrū Sotū.

Imperij ordinibus contra Luterum promulgatum edictum, ad fines Vuittenbergæ vitulum caluo capite & cucullatum, stupendo illo quidem, sed cumprimis accommodato ostento vacca peperit. Fertur autem Luterus etiàm mortuum quandoquè quibusdam immurmurationibus excitare voluisse, Vilhelmum illum Nesenum in Albi submersum, sed accidit illi quod Persius ait: Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus.

Hoc anno Carolus Cæsar Traiecti habuit Conuentus aurei velleris, & Italiæ, Hispaniæ, Germaniæ, Flandriæ principum aliquot noua electione illud auxit sodalitium. Indè Ratisbonam ad Comitia iturus cùm Traiectum superius venisset, Legati aliquot Principum & ciuitatum Germaniȩ occurrunt, vt certiùs cognoscerent de fama, qua iam vulgatum erat, Cæsarem militem conscribere. Sed eodem quoquè tempore rumor erat, Protestantes nescio quid moliri in Cæsarem, sua habere conuenticula, & id genus alia, quæ non immeritò Cæsarem ad arma paranda mouere potuissent. Vbì autem viderunt legati, Cæsarem nullum circa se insolitatum habere militum præsidium, meliùs sperare cœperunt, itaque discedunt. Erant cum Cæsare custodiæ causa equites cataphracti quingenti. Vbì Spiram venit, Palatinus cum vxore Cæsaris nepte eum adijt, venit etiàm eò Lantgrauius Hessiæ: atque vterque non diù pòst discessit, quòd Cæsar non vsquequaquè votis illorum respondere videretur. *Conuentus aurei velleris.*

Dum Ratisbonæ Comitia aguntur, quò iam Cæsar peruenerat, Ferdinandus rex duas filias suas elocat, Annam Alberto Bauariæ, Mariam Guilelmo Cliuensium Principi. Interim Cæsar ad se tribunos & centuriones aliquot clàm euocat Ratisbonam, neque id latuit Protestantes, qui omnia accuratissimè explorarent. Itaque Cæsarem adeunt, scire cupiunt, cui bellum facturus sit, se quidem paratos imperata facere. Cæsar non negat aliquot se cohortes conscribere in quosdam refractarios & rebelles, quos edomare constituerit: qui ipsi auxilio sint, illis se benignum & clementem dominum fore, cæteros non alio quàm hostium loco habiturum. His auditis, Legati domũ proficiscuntur. Hoc belli Germanici inter alia quoddam fuit initium: Cȩsar diù multa dissimulârat, sed pactis cum Turca inducijs, pace quoquè cum Gallo & Anglo confecta, non putauit sibi vlteriùs dissimulandum, præsertìm cùm vir prudentissimus *Ferdinandus elocat duas filias*

ſimus non ignoráſſe videatur, quid pleríque molirētur. Erant per id tempus Luteranorum ſiue Proteſtantium magnę vires, porrò Cæſaris exiguę copiæ, & magna gerendi belli in ipſo initio impedimenta ac difficultates, præſertìm quòd Cæſaris conſilia etiàm ab amicis ad hoſtes perferri dicerētur. Auguſtani omnium primi ad arma concurrunt, ea tamen moderatione, vt Cæſareanos vrbe non arceant, quò minùs ad bellum neceſſaria comparare queant. Venerunt autem ad Cæſarem Germanorum peditum cohortes quinquaginta: ex Pannonia Hiſpanorum duo millia expectabātur & octingenti, è Gallia Ciſalpina eiuſdem gentis tria millia. Equitum ad nouem millia conſcribi iuſſa ſunt, ſed locis valdè diuerſis, quod Cæſari magno incommodo fuit. Proteſtantes interìm ex Auguſta & Vlma & ditione Vuirtenbergica Cluſam properant, vt Italos à Pontifice miſſos excludant. His Proteſtantium copijs præerat Sebaſtianus Schertelus vir militaris. Itaque Cluſa arx munitiſſima deditione capta eſt. ſunt qui proditione factum putent. Indè Oenipontem petunt, ſed nihil efficiunt. Abeunt igitur, præſidio impoſito Cluſæ & Fieſſæ, quæ duæ omninò viæ erant, quibuś ex Italia in Germaniam veniretur. Si Schertelus cum ſuis copijs rectà petijſſet Ratisbonam, vbi Cæſar tum erat, rebus omnibus imparatiſſimis, meliùs ſuorum rebus conſuluiſſet. Sed eo conſilio Deus illos tum priuauit. Fuit hic primus illorum error.

Copiæ Cæſaris. *Proteſtãtes obtinēt Cluſam.* *Item Fieſſam.* *Primus error Proteſtantiũ.*

Dum hæc geruntur, Saxo & Heſſus ſcribunt Cæſari literas, quibus ſe teſtantur in officio permāſuros, aut ſi quas iniurias intulerint, de illis velle ſatisfacere, ſi lege agere ſinantur. Cæſar illis nihil reſpōdit, quippe qui ſciret eorum exercitum omnem in vnum locum conduci. Nec diù pòſt omnes eorum copiæ Danouertum cum Saxone & Lantgrauio peruenêre. Erant peditum ad octoginta, equitum ad decem millia: porrò tormenta bellica 130. Cæſar tum admodùm immunitus fuit. Atq; hìc quoquè ſummam rei benè gerendæ occaſionē Proteſtantes amisêre, dum non vident, quàm facilè Cæſarem vel è tota Germania excludere potuiſſent, ſi cum omnibus copijs rectà Ratisbonam contendiſſent. Non eſt igitur dubium, quin à Cæſare ſteterit Deus. Et hic eorum ſecundus eſt error.

Copiæ ingẽtes Proteſtantiũ. *Secundus error.*

Interìm Ferdinãdus rex Pragam peruenit, cũ Mauritio Saxone acturus de bello in Electorē Saxoniæ concitan-

citando. Fuerant Mauritio cum Electore continentes inimicitiæ, sed eæ pauloantè sopitę erant. At postquàm Cæsar proscripsit Electorem Saxoniæ & Lantgrauium, Mauritius inimicitias repetit, & cum Ferdinando rege coniunctus, Saxonis ditiones vastare instituit. Porrò verò Saxo & Lantgrauius puerum cum æneatore ad Cæsarem in castra mittunt, qui epistolam perferunt ad teli amentum deligatam. Hic vetus Germanorum mos est belli denunciandi. Videbantur illi digni esse supplicio, sed incolumes dimissi sunt cum tabulis proscriptionis, nullis prætereà literis alijs additis. Cæsar quidem eorum epistolam nec inspicere voluit. Sub idem tempus veniunt ad Cæsarem à Pōtifice peditum circitèr decem millia, equites leuioris armaturæ septingenti. His alij ducenti equites à Cosmo Medice Florētino Principe, & centum à Ferrariensi duce missi accesserunt. Venerunt & Hispani, præstanti virtute & veterani omnes. Erant iam cum Cæsare 16. millia Germanorum peditum, Italorum decem, Hispanorum circitèr octo, equites hastati mille sexcenti: & præter hos alij, ità vt in summa essent bis mille cataphracti, & mille leuioris armaturæ, omnes verò copiæ præsertim peditum, longè selectissimæ: nec tamen aderant, quæ in Belgio à Burano conscribebantur. Cum hoc exercitu & trigintasex tormentis æneis Cæsar ad hostem contendit, qui tum circa Ingolstadium statiua habebat. At Saxo cum Lantgrauio Ratisbonam iter intendit prudentèr quidem, sed serò. Cæsar enim mox Ratisbonam subsidia equitum & peditum mittit. Itaque Ingolstadium Protestantes reuertuntur, quò se etiàm Cæsar contulit. Non defuisset tum Protestantibus occasio rei benè gerendæ, si totis viribus Cæsarem oppugnâssent, aut illius ad Ingolstadium iter anteuertissent: atquì certè non in multitudine exercitûs, sed in Numinis fauore certa est belli victoria. Igitur Cæsar Ingolstadium præoccupat, & oppottuno loco castra metatur. Loci natura hæc erat: Sinistrum latus ripa fluminis & loca palustria tuebantur: à tergo quæ erant, oppidum ipsum tuta ab hostibus reddebat: à dextra & à fronte, aperta planities, sed leuitèr fastigiata. Ab hac vtraque parte Princeps Albanus, quem Cæsar eius belli summum Imperatorem esse voluit, incredibili celeritate transuersam fossam & vallum perduxit. Non diù pòst vtraque & Cæsaris & hostium castra ea propinquitate inter se coniuncta sunt, vt tormento-

Protestātes bellū denunciāt Cæsari.

Copiæ auxiliares Pontificis.

Cæsaris castra ad Ingolstadium.

rum pilis contingi possent. Ibi Cæsar equo vectus suos obequitabat, nè quicquam pilarum densos imbres reformidarent adhortans, & vt præsenti animo, pristinæ virtutis & secundissimorũ præliorum memores, hostis impetum ferant, locum quisque suum strenuè tueatur. Quæ Cæsaris oratio & præsentia dici vix queat, quãtum alacritatis & bonæ spei militi attulerit. Atqui hostes ex alia parte horrendum in modum tormenta displodunt, & pilarum imbribus vallum & acies Cæsareanas complent: sed paucos admodùm, Deo suum Cæsarem efficacissimè protegente, lædunt. Cæsaris agmen sæpissimè traiectum est, atq; circa eumipsum tam densæ volitabant pilæ, vt in maximo discrimine versaretur. Accidit quãdoquè, vt globus directò in illum eiaculatus, ità propè ad pedes eius decideret, vt præsentissimum illi immineret periculum, si vel leuitèr resultâsset, & non præpotẽtis Dei iussu eodem loco defossus & immersus hæsisset. Sæuissima illa tormẽtorum tempestate, quæ octo ampliùs horis cælum commouit & vndas, in ea Cęsaris acie vnus ex stipatoribus peremptus est, equi duo, & signum militare vnum discerptum: nullum aliud grauius damnũ datum, singulari proculdubiò beneficio Dei, qui seruat sperantes in se. Fuit autem in Cæsareanis hoc eximiæ constantiæ & inuicti animi haud obscurum argumentum, quòd nullus suum visus est locum deserere, licèt nongentis hostiũ globis terribilitèr eo vno die peterentur. Alio die rursùs ad tormentorum crebriora, quàm priùs, tonitrua hostes redeunt. Cęsar ad suos alacritèr accurrit, eorum animos mirificè confirmat, contemptis periculis, à quibus plerunquè nõ longè aberat. Quàm fuerint hostes in displodendis tormẽtis pertinaces & crebri, vel indè constare potest, quòd prætèr alios qui vel in castra non inciderint, vel reperiri non potuerint, mille nongenti & ampliùs globi reperti sunt.

Cæsar hortatur suos

Cæsaris discrimẽ.

Constantia Cæsareanorũ.

1900. pilæ in castra Cæsaris coniecta.

Cùm autem Cæsar illorum castris in dies propiùs suas munitiones coniungeret, multisq; illi quotidiè incommodis afficerẽtur, non sinè magno dedecore eo loco decedunt, cùm anteà comminati essent, se Cæsarem breuì è tota Germania exacturos.

Per hoc tempus Comes Buranus suas copias, quas Cæsari in Belgio coëgerat, Rhenum mirabili industria ac solertia inuitis hostibus traducit. Ad Francofurtum posteà cum illis leuiori commisso prælio, non paucos occidit, reliquis vsqueadeò perterritis & properè in fugam

gam

gam ruentibus, vt non priùs fuga desisterent, quàm in oppidum peruenissent. Cæsar Buranũ admonet, vt iter cautè instituat: hostes à se discessisse, atq; ad ipsum properare. Progressi verò hostes, ad Danouertum castra locant, & Lantgrauius rei frumentariæ consulturus, Laugingam Bauariç oppidum, deditione facta, in fidem accipit, atque indè Danouertum redit. Buranus breui posteà cum suis copijs, quæ erant longè ornatissimæ, ad Cæsarem Ingolstadium incolumis peruenit. Ea re fracti sunt nonnihil Protestantium animi. Biduò pòst Cæsar Neoburgum petit, inter densissimam missilium multitudinem, quæ ab hostibus è muro iaculabantur, loci naturam & situm oppidi summo cum periculo, Albano comitatus, explorat: indè Ingolstadium redit, postridiè castra mouet, atque recta ad Neoburgum regione considet. Neoburgenses ad eum legatos mittunt, seque eius voluntati permittunt: idem faciunt tribuni & ordinum duces, qui illic præsidio relicti erãt. Id quidem Cæsari ob eius loci opportunitatem, commodissimè euenit. Cæsar hostium præsidiarios milites omnes pro sua clementia incolumes dimisit, cùm iure in eos, tanquàm qui in Principem suũ arma tulissent, animaduertere posset. Eo triduo Cęsar more militari exercitum suum recenset: repertus est equitum numerus millium circitèr nouem, peditum circirèr quadragintaquinque.

Burani copiæ ad Cæsarem veniunt.

Neoburgi deditio.

Totus Cæsaris exercitus.

Neoburgo Cæsar Vuendingum cum exercitu proficiscitur, atque aduentanti Senatus vrbem dediturus occurrit. Per hoc tempus nunciatur Cæsari, hostes cum omnibus copijs ad ipsius castra contendere, neque iam procùl abesse. Tum ille, licèt dextrum pedem podagra affligeret, equum conscendit, pedem linteo ab ephippio pensili sustentat, atque hunc in modum tota die inter suos obequitat, contemptis acerrimis podagræ doloribus: verùm hostes nebulæ beneficio vsi, quæ ea die densa admodùm fuit, iter Norlingam versùs conferebant. Cùm autem ei ab Albano nunciaretur, videri ipsi hostes ad dimicandum paratos, ille respondit: Per me non stabit, quò minùs, fauente Deo, fiat pugnandi potestas: Et mox vt erat in equo, (non enim podagra sinebat eum descendere) arma induit, & acies procedere iubet. Verùm hostes cœptum iter Norlingam versùs nihil intermittentes, Cæsareanos pugnæ auidos sua spe frustrantur. Videns autem Cæsar ad pugnam eos elici non posse, ad alia consilia cõuertitur. Mittit clàm Octa-

uium Farnesium cum Italicis copijs & Schamburgianis cohortibus, qui Danouertum vrbem ad Danubium sitam repentè occupent. Ea res prosperos habet successus, & oppidani subita Cæsareanorum irruptione perterriti, sese dedunt, non minori hostium damno, quàm Cæsaris commodo. Cæsar postera luce eò cōtendit, hostibus interim nihil se mouentibus. Altero indè die Dilingam Augustani Episcopi oppidū, sed quod tum hostium præsidio teneretur, venit. Hostes mox fugiunt ex oppido, & ciues libentissimis animis tum Cæsarē, tum Episcopum recipiunt. Indè quoquè Lauginga se dedit, licèt initio superbè respōdissent incolæ. Idem facit Gudelinga. Ità paulatim Cæsaris res crescebāt, Deo illum adiuuante.

Danouertum occupant Cæsareani.

Intereà nunciatur Cæsari, à Ferdinando & Mauritio in Saxonia rem prosperè geri, Saxones pulsos & profligatos, & magnam eius ditionis partem in vtriusque potestatem esse redactam. Hoc nuncio Cæsar exhilaratus, multa tormenta in lætitiæ signum, & vt hostes intelligerent hæc iā ad ipsum perlata, displodi iubet. Iam hyems appetebat, nec deerant, qui Cæsarem hortarentur, vt militem in hyberna reduceret, maximè quòd castra loco admodùm incommodo sita essent. Sed Cæsar commodissimo castris locandis loco reperto, eò tradúcit exercitum, cunctis vsqueadeò gratulantibus, vt eum locum castra Cęsaris appellârint. Ex eo loco vehementèr afflixit hostes, emissis longè lateq; equitibus hipposclopistis & leuioris armaturæ, qui eos à frumentatione prohiberent. Indè accidit, vt in eas rei frumentariæ angustias venerint, vt quinque continuos dies milites frumento & pane caruerint.

Saxonia à Ferdinādo & Mauritio vexatur.

Inopia frumēti apud Protestantes.

Sub his angustijs Saxo & Hessus nacti idoneum hominem, per Iohannem Brādeburgicum Electoris Brandeburgici fratrem, de pacis conditionibus cum Cæsare agere cœperūt: sed cùm Cæsar alias proponeret, quàm ipsi vellent, nihil effectum est. Dolendum quidem est, Principes illos suorum concionatorum malis consilijs eò adductos esse, vt tam se Cæsari refractarios præberent, & demùm etiàm arma contra illum capesserent, cùm rarò soleat benè cedere, si quid cōtra magistratum temerè attētetur. Et hoc quidem bello, cùm essent illorum longè auctiores quàm Cæsaris copiæ, tamen quatèr castris excedere compulsi sunt. Vbi porrò Cæsar intellexit hostium equitatum cum parte peditum in Franconiam

coniam iter habere, omnibus modis anteuertēdum putauit, nè tam opulenta illi potiti prouincia, vires iam non mediocritèr elisas redintegrarent. Itaquę licèt difficili anni tempore, tamē nihil sibi cessandum putauit, donèc Rotenburgo ciuitate imperiali potiretur. In eo itinere dedunt se illi Boffingenses, Norlingenses, Dinckelspulenses. Vbì Rotenburgenses eius sensêre aduentum, pridiè obuiàm progressi, magno studio se suaque omnia illi permittunt: neque enim illi reliquis fœderatis consenserant, neque auxilia illis vlla suppeditârant. Vbì hostes sensêre Rotenburgum à Cæsare teneri, non mediocritèr perturbantur, atque paulò pôst singuli domum reuertuntur. Lantgrauius vbì Francofurtū venit, obsecrantibus decurionibus & ciuibus, vt quid faciendum sit edoceat, respondit optimam sibi rationem videri, vt vnaquæque vulpecula suam caudam tueatur. *Rotēburgum Cæsari se permittit.* *Protestātes domū abeunt.*

Saxo quoquè, aliquot contractis dispersarum copiarum reliquijs, domum redit, & in itinere ab Ecclesiasticis magnam vim pecunię extorquet. Cæsar verò Buranum in Belgium remissurus hortatur, vt ex itinere vel ad defectionem inducat, vel ad deditionem vi adigat Francofurdienses. Ipse Cæsar cum reliquo exercitu ad fœderatas ciuitates, in quibus hostium præsidiū omne & robur positum esse non ignorabat, iter statuit conuertere. Sed tantus iam omnes terror inuaserat, vt pleręque ciuitates à fœderatis descifcerent, & ad eius amicitiam adspirarent. Rotenburgo discedens, Halam Sueuiæ insigne oppidum peruenit. Eam enim tum recèns Cæsar in fidem receperat.

Cùm illic podagræ morbo impeditus, aliquandiù hærere cogeretur, Fridericus Palatinus ad eum venit, & supplex cum multis lachrymis veniam petijt & impetrauit, licèt Cæsar principiò nonnihìl asperum se non sinè causa exhiberet. Miserat enim non paucos equites subsidio Protestantibus. Sed in Cæsare hoc fuit admiratione dignum, quòd nō tam illatæ iniuriæ, quàm beneficij quandoquè collati esset memor. *Palatinus veniā petit & impetrat.*

Eodem tempore venerunt etiàm eò Vlmenses, & tandèm admissi coram Palatino, qui ægrotanti Cæsari aderat, capite demisso & vultu mœstissimo ad Cæsaris sese pedes abijciunt, & eius clementiam implorant. Cęsar quoquè illis ignouit certis conditionibus. *Item Vlmenses.*

Deindè Cæsar Hala egressus, Hispanos & aliquot

Princeps Vuirtenbergicus Cæsari cōciliatur.

cohortes alias mittit in agrum Vuirtembergēsem, atq; mox ipse cum reliqua exercitûs parte subsequitur. Ea re cognita, Vuirtembergensis Princeps non ferēs ditionis suæ vastationem, atque animaduertens omnes vicos, omnia ædificia & oppida omnia, in Cæsaris potestatem venire, à Cæsare pacem petit, & impetrat non recusatis conditionibus, quas Cæsar præscripserat. Interim veniunt literæ à Burano ad Cæsarem de occupata Francophordia. Postridie ad eum veniunt à septem ciuitatibus fœderatis legati de deditione. Vt enim ad Cæsaris gratiam propensiùs adspirarent, eius faciebat incredibilis moderatio, qua in tāto belli maximi successu vtebatur. Iam Sueuiæ vrbes omnes in eius potestate erant: Augustani soli cūctantiùs sese dedidêre. Cæsar indè Vlmam venit, susceptus honorificentissimè & amantissimè. Fuit enim Germanorum in Cęsarem amor singularis, ità vt eum patrem blandissima voce appellarēt: quin & exteræ nationes & hostes etiàm ipsi non mediocritèr ipsi afficiebantur. Est enim ea virtutis vis, vt in suî admirationem & amorem etiàm improbos inuitet. Augustani Cæsaris exercitu aduentante, ad Cæsarē legatos mittunt, sed ijs cōditionibus propositis, quas Cæsar nollet, vacui recedunt. Indè re deliberata, & quòd Schertelus, vir militaris & audax, ex vrbe spōtè excessisset, ad Cæsarem redeunt, veniam suppliciter petūt, & à clementissimo Principe impetrant, adeò vt mitissima consuetudine sua dextram singulorum appræhenderet, quo honore etiàm alias ciuitates affecerat. Postremò etiàm Argentoratenses fide publica ad eum veniunt, & se in pristinam clientelam restituunt. Hic nimirùm fuit prioris belli Germanici, contra Imperatorem temerè suscepti, euentus, ad quod Imperij Ordines impulerunt impuri apostatæ & seditiosi ecclesiastæ, qui salua Cæsaris amplissima authoritate, res suas saluas esse non posse facilè peruidebant. Ex ipsis autem atrocissimis religionis & dogmatum diffidijs, quæ inter illos vigent, haud obscurè potest animaduerti, non magnoperè illis curæ esse Reipublicę & Christianorum salutem, sed vt suis priuatis rebus consulant, quantunuis interim sursùm deorsùm moueantur omnia. Ipse quidem Luterus in libello, quem nō diù ante obitum suum ad Saxoniæ principem & Lantgrauium scripsit, ad hoc Germaniæ bellū classicum canit, dum inter cætera ait, Quisquis arma nō corripit dum potest, is non vtitur rebus à Deo collatis. Quid

Francofurtum occupatum.

Germanorum amor in Cæsarē.

Augustani redeūt in gratiā.

Item Argentoratenses.

Quid verò hoc est aliud, quàm subditos in suos magistratus concitare?

Hoc anno pax inter Gallos & Anglos conciliata est ea conditione, vt certa pecuniæ summa Anglis intra octauum annum numeretur: ea persoluta, Bolonia ad Gallos pertineat, sed interim ab Anglis retineatur. Eam pacem, ob diuturna bella & alias calamitates, ingens annonæ caritas apud Gallos secuta est. *Pax inter Gallos & Anglos.*

Mechliniæ in Brabantia accidit clades memorabilis 8. Idus Augusti. Fulmen incidit in portam Arenariam, in qua asseruabatur pulueris tormentarij immensa vis, quæ illo cælitùs lapso igne inflammata, tam horrendum edidit fragorem & tonitruum, vt pleriq; mortales putarent supremum adesse mūdi diem. Fuit id reuerà spectaculum horroris & terroris plenissimū. Momēto temporis porta illa mirabilitèr dissipatur, & non modò turris, sed etiàm vicinorum murorū fundamenta reuelluntur, & longè latequè per aëra iactantur: fossarum aquæ vi tanti ardoris exiccantur. Multi homines partìm extincti, partìm grauitèr saucij reperti sunt. Ludebant quidam chartis in caupona, sed subitò oppressi pereunt: materfamiliâs domûs sola euasit incolumis, quòd magno suo commodo in cellarium descenderat, ceruisiam allatura. Quidam post triduum è specu progressus, sciscitabatur num mundus adhuc subsisteret. *Incēdium Mechliniæ*

Saxoniæ princeps Elector, vbì percepit Ferdinandum & Mauritium ipsius vastare ditiones, nec à Cæsare ea, qua vellet, conditione pax obtineri posset, copias dispersas partìm colligit, atque in itinere, vt suprà attigimus, magnam pecuniæ vim, præcipuè ab Ecclesiasticis extorquet: Gemundam Sueuiæ oppidum oppugnat, ciues se dedentes pecunia mulctat, à Francophordiēsibus nouem aureorum millia accipit, à Moguntino millia quadraginta exigit, Fuldensem abbatem & alios quosdam Catholicos eodem modo tractat, licèt esset à Cæsare proscriptus *Saxo extorquet pecuniā.*

ANNO 1547. die 18. Ianuarij Saxo Lipsiam Mauritij principis oppidum grauissimè oppugnat, sed re infecta discedere compellitur, quòd vrbs fortissimè defenderetur. Crebris tormentorum ictibus fœdissimè vrbs dilacerata fuit atque deformata. Indè profectus, amissa per Thuringiam & Misniam, licèt diffici- *Oppugnat Lipsiam.*

li anni tempore, recuperat, quinetiàm Mauritij oppida capit, præter Lipsiam & Dresdam, multa quoquè alia ad se traducit, sed non diù occupaturus.

Hermannus Episc. loco mouetur.

Per hoc tempus Hermannus Coloniensis Archiepiscopus, cùm nulla posset ratione à sententia inuehendi in suas ditiones Luterismi deduci, iussu Romani Pontificis & Caroli Imperatoris, loco mouetur, & ei Adolphus ex illustri & antiqua Scauuenburgensium Comitum familia subrogatur. Fuerat is aliquot annis Hermanni coadiutor, multis præclaris dotibus ornatus, & Catholicæ religioni addictissimus. Vbì autem ad eam peruenit dignitatem, mox religionem veterem tota diœcesi restituit, Bucerana commenta prorsùs aboleuit, & verum pastorem seipsa declarauit. Id quidem maturè accidit præclarissimæ diœcesi, quæ iam multis locis ità erat nouis dogmatis infecta, vt difficilis omninò curatio videretur, nisì Deus manum apposuisset suam. eiusdem autem Hermanni frater Fridericus Bonnensi præpositura exuitur, eaque clarissimo viro Iohanni Groppero, præter omnem eius expectationem, cōfertur. Eius viri pro tuenda apud Coloniam Agrippinam & totam Coloniensem diœcesin Catholica religione suscepti labores, vsqueadeò eum celebrem reddiderūt, vt Pontifex Paulus IIII. eum in Cardinalium ampliss. senatum cooptârit. Fuit admirabili eloquentia, rara eruditione, animo imperterritus, nocte & die scripturæ sacræ & sanctissimorum patrum lectioni incubans, atque à fœdissimo concubinatu, quo se plerique ex Clero tui pitèr dehonestant, vsqueadeò abhorrens, vt cùm quodam die domum reuersus, famulā inuenisset lectum ipsius sternentem, vehementissimè commotus, famulam repentè è cubiculo exigeret, & lectū è fenestra cubiculi projiceret, hoc ipso sanè egregium animi sui erga continentiam zelum & ardorem præclarè declarans. Quod idcircò commemorare volui, vt tanti viri exemplo permoueantur Ecclesiastici, & carnis petulantiam victûs parsimonia, sacræ lectionis & feruentium precum assiduitate, vigilijs opportunis, mulierum vitanda consuetudine, & id genus alijs pietatis studijs edoment, desinantque aduersùm se prouocare iram præpotentis Dei, atque procacibus hæreticis veterem eandemq; Catholicam religionem lacerandi ac proscindendi præbere occasionem.

Vetus religio restituitur.

Iohannes Gropperus.

Exemplū continentiæ.

Anglia

Sub Ianuarij finem Henricus Angliæ rex, anno 38. regni

regni ſui, vita excedit. Is Pontificem quidem Romanum ferre non potuit, quòd repulſam apud illum paſſus eſſet in approbando Annæ Boleniæ coniugio, ſed tamen religionem veterem in pleriſque retinuit. Succeſſit ei Edouardus filius, nouem annorum puer, ſub quo paulò pòſt Zuinglianiſmus in eo regno ſatus eſt. Proteſtantes ad regem Henricum legatos miſerant, qui ab eo contra Cæſarem auxilia peterent, ſed id fruſtrà fuit. *regis obitus.*

Non longo interuallo, nempè pridiè Calendas Aprilis, Franciſcus Galliarum rex in arce Rambuletana moritur, quem itidèm Proteſtantes de ſuppetijs ferendis ſolicitârant. Obijt anno ætatis 54. Rex per omnia Catholicus & acerrimus nouorum dogmatum perſecutor, fautor quoquè præcipuus hominum literatorum, ipſe non mediocri rerum multarum cognitione præditus, quam ſibi indè contraxerat, quòd inter edendum de varijs diſciplinis cupidiſſimè loqueretur, haberetque in eum vſum apud ſe viros doctiſſimos, qui ex Poëtarum, Hiſtoricorum, Coſmographorum atque aliorum authorum libris ſempèr aliquid in medium adferrent. Habuit quoquè in Italia & Græcia, qui veterum monumenta conquirerent, confecitque Bibliothecam optimis libris refertiſſimam, vndè nonnulli poſteà in lucem prodiêrunt. Poterat Eccleſia vel florentiſſima noſtris temporibus euadere, ſi non incidiſſet inter Carolum Cæſarem & hunc Franciſcum regem illa perpetua ferè ſimultas, quæ rebus Chriſtianis, hauddubiè propter peccata noſtra, magnam attulit calamitatem, præſertìm quòd interìm Turcarum auctæ ſunt vires, Chriſtianorum imminutæ, & portentoſæ hæreſes mirum in modum increuerunt, certatìm aliæ ſuper alias ab inferis in orbem noſtrum reuocatæ ab importunis ingenijs. Regi Franciſco in regno ſucceſſit Henricus filius, anno ætatis ſuæ viceſimooctauo, qui mox Annam Momorantium Coneſtablium, quem Latinè Magiſtrum equitum dicimus, in priſtinam dignitatem, qua iam totos ferè annos ſex caruerat, reſtituit: porrò quoſdam alios magnos viros loco mouit. Horum duorum potentiſſimorum Galliæ & Angliæ regum obitus nõ mediocritèr afflixit Proteſtantes, qui ſe ſperârant ab illis contra Cæſarem ſubſidia habituros. *Franciſci regis mors* *Bibliotheca Franciſci regis.*

Cæſar cùm adhùc eſſet Vlmę, & ex Ferdinandi fratris literis certior fieret de ijs, quæ ab Saxone principe gererentur, & vt is Boëmos ſolicitaret, vulgus ad ſe alliceret, *Cæſar bellum Sa-*

xonicum meditatur ceret, Ioachimicam vallem, ærarijs secturis & auri argentique fodinis abundantissimam Ferdinando eripuisset, toto in bellum Saxonicum animo incumbebat, licèt afflicta esset valetudine. Putabat enim rebus maturè opem ferendam, antequàm viribus confirmatis hostes noui aliquid molirentur. Erant cum Saxone peditum circitèr decem, equitum quatuor millia. iamq; vsqueadeò Boëmos in suas partes traxerat, vt ij non dubitârint filias regis Ferdinandi in arce Pragensi inclusas tenere. Itaque Cæsar nullum neque laborem, neque periculum, neque valetudinis detrimentum subterfugiens, præter copias, quas iam præmiserat, Germanos & Hispanos ex hybernis educit, & aliquot tormentis ab Vlmensibus acceptis, iter ingressus est.

Vuirtenbergicus fit supplex Cæsari. Eo die, quo Vlma discessurus erat, venit eò princeps Vuirtembergicus in sella gestatoria, quòd podagra præpeditus, pedibus consistere non posset. Tandèm admissus ad Cæsarem, per Cancellarium demisissimè eius iram deprecatur, errorem suum palàm confitetur, & in posterum summam fidem & obseruantiam pollicetur. Hoc spectaculum Vlmensibus & alijs qui eò confluxerant, non mediocrem stuporem attulit, quòd illum quoquè supplicem Cæsari viderent, quo nullus è vicinis principibus esset potentior. Cæsar vbiquè vsus clementia, sub certis conditionibus noxam omnem afflicto Principi condonat : & confestìm Vlma discedens, prima die Giengam, altera Norlingam venit. Ibì morbus podagræ recrudescens, magnam videbatur moram allaturus : sed præter omnium expectationem celeritèr conualuit. *Albertus Marchio capitur.* Saxo interìm Albertum Marchionem, quem Cæsar præmiserat, cuiusdam illustris fœminæ proditione apud Rochliziam capit, & de eius exercitu mille trecentos homines occîdit, reliquos ferè in potestatem redigit : ipsum Albertum Gotham perduci iubet, locum valdè munitum.

Dum Cæsar est Norlingæ, Argentinensium legati ad eum veniunt, veniam deprecantes. Eos quoquè Cæsar in fidem & clientelam accepit, quibus visum est conditionibus, inter quas hæc vna fuit, vt Cæsaris sacramento rogarentur, quòd anteà nulli cuiquam vnquàm Imperatori contigerat. *Cæsar venit Noribergam.* Indè Cæsar Noribergam venit, magna ciuium gratulatione exceptus. Ibì dies quinque confirmandæ valetudinis causa permansit. Constituerat ad Egram, quod est Boëmiæ oppidum, cum

cum Ferdinando & Mauritio coràm conferre. Ibì Boëmorum apparuit à suo rege defectio, qui crebris arboribus succisis, Ferdinandum & Mauritium transitu prohibere conati sunt: attamen longiori circuitu tandèm ad Cæsarem cum copijs suis, tribus ab Egra milliaribus, in castra venerunt. Erant illis grauis armaturæ bìs mille ducenti, leuis armaturæ Hungari noningenti equites, omnes egregiè instructi. Paschalibus ferijs Egræ peractis, (ea enim ciuitas cum summa laude hactenus in Catholica religione constantèr permansit) Albanum cum omnibus copijs & parte equitatûs præmittit, ipse mox sequitur, in id vel maximè intentus, vt cum Saxone daretur priùs confligendi opportunitas, quàm ille se vel Vuittembergam, vel Gotham, & in id genus alia munitissima loca reciperet. Erat per id tempus Saxo apud Misniam oppidum, quod Mauritio paulò antè eripuerat. Eò se confert Cæsar, nonnullis ex itinere occupatis arcibus & oppidis. Cùm iã non ampliùs tribus milliaribus esset à Misnia, comperit Saxonem Vittembergam iter conuertisse. Intererat inter eum & Saxonem Albis latissimus fluuius, quem omninò transmittere constituit, nè Saxo ex ipsius manibus elaberetur. Erat res summæ difficultatis & periculi, Saxone ad Milburgum oppidum in vlteriori fluminis ripa cum valida manu consedente. Interim nunciatur Cæsari, vadum in amplissimo flumine repertum eo loco, vbì & hostes eregionè sederent, & fluuius trecentos in latitudinem passus pateret, vndarumque impetu & mole vel spectantibus horrorem incuteret.

Egra vrbs Catholica.

Vadum in Albi repertum.

Iam hostes secundo flumine nauibus deferebantur: sed id Cæsareani conspicati, maximo impetu in ipsum flumen irruunt, & brachijs atq; humeris solis ex aqua extantibus, densissimã pilarũ grandinẽ in hostes mittunt, ità vt & è nauibus in terram se eijcere, & præcipiti fugæ mandare cogerentur. Vt aũt commodiùs pedites & tormenta traduci possent, Cęsar pontẽ curauit ex nauibus fieri: sed quòd latior esset fluuius, quàm vt naues ab ipso allatæ sufficerent, milites hortatur, vt hostium concisum pontem capiant. Atque eccè confestìm decem Hispani pedites vestes deponunt, gladios transuersos ore mordicùs comprænhendunt, flumen tranant, inter tela hostium innumera scaphas arripiũt cæsis aliquot hostibus, & ad citeriorem ripã pertrahũt incolumes. Saxo tum concioni intererat. sed Cæsaris

Cæsareani in Saxones.

Audax facinus 10. Hispanorum.

audito aduentu, concio silet, conclamatur ad arma, & miles ripæ defendendæ adesse iubetur. At Cæsar incredibili celeritate equites vadum tentare, pontemque ex scaphis coniungere monet. Erat tum illic rusticus quidam iuuenis robusto corpore, cuius equos bijuges hostes pridiè eius diei abstulerãt. Is Cæsari vadũ ostendit. Primi traijciunt Hungari equites, humeris tantummodò & pectore eminentes, & cum eis leuis armaturæ equites, quibus singulis singuli milites sclopetarij, à tergo equis insidentes, adiuncti sunt. Indè cataphracti equites subsequuntur. Cæsarem vehebat equus Hispanus, coccino serico villoso, cui ex auro fimbria erat, instratus. Ipse armis inauratis conspicuus, & conchiliata fascia bombycina, auro distincta, superindutus, casside Germanica capiti aptata, breuem hastam venabulo similem manu tenebat. Et sic ille princeps, rustico præeunte, Albim ingreditur, & incolumis in vlteriorem pertendit ripam, atque cum eo equitatus omnis saluus in terram euadit. Rusticum autem centum donat coronatis & equis duobus.

Albim traijciunt equites.

Cæsar Albim equo transmittit.

Peditatus ponte nondùm perfecto tardiùs traducebatur. Itaque Cæsar omnia in celeritate posita cernens, solo equitatu hostem adoriri constituit. In ipso autem itinere, dum hostes insequitur, incidit in statuam Christi è cruce pendentis, cuius pectus tormenti globulo traiectum erat. Id ille pius Princeps conspicatus, magno animi dolore correptus, suspicit in cælũ, &, O Deus, inquit, modò velis, facilè potes tantum scelus vlcisci: sicque cœptum prosequitur iter. Interìm Albanus oblata rei benè gerendæ occasione, Cæsari indicat se iam in hostes irruere: tum acris à Cæsareanis in hostem fit impressio, ità vt mox in fugam incitati equites, peditatum prædæ & cædi obijcerent. Iam ad Locheranam syluam ventum erat, quæ passìm tanta armorum multitudine constrata visebatur, vt insequentibus Cæsareanis moram adferrent. Sed & occisorum & sauciorum multus erat numerus: maior verò captiuorum, ità vt plerosque Cæsaris milites viceni & ampliùs captiui circunsisterent. Cæsareanis verò Saxonicos summa contentione insequentibus, breuì ad Cæsarem, qui in media circitèr sylua constiterat, nuncius de capto Saxone adfertur. Erat is in equo Phrisio armatus: cumque ad Cæsarem peruenisset, velletque ex equo descendere, & dextræ chirothecam detrahere, Cæsar mitissimum

Facinus Euangelicum, scilicèt.

Capti multi.

mum secutus ingenium suum, neutrum permisit. Tum ille capite nudato, Ego, inquit, potentissime & clementissime Cæsar, me tibi captiuum reddo. Ad ea Cæsar, Nunc ità quidem me compellas, ait, cùm anteà secùs feceris. (Saxo enim & Lantgrauius hoc rerum tumultu, non Cæsarem eum, sed Carolum à Gandauo, qui se falsò Cæsarem diceret, in literis publicis scribebant.) Addidit quoquè Cæsar, optimo merito suo ad eiusmodi fortunam ipsum esse redactum. Quo audito, ille subticuit: humerisque pressis & capite demisso terram intuens ingemuit, vultu sanè miserabili. Indè iterùm petit à Cæsare, vt ipsum sic tractare velit, vt solent capti Principes. Ego verò, inquit Cæsar, te vt meritus es, tractabo. Mox in castra abducitur. *Saxo captus fit supplex Cæsari.*

Eo die Mauritius princeps in summo periculo fuit. Cùm enim hostes persequeretur, quidam ex illis à tergo eum adortus, bombardam dorso admouit, sed inani conatu, quòd ignis non emicaret. Verùm ille temerarius mox à Mauritianis discerptus est. Capta sunt in eo conflictu tormenta quindecim, & magnus bellicarum rerum apparatus: postridiè quoquè sex alia tormenta in itinere intercipiuntur. Multa quoquè præda, impedimenta, signa legionaria & equestria. Captus etiàm est Ernestus Brunsuicensis. Cæsar non ampliùs quinquaginta equites amisit. Victoria hac potitus est 8. Calendas Maij. Iulius Cæsar olìm Pontico triumpho trium verborum titulū prætulisse fertur, *Veni, Vidi, Vici.* Ijs verbis nonnihil immutatis sic noster Cæsar, longè illi ob veram pietatem præferendus vsus est: *Veni, Vidi, Deus vicit*: vt ostenderet, se non suis viribus, sed diuino auxilio eam victoriam acceptam ferre. Saxonis & Ernesti deindè custodia Alphonso Viui mandata est. Porrò in deditionem Torga vrbe accepta, Cæsar ad Vuittenbergam occupandam cum omnibus copijs procedit. Eam vrbem Saxo continuos vigintiquinque annos adeò communiĕrat, vt facilè etiàm diuturnam obsidionem passura videretur. *Mauritij periculū.* *Nota Cæsaris modestiam & pietatem.*

Obitèr prætermittendum non est, qua in parte Albim Cæsar vado traiecit, postera die non nisì natando, & ægrè quidem, id fieri potuisse. Graues quidam scriptores sic sentiunt, non sinè miraculo & præsenti Numinis ope Cæsarem illud latissimum flumen cum tantis copijs vado transijsse. Quo autem die Saxo captus

est,

est, æstus fuit longè grauissimus, & sol velut sanguinolentus apparuit, non in Germania duntaxàt, sed etiàm in Gallijs.

Iam Cęsar oppugnare decreuerat Vuittenbergam, cùm eccè interuentu Ioachimi Electoris Brandeburgici, & Cliuensis principis, cuius sorot in Saxonis matrimonio visebatur, precibus flexus, capitali sententia Saxonem absoluit, vitamque ei his conditionibus donauit: Electoria dignitate & agris oppidisque omnibus ad Electoris ditionem pertinentibus exuitur. In Thuringia tantùm arces aliquot & agros retinet: Arma & ænea tormenta omnia cum vniuerso rerum bellicarum apparatu tradit. Eorum ingens erat numerus, ità vt ex sola Vuittenberga, præter minores machinas complures, 120. bombardæ exportatæ sint: Gotha nullis viribus expugnabilis solo æquatur. In ea fuère centum tormenta maiora, minora quamplurima: ænearum pilarum centum millia, & multa alia. Sunt & aliæ conditiones, quas præterimus studio breuitatis. Accepta in deditionem Vuittemberga, biduo pòst Saxonis coniunx cum multis in Cæsaris tabernaculum venit ex vrbe, atque ad Cæsaris aduoluta pedes, ab illo manu alleuatur, & humanissimè in amplexum recipitur. Ea res omnium animos ad summam commiserationem flexit. Cæsar vbì multis eius precibus mitissimè respondit, mariti adeundi copiam ei facit, & honorificentissimè à se dimittit, atque altera die intra vrbem in arce ipsam inuisit.

Cæsar Saxonem vita donat.

Gotha munitissima.

Per id tempus partìm à Scythica quadam gente ad Borysthenis ripam, partìm à Tunetano rege ex Africa, Cæsari oblata sunt ad octo millia equitum: verùm legatos Cæsar liberalitèr dimittit, quòd iam bello propemodùm confecto, ijs copijs non esset habiturus opùs.

Scytha et Afer pa rati militare Cæsari.

Lantgrauius vbì de Saxonis captiuitate & Cæsaris victoria cognouit, non immeritò consternatus, per Mauritium de pacis conditionibus tractare cœpit. Mauritio deprecatori Ioachimus Elector Brandeburgicus se coniungit: qui tum plurimùm apud Cæsarem gratia & authoritate valebant. Cæsar quidem illorum preces audit, & quid à Lantgrauio fieri velit, ostendit: sed cùm Lantgrauius ad postulata semper aliquid vel adderet vel demeret, Cæsar tandem respondit, nihil se cum Lantgrauio velle agere, rebus ille suis vt vellet con-

consuleret. Id responsum non mediocriter eius perterruit animum, & ab vna iam Cæsaris peruulgata clementia salutis sibi præsidium petendum sentiens, datis ad Mauritium literis, compositionis conditiones à Cęsare pręscriptas, manu sua descripsit & tradidit, iisdemque paulò pòst apud Halam Saxonicam in deditionem acceptus est. *Lantgrauius se permittit Cæsari.*

Verùm antequàm isthæc transigerentur, Ferdinandus rex cum tribus ferè millibus equitum & sex peditum Vuittenberga celeritèr Pragam proficiscitur, & Cæsar cum omnibus copijs suis ad Lantgrauium edomandum contendit. Pridiè verò, quàm Ferdinandus discederet, Hungarici equitatûs præfecti Cæsari valedicunt, orantque supplices, vt Pannoniæ à Turcis oppressæ afflictis rebus opem ferre velit. Cæsar eis liberalitèr respondet, & singulis præfectis ac decurionibus trecentorum coronatorum torquem donat: reliquis turmis vltra emerita stipendia in singulos equites alterum gratuitum largitur. Eam liberalitatem omnes mirificè prædicârunt. Hispanos etiàm illos, qui gladijs mordicùs ore correptis hostium scaphas nando appræhenderant, singulos veste holoserica ornat, triginta donat coronatis, & inter duplares armaturas adscribit. *Liberalitas Cæsaris in Hungaros. Item in 10. Hispanos.*

Cæsar indè Halam abit, expectaturus illic Lantgrauij aduentum. Ibì tum repentè oritur seditio inter Germanos & Hispanos, hauddubiò tristem habitura euentum, nî Cæsar non sinè periculo inter duas acies, furore & amentia cæcas, medium se opposuisset. Erant adhuc apud Cæsarem Boëmorum legati: eos ad se vocat, hortatur vt ad officium & sanitatem redeant, se alioquì fratri Ferdinando minimè defuturum. Eadem ad Boëmos perscribit. *Seditio militaris.*

Dum hæc geruntur, Lantgrauius cum 100. equitibus Halam venit, postridiè à Mauritio & Ioachimo in regiam deducitur. Aderant frequentissimi nobiles, qui se id nunquàm visuros putârant. Lantgrauius coram Cęsare in genua prouoluitur, & eius nomine Cancellarius supplex Cęsarem honorificentissimè appellat, veniam petit, & obseruantiam ac fidem in posterum pollicetur, ac iureiurando confirmat. Cæsar per oratorem respondet, se licèt grauissimè læsum, tamen supplici noxam condonare, capitis pœna, proscriptione & carceribus perpetuis absoluere. His alijsq; nonnullis dictis, *Lantgrauius supplex veniam precatur.*

Lant-

Lantgrauius surgit, sed Cæsar ei neque dextram dedit, neque vllum beneuolentiæ genus exhibuit. Intererat huic spectaculo Henricus Brunsuicensis, quem hactenùs captiuum Lantgrauius detinuerat. Posteà Albanus Lantgrauium secùm in arcem ducit, Electores ad cœnam inuitat, & Lantgrauium cœna facta apud se detinet. Id verò præter spem accidit Lantgrauio, qui se longè maiori libertate vsurum putârat. Conditiones quibus se dedidit, ex multis hæ ferè sunt: Lãtgrauius & eius clientes omnes Cæsari iurent, & vltrò eius voluntati se permittant. Ipse ex omni ditione quatuor delectas vrbes continuò dedat. Loca aliquot munita diruat. Centum quinquaginta aureorum millia pendat. Tormenta omnia rhedis imposita (ea erant ampliùs ducenta) Cæsari tradat. Henricum Brunsuicensem restituat. Vitam Cæsaris beneficio habeat. Perpetua custodia non asseruetur, &c. Hanc vltimam conditionem neque Lantgrauius ipse, neque Principes intercessores satìs consideràsse videntur, qua vtiquè in Cæsaris arbitrio custodiæ vel breuiandæ vel prorogandæ facultas constituta est. Tulit principiò grauitèr captiuitatem suam Lantgrauius: sed cùm suis ipsius scriptis reuinceretur, eam fortunam cœpit ferre moderatiùs. ad hanc verò calamitatem vtrunque Principem, & Saxonem & Lantgrauium, importuna Luteri & seditiosorum concionatorum consilia adduxère.

Lantgrauius captiuus tenetur.

Is igitur vtriusque Germanici, quorum alterum potest Saxonicum dici, belli euentus fuit, & Cæsar tota Germania, quod nulli vnquàm Romanorum Cæsari obtigerát, felicitèr edomita, à Paulo Pontifice Maximo in Diplomate, quod Halæ accepit, MAXIMI & FORTISSIMI cognomine ornatur. Olìm Carolus Magnus, multis bellicis rebus clarissimus, triginta annis Saxones ægrè domare potuit: noster Carolus Maximus intra tres ferè menses Saxoniam omnem sibi parére coëgit. Post demolitas Lantgrauicæ ditionis arces, Cæsar tormenta omnia, quæ vtroq; hoc bello ceperat, Francophordiam conferri iussit, eaque hunc in modum distribuit: Mediolanum 50. totidem Neapolim, trecenta in Belgium, reliqua in Hispaniam mittit. Posteà Noribergam contendit, vt è loci propinquitate Ferdinandi rebus apud Boëmos neruos maiores sua authoritate adderet. Breuì pòst certior fit, Boëmos iussa facere paratos, ad officium redijsse. Dum Noribergæ mora-

Cæsar totam domat Germaniam.

Cæsar tormenta capta vt distribuerit.

moratur, à Lubeco ampla ciuitate & nobili, legati ad *Lubecen-*
eum veniunt, qui doceant ſe nunquàm cum fœderatis *ſes alieni*
conſenſiſſe, neque, vt pro certò etiàm conſtat, omninò *à conſpi-*
contra eum conſpirâſſe. Bremenſes quoque per Dano- *ratione.*
rum regem in fidem Cæſaris recipi vehementèr orant.
Idem contendunt Pomeranus & Lunæburgicus. Hamburgenſes primi omnium in deditionem venerant, miſſis Noribergam ad Cæſarem legatis, qui magna pecuniæ ſumma mulctæ nomine perſoluta, vrbem, quod nunquàm anteà contigerat, in Cæſaris clientelam conferrent. Ità iam Cæſar latè rerum in Germania potiebatur, ſed pro mitiſſimo ingenio ſuo ea vbiquè in deditios hoſtes vſus clementia & lenitate, vt non defuerint poſteà, qui dicerent illum non ea vſum fuiſſe ſeueritate, quam res poſtularet. Verùm prudentiſſimus princeps, qui ſuæ felicitatis æmulos non defuturos minimè ignoraret, & longè lateque omnia circunſpiceret, non eſt putandus in ea ampliſſimæ victoriæ proſperrimis ſucceſſibus quicquam temerè ſtatuiſſe. Cùm autem tantæ fuerint tamque inſtructæ hoſtium copiæ, & Cæſar contrà in primis Germanici belli initijs adeò imparatus, vt nihil minùs quàm de bello cogitare videretur, ac nihilo ſeciùs tamen omnem hoſtium impe- *Cæſar vi-*
tum & inuictas vires mirabili ac propè incredibili fe- *ctor fauo-*
licitate perfregerit, & de tota Germania mirabilitèr *re Numi-*
triumphârit: facilè, qui volunt, animaduertere poſ- *nis.*
ſunt, à pio Principe ſtetiſſe Deũ: hoſtes verò, tum quòd ab auita Patrum ſuorum religione ſanctiſſima ad noua ſeditioſorum dogmatiſtarum commenta deſciuiſſent, tum quòd in Principem ac dominum ſuum arma temerè ſumpſiſſent, diuina ope deſtitutos fuiſſe, atq; ideò nihil vſquàm ferè felicitèr geſſiſſe.

Eo tempore, quo Cæſar è Vuittemberga exceſſit, & Mauritius, ſeptemuirali dignitate auctus, ſuos milites
in vrbem immiſit, clariſſimus vir Iulius Pflugius in Epi- *Iulius*
ſcopatum Numburgenſem miſſus eſt, quem tum oc- *Pflugius.*
cupabat Nicolaus Amſdorffius egregiè Luteranus. Is Amſdorffius poſt colloquiũ Vuormatiẽſe vltimũ, quod anno Chriſti 1557. habitũ eſt, vbì ſectarij inter ſe conuenire non potuerunt, ſcriptum edidit, quo acerrimè inuehitur in Melanchthonem, Brentium, & quoſdam alios, qui in illo Colloquio Zuinglium & Oſiandtum damnare noluerunt: atque hoc ipſo nomine, quòd hos & eorũ ſectatores damnare noluerint, eos ab Auguſta-

na Confeſſione diſceſſiſſe ait. Eodem ſcripto apertè damnat Zuinglianos atque etiàm Adiaphoriſtas, quorum parens fuit Melanchthon. Quod ideò commemorare obitèr volui, ſicut etiàm id genus alia non raro iam ſuprà memoraui, vt lector intelligat, quàm præclarè inter ſe in hoc nouo Euangelio conueniant doctores Euangelici: caueatque ſibi à talibus, modò ſuæ velit ſaluti conſultum.

Boëmi cũ rege ſuo in gratiam redeunt.

Cùm Ferdinandus rex in Boëmia eſſet Lætmeritię, Cæſar ei auxilio miſit ſigna octo peditum Germanorum. Allata autem fama de capto Lantgrauio, literas dat Ferdinandus ad Pragenſes, quibus eos ſibi præſtò eſſe iubet in arce Pragenſi ad 6. Iulij diem. Veniunt illi, & ſupplices ab rege offenſo veniam petunt, & eius ſe voluntati permittunt. Intercedebant pro illis Ferdinandus, regis Ferdinandi filius, & Auguſtus Mauritij frater, & nonnulli alij proceres. Itaque ſub conditionibus quibuſdam à Rege pacem impetrârunt: porrò in nobiles quoſdam, qui ad diem citati non venerant, ſeuerior ſententia pronunciata eſt. Aliæ quoquè nonnullæ ciuitates & nobiles inſtàr Pragenſium abſque conditione ſeſe dedunt. Caſpar Pflugius, quem fœderati ſibi caput conſtituerant, læſæ maieſtatis damnatur, & promittuntur aureorum millia quinque in caput eius. Ità illud quoquè regnum breuì tranquillatum eſt, punitis ſeditionis authoribus.

Cõuentus Auguſtanus.

Ad Iulij tertium diem Cæſar Bambergæ, vbì tum erat, Imperij conuentum indixit: iubetque ad Calendas Septembres conuenire omnes Auguſtam. Ipſe ſub finem Iulij eò venit cum Saxone captiuo, nam Lãtgrauium Danouerti reliquerat. Ad Cæſarem Auguſtæ morantem venit à Solimano Gerardus Veltuuichus, quem Cæſar legatum miſerat Byzantium, pactis cum Turca quinquennalibus inducijs. Fuit hic Cõuentus frequentiſſimus, tametſi non ſinè morſu eum Sleidanus armatum vocat ob Cæſaris copias, quæ tum intra & extra vrbem tenebantur. Aderant Electores omnes, & præter alios Imperij principes etiàm Cæſaris ſoror Maria Belgij prudentiſſima gubernatrix, & neptis, Lotharingiæ vidua. Maximilianus Auſtriacus Cæſaris nomine paucis præfatus eſt, ac deindè Cæſar per ſcribam, vt moris eſt, propoſuit, quæ vellet ijs Comitijs tractari.

Induciæ cum Turcis quinquennales.

Petrus

Menſis Septembris die decimo quorundam coniuratione Petrus Aloyſius, Pauli Pontificis filius, Placentiæ

centiæ domi suæ confoditur, & Ferdinandus Gonzaga, qui per id tempus Mediolanensi ditioni Cæsaris nomine præerat, vrbem Placentiam occupat. In hac cæde commemoranda Sleidanus more suo acerbè perstringit non Aloysium modò, sed ipsum quoque Pontificem, quem non solùm Astrologiæ, sed & Necromantię admodùm studiosum fuisse scribit. Ità isti miseri nusquàm sibi temperare possunt à summo sacerdote carpendo, in quo si nollent personam, saltem officium venerari deberent. Certè de Paulo Pontifice multi honorificè scribunt, & eius virtutes prædicant. Qualisqualis autem fuerit, Sleidanus sacramentarius hæreticus dignus non fuit, qui illum repræhenderet. In veteri lege capitale fuit, si quis principi gentis eius maledixisset. Hodiè nihil æquè familiare & solenne est, præsertìm apud Euangelicos, quàm atrocissimè in Pontificem Ecclesiæ pastorem inuehi, & omnibus maledicentiæ generibus debacchari. Qui autem in Catholica religione benè instituti sunt, in Pontifice Christum suspiciunt & venerantur, nec tam vitam & mores, quàm muneris authoritatem & amplitudinem attendunt, nè in Pontifice carpendo Christum ipsum laceràsse videantur. Olim longè ante mille annos Constantinus pijssimus Imperator, cùm in Nicena Synodo oblatæ illi essent querelæ aliquot Episcoporum, quibus se inuicèm accusabant: Mihi, inquit, homini errori obnoxio nefas esse videtur, Ecclesiasticorum virorum accusationes recipere & audire. Atque his & paucis alijs dictis, querelas omnes, quas nec legere quidem voluit, coram Episcopis combussit: addiditque & illud: Si in Episcopum incideret alienum coniugium violantem, se purpura sua piaculum illud obtecturum esse, nè tam fœdum facinus spectatoribus occasionem mali crearet. Sed hæc propter insolentes dixisse sufficiat.

Aloysius perimitur.

2. Reg. 19.

Constantini Magni memorabile exemplū.

Hac tempestate Angli Scotos prælio superant ductore Somerseto regis auunculo. Pugnatum est ad Musselburgum. Scotis præerat Iacobus Hamiltonus, Arranæ comes & regni Scotiæ gubernator. Dubio aliquandiù marte acritèr certatum est, sed paulò pòst multis nobilibus viris cadentibus, victoria penès Anglos fuit. Causa belli fertur, quòd Edouardo regi sponsa non daretur, quemadmodùm ex pacto oporteret, & Scoti se facturos receperant. Post eam pugnam Angli longiùs progrediuntur, & suæ ditionis fines in Scotiam

Anglorū de Scotis victoria.

proferunt. Porrò domum reuersi, cum statuis & imaginibus sacris bellum gerunt, è templis eas profligant, & sacerdotibus ineundi matrimonij faciunt potestatem. Præclarū sanè Euangelium, quod à contumelia Christi & sanctorum eius, atque à sacris Veneris amplexibus sua fundamenta orditur. Sed hæc quandoque vindicabit Christus, & suas sanctorumque suorum iniurias egregiè vlciscetur, Venerisque putidos sacerdotes mittet in stagnum pice & sulphure in omnem æternitatem arsurum.

Principes omnes cōcedunt in sententiā Synodi Tridentinæ.

In Augustano, quem diximus, Conuentu Principes omnes Concilij Tridentini decretis se submittunt, Cęsare plurimùm eam in curam incumbente, vt religio collapsa in Germania posset instaurari, & hæreses profligari. Porrò vero, quòd Lantgrauij captiuitas præter quorundam spem accidisset, multùm his comitijs laboratum est pro eius impetrāda liberatione. Vxor eius Augustam venit, & cum ea Ordines omnes ad Cæsarem intercedunt, sed nihil tum impetrari potuit. Priusquàm intercederetur, Cæsar rem omnem, vt cum Lantgrauio actum esset, paucis ordine ad status omnes exposuit, nec erat quisquam, qui eius factum improbaret, licèt Mauritius & Brandeburgicus nonnulla allegarent. Error omnis indè accidisse videtur, vt antè dictū est, quòd neque hi duo principes, neque Lantgrauius ipse satis perpenderint conditionem illam, de non perpetuo carcere Lantgrauij.

Poloni legati in Comitijs.

ANNO 1548. in comitijs Augustanis rex Polonus suos habuit Legatos, qui illius ius in Prussiam Ordinibus Imperij declararent, & Proscriptionem Cameræ Spirensis in Albertum Prussiæ quondàm Magistrum, abolerent. Is Albertus mutata Prussicæ Reip. forma, in Poloniæ regis fidem & clientelam se dederat, nomenque Magistri in Ducem mutârat. Cæsar vbi Poloni regis postulata cognouit, Vuolfgango Prussiæ Magistro dat orationis exemplum, qui die 23. Ianuarij respondet. Tandèm & Poloniæ legatorum & Vuolfgangi rationibus auditis, cùm negocium cognoscendi quibusdam datum esset, communi omniū consilio deliberatum est, sententiam à Cameræ iudicibus in Albertum latam, esse prosequendam. At cùm difficilis esset executio, in Cęsarem omnia reijciūt. Non diù pòst obijt Sigismundus Poloniæ rex valdè Catholicus, &

Mors Sigismundi regis.

iam

iam ætate grauis. Natus ex patre Casimiro anno Domini 1467. prima Ianuarij, electus in regem 1506. Nam ante eum ordine regnârunt fratres eius natu maiores, Iohannes, Albertus, & Alexander. Coronatus est 1507. Mortuus 1548. prima Aprilis. Fuit eius obitus perniciosus amplissimo Poloniæ regno. Nam eo extincto, hæreses abominabiles, etiàm Arrianorum & Nestorianorum, illic paulatìm cristas erexerunt. Successorem habuit filium Sigismundum Augustum, excelso animo principem, & paternis vestigijs in Catholica religione insistentem. Testatur enim de illo amplissimus Cardinalis Vuarmiensis Stanislaus Hosius, cuius apud omnes peruulgata est pietas & doctrina, eum, cùm peterent nonnulli in comitijs Vuarshauiensibus, vt de causa religionis cognosceret, constantèr admodùm recusâsse, dixisseque non sui id esse muneris: regem se, non Pontificem, agere velle: satis sibi negocij esse cum prophanis causis. Eadem fuerat & Sigismundi patris eius vox. Erant enim quandoquè, qui Syrenarum mortiferis cantionibus dementati, peterent ab illo, vt puram Luterici euangelij doctrinam in suo regno prædicari pateretur. Tum ille animo verè heroico pureque ac germanè Christiano, Non est meum, inquit, de puritate verbi cognoscere: munus hoc Episcoporum est, quorum iudicio etiàm ego ipse libens me submitto, quorumque iurisdictionem in omnibus saluam esse volo. Vtinàm hanc tanti regis constantiam plerique alij secuti essent politici magistratus, quibus ab impostoribus istis noui euangelij buccinatoribus pestifera adulatione persuasum est, ad ipsos pertinere, vt de fide & religione sibi iudicium vsurpent: quæ res magnas non vno loco calamitates attulit. Sed vt sibi faciliùs deuincirent principum & potentum animos, homines nequissimi hoc illis muneris detulerunt, immò illorum esse sceleratè asseuerârunt, vt de religione ipsi cognoscãt: quanq̃ hac in re non idẽ sentiunt fratres euangelici, sed alij hanc, alij diuersam sententiã propugnant.

Vox digna rege Catholico

Erat hoc tempore Concilium nõnihil distractum, Patribus alijs ob aëris incommoditatem Bononiã profectis, alijs Tridenti remanentibus. Interìm Cæsar veritus, nè tardiùs, quàm expediret, Concilium religionis negocium absolueret, quibusdam negocium dat formulæ cuiusdam conscribendæ, qua per Germaniã vterentur vsque ad Concilij definitionem. Hi fuêre Iulius

Concilij patres partim Bononiæ, partim Tridenti.

Conscribitur INTERIM.

Pflugius Episcopus Numburgensis, Michaël Sidonius Moguntini Electoris Suffraganeus, & Iohannes Islebius. Princeps Ioachimus Elector Brandeburgicus, conciliationis cupidus, curauit Bucerum Argentorato acciri. Is vbi clàm venit, à principe librum de religione à tribus illis, quos diximus, conscriptum accepit & legit. Rogatus à principe, vt subscriberet, recusauit, quòd magis esset Catholicus, quàm Buceri Euangelium ferre posset. Ea re grauitèr principem offendit. Porrò ipse domum rediit. Eo tempore Coloniensis Archiepiscopus Adolphus primitias, vt vocant, seu primum sacrificium fecit Augustæ, præsentibus Cæsare, Ferdinando rege, & reliquis principibus maximo numero, quibus posteà epulum dedit magnificentissimum.

Primitiæ Coloniensis Archiepiscopi.

Muleasses Augustã venit.

Per hos dies Augustam venit Muleasses Tunetanus rex, proprii filii, vt suprà dictum est, in se expertus crudelitatem, vtroque adempto lumine. Secutus est eum paulò pòst etiam alter filius. Is rex in tanta calamitate pristinam visus est retinere animi excelsitatem, erecta ceruice inambulans, & insigni plerunque cultus & gestus grauitate veteris fortunæ maiestatem repræsentans.

In libello, quem diximus iussu Cæsaris conscriptum, inter cætera pacis tuendæ causa permittebatur, vt qui apud Protestantes ex sacerdotum ordine vxores duxissent, vsque ad Concilii determinationem non cogerentur eas relinquere: itemque qui vtranque speciem Eucharistiæ hactenùs sumpsissent, non compellerentur calice carere. Hæc duo multos Catholicos offenderunt, quòd non posset Cæsar tale aliquid statuere. Verùm optimus princeps nihil sibi sumebat in eiusmodi rebus authoritatis, sed quàm posset commodissimè cupiebat res in Germania nimiùm exulceratas, sensìm in pristinum gradum reuocari, salua semper Pontificis & Tridentinæ Synodi authoritate, quam ille prorsùs inuiolatam voluit: facileque videbat, si vi adhibita inuitos ad omnia subitò mutanda cogere voluisset, nihil nisi grauissimos Reipub. motus expectandos esse: quanquàm ego hac in re nihil velim statuere, sed libentèr sequi rectiùs sentientium iudicium. Hoc quidem eo rerum statu nimìs fuit insolens & intolerabile, quòd cùm libellus hic passìm vocaretur INTERIM, quidam scriptores Euangelici miris modis in eam vocem luderent, & sannis atque conuiciis petulantèr proscin-

derent,

derent. Verisimile est, iam tum agitari cœpisse consilia, quibus se sperarent breuì in pristinum gradum restitutum iri. Vuittembergæ quidem Mauritius Philippum Melanchthonem, Pomeranum, Crucigerum restituit. Antequàm autem Cæsar libellum memoratum Imperij Ordinibus proponeret, priùs eum Romam Pontifici misit, hoc ipso sanè animi sui religionem testatus, quòd in religionis negocio nihil ipse per se vellet constituere. Pontifex verò quid eo in libro displiceret, non tacuit: quemadmodùm autem Pontifex rescripsit, sic est à Catholicis liber receptus.

Cæsaris erga Pontificem obseruantia.

Per hoc tempus Maximilianus Ferdinandi regis filius, Augusta in Hispanias proficiscitur, habens apud se Cardinalem Tridentinum. In multa trepidatione tum fuêre præclari Euangelici concionatores, qui sibi vix vsquàm tutum superesse locum viderent: & mirabili metamorphosi, qui priùs acerbissimè inter se contendissent, in hac publica, vt ipsi scribunt, Ecclesiæ calamitate, priuatarum offensionum obliuiscebantur. Et ridiculum sanè fuit spectaculum, quosdam egregiè Luteranos tum videri apud Zuinglianos sibi latibula quærere, quosdam etiàm Helueticis ministris amantissimè scribere, cùm tamen animis alij ab alijs diffiderent acerrimè, & Luterus iampridèm Zuinglianos hæreticos appellâsset. Brentius quoquè insignis Luteranus Hala Sueuica pulsus, Basileæ aliquandiù moratus est. Petrus Martyr, anteà ex Italia profugus, nunc Argentina relicta, migrat ad Anglos. Vuolfgangus Musculus ex Augusta ad Heluetios se recipit. Andreas Osiander, relicta Noriberga, fit Prutenorum infaustus apostolus. Erasmus Sarcerius à Guilhelmo comite Nassouio discedit. Erardus Sneppius cum multis alijs Ecclesiastis ex Vuirtenbergensis Principis ditionibus exulare iubetur. Iam periculum erat, nè Euangelium in tota Germania occumberet, nisì quòd horum Euangelium eiusmodi est, vt votis omnibus optandum sit, vt ex toto orbe terrarum, tanquàm certa quædam Reipub. pernicies, penitùs proscribatur. Saxo captiuus induci non potuit, vt Concilij decretis & editi libelli doctrinæ subscriberet, dicens, si hoc faceret, se contra conscientiam facturum, & admissurum peccatum in spiritumsanctum, quod sit prorsùs irremissibile. Sic iam persuasi erant aliquot Germaniæ principes à versutissimis apostatis. Sed si illi tam perniciosum

Maximilianus Austriacus it in Hispaniam.

Euangelici præcones quærunt latibula.

Saxo non potest deduci à sententia.

putârunt discedere ab hominum fanaticorum, & inter se tam pertinacitèr & odiosè dissidentium commentis, quàm nos constantes esse debemus in ea retinenda religione, quam omnibus seculis, quibus Christum agnouit, Germania coluit, & totus vbiquè terrarum Christianus orbis sempèr retinuit? Scilicèt grande piaculum est deserere, quod ab apostatis monachis didiceris: & pietas est, puerilitèr ab eo deficere, quod indè ab Apostolis Catholica Christi Ecclesia tenuerit.

In Anglia hoc tempore sub puero rege Missa abrogata est, & non diù pòst Stephanus Episcopus Vuintoniensis, vir longè doctissimus, custodiæ mandatur. Porrò Concilium Tridenti continuatur. Eo tempore Veneti edicto cauent, vt libri à Catholica religione discrepantes, ad certos homines adducantur, idque intra dies octo, quibus elapsis, inquisitum iri aiunt, & qui depræhensi fuerint, non impunè abituros: ijs, qui deferant huius edicti contemptores, munera promittunt. Hæc molestissimè ferunt homines, sed si saperent, gauderent magistratus ipsorum saluti maturè consulere: atque vtinàm vbiquè terrarum proscripti essent libri omnes, ex hæreticorum hominum officinis profecti. Nam sermo eorum, quod verissimè dixit Apostolus, vt cancer serpit.

Edictum Venetorũ de libris hæreticis.

2. Tim. 2.

Constantienses, quòd nollent Cæsari obtemperare in quibusdam, ab illo proscribuntur. Id illi non ferentes, quòd res plena esset periculi, habita deliberatione, Cæsaris de religione libellum recipiunt, & Clerum in vrbem admittunt. Porrò ministri Euangelici, & in ijs facilè primus Ambrosius Blaurerus apostata monachus, aliò se conferunt. Lindauienses paulò antè pertinaciores, Constantiensium exemplo territi, libellum & ipsi recipiunt.

Constantienses Cæsari obtemperant.

Augusti mensis die tertio Cæsar senatum Augustæ exauthorat, in quo multi etiàm ex plebe essent, nouumque constituit: Tribus quoquè similitèr abrogat, & ciuium conuenticula, nè deinceps fiant, interdicit. Religionem quoquè ad libelli præscriptum vt mutent, senatui nouo grauitèr imperat; sicque relicto præsidio, Vlmam petit, atque illic itidèm Senatum loco mouet, alium subrogat, & Martinũ Frechtum ministrum euangelicum cum socijs concionatoribus, quòd nollent libellum recipere, in custodiam duci iubet. Senatus libellũ recipit. Ex concionatoribus istis quatuor

Senatus Augustæ mutatur.

Idemque Vlmæ.

perti-

pertinacitèr in suo permansère errore, duo saniora sunt consilia secuti.

Argentinēses legatos ad Cæsarem Spiram mittunt. Ibi non inuento Cæsare, Moguntiam vsque sequuntur: sed propter consiliarios quosdam absentes, iubētur Coloniam Agrippinam vsque cum ipso proficisci. Hic Cæsari literas offerunt. petunt sibi decreti, quod libello sępè dicto contineretur, gratiam fieri, aut illud mitigari: se enim de sua salute valdè esse solicitos, nec audere cōtra conscientiam agere. Ità mirum in modum trepidabatur vbiquè in Germania, cùm ad viam reuocarentur, vndè malorum concionatorum fraude exciderant; cùm nihil quicquam trepidâssent, quādò ab auita & catholica religione auocabantur. Contrà oportebat cūctantissimè ad res nouandas accedere, immò nouitatem omnē prorsùs suspectam habere: portò ad religionem omnibus seculis & toto orbe excultam, etiàm vltrò & incunctantèr reuerti. Itaque illic trepidauerunt timore, vbi non erat timor. Tandèm Argentinenses hoc à Cęsare responsum accipiūt, vt cum Episcopo suo transigant. Iam enim obtulerant se ad permittēda aliquot templa Catholicis, dies festos & ieiunia obseruanda, & alia quædam. *Trepidatio praepostera.* *Psal. 13.*

Paulò suprà de Constantiensium proscriptione dictum est. Erāt hoc nomine in summis angustijs, nec humanum apparebat auxilium, Cæsare tunc longè lateq; in Germania triumphante. Tandèm igitur multis diuexati modis, quod proscriptis euenire solet, Austriacæ domui sese dedunt in perpetuum. Ferdinandus rex in fidem eos recipit certis conditionibus, quas illi per iusiurandum accipiunt. Est Cōstantia vel sola Constantiensi Synodo vbiquè notissima, vrbs non admodùm magna, sed elegans & amœna. Habet Episcopum, cuius diœcesis amplitudine reliquos ferè Germaniæ Episcopatus excedit. Habet enim supra mille & octingentas parœcias vel parochias, & quadringenta monasteria. Obitèr huc adscribere libet, quod de Rhenanis Episcopatibus quidam dicunt: Curiensis est summus, quia iuxta Rheni fontes, Constantiensis amplissimus, Basileēsis amœnissimus, Argentinensis nobilissimus, Spirensis religiosissimus, Mogūtinus authoritate venerabilissimus, Coloniensis opulentissimus, Treuirensis vetustissimus. *Diœcesis Cōstantiensis amplissima.*

Apud Burdegalenses in Aquitania fit tumultus ob salinarium vectigal & tributa extraordinaria. Res non multùm *Seditio Burdegalensis.*

multùm à defectione abesse visa est: sed Rex Henricus tempestiuè occurrens, misso cum exercitu Anna Mommorantio, seditionis authores tollit è medio, & Burdegalenses egregiè castigatos, cogit in ordinem. Ademptę sunt illis campanæ omnes, nè ijs ad turbas ciendas abuterentur, priuilegiorum literæ exustæ omnes, & quia regis præfectum occiderant, cogũtur humum, vbì conditum eius cadauer erat, digitis & vnguibus fodere, donèc ad corpus ventum esset, &c.

Grauis castigatio seditiosorum.

Cæsar tādèm in Belgium redit, seruato apud se Saxone, Lantgrauio verò Andernandam, quod est Flādrię oppidum, misso. Paulò antè ad Calendas Octobris Cameræ iudicium constituit, aduocatos tres de Luterismo suspectos remouet, cæteris omnibus inter alia præscribit, vt Catholicæ Ecclesię dogmata sequantur, aut loco moueantur. Ad Cæsarem in Belgium, relicta Gallia, venit eius soror Eleonora Franciæ regina, idque Henrico rege annuente.

Cæsar Camerā constituit.

Hoc ferè tempore Philippus Hispaniarũ rex ad patrem Cęsarem, relicto in Hispanijs Maximiliano fratruele, annorum 21. iuuenis ex Hispania Genuam proficiscitur cum quinquaginta triremibus & totidem ferè nauibus onerarijs. Apud Genuam primò, & indè alijs Italiæ locis magnificentissimè excipitur. Mediolanum ingredienti præstò fuêre Sabaudiæ princeps, Veneti, Florentini, Ferrarienses, Senenses legati. Intereà Bruxellis moritur comes Buranus Maximilianus anginæ morbo.

Philippus rex in Italia accipitur honorificentissimè.

Theologi Protestantium Vuittembergenses & Lipsenses per hoc tempus inter se de voluntate Principis Mauritij conueniunt aliquot locis, & nonnihil ad Cæsaris scriptum sese accommodant, edita religionis formula in Mauritij ditione ab omnibus seruanda. Indè grandis posteà inter Luteranos orta tempestas est & altercatio. Ij posteà dicti sunt molles Cōfessionistæ, quorum facilè princeps fuit Melanchthon. De his scribunt in præfatione septimæ Centuriæ authores historię Magdeburgicæ, rigidi Confessionistæ: An nō ex ipsis scholis (Vuittembergensem & Lipsensem intelligi volunt) vbì hæresiarchæ in altis pulpitis, cincti clypeis politicorum sedent, prodeunt complures iam annos libelli famosi, tetros errores continentes? quibus quales pulli excludantur, & qualem posteritatem habiturus sit filius Dei, luculentèr demonstratur: nempè vt reuersus ad

Molles Cōfessionistæ.

iudicium

iudicium, ſicut prædixit, fidem vix ſit reperturus. Ità illi Stoici Luterani ornant Melãchthonem & ſocios eius molles Confeſſioniſtas, quos etiàm alijs locis egregiè lacerant, & rurſùs mirificè lacerantur & proſcindũtur ab illis. Quæ res profectò mouere debet homines Chriſtianos, vt à talium communione & doctrina quamprimùm recedant.

ANNO 1549. Cæſaris filius Philippus ad Patrem venit in Belgium, & cum eo, præter alios, Cardinalis Tridentinus. Cæſar aduẽtanti inſignem equitatum in Germaniam vſque honoris cauſa obuiàm miſit. Mauritius Princeps Tridentum vſque proceſſit ei obuiàm, & pro Lantgrauio captiuo plurimùm orat, vt apud patrem velit intercedere. Philippus ſuam ea in re operam liberalitèr pollicetur.

Magdeburgenſes iam anteà proſcripſerat Cæſar, cumq; nollent decretũ religionis Auguſtæ euulgatum recipere, maiorem in eos concipit indignationem. Hæc vrbs ferè prima amplexa fuit Luteri infauſtum Euãgelium, erantque hoc tempore illic aliquot ſtrenui Luterani concionatores, Nicolaus Amſdorffius, quem Cæſar ex Numburgenſi Epiſcopatu eiecerat, & Matthias Flaccus Illyricus. Iſti videntur commouiſſe ciues, vt pertinacitèr Cæſaris decretum repudiarent. Illyricus diù fuerat Melanchthonis diſcipulus. Sed cùm videretur Melanchthon cum Vuittenbergenſibus & Lipſenſibus non prorsùs à Cæſaris decreto abhorrere, multa quoquè concedere, ſcripſit vnà cum ſocijs Magdeburgicis, qui nec latum vnguem vlla in re à Luteri placitis diſcedendum putabant, cõtra Melanchthonem & eius aſſeclas. Scripſit in eos etiàm Nicolaus Gallus, qui, niſì fallor, id temporis Magdeburgi erat, poſteà verò factus eſt ſuperintendens Ratisbonenſis. Hęc verò rigidorum & mollium Confeſſioniſtarum (Sic enim Catholici quidam eos vocant) contentio tandèm eouſq; progreſſa eſt, vt miſer Illyricus tota ferè Saxonia proſcriptus, Ratisbonam vſq; ad Nicolaum Gallũ profugerit. Vehemens eſt enim Illyricus, & in quibuſdam libellis ſupplicatorijs mirabilitèr vrget & inſtat, vt in Germania vel potiùs Saxonia Synodus congregetur, cui tamen non interſint niſi Synergiſtæ, Maioriſtæ, & Adiaphoriſtæ, cum quibus ſolis ſibi rem eſſe vult, ac mirum in modum quiritatur de Confeſſione Auguſtana, quæ multis

Magdeburgenſiũ pertinacia.

Illyricus falsarium vocat Melanchthonem. multis sit locis deprauata: crimenque falsi alicubi Melanchthoni præceptori impingit, quòd & confessionem Augustanam, & libros Luteri plurimis in locis adulterauerit. Nec planè mentitur Illyricus, cùm in confesso sit, Augustanam confessionē non semèl à Melanchthone mutatam. Tales ergò cùm essent Magdeburgi buccinatores, pertinacitèr diù sese Cæsari opposuerūt, pessimo quidem obstinatæ rebellionis exemplo.

Hoc anno prodijt in lucem scriptum quoddā contra septimam Synodum Niceæ habitam, sub nomine Caroli Magni. In eum librum præfatur quidā Eli Phili. vt Oedipus meritò adhibendus sit, qui illud nobis nomen interpretetur. Deindè nec loci, nec typographi vlla fit mentio, vt librum alioquì vel maximè suspectum, isthæc omnia magis etiàm suspectum reddant. Verebatur Eli Phili, nè quandoquè aliquid à Catholicis reperiretur, vel proferretur, quo liber ille falsò tanto Principi adscriptus doceretur. O quantùm laborat perfidia, vt vel per fraudem aliquid contra sanam fidem moliatur, quandò cum veritate non potest. De libro illo nihil admodùm dicere attinet: nam non multùm facit pro istis nouis dogmatistis, qui apertè doceat sanctā Romanam Catholicam & Apostolicam Ecclesiam, cæteris Ecclesijs à Domino prælatam, pro causis fidei, cùm quæstio surgit, (sic enim loquitur) omninò esse consulendam. Et id quidē hoc scripto sibi oblato fecit Carolus Magnus rex verè Catholicus. Ea igitur tempestate, qua Niceæ habita synodus est contra Iconomachos, quidā in eius acta inciderūt, & vt appáret, quæ ab illa synodo de Imaginibus venerādis prolata sunt, isti de cultu diuino adorandis intellexerunt. Ad oppugnādam ergò eam Synodum se conferunt, conscribunt quatuor libros, eosque Carolo Magno, vt probabilis est coniectura, dedicant. Is verò mittit eos examinādos Adriano Pontifici, cuius & amantissimus & obseruantissimus fuit. Porrò Adrianus eos confutat, sicut testatur prolixa illius hac de re ad Carolum ipsum epistola, quæ iam in Conciliorū Tomis habetur, quam ego pulcherrimis characteribus in membrana descriptam ex Gallijs habui, sed aliquot locis mutilam. Habetur autē etiàm Romæ, vndè eam expectamus. Cùm sit autem certissimum, in Synodo Nicena Adriani legatos non adfuisse modò, sed præfuisse etiàm, quî fieri potest, quod Eli Phili in sua præfatione confingit, vt Carolus in Synodo Francophordiensi, cui

Lib. 1. cap. 6.

Liber sub Caroli Magni nomine editus.

æquè

æquè legati Adriani interfuêre, Nicenam Synodum damnandam curauerit, aut contra eam quicquam scribere voluerit? Sed benè habet, quòd Adriani scriptum extat, quo libri illi quatuor grauitèr confutantur, idq; ea verborum seueritate, vt perspicuum sit, nō à Carolo, sed ab alijs eos esse elucubratos. Hâc plagam verebatur Eli Phili: itaque & suum, & loci, & typograhi nomen suppressit, vt in illum quoquè quadret illud Euangelicum, Qui malè agit, odit lucem. Mirum autem in modum *Ioan. 3.* Caluinus & Illyricus eum suis hos quatuor libros iactitant, nec vident stulti longè plura in ijs haberi, quæ illorum impia commenta destruant, quàm quæ illis fauere videantur. Sed hoc apud hæreticos in more positū est, vt vndecunquè arripiant occasionem infestandi Catholicam Ecclesiam. Vt imagines oppugnent, cogunt *Hæreticorum vesana impudentia.* religiosissimum & inprimìs Catholicum Principem fieri iconoclastam: nec pudet eos pro se allegare illum eximium regem, qui tot olìm Episcopatus, monasteria, collegia, aliaque sacra loca fundauit, & amplissimis reditibus auxit & donauit, quæ isti perditi homines hodiè destruunt, diripiunt & euertunt, non impunè tot sacrilegia laturi, si ille Carolus verè Magnus hodiè superesset. Paucis hæc annotare volui, vt videat pius Lector, quanta sit istorum hominum improbitas, qui cùm è diametro pugnēt cum religione & pietate Christianissimi illius regis Caroli, tamē audent Ecclesiæ Dei illius nomine insultare, qui fuit Catholicę Ecclesię vindex acerrimus, & fidissimus atque constantissimus defensor ac propagator. Quòd autem fingunt in Francophordiensi *De Synodo Francofordiēsi.* Synodo, assentiente Carolo, damnatam esse Synodum Nicenam, tam est pudendum & insolens mendacium, vt eorum impudentiam nemo satis admirari queat. Vt enim iam antè dixi, vtrique Synodo interfuêre legati Adriani Pontificis, à quo hi libri prolixè confutati sunt, nec dubium est eius legatos non diuersa, sed eadem de re vna statuisse. Tum verò decretū Synodi Francophordiensis, quod proferunt, eorum os impudens planè confundit. Sic enim habet, quemadmodùm ab ipsis profertur: Allata est in medium quæstio de noua Græcorum Synodo, quam de adorandis imaginibus Constantinopoli fecerunt. Iam efferebant se hæretici, putabant se planè victores abijsse: & quauis talpa cæciores, non videbant nullam hîc Nicenæ, sed Constantinopolitanæ Synodi mentionem fieri. Habita enim non longè ante

Nicenam

Nicenam Synodum, fuit Cõstantinopoli pseudosynodus de imaginibus profligandis, eamque hîc intelligi oportere certum est. O quàm sunt isti ad nocendum intenti, quorum tamen improbos conatus diuina prouidentia miris modis eludit, & plerunquè ità fraudes illorum palàm retegit, vt mirum sit illos vnquàm ausos prodire in publicum, magìs etiàm mirum sit non sibi cauere homines ab istorum insidijs & malis artibus. Citant etiàm pro se Abbatis Vrspergẽsis testimonium, sed iusto Dei iudicio occæcati non vident, ibì quoquè non Niceni Concilij, sed Constantinopolitanæ pseudosynodi nomen expressum.

De aduentu regis Philippi in Belgium paulò suprà memini. Ingressus est ille egregius Princeps Bruxellas summa patris Caroli Imperatoris gratulatione, & ingenti Belgarum studio. Quæ deindè secuta est æstas, ea ferè omnis incredibili erga iuuenem principem mirificis exhibendis pompis, dum is inaugurandi causa circunducitur, liberalitate consumpta est, adeò vt non desint, qui annotârint solos Antuerpienses in publica hac congratulatione supra centena tricena coronatorũ aureorũ millia expendisse: quos reliquæ sanè quàm opulentæ vrbes pro sua quæque virili & facultate imitatæ sunt. Est enim omnis illa ditio prædiues certè, & mira in suum Principem beneuolentia.

Philippus rex in Belgio vt exceptus.

Erat interìm etiàm in Gallijs summa lætitia, rege & regina maximis regni eius opibus honorificentissimè Parisijs acceptis: & poterat Reipub. certa pax & tranquillitas diù optata tandẽ cumulatè etiàm obtingere, si inter hos potentissimos reges, Carolum Imperatorem, eiusque filium Philippum, & Galliarum regem Henricum, firma & syncera concordia constitui potuisset. Sed eam necdùm merebantur corruptissimi hominum mores, & effrenis peccandi licẽtia, cui castigandæ noua parabantur flagella, non multò pòst exardescente bello inter Imperatorem & regem Henricum, de quo pòst dicemus.

In Anglia hac tempestate feruebant intestinæ animorum dissensiones & acerbitates, atque in religionis negocio pugnantes opiniones & fœda dissidia, quæ pârit hoc nouum Euangelium ab hominum monstrificis ingenijs ab inferis excitatum, in quo tum proponendo, tum propagando mirum in modum feruent importuni homines: sed cùm à veritatis studio & spiritu sint alieni, in mul-

Dissensiones in Anglia.

in multas repentè factiones distrahuntur, & habent singulæ malè detorta quædam scripturæ loca, quibus imperitæ concioni vera se docere persuadeant: sed impudentissimam eorum vanitatem ipsa doctrinæ varietas & pugnantia coarguit, quæ nihil potest cum veritate habere cōmercij. Porrò Senatus Anglicus armata manu ortas seditiones compescuit, sumptumq; supplicium est de illarum authoribus. Cæsus autem est etiàm Thomas Semerus Britāniæ Amiralius, quòd in affectati regni suspicionem venisset apud germanum fratrē suum, qui tum regni protector erat, & regis Edouardi auunculus. Dum autem inter se Angli tumultuantur, rex Galliarum ea arrepta rei gerēdæ opportunitate, in maximas annonæ & rerum necessariarum angustias adduxit Boloniæ arcem, ademptis Anglis partìm vi, partìm deditione Ambletula & Monlamberto, quæ sunt loca Boloniæ vicina, & ab Anglis munita tum erant. Et vt hostem alibì quoquè distineret, exercitum in Scotiam mittit, qui Scotis iunctus, egregiam ex Anglis profligatis victoriam reportat commisso prælio, reginæq; restituuntur, quæ Angli Scotiæ regno ademerant.

Thomas Semerus caditur.

Idem Henricus rex cùm esset Parisijs, seueritèr animaduertit in quosdam hæreticos, habuitque solennem & publicam supplicationem ad Deum & sanctos eius. Deindè scripto quodam typis excuso testatur se Catholicę fidei, authoritatis Apostolicæ, & cleri suscepturum patrocinium: palamque declarat, quàm ex animo detestetur nostrorum temporum hęreticos & hęreses, partìm è cineribus excitatas, partìm recèns inuentas à Lutero, Carolstadio, Zuinglio, Oecolampadio, Melanchthone, Bucero, Caluino & id genus alijs hæresiarchis, hominibus monstrosis & pestiferis, quas etiàm velle se ait è suis ditionibus extirpare, & in reos grauissimè vindicare. Hæc quidem ille rex Catholicè, & vt decebat regem Christianissimum: atque ea in re secutus est patrem Franciscum, qui noua dogmata ferre non potuit, & sæpè acerba sumpsit supplicia de hæreticis. Videbant sanè illi reges, quàm nihil ferè nisì tumultus & seditiones, diuinarum humanarumque legum contemptum, magistratûs odium & fastidium, & multa alia horrenda mala pariat nouum istud Euāgelium. Et felices sanè atque florentes illæ sunt respublicæ, in quas exitiosa dogmata minimè irrepserunt. Speramus autem fore quandoquè, Deo benè propitio, vt

Henricus Franciæ rex se Catholicum declarat.

omnes

omnes intelligant, quàm nihil nisì meræ fraudes & imposturæ fuerint, quæ sub puri verbi Dei & synceræ doctrinæ speciosis titulis nouorum dogmatum architecti & satores orbi venditârunt. Sed hæc & id genus alia alibì diximus, quanquam etiamsi crebrò repetantur, non possunt videri superflua, quòd expediat horum sæpissimè admoneri homines, vt relictis errorum tenebris, redeant in viam, & ad pacem ac vnitatem Catholicæ Ecclesiæ, extra quam nulli potest esse vera salus.

Disputatur in Anglia cum Martyre. Mense Maio in Anglia disputatum est Oxoniæ ab eius Academiæ Theologis cum Petro Martyre, monacho apostata, profugo ex Italia. Disputationi præerant legati regij, qui posteà scripto edito, visi sunt palmam tribuere Martyri. Is Martyr aliquandiù Bucerano more solebat de cœna Domini, vt ipsi vocant, loqui: sed vbì aduertit eum loquẽdi modũ à sua mente alienum esse, quod Bucerus non magnoperè curâsse videretur, noluit ampliùs Buceri imitari simulationem, sed apertè professus est Zuinglianismum. Iuit autem in Angliam etiàm Bucerus, vt nè quid ad eius regni infelicitatem deesset.

Octobri mense Argentinenses cum Episcopo suo transigunt: tria templa Catholicis permittunt, & quędam alia inter vtrosque componuntur.

Solimanni filius ad Persas profugit. Hoc anno primogenitus Turcæ Solimanni filius ad Persas confugit. Erat Solimannus propensior in secundæ vxoris liberos, è quibus alterum Mustaphę primogenito, hortatu vxoris, prælaturus videbatur. Id indignè tulit Mustaphas, Persarumque fretus copijs, aliquot Persis loca finitima expugnat. Solimannus cum quingentis hominum millibus pergit obuiàm, Persas in fugam conijcit: sed cùm Persæ longè lateque omnia incenderent, è Solimanni exercitu, rerum inopia pressi, ad centum millia periêre, coâctusque est Solimannus re infecta discedere.

Paulus 3. excedit è viuis. Decima Nouembris die, anno ætatis suæ 82. moritur Paulus Pontifex III. In hunc Sleidanus scribit suo more, & vt vita functum acerbissimè & odiosissimè traducat, citat librum Italicum Bernardini Ochini, longè contumeliosissimum. Si quis ità scriberet in principes Euangelicos, quemadmodùm liber ille perstringit Pontificem, nemo ęquo ferret animo. Et hic visus est dignus Sleidano Sacramentario, è quo non pauca in defuncti Pontificis contumeliam suis illis præclaris commentarijs

tarijs infarciret. Sanè qui talium commentariorum lectione delectantur, illi facilè quoquè Mahometis Alcoranum & id genus alia commenta non admodùm recusaturi videantur. Fuit ille Pontifex à luxu & crapula alienus, & temperantiæ inprimìs studiosus: quæ res illi tam raram conciliauit senectutem. Porrò qui stupris, libidinibus, comessationibus & largioribus poculis assiduè vacant, vix possunt ad eam pertingere senectutem. Fuit idem Pontifex multa rerum peritia ac prudentia, & apud omnes plurimùm gratia valebat, Italiamque diuturno liberauit bellorum tumultu, & perpetuam seruans pacem, vulgò dictus est pater patriæ, bonus pastor, bonus Reipub. Sleidanus & tota nouorum dogmatistarum cohors non nisì mordere nôrunt summos illos Ecclesiæ pastores.

ANNO 1550. ipso Purificationis die solenni Argentinensis Clerus Missam in tribus templis rursùs celebrat, iam plusquàm viginti annis intermissam. Ibì itidèm Sleidanus mirè est facetus, & cæremonias ecclesiasticas haud secùs atquè Turcus aliquis aut Scytha irridet. Eo autem die excitatus est Argentinę tumultus occasione quadam, & vsqueadeò res periculi plena fuit, vt indè vsque ad Pentecosten rursùs diuina officia intermissa sint. Oderant Clerum pleriq; vrbis incolæ, nec alio quàm idololatriæ loco habebãt plerasq; omnes Catholicæ Ecclesiæ cæremonias: porrò apostatę Buceri identidèm repetitæ incestæ nuptiæ, horrendæ in Eucharistiã & alia sacramenta blasphemiæ, diuinarum ac humanarum rerum plusquàm Babylonica confusio, purum putum Euangelion videbãtur. Hæc quidem faciunt, vt minorem apud nos admirationem habeant, quæ Antichristi temporibus futura creduntur. Habebit ille plurimos, qui eius impietati consentiant: sed habent etiàm horum temporum prodigiosi dogmatistæ, qui cupidè illorum absurditates amplectantur, idque adeò, vt non desint, qui scribere ausi fuerint, nec adorandum Deum, nec præsidium ab eo expectandum. Et hoc quidem dogma est Ochini. Quid verò deterius ex ipsa Antichristi schola prodire poterit? Neq; verò multò tolerabilior eorum doctrina est, qui Missam vsqueadeò execrantur, nec ferre possunt vt in Eucharistia Christum adoremus.

Missa rursùs Argentinæ celebratur.

Galliæ & Angliæ reges pacem faciunt, Boloniam

Pax inter

Gallos & Anglos. Angli reddunt Gallis, à quibus certa illis pecuniæ summa numeratur. Quòd Angli Boloniam restituerent, plerisq; nō mediocritèr admirati sunt. Et vt maior sit inter reges necessitudo, Gallus ordinis Anglici, Anglus Gallici fit eques.

Edictum in Luteranos. Huius anni mense Ianuario senatus Burdegalensis in Gallia restituitur. Hoc tempore Cæsar grauissimum in Luteranos suis in hæreditarijs ditionibus promulgat edictum: sed antè quàm promulgaretur, vnà cum Philippo filio Augustã ad comitia proficiscitur, Saxone quidem sibi adiūcto, Lantgrauio autem Mechliniæ, munitissimo Brabantiæ oppido, relicto.

Iulius 3. Pontifex. In defuncti Pontificis Pauli locum subrogatur Februarij die 7. Iohannes Maria Montanus, & vocatur Iulius 3. Erat tum ob Iubileum magnus Romæ hominum concursus, qui Luteri & eius similium blasphemijs surda aure præteritis, pia animi deuotione loca sacra Romanæ vrbis inuisebant, & largissimarum condonationum, quas Indulgentias vocamus, participes sese reddere studebant. Luterani & eius farinæ alij non indigent Indulgentijs, quia sua sterili fide securi, rectà proficiscuntur in Orcum. De indulgentijs possent multa dici, sed istis nouis Euangelicis nunquàm possunt satis multa dici. Si tamē audire dignantur, dicam quid *Synodi Tridentinæ de Indulgentijs sententia.* Tridentina Synodus amplissima de his statuerit. Verba Synodi hæc sunt Sessione 25. Cùm potestas conferendi indulgentias à Christo Ecclesiæ concessa sit, atque huiusmodi potestate, diuinitùs sibi tradita, antiquissimis etiàm temporibus illa vsa fuerit, sacrosancta Synodus Indulgētiarum vsum Christiano populo maximè salutarem, & sacrorum Conciliorum authoritate probatum, in Ecclesia retinendum esse docet & præcipit, eosque anathemate damnat, qui aut inutiles esse asserunt, vel eas concedendi in Ecclesia potestatem esse negant. His contenti sunt Catholici. Sectarij nec his nec alijs opùs habent, sola fide sua migraturi quò digni sunt. In hunc quoquè Iulium Pontificem Sleidanus impura & flagitiosa iactat conuicia: vt aduertamus, ex abundantia cordis os illius talia euomere obscœna & pudenda. Parceret saltem lectoris pudori, si nollet parcere Pontifici. Verùm impunè, immo & cum multo huius infelicis seculi applausu, ab istis quiduis iactatur in Pontificem: sed mendax Sleidanus fidem non meretur.

Iulij

Iulij mensis die 26. Cæsar Comitia auspicatur Augustæ. Et hæc quoquè Sleidano armata dicuntur, quòd Cæsar vrgeret quædam, quæ id genus homines nollent. Mauritius, qui anteà Cæsari se submiserat, ad hũc conuentum mittit legatos, per quos ostendit se non alitèr probaturum Concilium Tridentinum, nisi etiàm Augustanæ Confessionis Theologi habeant definiendi potestatem, & Pontifex non obtineat locum præsidis in Concilio. Hæc absurda è suis absurdis habuit Theologis. Scilicèt rei, immò iam olìm damnati, nõ vnius, sed multarum hæresum, in Concilio sententiã ferent. Quis vnquàm audiuit eiusmodi absurditates? Videtur Mauritius iam tum coxisse bellum in Cæsarem, de quo pòst audiemus. *Comitia Augustana.*

Extremo Augusto mense Grãuellanus, qui iam totos viginti annos apud Cæsarem summum obtinuerat dignitatis locum, migrat à corpore. Eius functionem Antonius filius, tum quidem Atrebatensis Episcopus, posteà verò Mechliniensis Archiepiscopus & Cardinal. multæ vir literaturæ obtinet. Erat is quoquè in magna apud Cæsarem familiaritate, in magna quoquè posteà gratia apud Philippum Cæsaris filium, potentissimum Hispaniarum regem, ob multas egregias dotes, multamque in rebus dexteritatem. *Granuellanus occumbit.*

Per hoc tempus Aphrodisium Aphricæ munitissimum oppidum Siciliæ protex magna vi expugnat. Obtinebat in ea vrbe nidum suũ insignis archipirata Dragutus, qui maria suis excursionibus adeò habebat infesta, vt nulla ratione diutiùs tolerari posset Capta sunt in ea vrbe à Cæsareanis, & in seruitutẽ abducta ad octo circitèr barbarorum millia. Ea res vehementèr offendit Solimanni animum, nouisq; bellis materiam præbuit. Coniunxerat se enim illi non ità pridèm Dragutus. Imperator deindè ablatis omnibus, quæ in naues conijci poterant, Aphrodisium funditùs euertit, quòd parùm vtiles in eo, militari præsidio firmando ac tuendo, sumptus poni viderentur. *Aphrodisium expugnatur*

Hoc quoquè tempore Magdeburgenses magnis afficiuntur damnis à Georgio duce Magnopolensi, & in acie non sinè multorum hominum cæde vincuntur: capti sunt plurimi, & tormenta, currus, & instrumẽta militaria omnia in Ducis Georgij potestatem veniunt. Ea ex Magdeburgicis parta victoria, multi ad bellum illis faciendum sese accingunt. In ijs fuère Mauritius & *Magdeburgensium clades*

 Elector

Obsidio Magdeburgi. Elector Brandeburgicus cum Alberto patruele, itemq; Henricus Brunsuicẽsis, cœptaq; est vrbs obsideri Octobris 4. die. Imperij quoquè ordines in id bellum auxilia pollicentur, & Mauritius rerum summæ præficitur. Decernuntur autem in bellum aureorum millia sexaginta menstrua, & pro sumptibus factis centum millia.

Sub Idus Nouembris Iulius Pontifex, qui Paulo III. successerat, annos natus duos & sexaginta, Concilium indicit Tridenti continuandum, iubetque vt adsint omnes ad Maij Calendas, ad quos pertinet interesse. *Vrbs noua capitur.* Interìm Mauritius fortitèr rem gerit contra Magdeburgicos, multa illis clade illata, & noua vrbe (est enim vrbs ipsa tripartita) multis cæsis ciuibus occupata. Porrò rursùs cum Brandeburgico instat apud Cæsarem de dimittendo Lantgrauio. Cæsar respondet, nõ ipsum modò, sed & filios eius & consiliarios ità se gerere, vt nondùm possit in libertatem restitui. Instabat verò Cæsar, vt edictum religionis omnes executioni mandarent, & videbantur omnia posse in tanta Cæsaris fortuna paulatìm in Germania ad pristinum statum reduci, nisi satan impediuisset bello Gallico, de quo pòst dicemus.

Lantgrauius fugā meditatur. Lantgrauius captiuitatis valdè pertæsus, consilia fugæ cum suis ex Hassia euocatis init. Erat ingentis res periculi, Hispanis attentè vigilantibus. At tamẽ reperti sunt duo, qui suam ei operam addicerent. Hi toto itinere ab Hassiæ finibus Mechliniam vsque celeres disponunt equos, & iam parùm aberat, quin res prosperos haberet successus: sed ad Hispani præfecti notitiã perfertur, & in ipso propè fugæ momento duo ex Lantgrauianis confodiuntur, nonnulli compræhensi capite plectuntur, & Lantgrauius arctiori custodiæ mãdatur. Cæsar hos conatus indignissimè tulit.

In Augustanis Comitijs multùm fertur Carolus Cæsar egisse cum Ferdinando fratre de Philippo filio ad Imperij successionem admittendo. Sed nihil ea in re effici potuit. Non dubium quin Cæsar, qui sciret Philippi amplissimas ditiones & vires, Reipublicæ Christianę illo promouendo consulere voluerit, quandoquidem & Turcæ vicini, & alij Imperij hostes non nisì summa potentia arceri possint. Cur autem Ferdinandus ea in re, vt aiunt, Cæsari non acquieuerit, me latet, nec est nostrum, Principum consilia scrutari.

ANNO

ANNO 1551. in Prussia Andreas Osiāder nouum de iustificatione dogma è suo cerebro fabricat, videlicet, hominem Christianum eadem prorsùs iustitia, qua Deus essentialitèr iustus est, iustum esse oportere: hanc verò iustitiam homini inseri &c. Contra hunc, licèt alioquì strenuus esset Luteri propugnator, multi Euangelici aliquot Principum & ciuitatum Luteranarum præcones acritèr scripserunt, sed ità, vt & illi Osiandro, & illis rursùs Osiander multas execrandas hæreses impingat. Inprimìs autem Vuittenbergenses, & in his Melanchthonem perstringit. Sic illi fratres Euangelici non contenti turbare Ecclesiam Dei, etiàm mutuò se egregiè lacessere & perturbare non desinunt. Et quanuìs tam multos haberet Osiander contradictores Euangelicos, tamē in suam sententiam pertrahere potuit Albertum Prussiæ Principem, qui eius aduersarios, & in his Ioachimum Merlinum insignem Euangelicum, è suis finibus exegit. Quis non rideat, apud istos infaustos rerum nouatores Euangelij sui doctrinam totiès in nouas mutari formas, easque tam diuersas, atque inter se mirè discrepantes? Sed dolendum maximè est, dum isti ità in rebus grauissimis ludunt, miseræ plebi tam miserabilitèr ac nimiùm exitiabilitèr illudi. *Osiandri nouum dogma.* *Luterani contra Osiandrum.* *Merlinus proscribitur.*

Die 27. Februarij perijt in Anglia Martinus Bucerus, monachus Apostata, & qui contra omniū seculorū & Christianarum gentium morem, cùm esset sacerdos, ad tertias vsque nuptias progressus est. Audiui ego ex quodam graui longèque doctissimo viro, fuisse eum Iudæum, & cùm quandoquè puerum quendam nescio ex qua fœmina sustulisset, eū circuncidisse. Vtrùm autem hæc prorsùs certa sint, nō possum affirmare, præsertim quòd ille quoquè qui hæc referebat, se ab alijs accepisse diceret. Vnum hoc certum est, fuisse hominem pestilentissimum. Facessant importuni quidam, qui talem virum pacis & pietatis studiosum prædicare non dubitant: nam seipsos satìs produnt, quàm sint parum syncerè catholici, & veræ pietatis amantes. Si qua in eius viri toto pectore hæsisset scintilla veræ pietatis, nunquàm ausus fuisset tantæ sibi turpitudinis cōscius, prę-sertìm post publicitùs Deo nuncupatum perpetuæ continentię votum, in cuiusquam boni viri prodire conspectum. Sanè inter Euāgelicos buccinatores haud teme- *Bucerus extinctus*

rè inuenias, qui vafricie & calliditate Bucerum superet. Multa arte conatus est præclaram Coloniensem diœcesin in suos errores pertrahere, & iam aliquousquè progressus erat, sed Deus præpotens illius conatus citò dissipauit. De eius horrēda morte multa tum dicta fuere, sed quia non satis constant, nolim ea huc adscribere.

Statua crucifixi sudat. Mensis Martij die 14. in oppido Beinburgensi sub concionem statua Christi in cruce pendentis, magno & stupendo miraculo ad quatuor horas largitèr sudauit. Erant qui sudorem illum subinde abstergerent, sed rursùs magna copia manauit. Multæ hac nostra ætate, dū regnant passim hæreses, statuis & imaginibus iniuriæ & contumeliæ petulantèr illatæ sunt, nec adhuc cessatur, licèt non desint id genus prodigia, quibus possent importuni homines absterreri. Videntur valdè sibi Euangelici, si ab hominū oculis imagines & statuas Christi & diuorum remoueant, nec pudet eos Iudæorum & Turcarum aliorumque Mahometanorū imitari vecordiam & impietatem. Sed hac quoque ratione via sterni. tur Antichristo.

Robertus Vuaucop cæcus fit Archiepiscopus. Hoc anno obijt Robertus Waucop Scotus Lutetiæ Parisiorum. Is à puero cæcus, vsque eò Parisijs in literis processit, vt Theologiæ doctor creatus sit. Indè Romæ fit sacerdos, ac paulò pòst Archiepiscopus Armachanus in Hybernia, & posteà sub Iulio 3. Legatus à latere. Interfuit quoquè Synodo Tridentinæ. De Didymo Alexandrino, quem D. Hieronymus suum vidētem appellat, constat, à parua ætate captum oculis, ad summam eum euasisse eruditionem, atque adeò etiàm geometriam, quę vel maximè visu indiget, ad perfectum didicisse.

Parma Gallicum præsidium accipit. Galliæ rex Henricus in suam fidem & clientelam recipit Octauium Farnesiū, & Parmę imponit Gallicum præsidium inuito Pontifice & Cæsare. Ea res initium prębuit calamitosissimo & diuturno bello Gallico, quo totius Germaniæ, immò & Europæ in pristinum statum restitutio, prorsùs impedita est. Pontifex Cæsaris, tanquàm defensoris Ecclesiæ, opem implorauit cōtra Farnesium, nec eam Cæsar Pontifici negare potuit, quòd Parma tum esset ditionis Pontificiæ.

Sub Maij finem Philippus Cæsaris filius Augusta discedit in Italiam, indè in Hispaniam, comitante Maximiliano, quē patruus Imperator & parens Ferdinandus ad Comitia euocauerant,

Augu-

Augusti die 26. Ecclesiæ Augustanę ministri Euangelici, Cæsaris voluntate intra diem tertium ex vrbe decedere iubentur, nec vsquàm omninò concionari intra Cæsaris ditiones. Intra Augustam vetat Cæsar Luteri dogmata doceri. Eodem modo actũ est cum Memmingensibus & alijs Sueuiæ concionatoribus. Erat in ijs quidam, cuius Dalila iam proxima esset partui. Is petit sibi copiam fieri vxoris, vt ipse vocabat, inuisendæ. Tum Atrebatensis Episcopus cumprimis eruditus, ad suos conuersus, vxorem iste vocat, ait, quæ scortum est. Et reuerà non nisi scorta, immò scortis peiores sunt, quæ vel sacerdotibus, vel monachis iunguntur. Horum autem profligatio magnum omnibus vbiquè terrorem incussit, qui hauddubiò idem sibi quoquè formidarent: potuissetque hac ratione facilè populus miserè seductus in viam reduci, expulsis prauis & seditiosis doctoribus, cùm eccè in tanta publicæ pacis & tranquillitatis expectatione, Galliæ rex Cæsari bellũ mouet. Mauritius deindè cum Gallo fœdus ferit, eam gratiam pro maximis beneficijs Cæsari rependens: Cæsaremque vehementèr & Gallus & Mauritius afflixerunt, tam inopinato nec vsquàm indicto bello: immò cùm Cæsari Mauritius omnem interìm obsequentiam polliceretur, & Gallus videretur nullas belli iustas causas habere. Quicunque autem huius in Cæsarem inexpectati belli authores fuêre, non diù posteà superuixêre, & plerique omnes in ipso ætatis flore dura morte periêre. In Gallię Christianissimo rege mirum fuit, quòd se eo quoquè nomine scriberet bellum Cæsari facere, vt Saxonem & Lantgrauium, qui erant præcipui Luteranæ doctrinæ patroni, in libertatem assereret, cùm tamen ipse in sua ditione Luteranos & aliarum sectarum homines seuerissimè persequeretur.

Exiliũ cōcionatorũ Augustæ.

Itemq; aliorum.

Bellũ Gallus Cæsari facit.

Hoc tempore Turcica classis, Melitæ arce frustrà tentata, Tripolim Aphricæ vrbem expugnat, & Gallus naues aliquot Belgicas capit & diripit. Per Pedemontium quoq; aliquot vrbes occupat. Dolebat regi, quòd Cæsar Pontifici ferret opem contra Octauium, quem, vt diximus, ipse in suam fidem accepisset. Cæsar eius facti publico scripto rationem reddidit. Quod de captis nauibus Belgicis diximus, ità ferè accidit: Viginti & duæ naues onerariæ multis mercibus onustæ, fretę inducijs, vt quidam scribit, è Belgio tendebãt in Hispanias. Eius rei per nauẽ speculatoriã certior factus Polinus Gallus,

Tripolis à Turcis capta.

adnauigat ad naues, ait se vehere reginam Scotiæ, orat vt recepto nautico more, congratulationis & honoris causa tormenta omnia displodant. Faciunt id nimiùm creduli. & eccè repentè ille in exarmatas naues impressionem facit, & nouem duntaxat euadentibus, reliquas cum mercibus, quarum pretium quingentiès mille aureis scutatis æstimaretur, Rotomagum pertraxit, magna quidem nauiculatorum iniuria, & incomparabili damno mercatorum.

Continuatio Concilij. Ad Calendas Septembris Tridenti Concilium rursùs continuari cœptum. Aderant magna omnium gratulatione tres Germaniæ Archiepiscopi Electores, Moguntinus, Coloniensis qui paulò pòst aduenit, & Treuericus: & preter hos etiàm aliquot Germaniȩ Antistites. Rex Galliȩ eò misit Legatum, excusauitq; se coram Patribus Concilij, cur ipse hac vice suæ ditionis Episcopos non esset passus ire ad Synodum. Erat tum propter Parmense bellum nõnulla offensio inter Pontificem & Regem. Testabatur nihilominùs per legatum Rex, se erga Religionem & Romanam Ecclesiam animo futurũ syncero & integro. Et certè Catholicam religionem in suo regno egregiè tutatus est, & si illi longior contigisset vita, nunquàm eas hæretici in eius regno turbas excitâssent, quibus post eius obitum Gallia miserabilitèr quassata est. Atque hoc ipso tempore, quo propter Parmense bellum alieno in Pontificem visus est animo, edictum longè grauissimum contra Luteranos in suo regno proposuit, præmia etiàm magna delatoribus pollicens.

Magdeburgenses se dedunt. Nouembri mense Magdeburgenses, longa iam obsidione pressi, in gratiam his cõditionibus recipiuntur: Supplices à Cȩsare veniam petant, in Austriacã & Burgundicam familiam nihil faciant, Cameræ se submittant, Augustano decreto postremo pareant, aureorum quinquaginta millia persoluant in vsum fisci pro belli sumptu, tormeñta maiora duodecim Cȩsari tradant, & quȩdam aliæ durȩ satis. Sleidanus hanc eorum laudat constantiam, quòd illi Cæsari & toti Imperio tam pertinacitèr restitissent, qua re dicit eos summam nominis gloriã apud exteras nationes adeptos. Verùm nemo sanȩ mentis dixerit eos laudem vel gloriam mereri, qui ob pertinaciam & rebellionem proscripti à Cȩsare, suo exemplo alios quoq; ad rebellandũ inuitent. Sed Sleidanus ad tam prȩclarũ facinus audendũ etiàm alios, dum

laudat,

laudat, instigat & accendit. Porrò Mauritius Magdeburgum in Cæsaris, Imperij & suam fidem adigit, & relicto in vrbe præsidio, abscedit.

Sub Decembris initium Mauritius, Elector Brandeburgicus, & multi alij Principes partìm per literas, partìm per legatos apud Cæsarem pro Lantgrauio rursùs intercedunt. Cæsar, qui de Mauritij cum rege Gallorum fœdere & bellicis consilijs nihil sciret, (adeò tectè & dissimulantèr à Mauritio gerebantur omnia) respondet se expectare in dies Mauritium, cum illo se ea de re ità coràm acturum, vt intelligant Principes, ipsorum intercessionem apud se pondus habuisse. Paulò pòst Lantgrauij filius Guilelmus venit ad Mauritium, ait Cæsaris hoc dubium esse responsum: Patrem suum tabescere squalore carceris, (licèt non sit verisimile, Cæsarem tam duritèr egisse cum Lantgrauio) hortatur vt patri opem ferat. Ità Mauritius, qui sua consilia mirificè celârat, hoc Cæsaris non incommodo accepto responso, statìm ad bellum gerendum animum adijcit, tempusque anni idoneum expectat. Habebat iam exercitum quo Magdeburgum obsederat, cui adiunxit eos milites, qui vrbem defenderant. Hi per Thuringiam hyemabant, & multa, præsertìm Ecclesiasticis, atque in ijs Moguntino Episcopo, damna dabant. Ea res permouit tres Electores Episcopos, vt domum cogitarent.

Interceditur pro Lantgrauio.

Mauritius bellum parat.

ANNO 1552. Germanicum in Cęsarem bellum suscipitur, Galliæ rege cum Mauritio & alijs quibusdam sese coniungente, & defensorem Germanicæ libertatis palàm scribente. Cæsar necdùm quicquam comperti habuit de Mauritij machinationibus, quippe qui omne studium Cæsari per literas & legatos polliceretur, & etiàm legatos duos ad Concilium mitteret, Cæsari quoquè persuaderet milites ob non soluta stipendia tumultuari, cùm tamen eius sacramento tenerentur. Hæc quidem in illo principe, quem Cæsar amplissimis auxisset honoribus & beneficijs, minimè probantur. Nam ad Lantgrauij liberationem nihil opùs erat tam pernicioso bello, quo Germaniæ plerique Principes dirissimè afflicti, ciuitates magna damna perpessæ sunt, Noriberga inprimìs, cui Albertus Brandeburgicus Mauritij socius tantum damni dedit, quantum credi vix queat: & quo deniquè

Bellum in Cæsarem suscipitur.

latiùs serpente, ipse Mauritius florente ætate extinctus est. Si accessisset Cæsarem, vt & se facturum dixerat, & Cæsar per literas petebat, hauddubiè illius animum flexisset, & Lantgrauium longè faciliori via liberâsset. Sed non vna Lantgrauij captiuitas, verùm multò magìs, vt est verisimile, importuna Luteranorum dogmatistarum instantia, cum ad hoc bellum Cæsari præter omnem expectationem faciendum induxit.

Conciliū bello dissipatur.

Cùm Tridentum crebris nuncijs de bello allatum esset, paulatìm Concilij patres domum abeunt: neq; enim tutum erat, cum armato milite de religione disceptare. Ità tot Cæsaris conatus, tot sumptus & labores eo importuno bello periérunt. Iam Mauritius cum exercitu progreditur: priùs tamen ad Ordines Imperij scribit, facti sui rationem reddit: Cæsarem, non tamen nominatìm, acerbè perstringit, & moderatissimo Principi multa impingit, quæ in illum minimè quadranr. Appáret, illas literas non à Mauritio, sed ab aliquo impuro apostata vel Melanchthone conscriptas, præsertìm quod ad primam earum partem attinet. In altera agit de Lantgrauio, vbì rursus imputat Cæsari, licèt obliquè, studium arripiendæ Monarchiæ. Sed dum sic scribit, videtur optimo Principi propemodùm nimiam improperare clementiam, qua nisi ille in Germanos vti voluisset, non valdè difficile fortassis ei fuisset, tale iugum imponere Germanorum ceruicibus, quod non facilè excutere potuissent. Sed & hoc ex alicuius virulenti apostatæ Monachi officina profectum videtur. Scilicèt Carolus Cæsar apud ingratos & in tot sectas dissectos Germanos Monarchiam affectauit. Habuit ille longè potentissimus Princeps, hodieque habet Hispaniarum serenissimus rex Philippus filius eius tantam, tamque amplam & præpotentem in nouo Orbe Monarchiam, vt tota Europa vix digna sit, quæ illorum in eo Orbe ditionibus comparetur. Deindè laudat Galliæ regem, & cum eo se percussisse fœdus scribit, aitque Cæsari decretum esse, Galliæ regem omnibus fortunis euertere. Hoc quidem Cæsarem voluisse, nusquàm appáret, nec hoc quisquam facilè credet, qui Cæsaris res gestas inspexerit. Sed vt dixi, talia Mauritius non suo, sed alieno calamo scripsisse putatur.

Cæsaris in nouo orbe potentia.

Albertus Brandeburgicus

Edidit etiàm scriptum quoddam Albertus Brandeburgicus, socius Mauritij, quem Cæsar captiuum in libertatem restituerat. Is inter cætera in hoc scripto ait,

Cæsa-

Cæsarem induxisse militem externum in Germaniam, qui & plurimum det damni per agros, & complures ad inopiam redigat, & omne genus insolentiæ exerceat. Hoc autem vtrùm veriùs in externos milites, quàm in eum ipsum Albertum Principem competat, qui tot modis vexauit Germaniam, testes esse possunt multæ amplæ Germaniæ prouinciæ. Valdè etiàm perstringit Commentarium Ludouici ab Auila clarissimi viri Hispani de Cæsaris bello Germanico, ipsumque Ludouicum vocat hominem impurũ & mendacem, quod quidem in eum virum non competit, quem Cęsar admodũ habuit multis annis familiarem. Et ipse quidem Ludouicus etsi vno loco nõnihil insimulat Albertum negligentiæ, idque eo tempore quo captus fuit, tamen alibi honorificam eius mentionem facit, & dicit Cæsarem vel maximè lætatum fuisse, cùm eum sibi videret ex captiuitate restitutum, magnisque eum affecisse beneficijs. *cõtra Cæsarem.* *Ludouicus ab Auila perstringitur.*

Galliæ quoquè rex, cur hoc bellum susceperit, publicis literis declarat. Is nominatìm perstringit Cæsarem non semèl. Iam omnes isti erant ad bellum instructissimi, & ingentes post se militum turbas trahebant, cùm interìm Cæsar omnia ferè tuta putaret. Ità verò necopinatò à tam multis non vno loco hostilitèr appeti, & iam propè in ipsas hostiũ manus incidere, tam est humanæ infirmitati molestum, vt non pauci etiàm ex longè minoribus casibus legantur subitò vel apoplexia, vel alio morbo extincti: & est verisimile, Carolo Cæsari hanc inopinatam persecutionem non paucos vitæ annos detraxisse: quãquàm nec illi diu superuixerunt, qui in eũ tam hostiliter incurrerũt. Scriptum istud Galliæ regis typis fuit excusum lingua populari, & in fronte præferebat pileũ inter duos pugiones. Subtùs erat titulus regis, qui se libertatis Germanię & principum captiuorũ vindicem appellabat. Sunt qui dicant hoc symbolũ repertũ in antiquis numismatis, & ab illis, qui Iuliũ Cæsarem occiderunt, vsurpatum. Historici interdùm scribunt, seruos ad pileum vocatos, hoc est, ad libertatẽ, cuius insigne est pileus. Iã antè dixi, multos fuisse admiratos, quòd ille rex, qui diceretur Christianissimus, eos principes ex Cæsaris Catholici manibus vi extorquere voluit, qui essent Luteranorũ pręcipui patroni, cùm tamen ipse in suo regno hoc ipso ferè tẽpore decretũ seuerissimũ in Luteranos promulgâsset. *Galliæ rex perstringit Cæsarem.*

Mauri-

Mauritius occupat Germaniæ vrbes. Mauritius cum socijs progreditur, multas Germaniæ vrbes occupant, abrogant, magistratus à Cæsare institutos, ipsi nouos creant: nec hoc contenti, etiàm pecuniam & tormenta exigunt: & hoc erat Germaniæ restituere libertatem, cùm ipsi non essent illarum ciuitatum domini, immò bellum facerent suo Principi. Augustam quoquè paruo præsidio munitam deditione capiunt. *Imperio tres Episcopatus adimuntur.* Interìm Galliæ rex cum maximis copijs Tullum, Virdunum, Metim Imperio subtrahit, Lotharingiam occupat, ducē puerum nouem annorum in Gallias mittit. Metensibus durum est iugum impositū, nec præter meritum, vt quidam putant, quòd Luteri dogmata non admodùm respuere viderentur. Ità rex Galliæ, qui se libertatis Germaniæ vindicem scribebat, breui tempore ab Imperio tres abstraxit episcopatus, adiutus Germanorum auxilijs. Visus est etiàm Galliæ rex tentare Argentinam munitissimum Germaniæ oppidum, sed id frustrà fuit. Mauritius Augustæ mutauit Senatum, à prudentissimo Cæsare constitutum, & veterem vnà cum tribubus restituit. *Vlma frustrà oppugnatur.* Indè sex diebus Vlmam oppugnant, sed oleum atque operam perdunt: quanquàm Albertus Brandeburgicus Vlmensium vicos & oppida vastauit incendijs, pecuniam extorsit, eodem instituto vtens apud Vlmensium vicinos.

Est Vlma potens & nobilis Sueuiæ vrbs, quam tamen ipsam constat olìm à Carolo Magno Christianissimo Imperatore attributam fuisse amplissimo illi monasterio, quod Augiam maiorem vocant. Et vt videat Lector, quanto studio quondàm sanctissimi Imperatores, Reges & Principes, exædificandis & ditandis Ecclesijs & monasterijs incubuerint, adscribam hoc loco fragmentum literarum Caroli Magni, quibus Vlmam largitur monasterio iam dicto, idque sanè longè maiori pietate, quàm hodiè infames apostatæ incitant reges & principes atque magistratus ad expilanda & destruenda monasteria. Est verò hoc literarum exemplar: *Vlma datur monasterio Augiensi.* CAROLVS diuina fauente gratia Imperator Augustus: Si sanctorum monasteriorum loca, nè labantur, frequentèr sustentamus, sustentando ditamus, non solùm Deum per hoc nobis placamus, sed etiàm nostri totius regni statum corroboramus. Quapropter omnium præsentium ac futurorum comperiet industria, qualitèr Vlmam nostram regalem villam, pro animæ nostræ ac parentum nostrorum remedio, ad monaste-

rium

rium quod constructum est in insula, quæ in Alemanniæ partibus sita, Sintleohesuna nuncupatur, vbì venerabilis præsul Hetto spirituali turmæ præest, cũ omnibus appendicijs suis & locis adiacentibus tradimus atque transfundimus: vt fratres ibidèm regularitèr subsistentes, & diuino operi die nocteque iugitèr insudantes, dum sumptibus alacritèr procurantur, assiduis eorum precibus Deum nobis propitium facere dignentur. Et vt prædictus Hetto cum fratribus suis monachis & clericis in præfata insula, exterioribus curis remotis, Deo seruire liberiùs atque securiùs insistere valeat, cum ipsius Abbatis desiderio, suorumque monachorum rogatu, Adelbertum cognatum nostrum in supradicta Vlma aduocatum ac defensorem constituimus &c. Datum anno salutis 813.

Ex quibus literis inter cætera obitèr licet animaduerti, quàm vanum sit istorum nouorum hominum commentum, qui monasteria olìm non nisì Christianas scholas fuisse somniant, in quibus pueri instituerentur. Nam etsi etiàm in quibusdam monasterijs habebantur monachi doctissimi, qui iuniores fratres in humanis ac diuinis literis instituerent, at tamen præcipua monasteriorum occupatio fuit, diuinis vacare officijs & ministerijs. Pudet sanè pigetque referre, quàm multa & impudentèr & petulanter, atque etiàm imperitè & stolidè hac de re à quibusdam sectarijs confingantur. Scripsit quidam Guilielmus Radensis epistolam dedicatoriam in Chronicon Hirsaugiense Ioannis Tritthemij Abbatis. Is multus est in laudando illo Abbate, sed quædam tamen illius obliquè perstringit. Cogor esse breuis, alioquì in breui epistola multas illius hominis ineptias, nè quid grauius dicam, ostenderem: & tamen videtur sibi bellissimus euangelicus. Ait satìs liquere, monasteria olìm nihil aliud fuisse quàm Christianas scholas ad ætatem iuuenilem in omni genere literarum & bonis moribus vsque ad annos maturioris ætatis instituendam. Itaque putat posteà sic institutis licuisse indè discedere, & abire quò vellent: nam mox subiungit: Quæ quidem nunc tristissimi sunt carceres. Sed vel ex vno illo Chronico, quo se vult tueri, abundantissimè hominis vecordia confutatur. Nam in monasterijs monachi instituebantur iam monasticen professi, aut certè professuri, tametsi fortassìs etiàm admittebantur honestorum virorum id petentium pueri nonnulli,

Monasteriorum precipua studia.

nulli, vt cum literis vnà etiàm pietatem apud monachos imbiberent. Nec tamen sic dabatur opera literis, vt nihil prætereà aliud fieret ab eis. Immò poterat desirus iste ex Regula Diui Benedicti, de cuius monachis potissimùm agit Tritthemius, id perspicuè discere, non licuisse monachis quicquam diuino operi, hoc est, precibus horarijs & cultui diuino in tẽplo absoluendo anteponere, nisi id fortasis certas ob causas rationi cõsentaneas alicui permitteretur. Itaq; monasteria eò potissimùm spectabant, vt in ijs ex monasticæ regulę prę-scripto in castitate, paupertate & obedientia (cuius obedientiæ votum iste miser vocat impiissimum) viueretur, vt diuinis laudibus vacaretur, & tempus omne religiosè expenderetur, idque ex Regulæ & Obedientiæ præscripto. Hoc verò isti tenebriones vocant tristissimum carcerem, non vtiquè sic dicturi, si vel micam haberent Christianæ pietatis. Nôrunt enim homines in vera pietate exercitati, quantam animi libertatem & iucunditatem pariat eiusmodi propriæ voluntatis abnegatio & studium obedientiæ : contrà verò, quàm verè misera & dira sit seruitus suæ obsequi voluntati, suis indulgere affectibus & desiderijs, quemadmodùm faciunt hoc tempore apostatæ monachi, qui pertæsi Euangelicæ illius vitæ, quæ in monasterijs benè institutis cernitur, ad ollas Aegypti & seculi atque carnis voluptates redierunt : cumque suam turpitudinem & fœdissimam apostasiam in sacco & cinere plorare deberent, è diuerso in reprobum dati sensum, criminantur vitam monasticam, & vbiquè magistratus instigant ad abolenda monasteria, eorumque reditus & facultates in pios scilicèt vsus conuertendas. Ità factum est, vt multis locis monasteria destructa sint, quædam verò mutata in scholas, vbì pueri instituantur, contra ipsam monasteriorum primam institutionem & fundationem. Porrò reditus eorum & facultates sic distribuuntur, vt non exiguam indè atque etiàm ex alijs bonis Ecclesiasticis portionem ad se adducant viles apostatæ, qui cum suis incestis Dalilis viuunt ex eis non paulò suauiùs, quàm olìm eis in ipsis monasterijs licuisset. Sed veniet ille dies, quandò diuitias quas deuorant, euoment, & de ventre illorum extrahet eas Deus. Luent quæ fecerunt omnia, nec tamen consumentur: iuxta multitudinem adinuentionum suarum sic & sustinebunt.

Nihil operi Dei præponẽdum.

Monasteria in scholas à quibus mutata.

Iob 20.

Et quarè tandèm ? Sequitur apud Diuum Iob: Quoniam confringentes nudauerunt domum pauperis, (Sunt enim monachi ex profeſſo pauperes,& licèt pleraque monaſteria habeant non paruas facultates, tamen neceſſarijs contenti monachi, reliqua longè meliùs quàm iſti deſertores expendunt, nec quicquam priuatìm indè ſibi ceu proprium vendicāt) rapuerunt, & non ædificauerunt eam, nec eſt ſatiatus venter eorum. Reuelabunt cæli iniquitatem eorum, & terra conſurget aduersùs eos. Certè omnium harum turbarum caput & author Luterus ſibi vendicauit Auguſtinianum monaſterium, quod fundatum erat pro monachis triginta, nec id quidem in ſcholam publicam conuertiſſe eum legi, ſed cum ſua Catharina vixit ibì genialitèr, idque non modò non repræhendente, ſed ſummè etiàm applaudente cæco hoc mundo. O fœdissimam rerum mutationem. Olìm ſanctiſſimi & potentissimi reges & principes innumeris extruendis & d[illegible] monaſterijs exatiari non potuerunt, & ea re, vt p[illegible]tè ex literis Caroli Magni didicimus, Deum e placare, & totius regni ſtatum corroborare credebant. hodiè contrà, ad ſceleratorum apoſtatarum ſuggeſtionem, paſsim excinduntur & euertuntur, hauddubiè non ſinè euidenti regnorum & ditionum multarum euerſione. Nam certè in monaſterijs inſtabatur precibus nocturnis atque diurnis, & erant in illis permulti, quorum preces Deus contemnere non potuit: & tum florebat Reſp. & erant opes & copiæ in regnis, magna annonæ vilitas, vberes rerum prouentus. Conferantur ſanè ea ſecula, quibus in precio fuêre monaſteria, cum hoc noſtro reuerà miſerrimo & infeliciſſimo ſeculo, quo nihil ferè eſt contemptius monaſtica vita, & re ipſa vtrorunque mirabilem atque ferè incredibilem diuerſitatem comperiemus. Non volunt attendere homines, tanto ſempèr omnia rebus in humanis feliciùs ſuccedere, quāto maior impenditur cura, ſtudium & opera in cultū diuinū. Sed Luterus & ſui aiūt eū Dei cultū, qui eſt in monaſterijs, eſſe impiū & idololatricū. Quid verò aliud diceret Luterus cū toto grege ſui ſimiliū apoſtatarū? Lōgè alitèr de monachis ſenſerūt omnium ętatū & ſeculorū optimi quiq; & doctiſſimi homines, atq; etiā pijſſimi & inuictiſſimi principes. Et certè niſi ſuę impietati vel maximè obſiſtere videret malus dęmō vitę monaſticę profeſſores, nūquàm tā atrocitèr

Ibidèm.

Luterus occupat monaſterium.

Reſpublica quādò floruerit.

per Luterum & id genus pestes eos esset insectatus. Verùm ab eius farinæ hominibus vituperari, id demùm eximiè laudari est : maximè cùm isti non solùm ea vituperent, quæ ab omnibus bonis prædicantur, sed interim etiàm palàm impudentissimè mentiantur. Ità ille bonus vir, cuius suprà memini, Guilielmus Radensis in illa sua Epistola hoc quoquè addit : Nunc nemo ferè est, (aut saltem paucissimi) qui vel à limine sacras literas in monasterijs, ab Antichristi fermento non repurgatis, salutârit, nedùm profiteatur. Immò si quis sit, qui Bibliorum lectioni intendat, inque vsum transferre vel saltem cogitet, hunc statìm hæreticum, schismaticum, inobedientem, apostatam ac Luteranum proclamitant &c. & rursùs : Authores, inquit, bonos exurunt &c. nam nimìs longum est eius nugas & calumnias referre. Obsecro, quid in his hominibus vel mentis vel frontis est, quos non pudet tam turpitèr mentiri? Vt nihil dicam de alijs monasticis ordinibus, quorum mihi non tam nota sunt exercitia & studia, atque nostra: In Carthusiano instituto, quod ego me amplexus sum Lector, quotannìs tota sacra Biblia publicè in omnium fratrum auribus perleguntur, partìm in templo, partìm alijs certis locis : psalterium totum hebdomadîs singulis recitatur, vt cætera priuata studia prætercam : & tamen non verentur isti scribere, arceri monachos à Bibliorum lectione, & qui Biblia legant, eos hæreticos vocari. Et hæc quidem & id genus alia plurima, licèt sint impudentissimæ vanitatis, tamen persuaserunt permultis : & hoc illis sufficit, potuisse scilicet id ipsos efficere, vt quanuìs scelerate & prodigiosè mentirentur, tamen verà dicere putarentur. Et videas sanè hodiè perplures, qui huiusmodi multa petulantèr confingât, aut ab alijs horum temporum nouatoribus hausta, admodùm confidentèr iactitent, & in hoc sibi bellè sciolì & præclarè religiosuli videantur, si possint insultare monachis. Ità noster Guilielmus Radensis, cuius semèl atque iterùm memini, rursùs ait, ordines quosdam Peruersis suis (sic enim vocant, quos nos Conuersos dicimus) omnium librorum lectionem aliquot seculis penitùs interdixisse. Scripsit iste egregius vir suam hanc epistolam Magdeburgi anno 1559. cuius vrbis concionatores quidam Luterani, in quibus & Illyricus, mirabilitèr oppugnârunt Vuittenbergenses & Lipsenses theologos, & fortasfìs iste Radensis fuit vnus ex illis.

Calūnia Hæreitci.

Mendaciū posuimus spem nostram.

Magdeburgici oppugnant Vuiteberg gicos.

Tali-

Talibus verò tam profligatis & deploratis tenebrionibus prolixè velle respondere, non nisì bonas horas perdere est. Audiant miseri illi, multos hodieque in monasterijs inueniri monachos, qui se à talibus humani generis pestibus irrideri & vituperari, in magno lucro ponant. Vtinàm verò præpotens Deus quandoquè pectoribus hominum, malè ab istis fascinatorum, adspiret lumen gratiæ suæ, vt videant quorum hominum prodigiosa commenta sequantur, mâlintque similes esse Caroli Magni, & innumerabilium aliorum religione & pietate præstantium Maiorum suorum, quàm istorum reuerà miserorum hominum, quorum horrendam cæcitatem tanto magìs execrabitur posteritas omnis, quòd eam ipsam pro magna Euangelij luce ia[illegible]ctitârint. Scio hæc non admodùm commodè hoc loco [illegible] sed candidus lector boni consulet, quòd interdum illorum insolentiæ respondemus, quorum alioqui [illegible]m & stultitiam irridendo & contemnendo [illegible]gredi mallemus, nisì nos simplicium minus[illegible]torum periculum, quippe qui horum fraudu[illegible] mendacijs non rarò euertantur, cogeret veritatis su[illegible]e patrocinium. Verùm his obitèr commemoratis, [illegible]m ad narrationis ordinem reuertamur.

Conuenitur intereà Lincij, quod est Ferdinādi regis oppidum, atque ibì cum Ferdinando Mauritius de pace tractat, nec Cæsar se valdè difficilē præbet, certis tamen conditionibus, quas cùm Mauritius sinè sociorū consensu se diceret per omnia accipere nō posse, ità disceditur, indicto rursùs cōuentu Passauij. Cæsar iam militem conscribebat. Episcopus Augustanus nō mediocri ab Mauritij socijs dāno afficitur. Cameræ Iudices Spira excedūt nō sinè causa. Magna est in Germania, pro cuius libertate isti se dicebant arma cepisse, rerū confusio & perturbatio, multis etiā Protestantibus ad summā inopiā redactis. Vndecimo die Maij veniūt literæ ad regem Galliæ à Mauritio de pace cum Cæsare cōponenda. Ijs acceptis literis, Rex, qui nihil minùs sperâsse putatur, biduo pòst redit in Lotharingiā. Et hæc fuit merces, quòd Mauritiū Cæsari bellū mouentē tā magnis impendijs adiuuerat. Mauritius quidē paulò pòst redit cū Cæsare in gratiā, & militē suum in Hungariam contra Turcas ducit, rege Gallorū posthabito. Sed dum Galliæ rex in Germania versatur, Cæsareani duce Martino Rossemio Gallias inuadunt, & Campaniæ Gallicæ fines lōgè la- *Gallus redit in Galliam.* *Mauritius Cæsari conciliatur.*

Gg teque

teque vastant incendijs. Mouit hoc quoquè regem, vt suos potiùs limites tueretur, quã in Germania hæreret.

Mauritij periculũ. Mauritius Lincio digressus, victoriã obtinet apud Alpes, capta arce Erebergo, vbi non longè abfuit à supremo vitæ discrimine, nisi celerrimè ex militum stipendium poscentium manibus elapsus esset. Vbi Cęsar cognouit de capto Erebergo, mox Oeniponte discedit festinabundus, & cum eo Ferdinandus rex. Paulò antè Saxoni captiuo libertatem restituerat, sed is à Cæsare discedere noluit, abeuntemque secutus est Villacum vsque, quod est in Carnis oppidum. Vix Cæsar abierat, *Oenipontem Mauritius obtinet.* cùm Mauritius adest cum suis, ingressusque Oenipontem, res omnes Cæsaris, Hispanorum & Cardinalis Augustani diripit, rebus Ferdinandi & ciuium nihil læsis. Augustæ paulò pòst scriptum edunt, quo à Cæsare fugatos concionatores Luteranos reuocant, & eos iureiurando, quo Cæsari se obstrinxerant, absoluunt pontificia qua authoritate. Ità permissum est, immò & mandatum illis præclaris noui Euangelij præconibus vt ad Luteri confirmandam & amplificandam doctrinam, & hoc quoquè erat libertatem Germaniæ restituere, & miseram libertatem.

Per hoc ferè tempus Albertus Brandeburgicus Vuolphgãgo Teutonici Ordinis Magistro direptionibus & incendijs plurimùm dat damni, atque insupèr *Noribergensium clades.* pecuniam extorquet. Indè verò in Noribergensium agrum sese confert, & tam immanitèr eorum omnia vastat & populatur, vt vicos centum, castella & ciuium villas septuaginta, & cũ his templa, postquàm ea spoliasset, atque ter mille iugera syluæ ad eos pertinentis *Item Bambergenses & Vuirciburgici.* combusserit. Bambergensis episcopus durissimis conditionibus pacem ab eo redimit. Vuirciburgicus aureorum millia ducenta numerare cogitur, & prætereà in se eius debita recipere, quæ erant circitèr trecenta quinquaginta aureorum millia. Sueuicæ ciuitates numero ad vigintisex, & in ijs Augusta, per legatos hortabantur Noribergenses ad pacem cum Alberto faciendam: sed illi prætèr alia, quæ eos ab hac pace absterrerent, à Cæsaris & Ferdinandi fide discedere noluerunt. *Noribergenses afflicti grauissime.* Tum verò Albertus longè etiàm maiori impetu Noribergam oppugnat, & tandèm his conditionibus cum eo pacem facere compulsi sunt: Aureorum ducenta millia depẽdant, licèt iam antè Mauritio & socijs eius centum millia dedissent: tormenta magna sex instructa

rebus

rebus omnibus tradant: principes confœderatos fauore prosequantur &c. Et hæc ipsa ciuitas Augustanæ erat Confessionis. Hoc successu fretus Albertus, Vlmensibus quoquè dira minatur; sed illi respondent negatiuè ad ea quæ postularet. Si Romanus aliquis Pontifex, vel alius quiuis Catholicus Episcopus ità diuexâsset vrbem aliquam, nullum Sleidanus & eius similes sectarij scriptores, eius atrocitatis exaggerandæ finem facerent. Et multus est Sleidanus in commemorandis pecunijs, quæ è Germania & alijs regnis Romam exportentur. Et hæc facit vir bonus, vt inuidiam conflet Pontificibus. Verùm sub hoc nouo Euangelio tantam rerum ferè omnium iacturam fecit Germania, totque damna & clades perpessa est, vt pecuniæ omnes Romam exportatæ, pro nihilo habendæ sint: nec ad hac calamitatum vllus appáret finis. Hoc verò bonus S[illegible] non videt, & libens patitur hærere in cala[illegible] [illegible]ssurus, si ad Pontifices exagitandos isthuc [illegible] Tales nimirùm sunt plerique omnes scripto[illegible], qui se Euangelicos vocant.

G[illegible]liæ rex, Lucemburgensem ditionem inuadit, populationibus & incendijs grassatur, Danuillerium oppidulum deditur, & posteà Iuodium valdè munitum, in quo erat Ernestus Mansfeldius Comes, qui cum multis alijs in regis potestatem venit. Porrò Mauritius ad constitutam diem Passauium aduolat, vbì & Principes aliquot coràm aderant, & absentium multorum legati. Aderat & Galliæ regis legatus. Mauritius tria vrgebat: Lantgrauij liberationem, & vt cognosceretur in illo ipso Passauiensi conuentu de illis rebus, quæ essent contra Germaniæ libertatem: deniquè vt religionis causa nemini fiat molestia, donèc lis omnis composita sit. Albertus Brandeburgicus egregiè pergit Moguntinum, Treuirensem, & alios per Germaniam multis illatis damnis affligere. Volebat ab Argentinensibus milites suos quouis tempore intra vrbem recipi, & præsidium quoquè admitti, & quædam alia, sed nihil impetrauit. Non tulissent impunè, nisì eo ipso temporis puncto, quo hæc ferè exigebat, rumor allatus esset de Mauritio ad pacem spectante. Iam Vuormatiam & Spiram occupârat. Relicto autem Spiræ præsidio, cum copijs Francofordiam repetit, & indignè ferens pacem cum Mauritio confectam, noluit subscribere, sed pergit oppugnare Francofordiam. Reuerà dici non

Gallus vastat Lucemburgenses.

Cõuentus Passauiensis.

non potest, quàm multos per Imperij ditiones ille Albertus mirabilitèr flagellârit. Mauritius pace facta cum Cæsare, exercitûs sui partem, vt iam antè attigimus, ducit in Hungariam contra Turcas. Pacem illam Rex Galliæ fertur non æquo tulisse animo.

Cæsar venit Augustam. Iam Cæsar ingenti coacto exercitu Oenipontem redibat. Indè 20. die Augusti Augustam venit, Senatum à Principibus institutum remouet, & priorem, quem ipse creârat, restituit. Per hoc verò tempus in Italia Senenses Gallorum ope Hispanos milites è sua vrbe eijciunt. Lantgrauius è custodia dimissus, vbi ad Traiectum superius venit, rursùs ob Risebergi copias cum Alberto recèns coniunctas, Hispanis custodiendus traditur, donèc Cæsar consuleretur. Albertus Brandeburgicus primò Moguntiam, mox Treuerim occupat. Moguntiæ arcem Episcopi & quædam alia loca flamma vorax absumpsit. Treuerica quoquè ditio igne & ferro multa pertulit, & cum aliquot monasterijs [illegible] quædam Episcopi arx, haud procùl à Treuiris. Episcopus Treuirensis erat in arce munitissima apud Confluentiam, quò etiàm se contulit Coloniensis Episcopus. Facilè ex ea arce prohiberi poterat, si Albertus (vt ferebatur) militem nauibus per Rhenum deuehere voluisset. In hoc Principum Confœderatorum bello, Vlmenses in Cæsaris fide constantissimè permanserunt, licèt sex dierum (vt diximus) obsidione premerentur, & Albertus dira eis comminaretur.

Cæsar intrat Argentinã. Cæsar Septembri mense venit cum omnibus copijs Argentinam, sed non nisi cum paucis vrbem ingreditur, quod Galliæ rex impetrare nôn poterat: sumptoque illic prandio, rursùs egreditur. Tandèm iam appetente hyeme, importuno tempore cœpit oppugnare Metim, 22. Octobris die. *Metis obsidetur.* Vrbẽ illã Galli mirum in modũ communiẽrant. Albertus Brandeburgicus hoc tempore, cùm non posset cum Galliæ rege de stipendio conuenire, quorundam precibus cum Cæsare redit in gratiam. habebat apud se 50. signa peditum, nec paucos equites. Aumalius Guisij Principis frater, cognita eius à rege defectione, cùm iam ei legionem vnam peditum, cui Risebergus præerat, Galli detraxissent, in eum magno impetu irruit: sed Albertus, licèt longè pauciores haberet equites, magna vi Gallos in fugam conijcit, multos etiàm nobiles cædit, Aumaliũ ipsum capit, & in Germaniam mittit custodiendũ; moxq; ad Metim se

cum

cum Cæſaris exercitu coniungit. Fuit hoc Nouembris quarta die. Cæſar 20. die Nouembris venit in caſtra. Tum verò tanta vi vrbs oppugnata eſt, vt tormentorum horrenda tonitrua vltra vigintiduo Germanica millia-ria ſint audita: ſed quòd ſæua eſſet hyems, & tempus omninò importunū, obſidio ſoluta eſt ſub Decembris finem. Ex exercitu multi frigore & contagione periê-runt. Guiſius princeps, qui vrbem propugnauit, egregia in milites Cæſaris, morbo aut vulneribus, nè exercitum ſequi poſſent, impeditos, vſus eſt humanitate & libera-litate, benignè eos excipiens, & rebus omnibus neceſ-ſarijs adiuuans. Fuit hoc ſanè facinus Chriſtiano prin-cipe dignum, & merita apud omnem poſteritatē laude celebrandum. Et certè idem ille princeps religionis ca-tholicæ fuit conſtantiſſimus propugnator, quæ res illi tandem mortem conciuit, vt poſteà indicabimus. *Terribilis oppugnatio.*

Ab alia parte Cæſaris Belgicæ copiæ vaſtant Gal-liam, & Heſdinum expugnant. Interim ex Hungaria Mauritius domum redit. Porrò Henricum Brunſuicen-ſem hoc ferè tempore non mediocritèr afflixit Volra-tus comes Mansfeldius, qui Alberti militabat auſpi-cijs, cùm is Gallicarum eſſet partium.

Magna omninò & incredibilia hoc anno damna tulit Germania, idq́ue ab ipſis Germanis, qui ſe Germa-nicæ libertatis vindices profiterētur, prǽterquàm quòd etiàm tres Germaniæ Epiſcopatus Gallus ſibi vendica-uit. Videbantur iam Euangelici præcones reſtituti, cùm eccè Ioachimus Vueſtphalus, Eccleſiæ Hambur-genſis paſtor, claſſicum canit, nec ſinit pace gaudere Zuingliani Euangelij fratres. Libellum enim emiſit hac inſcriptione, *Farrago confuſanearum & inter ſe diſſi-dentium opinionum de Cœna Domini, ex Sacramentariorum libris congeſta.* Hoc telo præter ſpem Tigurini & re-liqui eius generis ſymmyſtæ, inprimìs Caluinus percu-titur: Vult Ioachimus hoc libello oſtendere, Zuinglia-nos in varias & pugnantes inter ſe opiniones ſciſſos eſ-ſe: quę ſit propria nota ſeductorum. Certè ipſe quoquè Luterus 8. Zuinglianorum ſectas in breui ſua Confeſ-ſione enumerat. Hortatur quoquè Ioachimus doctio-res, vt nocentiſſimum Zuinglianorum errorem oppri-mant: Deniquè dicit eſſe dignas Zuinglianorum bla-ſphemias, quæ potiùs ſceptro magiſtratûs, quàm ſtylo refutentur. Paulò antè Caluinus Tiguri oſtenderat, *Germaniæ clades & damna.* *Luterani inſtaurāt bellum in Zuinglianos.*

 idem

idem ſe cum Tigurinis de cœna ſentire: ſed hoc Ioachimus per ſimulationem factum dicit. Nemo quidem contra hoc Vueſtphali ſcriptum quicquam hoc anno ediddiſſe viſus eſt, ſed non ſemper impunè feret, quòd auſus eſt tanta contumelia afficere Caluinum cum ſuis. Obitèr hîc obſeruanda ſunt occulta Dei iudicia. Gaudebant iam hæretici, Mauritij opera ipſis aliquam eſſe redditam libertatem & Cæſarem grauiſſimis bellis teneri implicatum: ſed eccè dum ſibi à Cæſare tuta ferè omnia pollicentur, in mutua ſe bella transferunt, & tam dirè inuicèm ſe lacerant & inſectantur, vt parùm à Catholicis paſſi videri poſſint. Hoc tamen dubitandum non eſt, qui Cæſarem impediuerunt, nè poſſet cœptam Germaniæ ab hæreticis contaminatæ reſtaurationem proſequi, eos Chriſtianæ Reipub. cladem haud vulgarem attuliſſe. Sed de his alij fortaſsìs ſcribent copioſiùs.

Giapan inſula apud antipodes. Hoc anno Giapan inſula, in extremæ Aſiæ finibus à Luſitanis, quorum eſt longè lateque prolatum imperium, etiàm in remotiſſimis ab orbe noſtro regionibus, de amplectenda Chriſti religione ſedulò pertentatur. Eſt ea gens in parallelo Germaniæ & Galliæ ad Antipodes ſita, diſciplinarumque omnium gnara. Itaque difficiles ſe præbent, nec volunt Luſitanis morem gerere, niſì id priùs faciant Sinarum populi, de quibus iam magna ſpes eſt, quòd poſſint ad fidem Chriſto benè propitio traduci, vti infrà paucis attingemus. Sinarum rex perpetuum gerit bellum cum Cathainis Tartaris, quorum eſt ampliſſimum imperium, ferturque idem rex aliquot milliarium murum contra Tartaros exędificáſſe, vbì perpetìm in armis habeat centum millia hominum, ne qua à Tartaris fiat irruptio. Giapan inſula vergit ad Septentriones, & vt Hiſpani numerant, à Sinarum regione versùs Aquilonem diſtat leucis ſexcentis: & corporum quidem colore, linguæ accentu, veſtimentis & cultu corporis, eius incolæ Germanis perquàm ſimiles ſunt. Habet inſula in longum leucas ſexcentas, alicubì in latum trecentas. *Sinarum populi Germanis aſſimiles.*

Libri hæretici cõburuntur Metis. ANNO 1553. menſe Ianuario Galli apud Metenſes inquirunt libros Lutericos per ciuium domos, inuentos tradunt carnifici publicè exurendos. Mirum profectò eſt, cùm Germani Principes, qui Gallum contra Cæſarem ſibi adiunxerunt, id eo partìm

tìm nomine ſe feciſſe teſtati ſint,nè Auguſtana Confeſſio,hoc eſt, Luteri doctrina opprimeretur, tamen cum eo rege percutere fœdus voluiſſe,quem ſcirent Luterano dogmati eſſe infeſtiſſimum: nec minùs mirum eſt, regem Henricum Gallum eorum voluiſſe principum amplecti fœdus & amicitiam contra Cæſarem,quos & ipſe odiſſet religionis nomine, & quos non dubitaret à ſe quoquè animis eſſe alienos cauſa religionis. Venit etiàm Metim Robertus Metenſis Epiſcopus, Galliæ regi valdè addictus, & nouum conſtituit Senatum.

Albertus Brandeburgicus rurſùs conſcribit militem. Fœdus contra eum vel potiùs ſui defendendi cauſa aliquot principes ineunt. Mauritius cum Henrico Brunſuicenſi fœdus percutit, & Epiſcopis Vuirceburgenſi & Bambergenſi atque Noribergicis ſuam pollicetur opem. Albertus coactis copijs in Epiſcoporum & Noribergenſium fines ſęuit incendijs & direptionibus, Bambergam & Suinfurtum Imperij vrbem capit & præſidio munit, quædam Noribergenſium caſtella & oppida occupat. *Fœdus cōtra Albertum.*

Cæſar oppidum Morinorum munitiſſimum Terouennam Gallis vi eripit, diripit, incendit,euertit. Captus in eo fuit Coneſtablij filius. Turca hoc tempore aut circitèr mare Iönium & Tyrrhenum infeſtum habet. Sunt qui ſcribant Gallos ſe eis coniunxiſſe. Ego nihil huius affirmare velim. Nimiùm enim turpe eſt, Chriſtianos contra Chriſtianos cum Turcis Chriſti atrociſſimis hoſtibus ſe coniungere. Dum Albertus in Franconia graſſatur, Mauritius & ſocij exercitum eò mittunt. Albertus magna exacta pecuniæ vi,multis abductis captiuis obſidibus,è Noribergica ditione,in Saxoniam celerrimè aduolat, multos Erphordienſis agri vicos diripit. Mauritius eius repentino aduentu commotus, omnes ſuos àd arma vocat. Albertus eius finibus nihil nocet,Halberſtatenſi Clero magnam pecunię vim imperat, Henrici Brunſuicenſis agrum incendijs vaſtat. Ferdinandus rex & Mauritius bellum ei denunciant. Noribergenſes eius ditionem inuadunt, editoque libro inter alia hoc ei obijciunt ceu ſingulare quoddam inauditæ crudelitatis exemplum, quòd cùm Altorfum atque Laufum ditionis Noribergicæ oppida occupâſſet,& oppidanos & ruricolas & pecudes incluſerit eo animo, vt omnes exureret: eo incendio pu- *Terouēna euertitur.* *Albertus graſſatur*

eros, mulieres aliquot grauidas, & non paucos ægrotos conflagrâsse.

Eduardus rex decedit. Iulij sexto die in Anglia obijt Eduardus rex, circitèr annorum sexdecim adolescens, magno quidem dolore Euangelicorum fratrum, qui nihil non illo viuo sibi polliciti essent: nec minori illorum dolore successit ei Maria Catharinæ illius, quam Henricus à se separârat, filia, virgo prudentissima, & Catholicæ religionis amantissima. Sleidanus Eduardi mortem non parùm deplorat, atque tantæ expectationis regem seculis aliquot Europam non habuisse, quippè qui noui euangelij doctrinam vehementèr amâsset. Sed Sleidani encomia plus vituperationis quàm veræ laudis adferunt, nempè ab hæretico sacramentario profecta, qui non laudet nisi sui similes.

Prælium Saxonicũ immane. Nona die Iulij committitur in Saxonia prælium cruentissimum à Mauritio & Alberto, atque vtriusque copijs. Mauritius cum suis victoria potitur, sed ipse lœtali accepto vulnere, paulò post moritur, Albertus incolumis effugit. Periērũt in eo bello duo Henrici Brũsuicensis filij, & permulti comites, præter alios. Multa eo die millia periêrunt, illis inter se infestissimis signis concurrentibus, qui se Germanicæ libertatis assertores *Mira rerũ metamorphosis.* scripserant. Hoc quidem in bello videre erat Mauritium, Lantgrauium, Brunsuicensem Henricũ & Episcopos Vuirciburgicũ ac Bābergeñ in ijsdē versari castris: Porrò Alberto studere Ericũ Brunsuigiũ, Mauritij sororiũ. Fertur Mauritius durissima obijsse morte, & se mirum in modum ob nimios dolores velut in spiras contraxisse. Sed nihil huius pro certo asseuerare velim. Sũt qui scribant eum noua cum Gallo rege consilia tum agitâsse. Vtcunquè sit, Cæsarem illa inopinata ad Galliæ regem defectione & bello præter spem illato adeò afflixit, vt eius valetudinem alioquì non bonam, non mediocritèr perturbâsse videatur, cùm ipse in se Cæsaris summam esset expertus beneuolentiam.

Sub hoc tempus sanguineæ guttæ repertæ sunt in folijs arborum, auditi canum importunissimi latratus, & mutuæ dilaniationes, equorum velutì fremitus & concursationes armorum. Fuerat inter Mauritium & Albertum maxima necessitudo, quæ tandèm hunc habuit euentum.

Hesdinũ Superiori anno Hesdinum, arcem munitissimã, diximus Cęsareanos expugnâsse. Eã Galli recuperauerãt,

At

At hoc anno, mense Iulio, rursùs Gallis eam vi extorquet Cæsaris exercitus, cæso Horatio Farnesio Galliarum regis genero, multisque captis nobilibus, & in ijs Galliæ Mareschallo Marchiano. *rursùs expugnatur*

Mauritio successit Augustus frater eius, qui regis Danorum sororem habet in matrimonio. Per id tempus maximus terræmotus concussit Misniam Augusti oppidum. Saxo, quem Cæsar captiuũ duxerat, electoriam dignitatem & possessiones ablatas, ab Augusti optimatibus, itemque à Cæsare repetebat, sed Augustus mansit in possessione.

Episcopi Vuirciburgicus & Bambergẽsis cum Noribergicis, Alberti oppida oppugnant. Lugduni nouem Euangelici fratres iussu regis rapiuntur ad supplicium. Bernates pro ijs apud regem intercedunt, sed frustrà.

Eduardus rex Angliæ hoc anno, vt diximus, moritur. Is sibi substituit Iohannam Suffolciam, Henrici regis proneptem ex sorore: porrò Mariã & Elizabetham sorores suas exhęredat. Assentiũt proceres plerique, sed populus & nobilitas om̃is fert indignissimè. Erat enim Maria legitima Henrici filia, & ipsam Hẽricus moriens Eduardo voluit succedere. Multùm Northũbrius Dux conatus est impedire, nè Maria in regno succederet: at successit tamen, Deo illam benè iuuante, & multis ad eam confluentibus. Porrò Iohanna ducitur in custodiam, captusque Northumbriæ Dux, Londinum adducitur, mira in eum conuicia iactante populo. Capti sunt etiàm eius liberi, & frater, & nonnulli alij proceres, & Eduardi præceptor Iohannes Checus, qui tamen posteà dimissus est. Deindè Maria regina Londinum venit in arcem, atque ex carcere liberat locoq; restituit Stephanum Vuintoniensem & Tonstallum Dunelmensem, doctissimos Episcopos, ducemque Norfolciæ, & quosdam alios Catholicos. Vuintoniensi addit summæ dignitatis munus, nempè Cancellarij. Northumbrius Augusti die 22. capite plectitur: multi Euãgelici superintendentes in carcerem conijciuntur. Northumbrius cùm iam supplicio afficiendus esset, palàm suum errorem cõfessus est, & quia Edouardo regi puero suasor fuerat mutãdæ religionis catholicæ, coram tota populi frequentia hortatus est omnes ad Romanæ Ecclesiæ amplectẽda dogmata: simul etiàm commemorauit turbas & tumultus, qui ex sectis nasci soleant, quales etiàm Anglia iam vidisset intestinis exagitata dissidijs, & Germania foedissi-

Iohanna Suffolcia.

Maria succedit Eduardo.

fœdissimè confusa. Adextremùm ait, se velle mori catholicè: atqueitа cæsus est. Petrus martyr, monastici instituti desertor, insignis Zuinglianus, ex regno excedit. Calendis Octobris Maria regno inauguratur, annos nata ferè 38.

Albertus vincitur. Henricus Brunsuicensis Albertum, nouas conscribentem copias, in pugna vincit. Turcica classis Corsicam insulam Genuensium capit, aliquot demptis oppidis. Cæsar Hesdinum solo æquat, & cùm vellet Dorlanum tentare, eius exercitus à Gallis in fugam compellitur, non paucis occisis & captis. Galli Cameracum tentant, sed frustrà: & cùm vsqueadeò propè Cæsaris ad Valencenas castris se coniunxissent, vt res ad prælium spectare videretur, plurimis desideratis abeunt 18. Septembris die, in reditu longè lateq; omnia vastantes incendijs. Lutetiam sæuissima vastat pestis, & rex multos Euangelicos comburit. Brūsuicensis Henricus cum exercitu proficiscitur contra Albertum in Franconiam, & licèt non deesset ei occasioquosdam Principes, à quibus læsus fuerat, egregiè diuexandi, tamē commodum & humanum se præbet, & sinè maleficio exercitū per eorum fines ducit.

Caluinus Seruetum afficit supplicio. Geneuæ Caluinus Seruetum Hispanum, valdè impiè de sacrosancta Trinitate sentientem, extremo curat supplicio affici. Mirum hoc erat, non solùm quòd Caluinus nihilo esset illo melior, sed etiàm quòd isti Euangelici nolunt morte affici hæreticos. Porrò verò Caluinus suum hoc factum vsqueadeò illustre esse voluit, vt totam historiam scripto euulgato comprehenderit, & in hæreticos gladio vindicandum docuerit. Tanta est nouæ huius Euangelicæ doctrinæ constantia.

Sleidanus hanc Serueti necem non improbat, non probaturus, vt appáret, si Pontifex aut Catholici eam hęretico illi intulissent. In summa: quicquid facit Luterus, Caluinus, Zuinglius, & id genus pestes, id nō potest non esse euāgelicum: si quid eiusdē generis faciat Pontifex Romanus, sæua tyrannis est & facinus Antichristianum. O cæcas hominum mentes. Certè Caluinus non minùs commeruerat mortem atquè Seruetus ille: nec refert secùs de illo sentire miseros, quos ille miser euertit. Luterani sanè si habuissent illum, tractâssent illum haud alitèr, nì fallor, atquè hæreticum.

Alberto Brandeburgico aliquot oppida eripiuntur

ab

ab hostibus. Galli Vercellas ex improuiso capiunt, factaque direptione, indè recedunt, quòd Gonzaga Cęsaris præfectus superueniret.

Turcica Solimāni classis multa damna infert ditionibus Cęsaris, quę ad mare vergerēt, Siciliæ, Calabrię, Corsicæ quoquè, quā (vt dixi) occupârunt, permultis cęsis Corsis & Genuēsibus. Interìm diuina vltio Solimanum illum domi persequitur. Erat ei filius natu maximus Mustaphas. Hunc suspectū habens de regno ipsius inuadēdo, ad se eum accersit Alepiā in Syriam, vbì tum regiā habebat Solimannus. Mustaphas patri statìm obtemperans, ad eum cum magnis properat muneribus. Vbì se de equo demisit, nullas suspicatus insidias, in Solimanni tabernaculū ingreditur, iussusq; acinacē deponere, ad Solimannū eius manū osculaturus propiùs accedit: sed ô crudelē patris animū, antequàm accessisset, à regijs ministris, vt eis imperatum erat, subitò comprehenso funis in collū inijcitur, & inspectante patre strangulatur. Eadē hora signifer eius, ex nobili Michaëliū familia Venetijs ortus, capite plectitur. Fertur posteà Solimannus eam filij necē multis lachrymis prosecutus. *Classis Turcica vexat Christianos.* *Solimannus suum iugulat filium.*

Albertus Brādeburgicus à Cameræ iudicibus proscribitur, tanquàm publicæ quietis & tranquillitatis perturbator. In Angliæ regno Catholica religio magna ex parte restituitur: Regina Philippo, Caroli Cæsaris filio, despondetur, & Euangelici malè mulctantur. Multos martyres numerant Euangelici in solo regno Anglię, & quidam Iohannes Foxus, de quo infrà fortassìs plura, martyrum istorum Angliæ historiam conscripsit. Sed ab horum martyrum consortio libera nos Domine. Ne Luterani quidem istos dixerint martyres, cùm Zuinglij potiùs, quàm Luteri dogma secuti videantur. Ineptus quidam scribit, exules Angliæ priuatìm in Germania multos de vera sententia verborum cœnę priuatìm docuisse, ijs verbis non solùm catholicos, sed etiàm Luteranos perstringens. Et certè hoc eodem anno Ioachimus Vuestphalus Luteranus libellum edidit hoc titulo, Recta fides de cœna Domini: quem libellum ideò se scribit dedicâsse Ecclesiæ Hamburgēsi, vt eam instrueret aduersùs Sacramentarios.

Iohannes à Lasko Polonus nobilis, sed sacramentarius, permissu reginæ Mariæ ex Anglia cum duabus nauibus in Daniam se confert cum multis socijs sacramentarijs. Putabat se illic per hyemem latitaturū: sed quòd *Iohānes à Lasko à Luteranis vbiquè repellitur.*

quòd aliam à Lutero ſententiam de ſacramentis adferret, non potuit obtinere hoſpitium. Luterani enim non ferunt ſacramentarios, vtì nec ſacramētarij Luteranos. Venitur ergò ad maritimas Saxoniæ vrbes, Lutero addictas: ſed ibi quoquè Laskus cum ſuis repellitur. Culpam illam inexpiabilem non tam in magiſtratus, quàm Luteranos concionatores, Sacramentarij conferunt. Tandèm poſt longos errores & pericula, in Phriſię Orientalis oppido Embdano inueniunt nidulum, vbì refocillarentur. In eos acritèr inuecti ſunt etiàm publicis ſcriptis Saxonici quidam eccleſiaſtæ, ità vt compulſus ſit Iohannes Vtenhouius hiſtoriam ſcribere, De inſtituta ac demùm diſſipata peregrinorū in Anglia Eccleſia, quam tamen etiàm ipſi Sacramentarij vellent nō euulgatam. Et quis nō rideat, dum iſta legit? Prodijt etiàm, Iohanne Stoltzio authore, defenſio Luteri contra Sacramentarios, in qua narrat Lutero, Sacramentarios œſtro percitos, ipſum ſcribendo nunc vincere, & quibus poſſint ſannis commentarios eius & verſionem Bibliorum carpere: illum, qui à caluitie nomen habet, (Caluinum intellige) eius ſanctiſſimos cōmentarios in Geneſim ſingulis propè folijs explodere, & cachinnis amarulentis excipere &c. ſcripſerat enim Caluinus cōmentarios in Geneſim à Lutero diſcrepantes. O miſeros, qui tales ſequuntur duces in rebus grauiſſimis, ad animarū vel ſalutē vel exitium ſempiternū pertinentibus.

Embdæ recipitur.

Hoc anno fuit quidam Pariſijs, qui ſe Iohannis Apoſtoli & Euangeliſtæ mente perfuſum diceret. Porrò & Baſileæ & Pariſijs viſus eſt, qui genio Petri Apoſtoli ſe duce frui contenderet. Alius quoquè Baſileæ aſſerere non dubitauit, ſe Moſis angelum habere, prædixitque regem Galliæ ante menſis Iunij initium Proteſtantium dogma recepturum. Multos ille quidem initiò cōmouit, ſed vbì vidit regem Franciæ conſtantèr in auita religione permanere, ſubduxit ſe, veritus laqueum, furcifer. Non finxiſſent iſti, opinor, talia, niſì vidiſſent homines pleroſq; incredibili ſtoliditate quibuslibet commentis facilè commodare fidem.

Homo portentoſus Pariſijs.

Item Baſileæ & Pariſijs.

ANNO 1554. 2. Ianuarij è viuis exceſſit Luſitaniæ rex Iohannes, Iohannis tertij filius, anno ætatis ſuæ 17. In matrimonio habuit Caroli Cæſaris filiam Iohannam, quæ ab illo grauida relicta, eiuſdem menſis die 20. Sebaſtianum principem enixa eſt. O quàm multi

Sebaſtianus Luſitaniæ rex naſcitur.

multi in rerum omnium summa affluentia tum aufe- runtur ex hac luce, cùm eam primùm incipiunt intueri. Et tamen in tanta miserę vitę huius incertitudine quotusquisq; est, qui non sibi Nestoreos propemodùm polliceatur annos?

Eodem anno Cæsaris amplissimi legati in Anglia matrimonium Philippi & Mariæ reginę omninò conficiunt, inuitis seditiosis quibusdam, qui authore Viato rebellionem excitârunt. Regina turbam ad arma concitatam mira dexteritate sedat: Viatus capitur, & in carcerem ducitur: Dux Suffolcius, seditionis non minima pars, Londinum captiuus adducitur. Northumbrij filius Guilfordus & Iohanna vxor eius, quam Eduardus rex puer sibi substituerat, capite mulctantur. paulò pòst etiàm dux Suffolcius capite plectitur die 21. Februarij. Eodem die moritur Vinariæ Sibylla Cliuensis, Saxoniæ Ducis coniunx, & vndecimo post eam die dux Iohannes Fridericus maritus eius. *Cõficitur matrimonium Philippi & Mariæ.*

Hoc tempore religio Catholica in Anglia prorsùs restituitur, & multi Euangelici indè aufugiunt, sedesq; suas apud Germanos diuersis locis captant. Elizabetha reginæ soror, quòd anteactæ seditionis conscia putaretur, in custodiam datur. Hæc religionis mutatio molestissima fuit Euangelicis, qui sibi illo in regno certum perfugium collocârant, si quid alibì aduersi accideret. *Religio restituta in Anglia*

Albertus Brandeburgicus omni ditione sua eijcitur, & Blasseburgum, præcipuũ eius propugnaculum, obtinet rex Ferdinandus. Intereà Brunsuicensis Henricus per inferiorem Saxoniam aliquot principes & vrbes, multos quoquè nobiles & illustres pecuniam poscit. Alteræ eius & Episcoporum ac Noribergensium copiæ, pulso Alberto & expugnato Suinfurto, quosdam alios mulctant in Germania superiori. Porrò Carolus Sabaudiæ princeps moritur, relicto Philiberto, qui Cæsari militabat. Galliæ rex Cæsaris vexat ditiones, inter alia Bouinum oppidum & Dinantum capit, diripit, arces ibì demolitur, Mariæburgo præsidium imponit. Cęsare illi occurrente, in Hannoniam deflectit, Binsiũ oppidum & arcem, vbì regina Maria res magni precij & cultissimos hortos habuit, fœdissimè diripit, inflammat, & omnia longè ac latè populatur & incendit. Eodem verò tempore Gallicus exercitus in Italia à Cęsareanis profligatur, & Senenses grauissima premuntur obsidione. *Galli vexant Burgundos.*

Philippus rex in Angliam.

Philippus Caroli Cæsaris filius 9. Iulij venit in Angliam: quarto pòst die Vuintoniam, vbi ad summā cum multa nobilium turba progressus ædem, ab Episcopo Vuintoniensi & quibusdam alijs excipitur. Luce altera reginam adit. Porrò sequenti die, ipsis ferijs D. Iacobi,

Nuptiæ.

regali magnificentia nuptiæ celebrantur. Cæsar eò miserat legatū, qui suo nomine regnum Neapolitanū filio nuptiarum causa concederet. Posteà cum multo splendore Londinum cum regina ingreditur. Sub finē Octobris, Mediolanensis quoq; principatus possessionē Cæsar ei tradit per legatos. Ipse interim iuxta Hesdinum, superiori anno ab ipso captum & euersum, nouā munitionem & oppidum contra Gallos condit.

Comitia Angliæ.

Nouembris die 12. Londini in Anglia publica inchoantur Comitia. Aderat rex Philippus & Regina. Venit etiàm eò Cardinalis Polus, vbiquè summo honore exceptus. Is in publico conuētu hortatur omnes ad ecclesiæ Catholicæ amplectēdam communionem & vnitatem. Ibì sanè regni Ordines petunt veniam schismatis contra Pontificem admissi, orantq; vehementèr, vt à

Anglia Ecclesiæ conciliatur.

censuris Ecclesiasticis absoluti, recipiantur in Ecclesiæ sinum. Altero die inter alia, quæ narrare longū est, Rex & Regina cum cæteris procumbunt in genua, & Cardinalis in omnes absolutionem pronunciat. Hæc irridentur ab istis nouis Euangelicis: sed quantuncūq; procaces sint & insolentes, nisì absoluantur horrendi illius anathematis vinculis, quibus velint nolint cōstricti tenentur, nunquàm Dei vultū conspicient. Olim solebat

1.Cor.5.

plerunq; malus dæmon inuadere eos qui essent excommunicati: quod cùm hodiè rarò fieri videatur, Excommunicatio, qua nulla est pœna seuerior, & formidanda magis, in contemptum abit. Interim tamen, etsi corpus non videtur obsidere, animam certè anathemate percussi malus dæmon obsidet. Et indè est, quòd in summum Pontificem adeò atrocitèr incurrunt plerique omnes hæretici, quia sciunt illi datas esse claues regni cælorū,

Matt. 16.

& ligandi atq; soluēdi primariam in terris potestatem, quam, licèt eis rumpantur ilia, tamen eripere ei nō possunt.

Vuestphalus in Sacramentarios

ANNO 1555. Ioachimus Vuestphalus præco Hamburgensis, nouum edit scriptū contra Sacramentarios. In præfatione scribit, Regem Daniæ & senatum Hamburgēsem edicto prohibuisse, nè quis ciuium Anabaptistas,

ptistas, Sacramentarios, vel alios sectarios hospitio reciperet. Hoc edictum renouatum esse ob grauissimum periculũ, quod Luteranis Ecclesijs à Sacramentarijs ad maritimas vrbes confluentibus immineret. Aliæ quoq; eius littoris vrbes sub graui pœna vetuerunt, nè quis Zuinglianos hospitio reciperet. Isthuc quidem est sapere, lupos arcere à grege, nisi quòd satanas satanam expellit, dum Luterani pellunt Zuinglianos. Vtinàm verò ea seueritate erga sectarios omnes vsi essent Catholici, non tam latè serpsissent tot monstrosæ hæreses.

Diù tacuerat contra suum genium Iohãnes Caluinus, sed nunc tandèm primam contra Vuestphalũ defensionem euulgat. Vuestphali quidem nomine abstinuit, sed eo consilio, vt ipse scribit, vt si fortè sanabili esset ingenio, tacitè eius ignorantia sepeliretur. Verùm sensit Caluinus non edentulũ Vuestphalum. Mox enim libellum conscripsit contra Caluinum, hoc titulo: *Aduersùs cuiusdam sacramentarij falsam criminationem.* Prodijt eodem tempore Timanni Luterani, Bremensis pastoris, Farrago contra Sacramentariorum dissentientes inter se opiniones. Terrebant hæc Luteranorũ fulmina Iohannem à Lasko egregium Zuinglianum. Itaque mense Aprili ex Embda migrat Francophordiam, vbi ei permissum est constituere Ecclesiam peregrinorum. Sic vocari voluit illa non admodùm magna synagoga. Sed quàm miserum est, quamq́ue horrendum, ea ratione dici peregrinos? Quanto consultiùs fecissent, si ad Catholicam Christi Ecclesiam se adiunxissent, futuri deincèps ciues sanctorum & domestici Dei? Est tamen hìc quoquè non negligentèr obseruandum iustum Dei præpotentis iudicium, quo factum est, vt qui eam profiterentur sectam, quę multos Catholicos è suis sedibus expulisset, multisq; modis diuexâsset, ipsi iam ferè nusquàm possent certam & tutam obtinere sedem.

Caluinus in Vuestphalum.

Vuestphalus cõtra Caluinũ.

Mensis Martij die 18. moritur Sebastianus ab Hausenstain Archiepiscopus Moguntinus, & ei substituitur Daniel Brendel ab Homburg, multa doctrina & insigni virtute conspicuus.

Eiusdem mẽsis die 23. obit diem suum Iulius Pontifex eius nominis tertius. Eius morte comperta, Moronus Cardinalis, itemq́ue Augustanus & reliqui Cardinales Romam celeritèr aduolant, noui Pontificis creandi causa. Eligitur autem ab omnibus Marcellus Cer-

Iulius 3. moritur.

Marcellus 2.

uinus,

uinus, retento ſibi nomine Marcelli, multa & eruditione & probitate venerabilis. Sed quod dolēdum eſt, eius Pontificatus vix paucorum fuit dierum. Ab eius obitu die viceſimo Senenſes ad ſummam rerum omnium egeſtatē redacti, Cæſari tandèm ſe dedunt poſt diuturnam obſidionem. Marcellus ſucceſſorem habuit Iohannem Petrum Caraffam, ſenem propè octogenarium, qui ex more mutato nomine dictus eſt Paulus Quartus.

Senæ deduntur Cæſari.

Paulus 4.

Diſſenſio apud Heluetios.

Sub veris initium apud Heluetios nata eſt diſſenſio propter quoſdam Locarnorum ſubditos, qui trans Alpes poſiti, Zuinglianiſmū complexi erant. Id Quinquepagici cum cæteris Catholicis Heluetijs nullo pacto ferendum putârunt, alijs Zuinglianarum partium rem approbantibus. Tandèm compulſi ſunt illi, qui religionem mutârant, extra eam regionem cum familijs & facultatibus ſuis diſcedere. Eorum bonam partem Tigurini in ſuam vrbem & agrum receperunt.

Carolus V. Philippo filio permittit Burgūdiæ adminiſtrationē.

Sub finem Octobris Carolus Imperator Philippo filio, euocatis ad ſe legatis prouinciarum, dominiorum & ciuitatum Burgundicæ domûs, poteſtatem regnandi & gubernandi terras ipſi ſubiectas vltrò tradidit. Eo tēpore ſedentis Cæſaris dextrum latus Philippus filius, ſiniſtrum Maria ſoror eius ità claudebant, vt terna ſedilia triangulari ferè linea eſſent conſtituta. Enarrabat tum ad eos qui aderant, labores ſuos & annos Regni ſui, idque viua voce, & valdè oratoriè, grauitèr, & copiosè Lachrymabatur autem Cæſar ipſe. Porrò filius Philippus rex, & Maria regina Pannoniæ, & plurimi proceres mirabilitèr doluerunt, & multi in profuſiſſimas lachrymas eruperūt, etiàm illuſtres aurei velleris equites. Inter cætera dixit palàm optimus Imperator, quòd nemini ſciens & prudens iuſtitiam negârit. Aderat inter alios Hannoniæ Seneſcallus, podagræ morbo vexatus. Illi Cæſar ſemèl atque iterùm humaniſſimè iuſſit ſedem poni, quam tamen ille modeſtiſſimè recuſabat. Finita oratione, Guilielmi Principis Auraniæ, & Burenij comitis humeris ſe ſuſtentans, ex conſpectu ampliſſimi theatri abſceſſit.

Zuingliani reſpondent Luteranis.

ANNO 1556. aliquot Sacramentarij dogmatis ſigniferi Luteranis egregiè reſpondent. Principiò Henricus Bullingerus Apologiam edit, qua oſtendere nititur, Tigurinos miniſtros in Orthodoxa & Catholica fide ſanctè perſeuerare. Crede, ſi vis. Deindè

Bernar-

Bernardinus Ochinus cōtra Vueſtphalum defenſionem conſcribit & euulgat. Et vt nullus Luteranis hoſtis non eſſet moleſtus, etiàm Caluinus ſecundam ſuam defenſionem, piam ſcilicèt & Orthodoxam de Sacramentis, contra Vueſtphali calumnias euulgauit. Si Romanus Pōtifex & tota Chriſti Eccleſia, auſi eſſent, inuitis Zuinglianis iſtis, hoc pacto calamū ſtringere in Luteranos, omnia illorum ſcripta non alitèr acciperentur, quàm Papiſtica commenta, quibus conarentur opprimere lucem Euangelij. Sed vt iſthæc calumnia faceſſeret, viderentq́ue homines ab iſtis noui Euangelij præconibus non ipſum verbum Dei, quod tam impudētèr iactitant, ſed priuatas quorunq; opiniones ꝓ Dei verbo, imperitis obtrudi, permiſit ſapientiſſimo conſilio etiàm inter ſe atrociſſimè & pertinaciſſimè digladiari miſeros & omī lachrymarum fonte plangendos, vt qui necdùm eorum laqueis implicati ſunt, caueant, nè quandoquè irretiantur: qui autem irretiti ſunt, ocyſſimè ſeſe explicare nitantur. Acceſſit his Luteranorum hoſtibus auctarij loco Iohannes à Lasko, qui ad Poloniæ regem & eius regni ordines omnes ſcribit Epiſtolam, qua & Zuinglianum dogma tuetur, & Luteranos ait cum mente totius ſcripturæ & Catholicæ Eccleſiæ conſenſu pugnare, neque citra Dei contumeliam, eorum doctrinam retineri poſſe. Poterant tot hoſtes miſeris Luteranis ſufficere, ſed iritati crabrones non tam facilè conquieſcunt. Angli exules apud Geneuam edūt Latinè Nicolai Ridlæi libellum de Cœna Domini. Hunc Ridlæum hæreſeos nomine in Anglia flammis tradidit regina Maria. Porrò Zuingliani eum in martyrum album retulerūt. Hunc in modū iſti præclari Euangelici noua bella atrociſſimè inſtaurârunt, immò potiùs ſimulatam concordiam in apertiſſima bella verterunt. Multi libri, orationes, dialogi, confeſſiones, epiſtolæ, theſes, præfationes vtrinquè à doctis paritèr & indoctis euulgabantur, & maiori, quàm vnquàm anteà, impetu res agitata eſt. Luterani Zuinglianos apud omnes in odium & inuidiam vocabant, & multas habuère ſynodos, quibus de opprimendis Sacramentarijs agitarunt. Atq; hæc & multa alia ſcribunt ipſi Zuingliani: adduntq́ue Luteranos pleroſque ſe iunxiſſe Papiſtis, vt Zuinglianos faciliùs opprimerent. Verum quidem eſt, non paucos Luteranos ad Catholicos ſeſe recepiſſe, agnito errore ſuo: ſed ij non minùs oppugnant Luteranos, quàm Zuinglianos.

Diſſidia Euangelicorum.

Luterani in Zuinglianos ſæuiunt.

nos. Ex ista enim mutua dissensione, cùm vtrinquè non nisi verbum Dei creparent fratres Euangelici, complures ad sanitatem redierunt, nec cum talibus quicquam voluerunt habere commercij, quos non minùs à se inuicèm, quàm à Catholica Christi Ecclesia dissidere viderent. Erant in hoc negocio vehementes Saxonici ministri, Heluetij visi sunt moderatiùs agere cum Luteranis. Habet Saxonia multis locis cereuisiam mouendo cerebro, si nimiùm bibas, valdè idoneam. Porrò Euangelicos per Saxoniam fratres verisimile est pro more gentis potare largitèr. Indè tot fumi & crassi spiritus, qui cerebrum pertentant, immò obruunt, faciuntque nihil ferè sobriè ab istis vel dici vel scribi. Heluetij cùm vinum non habent, non inuiti aquam potitant. Hoc Saxones cane peiùs & angue oderunt. Hæc possit forsan ratio reddi, quòd ministri Saxonici egerunt tumultuosè, Heluetici paulò sedatiùs. Sed vtcunquè sit, optimè dixit Sapiens, Inter superbos sempèr sunt iurgia. *Prou. 13.* Quin & Erardus Snepffius Luteranus confessionem de Eucharistia hoc tempore edidit, qua Zuinglianos perstringit.

Intereà moritur Conradus Pellicanus, ex Frãciscano apostata Zuinglianus. In eius locum Argentorato à Tigurinis accitus est Petrus Martyr Florentinus, qui ex Italia profugerat. Prodijt quoquè scriptum quoddam Erasmi Alberi Luterani contra Carlstadianos, Sacramentarios, fanaticos & Anabaptistas &c. Accidit quoquè ridiculum quiddam Francophordiæ. Caluinus publicè disputat cum Iusto Velsio (qui apud Coloniam Agrippinam parùm faustus hospes aliquandiù hæserat, quin & in carcerem cõiectus fuerat) de libero arbitrio: cumq; ille magnus Sophos, qui apud Geneuenses tantùm non deus aliquis habitus est, cum ministris eius loci de causa Sacramentaria conferre vellet, tanquàm Zuinglianus reiectus est, non sinè crimine læsæ maiestatis, si penès Geneuates sit sententiæ pronunciandæ potestas & authoritas. Sunt qui in scriptis suis indicare videantur, Velsium, abiuratis erroribus, reuertisse ad Catholicam Ecclesiam. Res mihi necdùm penitùs comperta est: sed si ità tamen est, gratulandum est homini docto, quòd magno & raro Dei beneficio potuit agnoscere lapsus suos. Vtinàm eius exemplum resipiscentiæ, si modò certa est, plurimi imitentur, & recedant in viam dum adhuc dies est, priusquàm illa æ-

Disputatio Caluini cum Velsio.

ternæ

ternæ noctis tetra caligine inexplicabilitèr inuoluantur.

Inter Carolum Cæsarem, filium eius Philippum & Galliç regem, quinquennales non ità pridèm erant pactæ induciæ, sed hoc anno rursùs ruptæ sunt, & ad arma vtrinquè magna miserorum hominum, qui interìm opprimebãtur, infelicitate cõcursum est. Moritur quoquè 4. Calendas Martij Fridericus Elector Palatinus:& paulò post eum Iohãnes Treuirensis Episcopus ex Comitibus Eisenbergicis. Eius sedem obtinet Iohannes à Lăten/cuius inter alias corporis &animi dotes,eximia prudẽtia &in Catholica religione cõstantia prędicatur.

Mors episcopi Treuerici.

Excessit è viuis per idem tempus 3. Nonas Iulij Reuerend. D. Episcopus Cyrenẽsis Iohannes Nopel à Lippia, Reuerendissimo Archiepiscopo Coloniensi à suffragijs, magna eruditione & facundia vir, longioriquè vita digniss. probitate vitæ & strenuo concionandi labore de Ecclesia & fide Catholica per annos aliquot optimè meritus: atq; ea re inter illustres Dominos Capitulares summi templi Coloniensis, haud procùl à sacello, vbì trium Magorum corpora asseruantur, honorificè sepultus.

Moritur etiàm Adolphus Archiepiscopus Coloniensis die XX. Septembris,& ei succedit germanus frater eius Antonius ex comitibus Schauuenburgicis.Ità breui tẽpore quatuor Rheni Electores è medio ablati sunt. Mense Februario visus fuit in cælo cometes,qui plerũq; terris dira minari solet.

Obitus Adolphi Archiepiscopi Coloniensis.

Est in Caluini discipulis quidam non postremus, Theodorus Beza. Is quondàm Iuris licentiatus, Parisijs ex opulentis sacerdotijs vltra septingẽtos coronatos aureos percipiens, vitam viuebat turpissimam, ac varia libidinum spurcitie contaminatam. Erat hæc quædam ad deteriora parasceue, talesque mores nihil merebantur aliud, quàm vt homo impurus prorsùs à Deo reiectus, in inexplicabilis perfidiæ & hæreseos labyrinthos detruderetur: quod & factum est. Nam ad Caluinum defecit, venditis priùs Simoniaco sacrilegio sacerdotijs vel beneficijs Ecclesiasticis. Sed quemadmodùm in Caluino alijsque hæresum architectis multa fraus & dolus, miraque inconstantia fuit, ità & in hoc Beza, quemadmodùm vel vnum hoc præclarum facinus, quod subijcimus, declarabit. Anno hoc 1556.venit ille ad Electorem Palatinum Otronem Hen-

Facinus veteratoriū Theodori Bezæ ricum, qui erat Luteri placitis addictissimus, cum Farello homine pestilente, qui Geneuam infecerat, & Caluinum, Seruetum, Viretum, aliosque id genus habuit discipulos, atque ob metum seditionis à Basileensibus proscriptus & in exilium abire iussus fuit. Obtulit autem is Beza illi principi arte veteratoria & multa cum simulatione confessionem quandam, aitque illi non modò Allobroges, sed etiàm Heluetios subscribere. Fecit hoc ille bonus vir, vt Principis sibi beneuolentiam conciliaret, qua tum opùs habebat, maximè quòd rex Francorum seuerè in Caluinistas animaduerteret, quem eo nomine apud Principē accusabat tyrannidis, orans vt regem à proposito precibus & minis deduceret. Porrò hæc Confessio ad verbum habebat, verum & reale ac substantiale corpus & sanguinem Christi sub specie rerum visibilium repræsentari & exhiberi. *Confessio Bezæ simulata.* Dixisses Caluinistas & Zuinglianos prorsùs mutatos in Luteranos: sed quid non fingit deplorata nequitia? Princeps quidem & qui aderant, ea Confessione lætabantur, & quòd putarent conuersos esse Sacramentarios, communis gratulationis ergô miserunt eam Duci Vuirtenbergico. Is quoquè tam insperatam metamorphosim miratur & laudat. Spargitur mox rumor in Germania, agiturque de Zuinglianis triumphus ante victoriam. At Tigurini vbi de re tota certiores fiunt, tanta hominis impostura acritèr dolent, & eam Confessionem magna contentione oppugnant, Bezamque falsi reum peragunt. Nihil enim Zuingliani illi volebant minùs, quàm à Zuinglio ad Luterum defecisse videri. Nam tametsi in quibusdam Luteri placita non inuiti sequuntur, at in re Sacramentaria errâsse Luterum, plùs Lutero vidisse Zuinglium contendunt. Quid verò interìm Beza? num se deserit? Minimè. Audi artem tali artifice dignam. *Nota fraudem.* Vult persuadere Tigurinis, dolum aliquandò bonum esse, & aliud agere atquè simulare. Nec dubium est, quin nouum hoc Euangelium his artibus sit instructissimum, ijsque & ortum, & auctum, & propagatum sit. Et id quidem mortales necdùm vident: vbì autem Deo benè propitio quandoquè viderint, repentè vt fumus istorum præstigiæ, quibus homines dementant, euanescent. At Tigurini tamen hoc paradoxo minimè contenti, non priùs in gratiam recipiunt Bezam, quàm suam ille culpam agnosceret. Redit indè vir optimus ad suos Heluetios & Allobrogas, & vt priorem fraudem

dem posteriori expiaret, atque re ipsa testatum efficeret se Germanis illusisse, in Vuestphalum & Heshusium stringit calamum, palamque profitetur, non aliam in Cœna Domini esse corporis & sanguinis præsentiam, quàm in Baptismo, in concione, in Lectione Sacræ scripturæ, atque in priuata meditatione quotiès mens fidelis ad Christum assurgit. Et rursùs tamen, vt à Germanis non prorsùs discedere videatur, fatetur in Cœna Domini substantialitèr ac realitèr verum & naturale Christi corpus esse & exhiberi: sed Cœnam non vult esse id, quod inter homines ex Domini præscripto geritur, eius verò præcipuam partem in cælis peragi, cui nos fide intersimus & spiritu. Ità isti infelices sibi inprimìs, deindè etiàm alijs portentosis verborum strophis illudunt, atque in sanctissimis religionis negocijs haud alitèr atquè in scena versantur, in alias atque alias subindè transformati formas, vt cùm ijdem perpetuò loquantur, diuersos loqui putes. Et tamen is idem Beza multas posteà in Gallijs turbas excitauit, opima è locis sacratis spolia abegit, & tantùm non apud homines miserè fascinatos principatum & regnum obtinere visus est. Faxit clemens & bonus Deus, vt tamen vel tandèm nobis patefcant oculi, & videamus quàm splendidè isti nobis imponant, quàm omnia in summā & sempiternam animarum nostrarum perniciem machinentur, quàm nihil spectent minùs, quàm vt rebus salutiq; nostræ consulant.

Rex Ferdinandus necessaria contra Turcarum irruptiones præsidia comparare volens, petit à subditis suis eam in rem subsidia. Austriaci inferiores apud Viennam conueniunt, seque imperata vltrò facturos recipiunt, modò ipsis permittatur Euangelium. Id si fiat, sperare ipsos omnia contra Turcas ex sententia cessura. Nihil tum impetratum est, quòd facilè videret sapientissimus Rex, nunquàm adeò infestos fuisse Turcas Germanis, quàm his annis, quibus Luteri Euangelium miseri homines amplectuntur. Et reuerà nisì aliqua ratione tandèm Germaniæ sua pristina religio restituatur, & noua dogmata, quæ tot nobis pariunt sectas & hæreses, atque intestinas animorum acerbitates & simultates, prorsùs eliminentur, fieri non potest, quin vel Turcico vel Moscouitico aut certè Tartarico quandoquè ferro vastetur, & durissima seruitute oppressa, leuitatis & temeritatis suæ meritas pendat pœnas. Vti-

Austriaci cupidi nouæ doctrinæ.

nàm vel Græciæ summa calamitas doceret tandèm Germanos maturè sapere. Sed fortaßìs peruenit in nos quoquè ira Dei vsque in finem. Magnum profectò eius iræ argumentum est, tam horrenda cæcitas & vasta caligo, vel potiùs insania quædam, quæ nos non finit noui huius Euangelij fructus longè pessimos intueri. Luterus visus est nouam mundo lucem inuehere: eius doctrinam multi è vulgo cupidè statìm complexi sunt, cordatiores cunctantiùs eam admiserunt, permulti penitùs respuerunt. Vbì animaduersum est, eius conatus, dum non initiò reprimuntur, suos habere successus, mox alij super alios existunt homines importunis ingenijs, & ipsi quoquè nouam mundo lucem venditant, aiunt se vidisse, quod Luterus necdùm viderit. Ità repentè intra vnam Germaniam multiplex nimiùm credulæ turbæ Euangelium obtruditur, & incredibili stultitia ab imperita concione arripitur Luteranum, Carlstadianum, Anabaptisticum, Zuinglianum, Zuenckfeldianum, Osiandrinum, &c. Nec vidēt miseri & cæci homines, dum ab vna, vera, Catholica religione abduci se finūt, se in tam varias & mirabilitèr inter se pugnantes sectas seduci, vt iam permulti sint, qui prorsùs ignorent, quid potissimùm sequi debeant in tanta nouorum dogmatum varietate. Hoc verò iure meritoque patiuntur, quòd stultè & pueriliter quibuslibet nouatoribus primò aures, mox etiàm fidem commodârunt, cùm in ea debuerint religione constantissimè perseuerare, quam tot perpetuis seculis vniuersa Germania & Catholica Christi Ecclesia coluisset, quam hodieque tot amplissima regna & prouinciæ colant. Interim verò dum seductoribus obtemperant, qui non Christi, sed suam gloriam quærunt, & miserorum animas negociantur, in multas discinduntur factiones: indè animorum existunt diffidia & perniciosissimæ dissensiones, simultates, inimicitiæ, vndè necesse est Germaniæ vires prorsùs eneruari & sensìm collabascere, dum inter se Germani tam miserè distrahuntur. Atque ità Turcis, qui hæc non ignorant, crescit animus, crescunt vires: nec dubitare quisquam sanæ mentis potest, quin illi in omnem occasionem sint intenti, & vbì eis commodum visum fuerit, totis viribus nos sint oppugnaturi, & certè nullo negocio etiàm oppressuri, quod quidem illi nunquàm vel sperare ausi essent, si apud nos Maiorum nostrorum sacrosancta religio inuiolata

1. Thes. 3.

Cæcitas horū temporum.

Discordia religionis perdit Germaniam.

olata & inconcussa permaneret. Sed de his satis, quippe quæ & superius non semel haudquaquam temere inculcata sint. Ferdinandus Rex, vt dixi, hoc tempore non est passus mutari religionem: at nihilominus misit exercitum contra Turcas & aliquoties feliciter cum illis pugnatum est, multis cæsis, multa quoque præda abacta.

Accidit hoc ipso anno in Poloniæ regno res memorabilis. Fœmina quædam vilis, Dorothea Lazezka nomine, Christiana quidem professione, in oppidulo Sachazeto, non longe ab arce Louitz / cuidam Iudæo annis aliquot seruiebat. Interim vero Iudæus ille sæpius eam solicitat, vt sacrosanctum Christi corpus, more Christiano cum cæteris acceptum, ipsi perferat, in eius flagitij præmium promittit ei daleros tres, & vestem sericis fimbrijs ornatam. Et quid non mortalia cogis pectora auri sacra fames? Fœmina scelerata conditionem accipit, tantillo illecta munusculo, & in ipso Paschatis peruigilio abit ad pagum Cotzo dictum, ibi cum cæteris accedit ad aram, & instar Iudæ accipit Eucharistiam, ac paulo post ex ore extractam in sudariolum reponit, & tertia Paschatis feria Iudæo hero suo illam tradit: ad quem tres alij Iudæi huic oppidulo vicini, puta, Michalecus, Sachaus, & Iosephus veniunt, fortasis ab illo inuitati, sacrosanctam Eucharistiam in suam synagogam deferunt, pugionibus & cultris confodiunt. Et ecce repente ex illa hostia multus emanat cruor, quem perfidi Iudæi cochleari in vitreum calicem transfundunt. Non diu latere potuit tam atrox facinus. Ante omnes mulier scelesta Sachazeti comprehenditur, inde Iudæus eius herus. Hi confitentur rem gestam omnem. Per id tempus Poloniæ rex Sigismundus Vilnæ erat, quæ est Letuaniæ metropolis, & erant tum in Polonia, qui Eucharistiæ vtranque speciem necessario putarent porrigi oportere. Vbi Rex quid esset actum cognouit, mandat oppiduli præfecto secundario, vt rem eam diligenter inuestiget, & si ita factum sit vt narratur, in omnes eius flagitij complices extremo supplicio animaduertat. Itaque Dorothea & Iudæus, prius habita quæstione, die Veneris post CHRISTI assensionem flammis exuruntur. Reliqui Iudæi sceleris socij, vno dempto qui aufugerat, Calendis Iunij comburuntur. Voluit omnipotens Deus hoc insigni miraculo, qualia sæpe etiam alias circa

Sacrilegium & horrendum facinus.

Iudæi sæuiunt in Eucharistiam.

Iudæus capitur.

Iudæus exuritur.

Item alij Iudæi.

ſacratiſſimam Euchariſtiam contigêre, eorum caſtigare incredulitatem, qui perindè àc ſi non ſit totus Chriſtus ſub vtralibet ſpecie, ità prorsùs infidelitèr & inſipientèr calicem efflagitant: qui ſi eſſent in ijs, quæ ſunt Chriſtianæ religionis, benè inſtituti, ſcirent nunquàm poſſe Chriſti corpus, poſtquàm è ſepulcro rediuiuum ſurrexit, ab anima, à ſanguine, à diuinitate ſeparari, ſicq; libentiſſimè vnius ſpeciei perceptione contenti forent. Commodiſſimè quidem iſthuc eo tempore in Polonia accidit, quandò & plerique illic calicem expetebant, & Romanus Pontifex eò miſerat Aloyſium Lipomanum Veronenſem Epiſcopum, virum multa probitate & eruditione ſpectabilem, qui gentem Polonam in Catholica religione confirmaret. Et ipſe ſanè Poloniæ rex fertur hoc miraculo non mediocritèr in Catholicæ Eccleſiæ retinenda communione confirmatus, & propenſiùs etiàm Romani Pontificis legatum admiſiſſe.

Carolus V. nauigat in Hiſpaniam.

Carolus Cęſar, poſtquàm ditiones omnes filio Philippo regi tradiderat, in Zelandiam abit. Indè cum duabus ſororibus reginis, Eleonora & Maria, commodam nactus tempeſtatem, in Hiſpaniã vento admodùm propitio nauigat. Quò poſtquàm peruenit, quodam in loco ſaluberrimo atque amœniſſimo, qui Iuſtus vocatur, vbì Hieronymitanum eſt ſodalitium, Deo ſe & rebus diuinis, quod ſæpè antè concupiêrat, tradidit, diuinis vacans & incumbens cogitationibus, magna continentia vitæ, magna morum temperantia, magna vini cibique abſtinentia in illo relucente. Ità pijſſimus Princeps re ipſa declarauit, quàm iniuria ſæpè eſſet à quibuſdam inſimulatus immodicę regnãdi libidinis & ambitionis, dum ſe ſponte ſua omni ditionum ſuarum ampliſſimarum adminiſtratione abdicauit, & à toto mundo ſeſe auertit, & in quandam ſolitudinem Deo vacaturus incluſit. Non fuit dignus hic mundus tali principe: & eſt ſanè veriſimile, prudentiſſimum principem nimiæ pertæſum ingratitudinis, tandèm priuatum omninò vitæ genus delegiſſe, vbì ſoli Deo & ſibi vacaret. Non deſunt qui putent magnæ cuiuſdã infelicitatis fuiſſe, ab auguſto imperio ad tantam vitæ priuatæ humilitatẽ deſcendiſſe: ſed hoc mundi huius ſpiritus ſuggerit hominum pectoribus. Nam qui benè in ſancta Chriſti religione ſunt inſtituti, optimè nôrunt, Deo ſeruire, id demùm regnare eſſe, nec quicquam eſſe glorioſius, quàm om̃em mundi gloriã, tanquàm rem caducam & vanã, generoſo

Vacat ſoli Deo & ſibi.

& ex-

& excelso animo Christi amore contempsisse.

Per hoc tempus aut circitèr Otto Henricus Palatinus Elector, & Carolus Marchio Badensis, è suis ditionibus veterem profligant religionem, & nouam introducunt. Non est mirum, vt etiàm aliâs dixi, populum libentèr amplecti noua hæc dogmata, quia plausibilia sunt & suauia veteri homini: permittunt direptiones rerum Ecclesiasticarum & cœnobiticarum: ieiunia, vigiliæ, preces, mortificationes carnis, mundi contemptus, studium continentiæ, sobrietatis, pudicitiæ, & id genus virtutum, papistarum sunt commenta. Sola fides iustificat. Confessio peccatorum & pœnitentia, nugæ sunt & carnificinæ papisticæ. Quis non hæc libentèr audiat? quis non cupidè amplectatur? Et tamen longè secùs docet scriptura omnis, & ipsa quoquè, quantunuis dissimulemus, longè diuersum nobis testatur conscientia. Qui autem sunt Christi, ait Apostolus, carnem suam crucifixerunt cum vitijs & concupiscentijs. Hoc fac, & viues. Eant Euangelici cum suo isto blandissimo Euangelio, quò volent. Vbì ad Christi tribunal venerint, sentient se toto cælo errâsse.

Religio mutatur in Palatinatu. *Gal. 5.* *Luc. 10.*

Mense Septembri horrenda tempestas Locarni vltra Alpes in finibus Heluetiorũ desæuijt. Summo manè turbo vehemens è nubibus descendens, quędam ędificia subruit. Indè à meridie pluuia, tonitrua, fulgura & fulmina per horas quatuor tam immanitèr sæuierunt, vt eius loci homines supremum mundi diem adesse putarent. Ex ea pluuia torrens quidam adeò excreuit, vt & arbores & domos secum raperet, nec vllum tandèm, quò se euolueret, haberet exitum. Totum itaque circuniacentem agrum occupat, & tanquàm lacum efficit. At posteà reperto exitu, magno erumpens impetu, multa secum iumenta, pecora & homines abripit, & magna clade adiacentem regionem afficit.

Tẽpestas horrida apud Locarnenses. *Torrens ex pluuia*

Pestis hoc anno multis locis plurimos extinxit, præsertìm Argentinæ, & in locis Rhenanis, & inter alios etiàm Iohannem Sleidanum, qui suis commentarijs magnam orbi Christiano pestem inuexit. Decreuerant contra illum scribere viri duo longè clarissimi, Coloniæ Agrippinæ præclara lumina, Iohannes Gropperus designatus Cardinalis, & Eberhardus Billicus Carmelitanus Prouincialis, si & Sleidano & ipsis vita prolixior cõtigisset. Nemo me putet hominis illius odio sępiùs illũ perstringere. Mihi ille nec de facie vnquàm no-

Sleidanus peste moritur.

tus fuit. Mendacia & errores tetros illius detestor. Multi, immò plurimi, nôrunt Iulium Pflugium Numburgensem Episcopum, quo ob multam ætatem nemo ferè meliùs nouerat res Imperij. Is Sleidani Commentarios volebat sibi à quodam mihi notissimo, qui tum eius in aula versabatur, legi. Porrò verò inter legendum, cùm aduerteret res ipsi notas mala fide à Sleidano narrari, sępiùs exclamabat: Ibì nebulo ille sceleratè mentitur. Quin & Carolus V. integerrimus & potentissimus Imperator, cùm ipsi quoquè legerentur Commentarij Sleidani, itidèm subindè exclamabat: Nebulo ille mentitur, nebulo ille mentitur. Et sanè datum erat ab eodem Imperatore negocium cuidam, vt comitiorum acta ob Sleidani mendacia confutanda syncerè excuderentur: sed nescio quo casu res illa impedita fuit, & omnia in Hispanias transferri iussa feruntur. Certè hæretico homini nunquàm tutò credi potest.

Dauidis Georgij historia. Hoc anno obijt Basileæ Dauid Georgius, pestilentissimus hæreticus, cuius suprà mentio facta est. Fertur is Delphis apud Batauos ortus. Porrò cùm Cæsar in inferiori Germania eius dogmata persequeretur acerrimè, Basileam se contulit Calendis Aprilis, anno salutis 1544. cum aliquot comitibus. Ibì ciuitatis statu diligentèr explorato, questus de suis calamitatibus, quas Euangelij causa perferret, à Senatu supplex petit, vt Christi Iesu & Euangelij causa in ciuitatem cum familia satìs ampla recipiatur. Senatus liberalitèr respondet, & copiam illi facit cum suis Basileam commigrandi. *Admittitur Dauid Basileæ.* Erat homini corpus quadratum, barba flaua, oculi glauci & micantes, sermo grauis & sedatus, totius corporis motus, status, incessus decens, & ad omnem, vt videbatur, probitatem compositus. Senatûs accepto responso, octauo Calendas Septembris redit Basileam cum multa familia, vxore, liberis, clientibus & seruis, reliquoque comitatu, & in ciuitatem adscribuntur. Deindè intra vrbem domum sibi comparant, extra vrbem arcem & prædia quædam opima emunt, connubia contrahunt, & modis omnibus ità se comparant, vt viri boni & religiosi viderentur, nec quicquam de eis sinistrè suspicaretur. *Domũ & arcem sibi emit.* Huiusmodi artibus id homo versutus effecit, vt à plerisque magno in precio haberetur. Hanc autem falsam opinionem augebat magna vis auri, & preciosæ res quas secùm

cùm attulerat, & ex inferiori Germania quotidiè adferebantur: præterea regalis propè splendor & apparatus, sed cum quadam modestia & tranquillitate coniunctus. Habebant in ampla illa familia singuli quiq; suas functiones, nec quisquam supra vires aut inuitus ad aliquid faciendum cogebatur. Porrò callidus homo non Dauidem Georgium, sed Iohannem à Bruck se nominabat, triaque ab illis diligentèr curabantur: primùm, nè Dauidis Georgij nomen proderetur: deindè, cuius in patria conditionis fuisset: postremò, nè dogma suum vlli vel Basileensi vel Heluetio aperirent. Interim in Germania inferiore & alijs semotis locis, literis, libris, nuncijs sectam suam continentèr fouebat, apud Heluetios incredibili silentio tegebat. Sed quid humana possit versutia contra consilium præpotentis Dei? Ex ipsis familiaribus eius de eius doctrina quidam dubitare cœperunt. Ex ijs facilè principem ad se vocat, cui alioqui plurimùm confideret, nec sinè stomacho ex illo percontatur, cur de re certissima dubitare voluërit: an non credat, se verum esse illum Dauidem à Deo missum, vt his extremis tēporibus regnum Israëliticum restituat, Iacobique tabernaculum instauret? Sed post multam disputationem iste mansit in sententia, & à Dauide illo fertur abalienatus, monuisse etiàm permultos, vt à perniciosissima secta quamprimùm discederent.

Ampla familia. *Mutat suum nomē.* *Deficit ab illo quidam coniunctissimus.*

Ad huius admodùm coniuncti viri defectionem accessit, quòd è duabus, quas intra vrbem habuit, ædibus altera fulmine tacta est: altera, quam in pascuis magnificè extruxerat, cum preciosa supellectile conflagrauit: nec diù pòst domûs, in qua ipse habitabat, tabulatum repentè concidit. Omnium verò molestissimè tulisse fertur aduentum cuiusdam viri grauis ex Germania inferiori, qui Basileæ Dauidem ipsum totamque eius familiam descripsisset. Eo percepto nuncio, primùm eius coniunx morbo correpta moritur, & mox ipse quoquè excedit è corpore, qui se Christo Domino prætulerat, & immortalem finxerat. Fuit hoc anno Christi 1556. 8. Calēdas Septembris. Sepultus est honorificè in æde Diui Leonhardi. Eius mors non mediocritèr perturbauit discipulorum animos, qui eum nunquàm moriturū putârant: nisi quòd homo veteratorius falsa persuasione eorum sustentabat spem, quòd pollicitus esset se intra trienniū reuicturum, & præstiturum

Diuinitùs in eū animaduertitur. *Moritur impius.*

turum ea, quæ ipſis amplitèr promiſiſſet. Poſt obitum eius paulatìm cœpit latens fraus aperiri, ità vt plerique iam ſentirent eum, qui ſe Iohannem à Bruck/atque etiàm ab arce, quam Baſileæ emerat, Iohannem à Benningen falsò appellârat, Dauidem Georgium eſſe, ſectæ peſtilentiſſimæ authorem, qui ſe regem & Chriſtum ſceleratiſſimè aſſeruiſſet. Hæc fama permouit Senatum Baſileenſem, vt rem diligentiùs inueſtigandam ſuſciperet. Itaque 4. Idus Maij anno 1559. (libet enim hìc totam hiſtoriam vnum in locum congerere, nè poſteà ſit neceſsè per partes abſoluere) Dauidis Georgij iam mortui, filij & quotquot in eius erant familia mares, quidam etiàm extra familiam clientes & amici in curiam acceſſuntur. Vbì eò venerunt omnes, Tribunus plebis, nonnulla præfatus de illorum ſimulatione & diſſimulatione, poſteà interrogat, num Iohannes à Bruck ſit proprium hominis defuncti nomen, an vnquàm ſiue priuatìm, ſiue publicè docuerit, & quæ eius doctrina fuerit. Ibì à nonnullis reſponſum eſt, nullam ipſos propriam habere ſectam: à nonnullis verò, non aliam ſe tenere religionem, quàm quæ Baſileæ doceretur. Nec ſe aliud nôſſe viri nomen, quàm Iohannis à Bruck, quod à patria haberet: priuatìm quidem illum non tam docendi, quàm adhortandi cauſa quædam inter ſuos dixiſſe, nihil à Baſileenſium concionatorum dictis diſcrepantia. Erant homines vndecim: cumque hac ratione nihil eſſet compertum, iubentur ſecedere, & ſinguli reuocantur, & ſeparatìm interrogantur. At nec ſic quicquam repertum eſt. Itaque iubentur omnes iſti in carceres abduci, & haberi in vinculis. Mittuntur interìm à Senatu, qui in illorum ædibus ſcripta omnia conquirant, ſi quid fortè indè cognoſci queat. Facta cōquiſitione, permulti libri & literæ repertæ, cũ ipſius Dauidis ad viuum picta imagine abſportantur, danturque Theologis & Iuriſperitis quibuſdam examinandæ, num quid in ijs ſit diuerſum à religione recepta. Faciunt illi diligentèr quod iuſſi erant, & Dauidica ad ſenatum referunt. Senatus porrò mittit ad eos, qui in vinculis erant, ſeptemuiros rerum capitalium, qui ſeuera primùm interrogatione nihil ab illis impetrant. At tamen cùm quidam nonnihìl titubare viderentur, accuratiùs inquiritur: & ibì tum quidam fatentur, qui ſe Ioannem à Bruck dixiſſet, eum eſſe Dauidem

Fit inquiſitio in defunctum.

Perquiruntur ſcripta illius.

Proditur nomen impij.

dem Georgium, cuius nomine in Germania inferiore tot essent turbæ excitatæ. Porrò cùm eis nonnulla doctrinæ eius decreta proponerentur, fatebantur se illam doctrinam nunquàm ex eo audiuisse, nec in libris eius inuenisse, sed se prorsùs eam detestari. Quòd si tamen in aliquo errârint, vel etiamnùm errent, cupere institui rectiùs. Hæc vbì ad Senatum septemuiri retulerũt, missi sunt certi concionatores & theologi, tam ad eos qui in carcere erant, quàm ad eiusdem familiæ fœminas omnes. Vbì ad eos ventum est, vno ore tam viri quàm fœminæ respondent, se detestari ea quæ ipsis tanquàm Dauidis Georgij inuenta essent proposita, & eam complecti fidem, quæ Basileæ tradatur. Deindè Senatus Dauidicæ doctrinæ capita quædam Academię & Concionatoribus censenda proponit. Omnes igitur à Rectore Academiæ conuocantur, veniunt ad Concionatores, cunctique ea capita damnant. Posteà Senatus iubet homines è carceribus educi, & sub certis aliquot conditionibus dimitti. In ijs conditionibus etiàm illa fuit, vt Dauidicos libros omnes, siue typis excusos, siue manuscriptos, qui vllo modo Dauidicum fermentum redoleant, quos apud se habeant, mox in curiam apportent, nec vllum Batauica lingua scriptum librum apud se retineant. Hac quidem ratione possent facilè extingui hæreses omnes, si sic cum omnium damnatorum dogmatum scriptis ageretur. Sed hanc legem in suis scriptis non facilè tulerint dogmatistæ Zuingliani & eorum similes.

Biduo pòst Iudices rerum capitalium de Dauidis Georgij cadauere, libris, & reliquis ad eum pertinentibus, in aream productis, extremum iudicium instituunt. Inter alia obijciunt, quòd ob eius perniciosam sectam multi vtriusque sexûs, atque etiàm propria mater eius, in inferiori Germania vita mulctati fuerint, atque ea causa ipse indè aufugerit, licèt aliud Basileæ prætexeret. Deindè pronunciant, eius scripta omnia flammis exurenda, eius cadauer siue ossa, & quicquid reliquum in eius sepulcro fuerit, effodiendum, extra portam in supplicij locum, vnà cum libris & imagine eius ad viuum picta à carnifice trahendum, illicque simul omnia in cineres redigenda, sicut cum ipso Dauide fieret, si superesset. Porrò bona eius omnia in ærarium publicum inferenda. Postremò, si quis contra hoc iudicium quicquam dixerit, fecerit, eadem pœna plectendum. Sic illius in-

Iudicium in defunctum.

us insani hominis memoria prorsùs abolita est. Cùm carnifex cadauer eius comburere voluit, priùs illud ità erexit, vt ab omnibus, qui hominem nouissent viuum, facilè agnosceretur. Nam satìs adhuc integrum erat, præsertim flaua barba. Erat autem hoc modo ornatus: In capite villosum è serico pileum purpura suffultum habebat, & è rosmarino corollam: caput puluini non ignobiles fulciebant: ipse vndulata toga, quod camelotum vocant, vestitus, ac sindone munda inuolutus: Sic enim hæredes eum sepeliēdum curauerant.

Cadauer vt sepultum fuerit.

Combustus est autem cum scriptis suis coram maxima hominum frequentia. Fuit ille Dauid magno vir ingenio, (licèt patre, vt aiunt, ludione natus, & ipse in prima ætate pingēdi vitri artem sit secutus) sed malo prauoque, quod ex plurimis eius libris, Hollandica lingua cōpositis, potest animaduerti. Linguæ Latinæ & omnium aliarum, nisì patriæ, rudis fuit. Eius autem doctrina multos continet execrabiles errores, è quibus paucos huc adscribam: Ausus est scribere, omnem doctrinam Moseos, prophetarum, ipsius Christi, & apostolorum ac discipulorum esse imperfectam, & inutilem ad absolutam consequendam felicitatem, atq; in eum tantùm vsum traditam, vt homines quasi pueros ad hoc vsque tempus coërceret: suam verò doctrinam esse perfectam, & quæ hominem beare queat. Asseruit se verum esse Messiam, patris charissimum filium, non ex carne, sed spiritu sancto natum: se restauraturum domum Israëlis, verosque Leui filios, & verum Dei tabernaculum, idque nō cruce, vel morte, aut rebus aduersis, vt alter Christus, sed clementia, & spiritûs Christi, qui ipsi à patre sit datus, amore & gratia. Se dixit habere potestatem soluendi peccata, & remittendi & retinendi, seque in extremo die totum mundum iudicaturum: se maiorem esse Iesu Christo, quòd hic ex muliere in carnem natus sit, se verò è Spiritusancto cælestem Christum natum & vnctum. Multa alia absurda nimìs & impia scripsit homo perditus, & tamen hæc omnia conatus est adstruere sententijs scripturæ diuinæ. Ità nullus ferè est tam scelestus & abominandus hæreticus, qui non iactitet Dei verbum. Cur igitur tandèm non cauent sibi homines ab istis noui Euangelij in tot sectas distracti prçconibus, sub prætextu puræ doctrinç & verbi Dei & synceri Euangelij horrendos in orbem errores inuehētibus, & innumeros in tartara abducentibus?

Exuritur cadauer & scripta eius.

Impia eius dogmata.

tibus? Obitèr autem obſeruanda eſt ſeueritas iudicij, quo cadauer hominis impij & eius imago flammis addicta ſunt, idemque ſupplicium [illegible]tentatum ijs, qui quippiam contra hoc iudicium di[illegible]ent, feciſſent. Nos quidem, qui Catholici Deo fauente ſumus, ſatis nouimus iurè animaduerti grauitèr in hæreticos. At tamen cùm Pontifex & Catholici magiſtratus id faciũt, quàm bellè audiant apud ſectarios, ſcripta eorum probant. Scilicèt cùm Zuingliani vel Luterani, aut alij id genus homines puniunt hæreticos, in virtute & laude ponendum eſt: cùm Catholici, in vitio & vituperatione. In Anglia, vt mox dicam, cremata ſunt cadauera Buceri & Fagij. Id indigniſſimè ferunt Foxus & eius complices. Sed rectiùs illi ſtomacharẽtur in Geneuẽſes ſuos, apud quos traditur ante annos non admodùm multos cadauer cuiuſdam, qui ritu Catholico ſacramenta ſibi miniſtrari petiẽrat, in crucem actum. Omnia licẽt præconibus euangelicis, Pontifici & Catholicis nihil licet. Vna eademque res cùm fit à Lutero, Zuinglio, Caluino, vel eorum ſimilibus, purum putum euangelion eſt & eximia virtus: cùm fit à Pontifice aut Catholicis, facinus eſt Antichriſtianum, impium, execrabile. *Cadauer in crucem actum Geneuæ.*

ANNO 1557. octauo die Ianuarij mortuus eſt Albertus Brandeburgicus, qui intra paucos annos mirabilitèr afflixit Germaniam: Primò cum Mauritio perſecutus eſt Cæſarem, indè Noribergenſes, quos maximis affecit damnis, & Epiſcopos Herbipolenſem atque Bambergenſem. Poſteà à Gallo rurſùs defecit ad Cæſarem, cæſis multis Gallis & capto egregio Gallorum duce Aumalio. Deindè cum Mauritio acerrimè conflixit, in quo multa Germanorũ millia periẽrunt vna die, & Mauritius ipſe cum duobus Henrici Brunſuicenſis principis filijs, multique comites. Niſì Deus maturè eum abſtuliſſet, putatur maiora fuiſſe moliturus. Per id genus homines ſolet Deus interdùm caſtigare peccata mortalium, quemadmodùm veteres narrant hiſtoriæ, Attilam Hunorum crudeliſſimum tyrannum ſe appellâſſe flagellum Dei, quo ſcilicet hominum ſcelera corriperentur. Obijt Albertus anno ætatis ſuæ 35. *Mors Alberti Brãdeburgici*

Moritur etiàm Bona Sforcia, huius, qui nunc apud Polonos rerum potitur, Sigiſmundi regis mater, cùm antè ſeſe Barium in Apuliam, relicto Poloniæ regno,

in quod sensìm teterrimæ hæreses irrepere cœperunt, contulisset.

Cadauera Buceri & Fagij exuruntur. Die 21. Februarij in Anglia combusta sunt cadauera Martini Buceri & Pauli Fagij, & templum, vbì condita fuerant, more Christiano expiatum, & denuò consecratum est. Et quidni Catholici sic tractent damnatorum dogmatum assertores, quandò idem, vt suprà dictum est, Dauidi Georgio fecêre Basileenses? Nihil debet Christianis commercij esse cum damnatis hæreticis, ne in sepultura quidem. Olìm D. Ioannes Apostolus, (quemadmodùm Irenæus martyr ex Polycarpo eiusdem Apostoli discipulo se accepisse testatur lib. 3. cap. 3. contra hæreses) cùm balneo eum vti oporteret, atque in eo Cerinthum hæreticū cerneret, quanta potuit celeritate indè se proripuit non lotus: Fugiamus, inquiens, nè balneum concidat, in quo veritatis inimicus Cerinthus lauat. Videat, qui volêt, Historiam Nicephori Ecclesiasticam lib. 3. cap. 14.

Liberalitas Philippi regis. Eodem ferè tempore, cùm fames & inedia Germaniam inferiorem premeret, Rex Philippus, paternę pietatis æmulator, aliundè curauit frumenta apportari in vsum multorum, & idemipse supra tria millia pauperum suis sumptibus in ea fame aluisse dicitur.

Hoc tempore recruduit bellum inter Galliæ & Hispaniæ reges. Anno superiori orta erat contentio quædam inter Pontificem & Philippum regem. Iamq; dux Albanus nomine Philippi multo conscripto milite non pauca in Italia loca & in ijs ostia Tiberina occupauerat. Ea res multam Romanis trepidationem attulit. Erant tum induciæ inter Galliæ & Hispaniæ reges. At Gallus opem laturus Pontifici, duo millia peditum Romam misit, qui iuncti Pontificis copijs, ad magnam annonæ inopiam Philippi exercitum adegerunt. Porrò hoc anno 57. Gallus inuasurus Neapolim, & Mediolanum tentaturus, Guisium in Italiā misit cum 12. millibus peditum & 2. millibus equitum, qui in itinere nonnihil lacessiti à Valentiæ vrbis incolis, eam hostilitèr expugnârunt, præsidiumque firmissimum imposuerunt. Ea vrbs fœderata erat regi Philippo. Eodèm verò tempore alius Galli exercitus Artesiam vexabat, adeò vt circa Epiphaniam alienissimo anni tempore Duacum frustrà tentârint, Lensam autem vrbem vi ceperint, multa præda absportata, & oppido inflammato. Ità quinquennales induciæ, vix integro seruatæ anno,

rescissæ

rescissæ sunt, & sæuissimum deintegrò bellum exarsit. Verùm interim dum Galli exercitus hæret in Italia, Philippus Hispaniarum rex insigni potitur victoria apud D. Quintinum Galliæ oppidum. Miserat Philippus Philibertum Sabaudiæ principem cum instructo exercitu, qui in hostium terras irruens, tandem deimprouisò ad oppidum D. Quintini deflectit, castraque illic figit, vrbemque obsidet. Galliæ rex eò mittit Annam Mommorantium Conestablium cum trigintaduobus signis peditum Germanorum, duce Reingrauio, & vigintiduobus signis peditum Gallorum, & quinque, vel (vt alijs placet) quatuor millibus equitum, cum quatuordecim maioribus tormentis. Eos Mommorantius iubet hostem leuibus prælijs distinere, ipse interim in oppidum conatur alimenta inuehere. Verùm Philibertus Princeps, quem Philippus rex suis copijs præfecerat, ad eos contendit. Erant in eius exercitu, præter alios, equitum Germanorum circiter decem millia, quorum singuli præter hastas & gladios, quatuor aut quinque vel plures etiam sclopetos, rotulæ circumactu ignem concipientes, gestabant. Hi vnà cum alijs in Gallos irruunt. Galli, equitatûs tanti impetum non ferentes, in fugam vertuntur: pedites, turbatis ordinibus, à Philippicis cæduntur, plurimi capiuntur, reliqui abiectis armis sese dedunt. Captiuorum ingens fuit numerus, & in ijs multorum principum & nobilium. Conestablius ipse captus est vnà cum filio suo. Captiui omnes ad Philippum regem, qui nondùm in castra venerat, perducti sunt. Signa militaria Gallorum ferè omnia atque tormenta bellica capta sunt, & ingentia spolia reportata. De exercitu Philippi vix quinquaginta eo in certamine perijsse putantur. Incidit hæc memorabilis victoria in decimum Augusti mensis diem. Aliquot pòst diebus Philippus rex venit in castra, & quòd se dedere nollent Galli, qui in S. Quintini oppido erant, vrbs ipsa validè oppugnata, & die 26. Augusti vi expugnata & direpta est. In ipsa vrbe captus est Amiralius Franciæ, cum multis alijs nobilibus. Non est hîc prætermittenda insignis pietas regis Philippi. Ante ipsam vrbis expugnationem præconis voce edixit, nè Sacramenta & sacra milites prophanent, nè quid in reliquias sancti martyris Quintini, quæ illic reuerentèr asseruabantur, committant, nè sacerdotes iniuria afficiant, vt parcant senibus, cœnobitas & virgines Deo sa-

Victoria Philippi ad S. Quintinum.

Copiæ Gallorũ.

Exercitus Philippi.

Capti Galli.

Oppidum S. Quintini direptum.

Pietas Philippi.

cratas nè lædant. Ex ipsa deindè vrbe imbellem turbam curribus per media castra in Gallias duci iubet, Germanos milites eo bello victos in gratiam recipit, adhibitisque contra vim custodibus, in patriam reduci curat, singulis aureis in singulos pro viatico distributis. Porrò victoria paria ingentes Deo gratias egit. Capto S. Quintini oppido, arces aliquot proximæ Han & Castelletum victori Philippo regi cedunt. Erat tum Franciæ rex in non mediocri trepidatione, coactusque est suos ex Italia reuocare, & nouum repentè conscribere militem.

Caluini fermento Gallia corrūpitur. Vt autem est hæreticorum in omnem occasionem mirabilitèr intenta versutia, dum sic bella feruent in Gallia, & rex alijs negocijs distenditur, ipsi sua agunt clàm conuenticula, & spargunt in illo Christianissimo regno pestilentissima Caluinianæ impietatis dogmata. *Capiūtur Caluinistæ.* Die 5. Septembris summo manè in cuiusdam priuati hominis ædibus, qui tunc procùl aberat, Lutetiæ deprænhenduntur permulti viri & fœminæ, qui illuc ad concionem nouorum dogmatum conuenisse dicebantur, & ferè omnes in vincula conijciuntur, demptis illis, qui nocturnis freti tenebris, fuga dilapsi erant.

Initio huius anni Iohannes à Lasko Polonus Sacramentarius, scripto edito conatus est testatum facere, Zuinglianum dogma non discrepare ab Augustana Confessione. *Mutata crebrò cōfessio Augustana.* Philippus Melanchthon eam Confessionem subindè mutauit : & tandèm etiàm Zuinglianis fenestram, qua in eam irreperent, aperuit, cùm alioquì etiàm testatus esset de cœna Domini magis sibi placere Zuinglij, quàm Luteri, doctrinam : immò etiàm conquestus est quandoquè de Luteri, tyrannide, quam diù passus esset. At prima Confessionis Augustanæ editio, quam Cæsari Augustæ Protestantes exhibuere anno 1530. nulla ratione admittit dogma Sacramentarium.

Porrò ex Anglia profugi Zuingliani, qui Embdæ nidulum obtinuerant, libellum edunt sancti Christi martyris & reuerendi patris Thomæ Cranmeri Archiepiscopi Cantuariensis, quem regina Angliæ Maria ob impiam hæresim vita mulctârat. Sic enim visum est illis profugis ornare hominem impium, non Christi, sed satanæ martyrem, pseudoepiscopum, non Archiepiscopum. Et quid non audent isti ? Inuenti sunt olìm hæ-

ietici,

retici, qui & Cain & Iudam venerarentur, quin & Core, Dathan & Abiron & Sodomitas colerent. Tanta est hęreticorum insania. Crannerus hic à Reginaldo Polo diligentèr admonitus fuit, vt ad sanitatem rediret, cumque eius resipiscentiæ spes non modica initiò appareret, Polus à regina Maria veniam impetrauit homini, licèt ea non religionis duntaxàt, sed etiàm sua causa meritò illi esset infensa. Verùm posteà animaduersa eius simulatione, ad quam fictus esse videbatur, & qua omnibus in rebus tota vita, vt grauis quidam vir scribit, vsus sempèr fuerat, flammis absumptus est. Et is quidem ex Catholico primùm Luteranus, mox ex Luterano factus fuerat Zuinglianus, homo inconstantissimus, quem oblata quælibet vitæ spes facilimè immutaret. *Hæreticorum stultitia.*

Atquì Ioachimus Vuestphalus Luteranus Epistolam edit contra Caluini conuicia: breuem quoquè responsionem ad scriptū Iohannis à Lasko, in qua ostendit Iohānem à Lasko cum suis à Confessione Augustana in cœna Domini dissentire, etiamsi aliud callidè simulet. Idem Vuestphalus Confessiones Ecclesiarum Saxonicarum collegit, & in libellum redactas edi curauit contra Caluinum. Et quanuìs Ecclesiæ Saxonicæ strenuè defendunt & mordicùs retinent sanctissimi patris sui Luteri doctrinam, tamen libellus, quo earum confessiones continebantur, diuersis compræhensæ Epistolis, à Zuinglianis, ô rem indignam, per iocum dictus est Epistolę obscurorum virorum. Itáne etiàm Luterani iam obscuri vocantur, & quidem à symmystis Zuinglianis, cùm apud eos orta sit mundo noui Euangelij lux? Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum. Qui Ecclesiam tuam, quæ non nisì vna est, & sola rectè Catholica dicitur, sibi irridendam & lacerandam sumpserunt, iurè se inuicèm irrident & lacerant, & omnibus cordatis hominibus irridendos propinant. *Vuestphalus contra Zuinglianos.* *Zuingliani rident Luteranos.* *Psal. 118.*

Mense Augusto Caluinus librum euulgat hoc titulo: *Vltima admonitio ad Ioachimum Vuestphalum, cui nisì obtemperet, eo loco posthàc habendus erit, quo pertinaces hæreticos haberi iubet Paulus.* Refutat etiàm hoc scripto, vt titulus habet, superbas Magdeburgensiū & aliorum censuras, quibus cælum & terram obruere conati sunt. Sic isti Euangelici fratres omnibus ostendunt, quid ex mutuis aliorum de alijs iudicijs sentire de ipsis debeant: *Caluini scriptum contra Vuestphalum.*

atque vtinàm puderet nos cæcitatis noſtræ, quòd nolumus vel ſerò animaduertere, quàm miſerè nobis imponant ſub puræ doctrinæ prætextu infauſti tenebriones iſti. Romanus Pontifex cùm iſtos hęreſeos damnat, cenſuram eius contemnimus, & tamen illi ipſi inuicèm ſe condemnant & hęreticos vocant, idque tantum pondus habet, vt hoc nomine & Luterani Zuinglianos, & Zuingliani Luteranos ferre nequeant.

Zuingliatius cōtra Luteranos.

Menſe Septembri Martinus Micronius ſacramentarius Apologeticum ſcriptum euulgat, quo partìm Vueſtphalum, partìm Suerinenſes miniſtros Luteranos confutat, & ſuos ſymmyſtas tuetur. At rurſùs Paulus Eizenus, Eccleſiæ Hamburgenſis ſuperintendens, ſcribit defenſionem veræ doctrinę de Cœna, nempè Luteranæ. Eo conſilio ſe ſcripſiſſe dicit, vt contradicentibus veritati Dei, & multas ſimplices animas ſuis impoſturis in perditionem ſeducentibus reſiſtat: manifeſtè Zuinglianos indicans. Nam & eadem ferè habet, quæ Vueſtphalus & Timannus iam antè contra eos attulerant. Et quidem impoſtores & ſeductores eos vocat. Porrò quidam Adamus Chriſtianus (appáret nomen eſſe fictitium) libellum edit, quo ſarciendæ inter Euangelicos concordiæ viam oſtendere molítur: ſed oleum & operam perdit. Inter ſuperbos enim ſempèr ſunt iurgia. Nolunt iſti à Chriſto diſcere, mites eſſe & humiles corde. Putabat forſan Caluinus, ſe ſua poſtrema terribili admonitione Vueſtphalum proſtrauiſſe penitùs: ſed eccè tibi nouum Vueſtphalus librum cudit hac inſcriptione: *Iuſta defenſio aduerſùs inſignia mendacia Ioannis à Lasko &c.* Librum dedicat Francofordienſi Senatui, hortaturque vehementèr, nè Zuinglianos foueant: nec dubitat inexpiabili (ſi in Caluini foro diſceptetur) blaſphemia eos Zuinglianos, qui ſupremo ſupplicio affecti ſunt, martyres diaboli dicere. Vſqueadeò nihil commouit Caluinus ſua admonitione Vueſtphalum.

Luteranus contra Zuinglianos.

Prou. 13.

Matt. 11.

Vueſtphalus contra Laſkum.

Colloquium Vuormatienſe.

Hoc anno colloquium indictum eſt Vuormatiæ inter Catholicos & Luteranos. Accidit ibì quiddā longè fœdiſſimum, quod operæprecium ſit ad poſteritatis notitiam tranſmittere. Erant Euangelicarum partium duodecim theologi. Ab his Catholici theologi petiêrunt, quandoquidem multijuges Sectæ ſub Auguſtana Confeſſione ſe compræhendi volunt, quæ tamen etiàm in maximis rebus inter ſe diſſideant, vt tamen declarare ve-

re ve-

re velint, quas ipsi sectas Augustanæ Confessioni vel consentaneas, vel dissentaneas statuant. Nam decretum erat, inter eos solos colloquium habendum, qui essent vel religionis veteris, vel Augustanæ Confessionis: exclusis reliquis sectis omnibus. Ibi in diem vsque decimumsextum certatum est inter Euangelicos theologos, nec tamen res componi potuit, quod alij ex ijs Sectas quasdam, tanquàm à Confessione Augustana dissrepantes excluderent & damnarent, alij retinendas, eisque parcendum censerent. Ea contentio & altercatio eousque progressa est, vt ex duodecim quinque reiecti sint, nec eos deincèps Collegarum & symmystarum loco habere voluerint reliqui septem. Itaque quinque illi à suis socijs excommunicati, relicto Colloquio, domum abiêrunt. Erat expectatio magna alicuius inter Catholicos & Euangelicos conciliandæ concordiæ: sed ea vsqueadeò iniri non potuit, vt ipsi Euangelici in duas propemodùm æquales partes turpissimè dissecti, Catholicis non immeritò dubitationem attulerint, vtra pars Confessionem Augustanam sequatur. Nec leuibus de rebus isti Euangelici theologi inter se rixabantur, sed de præcipuis capitibus: putà, De libero arbitrio, De Iustificatione, De Operibus, De Sacramētis, præsertìm de Eucharistia. Et certè quinque illi exclusi theologi literas sigillis suis munitas nostris theologis tradidère, quibus testantur, omniuarias hactenùs sectas & corruptelas irrepsisse, & earum authores Confessioni Augustanæ se immiscuisse, & sub Augustanæ Confessionis prætextu, tanquàm eiusmodi hæreses illi consentaneæ sint, eas defendere voluisse, &c. Quandò verò ipsi quinque eas à Confessione Augustana excludere & specificè condemnare voluērint, à suis reliquis septem Collegis & socijs ex eorum consortio extrusos esse &c. Itaque istis ità inter se distractis, & quòd à septem reliquis, qui Vuormatiæ remanserant, nunquàm impetrari potuit, vt multiplices sectas à Confessione Augustana specificè separarent atque damnarent, nè frustrà cum Euangelicis Colloquij labor omnis insumeretur, necessariò hac vice Colloquium intermitti & suspendi oportuit. Prodiêrunt posteà scripta acerbissima, præsertìm Nicolai Amsdorffij & Nicolai Galli, quibus mirabilitèr lacerant illos septem, qui alios quinque reiecerunt. Inter alia sic habet Amsdorfius in libello, cui titulum fecit, Publica Confessio

Mira inter Euangelicos concertatio

Reÿciuntur quinque Luterani.

Nota literas 5. exclusorum.

Luterani in Luteranos debacchantur.

puræ doctrinæ Euangelij, & confutatio præſentium Suermerorum: Brentius, inquit, & Adiaphoriſtæ (Philippum Melanchthonem & ſocios intellige) iam in Colloquio Vuormatienſi Zuinglium & Oſiandrum ob linguarum & artium inſignem peritiam, condemnare noluērunt: noſtros autem, qui in colloquium illud conſentire recusārunt, niſi illi damnarentur, ſannis & contumelijs laceratos, è Colloquio excluſerunt & abire compulerunt. Nos Zuinglianam & Oſiandrinam hæreſes tranquilla conſcientia amplecti non poſſumus. Et quanuìs Theologi, qui in Vuormatienſi colloquio poſt noſtrorum diſceſſum permanſēre, publicè editis ſcriptis teſtati ſint, ſe ab Auguſtana Confeſſione nolle diſcedere, re tamen ipſa diuerſum planè faciunt. Cùm enim Zuinglianos & Oſiandrinos execrari nolint, non poſſunt Auguſtanæ Confeſſioni adhærere, &c. Poſteà nominatìm ſex damnat Sectas ac diris deuouet, quæ tamen ferè omnes ad Auguſtanam Confeſſionem ſe referunt. Nicolaus Gallus præco Ratisbonenſis, in ſuis Theſibus & Hypotypoſibus intercætera diſertis verbis ità ſcribit: Non ſunt leues inter nos (Euangelicos) concertationes, nec de rebus leuibus, ſed de ſublimibus doctrinæ Chriſtianæ articulis, de Lege & Euangelio, de Iuſtificatione & bonis operibus, de Sacramentis & vſu Cæremoniarum: nec vlla ratione componi & tranſigi poſſunt &c. Sic nimirùm iſti ſcribunt, & verum eos hac in parte ſcribere, cùm alia, multa, tum præſentis anni Colloquium declarat. Quarè verò permittit Deus iſtorum pudendos errores & priuatas atque ab animi cæca arrogantia profectas opiniones in eiuſmodi fœda abire diſſidia, & implacabiles animorum diſſenſiones ac acerbitates, niſi vt vel manibus ac pedibus tandèm palpare poſſimus, ab iſtis hominibus non verbi Dei veritatem, quæ ſempèr vna eſt, & vbiquè ſuì ſimilis, ſed ſub prætextu verbi Dei, mendacium (quod varium ſempèr eſt, & inconſtans ac multiplex, & ſubindè in alias atq; alias formas transformatur) miſeris mortalibus obtrudi, & tam multos horrendos errores in orbem noſtrum inuehi? Qui iſthuc non videt, planè cæcus eſt & excors: & cui non dolet tot animarum, quæ his erroribus implicantur, ſempiterna apud inferos damnatio, is dignus non eſt qui Chriſtianus vocetur.

Nota.

Non leuibus de rebus confligantur Euangelici.

ANNO

ANNO 1558. Henricus Gallorum rex, paulò antè non mediocritèr afflictus amissione exercitûs sui ad S. Quintini vrbem, suos ex Italia reuocatos cum alijs recens conscriptis, duce Francisco Guisio, mittit contra Philippum. Guisius primò ità se comparat, tanquàm sit S. Quintini oppidum oppugnaturus. Erat anni tempus longè alienissimum: atq; eccè per exploratores certior factus, Caletum non satìs firmo Anglorum præsidio teneri, derepentè conuerso itinere, eò cum exercitu contendit, vrbemque omnium opinione inexpugnabilem, septimo obsidionis die, hoc est, 9. Ianuarij, aut circitèr, in regis Gallorum potestatem redigit, cùm iam annis ducentis Angli eam obtinuissent. Fuit hoc facinus audax & propè incredibile, præsertìm tam iniquo anni tempore. Mox etiàm Guiennam vi expugnat, castellum munitissimum, direptumque incendit. Hoc quoquè oppidum Angli supra ducentos annos Gallis ereptum possederant. Ijs inopinatis victorijs Galli, iam propè consternati, animos recuperant. Horrendum in modum tormentis diuerberatum fuit Caletum: nec præsidium militum arci & vrbi impositum, eam quam oportuit, præstitit in defendendo constantiam, multumque, amisso loco illo munitissimo, Angliæ rebus decessit. Vrbs ipsa deditione sub certis conditionibus venit in Gallorum manus. Eduardus tertius eius nominis Anglorum rex, anno Christi 1346. Caletum vndecim menses obsessum, è Philippi sexti Franciæ regis manibus extorserat: solebantque dicere Britanniæ reges, donèc Caletum haberent, claues Galliæ se in cingulo circunferre. *Caletum expugnāt Galli. Item Guiennam.*

Mensis Februarij die 24. quo die in hanc lucem editus fuit, & anno 1530. Bononiæ à Clemente VII. incredibili splendore Imperij insignia acceperat, missa insigni legatione ad Principes Electores, qui Francofurti conuenerant, Carolus Cæsar Imperium in fratrē suū regē Ferdinandū transfert, & vt Septemuiri id gratum & ratum habere velint, orat. Indè 13. Martij die principes electores Ferdinando maximi Imperij dignitatē deferūt, & tandèm Imperator ipse & Principes omnes domum repetunt. Vt in multis alijs, sic in hoc quoquè facto Caroli V. Cæsaris longè optimi summa apparuit modestia & humilitas, qui sua sponte se Imperio abdicârit, cùm interim non deessent, qui illi *Carolus V. Imperio se abdicat.*

ambitionem & regnandi libidinē improperarent. Vtinam digni essemus multos tales habere Imperatores. Deincèps priuatus in multa pace vixit aliquot menses optimus Princeps, quod etsi miserum & inglorium videtur plerisque huic mundo deditis, vt iam antè dixi, tamen spontè renunciâsse tanto Imperio & omnibus quæ sunt huius mundi, inprimìs gloriosum & multa laude ac prædicatione dignissimum est. Non enim debemus nos, qui Christiana religione initiati sumus, id genus in rebus hominum ethnicorum, aut etiàm huic mundo nimìs deditorum opinione duci, sed oculos habere defixos in Christum verum Deum ac Dominum

Phil. 2. nostrum, qui cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens.

Vuestphalus in Caluinistas, &c. Huius anni initio Vuestphalus, minimè Caluino cessurus, aliquot scriptis Apologeticis fœdissimas, vt ipse ait, Sacramentariorum calumnias diluit, & Luteri de Eucharistia doctrinam tuetur. Edidit etiàm Confutationem aliquot enormium mendaciorum Iohannis Caluini, sequuturæ Apologiæ aduersùs eius furores præmissæ, &c. Hic est enim eius confutationis titulus. Mox secuta est Apologia illa ad vltimam Caluini admonitionem. Ioachimus quoquè Magdeburgicus librum euulgauit, de vetere & nouo Christo: aitque veterem Christum prędicari à Luteranis, nouum, à Berengatio excogitatum, annunciari à Sacramentarijs.

Nota. Non possunt dicere Euangelici hæc esse Papistica commenta, sed sunt purum putum verbum Dei, vt quidem ab vtraque parte isti miseri iactare solent. Cur igitur tandèm alij alijs non cedunt, & hactenùs se errasse confitentur? Sed hoc non finit spiritus ille, quo reguntur.

Episcopus Herbipolen. interficitur. Mensis Aprilis die 16. Melchior Zobel, ex antiqua & nobili familia, omnibus charus Princeps & Episcopus Herbipolensis, nefando latrocinio in ipsa vrbe Herbipolensi & Mœni ponte crudelitèr interficitur.

Theonuilla expugnatur. Rex Galliæ duce Guisio Theonuillam oppidulum munitissimum, multis suis desideratis, expugnat, sed Lucemburgum frustrà oppugnat. In Theonuillæ expugnatione glāde ictus P. Strozza interijt. Eius morte & rex ipse, & exercitus omnis Gallorum, & vniuersa Francia non mediocritèr indoluit. nam multis in rebus strenu-

ſtrenuam Galliæ operam nauauerat. Alius verò Gallorum exercitus ad Grauelingam à Philippicis partìm deletus, partìm captus eſt. Multa peditum & equitum vexilla Gallis ablata ſunt: omnes machinæ, quas partìm ex vrbibus nupèr occupatis abſportârant, recuperatæ ſunt: aliquot belli duces, Comites, nobiles, & quinque Gallici ordinis equites capti ſunt. Paulò pòſt Dunckerca vi expugnatur, & Gallorum ad tria millia cædūtur. Aegmondanus Comes, vir ſtrenuus & bellicæ rei periti ſſimus, huius prælij dux fuit. *Gallorum ſtrages.*

Die 18. Iunij moritur Antonius Colonienſis Archiepiſcopus, è Comitum à Schauuenburg familia, habuitque ſucceſſorem Iohannem Gebhardum è Mansfeldicis Comitibus. *Epiſcopus Colonienſis obit.*

In Hiſpanijs obijt Eleonora Caroli Cæſaris ſoror, Franciæ regina. Eius exequiæ Lutetiæ Pariſiorum diebus 13. & 14. Aprilis in ſummo beatiſſ. Mariæ virginis templo celebratæ ſunt. Et 24. Aprilis Henricus Galliarum rex, Mariam Stuardam Scotiæ reginam, Franciſco Delphino filio ſuo Pariſijs dat vxorē, nuptijs regia magnificentia celebratis. *Obitus Eleonoræ.*

Die 21. Septembris, cùm iam aliquot dies acutiſſima febre tertiana laboràſſet, è viuis feliciter exceſſit pijſſimus & celeberrimus Princeps Carolus V. Romanorum Imperator potentiſſimus. Ante mortem in illa ſua optata ſolitudine dies ac noctes precibus ad Deū fundendis conſumebat, mundo ſe iam, immò & Deo deincèps in vita hac inutilem dicebat: itaque cupiebat liberari mortali corpuſculo, vt in æterna vita Deum perpetìm laudare poſſet. Cùm eſſet in precibus ardentior, ſæpè & valdè piè pro Eccleſię concordia Deum orabat, inquiens, *In manus tuas Domine tradidi Eccleſiam tuam.* Sæpè lapſus ſuos publicè ingemiſcens lamentabatur, & toto vitæ ſuæ ſpatio nullum diem ſe dicebat Dei ſeruitio dignè & vt par erat impendiſſe. Crucifixi Seruatoris imaginem per multos dies vlnis, oculis, oreq́; complexus, ſeptimo à tranſlato Imperio menſe, præſente Archiepiſcopo Toletano, omnibus Sacramentis Eccleſiæ imbutus, maximā vim lachrymarum effundens expirauit, anno ætatis ſuæ 59. Ante mortem poſt ſacram vnctionē, licèt iam antè corpus Domini accepiſſet, iterùm illud ſibi dari petijt, dicens, *In me manes, ego in te maneam.* Sic mortuus eſt pijſſimus & ſempiterna memoria *Diem ſuū obit Carolus V.* *Precatio eius.*

dignus Princeps Carolus V. de quo, ob totius Ecclesiæ ædificationem, hoc loco visum est breuem historiã annectere, vt pro multis & maximis eius in Ecclesiam beneficijs, hanc qualemcunq; illi impendamus grati animi significationem, & cognoscat posteritas omis, qualem nostra ætas, alioqui longè calamitosissima ob hæresum & nouorum dogmatum prodigiosam fertilitatem, habuerit Imperatorem.

Historia Caroli V. optimi & religiosissimi.

Et quidem, vt iam initiò dictum est, natus est Gandaui, idq; anno seculari, anno Iubileo, anno gratiæ. Nimis esset longum, omnia singulatim persequi, quæ in huius Principis tota vita viri grauissimi obseruârunt. Porrò verò singulari quadã Numinis prouidentia hunc Principem orbi labenti datum, dubitari non potest. In eum enim statum, cùm ille ad Imperium prouectus est, iam res Christianæ in Germania reciderant, vt nisi tanta ille & authoritate, & potentia & Numinis indubitato perpetuoque fauore præditus Imperij habenas accepisset, de Germania propemodùm desperandum fuerit, præsertim in dies magis ac magis increscentibus sectis & erroribus, atq; Turcis eam ob causam Germaniæ extrema minitantibus. Postquàm enim in Germania mutata est prisca & auita religio, vires quoque Germaniæ labefactatæ sunt, & multa Imperio detraxerunt Turcæ, Moscouitæ, & plerique alij, idque paruo negocio, ob animorum dissensiones, quas noua religio peperit. Statìm post natum Carolũ multa omni in re præclara hominum ingenia extitêre: multos Italia, Germania, Gallia, Hispania, Britannia, Sarmatia, Hũgaria doctissimos viros protulit: poteratq; eo nomine hoc seculum longè felicissimum videri, si non plerique suis ingenijs in Dei contumeliam abuti voluissent.

Cæsaris forma externa.

Quòd ad Corpus Caroli attinet, erat illi cutis candida, capillus flauus, oculi glauci, & pæti, in quibus cũ summa grauitate mira inerat amabilitas: genæ succulentæ, brachia & femora carnosa, vẽter subactus, rotundum, neruosum & compactum tergum, graciles suræ, nasus aquilinus, labra rubricantia, lata, crassa: pedes, manus, auriculæ breues: digiti vtrinque longiores, neruosum collum, humeri lati, pectus latum & frons lata, vultus serenus, placidus, mitis: statura media. Atque hanc corporis formam vsque ad annum ætatis quadragesimum incolumem retinuit, multa omnium admiratione. Patrem habuit Philippum Austriacum, regem Ca-

stellæ

ſtellæ & Legionis: matrem Iohannã, filiam Ferdinandi *Genus Caroli V.* & Elizabethæ Catholicorum regum Caſtellæ & Aragoniæ. Philippi pater fuit Maximilianus Cæſar, Maximiliani Fridericus tertius, Friderici Erneſtus, Erneſti Leopoldus, Leopoldi Albertus, Alberti Albertus Romanorum rex, & huius pater Rudolphus, æquè Romanorum rex.

Ingenio fuit Carolus V. humano, miti, candido, di- *Ingeniũ.* ſciplinarum capeſſendarum auido, taciturno, tractabili, pio, pietatis maximè ſtudioſo, clemente, honeſto, magnanimo, forti, reconciliabili, multùm amicitiæ appetente, vindictæ non cupido, liberali, largo, amabili, dulci, verſatili, prudente, ſapiente, prouido, cunctabundo, non præcipiti, non effreni, modeſto, moderato, æquo, iuſto, bono, veraci, triſtitiæ & grauitati magìs quàm leuitati aut lætitiæ dedito, raro hilari, ſemper conſtante atque trãquillo, vbiquè ſuî ſimili, nuſquàm & nũquàm diſſimili, aut ſuî immemore.

Mechliniæ à puero educatus eſt apud Margaretam *Educatio.* Maximiliani Cæſaris filiam. Primam eius pueritiã gubernauit Pontifex Biſontinus Vergiacus Sequanus, vir grauis, & poſt hunc Guilielmus à Croia Marchio Ariſcotiæ. Porrò Maximilianus Cæſar, Caroli auus & tutor, cupiens eum optimis & literis & moribus imbui, Adrianum Florentium Vltraiectinum, virum grauem & *Adrianus Florẽtius Caroli præceptor* eximium theologum, ei præceptorem adhibuit. Adrianus Caroli ingenio benè perſpecto, nihil ſui officij in eo optimè inſtituendo prætermiſit. Carolus verò, optimæ indolis iuuenis, morigerum ſe præbuit promptiſſimè, & lectioni, ſcriptioni, aliiſque literarijs exercitationibus grauitèr incubuit. Guilielmus à Croia Mar- *Guilielmus à Croia.* chio, rebus militaribus, luctationi, iaculationi quæ fit arcu, equitationi, ſaltationi, armorum vſui & venationi operam dare eum permittebat. In omnibus facilè ſuperabat commilitones ſuos, nè tamen eos contriſtaret, victoriæ brauium illis impertiebatur. Multa ei quotidiè proponebantur veterum heroum ex ſacris & prophanis hiſtorijs fortia facta, quin & Maximiliani aui paterni & Ferdinandi aui materni bellica facinora: quibus fiebat, vt literarum ſtudia ſensìm refrigeſcerent; præſertìm dicente Adriano Florentio, virum principem magìs bonos mores, quàm bonos colores complecti debere, cumque iam vltrò pietati deditum, ad ſtudia pietatis amplectenda ex-

timu-

Adrianus it in Hispanias. timulante. Interim Adrianus legationis nomine abit in Hispaniam, & Carolus totum se confert ad Rempublicam.

Inauguratur Carolus Belgio. Anno ætatis suæ 15. sui iuris factus, Belgicis ditionibus inauguratus est, summa cum Belgarum omnium gratulatione, maximis illi exhibitis triumphis, idq; nõ raro. Deinde magnopere studuit regum & principum sibi affinitates, quod eæ plurimum faciant ad pacem publicam, conciliare: & primo quidem totum se ad Francisci Gallorum regis amicitiam contulit, qui tum recens regni titulum obtinuerat. Lusitano regi Eleonoram, Daniæ regi Isabelam, Pannoniæ Mariam sorores suas collocauit. Henricus Angliæ rex eius materteram Catharinam, Ferdinandi Hispaniæ regis filiam, iam antè coniugem acceperat.

Conciliat sibi reges.

Abit in Hispaniã. Anno ætatis suæ 17. primo in Angliam, mox in Hispaniam nauigat, matrem & regni proceres humanitèr & piè tractat, dum regnis Hispaniæ inauguratur. Interim vero adfertur ad eum de obitu Maximiliani Cæsaris. Habebat tum secum quosdam principes viros, qui cum cuperent in Imperio succedere Maximiliano. At Carolus veritus, nè Franciscum Galliç regem, qui putaretur Imperiũ petiturus, ea re offenderet, suam illi mentem aperuit. Franciscus rex respondit, nihilo magis se offensum iri, quàm si duo vnã virginem expeterent: pergeret bonis auibus, Deum feliciori adfuturum. Itaque Imperium Carolo defertur 19. die mensis Iulij: quæ illi causa fuit maturiùs in Germaniam redeundi. Relicto igitur Adriano iam Episcopo Dertusensi, præceptore quondàm suo, eique summa in Hispanijs potestate tradita, in Belgium redit, & Aquisgrani in regem Romanorum coronatur & vngitur. Eo tempore constans inter Carolum & Franciscum regem pax fuit.

Eligitur in Imperatorem.

Coronatur Aquisgrani.

Conuẽtus Vormatiæ Indè ad Conuentum Vuormatiensem abit anno ætatis suæ 21. vbì Luterum damnauit, & graui edicto paci publicæ consulere voluit. Erant tum Principes quidam in ea sententia, vt dicerent, Lutero, licèt fide publica Vuormatiam accersito, non esse seruandã fidem. At Carolus eum iussit in Saxoniam reduci, dicens Fidem rerum promissarum, etiamsi toto mundo exularet, tamen apud se consistere oportere. In his Comitijs dum est Cæsar, bellum ei mouetur in Belgio, in Italia, in Hispania. Et ille quidem palàm testatus est, se ad bellum & arma capessenda prorsùs inuitum descendere: porrò rem

Bellũ fit Cæsari.

rem omnem Deo committere: sibi verò id maximè dolere, quòd interim Turcis in Germaniam via sterneretur.

Multa per omnem vitam vir mitissimus & clementissimus bella gessit semper ferè adeò propitio Numine, vt hostibus suis, ipsiq; adeò potentissimo Turcarum principi, ob perpetuā in conficiendis bellis felicitatem, terrori fuerit. Fuit autem hoc in illo admirabile, & eximiæ virtutis euidens argumentum, quòd neque tum, cùm rex Gallorum Franciscus in pugna Ticinensi captus, neque cùm Clemens Pontifex & Roma superata nunciaretur, vllum dedit lætitiæ signū nec publicè nec priuatim, sed Deo supplicationes septem dierum decreuit: porrò pro Pōtifice ex sæuissimi militis manibus liberando, dierum quadraginta. Nam certè Pontificem Romanum, vt verè Catholicus princeps, ex illa summa voluntate sua non amauit tantùm, sed coluit etiā. Itaq; quamprimùm militum efferos animos, qui Pontificem obsidebant, pecunia placari iussit. Nec diù pòst Galliæ rex, Italicis quibusdam illi se coniungentibus, Neapolim inuadit: sed ecce tibi præpotens Deus absentis Caroli Cæsaris curam gerens, fœda lue illas hostiles copias adeò attriuit, vt plurima sanè & peditum & equitum millia Gallus se amisisse quereretur. Inter hos autem Christiani orbis intestinos motus & bella ciuilia, valdè se pius princeps consolabatur, quòd in nouo orbe ab ipsius præfectis subacto, innumeræ gentes Christianam fidem in dies amplecterentur.

Virtus eximia.

Obseruātia erga Pōtificem.

Et quidem inter cæteros eius præfectos Ferdinandus Cortesius, in regno Mexicano, & Franciscus Pizarrus in regno Peruaco, octodecim reges & prouincias totidèm acerrimis prælijs subiugârunt, & Christiana religione initiari curârunt, alijs etiàm eò suam operam accommodantibus. Est autem hoc notatu dignum, quòd noui orbis incolæ Temistitani nullis literis siue characteribus vtuntur: sed res gestas Maiorum, imaginibus quibusdam auium ac stirpium annotârunt: Peruaci autem, chordarum coloribus & nodis. Aiunt cælū & terram post certa spatia peritura, & animas immortales rectè & malè factorum præmium & supplicium apud cælites laturas. Porrò ante cæli & terræ interitum Solem priùs & Lunam occubituros, quos interim pro dijs coluerunt. Credunt quoquè Peruaci carnis resurrectionem: sed planè barbarum est, quòd eam ob causam

In nouo orbe multi reges subacti.

Peruacorum opiniones.

mariti cum vxoribus & familia magis chara sepeliri solebant, & quidem eodem momento, eodemque in loco, vt tanto citiùs simul resurgerent.

Multitudo hominũ in orbe nouo. Tot autem hominum millia in illo nouo orbe Carolino (sic enim vocant) Christi fidem complexi sunt, quantum esse possit in hoc veteri orbe nostro. In solo regno Mexicano iampridèm fuère octoginta sanctissima monasteria, & in dies plura fiunt. Sunt ibi magni vbiquè populi, multæ & validæ vrbes, pulcherrima ædificia & palatia ex latere & candido quoquè marmore: incredibilis frugum, auri, argenti, æris, & aliorum metallorum copia. *Amplitudo vrbis Mexicanæ* Vnica vrbs Mexicana centum viginti millia ædium habet: vicina autem municipia, alia septem, alia quindecim, alia viginti, alia triginta, alia quadraginta, alia sexaginta, alia septuaginta domorum millia obtinent: *Palatium amplißimum.* Marchionis Ferdinandi Cortesij palatium solum tanta est amplitudine, vt cùm ipse, & senatus Caroli Cæsaris, & multi præfecti & tribuni militares illic omnes laxissimè habitarent, septem tamē ducatorum millibus partes ædificij vacuæ quotannis elocarentur.

Potentia regũ Cusconiorum In regno Peruaco quanta fuerit regũ Cusconiorum potentia, antequàm Caroli armis domiti essent, vel indè facilè constare potest, quòd duas illi vias militares è ciuitate Luscone in septingentas Leucas direxerant, quarum vna per alpes, altera per valles ducebatur: atque in his vijs ad singulas septenas leucas diuersoria, quas ipsi tumbas vocabant, cōstituerant, in quibus singulis sempèr nudus, exarmatus, famelicus quadraginta aut ampliùs millium hominum exercitus, subitò appellens, vestiri, armari, pasci in longũ tempus posset. Et quidem *Atabaliba immēsum auri pondus offert* Atabaliba vltimus Cusconij rex, qui multos sub se habebat reges, Cæsaris Caroli subactus armis, septuaginta milliones aureorum Carolinorum, (id est, septuagiès dena centena millia aureorum Carolinorum) intra diem septuagesimum se spoponderat appensurum, si libertati suæ restitueretur. Sed duorum Tribunorum Cæsaris dissensione & auaritia factum est, vt post septiès quadraginta auri vasa appensa, morte violenta ablatus sit, non minima Caroli Cæsaris iactura. Miranda quidem sunt hæc, sed id multo mirabilius, quòd tam opulentæ gentes sanctè, piè & castè Christi religionem colunt, quod vtiquè sinè præsentissimo Numinis fauore & summo miraculo fieri non potuit: vt nos meritò gaudere debeamus, nostro æuo gentes amplissimas & opulen-

pulentissimas, relictis dæmonum cultibus, ad vnius viui & veri Dei cultum traductas esse, dum interim in his Europæi orbis angustijs, in mille sectas distracti, sensim ad atheismum quendam & paganismum relabimur.

Est hoc quoquè admiratione dignū, quòd plerisq; Imperij Mexicani locis coloni & incolæ idiomate vtũtur eiusmodi, quod valdè affine & simile sit Flandrico, præsertim Gandauensium idiomati. Nec verò sinè maximo sudore & multis periculis nouus orbis in Caroli Cæsaris ditionem redactus est. Sunt nanq; ibi multæ amplissimæ ciuitates, multi altissimi montes, rupes inaccessibiles, profundissimæ voragines, densissimæ syluæ, frequentes hominum turbæ, multæ & in terra & in mari horrendæ beluæ: sed hæc omnia, Deo benè fauente, Caroli Cæsaris virtuti & pietati cessere, Hispano veterano milite nullos pro Cæsare & Christi fide propaganda labores recusante. *Idioma Mexicanorum.*

In solo regno Peruaco quadraginta nouas vrbes Carolus Cæsar exædificari curauit: porrò in regno Mexicano vrbem Mexicū, (in qua, vt diximus, tèr quadraginta sunt millia amplissimarum ædium, quam Corthesius ob seditionem totam iusserat concremari, augustissimè totam nouam ædificari voluit, vndè etiàm Palatiū Caroli vocatur vrbs ipsa. In nostro quoquè orbe (vt id obitèr dicam) multas & vrbes & arces construxit Carolus Cæsar, putà Carolomontium, Philippopolim, Hesdinfertum vrbes, Cameraci, Gandaui, Vltraiecti arces validissimas in Belgio, atque alibì complures alias. *40. vrbes Cæsar condit in regno Peruaco.* *Structuræ Cæsaris in nostro orbe.*

Legatus Indicus noui orbis Anno Domini 1555. tèr septem milliones aureorum Carolinorum coronatorum siue ducatorum (million significat deciès centena millia) Carolo Cæsari obtulit, vt priuilegium & legem quãdam Carolinam abrogaret. Totidem milliones eorundem ducatorum etiàm Philippo Caroli Cæsaris filio alter legatus posteà obtulit. Ex ipso nouo orbe septem decades millionum auri feruntur in Hispanias relatæ, & totidem decades millionum auri ex margaritis, gemmis, vnionibus & reliquis lapidibus & rebus preciosioribus noui orbis: quæ summa si ritè supputetur, penè incredibilis euadit: sed sunt magnæ opes illarum regionum. At multò maior summa pecuniæ, demptis tamen his auri summis, in milites & præfectos Cæsaris annis quadraginta in nouo orbe subigendo & muniendo *Opes ex nouo orbe allata.*

niendo consumpta est. Per hos autē auri milliones hoc loco accipi debet purum putum aurum Castellanorum ducatorum Carolinorum.

Orbis nouus vbi repertus. Et quidem in Australiori veteris orbis nostri plaga, trecentis quinquaginta leucis vltra caput Bonæ Spei, nouæ noui orbis Carolini plagæ & vastitates repertæ sunt, quæ magnitudine spatiorum longè apud fretum Magellanicum in Orientem & Occidentem & Austrum porrigātur, adeò vt nouæ quotidiè terræ noctū & interdiù emicârint in mari.

7. Senatus noui orbis Porrò in nouo orbe septem Carolus Cæsar esse voluit amplissimos Senatus, quorum quidam Cācellariæ vocātur: nempè, in Fano Dominici, in Mexico, in Guatimala & Nicaragua, in noua Granata, in Regibus ciuitate Peruaca. In Cuba est Gubernator, & in noua Gallicia sunt quatuor Prætores, qui vocantur Alcaldes maiores. *Duo Proreges.* Constituit quoquè duos Proreges, alterū qui pręsit mari meridionali & eius littoribus & locis mediterraneis, habitatque Regibus in prouincia Peruaca: alterum qui dominetur mari Aquilonari & eius latissimis littoribus, & locis ac prouincijs mediterraneis, habitās in Mexico. Sūt quoquè Gubernatores plurimi siue proconsules, vt in Boriqueno, Panama, Cartagena, Venezuela. *Magistratus varij.* Sunt Adelantadi præsides prouinciarum. Sunt & præsides vrbium, itemque Consulares prouinciæ, qui in maioribus ciuitatibus habitant, quorum electio ad duos supradictos Proreges pertinet.

Archiepiscopus Fani Dominici. In Fano Dominici est Archiepiscopus, & habet septem sub se Episcopos, videlicet, Xalisconium, Mechauacanum, Guaxacam, Tascalam, Guatimalam, Chiapam & Nicaraguam. *Item in Regibus.* In Regibus, quæ est vbs regni Peruaci nobilissima, est Archiepiscopus, cui inter cæteros subsunt Episcopi, Cusconus, Quitonus, & Charcas: & quotidiè plures creabantur. Porrò rex Castellæ est patronus omnium Archiepiscoporum, Episcoporum, dignitatum & beneficiorum Ecclesiasticorū noui orbis: & ipse illos designat permissu Romani Pontificis.

Magnitudo noui orbis. Nouus ille mundus Carolinus in mari Boreali in dimensione littorum obtinet septem millia leucarum communium Gandauensium, quarum tèr septem leucæ conficiunt vnū latitudinis siue altitudinis gradum, si à septentrione Boreali in Australem plagam metiaris. Singulis autem gradibus Ptolemæus attribuit septuaginta millia passuum, quę efficiunt septuaginta millia-

ria

ria Italica. Porrò vetus orbis noster habet trecētos sexaginta gradus: & totidem dies numerant noui orbis incolæ in anno vno: sed illis interserebant dies quinque, quos habebant toto anno celeberrimos, vt nos Pascha nostrum.

In mari autem Australi noui orbis dimensio continet in se tèr mille quingētas leucas communes. Noster vetus orbis, quacunquē eas, conficit septem millia leucarum communium. Si singulis climatibus mille leucas attribuas, septem erunt orbis climata Si decem parallelos singulis climatibus inijcias, & singulis parallelis singulas leucarum centurias adijcias, septuaginta parallelos & septuaginta centurias leucarum orbis habebit. Vndè conficiuntur 360. gradus Ptolemaici, quorum singuli continent tèr septem leucas cōmunes Gandauenses, in quos Ptolemæus orbē partitus, spatia telluris marisq; distribuit. Est autem omninò verisimile & ferè necessè, in Australi noui orbis plaga, hoc est, ad polum antarcticum & fretum Magellanicum, vbì arę & columnæ Caroli Quinti constitutæ sunt, esse latissima, vastissimaque terrarum spatia. *Magnitudo orbis nostri.*

Fuit quidam Sebastianus à Cano appellatus, qui vltra æquinoctialem egressus cum naui Victoria dicta, triennio vndè egressus fuerat nauigans, in Hispanias reuertit, ac in tellure vtrorunq; Antipodum ancoras fixit. Atque ille quidem multa Asiæ, Aphricæ, Europæ littora circumnauigauit, vltra lineam æquinoctialem se extendens, quam veteres inhabitabilem ob æstùs nimietatem falsò putabant: sed vltra vtrosque Septentriones, Boreales scilicet & Australes, noluit aut nō potuit tantillo temporis spatio progredi. Certè non desunt viri grauissimi, qui contra veterum opinionem dicant, mundum totum non solùm habitabilem, sed etiàm habitatum, idque multis modis probant. Aiunt verò alimenti inopiam, & libertatem itinerum interclusam, magìs vitæ hominum impedimēto esse, quàm solis ardores, aut polorum frigora & hyemes: constanterque affirmant, esse antipodes & antœcos & periœcos, nec dubitant dicere orbem nouum Carolinum comprehendi altero mundi hemisphærio, & nostro esse æqualem, illique in æquilibrio respondere. *Sebastiani à Cano nauigatio stupenda.* *Terra omnis habitata.*

Eius orbis septē sunt prouinciæ maiores siue Consulares, quarum maximè borealis est Florida, cuius latera extrema amnem Neuadum & terram Laboratoris *7. Prouinciæ maiores noui orbis.*

attingunt, & Gronlandiam, Iſlandiamque ad ducentas leucas reſpiciunt. Altera prouincia, eſt Hiſpania noua: Tertia, eſt Terra firma: Quarta, Andalouſia noua: Quinta, Breſilia, quæ páret Regi Luſitaniæ; & hæ prouinciæ omẽs poſitæ ſunt ad mare Boreale. In mari Auſtrali, vnica eſt Peruaca, prouincia ſexta, in qua ſunt Chile, Quito, Cuſco, Reges, Platana, Loxa, Portus vetus, Guayaquilæ, Guanucum, Pax, Valles, & ſimiles vrbes ac dynaſtiæ. Septima prouincia eſt, quæ nupèr reperta eſt, contra Caput Bonæ ſpei obiecta, & freto Magellonico longiſſimè reſpondet, veterem & nouum orbem reſpiciens.

Ortus ſolis in Mexico.

Porrò ſeptem horis antè luceſcit ſol apud Hiſpalim Hiſpaniæ vrbem, quàm in Mexico, & iiſdem ſeptem horis priùs eclipſes, ſolſtitia & æquinoctia appárent in limite noſtri veteris orbis, quàm noui Carolini. Et quidem ânno ſalutis 1524. venit in ciuitatem Mexicanam frater Martinus Valentinus cum duodecim monachis, tanquàm vicarius Papæ à Carolo Cæſare illuc cum authoritate eiuſdem Põtificis miſſus: eodemq; anno prædicauit ille in noui orbis terra continente Euangelium Chriſti, & magnos illic progreſſus magnaq; incrementa fides Chriſti accepit, & quidem ea ipſa fides, quam Germani & pleriq; alij Europæi, à Martino Lutero & alijs ſectarijs male perſuaſi, vt Papiſticam reijciunt. Baptizabantur illic multa hominum millia, & cùm anteà plures ſimul vxores habuiſſent, dubitareturque quam ex omnibus retinere deberent, eodem anno Mexicana habita eſt Synodus ſolennis, cui tãquàm Papæ Vicarius præſedit Martinus Valẽtinus, in qua tandèm definitum eſt, quòd qui fidem Chriſtianam cum omnibus Romanæ & Catholicæ Eccleſiæ ritibus complectêrentur, ex omnibus vxoribus vnam tãtùm quam vellent, ducerent ritu Chriſtiano.

Martinus Valẽtinus Chriſtum annunciat nouo orbi.

Synodus Mexicana.

Idola omnia ex templis exturbabantur, crux Chriſti & ſanctiſſimæ Mariæ virginis imago in templis reponebantur, Euchariſtia populis oſtendebatur, Miſſæ ſacrificium à Martino & collegis duodecim patefiebat, Euangelium Catholico more piè & purè annunciabatur. Indè verò paucis annis tot baptizabantur in ea noui orbis plaga, vt alij ſeptiès dena centena millia, alij quaterdeciès dena centena hominum millia in ſolo illo Mexicano regno baptizata retulerint. Magna etenim in eo noui orbis tractu eſt hominum copia, adeò vt in

Multitudo baptizatorum.

insula Fani diui Dominici quindeciès centena hominum millia fuisse reperiantur, & quandoquè in processione centum millia hominum se Christiano more ceciderint virgis. Eodem anno 1524. misit Cortesius ex Mexico Carolo Cæsari per Diegonem de Soto septuaginta millia Castellanorum ducatorum aureorum, vnamque colubrinam argenteam, quadragintanouē millibus aureorum Carolinorum æstimatam. *Colubrina argentea.*

Et ô diuinam prouidentiam, ô terribilem Deum in consilijs super filios hominū, septimo anno post natum in Germania dogma Luteranum, in nouo orbe Martinus Valentinus vitæ sanctitate & miraculorum operibus inclaruit, & cæcis gentibus Euangelij lucem syncerаm, quam Germania Martino Lutero apostata infami duce fastidiuit, inuexit. Qua de re Catholici quidā hos versus scripsêre: *Psal. 65.*

Inuito potuit Romano præsule Luter
Sacramenta Dei vellere, non premere.
*Septem post annos * validus Martinus in orbe*
Illa tuo repetit Maxime Carle nouo.
Iste duodenis sociatus fratribus, ipsum
Prototypum sequitur legis Euangelicæ.
Hunc sequitur (quemnam sequitur Germania?) Cæsar.

** Alludit ad Valentiā, Martini huius patriam.*

Et certum est, omnes Indos & noui orbis Carolini incolas & accolas, fieri quotidiè magis ac magis Christianos. In archiuis Caroli Cæsaris lectum est, vnum quendam sacerdotem septiès centena hominum millia baptizâsse: alium tèr centum millia, alium centū millia: alios plures, alios pauciores. In solo Mexico referūt multi summa fide dignissimi triginta fuisse dynastas, quorum quilibet habuerit sub se centum millia hominum, aut circitèr: & tria millia toparcharū, qui & alios sub se haberent clientes fiduciarios, & beneficiarios. Vasallos, valuasores & valuasinos: qui Dynastæ certa anni parte familiam suam alebāt in ciuitate Mexicana curia regis Moteczumæ: & ex ea non licebat illis discedere ad suas prouincias, nisi regis permissu, ac relictis siue filijs siue fratribus suis in ciuitate obsidum loco: &, quod dictu horrendum est, mille plerunquè homines vno die in ciuitate Mexicana immolabantur. Sed omia idola exturbata sunt, dęmonibus silentiū indictū, *30. dynastæ regni Mexicani.* *Horrenda sacrificia.*

oracula & præstigiæ conticescere iussæ sunt, pluralitas vxorum in vnius consortium redacta, septem illis Sacramenta & cæteri Romanæ Ecclesiæ ritus reuerentèr traditi sunt, nobis interim in Europa de horum cõtemptu & nouorum dogmatum complexu petulãtèr nobis applaudentibus, & tanquàm mirifica reperta luce gratulantibus. Sed Deus præpotens, spretis nobis contemptoribus, suam gratiam offert illis barbaris & ignotis gentibus, & vt hæretici tabescant, omnes illas facit Romani Pontificis obseruantissimas, & veteris religionis studiosissimas. Solent iactare isti temulenti noui Euangelij præcones, se Romano Pontifici modis omnibus velle incommodare: nec vident miseri, vt ipsos irrideat
Psal. 2. qui habitat in cælis, & tantò Romanum Pontificem in remotissimis noui orbis regionibus faciat maiori studio ac veneratione affici, quantò in Europa apud plerosque minori in precio est. Nostrum erat, iuxta Pauli
Heb. 13. doctrinam, obedire præpositis nostris, permanere in ea religione, quam à sanctis Maioribus nostris accepimus, exercere nos in operibus bonis, sobriè & iustè & piè viuere in hoc seculo, & omnia peregrina dogmata vitare. At dum ista nos negligimus, eccè Christus se con-
Matt. 21. fert ad Indos & antipodes, offerturq; regnum Dei gentibus facientibus fructum illius, & nos hic in tot sectas & errores distrahimur, vt referre pudeat. O nos miseros, qui in summa quoquè miseria nos felices & beatos putamus.

Quòd autem in nouo orbe vsqueadeò propagata est fides Christi, vel maximè illustrem reddit Carolum Cæsarem, cui vtiquè id præcipuè studio fuit, vt fides Catholica illic modis omnibus disseminaretur. Dicebat
Dictũ Cæsaris de Sectis. autem peccata nostra meruisse, vt Ecclesia discinderetur, & vt authorem ostenderet, Vnus homo, inquit, nobis scribendo perdiderat rem, Luterum videlicet significans. Vt enim ab vna interdùm scintilla vastissimum oritur incendium, sic ab vno Lutero faces subministratæ sunt, quibus totus apud nos cõflagraret orbis Christianus. Quàm autem hoc sit verum, tædet referre, cùm res ipsa id plus satìs testetur. Sed noster Carolus non solùm nouum sibi subiugauit orbem, sed etiàm nominis
Legationes ad Cæsarem. sui fama celeberrima, ex multis rebus feliciter gestis comparata, & Mauritanorum, & Libycorum, & Tartarorum, & Scytharum, & Sophi regis Persarum, & Prætoianis, qui est potentissimus Aethiopum rex, legationibus

nibus perquàm honorificis affectus est. Fuit autē idem ipse magnæ temperantiæ in cibo & potu, vt plerunquè ad mensuram & certas vncias biberet, & ad pondus comederet. Nec vnquàm vestitui nimio indulsit: nusquàm purpura Tyria, nusquàm preciosa & regalis vestis in vsu vitæ eius quotidiano apparuit: sed atra lanea veste & diù lugubri, præsertìm à coniugis obitu, est vsus, vt & in re omni familiari attentus, nusquàm immodicus esset. Nusquàm præter modum lauta vtebatur supellectile, nusquàm mirifici incendebantur odores, nusquàm mensis epulæ conquisitissimæ inferebantur, nisi certa ratio aliud hortaretur. Et in mensa plerunquè solus & tacitus sedebat, ità vt conuiuia eius sinè conuiua, moderata, solitaria, honesta, non opiparè apparata, esse constaret. Nunquàm pecuniæ præter causam prodigus fuit, cuius expendendæ magnam sempèr rationem habendam censuit, non ignarus, quantam pecuniæ vim bella absumerent. *Cibi & potûs parsimonia.* *Vestitus.* *Supellex*

A vinolentiæ, vanæ gloriationis, & voluptatum vitijs adeò sempèr fuit alienus, vt qui illum & à puero optimè nouerant, eandem illi tum indolem, quæ nunc in sene & extrema ętate apparuit, etiàm infanti, & ephebo, & adolescenti, & iuueni, & viro fuisse affirment, sempèr in eo pudore ingenuo mirificè relucēte. Fuit humanitate, morum suauitate & clementia in omnes singulari. Familiam suam omnem præcipuè charam habuit. Erat natura valdè placabilis & exorabilis, idque sua lenitate & bonitate assecutus est, vt sæpiùs ipse ab hostibus laudatus sit, quàm alij Principes ab amicis & ciuibus suis. Cùm ad Solimannum Turcarum principem quidam Christianus dynasta transfugisset, & ab illo interrogatus, cur relicto Cæsare ad ipsum perfugisset, ille tribus de causis, putà auaritiæ, libidinis & iniustitię Cęsaris fecisse responderet, Solimannus ait, nihil horum sibi posse de Carolo persuaderi, quippe qui diù percontando & indagando cognitam haberet Cæsaris vitam, nec posse horum vitiorū labem in illo hærere, qui tam sanctè & piè leges cæremoniasque Dei & Maiorum suorum obseruaret: iussitque hominem Solimannus à suo conspectu remoueri, & posteà etiàm odijs & proscriptionibus eum est persecutus, & ex tota Turcia exturbauit. Est hoc insigne testimonium ab eo redditum, qui non Caroli tantùm, sed totius Christiani nominis hostis infestissimus esset. *Pudor ingenuus.* *Lenitas & placabilitas.* *Nota Solimāni de Carolo V. testimonium.*

Multas Cæſar callebat linguas, quod illi ad multa *Peritia idiomatū.* magnas attulit commoditates. Itaque in bello diuerſo vtens milite, cum Germanis Germanicè, cum Hiſpanis Hiſpanicè, cum Belgico equitatu Gallicè, cum Italis Italicè, cum Neapolitanis equitibus mixtim loquebatur: ad Hungaros, Boëmos, Dalmatas, Macedones varijs ſermonibus vtebatur. Imperium & imperiale diadema ſempèr non vt patrimonium ſe ſuum poſſidere, ſed vt magiſtratum gerere profitebatur, idq; quàm humanitèr & beneuolè accepit, tam liberalitèr ac munificè *A riſu abhorret.* reddidit à quibus acceperat. A riſu fuit abhorrēs, quod idem de Carolo Magno legitur: interim tamen in apophthegmatibus, & acutè, ſalsè, breuitèr, facetè dictis valdè elegans fuit, ſic vt Atticus quidam lepos in eius ſermone & Neſtorea eloquentia apparéret. Ità enim labijs compreſſis ſua verba diſtinctè, articulatè & tractìm pronunciabat, vt ſingulæ & ſyllabæ, & conſonantes, & vocales, & diphthongi audirentur. His adiungebat pronunciationis dulcedinem, cum ſumma modeſtia & grauitate coniunctam. In ipſis autem apophthegmatis ſuis ità ſe comparabat, vt eſſent ſinè ioco ioci. At- *Cōdolentia erga miſeros.* que ex ipſa natura magìs ad condolendū & collachrymandum, quàm ad ſubſannandum aut irridendum vitam aut mores hominum procliuis fuit, quæ quidem rara eſt virtus. Indè accidit, vt non rarò in lachrymas ſolueretur, cū pro hominibus calamitoſis ei preces offerrentur, & plerunquè magìs ipſe fleret, quàm pro quibus rogabatur.

Preces quotidianæ. Quotidè ſuas manè horas Canonicas, vt vocant, legebat, easque ità extendebat, vt bìs tātum ferè, quantum presbyteri, ſempèr manè legerit. A cœna ſempèr redibat ad longiſſimas preces ſuas, quæ duarū plerunquè erant horarum, ſicut & matutinæ. Non enim ſuis viribus fidebat potētiſſimus Princeps, ſed totus à ſummi Numinis ope & auxilio pendebat, quod ſibi precibus tam longis quotidiè conciliare ſtudebat. Et hinc tanta illi in rebus gerendis felicitas, tam inſignes victoriæ: adeò vt ob multa fortiſſimè geſta, Galli eum Herculi, Germani Carolo Magno, Itali Dauidi, Siculi Africano, Hiſpani Alexandro Magno, Turcæ Iulio Cæſari, Afri Hannibali compararint. Multi cùm aduertiſſent eum & domi & militiæ æquè continuum & prolixum eſſe in precibus ſuis, dicere ſolebant: *Carolus ſæpiùs cum Deo, quàm cum hominibus loquitur.* In ſingu-

ſingulas bellorū expeditiones, nouas ſibi preces ipſe & componebat, & ſua manu conſcribebat, quæ prolixitate ferè æquarent ſeptē illos Pſalmos vſitatiſſimos, easq; priùs examinandas dabat ſuis Confeſſarijs, & ab eis approbatas, quotidiè etiàm in agmine & acie dicebat, nōnunquàm per ſpeciem exonerandæ veſicæ aut alui ab agmine ſecedens, vt prolixiùs & feruentiùs oraret. *Preces in bellis.*

Cùm bella gereret, ipſe primus ſempèr ſuo in agmine fuit, nonnunquàm quindecim horas, nonnunquàm diutiùs in equo iugitèr reſidens. In omnibus expeditionibus bellicis audaciſſimus fuit, vtità mortem planè contemnere videretur: adeò ſe ad omnia pericula impauidum offerebat, vt nuſquàm ob bombardarū ictus caput inclinaret, nuſquàm pedem moueret, nuſquàm expalleſceret. Et in caſtris ità ſe audactèr ſupra humanum modum contra hoſtes gerebat, vt occidi velle in militia videretur. In omni quoquè ætate nunquàm cupidus vitæ, ſempèr mortis auidus fuit. Sæpè etiàm in caſtris, & in ipſo iuuentutis flore dicebat, Cupio diſſolui & eſſe cum Chriſto. Eam verò inuſitatam animi fortitudinem indè partìm habuit, quòd nullam expeditionem in hoſtes ſuſceperit, niſi animo trāquillo & optima conſcientia. *Fortitudo et magnanimitas in bellis.* *Phil. 1.*

Plerique viri militares dicere ſolebant, Cæſarē vincere quidem nôſſe, ſed victoria non perindè vti nôſſe aut velle: quibus Cæſar reſpondit, Iulium Cæſarem, quem illi obijciebant, & alios veteres ethnicos vnum tantùm habuiſſe finem, videlicet honorē: nobis Chriſtianis duos eſſe propoſitos, putà & honorem, & animæ ſalutem. Sæpè etiàm dixit: Etſi totum expugnâſſem Franciæ regnum, redderem illud regi, modò id exiguū, quod meum eſſe contendo, mihi relinqueret. In ſeruandis matrimonij legibus ſempèr caſtiſſimus fuit: & licèt non deeſſent, quę eum ad libidinem illicerent, eas tamen ſempèr conſtantiſſimè reſpuit. Sæpè ipſemet feneſtrā clauſit, nè inſpiceret prętereuntes formoſiores fœminas. Sępè dictitabat, nunquàm ſe ducturum vxorem, ſi fratrem Ferdinandum tam fœcundum fore ſciuiſſet. *Dictum Cæſaris.* *Caſtitas in matrimonio.*

Nunquàm choreis aut tripudijs delectatus eſt, niſì decoris & honeſti reſpectu. Nunquàm per aliquod numen iurare auditus fuit, niſì cùm fœdera inijt, aut regnis inauguratus eſt.

Supra modum acuto & perſpicaci fuit ingenio, ità vt eius iudicij acrimoniam, prudentiam & ſapien- *Ingenij acumen &*

prudétia. tiam præſtantiſſimi viri ſæpè mirarentur. Sæpè ſuam ſententiā ſcripto compræhenſam, ad aliquot ſuos principes & duces mittebat, & illorum tamē iudicio, vt erat mirabili modeſtia, ſe ſubmittebat: ſed illi ferè ſempèr eius ſubſcribebant ſententiæ, eumque meliùs quàm ſeſe rem perſpexiſſe fatebantur. Hinc conſtans fama fuit

Elogium Cæſaris. ſempèr, *Carolum ſapientiſſimum ſenatorum, fortiſſimū centurionum, pientiſſimum iudicum fuiſſe*: quam iudicij pietatem nō ſemèl in illo experti ſunt potentiſſimi ſatrapæ,

Nerui belli. cùm illis grauiſſima eſſent crimina intentata. Tres belli neruos dicebat, Commeatum, pecuniam, militem: ex ijs ſi aliquo carendum eſſet, militem veteranum ſe potiſſimùm electurum, cuius promptitudine reliqua duo ſe ex hoſte comparaturum confideret. Cùm eſſet in cubiculo cum ſuis familiaribus & domeſticis, nuſquàm quiſquam vel læta vel triſtia ad eum eſſe perlata, ex eius

Conſtantia oris. vultu aduertere potuit: tanta erat oris, oculorum, & totius vultûs Cæſarei conſtantia, & quaſi perennis quædam ſerenitas. Quotidiè tres quartas horæ partes genu flexo orabat manè, longa talari ſupra ſubuculam indutus veſte: ac tum nemini in cubiculum patebat ingreſſus. Poſteà patebat ijs, quibus ius ingrediendi erat,

Vt diem tráſegerit ac tum preces Eccleſiaſticorum Horarias dicebat: Indè ſe veſtiebat. Pòſt ad Rempublicam gerendam ſe componebat. Hinc ad Sacrum audiendum ſe conferebat, quod in omni vita ſempèr audiuit, præterquàm in bello Africano ſemèl. A Sacro rectà ad menſam, nunquàm ad negocia ibat, niſì grauis accidiſſet caſus. Cùm Miſſæ ſacrificium ad medium perductum eſſet, menſa parabatur: cùm ipſe è ſacro egrediebatur, cibi ex culina efferebantur. Halecibus, ſalſamentis & piſcibus naturalitèr delectabatur, ſed ità tamen, vt haberet rationem valetudinis. In menſa etſi parùm aut nunquàm loqueretur, audiebat tamē libentèr aliquid nonnunquàm, præ-

Audit omnes. ſertìm ex ſacris depromptum. A prandio omnes proliXiſſimè audiebat etiàm infimæ fortunæ homines, vir humilis & miſericors, ſupplicesque omnium libellos accipiebat.

Largitas in eleemoſynis. In præſtandis eleemoſynis per omnem vitam admodùm liberalis fuit, adeò vt cùm puer eſſet, quadragenos aureos in loculis habens, ſæpè ſeptiès vno die eos erogârit, neſcientibus præfectis & œconomis ſuis. In virili ætate & ſenili in largiendis eleemoſynis ad puellarum matrimonia, iuuenū ſtudia, ſenum vitā ſuſtentan-

dam,

dam, captiuos ab hoste redimendos, ęgrotos curandos, omnium regum, principum, Cæsarum liberalissimus ac munificentissimus est habitus. Quæcunque autem eius generis donabat, clanculùm faciebat, tum accipientium pudori, tum suæ modestiæ consulens. In Germanos, ab hæreticis rebus suis spoliatos aut vexatos, sacros & seculares, liberalitate sua pientissimè vtebatur: sed nunquàm ferè tales dedit eleemosynas, quin lachrymas multas profunderet, grauiterque doleret, non se posse ęgenis omnibus ex æquo subuenire. Habuit autem œconomos sempèr circùm se attentissimos, quorum seueritate fiebat, vt princeps natura liberalissimus, non esset profusus in eos, quos non esse egenos putaret.

Quidam sapientissimi proceres, Cæsari intima familiaritate coniuncti, sæpè eum admirati sunt, atque planè sui temporis miraculum naturæ Carolum fuisse confitebantur: tanta erat in Carolo & morum, & sapientiæ, & pietatis præstantia. Tandèm optimus princeps sentiens se viribus deficere, & multam erga se multorum ingratitudinem expertus, toti mundo & omnibus mundi honoribus valefecit, & in solitudinem sese contulit, nauigans ex Belgio in Hispaniam. Sed in ipso itinere nunciatum ei est, Ouranum Africæ promontorium liberatum obsidione Turcarum & Afrorum, ac multa illic Turcarum & Afrorum millia, concisa ab Hispanis: atque etiàm in auro quinquagiès centena millia aureorum Carolinorum, & in lapidibus preciosis viciès centena millia aureorum ex orbe nouo Carolino Hispalim esse allata. Per id tempus stupendæ auri copiæ ex Peruaca & Mexicana plaga tum expectabantur. Deniquè feliciter ex hac luce in lucem sempiternam migrauit optimus, pijssimus, potentissimus princeps Carolus V. cui parem per omnia Imperatorem multa secula non viderunt.

Miraculū naturæ Carolus.

Aurum et gēma allata ex nouo orbe

Atque interim tamen non desunt, præsertìm aliquot Gallici scriptores, qui tantum principem non semèl acerbè perstringant, & apud omnes traducere conētur: quos oportebat modestia vti, præsertìm in principem religiosissimum, cui ipsi suis scriptis apud cordatos omnes non solùm nihil detrahent, sed eoipso efficient etiàm, vt tantò in maiori precio & veneratione habeatur. Atque hæc quidem in Caroli V. longè potentissimi & pientissimi Imperatoris commendatio-

Maria regina excessit è viuis. Item Maria Anglica.

nem pro nostri instituti breuitate dicta sint satis. Caroli Cæsaris mortem paulò pòst secutus est obitus Mariæ sororis eius, fortissimæ & prudentissimæ heroinæ, quæ multis annis Belgio prefuerat. Sub finem Nouembris mortua est etiàm Maria Angliæ regina longè pijssima, cuius incredibili virtute intra breue tempus in Anglia restituta fuit religio Catholica. Non mediocritèr illam afflixerat Caleti & aliorum oppidorum expugnatio: tum etiàm quòd videret Philippum regem bello implicatum teneri: nec hujus doloris exiguum auctarium fuit mors Caroli V. soceri sui. Accedebat his omnibus hydropisis, quæ cùm initiò eius intendisset ventrem, creditum est, eam è Philippo rege concepisse: nec adhibebantur matura remedia, nec ipsa eam quam oporteret, sectabatur victûs rationem. Indè in febriculam incidit, quæ suis sensìm aucta incrementis, longiori vita ob multas excellentes animi dotes dignissimam heroidem extinxit. Habuerat illa germanum fratrem Henricum nomine, sed quem non nisì trimestrem mors præpropera enecârat, pro regno terreno fruiturum regni cælestis immensa gloria. Itaque cùm Henricus rex & Catharina Mariæ parentes, inter quos tũ mutuus vigebat amor, solam Mariam sibi superesse cérnerent, ad quam regni successio deuolueretur, hoc vnum summoperè curârunt, vt ea piè & honestè educaretur, & optimis moribus imbueretur. Erat tum Margarita, Edouardi 4. Anglorum regis fratris filia, Reginaldi Poli mater, cuius etiàm suprà meminimus, tum ipsi Henrico regi sanguine iuncta, tum singulari prudentia & in Deum pietate fœmina. Ea præ omnibus visa est vel maximè idonea, cui Maria quàm rectissimè instituenda committeretur. Et ea quidem in suam eam curam & disciplinam recepit, & moribus sanctissimis, omniq́ue virtutum genere, vt pòst res ipsa satìs declarauit, excoluit: verùm posteà cùm nulla posset ratione adduci, vt à Catholicæ religionis integritate deflecteret, hoc præmij tulit ab Henrico rege, quòd plùs quàm septuagenaria iussa est capite plecti, vt iam antè dictum est: nec ipsa sola, sed etiàm filius eius natu maximus, & duo alij eius consanguinei, religionis causa, eodem rege iubente, cęsi sunt.

Mariæ reginæ educatio.

Mortua Maria Angliæ regina, eodem anno Reginaldus Polus Cardinalis & Archiepiscopus Cantuariensis

ensis, multa & virtute & eruditione, & regio quoquè stemmate clarissimus, eam tam breuì secutus est, vt inter vtriusque obitum, quod mirum videri queat, non nisì sedecim horarum spatium intercesserit. De cuius insigni viri vita & virtutib⁹ pauca hoc loco cōmemorâsse operęprecium fuerit, maximè quòd Sleidanus non vno loco in hæreseos suspicionem eum vocare videtur, tanquàm is à nouo hoc Euangelio non abhorruerit, quæ quidem est iniuria non mediocris in talem virum. Et vt breuitèr genus eius attingamus, patrem habuit Richardum Polum, qui frater consobrinus fuit Henrici 7. Anglorum regis: mater eius Margarita ex Georgio Clarentiæ duce orta est, qui fuit germanus frater Edouardi 4. Anglorum regis. Is verò Edouardus filiam procreauit Elisabetham, quæ nupta Henrico 7. peperit eidem Henricum 8. Angliæ regem. Itaque & paternum illi & maternum genus fuit longè clarissimum. Natus verò est anno salutis 1500. mense Martio, non diù post Carolum V. cui fuit inprimìs charus, adeò vt cùm quandoquè de Romana curia loqueretur, dixerit se quidem nouisse neminem, qui Polo esset melior. Mater Margarita puellum piè instituit, adolescentulum misit ad gymnasium iunctum Carthusiæ, haud ità procùl à Londino distantis. Indè abijt ad Oxoniensem academiam. Porrò annos natus 19. Patauium in Italiam profectus est, non mediocri iam tum literarum cognitione prædıtus. Habebat pro generis splendore sic satìs honestam familiam, morumque singulari venustate facilè omnium erga se amorem & beneuolentiam demerebatur. Alebat domi suæ aliquot doctrina præstantes viros, in ijsque Christophorum Longolium Belgam, qui apud ipsum mortuus est: quorum ille opera & consuetudine vsus, in omni scientiæ genere & linguarum cognitione maximos progressus fecit. Quinto anno postquàm in Italiam venerat, exacto, iussus domum redire, priùs Romam adijt, præsertìm quòd tum annus Iubileus ageretur, locaque sacra, quæ in ea vrbe plurima sunt, pia animi deuotione inuisit, non id vtiquè facturus, si Luteri fermento infectus fuisset. Reuersus deindè in Angliam, summa omnium voluntate & gratulatione, quòd ob mores amabilissimos & multam doctrinam omnibus esset gratissimus, à rege & petijt & impetrauit eam domum, quam Iohannes Goletus ad Carthusiã, cuius suprà memini, vbi puer vixerat Polus,

Obitus Reginaldi Poli.

Genus Reginaldi Poli.

Natiuitas.

Studia.

Familia.

Reditus in Angliam.

Polus, exædificauerat. Ibì sanè delectatus Carthusianorum sodalitio & instituto, (quemadmodùm etiàm per omnem vitam loca solitaria & monasteria, quotiès opportunum fuit, libentèr expetijt, magìs ab ipsa natura literarum studijs & contemplationi quàm actioni deditus) biennium permansit, donèc rege malè persuaso Catharinæ reginæ repudium meditante, copia à rege petita, Parisios profectus est, vt impendentes Angliæ calamitates declinaret. Sed anno absoluto, reuocatus à suis in Angliam, iterùm duos annos in sua illa Carthusiensi habitatione religiosè & piè exegit. Tum verò per quosdam rex conatus est illum eò permouere, vt in Catharinæ repudium consentiret. Hæc res illum vehementèr anxium cùm haberet, tandèm visus est sibi eam inuenisse rationem, qua nec regi aduersaretur, nec suæ conscientiæ prorsùs deesset. Orabat autem obnixè Deum, vt in tanto animæ periculo minimè se desereret. Ingressus indè ad regem, vt illi mentem suam explicaret, mirabili Dei prouidentia & voluntate ità obmutuit, vt aliquandiù ne verbum quidem edere potuerit. Quæ enim ipse sibi reperisse videbatur, non tam veritati solidæ, quàm humanæ prudentiæ, innitebantur. Deindè reddita loquendi facultate, summa cum modestia, in nullo prorsùs regi assentatus, humanissimè eum admonuit, vt à diuortio, quo pristinam esset gloriam obscuraturus, & animam perditurus, sese maturè reuocaret. Hoc quidem euidens miraculum, & insigne erga Polum præpotentis Dei beneficium fuit, qui passus non est, vt aliqua ex parte suam conscientiam regiæ machinationis qualicunque approbatione contaminaret. Ea responsione rex, qui sperârat Polũ, quod ipse magnoperè optaret, approbaturum, ità commotus est, vt eum inter loquendum tantùm non occidere cogitârit. Neque tamen vnius regis duntaxàt, sed etiàm aliorum in se animos hoc responso concitauit. Itaque facilè animaduertens quo in discrimine versaretur, per quosdam regi charos obtinuit, vt ipsi è regno abscedere liceret. Venit igitur primò Auenionem, mox Patauium: cumque virorum doctissimorum amicitia delectaretur, ijs tamen vtebatur familiariùs, quorum esset spectata pietas in Deum. Venetijs cùm esset, Caspari Contareno & Petro Caraffæ, qui posteà fuit Paulus 4. Pontifex maximus, atque tum temporis cum nonnullis sanctius quoddam & seuerius vitæ genus, cuius sectatores

Polus obmutescit.

Henrico 8 mentẽ explicat suã

Abit in Italiam.

tores Theatini dicti sunt, instituerat, familiaris admodùm fuit. Non multò pòst, licèt inuitus, à Paulo 3. in Cardinalium est collegium cooptatus anno 1536. Multa studiosè prætereo, nè longior sim, omnibus optimi viri virtutibus commemorandis. Missus deindè est legatus à Pontifice in Galliam & Belgium, & cùm Parisijs esset, à rege & omnibus honorificè acceptus, tamen quòd Henricus Angliæ rex apud Galliæ regem vehementèr instaret, vt Polum sibi traderet, iussus est postridiè indè abire: id quod propterea Gallus fecit, nè vel tradendo Polo, Pontifici de seruando illo fidem datam falleret, vel etiàm diutiùs retinendo Anglum irritaret. Etsi verò id permolestum accidit Polo, tamē mox Cameracum petijt, & quidem non absque magno discrimine. Interìm Angliæ rex eum tanquàm Maiestatis reum proscripsit, & qui eum tulisset è medio, illi quinquaginta millium aureorum præmium constituit. Indè verò non difficilis coniectura capi potest, quibus ille nullo non loco obiectus esset periculis. Vnus tum Erardus Cardinalis & Episcopus Leodiēnsis, eum ad se interposita fide publica euocauit, & sex menses summa humanitate tractauit. Et quia bellum erat inter Cæsarem & Gallum, Anglus in quatuor millia peditum contra Gallum decem mensium stipendia Belgico Senatui, in quo erat etiàm Leodiensis Cardinalis, pollicitus est, si Polum in suam potestatem traderent. Reuocatus pòst à Pontifice Polus, Romam est reuersus. Omitto hoc loco legationem aliam à Pontifice illi demandatam ad Cæsarem & Galliæ regem, qua tamen nihil potuit effici. Ab ea verò legatione ex Hispanijs & Gallijs reuerso aliam, sed multo tranquilliorem, putà Viterbiensem, Pontifex ei detulit, in qua multos annos magna cum laude versatus est. Indicto autem Tridenti Concilio, Pontifex illum cum duobus alijs Cardinalibus suum voluit esse legatum, qui Concilio Pontificis nomine præsideret: idque bìs idem Pontifex Paulus 3. fecit, cùm prima vice ob antistitum absentiam nihil potuisset effici. Et fuit sanè inter illos legatos summa animorum charitas & consensio, & Polum omnes plurimi faciebant. Pontifex quoquè ipse si quid in religionis negocio, & cum regibus & principibus agendum esset, atque etiàm in id genus scribendis literis Poli opera perlibentèr & crebrò vtebatur. Mortuo Paulo III, duos & eo ampliùs menses maior Cardinalium nume-

Fit Cardinalis.

Proscribitur à rege Angliæ.

Manet apud Leodiensem Episcopū.

Præsidet in Concilio Tridenti.

Recusat summum Pontificatum.

rus Polum delegit, quos tamen ille orabat, raro sanè insignis continentiæ & modestiæ exemplo, nè qua humana affectione duci se paterentur, sed ante omnia Dei gloriam & Ecclesiæ vtilitatem spectarent. Erat tum ex Cardinalium numero, qui ei ambitionem obijceret. Cui ille grauitèr admodùm respondit, summi illius sacerdotij onus non tam sibi leue videri, vt non reformidandum potiùs quàm appetendum existimaret. Per id tempus apparuit sanè in illo eximia virtus & animus benè firmus, quandò neque certa ferè Pontificatûs expectatio, neq; aliquorũ atroces calumniæ eius cõstantiam perturbârunt. Deniquè fuisset ille tum proculdubiò creatus Pontifex, si se à Farnesio eiusque socijs Cardinalibus de more adorari permisisset. Cùm enim illi auidè ad eum properarent, reiecit eos, dicens non nocturnum se velle tempus: differrent rem in crastinam lucem, Deum non tenebrarum, sed lucis amantem esse. Postera die mutata sunt Cardinalium studia, nec deerant, qui tantam animi virtutem ignauię & stupiditati tribuẽdam pũtarent. Creato deindè Iulio tertio cùm bellum contra Gallos ad Mirandulam moueretur, Polus Maguzanum profectus, quod est Benedictini instituti cœnobium, in summa illic tranquillitate vixit.

Viuit apud Monachos Benedictinos.

Postquàm verò Maria in Anglia rerum potita est, Pontifex primò quidem Polum legatum in Angliam mittere voluit, sed ob certas causas ea re dilata, legationem aliam ei decernit, de pace inter Cæsarem & Gallorum regem concilianda. Venerat tum Polus Dilingam vsque ad Cardinalem Augustanum, sed ibi hærere iussus est à Cæsare, ad quem ibat, donèc accerseretur. Fecit id quidem Polus, sed interìm tamen datis ad Cæsarem literis, ostendit quàm parùm deceat Pontificis Legatum eius aditu prohiberi: quàm ea res hæreticis magnam sit allatura voluptatem. Nec verò id faciebat Cæsar contemptu Pontificis aut Legati, sed quòd tum ageretur de contrahendo Philippi & Mariæ matrimonio, cui rei verebatur nè quam moram adferret Poli in Britanniam aduentus. Eo matrimonio breuì pòst contracto, Polus ad Cæsarem Bruxellas venit, acceptus ab illo Principe perhumanitèr. Multa illic sapientèr locutus est ad Cæsarem de pace cum Galliæ rege facienda, & Cæsar sanè libentèr eum audiuit, nullasque se pacis conditiones honestas & quibus minimè dubia pax confici posset, recusare testatus est. Ijs auditis,

Venit ad Cæsarem.

nis, adijt Polus etiàm Galliæ regem, cum quo itidèm ea ratione de pace egit, vt rex eum non fine spe pacis dimitteret. Eo autem abeunte, plurimùm se dolere rex ait, quòd non rectiùs eum antehàc nouisset. Nam se nullum alium quàm ipsum maluisse creari Pontificem. Reuersus ad Cæsarem Polus, in cœnobio quodam prope Bruxellas degebat. Iam verò celebratis in Britannia Philippi & Mariæ regum nuptijs, regina Maria Polum missis legatis ad se accersit, abrogatis priùs legibus, quas contra illum & eius familiam Henricus rex tulerat, & Edouardus ratas habuerat. Tum ille, Cæsare annuente, in Britanniam abijt mense Septembri anno 1554. secundissimo vsus vento, cùm diù antè contrarius perpetuò flauisset. In Britannia vbiquè honorificè inprimis exceptus est, ab ipso etiàm rege & regina. Rex sanè illi processit obuiàm, & perhumanitèr eum amplexus est. Regina quoquè tantam se ex eius conspectu voluptatem capere testata est, quantam tum cepisset, cùm regina esset declarata. Mansit verò aliquandiù cum regibus, deindè in ædes magnificè reginæ iussu instructas, multis primarijs viris comitantibus, deductus est. Tertio indè die cùm rege, qui illi extra cubiculum obuiàm processit, de rebus quarum causa venerat, tractaturus, ab eo literas perplures Roma missas, quibus legationis authoritas non parùm expetita augebatur, accepit, hoc ipso sanè mirificè lætatus. Postera luce rex ad eius domum accessit, diuque cum illo familiaritèr locutus est de Britanniæ regno ad Ecclesiæ vnitatem reuocando. Sequenti die conuentus fuit in ipsa regia, præsente quoquè Polo legato, qui in eo conuentu benè longam habuit orationem, gentis eius vsus idiomate. Ea oratione gratias egit, quòd ipsi aditū in regnū, legibus antè præclusum ab Henrico latis, patefecissent: ait se propterea venisse, vt eos cū Deo & Ecclesia in gratiā restitueret: quas essent calamitates perpessi interìm dū ab Ecclesia se separâsset, & quāta omni tēpore sedis Apostolicę in eos extitissent beneficia, cōmemorauit: hortatus est, vt oblatā ipsis modò gratiam amplecterētur & asseruarēt. pluraq; dixit alia, quæ ab illis omnibus non absq; significatione propēsę erga ea voluntatis audiebantur. Indè regni Cancellarius Episcopus Vuintoniensis regū & totius cōuentus nomine Legato gratias egit, seq; de ijs quę proposuisset, in deliberationē ituros ait. Abeūte verò legato in proximū cubiculum,

Item ad Galliæ regem.

Abit in Angliam.

Habet orationem ad Anglos.

lum, idē Cancellarius paucis repetijt, quæ erant dicta à Legato, & hortatus est vt in viam, à qua se quoque deflexisse fatebatur, hac oblata opportunitate redirent. Ità conuentus eo die solutus est. Altero manè magno omnium consensu decretum est amplecti Ecclesiæ Catholicæ concordiam & vnitatem. Die sequenti, in quem feriæ S. Andreæ Apostoli inciderant, omnes iterùm in regiam conuenerunt, missique à regibus sunt ad Polum Legatum Episcopi sex & totidem viri proceres, & cum ijs Arondelli Comes, regię domûs præfectus, qui Legatum in regiam deducerent. Is venit eò Legati ornatu atque omnibus insignibus, multumque honorificè à regibus acceptus est. Ibì Cancellarius repetit priùs dicta, rogat num permaneant in sententia, cupiantque ad Ecclesiæ vnitatem & Pontificis maximi redire obedientiam. Mox ab omnibus acclamatum est, id planè se velle: simulque à Cancellario supplex libellus porrectus est regibus, quo vniuersi se fatebantur præteriti schismatis & quæ in Romanam sedem peccâssent, ex animo pœnitere: orabantque reges, qui ab hac labe alieni essent, veniam ipsis à Pontifice per Legatum impetrarent, vtq; in matris Ecclesię gremium benignè reciperentur. Lecto eo libello à regibus, redditus est Cancellario, qui eum palàm recitauit. Indè surgentes reges Legatum adeunt, eumque ipsis occurrētem regina & suo & regis nomine orat, vt quod supplici libello petebatur, præstare nè grauaretur. Mox cùm omnes resedissent, Legatus multa quæ ad rem pertinere visa sunt locutus, quibus illos apparebat nō mediocritèr permoueri & affici, surrexit, & cunctis in genua procumbentibus, vniuersos absoluit, vixque ab eo dictum est, In nomine Patris & Filij & Spiritûssancti, cùm omnes acclamarent, Amen Amen. Proferente autem Polo absolutionem, regina & plerique alij præ gaudio & studio pietatis illachrymârunt. Post absolutionem omnes inuicèm se amplexabantur, mutuoque gratulantes sæpiùs dicebant, Hodiè renati sumus. Deindè in regiæ sacello cantatum est, Te Deum laudamus. Altera die, petentibus id magistratibus, Polus Legati ornatu Londinum ingressus est, obuiàm procedente tota ciuitate, quæ illum ad D. Pauli templum deduxit, vbì præsente rege & vniuersa regni nobilitate, Missa solennitèr celebrata est, & Legatus omnibus Pontificalem benedictionem & indulgentiam de more impertiuit.

Angli petunt conciliationē

Absoluuntur Angli à Polo.

pertiuit. Posteà data opera est, vt religio instauraretur, religiosi viri reuocarentur, hæretici qui ex locis omnibus ceu ad asylum quoddam eò confugerant, expellerentur, Episcopi Catholici, doctrina & pietate præstantes instituerentur. Regina quoquè tres ad Pontificem Legatos misit, qui ei suo, regis, regni totius nomine obedientiam deferrent. Ij Legati Iulium Pontificem paulò antè obijsse inuenerunt. Eius successor Marcellus paucorum dierum pōtifex cùm fuisset, magno Poli dolore extinctus est. Ità factum est, vt Paulo 4. hæc obedientia exhiberetur. Regina deindè Polo Archiepiscopatum Cantuariensem, licèt multùm anteà reluctanti, attribuit. Eum ille ità recepit, vt Pontifici Romano rem omnem perscriberet, à quo sanè in Cardinalium consessu vnà cum regina mirificè laudatus est. Post hęc sacerdotij ordinem suscepit, & pallio Londini accepto, ibidèm primum Sacrum peregit. Absoluto sacrificio, ad frequentissimum auditorium concionatus est, vtì etiàm aliâs non rarò. Iam verò vt posset adesse gregi sibi credito, apud reginam instabat, copiam ipsi faceret ad suos Cantuarienses se conferendi. Regina sentiens eius operam ad multa sibi cumprimìs necessariam, maximè quòd non deessent etiàm in ipsius aula, qui Catholicæ religioni occultis machinationibus detrimenta afferre conarentur, quibus opponenda erat Poli prudentia & integritas, non est passa illum à se discedere. Et theologi quoquè, alijq́ue viri optimi in ea erant sententia, vt dicerent non posse illum, salua conscientiæ pietate, eo rerum statu reginam deserere: sed & rex ipse Philippus iturus in Belgium, omninò voluit illum manere apud reginam, & consilijs omnibus administrandæ Reipub. non interesse modò, sed etiàm præesse. Hoc verò initiò ille modis omnibus à se amoliri conatus est, sed regibus in sententia permanentibus, ità tandèm assensit, si Pontifex id gratum & ratum haberet. Nam Pontificis authoritati sempèr plurimùm ille detulit. Egit tum cum regina de restituendis bonis illis, quæ Ecclesijs Henricus rex ademerat, regijsq́ue vectigalibus adiunxerat, & ad regias possessiones pertinere voluērat. Ea in re promptissimum inuenit reginæ animum, quæ ablata omnia Romani Pontificis & eius legati Poli arbitrio permisit, quæ Polus adhibito Episcoporum consilio, prudentissimè Ecclesijs distribuere instituit. & ea ferè dimidia pars erat prouen-

Religiōis in Anglia instauratio.

Angli obedientiam promittūt Pontifici.

Polus Pontificis Romani obseruantissimus.

lum, idē Cancellarius paucis repetijt, quæ erant dicta à Legato, & hortatus est vt in viam, à qua se quoquè deflexisse fatebatur, hac oblata opportunitate redirent. Ità conuentus eo die solutus est. Altero manè magno omnium consensu decretum est amplecti Ecclesiæ Catholicæ concordiam & vnitatem. Die sequenti, in quem feriæ S. Andreæ Apostoli inciderant, omnes iterùm in regiam conuenerunt, missíque à regibus sunt ad Polum Legatum Episcopi sex & totidem viri proceres, & cum ijs Arondelli Comes, regię domûs præfectus, qui Legatum in regiam deducerent. Is venit eò Legati ornatu atque omnibus insignibus, multumque honorificè à regibus acceptus est. Ibì Cancellariu repetit priùs dicta, rogat num permaneant in sententia, cupiantque ad Ecclesiæ vnitatem & Pontificis maximi redire obedientiam. Mox ab omnibus acclama

Angli petunt conciliationē

tūm est, id planè se velle: simulque à Cancellario sup plex libellus porrectus est regibus, quo vniuersi se fate bantur præteriti schismatis & quæ in Romanam f dem peccâssent, ex animo pœnitere: orabantque rege qui ab hac labe alieni essent, veniam ipsis à Pontifi per Legatum impetrarent, vtq; in matris Ecclesię gr mium benignè reciperentur. Lecto eo libello à reg bus, redditus est Cancellario, qui eum palàm recitau Indè surgentes reges Legatum adeunt, eumque ip occurrētem regina & suo & regis nomine orat, vt qu supplici libello petebatur, præstare nè grauaretur. M cùm omnes resedissent, Legatus multa quæ ad rem p tinere visa sunt locutus, quibus illos apparebat nō r diocritèr permoueri & affici, surrexit, & cunctis in nua procumbentibus, vniuersos absoluit, vixque ab

Absoluuntur Angli à Polo.

dictum est, In nomine Patris & Filij & Spiritûs San cùm omnes acclamarent, Amen Amen. Proferente tem Polo absolutionem, regina & plerique alij gaudio & studio pietatis illachrymârunt. Post abso tionem omnes inuicèm se amplexabantur, mutuo gratulantes sæpiùs dicebant, Hodiè renati sumus. indè in regiæ sacello cantatum est, Te Deum lau mus. Altera die, petentibus id magistratibus, Polus gati ornatu Londinum ingressus est, obuiàm proce te tota ciuitate, quæ illum ad D. Pauli templum d xit, vbi præsente rege & vniuersa regni nobilitate, sa solennitèr celebrata est, & Legatus omnibus P ficalem benedictionem & indulgentiam de more

per

pertiuit Posteà data opera est, vt religio instauraretur, religiosi viri reuocarentur, hæretici qui ex locis omnibus ceu ad asylum quoddam eò confugerant, expellerentur, Episcopi Catholici, doctrina & pietate præstantes instituerentur. Regina quoquè tres ad Pontificem Legatos misit, qui ei suo, regis, regni totius nomine obedientiam deferrent. Ij Legati Iulium Pontificem paulò antè obijsse inuenerunt. Eius successor Marcellus paucorum dierum pōtifex cùm fuisset, magno Poli dolore extinctus est. Ità factum est, vt Paulo 4. hæc obedientia exhiberetur. Regina deindè Polo Archiepiscopatum Cantuariensem, licèt multùm anteà reluctanti, attribuit. Eum ille ità recepit, vt Pontifici Romano rem omnem perscriberet, à quo sanè in Cardinalium consessu vnà cum regina mirificè laudatus est. Post hęc sacerdotij ordinem suscepit, & pallio Londini accepto, ibidèm primum Sacrum peregit. Absoluto sacrificio, ad frequentissimum auditorium concionatus est, vtì etiàm aliâs non raro. Iam verò vt posset adesse gregi sibi credito, apud reginam instabat, copiam ipsi faceret ad suos Cantuarienses se conferendi. Regina sentiens eius operam ad multa sibi cumprimìs necessariam, maximè quòd non deessent etiàm in ipsius aula, qui Catholicæ religioni occultis machinationibus detrimenta afferre conarentur, quibus opponenda erat Poli prudentia & integritas, non est passa illum à se discedere. Et theologi quoquè, alijque viri optimi in ea erant sententia, vt dicerent non posse illum, salua conscientiæ pietate, eo rerum statu reginam deserere: sed & rex ipse Philippus iturus in Belgium, omninò voluit illum manere apud reginam, & consilijs omnibus administrandæ Reipub. non interesse modò, sed etiàm præesse. Hoc verò initiò ille modis omnibus à se amoliri conatus est, sed regibus in sententia permanentibus, ità tandèm assensit, si Pontifex id gratum & ratum haberet. Nam Pontificis authoritati sempèr plurimùm ille detulit. Egit tum cum regina de restituendis bonis illis, quæ Ecclesijs Henricus rex ademerat, regijsque vectigalibus adiunxerat, & ad regias possessiones pertinere voluẽrat. Ea in re promptissimum inuenit reginæ animum, quæ ablata omnia Romani Pontificis & eius legati Poli arbitrio permisit, quæ Polus adhibito Episcoporum consilio, prudentissimè Ecclesijs distribuere instituit. & ea ferè dimidia pars erat prouentuum,

Religiōis in Anglia instauratio.

Angli obedientiam promittūt Pontifici.

Polus Pontificis Romani obseruantissimus.

tuum, quos ijs in locis habuerant ecclesiastici florente Catholica religione. Quæ verò ab alijs passim obtinebantur, ea consentiente Pontifice tum quidem exacta non sunt, quòd spes esset reflorescente in eo regno religione, plerosque sua sponte ea reddituros. Atque hic obitèr obseruāda est versutia & malus dolus nouorum huius temporis dogmatistarum, quorum parens Luterus fuit, quòd illi persuadent magistratibus, res ecclesiasticorum iure illis auferri posse, & tum in priuatos, tum alios vsus conuerti. Id enim propterea illi facere videntur, vt magistratus hac ratione arctiùs implicatos retineant. Et solet hæc res magnas parere difficultates, cùm ad Ecclesiæ vnitatem redire cupiunt, qui se ab illa separauerant. Sciunt enim multa esse Ecclesijs ablata, quæ æquum sit restitui, & tamen plerunque non apparent vndè possint restitui. Itaque illi quidem prudentissimè sibi consulunt, qui id genus fraudulentas persuasiones non audiunt, nec sibi vsurpare volunt, quę semèl Deo & Ecclesijs dicata sunt. Sed ad rem. Polus deindè cernens ob superiorum temporum perturbationes collapsam disciplinam Ecclesiasticam, Synodum habuit Angliæ Episcoporum omnium, cui etiàm permulti alij è clero interfuère. In ea Synodo post multos tractatus conscripta est totius Anglicanæ Ecclesiæ reformatio, quæ illis temporibus maximè congruere visa fuit, quam tamen non priùs edere voluit Polus, quàm esset à Pontifice approbata. Multùm prætereà illi negocij erat cum hæreticis, quorum permulti in regno supererant. Et ille quidem studebat lenitè cum illis agi: sed quòd plerique pertinacitèr suis erroribus inhærerent, locus misericordiæ non relinquebatur. Quosdam sanè in viam reduxit, & in ijs Iohannem Cicum, hominem doctissimum, & magni apud Anglos nominis, qui cùm coram regina, multis omnium ordinum adstantibus, veniam erroris petijsset, etiàm impetrauit. Fuerat ille præceptor Edouardi regis. Crescebat interìm in Anglia Catholica pietas, & tum Londini, tum alibì aliquot monasteria Poli opera & reginę pietate iam erant restituta. Et poterant omnia paulatìm ad pristinum reuocari statum, nisì interìm obortis bellis, & multis alijs accidentibus incommodis, regina rebus humanis dolore animi & morbis corporis confecta excessisset: quam paucis horis secutus est, vt ante diximus, Polus: qui duplici quartana correptus feb-

Fraus & dolus Hæreticorũ.

Synodus Anglica.

Ioannes Cicus resipiscit.

cùm se vehementèr eo morbo exhauriri animaduerteret, testamentum scripsit, in quo præter cætera etiàm fidem & erga Romanum Pontificem & sedem Apostolicam summam obseruantiam suam egregiè expressit. Ingrauescente autem in dies morbo, Ecclesiæ sacramentis se, vt pium & catholicum virum decebat, præmuniuit: & licèt admodùm fractis esset viribus, tamen quotidiè, vt anteà sempèr fecerat, Missam audire voluit, & cùm ventum esset ad eum locum, quo solet sacra hostia eleuari, ministrorum auxilio è lecto surgens, flexis humi genibus, Christum in Eucharistia admodùm humilitèr & reuerentèr adorabat. Pridiè eius diei, quo è corpore migrauit, ipse vltrò à nemine admonitus, extremæ vnctionis sacramentum sibi ministrari voluit, sicque ad vltimum vsque spiritum mentis planè compos, tandèm ità leniteranimam reddidit, vt non tam mori quàm obdormire videretur. Obijt annos natus 58. & 6. menses, eodem anno quo Carolus V. Ex his verò omnibus, quę bona fide à me scripta sunt, colligat prudens lector, quàm alienus fuerit summus ille vir ab omni hæreseos labe, quam tamen illi adspergere non veretur infidus ille Sleidanus. Obijt hoc tempore etiàm in Germania Otto Henricus Comes Palatinus Elector, & in Dania Christianus Danorum rex.

Nota pietatem.

Poli mors

Eodem anno Moscouitarum Princeps potentissimus in Liuoniæ Torpatensem ditionem ingentem mittit exercitum, trecentorum millium hominum, qui omnia longè & latè populantur, ferro & igni omnia vastant, & per multa milliaria omnia cæde, rapinis, fœdissima barbarie & immanitate complent. Nulli neque ætati, neque sexui parcitur. Pueri infra annũ decimum necantur, intra decimum & vigesimum constituti, Tartaris feris hominibus venduntur: supra viginti annos, trucidantur omnes. Pecus omne, quod in Moscouiam abduci nõ potuit, mactatur: ingens ex tota Torpatensi prouincia præda abigitur. Quadraginta dies hunc in modũ sæuitum est, paucis arcibus & vna Torpatensi ciuitate vim hostilem euadentibus. In Germanos ille Moscouitanus exercitus præcipuè sæuiebat: depræhensos omnes, mares quidẽ brachijs trũcatis, fœminas sectis vberibus dirè cruciant: plerosq; in frusta discindunt, & mẽbra palpitantia hàc illàc dispergunt. Multa nobiliũ & populariũ, immò infinita propemodũ turba cũ vxoribus & liberis & rebus omnibus intra Torpatũ

Moscouitæ populantur Torpatenses.

Exempla barbaræ crudelitatis.

 vrbem

vrbem se recipiunt, etiàm ex ijs qui decem, immò & viginti milliaribus indè distarent: sed cùm nimiã multitudinem vrbs capere non posset, supra millia decem in oppidi fossas confugiunt. Erat videre miseria, alios asperrimo hyemis frigore, alios inedia, alios postremò hostili gladio confectos, passìm ruere. Nam sæuissimi Moscouiorum milites, vbì miseros in fossis latitantes conspiciunt, præcipites in eos irruunt: gladijs, lanceis, sagittis immanitèr conficiunt, eratq; plurima mortis imago. Qui intra vrbem erant, nimia hostium multitudine absterriti, non fuère ausi miseris ferre opem: tandèm multis in eos tormentis exoneratis, hostes abscedunt. Indè porrò in Teutonici Magistri ditionem per Leidense territorium proficiscuntur, eademq; illic horrendæ crudelitatis exempla edunt, adeoq; populantur omnia, vt ne vnum quidem tuguriolum incolume permanserit. Eundem in modum se gerũt in regione Neruiensi, quæ & ipsa páret Magistro Teutonico. Vbì satis tandèm cædibus, rapinis & incendijs grassatum est, in Russiam immensis aucti spolijs reuertuntur. Nemo illis Liuoniæ procerum ausus est ire obuiàm, ità vt impunè illi omnia vastarent & diriperent.

Pereunt multi.

Ditio Magistri Teutonici vastatur.

Fit deindè conuentus omnium Liuoniæ procerum in Vuendensi oppido, & post multam disceptationem in eam sententiam itum est, vt sexaginta aut septuaginta aureorum millibus pax ab hoste redimatur. Quod etsi turpe videri poterat, post tantam acceptam cladem, tamen in præsens non aliud occurrebat consilium. Interìm verò dum Liuoniensium legati longissimis viarum emensis spatijs ad Moscouiæ Principem contendunt, (abest enim vrbs Moscouia à Torpato centum quinquaginta milliaribus Germanicis) Liuones contra pactas quadrimestres inducias Ruthenicę Neruiæ incolis vim adferunt, duabus colubrinis in eos displosis, & non paucis occisis. At tamen Moscouitæ, quibus religio erat violare inducias, nihil se commouent, sed celerrimo nuncio rem totam ad principem suum referunt. Ità accidit, vt eodem tempore quo Liuoniensium legati Moscouiam vrbem perueniunt, etiàm hic nuncius ad principem perferretur. Legati, eius quod acciderat ignári, Principem adeunt, de pace tractaturi. Sed ille vehementèr commotus, induciarum ruptam fidem eis improperat, cum nouo eodemque impio Luteri dogmate, quod ab annis paucis complexi sint,

Liuones violant inducias.

omnem

omnem illos fidem, pudorem, constantiam abiecisse, dictitat. Iubet redire ad suos, pecuniam reddere Magistro, se breui adfuturum, & egregiè acceptam iniuriam vindicaturum. Ad fines Moscouiticæ & Liuoniensis ditionis, duæ erant vrbes cum singulis arcibus: vtraque *Duæ Neruiæ.* Neruia dicebatur: sed altera Germanica, altera Ruthenica. Inter vtranque non nisi fluuiolus intererat. Itaque Liuones è sua Neruia duas, vt dixi, colubrinas in Ruthenorum Neruiam exonerârunt, alijsq; prætereà Liuonibus vicinis, qui inducias ruptas putarent, confluentibus, aliquot Ruthenorum cædes ediderunt. Ea res animum Moscouiæ Principis ab omni pace prorsùs abalienauit. Rursùs ingens conscribitur è Moscouia & Tartaris exercitus, qui primò Neruiam Germanicam *Neruia Germanica expugnatur.* occupant vi, arcem deditione capiunt: ciues Neruienses Moscouiæ Principi sacramentum dicunt. Capta Neruia, exercitus omnis Neruiense territorium longè lateque ad quindecim Germanica milliaria fœdissimè rursùs diripit & vastat, multaque in sui Principis ditionem redigit. Pòst in Torpatensem diœcesin aduolât, Episcopi arcem Nienhusium, octodecim à Torpato vrbe milliaribus distantem, obsident & deditione accipi- *Nienhusium capitur.* unt, vita viris & fœminis donata: sed cùm ex arce ad duo milliaria excessissent, in aliud Ruthenorum agmen incidunt, qui raptis virginibus & fœminis, viros rebus omnibus spoliatos dimittunt. Habebat Magister Teutonicus aliquot equitũ turmas, sed cùm audiret Moscouitam cum vniuerso agmine aduentare prælij committendi causa, deserto Torpatensi episcopo, ad vigintiquinq ue ferè milliaria aufugit. Porro Rutheni equites ad triginta millia cœpto pergunt itinere, Germanos quosque obuios trucidant. Totius exercitûs Moscouitici dux Petrus Sisegaleider, strenuus olìm pirata, cùm omnibus copijs, in quibus erant Tartarorum triginta millia, & sclopetariorum millia duodecim, ad Torpatum obsidendum progreditur. Erant hominum ad trecenta millia. Interim Germanos quosdam appræhen- *300000 bellatorũ.* sos, crudelitèr tractat: viris brachia, fœminis vbera & nares præcidit: sicque fœdè deturpatos, in vrbem mittit: oppidanis, vt se dedant, imperat: nî faciant, eadem ratione se omnes mulctaturum edicit. Multi iam ciues ex vrbe discesserant, paucique qui vrbem defenderent, relicti erant, partìm Catholici, partìm Luterani. Catholici intra Ecclesiæ cathedralis immunitatem, vt

 vocant,

vocant, ſuas habebant ædes. Neminem enim ciues Torpatenſes apud ſe ferebant, qui non Catholicam religionem eiuraſſet. Moſcouitę vbi ad oppidum veniunt, horrendum in modum tormentis omnia concutiunt. Fit magnus fœminarum & puerorum eiulatus: & licèt Catholici vrbem conſtantèr defenſuros ſe reciperent, & Senatum atque ciues Luteranos ad conſtantiam hortarentur, at nihilo minùs paulò pòſt intolerandis conditionibus ſe dedunt Moſcouitis. Modò vita & facultates ipſis ſaluæ maneant, Pontifici & imperio Romano renunciant, & præſtito ſacramento, in magni Moſcouię Ducis imperium concedunt. Præclarè nimirùm, vt qui ex Catholicis facti erant Luterani, ex Luteranis fierent Moſcouitæ, qui ferè Græcorum ritus & religionem ſequuntur. Eam deditionem indigniſſimè tulére Catholici, qui etiàm vitam cum ſanguine potiùs ſe fuſuros dicerent, quàm vrbem hoſtibus prodant, & ab auita religione diſcedant. Ea re cognita, Dux exercitûs Moſcouitici nunciat obſeſſis, neminem ſe cogere, vt ab iurato imperio Romano in Moſcouij Principis ditionem tranſeat. Si qui id nolint, licere illis in Germaniam illæſis abire. Itaque cùm Catholici foris hoſtes, intùs ciues aduerſos haberent, ab vrbe excedunt. Erant omnes viri & fœminæ ad quadringentos. Fuit hoc quoquè triſtiſſimum ſpectaculum, dùm maritus ab vxôre, frater à ſorore, liberi à parentibus diuelluntur. Qui in vrbe remanſerunt, Pontifici & imperio Romano valefaciunt, & Moſcouitico iugo colla ſupponunt. Longum eſſet enarrare, quantam cladem Liuoniæ ampliſſimæ prouinciæ dederit Moſcouiticus exercitus: ſed omnia recto Dei iudicio, quia à priſca religione ad Luteri commenta dilapſi, cum religione pariter priſtinam virtutem & conſtantiam, atque robur inuictum perdiderant plerique Teutonici milites. Olim cùm Catholici eſſent, religioni & pietati addicti, decem illorum millia, Moſcouitarum octoginta millia collatis ſignis in fugam vertere potuêre. At poſtquàm partìm Luteri, partìm Zuinglij, partìm Anabaptiſticum Euangelion amplexi ſunt, Moſcouitis prædæ ſunt. Et iurè quidem ferunt Moſcouiticum iugum, qui Pontificis Romani ferre noluerunt. Quàm verò miſerum eſt, non videre homines, dùm ſub Euangelij prætextu à Catholica Eccleſia ſe ſeparant, mox in diuerſas & pugnantes ſectas diſtrahi: Indè porrò e[x]i-

Torpatū oppugnatur.

Catholicorū conſtantia.

Virtus priſcorum Teutonicorū militum.

rò existere animorum dissensiones, quibus necesse sit tandem etiam amplissimas Respublicas interire, cùm verissimè dictum sit, Concordia res paruæ crescunt, discordia maximæ collabuntur? Sed hæc, Turcico demùm aut Moscouitico pressi iugo, intelligemus. *Salustius.*

ANNO 1559. decimoquinto Ianuarij die in demortuæ Mariæ reginę locum Angli substituunt Elizabetham, quam Henricus rex ex Bolenia susceperat. Ea, religione vetere ex toto regno exulare iussa, Zuinglianismum aut Caluinismum restituit. Sed dum illud regnum religionem mutat, Deus Optimus Maximus inter potentissimos planeque Catholicos reges Henricum Galliæ, & Philippum Hispaniæ, pacem largitur multis cōditionibus initam, quas nimis longum esset huc adscribere. Iam vtriusque regis prouinciæ tot annorum perpetuis bellis defessæ erāt, nec sinè grauissima Catholicæ religionis iactura diutiùs protrahi potuissent, hæreticis intereà suum virus clàm spargentibus, & multos inficientibus. In hac mutua tantorum principum conciliatione, vt esset pax firma & stabilis, regi Philippo despondetur Elizabetha Henrici regis maxima natù filia, & soror eius Margarita Emanueli Philiberto Allobrogum clarissimo principi. *Elizabeth substituitur Mariæ* *Pax inter Galliæ & Hispaniæ reges.*

Mensis Februarij die 24 in Principum & Procerum ex tota penè Europa frequentissimo Conuentu Augustæ exequiæ celebratæ sunt Caroli V. pientissimi & potentissimi Imperatoris: idque singulari studio & solennibus cæremonijs, atque magna animorum commiseratione. *Exequiæ Caroli V.*

Die 14. Martij obijt Romæ clarissimus vir D. Iohannes Gropperus, Ecclesiæ Coloniensis in tuenda Catholica religione singulare decus & ornamentum, quem Pontifex Paulus IIII. in Cardinalium ordinem amplissimum cooptârat. Sepultus est in Ecclesia Germanorum ad pedes optimi Pontificis Hadriani VI. *Iohannes Gropperus moritur.*

Eodem mense Martio quiddam prodigiosum accidit in ea regione Angliæ, quam veteres Cambriam, hodiè Vualliam vocant. Annosa quædam fraxinus vi tempestatis deijcitur, trunco ad septem pedes è terra extante. Is verò cùm media sui parte eo ventorum turbine dissectus esset, in eius parte interiori crucis admiranda

Crux in fraxino. effigies conſpicitur humano pede longior, colore nucis auellanæ. Ager, in quo ea arbor fracta eſt, hominis fuit non vulgaris, ſed torquati equitis: & quod maiori quoquè admiratione dignum eſt, èa arboris pars, quam ventorum impetus à trunco auulſam humi ſtatuerat, eandem omninò crucis figurā referebat. Et vt ad plurimorum notitiam rei ſtupendæ miraculum perferretur, aliquot annis in arboris trunco crux illa perdurauit, non ſinè ſtupore eam adſpectantibus hominibus, qui frequentes eò confluebant rei nouitate permoti. Porrò qui eò accedere commodè nequibant, precibus ab alijs contenderunt, vt crucis effigies ad viuum pictoris manu & arte expreſſa, ipſis viſenda deferretur: quod etiām factum eſt, idque adeò, vt in exteras quoquè regiones multa eius exēpla peruenerint. Succeſſerat iam in regno Angliæ Mariæ reginæ pijſſimæ Elizabetha, quæ religionem, vt dixi, mutauit, permiſitque Caluiniſtas & Zuinglianos illic nidificare, immò & primas obtinere. Ea verò hominum fæx vbiquè demolitur

Heretici hoſtes crucis Christi. ſtatuas & imagines, & nec ipſius Chriſti figuram & effigiem pati poteſt. Voluit autem præpotens Deus illos Antichriſti ſatellites hoc ſtupendo Crucis in arbore exiſtentis prodigio admonere, vt ab impietate ſua maturè animum reuocarent, deſinerentque perſequi Crucem illius, quæ idcircò varijs modis figuratur & exprimitur, vt apud homines perpes ſit memoria ineffabilis illius charitatis, quæ filium Dei compulit ob noſtra expianda peccata, ad tam immane & ignominioſum vſque ſupplicium ſe deijcere & offerre. Ipſa

Effigies Crucis in baſilica reginæ Angliæ. quidem regina Elizabetha, licèt admodùm moleſtè id ferentibus noui Euangelij in Anglia buccinatoribus, fertur in baſilica aulæ ſuæ Chriſti crucem erectam retinere, nec æquis auribus ferre concionatores in eam impiè debacchantes. Et quid tandèm aliud eſt ità paſsìm deijcere & profligare ſacras illas Chriſti crucifixi imagines, niſì ab hominum memoria penitùs tollere omnem memoriam ineffabilis erga nos amoris & beneuolentiæ illius, qua redempti ſumus? Sæuitum porrò eſt immanitèr in Anglia in ſtatuas & imagines, & è templis ità illæ exturbatæ ſunt, àc ſi nihil ab ethnicorum ſimulacris diſtarent. Nec tamen ſatis fuit impijs hominibus, eas è templis exegiſſe, ſed in campum raptatas pro ſcopo collocârunt, ad quem ſagittas & iacula contorquerent. ſed neque hîc impietas ſiſtere

ſcpo-

ſe potuit. Nam in vrbibus celebrioribus non diuorum modò, ſed etiàm Chriſti ipſius imagines in ignem con iecifſe ludus fuit. Alij eò amentiæ & furoris progreſſi ſunt, vt Chriſti à cruce pendentis imaginem, ea potiſſimùm parte, ſagittis è trunculo tereti & cauo magna vi ſpiritûs efflatis, conficiēdam ſibi propoſuerint, qua non abſque ſingulari myſterio è latere ſanguis profluxit & aqua, & in tam nefario & omni ſuppliciorū genere vindicando flagitio inter ſe cōtenderint, quis primus illud ſacratum latus traijceret, aut telo cor transfigeret: idq́; in ipſis Londini ſuburbijs ità perpetratum, vir quidam grauis & fide dignus annotauit. Magna eſt interim Chriſte Deus patiētia tua, ſed tarditatē ſupplicij quandoquè grauitate compenſabis: quanquàm hocipſum omne fermè vincit ſuppliciū, vt iuſto tuo iudicio ſinantur homines in tam horrendę impietatis barathrum ire præcipites. *Nota impietatem.*

Paulò poſt illud in arbore apparentis Crucis inuſitatum prodigium, nempè circiter Pentecoſten, in Cantia, quæ eſt Angliæ pars alia, mulier quædam in ſubucula ſua Crucis vidit expreſſam effigiem. Erat ea fœmina non ignobilis, neque Crux illa aut colore aliquo ab homine effićta, neque acu vel filo intexta, ſed è Cæleſti quodam influxu nata cernebatur. Fruſtrà hæretici cum impijs Iudæis & Mahometanis Chriſti crucem abolere conantur. Obitèr hìc hęreticorum fraus quędam commemoranda venit. Profertur ab illis edićtum Valentis & Theodoſij de non effingendo ſigno Chriſti. Prima fraus eſt, quòd conſtat Valentem in imperio nunquàm conſociatum fuiſſe Theodoſio: altera fraus eſt, eaque apud hæreticos valdè ſolennis, quòd à Theodoſio quidem edićto cautum eſt, nè quis ſignum Crucis ſculperet aut fingeret, ſed additum eſt, humì. Hanc voculam illi impoſtores omiſerunt. Videbatur pio principi cedere in aliquam Chriſti iniuriam, quòd eius ſignum pedibus calcaretur: itaq; nè deincèps humì exprimeretur, vetandum putauit. Vetuit hoc idem Romæ fieri ante paucos annos Pius 4 Romanus Pōtifex. Ità iſti malæ fidei homines miſerandum in modum incauto lećtori imponunt, nec timent illos æternos æſtuantis gehēnæ ignes, quibus in omnem æternitatem ob tam nefaria mendacia cruciabuntur. *Crucis effigies in ſubucula.* *Inſignis fraus Hæreticorū.*

Viceſimaſecunda Iunij magnificentiſſimo apparatu celebrātur nuptiæ Philippi regis & Elizabethæ filiæ *Nuptiæ Philippi regis.*

 Henrici

Henrici Galliarum regis. Aderât Philippi nomine Dux Albanus, princeps Aurantius, & comes Egmondanus cum aliis proceribus & nobilibus. Cumque paulò pòst etiàm Philiberti & Margaritę sororis nuptias esset celebraturus Henricus rex, & interìm certamina equestria fierent publicè, ipso rege omnium admiratione fortissimè se gerente, eccè repentè postremi diei concursu, à quo tamen permulti eum retrahere conabantur, inprimis regina coniunx, hasta in regis pectore frangitur, & eius fragmentum per galeam adactum, in cranium vsque altè desigitur. Ex eo vulnere intra paucos dies rex, annos natus quadraginta, ætate, opibus, gloria florentissimus, occumbit. Eius obitus Galliæ regno incommodissimè accidit, plerisque res nouas molientibus, & praua dogmata complectentibus, quod illo superstite nunquàm ausi fuissent. Omninò statuisse fertur, si ei superuiuere licuisset, acerrimè in toto regno suo persequi eos omnes, qui noui Euangelij commenta sequerentur. Ei in regno suffectus est Franciscus filius natù maximus. Eiusmodi verò exempla admonent homines, vt meminerint nihil esse sub sole diuturnum: tùm quoquè apud præpotentem Deum non esse personarum acceptionem, sed cùm ei visum est, tollere eum è medio sublimes & humiles, diuites & inopes: quarum rerum prudens & sagax cogitatio id efficere apud nos debet, vt sempèr animus sit erga Deum pius, & à rerum labentium atque fluxarum studio & amore liber & absolutus. Hæc enim magnam præstant pectoris tranquillitatem.

Mors Hērici regis Gallorū.

Paulus 4. decedit.

Die 18. Augusti Paulus 4. Romæ vitam cum morte commutat. Moritur etiàm Hercules Estensis Ferrarię dux: itemque Isabela Hungariæ regina, cui rara felicitate contigit, vt & regis esset filia, & regis soror, & vxor, & mater. In regno Scotiæ vnus atque alter temerarius & indoctus nebulo inter populares religionis nomine seditiones excitat planè barbaricas, quæ deindè quorundam nobilium adiutæ studijs, eius regni statum mirè perturbârunt.

Beza contra Vuestphalum.

Caluinus post vltimam suam Ioachimi Vuestphali admonitionem, pro sua maiestate nihil deincèps contra eum scribere constituerat. Itaque Theodorus Beza impurus nebulo, hoc anno scriptum edit contra Vuestphali calumnias. Prodit etiàm Petrus Martyr, sed non martyr Christi, aduersùs Stephani doctissimi Vuintoniensis

ensis Episcopi librum, quo is Capernaitarum (sic enim vocat Sacramentarios) cauillationes confutat. Est hoc Martyris scriptum longè pestilentissimum, quo homo callidus mira arte & vafricie, summaque vi audet sacras literas & antiquos patres & Cōcilia ad sceleratissimum dogma suum confirmandum detorquere, cùm certissimum sit, hæc omnia ab illo vel maximè dissentire. Sed huiusmodi mendacijs miseræ plebeculæ illi atrocitèr imponunt. Faciebat hoc homo versutus, quia videbat tot testimonia Patrum contra Sacramentarios adferri à Vuintoniensi, vt multi in Anglia egregiè in fide Catholica confirmarentur, & non prorsùs à periculo abessent Sacramentarij.

Luterani sectas multas damnant.

Iuniores Saxoniæ principes hoc anno Latina & Germanica lingua scriptū publicum ediderunt, itemq; comites Mansfeldenses aliud scriptum, quibus vndecim enumerãtur sectæ, & vt execrabiles hæreses cōdemnantur. In ijs sunt etiàm Melanchthonici, Maioristæ, Adiaphoristæ, & Sacramentarij. Poriò in Heidelbergensi academia periculosum ortum est certamen inter Tilmannum Heshusium & Guilielmum Clebitium de cœna Domini. Princeps Palatinus, cui páret Heidelberga, in hac Euangelicorum funesta altercatione à Melanchthone quærit, quid ipse hoc in negocio sentiat. Melanchthon sic respōdet, vt nouum quoddam Sacramentariæ impietatis genus effinxisse videatur. Sic isti miseri ex erroribus alijs in alios labuntur, sempèr seipsis deteriores. Nicolaus Gallus, præco Ratisbonensis Luteranus, huic Melanchthonis scripto egregiè respondet.

Contentio Heidelbergensiū.

Thietmarsi domantur à rege Danorū.

Rex Danorum suis & sociorum principum armis Thietmarsos liberos populos, vel qui libertatē sibi vendicarent, in duram redegit seruitutem. Solebat ille populus Archiepiscopo Bremensi parére, & Catholicæ religiōni esse addictus: & eatenùs permansit inuictus. At vbi Luterizat, & religionem veterem abijcit, insigni seruitute pressus, dat suæ leuitatis pœnas. Atque hi sunt præclari fructus noui Euangelij. Nouum Euangelium docet libertati carnis studere gnauitèr, & interim suos sectatores vel Turcicę, vel Moscouiticę, vel aliç molestissimæ seruituti addicit. Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum.

Psal. 118.

ANNO

Pius 4. fit Pontifex.

ANNO 1560. die 2. Ianuarij, Romæ Pontifex Maximus renunciatus est Iohannes Angelus Medices Mediolanensis, & Pius 4. dictus, qui summa cum laude Pōtificatum administrauit. Eodem anno obijt in Polonia Iohannes à Lasko vir nobilis, sed insignis sacramentarius. Obijt etiàm Philippus Melanchthō, Luterismi egregius propagator, licèt in Eucharistię negocio Zuinglianismi quàm Luterismi esset studiosior. Multùm is vir nocuit Catholicæ Ecclesiæ, vel hoc solo nomine, quòd modestia quadam vsus, multorum sibi incautos animos cōciliauit, cùm Luterus planè importunus & vehemens, inuisum se nonnullis hoc ipso redderet. Fertur autem Melanchthon aliquot Luteri scripta limâsse & castigâsse, quæ alioquì in lucē sic emissa, vt Luterus impotenti quodam animi impetu & insolentia ea confecerat, plurimùm Luteri dogmatis detractura fuisse putantur. Fuit Melanchthon admodùm familiaris Sacramētarijs, quippe à quorū dogmate nō valdè abhorreret. Iohannem Crispinum ad edenda denuò Oecolāpadij scripta hortatus est, Bullingero & Caluino de rebus suis sępè scripsit familiaritèr: multis studiosis author fuit, vt Tigurū & Geneuam, ob cognoscendam liquidò de Eucharistia sententiam, se conferrent. Et quia illum nō puduit à sanctissimi patris sui Luteri dogmate Eucharistico dissentire, ipsius quoquè discipuli & alumni & viuum & mortuum multis conuicijs, vt quidam scribit sacramentarius, lacerârunt. Et quídni illum lacerent sui discipuli, quandò ille totiès lacerauit matrem Ecclesiam Catholicam?

Melanchthō exhalat spiritum.

Melanchthon familiaris Zuinglianis.

Historia Magdeburgensis

Magdeburgenses ministri grandia aliquot volumina ediderūt Historię suæ Ecclesiasticæ. Hoc anno quarta Centuria eius præclaræ, immò pestilētissimæ & perniciosissimæ, vt grauissimi viri testantur, historiæ prodijt. Et vt magis mireris, Matthias Illyricus cum socijs eius Historiæ authoribus, eam reginæ Angliæ dedicāt, nec dubitant in ea Epistola Nuncupatoria Zuinglianos acritèr perstringere, vt qui philosophicis rationibus Testamentum Domini adeò euacuent, vt corpus & sanguinem Christi, quo ad pręsentiam & Communicationem, iuxta clarissima, euidentissima & potentissima verba ipsius Christi, prorsùs remoueant, miraq; verborum perplexitate fucum faciant. Porrò cùm Zuingliani iactitent vetustos Patres ab ipsis stare, isti contrà hoc pror-

His verbis seipsos quoquè iugulant.

prorsùs negant, & ſecum facere Patres, cum Zuinglianis verò pugnare affirmant. Quibus tandèm aſſentiemur?

De hac Magdeburgenſium hiſtoria operæprecium fuerit paulò accuratiùs agere, & quàm bona fide, qua religione & pietate in ea conſcribenda verſati ſint, Lectori explicare. Iactitant illi ſe omnia ad ſolius veritatis amuſſim exigere, & hoc proculdubiò perſuadent imperitis: ſed qui alicuius ſunt lectionis & iudicij, tot in illis fraudes & mendacia, tot in Patres ſanctiſſimos intoleranda conuicia, multaque alia nulla ratione ferenda comperiunt, vt facilè animaduertant, non hoc illis ſtudio fuiſſe, vt nobis veram & Catholicam texerent hiſtoriam, ſed vt veras hiſtorias patrumque ſcripta in multorum perniciem deprauarent & contaminarent. Conſtat quidem, eos plurimùm & operæ & temporis in ea conſcribenda poſuiſſe, nec vlli peperciſſe labori, vt vndecunquè conquirerēt, quæ poſſent Catholicæ Chriſti Eccleſiæ aliquid adferre detrimēti, illorumque praua dogmata vel in ſpeciem confirmare: ſed vtinàm illorum mala mens tam poſſet ab omnibus perſpici, quàm illi ſedulò mirabili aſtu & vafricie eam ſtudent celare. Erūt hauddubiò in Catholica Eccleſia, qui quandoquè prolixè illis reſpondeant, & impoſturas omnes producant in lucem: nec ità pridèm vir doctiſſimus Alanus Copus Anglus ſex Dialogos edidit, in quibus permultæ illorum calumniæ, fraudes, & mendacia reteguntur: cuius ego veſtigijs inſiſtens, pauca quædam inde contra iſtos infidos hiſtoricos mutuabor, meiſque ferè verbis nonnulla ex ijs efferam, quæ ibì copioſiſſimè & elegantiſſimè habentur. Pro meo verò inſtituto breuis ero, ità tamen, vt lector ex ijs, quæ à me annotabuntur, de tota illa in multas Centurias diſtributa Hiſtoria, nullo negocio poſſit ſtatuere. Hoc inprimìs vel maximè deplorandum eſt, in ijs hominibus, qui ſemèl obſtinato animo à Catholicæ Eccleſiæ caſtris ad ſathanæ ſynagogas defecerunt, tantum ineſſe nocendi ſtudium & conatum, vt nihil prorsùs prætermittere videantur, quod poſſit in miſerorum mortalium certam perniciem cedere: qui ſi ſoli perirent, poſſet hominum deplorata malitia id iure meritoq; pati videri: iam verò quandò contenti non ſunt ſibijpſis exitium attuliſſe, ſed modis omnibus nituntur etiàm quàm plurimos ſecum in æſtuātis gehennæ æternum chaos pertrahere, hoc quidem tantam habet

Dialogi Alani Copi.

bet

bet immanitatem & barbariem, vt nullus vnquàm pro dignitate satis id explicare queat. Et est sanè multùm formidandum, nisi Deus istorum machinationibus potēti virtute sua finem imponat, & Ecclesiam ab hac hominum fæce repurget, non quieturos illos, donèc Patrum scripta corrumpant, quæcunque illorum opiniones destruūt, maximè cùm iam ante multos annos constet, Luterum harum turbarum authorem, in ipsis diuinæ scripturæ libris tam multa adulterâsse, certumque sit, & Luteranos Luteranis, & Sacramentarios æquè Luteranis, & Luteranos Sacramentarijs palàm obijcere, quòd scripturas deprauent. Quid enim nō ausi erunt homines incredibili audacia & petulantia, qui etiàm in Deum ipsum, & in sanctos cum Deo in cælis regnantes, palam cōtumeliosi & blasphemi sunt? Porrò verò cùm non ignorent Romanos Pontifices Christi in terra vicarios, pro suæ sedis primaria authoritate hæreticis sempèr iuisse obuiàm, & eorū elatas ceruices fortitèr compressisse, mirabilitèr cùm cæteri hæretici omnes, tum isti Magdeburgenses centuriones in Romanos Pontifices incurrunt, illos etiàm, quos pro Christo suscepta mors, aut alioquì incōparabilis vitę sanctimonia & eximia doctrina egregiè commendat. Hinc est, quòd non pudet eos in dubium vocare, num Petrus Apostolus vnquàm Romæ fuerit, & cùm multorum Patrum citent testimonia, quibus perspicuum fit Romæ Petrum fuisse, idque testetur orbis vniuersi consensus, tamen non multùm referre existimant, quid in quamlibet partem credas: scilicet veteratoria arte in id intēti, vt si Petrum Romæ non fuisse hominibus persuadere possint, iam illud quoquè obtineant, Romanos Pontifices non esse Petri successores, nec alijs episcopis præferri eos oportere. Caluinus hac in re, vt in multis alijs, Proteus est. In Institutione sua scribit se propter consentiens antiquitatis hac de re testimonium non pugnare, quin Petrus fuerit Romæ mortuus: at in Epistolam D. Petri scribens, Nisi, inquit, maria & terras momento transuolauerit Petrus, procùl ab Italia mortuum esse constat. Bellissimè sanè, in re apertissima tam pulchrè sibi constant, vt agnoscas mendacij spiritum istorum sibi pectora vendicâsse. Iam verò quòd & Magdeburgici, & Caluinus, & hæretici omnes Romanum Pontificem cogunt in ordinem, nec Romanam sedem volunt alijs esse antelatam, id illorum malitiam & perfidiam egregiè

Hæretici Patrum scripta corrumpunt.

Hæretici infesti Pontificibus.

Caluinus Proteus. Lib. 4. Cap. 6.

giē coarguit, cùm non ſint neſcij, Romanis Pontificibus non modò de omni antiquitate præcipuos ſempèr eſſe delatos honores, ſed ipſum etiàm Carolinum librū, quem falsò illi religioſiſſimo principi Carolo Magno attribuunt, & de quo tam impotentèr Catholicæ Eccleſiæ inſultant, diſertis verbis affirmare, Romanam ſedem nullis ſynodicis conſtitutis cæteris eccleſijs eſſe prælatam, ſed ipſius Domini authoritate tenere primatum. Si tanti apud illos eſt ſcriptum illud, cur hæc & multa alia eius ſcripti non recipiunt? Sed improba verſutia ſatìs habuit aliquid inueniſſe, quod ex illo ſcripto nobis obijceret, etiamſi non neſciat multò plura illic haberi, quæ illis à nobis poſſint rectiùs obijci, quā quæ nobis ab illis. Eſt ergò hoc magnoperè in iſtis infauſtis hominibus obſeruandum, quòd incredibili quadam animi calliditate in omnem occaſionem intenti ſint, & ſi quid vſpiàm in patrum ſcriptis occurrat, quod pro ipſis facere videatur, id mirum in modum exaggerent, cætera omnia floccipēdant: quòd ſi eiuſmodi aliquid occurrat, quod truncatum ſi ſit, incauto lectori fidem poſſit facere, cum illorum erroribus conuenire, ibì nihil eos pudeat mutilas & truncatas ſententias citare, quæ tamen ſi integræ proferantur, illorum opiniones deſtruant. Neç infrequens apud illos eſt, dum allegant aliqua ex patribus vel aliundè, ea omittere, quæ ſi abſint, ab illis Patres ſtare videantur: ſi adſint, eos oppugnare certum ſit. Quæ omnia hominum ſunt flagitioſorum, & falſa pro veris imperito lectori obtrudere cupientium. Lib.1. Cap.6.

Recitāt Magdeburgici Centuriones, qui illas mendacijs refertas centurias conſcripſerunt, nefarium quoddam crimen ſanctiſſimi martyris & Romani Pontificis Cornelij, (ſic enim illis collibitum eſt tātum tractare virum) voluntque Cypriani teſtimonio docere, Cornelium contra Chriſti inſtitutionem populo non niſi aquam in calice porrexiſſe: addunt alias blaſphemias, in Romana ſede myſterium iniquitatis, vt in alijs rebus, ità & in Cœnæ Dominicę deprauatione maturè laborare cœpiſſe. Hęc iam prima fronte illorum hominum in Eccleſiam & Pontifices Romanos inexpiabile odium perſpicuè ſatìs præ ſe ferunt: ſitq́; illis iuſto Dei iudicio, vt odio & liuore occæcati, toti orbi conſpuendos & irridendos ſe propinent, nec id tamē animaduertāt. Primò enim intolerabilē iſthęc narratio habet vanitatem, Cent. 3. Ca. 6. & 7.

tatem, quasi ille insignis Episcopus & martyr, quē tam prolixè ipse Cyprianus commendat, tam vel stupidus, vel impius fuerit, vt contra Christi institutionē pro sanguine meram aquam porrigeret. Deindè Epistola illa Cypriani, quam pro se allegant Magdeburgici, non ad Cornelium scripta est, sed ad Cæcilium Africæ Episcopum, qui illi Carthaginensi de rebaptizandis hæreticis Synodo interfuit: & audent impostores isti contra omnium exemplarium fidem, pro Cæcilio Cornelium substituere. Facit hoc liuor & inuidia, de quibus, vt ait D. Hieronymus, scripsit B. Cyprianus librū valdè optimum: quem vtinàm isti potiùs legissent, & ex eius lectione sese corrigere maturâssent, quàm falsò producerent Cypriani Epistolam, nihil ad Cornelium pertinentem. Colligat hinc prudens lector, qua fide isti homines in rebus nostræ religionis versentur. O calamitatem temporum horum. Et tamen has historias multi cupidissimè arripiunt, eisq; auidissimè lectis putant se Crœsi opes inuenisse. Vtinàm tales vel admoniti, ab horum fraudibus sibi cauerent. Et nè putet lector me illos iniuria afficere, eodem ipso sexto capite tertiæ Centuriæ, vbì hanc Cœnæ deprauationem Cornelio affingunt, mirabili & incredibili stoliditate & cæcitate animi sui prauitatem omnibus produnt, dum illam Epistolam, quam aliâs Cornelio scriptam nugantur, non illi, sed Cæcilio scriptam, contra suam sententiam affirmant. Ità repentè illi suì immemores, de vna eademque re, pugnantia eodē capite loquuntur. Quis tantam fraudem vnquàm pro dignitate vel deplorare vel detestari sufficiat? Volebant illi Cornelium Pontificem & martyrem odio Romanæ sedis summa ignominia afficere, & sibijpsis sempiternæ ignominiæ, dum suam ipsi malitiam produnt, apud omnem posterititem notam inurunt. Nec est iam quòd miremur istos Euangelicos, immò hæreticos homines, in nostrę & aliquot superiorum ętatum Romanos Pontifices tam petulantèr incurrere, quandò nec illi tam antiquo & celebri Pontifici & martyri parcunt. Omnis verò illa Pontificum iniuria in Christum redundat, qui talium contumeliarum vindex acerrimus erit, immò etiàm nunc est, quandò istorum nugatorum fraudes & mendacia non ab alijs magis, quàm ab ipsis aperiri finit. Eadem fide isti viri egregij non raro vtuntur, tum in Cypriani, tum aliorum Patrum contra Romanæ sedis principatum proferendis sententijs: & si qui-

Lib. 4. Epist. 2.

Lib. 2. Epist. 3.

In Epistolam ad Galatas.

quidem par esset illorum voluntati facultas, iampridèm suis mendaciorũ cuniculis eam sedẽ penitùs euertissent. Sed frustrà sudant miseri. Est autem hoc admirabile, quòd cùm patres omnes, vbicũquè fert occasio, virgula censoria notatos, nihil velint habere authoritatis vel ponderis, sed impudẽtèr & procacitèr reijciant, rursùs tamen si quid apud illos sit, quod ad ipsorũ causam tuendam aliquid subsidij adferre posse videatur, id vel miserè mutilatũ, vel etiàm vi detortum, vel per capillos attractum, cogãt suis seruire mẽdacijs. Ità cùm B. Cyprianus Ecclesiasticæ vnitatis & concordiæ sempèr fuerit studiosissimus, adeò vt etiàm qui diuersam ab ipso de rebaptizandis hæreticis sequerentur sententiam, illos à sua noluerit cõmunione separare, nihilo minùs ex eo isti præclari centuriones allegant, quibus vnitatem Ecclesiasticam oppugnent, quæ nulla esse potest, nisì cum Romana Ecclesia, quam idem ipse Cyprianus principalem, quam radicem, quam matricẽ, quam vnitatis originem appellat, cæteræ per orbem Ecclesiæ consentiant. Porrò insignem illam eiusdem Cypriani sententiam, qua ait: Ecclesia vna est, quæ vna intùs esse & foris non potest. Nam si apud Nouatianum est, apud Cornelium non fuit: Quòd si apud Cornelium fuit, qui episcopo Fabiano legitima ordinatione successit, Nouatianus in Ecclesia non est: hanc (inquam) sentẽtiam, quæ non vnius Cypriani, sed aliorum quoquè sanctissimorum Patrũ est, confidentèr reijciunt. Sed quarè tandèm? Vident hìc legitimæ successionis mentionem inijci, quam cùm ipsi in suis synagogis nullam proferre queant, cane peiùs & angue illam oderũt. Ad hos enim pertinet illud propheticum: Nõ mittebam prophetas, & illi currebant. Si exigas ab eis, quas habeant suarum Ecclesiarum Apostolicas & continuatas successiones, ibì videbis aut obmutescere, alioquì nimiùm loquaces, aut atra bile percitos ferri in rabiem. Quam verò isti vnquàm possint proferre successionem, cùm neque sibijpsis diù constent, nec idem sempèr doceant, sed subindè in alias formas sua paradoxa transforment? Porrò multùm ab illis sudatur, vt ostendant Romanos Pontifices Concilij Niceni Canones deprauâsse, vt sibi supra alios authoritatem vsurparent: & hìc sinè vllo pudore aut religione tantæ impietatis insimulant Innocentium I. Zosimum, Bonifacium, Cælestinum, tam vetustos & sanctos Pontifices, è quibus aiunt Zosimum, vt falsum

Cyprian. de Rom. Ecclesia.

Lib. I. Epist. 6.

Legitima Episcoporum successio.

Hiere. 23.

testem, post tres annos & nouem menses diuinitùs extinctum esse. Mirum autem in modũ hìc iactitant Synodum 6. Carthaginensem, cui Augustinus interfuit, quam etiàm amplissimam & ornatissimam vocant, aiuntque eius Synodi patres, comperta Romanorũ Pontificum perfidia, nihil ab eo tempore Romano Pontifici iuris in Africanas ecclesias concessisse. Quæ omnia eiusmodi sunt, vt indocto lectori nimiũ perniciosè imponant, doctos verò admirari cogãt istorum hominum improbitatem & deterrimam mẽtiendi libidinem. Non opus habebant Romani Pontifices vel Nicenæ Synodi, quòd ad ipsorum primatum attinet, approbatione, vel eius deprauatione, quæ incidere non posset, nisi in hominem longè sceleratissimum, cùm in Euangelio extent Christi Dei ad Petrum verba, quibus ei ouium suarum pascendarum & fratrum suorum cõfirmandorum attribuit potestatem. Nec Africani patres Romanæ sedis authoritatem cõtempserunt, aut illi quicquam detraxerunt: quod si vel maximè fecissent, quod isti hæretici nunquàm docere poterunt, tamen extat Synodus œcumenica Sardicensis, cui 300. episcopi subscripsère, quæ plurimum tribuit Romano Pontifici, meritoq; anteferrur illi Synodo Carthaginensi, quę tamen nihil facit pro hæreticis, si propiùs inspiciatur. Nam etsi nonnihil hæsitabant quidam episcopi, num essent Niceni Concilij canones, qui ab Apostolicæ sedis legatis proferebantur, at nihilominùs profitebantur, se eos tantispèr seruaturos, donèc integra exemplaria Nicenæ Synodi ab Alexandria, Antiochia & Constantinopoli adferrentur. & cùm Legati Pontificis inter cætera dixissent, vt hac de re ad Romanum Pontificem quoquè scriberent, Aurelius Carthaginis episcopus, reliquis omnibus approbantibus, ait in hæc verba: Necesse est, vt nostræ paruitatis literis sancto fratri & consacerdoti nostro Bonifacio singula, quæ tractamus, plenissimè intimemus. Quibus verbis satis indicant suam erga Pontificem obseruantiam. Sed hæc omnia dissimulant versuti hæretici, vt imperitum lectorem fallant. Nec ignorant, etiamsi in Nicenis canonibus hodiè non legantur illa, quæ à legatis Pontificis in hac Synodo Carthaginensi proferebantur, tamen haberi ea in Synodo Sardicensi, quæ certè authoritatis habet plurimũ, cui etiàm magnus ille Osius interfuit, quem constat Nicenæ quoquè Synodo interfuisse. Sed appáret (quod maximoperè

Cent. 5. Cap. 10.
Iohan. 21. Luc. 22.

moperè dolendum est) in istis hominibus quædam animi malignitas, in hoc solùm intenta, vt errorem suum pertinacitèr etiàm per fraudem & mendacia tueatur. *Hæretici Synodos reijciunt.* Hinc est quòd hoc loco aliquid valet apud eos hęc Synodus Carthaginensis, cùm alioquì etiàm ipsam Nicenam, & Chalcedonensem, & in vniuersum Synodos omnes reijciant, vbicunquè illis collibitum est. Quid verò Pontifici Romano Africani Episcopi tribuerint, cùm multa alia, tum tres illæ epistolæ, quæ in Augustini Epistolis leguntur, putà 90. 92. & 95. satis declarant: in quarum prima, nempè 90. his vtuntur verbis episcopi Synodi Carthaginensis ad Innocentium: Hoc gestum domine frater sancte, charitati tuæ intimādum duximus, vt statutis nostræ mediocritatis etiàm Apostolicæ sedis adhibeatur authoritas. Hæc & id genus alia plurima fraudulentèr celant cēturiones nostri, contenti fragmentum aliquod hincindè excerpsisse, quod prima fronte pro ipsis facere videatur, vt sic incautum Lectorem decipiāt. Pluribus hoc loco illorum de Pontificibus mendacia confutaremus, sed est ab instituto nostro alienum: hoc vnum addendum est, Augustinum *Epist. 157.* disertis verbis affirmare, ad Mauritaniam Cæsareensem iniunctà à Zosimo Apostolicæ sedis Episcopo ecclesiastica necessitate se esse pertractum. Itaque ille tantus Africę episcopus reuerentèr agnouit Zosimi authoritatem, quem tamen isti Centuriones aiunt vt falsum testem post tres annos & nouem menses diuinitùs extinctum: & vt magìs eorum prodatur improbitas, eadem Epistola 157. idem asserit Augustinus Pelagium & Cælestium hæreticos à Papa Innocentio & Zosimo toto Christiano orbe damnatos esse: quibus verbis luculentèr confirmat, Pontifices Romanos toti Christi Ecclesiæ præsidere. Sed de his satis: atque vtinàm vellent tandem animaduertere homines, quàm mala fide ab istis nouis dogmatistis religionis grauissima negocia tractentur. Prætereo hoc loco, quàm contumeliosè Centuriones nostri proscindant Leonem I. *Cent. 5. Cap. 10.* & Gelasium sanctissimos atque doctissimos Pontifices, quamque impudentèr mentiantur, patres quinti seculi rara aut nulla edere testimonia de Romanorum Pontificum præ alijs authoritate, & Iulium antiquissimum & sanctissimum Pontificem sibijpsi *Cent. 4. Cap. 7.* canones de suo iure mentitum esse: quæ omnia nihil sanè istis celeberrimis Pontificibus derogant,

ſed horum centurionum produnt teterrimam in Pontifices liuorem & odium, deploratamque nequitiam & impietatem, quam etſi ad tempus fert magna Dei patientia, tamen quandoquè ſeueriſſimè caſtigabit. Quàm verò fœdum & probroſum eſt, quòd iidem Centuriones ex Socrate & Zozomeno Canonem proferunt, quem modò vnà cùm Muſculo deprauatè translatum, eò pertinere volunt, nè eccleſiæ citra Romani Pontificis conſenſum dedicentur, modò non hac de re, ſed de Pontificum Romanorum prærogatiua, qua epiſcoporũ cauſas ex remotiſſimis prouincijs ad ſuum tribunal reuocabant, agere apertè profitentur, idque in eadem centuria? immò etiàm eodem omninò folio de hoc Canone pugnantia ſcribunt. Porrò eius Canonis hæc ſententia eſt, non oportere abſque ſententia Romani Pontificis Cõcilia celebrari, vt habet vetus Epiphanij Scholaſtici verſio, vel decreta Eccleſijs ſancire, vt quidam recèns vir doctiſſimus tranſtulit. Qui ſanè Canon cùm ſit antiquiſſimus, præclarum Romanorum Pontificũ authoritati reddit teſtimonium, quod Centuriones ferre non poſſunt, & citant tamen, vt ſeipſos turpitèr pudefaciant. Et id genus fœdiſſimi lapſus crebri ſunt apud iſtos & alios noui euangelij præcones, quos diuino iudicio, dum aduersùs veritatem quaſi quibuſdam furijs agitati vndecunquè praua ſibi commenta conquirunt, mirabilitèr occæcari videmus, & ruere præcipites in fœdas antilogias & putidiſſimas abſurditates: nec tamen pudet ſui homines perfrictæ frontis, & leuiùs ferunt, quòd ſciãt ab imperitis iſthæc non facilè animaduerti.

Antilogia Centurionum.

Et hæc quidem de oppugnatis fruſtrà à Centurionibus iſtis Romanæ ſedis Pontificibus dixiſſe ſufficiat: iam veniamus ad ea, quibus illi ſacerdotum cælibatum euertere conantur. In ijs non poſtremum locum obtinet epiſtola quædam, quam illi volunt eſſe Vldarici Auguſtani Epiſcopi. Hoc quidem obſeruandum eſt, legem de cælibatu ab ijs incunctantèr vocari doctrinam dæmoniorum: porrò quòd ipſi belliſſimi Euangelici fratres, plerique omnes periuri ſacerdotes, & votifragi monachi, ruptis omnis pudoris & religionis vinculis, perfractis omnium diuinarum humanarumque legum repagulis, blandiſſimæ dominæ Veneri ſe totos conſecrant, & alios vt idem hilaritèr factitent, verbis, ſcriptis, exemplis prouocant & extimulant, id verò purum putum

Heretici vt oppugnent cælibatũ ſacerdotum.

tum esse verbum Dei, & hoc credunt, nescio quo lethargo oppressi, mortales. Sed absit, vt plus tribuamus istis cæcis & insanis apostatis, quàm omnium retrò seculorum sanctissimis & eruditissimis patribus, & iudicio totius orbis Christiani. Porrò videamus, quam isti nobis pertexant fabulam ex Epistola Vldarici scilicèt. Vldaricum vocant, quem Vdalricū dicunt alij, sanctissimum Augustæ Vindelicorum quondàm episcopum. Huic isti tenebriones quandam ausi sunt affingere epistolam, vt nullius eos flagitij pudet, scriptā ab illo ad Nicolaum I. Romanum Pontificem. Sed impudens commentum, vtriusque & Vdalrici & Nicolai inspecta ætate, instàr fumi dissipatur. Nam Nicolaum Pontificem doctissimi viri scribunt obijsse diem suum anno Christi 867. Porrò Vdalricus obijt anno Christi 973. Itaque hinc colligat prudens Lector, quales nobis Chimæras pro ecclesiasticis historijs obtrudāt Magdeburgici cēturiones. Quorsùm verò attinebat ab istis citari Vdalricum, cuius tota vita è diametro cum istorum portentosis dogmatibus pugnat? Sed versutissimi homines, omni eius sanctissima vita posthabita, inuenerunt Epistolā, quam illi non sinè insigni in tantum virum contumelia attribuerent. Nam Vdalrico hoc tribuitur encomion, quòd fuerit pastor & Doctor Ecclesiæ fidelissimus. Et vt paucis videat Lector, quàm nihil conueniat Vdalrico cum centurionibus & toto grege dogmatistarum Euangelicorum, fuit Vdalricus puer in monasterio benè instituto S. Galli educatus, indè à parentibus traditus est Adelberoni Episcopo Augustano, cui inprimìs ob morum integritatem charus fuit. Factus Episcopus Augustanus, tempus omne ferè orādo & legendo transmisit, rigidus castigator corporis sui, sempèr abstinuit à carnibus, & plurimùm delectabatur offerendo Missæ sacrificio. Visitabat crebrò totius diœcesis suæ clerum & populum, inquirebatque diligentèr, num populus sanæ doctrinæ & Ecclesiasticis præceptis obtemperaret. Profectus Romam, indè sanctorum reliquias asportauit, multaque fecit miracula etiàm adhibito oleo benedicto. Tandèm obijt annos natus 84. Quis verò non totus obstupescat, talis viri vel tenuem mentionem fieri à Centurionibus? Sed certè ità illi ad sua mendacia tuenda intenti sunt, vt parùm curent etiàm illa pro se citare, quæ ipsorum paradoxa penitùs destruant. O quàm immanes & horrendi istos quandoquè angores corripient, vbì ventum

Epistola S. Vdalrico falsò attributa

S. Vdalrici vita.

erit ad extrema. Sed ad Epiſtolam veniamus. In eius parte quadam ſcribitur, Gregorium eius nominis primum Romanum Pontificem, inueniſſe Romæ ſex millia capitum infantilium in piſcina, à parentibus enecatorum ob cælibatum, ad quem eos Gregorius compulerit, cuius eum poſteà vehementèr pœnituerit. O verè prodigioſam iſtorum hominum mentiendi libidinem. Quis, oro, alicuius nominis vel exiſtimationis author, huius cōmenti in ſuis ſcriptis vel tenuem vnquàm mentionē iniecit? Non tulit cælibatûs legem primus Gregorius, ſed totus orbis longè ante Gregorium eam agnouit. Subdiaconos quidem in Sicilia Gregorius admitti vetuit ad hunc ordinem, nisi priùs caſtitatē promitterent: ſed ea caſtitatis lege etiàm Leonis I. tempore, immò etiàm longè ante Leonem, vt ex Epiphanio lib. 2. tom. 1. hæreſi 59. & Concilij Elibertini Can. 33. doceri poteſt, iam tenebantur ſubdiaconi. Et quid tam ridiculum, tam abſurdum, quàm credere, illis paucis annis, quibus Eccleſiæ præfuit Gregorius, ſubdiaconos Siciliæ vnius tot procreaſſe pueros, eoſque & immani crudelitate priùs iugulare, deindè iugulatos per longa maris & terræ ſpatia ad Romanam piſcinam apportare voluiſſe, quaſi defuerint Siciliæ vel flumina, vel maria, in quæ multò & tutiùs & faciliùs infantes demergerentur? Et mirum ſanè, ſubdiaconos omnes hoc inter ſe tanta concordia potuiſſe reperire conſilium, vt infantes ſuos vniuerſos tam barbara feritate occiderent, tamque ſtulta vecordia Romam vſque deferrent, nec tamen quiſquam eſſet qui tantum ſcelus efferret in publicum. Apparet ſanè quanta in his hominibus, quamque meditata modis omnibus Catholicæ Eccleſiæ nocendi & labem aliquam adſpergendi inſit animorum contentio, qui ad huiuſmodi teterrima figmenta corradenda confugiunt, hoc ipſo ſatis ſuperque teſtatum efficientes, non ſe habere, quod in Eccleſiæ doctrina, niſi per fraudes, mendacia, calumnias, repræhendant. Et vt nihil pro illis facit tota, quam ſuccinctim expoſui, Vdalrici ſancti Pontificis vita, ità ſi epiſtolam, quam ſcelerate illi affingunt, recipiendam velint, iam in multis cogentur damnare ſeipſos, & à ſuis dogmatis diſcedere. Hæc ipſa enim Epiſtola, magna ſeueritate ſacerdotibus & monachis coniugio interdicit, & Romanū Pontificem vt ſummæ ſedis Epiſcopum, vt omnium Epiſcoporum patrem, vt vniuerſalis Eccleſiæ caput, vt Apoſtoli-

O portentoſum figmentum

Epiſtola cōmētitia pugnat cū hæreticis.

postolicum reuerentèr agnoscit. Verùm hæc isti suauissimi dominæ Veneris mystæ & iuratissimi Pontificum hostes, non admittent vnquàm, nè si miseris absque Dalilis suis cubandum sit, vel lemures patiantur infestos, aut frigore enecentur. Nam vt suis illis liceat frui incestis connubijs, hinc tantas illi turbas cient: & cùm non ignorent omnium ætatum sanctissimos Pontifices & patres id genus scelerata damnare coniuga, hæc illis causa est tam atrocitèr in Pontifices & patres debacchandi. Qui si aduersùm suas impuras & obscœnas libidines bellum susciperent, & cum Apostolo corpora sua castigarent, & in seruitutem redigerent, iam & sibi & alijs longè profectò meliùs consulerent. Interim verò, vt Apostolorum principis verbis vtamur, superba vanitatis loquentes, pelliciūt in desiderijs carnis luxuriæ, eos qui paululùm effugiunt, qui in errore cōuersantur, libertatē illis ꝓmittētes, cū ipsi serui sint corruptionis. 1. Cor. 9. 2. Pet. 2.

Et in hac quidem parte, vt probent sacerdotum coniugia esse verbo Dei consentanea, multam ponunt operam Centuriones nostri, & tamen vbì multùm sudarunt, non nisi oleum & operam se perdidisse non ignorant, oppressi omnium seculorum perpetuo consensu, & grauissima authoritate. Nam & apud Græcos non licet sacerdotio initiatis vxores ducere. Quid verò hic tantus conatus spirat aliud, quàm pectus Veneri deuotum, & spurcissimis libidinibus miserabili captiuitate & deterrima seruitute addictum? Volunt huic turpitudini adhibere patrocinium, & tamen etiamsi rumpantur, non possunt. Et hoc loco plurimum apud eos pondus habet vnius Paphnutij exemplum, quem volunt in Concilio Niceno patribus authorem fuisse non indicendæ continentiæ sacerdotum ordini, cùm tamen hæc Paphnutij historia admodùm dubia & incerta sit, & à Socrate ferè tota pendeat, qui Nouatianus fuisse videtur, à quo Zozomenus eam mutuatus est, quem isti bellissimi Centuriones, si contra ipsos faciat, totius superstitionis mancipium faciunt.

Quòd si verò veteris Ecclesiæ & sanctorum patrum hac de re consentientem sententiam & doctrinam inquiramus, inueniemus tantæ antiquitatis esse sacerdotum continentiam, vt qui eam oppugnare instituit, nihil nisi suam stultitiam & impudentiam prodat. Sed non est huius loci adferre omnia, tamen quandò illi, vt paulò superiùs ostendimus, ex 6. Carthaginensi Sacerdotū continentia perantiqua.

Synodo adferre non dubitârunt, quæ contra Pontificem Romanum facere viderentur, nos breuitèr ex 2. Carthaginensi Concilio, cuius authoritatem hìc isti impudentes floccipendunt, annotabimus, quæ continentiam sacerdotum vel maximè confirment, vt videat etiàm hac in parte lector, quanta sit horum centurionum improbitas & petulantia. Eius ergò Synodi cap. 2. hæc sunt verba: Episcopos, presbyteros & diaconos ità placuit, vt condecet sacrosanctos antistites, & Dei sacerdotes, necnon & Leuítas, vel qui sacramentis diuinis inseruiunt, continentes esse in omnibus, quô possint simplicitèr, quod à Deo postulant, impetrare, vt quod Apostoli docuerunt, & ipsa seruauit antiquitas, nos quoquè custodiamus. Hæc illi Patres vno ore omnes decreuerunt, sed apud Centuriones & totum noui Euangelij buccinatorum gregem non habent pondus, quia libidinum mancipia doctrinam pudicitiæ ferre non possunt. Et interìm nō pudet eos pro se citare patres Africanos, quasi apud illos vlli omninò, nedùm Africani, patres aliquid habeant authoritatis, vbicunquè illorum teterrimis erroribus & spurcis libidinibus non consentiunt. Verùm his dolis fallunt imperitam multitudinem. Fortassìs autem dicturi sunt, hunc Africanum Canonem accipiendum esse de ministerij temporibus, quibus sit abstinendum à fœminis: sed pattes omnes huic interpretationi reclamant, perpetuamque volunt esse eorum qui in sacris ordinibus sunt, continentiam, proptereà quòd, vt ait D. Ambrosius, die noctuque pro plebe sibi commissa eos oportet orare. Quid facient Orietis Ecclesiæ, inquit D. Hierony. contra Vigilantium, quid Aegypti & sedis Apostolicæ? quæ aut virgines clericos accipiunt, aut continentes: aut si vxores habuerint, mariti esse desistunt. Verùm nostri blandissimi centuriones cū Dormitantio (sic enim eodem loco vocat Vigilantium D. Hieronymus) libidini frena permittunt, & naturalem carnis ardorem (vt ait idem) suis hortatibus duplicant, & cùm Christus suum Euangelium auspicetur ab agenda pœnitentia, isti etiàm homines diuinis ministerijs addictos vocant ad sacrificia Veneris, vt nihil sit quo distemus à porcis, quo differamus à brutis animantibus. Sed eant sanè, & strenuā suæ Veneri apostatæ monachi & periuri sacerdotes nauent operam: veniet illa dies, quandò incestas libidines vltrices æstuantis gehennæ flammæ egregiè concremabunt, & in

Dist. 84. Cùm in preterito.

In 1. Timot. ca. 5.

Matth. 4.

omnem

omnem æternitatem diriſſimè excarnificabunt.

Habent verò noſtri Centuriones permulta, quibus monaſticæ quoquè vitæ inſtituta infeſtiſſimè exagitant, idque adeò, vt nullam apud eos fidem propemodùm mereri videatur, quicquid in eorum inſtitutorum approbationem adferri poſſit. Et cùm monaſtica vita tot habeat ab omni antiquitate illuſtria teſtimonia, eximia encomia, innumeros eosque omni virtute, doctrina, miraculorum gloria clariſſimos ſectatores, tamen non verentur iſti impudentiſſimi nugatores palàm aſſerere, monachatum verbo Dei aduerſari, eſſe genus vitæ ſuperſtitioſum, & ad totos trecentos annos à Chriſto nato, nullum reperiri monaſticæ vitæ fide dignum teſtem, niſi Epiſtolas decretales Pontificum, & Vincentium, qui in Alexandria Aegypti mentionem monaſterij fecit, vbi fabulam ſeu legendam Eugeniæ recitat: ſic enim iſtis viſum eſt loqui. Cum huiuſmodi hominibus, immò potiùs Chimæris contendere, quid eſt (oro) aliud, quàm bonas horas malè collocare? Et tamen propter ſimplices, quibus miſerandum in modum illudunt, detegendæ ſunt illorum fraudes, idque breuitèr, nè nimiùm ab inſtituto deflexiſſe videamur. Obſeruet autem Lector, ad quantam impietatem iſti deuoluti ſint, qui cùm plurima etiàm ex vetuſtiſſimis ſcriptoribus adferant monaſticæ vitæ teſtimonia & miracula à monachis edita, tamen omnia aut ſceleratè irrident, aut malitioſè eleuant, aut prorsùs tāquàm figmenta reijciunt, cùm alioqui fragmentum quoddam Epiſtolæ cuiuſdam Vldarici, quem illi S. Vdalricum eſſe voluerunt, tam impotentèr nobis obijciant, àc ſi è medio Chriſti Euangelio petitum ſit. Itaque ſi quid vel parùm ipſis fauere, Pontifici & Catholicę Eccleſiæ aduerſari videatur, id etiamſi ab obſcuro & ignoto homine editum ſit, tamen vrgent, obijciunt, exaggerant mirum in modum. Si verò ipſorum impijs commentis perpetuus reclamet omnium ſeculorum conſenſus, totuſque orbis terrarum, prorsùs nihili pendūt, & incredibili temeritate reijciunt, aut ſaltem aliò impudentèr detorquent. Habemus monaſticæ vitæ inſignes teſtes & encomiaſtas, Dionyſium Areopagitam, Athanaſium, Baſilium, Chryſoſtomum, Hieronymum, Auguſtinum, & innumeros alios: ſed quæ ab iſtis de monachis ſcripta ſunt, aut negant eſſe illorum, aut fabuloſa videri volunt, aut egregiè proſcindunt & lacerant,

Haeretici oppugnāt vitā monaſticam.

Cent. 2. cap. 7.

Nota vafriciem & impoſturā

rant, & euidentissima Diuinæ Maiestatis miracula eximiasque monachorum virtutes, dæmonum præstigias & mandatorum Dei transgressiones vocant. Quid igitur istis cæcis & perditis sycophantis ad summam impietatem reliqui esse potest? Quid facerent isti, si res & gesta monachorum non nisi ab obscuris & incertis autoribus prodita haberemus, cùm à grauissimis, doctissimis, sanctissimis patribus conscripta, vsqueadeò exibilent & proscindant? Sed hac sua impudentia id tamen quandoque consequentur, vt totus orbis intelligat, eos homines planè deploratæ & profligatæ nequitiæ fuisse.

Centuriones dati in reprobũ sensum

Certè qui eorum hac de re (vt de alijs iam sileam) scripta, & eas ipsas, de quibus agimus, Centurias legunt, perspicuè animaduertunt eos datos in reprobum sensum, & plenos malo dæmone, ea scribere, quæ nullæ piæ aures ferre sustineant. Eius generis sunt, quòd historias sanctorum monachorum à grauissimis patribus scriptas, tanquàm fictitias & nugaces ac superstitiosas exibilant: quòd D. Gregorium incomparabilis sanctitatis Rom. Pontificem, in Dialogis suis totum aiunt ad monachorum præstigias celebrandas effundi, cuius ea, quæ de D. Benedicto sanctissimo viro summa fide & integritate conscripsit, quòd plena superstitionis esse dicant, ne relatu quidem digna iudicant: interìm tamen inter alia miracula, quæ (vt ipsi blaterãt) superstitionem & idololatrìam redolent, illud in suis illis mendaciorum & blasphemiarum Centurijs recensent, ex eodem beatiss. Pontifice Gregorio, vt iubẽte Benedicto vas vitreũ continens pauxillum olei, forás proiectum in saxa, non sit confractũ. Multa prætereà alia diuinæ potentiæ miracula, tũ ex Gregorio Põtifice Romano, tum Gregorio Turonensi & alijs, quæ pij omnes non sinè admiratione & veneratione legunt, cõmemorant, eaq́; speciali titulo his verbis compræhendunt: De miraculis superstitionẽ & idololatriã redolentibus.

Cent. 6. cap. 13.

Non est iã certè, quòd horũ temporũ monachi doleant se ab istis noui Euãgelij prodigiosis præconibus parùm cõmodè accipi, cùm sic tractent priscos illos lõgè sanctiss. monachos: immò verò intelligant hinc, nisi monastica vita malis dæmonibus vel maximè inuisa, Deo verò inprimìs grata foret, nunq̃ satanã per hos suos ad-

Cent. 4. cap. 10.

ministros tam atrocitèr eam insectaturũ fuisse. Sic isti egregij Centuriones verbis D. Hieronymi recitant Hilario-

larionem, summæ perfectionis monachum, à sexagesimoquarto anno vsque ad octogesimum pane abstinuisse, incredibili feruore mentis, vt eo tempore quasi nouus accederet ad seruitutem (Hic addunt miseri isti, superstitiosam) Domini, quo cæteri solent remissiùs viuere. Cogitur ergò etiàm Hilarion esse superstitiosus, quem talem ac tantum virum fuisse scribit Hieronymus, vt si eius conuersatio vitaque ab ipso quoque Homero conscribenda foret, vel inuideret materiæ, vel succumberet. Sed non frustrà in Hilarionem tam petulantèr incurrunt monstrosi Centuriones. Vident enim eius vitam ab euangelicorum apostatarum spurcissimis libidinibus longissimè distare: & poterant illi sanè, si non totos se Veneri deuouissent, discere ab illo, quemadmodùm petulantia carnis edomanda sit. Cùm enim pubescenti iam corpori illius, vt de eo scribit D. Hieronymus, solita voluptatum incendia diabolus suggereret, ille iratus sibi, & pectus pugnis verberans, Ego, inquit, aselle faciam vt non calcitres: nec te hordeo alam, sed paleis. Fame te conficiam & siti, graui onerabo pondere, vt cibum potiùs quàm lasciuiam cogites. Simul etiàm frequentèr orabat & psallebat. Verùm hæc nostri Centuriones vsqueadeò non ferunt, vt mox impiam superstitionem sint proclamaturi. Sed tamen vel ab ipso Apostolo coguntur audire, quòd castigârit corpus suum, & in seruitutem redegerit. Et eum igitur, si ausi sunt, superstitiosum vocent. Est autem certè edomanda carnis petulantia ieiunijs, vigilijs, precibus, atque alijs id genus pietatis exercitijs: atque hæc non dæmoniorum, sed Christi & Apostolorum eius doctrina est, cum qua nihil habent commercij noui isti Epicuri de grege porci, quorum omnis philosophia definit in tartareos deæ Veneris amplexus & oscula, cui illi quotidiè gnauiter sacrificant, vt longè rectiùs in illos idololatriæ teterrimum scelus conferri queat, quàm in sanctos illos priscorum temporum monachos, qui vni Deo viuo & vero se totos consecrârunt. Sed ad narrationem redeamus. Audent isti Centuriones Benedictum, Patroclum, & alios plerosque multa sanctitate conspicuos monachos, incunctantèr pronunciare Antichristi notis insignes fuisse, Brigidam virginem toto orbe, apud Scotos inprimìs, celebrem appellare magam, Martinum Turonensem Episcopum longè sanctissimum, dicere necromanticum, quem etiàm

1. Cor. 9.

Nota impietatem.

Cent. 6. cap. 10.

Cent. 5. cap. 10.

etiàm fatentur vitam monasticam, quam superstitiosam illis vocare libitum est, ante episcopatum coluisse. Et in his tam confidentèr & sceleratè pronunciandis nulla retrahuntur religione, nec verentur nè præpotens Deus tam nefarias sanctorum suorum iniurias & blasphemias è vestigio, vt sæpè aliâs fecit, vlciscatur. Sed hìc meminisse oportet eius sententiæ, quam in
Eccles 8. scriptis diuinis legimus: Etenim quia non profertur citò contra malos sententia, absque timore vllo filij hominum perpetrant mala. Attamen peccator ex eo quòd centiès facit malum, & per patientiam sustentatur, ego cognoui, quòd erit bonum timentibus Deum, qui verentur faciem eius. Istorum enim hominum effrenata impietas & horrenda occæcatio hominibus pijs religiosam quandam inijcit solicitudinem, vt diuino timori accuratiùs & studiosiùs inhęreât, nè quandoquè & ipsi excidant è gratia, & in eiusmodi reuerà expauescendam prolabantur animi cæcitatem & impietatem. Calumniantur tenebriones isti sanctissimorum monachorum Hilarionis & multorum aliorum admirabilem abstinentiam, & summam cibi potusque parsimoniam, vitæque austeritatem: nec vident cæci,
Matt. 11. vel potiùs perfidiosè dissimulant, Iohannem Baptistam
Luc. 7. ab ipso Christo eximijs ornari præconijs, quem diuinæ
Matt. 3. literæ testantur vixisse lócustis & melle syluestri, vsumque veste è pilis camelorum confecta. Aiunt monasticum viuendi genus aduersari verbo Dei, cùm præcipua eius vitæ instituta, ab ipso Christo & eius Euangelio petita sint. Vouent monachi obedientiam, castitatem, paupertatem. Earum verò virtutum clarissima exempla in ipso Christo relucent, cuius tota vita summa fuit erga patrem cęlestem obedientia: nihil castius, nihil pau-
Matt. 8. perius orbis habuit, cùm ipse de se locuples testis sit, fi-
Luc. 9. lium hominis non habere vbì caput suum reclinet. Quid verò aliud fuit primorum credentium vita, quàm exemplar quoddam monachatûs, cùm illic degerent omnes sub Apostolorum obedientia, nihil quicquam haberent proprium, & plerique à nuptijs prorsùs absti-
Act. 2. nerent? Omnes qui credebant, ait S. Lucas, erant paritèr, & habebant omnia communia, & erant perseuerantes in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus. Talis quoquè fuit priscorum monachorum vita, hodieque tales esse conantur omnes boni monachi. Cùm sit aût doctrina Christi & Apo-

& Apostolorum prorsùs aduersa prauis animi cupiditatibus & fœdis carnis voluptatibus, permulti horum temporum pseudomonachi pertæsi eius doctrinæ, cucullum excusserunt, & ad vomitum reuersi, contra fidem Deo datam, incestis se polluerunt nuptijs, & omni calcata obedientia, etiàm res alienas, qui proprias priùs deseruerant, vsurpârunt, ducuntque ex ijs plerique iucundos dies, & interìm tamen prodigiosa quadam impudentia iactitant se puram adferre doctrinam & syncerum Christi Euangelion, cùm indè longissimè absint. Nam velint nolint, fateri cogentur illos sanctissimos priscorum temporum monachos, totòs se composuisse ad Christi & Apostolicæ doctrinæ imitationem, hodieque in multis benè institutis monasterijs idem studium spectari: quam vitam cùm ipsi deseruerint, nihil aliud quàm viles & detestabiles apostatæ censendi sunt, prorsusque à Christi & Apostolorum doctrina alieni. Obijciũt nobis stupendi Centuriones, monachos frustrà colere Christum mandatis hominum: nos verò dicimus, vt iam antè quoque diximus, præcipua monachorum studia, putà, obedientiæ, paupertatis & castitatis, ipsum Christum habere authorem. Et interìm tamen ex ijs, quæ ad obedientiam pertinent, multa sunt ab hominibus mandata: sed cùm non solùm nihil officiant pietati, sed plurimùm etiàm eam promoueant, rectè à monachis obseruantur. Atque hìc cæcos istos & stupidos magistros stultitiæ suæ admonere atque etiàm arguere & conuincere poterat exemplum Rechabitarum, qui quòd ex præscripto patris sui Ionadab vinum non biberent, non solùm non repræhensi, sed his etiàm verbis à Domino per Hieremiam laudati sunt: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël: Pro eo quòd obedîstis præcepto Ionadab patris vestri, & custodîstis omnia mandata eius, & fecistis vniuersa quæ præcepit vobis: propterea hęc dicit Dominus exercituum Deus Israël: Non deficiet vir de stirpe Ionadab filij Rechab, stans in conspectu meo cunctis diebus. Hæc, nisi fallor, negare non poterunt Centuriones nostri, animales, spiritum non habentes, non aliud esse quàm purum putum verbum Dei. Desinãt igitur carpere obedientiam monasticam, & sui gregis apostatas monachos & impuros sacerdotes hortentur ad resipiscentiam, vtque se vltrò restituant suauissimo sanctæ obedientiæ iugo, nullam alioquì vnquam partem cum Chri-

Exemplũ Rechabitarum.

Hier. 35.

Philip. 2.

Christo habituri, qui factus est obediens Deo patri vsq; ad mortem crucis. Non est instituti mei, omnia huc adferre, quæ pro monastica vita faciant contra Centuriones: pauca annotâsse sat habeo. Extat scriptum Philonis de vita cõtemplatiua, in quo multa habet, quę non parùm momenti ad monachatûs defensionem adferent, sed studendum est breuitati. Et ille author vixit Apostolorum temporibus. Sanè haud obscurè indicat Christianos illos, de quibus agit, habuisse monasteria, in quibus ab alijs seiũcti, sanctæ vitæ mysterijs imbuerentur: item omnibus facultatibus & mundi curis nuncio remisso, extra muros in semotis locis habitâsse, & miram sectatos esse cibi ac potûs parcitatem, ac diuinarum rerum contemplationi vacâsse. Sed hoc grauissimum Philonis testimonium nostri Centuriones, qui mentiri non dubitârunt, ad trecentos annos à Christo nato nullum fide dignum Monachatûs testem extitisse, maligno & fraudulento silentio ferè totum inuoluerunt. Quæ verò Philo hîc scribit, ea Eusebius Cęsareensis, Epiphanius, Hieronymus ad monachos accommodant, quod tamen simili versutia isti Centuriones dissimulant. atque hac illi fide in rebus Ecclesiasticis explicandis versantur. Non est verò dubitandum, quin illorum præclarum Euangelium, quod non nisì mendacijs, fraudibus & imposturis nititur, vbì præpotenti Deo visum erit, perindè vt superiorum ætatum hæreses omnes, quandoquè sit ruiturum. Porrò monasticæ vitæ studium & hactenùs semper fuit in Ecclesia, & deincèps quoquè, Deo fauente, sempèr permanebit. Apostatas autem & desertores monachos ponet Dominus vt clibanum ignis in tempore vultûs sui, & in ira sua conturbabit eos, & deuorabit eos ignis. Atque vt magis tabescat istorum in monachos odium, libet D. Hieronymi ex epistola quadam ad Marcellam verba huc adscribere: Certè flos quidam, inquit ille, & preciosissimus lapis inter Ecclesiastica ornamenta, monachorum & virginum chorus est. Et id genus permulta alia possent ex alijs omni genere doctrinæ & sanctitatis celeberrimis patribus adduci, sed non est huius loci. Centuriones & alij euangelij quinti buccinatores dum monasticam vitam oppugnant, sui produnt pectoris putentissimam sentinam, seq; ab omni Christiana pietate & Christi atque Apostolorum eius moribus & doctrina prorsùs abhorrere demonstrant. Quòd autem tam

Philo de vita contéplatrice

Psal. 20.

Hieronymi de monachis sententia.

tam immanitèr & sceleratè proscindunt multos incomparabili sanctimonia illustres patres & monasticæ vitæ cultores,& eorum sanctissimam vitam, & insignia miracula ad superstitionem, idololatriam & impietatem referunt: id quidem eiusmodi est, vt vel ex eo solo satis superque possit intelligi, totos illos esse occupatos à malo dæmone, atque ab omni spe salutis prorsùs excidisse, quòd illos etiàm malitiosè calumnientur & lacerent, quos constat iam beatam cum Christo in cælis vitam viuere. Et vt paucis rem totam expediam, nihil in istis hominibus appáret aliud, quàm pectus mundo huic & mundi voluptatibus atque omni spurcitiei & impietati deditissimum, à Christo verò & eius spiritu atque omni iustitia & sanctitate longè alienissimum. Cimmerijsque oppressum tenebris, & in id vnum vel maximè intentum, vt quamplurimos secum in damnationem trahat. Habent verò nostri Centuriones etiàm cum Diuorum inuocatione in illis suis præclaris Centurijs acre & immane bellum, & cùm non possint negare, multa eius inuocationis luculenta testimonia extare in vetustissimorum Ecclesiæ Doctorum lucubrationibus, eò validissimi & inuicti athletæ confugiunt, vt quæ illorum scripta huius mentionem faciunt, ea aut negent eorum esse vera & genuina, aut ab alijs blaterant esse corrupta & deprauata. Ità videlicèt vel ipsum Euangelium & omnis scriptura diuina istis erit adulterina & supposititia, vbì discrepat ab illorum paradoxis. Quòd autem hanc Sanctorum inuocationem minimè putant esse ferendam, summam illorum arguit rerum diuinarum imperitiam, qui prorsùs non intelligant beatos angelorum & hominum spiritus, tam esse omnipotenti Deo familiaritèr & inseparabilitèr coniunctos, vt nec illi quicquam velle possint alitèr quàm velit Deus, nec quicquam illis vnquàm aut velit aut possit negare Deus, cum quo iam vnus spiritus sunt, & cum quo iam prorsùs vnum illis & nolle & velle est. Quod si intelligerent rudes & crassi isti Centuriones, desinerent carpere sanctorum inuocationem, cùm omnis ille honor & cultus, quem Sanctis impendimus, in ipsum Deum, cui sunt cõiunctissimi, redundet. Sed hanc quoquè præclaram doctrinam, vt multa alia, ex veterũ iam olìm damnatorũ hæreticorum lacunis hauserunt: nec pudet eos toti obstrepere Ecclesiæ cum paucis tèr execrãdis hæreticis, Eustachio in Gan-

Hæretici oppugnãt Sanctorũ inuocationem.

in Gangrensi Synodo antiquissima damnato, & Vigilantio, quem pro dignitate egregiè perstringit præclarum illud Ecclesiæ lumen Hieronymus, cui tamen isti impudentes Centuriones Vigilantiũ non dubitant opponere. Atq; multos illi quidem citant patres, è quibus fraudulentèr simulant se suam posse tueri sententiam: sed ijpsi vel soli abundè sufficiũt ad eorum confutandam stultitiam, tametsi multos alios veteres patres vsitatissima illa dissimulandi arte prætereũt. Quid verò bonæ frugis adferre potest isthæc fraus & dolus malus, dum grauissimi patres aut citantur quidem, sed vel mala fide, vel quæ in eorum scriptis apertè docent sanctos inuocandos, ea dicuntur adulterina & suppositítia, aut etiàm permulti patres silentio inuoluuntur, nè si eorum prolata sint testimonia omni exceptione maiora, Centuriones nostri tanto pondere oppressi, toti orbi se irridendos propinent? Tam enim vetus & constans est in Ecclesia Dei de sanctorum inuocatione doctrina, vt qui eam oppugnare conantur, non nisi insignem suam prodant amentiam & impudentiam. Et in ijs quidem est non postremus Philippus Melanchthon, qui in Apologia Augustanæ Confessionis impudenti vanitàte iactitat, apud veteres scriptores, ante Gregorium primum Romanum Pontificem, summum esse de hac inuocatione silentium. Non est huius operis citare patrum sententias: fecerunt id permulti nostra ætate doctissimi viri.

Cent. 4. Cap. 6. & 8.

Melanchthonis vanitas & impudentia.

Pugnant autem Centuriones nostri etiàm cum reliquijs sanctorũ & miraculis ad eas editis, vt animaduertat lector cruciari in illis tetros illos tenebrarum angelos, quibus pleni sunt. Et hìc quidem pectus suum egregiè, vt sæpissimè aliàs produnt, dum Vigilantium hæreticum haud obscurè inter pios doctores numerare videntur, cumque de martyrum superstitioso, vt ipsi aiunt, cultu ac veneratione fortè benè & piè scripsisse dicunt, porrò D. Hieronymum eius scripta parùm firmis rationibus conuellere, magisque conuicijs & importunitate, quàm argumentis & rationibus superare. Addunt verò etiàm Augustinum ostendisse in Africa suo tempore superstitiosum & magnum multitudinis ad reliquias Stephani protomartyris concursum, dementatis populis quibusdam illusionibus, quæ pro miraculis habitæ sunt. Nec his contenti, illud quoquè adijciunt, apud Theodoretum illud esse memorabile, has mar-

Reliquiæ sanctorũ proscinduntur ab hæreticis.

Cent. 4. Cap. 8.

Cent. 5. Cap. 6.

Cent. 5. Cap. 25.

martyrum reliquias ethnicos nihili fecisse, existimantes se inquinari, si ad eorum sepulcra accedant: quam illorum opinionem Theodoretus ibidèm ait esse extremæ ignorantiæ & maximæ dementiæ. Poterant hęc sufficere ad istorum ostendendam insaniam, quandoquidem & Vigilantius hæreticus laudem, & D. Hieronymus repræhensionem apud illos habet, & quæ D. Augustinus vt insignia Dei miracula recitat, ea isti omni lachrymarum fonte plangendi tenebriones, volunt illusiones fuisse. Tum postremò ethnicorum exemplum loculos martyrum contemnentium, nobis opponunt, quasi iam ab ethnicis dæmonum cultoribus, quid nobis agendum sit, discere debeamus. Sed ipsi certè eò hoc protulerunt, vt boni omnes intelliganr, eos dum martyrum reliquias contemnunt, ad ethnicorum esse deuolutos impietatem. Augustinus sanè apertissimè testatur, facta suis temporibus multa miracula, Deo faciente per quos vellet, & quemadmodùm vellet; eaque ità recenset, vt ea plurimùm velit habere ponderis ad confirmandam fidem nostram. Libet huc ex eodem Augustini loco breue adscribere miraculū, vt istis stomachus moueatur. Sanctimonialis quædam, inquit, cùm ęgritudine laboraret, ac desperaretur, ad memoriā Stephani martyris tunica eius allata est, quę antequàm reuocaretur, illa defuncta est. Hac tamen tunica operuerunt cadauer eius parentes, & recepto spiritu, salua facta est. Sed vtcunquè insaniant Centuriones, vel potiùs vtcunquè in eis & cum eis torqueatur diabolus, qui vt olìm per Eunomium & Vigilantium detestabiles hæreticos, teste Hieronymo contra Vigilantium, ità nunc per eos ipsos Centuriones ridet martyrum reliquias, sunt tamen miracula hæc, quæ ab Augustino prolixè commemorantur, illius ipsius facta virtute, qui olìm ad vmbram prætereuntis Petri curabat ægrotos omnes. Non est autem magnoperè mirandum, quòd bellissimi euangelici nostri Centuriones cum suis symmystis buccinatoribus ità debacchantur in miracula diuinitùs ad martyrum & sanctorum reliquias edita, cùm se cernant hac gratia, vt etiàm omni vera virtute, adeò destitutos, vt nec vllum vnquàm canem claudicantem restituere potuerint. Inuident igitur Catholicæ Ecclesiæ & eius clarissimis membris sanctis martyribus & eorum reliquijs hanc efficaciam, & immani blasphemia opera Dej non verentur atrocissimè calumniari,

De ciuit. Dei lib. 22, cap. 8.

Ibidèm.

Miraculū ex S. Augustino.

Act. 5.

Heretici cur lacerent Sanctorum miracula.

lumniari, & dæmonum illusionibus ac figmentis tribuere homines planè profligati & perditi, qui non contenti vexâsse Ecclesiam etiamnùm in terris militantem, etiàm in illam iam cum Christo in cælis feliciſſimè triumphantem, suos stylos & blasphemas linguas acuunt, habituri quãdoque ampliſſimã mercedẽ tam nefariæ peruersitatis. Quàm enim est illa eorũ intolerãda impudentia, quòd scribere non verentur, totis quingentis à Christo annis nullum verum miraculum à sancto aliquo post mortem editum reperire se potuisse, cùm tam multa vnus recitet Augustinus, quæ se certò sciuisse, quibusdam etiàm præsentem interfuisse affirmat? vt alios grauiſſimos Patres & Scriptores omittamus, quos omnes isti videntur velle insimulare mendacij, quasi eadem vanitate fuerit Augustinus & alij sancti Patres, qua sunt isti egregij Centuriones, quos non pudet fortitèr & insignitèr mentiri. D. Ambrosius Epistola 85. præclariſſima ad sanctorum Geruasij & Protasij reliquias declarata miracula recitans, super quas etiàm multa indumenta iactata ait, vt tactu ipso medicabilia reposcerentur, ità subiungit: Gratias tibi Domine Iesu, quòd tales nobis sanctorum martyrum spiritus excitâsti, hoc potiſſimùm tempore, quo Ecclesia tua, præsidia maiora desiderat. Non adscribit ille, vt nostri stupidi Centuriones, sanctorum miracula dæmonum illusionibus, sed pro ijs Christo gratias agit. Et rectè quidem ob tantam improbitatem in illos quadrare potest, quod Sermone 19. de Arrianis dicit idem Ambrosius: Non alitèr, inquit, eorum operibus inuiderent, nisi fidem in his fuisse, quam isti non habent, iudicarent, & fidem illam Maiorum traditione firmatam, quam dæmones ipsi negare non possunt. Multa hic studiosè prætereo Centurionum nostrorum commenta & fraudes, quòd nimis longum sit omnibus annotandis immorari.

Impudentia hereticorum.

Translatio reliquiarum.

Cent. 4. cap. 6.

Multùm etiàm miseros istos torquet reliquiarum sanctorum translatio, quam more suo audactèr vocant superstitiosam, & interim ipsi non ignorant, rem esse in Ecclesiæ vsu & praxi antiquiſſimam, nec tamen verentur cæci & miseri dicere, eam partim ex ethnica superstitione primùm cœpisse, & mirum in modum mendacibus prodigijs & signis confirmatam, magis magisque creuisse. Est hæc illis impietas cum impijs Porphyrio & Eunomio communis, vt miracula & signa

gna diuinitùs exhibita, præstigias dæmonū esse calumnientur. Legimus in D. Hieronymi scripto cōtra Vigilantium, sanctas reliquias Andreæ, Lucæ & Timothei ab Cōstantino Imperatore translatas esse Cōstantinopolim, & apud easdē dæmones rugiisse: ab Archadio quoq; Augusto Samuelis ossa de Iudæa translata in Thraciā, & Episcopos eius cineres in serico & vase aureo portâsse. Habemus in his multisq; alijs celeberrimis exēplis Catholicæ Ecclesiæ morē antiquissimū, qui apud nos lōgè plùs valere debet, q̄ innumeræ Centurionū & similiū tenebrionū calūniæ & blasphemię. Eant illi in tenebras cū suis portētosis calūnijs, nos in Ecclesia Catholica Christū ducē & authorē sequimur, cuius spiritū scimus ecclesiā regi, nec posse errare vnq̄. Hoc verò tamen obseruatu dignū est, multa ab istis Centurionibus diuinitùs declarata miracula apud reliquias & memoriā sanctorū totius ferè Europæ, vel silētio vel mendacio supprimi & aboleri. Est in Sicilia templū Philippi, qui fuit Petri Apost. discipulus, & ab illo missus in Siciliā, ad quod quotannìs eo die, qui illi sacer est, multi à dęmonibus liberātur. Et expediret profectò, nostros quoq; eò adduci Cēturiones, si forte abiecta pfidia liberari possent à malis dæmonibus, qui eos ad hæc & id genus alia cōscribēda impellūt. Anno salutis 1541. ducētæ penè fœminæ ad hoc templū expulsis tetris spiritibus curatæ sunt. Huius Philippi Centuriones isti nec mentionē quidem facere voluērūt. In eadē Sicilia aliud templū est S. Viti longè celeberrimum, quod cùm inuisunt rabidi canis morsu infestati, curantur. In Hispanijs celebris est memoria Iacobi Complutensis Franciscani. Huius meritis & intercessione, vt ait Michaël Medina doctiss. theologus, varij ac desperatissimi morbi frequentèr pelluntur, adeò vt etiàm Carolus, Catholici Hispaniarum regis Philippi vnicus idemque charissimus filius, teste eodem Medina, post omniū medicorum desperationem, post totius regni mœrorem, post regiæ domûs luctus, ex capitis confractione penè à morte receptus sit. Sed hæc nostri Centuriones, aut non vident, aut præstigias dæmonum esse ore impuro vociferabuntur, quorum incredibilem audaciam & immanem pectorum cæcitatem nemo vnquàm satis & admirari & abominari poterit. Nam etiàm insignia illa miracula, quæ Eusebius testatur, edita esse ad illam herbam, quæ ad imaginem Christi, apud Panea-

Miracula apud reliquias sanctorum.

De recta in Deum fide lib. 2. cap. 8.

Lib. 7. ca. 18. vel iuxta Ruffinum, 14.

dem à muliere, quam Christus sanguinis fluxu liberâ-rat, statuta fuit, vsqueadeò obscurare non verentur, vt & herbam illam superstitiosam vocent, & imaginem horrendo fulmine disruptam sceleratissimè mentiantur, cùm eam quidem imaginem Iulianus apostata iusserit deijci, & suum in eius locū simulacrum substitui, quod mox ignis cęlitùs immissus ità diiecit, vt collum atque pectus à reliquo corpore auulserit: porrò Christi imago, quam ille scelestus suo loco mouerat, à Christianis in templum translata est, vt istos impudentissimos nugatores tam turpis mendacij meritò æternùm pudere debeat: quemadmodùm & immanis blasphemiæ, quòd Christi beneficia per illam herbam, curādis morbis omnibus efficacissimam exhibita, ad superstitionem trahere non dubitant: quanquàm nè insigne hoc de Christi fulminata imagine mendacium ipsi confinxisse videantur, nouo mendacio eius rei testem citant Zozomenum, cuius alioquì vilis apud illos authoritas est, qui tamen nihil huius habet. O viros Euangelicos, ô fidissimos historiæ Ecclesiasticæ scriptores. Eat iam Lector, & in scribendis historijs eos bona fide versari sibi persuadeat, quos neque piget, neq; pudet tam profligatæ vanitatis. Tales sunt nostrorum temporum historici Euangelici.

Cent.4. cap.13.

Si hoc loco adferre velim, quæ illi de imaginibus non venerandis eadem fide & integritate scribunt in suis malè consutis Centurijs, nimiùm longus ero. Et hîc tamen illorum atroces morsus & vipereas linguas pati cogitur etiàm illa Magni Constantini sanctissima mater Helena, quam pro sua teterrima conuiciandi libidine mulierem superstitiosam vocant, nec volunt ab ea Domini Crucem esse inuentam, cùm id testentur tam multi peruetusti patres: immò verò ipsi iidē Centuriones parùm attenti ad illud, quod vulgò dici solet, mendacem esse memorem oportere, in eadem Centuria, vbì isthuc non admittunt, itidèm affirmant his verbis: Helena mulier superstitiosa illuc profecta adorandi causa, reperta Domini cruce, duo templa ædificari curauit. Hoc verò in illis rarum non est, vt parùm sibi constent, quod mendacibus euenire necesse est. Sic in eadem centuria & negant apud Eusebium extare mentionem inuentæ crucis, præterquàm in Chronico, cui tamen id volunt à posterioribus insertum, & aiunt id apud illum haberi lib.3. de vita Constantini. Eodem modo

Cent.4. cap.13.

Cent.4. cap. 6.

modo alibì ſanctiſſimam Longobardorum reginam Theodelindam, ſtolidam & ſuperſtitioſam, alibì in eadem Centuria mulierem pietate & eruditione inſignem, atque etiàm pijſſimam vocant. Hoc quidem pacto cæca impietas ſeipſam deſtruit & euertit. Pertinent autem etiàm ipſi ad eorum numerum, quos Apoſtolus vocat inimicos Crucis Christi, cuius venerationem non ferunt, belliſſimi diſcipuli ſanctiſſimi patris ſui Luteri, qui in concione quadam aſſerere non dubitauit, ſe quidem ſi omnes Crucis Chriſti particulæ apud ipſum eſſent, eò illas proiecturum, quò nulli mortalium pateret aditus. Et quanuìs Centuriones Conſtantinum citent, qui Crucis fuit præcipuus venerator, tamen non verentur Centuria 3. cap. 10. Crucis vſum ad Montaniſtarum errorē reuocare. Et eſt reuerà magnus ad ethniciſmum atque adcò atheiſmum ſub hoc nouo Euangelio factus progreſſus, dum plerique eò tandèm deuoluuntur, vt nulla ratione adduci queant, Crucis vt ſignum frontibus ſuis imprimant: quod quidem efficere apud nos poteſt, vt minùs admiremur, tantas eſſe hodiè dæmonum vires, quippe quæ creſcant hominum amentia, ſalutaria remedia contra illorum inſidias & inſultus adhibere nolentium, cùm olìm etiàm longè ante mille annos vſitatiſſimum apud Chriſtianos fuerit, Crucis ſignum in fronte digito pingere. Eſt apud Auguſtinum memorabilis ſententia, quam huc adſcribam in gratiam Cēturionum & eius farinæ quinti Euangelij buccinatorū, vt pudefiāt: Quid eſt, inquit, quod omnes nouerūt, ſignū Chriſti, niſì Crux Chriſti? Quod ſignū niſì adhibeatur ſiue frontibus credentiū, ſiue ipſi aquæ qua regenerātur, ſiue oleo quo chriſmate vnguntur, ſiue ſacrificio quo aluntur, nihil eorū ritè perficitur. Auguſtino lōgè vetuſtior Tertullianus, ad omnem, inquit, progreſſum atq; promotū, ad omnem aditum & exitū, ad veſtitū & calceatum, ad lauacra, ad menſas, ad lumina, ad cubilia, ad ſedilia, quacūq; nos conuerſatio exercet, frontē ſignaculo terimus. Sed noſtri Euangelici cum his nihil habent cōmercij, ſicut nec cum Eccleſia Dei, extra quam illi ſuas condunt ſynagogas, in quibus ſpiritu vertiginis agitati, portentoſa ſubindè effingunt paradoxa, aut iam olìm exploſa refingūt, in quibus etiàm illud eſt è Brētij ſchola profectū, Cruce ſe ſignare, ad ſuperſtitionem & magiā pertinere, nec magìs ad pietatē facere digitis Crucē formare, quā ſi manibus

Cent. 6. cap. 6.
Ibid. cap. 2. & 3.
Phil. 3.
Luteri impia vox in Crucē Chriſti.
Tractatu 118. in Ioannem.
De Corona militis
Brentius contra Sotum.

Idem in præfat. in respons. Smidel. ad refut. Hosij.

in aëre circulum descripseris : item illud: Signū Crucis non esse Apostolicæ traditionis, nec elementum eam, sed figmentum appellandam, & non eam, sed asinum potiùs adorandū, qui naturalē dorso portet crucē : denique omnem hunc Christianum cultum, magiam esse & idololatriam. Puto equidem non longe istos abesse ab ethnicismo, vel potiùs atheismo, qui in tam immanes blasphemias prolabuntur. Sed sic solet iratus Deus punire eos, qui sibi plùs sapere videntur, quàm sapiat totus orbis. Væ miseris mortalibus infelicissimi seculi huius, qui in istos tā exitiosos & blasphemos dogmatistas inciderunt. Sanè Cēturiones nostri cùm multos citent vetustissimos patres, & in ijs Ambrosiū, Augustinum, Chrysostomū, qui præclarè sentiant de Crucis signatione, non tamen verētur eorum hac de re scripta vocare superstitiosa, & vehementèr contumeliosa in meritum Christi, atq; cum fide pugnantia. Et eam quidem Augustini sententiam, quam paulò antè adscripsi, ipsi quoque habent, & cùm negare nō possint esse Augustini, eam tamen putant illi non esse tribuendam. O cæcos & stupidos Centuriones. Non vident dum tot sanctiss. patrum proferunt amplissima testimonia, nihil se consequi aliud, nisi vt totus orbis eos vt impios hæreticos exibilet & execretur, qui à totius Ecclesiæ sententia & consensione discedant, & tot patribus summam audeant irrogare contumeliam. Latet autem in hoc ipso magnus quidam istorum dolus, qui dum vetustissimis illis patribus fidem & authoritatem detrahere moliuntur, facilè id consecuturos se sperāt, vt aliorum omnium, qui per mille deinceps annos scripsère, testimonijs pondus omne detractum videatur. Sed dabit quandoquè Deus pius & bonus, vt isti Centuriones, vbi eorum fraudes & præstigiæ hominibus innotuerint, ceu vanissimi impostores ab omnibus explodantur & extermінentur, & cum suis mendaciorum Centurijs in solas terras relegentur, si nihil eis acciderit deterius. Vtinàm verò resipiscant, & maturè agenda pœnitentia, Deum & Ecclesiam sibi reconcilient. Hæc Lectori paucis indicata volui, vt & præsentes & posteri intelligant, quales viri fuerint, qui nostra ætate Ecclesiam Christi oppugnârunt.

Hoc etiàm anno in ducatu Vuirtenbergensi, vbì Brentius est superintendens, promulgatum est edictum contra Sacramentarios.

Basileæ

Basileæ prodijt liber Iohannis à Lasko, cum hac inscriptione: *Responsio ad virulentam, calumnijsq; ac mendacijs consarcinatam Ioachimi Vuestphali Epistolam quandam, qua purgationem Ecclesiarum peregrinarum Francforti conuellere conatur &c.* Adeò etiàm post fata Laskus non desinit esse infestus misero Vuestphalo: qui si se defendere velit, cum vmbris illi pugnandum erit. Porrò Theologi Ienenses Supplicationem edunt ad Principes & Ordines Confessionis Augustanæ pro legitima synodo, in qua Luterani soli conueniant, & Zuinglianos atq; alios aduersarios condemnent. Non dubium quin illius amplissimæ synodi decreta plùs authoritatis & ponderis habitura fuerint apud miserè fascinatam plebem, quàm ea omnia sacrosancta Concilia, quæ Romani Pontificis voluntate & authoritate indicta vnquàm & habita sint. Et quid est absurdum magìs? O quò prolapsa est Germania. *Iohannis à Lasko scriptum posthumum.* *Supplicatio Ienensium.*

Quin & Tilmannus Heshusius libellum Ienę edit contra Sacramentarios, & mox in ipsa Præfatione queritur, Zuinglij & Caluini errorem de Cœna latè per orbem Christianum diffusum esse, cui etiàm gubernatores potentes applaudant. Inter cætera, hoc libro suum, id est, Luteranum de Cœna dogma ex scripturis & patribus probare conatur. Idem contrà faciunt Zuingliani. Non ità pridèm Superintendentes Heidelbergenses huiusmodi decretum promulgârunt: Luteri & Brentij Catechismi extra ecclesiam eijciantur, & eorum scripta nullam habeant authoritatem. Eccè vt ille Pontificiæ authoritatis impotentissimus exagitator & euersor, iam à suis planè reijcitur & profligatur. Idem eueniet omnibus alijs turris Babylonicæ structoribus. *Heshusius in Sacramentarios.* *Nota Lector.*

Franciscus 2. Galliæ rex post celebrem sui apud Rhemos inaugurationem, cũ multo comitatu Ambęsias se confert: vbì paulò pòst à seditiosis quibusdam excitato tumultu, res ad summum ipsius regis & vniuersæ aulæ periculum spectare videbatur. Sed eccè Deus misertus optimi adolescentis, authores seditionis prodit, de quibus mox 24. Martij grauissimum sumptum est supplicium. In Scotia hoc anno mirè tumultuatum est, dum Caluinismum amplectuntur, Anglis suppetias ferentibus, qui & ipsi Caluinisticum Euangelium complexi erant. Regina Scotiæ longè optima Maria Guisiani olìm Ducis filia, dũ à Galliæ rege con- *Regis Galliæ periculũ.* *Scotia Caluinizat.*

tra non ità dudùm de religione concitatos motus suppetias opperitur, curis permultis & morbo confecta, moritur Edimburgi in arce regia. In Gallia quoq; plerique Caluinismum suspirabant. Interìm enim, dum Henricus rex tot perpetuis annis grauissimo bello implicatus tenebatur, Caluinus cum suis summā nactus opportunitatē, pestilentissima scripta per Gallias clàm dispersit non Latino tantùm, sed etiàm Gallico idiomate: qua re multos deprauauit. Itaq; Franciscus rex, summæ spei adolescēs, omnibus regni Ordinibus Conuentum indicit religionis componendæ causa. Verùm non diù pòst superuixit, 4. Decembris die morbo increbrescente extinctus. Successorem habuit Carolum fratrem suum, 12. annorū puerum magnæ spei. Extat scriptum Galli cuiusdam, in quo inter alia refertur, nefandissimum Geneuæ initum fuisse consilium de hocipso rege Francisco, Regina vxore, Regina matre Francisci, & eius liberis, proceribus, bonis magistratibus ad certum diem commodo loco per insidias trucidandis: atque eius crudelissimæ, & post homines natos atrocissimæ conspirationis Bezam principem, Caluinum authorem, Ottomannum subsignatorem, Spifamiū suasorem, omnes Galliæ prædones & lanistas conscios fuisse. Si quem plura nôsse iuuat, legat religionis & regis aduersùs exitiosas Caluini, Bezæ & Ottomanni coniuratorum factiones defensionem primam. Multa hoc anno feruntur visa portenta. Alicubì ignis in aëre per horas tres, Alicubì sanguinem pluisse, Fosani tres cometæ visi, In planitie iuxta Centalium maximus equitum numerus turmatìm conspectus: multaq; in Gallijs, Germania, Polonia portenta alia. Iam enim passìm homines à Catholica religione ad plausibilia multiplicis noui euangelij dogmata deficiebant, digni qui eiusmodi ostentis terrerentur.

Franciscus rex occumbit.

ANNO 1561. Conuentus fuit Principū Augustanæ Confessionis Numburgi in Thuringia. Quidam Zuinglianus scribit, in hoc Conuentu acerrimè actum esse, vt ferebatur, de Zuinglianis solennitèr, & q̄ apertissimè condemnandis, sed id quorundam Principum bonitate esse impeditum. Misit ad eū conuentum Pius 4. Pontifex nuncium suum virum longè doctissimum, nobili apud Venetos stirpe editum, cui Cæsar Ferdinandus suum quoquè Legatum adiunxerat.

Cōuentus Numburgensis Euangelicorum.

xerat. Sed quòd Principes Auguſtanæ Confeſſionis ſuorum concionatorum verbis plùs æquo tribuerent, illa Pontificis legatio parùm effecit. Porrò Iohannes Caluinus ſcriptum euulgat contra Heshuſium, quibus eius nebulæ diſcutiātur. Mox Theodorus Beza inſignis Caluinianus, duos ſubmittit dialogos aduersùs Tilmanni Heshuſij ſomnia: prior Cyclops, poſterior Sophiſta inſcribitur: vt animaduertas Euangelicorum mutuam inter ipſos modeſtiam. Edidit quoquè abſterſionem aliarum calumniarū Heshuſij in Caluinum. Sed & Boquinus Theologus Heidelbergenſis examen libri ab Heſhuſio ſcripti euulgat. Porrò verò Guilelmus Clebitius, ô facinus audax & incredibile, librum edit hoc titulo: *Victoria veritatis, & ruina Papatûs Saxonici*. Sed quia ſublimis fuit Papatus Saxonicus Martini Luteri, non potuit ruere, nisì fracta ceruice: ſepeliatur ergò, nec eius deincèps vlla ſit memoria. Hoc quidem cōtendunt Sacramentarij, ſed Luterani non deerunt ſuo Lutero Papę Saxonico. Eodem ferè tempore etiàm Iohannes Sturmius quædam Buceri ſcripta Euchariſtica diuulgat, & in præfatione ſua queritur, Luteranos importunitate & iniuſtitia ſua curſum Euāgelij impedire. Ad extremùm dicit, Si magiſtratus ilis hominibus per triduum gladium ſuum concederet, crudeliſſima ſtatìm ſecutura condemnationum tonitrua, fulgura, fulmina, &c. Dicit etiàm eos, quos velint, & quæ velint, probare: rursùm, quæ velint, & quos velint, improbare, vexare, cōdemnare, proſcribere, palo propè & cruci affigere, in ipſas propè vſtrinas & rogos impellere &c.

Caluinus cum ſuis contra Luteranos.

Ruit Papatus Saxonicus.

Sturmij de Luteranis iudicium.

Porrò Lipſiæ Martinus Kemnicius Brunſuicenſis Apoſtolus Repetitionē edit ſanæ doctrinæ de vera præſentia corporis & ſanguinis Domini in cœna. Prodijt verò etiàm Brentij liber de perſonali vnione duarū naturarum in Chriſto, in quo veram corporis & ſanguinis præſentiam in Cœna Lutericè explicat, valdè tabeſcentibus Zuinglianis, qui eam plagam à Brentio acceptam nollent. At tamen Petrus Martyr illi reſpondet, & defendit negocium Zuinglianum. Scripſit alium quoquè libellum Brentius contra Bullingerum, qui nihil minùs forſan ab illo expectârat.

Luterani in Zuinglianos.

Hoc anno quidam impius, blaſphemus & tèr execrabilis furcifer, Lucas Sternbergeius nomine, in ſacroſanctam Trinitatem, in Chriſti Ieſu diuinitatem, in ipſum quoquè Spiritumſanctum, in ſanctiſſimam Dei

Blaſphēa Sectarij blaſphemi dogmata.

genitricem Mariam, de Sabbato potiùs quàm Dominico colendo, de Eucharistiæ Sacramento, de Baptismo denique, quod satanicam vocat institutionem, tam horrenda & abominanda palàm dixit & asseruit, vt nullæ piæ aures sine horrore ferre queant. Idem ipse cùm aliquandò pauciores opinione sua cœnam Domini percepturos haberet, alios omnes his verbis accersiuit: Venite hùc: non enim possum solus illum deuorare. Et ille quidem in Eucharistia se fassus est Melanchthonem sequi, in reliquis Sacramentis Luterū. Docuit inter alia, non esse Trinitatem, sed vnum Deum: non Christum, non Spiritum sanctum. Huic tam impię opinioni quædam alia planè cōtraria emersit in Polonia, dicentibus quibusdam Pseudoprophetis, non vnum, sed tres esse Deos: at Filium tamen aliquanto minorem esse Patre & Spiritusancto: Porrò Athanasij symbolum iure sathanasianum appellandum. Sciscitantibus quibusdam Poloniæ proceribus, vndè hoc dogma accepissent, illi respondent purum putum esse Euangelion, & eam doctrinam se accepisse à suis præceptoribus, Caluino, Bullingero, Petro Martyre, & Vuolffgango Musculo. Hunc verò tantum thesaurum nunc demùm voluisse Deum per suos fideles seruos reuelare. Sed cùm tali thesauro abeāt illi quò digni sunt. Eccè quò tandèm proruit humana temeritas, & temeraria impietas.

Conuētus Lunæburgensis. Saxones Luterani Lunæburgi Conuentus agunt, damnantque hæreseos Albertum Hardenburgiū Zuinglianum. In Transsyluania alij Luteri, alij Sacramentariam de Sacramentis doctrinam recipiunt. Indè secuta est Ecclesiarum distractio, effusè ridentibus Turcis tantam Christianorum insaniam. Porrò Bremenses, qui ferè ex primis Saxonię populis Luteri Euangelium susceperant, iam nouo afflati spiritu, Caluinismum complectuntur, frementibus Luteranis, quòd à vera Luteri luce ad has tenebras essent deuoluti. Luterani omnes ex vrbe profugere compulsi sunt. Vbi nunc sunt illi, qui ea in vrbe hactenùs Luteri Euangeliū tanquàm certam veritatem amplexi sunt? Scilicèt Caluinus plùs vidit, quàm Luterus Germanicus Elias.

In Galliæ Christianissimo regno multi à Catholica religione ad Caluini blasphemias deficiunt, & res necdùm satis sopita est.

ANNVS

ANNVS 1562. inprimis infaustus & luctuosus fuit florentissimo & Christianissimo Franciæ regno, in quod iam sensim irrepserant feræ belluæ hæretici Caluiniani. Sæuitũ est hoc anno mirabilitèr & plùs quàm Tartaricè vel Turcicè in sacrosanctam Eucharistiam, in res Deo sacratas, in templa, in monasteria, in calices, vasa sacra, & id genus alia. Ex Duodecim noui Euãgelij buccinatoribus, qui inter alios verbi ministros se dicebant, octo vel nouem erãt desertores monachi, quos euomuerat Christus ex ore suo. Omniũ verò dux & signifer Theodorus Beza, in bonis Ecclesiasticis egregiè iam antè etiàm luxuriatus fuerat. Tales ferè plerique omnes fuerunt horum infelicium temporum præcipui dogmatistæ & buccinatores multiplicis noui Euangelij. Habet autem malus dæmon amplam potestatem in eiusmodi impios & deploratos apostatas, quibus ceu aptissimis malitiæ suæ organis & administris ad omniuariam abutitur in miseros & incautos homines spargendam & propagandam nequitiam & impietatem. Huius igitur Bezæ satellites inter aulicos quosdam suum cœpère virus spargere, & quos in suam potuère nassam pertrahere, illis persuadere conati sunt, nè nefas esse putarent mẽtiri, fallere, fingere, agere prædas & sacrilegia perpetrare: nec huic bellissimo euangelico Thrasoni deerat suus quidam verbi Dei egregius prætextus, sub quo perditissimi nostræ ætatis hæretici innumeros perdiderunt. Et erat hæc doctrina plausibilis, sensimq; per hanc apud quosdam non infimos sibi gratiam conciliãrunt. Ea obtenta, in eam cogitationem incubuère, sua vt consilia in opus cõferrent, statueruntque mense Ianuario cuncta Galliarum templa diripere & expoliare, nihil quidem aliud ex illa prẹda quàm aurum Tholosanum relaturi. Id vt suos habèret successus, socios suos omnes iusserunt quantam maximam possent hominum turbam cogere, & hospitia omnia vrbium occupare, quô faciliùs hac ratione suas illas prẹclaras prædas nocte vna, absque ciuium prohibitione, possent agere. Interìm iactabatur ab illis, si quod animo destinãrant, re ipsa possent consequi, ante Maium mensem haud obscurè ipsorum pium propositum & consilium perspectum iri. Sed vt sunt versuta hæreticorum ingenia, erant inter eos qui callidè cogitarent, si Senatûs iniussu hæc sacrilegia & templorum

Heretici sæuiunt in Gallijs.

Spargitur virus inter aulicos.

Versutia hæreticorum.

rum direptiones fierent, alias nationes id illis probro daturas & pessimè interpretaturas, neque plerosque Galliæ proceres & homines eas rapinas toleraturos: præstare igitur, vt res differatur, atque intereà ratio ineatur Regis & Senatûs eius fallendi, atque hac via alicuius mandati conflandi, vndè Regis voluntate & consensu hoc negocium agi appareat. Hoc quidem sic nonnullis visum tum fuit, sed plerique Aquitani huius moræ impatienies, magno impetu in sua regione omia comminuerunt. Est enim in hoc nouo Euangelio spiritus quidam vehemens, qui miseros homines agit præcipites ad audenda ea, quæ sani homines nunquàm auderent. Cùm enim malè persuasi sint ab impostoribus pseudoprophetis, hactenùs ipsos ambulâsse in tenebris, iam demùm veram appræhendisse lucem, non sobrietatis, sed amentiæ musto ebrij, ruunt in facinora, & cùm multa agant, nō verbis, sed flammis vindicanda, tamen se putant rectè & religiosè agere: quæ persuasio falsa addit vires temeritati, vt tanto res nefarias ausint liberiùs, quanto eas arbitrantur magis Deo gratas. Et hæc quidem de imperita multitudine dici possint: nam multi etiàm non errorè, sed malitia peccant. Porrò autem etiàm Parisijs visebantur plures solito homines armati ad conciones procedere duobus in locis, nec obscurè licebat animaduerti, non nisì pessima quæque istos machinari. Nam & minas vulgo intentabant, & verberabant obuios, nemine ferè contradicente: eoque planè spectabant, vt cuius causa eò venerant, id quamprimùm exequerentur: at tamen reformidabant populi frequentiam, licèt inarmati. Si quis enim ciuiū, ab Hugonistarum (sic vocabantur socij Caluiniani) factione alienus, gladium gestâsset, is vt seditiosus compræhendebatur, cùm tamen isti Hugonistæ omne genus armorū circunferrent. Ipsis Iohannis Euangelistæ ferijs, cùm Hugonistæ frequentes admodùm ad concionem iuissent, & ea absoluta Catholici ad preces vespertinas in sancti Medardi æde campanas pulsarent, Hugonistæ eam pulsationem iniquo tulère animo, eaque verbi Dei prædicationem interturbari querebantur. Indè igitur arrepta occasione, in ædem necdùm benè exædificatam armati impetum fecerunt, vna manu gladium, alia sclopettum gestantes, effractisque valuis omibus, miseram plebem inuaserunt haud alitèr, quàm si bellum denunciatum esset. Erat ibì cum plebe cōcionator Catholicus, quem isti

Furor hæreticus.

Parisijs hæretici insolescunt.

Templum S. Medardi inuadunt.

isti viri Euangelici ità tractârunt parùm Euangelicè, vt ille iam procumbēs in genua, capitis sui sectionem expectârit: sed ictus illi intentatus, tunicam scidit, & carni non leue inflixit vulnus, nec tamē caput penitùs amputauit, deindè ense, quoàd collibitum est, illum egregiè verberârunt. Quosdam etiàm alios enecârunt, nec paucos sauciârūt. Ipsam verò sacrosanctam Eucharistiam, quod sinè horrore dici vix potest, homines emotæ mentis confregerunt, & humì abiectam pedibus proculcârunt. Tam verò atrox bellum statuis indixerunt, vt ne vna quidem superfuisse feratur, cui non amputârint caput, haud alitèr quàm si vitali illæ spiritu animatæ fuissent: nec fenestræ vitreæ huius furoris expertes esse potuêre, è quibus multas comminuerunt, atque etiàm aras non paucas demoliti sunt, calices, reliquias, vestes sacras & quicquid absportari potuit, abstulerunt. Horum dux quidam ad summam vsque aram adequitans, clamitabat, Pilla tout / Pilla tout / id est, Diripiatis omnia, Diripiatis omnia. Iam qui omnium fuisset audacissimus & flagitiosissimus, is præ omnibus palmam referebat. Intereà luctus & lachrymæ obtinebāt catholicos Parisienses, tum Deo, tum regi suo fideles, cùm cernerent binos & binos tum presbyteros, tum alios vtriusque sexûs homines vulneratos, in puteos sinè vlla misericordia detrudi, atque ità crudelitèr enecari: nec tamen quisquam ausus erat tam barbaricam miserorū necem vel lachrymis vel gemitu prosequi. Si quis è catholicis vel suspexisset tantùm, haud secùs, atquè seditionis studiosus, verberabatur.

Eucharistia conculcatur.

Catholici aliquot in puteos demergūtur

Miseram quandam mulierculā capillis appræhensam, per plateas raptabant & immanitèr percutiebant, eam vnam ob causam, quòd plorabūda dixisset, En quibus premimur angustijs, num perpetuò tam miseri futuri sumus?

Ibant autem Hugonistæ per vrbem Parisiensem instructa acie equites iuxtà àc pedites, districtis gladijs, alta voce clamantes, Euangelium Euangelium: non Christi vtiquè, qui non sic suum annunciauit Euangelium, sed Caluini & Bezæ, insignium Antichristi anteambulonum, qui ei amplissima præparârunt itinera. Addebant etiàm: Vbinàm sunt idololatræ Papistæ? & id genus multa alia digna talibus viris & tali euangelio. Nec verò occurrebat populo catholico, quid ad hęc responderet, aut quò se verteret.

Mense

Conuentus Senatus regij.

Menſe Ianuario conuentus egit Senatus regius, vt ſtatueret, toleraríne deberet in Gallijs gemina religio, & Hugoniſtis templa permitti. Tādem, vt quidam ſcribunt, permiſſum eſt Caluiniſtis impunè concionari, baptizare, ſacramenta contemnere, ſed extra tamen vrbium mœnia. Vt verò animi Pariſienſium lenirētur, multa ipſorum cauſa facta dicebantur, quandoquidem in hoc edicto id quoquè haberetur, nefas eſſe Caluiniſtis intra vrbes templa erigere, vel concionari, tametſi non vetabātur in vrbibus commorari & degere. Hoc autem edicto Caluiniſtæ ſe mirificè tuebantur poſteà, nec dubitabant dicere, proceres illorum approbâſſe religionem, cùm tamen diſertis verbis in eo edicto haberetur, nolle ipſos duas approbare religiones. Iam porrò ſectarij confidentiùs quàm antè ſuis ſe induebant armis, idque ſub ſpecioſo edicti huius exequendi prætextu. Rex etiamnùm admodùm puer erat, nec poterat rebus afflictis Galliæ in hoc miſerabili tumultu ità facilè opem ferre, erantque etiàm quidam magni nominis, qui Caluinianis concionatoribus non obſcurè fauerent: quod idcircò dixerim, nè quis temerè hanc rerum confuſionem in illo florentiſſimo regno regi puero longè optimo & ſummæ ſpei adſcribat. Si regi Franciſco, huius regis Caroli fratri, diuturnior vita contigiſſet, hęreticorum conatus non illos fortaſsis progreſſus habuiſſent. Sed propter peccata hominum permiſit Deus aliquid poſſe impium Bezam cum ſuis ſocijs apoſtatis monachis, rursùs vbì immenſæ eius bonitati viſum erit, regnum illud Chriſtianiſſimum ab omni hæreticorum fermento repurgaturus. Cùm autem hæc ità gererētur, vt paulò antè dixi, Senatus Pariſienſis, quem Parlamentum vocant, diſertis verbis ad ea ſic reſpondit: Nec poſſumus, nec volumus, nec debemus. Quibus verbis ſatis declarârunt, quàm eſſent plerique animis alieni ab iſtorum hominum conatibus & machinamentis. At tamen ob armatæ multitudinis metum, poſteà nonnihìl mutatā ſententia, edictū illud paſſi ſunt certa quadam ratione non aboleri. Iam enim Caluinianorum ingens erat numerus, & armis perſtrepebant. Verùm nec ſic quidem ſatisfactum ſibi putabant Caluiniſtæ, quippe qui non hoc vnum ſpectarent, vt illis ſuo more concinere & concionari liceret, licèt plurimùm id ſe obtinuiſſe lætarentur, quòd hac ratione populum in ſuam naſſam poſſent pertrahere.

Quandò verò poteſtas illis facta nō fuit noua templa conſtruendi, miniſtri ſeu buccinatores Caluiniani à rege impetrare moliti ſunt, vt liceret ipſis in Catholicorum templis ſua agere miniſteria: qua in re mirabili vſi ſunt vafricie. Simulabant enim ſe cū Catholicis in ipſorum velle redire Eccleſias, modò quædam remouerentur, quæ ipſi cenſerent diuino repugnare honori: atque de his cupiebant audiri contra Theologos & eos omēs, qui ipſis id negandum putarent. Hæc autem illi ſic petebant, vt ſuarum rerum incrementa indè oritura non ambigerent. Tandèm definitum eſt, vt cum Caluinianis miniſtris Catholici Theologi de religione coiā Regina diſputarent: & miſſæ ſunt ilicò literæ ad facultatem Theologicam Pariſienſem, vt quatuor aut quinq; è ſuis mitterent reſponſuros ad ea, quæ ipſis eſſent proponenda. *Simulatio Caluiniſtarum.*

In hac diſputatione à parte Caluinianorum princeps erat Theodorus Beza, qui, vt ait inſignis quidam Theologus, multa nouit adferre in medium, ſi habeat obſequentes auditores, qui nihil illi opponant. Socius illi aderat quidam apoſtata Franciſcanus. Commodùm ſanè iſtis hæreticis euenerat, quòd huic diſputationi intereſſe non potuit ampliſſimus & doctiſſimus Lotaringię Cardinalis, alibi tum grauibus negocijs occupatus, qui aliàs in Poſſiaca diſputatione os impurum iſtius Thraſonici Bezæ oppreſſerat, præſente Regina & multis regni proceribus. Intereà ciuibus Pariſienſibus glorioſi Euangelici fratres perſuadere nitebantur, ea quæ Catholici docent, hominum inuenta eſſe, & pugnare cum ſcripturis ſacris, victosque à Caluinianis eſſe Theologos Catholicos. At Pariſienſes illis reſpondebant, maiores & præpoſitos ſuos non minorem agere curam ſalutis ſuæ, quàm Caluinianos: porrò ab illis ſuis maioribus & præpoſitis habere ſe doctrinam ſuam velut per manus traditam, in qua illi haud alitèr atquè in fide Ieſu Chriſti, & in regis ſui, tanquàm legitimi principis & domini ſui obedientia, potiùs mortem eſſent oppetituri, quàm vnquàm tranſituri in caſtra frementium belluarum atque ferarum, nouorum ſcilicet Euangelicorum hominum, qui cælum terræ miſcerent, & ordines omnes perturbarent. Quòd ſi verò omninò oporteat ipſos rationem reddere religionis ſuæ, miſſuros ſe eò aliquot homines doctos ſuis ſumptibus. Deindè vrgebant ſummoperè Theologos *Diſputatur coram regina cū hæreticis.*

logos aliquot, vt ad diſputationis locum celeritèr profi-ciſcerentur. Nauabant id temporis ſtrenuam operam Catholicæ tuendæ religioni præter alios etiàm Guiſij principes, Magiſter equitum, Mareſchallus ſancti Andreæ, & ciues atque mercatores Pariſienſes, qui ſe primos oppoſuerunt Caluinianis, multumq́; poſuêre ſtudij, operæ & diligentiæ in obſecrandis, adhortandis & extimulandis proceribus, vt Caluinianorum conſilia & machinationes impedirentur.

Defenſores Catholicæ religionis.

Primum autem diſputationis caput fuit, quòd Caluiniſtæ concionatores cuperent ſtatuas, imagines, reliquias, templorum ornamenta deſtruere, confringere & eliminare: aiebantq́ue non ſe redituros ad religionem noſtram, niſi priùs hæc & alia pleraque ipſis moleſta profligarentur: ſcilicèt in gratiam apoſtatarum recedendum eſt ab Eccleſiæ Catholicæ inſtitutis, & illorum impijs dogmatibus & Turcicæ iconomachiæ ſubſcribendum. Fuit autem reſponſum illis abundè à Theologis Catholicis, ſed illi ab hac ſua ſententia diſcedere noluerunt. Erant tum quidam miniſtrorum Caluinianorũ fautores, qui vt illos in ſuo propoſito confirmarent, hac moderatione vtendum aiebant, vt imagines omnes exploderentur, dempta Chriſti crucifixi. Sed id miniſtri ferre noluerunt, nihilo magìs propitios erga Chriſti, quàm Diuorum imagines, ſeſe declarantes. Sed neque Catholici eos audiendos dicebãt. Si enim Chriſti imago veneranda eſt Chriſti cauſa, quem repręſentat, itidèm Sanctorum imaginibus honor habẽdus eſt propter eos, quorum ſunt imagines. Non deerant verò, qui hanc controuerſiam ad Romanum Pontificem vel Synodum œcumenicam referendam ſtatuerent: verùm ità fiebat, vt quod apud Catholicos ſempèr in vſu & more poſitum fuerat, iam in dubium verteretur. Et Caluiniani quidem hinc anſam arripuêre ſuis ſacrilegijs & templorum expilationibus fucum quendam prętexendi. Et eſt tunc quoddam ab eis ſcriptum editum, in quo illi affirmare non dubitârũt, ſe plena regis authoritate imagines confregiſſe, vt ſuam impietatem in regem reijcerent, & ſceleratiſſimè illum apud omnes traducerent. Sed & ſermone paſsìm apud omnes iactabant, ſe diſputatione obtinuiſſe, vt cum imaginibus bellum gererent, theologicamq́ue facultatem & Epiſcopos ab ipſis ſtare: nec talium mendaciorum pudebat belliſſimos Caluini diſcipulos. Iam quidam proceres Caluiniani

Vanitas Caluinianorum.

clàm

clàm militem conſcribebant, alij eorũ ſocij parùm humanitèr clerum tractare cœperunt. In pagis multi paſtores vel parochi occidebantur, quibuſdam ſacerdotibus præcidebant auriculas, eaſq́; ſuis affigebant pileis. Duces & ſigniferi ſectarij non deerant ſuis machinationibus promouendis: neq; ignorabant quanti ipſorum intereſſet, ſi Lutetiam ſibi poſſent ſubigere: ea enim in poteſtatem redacta, reliqua oppida nullo negocio poſſe opprimi. Viſi tunc ſunt quandoquè Pariſijs in cõcione ſeptingenti vel octingenti homines in equis, præter ingentem peditum multitudinem. Inuaſerat indè timor ciues Pariſienſes, nec immeritò haud vulgaritèr cõmouebantur, quòd præcipui è ſectarijs ad nongentas propè domos inſignes eius ampliſſimæ vrbis, prædæ deſtinâſſent. Opportunè autem ſuperuenit clariſſimus princeps Guiſius, cuius præſentia ciuium animi recreati & confirmati ſunt, & impedita conſilia hominum factioſorum, qui iam ſpe deuorauerãt facultates optimorum ciuium. Sic non deeſt præpotens Deus ſpem ſuam in ipſum collocantibus. Tum verò fremere ſpe ſua fruſtrati ſectarij, quòd talem bolum ſibi præreptum cernerẽt. Porrò ex vrbe excedentes, aliò commigrârunt, vbi habita conſultatione, cùm intellexiſſent abeſſe præter alios etiàm Guiſium principem, altero Paſchatis die ad portam Pariſienſem redierunt vrbem occupãdi animo. At poſtquàm præmoniti ſunt nè ad vrbem propiùs accederent, nî cæſos ſe vellent, actutùm Aureliam om̃es profugerunt, vbi facilis eis patuit aditus. Aiebant enim ſe mandato regis eò venire, vt oppidum illud conſeruarent, nec vlli damnum darent, cuique libera relicta facultate viuendi pro ſuo arbitratu, quemadmodùm haberet edictum in Ianuario propoſitum, quo cautum eſſet, nè qua templa vexarentur aut ſpoliarentur. Sed belli homines hac ratione aditum in oppidum quærebant, eaque fide hæc dicebant, qua vti ſolent hæretici om̃es & perfidioſi ac ſimulati Chriſtiani, apud quos nullus eſt Dei timor, & honeſtum eſt propemodùm mentiri, fallere, periurare, nullis ſtare promiſſis. Admiſſi igitur intra vrbem Aurelienſem, in dies magìs ac magìs templa vaſtanda & expilanda ſuſceperũt, idque planè contra edictum, cuius ſe volebant videri patronos & conſeruatores. Et primò quidem libuit illis impetum facere in Abbatiam quandam, cuius templum vaſtauerunt, imagines confregerunt, ſepulcra & feneſtras vi-

Periculũ Pariſienſium.

Hæretici profugiũt Aureliam

Tẽpla Aureliæ vaſtantur.

treas dissipârunt, sedilia & quicquid ex ligno fabrefa-ctum erat, Vulcano consecrârunt, & in eundem ignem coniecerunt libros sacros in Abbatia repertos, multis interim vsi petulantissimis sermonibus. Deindè suos eò equos introduxerunt stabulatum, tantaque barbarie in illud monasterium sæuiêrunt, vt nullum eius murum integrum reliquerint. Quosdam etiàm ex monachis, qui illic remanserant, ceperunt, coniectosque in carcerem vi eò adigere voluerunt, vt ipsis indicarent sacras reliquias quas absconderant. Erant in ijs iuuenes quidam, qui magnis pollicitationibus inescati, sacra ossa prodiderunt: quę illi scelerati & nefarij homines flammis exusserunt, vt quantùm in illis erat, rursùs beatissimos martyres semèl pro Christo cæsos, ad carnificinam reuocarent.

Erant in monasterio illo duo iam affecta ætate senes, non ferè minores octogenarijs. Ex his alter in quodam pestilentis domûs solario sedebat inclusus ad menses quatuor, clàm illi victum suppeditante quodā eius amico. Orabat verò diù noctuq; Dominum, illud mortis expectans genus, quod Dominus ipsi vellet euenire. Alter pastoris funct⁹ officio in illa parœcia, per id tempus itidèm à monasterio clàm recesserat, latitaturus in exiguo quodam loco, ad quem tamen non diù pòst isti sacrilegi Aurelia profecti, cùm ægrotum & miserum hunc senem, qui iam Eucharistiam ceu breuì moriturus acceperat, inuenissent, percontati ex eo sunt, essétne monachus & sacerdos certi cuiusdam monasterij. Illo id minimè negante, restim in collum & subter brachia eius iniecerunt, sicque nudum deorsùm pertraxerunt. Vt autem viderunt iam ferè extremū illum ducere spiritum, cruentissimi carnifices lœtifero ictu caput eius pulsârunt, atque ità animam exhalauit. Nec hoc contenti, homines omnis humanitatis & pudoris expertes, ad arborem cadauer alligârunt, & pro animi voluptate sclopettis illud traiecerunt. Postquàm verò iam dictum monasterium vastauerunt, ad alias Ecclesias progressi sunt, sed multa cum simulatione, vt est solennè apud hæreticos. Proclamatum fuit Aureliæ, nulli posthàc templo quicquam detrimenti allatum iri: sed hoc eum habuit euentum, quòd reliquis Ecclesijs non alitèr accidit, atquè illi de qua iam diximus. Sanctissimi Aniani, eius vrbis antiqui Episcopi, sacra ossa immanissimè tractârunt & exusserunt. Conculcabant homines

Summa crudelitas in moribundum senem.

Simulatio Caluinistarum.

mines impijssimi conscceleratis pedibus sacrosanctam Eucharistiam, vel etiàm sclopettorum globulis traijciebant.

Fabricę & reliquiarum curatores, rationem harum reddere cogebātur: quòd si non satìs exactè quiuissent, in custodias ducebantur, & interdùm grauissimè torquebantur, nisi pecunia se redemissent. Summam sanctæ Crucis ædem incendere cùm cœpissent, populus ea re permotus clamabat, Quid isthuc rei est Domine Deus? Iam enim sibi perijsse videbantur, cernentes ardere templum suum. Res preciosas templorum ex auro & argento fabrefactas, siue clinodia sub eo prætextu auferebant, quòd dicerent se ea velle seruare regi, cùm indè posteà nummos cuderint, nulla regi reddita ratione. Vestes sacræ omnes prędæ cesserunt, quibus ad magnum ludibrium abutebantur, non temperantes interim sibi ab immanibus blasphemijs in Deum & cultum illius. Interdùm sese oblectandi causa vnum aliquem è suo grege sacerdotalibus induebant vestimentis, tanquàm iam iturum ad sacrificandum: eumque cum ingenti triumpho per totam vrbem circunducentes, ludibrij causa cantabant, Te Deum laudamus, vel, Requiem æternam &c. multaq; fœda & abominanda designabant, indigna planè quæ apud Christianos referantur. In templis & sacerdotum domibus nihil relinquebant integrum: libros & imagines omnes dilacerabant & exurebant: demptis tamē deæ Veneris & id genus prophanis imaginibus, quibus ea hominum fæx non paulo plùs delectatur, quàm Christi crucifixi aut sanctorum eius. Monumenta omnia eleuatiora perfregerunt, & in plerisque ossa recondita combusserunt. Ipsum quoquè cadauer regis Francisci eius nominis 2. qui frater fuit Christianissimus ęquè Christianissimi regis Caroli, iam in Gallia regnantis, in æde sanctæ Crucis conditum combusserunt, animi crudelitatem in extinctum declarantes, quam in viuum non poterant. Is enim pius adolescens Aureliæ decesserat, cùm illic ageret consultandi causa, quibus rationibus regni sui calamitatibus posset mederi.

Nota impiam petulātiam.

Comburitur corpus Francisci 2. regis.

Campanas & candelabra templorum bellissimi Caluinistæ in bombardas transformare instituerunt: valuas destruxerunt, libros exusserunt, atq; tēpla deformārunt, vt speciem templorū omnem amisisse viderentur. Baptisteria cloacarum loco habuêre. Quasdam Ec-

clesias in cellaria mutârunt & armamentaria. In templo Franciscanorum reposuerant puluerem tormentariū, in quem posteà ignis incidit, & consumpsit omnia. Clerus & religiosi tot malis circundati, pro se quisque suæ saluti consulere compulsi, ex vrbe illa euadere, seq; clàm subducere conati sunt. Nam si quos comprehendissent, eos insimulabant furti, quòd templorum clinodia surripuissent. Faciebant hoc illi fratres euangelici, vt occasionem haberent eos tormentis excarnificandi, adeò vt in ea vrbe nemo ab his tormentis se posset eximere, nisi sacrum Baptisma & Confirmationem abiurâsset.

Nota facinus euāgelicum.

Accidit vt quodam die inuenirēt sacerdotem in solario Missæ sacrificium offerentem, & Catholicos confirmantem atque consolantem. Illum sic vt erat sacris vestibus indutum per plateas duxerunt vsque ad portæ excubitores, vbì capiti eius imposita galea, & hasta in humeros iniecta, totum diem compulerunt ieiunū perstare inter illos perditos nebulones, qui excubias agebant, à quibus benè liberalitèr fuit irrisus, & conuicijs atque ludibrijs exagitatus.

Parochus quidam vexatur ab hæreticis.

Parochum S. Paterni, virum grandæuum, putà septuagenarium, nolētem deserere ouiculas suas, sed eas quotidianis sermonibus confirmantem, & de Dei benignitate ac misericordia benè sperare iubētem, cùm post menses quatuor eis tandèm proditus fuisset, captus & præsidi cuidam traditus est. Is præses iampridèm hostili in eum erat animo, quòd permultis annis contra Hugonistas, & hunc prætertìm præsidem aliosque nonnullos iudices, Catholicam religionē Aureliæ propugnâsset, crebroque eos malè administratæ iustitiæ accusâsset, adeò, vt eo nomine delirus, imperitus & seditiosus quoquè habitus fuerit. Ità enim solent isti euangelici homines infamare eos, quos cupiunt extinctos. Et tamen, vt scribunt graues viri, si in illo Galliæ Christianissimo regno, immò etiàm apud alias nationes, pauci quidam nouandarum rerum cupidi, à locorum præsidibus initiò mox oppressi fuissent, & ex iuris præscripto in eos esset animaduersum, non tot millia posteà perijssent. Habet enim hoc hæresis omnis & falsa doctrina innatum sibi, vt nisi in ipsis suis initijs radicitùs extirpetur, paulatim crescat in immensum, & longè lateque omnia horrendum in modum depascat & depopuletur. Vidimus proh dolor eius rei in diebus nostris exempla

multa

multa nimis, quæ abundè, quod dicimus, testari queant, etiamsi vetera nulla suppeterent. Sed ad rem. Cùm sic, vt diximus, venerandum hunc parochum Caluiniani captum tenerent, haud secùs eum tractabant, atquè olim Christum satellites Herodis, illudentes & mendacijs studio effictis virum bonũ onerantes, inter alia hoc etiàm illi affingentes, quòd voluërit regem Christianissimum prodere: tum etiàm quòd adulterinos nummos cudisset. Hoc illis bonis viris sic visum tum fuit illi pio sacerdoti imponere, quòd ipsi essent id temporis occupatissimi multifarijs cudendis numismatis ex illa præclara immanium sacrilegiorum præda. Ad extremum liberam se illi abscedendi potestatem facturos dictitabant, si abiurata religione Catholica, ipsorum teterrimis paradoxis assentiret. Atque eius gratia crebrò ad illum mittebant suos ministros, qui cum illo disputarent, & eum euerterent. Sed ille vir pius, in Christo benè firmatus, quo plùs ab istis molestiæ pertulit, eo factus est robustior, & in recta fide constantior. Tandèm multò etiàm acriùs eum infestare cœperunt, vt à fide deficeret: cumque interrogatus ab illis, vellétne ab animi sui proposito discedere, prorsùs pernegaret, optatiusque sibi esse diceret vitam perdere, quàm vel suos parochianos deserere, vel tam nefarium illis de se exemplũ præbere, suspendio eum adiudicârunt. Itaque ad illud supplicium proficiscens, inter eũdum loquebatur de Christi passione, orabat pro ouiculis suis & pro vrbe illa. Cùm verò iam scalam ascẽdisset, multas fecit optimas adhortationes ad dominos, ad illorum ministros seu concionatores, & ad populum, ostenditque illis ipsorum aduersùm Deum, religionem & regem Christianissimum pessimi exempli rebellionem, simul Deum laudans pro hac ipsi collata gratia, quòd posset pro fide occumbere, populumq; admonens nè cuiusquam periculi causa ab auita religione se abduci paterentur. Hac verò eius dicendi libertate & constantia excanduerunt tum domini quidam, tum concionatores Caluiniani: porrò è plebe plerique ingemiscentes lachrymabantur, quòd ille tam affecta ætate senex, ea animi fortitudine mortem exciperet religionis ergô. Vt autem Caluiniani suæ causæ patrocinarentur, rursùs per concionatorem quendam eum compellârunt, si quidem à sua religione discedere vellet, licere ipsi incolumem abire. Verùm illo talia impiorum hominũ promissa fortitèr con-

Nota figmenta Hereticorum.

Adiudicatur suspendio.

temnente, ab illis peremptus est.

Postquàm autem intra Aureliam nihil reliqui sibi fecerant Caluinistæ, in quod suam tyrannidem exercerent, pręter ciues Catholicos, quibus non parùm infesti fuêre, magno numero ꝓfecti sunt in pagos, vbì suo more templa egregiè expilârũt. Quòd si in illorum manus incidisset sacerdos aliquis, illum ad equos suos alligatum cogebant post ipsos aliquandiù cursitare: ea voluptate exatiati, vel oculos ei eruērunt, vel nares & aures, interdùm etiàm virilia præciderunt, ac postremò ad arbores alligatum bombardarum globulis confecerunt. Quorundam secârũt capita, alijs è facie cutem detraxerunt, & primores digitos amputârunt. Quibusdã in locis fœdissima edidêre latrocinia & cædes omnis generis hominum, ne ipsis quidem paruulis parcẽtes. In pago quodam haud ità procùl ab Aurelia plùs minùs 25. homines compræhenderũt, in quibus erant aliquot pusiones. Sperabant ij pueri se horũ cruentas manus, conscensa ædis sacræ turri, posse euadere. Verùm in ipsam turrem ab illis coniecto igni, duo paruuli è fenestra suî seruandi causa exilierunt, quos nefarij homines excipientes, rursùs in ignem deportârunt, & miserandum in modum concremârunt.

Immanis barbaries in Clerũ.

Quodam in templo alio cùm nulla clinodia repperissent, statuam Ludouici xj. Gallorum regis, brachijs & cruribus amputatis, fœdissimè truncârunt, mox etiàm præfecto capite abiecerunt. Pòst effracto eius mausoleo, cadauer ad cineres vsque combusserunt. Putantur in illo rege ea causa tantam exercuisse immanitatem, quòd ille hæreticos solitus fuerit seueritèr castigare. Eadem barbarie vsi sunt in sacello Longauillano, vbì conditi erant magnates plerique omnes è regio stemmate oriundi: quorum corpora conuulserunt, & membra cæsa canibus proiecerunt. Porrò verò cùm non inuenissent optatam prædam, neque etiàm Canonicos, qui eis illam indicarent, palàm proclamari iusserunt, vt intra triduũ Aureliæ comparerent, responsuri ad ea quę ipsis essent proponenda: quod si non facerent, vbicunquè posteà reperirentur, laqueo se scirent enecandos. Et eò sanè rem tandèm perduxerunt, vt in ipsorum manus thesauri peruenerint, quibus suo more vsi sunt. Posteà ad Nauarræ reginam profecti, ea inspectante id genus alia Euangelica facinora designârunt, proiectis & exustis cadaueribus parẽtum & cognatorum regis Nauarræ.

Facinus sacrilegũ in Ludouicũ regem.

ræ. Quodam in loco destruxerunt sepulcrum cuiusdam ducis Iohannis, qui sanctus habetur, itemque omnium successorum eius, quorum omnia corpora in cineres redegerunt.

Theodorus Beza concionator & dux istorum, non exigua è tot sacrilegijs conflata pecunia, consultius sibi fore putauit, si ab Aurelia discederet, procùl à periculo absfuturus. Metuebat enim sibi à Rege, qui magno conscripto exercitu hæreticis imminebat. Persuasit autem bellissimus Beza suis hominibus se iturum in Germaniam, & indè copias auxiliares adducturum. Intereà bìs térve quadam in regione Galliæ concionatus, cùm se ab eius incolis cerneret negligi, duros & ceruicosos eos vocauit: vt verò ab eis præclarè & inprimìs Euangelicè se vlcisceretur, omnes illorum parochos & sacerdotes iussit trucidari, cùm iam anteà sæpè eos numerata pecunia se redimere compulisset. *Beza vult ire in Germaniam.* *Crudelitas Bezæ.*

Inter alias ab ipsis occupatas vrbes, etiàm Turones obtinuerunt: qua in ciuitate è tribus templis ingentem auri & argenti vim rapuerunt, præter gemmas: fuit id damnum propè irreparabile. Aliud quoddam oppidum præcipuo quodam festo die cùm ingressi essent, sub finem sacrificij cùm Agnus Dei caneretur, in ecclesiam armati irruerunt, contentisq; vocibus clamârunt, Apagite perfidi sacerdotes, priùs quàm frustatìm concidamini. Ex præcipuis quidam dictitabant: Eià nos hìc iam sacrificemus, nam isti posthàc suas hìc Missas non facient. Profugiebant tum vt poterant Canonici, haud immeritò animis consternati, sed ab illis sicarijs capiebantur, & ad suas ædes raptabantur, daturi quicquid haberent. Interìm his minis illorum circunsonabant aures, quòd eorum sanguinē canibus hauriendum præbituri essent. Erat in ijs Canonicus paulò commotior, qui istos prædones ad eius ædes adducentem iussit abscedere, quòd regis iniussu nihil haberet in ipsius domo negocij. At ille nolens cedere, & impressionem faciens in ædes, ab illo Canonico gladium corripiente & eius caput secante peremptus est. Eo viso, alij facto impetu eum vinctum tradiderunt præsidi, qui eum laqueo adiudicauit præter ius fasque. *Turonum direptio.*

Est verò & aliud quiddam ab eis designatum planè tragicum, & omnem vincens modum immanissimę crudelitatis. Grandæuus monachus ab eis interceptus est. Huic primò virilia amputârūt, mox ea cocta illū edere *Flagitiosissimum hæreticos*

 com-

rum faci-nus. compulerunt. Indè verò mirificè eum excruciârunt, & adhuc spiranti ventriculum seu stomachum è corpore euulserunt, perscrutaturi homines mortalium omnium perditissimi, vbinàm illud edulium hæreret. Quid hac fœdissima barbarie vel ab ipsis feris belluis, vel immanissimis Scytharum populis possit attentari flagitiosius, & ab omni humanitate remotius? Hæc nimirùm disciplina hauritur è scholis quinti Euangelij, cuius author Luterus, insignis verò præter alios promotor Caluinus fuit.

Hæretici mirè sæuiunt in Nortmãnia. Rothomagi & per totam Nortmanniam templa inflammârunt, exustis vnà rebus sacris: qua in re eam illi adhibuêre obstinati animi peruicaciã, vt ipsos cineres, ex his incendijs remanentes, non modò vendere noluērint, sed etiàm penitùs dissipârint & aboleuerint.

Item in Aquitania. In Aquitania crudelissimè grassaturi erant, nî maturè conatibus illorum esset itum obuiàm. Nam quodam loco Catholicos viuos in puteos demerserũt, paruulos medios dissecârunt, sacerdotum ventres sciderunt, & intestina lignis quibusdam glomeratìm illigata extraxerunt.

Inter omnia verò summę impietatis facinora id vel maximè deplorandum videtur, quòd sacrosanctam Eucharistiam indignissimè tractârunt, pedibus eam conculcantes, canibus proijcientes, ignibus concremantes, & sclopettorum globulis traijcientes. Quid hęc autem portendât, quâve tandèm ratione præpotens Deus has suas iniurias, quas non ibì tantùm, sed alijs etiàm Europæ locis perpessus est, vlturus sit, ipse nouit: quem vtinàm maturè agenda modis omnibus pœnitẽtia ità nobis reddamus propitium, vt auertatur ab ira furoris sui. Insani mortales non pensant illos æternos gehennæ ignes, quibus in omnem æternitatem pro tantis sceleribus atrocissimè cruciabuntur: vt interim sileamus præsentis vitæ vltiones acerbissimas.

Itidèm Pictauij. Pictauij quoquè suæ atrocitatis exempla insignia isti perditi & miseri ediderunt. Grassatum est illic quoquè ab istis horrendũ in modum in templa & ædes Canonicorum. Asseruabantur ibì ossa Hilarij sanctissimi Pontificis, quem D. Hieronymus non immeritò vocat tubam Latini sermonis contra Arrianos, atque etiàm Radegundis reginæ Franciæ, cuius fuit eximia in Deum pietas & vita sanctissima: aliorum quoquè sanctorum. Hæc ossa & sacratas reliquias illi impuri nebu-

nebulones proiecerunt, & more suo combusserunt, vnà quoquè bibliothecas inflammantes. Nolunt enim extare patrum monumenta, quibus eorum possint impia commenta facilè confutari. Lugduni quoquè præter alia facinora euangelica, illius antiquissimi & sanctissimi martyris Irenæi ossa concremàrunt, & in templa mirum in modum sæuièrunt, nè haberent Catholici vbì sacrificarent. Apud Turones illius itidèm incomparabilis sanctitatis Episcopi Martini sacras reliquias in ignem proiecerunt, & cineres in aërem dispersèrunt. Huiusmodi, inquam, disciplina proficiscitur ex Caluini & Bezæ schola, & tam præclara facinora edere docet nouum euangelium. Et nondùm volunt intelligere miseri mortales, quos duces præceptoresque sequantur? Si Turcæ & Tartari hæc fecissent, omnem impietatis & crudelitatis modum excessisse dicerentur: Iam verò ab illis hæc perpetrata sunt, qui se euangelicos iactitant, cùm sint quibusuis Turcis & Tartaris longè immaniores. Aberat aliquandiù à Galliæ regno illustrissimus ille princeps Franciscus Guisius, sed hæreticorum grassantibus tumultibus, à matre Regina & regis Senatu in regnum è Lotharingia reuocatus est, qui sanè & Christianissimo regi, & illi amplissimo regno fidissimam nauauit operam. Conscripsit enim exercitũ iussu regis, & iam multi erant cum rege, ità vt diuersi exercitus ad diuersas ab hæreticis occupatas vrbes mitterentur; at tamen quòd tardiùs illæ copiæ conuenirent, non potuit primis hæreticorum conatibus obsisti. Vbì ad Turones ventum est, ea vrbs hæreticis erepta est cum alijs minoribus oppidis ad Ligerim fluuium positis. Ereptum est etiàm Andegauum. Iam enim pleriq; pertæsi erant tam barbaræ immanitatis & sacrilegæ direptionis templorum: ità factum est, vt non minori facilitate ad regis sui obedientiam se reciperent, quàm ab illa dudùm discesserant. In Aquitania multi à regis exercitu cæsi sunt sectarij, duce quodam insigni, qui aliquotiès felicitèr cum illis congressus, non paruã stragem edidit. Intra Tholosam aliquot continuis diebus certamen acre erat Catholicis cum Caluinianis: sed hoc ipso duce opportunè superueniente, Caluiniani fusi fugatique sunt. Indè verò ad obsidionem montis Albani, vrbis munitissimæ, in quam magnæ hæreticorum copiæ sese abdiderant, profectus est. Longum esset singula persequi, neque id in præsens commodè possem,

Irenæi ossa cremãtur.

Item S. Martini.

Eripiuntur vrbes hæreticis.

quòd necdùm certam omninò rerum omnium eo tempore in Gallijs gestarum notitiam contraxerim. Pictauium quidem venit Marescallus S. Andreæ, qui in 4. Marescallis facilè primus est. In eius exercitu erant ad decem hominum millia, aut circitèr. Venit ante vrbem 8. Calend. Augusti. Exhibuit illis, qui erant intùs, regis literas, vt se dederent, nihil neque in rebus aut corporibus, neque in religione sua passuri detrimenti, modò agnoscerent Regem suum. Hoc quidem sic illis crebrò propositum est, sed nihil effectum, illis respondentibus se agnoscere suum regem, & illi parère se velle: sed illum non habere quicquam in mandatis à rege contra ipsos. Literas etsi ostentaret, tamen eas non esse regis: & si maximè essent, regem esse puerum, ignorare quid fieret, impelli illum transuersum à duce Guisio. Hanc cantionem plerique omnes Caluinistæ cantillabant in Gallijs, cùm ad Regis obedientiam reuocarentur. Intereà extra vrbem cum exercitu manente Marescallo, leuibus vtrinquè prælijs subindè certatum est, donèc à Turonibus aducta sunt tormenta. Tum verò ipsis Augusti Calendis vrbs tormentorum ictibus validè quassata, & eodem die proditione capta & direpta est. Cæsi sunt initiò non pauci hæretici, sed maxima pars & quidem seditionis capita, in pedes se coniecerunt. Tandèm tota vis belli ad Aureliam obsidendam conuersa est. Accidit autem, vt Caluiniani illi cum Catholicis confligerent accerrimè: & quidem Caluinistæ primùm aliquandiù rem prosperè gerunt, cæso summo Franciæ Marescallo S. Andreæ, quem infensissimè oderant, capto etiàm ipso Conestabile, & multis primæ nobilitatis viris. At vbì Guisius cum extremo agmine superuenit, victoria ex eorum manibus extorquetur, & ipse Condæus Caluinianorũ caput capitur, & totus peditatus ad internecionẽ deletur. Ferũtur ex Cõdæi partibus cecidisse eo prælio ad sexdecim millia. Ex regijs quoq; permulti ceciderunt, & in ijs nobiles & egregij duces. Cõdęus in custodiã ducitur, & qui ab eius grege capti erãt ex regijs, Aureliã abducuntur. Ammiralius secundus à Condæo, ab hac pugna redit Aureliam, vrbemq; mirificè communit. At Guisius ad obsidendam vrbem cum omni exercitu reuertitur.

Pictauiũ recipitur.

Prælium funestum.

Abdysu Patriarcha Assy

Hoc ferè tempore Abdysu Assyriorum Orientalium Patriarcha, venit Romam longissimo itinere, vt Pontificem inuiseret, atque ab eo confirmaretur: ad cuius

cuius etiàm genua prouolutus, obedientiam promiſit: *rius venit*
iurauit etiàm ſe Conciliorum Oecumenicorum & ſpe- *Romam.*
ciatìm Tridentini ſtatuta atque decreta omnia ſuſce-
pturum,ſeruaturum,& ſuos omnes docturum. Habet
autem multos ſub ſe Epiſcopos, & ingenuè faſſus eſt,
ſe de Synodi Tridentinæ legitima congregatione ni-
hil ambigere. Ipſe quoquè ad Synodum illam acceſ-
ſiſſet, niſi eum neceſſaria negocia in patriam reuocâſ-
ſent. Et quia in itinere à Turcis ſpoliatus erat, Pontifex
eum eiusque presbyteros & diaconum, veſtimentis &
rebus omnibus ad eius ſacerdotium pertinentibus, &
viatico donauit. Fidem ſuam in Concilio Tridentino *Profeſſio*
die 7. Septembris anno 1562. hunc in modum abſens *fidei pa-*
profeſſus eſt: Confeſſus ſum puro corde & fide non fi- *triarchæ*
cta coram Reuerendiſſimis & illuſtriſſimis D. Michaë- *Abdyſu.*
le tituli S. Sabinæ Alexandrino, & M. Antonio tituli S.
Marcelli Amulio, S. R. E. presbyteris Cardinalibus, in
hanc formam: Ego Abdyſu filius Ioannis de domo
Martia, ex ciuitate Geziræ in Tigri flumine, olìm mo-
nachus S. Antonij monaſterij ſanctorum Rochæ & Io-
hannis fratrum, electus Primâs ſiue Patriarcha ciuita-
tis Muzal in Aſſyria Orientali: Iuro quòd ità corde
credo & ore confiteor Sanctæ Romanæ Eccleſiæ fi-
dem, approbatis omnibus & ſingulis illis, quæ ipſa ap-
probat: & damnatis ſimilitèr omnibus, quæ ipſa da-
mnat: Amplector & perpetuò me amplexurum & re-
tenturum eſſe profiteor & promitto, & omnes fra-
tres meos Metropolitas ſiue Epiſcopos ac diœceſa-
nos, quouis modo meæ iuriſdictioni ſubiectos ità
credendum & tenendum eſſe docebo, & modis omni-
bus quibus potero, perſuadere conabor. Ità me De-
us adiuuet, & hæc ſancta Dei Euangelia. In quorum
omnium fidem, hanc meam fidei profeſſionem & atte-
ſtationem manu mea ſcripſi &c. Romæ die 7. Martij,
Anno 1562.

Cùm vrbe excederet, rediturus ad ſuos, petijt ſtu-
dioſiſſimè, vt Tridentini concilij Canones & decreta
ad ipſum perferri curarentur: ſe enim omnia ſerua- *Apud Aſ-*
turum. De ſacris literis ſæpè interrogatus, grauitèr *ſyrios quæ*
& copioſè reſpondit. Nominabat etiàm & ſe habere *ſcripta*
dixit libros omnes veteris & noui Teſtamenti, etiàm *diuina &*
quos Hebræi & hæretici ex Canone reijciunt. An- *Patrum*
tiquos doctores Græcos & Latinos, eoſdem ferè qui- *habean-*
bus nos vtimur, Chaldaicè, Syriacè aut Arabicè verſos *tur.*

dili-

Sacramenta. diligentèr se legisse nonnullos etiàm, quorum nomina nobis sunt incognita. Sacramentis vti se ac populos illos iisdem ferè quibus nos: Confessione auriculari, precatione pro salute mortuorum, Canone iisdem ferè verbis in celebranda Missa, consecratione prorsùs eadem. Imagines diuorum pijs precibus venerari. Fidem ab Apostolis Thoma & Thaddæo, eorumque discipulo Marco olìm accepisse, hodieque retinere ea loca, vbì ipse degeret. Ità Ecclesiæ dignitas & salutaris doctrina per 1500. annos in tam longinquis gentibus inter tot perpetuas infidelium vexationes, eadem in hunc vsque diem permanet, quam apud nos Euangelici præcones oppugnant & lacerant.

Cōfeßio. Canon Mißæ.

Maximilianus fit Romanorum rex. Anni huius mense Nouembri Francofurti in Romanorum regem communibus omnium Electorum Principum suffragijs eligitur Maximilianus Boëmiæ rex, Cæsaris Ferdinandi filius, multis egregijs corporis ac animi dotibus insignis, de quo omnes boni sibi pollicentur, eum in seruanda ac tuenda Catholica religione, patrui Caroli V. & parentis Ferdinandi sanctissimorum & pientissimorum Cæsarum constantiam & integritatē præstiturū, sicut etiàm iam non semèl præclarè prȩstitit. Temporis angustia non patitur rem totā accuratiùs & prolixiùs commemorare, & quæ illic gesta sint, omnia ordinè describere. Turcici Imperatoris Legatus venit Francofurtum, præter literas ad Cæsarem Ferdinandum datas à Turca Solimanno, etiàm equum gradarium & quatuor Camelos munera Solimanni offerens. Ait etiàm Solimannum misisse Cæsari dono captiuos Christianos, quos nullo nec precio, nec muneribus, nec intercessione principum quorumcunque redimi passus esset: petere autem, vt & ipse Cȩsar captiuos Turcas dimittat.

Legatus Turcæ cū muneribus.

Cōuentus Luneburgensis. Mense Maio Luneburgi Conuentus fuit Principum & Ordinum Imperij, Circuli, vt vocant, inferioris Saxoniæ, in quo præcipuè actum est de Bremensibus Caluinizantibus, & decretum factum de Sacramentarijs. Iam enim metus erat, nè sensìm Caluinus etiàm in Saxonia nidificaret, & Luterani precones cogerentur solum vertere. Tilmannus Heshusius scribit piam defensionem præsentiæ corporis Christi contra Caluini, Boquini, Bezæ & Clebitij cauillos & calumnias. In diuersum scribit Thomas Erastus Medicus, abutēs Christi, Pauli & Patrum testimonijs. Porrò Bullingerus egre-

egregiè ſe tuetur contra Brentium. Triſtiſſimum fuit, quòd Illyricus, Viandus & Matthæus Iudex ſcriberent ſe à Saxoniæ Principibus è Schola Ienenſi dimiſſos eo quoquè nomine, quòd Sacramentarijs ſe oppoſue- rint. Et quidem, niſi fallor, hodieque miſerè exulat Illyricus inſignis Luteranus. Deniquè Brentius de vera præſentia corporis & ſanguinis Chriſti in Cœna, librum edit contra Martyrem & Bullingerum. Hoc ſcriptum dū ille Martyr impugnare ſtatuit, magno Brentij commodo exhalat ſpiritum Nouembris die 12. Pro talibus non eſt orandum, quia immunes ſunt à Purgatorio.

Calamitas Illyrici & ſociorum.

ANNO 1563. Bullingerus Brentio reſpondet. Ità eſt inter Luteranos & Zuinglianos rixa implacabilis, cùm vtrinquè puram doctrinam iactitent. Mirum eſt, Principes & reliquos magiſtratus non aduertere iſtorum dogmatiſtarum vanitatem, & quanto cum periculo coniunctum ſit, talibus fidem commodare. Quidam Zuinglianus veretur, nè hæc euangelicorum controuerſia tandèm funeſtum & lamentabilem exitum habeat. Et quid mirum, ſi funeſtum habeat exitum quintum iſthuc Euangelion, cùm non ferè niſi turbulentum & ſeditioſum habeat initium, vbicunquè recipitur? Valdè offenduntur iſti puri Euangelici impura vita quorundam in Clero Catholico, & eam vehementèr traducunt apud indoctum vulgus: ſed ſunt ex noſtris, qui quandoquè in Tabulas quaſdam viſitatorias iſtorum Euangelicorum Viſitatorum inciderint, in ijsq; plura & deteriora à coniugatis concionatoribus adulteria perpetrata legerint, quàm poſſint apud Catholicos in tam auguſto orbe ſcortationes reperiri. Quidam Luteranicus ſacerdos mirabili fraude adeptus parochiam quandam, vxorem duxit. Ea cùm nouello marito iam minùs arrideret, toxico ab illo perimitur, vt nouis nuptijs via ſterneretur. Interrogatus cur tantum admiſiſſet facinus, reſpondit coniugium in Luteranis ſacerdotibus non reſtinguere vagas libidines. Innumeris id poſſet exemplis doceri, vt maximè quoquè repræhendendi videantur, qui hodiè Catholicis volunt permitti coniugia ſacerdotibus, contra omnia omnium ſeculorum & ætatum exempla. Non frenatur libido libidini indulgendo, ſed gnauitèr potiùs reluctando, & pijs ſtudijs perpetìm vacando.

Adulteria Euangelicorū concionatorum.

Menſe

Dæmoniaca puella non potest liberari ab euangelicis.

Mense Martio anni huius in suburbio Augustæ Vindelicorum apud S. Georgium, textor quidam filiam habuit annorum viginti, à malo dæmone obsessam & dirissimè vexatam, adeò vt parentes eius tantam calamitatem cernere ampliùs non sustinentes, Augustanæ Confessionis Luteranos concionatores eiusdem vrbis (erant enim ipsi quoquè Luterani) consilij & opis petendæ causa adierint. Et venerunt quidem nonnulli ex illis Euangelicis præconibus ad puellam dæmoniacam, arbitrati se virtute & efficacia Luterici euangelij satanam illum expulsuros: sed satanas satanam non eijcit. Conati tamen sunt aliquid facere, sed securus eos contempsit teter spiritus, quippe qui Luteri carnale euangelium floccipendat. Ne tamen nihil fecisse putarentur, iusserunt parentes diligentem habere puellæ curam: posse enim Deum facilè rursùs liberare puellam, si eius permissu id illi acciderit. Porrò virgo quædam, Matthiæ iurati eius vrbis quondàm chirurgi filia, Anna nomine, cum famula Magdalena ex pia quadam Christianæ charitatis commiseratione ad eandem puellam inuisendi gratia in hypocaustum venit, perspectaque eius miseria, cùm existimaret non posse eam vel vnum superuiuere diem, ægrè tandem parentes puellæ permouere potuit, vt accersitum mitterent D. Simonem sacræ Theologiæ doctorem, & apud D. Mauritium Augustæ catholicum ecclesiasten. Rogatus ille, vt laboranti puellæ & summis angoribus comprehensæ suam præsentiam non negaret, ad iter se accinxit: cumque haud ità procùl ab ædibus dæmoniacæ abesset, illa miserandum in modum clamitare, minitari sui præfocationem, nì dimittatur, simul etiàm magno impetu velut è lecto se præcipitare velle. Sciscitante verò Anna, quam diximus, ecquid sibi vellet, dicit potum ipsam petere.

Vis aquæ sacratæ.

Tum illa in poculo obtulit illi aquam lustralem siue benedictam: qua hausta, mox cœpit miserabilitèr sese agitare, & sursùm deorsùm mouere, adeò vt caput inter pedes adigeretur. Quo viso, ij qui circunstabant, cernere & re ipsa comperire se dicebant vim quandam sacratæ illi aquæ inesse. Nulla enim deincèps requie potita est puella, tantamque vim patiebatur ab illo immundo dæmone, qui aquam illam ferre non potuit, vt vnus è viris quatuor, qui eam seruabant, testatus sit se ne vnam quidem noctem apud illam porrò excubare

bare velle, etiamsi vrbem Augustam lucraturum se sciret ea opera, nisi parentes illi actutùm remedium adferri curarent. Adeò nanque tetrum ex ore suo exhalâsse fœtorem, vt omnes sibi pereundum existimârint.

Cùm sic illa igitur magis magisque exagitata sæuiret & tumultuaretur, memoratus D. Simon Theologus ad limen domûs, vbi ea iacebat, accessit. Tùm verò illa barbaricum in morem immanitèr vociferari, furere, bacchari, Theologo atrocitèr maledicere. Missum me facito, inquit, sacrifice, probè equidem te sentio, præfocare me vis, furcifer, scelus, nequam perditissime. Ijs auditis, Theologus dixit patri puellæ, vt eam liberam ire finerent. Sed cùm immodicè sæuiret ac ferociret, clamaretque se anima & corpore cessisse in ius & dominium mali dæmonis, idem Theologus petijt, vt pedibus eius vincula inijcerentur. Itaque ipsus eius parens mantili eius colligauit pedes, percontans interim ex Theologo, velletne eam duritèr ligari. Cui ille, Minimè, inquit, siquidem frustrà à te vincietur, nisi Deus eam vinctam tenuerit. Tum illa misera horrendum in modum ad tabulatum vsque sese efferatè intendens, constrictosque pedes supra caput adducens, se expoliauit, tantamque vim præ se tulit, vt quatuor illi viri, de quibus antè diximus, alios duos sibi adiungere cogerentur, quòd non possent soli eam tenere. Qui simul omnes clamabant, IESVS, IESVS: malus dæmon eam absportat. Postquàm verò Theologus sæpè dictus Dei cœpit implorare opem, teter spiritus ad quartam ferè horæ partem continentèr in puella mirè furere & maledicere, tum quoquè crassa admodùm viri voce multa & sciscitari & respondere disertis verbis non cessauit. Initiò his vsus vocibus est: Ha, ha, he, equidem sacrifice non migro ex hoc domicilio. Simulatquè verò à Theologo dictum est, Præcipio tibi &c. aliquantò pòst respondit: Compellórne igitur hinc ingredi? Ait Theologus: In nomine Iesu regis gloriæ præcipio tibi. Tum aliqua interiecta mora, multa nequam spiritus lugubri voce locutus est, & modò superiùs, modò inferiùs emigrare voluit, donèc tãdèm permissum est illi per fenestram abscedere. Anteà verò quàm id fieret, puella in grabato se pronam inuertit, ducensq; rhonchos cœpit tumultuari & ferocire, tanquam

vomi-

Lingua atra & immanis. vomitura: atque interim ex eius ore prælonga, immanis, atra lingua longissimè protensa est, osque carbonum instàr nigrefactum est, & collum in capitis amplitudinem intumuit, idque sic aliquandiù perdurauit. *Liberatur dæmoniaca.* Deindè sursùm mox erectis luminibus, complosisque manibus, Deo laudes gratesque agens, ità ait: Iam nūc ego agnosco & video Deum meum. Multas quoquè Theologo gratias egit: à quo creberrimè interrogata, num se sentiret liberatam, semper illi respondit, Liberata sum, Deo gratia. sed video quendam rubicundo capite, tetro vultu, protensa lingua, mihi perpetim innuentem, vt ad ipsum veniam. Itaque docuit eã Theologus, vt ter sibi imprimens crucis signum, diceret, Iesus Nazarenus rex Iudæorum. Cui illa morem gerens, rursùs ab illo interrogata, respondit: Quotiès crucem *Nota vim Crucis.* exprimo, dæmon euanescit, sed mox reuertitur. Deindè in multis Theologus eam piè & Catholicè instituit, vtque abrenunciaret satanæ, & totam se Deo ac Domino suo addiceret: quæ omnia illa se facturam bona fide recepit, & sacrosanctam Eucharistiam accipiens, paulatim integræ sanitati restituta est. Hanc historiam quisquis syncero perlegit animo, facilè videt, apud sectarios nullam esse dæmonum expellendorum potestatem, eamque apud Catholicos in hunc vsque diem permanere. Nec erit quisquam tam impudens, qui rei huius veritatem negare ausus sit, cùm graues viri eam apud Augustanos compertissimam esse testentur.

Hoc anno cùm princeps Guisius fortissimè Aureliam obsideret regis Galliarum nomine, & quodam die ad vesperum nauigio Ligerim traijceret, domum *Princeps Guisius à sicario perimitur* iturus, in ipso itinere à quodam sceleratissimo proditore, quem hostes prece & precio ad tantum facinus impulerant, tribus sclopetti globulis in humero dextro lœtalitèr vulneratur, nec multis pòst diebus superuixit, magno quidem Caluinianorũ Aurelianēsium commodo, qui propediem in eius manus venturi putabantur, si paululùm ei diuturnior contigisset vita. Eius obitus regno Franciæ longè infaustissimus fuit. Ante mortem aliquot diebus superuiuens, omnes suos grauissima oratione admodùm piè & religiosè instituit, & tandèm Catholicæ religionis ergô tam proditoriè occisus, Christo spiritum reddidit. Eo mortuo, Condæus liberatur è custodia, nec diù pòst Lugdunenses ha- *Religio*

ctenùs

ctenùs refractarij, regi se dedunt, & Catholica apud illos religio restituitur. Porrò rex necessitate adactus, cum Caluinianis pacem fecit. *Lugduni restituitur.*

Mense Decembri finis optatus impositus est Synodo Tridentinæ, in qua multa sanctissimè & saluberrimè decreta sunt: sed Euangelici dogmatistæ in suis fæcibus hærent, perguntque suos & tueri & propagare errores. Fuerunt in ea Synodo multi Cardinales, Archiepiscopi, Episcopi, & viri complures longè doctissimi. Multos in eam Synodum sumptus fecit Romanus Pontifex Pius IIII. Itemque Ferdinandus Imperator religiosissimus.

Hoc anno Presburgi in Hungariæ regem cum multa celebritate & solitis cæremonijs coronatus est Maximilianus, Romanorum & Boëmiæ rex prudentissimus. *Maximilianus coronatur Hũgariæ rex.*

ANNO 1564. Rex Daniæ & Lubecenses bellum, quod superiori anno in regem Suediæ susceperant, continuant maximis impendijs, multis vtrinquè & datis & acceptis incommodis,

Hoc anno, 5. die Martij, Ingolstadij obijt vir doctissimus Fridericus Staphylus, ætatis suæ anno 51. Hic annis decem vixerat Vuittenbergæ familiariter cum Lutero & Melanchthone, sed tandèm magna Dei benignitate conuersus ad Catholicam fidem, hæreticorum fraudes & mendacia atq; fœdissimas antilogias ità cœpit proferre in publicum, vt omnium illorum in se plùs quàm Vatinianũ concitârit odiũ. Fuit is vir Græcè Latineq; doctissimus, & hæreticorũ mysteria nouit ad vnguẽ, quæ paulatìm statuerat ad omnium notitiam perferre, nisi eũ mors impediuisset. Anno 1558. Coloniæ typis excusa est theologiæ Luteranæ trimembris Epitome, ipso Staphylo authore. Is libellus mirabilitèr offendit hæreticos omnes, & cũm nõ essent inter se concordes, hoc tanto oblato aduersario ad syncretismũ constituendũ se mutuò hortati sunt, quò cõmunibus armis Staphylum oppugnarent: quod & factum est. Sed ille acritèr eis respondit, adeò vt posteà quidam Luteranus eũ magnum diabolũ vocârit, quandoquidem infestissimis eos, & propè ipsorum telis & armis oppugnabat, luculentèr eorum ostendens fœdissimas antilogias, & mutuas dissensiones, idq; ex ꝓprijs illorum scriptis. Erat inter alios eius hostes quidam *Fridericus Staphylus prodit fraudes hæreticorum.*

Impudētia Smidelini dam Goppingensis præco, Iacobus Smidelinus. Is incredibili stultitia & impudentia ausus est asserere, nullam inter Euangelicos esse in doctrinæ fundamēto discordiam, cùm tamen non solùm à Staphylo, sed etiàm ab ipsis Luteranis diuersum ostēderetur. Sed quid non audet hæreticorū perfricta frons? Cum hoc Smidelino præcipuum fuit Staphylo certamen, non quòd dignus esset cuius ineptijs & calumnijs responderetur, sed ob hominis contundendam impudentiam, & Catholicam fidem ab illius calumnijs vindicandā. In Apologia sua idem Staphylus de quodam iuuene concionatore Luterano commemorat historiam lectu dignam, quā hoc loco inserere paraphrastiicôs non grauabor, vt nôrit posteritas, quàm monstrosos ediderit dogmatistas ętas nostra. *Exemplū memorabile.* Iuuenis quidam concionator Misnensis (Est aūt Misnia pars Saxoniæ) cùm esset aliquandiù concionatus in Misnia, voluit in Saxoniam proficisci, (ampla est enim Saxonia, & latè patet) idq; spe obtinendi alicuius ministerij Euangelici. Erat autem ipse quidē Adiaphorista, id est, Melanchthonicus: porrò ea Saxoniæ regio, quò se contulit, Illyricanum habuit superintendentem. Quanuis autem Matthias Illyricus discipulus fuerit Melanchthonis, tamen in quibusdam acerrimè dissidet à suo præceptore, sicut & Melāchthon à suo magistro Lutero. Interrogatus igitur hic iuuenis ab Illyricano superintendente, quam religionem profiteretur, respondit, se sentire cum Melāchthone & Georgio Maiore, Ergò, inquit supintendens, māmaluca es tu & apostata hæreticus. Tantum iam intererat inter Luteri & Melanchthonis doctrinā. *Melanchthonicus repellitur ab Illyricanis.* Porrò sciscitanti superintendenti, nū crederet bona opera esse pniciosa saluti, ille quidē respondit, nō se id credere, sed potiùs prodesse ea saluti: mox verò tanq̄ Euangelij hęreticus iussus est ex ea vrbe totaq; regione discedere. Iā enim Melanchthonis discipulus Illyricus, Melāchthonis discipulū ferre nō poterat. Passus igitur miser hìc repulsam, è Saxonia se trāstulit in Prussiā, opulentā & vberem regionem. Ibì tū regnabat Osiandrinū Euangeliū. Petijt verò ab Osiandrino quodā Ecclesiasticū ministerium: sed illo percontāte, nū crederet hominē essentiali Dei iustitia iustū fieri oportere, & nū eos qui diuersum sentiant, nō alio quàm hæreticorū loco haberet, istoq; respōdente alitèr docere Melanchthonem, atq; etiàm Illyricū, nec se ità posse de hominis Iustificatione sentire: ilicò ceu hæreticus

ticus reiectus est, & ex Pruteni principis ditione profligatus. Venit igitur in Poloniã ad Caluinianos, sed cùm nollet eandẽ cũ eis cantilenã canere, nec à Luteri Euangelio deficere ad Zuinglianismũ, ab illis itidẽ haud secùs atq; hæreticus repulsus est. Itaq; exclusus à Caluinistis, ad Picardos se cõtulit, sperãns ab illo hominũ genere se in eorũ sectã & contuberniũ receptum iri. At illi volebant, vt reliquis sectis omnibus abiuratis, vnicam Picardorum doctrinam tanq̃ optimam complecteretur. Quod cùm illi non esset integrum, miser ab illis perindè vt à superioribus compulsus est fugæ se committere. Indè ad Silesianum quendam nobilem venit, à quo interrogatus, ecquidnam de Suencfeldij Euangelio statueret, an crederet externum ministerium esse superuacaneum, internũ verbũ, seu verbi prędicati energiam, esse ipsum Dei filiũ, respondit sibi eã videri antiquã hæresin, quæ ab Illyrico, Philippo, Caluino & alijs multis palàm editis scriptis oppugnata sit. Quod responsum molestè ferens nobilis Suencfeldianus, hominẽ à se repulit: atq; ità rursùs ille in pedes se cõijcere cõpulsus est. Tot igitur locis repulsam passus, ad Anabaptistas in Morauia nõ infrequentes profugit, non tamen apud eos permanendi animo, sed vt eorum mysteria & institutũ exploraret. Verùm ab illis callidè sanè præuentus, fidẽ eis suam exponere iussus est. Quæ cùm illorũ placitis non valdè concordaret, nihil morati, quòd ille longos suos circuitus prætexeret, nõ aliter quàm hæreticũ eum à se eiecerunt. Et tamẽ hę sectę omnes singulatìm sibi vendicant puram Euangelij doctrinã, eamq; cæteris omnibus detrahunt. In tanta aũt doctrinæ varietate fieri quî potest, vt vera sint quæ docentur ab illis? Quid (oro) tandèm facient miseri mortales, qui in hos errorum Labyrinthos præcipitantur, vel potiùs sua leuitatẽ induci se sinũt? Tam diuersis ex orbis nostri angulis clamant certatìm pugnantissimi dogmatistæ, noui Euangelij buccinatores, Eccè hìc est Christus: & tamen simul mentiuntur omnes, cùm non possit esse Christus, nisì in vna sancta Catholica & Apostólica Ecclesia, à qua isti omnes turpitèr defecerunt. Sed vt ad nostrum iuuenem concionatorem redeamus, venit ille tandèm Viennam Austriæ, vbì in Catholicum quendam incidens, suas illi molestissimas peregrinationes & aduersos casus, & in quibus versatus esset hæresibus, enarrauit, simul obnixè orans, vt ad obti-

Item ab Osiandrinis.

A Caluinistis.

A Picardis.

A Suencfeldianis.

Ab Anabaptistis.

ſcripturas reliquiſſent nobis? nónne oportebat ordinem ſequi traditionis, quam tradiderunt ijs, quibus committebant Eccleſias? cui ordinationi aſſentiunt multæ gentes barbarorum, eorum qui in Chriſtū credunt, ſinè charactere vel atramento ſcriptam habentes per ſpiritum in cordibus ſuis ſalutem, & veterem traditionem diligentèr cuſtodiêntes. Hæc Irenæus martyr & Epiſcopus ante mille trecentos & eo ampliùs annos. Vt autem ad Staphylum redeamus, ſcribit ille quodam loco ſe de noſtrorum hæreticorum impoſturis, corruptelis, fraudulentis machinationibus habere ciſtas aliquot libris & epiſtolis plenas, quæ etiàm veniſſent in lucem, niſì mors eum abſtuliſſet. *Nota de Traditione.*

Menſe Iulio ipſis ferijs D. Iacobi Apoſtoli, diem ſuum obijt ſanctiſſimus & omnibus modis Catholicus Princeps Ferdinandus Romanorum Imperator, de cuius integritate, pietate, & in Catholica fide conſtantia multa dici poſſent. Etſi verò turbulentiſſima fuit noſtra ætas, tamen non immeritò gratulari ſibi poteſt de duobus ſanctiſſimis & religioſiſſimis, & Catholicæ religionis obſeruantiſſimis Imperatoribus Carolo V. & Ferdinando eius germano fratre, quorum ad omnem poſteritatem ſacroſancta & celeberrima erit memoria. Inſiſtit eorum veſtigijs Maximilianus 2. Ferdinandi filius, qui hodiè gratulante Eccleſia Dei, Romani Imperij habenas moderatur. *Obitus Ferdinandi Cæſaris.*

Hoc anno Philippus rex Hiſpaniarum Garſiam à Toleto, regiarum triremium & maris ducem ſuum generalem, cum ingenti claſſe miſit ad expugnandam arcem munitiſſimam, *del Peuol di Velez* appellatam, ſub dominio Turcarum ad Africæ oram ſitam, vndè frequentèr impij piratæ in mare Hiſpanicum incurſiones facientes, prædas agebant, quod rex Catholicus minimè ſibi ferendum exiſtimabat. Vbì claſſis vniuerſa, centum videlicet triremium, abſque alijs nauibus, quarum certum non habemus numerum, Malacam vrbem appulit, magnam illic peditum & equitum tormentorūq; bellicorum & commeatûs copiam accepit, atque indè ſoluens vltimo Auguſti menſis die, tranquilliſſimo mari & ſecundo flatu ad arcem memoratam incolumis peruenit, expoſitoque in terram milite, oppugnari cœpta eſt arx ipſa inter abruptiſſimas petras ſita, & mari vndiquè ſepta, difficilimum aditum non ſolùm hominibus, ſed ipſis etiàm ibicibus præbens. Cùm autem *Claßis Philippi regis.*

per singula momenta validis tormentorum ictibus verberaretur, ecce præter omnium expectationem 6. die Septembris Turcæ milites, qui eam custodiebant, intempestæ noctis silentio turpitèr indè aufugiût. Manserunt autem trigintaquinq; Turcæ, quòd fortassis ob natandi imperitiam fugæ se mandare non possent: ijq; viui in Hispanorum potestatem venère. Dici verò non potest, quanto gaudio ea insperata & incruenta victoria omnium animos perfuderit. Fatebatur Dux ipse illustrissimus, & totus exercitus magno clamore testabatur, à Deo exercituum immissum hostibus terrorem, vt ex ea arce turpitèr abscederent, quæ vix multo tempore & multo sanguine potuisset obtineri. Impositum indè est fortissimum illi arci præsidium contra barbarorum incursiones. Cùm autem milites sese ad classem reciperent, Saraceni ingenti numero & magnis clamoribus multoque impetu, vt apud illos moris est, eos aggressi, partim cæsi, partim vsque ad 5 vel 6 millia vulnerati sunt. Erant in hac expeditione aliquot viri doctrina & pietate insignes, qui rogatu illustrissimi Ducis Garsiæ eò se contulerant, vt exercitui, si res posceret, Sacramenta ministrarent. Ijs verò tum Dux ipse generalis, tum multi alij primarij Duces, & alij nobilissimi & illustres viri peccata sua confessi fuère, & sanctissimam Eucharistiam ab ijs accepère. Sic nimirùm promerenda est superni Numinis clementia, cuius ope & auxilio freti Hispani, arcem penè insuperabilem intra paucos dies, nullo suorum fuso sanguine, in Catholici & optimi regis Philippi ditionem redegerunt. Scripta sunt hæc à quodam viro graui & fide digno, qui huic expeditioni præsens interfuit.

Arx Turcica expugnatur

Præsidiũ Hispanicum.

Sinenses multi ad Christum conuertuntur.

Huius anni 1564. mense Septembri literæ venerunt ex Iaponum & Sinarum regionibus, vbi iam sunt aliquot Patres Societatis Iesu, quos vulgò Iesuitas vocãt, quibus significabatur, magnum illorum infideliũ numerum, ad octo millia, in quibus sunt reges & principes, permultique proceres & optimates gentilium, relicto dæmonum cultu, Christi Iesu fidem esse complexum. Accedit hùc miraculum, quod in cuiusdam Sinæ conuersione operatus est Dominus. Est ea Sinarum natio innumerabilis, & auri atque ingeniorum ditissima. Dormiebat ille, & vidit in somnijs tanquàm vnum ex Patribus Societatis Iesu, qui eum vt Christianus fieret hortabatur, comminatus, ni consentiret, incisurum se

forfice,

forfice,quam in manu gestabat, capillos eius capitis: quod est ignominiosum & infame apud eos: & eo renuente, abscidit aliquot. Idipsum vidit per tres continuas noctes, sed in postrema abradebantur ei omnes capilli capitis. Tum ille mox adijt Patres illos Societatis Iesu,& petijt baptizari: qui hominem complexi, docent eumquæ sunt religionis nostræ, ac deindè baptizant. Porrò isthæc visio non dubiam illis spem fecit totius gentis illius ad Christi fidem traducendæ.Benedictus Deus, qui illis longinquissimis & ab orbe nostro remotissimis nationibus,fidei suæ & gratiæ lucem impertit. Sunt enim Sinarum populi ad extremos Orientis fines longissimo à nobis interuallo dissiti.

Colloquium Mulbrunnése.

Mense Aprili anni huius, Mulbrunnæ habitum est aliquammultis diebus Colloquium inter Luteranos & Zuinglianos vel Caluinistas. Interfuêre Colloquio Principes duo,Palatinus Elector, & Dux Vuirtebergicus.Theologi vtriusq; Principis diù multumq; inter se disceptârunt, sed nulla ratione, neutris alteri parti cedere volentibus,vllā concordiam inire & cōciliare potuerunt.Defendebāt Vuirtebergici Theologi, quorum principes facilè erant Brentius & Iacobus Smidelinus, vnà cum pane & vino in cœna Domini(sic enim illi loquuntur)adesse substātialitèr & realitèr corpus & sanguinem Domini, & nedùm à bonis, sed etiàm à malis ore percipi vtrūque: cōtrà Palatini tam corporalē præsentiam,quàm quòd ab impijs sumeretur Eucharistia, pernegârunt.Ibi tum multùm sudatū est à Smidelino, vt persuaderet Christi corpus perindè atq; diuinitatē, non modò in cœna,sed etiàm locis omnibus,id est,vbiquè præsens adesse. Eam stultissimā & hactenùs inauditā opinionē hausisse videtur ex Brētio symmysta vel potiùs præceptore suo. Nā isti homunciones dum suis fidunt ingenijs,ex alijs in alios labuntur errores,quantoq; acriùs in id incūbunt, vt Ecclesiā Catholicam oppugnent,eo deteriùs occæcātur, longiusq; à luce veritatis in inexplicabiliū errorū tenebras recedūt. Nituntur quidē Brētius & Smidelinus docere,Christū corporalitèr in Eucharistia præsentē:sed cū id cōprehēdi nulla ingenij vi possit, sed simplicitèr & incunctātèr credi oporteat,sub panis & vini speciebus reuerà Christi corpus & sanguinē adesse,isti ꝓdigiosum dogma cōfingūt, Christi corpus tā esse vbiq; præsens,q̄ est diuinitas. Sed humanæ cæcitatis figmentum est, non doctrina Chri-

Prodigiosum dogma Brētij &c.

sti, neque Catholicæ Ecclesiæ. Porrò Caluinistæ vel Zuingliani dum nullo pacto suis imbecillis ingeniolis consequi possunt, vt se Christus corporaliter præsentem in Eucharistia exhibere queat, instar Capernaitarum dicunt: Quomodò potest hic carnem suam dare ad manducandum? itaque ad tropos confugiunt, & euidentissima ac luculentissima Christi verba, quibus hoc & ipse instituit, & in Ecclesia conficitur Sacramentum, sæua & impia interpretatione ad figuratam locutionem detorquent. Sed audiunt vtrique, & Luterani & Zuingliani: Nisi credideritis, non intelligetis. Si dicis, Quomodò potest fieri? audis ab Ecclesia, Deus omnipotens id pollicetur & facit, & tu dicis, Quomodò potest fieri? Porrò incredibilem & execrandam habet impudentiam, quòd cùm tam Luterani quàm Zuingliani toto cælo à Catholica veritate aberrent, tamen incunctanter & crebrò asseuerant, ab ipsis stare veteres Patres omnes. Et hoc quidem imperitis, & in Patrum monumentis parùm versatis, perniciosissimè illi persuadent: sed qui vel vtcunque Patrũ scripta nôrunt, illorũ satis mirari non possunt improbitatẽ & impudentiam. Interim Ecclesiã Catholicã vtriq; insimulant idololatriæ, propterea quòd Christum in Eucharistia adoramus: sed absit vt illorum blasphemiæ nos ab hac adoratione absterreant. Immò verò audient, velint nolint, ex Augustino in Psalm. 98. Quia Christus in ipsa carne hic ambulauit, & ipsam carnem nobis manducandam ad salutem dedit: nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adorauerit: inuentum est, quemadmodùm adoretur tale scabellum pedum Domini, & non solùm non peccemus adorando, sed peccemus non adorãdo. Ità Augustinus. Verùm his obiter dictis, ad Colloquium Mulbrunnense redeamus. Longa sanè (vt dixi) disputatione præclari illi Theologi frustrà tempus triuerunt, & non solùm nulla inter eos constituta pax est, sed simultas & odium acrius exarsit. Nam eodem anno Vuirtenbergici de actis eius Colloquij scriptum Germanicè ediderunt, cui Brentij præfixa est Latina epistola, qua inter cætera insignem impudentiam & vanitatem Palatinis Theologis impingit. Contrà verò Palatini non diù pòst grande opus Germanicũ euulgârunt, quo totius Colloquij acta explicatur, & scriptum Vuirtenbergensiũ mendacij crebrò insimulatur, atque prolixè cõfutatur. Certè verum dicit Sapiens: Inter super-

Iohan. 6. *Esa. 7.* *Sectariorum vanitas.* *Eucharistia adoranda.* *Sectarij mutuis se scriptis lacerant.* *Prou. 13.*

perbos sempèr sunt iurgia. Est autē hoc cumprimis admiratione dignum, quòd Smidelinus, qui palàm ausus est scribere, inter Euangelicos præcones nullam esse in doctrina pugnantiam, iam longissima disputatione, in qua solus ipse loco Vuirtenbergensium loquebatur, Brentio se intra silentium tenente, perpetuò cōtra Caluinistas cōtendit, & quàm fœdè in rebus grauissimis inter se diffideant, toti orbi luculentèr ostendit. Sed hanc deplorati hominis vanitatem & versutiam misera plebs non aduertit. Si qui verò aduertunt, & tamen id genus hominibus in religionis rebus, vndè salus sempiterna pendet, fidem adhibent, illis ego nihil sentio esse deploratius atque infelicius. Scilicèt nulla est inter istos præclaros insignium blasphemiarum buccinatores discordia, cùm nullā vnquàm possint conficere concordiam, nec desinant palā editis libris alij alios oppugnare perpetuò. In hoc ipso Colloquio Vuirtebergici Palatinos vocant sectarios, (sic enim Palatini interpretantur) porrò Vuirtebergenses Palatini aiunt noua, falsa & inaudita dogmata proferre. An nō præclarè inter se consentiunt, qui id genus elogijs sese inuicèm ornant? Nō debent iam isti ægrè ferre, si à Catholicis tales appellātur, quales ipsi se inuicèm salutant. Inter colloquendū Boquinus Zuinglianus dicebat, nō de scriptura, sed de eius intelligentia inter ipsos quæri: ibì Smidelinus egregiè prodidit versutiam suam & omnium istorum sectariorum, dicens Boquinum hoc ipso sibi arma eripere, quibus cōmunitèr vtantur contra Papistas. Hoc enim certissimum est, non propterea ad scripturas prouocari ab istis infidis hominibus, quòd scripturæ pro ipsis faciāt, sed quòd facilimè possint scripturas ad sua in speciē adstruenda mendacia detorquere. Itaque si adigas illos ad scripturarum intelligentiam, quæ non ab hæreticis, sed ex perpetuo Catholicæ Ecclesiæ Doctorum consensu petenda est, iam planè iacent omnia hæreticorū commenta. Hoc cùm ipsi non ignorēt, vsqueadeò solas crepant scripturas perperàm intellectas & impiè detortas, vt Patres simul omnes & Concilia omnia prorsùs reijciant, vbicunquè ab illis dissentiunt. Itaq; Luterus ipse quodam loco scribere ausus est, sacra Biblia esse hæreticorum librum. Huc igitur & Luterus & sectarij omnes impudentèr prouocant, hæc sola valere volūt: & tamen res ipsa loquitur, quòd ea alitèr Luterani, alitèr Zuingliani, alitèr alij sectarij interpretantur. Ità cogunt sin-

Smidelini impudentissima vanitas.

Sectarij mutuis se ornant elogijs.

Sectariorum versutia.

guli illam veracissimam sacrorum Bibliorum scripturam suis mendacijs seruire & adstipulari, non absque summa incommutabilis veritatis Dei contumelia & blasphemia.

Fuit hoc apud hæreticos ferè omnes in more positum, vt scripturas suis cõmentis prætexerent, & ità scripturas scripturis oppugnarent. Nec defuerunt, sicut nec hodiè desunt, qui scripturas deprauare & corrumpere non dubitarent. Immò verò etiàm Vuirtebergici Palatinos vocant falsarios, qui corruperint Lucæ Euangelistæ verba: contrà Palatini asserunt, Vuirtebergicos suis somnijs scripturam peruertere.

Præclara encomia sectariorum.

Quis igitur istis fidem commodet, qui tam egregia de se mutuò testimonia dicunt? Addunt, Palatini, Vuirtebergicos de vna eademque re & affirmatiuè & negatiuè solere respondere. Nec hoc mirum: permittit id enim Luteri Euangeliũ, quem hominem etiàm ipsi Palatini Zuingliani in multis sibijpsi contrarium ostendunt, vt meritò pudere debeat, eius commenta tantum habuisse pondus apud plerosque.

Atquì verò è diuerso & Luterus, & Ioachim⁹ Vuestphalus Luteranus, id obijciunt Zuinglianis, quòd inter se pugnent. Nos hæc testimonia aliorum de alijs libentèr amplectimur, & à toto eiusmodi dogmatistarũ grege, toto pectore & animo nos separamus & secedimus. Quod vtinàm etiàm illi facerent, qui ab istis infaustis & nimiùm ab omni vera luce alienis, in fraudem impelli, & ab Ecclesia catholica diuelli se passi sunt. Verùm dabit quandoquè benignus Deus gratiam suam, vt videant homines quod hactenùs magno suo malo videre noluerunt, quàm infidis non Euangelij, sed portentosæ vanitatis buccinatoribus, animas suas crediderint. Ridiculum verò est, quòd quidam ex Zuinglianis obijcit Luteranis, quos nouos vocat suffraganeos, quòd necdùm inter se concordent, quínam sint veri Tomi operum Luteri. Alij enim alijs obijciunt, quòd Luteri scripta deprauârint. Adijçit etiàm, Luteranos voluisse Luterum nouum efficere Papam, vt ipsi eius Cardinales, & temporis successu etiàm successores esse queãt. Dij prohibeant, nè talem Papam & tales Cardinales habeamus, quos nec fratres Euangelici, qui ad se eam dignitatem deriuare mâlint, recipere velint. Quis iam nobis inuideat Papam nostrum Romanum Pontificẽ, eiusque Cardinales, quandò etiàm sectarij suos volunt habere Anti-

Luterani noui suffraganei.

Antipapas & Pseudocardinales? Sed hæc quidē de Colloquio Mulbrunnēsi annotâsse breuitèr satis sit, de quo ingēs scriptum, vt dixi, Palatini, & aliud Vuirtebergici ediderunt, vt totus orbis sciret quàm præclarè inter se consentiant fratres Euangelici, & vel manibus palpare possint qui velint, quàm nihil cum illis commercij habeat spiritus Christi, qui facit vt sit credētium cor vnum & anima vna in Domino. *Acto. 4.*

ANNO 1565. immane facinus perpetratum est Leodij. Abbas quidam Præmonstratensis ordinis famulum habuit, quem certa de causa iussit à se discedere, & alium sibi dominum quærere. Tulit hoc ægrè famulus, & interim hæret ad aliquot dies apud Abbatem, atque, vt priùs, cubicularij fungitur officio. Paucis autem elapsis diebus, Abbate è quodā conuiuio iam serò cubitum abeunte, homo crudelis nihil tale suspicantē fera & plusquàm barbara crudelitate in ipso cubiculo iugulat, multamq́; sceū pecuniā è cubiculo eodē auferens, equum Abbatis sternit & abscedit, cùm priùs nescio quæ mendacia de Abbate ad familiam retulisset. Hoc quidem teterrimum exemplum admonere mortales omnes meritò & potest & debet, vtì sic vitam instituant suam, nè imparati hinc exeant. Nam propter eiusmodi dubios vitæ casus & mille pericula, inter quæ quotidiè versamur, Christus Dominus in Euāgelio crebrò nos admonet vt vigilemus. Horrēdum sanè fuit ità subitò ac improuisè necari, idque à famulo, cui iamdiù non dubitâsset Abbas vitam suam committere: sed tamen si animus fuit pius & diuinæ voluntati religiosè subditus, nihil quidem Abbati nocitum est: sed crudelissimum facinus sceleratū homicidam & temporarijs & æternis supplicijs, nisì dignam agat tāti sceleris pœnitentiam, reddidit obnoxium. *Immane latrocinium.* *Matt. 24. 25.* *Marc. 13.* *Luc. 12.*

Prodijt hoc anno scriptum benè longum Iohannis Marbachij superintendentis Argentoratensis contra Caluinistas & Zuinglianos, cui mox certatìm, sed breuitèr ab istis responsum est, adeò vt etiàm medicus quidam Zuinglianus, postpositis interìm pharmacis & potionibus, aculeatè in illum scripserit. Videtur autem etiàm iste Marbachius Brentianam vbiquitatem docere. Caluinistæ eum tāquàm ineptum & indignū responso contemptim perstringunt. Habet certè in suo libro ineptias multas, & tantum tribuit Lutero, vt cum omnibus *Marbachius Vbiquetarius Brentianus.*

bus etiàm veteribus Patribus nō dubitet anteferre: egregieque eum commendat ob exagitatū & oppugnatum Papatum: quodque nimìs est intolerabile, ait se & suos Luteri doctrinam haud secùs, atque ipsius Christi verba & doctrinam, accipere, cùm tamen luce meridiana clarius sit, Luterum sæpè pugnantia scripsisse, & certè nulla ratione dignum fuisse, cui id tribueretur, quòd errare non potuerit, cùm multos nefandos & pudendos errores ab inferis excitârit. O prodigiosam huius seculi cæcitatem, quòd videre non potest, quàm nihil videant, qui se veram demùm Euangelij lucem in orbem inuexisse gloriantur. Piget & pudet tam cæcis Doctoribus confutandis tempus terere, præsertìm cùm nec huic instituto magnoperè conueniat. Id verò admiratione plenum est, quòd iste Marbachius scribit, se suosque adiutores Ecclesiæ Argentinensis iam idem docere Argentinæ, quod Luterus & Saxonicæ Ecclesiæ de Eucharistia doceant. Cùm enim Argentinę Zuinglij dogma diū receptum fuerit, iste iam Argentinensibus apud omnes leuitatis & inconstantiæ notā inurit, tanquàm qui Zuingliano reiecto dogmate, Luteranū complexi sint, quod fortasfsìs Argentinenses non æquo sint animo laturi. Est quidem mirabilis in Germania rerum confusio, dum videmus alios à Luterismo ad Zuinglianismum, & rursùs alios à Zuinglianismo ad Luteri placita desciscere, vt interìm alias innumeras sectas taceam. Nec erit certè vnquàm ab alijs ad alias sectas deficiēdi finis, propter dogmatum incredibilem varietatem & inconstantiam, nisì redeant ad vnitatem Catholicæ Ecclesiæ, cui & rector & protector adest spiritus veritatis, quem hæretici habere non possunt. Hoc quidē certo certius est, multùm conniti istos insignes Euangelicos dogmatistas omnes, vt authoritatem Romani Pontificis prorsùs euertant: sed tanta est eius authoritatis vis & pondus, vt etiamsi illis rumpantur ilia, nihil tamen sint relaturi aliud, quàm summum dedecus & ignominiam sempiternam. Perstitit hactenùs Romanæ Ecclesiæ sedes annis mille quingentis contra omnes tyrannorum & hæreticorum omnium insultus, perstabit etiàm hauddubiò vsque in mundi finem. Decessit nonnihil in Europæ aliquot angulis illius sedis authoritati, sed longè plus accessit in amplissimis noui orbis atque remotissimarum gentium vastissimis regionibus. Et vt tabescat liuor improbus & amens furor vilissimorum homuncionum,

Sectarij oppugnāt Romanam sedem.

num, qui prauis confingendis dogmatibus & cõtumeliosis edendis scriptis, eius sedis ex professo hostes se declarant, libet hîc inserere pauca quædam de rege Lusitaniæ longè potentissimo, qui hoc anno literas scripsit Patribus Societatis Iesu Romæ cõgregatis, in hũc modũ: Patres Societatis Iesu, qui nũc estis Romę in cõgregatione generali, rogo vos vt petatis à Deo, vt faciat me verum filium & defensorẽ Ecclesiæ Romanæ, sicut confido me futurũ auxilio Dei. O quantùm desidero osculari pedes sanctissimi patris. Hæc ille inuictissimus Lusitaniæ rex. Fuit verò etiàm hoc ipso anno Coloniæ vir quidam grandæuus & venerabilis, missus ex Thebaide ab Alexandrino Aegypti patriarcha, qui eiusipsius patriarchæ nomine Romano Pontifici obedientiam promitteret, vel potiùs scriptum adferret, quo is patriarcha obedientiam promittebat. Ità irridet præpotens Deus miserrimorum homuncionum impotentiam, qui se putant illam sedem posse destruere, quam nulli hactenùs neque ethnici Imperatores, neq; subdoli hæretici euertere potuerunt. Elidant igitur insana licèt capita sua in parietes, salua manebit sua authoritas Romano Pontifici: atque ea ipsa hæresum architecti & buccinatores omnes pessùm prementur, & penitùs opprimentur. *Legatus patriarchæ Alexandrini.*

Idem Lusitaniæ rex Christianissimus petijt à summo Pontifice, vt duo Episcopi mitterẽtur in Iapponam remotissimam à nostro orbe insulam, vbì mirè increscit religio Christiana, & obseruantia erga Romanum Pontificem. Porrò feruntur illic esse homines acuti & insignes philosophi, quibus conuertendis non deerunt etiàm Catholici Doctores, multa eruditione & vera pietate suffulti. Quæ quidem libentèr nos commemoramus, vt pudefiant insolentes & miseri homũciones, qui se putant magnam cladem attulisse Romanæ sedi, dum tam varijs, impijs & inter se mirè pugnantibus doctrinis Europæ regiones quasdam perdiderunt & corrupeunt. Veniunt ad fidem barbaræ nationes, dæmonum cultrices: Aethiopiæ rex longè potentissimus, quem vulgò Prætoianum vocant, cuiusque est amplissimum imperium, iam Lusitanis magna iunctus est amicitia, & per eos hauddubiè in dies magìs ac magìs vera fide Aethiopes imbuentur: Multæ quoquè Indorum insulæ & regiones auidè doctrinam Christi amplectuntur, & sæpè integræ ciuitates sacro ablutæ sunt Baptismate. Habet harum rerum commemoratio mirificam iocunditatem: *Indi conuertuntur ad fidem.*

tatem: itaque nō pigebit paululùm ijs immorari. Postquàm reges Lusitani longissima nauigatione in Indiæ vsque & orbis extremos fines aditum sibi fecerunt, eam in curam summoperè sibi incumbendum putarunt, vt miseros homines dæmonum teterrimo cultui addictos, ad Christi religionem traducerent. Ea in re longè pijssima, & quæ illis regibus cedet in gloriam sempiternam, vsi sunt opera Patrum Societatis nominis Iesu, qui iam passim Iesuitæ vocantur. Ex ijs plerique apud illas barbaras & feras nationes ea vitæ sanctimonia, eo animàs Christo lucrifaciendi ardore emicuerunt, vt non facilè fidem habiturus sit Lector, si singula referre velimus.

Esa. 39. Sed non est abbreuiata manus Domini, vt non possit etiàm hodiè innouare signa, & immutare mirabilia. Inter

Frācifcus Xauier. hos Patres facilè primus fuit Franciscus Xauier, ex primis socijs celeberrimi Patris Ignatij, à quo hoc institutum cepit initium. Is Franciscus incredibili charitatis feruore succensus, discurrit per Indię regiones, & iam in Sinarum vsque regionem penetrare gestiebat, tametsi id sinè summo vitæ discrimine fieri non posset, cùm lege prorsùs barbara apud illam gentem cautum sit, nè quis peregrinum hominem eò adducat: eius legis transgressori capitis supplicium constitutum est. Sed perfecta

1. Iohā. 4. charitas foràs mittit timorem, & iam Franciscus cum mercatore quodā transegerat, oblato ei pro naulo 300. aureorum pipere, quod eleemosynæ nomine datum illi erat, vt in Sinarum regionē eum inueheret. Verùm non diù pòst superuixit, maximis exantlatis laboribus. Vt autem Christus ostenderet, quàm illi charus esset vir ille æterna memoria dignus, post eius obitum corpus il-

Corpus exanime manet incorruptū. lius vltra menses 15. ità seruauit integrum & illæsum, vt recèns mortuum putaretur, & suauissimum spiraret odorem, tametsi aliquandiù & calce fuisset obrutum, quæ etiàm ossa consumit, & humo opertum, vbì humana corpora facilè putrescunt. Ità voluit præpotens Deus honorare eum, qui illam fidem annunciâsset cæcis gentibus, quam sectarij horum temporum Papisticam vocant. Non patitur hic locus commemorare huius Francisci gesta omnia, prophetiæ gratiam, & miraculorum efficaciam. De regione Sinarum iam antè diximus.

Sinenses populi. Est ampla admodùm, homines habet acuto ingenio, & discendi auidos, ac benè eruditos. Qui inter illos plurimùm eruditione pollet, nobilissimus habetur, & authoritate cæteros antecellit: & tamen etiàm ex

ijs

ijs iam multa millia Christo nomen dederunt. In regione Maluccarum iam perplures in Christum crediderant. Inuidit hoc malus dæmon, & regum duorū opera vsus, partìm blanditijs, partìm terroribus illos ad pristinam stultitiam retraxit. Sed non defuit vltio diuina tam fœdæ apostasiæ. Ager anteà fertilissimus repentè sterilis factus est, vt toto eo tempore, quo in apostasia perdurârunt, quanuìs crebrò sererent, nullos fructus attulerit, oriza sementi seruata computruerit, aquæ dulces nunquàm illic comperto miraculo in salsas versæ sint. Et quanuìs ea calamitate multi interiērint, non tamen flecti potuit dura ceruix Mahometanæ superstitioni deditorum, quin pergerent à Christi fide abducere quos possent. Tandèm ingens barbarorum manus collecta est, vt armis rem gererent, & Lusitanis vi resisterent. Sed eccè subitò corripiuntur terrore & tremore, arma è manibus excutiuntur, humì omnes prosternuntur: sol propè meridianus adeò obscuratur, vt alij ab alijs minimè cernerentur: terra tremuit, igniti lapides ruunt è cælo, & dæmonum delubra aliaq; omnia ædificia prosternunt: arbores ità euertuntur, vt radices sursùm, rami deorsùm spectarent. Pauci deindè Lusitani, cessante hac tempestate, innumeram illam turbam aggressi, multos ex illis cædunt, nihil ipsi prorsùs læsi. Redeunt tandèm ad sanitatem homines perfidi, & tum ipsi, tum alij multi, ethnicismi erroribus implicati, ingenti numero fidem complectuntur, adeò vt intra vnam hebdomadam supra 15. hominum millia Christianismo adiungerentur, quin & ex alijs insulis permulti eò confluebant, vt Christiana religione initiarētur. Nec defuit diuina clementia resipiscentibus. Nam agris reddita fertilitas est, aquis dulcedo pristina. Hæ Maluccarum gentes longissimo à nobis interuallo separantur. Crescit apud illas garyophyllum, & plura illic locis munitissimis habentur Christianorum propugnacula: nam à Mauris & Indis non parùm infestantur. Est Indiæ regnum quoddam Bisnagæ vocabulo. In eo vrbs Chiromandel est, vbì Apostolus Thomas & viuus annunciâsse CHRISTI Euangelium, & mortuus conditus fuisse, hodieque totus illic asseruari confirmatur totius gentis eius testimonio. Est sepulcrum in rupe excisum, in quo visitur corpus satìs amplum & procerum, suauissimum spirans odorem, quod in hunc vsque diem tanquàm Thomæ Apostoli, in multa apud

Malucca.

Vltio diuina in apostatas.

Thomas Apostolus vbì conditus.

apud omnes eius loci homines veneratione habetur. Sunt illic quoquè Christiani, & plures fiunt. Cùm primùm annis superioribus apud Indos Frãciscus Xauier, cuius suprà meminimus, Christum prædicaret, ad illos homines conuertendos non parùm illi contulêre pueri idololatrarum: quippe qui mirabili zelo & feruore parentes idololatras repræhenderent, atque etiàm accusarēt, & missi ab eodem venerabili Patre in loca vbì parentes dæmonibus sacrificâssent, idola per præceps in cautes deturbarent, aut flammis exurerent, alijsq; multis modis eis illuderent: adeò vt parentes non nisi clàm admodùm eiusmodi nefanda sacrificia exercere ausi fuerint. Eosdem pueros, cùm omnibus ipse coràm adesse non posset, qui eius operam efflagitabant, ad ægrotantes mittere solebat, qui conuocatis vicinis & domesticis, symbolum cum precibus quibusdam crebrò recitabant, asserentes fore vt sanitati restituerentur, si crederent in Christum: Ità factum est, vt non pauci & corporis & animi morbis liberati, Dei erga se misericordiam experirentur. Huiusmodi miracula permulta in ijs regionibus Catholici edidêre, cùm in nostro orbe fratres Euangelici, tam longè sint alieni ab edendis miraculis, quàm nihil habent veræ fidei, licèt nihil perindè atquè fidem iactitare videantur. Viuunt genialitèr: absq; fœminis cubare nimis molestum est: vigiliæ, preces, ieiunia, execrationi illis sunt tanquàm Papistica commenta: & quid mirum, si tales nulla signa faciant? Longè alio gradiuntur itinere, qui apud Indos miraculis clarent, & innumeras Christo animas lucrifaciunt. Certis constat grauium virorum testimonijs, Franciscũ illum Xauier, in cuius libentes recidimus mentionem, longissimis sæpè etiàm nocte tota precibus incubuisse, attentissimis meditationibus mirificè animũ occupâsse, parcissimo plerunquè cibo contentũ fuisse, labores incredibiles libentissimè, & quidem non sinè diuinarum affluentia consolationum, quas isti carnales & pseudoeuangelici buccinatores nesciunt, noctesque diesque pertulisse, non semèl præsentissima mortis discrimina adijsse, quæ illi à barbarorum persecutionibus imminebant, deniquè totum se Deo & lucrandis animabus impendisse. Nec mirum, si talem vitam consecuta sunt insignia miracula, & inexpertis vix credibiles diuinæ consolationes, quibus vsqueadeò sæpè inter tot labores & pericula recreabatur, vt non raro inter orandum excla-

Pueri persequũtur idola & eorum cultores.

Miracula apud Indos.

Francisci Xauier vita.

exclamârit: Domine, plus satìs animi voluptatum. Sæpè etiàm inter dormiendum auditæ sunt eiusmodi ex eius ore voces, O bone Iesu, ô Domine, ô Creator mi, & id genus alia multa. Aerumnarum & laborum longè fuit appetentior, quàm quãtumlibèt auarus auri vel argẽti, quod sanè est haud vulgaris sanctitatis perspicuum argumentum: neque se eripi volebat diuinitùs, si quę incidissent res difficiles & molestæ: adeò iam didicerat cum Apostolo gloriari in tribulationibus: & certè præstitit ei Deus quod appetebat, vt innumeris subindè calamitatibus premeretur, quæ illi amplissima in cælis præmia conciliabant, insignesque coronas. Obijt tandèm Cantanæ in regione Sinarũ, mirabili ante mortem feruens desiderio videndi Saluatoris. Is Pater primus, vt iam antè dixi, nostra ætate Indis Christum prædicauit, & innumeros ad fidem traduxit, quem deindè plures alij secuti sunt Societatis Iesu Patres, qui hodieque immensos proferunt fructus apud Indos & vicinas insulas, è quibus vnus in quibusdam literis suis scribit in hunc modum: Cùm venit in mentem laborum, quos olìm impigrè alacriterque nescio qua de causa stultè suscipiebam ac sustinebam, pudeat nunc in difficultatibus periculisque pro Christi religione adeundis defatigari. In præteritorum verò peccatorum memoriam dum redeo, nunquàm diuinis rebus tractandis, Christique cultu conseruando & longè lateque disseminando satiari possum, cùm mihi videatur, quod verissimum est, nihil omninò esse quod facio præ eo quod debeo, quia seruus inutilis sum. Ità ille, qui triennio mansit Ormutij, quæ insignis Persici sinùs vrbs est, adeò solis ardoribus exposita, vt homines in aqũa viuere cogantur: quique tres duntaxàt horas plerunque somno indulgebat, & supra naturæ vsum duobus integris mensibus quotidiè vnius horæ somno contentus vixit, charitatisque & pietatis officijs mirum in modum addictus sempèr fuit, ac tandèm intra paucos annos nimijs confectus laboribus, magno suî apud omnes desiderio relicto, Christo spiritum reddidit.

Rom. 5.

Obitus.

Luc. 17.

Ormutiũ.

In Promontorio Commorino iampridèm vltra trecenta Christianorum millia fuisse ferũtur: nec dubium quin interim plures accesserint. Erat in ea ꝓuincia quidam Societatis Iesu Pater, Criminalis nomine, qui singulis mensibus totam perambulans, curam omnium singularem gerebat: cumque hostes barbari eum perdi-

Promontoriũ Commorinum.

turi aduentarent, possetque facilè eorum iniuriam omnem conscensa naui declinare, è naui exilijt, & tum pueros tum alios multos in littore consistentes Christianos, nè Maurorum minis & iniurijs ad abiurandam fidem adigerentur, quotquot potuit ad naues adduxit. Sed tandèm barbarorum militum lancea confixus, ad templum quò multi Christiani confluxerant, abijt, ibique ante altare orans, cæso capite, Christo se martyrem consecrauit. Fuit eius vita admodùm pia & religiosa, digna quæ martyrio clauderetur. Mos illi erat quotidianus, trigesiès ad orandum in genua incumbere. Socij eius alij in vincula cõiecti, alij barbaris vẽditi, alij verberibus affecti sunt. Successit illi Henricus *Henriquez*, qui strenuam inprimìs operã in illo Promõtorio animabus lucrandis nauauit, vir multa virtute conspicuus, cui socius adiunctus erat Paulus Valleus magnæ perfectionis & sanctimoniæ, qui toto mense in carcere detentus, nihil in cibum sumpsit neque etiàm petijt aliud, nisì oryzam aridam & aquam. Non est operis huius omnes commemorare, qui in illis remotissimis Indorum populis & regionibus innumeros nostræ religioni adiunxerunt, in quibus nouis Christianis viget feruor fidei Christianæ, cùm hoc in orbe miserè tepescamus, & errores impios Euangelij nomine complectamur. Accidit quodam tempore vt nauim Turcæ caperent, & in ea præter Lusitanos plurimos, etiàm 30. pueros Indorum, ętate quidem teneros omnes, sed adeò animi virtute robustos, vt cùm grauissimis supplicijs à Turcis cogerentur Christo nuncium remittere, vinci nulla ratione potuerint. Est insula versùs Septentrionem haud procùl à Sinarum siue Chinarum amplissima regione, quam Giapan vel Iapaniã vocant, ante hos paucos annos à Lusitanis mercatoribus inuenta, in longum obtinens sexcenta vel plura etiàm milliaria. Sunt in ea reges & principes, è quibus rex Bonganus facilè omnium eius insulæ opulentissimus, iampridèm significauit Proregi, qui nomine Lusitaniæ regis Indiæ præfectus fuit, se nostræ religionis esse cupidum. Laboratum est apud illas gentes, & Domino suam gratiam largitèr adspirante, iam ante aliquot annos supra quadraginta millia Christianæ fidei iugum mansuetis humeris acceperunt, nec dubium, quin aucto operariorum numero & labore, auctus plurimùm sit illic numerus. Sunt homines eius insulæ

Criminalis martyrium.

Constantia 30. puerorum.

Giapa Insula.

ſulæ rationi obſequentiſſimi, & bona cumprimìs indole atque ingenio. Ità fit, vt nec in gratiam, nec metu cuiuſquam, ſed rectà incitati ratione, & Chriſto ſuam illis gratiam liberalitèr impertiente, alacres accedant ad fidem: & quia perſpicaci ſunt ingenio, rationes & argumenta probè aſſequuntur, & acutè ad interrogata reſpondent: ſi qua in re hæſitant, modeſtè petunt adiunctis rationibus ſeſe inſtitui. Poſtquàm ſalutaribus vndis tincti ſunt, cum multo ſpiritùs feruore diſputãt aduerſùs parentes & familiaritate coniunctos, eosq; erroris conuincunt: porrò noſtram fidem egregiè propugnãt. Tanta in illis animi conſtantia appáret, vt citiùs vitam quàm fidem ſint deſerturi. Plerique nobiles & viri primarij magno numero in Chriſtum credũt, & quo quiſque eſt perſpicacior, eo minori negocio fit Chriſtianus, quippe qui cernant noſtram legem vſqueadeò rationi eſſe conſentaneam. Ità nimirùm præpotens & bonus Deus habet ſempèr, qui eius ſanctiſſimam fidem & religionem cupiant amplecti, dum ea ab ingratis & iam inueteratis atque in hæreſes erroresque auidis faſtiditur. Atque vt alibì iam dixi, etiàm Sinarum populi, quos alij Chinenſes vocant, ad Chriſti ſanctiſſimam fidem traducuntur, quorum ditio tam vaſta & ingens eſt, vt ſua magnitudine ſuperet orbem Chriſtianum. Porrò verò apud has Iapaniæ & Sinarum præclaras & inſignes nationes nulla hactenùs extitit memoria Chriſti. Quid nos hîc dicturi ſumus, qui eam religionẽ, quam tot ſeculis noſtri coluêre Maiores, homines graues & conſtantes, quamque modò illæ à Chriſto hactenùs alienæ nationes cupidè complectuntur, ità leuitèr & inſipientèr, nè quid duriùs dicam, deſeruimus, & fanaticis ingenijs in tot ſectas nos diſtrahendos & ſeducendos tradidimus? Vtinàm vel ſerò tantæ leuitatis nos pœniteat. Eſt inſula Seilam in illis longinquis locis ſita, ambitu ſuo trecenta complectens milliaria, cinnamomo, mális aureis & rebus alijs abundans, tanta aëris ſalubritate & loci amœnitate, vt incolæ perſuaſum habeant, paradiſum nuſquàm alibì fuiſſe. In ea inſula Luſitaniæ rex non pauca habet caſtella, præſidijs impoſitis munita, nec deſunt homines pij, qui illic quoquè Chriſtum annuncient. Eius inſulæ rex iamdiù baptizatus eſt. Eſt in regno Malagiorum vrbs populoſa valdè Malacca, quæ cum toto regno Imperatori Xantanæ páret, cuius etiàm alia tria regna agno-

Sinarum ditio ampliſſima.

Seilam inſula.

Malacca vrbs.

ſcunt imperium. In hac vrbe Malacca arcem habēt Luſitani, & eſt ibì quoquè Collegium Patrum Societatis Ieſu, ſicut & permultis alijs Indiæ locis, non abſque ingenti incolarum fructu. Fiunt igitur apud barbaras nationes plurimi Chriſtiani, & veniunt, poſthabito cultu dæmonum, ad agnitionem & cultum vnius viui & veri Dei, homines à Chriſto & vera luce alieni, aut etiàm multis erroribus implicati, vt ſi omnia exactè proſequi velimus, longè ab inſtituta nobis breuitate recedendũ ſit. Eſt verò ea inſignis Chriſti clementia, quòd plerique ex ijs, qui recentes ad fidem veniũt, nullam dant requiem ſibi, donèc etiàm alios ad vnius Dei cognitionem perducant. Quæ quidem omnia paucis in gratiam Lectoris huc adſcribere libuit, vt deſinant homines importuni gratulari ſibi de oppugnato Papatu & Romani Pontificis authoritate: quandoquidem vident feros & barbaros populos amplecti fidem Romanæ Eccleſiæ, quam ipſi oppugnant, & reuerentèr ſuſcipere totius Eccleſiæ patrem & paſtorem, Chriſti in terris Vicarium. Doleant potiùs ſe vera Chriſtianæ fidei luce deſtitutos errare turpitèr, & alios quoquè in errorē inducere. Reſipiſcant maturè & agant pœnitentiam, quia bonus eſt Dominus, nec vult mortem peccatoris, ſed vt conuertatur & viuat. Quòd ſi in ſua duritia & improbis conatibus pertinaci animo perſiſtere perrexerint, nihil quidē nocebunt Romano Pontifici, ſed ſeipſos potiùs malis dæmonibus effuſè irridendos propinabunt, ac paulò pòſt vnà cum illis, quos ſeduxerint, in ignem præcipitabunt pice & ſulphure ſempèr arſurum. Chriſtus in euangelio dicit ad Petrum: Ego pro te rogaui, vt non deficiat fides tua. Ea precatio & promiſſio, ad Petri illam Romanam ſedem pertinet, in qua hodieque perſeuerat fides vera, quæque eſt magiſtra omnium Eccleſiarum. Quòd ſi hoc non vult credere ſuperbus hæreticus, habet Chriſtus apud extremos Indos, habet apud Antipodes populos innumeros, qui id libentèr ſibi perſuaderi patiantur. Faxit pius & miſericors Deus, vt in viam redeant, qui ab huius Sedis obedientia diſceſſerunt: quia certè non eſt ouis Chriſti, qui non vult illi obedire, cui Chriſtus commiſit paſcendas oues ſuas. Sed de his ſatis.

Feruor nouorum Chriſtianorum. *Ezec. 18.* *Luc. 22.*

Frigus. Sub finem anni 1564. & initio anni ſequentis tanta fuit hyemis aſperitas & ſæuitia, vt multis locis vites ad ſolum vſque planè interierint, & grandes quoquè arbo-

arbores exaruërint. Secuta est posteà mira aquarum inundatio, quæ locis non paucis, præsertìm Danubio & Rheno propinquis, incredibilem agris & ædificijs cladem intulit. Sæuissima quoquè pestis aliquot his annis continuis innumeram hominum multitudinem tulit è medio: & vt intelligerent mortales irati Numinis iram planè effusam esse, etiàm horrenda annonæ caritas dirè afflixit multas Europæ regiones, adeò vt non pauci homines ob famis immanitatem & sibi & alijs manus attulisse ferantur. In Liguria haud procùl à Nicea vetusta vrbe aliquot vici ità repentino terræ hiatu absorpti sunt, vt nulla eorum vestigia superesse ferantur. Atq; vtinàm hæc flagella duras ceruices nostras vel tandèm inflecterent ac edomarent. Percutit nos omnipotens Deus, vt agnoscamus scelera nostra, & desinamus impiè agere. Non delectatur ille calamitatibus nostris, sed vult vt flagellis castigati, emēdationem meditemur, nè pœnæ temporales mutentur in æternas. Volumus hodiè sub prætextu Euangelij nouas subindè hæreses amplecti, fastidimus Patrum nostrorum tot seculis ad nos vsque religiosè cultam fidem, votifragos & impuros monachos incestis nuptijs pollutos, aliosque importunos tenebriones, qui vel ante mille annos sepultas hęreses iam ab inferis excitant, non alioquàm Apostolorum Christi loco habemus, eorum blasphemias & impia commēta pro luce Euangelij recipimus & adoramus, & interìm non videmus noua in dies diuinæ iræ grassari flagella, nouas inauditasque clades existere, omnem ab hominibus mutuam fidem, charitatem, beneuolentiam prorsùs exulare: quæ omnia necessè est euenire, cùm hæreses & sectæ vigent. Vbì enim vera & Catholica fides deficit, ibì paritèr corruere necessè est pietatem & virtutem omnem: porrò è diuerso emergere vitia & flagitia omnia, quæ deindè non potest non consequi & persequi diuinæ iustitiæ seueritudo, multis ijsque horrendis flagellis in ea animaduertens. Non admodùm multi elapsi sunt menses, quòd in cuiusdam regni Comitijs publicè disputatum fuit, num Christus sit Deus. Tales impietatis progressus faciunt, qui à Catholicæ Ecclesiæ, quam ipsi Papisticam vocant, contubernio sibi discedendum statuerunt. Quid illic ad Mahometanam superstitionem reliqui est, nisì vt circuncidantur, & Christum abiurent? Quid isti sentiant de totius nostræ religionis Sacramētis, institutis ac legibus,

Aquarum inundatio

Pestis.

Fames.

qui Christũ negant esse Deum? Certè non est quòd miremur ab istis & alijs sectarum architectis ac præconibus tot blasphemias & contumelias iactari in Sacramenta, in ritus & cæremonias, in omnia deniquè sacra & instituta Christianismi. Sed non dormitat sempèr Christus. Expergiscitur quandoquè & vlciscitur iniurias suas: quanquàm, vt non semèl dictum est in superioribus, hæc ipsa est grauissima & vel maximè horrenda Dei ira & vindicta, quòd finit homines ad tantam impietatem & amentiam deuolui, quibus satiùs esset vel mille pestes sano animo in corpore pertulisse, aut certè nunquàm natos fuisse. Verùm de his aliâs.

Melitæ oppugnatio. Hoc anno Turcarum tyrannus Solimannus Meliten insulam magnis viribus sibi sumpsit oppugnādam. Ea insula milliaribus sexaginta separatur à Sicilia: ambitus eius est milliũ passuum sexaginta, longitudo 22. latitudo 12. Sunt in ea loca munita & pagi quadragintaquinque. Hanc insulam si cepisset Turca, non dubitabat se in Siciliam & Italiam facili compendio traiecturum. Classem igitur ingentem, milite & armis instructissimam, mittit, quæ ità prorsùs sese comparauit, tāquàm Melitam in Turcici Imperatoris ditionem redactura. *Prou. 21.* Sed rectè dictum est à Sapiente: Non est consilium contra Dominum. Noluit benignus Deus, vt immanis barbaries sæuissimi hostis illud sibi munitissimum Italiæ propugnaculum vendicaret. Est autem ille truculentus Christianorum omnium hostis vel maximè infensus Rhodiensibus militibus, quos hodiè Melitenses vocamus, quòd non ignoret illos ex professo inexpiabiles gerere inimicitias contra ipsum & eius similes Christianismi oppugnatores. Et olìm quidem ante annos non adeò multos expulit illos è Rhodo, omni ferè Christianorum aliorum ope destitutos: sed pari apud Melitam conatui non idem adfuit successus. Apparabatur Byzantij ingens nauium vis, & res omnes ad oppugnationē necessariæ: neque id latuit Valettanum militiæ Melitensis magistrum, quippe qui suos haberet Byzantij homines, è quibus de rebus omnibus certior fieret. Itaque habitò suorum concilio, ad resistendum se comparat: insulam, vbicunquè visum est opportunum, egregiè munit, resque necessarias conquirit. Erant in Turcica classe præter alias naues tum onerarias, tum mahonas commeatui conuehendo accommodas, tum liburnicas, hemiolias & scaphas, centum & sexa-

sexaginta octo triremes munitissimæ, porrò nauigia si- *Triremes*
mul omnia ad 240. Ea classis partim primò in Marsasi- *168.*
roccum portum appulit: sed non satis illi fidens, in alium, quem maiorem vocant, sese transtulit. Habebant Melitenses milites in insula non contemnendas vires, magnisque animis hostem excipiebant. Erant Turcici exercitus principes duo, alter terrestribus copijs, alter vniuersæ classi præfectus, ille Mustapha, hic verò Pialis dictus. Ijs nonnunquàm in administrando bello non satis conueniebat. Nam cùm Mustapha ante Draguti aduentum tormenta è nauibus extrahenda censeret, Pialis planè voluit rem ad Draguti accessum differendam. Erat enim Dragutus rei militaris peritissimus, & ad difficilia obeunda vir strenuus, adeò vt Solimānus iusserit, nè quid eo inconsulto in castris fieret. Aduehebat is triremes tredecim, & in ijs sexcentos pedites. Sed iam *Turcæ exe-*
antè cùm vniuersa classis Marsasiroccum portum atti- *eunt in*
gisset, milites ad viginti millia in terram expositi, fos- *insulam.*
sas, tuguria, tentoria, stationes apparare cœperant. X. Calendas Iunij Pialis Bassa cum 7. millibus peditum ad Sancti Michaëlis oppidum explorandum se confert, sed quòd frequentes indè pilæ volitarent, propiùs accedere non potuit. Inito verò peracri prælio, aliquot è Turcis cæsi sunt, signumque militare eis ereptum. Consultatione indè habita, num arcē Sancti Elmi, vel Burgum priùs obsiderent, vbì arx visa est primo loco obsidenda, eamque hostes è monte accuratè specularentur, rursùs ad pugnam ventum est vel leue certamen, in quo complures Turcæ, pauci Christiani periērūt. Iam agger ab illis instituebatur ad Sancti Elmi arcem, vt indè eam acritèr pulsarent, in eandem curam etiàm aliquot triremibus incumbentibus. Verùm ille agger non potuit esse diuturnus ob fulmina arcis crebertima, quibus hostes sternebantur quotidiè, & agger prosternebatur. Sub his autem augebantur in dies hostium copiæ, ab ipsa etiàm Alexandria missis sex triremibus cum peditibus nongentis. Porrò Valettanus in Sancti Elmi arcem misit Hispanos 400. qui rebus sæpè præclarè gestis, non paruas hostium strages edidère, paucis suorum desideratis. Miserat autem ex Insula Valettanus quendam ad Toletanum Siciliæ Proregem, qui eum certiorem redderet de Turcica obsidione: idemque à Toletano in Insulam remissus, magna animi tum industria, tum virtute, quanuis non sinè ingenti peri-

culo, tandèm ad Valettanum rediјt, & ab eo iussus nocte eadem iterùm proficisci ad Toletanum, se dat itineri, significaturus Toletano Insulam maioribus egere præsidijs. Iam illucescebat dies S. Elmo sacra, & eccè mirabili impetu, ceu œstro quodam perciti, permulti Turcæ ad vallum terraceum oppugnandum accurrunt, & licèt vi quandoquè repellerentur, tamen multitudine freti, tandèm propugnaculum quoddam obtinuerunt, vbì se contra nostros communiérunt. Sed cùm fossam illam, quæ ducta fuerat è regione valli editioris, replere conarentur, cæsi sunt illic octingenti, iјque ex illorum numero, qui cæteris fortiores habebantur: plurimi quoquè vulnerati, posteà in fossis spiritum exhalârunt. Sunt autem & ex Christianis cæsi 45. & nonnulli sauciati. In eorum locum, vt arx tutior esset ab hoste, Valettanus misit pedites ducentos cum aliquot equitibus. Is verò, quem paulò antè diximus remissum in Siciliam, Syracusas veniens, duas illic Melitenses triremes offendit, quas priùs edoctas quà deberent proficisci in Insulam, eò pergere iussit cum peditibus quadringẽtis. Ipse Messanæ Toletanum adiјt, suaque illi mandata exposuit, hortans ad ferendum suppetias obsessis. Id temporis Toletanus classem habebat necdùm satìs instructam. Intereà Melitenses dum sustinent Toletani aduentum, sese egregiè aduersùs importunissimum hostem tuentur: Valettanus inprimìs sedulò suum facit officium, ad labores impiger, ad pericula imperterritus. Illæ autem duæ supradictæ triremes non eum tenuêre cursum quem erant edoctę: itaque res ea admodùm incommodè cecidit Melitensibus, quorum arx in magno discrimine versabatur.

Turcarũ impetus.

Dum his rerum difficultatibus laborat Melita, Pius 4. Romanus Pontifex, omni qua potuit ratione illi mox opem tulit, conscripto milite & certa pecunia constituta in illud bellum, adiuncta etiàm pulueris tormentarij magna vi. Et ipsa sanè periculi magnitudo poterat meritò permouere omnes, vtì Melitensibus nè deessent: quos si Turcicus tyrannus sibi subiugâsset, dubium non erat, quin de tota Italia, immò vniuersa Repub. Christiana idem ille fuerit cogitaturus. Missi sunt igitur cum Pompeio Columna sexcenti pedites Neapolim, simulque plerique viri illustres sua sponte eò secuti sunt, pręclaram suo sumptu Reip. Christianæ in tanta necessitate operã nauaturi. Erãt tũ aliquãmultæ trire-

Pius Pontifex mittit subsidia Melitensibus.

mes Neapoli, quæ cū his cohortibus ꝑfectæ sunt Messanam, vbi classis Philippi regis Hispaniarum instruebatur. Nec latebat Turcas augescere vires & classem Christianorum: itaque sibi maturandum rati, statuunt totis viribus & continenti labore oppugnare arcē, donec ea potiantur. ea enim occupata, videbant facilem sibi aditū fore ad reliqua Insulæ præsidia occupanda. quod si æstate nō succederet, tamen in ea arce & portu Marsamusetto decreuerant esse in hybernis. Summa igitur animi & corporum contentione oppugnationem adoriuntur, & perpetuo triduo assiduis propè pilarum verberationibus mœnia deijciunt. Quarto die cùm nonnihil remisissent ea horrenda tormentorum tonitrua, commissum est leue certamen, Turcasq; eos præsertìm qui cum Draguto recèns venerant, insolentiùs sese ingerentes, fortissimè nostri represserunt, seq;, multis occidione deletis, in fugam conijcere compulerunt, septem aut ad summum octo duntaxàt cæsis è nostris. At verò Turcæ magìs etiàm iritati, proxima nocte totis viribus rursùs arcem inuadunt, nostris interìm ad arma conclamantibus. Initum est vtrinquè trium ferè horarum certamen acerrimum, cuius tandèm hic fuit euentus, vt Turcæ omni sua spe frustrati, plurimis quoquè è suis amissis, per ruinas præcipites detrusi sint. Indè verò ad quatiendos muros redeunt, & cùm sex diebus continuis propè assiduè eo in opere versati essent, cum toto exercitu arcem inuadunt, certam sibi victoriam pollicentes, quòd ad tredecim globorum ferreorum millia in eam contorsissent. Irruunt in nostros ferociter, & erat sanè aliquandiù anceps victoria, tanta multitudine barbarorum paucos circunsistente. Erat tum inter Melitenses equites Baraganus quidam vir strenuus. Eius eximia virtute primùm nonnihìl repressi hostes simul & exterriti, multis deindè è nostris ad illum confluentibus, non pauci occisi sunt. At Turcis recentiora sempèr auxilia capientibus, Valettanus suis trecentos subsidio misit, qui Turcarum pontem ex triremium antennis fabrefactum inflammârunt, quo collabente, plures 800. Turcis extincti sunt, & sexcenti vulnerati. In hac pugna è præstantioribus Turcis ad duo millia cæsi sunt: alij volunt, ad quatuor millia cecidisse: è nostris centum cæsi, totidemque vulnerati. Verùm Turcæ nihìl hac suorum amissione retardati, nouis tormentorum ictibus arcem concutiunt, atque muris

Oppugnatur arx S. Elmi.

Turcarū pertinacia.

muris disiectis tanta vi nostros adoriuntur, vt propè re desperata in fugam versi sint. At tamen cùm antè decreuissent fortitèr pro religione occumbere, hostibus se opponunt : pugnatur horis quinque atrocitèr, è nostris cadunt ducēti, ex hostium numero permulti. Dragutus in eo prælio ictus in capite, biduo pòst moritur. Nocte sequenti perpetuò cum hostibus dimicatum est, muros scandere molientibus, sed sempèr fortissimè repulsis. Hanc tam crebram suorum cladem indignè ferebant Bassæ. Itaque classe tota ad arcem adducta, vires omnes periclitari statuunt, & vel abire victores, vel victi succumbere. Sed antè quàm isthuc attentarent, pontes & scalas cæteraque opportuna & necessaria præparabant. Valettanus his animaduersis, metuens suis qui erant in arce, suorum priùs habito consilio, mittit ad obsessos tres insignes viros è suo ordine, qui arcem inspiciant, & de relinquenda ea hostibus, quippe cuius iam muri deiecti essent, quæque ab hostibus defendi ampliùs non posset, cum illis agant. Ibant illi tres non absque præsentissimo vitæ periculo, multis in eos displosis sclopettis: cumque arcem contemplati essent, ac summæ constantiæ & præclaræ spei responsa à præsidiarijs militibus accepissent, ad Valettanum redeunt, & duo quidem ex ijs confirmabant posse arcem defendi, sed tertius pernegabat, maximè cùm propugnacula omnia prorsùs subruta cernerentur.

Dragutus perit.

Obtinuit autem eorum sententia, qui locum minimè deserendum censebant, in eamque à cæteris itum est: sed ea infaustum habuit euentum. Turcæ enim omnes rebus necessarijs celeritèr comparatis, arcē terra marique inuadunt, duobus & triginta Canonibus terribilitèr quatiunt. Certatum est à noctis medio in horam vsque diei tertiam, nec tamen nostri tam pauci vlla re illa ingenti hominum multitudine visi sunt inferiores, multosque fortissimè arcem propugnando Turcas ceciderunt, parati pro Christiana religione se totos præpotenti Deo sacrificare. Verùm nimia erat tormentorum ingentium vis, quibus mœnia ad solum vsque radebantur, cecideruntque ex illis egregijs viris quadringenti. At nec sic reliquis quicquam de animi magnitudine decessit, sed incredibili virtute defixa iam hostium signa lacerârunt, centuriones, signiferos & multos cohortium præfectos trucidârunt.

Porrò

Porrò tandem non mediocritèr sole incalescente, perpetuo labore nimiùm fatigati, (sempèr enim fessis Turcis recentes submittebantur, quæ res nostrorum vires exhausit) cæduntur à barbaris hostibus milites Christiani ad vnum omnes, sed non inulti, quippe qui ferè toti Turcico erant adspersi sanguine. In ea pugna è nostris desiderati sunt 1300. in quibus equites erant 130. Nemo Christianus ambigit, tam constantèr & fortitèr pro religione & Reipub. Christianæ defensione oppetitam mortem, immortali memoria, summisq; præconijs esse dignissimam. Turcæ occupata arce, singulari quodam immanissimæ crudelitatis genere seuiêrūt in milites triginta, etiamnùm semiuiuos repertos. Primùm singulis pectus ferro scindunt, cor vi extrahunt, deindè caput amputant. Corpora postremò tam fœdè truncata, vbi à nostris spectari possent, exponunt. Nec his contentus Mustapha, ea vestibus cruce candida signatis induta iubet in mare iactari, vt Melitensibus insultaret. Eius rei indignitate permotus Valettanus, Turcas captiuos omnes iubet perimi, nec vllos deincèps captiuos fieri, sed captos mox iugulari. Cæsorum capita versùs hostium castra iactata sunt. Misit deindè Mustapha ad Valettanum, qui ex eo percontaretur, num quam accepturus esset deditionis conditionem. *Melitenses in arce S. Elmi cædūtur.*

Illos verò Valettanus magna ira permotus, è suo conspectu quamprimùm iussit abscedere. Id tulit indignissimè Bassa, multaque dirissima Christianis minitatus est. Erat in Turcicis equitibus Philippus Lascaris, è nobili inprimis Græcorum familia, propenso in Christianos animo. Is vbi persensit Bassæ commotum animum in Melitenses, ad Valettanum transfugit, eique hostium consilia explicauit, neque segnem posteà in Turcis propulsandis operam nauauit. Eum, cùm Romam post Turcarum decessum venisset, Rom. Pontifex liberalitèr pro ea in Christianos fide & beneuolentia muneratus est. Porrò verò dū in his angustijs res essent Melitensium, commodum illis è Sicilia superuênere, licèt tardiusculè ob maris tempestatem, octoginta equites Melitensis ordinis & sexcenti pedites. Horum aduentus mirificè eorum recreauit animos, qui etiàm à Valettano contenderunt, ipsis vt permitteret defendendum S. Michaëlis oppidū, cui iam Turcæ primas erant admoturi manus: tanta erat horum militum alacritas. *Lascaris transfugit ad Melitenses.*

Permiſit id Valettanus, ſed nullo tamen è prioribus eius loci defenſoribus indè reuocato. Ab his nouis militibus paulò pòſt è Turcis cæſi ſunt 160. & non pauci vulnerati. Hoc tempore caſtra Turcarum laborare cœperunt dyſenteria, Deo contra illos pro Chriſtianis pugnante. At illi de ſuo conatu nihil remittebant, ſed ſeptuaginta canonibus, in quibus erant tres maximi baſiliſci, permultis locis ſimul oppidum S. Michaëlis & Burgum verberabant ac perfringebant, atque in eum vſum aliquot ſibi aggeres extruxère, putà nouem, quibus ſingulis ſena impoſita erant tormenta, quæ nullo neque noctis, neque diei tempore ab oppidi & Burgi quaſſatione ceſſabant. Iam verò è Sicilia ſexcenti Hiſpani, & equites Melitenſis ordinis atque à Pontifice Max. miſſi milites trecenti, duce Pompeio Columna, Melitam ſe conferebant: ſed ijs ex Melita ſignum diſcedendi datum eſt, cùm adhuc procùl abeſſent, quòd Valettanus neque magnoperè fortaſsìs tum illis haberet opùs, neque eos vellet in præſens periculum venire, Turcis omnes Inſulæ aditus accuratè obſeruantibus.

Algerij rex iungitur Turcis. Tertio Idus Iulij regulus Algerij cum 27. triremibus & bìs mille ducentis peditibus ad Turcicam claſſem acceſſit. Is inſigne aliquod facinus deſignaturus, petit à Baſſa copiam oppidi à mari oppugnandi, eamq; facilè impetrat, additis illi duobus millibus recentium Turcarum. Intereà Valettanus catenam quandam opportuniſſimè pertendit eo in loco, vbi erant Turcæ oppidum inuaſuri, quæ illis non paruo ad exponendum militem fuit impedimento. At nihilo minùs Idibus Iulij terra mariq́ue oppidum infeſtant, ſed tormentorum ictibus, quæ in vrbe diſplodebantur, 12. depreſſa ſunt nauigia, & ad duo Turcarũ millia ſubmerſa. Qui verò à terra oppidum oppugnabant, cùm ad quinque horas cum noſtris conflixiſſent, multis è ſuis interfectis, è noſtris ducentos occiderunt. Erant ſanè Melitenſes ob perpetuam cum hoſtibus tam atrocibus tamq́ue multis conflictationem in magno periculo, coëgitq́ue ea res Valettanum rursùs ſcribere Toletano Siciliæ proregi de mittendis auxilijs. Et is tum quidem miſit nonnihil ſubſidij, plus miſſurus, niſi res ſummi fuiſſet periculi propter Turcas itinera omnia obſidentes, qui etiàm interceperunt celocem vnam, miſſam à Toletano, qua multa pharmaca ægrotantibus aduehebãtur. Fit verò rursùs ab hoſtibus noua oppidi diuerberatio,

eaque

eaque tam perpes & vehemens, vt ægrè nostri potuerint dissipata mœnia vtcunquè communire. Simul etiàm pons ab illis construitur, quem cùm è nostris quidam immisso igni inflammare instituerent, infecto negocio, plerique omnes ceciderunt, & in ijs Nicolaus Parisotus, Valettani nepos. Indè cùm diùsatìs mœnia verberâssent, ter repetito insultu, pertinacissimè in oppidum Turcæ multis in locis contendunt, & iam vrbe potituri videbantur, sed multis suorum amissis, nostrisque fortissimè & constantissimè resistentibus, coacti sunt redire in castra. Post illud acre certamen vires hostium nostri contemnere cœperunt. Et illi quidem tum ad ducendos cuniculos sese conuertunt, sed nostrorum prudentia is quoquè labor nullos habuit successus. Calendis Augusti concrematus est à nostris hostium pons, quem in mœnium fossa fecerant. Paucis pòst diebus rursùs barbari in oppidum irruunt, sed frustrà, suorum trecentis desideratis. Arctissimè tum temporis obsidebatur oppidum à Turcis, ità vt nostri vix vnquàm tutò vel respicere extra muros possent, nedùm pedem extra oppidum efferre. Habent enim Turcæ magnam displodendorum sclopettorum peritiam, quibus nostros continentèr impetebant. Per id tempus cùm adeò & oppidi & Burgi tormentorum pilis essent muri prostrati, vt vel plaustris peruium esset iter, vtrunque locum summa vi Turcæ inuadunt, tantusque erat ab vtraque parte tormentorum, sclopettorum, armorum, clamorum sonitus, vt insula omnis corruere videretur. Eo tumultu excitatis oppidanis, equites omnes ex vrbe egressi, in fugam compulerunt hostes qui aquam seruabant, quibus vt auxiliarentur, reliqui ab oppido inuadendo se reuocant, properantque ad suos, sed vtrobiquè succumbunt. In eo prælio è nostris centum ceciderunt, & totidèm vulnerati sunt: Turcæ ampliùs mille & quingenti interfecti sunt. Ea oppugnatio durauit horis quinque, & quia non sinè magno Dei beneficio ea erat parta ex hostibus victoria, Valettanus cum omni populo solennitèr templum adijt, Deo laudes gratesque acturus. Eodem autem die, vt nostri lassitudine frangerentur, rursùs Bassa suos iubet in oppidum facere impetum, sed repulsus est æquè vt antè, magna suorum strage edita. Et quanuìs victoriam iam desperaret, tamen nè apud Solimannum sæuissimum tyrannum ignauiæ vel negligentiæ accerseretur, crebras in oppidum irruptio-

Turcæ irrumpere nituntur in vrbem.

Immanis Turcarũ impetus.

ptiones casso labore faciebat. Erant iam admodùm accisæ Turcarum vires & copiæ, permultis occidione deletis, plurimis vulneratis : quibus de rebus per quendam è Melita profectum certior factus Toletanus, decreuit cum septuaginta triremibus adire Syracusas, & decem millia peditum Melitam adducere. Dum hæc fiunt, ex oppido S. Michaëlis quidam ad Bassam Turcicum transfugit, ostendit nulla interposita mora oppidum inuadi oportere, solos quadringentos superesse oppidi propugnatores. Eius fuga nostros incitauit ad muniendum oppidum sanè quàm diligentèr, licèt ingens esset murorum interruptio. Hostes occultissimè rursùs cuniculum agunt, in eoque spes omnis muri subruēdi collocata erat: sed is quoquè cuniculus à nostris & depræhensus, & frustratus est. Itū porrò in concilium est à Turcis, hærendúmne sit diutiùs in insula, an indè recedendum. Maior pars censuit, relicta Melita, domum abeundum. At summus dux maluit expectandum Solimanni responsum. Dum igitur manent in insula, nihil relinquunt intentatum : sempèr aliquid militaris exercent operæ, suntque seduli in instituendis pontibus, agendis cuniculis, fossisque implendis. Iam penè consumptus erat puluis tormentarius, & tamen rursùs & oppidum & Burgum maiori quàm antè contentione pilarum ictibus verberant, murosque solo ęquant. Habebant pręter alia tormenta tres basiliscos, quorum pilæ ad ducenta pondo accederent. Ijs mirabiliter mœnia perfregerunt. Deindè tèr repetito conatu horrendum in modum in vrbem impressionem faciunt, sed egregiè contusi & conscissi, nostrorum inuicto robore repulsi tandèm retrocedere coguntur. Eo in certamine oppidani omnes fortissimam propugnandæ vrbi operam nauârunt, adeò vt etiàm adolescentuli arma in hostes inferre, & virili constantia fœminę armatæ, ad arcendos à mœnibus hostes accedere non dubitârint. Igitur plurimos è suis Turcæ perdiderunt, è nostris 60. desiderati sunt. Erant tum, qui rebus suis metuentes hortarentur Valettanum, vt lautiorem maiorisq; precij supellectilē in S. Angeli castellū transferri iuberet, vbi ab hostibus tutior foret. Tulit id indignè Valettanus, tanquàm pluris facienda esset substantia, quàm ipsa corporum vita & ciuium salus. Itaque nè plùs illi castello, quàm pugnantium virtuti & fortitudini tribuere viderentur, voluit vt demptis tormento-

Turcarū sedulitas.

Ciuium Melitensium magnanimitas.

rum

rum ministris, presidiarij omnes ex illo castello in Burgum dimicaturi accederent. Nec diù pòst iterùm magnis viribus Turcæ oppidum adoriuntur, sed frustrà, non paucis suorum trucidatis. Redeunt igitur ad castra, moxque incredibili furore mœnia concutiunt, accurritque ad Valettanum quidam clamans, Omnes perijmus Iam enim tria signa in vrbem Turcæ intulerant. Tum verò Valettanus repentè sumpta galea & hasta, suos hortatus vt imbelles Turcas fortiter cæderent, diuina freti benignitate, quæ ipsis hactenùs semper adfuisset, in hostes facit impetum. Eum verò mox secuti equites Melitenses, tum etiàm adolescentes & fœminæ, Turcas omnes intra mœnia ingressos conficiunt, ingredi conantes vi repellunt. Ea pugna ad occidentem vsque solem perducta, etsi hostibus maximè calamitosa fuit, tamen etiàm è nostris ampliùs ducentos abstulit. Turcæ tandèm cum ignominia ad sua castra recedunt. Iam Toletanus instructam habebat classem, cumque lectissimis triremibus septuagintaduabus, quibus decem millia peditum, & ducenti equites Melitenses, & quadraginta equites S. Stephani vehebantur, Syracusas versùs iter intendit, missa interim triremi & naue speculatoria, quæ apud Melitam res Turcarum exploraret. Nostri autem in Insula loca à Turcis deiecta gnauitèr instaurant, vt redituros hostes fortiùs sustinere, & acriùs reprimere possint. Turcæ eo die supremam collocaturi operam oppido & Burgo expugnãdis, egregiè se communiunt, duobus quibusdam confectis ad tabulati formam operimentis, quæ à nostris igni missili concremata sunt: hostesque & ab oppido & à Burgo repelluntur. Nocte sequenti Turcæ octoginta cæduntur. Porrò Toletanus iam Melitam aditurus, obuiam habuit nauem onerariam è Syria ad Turcas missam cum magna panis nautici copia, sex millibus cadorum pulueris tormentarij, multisque globis ferreis. Eam, exemptis priùs sexaginta Turcis, Syracusas misit. Erant intereà Melitenses perpetuò in opere, nullam obtinendi oppidi rationem & conatum Turcis prætermittentibus: qui etiàm paulò pòst cum toto exercitu oppidum inuadunt tanta vi, vt planè victores abituri viderentur. At hìc quoquè bis insultantes, bis æquè à nostris reijciuntur. Die sequenti magnis propositis præmijs & opum & honorum, in diem tertium iubet eos Mustapha paratos esse ad inuadendũ oppidum.

Periculũ Melitensium.

Nauis oneraria capitur à Toletano.

pidum. Deindè ſeptimo Calend. Septembris terribilis redintegrata eſt pugna, per murorum ruinas ſumma vi intrò contendentibus Turcis, periculaque omnia fortitèr contemnentibus. Tum quidem diù ancipiti belli euentu vtrinquè atrocitèr pugnatum eſt: ſed ad extremum cùm è noſtris 113. è Turcis ampliùs mille ducenti cecidiſſent, hoſtes re infecta abſcedere coguntur. Erat ſanè in noſtris tanta animi magnitudo, eaque virium ſtrenuitas, vt propè incredibilis videatur. Calendis Septembris literæ veniunt à Toletano, quibus ſignificabatur breuì adfuturam claſſem Chriſtianorum. Nec deſiſtebant Turcæ noſtris faceſſere negocium, nec noſtri aut illis parcere, aut ſibi deeſſe viſi ſunt. Quodam die è noſtris vigintiquinque Turcas trecentos inuaſère, & in fugam verterunt. Nonis Septembris Chriſtianorum claſſis ad Sacrum Iunonis, quæ eſt inſula perexigua non longè à Melita, applicuit. E transfugis quidam per id tēpus indicauit Valettano, Turcas ſequenti die decreuiſſe omnibus copijs oppugnare oppidum, & niſì eo potiantur, ab inſula recedere: multa etiàm ampliſſima eſſe propoſita præmia egregiam operam nauaturis in expugnanda vrbe. Et certè non erat ille ſuprèmus barbarorum conatus abſque ingenti noſtrorum periculo futurus. Verùm præpotens Deus nō paſſus eſt viros fortiſſimos & de Repub. Chriſtiana præclarè meritos, illis ſæuiſſimis & immaniſſimis belluis obijci trucidandos. Itaque illo benè iuuante, è claſſe Toletani principis expoſiti ſunt in inſulam Melitam ad octo millia & trecenti milites.

Terribilis Turcarū irruptio.

Exponuntur 8000 militum Chriſtianorum.

Porrò Toletanus, dum iſti ad Valettanum ſe conferunt, triremem ingreſſus, Orientem verſùs nauigat cum vniuerſa claſſe. Quæ vbì à Melitenſibus ciuibus conſpecta eſt, tormenta & ſclopettos omnes gratulationis ergô diſplodunt: itemque Toletanus ſuarum triremium tormenta omnia ſemèl atque iterùm exonerari iubet. Mox redit in Siciliam, reliquas copias adducturus, vt maturè Turcica præda potiretur. Iam hoſtes quatriduò ſuas res in naues inferre cœperant: cumque iam extremam oppidi oppugnationem inſtituerent, Turca quidam citato equo aduolat, refert magna Chriſtianis veniſſe auxilia. Mox à Turcis claſſicum canitur, impedimenta reliqua colliguntur, tormenta in naues inuehuntur, aggerès inflammantur. Ex omnibus tormentis vnus ſolus regius Canon in Inſula reli-

relictus est, qui pilam vomeret pondo centum viginti.

Sunt qui putent magnam tormentorum partem Turcis eripi illo die potuisse, si nostri in illos impetum facere voluissent. Ad extremum cùm Turcæ cum recentibus Christianis pugnam conserere instituerent, supra mille quingenti, & eo ampliùs à nostris cæsi sunt. Deniquè à Melita immanes illi barbari recesserunt, relictis illic suorum cadaueribus ad vigintitria millia: & præterquàm quòd illam insulam horrendum in modum ferro & igni vastatam, domos quassatas, vrbium mœnia disiecta reliquerunt, etiàm hominum non paruam edidêre stragem, ità vt ad quinque millia è nostris desiderati ferâtur, & in ijs equites Rhodienses vel Melitenses 240. Habebunt illi insignes viri sempiternam apud omnem posteritatem eximiæ virtutis suæ laudem, quòd pro Deo, pro religione, pro Rep. Christiana tam fortitèr & constantèr seipsos totiès ad præsentissima mortis discrimina offerre non dubitârunt. Annotârunt quidam, à barbaro hoste ad septuagintaocto millia pilarum in insulam coniecta. Fatentur autem etiàm ipsi equites Melitenses, non tam humanis viribus, quàm Dei virtute se esse seruatos. Et est sanè etiàm plurimùm laudanda Pij IIII. Pontificis Maximi erga Rempub. Christianam paterna solicitudo, qui amplissimas toto orbe diuulgauit condonationes, quas Indulgentias vocamus, vt ijs inuitaret Christianos omnes ad precandum Deum pro salute Melitensium & totius Ecclesiæ. Nec dubitandum est, eas Christianorum preces ferocissimi hostis truculentos conatus vel maximè eneruâsse. Postremò etiàm Catholico & inuictissimo Hispaniarum regi Philippo maximæ ab omnibus habendæ sunt gratiæ, quòd Melitensibus in tanta rerum difficultate non sinè magnis impendijs opem tulit. Hæc fusiùs multo quàm anteà scripsi, posteaquàm prolixior ad me totius belli narratio peruenit.

Turcæ Melitam relinquũt

78000. pilarum.

Eodem anno etiàm felicitèr in Hungaria res gessit Maximilianus Cæsar contra Turcas & alios quosdam, duce fortissimo & clarissimo Lazaro Schuendio, viro rei militaris peritissimo, nec minùs optimis literis instructo, atque insupèr Catholicæ religioni addictissimo. Multa illius egregia facinora referuntur, & erunt hauddubiò, qui ea literis commendent: mihi needùm

Maximilianus Cæsar contra Turcas.

omnia satis assecuto, nè parùm certa pro certis commemorem, aut multa etiàm præclarè gesta ob eorum ignorationem prætermittam, id impræsentiarùm præstare non licet.

Hoc anno prodijt Vuittẽbergę liber quintus Chronici Carionis, expositus & auctus à Casparo Peucero Is Peucerus gener est Philippi Melanchthonis Is bonus & Lutericè euangelicus vir, pro modestia quinti huius Euangelij, incredibili furore exagitat in hoc Chronico summos Pontifices, quos cupit Imperatoribus, regibus & principibus Christianis reddere vel maximè inuisos. Ego pauca huius Chronici legi: (quid enim attinet, talium hominũ furiosa & maledica scripta legendo, bonas horas malè perdere?) sed in ijs paucis tam multa inuéni, quæ hominis in Pontifices & Catholicam Ecclesiam plusquàm Vatinianum odium ità perspicuè declarent, vt vel ex ijs solis de tota eius historia satis superque possit statui & pronunciari. Quis verò illum hominem in narrandis rebus putet in fidei historici officio permanere, qui ad easipsas animum adfert odio & liuore cæcatum, & prauis de religione opinionibus deprauatum? Ait hic noster quodam loco: Vt præcedens, ità tota sequens historia euidentèr testatur, verè fuisse Pontifices ἀλάστορας Ecclesiæ & Imperij, & flagellum Dei, vt de Attila vetustas prodidit. Quid, obsecro, his dici possit atrociùs, cùm tamen certò constet, permultos ex Pontificibus fuisse viros sanctissimos, quibus etiàm maximi & potentissimi Imperatores, reges & principes tantum detulerint, quantum nunquàm detrahere poterit ista progenies viperarum? Sed ad tempus habent isti, permittente Deo, facultatem quandam illos Ecclesiæ pastores, non ab homine, sed ab ipso Christo, velint nolint hæretici, institutos, ipsamque Catholicam Christi Ecclesiam infestandi & proscindendi: paulò pòst obstruetur os loquentium iniqua, & sempiternis inextinguibilis gehennæ flammis exurentur viri desertores, qui cùm deberent in cinere & cilicio pœnitentiã agere tam immanium blasphemiarum, errorum, contumeliarum, mendaciorum, quibus planè cooperti sunt, tamen non solùm hoc non faciunt, sed etiàm gloriantur in suis maleficijs, & in plùs quàm Cimmerijs tenebris haud alitèr, atquè in ipsa meridiana luce, sese impotentèr & impudentèr efferunt.

Fol. 41.

Peucerus ardet odio Pontificũ.

Alibi

Alibì quoquè habet hic noster, nè solos Romanos Pontifices oppugnâsse videatur: Vetera Burggrauiorum iura multis in locis paulatìm fregerunt Episcopi, cùm impatientia alterius imperij potestatem politicæ gubernationis rapuerunt, vsi occasionibus superstitionis, qua fascinatæ tenebantur mentes omnium ordinum. O os impurum. Itáne superstitiosi fuerunt hactenùs omnes ordines Imperij, & Luterus demùm cum Peucero cæterisque id genus præclaris scilicèt viris, veram nobis religionem attulit? An non hoc est intolerabili iniuria & contumelia afficere Imperatores, Reges, Principes, & tot sanctissimos atque religiosissimos maiores nostros? Si ego aut Catholicus aliquis sic scriberet, quàm atrocitèr in nos debaccharetur Peuceri stylus? Non hìc iam persequar, qua modestia quáve fide scribat, Episcopos potestatem politicæ gubernationis rapuisse, vsos occasionibus superstitionis. Pertinet hic Peuceri morsus ad tam multos potentissimos Episcopos, & Imperij Principes, qui facilè eam Peuceri à se calumniam depellent. Quòd si verò aut tempus, aut huius scripti ratio pateretur, quàm multa id genus ego possem ex hoc præclaro Chronico excerpere. Sed nolim ego tempus tam malè collocare. *Fol. 56.* *Nota Peuceri calumniam insignem.*

Quàm autem ridiculum est, nè quid grauius dicam, quòd idem noster Peucerus socerum suum Philippum Melanchthonem, quem omnes boni execrantur, quique à Lutero ad Zuinglij vel Caluini castra defecisse, à Caluinianis palàm asseritur, audet appellare hominem sanctissimæ memoriæ. Longè alitèr de illa atra tellure scribit Illyricus eius discipulus cum socijs suis, disertis verbis illum affirmans & Confessionem Augustanam, & libros Luteri plurimis in locis adulterâsse. Quod crimen falsi non cadit in hominem sanctissimæ memoriæ, maximè cùm Luterani tam pertinacitèr iactitent, Confessionem Augustanam & Luteri scripta puram putam habere Euangelij doctrinam. Quid verò possit esse sceleratius, quàm Euangelium adulterare? Verùm hoc non Melanchthon modò, sed & Luterus & totus nouorum dogmatistarum grex & fecit sempèr hactenùs, & adhuc facere pergit. Obitèr hæc tantùm attingo, nā accuratiùs ea excutere iam nō libet. Hoc quidē in Peucero notatu dignū est, quòd Gregorium Magnum Romanum Pontificem *Fol. 24.* *Melanchthon falsarius.* *Peuceri calumnia in Gregorium I.*

eius nominis primum, virum summa doctrina & incomparabili vitæ sanctimonia, totoque orbe longè celeberrimum, audet appellare superstitionum architectum. Nisì planè fallor, potest hęc vna tam atrox & impia in tantum Pontificem contumelia, totum Peuceri pectus nobis penitùs inspiciendum exhibere. Ego certè non video, quid de eiusmodi hominibus alitèr sentiendum sit, nisi planè venisse eos in profundum malorum, totosque datos in reprobum sensum. Atq; vtinàm soli perirent, & non tam multos secum in gehennam pertraherent. Sed certè stabunt quandoque illi beatissimi Pontifices contra istos miseros & deploratos homunciones, & suas de illis iniurias egregiè vlciscentur.

Fol. 17.

Iam verò etiàm scholasticos Theologos noster Peucerus prorsùs Euangelicè scilicèt exagitat. Ait enim: Sunt in manibus scripta Scholasticorum, qui in vno Magistro Sententiarum, velut canone & norma fidei explicando occupati, nè terram amittant, cælo bellum inferunt, præferentes sententijs diuinis Romana decreta, & testimonia sacra, sicubì possunt, ad decreta Pontificum, non è diuerso hæc ad illa, inflectentes &c. Quàm multa in his paucissimis verbis insunt, quæ hominis impotentem obtrectandi, criminandi, mentiendi libidinem prodant euidentissimè? Nec opùs est his respondere, cùm ipsa se destruant tam impudenti vanitate, & cæca impudentia. Et fortassis Peucerus noster nunquàm vel à limine salutauit scholasticos Theologos, sed à suo illo sanctissimæ memoriæ socero Melanchthone hanc præclaram hausit doctrinam, vt tam luculentèr calumnietur Theologos scholasticos.

Fol. 16. Peucerus scholasticos exagitat.

Sed quid Melanchthon parceret scholasticis, qui nec veteribus illis sanctissimis patribus parcit in suo illo libello de Ecclesia, in quo homo arrogantia ebrius, velut è sublimi loco pronunciat de illis Ecclesiæ luminibus, cogitque tot Patres ferre hæretici censuram? Eat igitur Peucerus cum illa atra tellure, quò dignus est. Sed quid me necessè est persequi omnes Peuceri in tam exiguo opere calumnias & blasphemias? In præfatione sanè vel epistola liminari eius scripti, quædam insupèr habet non prorsùs negligenda: eà vbì paucis excussero, hominem iubebo ire, si volet, ad solas terras, nihil cum eo penitùs commercij habiturus vnquàm.

Melanchthon flagellat Patres.

quàm. Sed hæc interim Lector sciat eo animo hîc mihi commemorari, vt nôrint omnes, etiàm qui post nos futuri sunt, quales viri illi fuerint, qui nostra ætate bellum aduersùs Ecclesiam Dei susceperunt. Nec dubito, quin posteritas omnis non alio eos loco habitura sit, quàm quo nos hodiè habemus Simones Magos, Marciones, Cerdones, Valentinos, Manichæos, Arrios, Nestorios, Vigilantios, & id genus diras pestes orbis terrarum. In præfatione igitur sua Peucerus, vt è pluribus pauca tantùm annotem, ait extare sapientum querelas & commonefactiones, quibus præcipitur, nè qui sapientiæ laudem quærunt, strepitu applausuque vulgi capi se sinant. Hoc quidem si cauisset Luterus, non eas hodiè turbas in Ecclesia videremus: immò verò nisì Luterus totus eò incubuisset, populo vt placerent quas fecisset fabulas, nunquàm eius iam olìm damnata paradoxa tantos progressus habuissent. Tum verò etiàm in scribendis historijs plurimùm tribuit Peucerus iudicio scriptoris, cùm ab historico id potissimùm exigatur, vt rem gestam non pro suo vel affectu vel iudicio, sed quemadmodùm habet veritas, simpliciter exponat. Quòd si variant de vna re scriptores superiòrum temporum, non dubium quin eorum præferenda sit sententia, quorum probatior est fides & authoritas. Sed hæc ideò dicuntur Peucero, vt liceat ei liberè debacchari in Pontifices, de quibus ipse nihil potest pro suo iudicio statuere aliud, quàm fuisse & esse Antichristos, vt eos vocat suus Luterus. Atque si quid de Pontificibus scribendum sit, eos potiùs sequendos sibi statuit, qui eos acerbissimè exagitent, vt fecit nostra ætate Sebastianus Francus, & partìm etiàm Sleidanus, quàm qui eos commendent. Hinc illa huius generis historicorum temulenta rabies in Gregorium VII, (vt alios Pontifices omittam) quem tamen grauissimi authores testantur virum inculpatum, immò sanctissimum fuisse, eumque non immeritò laudibus efferunt. Addit posteà Peucerus, Henricum IIII, Fredericum II, & Ludouicum Bauarum rabiosè exagitare scriptores Pontificios, veras causas & sceleratas molitiones Pontificum prorsùs dissimulâsse. Hoc sic visum est scribere Peucero, nullo allato suæ affirmationis testimonio, tanquàm nobis sufficere debeat, ἀυτὸς ἔφα. Hoc iacto fundamento, pergit Peucerus, & quidem rabiosè: Ex vna falsa hypothesi

Rabies Peuceri in Pontifices.

pothesi detexi Pontificia omnia, scilicet Pontificem iure diuino armatum esse vtroque gladiò, & caput esse ac dominum Ecclesiæ & regnorum mundi. Puto sanè aduertere Lectorem, hæc non nisì rabiosè posse dici. Quid enim sibi vendicat Pontifex in regnis mundi, nisì vt pro officio suo, quo vniuersus Christi grex, ad quem pertinent etiàm reges, ipsi pascendus incumbit, admoneat omnes, & si quem videat suam potestatem vertere in tyrãnidem, omnibus modis det operam, id vt emendetur? Hoc fecêre sempèr etiàm sanctissimi Pontifices, & certè licèt inuidia crepet Peucerus, adeò non vsurpârunt sibi regna aliena Pontifices, vt ea quæ obtinent, Christianissimorum ac potentissimorum Imperatorum & regum ferè liberali donatione obtineant. Multa deindè furiosè iactat Peucerus contra Pontificum authoritatem : sed non est opùs, eius ineptijs & calumnijs omnibus respondendo tempus amittere. Qui in historijs fide dignis versati sunt, hominis commenta facilè & aduertent & contemnent. Addit verò etiàm hoc: Pontifex Romanus prærogatiuam in Ecclesia Christi nullam habet præ alijs vllo iure, sed sola consuetudine introductæ tyrannidis. Nec hic vllum adfert scripturæ locum, sed satis habet pro sua insigni authoritate id affirmâsse. Quàm sit autem hæc vana & temeraria assertio, nihil attinet indicare, cùm sit totiès à nostris ex ipsis etiàm scripturæ diuinæ clarissimis sententijs ostensum. Verùm iam etiàm plus quàm Imperatores ipsi ausi sint, sibi vsurpat Peucerus, cùm subiungit, se non facultates eripere Ecclesiæ, sed regna, quę Christus non contulit aut commendauit Ecclesiæ. Iam scripserat paulò superiùs, Episcopos tenere regna. Hæc ergò eis eripit : sed bene habet, quòd Peuceri verba non nisi aërem verberant. Nam Episcopis Peuceri authoritas nec pilum quidem auferet. An non verò hoc est cuiusdam intolerabilis arrogantiæ, vt homo priuatus tantum sibi sumat in Episcopos, qui sunt etiàm Principes Imperij? Sed non se discruciet his curis Peucerus. Manebunt Deo benè propitio Episcopis ditiones suæ, etiàm vbì Peucerus computruerit. Sed hoc scilicet est classicum canere ad inuadendas Episcoporum ditiones. Quid si verò catholicus aliquis talia scriberet contra politicos principes, an non cælum terræ misceri Peucerus antè omnes vociferaretur? Ait etiàm Peucerus noster, vt obitèr lectori offeram occasionem admirandi

Nota impudens mendacium Peuceri.

Peucerus vult Episcopis eripere regna sua.

randi peritiam illius in rebus geographicis & histori-cis, Cathaynæ regnum se extendere vsq; ad sinum Persicum, & ante Tartarorum irruptionem, in Europa ferè dominatos esse Rossos, cùm Rossi non adeò magnam Europæ partem tunc occupârint, & sinus Persicus à Cathaynæ regno plurimùm distet. Sed hæc fortè leuicula sunt: illud prodigiosum est, quòd ait certamina, quæ Lutero oppugnante mendacia eorum, qui Indulgentias impudentèr circunferebant, extiterunt, regno Pontificio primò inclinationem, mox ruinam attulisse, cùm hodieque Pontifici maneat sua dignitas, crescatque multis locis apud remotissimas à nostro orbe nationes. Sed ea fide solent versari fratres Euangelici in rebus narrandis, vt iam non immeritò contemnamus, quòd mox subiungit se historica & religiosa fide vsurũ. *Fides euangelicorum fratrum.*

Tum porrò accedit ad Appendicem Chronicorum Naucleri. Sed eam Appendicem sanè non nisi aut nimia potione aut furore ebrius primùm inspexisse videtur Nam pro Surio legit Surrianũ, & è Surriano mox pro Euangelica modestia efficit scurram, perindè àc si quis pro culice legat cuculum, & repentè cuculum transformet in crocodilum. Deindè plenis velis in hunc miserum Surium, ne verbo quidem vnquàm ab eo læsus, incurrit: ait eum impudentèr res manifestè veras calumniari & deprauare. Scilicèt putabat me esse similem sui Melanchthonis, (vt alios omittam) quem, vt antè dixi, Illyricus eius discipulus falsi reum agit, & peragit. Iam verò in totum monachorum chorum rabidè deseuiens, vocat eos deploratum profligatumque hominum genus, quorum plusquàm caninam impudentiam, & audaciam plusquàm diabolicam, iam multis seculis orbis Christianus sit detestatus. Qui vnus locus satis superque sufficit ad detrahendum fidem omnem toti historiæ Peucerianæ, cùm certissimè constet, monachos cunctis retrò seculis, & ab ipsis adeò Ecclesiæ nascentis initijs, in magna apud Christianos omnes existimatione fuisse. Quòd verò subijcit distichon Pij II. hoc nos libentèr amplectimur, sed hactenùs, vt ostendamus illud in neminem magis, quàm in ipsum Luterum, posse quadrare. Est autẽ eiusmodi distichon:

Non audet Stygius Pluto tentare, quod audent
Effrenis monachus, plenaq; fraude anus.

Reuerà enim iste effrenis & dissolutus apostata talia *Luterus*

effrenis apostata. attentauit, qualia fortaſsis nec ipſe ſatanas auderet, ità vt nos non inuideamus Peucero tam inſignem magiſtrum. De effreni enim monacho, qualis fuit Luterus, non de illo, qui intra ſui monaſterij ſepta degens, vitam viuit monaſticæ profeſſioni congruentem, hoc diſtichon loquitur. Porrò verò etiàm modeſtiſſimus vir Surio id videtur tribuere, quòd in ſcribenda hiſtoria vſus ſit præceptore diabolo. Nam etſi Peucerus maledicentiam vocat, tamen Surius ſatis ſibi benè conſcius eſt, nihil ſe cuiuſquam hominis odio ſcripſiſſe, multò verò minùs vſum eſſe præceptore diabolo, cum quo familiaritèr ſanè verſatum ſe eſſe, & ab eo didiciſſe, quę contra Miſſæ ſacrificium euomeret, Luterus apertè fatetur, vt talis præceptoris meritò pudere debeat Peucerum. Nec tamen his contentus vir optimus, & planè Lutericè Euangelicus, vocat Surium blaſphemum filij Dei hoſtem, & mox dira ei imprecatur, his vtens verſibus;

Vtq; repertori nocuit pugnacis Iambi.
Sic ſit in exitium lingua proterua tuum.

Dolet optimo viro, quòd Surius duriuſculè tractat inclytæ Germaniæ noſtræ proditores & perditores, Luterum & cæteros prauorum dogmatum architectos, qui ex illo vno homine ceu equo Troiano cateruatìm prodièrunt, quòd illorum mutuas easque acerbiſſimas altercationes, odia, conuicia, quibus ſe inuicèm egregiè proſcindunt, traducit, fœdiſſimas antilogias oſtendit, & pleraque alia illorum myſteria profert in lucem; quæ quidem omnia cùm ex ipſorum ſcriptis euidentiſſimè doceri queant, tamen non pudet Peucerum in eadem ſua liminari epiſtola ſcribere, doctrinam Eccleſiarum Lutericarum irrefragabili authoritate, perſpicuitate quanta nullius ſit doctrinæ, certitudine immota verbi cæleſtis ſe ſuosque inſtauratores & propagatores tueri: ſcilicèt præclarè ſe ſuosque tuetur, quæ toties in alias mutata eſt formas, cuiusque propagatores inter ſe odioſiſſimè digladiantur. Putat Peucerus omnes homines aut fungos, aut talpas eſſe, vt nihil porrò cernere queant. Adijcit verò etiàm, viros bonos reſtinguere calumnias meritis & innocentia ſua. Nos verò palàm teſtamur, Luterum, Bugenhagium, Bucerum, & cęteros deſertores monachos, huius quinti Euangelij propagatores, vel eo ſolo nomine, quòd auſi ſunt poſt ſolennem perpetuæ continentiæ pro-

ſeſſio-

fessionem ad incestas nuptias transire, esse perpetuò execrabiles & infames, qui fidem Deo datam irritam fecerint: cui immani flagitio si addas tot impios iā olim damnatos errores & hæreses, tot nefanda sacrilegia, sacramentorum prophanationes, multaque alia ab istis designata, facilè constabit, quàm nihil sint dicendi minùs, quàm viri boni tum ipsi, tum Melanchthō quoquè & alij omnes noui dogmatistæ, qui quidem monachi non fuêre, sed tamen apostatarum istorum blasphemias editis libris defenderūt, aut nouas hæreses condiderunt. Quòd si verò Peucerus ferre non vult hos à nobis hæreticos dici, nunquā certè negare ausus erit & Zuinglianos à Luteranis, & Luteranos à Zuinglianis hęreticos propalàm vocari, atque etiàm à plerisque Luteranis prorsùs damnari & reijci Melanchthonicos & Adiaphoristas. Hæc cùm sint toti orbi testatissima, tamen iactat Peucerus doctrinam ecclesiarum suarum, eamq; ait vocem esse filij Dei, perindè àc si mortales omnes lethargo correpti sint, nihilque prorsùs oculis quanuis apertis videant. Quæ verò possit esse atrocior in Dei filium blasphemia, quàm eius vocem dicere eam doctrinam, quam ipsi quoquè Luterani in mutua lite ponunt, atque alij in alijs execrantur, nisi fortè ipse Dei filius, qui est incommutabilis veritas, sibijpsi contrarius est, & pugnantia docet? Quòd si ad Ecclesiæ Catholicæ sententiam respicias, quæ quinti euangelij doctrinam ceu hæreticam condemnat, quæ aures ferre sustineant, à Peucero impias hæreses dici vocem filij Dei? Sed his ego nimiùm immoror. Potest iam Lector intelligere, quæ sit horum temporū labes, in quibus id genus perniciosa scripta innumera ab importunis ingenijs in lucem edita sunt, nec adhuc edi cessant.

Euangelici inuicèm se hæreticos vocāt.

Nam hoc ipso quoquè anno prodijt Latinè scriptum aliud benè magnum aduersùs Synodum Tridentinam, à Pio 4. indictam, cuius architectos fuisse liquidò appáret præcones quosdā noui euangelij, cum quibus solis mihi hîc res est. In eo certè scripto tanta acerbitate præter alia inuehuntur in Romanos Pontifices, vt etiàm ipsis sectarijs possint meritò de odij & liuoris nimia immanitate suspecti haberi. Sic sensìm proficiūt in peius, & profundiùs ruunt, qui semèl ab Ecclesia discesserunt. Reuerà terribilis Deus in consilijs super filios hominum, qui occulto quidem, sed iusto tamē iudicio permittit imperitā & miseram plebeculam ab istis imanissi-

Scriptum aduersùs Synodum Tridentinam.

Psal. 65.

manifestissimis lupis,qui nullum faciunt perdendarum animarum finem, tam atrocitèr in fraudem impelli, & in horrendos errores induci, idque sub specie eximiæ pietatis & prætextu verbi Dei. Sed non est hoc nouum : fuit id apud hæreticos omnes superiorum ætatum sempèr in more positum, vt mendacijs niterentur, & ementita quadam veri specie incautos fallerent Hoc præclarè fecerunt, & faciunt nostræ ætatis noui dogmatistæ, quorum certè incredibilem versutiam si principes & populi Germaniæ aliarumque nationum videre potuissent, puto equidem nunquàm in eorum dogmata consensissent,neq; illos apud se vlla ratione tolerâssent. In hunc quidem scopum omnes isti mirabili vafricie collimant, vt Romani Pontificis & Conciliorum labefactent authoritatem. Quod vbì semèl obtinuerunt, iam illis salua sunt omnia. Quòd enim scripturam iactant,fraudulentèr & falsò id faciunt, non scriptura, sed scripturæ praua interpretatione nitenres. Itaque in hoc prolixo opere neruis omnibus contendunt euerrere omnē Pontificum & Conciliorum etiàm vetustissimorum authoritatem, adeò vt & ipsam quoquè Nicenam primam & Chalcedonensem longè amplissimas Synodos carpere non vereantur : & sanè confidentèr de omnibus in vniuersum ità illi pronunciant: Hominū traditiones,Concilia, Synodi, congregationes, & harum decreta profectò multiplicitèr labi, errare, decipi, falli possunt, & multis modis à verbo Dei ac veritate in omnem partem discedere. Id posteà docere conantur allatis aliquammultis Concilijs : qua in re certè luculentèr produnt nequissimam animi sui calliditatem, vel potiùs malignitatem, quòd Synodos partim prouinciales, partìm ab Ecclesia damnatas, paritèr permiscent, & imperito lectori intolerabilem fraudem imponunt, qui alias ab alijs secernere non potest. Itaque primo loco collocant Synodum Carthaginensem sub Cypriano, quæ ab hæreticis baptizatos censuerit rebaptizandos, quasi nesciant eam Synodum nūquàm receptam ab Ecclesia, tum vero non œcumenicam, sed prouincialem fuisse. Nos verò non negamus prouinciales Synodos errare posse, sed de œcumenicis legitimè celebratis, id planè pernegamus. Eæ nanque repræsentant Ecclesiam, quæ est columna & firmamentum veritatis. Mox subiungunt illam sacrosanctam Nicenam primam, quam aiunt de militibus statuisse Canonem, qui Iohannis Baptistæ

Nota hæreticorum de Concilijs omnibus sententiā & versutiā.

Baptistæ sententiæ contrarius sit: tum etiàm fecisse pœnitentiæ Canones, è quibus multum superstitionis irrepserit posteà in Ecclesiam. Obsecro, quid istis ad summam, immò plùs quàm satanicam arrogantiam reliqui esse potest, qui tam nefariè lacerant illam sanctissimorum patrum, quibus haud dubiè adfuit, sicut promisit Christus, ipse spiritussanctus, Synodum longè celeberrimam? Et reuerà calumnia hæc non in illos patres magìs, quàm in ipsum redundat spiritūsanctum. Sed benè habet, quòd ità perspicuè se nobis totos inspiciendos exhibent. Iam enim quandò illi tantæ Synodi decreta impia vocare non dubitant, nihil prorsùs ambigere possumus, quin ad illorum numerum pertineant, de quibus Christus ait: Si Ecclesiam non audièrit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Et est profectò istorum planè deplorata & insanabilis malitia, cum quibus etiàm iam eam ob causam nemo Catholicorum vnquàm facilè vel tria commutaret verba, nisì cogeret salus miseræ & imperitæ plebis, quam isti horrendum in modum vnà secum perdunt. Si sic enim liceat Conciliorum etiàm grauissimorum decreta non modò eleuare, sed per summā contumeliam impia dicere: quid, quæso, superest nobis ad immanē quēdam atheismum, quò certè isti nos adducere moliuntur? Non est huius loci, istorum fraudes omnes persequi: nam longum est, & ab instituto meo alienum, præsertìm cùm illi pleraque adferant, quibus lectorem incautum fallere se posse non dubitant, quæ si singulatìm fusiùs explicare velimus, lectori stomachum mouebimus. Certè eodem loco aiunt, Chalcedonense Concilium tetro errore monachis & monialibus virginibus coniugij vsum interdixisse. Qua vna sententia simul damnant veteres sanctissimos patres omnes & vniuersam Christi Ecclesiam, quæ idem sempèr sensit: immò & ipsam scripturam diuinam, quæ grauissimè præcipit vota Deo reddere. Et sufficeret quidem hominibus, in quibus nō prorsùs lumen omne tum fidei, tum rectæ rationis extinctum sit, ad istorum amētiam & tetram impietatem liquidò cognoscendam, hanc eorum tam prophanam & ab omni Christiana pietate prorsùs abhorrentem sentētiam dicisse: at fit tamen nescio quo tremendo Dei iudicio, vt cùm isti non sinè magno scelere & summa impudentia, tum Chalcedonensis Concilij sanctissimum decretum lacerent, tum monachis & monialibus coniu-

Synodus Nicena carpitur ab hereticis.

Matt. 18.

Itē Chalcedonensis

coniugia permittant contra fidem Deo datam, tamen habeant permultos, qui illis potiùs accedāt, quàm amplissimæ Synodi Chalcedonensis & vniuersæ Catholicæ Christi Ecclesiæ sententiæ & authoritati. O cæcas hominum mentes, ô pectora cæca. Itáne plùs apud nos ponderis habet impurissimorum apostatarum prodigiosus incestæ libidinis appetitus, quàm grauissima totius orbis Christiani, quē vel maximè Synodus illa Chalcedonensis repræsentat, sententia & authoritas? Vtinàm verò suam intelligerent turpitudinē eiusmodi non coniugiorum, sed incestarum libidinum assertores, & quantam sibijpsis apud bonos omnes & posteritatem omnem fœdissimæ ignominiæ notam inurāt. Sed fronte sunt plerique omnes plùs quàm meretricia, & nesciunt erubescere. Dabit autem quandoquè benignus Deus, vt vulgus miserè ab eis dementatum, & alij malè ab eis persuasi, cognoscant eius sceleris immanitatem, quo se obstringunt apostátæ monachi, cum fœminis sub honesta coniugij specie sacrilegè cubantes, & eos profectò toto pectore detestabuntur. Et reuerà si legissent plerique veterū sanctissimorum Patrū scripta, pessimè istos impuros apostatas acciperent. Quandò igitur isti hucusquè impietatis progressi sunt, vt tam execrabilem cōcubitum palàm doceant sánctum esse matrimonium, frustrà sanè cum illis agitur de rebus nostrę religionis. Itaque nolim tempus terere commemorandis alijs, quæ in memorato scripto ab istis adferuntur: nā & multa sunt, & partìm impudentissimæ calumniæ, partìm iam olìm damnatæ hæreses. Hoc tamen certum est, in hoc opere conflando nihil eos diligentiæ, nihil acerbitatis prætermisisse, vt semèl omnem pectoris sui aterrimam bilem in Romanos Pontifices & Christi Catholicam Ecclesiam euomerent. Interìm non vident, quàm sint ipsi egregij viri, qui tam multos iam olìm ante mille annos partìm damnatos errores & hæreses in vulgus spargant, qui inter se atrocissimè de ipsis turpissimis erroribus suis digladientur, atq; mutuò palàm se hæreseos condemnent, falsi reos agant, & liberalitèr atque prorsùs suo more euangelicè se immanibus conuicijs proscindant, atque eiusmodi emblematis ornent, quibus nemo rectiùs, quàm flagitiosissimi nebulones, ornari mereatur. Quæ cùm ex ipsorum libris certissimè ostendantur, nihilominùs viros se dici & haberi volunt pios & euangelicos, Ecclesiæ repurgandæ studiosos,

Turpitudo apostatarū cum fœminis cubantiū.

ſos, & neſcio quid non. Sumunt ſibi authoritatem in Pontifices, in Concilia, in Patres omnes, in totam deniquè Eccleſiam. O plùs quàm caninam impudentiam, plùs quàm ſatanicam arrogantiam. Sed valeant putidi & deplorati hæretici, vt etiàm ipſi ſe inuicèm ſalutant. Ego ſatìs habeo annotâſſe, his infelicißimis tẽporibus eiuſmodi ſcripta ab iſtis importunis dogmatiſtis eſſe ſparſa in vulgus, quod ſub Euangelij prætextu miſerè perdunt. Hoc quidem certiſſimum eſt, huiuſmodi ſcriptis euulgandis nihil ſe conſecuturos aliud, quàm vt apud cordatos lectores omnes, totamq́ue poſteritatem non alio quàm inſignium hæreticorum loco habeantur, ſenſimq́ue eorum malus animus & fraudulentæ machinationes in principum aliorumq́ue notitiam perducantur: tum verò actutum actum erit de illis, ſicut & de omnibus ſuperiorum ætatum om̃ium hæreticis, qui ad tempus diuina permittente iuſtitia Eccleſiam diuexârũt, ſed tandèm vt fumus cum ſempiterna ſui nominis ignominia euanuerunt. Vnum hoc loco paucis ex ſuprà dicto contra Synodum Tridentinam ſcripto adijciam, vndè certo certiùs colligat Lector non hęc temerè à me dici. Aiunt ſupradicti vſque eò auctas fuiſſe ſuperſtitione & barbara inſcitia tenebras in doctrina eius temporis, vt & ipſi Theologiæ & ſacrarum literarũ ſtudioſi, qui ſuperiore ſeculo, & ante annos 40. ſcholaſticam Theologiam didicerant, confeſſi ſint lectionẽ quidem ſe frequentâſſe diligentèr, & tempora ſtudijs Theologicis perdiſcendis conſtituta compleuiſſe ſedulò, verè tamen affirmare poſſe, ſe toto illo quinquennio aut ſexennio, quo in ſcholis didiciſſent, nullam de filio Dei vel nominis ſaltem mẽtionem à præceptoribus factam audiuiſſe: atque ità occupatos fuiſſe homines miſeros ineptiſſimis libris Magiſtri Sententiarum, Scoti, Bonauenturæ, Alexandri de Ales, Thomæ Aquinatis, & ſimilium eius farinæ Scholaſticorum, vt Prophetarũ & Apoſtolorum ſcriptis legendis nullus omninò relictus eſſet locus, ac ne quidem vlla de his in Schola mentio fuerit reliqua, nedùm vt his aliquid ſerij ſtudij attribueretur. Hæc illi. Quæſo te Lector, quid his fingi poſſit vel ab ipſo malo dæmone aut vanius, aut impudentius, aut contumelioſius? Quis credat quinque vel ſex annis nullam in Scholis habitam mentionem filij Dei, cùm ipſimet fateantur occupatos fuiſſe in libris Magiſtri Sententiarum, cuius tertij libri bona pars de Chriſto pro-

Pagina 10 *Nota intolerabilem calumniam.*

prolixè agit? O portentosam, & non tam verbis quàm verberibus & flagris vindicandam mentiendi libidinem. *Conuiciũ in Scholasticos.* Iam quòd Magistri Sententiarum, Scoti, Bonauenturæ, Alexandri de Ales, Thomæ Aquinatis, & similiũ libros vocant ineptissimos, non certè facerent, si non ipsi essent omnium ineptissimi, & indigni prorsùs qui ijs viris vlla ex parte comparentur. Scioli isti grandes sibi sophi videntur, quòd bilingues, vel etiàm vtcunquè trilingues interdùm sint, nôrintq; scribere Latiniùs quàm illi patres, quos sanè præter alios nostræ ætatis doctissimos viros, Christophorus Longolius & multijuga rerum cognitione, & insigni eloquentia celeberrimus, summa vitæ integritate, & admirabili quadam diuinarum humanarumq; rerum cognitione, optimi cuiusq; iudicio scribit esse commendatos.

Alia calumnia. Deniquè, quòd asserere non verentur, nullam in scholis prophetarum & Apostolorum quinque vel sex annis habitam fuisse mentionem, intolerabilem itidèm habet calumniam & impudentissimam vanitatem. Nam idem Sententiarum Magister, quo eos totos fuisse occupatos aiunt, plurima è scriptis diuinis loca commemorat.

Hinc igitur colligat Lector, quæ istorum hominum religio, quæ animi pietas, quis pudor, quæ verecundia sit, qui talia scribere non dubitent. Et hi nimirùm sunt, qui Concilium Tridentinum contumeliosè lacerant, se verò Ecclesiæ reformatores iactitant. Sed tamẽ, vt dixi, quandoquè sentient homines, quibus præstigijs orbi ab istis illudatur.

Obijt hoc anno mense, nî fallor, Decembri Pius 4. Romanus Pontifex, qui sanè Ecclesiæ Dei, maximè in absoluendo Concilio Tridẽtino, tanto pastore dignam nauauit operam.

Pius V. fit Pontifex. ANNO 1566. die 7. Ianuarij in Romanum Pontificem electus est Michaël Giselerius Dominicanus, Cardinalis Alexandrinus, & dictus est Pius V. Eodem die summo manè de alio quodam actum fuit, cui etiàm ad Pontificatum pauca suffragia deerant: à prandio autem inter primarios quosdam sermo habitus est de Cardinali Alexandrino, & paulò pòst omnibus Cardinalibus in eius electionem mirè & præter omnium expectationem consentientibus, ille eductus è cella, Pontifex maximus salutatus est. Nemo erat qui ambigeret

bigeret à Domino isthuc factum esse: tanta erat etiàm absque scrutinio votorum concordia. Et sanè quæ eius electionem adhuc secuta est in Pontificatu vita, nihil clamat aliud, nisi eum diuinitùs ad hoc amplissimum munus esse vocatum.. Ante coronationem, quæ celebrata est, nisi fallor, 17. Ianuarij, habuit Cardinalium congregationem: (consistorium enim, vt vocant, ante coronationem haberi non solet) ea peracta, quidam ex insigni familia petijt Episcopatum quendam. Respondit Pontifex, sequidem illi cupere summoperè gratificari, nec defuturum, si alia in re prodesse ei possit: sed Episcopatum tamen minimè collaturum, quòd ad tantam functionem parùm idoneus esse videretur, non satis literis & eruditione instructus. Cùm autem ille suæ eruditionis testimonium proferret, Ego, inquit Pontifex, hac in re, quæ mihi satis cognita est, testes minimè requiro. Ità ille in ea petitione repulsam passus est. Porrò ad Cardinales adhuc præsentes conuersus Pontifex, hortatus est, nè quicquam ab ipso peterent, quod vel contra diuinum obsequium, vel contra Concilium Tridentinum, vel contra ordinem & rem Ecclesiæ facere videretur. Addidit etiàm, sequidem in rebus licitis & honestis Christianos principes iuuare constituisse: contrà verò, si quid præter fas & decorum peterent, nulla se ratione illis daturum.

Episcopatum petēs reijcitur.

Extant præclara de eo testimonia, quòd ità se prorsùs compararet, vita illius vt quandam referat imaginem priscorum illorum Pontificum, quorum sanctitatem veneramur. Familiam se dixit eiusmodi habere velle, quæ & vita & habitu cæteris exemplo sit: nec tam ministrorum numerum aut cultum corporis, quàm virtutem & integritatem sibi spectandã constituit. Magnum se ostendit fore iustitiæ patronum & vindicem. Melitensibus Turcicam denuò obsidionem expectantibus liberalitèr sanè vniuersas Pontificatùs maximi opes pollicitus est, & iam missurus erat subsidio tria millia peditum, nisi posteà cognouisset frustrà Turcarum aduentum formidari In consanguineos suos mirabili vsus est frugalitate, adeò vt tres è sorore nepotes non solùm nullis auxerit vel opibus vel honoribus, sed etiàm ægrè adduci potuerit maximorum hominum precibus, vt vnum ex eis, doctrina & pietate conspicunm, tandem in Cardinalium senatum cooptaret. Fidei catholicæ conseruandæ ac propugnandæ perquàm studiosus est: preci-

Familia Pij V.

precibus assiduis feruentèr incũbit,quas dicit esse Pontificum præsidia. Statuas Vaticanorum hortorũ, à quibusdam eius decessoribus magno sumptu & studio ibì collocatas,Populo Romano ad Capitolij ornamentum largitus est. Ad mensam sedens, vt est in sumendo cibo potuque parcissimus,ità in adhibendis precibus & gratiarum actione plurimus. Episcopos non patitur abesse diù à grege suo. Est quædam sanè in eo seueritudo, sed eam incredibili humanitate ità tẽperare nouit, vt omnibus charus sit. Possunt ab eo boni sperare virtutis præmium, mali formidare supplicium aut pœnam,quæ ab illo iam non leuis constituta est in blasphemos,nefariæ libidini & id genus flagitijs addictos. Reformationem tãto Pontifice dignam & instituit, & porrò in rem conferre pergit: & domesticæ quidem familiæ numero permultũ detraxit, vt possit Ecclesiæ rebus necessarijs largiùs opitulari. Catholicis quibusdam longè ab Italia degentibus, sed vel penuria,vel carceris molestia laborantibus, partìm mittenda pecunia, partìm scribendis literis humanitèr opem tulit, & ferre decreuit. Quàm prorsùs absit ab omni auaritia, satìs declarat, quòd pleraque à Romana curia iussit exulare, quæ magnam vim pecuniæ conflare possent: & certè difficilimo quodam tempore cùm illi dispẽsationis cuiusdam obtinendæ causa,quæ alioquì concedi soleret,multa essent oblata aureorum millià, prorsùs ea accipere recusauit: idq; illi perpetuũ est: nec enim tã id spectat,quid possit ex re qualibet obuenire compendij, quàm quid iustitia & æquitas reposcat. In resignatione beneficiorum ecclesiasticorum simplici,multa sæpè admittũtur parùm ad ecclesiæ leges & vtilitates accommodata: eam igitur statuit deincèps non temerè admittere,nè hac occasione res Ecclesię velut iure quodam hæreditario ad posteros transmittantur,aut etiàm indignis, aut parũ idoneis ecclesiastica beneficia conferantur.

Preces ad mensam. *Reformatio instituta.* *Pius V. quàm alienus ab auaritia.* *Simplex beneficiorum resignatio.*

Oblatus ei quandoquè fuit à quodam magno principe annuus triginta milliũ aureorum prouentus, sed eum ille magno animo recusauit. Vir quidam illustris nepoti Pontificis filiam suam vxorem obtulit cum dote egregia, vt posset Pontifici sanguinis affinitate coniungi. Eius verò erga se beneuolentiæ Pontifex gratias quidem egit, sed neque Ducis,neque Marchionis, neq; Baronis titulis suam se velle ornari familiam ait, quibus ea hactenùs caruisset.

Erat

Erat Iudæus quidam Elias nomine, multa & eruditione,& prudẽtia,&opibus inter suos insignis,& quidem Synagogæ iam præfectus,& sacerdos maximus. Is Pōtifici, cùm adhuc Cardinalis esset, & de nostra complectenda religione multùm cum eo egisset, pollicitus erat,se tum Christianæ religioni suscepto baptismo velle accedere,cùm ipse Romanus Pontifex crearetur. Huic igitur, iam ad Pontificatum præter illius omnem, vt appáret,existimationem promotus, ità ait: En cernis me renunciatum Pontificem: fac igitur quod pollicitus es. interìm verò curabat pro illo preces Deo offerri. Paulò pòst Iudæus ad Pontificem redit, & se velle Christo nomen dare affirmat. Monet verò Pontifex, vt maturè secū delíberet, & si ex animo cupiat fieri Christianus,sibi significet. Non multa interiecta morula,indicat ille Pontifici, se diutiùs veritati & spirituisancto obluctari non posse:prorsusque se constituisse cum tribus filijs & nepote transire ad castra Christianorum. Ea res summo Pontificē affecit gaudio, hominemq; complexus, & gratias Deo agens, tertio Pentecostes die in præsentia Cardinaliuṁ ferè omnium, magnaq; populi mirificè gratulantis præsentia, suis eum & alios manibus baptizauit, multisque eis concessis priuilegijs, vnum è filijs ferè septennem sibi in filium adoptauit,atque in Collegio Germanico cum suis nepotibus curauit educandum. *Iudæus conuertitur à Pontifice.*

Porrò Michaël (sic enim à baptismo Elias dictus est) multam nauat operam Iudæis ad fidei lumen à Iudaica cæcitate pertrahendis: neque id sanè frustrà,paulò pòst triginta ex ijs ad Catechismum perductis. In festo sacrosanctæ Eucharistiæ,licèt fractis esset viribus,& medicorum opera vteretur, attamen verè pius Pontifex non sella pro more gestatus , nec corona Pontificia ornatus , sed cum maxima populi ædificatione pedibus ingrediens, illud præstantissimum corporis Christi voluit circunferre sacramentum. *Circūfert Eucharistiam Pontifex.*

In Tridentina Synodo ad Pontificē reiecta fuit cura edēdi Catechismi, Breuiarij,& Missalis. Catechismū iam curauit Latinè edendum,idemq; eius iussu in Gallicam,Germanicam,& Polonicam linguam trāsfertur. *Catechismus editus.*

Maximiliano serenissimo Cæsari nostro cōtra Turcas dimicaturo pijssimus Pontifex opem laturus, tres supplicationes indixit, quibus ipse quoq; interesse voluit,vniuersum iter iā ętate grauis & affecto corpuscu-

lo, pedibus conficiens, & Deum aperto capite iunctisq; manibus attentissimè deprecans. Aderant & plerique Cardinales & prælati, nobiliumq; & vtriusq; sexûs ingens multitudo. In prima supplicatione mulier dæmoniaca horridos & immanes edens clamores, ad Pontificem adducta est: quæ licèt à pluribus teneri vix posset, mox tamen vbi à Pontifice benedictione tertiò repetita consignata est, in terram mortuæ similis corruit: sed posteà incolumis surrexit. In secūda supplicatione tres aliæ à dæmone occupatæ, ad Pontificem adductæ, & triplici benedictione accepta sanatæ sunt, è quibus vna non ignobilis, anteà à nemine curata fuit, licèt sæpiùs tentatum id esset. In tertia quoquè supplicatione alia quoquè à dæmone vexata, Pontificis precibus restituta est. Ea Pontificis pietate, & erga expellendos dæmones comperta virtute, animi hominum mirè accensi videntur: tanta erat ob promerendam Iubilei gratiam sua peccata confitentium multitudo.

Dæmoniaca curatur.

Itē 3. aliæ

Item alia.

Capta fuit per hos dies nauis longa insignis cuiusdam piratæ, in qua Christiani octoginta captiui visebantur, qui decem & eo ampliùs annis miserrimam pertulerant seruitutem. Eos, cùm Romam venissent, Pontifex humanissimè accepit, & vestibus atq; pecunia donauit. Exemplo integerrimæ vitæ illius permulti ad meliorem frugem se recipiunt, adeò vt etiàm ex Iudęis ampliùs centum, doctrina & opibus præstantes, ad Christianam religionem accesserint. Porrò in vsum catechumenorum emit Pontifex magnificentissimas ædes, quibus etiàm suos reditus haud contemnendos attribuit.

Iudæi ad fidem veniunt.

Huius anni Augusto mense morbus periculosus vrbem inuasit, ità vt plurimi cum tota familia decumberent pessimè affecti. Ibi sanè videre erat Pij Pontificis singularem pietatem. Nam singulis misit pecuniam, omibus decem medicos adhibuit, multaq; alia solatia insigni liberalitate impertiuit, adiunctis etiàm religiosis viris, qui animarum curam gererent. Dici facilè non queat, quanta iam in Clero & populo cernatur sub hoc Pontifice Romæ morum reformatio: & licèt iam senio affectus sit, at tamen ipse vult audire, videre, cognoscere controuersias plerasque omnes: assiduis incumbit precibus, multùm ieiunat, in victu summa vtitur temperātia, quotidieq; rem diuinam facit, quod profectò mirum videri queat in tanta ætate. Sed vt ipse quoquè fatetur, inter hæc tot tantaq; negocia, quibus continen-

Liberalitas Pontificis in ægrotos.

tèr occupatur, tam prospera aliquandiù vsus est valetudine, vt vix vnquàm rectiùs valuerit.

A piratis redimi curauit nepotem suum exigua quidem pecunia, fortasse Turcis nescientibus quod esset Pontificis nepos. Hunc ad se accitum, non alio habitu videre voluit, quàm quo fuerat vsus dum sederet ad remos captiuus, qui vilis erat. Admonuit autem eum sanè grauitèr, vt ex anteacta miserrimè in ea seruitute vita, disceret ad bonam frugẽ se recipere, & Deo seruire. Deindè equo & equestri officio, vndè centũ aureos annuos habeat, donatum, ad suos remisit. Hoc & pleraque alia facilè testantur, quàm nõ sit studiosus cognatos & propinquos suos ad opes & honores prouehendi. *Nepos Pōtificis redimitur à piratis.*

Solebant adhiberi instrumẽta musica, quotiès Pontificis & cardinalium habebatur consistoriũ. Eam consuetudinem voluit sublatam. Crebrò vrbis Ecclesias visitat, & ad Clerum concionatur. Familiam suam magno studio reformat, quòd sciat indè exempla manare ad Ecclesiasticos omnes, vt ipsi quoquè se suosque ad ipsius exemplum componant. Initio mensis Octobris familiares suos omnes conuocauit, concionem ad eos habuit, & inter alia, quæ ijs obseruanda præscripsit, voluit vt singuli suum indicarent nomen, ordinem & sacerdotia. Sacerdotes vt minimùm tèr in hebdomada sacrificium faciãt, cæteri, præsertìm diaconi & subdiaconi, saltem quintodecimo quoquè die communicent, edixit. Sacris ordinibus initiatos, aut Ecclesiæ prouentus percipientes, habitum iussit ferre clericalem atque tonsuram, nec vestes habere nisì ex lana simplici absq; vllo serico. Turgida femoralia pati non vult. Aulicos suos omnes, nè ocio tempus malè perdant, iussit sacræ lectioni, quam tèr in hebdomada sacri Palatij Magister habet, interesse: Fiunt etiàm in aula prælectiones Philosophicæ. Porrò non paucos suis libros Ecclesiasticorum scriptorum dedit, vt ijs legendis, dum Pontificem vicissìm obseruant, tempus vtilitèr transigant. Nihil in suorum moribus, habitu, colloquijs, & tota deniquè viuendi ratione vitiosum, & quod praui sit exempli, tolerat. Præfecto custodiæ corporis sui mãdauit, det operam, vt milites sui tranquillè & sinè insolentia viuant. *Familia reformatio.* *Prælectiones in aula Pontificis.*

Impudicas mulieres, publico proposito edicto, ab vrbe expelli iussit. Erant tum Romanorum plerique, qui se vehementèr opponerent, dicerentque, si meretrices ab vrbe excluderentur, magnum id Reipub. annui *Meretrices proscribũtur.*

quæstûs dispēdium allaturum: Pontifex tandèm ità eis silentium imposuit, vt assueciaret se cum tota Curia sua aliò migraturum, nisì illa hominum fæx profligaretur. Ità illæ coactæ sunt discedere, interim tamen nonnullæ in vicis ignobilibus ob peiora vitāda relictæ sunt, cùm priùs in vijs publicis & splēdidis ædibus magno numero habitarent. Quædam ex ijs, quæ præ cæteris maiorem infirmis animis tentationū & ruinarum materiam præbituræ videbantur, à tota ditione Ecclesiastica nominatìm relegatæ sunt.

Alio quoquè edicto vetuit, nè quis ex ijs qui Romę degunt, hospitia publica & cauponas Vrbis conuiuandi & compotandi gratia adeat, nec quisquam in ijs ludere sinatur. Eo edicto multa flagitia & peccata resecata sunt, effectumq; vt hospitia aduenarum commoditati seruiant. Nebulo quidam obscurus maledico quodam Pasquillo vel famoso carmine Pontificem contumeliosè proscidit. Is tandèm comprȩhensus, & Pontifici oblatus, cùm ab omnibus diceretur seueriſſimè plectendus, iussus est à Pontifice carmen suū recitare, tum exponere, cuius vel consilio vel voluntate id scripsisset. Dicente eo se non nisì mali dæmonis id instinctu composuisse, Pontifex respondit: Si tu mihi vt summo Pontifici maledixisses, nō ferres impunè. At nunc quia in fratrem Michaëlem, in monachū scarponem, in Cardinalem Alexandrinum conuicia iactâsti, abi liber quò vis. Ego verò humilitatem generis mei, vitæ & habitûs, semper & animo retinebo, & libens confitebor, & ero vilis & abiectus in oculis meis.

Clemētia in maledicum.

2. Reg. 6.

In tota Ecclesiæ ditione accuratiſſimè edixit, vt itinera à latronibus tuta seruētur: si quis à latronibus cędatur, ait se pœnam exacturum ab illis, in quorum vicinia id accidisset. Nobiles quidam Poloni ab hęresi Dei benignitate ad fidem sanam Catholicæ Ecclesiæ reuertisse ferebantur. Id vbì Pontifex resciuit, mirificè gauisus est, datisque ad illos humaniſſimis literis hortatus est ad perseuerantiam. Mirum enim in modum lætatur resipiscentia eorum, qui fraude diaboli in hæresin prolapsi sint. Cognatos suos & consanguineos omnes iussit ab vrbe abscedere, præter nepotem Cardinalem, & alterum in Collegio Germanico literis incumbentem: in quo appáret animus ab omni immoderata erga suos affectione prorsùs líber. Cardinalibus quoque grauitèr mandauit, vt familiam suam ad habitûs & morum hone-

Tuta itinera.

honeſtatem informent.

Euocauit quandoquè ad ſe Cardinales,qui pręſunt inquiſitioni, itemq; Rotæ auditores,(quod iudiciū eſt in vrbe exactiſſimum atq; præcipuum) reliquosque qui Romæ iudicijs præſunt, doctiſſimaq; oratione hortatus eſt omnes, vt in exercendis iudicijs ſynceros & integros ſe præbeant, minas etiàm intentans ijs, qui ſecùs facerent. Meretricibus,quas in vnum vrbis angulum reiecit,ſeueritèr præcepit, nè per vrbem vagentur: contrà facientes,iuſſit publicè flagellari. Duo verò aut tria illis deſignauit templa, quæ ſacrificij & Concionis auſcultandæ cauſa petant. Ex ijs pleræq; nupſerunt, aliæ complures cupiunt,honeſta reperta conditione, ex ea ſe turpitudine extrahere: nec Pontifex ſe defuturum illis dixit, quas paupertas à ſectanda pietate remoraretur. Eas autem,quę ſinè ſacramentis in ijs ſordibus decederent, in ſterquilinio vult ſepeliri,quod multis calcar addet ad meditandam reſipiſcentiam. Eſt Romæ Academia, quam vulgò Sapientiam vocant. Eā iam collapſa erat,& eius liberales annuos prouētus quidam ſibi vendicârant. At Pontifex eos iuſſit reſtitui, vt ijs alantur ſcientiarum omnium egregij profeſſores.

Oratio ad Iudices.

Meretrices redeūt ad bonam frugem.

Academia reſtituta.

Iuſſit etiàm, quod ante eum fecerat Pius II. vt qui Magiſtratu defuncti ſint, adminiſtrationis ſuæ totius rationem exigantur. Decreuit etiàm per totam Italiam mittere Viſitatores,qui ab Epiſcopis,Collegijs Canonicorum & Monaſterijs rationē gubernationis repoſcant. Monaſticam diſciplinā,quę multis locis proh dolor nimiùm laxata, immò collapſa eſt, ſummoperè curat reſtituendam, atq; inprimìs apoſtatas omnes ſeueriſſimo anathemate percuſſit:nè qui tamen ex ijs animū deſpondeāt, hortatus eſt primarios monachorū p̄fectos, quos Generales vocant, vt ſuos ſinguli apoſtatas requirant, eosque piè & humanitèr tractēt. Verùm ex ijs plerique attrita ſunt fronte & indomabili corde, qui ſeipſos, deſperantes, tradiderunt impudicitiæ, ſecumque alios, quoſcunque poſſunt, trahere conātur in puteum abyſſi: qui vtinàm per principes arcerentur vbiquè à docendi functione, quia reuerà longè omnium pernicioſiſſimi ſunt id genus deplorati apoſtatæ,poſteaquàm in hęreſin prolapſi ſunt: id quod tum in noſtra Germania, tum vicinis regnis & prouincijs res ipſa plùs ſatìs declarauit. Sed ijs omiſſis,ad Pontificem redeamus. Is ſanè huius anni ſacrum illud tēpus, quod aduentū Domini

Pontifex vt Aduentum exegerit.

mini vocamus, tametsi senilis ætas à ieiunijs illum facilè eximeret, quotidianis ieiunijs, crebrioribus precibus, largioribus eleemosynis religiosissimè voluit obseruare, libenterque sacris concionibus adfuit: quo exemplo permulti ad illos sacros dies piè transigēdos incitati sunt: nec interim tamen optimus Pontifex quicquam de ijs, quæ ad suum officium pertinerent, prętermisit, nec detrectauit solito more priuatis personis humanitèr prębere aures.

Fit nonnunquàm, vt ære grauentur alieno etiàm Cardinales, quorum cùm sit excellens dignitas, nemo eos facilè vel in ius vocare, aut contra illos ferre sententiam, vel latam exequi audebat. Id sentiens Pontifex, grauissimè edixit, vti nec ipsis Cardinalibus, si sint de ære alieno delati, parcatur, sed contra eos iudices liberè pronuncient, pignora quoquè ab eis auferantur, domus ipsa diripiatur, donèc creditoribus sit satisfactum. Atque interim erga illum mira est Cardinalium obseruantia & reuerentia.

Non vult parci Cardinalibus

Festa Natalitia huius anni magna deuotione coluit, adeò vt in ipsa nati Saluatoris sacratissima solennitate horam circiter decimam nocturnis precibus & primæ Missæ interesse curârit, deindè in domestico sacello primam & secundam Missam deuotissimè fecerit, cunctis familiæ suæ hominibus sua manu Eucharistiam præbuerit, & tandèm apud D. Petrum tertiam Missam solenni ritu celebrârit, porrò etiàm pomeridianæ concioni interfuerit. Possent multa alia de hoc dignissimo Pontifice commemorari, sed hæc in præsens sufficiant pro hoc anno. Vident, nisì fallor, nostri Euangelici præcones, hæc quæ diximus, eiusmodi esse, vt non possint meritò non laudari. Desinant igitur carpere & proscindere Romanos Pontifices, imitētur huius Pij V. virtutes. Sed sat scio, progenies ista viperarum hęc quoquè præclarè gesta dente canino arrodet, & pessimè interpretabitur. Hoc enim apud illos in more positū est, vt si videant Catholicos, præsertìm Pontifices & qui in Clero sunt, piè & religiosè viuere, eos vocent hypocritas, & qui suis meritis in gloriæ Christi derogationem fidant: sin autem malos in ijs mores quosdam cernant, eos ad vulgus odiosissimè traducant: nec dubitem dicere, si è cælis ad nos descendant Petrus & Paulus sanctissimi Apostoli, & ità viuant vt olìm in terris vixerūt, istos nostros portentosos noui Euangelij buccinatores permulta

Vt coluerit festa Natalitia

permulta habituros, quæ in illis atrocissimè lacerent & proscindant.

Et quid mirum est, eos etiàm optimos quosque & Catholicæ religioni addictos rodere, conuiciari, proscindere, cùm etiàm mutuò sese, vt sæpè dixi, tam hostilitèr insectentur? Est hæc quędam pœna gigantææ arrogantiæ, qua isti tument, ponuntq; etiàm in cælum os suum. Vt enim homines possint intelligere, quàm nihil tutum sit eorum sequi doctrinam, misit inter eos Deus dissensionis spiritum, quo mirabilitèr exagitati, non desinūt publicè editis libris innumeris mutuò se horrendum in modum conspuere & lacerare. Ostensum est hoc iam crebrò locis superioribus, nec tamen vnquàm satìs ostendi potest: adeò illi sempèr manēt sui similes. Sunt inter Zuinglianos & Luteranos perpetuæ contentiones, eduntur que identidèm ab vtraque parte scripta plurima, quibus alij alios oppugnant. Est inter Zuinglianos è præcipuis vnus Henricus Bullingerus, inter Luteranos Iohannes Brentius, vterque iam grandæuus. Isti pro more sui Euangelij se honorificè inuicèm tractant, sed tamen Bullingerus astutè nonnihil se premere conatur, & miscet mella piperi, nec potest tamē imperare sibi, quin subindè egregiè perstringat aduersarium Brentium. Scripserat Brentius de maiestate Christi librum contra Petrum Martyrem apostatam Franciscanum & istum Bullingerum. Huic libro respōdit Bullingerus. Rursùs adfert suum scriptum contrarium Brentius, quem Bullingerus vocat Arabiū tibicinem, & scriptum eius acerbissimum & caliginosissimum. Adeò verò prolixum quoq; fuit, vt Bullingerus arbitretur annū propè integrum in eo Brentium consumpsisse. Et quanuìs non sinè magno tædio, vt ipse scribit, librum hunc nebularum vastum inspexerit & euoluerit Bullingerus, obitèr duntaxàt perstringendū duxit: sed hoc ità tamen facit obitèr, vt Brentius se sentiat nō valdè mollitèr acceptum: nec mirū, cùm ipse, si Bullingero fides habenda est, longè sit maledicentissimus. Et vt Lector nôrit, quo de scripto Bullingeri agam, nouerit anno 1564. edidisse eum Repetitionem & dilucidiorem explicationem quandam, eique ceu coronidem apologeticam addidisse, qua perstringit Brentij recognitionem. (sic enim est titulus libri Brētiani) In hac Coronide apologetica dicit pios omnes concorditèr censere, Brentium peccare ęnormitèr edendis libris suis maledicis, &c.

Spiritus dißensionis inter hæreticos.

Contentiones inter Brentium et Bullingerum.

Bullingeri de Brentio testimonia.

cum petulantissimè conculcare fidem & doctrinam Ecclesiarum, nempè Zuinglianarum, quarum dogmata vocet Brentius calumniator cacodoxa. Dicit, Brentium nullo Dei spiritu bono doctum, iudicare ipsum Bullingerū inanes & sinè fide profundere voces, & ceu aprum Calydonium vineam Domini euertere. Dicit, quisquis Brentij reliqua his coniuncta inspexerit propiùs, illum visurum apertè virulentis redundare edacissimi liuoris morsibus. Non sic scriberet Bullingerus de Brentio, si is in Romanos Pontifices aut monachos ea scripsisset, quæ scripsit in hæreticum Bullingerum. Sed qui nunquàm desinunt lacerare Pontifices, debent nonnunquàm id genus atrocissimos morsus mutuos sentire. Sed pergamus videre alia multa in tam breui Coronide. Petrus Martyr iam obierat: eum Bullingerus vocat beatæ memoriæ, sicut & Melanchthonem, cuius quidem Melanchthonis etiàm testimonium profert contra Brentium, quòd scripserit, vt transsubstantiationem, ità & vbiquitatem corporis Christi excogitatam esse non ità pridèm, & portentosam. Et verum quidem scripsit Melanchthon, doctrinam vbiquitatis corporis Christi non ità pridèm excogitatam esse: sed quòd idem de transsubstantiatione asserit, suo more mentitur, cùm ipse quoquè non neget, D. Ambrosium sensisse panis naturam mutari in Eucharistia, idemque sentiant veteres sancti patres omnes. Nec tamen negat Bullingerus, ipsum Melanchthonem vnà cum Brentio fuisse Zuinglianis infensum, adeò vt existimauerit se bona conscientia illos pro fratribus agnoscere non posse, sed tamen tandèm factum esse illorum summum amicum & fratrem intimum. Hoc verò tametsi pertinacitèr de Melanchthone negent Luterani quidam, quòd ad Zuinglianos defecerit, nec careat nota turpissimæ leuitatis & inconstantiæ, tam varias vna eademque de re amplecti opiniones: at vult nihilo minùs Bullingerus plurimas, quibus id probetur, Melanchthonis manu scriptas Epistolas posse proferri, neque id leuitati aut inconstantiæ, sed saluberrimo eius profectui esse tribuendum. Scilicèt egregius profectus est, ex Luterano transformari in Zuinglianū. Vellet autem Bullingerus etiàm Brentium ità proficere, quem, quia id non vult, vocat ceruicosum, irreconciliabilem, & Iohannem in eodem. Præclara sunt hæc hæretici de hæreticis testimonia: pergamus ad reliqua. Ait Bullingerus, Brenti-

Melanchthon olìm hostis Zuinglianorū, pòst summus amicus.

Brentium abuti veterum testimonijs ad suum institutum commonstrandum: quasi verò non idem faciat etiàm Bullingerus, & desertores omnes Catholicæ Ecclesiæ. Quàm autem absurda est Bullingeri doctrina, quandò ipse quidem Brentium ait verborum ludere præstigijs, cùm id faciat ipse Bullingerus, simul asserens & Christum se è cælo non detrahere, vtiquè secundùm humanitatem, & tamen eum vera sua carne fideles suos in Cœna pascere. Sed talibus præstigijs illudunt isti indoctæ multitudini, atque vtinàm vel tandèm resipiscant. Et hoc quidem loco vult Bullingerus longè tutiùs fidem commodari patribus, quàm Brentio, quem dicit nupèr natum, nec semèl depræhensum lolio victitare & strychnum bibere. Sed si patrum authoritas apud istos hæreticos, tam Brentium quàm Bullingerum, eorumque similes valeret, iampridèm esset pax reddita Ecclesiæ, & profligati essent errores omnes, quos isti ab inferis excitârunt, aut è suis cerebris partim effinxerunt. Verùm tanti illi faciunt tum Patres, tum Concilia omnia, quanti volunt, immò sanè prorsùs nihili, vbicunquè ab ipsorum impijs commentis & prauis dogmatis discrepant. Pergit Bullingerus contra Brentium, eumque dicit tergiuersari, suffugia latibulaque quærere, sese implicare, & quid dicat ignorare, deniquè simplices circumagere, & naribus trahere. Et hoc quidem verè dicit Bullingerus, sed homo versutus seipsum suo sibi ense iugulat. Nam idem præclarè faciunt etiàm ipsi Zuingliani, dum negant Christi corpus haberi substantialitèr in Eucharistia, & tamen affirmant vera nos eius carne vesci. Itaque vbiquitatem Brentij meritò ridet Bullingerus, sed non minùs ipse meritò ridetur à Brentio, dum negat corporalem Christi in Eucharistia præsentiam. Atque vtinàm contenti illi essent, in suas istas inextricabiles incidisse perplexitates & labyrinthos, nec miserrimam plebeculam secum eò pertraherent. Sed ad rem. Adijcit porrò Bullingerus, Brentium vociferari, negocium sibi esse cum virulenta excetra, & cum scorpionibus venenatissimis, deniquè cum homine effronte, cum sophista, omniumque mortalium nequissimo, & quidem his emblematis pérfrequentèr ornare Bullingerum. Quis non credat vera dicere Brentium, tantum Luteri discipulum? Sed iam Bullingerus eò se confert, vt doceat Brentium, qua ratione de vbiquitate agere debeat. Nam

Præstigiæ hæreticorum.

Nota.

Nota testimoniū Brentij de Bullingero.

Nota fructus noui Euangelij. ità diceret, inquit: Vbiquè gentium in Ecclesia ingrauescit fastus, superbia, auaritia, vsura, blasphemia, calumnia, spurciloquentia, ebrietas, crapula, luxus, libido, incestus, ira, cædes, contentio & inuidia. En hi sunt fructus istius noui Euangelij, quos etiàm ipsi eius præcones fateri cogútur. Nos his addere possumus, vbiquè ingrauescere incestas libidines apostatarũ. Sed his tot malis an non illi præclaram obtulêre occasionem, qui solam fidem crepant, Ecclesiæ sacramenta conuellunt, instituta Ecclesiastica exibilant, carnis libertatem prædicant, & iam olìm condemnatos errores pro verbo Dei imperitis venditant? O vtinàm quandoquè videant homines, quę hominum commenta pro verbo Dei amplexi sint. Poterat his flagitijs fieri medicina, si non esset explosa ab istis infaustis dogmatistis disciplina Ecclesiastica: quæ etsi etiàm apud Catholicos multis locis proh dolor elanguit, non tamen docetur vulgus impiè sentire de Canonibus pœnitentiæ, quemadmodùm hæretici isti faciunt, quos non pudet palàm scribere, in illa sanctissima Nicena prima Synodo factos esse pœnitentiæ Canones, ex quibus posteà multùm superstitionis irrepsit in Ecclesiam, vt meritum Christi non parùm hac ratione obscuraretur paulatìm. *In libro contra Synodum Tridentinam.*

Isti enim tenebriones laxant miseris habenas, nec vident, immò videre nolunt, huiusmodi pœnitentiæ Canones non solùm non obscurare, sed illustrare etiàm meritum Christi, dum homines hac ratione retrahuntur à vitijs, moneanturq́; sic viuere, vt merita Christi ipsis bono esse queant. At postquàm Luterus cum suo satellitio docere cœpit, Solam fidem iustificare, & tollere peccata, Confessionem peccatorum non esse necessariam, Liberum arbitrium rem esse de solo titulo, & dum facit quod in se est, peccare mortalitèr: Docendos esse Christianos plùs diligere excommunicationem quàm timere, Papam vel Ecclesiam non posse condere leges morum seu bonorum operum, & id genus alia portentosa & impia paradoxa, indè nimirùm ea in hominibus nata est vitæ dissolutio, vt ipse quoquè Luterus posteà fassus sit sui Euangelij homines decuplo peiores euasisse Sodomitis. Arripuerunt enim improuidi mortales ab istis seductoribus sub specioso libertatis Euangelicæ prætextu oblatam ipsis teterrimam carnis & vitiorum seruitutem, & certè nulla his malis potest vnquàm sperari medicina, nisì profligatis istorum hominum *Luterus in Assertionibus suis.*

impijs dogmatis redeatur ad vnitatem Catholicæ Ecclesiæ, & in ea instauretur collapsa multis locis Ecclesiastica disciplina, id quod modernus Pontifex Pius V. admodùm seriò conatur, nec infelicitèr ea in re progreditur. Donèc autem erunt homines in tot sectas inter se dissectas & procacitèr corrixantes distracti, hæc quæ Bullingerus commemorat, scelera & peccata non poterunt non in dies magis magisque augeri, quandoquidem sectarum istarum signiferi & buccinatores, hominum animos omni ferè religione soluunt, prauisque erroribus imbuunt, abstractosque à Christi corpore, quod est Catholica Ecclesia, malis dæmonibus illudendos, & in quæuis flagitia nullo negocio impellendos obijciunt. Quorum enim in cordibus fides corrupta est, in ijs Christus habitare non potest: vbì autem ille non habitat, dubium non est, illic sibi domicilium constituere tartareos spiritus. Sed ad Bullingeri Coronidem redeamus.

Ait Brentium scribere de se, nempè Bullingero, quòd atram in se bilem releuet, meraque & pura mendacia proferat. E diuerso probat Bullingerus, Brentium bellè consentire cum doctrina Suencfeldiana, cùm tamen id Brentius perneget. Præclara sunt, vt dixi, hæc emblemata, quibus isti gigantes se mutuò ornant: & tamen hi sunt capita Luteranorum & Zuinglianorum. O miseram plebem, quæ tales habet dogmatistas. Audiamus & alia: Dicit Bullingerus, Brentium Vatiniano in Zuinglium feruere odio, & Adria iracundiorem atræ bilis nimbos, æstus, tempestatesque, ante multos nimirùm annos conceptos, impetuosè effundere, & Zuinglium omnigenis conuicijs perfundere, atque ex vera filij Dei Ecclesia illum excludere, doctrinamque Zuinglianam vocare impiam, atque inter cætera obijcere Zuinglianis iconomachiam, quàm sanè vsqueadeò non negat de se suisque Bullingerus, vt apertè fateatur se suosque & dici & esse malle iconoclastas, quàm iconoplastas. Itaque & hac in parte videmus diuersa Luteranos & Zuinglianos sentire, Luteranos iconomachiam damnare, Zuinglianos amplecti. Hoc autem à Brentio grauitèr obijcitur Bullingero, quòd ab irato & furioso Lutero, ad placidum & extra contentionem loquentem, se scripserit appellare. Eccè videmus etiàm hæreti-

Brentius Suencfeldianus.

Brentius ardet odio Zuinglij &c.

Obijcit Zuinglianis iconomachiam.

reticos in Lutero aduertisse furorem: & fuit ille sanè impotens & rabiosus homo: cur igitur non pudet talem furiam sequi? Sed Luterum Luterani tertium volunt esse Eliam, & Bullingerus quoquè in hac Coronide ait se dona in Lutero & multa & magna libentèr agnoscere. Sed in religionis negocio furiosum esse, quis quæso inter Dei vel infima dona numeret? O cæcos doctores, cæci, immò furiosi, doctoris assèclas. Addit autem Bullingerus, Luteri adulatores, immodestiam hominis excusantes, dixisse palàm, heroica ingenia non raró corripi furore, non poëtico quidem illo, sed planè Diuino aut Theologico.

Ità habuit Luterus suos adulatores, qui eius furorem, diuinum dicerent. Quid hîc possumus aliud, quàm lugere hominum ætatis nostræ cæcitatem, qui ista tam absurda sibi sinunt persuaderi? Pergit Bullingerus, & ait satis hîc apparére, quàm anhela mente Brentius in ipsius inhiet exitium. Deindè cõmemorat quasdam Brentij antilogias pugnantesque sententias, vt qui quandoquè scripserit, verbum ad panem ferre id quod continet, nempè corpus Christi: nunc autem scribat, non posse crimen Papisticæ magiæ effugere, qui recitatis in Cœna Domini verbis putet corpus Christi adduci: cùm tamen & Luterus multis locis scribat, teste Bullingero, verba Cœnæ conficere corpus & sanguinem Christi: ità vt iam ipsius Brentij iudicio non ipse duntaxàt, sed & tertius Elias Luterus, magus sit appellandus. An non hæc sunt eximia præconia? Ità cæcus Brentius dum sibijpsi contraria scribit, sua ipsius sententia fit magus. Sed absit, vt Christi sermonē, quo sacrosancta Eucharistia conficitur, ad magiam pertinere credamus. Dicat hoc & sentiat Brentius cum sui similibus, daturus quādoquè pœnas æternas tam nefariæ blasphemiæ. Ait porrò Bullingerus, tantùm non rumpi Brentium præ nimia ira, obijcientem Zuinglianis malitiam fingendi, mentiendi, rectè dicta calumniandi, deprauandi, inuertendi, & quid non? adijcientem etiàm, sibi cum Luciano (Bullingerum dicit) in schola Epicurea negocium fore. Egregia sunt hæc: sed necdùm satìs multa Brentio. Rursùs autem nè Bullingerus taceat Brentio, ait illum summis viribus contendere, cælum, in quod ascendit Christus, nec locum esse, nec loci quidem nomen. O insaniam. Pergit Brentius, referente Bullingero, & dicit Zuinglianos veritatem ab alijs

Brentij antilogia.

alijs manifestatam oppugnare: sed rursùs à Bullingero egregiè irridetur ob ineptissimas & stultissimas quasdam delirationes, cogiturque ferre Bullingerum ista palàm scribentem: Ità ineptè & perplexè illum Diuina loqui voluit prouidentia, vt vel hinc pij & curabiles lectores intelligerent, refugiendum sibi esse à doctore, qui postquàm Archytæ crepitaculum diù & abundè pulsauit, tandèm se ignorare fatetur quid dicat, aut de quibus asseueret. Hæc de Brentio Bullingerus, sed quæ in ipsum quoquè Bullingerum pulchrè quadrent: sicut & illud, quod ait Brentium scripturæ Diuinæ & etiàm Augustini sententijs abuti: quod certum est omnes istius infausti Euangelij buccinatores & fecisse hactenùs, & facere. Absit enim, vt vel scriptura Diuina, vel sancti Patres illorum teterrimis erroribus vlla ex parte faueant, tametsi non pudet eos pro se sacra Biblia Patresque citare. Habet deindè Bullingerus etiàm fœdissimum Brentij de inferno errorem, fatentis infernum quidem esse, negantis verò locum esse. Ità Brentius cælum tollit paritèr & infernum: nec minùs impiè Bullingerus tollit è Sacramento substantialem corporis Christi præsentiam. Non potest, inquit porrò Bullingerus, in Brentio probari nimia eius licentia in scripturis detorquendis, & quòd nulla necessitate recedit à receptis concordi in Ecclesia consensu expositionibus, immò & doctrinis. Certè non debent hæc in Brentio tolerari: sed neque in Bullingero, in quem hęc non minùs quadrant quàm in Brentium, à quo se Bullingerus scribit eiectum ex Ecclesia Christi, sed contemnit æquè Brentij vt Romani Pontificis excommunicationem. Ait enim se brutum iudicare Brentij fulmen. Meritò sanè contemnuntur eorum fulmina, qui summi Pontificis anathemata contemnunt, & fit istis quod Esaias ait, vt qui spernunt, ipsi quoquè spernantur. Hoc tandèm certo certiùs eueniet omnibus istis superbis gigantibus, qui Ecclesiæ pastores in summum contemptum apud suos adduxerunt, & iusto Dei iudicio à se inuicèm intolerabili contemptu afficiuntur: id quod Bullingerus satìs prodit in hac sua breui Coronide, dum addit, Brentium per prolixum & impexũ librum suum, nempè recognitionem, omnes propè paginas adspersisse contumelijs atque conuicijs, porrò sub finem libri furioso cursu ruere in portum, clamareque Zuinglianorum dogmata esse diabolica & impietatis plena,

Bullingerus de Brentio.

Brentij de inferno error.

Esa. 33.

Nota.

na, redundare illorum omnia deprauationibus, strophis atque calumnijs: errorem illorum de Cœna Dominica non esse leuem, sed pro sua fœcunditate alios atque alios magis sacrilegos secum trahere, satanam per illos sibi viam præstruere ad omnes iniquitates: breuì futurum, vt per illos reducatur in Ecclesiam hæresis Nestorij, & nihil deniquè maneat reliquum de articulis nostræ religionis, sed inducatur in Ecclesiam ethnicismus, Thalmudismus & Mahumetismus. Hæc sunt sanè luculenta de Zuinglianis Brentij Luteranorum hodiè Coryphei testimonia & encomia. Porrò de Brentio è diuerso testatur Bullingerus sub finem huius coronidis, illum propter singulares suas opiniones furere, tumultuari, ad arma conclamare, & omnem bipenni amicitiam dissecare. Hæc ego sanè ex breui illa Bullingeri Coronide breuitèr huc adscribere volui, vt videant tamen vel tandèm miseri mortales, quos duces in rebus grauissimis sequantur, qui tam atrocitèr inter se dissentiunt, tam immanitèr se mutuò proscindunt. Quòd si vel meum institutum pateretur, vel mihi studio esset omnia illorum scripta excutere, quàm mùltos ego Codices conficerem solis eorum contentionibus & conuicijs mutuis referendis? Vtinàm verò cunctantiùs illi principiò admissi essent, nec tam facilè fides habita foret noua paradoxa sub specie verbi Dei proferentibus. Quid verò de nobis dicturi sunt posteri nostri, cùm hæc & id genus permulta alia didicerint, viderintque illos nos homines haud secùs atquè Christi Apostolos & nuncios accepisse, qui non nisì tetros in orbem errores inuexerint, & præter hoc etiàm inter se odiosissimè & pertinacissimè dissenserint? Faxit præpotens Deus, vt vel serò videamus.

Non mihi hoc propositum est, vt istorum hominum absurditates & mutuas acerbitates omnes commemorem, nec tamen possum committere, quin vel aliquas annotem. Habet enim earum cognitio suas non mediocres vtilitates, & possunt illæ certè mouere homines, vt ab illorum contubernio celerrimè se expediant. Excusa hoc anno est mense Ianuario De bonis & malis Germaniæ admonitio Iohannis Vuigandi, qui (nisì tamen fallor) vnus est ex præclaris illis Centuriarum Magdeburgensium architectis. Est is egregius & quidem Stoicus Luteranus, vt & Matthias Illyricus.

Liber de bonis & malis Germaniæ.

In

In hac admonitione ille primò se pollicetur explicaturum præcipua Dei beneficia, Germaniæ potissimùm ab anno 1517. collata, putà Ecclesiastica, Politica, œconomica, & communia quædam. Primum beneficium vocat Biblia sacra in clarissimam lucem producta, quæ multis seculis pro obscuro libro vbique locorum sint habita, penéque situ & squalore interiërint: laicos publicè tantùm audiuisse Legendas Sanctorum: Theologiæ studiosos in scholis ad scholasticorum disputationes & Summas tantùm assuefactos. Ità ille Vuigandus in hoc primo referendo beneficio tam multa benè luculenta habet mendacia. Simul verò etiàm nostram Bibliorum Latinam versionem carpit, & Luteri Germanicam vsqueadeò prædicat, vt non dubitet eam tribuere dictanti Spiritui sancto, & omnium aliarum gentium versionibus illam anteponat. Sed ostensum est à viris doctis, permulta loca sua non versione, sed peruersione, Luterum corrupisse: & sanè vsqueadeò non satisfecit Germanis Luteri versio, vt posteà nouam cuderint Tigurini. Videt Lector quàm sint veritatis studiosi homines isti, cuius gustum quendam hæc paucissima præbent. Proh dolor, tam malè collocari bonas horas & scribendis & legendis id genus fœdis & perniciosis mendacijs. Addit mox, pueros & puellas iam Biblia Germanica legentes, proprium ac genuinum sensum absque longis commentarijs ob oculos videre. Certè didicit Germania nunquàm præstando damno suo, quàm bellum sensum è scripturis diuinis tot insana capita elicuerint, dum certatìm aliæ super alias emergunt hæreses, singulis sua fœda commenta sacrarum literarum authoritate confirmare nitentibus. O quanta est horum impudentia, qui cùm videant etiàm ipsos Luteri discipulos inter se atrocitèr digladiari, & singulos crepare scripturas, non dubitant tamen scribere, tam clara & lucida nunc prodijsse Biblia Germanica, vt pueri & puellæ genuinum sensum facilè assequantur. Nam si hoc verum est, cur etiàm grandes isti sophi inter se tam turpitèr corrixantur?

Alterum Germaniæ à Deo impensum beneficium est, inquit Vuigandus noster, præcipuorum articulorum fidei illustratio, qualis ab Apostolorum temporibus hucusquè in hoc mundo non est cognita. Quis dubitet hunc hominem lethargo correptum, aut nescio *Nota insaniam.*

qui-

quibus furijs agitatum, præ insania non videre quid dicat? Proh scelus, tam densas tenebras, quas isti, Argi scilicèt, in orbem inuexerunt, etiàm fidei illustrationem eximiam dici.

Calũnia in S. Patres. Deindè etiàm tam priscos illos quàm scholasticos patres hic insignis tenebrio calumniatur: aitque dis- crimen legis & euangelij prorsùs obliteratum fuisse post Apostolorum tempora, sed per Luteri ministerium dilucidè explicatum. O portentum in solas terras relegandum. Talibus flosculis scatet hic Vuigandi libellus. Addit verò, in Papatu inuocationem à Deo ità auersam, atque ad mortuas creaturas (sic vocat sanctos cum Christo in cælo vitam beatam viuentes) conuersam, vt nulla inter gentes fœdior vnquàm idololatria extiterit. Agnoscit Lector Stoicum Luteri discipulum, nouumque Vigilantium. Isti impij homines ferre non possunt inuocationem sanctorum, quam etiàm se gloriantur profligâsse, sed certè magno miserorum hominum malo, qui solebant ab omni antiquitate non sinè fructu ambire diuorum suffragia, quos scirent iam Christo coniunctissimos, pro ardentissimo illorum erga nos amore, plurimùm sibi præstare posse. Verùm isti miseri & cæci vt alieni sunt ab illo corpore, cuius caput Christus est, & cuius omnes sancti membra sunt, ità quoquè nullo eius spiritu vegetantur, sed traditi satanæ, vnà cum illo sanctos insectantur, nec eos à nobis inuocari volunt. Sed audiunt illi à nobis ex Augustino: *Contra Faustum, libro 20. cap. 21.* Populus Christianus memorias martyrum religiosa solennitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, & vt meritis eorum consocietur, atque orationibus adiuuetur. Sufficit hoc contra istos. Quæ verò Vuigandus porrò habet iactabundus de superstitiosis ritibus à baptismo amotis, (sic enim ille impius vocat tam antiquas baptismi cæremonias) de integra cœna reddita, de clauibus non ampliùs raso & inuncto hominum generi (putà sacerdotibus) seruientibus, & id genus alia purè Luterica, id est, verè impia, nolo hîc commemorare. Nam appáret hominem nihil habere hominis, sed totum obsessum à dæmone. Ait enim inter cætera, totum corpus doctrinæ cælestis simplicitèr, dilucidè, propriè, dextrè erutum & traditum esse à theologis Germaniæ, quale in omnium patrum scriptis post Apostolos nullum inuenitur. Et tamen isti theologi tam bellè inter se consentiunt, quàm olìm

Cadmæi

Cadmæi fratres. O infelices Germanos, qui isthæc monstra apud se ferre queunt.

Quid verò possit his dici monstrosius? En qui noluimus audire sanctos patres, iam istos cogimur audire insanos tenebriones, qui reuerà præ insania nesciunt quid dicant. Nanque addit hic noster: Plus rerum in vno aliquo scripto exegetico Luteri in prophetam aut psalmum inuenias, quàm in multis libris Patrum. O nugatorem. Certè blasphemijs & maledictis egregiè scatent libri Luteri, digni qui flammis exurantur.

Deindè tertium vocat beneficium, quòd Antichristus Papa à Lutero spiritu oris Christi interfectus est. Hoc quidem Luterus summis viribus conatus est, vt Christi in terris vicarium Romanum Pontificem penitùs profligaret, sed frustrà. In eo autem scelere etiàm laudare illum, hominis est penitùs perditi & profligati, qualis certè est Vuigandus iste, cuius valdè execrabiles voces puto nec ipsis suis symmystis probari: qualis est etiàm illa, asinum Cumanum Romanum Pōtificem sibi armis cruentis niti vsurpare potestatem articulos fidei destruendi ac erigendi pro arbitrio: quod dici non potest, nisì à sceleratissimo & deploratissimo nebulone. Certè quandoquè aduertent homines istorum virus aterrimum & intolerandam animi malignitatem, odiumque in Pontificem & Catholicam Ecclesiam plùs quàm Vatinianum. *Calūnia in Pontificem.*

Alia deindè recenset Vuigandus Dei beneficia, de profligatis monachis, de exclusa idololatria, id est, inuocatione & veneratione defunctarum creaturarum, vt ipse vocat, de egregiè oppugnato & expugnato Antichristo Romano Pontifice, de copia doctissimorum virorum & salutarium Ecclesię ministrorum, (per quos vtiquè non nisì Stoicos Luteranos intelligit) de copia item innumerabilium librorum à Germanis theologis, Lutero & similibus, editorum: quæ quidem eiusmodi sunt omnia, vt nemo nisì Germaniæ proditor & hostis, ea possit beneficia vocare. Nam vt alia omittam, cùm fateatur iste Vuigandus tot libros ab istis Luteranis scriptos, vt in mundo nunquàm plures in lucem venerint, (quod tamen est putidum & crassum mendacium) potest hinc sanè liquidò colligi, quàm immanes sumptus in eos libros impēsi sint, nō solùm nullo Germaniæ fructu, sed etiàm damno illius inæstimabili. Nam

cùm pecunia ea omnis, quæ in hos libros ſcribendos, excudendos, emendos collata eſt, & infinita propè ſit, & non niſi in Germaniæ & multorum aliorum certiſſimam perniciem ceſſerit, quantùm quidem ad eos attinet, qui talium librorum lectione vel cognitione in hæreſin pellecti ſunt: quis vnquàm verbis vllis poſſit conſequi, quantùm & Reipub. vtilitatibus, & animarum ſaluti tot perditiſſima & peſtilentiſſima ſcripta nocuerint? Et interim tamen ſolent iſti mirum in modum exaggerare pecuniam, quæ Romam exportetur è Germania: nec volunt videre ſe proditores & perditores eſſe Germaniæ, dum pro verbo Dei impias hæreſes vendıtant incautis, & immenſam pecuniæ vim exhauriunt ſuis peſtilentiſſimis ſcriptis euulgandis, quæ vulgus imperitum auidè emit, ſed nec precio exiguo, nec paruo ſalutis ſuæ detrimento.

Hæretici qui ſint Vuigando. Septimum beneficium vocat Vuigandus, repreſſionem hæreticorum, in quibus ille numerat Anabaptiſtas, Sacramentarios, Antinomos, Enthuſiaſtas, Cothurnifices ſeu concionatores Chriſti & Antichriſti, per quos intelligit haud obſcurè Melanchthonicos & Adiaphoriſtas, quæ noſtra, vt ipſe dicit, luce & potentia verbi ſui Deus profligauit. Hic iam videt lector hominis egregij Luterani cenſuram non modò de Sacramentarijs, quos illi ex profeſſo oderunt, ſed etiàm ſymmyſtis ſuis Melanchthonicis & Adiaphoriſtis. Qui enim Luteri doctrinam omnem mordicùs retinent, Melanchthonem & Adiaphoriſtas, qui in quibuſdam à Lutero deflexiſſe videntur, ferre non poſſunt. Ità fit, vt Luterani Luteranos quoquè perſequantur, & quidem valdè acerbè, vt eſt hæreticorum genus maledictione & amaritudine plenum: quod quidem iam ſæpè dixi, & eſt crebrò dicendum, dum iſti noua ſempèr acerbitatis ſuæ argumenta in lucem edunt, quæ tamen ab illis miſerè euerſi non aduertunt. Verùm obſeruatu dignum eſt, quòd porrò adijcit Vuigandus, ſuum & ſuorum eſſe, confiteri & ſtatuere aliquam ſaltem Eccleſiam, licèt exiguam, permanſuram vſque ad extremum diem. Iam enim Stoici iſti Luterani in eas rediguntur anguſtias etiàm à ſectarijs alijs, vt propemodùm ſuæ doctrinæ ſucceſſum deſperare videantur. Et certè in eas anguſtias ſensìm redigentur omnes horum temporum hæretici, & tandèm veritas, aliquandiù ab iſtis oppreſſa, eluctabitur.

Tranſit

Transit deindè Vuigandus ad beneficia politica, & ibì splendidè adulatur magistratibus, & mentitur turpissimè, ab Apostolorum temporibus neminem æquè ac Luterum illustrâsse doctrinam de authoritate & officio Magistratuum. Tandèm stultissimus homo doctrinæ Lutericæ oblítus, postquàm multus fuit in Pontificibus & monachorum operibus proscindendis, ait magistratus pro suis multiplicibus laboribus æterna præmia consecuturos esse. Vbì igitur nunc est illud Luteri, Opus bonum optimè factum, veniale peccatum esse secundùm misericordiam Dei, sed mortale peccatum secundùm iudicium Dei? item illud, Nemo non certissimus esse debet, se semper mortalitèr peccare, si sua vita ad iudicium Dei iustissimum compararetur? Num peccatis vel venialibus vel mortalibus æterna præmia debentur? Ità isti cæci doctores dum veritatem oppugnant, sæpè pugnantia docent: id quod Lutero quoquè accidit in doctrina meritorum, & alijs plerisque. Tertium bonum politicum dicit esse, quòd subditi magistratui promptiùs nunc obtemperant: quod quàm sit vanum & commentitium, res ipsa loquitur, & tumultus Rusticorum, multaque id genus alia satìs superque declârarunt: & nisì Deus Luteri conatibus obstitisset, cerneremus profectò quæ hodiè magistratûs esset authoritas. Reliqua beneficia politica, œconomica, communia, nè sim Lectori onerosus, ineptienti Vuigando relinquo, nec ijs commemorandis tempus perdere volo.

In Asser-tionibus, art. 32.

Ibid. articulo 35.

Accedit deindè Vuigandus noster ad mala Germaniæ enumeranda. Hìc principiò duo schismatū genera ponit, vnum à Sacramentarijs, alterum ab Interimistis excitatum. Sacramentarios dicit, superstite Lutero, Helueticos tantùm quosdam montes fuisse tenere coactos: illo extincto, seminatores istorum zizaniorum longè lateq; esse progressos. Putabant Sacramentarij se præclarum quippiam præ Lutero vidisse, sed vident suam doctrinam à Vuigando zizania vocari. Et quanuìs hodiè multùm iactitent se quoque esse Augustanæ Confessionis, at disertis verbis dicit Vuigandus, eos nec partem fuisse eius Confessionis, cùm ea Augustę Carolo V. exhiberetur, nec deincèps sese eidem adiunxisse. Et verū diceret Vuigandus, si non Melâchthon illā confessionem subindè recoxisset, atq; tâdèm ad castra Sacramentariorū deflexisset. Addit aūt Vuigandus, non in re

Schismatum duo genera.

sacramentaria tātùm, sed in alijs quoquè articulis non postremis publicè sacramentarios impingere.

Interim.istæ. Accedit deindè Vuigādus ad alterum schismatum genus, ipsis planè, vt dicit, intestinum, eoque longè perniciosius. Sub hoc compræhendit Melanchthonicos & Maioristas, tametsi nominatim non exprimit. Istis tribus perplexas, ambiguas, flexiloquas, vafras, & astutas locutiones, eosque, licèt impium, vt ipse vocat, dogma illud, Bona opera ad salutem esse necessaria, & pleraque alia mendacijs & fucis stabiliant, tamen sinè omni fronte scriptitare, sese à syncera Dei & Luteri doctrina ne pilum quidem declinâsse. Non enim patitur Vuigandus operum & pœnitentiæ concionem, sed sola fide cum Lutero suo rectà euolat in cælum Plutonis.

Nota satanicam malignitatem. Tertium malum vult esse Vuigandus, quòd remissiùs iam Lutero mortuo impetitur & laceratur Romanus Pontifex. Eccè tibi hominis deploratissimā amentiam & aterrimam cæcitatem, qui hoc ipsum pro magno malo numeret, quòd abstinetur à iactandis conuicijs & contumelijs in Pontificem. O plùs quàm Cimmerias insani pectoris tenebras. Ait enim: Necessè est, si Ecclesia Christi iterùm purganda est, vt alacri pectore, & coniunctis vocibus atque stylis ardentiùs ac luculentiùs Antichristus oppugnetur, quàm aliquot annis factum est. O quas dabunt isti olìm pœnas tantæ peruersitatis: sed homines impij, qui iam in profundum venerunt malorum, contemnunt donèc in illum abyssi puteum detrudantur. Non vident isti miseri & omni lachrymarum fonte plangendi, quàm nihil minùs deceat hominem è religione Christianū, quàm ista teterrima maledicendi petulantia, præsertìm pastori Ecclesiæ, cui, velit nolit Vuigandus, Christus commisit pascendas oues suas, omnemque illi illatam iniuriam & contumeliam, sibi factam ducit. Sunt hæc profectò eiusmodi, vt pijs animis vberrimam suppeditent plorandi materiam, quòd populus Christianus preciosissimo Christi Iesu sanguine redemptus, ab istis immanissimis lupis & sceleratissimis nebulonibus tam miserè seducitur, & ad proscindendum & conspuendum Pontificem etiàm incitatur. Sic Christus non docuit, neque Apostoli eius: sed hanc doctrinam hausit à Lutero Vuigandus, & ab ipso satana Luterus.

Quar-

Quartum malum Vuigādus iste ait esse ignauiam vigilum Ecclesiæ Dei (sic vocat illum Luteri cœtum, qui rigidos habet Luteranos) in refutandis erroribus, putà Sacramentariorum &c. Sunt sanè, qui putent inter Luteranos & Zuinglianos solam esse de Eucharistia controuersiam. Sed cùm plerique alij Sectarij, tum hoc loco etiàm Vuigandus disertis verbis testatur, non de rebus friuolis & ineptis, sed de summis capitibus doctrinæ cælestis esse inter ipsos disceptationem. Quin & inter ipsos Luteranos non leues contentiones sunt, vocatque hic noster Vuigandus quosdam nostræ ætatis Pelagianos, haud obscurè significans Lipsenses dogmatistas, quos etiàm impostores appellat. De nouis Sacramentarijs, nempè Caluinianis, id affirmat, eos verba habere tali stratagemate adornata, vt pro libitu eis vti queant. Deindè adijcit, explodenda esse tā fraudulenta spectra orationum, quibus ad fallendum imperitiores vtantur Pelagiani & noui Sacramētarij. Sed & Vuigandus cum sua teterrima maledicentia paritèr profligandus est.

Luterani & Zuingliani de quibus inter se dissentiant.

Sextum Ecclesiæ malum Vuigandus vult esse intempestiuam & perniciosam philosophiæ cum Theologia permixtionem. Hoc loco rursùs, non tamen nominatim, Vuittenbergenses & Lipsenses dogmatistas perstringit, porrò Sacramentarios apertè: nec dubitat dicere, lupos miseras ouiculas crudelissimè diripere ac deglutire. Multa hìc enumerat, quæ ex Philosophia contra veritatem Euangelij habeant isti, quos modò dixi, Vuittenbergenses, Lipsenses, & Sacramentarij. Refert ibì, se audiente quendam præconem (intellige quinti euangelij) de coniugio ad populum declamantem, plùs quàm viginti carmina ex Ouidio de arte amandi protulisse. Et hoc quidem Vuigandus se detestari indicat, quasi verò suus Luterus non planè amatorium & Venereum nobis euangelium protulerit, omnibus etiàm & monachis & monialibus laxans turpitudinis habenas, & in coniugio quoquè degentibus permittens dicere, Si non vult vxor, veniat ancilla.

Septimum malum est Vuigando προσωπολατρεία, qua viri eruditione excellentes, incipiunt velutì idola coli. Melanchthonem & quosdam alios molles Confessionistas, qui in nonnullis à Lutero discesserunt, videtur hìc quoquè carpere. Enatum enim fuit non leue dissidium inter Melanchthonicos & Illyricanos, hoc

est,molles & rigidos Confessionistas,nec res adhuc sopita est. scripsit Melanchthon acerbè in Illyricanos, cùm tamen eius discipulus fuerit Illyricus, & ab Illyricanis damnatus est Melanchthon cum suis.

Iuuentus à quibus corrumpatur.

Octauum malum dicit, quòd isti prosopolatræ in multis magnis & paruis scholis iuuētutem virulentèr inficiunt. Dolet Vuigando,quòd Luteri dogmata quędam euanescunt, & veretur plurimùm, nè tandèm ille cum suis è tota Europa proscribatur.Eccè verò iam ab ipsis quoquè Luteri discipulis dicit Vuigandus infici miseram iuuentutem. Cur tandèm non euigilant homines,& se totos ab omni istorum hominum commercio semèl expediunt? Satis superque à Catholica Christi Ecclesia admoniti sunt, à Lutero & eius symmystis buccinatoribus reliquisque noui euangelij pseudoprophetis perdi iuuentutem,& tetros in orbem errores spargi,nec fidem tamen sanissimis admonitionibus habere voluerunt. En iam ipsi Luteri discipuli suos condiscipulos palàm affirmant corrumpere iuuentutem: vel illis tandèm credant, & profligatis simul omnibus, redeant ad Catholicæ Ecclesiæ vnicum ouile, nec sibi sempèr ab istis tenebrionibus tam turpitèr illudi patiantur.

Iuuentus petulans & maledica.

Nonum malum est, vt ait Vuigandus, effrenis & inaudita petulantia & maledicentia stolidæ iuuentutis, quam malè imbutam à prosopolatris dicit furere, tantùm non dira conuicia euomere in pios Ecclesiæ doctores,(se suosque intelligit) fœda, obscœna,crudelia,impia & scelerata scripta, pasquillos & picturas effundere, certare inter se impudentissimis mendacijs confingendis,qualia diabolos propemodùm ipsos puderet proferre,& vt quisque in his artibus magìs excellit,ità suis esse præceptoribus gratiorem, & ad maiores honores euehi. Quæ omnia dicuntur de Melanchthonicis,Vuittenbergensibus & Lipsensibus.Aduertit hinc Lector, quàm sint vera & iusta præpotentis Dei iudicia. En isti miseri nullum faciunt finem maledicendi summo Pontifici: tam multis supra modum contumeliosis scriptis, pasquillis & picturis in illum Christi vicarium petulantissimè incurrerunt,& eccè ex ipsis Lutericis scholis prodeūt discipuli,qui,qua mensura ipsi mensi sunt Pontifici,illis copiosissimè remetiantur. Quis hic non manibus ipsis & pedibus palpet, vlcisci Christum iniurias Vicarij sui? Et sunt hæc tan-

tùm initia quædam iustiſſimæ vltionis, quæ, niſi reſipuerint, apud inferos creſcet in immenſum, & puniet blaſphemos & maledicos Pontificum calumniatores & conuiciatores in æuum ſempiternum. Taceo hîc de conuicijs in Epiſcopos, ſacerdotes & monachos iactatis à'b iſtis, quibus iſti Euangelici ſatiari nunquàm poſſunt. Sed Chriſtus ſuo tempore non deerit officio iuſtiſſimi Iudicis, cuius vtinàm illi ſeueritatem agenda, dum adhuc licet, pœnitentia anteuertant.

Decimum malum noſter Vuigandus id ait eſſe, quòd typographiæ omnes latiſſimè patent illis, nempè Vuittenbergenſibus & Lipſenſibus, qui non erubeſcant falſas doctrinas tueri & profiteri, dirisque conuicijs in probos ac fideles Dei ſeruos (Vuigandum ſcilicet, Illyricum, &c.) inuehi: contrà verò, qui errores ingruentes (putà Vuittenbergenſium & Lipſenſium) indicare vel Apologias opponere pro ſe ſtudēt, ijs prælа arctiſſimè occluduntur. Eccè rurſus euidentiſſimum Dei iudicium in Luteri rigidos ſectatores, & hoſtes Eccleſiæ Catholicæ. Iam longè ſuprà dixi, cùm Luterus & ſui primum inciperent noua dogmata ſpargere, typographos illorum lucubrationes ſuis impenſis politè & emendatè admodùm, porrò Catholicorum malignè & deprauatiſſimè alienisque ſumptibus excudiſſe. At nunc Luteri fidiſſimis diſcipulis & ſymmyſtis etiàm apud Luteranos præla arctiſſimè occluduntur, & vt addit Vuigandus, iſti Luterici Pontifices territant typographos ſuis fulminibus, nè quicquam contra ſe ſuáve dogmata patiantur in ſuis officinis imprimi, in quos prorſùs nihil poteſtatis habent. Quis hîc non & miretur & laudet diuini iudicij æquiſſimam cenſuram? Volebat Luterus cum ſuis prorſùs profligare Romanum Pontificem, at nunc ille cum ſuis profligatur à ſuis: quique contemnebat adeò Romani Pontificis excommunicationem, vt ſcribere non dubitârit, docendos eſſe Chriſtianos plùs diligere excommunicationem, quàm timere, iam in ſuis diſcipulis tales cogitur pati pontifices, vt ipſi quidem per ſummam arrogantiam dici volunt, qui ſinè vlla authoritate excommunicent typographos, ſi illorum ſcripta excudant, qui puras putas ipſius blaſphemias mordicùs tuentur. Hoc idem cæteris omnibus Pontificis & Catholicæ Eccleſiæ oppugnatoribus tandèm eueniet. Addit autem Vuigandus, hac ratione

Præla non patēt Luthericis.

Nota.

In aßertionibus.

tione solos illos regnare, solos triumphare, & tranquillam sedem sibi parare. Vellent certè plerique Luterici superintendentes Papalem sibi, si possent, parare sedem: quæ si illis contingeret, sentiremus mox quantam illi sibi sumerent authoritatem, cùm interim miseri non cessent Pontificem calumniari, quòd is sibi ius vsurpet, etiàm vbi nullum habeat. Certè Melanchthon quodam loco, vt suprà quoq; retuli, de discipulis suis, Lutero quàm ipsi addictioribus, ità scribit: Cogunt concilia, quandò & vbi ipsis placet, atque vendicant sibi maiorem, magìs intolerabilem, & minùs excusabilem authoritatem ac potestatem, quàm Papa Romanus vnquàm. Hæc Melanchthon. Sed non multùm dissimilitèr conqueritur Vuigandus de Melanchthonicis Vuittenbergicis & Lipsensibus.

Nota.

Vndecimum malum Ecclesiæ, Vuigandus dicit Ecclesiasticæ disciplinæ laxationem. Spectatum admissi, risum teneatis amici? Planè Vuigandus iam vult Papista fieri. Ait politicos nolle pati, vt notorij, scandalosi & impœnitentes peccatores, Ecclesiæ Christi publicè indicentur, & pro publicanis & ethnicis habeantur, donèc pœnitentiam agere discant. Eccè tibi Vuigandum publicè agendæ pœnitentiæ præconem. Adijcit porrò: Blasphemare veritatem, ignominia afficere ministros verbi Dei, rapere Ecclesiastica bona, (nota Lector) scortari, inebriari, rapere, vsuras exercere, homicidia, aliaque eius generis innumera peccata eò magìs inualescunt quotidiè, quia libertatem crescendi habent. En quanta est vis veritatis, vt eam plerunquè etiàm ipsius atrocissimi hostes fateri cogantur. Certè autem si restituatur vbiquè Ecclesiastica disciplina, etiàm Vuigandus ipse cum toto grege apostatarum monachorum & pseudoprophetarum, publicam debebit agere pœnitentiam. Quàm autem ridiculum est, quòd homo perditus inter alia flagitia, quæ sub istis infaustis carnalis libertatis præconibus in immensum excrescunt, etiàm bonorum Ecclesiasticorum rapinam commemorat, cùm vix vllo vnquàm seculo tot sint perpetrata sacrilegia & bona Ecclesiastica directa, quot sub Luteri euangelio, qui sanè nouas euulgauit quandoquè Indulgentias vel Condonationes cunctis illis, qui sese facultatesque suas & existimationem in hoc expenderent, vt Episcopatus, Collegia & Monasteria funditùs delerentur; aitque, eos

Vuigandus Papista.

Indulgentiæ Luteri

qui

qui hoc facerent, tam præclaro facinore verorum Christianorum & charorum Dei filiorum nomen promerituros. Atque ijs teterrimis vocibus primò inflammati rustici in Germania, maxima rebus Ecclesiasticis diripiendis damna dedêre, vt alibì dictum est. Voluit Luterus iustis possessoribus auferri bona Ecclesiæ: at nunc Vuigãdus quiritatur rapi bona Ecclesiastica, quasi ipse cum suis symmystis pseudoprophetis quicquam habeat iuris in Ecclesiasticis bonis, & nõ potiùs in ipsum sociosq̃ue suos quadret sacrilegij crimen, si res Ecclesiasticas veris possessoribus ablatas sibi vsurpant, vt sanè faciunt multi. Catholici potiùs conquerantur, Luterum cum suis pseudoprophetis docuisse homines rapere bona Ecclesiarum & monachorum. Quòd verò nunc etiàm Vuigando & suî similibus auferuntur ipsorum res, manifesta est vltio Diuina, reddens eis in caput illorum, quod ipsi alijs faciendum docuerunt.

Duodecimum malum Ecclesiam perdens, vult noster Vuigandus illud esse, quòd nullæ legitimæ Synodi obseruantur. Porrò nihil hîc agi dicit de Romani Antichristi, sed de Ecclesiæ Synodis, quæ Confessionem Augustæ exhibitam retinet. Vbì sanè & à Romano Pontifice, & à Zuinglianis, & à Vuittẽbergensibus & Lipsensibus Luteranis indictas Synodos damnat.

Itaque illa sola rata & legitima erunt Cõcilia, quæ vel Vuigandus noster, vel Illyricus, vel Cyriacus Spangebergius, aut id genus Stoicus aliquis Luteranus præco indixerit. Sed benè habet, quòd vnà cum Romano Pontifice etiàm Luterani molles & Zuingliani reijciũtur. Eccè quò proruit cæcus hæreticorũ furor. Eodem modo Zuingliani & Melanchthonici, & Anabaptistę & innumeri alij sectarij non ferẽt nisì suæ sectæ Synodos. Quis verò istis prodigiosis teterrimorum errorum buccinatoribus authoritatem contulit Synodos cõuocandi? Quid non sibi sumit deplorata istorum arrogantia? Nolunt Romano Pontifici vllum esse ius conuocandi Synodos, & illud tamen sibi arrogant, qui nec id quidem merentur, vt inter infima Ecclesiæ membra numerentur. Obitèr obseruandum est, esse quosdam Luteranos Vuittenbergæ, qui doceant opera bona ad salutem esse necessaria: at hos Vuigandus vocat pseudoapostolos. Vuigandus enim cum suì similibus sola fide beatus est, modò sempèr crumena nummis turgeat, & Dalila foueat cubantem. Extat Erasmi non minùs verè quàm

Luterani quid quærant. falsè dictum: Duo, inquit, quærunt Luterani, censum & vxores: reliqua omnia præstat illis Euangelium.

Synodi Euangelicorum. Conqueritur etiàm Vuigandus, Synodos Euangelicorum iuxta arbitrium potentum aut affectus hominum gubernari. Quod si diceret Papista, esset peccatum plùs quàm mortale.

Redeat ergò Vuigandus cum suis ad Catholicam Ecclesiam, cui adest doctor & rector Spiritussanctus. Nam extra illam conciliabula cogi possunt, legitima Concilia nulla ratione haberi possunt. Pergit verò Vuigandus, & dicit: Donèc Synodi vel impediuntur vel differuntur, varia Zizania augmenta sumunt & dominantur, & plurimi istis erroribus suffocati intereunt. En importunissimus homo Synodos vrget, cùm ille cū suo Lutero omnes Ecclesiæ Catholicę superiores Synodos, vbicunquè libitū est, reijciat. Si vult audire Synodos, habet & sanctissimas, & plurimas intra Catholicā Ecclesiam celebratas: illas audiat. Quòd si illas audire non vult, quæ insania est, vt nos putet sua conciliabula vel pili facere debere? Dolet autem illi, quòd plurimi deficiunt à quibusdam Luteri placitis, quodq; hac occasione ipse cum suis in contemptum venit: & non dolet illi, quòd Lutero authore tā multi à Catholica Ecclesia ad fœdissimas hæreses defecerunt. Sed paulatim non Luteri tantùm, sed aliorum quoquè nostræ ætatis hæreticorum praua dogmata vt fumus euanescent, & veritas triumphabit. Rectè enim à Cicerone dictum est: Opinionum commenta delet dies. Laborauit iam aliquot annis veritas, sed quandoquè eluctabitur.

Cæsareopapatus. Tertiumdecimum malum est Vuigando Cæsareopapatus, quo dicit destrui Christi vineā. Hìc primò Lutericè inuehitur in Papæ dominium, & more suo egregiè mentiens, inter cætera ait Pontificem Cæsaribus diademata pro arbitrio imposuisse vel deposuisse, & pleraq; alia, quę vel mediocritèr eruditi nôrunt esse meras calumnias. Deindè ad politicos dominos accedit, ex ijs nonnullos suis terminis excedentes, ait pedem alterum superbè in Ecclesiam collocare, eam pro suo arbitrio regere, ministros verbi non tantùm osculatores, sed mera scabella suorum pedum esse velle, religionū formulas seu cothurnos gignere, articulos doctrinæ cudere, eosque posteà cum imperio & armatis minis doctoribus ærumnosæ Ecclesiæ Christi (putà rigidorum Luteranorum) obtrudere, vt citra omnem contradictionem

Politici Domini carpuntur à Vuigando.

amplectantur: mandata affigere atque exhibere, quibus præscribitur, quomodò & quatenùs ministri verbi Dei errores & peccata reprehendere debeant, nempè, vt errores grassantes (Vuittenbergensium & Lipsensiū &c.) non refutent, falsos doctores nō indicent, nec moneant eos cauendos esse: peccata hominū, quantunuis in hoc mundi fine atrocia, tantùm in genere stringant, nè quis animaduertere queat se peti, sibi scilicet agendam esse pœnitentiam. Neminem esse excommunicandum, nisì de sententia politicorum: Nemini esse denegandum vsum sacramentorum, nisì ex arbitrio aularum vel curialium, quæcunq; tandèm illa causa sit. Quemadmodùm autem, inquit porrò Vuigandus, Papa excommunicationis fulmen suæ tyrannidi adhibuit: ità illi politici suas minas de expulsionibus, de carceribus, de gladijs audacissimè subijciunt. Sic igitur exurgit & in dies incrementa sumit Cæsareopapatus, & versa vice ecclesiasticus Antichristus in politicū degenerat. Hæc omia noster habet Vuigandus, qui postquàm delassatus ferè est Romanum Pōtificem Antichristum per calumniam appellando, iam idem nominis tribuit etiàm Luteranis politicis dominis & magistratibus. Quis verò etiàm in his non miretur & prædicet diuini iuris æquitatem? Noluerunt isti euangelici dogmatistæ Romani Pontificis agnoscere authoritatem, iam coguntur ferre politici magistratûs longè grauius (vt ipsi indicant) iugum. Sed nunquàm sibi politici magistratus tantum in res Ecclesiasticas sumpsissent, nisì Luterus cū suo dogmatistarum grege ad hoc eos incitâsset. *Antichristus Politicus.*

Decimumquartum malum, inquit Vuigandus, est odium & profligatio seriorum & salutarium verbi Dei doctorum, & substitutio ac copiosus numerus molligradorum ac placentia dicentium. Hoc verò longè iustiùs conqueri Catholica Christi Ecclesia posset, dum profligatis Catholicis concionatoribus, substituti sunt quinti Euangelij buccinatores blādissimi, nec nisì placentia loquentes, qui miseræ multitudini solam fidem ad salutem sufficere persuadent. Sed tamen audiamus, quid de se & suis symmystis porrò dicat Vuigandus: Traducuntur, inquit, synceri & fideles verbi Dei ministri odiosissimis titulis horridorum Stoicorum, intractabilium, seditiosorum, turbulentorum hominum: muti verò canes & palpatores (Vuittēbergicos & Lipsicos Adiaphoristas &c. dicit) ornātur encomio pulcherrimo *Nota.*

mo pacificorum, placidorum, salutariũ Doctorum. Addit adhuc miser Vuigandus: Reperiuntur non pauci inter ministros verbi Eceboli & Gnathones, qui peccata potentum cõtra ipsorum dicta factaque, mira fraudulentia excusare atque ornare, carbonesque ignitos supponere nõ vereantur, vt magis accensi politici, in doctores synceros (Vuigandum, Illyricum, Spangebergium &c.) audentiùs sæuiant, eosque è suis locis exturbent, ità vt iam etiàm plerique ex illis parturientium dolores sustineant. Hæc omnia Vuigandus Stoicè Luteranus, contra molles Luteranos cõcionatur: nec aduertit cæcus homo, sic se iam tractari à suis cõdiscipulis, vt ipse cum suis tractare solet Catholicos, præsertìm clericos & monachos. Quis pro dignitate exprimere sufficiat, quàm multi Catholici intra hos quinquaginta annos ab istis neochristianis non mediocritèr diuexati, & in summas angustias sæpè redacti sint? Reddit Deus paria Vuigando & socijs Lutericis, idque ità tamen, vt hæc omnia ferant à Luteranis. Non dormitat sempèr vltio diuina: lento gradu procedit, sed tarditatem supplicij grauitate compensat.

Nota.

Luterani parturiũt.

Animorũ inter principes dissociatio.

Iam verò etiàm ad politica mala se confert noster Vuigandus. In ijs primũ locum tribuit Gubernatorum dissociationi, & non firmæ inter eos animorum cõglutinationi. Hanc certè animorum dissociationem nulli magìs acceptam ferre potest nostra inclyta Germania, quàm Lutero & asseclis illius, qui dum nouas opiniones in religionẽ inuehunt, homines in diuersas sententias trahũt: & reuerà nisì data fuerit opera, vt isti à Lutero & socijs eius alijsque pseudoprophetis intra hos quinquaginta annos disseminati errores, funditùs extirpentur, & ad pristinam religionis concordiam redeatur, non possumus non pessima quæque timere & expectare. Itaq; si vult Vuigandus cum suis symmystis fungi officio boni viri, palàm confiteatur se turpitèr errâsse, se cum suis socijs pro puro verbo Dei non nisì è malo cerebro enatas prauas opiniones miseræ plebeculæ venditâsse, agat publicam pœnitentiam, volutetur in sacco & cinere: & qui cum suo Lutero tam multis fuit author ad amplectendos errores, etiàm multis suo exemplo præeat ad agendam pœnitentiam, & cõplectendam catholicæ doctrinæ veritatem.

Non libet hìc omnia Vuigandi adscribere, nè sim longior, sed non est tamẽ omittendum sextum malum politi-

politicum, quod ille vocat rapinam & abusum bonorum ecclesiasticorũ. Nam sacra bona, prouentus & reditus dicit multos politicos nimis rapacitèr contrectare, immò per fas nefasque suæ profanæ possessioni subijcere. Sed quis hoc faciendum docuit, nisi Luterus & sui discipuli? At verò Vuigandus dicit, hanc ecclesiasticorum bonorum direptionem aurum Tholosanum & pennas aquilinas rectè appellari, & cum copia bonorum Ecclesiasticorum summam inopiam rapi. Obsecro te Lector, perpende quid iste miser dicat, & inuenies quantunuis vanos, fallaces & impios homines, tamen vi veritatis adactos, interdùm vel inuitos verum dicere. Quis dubitet, non posse cuiquam bono esse earũ rerum, quæ Deo semèl dicatæ sint, direptionem? Et tamen sub Luteri Euangelio quàm multa Ecclesijs erepta sint, & quidem non solùm nullo commodo, sed multiplici etiàm Germaniæ & aliarum regionum detrimento, nimis in aperto est. Pudeat hæc dicere Vuigandum, qui cum suo Lutero & socijs ad hæc designanda præclara facinora facẽ hominibus prætulit, dignus sanè qui vel ob id solum & præsentis & futuræ vitæ pœnas luat. Libentèr autem commemorat Vuigandus illud Esaiæ, Erũt reges nutricij tui, quia perquàm vellet suauitèr percipere largos Ecclesiæ prouentus, & foueri munusculis principum, cùm interìm nihil illi minùs, quàm reditus Ecclesiastici debeantur. Multis quidẽ locis Ecclesiarum & monasteriorum bona conuersa sunt partìm in vsus id genus ministrorum euãgelicorum: sed veniet ille dies, quandò ab æquissimo iudice ad vltimum vsque teruncium omnia ab illis in gehennæ tormentis repetentur.

Rapina bonorum ecclesiasticorum.

Esai. 49.

Octauum malum politicum est Vuigando luxuria, quæ iam omnes, vt ipse dicit, verecundiæ fines perrupit atque excessit. Sed talem prolem edidit nobis Luteri prorsùs Sardanapalica doctrina. An non ille scripsit palàm, minùs virum fœmina, & fœminã viro carere posse, quàm cibo, potu, somno? Pudeat Vuigãdum & sui similes horum vel meminisse, nec dubitent se suo hoc blandissimo propagando euangelio mortalibus omnibus ad omnem turpitudinẽ laxasse habenas. Cùm enim Luterus ipse continentiam professus, virginem Deo sacratam sibi iungere nõ dubitàrit, quod nihil erat aliud, quàm spurcissimam doctrinam suam sacrilegę libidinis fœdissimo exemplo adstruere, nemo iam ambigere potest,

Luxuria sub nouo Euãgelio.

De vita coniugali.

test, illum & doctrina & moribus inuitâsse mortales omnes, etiàm illos qui solenni voto se Deo dedicârunt, ad explendas strenuè carnis voluptates: hincq; factum esse, vt luxuria omnes verecundiæ, immò & diuinarum & humanarũ legum, fines perruperit. Adijcit verò Vuigandus, luxuriam inter summos, mediocres & infimos impunè excrescere: vbi sanè etiàm principes perstringit. Sed quicquid huius est, nulli magìs quàm Luterico euangelio debetur.

Inter communia mala Vuigandus etiàm illud habet, quòd non est numerus neque finis, vt ipse ait, claudicantium & inclinantium denuò ad Antichristi præstigias. (sic vocat doctrinam Catholicæ Ecclesiæ, cuius Pastor est Romanus Pontifex, qui Vuigando est Antichristus.) Atque vtinàm faxit benignus Deus, vt videant tandèm homines istorum suauium euangelij noui buccinatorum præstigias, pro verbo Dei ipsis obtrusas: ità enim fiet, vt ocyssimè sese ad Catholicam Christi Ecclesiam recipiant, & ab istis impostoribus toto pectore sese quàm longissimè subducant.

Iuuentus fit deterior.

Quin illud quoquè adijcit Vuigandus, iuuentutem subinde fieri deteriorem, intractabiliorem, eaque vitia audere perpetrare, quibus olìm adulti vix erāt obnoxij: resonare tristes querelas passìm de iuuentutis petulantia & malitia, quæ incorrigibilis planè videatur. Hæc quidem verissimè dicuntur à Vuigando, sed non vult fateri homo improbus, his tot iuuentutis sceleribus amplissimas fenestras aperuisse doctrinam Luteri, quemadmodùm facilè intelligi potest ex ijs, quæ suprà non vno loco memorauimus. Luterus & pueris & puellis, & viris & fœminis, & monachis & monialibus, & infimis & summis licere voluit penè quicquid liberet, dum multa palàm scribit, quæ non stylo, sed laqueo & flammis vindicanda sint. An non hominis planè perditi, & dominæ Veneri deuotissimi est, quòd in libro de vita coniugali scribit, non esse libertatis vel consilij, sed necessitatis & naturæ, vt quilibet vir habeat mulierem, & quælibet mulier virum? magìs hoc esse necessarium, quàm edere, bibere, excreare, dormire, vigilare? atque ea causa teneri sacerdotes, monachos & moniales, posthabitis votis suis, liberis operam dare? Proh scelus. Et miratur adhuc Vuigandus, cùm talia pleraque alia docuerit Luterus, iuuētutem prorsùs effrenem existere? Hęc quidem ex Vuigādi exiguo libello in Catholici Lecto-

ris

ris gratiam strictim annotare volui, vt videat istorũ euangelicorum hominum mutuas dissensiones, & se gratuletur illorũ insidiosissimis laqueis non esse irretitum: simul etiàm agnoscat fructus noui huius euangelij, quos nec ipsi tacere possunt. Mihi quidem non parùm molestiæ adfert, ex illorum maledicis & impijs scriptis hæc aliaque excerpere: sed tamẽ vt tum præsentes, tum posteri videant istorum cæcitatem, impietatem, impudentiam, fraudes & dolos, odiosissimeque dissentientes aliorum ab alijs animos, tametsi pro se singuli certatìm vociferentur, se purum docere euangelium, non volui subterfugere laborem, qui possit cordato Lectori non mediocrem adferre fructum, tum ad euitandas istorum hominum sectas, tam miserè dissectas, tum ad constantiùs permanendum in vnius sanctæ Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ sana, & syncera, ac stabili doctrina.

Exijt etiàm hoc ipso anno scriptum valdè acerbum cuiusdam Christophori Vualtheri Vuittenbergæ demorantis, aduersùs Iohannẽ Aurifabrum Vinariensem, eiusque primum & secundum operum Luteri Tomum Islebiensem. In hoc breui libello mirè iste Christophorus rixatur cum Aurifabro concionatore de corruptis Luteri operibus, tractatque hominem Luteranũ Luteranus planè Lutericè. Obijcit illi, quòd Luteri Conciones deprauatè & truncatìm ediderit: ait hominẽ contra suam conscientiam palàm mentiri, conuicia probraque iactare, suumq; isthuc satanicũ propositũ & iniquitatẽ tueri. Ornat miserum concionatorem multis bellè Lutericis elogijs & emblematis, quibus istorũ scatẽt libri. *Tomi operum Luteri corrupti.*

Adfert quoquè ipsius Luteri verba, conquerentis plerosque ex liuore vel auaritia malè deprauatas ipsius conciones edere sub ipsius nomine. Et cur non pateretur suarum Luterus blasphemiarũ deprauatores, cùm ille non sit veritus sacras literas corrumpere? Interìm tamen dolendum est, tantam esse hæreticorum audaciam, vt nihil vereantur corrumpere aliorum libros. Cùm enim istud faciant libris Luteri hæretici, quis dubitet eos idem audere in libros sacræ scripturæ & sanctorum Patrum? Hìc verò nisì legum vigilet seueritas, quod tandèm doctrinæ chaos habituri sumus? Non desunt sanè, qui etiàm veteribus illis præcipuis Ecclesiæ doctoribus manus impuras admotas esse conquerantur. Verùm hoc nouum non est apud hæreticos. Id quidem

dem omnem vincit admirationem, quòd iste Christophorus Vualtherus, quem appáret hominem esse valdè insulsum, non dubitat scribere, multos è præcipuis Patribus à Papistis & monachis esse vitiatos & deprauatos. Scilicèt toto orbe inter se conspirârunt Papistæ & monachi, vt omnes patrum libros adulterarēt. Sed hoc dicunt isti belli euangelici homunciones, vt impunè liceat ipsis Patres vel ad Luteri, vel Zuinglij, vel aliorum hæreticorum impia commenta per summum scelus accommodare. Scire autem debebat rudis iste & impolitus Vualtherus, veritatem fidei Catholicæ non indigere patrum deprauationibus: sed eiusmodi adminiculis sese fulcire mēdacia, quæ salua esse non possunt, nisì malis artibus id efficiant, vt veritas ab ipsis stare videatur. Eat Vualtherus, & respondeat latiùs præfationi Nicolai Amsdorffij insignis Luterani, in primū operum Luteri Tomum Ienæ editum, vbì propalàm asseritur, in Tomis Vuittenbergensibus multa omissa esse: respondeat etiàm suo Aurifabro, & desinat ore impuro & maledico tot seculorum carpere monachos & Papistas.

Insignis calumnia.

Extant hodieque vetustissima sanctorum patrum manuscripta exemplaria, nihil discrepantia ab ea Catholicæ Ecclesiæ doctrina, quam hodieq; Papistæ profitentur, vt meritò istum insulsum officinæ typographicæ correctorem Vualtherum, pudere debeat tam petulantis in monachos & Papistas calumniæ. Commemorat autem Vualtherus iste, Sebastianum Munsterū apostatam monachum, repræhendisse Luteri versionem in 2. capite Ionæ prophetæ, quòd alitèr verterit locum quendam Luterus, quàm habeat Hebraismus, vel Hebræorum expositores: at Luterum sic illi respondisse, Non esse curandos Hebraistas Grammatistas, qui in sensu scripturæ sint Rabinistæ, id est, animal sinè intellectu. Hoc quidem pulchrum est Lutericæ modestiæ exemplū. nam sic ille suos tractare solet aduersarios, conuicijs scilicet & contumelijs in eos iactandis. Porrò Luteri hanc modestiam etiàm Vualtherus iste nō segnitèr æmulatur. Idem autem ipse in hoc suo libello obijcit Aurifabro, quòd falsò affirmet infantes necdùm baptizatos etiàm actualia habere peccata. Verùm abeant isti cum suis mutuis emblematis quò digni sunt: mihi satìs est, indicâsse etiàm Luteri opera hodiè ab ipsius amiculis & discipulis deprauari, & hoc nomine etiàm illos inter se atrocitèr digladiari: à qua contentione etiàm

Luterus à Munstero reprehensus.

Matthias

Matthias Illyricus non est alienus.

Multa hoc anno alia sectariorum scripta typis excusa sunt, quibus illi euangelici fratres inter se contendunt benè largitèr. Vuirtebergici Luterani vel Brentiani suam contra Heydelbergenses Caluinistas tuentur Vbiquitatem: contrà verò Heydelbergenses eam oppugnare pergunt. Accedit huc Iohannes Marbachius præco Argentoratensis, & valdè prolixo scripto cōtra Caluinistas vel Zuinglianos defendit Luteri de Eucharistia doctrinam. Scripserat ille etiàm tres Conciones, sed eas Iohannes Syluanus tam egregiè proscindit, vt in ipsa opusculi inscriptione non vereatur scribere, eas plenas esse erroris Eutychiani. Est nanque etiàm Marbachius vbiquitatis Brentianæ non instrenuus propugnator. Et nè desint hominibus miseris libri, quibus & legendis tempus pessimè amittant, & emēdis nummos perdant, edidit etiàm Iacobus Smidelinus conciones nō paucas, in quibus suo more pergit Lutericū confirmare & propagare Euangelium. Porrò etiàm Iacobus Schegkius Schorndorffensis libello euulgato vbiquitatē suo modo videtur velle defendere. O quot immanes impensæ collocantur in perniciosos libros, nec est eiusmodi conscribendarum & in miserrimum vulgus disseminandarum nugarum, errorum, hæresum finis vllus. Nec hìc tamen quisquam cōqueritur exhauriri homines perditissimis sumptibus, quos in eiusmodi scriptis cōparandis ponunt: taceo quòd interìm miseri in varias de religione sententias magìs magisq; distrahuntur, & quēadmodùm religione, sic etiàm animis inter se dissentire docentur. Verùm hæc pestis iam eò vsquè progressa est, vt haud facilis appareat medicina, meritoque supplicitèr rogandus sit Deus, vt maturè tādèm Christiano orbi opem ferre velit.

Hoc ipso anno 1566. cùm Christianissimus Imperator Maximilianus II. non obscurè cognouisset, Turcarum tyrannum Solimannum ingentem belli apparatū instituisse, atq; tum Hungariæ, tum Germaniæ atrocitèr imminere, in Comitijs Augustanis egit cum Imperij Ordinibus de conscribendo milite aduersùs sæuissimi hostis impendentem vim & tyrannidem. Itaque tum peditum, tum equitum instructissimus coactus est exercitus. Porrò Solimannus Turca nihil de suo in Christianos odio & acerbitate remittens, cum maximis copijs venit ad oppugnādum Sigethum, locum sanè & natura *Solimannus imminet Christianis.*

& arte valdè munitum. Vndiquè enim paluſtrem hábet aditum, poſitumq́; eſt in Sclauoniæ finibus. De aduentu Solimanni certior factus Comes Nicolaus Serinus ex ſpeculatore quodam decimaquinta Iunij, qui bona fide diceret Turcarum copias duo milliaria occupare in longum, easq́; Sigethum vel Egar petituras: quem poſt etiam alij ſpeculatores ſecuti, aduentum Turcarum indicârunt: nec tamen vllus certò affirmare potuit, quò Turcæ iter ſuum intenderent: His, inquam, Comes Serinus 17. Iunij cognitis, mille pedites & equites quingentos mittit, qui periculum faciant, manusq́ue cum Turcis obuijs conſerant: aut certè illis non inuentis, oppidum Sicloufchum expugnent. Ij cùm Sicloufcho appropinquâſſent, præmittunt ducẽtos pedites & equites centum: qui cùm ad Turcarum caſtra perueniſſent, in eos impetum faciunt, eosq́; diſijciunt, cæſis nō paucis, multis propè nudis fuga ſibi conſulentibus. Ipſe quoquè belli pręfectus, quem Vuegum illi vocant, graui accepto vulnere, in paludibus perijt. Porrò filius eius cum tribus Turcis captus eſt ab illis. Deniquè, Turcicis rebus præſtâtiſſimis & pecunia, octo camelos, ſexaginta equos, & quinquaginta mulos onuſtos, ſex quoquè plauſtra ſpolijs omiuarijs impleta, ſecùm ad arcem Sigethanam reportârunt, præter veſtes magni precij, quibus nobiles induti, in Sigeth reuerſi ſunt: itẽq́; duo rubri coloris ingentia ſigna. Fuit ea ſanè præclara victoria.

Nicolaus Serinus Comes.

Turcæ cæduntur à noſtris.

Ingens præda.

Menſe Iulio ſæuiſſimi tyranni iuſſu pons ſtratus eſt per Drauū, paludes, prata & ſtagna vnius milliaris longitudine. Iam antè tertiò id fruſtrà tẽtauerat præfectus Hamſam, cui Solimannus id negocij dederat: ſed tandèm cùm ei ſuſpendium minatus eſſet, omni vi contendit ad Drauum flumen. naues omnes & illi vſui ligna opportuna cōportat, infra Eſſecum opus inchoat, non modò ruſticos Turcæ tributum perſoluentes, ſed etiàm nobiles cogit operi manus admouere, neq; vllam interdiù neq; noctù ſibi dat requiem, donèc pons ille confectus eſſet, idq́; ſpatio dierum decem. Animaduerti indè poteſt, qua ſeueritate vtatur in ſuos homines barbarus ille tyrannus, vt mirum non ſit tam magnos illum habere progreſſus, quandò imperij ſæua vis nihil non extorquet à ſubditis. Nam & pauloantè iuſſerat Solimānus, vt per pagos & paſsìm palus ſanguine tinctus circunferretur. Per eum verò pontem poſt alios etiàm ipſe Solimannus Drauum tranſmiſit, venitque in agrū Muhatſch,

Drauus ponte cōſternitur.

hatsch, atque illic castra metatus, aliquot dies hæsit, donèc exercitus omnis trãsiret. Prima die Augusti indè Sigethũ contendit: tertia die Oroslanum Budæ Bassam capite plectit: quinta die nõ lõgè à Sigetho castraponit.

Eius copiosissimum militem cernẽs aduentare Nicolaus Comes Serinus, omnes, qui tum in arce & oppido Sigetho erant, nobiles & ciues in arcem interiorem conuocat, stansque in medio illorum in platea minoris arcis, eorum animos confirmat, hortatur, nè frangantur tanta hostium multitudine, nec dubitent Deum Opt. Max. si veris precibus ab ipsis inuocetur, minimè eis defuturum: vtque summoperè dent operam, nè qua inter ipsos sit animorum dissensio, sed honesti memores, mutua inter se beneuolentia & concordia iungantur. Præstitit deindè primus ipse iuramentum Deo, & Cæsareæ Maiestati, illi afflictæ prouinciæ atque militibus: atque vt idem alij quoquè facerent persuasit. Aliquot etiàm sanciuit leges, vt omnia rectè atq; ordine gererẽtur. Iussit prętereà maius oppidum dirui: in noua vrbe stramen à tectis in ædes transferri, vt faciliùs flammis absumi posset, quandoquidèm non nisi lignis & sepibus cincta erat. Fuère tum Sigethi, qui arma tractarent, ad duo millia, trecenti. *Comes Serinus confirmat Sigethanos.*

XXXI. Iulij milliari vno à Sigetho consederũt Turcarũ nonaginta millia: quos ex castris secuta sunt centum Turcarũ millia. Aliquot diebus pugnabãt cum illis, qui erant in arce, nec paucos è suis Turcæ amiserũt, pilis tormentorũ extinctos, donèc sexta Augusti die ipse Solimannus in castra venit, cuius tentoria in colle quodam fixa sunt, cui vineæ adiacent. Ad solis occubitum tormenta omnia, atq; etiàm Ianizarorũ bombardę manuariæ displosæ sunt tanto cæli fremitu & fragore, vt tonitrua cælo descendere viderentur. Indè immani vociferatione ab omnibus ter exclamatũ est, Halla, id est, Deus: à Sigethanis contrà Iesus acclamatum. Septima Augusti die à Turcis iactus est agger, & in eum tormẽta comportata. Eodẽ die Comes Serinus septa omnia, hortos & arbores excindi & comburi iussit. Octaua Augusti Turcæ summo manè tribus locis nouũ oppidũ tormentorũ pilis verberare incipiunt: estq; ab illis extructus agger in ipsa palude seu fossa arcis, in eumq; maiora tormenta euecta: quibus nona Augusti Sigethi arx interior vexata est, multumq; damni datũ turri & cãpanis, atq; etiã hominib⁹, cũ die noctuq; cõtinentèr disploderẽtur. *Exercitus Turcarũ.* *Horrisonus tormẽtorũ strepitus.* *Oppugnatur noua ciuitas.*

Id cōſpicatus Comes Serinus, nouā vrbē inflāmandā curauit à ſuis, veterēq; occludēdā. X. Auguſti Turcę vetus oppidum tribus locis maioribus tormētis oppugnant, & machinas in nouā vrbē deducunt: pontem ex lignis, ruderibus atq; humo efficiunt, vt poſſint per loca paluſtria commodiùs ingredi. Huic rei Turcæ omnes, vt celeriùs conficeretur, ſuā compulſi ſunt nauare operam, apportare ligna & arbuſta, nec vnquàm ab oneribus ferendis feriari. Licebat tum ſyluam & agros omnes Turcis, camelis, equis & iumentis refertos intueri. Ità effecti ſunt pontes ex duabus partibus ab vrbe versùs arcē, è quibus Ianizari, rebus ex ſaccis, lana & ſuccidia conſtipatis benè muniti, dēſiſſimo glādiū imbre ità à mœnibus arcis repellebāt Sigethanos, vt nemo illic cōſiſtere poſſet. XIX. Auguſti Turcæ magnā ciuitatē in ſuam redegêre poteſtatem, multis cæſis fortibus viris, qui in arcem ſe recipere nequiuerunt, quòd Turcę mira celeritate eos anteuerterent. Ea clade accepta, & tot amiſſis rei militaris peritiſſimis viris, nō immeritò reliquos dolor ingens obtinuit: qui quidem omes cum Serino Comite in arce ſe incluſerunt, Turcis oppidum iam inhabitantibus. XX. Auguſti quatuor locis arcem tormentorum globis pulſant, ad eamque viam ſibi duobus locis ruderibus, arbuſtis & terra muniunt. XXVI. Auguſti dum in arcem interiorem incurrunt Turcæ, multos è ſuis deſiderant, & in ijs Miſerskium Baſſam. duo quoq; ſigna eis eripiuntur, ac tandèm ſumma cum ignominia recedere coguntur.

Pontem faciunt Turcæ.

Vrbs maior obtinetur à Turcis.

Multi pereunt Turcæ.

Secūda die Septembris Ianizari magno propugnaculo ſuffodiendo ſtrenuam operam nauare cœperunt, triduoque tantum conſecuti ſunt, vt multa comportata materia, & puluere adhibito tormentario, quinta Septembris illud incenderint. Quæ res maximo Sigethanis detrimento, Turcis adiumento fuit. Indè enim ſinè intermiſſione Cæſareæ maieſtatis tormenta, quæ illic erant, in hoſtes exonerabantur. Porrò autem Ianizari in propugnaculum portæ contiguum irrumpentes, & maxima vi in arcem contēdentes, bis repulſi ſunt, etiàm ipſo Comite Serino fortiſſimè cum illis manus conſerente. Sed iam igne nimiùm increſcēte, coactus eſt cum illis, qui ſupererant, in arcem interiorē ſe recipere, multis amiſsis ſtrenuis militibus, multisque fœminis & pueris captis, qui in Turcarum caſtra miſerando ſanè ſpectaculo abducebantur. Dici vix queat, quanta com-

meatûs

Ignis absumit maxĩmã commeatûs copiam &c.

meatûs & omnium rerum ad victum necessariarum copiã in maiori arce flamma vorax absumpserit, ità vt neq; nostris neque Turcis vsui esse possent. Sed tamen tormenta omnia illis cesserunt. In arce interiori non nisi duo magna tormenta erant, & 14. bombardæ, nec ad modùm magnus commeatus, ità vt triduo illo mulieres & infantes fame & siti perirent. Tanta autem celeritate, tantoque impetu arx exterior nostris erepta est, vt vix daretur elabendi spatium. VII. Septembris die vesperì, & deindè manè Turcæ inijciunt ignem in arcis interioris loca illa, in qbus Comes Serinus morabatur: moxque summa vi conantur in arcẽ irrumpere. Cumq; diutiùs tolerari non posset flamma nimiùm aucta, Comes Serinus indutus nouis sericis vestibus, centum ducatos & claues arcis misit in tunicam suam, aitque ad suos, dum gladio tractãdo manus ipsius apta foret, neminem illi centum illos ducatos & claues erepturum: se verò haudquaquàm è Sigetho abiturum, sed omnia forti animo toleraturum. Indè è suo conclaui in plateam interioris arcis procedens, omnesq; illic equites & pedites districtis gladijs præsenti animo se expectare cõspiciens, ità ferè ad eos locutus est: Videmus iam, quẽadmodùm omnipotens Deus igne in nos animaduertat, vtq; hostis igne nos superet, cuius sanè potẽtia non perindè nobis noceret, atquè hic ignis. At tamẽ pœnam hanc æquis animis perferre nos decet, qua nõ ob nostra duntaxàt, sed etiàm prouinciæ huius peccata nos afficit Deus. Nostis autem, quid anteà promiserimus: & hactenùs quidem, Deo sint gratiæ, stetimus promissis. Eadem porrò in nobis fides & constãtia perseueret. Res ipsa declarat, etiamsi; velimus, hoc in loco durare nos non posse, tum quòd incendio absumimur, tum quòd pauci admodùm sumus, tum etiàm, quòd victus non suppetit, vobisque infantes & fœminæ inedia pereunt. Procedamus igitur in exteriorẽ arcem, pugnemus cum hoste fortitèr, æternùm cum Deo hauddubiè victuri, si occubuerimus. Ego verò primus vos antecedam, vos ad meum exemplũ componite. Ego profectò nunquàm vos deseram. His dictis, cùm ter sanctissimũ Iesu nomen appellâsset, vexillumque Cæsareæ maiestatis sibi præferri iussisset, nudo ense & exiguo scuto munitus, reliquis armis repudiatis, ex arcis porta progreditur, reliqui sequuntur: pugnant acritèr cum Turcis in ponte, tribus locis à Ianizaris glande percutitur Comes Serinus,

Arx exterior capitur.

Extrema oratio Comitis Serini ad suos.

Comitis Serini cædes.

nus,atq; in terrā corruit, Turcis ter Halla, id eſt, Deus, exclamantibus. Noſtri fugiunt in arcem interiorē, cæduntur omnes à Turcis, ſumma vi inſequentibus, paucis demptis, quos quidā pileis Turcicis tectos abduxēre. Infantes & mulieres in captiuitatē trahuntur. Tanta in ipſis mœnibus interioris arcis cadauerum copia cernebatur,vt ſanguis hauriri facilè poſſet.Tandèm verò flamma ad puluerem tormētarium, in quadam turri aſſeruatū perlata,aliquot domos funditùs euertit Solo illo incendio graſſante, vt Turcæ ipſi aſſerunt, vno illo in loco Turcarum plùs minùs tria millia extincta ſunt: quæ res totis caſtris magnos clamores, ingentemq; luctum excitauit. Eodem die præciſum eſt caput Serini Comitis, vt Solimanno exhiberetur. Sed ille tyrannus iam crudelem animam expirârat ante dies aliquot,mira interim arte genero eius Mechmet Baſſa id celante, adeò vt etiàm Doctorem medicum, nè per eum proderetur,clàm enecârit. Noluit Deus lætari tanta victoria teterrimum illū Chriſtiani nominis hoſtem. Extinctus eſt 4.Septembris : moxque extitit ſæuiſſima tempeſtas, adeò vt omnia Solimanni tentoria diſijcerentur atque euerterentur, ex omnibus caſtris fœnum & palea abriperetur. Eodem ferè tempore apud Tulniam Danubius adeò turbidus & lutulentus viſus eſt, vt per triduū nullus eius vſus fuerit. Octaua Septēbris caput Serini Comitis inter alia noſtrorū militum capita palo affixum eſt,manſitq; ſic toto illo die,certatìm ad id cōtemplandum Turcis aduentantibus.Si quis Turca attuliſſet caput Sigethani militis ad Solimannū, vel eius generum, decem ducatos recipiebat. Vtinàm tandèm liberet Deus Chriſtianos ab iſtis cruentis belluis. Liberâſſet ſanè iampridèm, ſi non obſtarent mali mores Chriſtianorū.

Magna Turcarū clades.

Solimannus ante captū Sigethum mortuus.

Nota.

Caput Serini Comitis nō diù pòſt ſerico inuolutum, & ſubtili linteo tectum, à Budenſi Baſſa miſſum eſt per duos ruſticos in caſtra Imperatoris Maximiliani. Indè cum multis lachrymis Tſchacaturnum delatū, in monaſterio S. Helenæ apud primam eius vxorem & filiam duosq; filios conditum eſt. Non fuit autem Turcis incruenta hæc victoria. Nam,vt ipſe Ianizarorum præfectus retulit,cæſa illic ſunt Turcicorum equitum octodecim millia, Ianizarorū ſeptem millia, exceptis alijs, qui in ſcripta relati non ſunt. Periêrunt etiàm ſummi nominis tres vel quatuor Baſſæ &c.

Caput Comitis Serinenſis mittitur in caſtra Imperatoris.

Hoc eodem anno 1566. cœptum eſt in Belgicis Catholi-

tholici Hispaniarū regis Philippi ditionibus planè Tragicè tumultuari, resq́; spectare videbatur ad religionis excidiū, nisi præpotētis Dei benignitate malorū hominum conatus essent retardati. Quæ ibì tum acciderint, itemq́; anno sequēti, paucis annotabo, quemadmodùm ex fide dignorum hominū literis & scriptis accepi. Anni superioris mense Octobri venerant à potentissimo Hispaniarum rege Philippo literæ ad illustrissimā Belgij Gubernatricem, quibus ob fidei Catholicæ conseruationem promouendam seriò mandabatur, vt per oēs Belgicas ipsius ditiones executioni darentur edicta omnia Inuictissimi quondàm Imperatoris Caroli V. aduersùs hæreticos, quæ ab ipso quoq; rege posteà essent confirmata, itemq́; Tridentini Concilij decreta, quòd ad Cleri reformationem attinet, atque etiàm certa quędam capita, è quibus pręcipua sequuntur: *Tumultus Belgicus.*

Vt Parochi suorum parochianorū omnium nomina, totamq́; familiam describāt, & qua quisq; in platea degat, & cuius sit conditionis. In ijs si qui sint, qui non ità pridèm in ipsorū parœcijs habitare cœperint, petāt ab illo parocho vitæ illorū testimoniū, sub quo proximè morati sint: id si non suppetat, intra certum tempus exhibere iubeant. Ab ignotis quoq; coniugatis eius sacerdotis, qui illos coniunxit, repetant testimoniū, scire vt liceat, num in contrahendo matrimonio Catholicæ Romanæ Ecclesiæ morē secuti sint: atque tum horum, tum aliorum omnium, qui in illorum præsentia matrimonio iuncti fuerint, nomina in scripta redigant. *Aliquot capita seruanda.*

Vt non parochi duntaxàt, sed etiàm Confessarij omnes ipsis confitentium nomina, cognomina, habitationem annotent.

Vt idem faciant Parochi & eorum vicarij erga conscribenda nomina & cognomina baptizandorū infantum, eorum parentum, & susceptorum.

Vt vtriusq; sexûs didascali omnes se sistant coram Episcopis, expositurí cōditionem, patriam, religionem suam, & quos libros pueris prælegant. Porrò Episcopi de ijs facti certiores, vel admittant, vel reijciant, aut certè differant illos & suspendant. Si qui verò nō se sistant, aut non velint respondere Episcopis, ijs fas non sit iuuentutem instituere.

Vt parochi accuratè perquirant, num illi, qui publicis victitant eleemosynis, Catholici sint, suaq́; peccata confiteantur, & cōmunicent. Si qui tales nō sint, ijs

à præfectis pauperum negetur eleemosyna.

Has literas illustrissima Gubernatrix huius anni 1566. mense Ianuario, ad Episcopos & Magistratus oës perferendas & publicandas curauit: quæ tametsi nihil habent æquitati & rationi non consentaneum, tamen à turbulentis quibusdam hominibus tumultuum Belgicorum causa omnis in eas confertur. Et quidem earum occasione in vulgus sparsi sunt rumores, deindè etiàm aliquot Belgij magistratibus persuasum est, harum literarum edictis Hispanicam introduci Inquisitionem. Voluit autem Rex, vt qualis hactenùs etiàm sub Carolo V. ijs in regionibus fuisset inquisitio, talis deincèps seruaretur ob religionem conseruandam. Porrò autem & libelli supplices à quibusdam oblati sunt, quibus petebatur, nè Hispanica Inquisitio induceretur in Belgium. Est etiàm ab aliquot nobilibus hac occasione ictũ fœdus, in quod initiò quidem etiàm Catholici quidam feruntur consensisse, quòd ad Hispanicam Inquisitionem attinet, qui tamen posteà ab illis se separârunt. In eo fœdere non absque graui iniuria Catholicus Rex acerbè & iniquè perstringitur, quòd summa vi inuehere conatus sit Inquisitionẽ perniciosam, & non modò alienam à ratione, Diuinisque & humanis legibus aduersam, sed quæ omnem etiàm vincat ethnicorum tyrannorum immanitatem & crudelitatem.

Rumores de Hispanica Inquisitione

Fœdus nobilium.

Iussit autem Rex, vt Inquisitores ità suum exercerẽt officium, vt hactenùs fecissent, & ad eos tum Diuino, tum humano iure pertineret. Quod igitur isthuc fœdus Regi impingit, id quidem eiusmodi est, vt non immeritò Catholici ab eo discesserint, qui tamẽ fortassìs hanc verborum acerbitatem minimè probârunt.

Ad eiusmodi autem acerbitates incitantur homines tum maximè, cùm se tradunt istius noui Euangelij seditiosis dogmatibus, quæ respublicas mirum in modum labefactant & euertunt, hominumque animos ad turbas & tumultus ciendos impellũt. Exempla passìm extant plùs satìs multa. Dum promittunt enim Sectarij præcones immodicam libertatem, animos hominum, alioquì nimiùm pronos in malum, omni religione soluunt, & laxant vitijs habenas, tametsi videri nolũt. Sed ad rem. Agitabantur interìm consilia, sed valdè occultè, nec tamen ità occultè, quin interdùm nonnihil sese aperirent. Nam mense Martio quidam sectarius Brugis supplicio affectus, inter alia dixit, se quidem postremum

ſtremum hæreſis nomine pœnas luiturum : quòd ſi verò ad menſem vſque Maium ſupereſſe liceret, nihil ſibi fore periculi.

Porrò Calendis Aprilis libellus ſupplex ad Maximilianum Cæſarem prudentiſſimum Latinè ſcriptus eſt, eidemque poſteà oblatus in Comitijs Auguſtanis eiuſdem anni, idque nomine illorum, qui in Belgio Euangelio filij Dei conuenientèr & credere, & viuere cuperent: rectiùs dixiſſent, euangelio Caluini. In eo libello multùm conqueruntur de Inquiſitione Hiſpanica, de promulgatione Concilij Tridentini. Hortantur Cæſarem, vel potiùs obteſtantur, vt Philippo Regi ſe præbeat monitorem, nè pergat fundere piorum ſanguinem, & ea re in ſe domumq; Burgundicam prouocet iram Dei : tum etiàm poſtulant ab Imperatore, vt religionis negocium in Comitijs accuratè tractet, nec tamen illis ſolis fidat, qui mediam quandam fingentes religionem, vtrinquè claudicent. *Libellus ſupplex ad Maximilianum Cæſarem.*

V. Aprilis multi ex fœderatis nobilibus Bruxellas venerunt, illuſtriſſimæ Gubernatrici libellum ſupplicem porrexerunt, quo inter cætera volebant edictorum ad Inquiſitionem pertinentium executionem tantiſpèr pro[illegible]gari, donèc ad regem Philippum quiſpiam mitteretur. Gubernatrici tum fortè aderat magni nominis eques aurei velleris, qui dixiſſe fertur ad illam : Non eſt quòd formides. Geux, id eſt, mendici ſunt iſti & nihili homines. Indè illi arrepta occaſione, ſe Geux vel Geuſeos nuncupârunt, & paulò pòſt quidam ex primarijs dicti fœderis nobilibus in publico conuiuio iam apud omnes peruulgatiſſimum illud Viue les geux, Viuant Geuſei, Bruxellis proclamâſſe fertur, ſimul è vaſculo ligneo, quali vtuntur mendici, hauſto vino. Porrò etiàm veſtes ſibi ſumpſerunt coloris cinericei, & ad latus appenderunt vaſcula lignea, quorum laminis argenteis hæc inſcripſerunt : V. Aprilis 1566. Viue les geux. *Fœderati veniunt Bruxellas* *Symbola fœderatorum.*

Poſtridiè erat conuentus equitum aurei velleris, cum quibus communicato conſilio, illuſtriſſ. Gubernatrix reſpondit, ſe quidem iam concepiſſe quandam edictorum moderationem, quam mittere velit ad Philippum regem, & ſimul etiàm illorum negocium ſedulò curare apud illum : & tamen non ea ſe eſſe authoritate, vt iam olìm cœptam Inquiſitionem, edicto- *Reſponſum Gubernatricis.*

rumque executionem abrogare queat: præsertim cùm non sit è re Belgicarum ditionum, nullis eas erga religionis cultum legibus teneri. Posse autem ipsos facilè coniecturam capere, quo erga cæteras Belgij prouincias sit animo, quòd Brabantiæ ordinibus iam pollicita sit, nulla illos inquisitione vexatum iri.

VIII. Aprilis fuit euulgatum responsum quoddam Equitum aurei velleris, tanquàm illi fœderatis promisissent, neminem deincèps religionis ergô pœnas daturum, nisi fortè seditionis aut magni cuiusdam offendiculi causa, donèc à Rege ex consensu Ordinum vel statuum certi quippiam decerneretur: vèrùm id commentitium fuisse, deindè in publico cõuentu Equites illi demonstrârunt. Porrò confœderati, vt vel externo aliquo symbolo suam in regem Catholicum fidem protestarentur, ad collum suspensam ferre cœperunt illius effigiem fusilem argenteam vel auream, referentem formam numorum veterum: in cuius altera parte visebantur manus duæ se mutuò cõplectentes, cum apposita mantica & dictis vasculis: eiusque hæc erat vtrinquè inscriptio, *Fideles au Roy iusques a la besace*: id est, Fideles Regi vsque ad manticam. Est verò etiàm in vulgus alter quidam sparsus numus æreus, in cuius vno latere hęc legebantur: NVMVS VIANENSIS: in altero verò, FLAMMA FERRÓQVE, cum insculptis symbolis domûs Burgundicæ.

Symbolũ aliud fœderatorũ.

Numus æreus.

Cõuentus Ordinum.

Mense Maio in Flandria, Arthesia, Hannonia, Hollandia, Zelandia, Phrisia, Namurco ordines tres, Ecclesiasticus, Nobilium & Magistratuum conuocati sunt, suam singuli expromturi sententiam de regiorum edictorum moderatione, quæ quidem capita habet 54. à quibus, nihil tale sperantibus sectarijs, pleraq; omnia approbata sunt, præsertim ab Hannoniensibus, Arthesijs ac Flandris: additis tamen nonnullis capitibus.

VI. Maij cuiusdam oppidi Magistratus & ciues libello supplici apud dominum suum, vnum ex confœderatis nobilibus, egérunt, nè pateretur nouam apud ipsos religionem introduci: sed id frustrà fuit. Ego de industria abstineo nominibus. Erunt aũt hauddubiò, qui omnia prolixè annotabunt & edent in lucem: mihi sufficit, pro meo instituto res breuitèr commemorâsse.

Altera Iunij missa est dicta moderatio ad Antuerpiensem Magistratum. Id vbì resciuit plebs, prætextu

textu iniuriæ ipsis ea moderatione irrogatæ, libellum supplicem quibusdam obtulêre, ij rursùs Magistratui; cuius hæc erat summa, nè illa moderatio admitteretur, vtpotè à Cardinalistis confecta. Sic autem in odium illustrissimi Cardinalis Granuellani Catholicos principes appellabant. Portò Bruxellis IX. Iunij sparsæ sunt schedulæ, in quibus hæc ferè legebantur: Quicunque Consules, scabini, rectores primariarum Brabantiæ vrbium, in moderationem edictorum sinè consensu nobilium confœderatorum & plebis, contra eius priuilegia consenseritis, frustatìm cæsi malè peribitis. *Libellus supplex Antuerpiensium.* *Chartula minaces.*

XII. Iunij eodem exemplo alter sparsus est libellus Gallicus, qui quidem Belgarum omnium præ se ferret nomen & titulum, nec tamen esset nisì ab vnius prouinciæ hominibus editus. Eius hæc erat ferè inscriptio: Admonitio, qua boni & fideles subditi & incolæ inferioris regionis, eiusdem gubernatores & status eorum admonēt, quæ ipsi in religionis negocio sentiant & postulent constituenda. In hoc libello vrgent pacem publicam inter Catholicos & Confessionistas in Comitijs anni 1555. promulgatam, vt ipsi quidem aiunt, cùm tamen nihil seruarent minùs, quàm quæ illic sancita erant. Nam tametsi illic permissum fuit Confessionis Augustanæ Ordinibus sua viuere religione, at simùl tamen disertis verbis interdictum est, nè Catholicorum Ordinum subditos ad suam cogant religionem. vel illis abstrahant, & contra superiores suos in suam fidem & clientelam recipiant, aut quouis modo tueantur. Quanto igitur minùs Catholicorum ordinum subditis, inuitis superioribus, licet mutare religionem? Eam autem pacem lingua vernacula excudi curârant sinè priuilegio, vt plebs concitaretur: tantique eam volebant esse ponderis etiàm apud Belgas, vt tametsi initiò se videantur referre ad Belgij ordines generales in vnum coactos, tamen posteà palàm affirment, neque Duci Brabantiæ, neque ordinibus quicquam licere contra illam. At non diù pòst ea, quam diximus, moderatio à deputatis trium ordinum nedùm Brabantiæ, sed etiàm aliarum prouinciarum Belgicarum approbata est, & cum responsis omniū ordinum, ità vt se curaturam receperat illustriss. Gubernatrix, in Hispanias profecti sunt Equites aurei velleris, Marchio Bergensis, & Dominus de Montigny. *Libellus Gallicus.*

præmium proponens, si quis concionatorem sectarium comprehendisset. At hîc dormitante executione, nihil effectum est. Immò verò Antuerpienses maiori etiàm numero ad conciones extra vrbem procedere non dubitâunt, freti partìm quorundam nobilium fauore. Missus eò fuerat Comes Meganus, vt de præsidio accipiendo cum illis ageret: verùm is, nè quid caperet detrimenti, coactus est re infecta discedere: porrò quidam alius vir nobilis ex confœderatis, ingenti pecuniæ summa donatus est à sectarijs: Cùm autem 8. Iulij sub noctem rumor diffunderetur, aduentare cum regio præsidio Comitem Arenbergium, multùm sudatum est, singulis ad suas fores excubias agentibus. Accidit paulò pòst die quodam tres ardere ædes: tum plebs accrescentibus animis facta iam audacior, ingentibus concitatis turbis, exclamauit: Ad cædes, Ad cædes: seditio est. Et sanè, nisì prudentia magistratûs itum esset obuiàm, actum fuisset de illo celeberrimo emporio. Visebantur quoquè non semèl affixæ Canonicorum ædibus chartulæ, hæc verba continentes: Verbum Dei: iugulentur sacrifici: In malam crucem sacrificos, monachos, canonicos. Mouit ea res non immeritò tum ecclesiasticos, tum ciues catholicos plerosque, vt indè abscederent: simul etiàm thesauri infiniti ea occasione exportati sunt. Missus eò fuit à Curia ob motus sedandos princeps Auraicus: cuius aduentu etsi pacatiora facta sunt omnia, at tamen plebs temeraria ad conciones egredi etiàm solito ardentiùs visa est: adeò vt 14. Iulij, quæ fuit Dominica, sex conciones forìs habitæ sint.

Tumultus Antuerpiæ.

XV. Iulij conuentus fuit confœderatorum nobilium apud S. Trudonis oppidum, quò etiàm missi fuêre Comes Egmondanus & Dux Arescottanus, sed nihil egerunt. Mutata verò sententia, colloquium indictum est in Dusle, ad 18. Iulij. In hoc conuentu Trudonensi vsi sunt confœderati habitu nigro, collo iniecta catena ferrea, cum appensa regis effigie ac vasculis ligneis. Oblatus est ibidèm confœderatis libellus supplex mercatorum & plebis nomine, petentiũ protectores, nè in suæ religionis exercitio impedirentur, donèc per ordines legitimè congregatos aliud statueretur. Iam antè petièrant solum conuentum ordinum, modò verò etiàm legitimè coactum adijciunt, non absque cauillo. Porrò viua voce polliciti sunt se arma posituros. Respon-

Cõuentus Trudonensis.

ſponſum autem illis eſt à fœderatis, non eos ob religionem vim paſſuros vllam, donèc aliud ab ordinibus decerneretur, modò tamen extra modeſtiæ cancellos non efferantur. Interim verò principibus Auraico & Egmondano in Duſle (qui pagus eſt haud procùl Antuerpia) id ſignificandum cenſuerunt, ſe quidem velle populum continere in officio, ità tamen, ſi ipſi cum Gubernatrice ſecuritatem illi præſtent ad conuentum vſque generalem.

Principes agũt cum fœderatis.

XVIII. Iulij ipſorum legati ad principes memoratos venerunt in Duſle. Actum autem cum illis eſt quàm potuit fieri modeſtiſſimè, nè peiora tentarentur, ſcriptoque rogati ſunt, ſummoperè curarent impedire conciones agrarias, maximè cùm rumores ferantur, non poſtremam illorum cauſam fuiſſe libellum nobilium 5. Aprilis exhibitum: quòd ſi eas impediant, hoc ipſo facilè ſe poſſe hanc ſibi notam eximere: præſertim cùm poſt duos antè dictos Legatos, etiàm veredarius ab illuſtriſſ. Gubernatrice miſſus ſit in Hiſpanias ad regem, vt aſſenſum præbeat indicendo generali ordinum conuentui, ob excludenda ſæpè dicta conuenticula. Intereà autem nulla contra eos arma ſumpturam Gubernatricem, ſi tamen etiàm ipſi armis abſtineant. Ad hæc confœderatorum legati tum quidem nihil reſponderunt, quòd non catenùs ſe porrigeret illis data facultas: at ſcripto poſteà reſponſum eſt.

Gubernatrix præmonet ciuitates.

Porrò illuſtriſſ. Gubernatrix rebus volens opportunè conſulere, ad vrbes omnes datis literis, hortata eſt vt ſibi proſpicerent, nè qui vel motus ciuiles exiſterent, vel à ſectarijs inuaderentur. Ad Epiſcopos etiàm literæ ſcriptæ ſunt, vt populum Catholicum crebris concionibus & morum emendatione in officio continerent, indictisque ieiunijs, eleemoſynis & publicis precibus iram Dei placarent. Id quidem præter alios ſtrenuè curauit Epiſcopus Brugenſis, Clero ieiunare iuſſo die 4. & 6. & ſabbato, plebeque ad preces faciendas admonito ſæpiùs, & quotidiana integro menſe habenda concione. Mox verò etiàm alijs literis indicatum eſt Brugenſibus & Francotis, quibus machinationibus apud ipſos quoquè ſectarij ad proximam Dominicam inſtituiſſent conciones forenſes introducere: quâ ſanè Brugenſes aliquandiù ſe egregiè oppoſuerunt. Aliæ verò vrbes cœperunt militem domeſticum conſcri-

ſcribere, vt ſi qui extarent tumultus, comprimi poſſent, nemine iam dubitante aliquid monſtri alere Sectarios. Antuerpienſes tamen, licèt poſtulante principe, id temporis necdùm militem conſcribere voluerunt. Per hos dies cùm apud Montenſes Hannoniæ quidam tentarent concionem inducere agrariam, illi oppido egreſſi conuentum diſſipárunt, quibuſdam verò etiàm manus iniecerunt, nec diù pòſt ſolum vertere iuſſerunt.

Sub finem Iulij iterùm Bruxellas venerunt legati confœderatorum, & ſcripto benè longo ad 9. capita in Duſſe propoſita reſponderunt. Primò, gratias agunt ob miſſos in Hiſpaniam legatos. Secundò, promittunt ſe morigeros fore & Catholico regi & illuſtriſſ. Gubernatrici. Tertiò aiunt, quòd ad Inquiſitionem attinet, non eſſe ſeruatam fidem. Quartò, moram regij reſponſi, ordinum conuentum extraordinarium, minas deniquè & nobilibus & plebi intentatas, in cauſa eſſe, quòd populum à concionibus vetitis arcere nequeant. Quintò, paratos ſe eſſe fatentur opponere ſe patriæ totius exteris hoſtibus: ſed regis ſubditis manum adferre, id non eſſe ſui officij ex debito præſtandi. Sextò, non poſſe doceri, ſuorum quenquam plebem ad dictas conciones incitâſſe: nec tamen ſe ire inficiàs, eſſe inter ipſos, qui, cùm ſint eiuſdem cum illis religionis, non eas improbent. Septimò, ſe quidem illas conciones hactenùs fruſtrà eſſe impedire conatos: proindè rogare ſe, ipſius Celſitudo velit opportuna adferre remedia. Octauò, ſe de Regis erga ſe fide nihil ambigere, eiuſque aduentum ſibi etiàm in votis eſſe: neque enim ſe quicquam deſignâſſe, cuius ille debeat obliuiſci. Quandò tamen compererint ipſius Celſitudinem ſibi non ſatìs fidere, publica etiàm fama ſe perduellionis & læſæ maieſtatis inſimulari, compulſos ſe externa ſibi auxilia comparare: at tamen mallè ſe, vt ipſius Celſitudo cum aurei velleris Equitibus ſecuritatem promittat. Deniquè in conuentu Trudonenſi non ſe negant mercatoribus alijſque popularibus fidem addixiſſe ſuam, ſed ea cauſa tamen id ſe feciſſe, nè illi Gallorum opem & fidem implorarent.

Reſpondent fœderati.

Calendis Auguſti rursùs alio prolixo ſcripto mentem ſuam fuſiùs explicant. Intellexerant enim illuſtriſſ. Gubernatricem id deſiderare. In hoc ſcripto inter cætera aiunt, non ſibi deeſſe iuſtas conquerendi cauſas.

Aliud ſcriptum fœderatorũ.

quòd

quòd mox post oblatum libellum supplicem quidam Equites aurei velleris se prorsùs ab ipsis tāquàm à perduellibus abalienârint, suosque consanguineos monuerint, nè aut ipsis confœderarentur, aut si id fecissent, ab ipsis recederent: multaque habent alia, quæ breuitatis studio præterimus. Porrò illustriss. Gubernatrix se illis 20. Augusti responsum reddituram dixit.

Chartulæ Antuerpiensium. Interim Antuerpiæ vno die supra bìs mille chartulæ distractæ sunt, quibus hæc continerentur: Permittitur libera fidei suæ professio hominibus ecclesiæ reformatæ, (ità vocant hæresibus deprauatos) modò se commodos & fidos regi subditos præstent, neque vllas turbas cieant, tum etiam Magistratui morem gerant. Sed quanam ratione illi possint dici fideles Regis subditi, qui sectas, ipso vel maximè inuito, amplectantur & tueantur? Quàm autem fidi fuerint, ipsi mox declarârunt. Nam X. Augusti incitante turbas apostata quodam Augustiniano, ipsis D. Laurentij ferijs sacellum eius apud Casletum Flandriæ vastatum est. Postridiè Balliolani, ac 13. eiusdem mensis Iperenses ordinum mendicantium aliaque monasteria & templa omnia tā intra quàm extra vrbes inuaserūt, imagines omnes, Christi Crucifixi signa, altaria, baptisteria, Eucharistiæ ædiculas, organa, sedilia, sacella, suggestus, candelabra, codices confregerunt: ac deindè Casletani, Poperingani, Hondescotani, Rosbrugani, Bergenses, Armentereriani, Rotornacenses ac alij, aut saltē ab illis omnibus designati, ornamenta omnis generis, thesauros, calices, patinas, ampullas, thuribula, aut frustatìm comminuêrunt & inflammârunt, aut absportârunt: & quod est sanè apud homines è religione Christianos dictu quoquè horrendum, sacrosanctam Eucharistiam homines impij & scelesti pedibus conculcârunt, confoderunt, ignibus iniecerunt: eodem modo ètiàm sacras tractantes reliquias diuorum: sacro oleo & chrismate calceos inunxerunt, mirisq; ludibrijs Christi à Cruce pendentis & sanctorum imagines exagitârunt, additis id genus planè barbaris vocibus: Si Christus es, si filius Dei es, si quis sanctorum es, aut aliquid potes, dicito, Viue les geux: atque ità tuam imaginem non confringemus. Iam verò etiàm vix vnquàm præstando studiosorum, & totius Ecclesiæ damno teterrimi illi nebulones multas passìm insignes

Vastantur ecclesiæ, & monasteria.

Iniuria in S. Eucharistiam &c.

Bibliothecæ pereduntur.

gnes bibliothecas prorsùs dissipârunt & perdiderunt. Hæc autem tot tamque atrocia mala aliquot viles homunciones, & quidem perpauci, ab Augusti die 10. vsque ad 25. eiusdem, non sinè magna ad posteritatem ignominia, per Flandriam, Hollandiam, Zelandiam & Frisiam perpetrârunt. Porrò Brugenses circa hæc tempora cùm intellexissent ingentem aduentare sectariorum turbam, putà ad 30. vel 40. millia, qui vellent armata manu apud illos hæreticas conciones inuehere, non immeritò formidare visi sunt. At pauci duntaxàt venêre, plùs minùs octingenti, sclopettis & fustibus armati, qui è regione vrbis bis concionati, nihil prætereà efficere potuerunt. Aderat enim intra vrbem Comes Egmondanus, ab eius vrbis magistratu accersitus, qui misso caduceatore, iussit homines seditiosos è Brugensium finibus excedere. Est autem certè non mediocritèr hac in parte laudandus supremus Brugarum prętor equestris ordinis dominus de Ogniez, qui xj. Augusti summo manè 50. sectarios ingredi volentes, portis obseratis exclusit, qui nihil boni animo concepisse haud iniuria videri possint. Ij ipsi autem cùm se exclusos cernerent, ad mœnia vrbis suos cantillârunt psalmos, & sibi mutuò nescio quas buccellas porrexerunt. Fortassìs suam illam præclaram seruârunt cœnam homines prophani in loco prophano, apud quos nullus ordo, nulla religio, sed confusio plùs quàm Babylonica. *Prætor Brugensis.*

XV. Augusti, ipso solenni die assumptæ in cælos beatissimæ matris Dei, rursùm Antuerpiæ tumultuari cœptum est. Iam suggestus positus erat, vt ex eo concionarentur in vrbe noua Caluiniani: sed impediti sunt authoritate Principis Auraici & magistratûs. Dominica proxima celebrata est non absque multorum metu solennis annua supplicatio in honorem eiusdem sacratissimæ Virginis: sed tum Antuerpia blasphemijs & contumelijs in illam tantam Virginem personabat. Cruciatur enim in impijs hominibus malus dæmon pia Virginis Matris & sanctorum veneratione: itaque quod per se non potest, per suos administros eam modis omnibus abolere & proscindere non cessat. Sed illa sacratissima Virgo conteret satanam cum omnibus satellitibus eius. Postridiè ex vrbe discessit Auraicus princeps. Rati tum Sectarij se inuenisse sui consilij & voluntatis explendæ opportunitatem, septem ea die conciones partìm à Caluinianis, partìm à Luteranis haberi *Tumultus Antuerpiæ.*

curârunt. Die Martis ſequenti cùm veſpertinas in æde Virginis matris preces perſoluerent Canonici, ſartor conſcenſo ſuggeſtu, poſtulatoque nouo teſtamento, Paſtorem ad diſputationem prouocauit. Cernens hoc quidam nauta Catholicus, eum è ſuggeſtu deturbauit. Mox hæreticus quidam nautæ brachium ſclopetto læſit. Indè ortus tumultus, templum omne ipſamque vrbem compleuit. Erat ſanè illud beatiſſimæ Virginis templum longè pulcherrimum, ſtructuris & picturis eximijs, multisque maximi precij rebus ornatiſſimum.

Iconomachia Antuerpienſis.

In hoc igitur quidā ſceleratiſſimi & perditiſſimi ſcurræ plùs quàm Turcicam cœpêre iconomachiam, maxima vi & incredibili furore diffractis, comminutis & disiectis ſtatuis, aris, imaginibus omnibus, ipſa quoquè ædicula ſacroſanctæ Euchariſtię, cuius precium ferunt exceſſiſſe ſummam multorum millium aureorum. Aras è fundamentis conuulſerunt & confregerunt. Indè ad monaſteria & templa omnia progreſſi, eandem inſaniam declarârunt. In monaſterijs vix quicquam integrum relictum: quæ deuorare non poterant, proiecerunt, vinum & ceruiſiam extractis epiſtomijs effuderunt, in vaſa butyri & in farinas lotium & oleum immiſerunt, ſupellectilem diripuerunt, & vt animas quoquè perderent, monachos ad defectionem incitârunt. Nemo facilè vel dicere, vel credere poſſit, quantum damni intra paucos dies in ſola Antuerpia & locis vicinis datum ſit ab iſtis ſatanicis & deploratis tenebrionibus.

Nam etiàm ex vrbe prorumpentes, non admodùm multi, in pagis adiacentibus omnem inſani pectoris furorem in ſacras imagines & templa effuderunt. Nox ea, qua primùm cœperunt debacchari, horrida ſanè fuit Catholicis, inprimìs autem ijs, qui in Clero eſſent & monaſterijs, omnibus non fruſtrà ſummo timore correptis, atque huc illucque diffugientibus, pleriſque nihil niſì præſentem mortem expectantibus. Videre tum erat, virgines Deo ſacratas è ſuis cœnobijs ſeminudas profugientes, vt ſectariorum impuras manus euaderent. Deindè etiàm aliquot diebus vrbis templa omnia ab illis furioſis hominibus obſerata ſunt, nè liceret Miſſæ facere ſacrificium, quod illi cane peiùs & angue oderunt, hauddubiò occupati à diabolo. Non iniuria vir quidam grauis eam vrbem id temporis appellauit nouam Babyloniam, ſinè rege, ſinè lege, ſinè ſacrificio.

Antuerpia, Babylonia.

Habe-

Habebant verò in dicta æde primaria sua conuenticula & Conciones Caluiniani, porrò Luterani apud D. Georgium. Erat tum Antuerpiæ Hermannus quidam homo importunus & audax, ad ciendas turbas & seditiones natus. Is se plebi insanienti ducem & signiferũ præbuit seditiosis concionibus suis. Nè quid aũt ad summam vrbis confusionẽ deesset, facta Caluinianis & Luteranis intra eã concionandi potestate, ausi sunt posteà etiã Anabaptistæ foris publicè concionari. Verùm prohibiti à Magistratu, palàm quidem habere conciones desierunt, at priuata conuenticula intra vrbem clàm egerunt. Ità tres pugnantissimæ hæreses Caluinianorum, Luteranorum, & Anabaptistarum eam insignem vrbẽ fœdissimè distractam contaminârũt. Hoc quidem memoratu dignum est, quòd cùm in æde primaria diù multumq́; sudatum esset ab iconoclastis in deijcienda Cruce Christi augustissima, vtriusq; sanè latronis imagines adhuc permanere passi sint. O miseros, qui nec ipsam passi pro omnibus Seruatoris nostri memoriam sibi refricari conspecta imagine ferre queunt. Decreuerant autem Sectarij ad certum diem occupare domum Senatoriam sanè amplissimam & sumptu maximo exędificatam, turrim quoquè ędis D. Virginis, & carceres suî muniendi causa, nouoq́ue creato magistratu, sibi Antuerpiam vendicare: sed diligentia Senatûs ea consilia malorum hominum impedita sunt. *Tres sectæ Antuerpiæ.*

XXII. Augusti etiàm Buscoducenses iconoclastę in templo Diui Iohannis, cui ad summum splendorem & incredibilem elegantiam atque mirificum ornatum nihil reliqui esse videbatur, omnia simili amentia vastârunt & conquassârunt, atque conciderunt: nec alijs eius oppidi sacris ædibus & monasterijs licuit consceleratas impiorum hominum manus effugere. Sæuitum est atrocitèr in Franciscanorum & Dominicanorum cœnobia: tametsi essent in ijs viri benè religiosi & pij: sed tales ferre non possunt Euangelici apostatæ & seductores, quòd sciànt, eorum concionibus & alijs sanctis studijs & exercitijs, suos nefarios conatus & praua dogmata plurimùm impediri. Carthusia quoquè eius loci miserè discerpta est: Hæc sunt noui Euangelij præclara facinora, atque in ijs excelluisse, hoc palmam tulisse est. *Buscoducenses iconoclastæ.*

XXIII. Augusti Gandaui simile bellum indictum est statuis & imaginibus; & postridiè apud Valencenas & *Gandaui &c. ima-*

gines de-struuntur. Tornacum. Ab ijs omnibus, ſicut & Buſcoducenſibus, etiàm in ſanctorū reliquias & ipſam SS. Euchariſtiam, atque etiàm magnatum quorundam ſepulcra ſæuitum eſt, ſpe obtinendi cuiuſdam theſauri. Et Tornaci quidem magna vis auri & argenti quoquè, nisì fallor, reperta eſt. Qui apud Gandauenſes eiuſmodi flagitia deſignârunt, 300. aut 400. tantùm fuiſſe putantur, & quidem ex fæce plebis omnes, vt mirum ſit, tam paucos, tamque nihili homunciones, talia vel attentare potuiſſe. Iactabant illi quidem, ſe mādato Comitis Egmondani ea facere: verùm ſceleſti illi, vt graues viri ſcribunt, falsò id affirmabant. Interìm tamen ſub hoc prætextu mirè illi graſſati ſunt in monaſteria omnia, præſertìm verò in Abbatiam Blandinienſem, & cœnobium Dominicanorum, excisis, præter ingentis precij marmora, etiàm inſtructiſſimis bibliothecis, quarū Blandinienſis, ſi qua alia, vel maximè referta cernebatur vetuſtiſſimis codicibus. *Bibliotheca Blandinienſis.* Quis verò ſanæ mentis dubitare queat, dum ſic optimos quoſq; codices immani barbarie perdunt iſti, nihil eos ſpectare aliud, niſì vt fides Catholica, quæ ex eiuſmodi libris plùs q̄ dici queat, aſſeritur & confirmatur, prorsùs peſsùm eat? Et audēt tamen iactare belliſſimi homines, ſe cupere modis omnibus inſtauratam veram fidem. Sed id perſuadeant fungis & ſtipitibus. Sentiunt, ſentiunt miſeri vetera patrum ſcripta longè lateque ab ipſorum impijs commentis diſſidere: itaque nè ex ijs confutentur, ea planè abolita vellent. Sed ad inſtitutum redeamus. Ceſſatum eſt ijs, quæ diximus, locis aliquandiù à Diuinis officijs, lætantibus dæmonibus, quos torquet cultus diuinus, & Tornaci diù Caluiniſticæ ſunt conciones habitæ. Alijs quoquè locis Euangelici buccinatores ſtrenuam nauârunt operam, graſſantique huic incendio affatìm materiæ ſubijcere ſtuduerunt.

Tumultus Mechliniæ. Qua die Gandaui, eadem etiàm Mechliniç tumultuatum eſt, iamque à Franciſcanorum & Carmelitarum monaſterijs initia ſumebantur confringendarum imaginum in ſacris ædibus: verùm ciuibus ſe opponentibus, eodem die ſub veſperam extra oppidum, monaſterium Hanſuuicenſe & alia circumadiacentia templa expilârunt & depopulati ſunt. Igitur Mechliniæ quoquè à die Martis ad Dominicum vſque, Diuina ſunt intermiſſa officia. Duces huius tumultùs duodecim plùs minùs adoleſcentes ſecum habebant, ijque paulò antè

capti-

captiuum quendam Viluordiæ impotenti audacia è carcere extraxerant.

XXIIII. Augusti, ipsis D. Bartholomæi ferijs Aldenardi & in pagis vicinis maiori etiàm insania efferbuêre impij iconoclastæ. Est ijs in locis insigne virginum pijssimarum cœnobium Magdendalense, in quo, vt & Gandaui in ijs quas diximus Abbatijs, non imagines tantùm, & ea quæ ad cultum diuinum pertinent, sed etiàm fenestras vitreas, & pleranque supellectilem confregerunt. Iam apud Brugenses sparsus rumor erat, aduentare à Gandensibus 60. millia sectariorum, qui, si resistere pergant, Brugenses circunquaquè extructis ignibus fumo enecare velint. Erat enim idem ipse dies Brugis quoquè constitutus vastandis templis & conterendis imaginibus: id vt commodiùs fieri posset, hic rumor concitatus erat. Itaque rursùs in motu fuit ciuitas, totaque nocte iussu magistratûs res quæque pretiosiores & præstantiores imagines in loca tutiora è templis exportatæ sunt; singulis quoquè templis adhibiti custodes, qui perpetìm ea ab sectariorum iniurijs tuerentur. siquidem minæ in dies sua capiebant incrementa. Sed & à Comite Egmondano per magistratum celeritèr euocatus est miles præsidiarius. Erant 40. duntaxàt sclopettarij, quorum aduentu vrbs illa magno periculo liberata est. Mox etiàm conscriptus est miles domesticus sumptibus Cleri & ciuium: erantque paritèr tum domestici, tum exteri milites ducenti, qui omnem iconoclastarum conatum impediuerunt. Habebunt suæ constantiæ laudem sempiternam Brugenses: habebunt & Louanienses & Bruxellenses, qui vi ferroque sectarijs se opposuerunt: itemque in Flandria Alostani, Teneramondani, Curtracenses, Dunkercani, præsertìm verò Insulenses, qui magnæ prudentiæ exemplo sectariorum vim omnem maturè illis eripiendis armis compresserunt. Sed & reliqui omnes, qui in hoc rerum tumultu se constantes præbuerunt, digni certè sunt, qui apud omnem posteritatem multa eaque eximia laude afficiantur.

Aldenardi saeuiunt iconoclastæ.

Præsidiũ Brugẽse.

XXV. Apud Traiectum inferius sectarij in quatuor parœciarum templa, Dominicanorumque & Franciscanorum monasteria irruperunt. Postridiè ruderibus è D. Iacobi æde exportatis, illic suo more concionati sunt diebus octo. At quinq; Canonicorũ Collegia, reliquaque cœnobia perpetuis excubijs vim eorum omnem à

Traiectẽsis tumultus.

se depulerunt, & diuina officia more solito celebrârũt. In Hollandiæ quoquè plerisque oppidis more suo impotentes Sectarij debacchati sunt, demptis Dordraco, Gouda & Harlemio, paucisque minoribus municipijs: multumque sæuitum est in mendicantes monachos, absque cæde tamen. Nondùm enim tantum illis nocere permissum erat, quantum vellent.

Datur securitas. Dum hunc in modum noui euangelij atrox Tragœdia agitur, illustriss. Gubernatrix tum Catholici regis, tum suo nomine diploma euulgat 23. Augusti, securitatemque in præteritum confœderatis nobilibus præstat: simul etiàm ostendit Inquisitionis cessationem, donèc Rex de religione aliud edixerit. Securitas ea his cõditionibus data est, vt deincèps regiæ maiestati fidem debitam præstent, turbis & tumultibus præsentibus compescendis paritèr incumbant, iconoclastas non sinant vltrà progredi, immò eius sacrilegij reos puniant: dent operam, nè qua vis aut iniuria fiat Clero, magistratui, & nobilibus Catholicis: summo connitantur opere, vt plebs tantorum malorum magistra, confestìm arma ponat, & nè cõciones sectariæ fiant, vbì hactenùs habitæ non sint: vbì verò factæ sint, posthàc sinè armis, absque scandalo & tumultu fiant. Ad extremum vnà resistant, quibuscunque exteris hostibus & rebellibus, nouæque religionis hominibus persuadeant, vt quæ à regia maiestate ex Ordinum cõsilio posthàc decreta fuerint, ijs per omnia se morigeros præstent.

Fœderati scribunt Sectarijs. XXIIII. Augusti quidam ex confœderatis nobilibus ad ministros, consistoria & mercatores datis literis hortantur, vt modesti sint donèc ipsi veniant ad sedandos tumultus, securosque iubent esse, nihil ipsis ob suæ religionis exercitia molestiæ illatum iri. Postridiè ijdem ipsi cum decem alijs, tam suo quàm confœderatorum omnium nomine iurant, se seruaturos omnia ab illustriss. Gubernatrice proposita, suumque fœdus rescindunt, quandiù ea securitas permanebit. Itaque eodem die ad Belgij gubernatores, Equites aurei velleris, & concilia Ordinum, concilium quoquè priuatum, postero autem die ad cætera prouincialia concilia, cunctasque primarias ciuitates literæ expeditæ sunt, quibus & ea securitas, & Inqsitionis cessatio publicata est.

Edictum cõtra Iconoclastas. Porrò XXV. Augusti publico edicto constitutum est capitis supplicium & bonorum confiscatio in omnes icono-

Iconoclastas, templorum & monasteriorum expilatores, incendiarios, & id genus maleficos homines: pœna verò arbitraria & priuilegiorum amissio promulgata est in magistratus, prætores, atque in vniuersum in omnes illos, qui eius farinæ homines non arcerent: grauis quoquè pœna in illos, qui armati sua haberent conuenticula. XXVIII. Augusti dominus Bacquerzelius missus Aldernadum ad sedandas turbas, apud Gerardi montem casu reperit etiamnùm grassantes iconoclastas eosipsos, qui Aldernadum inuaserant. Mox pulsu campanæ conuocatis ad arma ciuibus & rusticis, necopinantes aggreditur: cæduntur ex illis decem aut 12. primarij: postera luce in crucem tolluntur 21. cæteri maximo numero flagellantur & proscribuntur. Non dissimilis strages nefariorum hominũ eodem ferè tempore edita est apud Marchenas opulentum Benedictinorũ cœnobium. Fefellerant illi fidem domino de la Tour, de non vastanda Parochiana ecclesia suæ ditionis, atq; etiàm SS. Eucharistiam impijssimi flagriones pedibus conculcârant. Is igitur Duaco euocat aliquot nobiles, ijsq; & suis agricolis stipatus, è monasterio prodeuntes aggreditur, cædit è prophanis multos, cõplures vulnerat, ministrumq; quendã, illorũ ducem, agit in crucem. Iam in Arthesia & Lucemburgensi ditione miles conscribebatur regis nomine, vt refractarij homines sub iugum mitterentur. Tumultuabantur enim multis locis Sectarij, atque adeò etiàm Bruxellis mirè instabant, vt conciones permitterentur: quibus tamen portis clausis obsistebant magistratus, nè possent egredi ad conciones, consentientibus ea in re ciuibus omnibus, qui in consiliũ solent adhiberi. Redierat verò Antuerpiam princeps Auraicus, moxq; maiori quàm anteà numero miles domesticus scriptus est, ad bis mille quadringentos. Eodem autem die ibidèm supplicio affectus est Anglus quidam & alij duo sacrilegi, tresque ad triremes damnati: seuerè quoquè sub graui pœna mandatum, nè sectarij Catholicis molestiã in diuinis officijs facesserent, & vt rursùs fierent conciones Catholicæ & officia Ecclesiastica. Sunt tamen & Sectarijs permissæ conciones in noua vrbe, modò nè in templis fierent. Itaque & Luteranus præco iussus est relinquere ædem S. Georgij: at non priùs ille paruit, quàm data esset Sectarijs facultas aliquot fana exædificandi, è quibus alia Caluinistæ, alia Luterani sibi vendicarent.

Cæduntur iconoclastæ.

Bruxellẽses instãt pro concionibus.

Potrò Mechliniȩ vltima Augusti sumptum supplicium est de iconoclasta quodam, & factionis capita in carcerem conijciuntur.

III. Septembris illustriss. Gubernatrix sub pœna capitis vetuit, nè quis aut militem conscriberet, aut suum militiæ nomen daret. Id propterea factum est, quòd didicisset iam iconoclastas alicubì cogere exercitum, vt se vlciscerentur. Hoc verò mense per Flandriam vbiquè tractatus sunt initi cum sectarijs, & ab illis subsignati, ijs in locis, vbì anteà illorum erant habitæ conciones. Gandaui quidem XI. Septemb. his conditionibus actum est, Vt neque impediant, neque impediri sinant catholicos, aut cultum diuinum antiquitùs seruatum: Vt nec in vrbibus, nec in templis extra vrbes concionentur, sed solis diebus festis & Dominicis concionandi habituri facultatem, locis à magistratu attribuendis contenti sint: Vt nè quibus vtantur armis: Vt quatuor tantùm ministros habeant, quorum non nisi duo simul concionentur, sintq; Belgæ natione sub ditione regis Catholici, neque aliundè exulare iussi: Vt ij ministri iurent Magistratui, se in politicis omnibus debitam præstituros obedientiam, nec vsuros verbis, quæ scandalum vel seditionem mouere queant: Vt sectarij vectigal & cætera onera cum alijs ciuibus pendant: quin & adsistant Magistratui in omnibus, quȩ ad publicam pertineant tranquillitatem. Vt ministri alios hortentur ad præstandam Magistratui obedientiam & modestiam. Ea omnia sectariorum, quos vocant, consistoriales præstito priùs iuramento subsignârunt: alij in proximo conuentu sublatis digitis iureiurando confirmârunt: atque tum ijs eadem, quæ fœderatis Nobilibus, securitas data est. Atquì verò non alibì duntaxàt, sed etiàm Gandaui contra hanc pacem ventum est, & accersitus diuque retentus Hermannus ille seditiosus, cuius suprà mentionem habuimus.

Tractatus initi cum Sectarijs.

Erant etiàm Brugis sectarij homines. Ij ipso exaltatæ S. Crucis solenni die eundem improbum Hermannum aduocant, & in S. Crucis cœmeterio suas audiunt conciones, vt populus Catholicus suȩ deuotione frustraretur. Verùm à prãdio partìm compulsatis campanis omnibus, partìm milite illuc misso, compulsi sunt ad eum redire locum, vbì X. Augusti primùm id fecerant. Sed illic quoq; corũ interturbata est cõcio à militibus & Hispanis qbusdã, quos illi iniuria affecerant.

Extra Brugas fiunt conciones à Sectarijs.

Vulne-

Vulneratus eſt vtrinquè vnus atq; alter: ſed planè actū fuiſſet de ſectarijs, niſi tractatus cum illis initos Brugenſes reformidâſſent. Et certè die ſequenti grauitèr conqueſti ſunt Sectarij multi numero & ſeditioſi, nec dubitârunt minas intentare magiſtratui. Itaque certas ob cauſas, quòd & conuentū eſſet cum illis certis conditionibus, vt ſuprà dixi, & multùm illi minitarentur, & libellum ſupplicem valdè ſeditioſum exhibuiſſent, Senatus illis coactus eſt permittere loco iam dicto conciones ſuas, donèc aduenirer Comes Egmondanus: ſimul etiàm ſeditionis metu proponere edictū, quale iam anteà Antuerpiæ, Gandaui & alibì publicatum fuerat, nè Catholici eorum impedirent conciones, neq; alij alios iniuria afficerent. Interim tamen non deerant Catholici, qui vt illas hæreticorum conciones auerterent, multiplici fœtore locum illum complerent. Eſt verò etiàm oblatus à Catholicis libellus ſupplex magiſtratui, nè permitterentur illæ conciones: cuius rei cauſa etiàm facultates & vitam ſe libentèr profundere velle dictitabant: ſed & magiſtratus ſedulò in id incubuit, vt quantùm quidē in ipſis eſſet, homines ab adeundis illis concionibus retardarent. *Nota piū zelum.*

Extremo ferè menſe Septembri quidam non poſtremæ nobilitatis, cuius nomini parco, cum aliquot ſocijs vel aſſeclis ingreſſus in templū oppidi ſui, aras & imagines diſſipauit, exactamque ex indice vniuerſam eccleſiæ ſupellectilem, igni iniecit: & nè quid ſupereſſet, etiàm priuatorū ædes excuſſit. Idem ipſe ex pago quodam ſacroſanctam Euchariſtiam cum arcula argentea ablatam, pſittaco ſuo deuorandam tradidit. Hanc verò tam immanem nimiumque horrendam iniuriam ſuam qua tandèm ratione vlturus ſit ille præpotentis Dei filius, ipſe nouit. Ad eiuſmodi prorsùs barbaras immanitates iſtius noui euāgelij ſceleratiſſimi præcones mirificè inflammant homines: ſed deuorabunt eos illæ tartareæ aues morſu amariſſimo, & in omnem æternitatem ſingulares & exquiſitas dabunt pœnas tantis iniurijs affectæ ſacroſanctæ Euchariſtiæ, niſi dignā legerint pœnitentiam, & eos quos miſerè deceperunt, in viam reuocauerint. *Deut. 32.*

Dauentrienſes permiſerunt ſuo paſtori, vt plebem ad Auguſtanæ Confeſſionis formulam doceret: at nihilo minùs Canonicis ſua omnia reliquerunt. Hollandi iterùm tumultuari cœperunt. Delphis, oppido Hollandiæ, *Tumultus Hollādiæ.*

landiæ, fœminæ, vel certè viri fœmineis vsi vestibus, Franciscanos expolratos ex vrbe eiecerunt. Amsterodami & Carthusiani & Frãciscani expulsi sunt è suis monasterijs: idem passæ fuissent etiàm Deo dicatæ virgines, nisì ciues obstitissent.

Eodem ferè tempore sectarijs Furnense oppidum inuadere conantibus, egregiè restiterũt incolæ, aliquot cæsis, cæteris in fugam actis. Conspirauerant illi cum quibusdam incolis, sed scalæ ad muros admotæ, deprehensæ sunt. Eodem autem mense cùm non remitterent sectarij Flandrẽses, exemplo Antuerpiensium illis quoquè Gandaui, Iperis, Aldenardi, Ballioli, Armẽteriæ & quibusdam alijs locis permissum est sua sibi fana cõdere, extra muros tamen.

Fana sectariorũ in Flandria.

IIII. Octobris Mechliniæ versi in tumultũ Sectarij, volebant iconoclastas è carceribus eripere. Eum tumultũ sedauit Comes Hochstratanus, qui iam aliquandiù illi vrbi præfectus fuerat: at tamen postero die coactus est captiuos illos dimittere. Eodem die Bruxellis rursùs nouo edicto clandestina intra vrbem cõuenticula prohibita sunt: ministro suspendij, auditoribus exilij pœna cõstituta. Breuì pòst in Hollandiã abire compulso Príncipe Auraico, (erat enim generalis Burgundiæ, Hollandiæ, Zelandiæ & Traiecti inferioris præfectus) opportunè illi apud Antuerpienses substituitur idem Comes Hochstratanus.

Nam die 17. eius mensis, nisì ille præstò fuisset, non templa modò, sed etiàm mercatorum & diuitũ domos expilâssent importuni Sectarij. Sub vesperam enim illius diei denuò in primariã beatissimæ matris Dei ædem irruperunt, duce quodam nobili Antuerpiensi, prætextu quidem iconoclasmi ob restaurata sacella quædam: re autem vera, (vt habita quæstione fassi sunt eius turbæ authores vel capita) vt occupato templo & ędibus monetariorum, tanquàm munitionibus quibusdam, ipsa nocte diuitum ædes diriperent. Verùm Comes coacto milite eos templo exegit, læsisq; non paucis, factionis capita aliquot comprehendit. Quòd autem literæ minaces eo die sparsæ esset cõtra Minoritas, milites quosdam misit, qui illos tuerentur. Porrò altera die nobilis ille, quem diximus, media nocte apprehensus, manè septima hora in medio foro suspensus est. At pergebant tamen sectarij, & quinque fana gnauitèr intra vrbẽ construebant: in ijs Caluinistarum Gallorum cætera vincebar

Tumultus nouus Antuerpiæ.

V. fana Sectariorum Antuerpiæ.

cebat magnificentia. Si illam pecuniam dedissent hominibus miseris & egenis, rectiùs consuluissent sibi.

XXV. Octobris conuentus Ordinum habebatur apud Traiectum inferius. aderat princeps Auraicus. Ibì tum Sectarij nihil dubitârunt ad arcis portam suas habere conciones. Iussi verò à præfecto discedere, cùm non parérent, displosis tormentis in fugam acti sunt, paucis vulneratis, nemine tamẽ interempto. Porrò Ericus Dux Brunsuicensis tribus indè milliaribus aliquot peditum armatas habens cohortes, Hollandis, nè quid attentarent, terrori fuit: Brabantis verò, miles Bruxellis vicinus.

Prima Nouembris Alôsti minister quidam nõ contentus loco Concionibus ipsorum attributo, cùm propiùs vrbem accessisset, cruci datus est. Tertia Nouembris apud Brugenses non absq; seditionis periculo tertiò tumultuatum est. Sectarij enim à concione redeuntes, cùm solerent ad suas quisq; domos diuertere, multis iam introgressis, partìm ad portas substiterunt. Secuti sunt illos viri 50. qui mox conspectis mœnibus, psalmos suos cantillare cœperunt alta voce. Ea re excitati nonnulli ex ijs, qui vrbẽ ingressi erant, ad portas recurrerunt. Iussi autẽ eas cantiones missas facere, simulque, ità iubente Consule, portâ obserata, tympanistę manum grauitèr sauciârunt. Itaq; alij milites excubias agẽtes, sclopettis petunt sectarios, duos mox interficiunt, permultos vulnerant, è quibus tres paulò pòst expirârunt. Tum verò sectarij arma corripiunt, sed à milite repentè in vnum coëunte distinentur. Ità tum impedita sunt consilia & machinationes hominum malorũ. Aliquot eius factionis coniecti sunt in carcerem. *Tumultus Brugensis*

XI. Nouembris ipsis ferijs S. Martini nouus Antuerpiam terror inuasit, dira minitantibus sparso rumore Sectarijs: & fuisset ille fortasſìs non prorsùs vanus, nisì Comitis Hochstratani nocturnæ atque diurnæ excubiæ obstitissent.

Hoc mense Nouembri venerũt Antuerpiam à Confessionistis euocati sex ministri Luterici, quorum capita fuêre Illyricus & Spangenbergius, qui paulò pòst Latinè & Teutonicè suam edidêre Confessionẽ, quam appellârunt Confessionem ministrorum Iesu Christi in Ecclesia Antuerpiensi, consentientem cum Augustana Confessione. Ediderant iam anteà suam quoquè Caluinistæ Teutonicè, dictam breuem fidei Confessionem. *Ministri Luterici veniunt Antuerpiam.*

Vtraque

Vtraq; à Catholicis doctiſſimis & grauiſſimis viris confutata eſt. Porrò autem Luterici buccinatores non admodùm magnos vidētur Antuerpiæ ſucceſſus habuiſſe, quòd Caluiniani primas ſibi facilè vendicarent. Et certè cùm poſteà indè diſceſſiſſent, & Spangēbergius Coloniā veniſſet, quodam ex illo percontante, quis rerum ſtatus eſſet Antuerpiæ, aut aliquid eiuſmodi, ille reſpōdit: Antuerpiæ Chriſtus pendet inter duos latrones, Papiſtas & Caluiniſtas: ſignificare volens, vt arbitror, Luteranis ibi non multum eſſe loci & authoritatis. Hoc quidem retulit mihi vir doctus, qui ſe id ex eius ore audiuiſſe affirmabat. Non dubium, quin in illa opulenta regione libenter nidificâſſent Illyricus, Spangenbergius & eius farinæ euangelici præcones, ſed eorum votis ſucceſſus defuit.

Nota reſponſum euangelicum.

Sectarij Brugenſes quid exegerint.

Eodem menſe non contenti Brugenſes Sectarij ſua habere cōuenticula, etiàm alia ſuæ ſectæ exercitia, putà, baptiſmum, matrimonia & ſepulturas more, Antuerpienſium & Flandrorum occidentaliū introducere moliebantur. Ea re motus Brugenſis Epiſcopus, cùm non poſſet ſolis concionibus illis reſiſtere, apud Senatum egit, vt dicta exercitia, quorum nulla facta eſſet mentio in ſuprà memorata ſecuritate, prorsùs impedirentur. Itaque Senatus paulò pòſt ſectarium quendam, quòd prolem ſuam foris baptizari iuſſiſſet, exilio mulctauit. Sed eam ob cauſam permulti ſectarij ad curiam venerunt, expoſtulaturi de collega ſuo: atquì dilati ſunt, donèc à Gubernatrice aliquid certi ſtatueretur. Illa verò & Brugenſes rectè feciſſe reſpōdit, & poſteà in alijs quoquè Flandriæ vrbibus ea exercitia fieri vetuit, quippe quæ nunquàm ipſa probâſſet.

Tranſigitur cum Sectarijs Traiectēſibus.

XXV. Nouembris Princeps Auraicus cum Sectarijs Traiecti inferioris eodē modo trāſegit, quo Egmondanus cum Flandris: præterquàm quòd hic adiectæ fuêre conditiones iſtæ, Vt nè quis impediat comprehenſionem iconoclaſtarum aut prędonum: Vt nè quis diſtrahat, aut penès ſe ſeruet libellos famoſos in Regem, in Gubernatricem, aut alios magiſtratus: Vt nè quis famoſas cantilenas, aut quod populum ad ſeditionem commouere queat, propalàm canat: Vt nè quis vel Catholicus, vel ſectarius cōcionator in partem aduerſam inuehatur, aut iniurius ſit: ſi ſecùs fecerint, concione priuentur. liceat verò vitia generatim perſtringere & carpere.

Eodem

Eodem mense duo mercatores Hispani valdè opulenti, sed Caluinistæ, Geneua accersiunt Antuerpiā ministrum Caluinianum, suæ nationis hominem, nempe Hispanum, qui publicè Hispanis concionaretur. Sed cęteri Hispani catholici & illi & auditoribus mortis intentârunt minas: à magistratu quoquè causa vitandi tumultûs prohibitus est. Itaq; præter clancularias coitiones nihil ille bonus vir ausus est attentare.

Eodem quoquè mense multùm insolescere cœperunt Valencenenses, non contenti cōcionibus sectæ suę intra ipsam vrbem, & quidem in æde primaria S. Gaugerici: sed etiàm quodam die cogentes clerum omnem ex vrbe discedere, magistratu nihil auso resistere ob nimiam improborum hominum multitudinē. Monebantur quidem ab illustriss. Gubernatrice, vt Catholicis suas redderent ecclesias, sed surdis ea dicebantur. Iam verò etiàm per omnem ditionem illam proclamari fecerunt celebrationem cœnæ Caluinisticæ certo die in S. Gaugerici æde futuram: in qua sanè pręter alia animarum pericula, vt verbis vtamur illustriss. Gubernatricis, more apud illos receptum est, vt ante omnia solenniter abiurent Romanam Catholicam Ecclesiam, polliceanturque se non redituros ad illam, simulq; iureiurando confirmēt se eam Ecclesiam prorsùs persecuturos. Hæc quidem digna est ad tam prophanam cœnam præparatio. O humanorum pectorum inexhaustam cæcitatem. Poirò illustriss. Gubernatrix huius mensis die 26. datis ad illos literis exegit, vt militem præsidiarium reciperent, præsertìm cùm certò constaret, duos illorum ministros pro concione palàm dixisse, eius vrbis Caluinianum consistorium (sic enim vocant) non teneri obedientiam præstare magistratui. Addidit autem Gubernatrix, se per omnia ipsis seruaturam, quæ nobilibus fœderatis addixerat. Etsi autem magistratus initiò, & plerique ciues non se pręberent refractarios, at seditiosi illi ministri plebi persuaserunt, nè pręsidium vrbi imponi paterentur.

Insolescūt Valencenenses.

Nota morem cœnæ Caluinisticæ.

XIIII. Decembris iteratum est edictum de nō capiendis armis contra Catholicos, adeoque Regē ipsum. additum est autem, licere vnicuilibet id facientibus armata manu ire obuiàm, tanquàm perduellibus & hostibus patriæ, atque etiàm illorum ædes diripere, pręsente tamen loci præfecto.

Eodem die Valencenenses pronunciati sunt regiæ maie-

Valence-

nenses decernuntur rebelles. maiestati rebelles, tum quòd nollent admittere præsidium, tum quòd primi ipsi in cohortes regias apud monasterium S. Saluij maiora tormenta exonerâssent, atq; cœnobium Carthusianorum & S. Vedasti ecclesiã, iam secundò vastâssent & diripuissent, cùm tamen initio mensis huius alteris Gubernatricis literis denuò moniti essent accipere præsidium. Ea autem in Valencenenses lata sententia, per omnes vrbes publicata est, similis quoquè in eos omnes, qui illis aut commeatum, aut arma apportarent. Paulò pòst facta eruptione, ad tria millia, vt fertur, egressi ex vrbe, à regio exercitu in vrbẽ compulsi sunt, cæsis ex illis circitèr sexaginta. Erat tum obsessum oppidum multo milite regis, qui prohiberet nè qua vel alimenta, vel auxilia obsessis importarentur. Moti ea re Sectarij, copias contraxerunt, vt suis ferrent suppetias. Scriptus autem est miles præcipuè in Flandria occidentali, vt à quibus cœpta erat imaginum oppugnatio & conciones schismaticæ, ipsi quoquè primi manifestè rebellarent. Iunxerunt se autem illis ex Tornacensibus maiori numero collectæ copiæ. Ipso verò

Nota hereticorum facinora in tantis solennitatibus. nati Seruatoris sacratissimo die, more bellico sub suis quique signis cœpêre progredi: altero S. Stephani die ædes Tornacensis officialis inflammârunt, monasteria vicina expilârũt, atq; etiàm pagorum adiacentiũ templa: nec parcendum putârunt ædibus domini de Vuaterlosio, quòd è templi turre vnà cum pastore templum ipsum ab illorum impetu vindicâsset. Sed tamen non prorsùs impunè tulêre suam audaciam. Nam huius Flandrorũ cohortis ante alias præmissæ certior factus Dominus Rassegemius, Insulæ, Duaci & Orchesij præfectus, ipso S. Iohannis die festo misit contra illos 50. equites & 200. pedites sclopettarios: qui cum Caluinianis quadringentis conserta manu, ceciderunt ex illis 150. cæteri, qui ad dictam Vuaterlosij turrim se receperant, immisso in templũ igni, vel flammis, vel fumo extincti periêrunt, nullo è regijs cohortibus desiderato.

Caeduntur Caluinistæ.

Hoc ipso autem die socij sectariorum ex Tornacensibus collecti, monasteria Carthusianorum & monialium priùs euastata & direpta incenderunt, & incredibili contumelia eas moniales affecerũt pro noui huius euangelij pudore & verecundia. Abbatissam enim cum aliquot ex iunioribus in itinere compræhẽsam, per om̃ia ferè Tornaci compita irridendam circunduxerunt, alijs quibusdam vetulis miros terrores incusserunt, & per

Sectarij vexant moniales.

omnem

omnem noctem benè multis ludibrijs & contumelijs miseras exagitârunt: atq; ægerrimè sanè stupra impiorum hominum euadere illæ potuerũt. Ea est disciplina & modestia noui euangelij. Altero manè, festo die SS. Innocẽtum, Abbatiam S. Nicolai iam antè toto triduo rebus preciosioribus, & quæ ad victum pertinent expoliatã, flammis permisêre. Indè, nondùm comperta strage suorum, illis laturi opem, in pagum Vuaterlosium venerunt. Porrò Dominus Rassegemius dimissis tota nocte nũcijs ad præsidia & nobiles vicinos Catholicos, itemque ad rusticos in eiusmodi euentus paulò antè in militiam adscriptos, id sua suorumque diligentia assecutus est, vt manè sexta hora ad ipsum conuenerint duo peditum ex vicinis pagis millia, trecenti pedites sclopettarij, & equites cẽtum. Aduersarij erant ad tria millia. Cœptum est vtrinquè leuibus quibusdam prælijs agi, Caluinianis Tornacum se sensìm recipientibus. Atque eccè de improuiso occurrit illis Dominus Norcarmius Hannoniæ præfectus, magnis instructus copijs, decem peditum signis, & equitibus ampliùs septingentis. Is confestim Sectariorum dissipat copias, & circiter septingentos aut octingentos interficit, septem aut octo duntaxàt è suis amissis, è quibus duo equites, alter Rassegemij, alter Norcarmij, quòd se mutuò non agnoscerent, per errorem mutuis concidêre vulneribus. Atque ea res, quòd ab vtraque parte nostri putarent ad hostium numerum pertinere eos, qui regi militabant, in causa fuit, quòd cùm inter vtrosq; cõclusi facilè ad internecionem omnes Caluiniani cædi potuissent, permulti euaserint.

Strages Sectariorum.

Sed tamen impietatis suæ pœnas quasdam luit ea hominum fæx, quæ illis quoq; sacratissimis diebus tot flagitia designârat, & repressi sunt immanes ac sæui malorum hominum conatus, quos iam impotentèr iactabant, nempe flammis sese absumpturos monasteria & templa omnia extra vrbes sita, idque intra paucos dies, neque in Flandria duntaxàt, sed etiàm per omne Belgium, cæteris eousquè necdùm prorumpere ausis.

Eodem mense etiàm Traiectum inferius semèl atque iterùm occupare tentârunt Sectarij, sed nihil consecuti, cœperũt muris admouere scalas, vel etiàm seras portarum effringere, aut id genus alijs stratagematîs frustrà eò conniti.

Hactenùs huius anni in Belgio res gestas ità cõmemoraui,

moraui, vt tamen Geldriæ motus necdùm attigerim. Itaque hoc loco,quę ibi quoquè acciderint,paucis annotabo: Lector dabit veniam, quòd non apto satis ordine hæc commemorantur. Nam separatìm hęc ad me scripta peruenêre. Prima Augusti die huius anni Nouimagij, quæ est insignis Geldriæ ciuitas, Catholici regis mandatum publicatum est, nè quis vlli alteri,quàm Geldriæ præfecto,militaret. Is præfectus est Carolus illustris Comes Meganus & eques aurei velleris &c. cuius in hac rerum perturbatione magna in Catholicum regem fides & eximia in religione Catholica tuenda, hæreticisq́ue profligandis virtus enituit. X. Augusti, ipsis ferijs inclyti martyris Laurentij Caluinianus quidam præco, monachus Apostata, extra mœnia Nouimagij in Iudæorum cœmeterio virus suum concionando spargere cœpit,habuitq́ue frequens auditorium. Altero die, qui erat Dominicus, largior pluuia illum feruorem nonnihìl restinxit,hominesq; domi tenuit. Proximo die Dominico alio in loco cōcionem habuit, permultis ex plerisque oppidis ad eam confluentibus. Mirum est, ità feruere miseros homines ad audiendas seditiosorum hominum conciones,è quibus tamen nihil bonæ frugis, immò verò certam animarum perniciem reportant.Sed tenebriones isti nôrūt sua blandiloquentia inescare incautos, & mendacijs fallere. Concionator iste, vt dixi, apostata monachus fuit,Ludouicus nomine: & est notatu dignum, quòd ista præclara multiplicis noui euangelij dogmata per nullos ferè magìs, quàm eiusmodi votifragos monachos disseminentur: vt quod ab apostata Lutero cœpit,apostatas quoq; habeat propagatores. Erant autem certè Nouimagij perplures Catholici,quos non parùm affligebat istius Ludouici aduentus.

Præfectus Geldriæ.

Et in ipso quidem assumptæ in cælos gloriosissimæ Virginis matris peruigilio honestiores quique ciues zelo Dei permoti, in collegio Iohannitarum conuenerūt, vt inter se consultarent de profligando lupo illo: vbì etiàm recitati sunt libelli supplices, à bonis benè confecti, quibus conabantur eius vrbis rempublicam à rebus nouandis deterrere. Sed erant quidam homines factiosi, quibus reclamantibus, re infecta discessum est.

Zelus Nouimagensium.

Porrò verò D. Bartholomæi festo die apostata ille sub horam quintam à suî studiosis in oppidum introductus est,& parùm sanè abfuit,quin importuni homines in

Cōcionator apo-

in ipſam ſummam ædem mox impreſſionem facerent. Eã ob cauſam vaſa precioſa & ſacræ veſtes veſperi clàm è templo exportatæ ſunt. Altera die, quæ erat Dominica, Caluinianus ille præco in veteri, vt vocant, cœmeterio apud arcem Falconiam ſuam habuit concionẽ ſub arbore: & quia metus erat, (quòd ferè ad ſeditiones ab iſtis cõcionibus incitari ſoleant homines) nè à peracta concione in ſummum templum impetum facerent, & ſuo noui huius euangelij more omnia diriperent, ægrè abſolutum eſt ſummæ Miſſæ ſacrificium. Nonæ preces, ſacerdotibus ſibi fuga cõſulentibus, prætermiſſæ ſunt: quicquid erat ſupellectilis, quæ tolli poſſet, incredibili celeritate è monaſterijs om̃ibus in ciuium domos elata eſt: porrò templa clauſa ſunt. Vbicunquè enim iſtud nouum euangelium nidificat, ibì mox ſilent diuina officia omnia, vt quædam vaſtitas & horrida barbaries introduci videatur. *ſtata Nouimagiũ intrat.*

Die feſto decollationis S. Iohannis Baptiſtæ, à quibuſdam è Senatu deductus eſt ille concionator in templum S. Iohannis, populo licèt inuito, & certè niſì quidam è magiſtratu obſtitiſſet, hominem indè ciues expuliſſent. Erant enim in Senatu Caluiniſtico fermento deprauati, qui etiàm poſteà loco moti ſunt.

Calendas Septembris Senatus pronunciauit atque ſanciuit ſub pœna capitis, (id enim pridiè boni ciues precibus contenderant) nè quis in templis aut monaſterijs diuina officia interturbaret, vel res eccleſiaſticas diriperet: ſimul etiàm licere voluit Ludouico ſuas habere conciones, donèc eſſent finita comitia, idq́; in æde S. Iohannis.

Quarto Nonas Prior Prædicatorum, vir inſignitèr eruditus, cum Ludouico in diſputationem ingreſſus eſt. ſed ſectariorum frequẽtia & conuicijs obrutus, non potuit eam proſequi, licèt multis modis illo Ludouico eſſet ſuperior: & certè Ludouicus ad primam quæſtionem reſpondere non potuit. Vincunt autem facilè hæretici clamore & contumelijs, vbì ratione non poſſunt. *Diſputatur cum heretico.*

In ferijs S. Matthæi Apoſtoli Ludouicus in eodem templo infantem baptizauit, parentibus, vt id permitterent, pecunia corruptis. Eſt hoc quoquè facinus euãgelicum, & eiuſmodi artibus promouent euangelium ſuum.

Septimo Calend. Octobris ingens fuit motus ciuiũ

bonorum intra vrbem illam. Nam ea nocte vigiles, vt apparet, Geusiani vel Caluinistæ, deiecerant sepimentum ante imaginē Saluatoris à cruce pendentis in cœmeterio S. Stephani. Eius rei indignitate adeò cōmoti sunt catholici ciues, vt in scholā conuenerint, vbi etiàm singulis noctibus seruabantur excubiæ. Superuenerunt autem etiàm quidā primarij è Senatu, sciscitantes quid ille sibi conuentus vellet: responderunt ciues, irent visum quid in S. Stephani cœmeterio designatum esset. Illi contrà hortabantur, vt eum diem saltem sustinerēt. Tum ciues: Satis, inquiebant, multi dies effluxêre: rursusq; conclamabant, Ad arma, Ad arma: neque enim diutiùs isthæc toleranda nobis sunt. Hac ipsa die, Deo benè propitio, nostra iura & priuilegia tuebimur. Ità tum repentè è Schola domum abeunt, & opinione celeriùs forum armati occupāt: simul etiàm ambos consules in forum pertrahunt vnà cum labaro seu vexillo insigni, qui se à catholicis staturos iureiurando confirmârunt. Tubæ quoquè sonitu per omnē vrbem denunciatum est, vt ciues & indigenæ omnes quamprimùm ad labarum aduolent, alioquì non alio quàm Regis & vrbis hostium loco futuri. A prandio indicunt Consules silentium noui euangelij buccinatoribus, eosque in pedes se conijcere iubent. Et illi boni viri aut aufugerant, aut alicubì delitescebant. Manserunt autem ciues in armis tota nocte ad duodecimam vsq; sequentis diei: quo die ante prandium quinque sectarij è Senatu eiecti sunt, & totidem catholici in eorum locum subrogati. Similitèr quinque è Magistris societatis S. Nicolai, (Sic enim appellantur) quorum octo semper assident Senatui eius vrbis, quibus alios eiusdem numeri catholicos suffecerunt. Hoc enim de constituenda porroq; conseruanda Reip. pace consultantibus, magna omnium consensione necessarium visum est, vt zizania priùs euellerentur. Deindè ciues iam delassati, præstito priùs Senatui iuramento, dimissi sunt.

Catholici Nousmagenses non ferūt iconomachos

Eodem autem die à prandio complures fœminæ, zelo religionis incitatæ, arreptis fustibus & hastilibus in templum Iohannitarum irruerunt, vt nouum Caluinistici buccinatoris suggestum euerterent: sed quòd fores essent clausæ, nihil efficere potuerūt. Manè alterius diei ante quintam ciues impetu facto illam egregiam cathedram deiecerunt, protractamque in medium forum, luculentis ignibus exusserunt.

Nota zelū fœminarū

Altera

Altera Octobris allatæ sunt in Senatum Nouimagensem literæ, missæ à quibusdam primarijs fœderatis nobilibus, quibus accusabantur ciues tyrannidis in Senatum. At illi non magnoperè moti illis literis, responderunt, suo quandoquè tempore declaratum atq; compertum iri, rem alitèr se habere, iureque Senatores loco motos esse.

XIII. Octobris etiàm Tilam, munitũ Geldriæ oppidum, quidam sectarius eclcesiastes ingressus est, sed cum Sculterus, vt vocant, mox extra portam eduxit. Incredibilis est istorum improborum hominum feruor ad corrumpendos omnes suo tèterrimo fermento. *Tilam ingreditur ecclesiastes.*

XV. Octobris Geusij Nouimagij in cœmeterio S. Antonij congregati, per legatos à Senatu petierunt restitui sibi suum concionatorem, itemq; exules, seruata vtrique parti sua libertate. Non poterat tunc haberi Senatus, quòd multi abessent. Itaq; die 18. Octobris redierunt Geusij in Senatum, suasque preces obtulerunt. Populus verò Catholicus, veritus nè mitiùs pro hæreticis actum esset, pertæsus tandèm molestiarum quæ à Geusijs ferebantur, semèl expediri penitùs voluit. Paulò post duodecimam Geusij non absque fastu, & magnos piæ se ferentes spiritus, in foro ambulabant, & in arce Falconia responsum expectabant. Ea res malè habuit ciues catholicos, rursusq; è summa turri signo dato ad arma recurrunt, atq; intra semihorulàm forum omne complent, neq; indè discedere volũt, donèc Comes Meganus Arnemio ab illis accersitus adesset. Erant etiàm nonnulli Geusij in armis, sed repentè disparuerunt. Decreuerant illi sanè occupare forum, expectabantq; militem subsidiarium: sed eorum consilia irrita fuère. Altera die venit illustris Comes Meganus, atque à pijs & catholicis ciuibus amantèr & hilaritèr in vrbem introductus est. Erant ad septem circitèr millia ciuium, qui illi ièrant obuiàm. Porrò Comes plùs minùs sexaginta equites secum adduxit, estque honorificè perductus in arcem Falconiam. Eo facto, iusserunt consules populum arma deponere, & abire domum. *Catholici non amplius ferunt Geusios.* *Comes Meganus venit Nouimagiũ.*

XXIII. Octobris. in Senatu decretum est, vt 100. pedites conscriberentur, qui cum totidem Comitis peditibus vrbem diù noctuque custodirent.

Pridiè Omnium Sanctorum, iuramentum præstitère ciues Nouimagenses Senatui, obtemperaturos se Consulibus, nõ aurẽ præbituros peregrinis pseudoprophetis, *Nouimagenses iurant Senatui.*

phetis, non illaturos damnum rebus ecclesiasticis, sed vim illis allatam, haud alitèr atquè à seipsis prohibituros, &c. Hunc quidem in modum Nouimagensium res sese habuêre: vndè potest perspicuè videri, quàm illi digni sint multa laude, quòd tanta constantia pro conseruanda Catholica religione, & fide erga catholicum regem Philippum decertârunt, nec passi sunt apud se præualere impias hæreses, quibus iam multæ prouinciæ miserabilitèr dilaceratæ sunt. Vtinàm verò eam fidem & cōstantiam multi alij declarâssent, nec locum vllum impijs dogmatistis præbuissent. Ruræmundenses certè aliquandiù hæreticas conciones apud se habuerunt, & erant Catholicorum res sępè ea in vrbe admodùm afflictæ, donèc tandèm clemens & pius Dominus illam catholicæ paci & vnitati restituit, & piorum luctus conuertit in gaudium.

Intereà verò dum in Belgio isti tumultus grassarentur, & metus ingens esset, nè illa perditorū hominum fæx longiùs etiàm extra regis Philippi ditiones progrederetur, prudētissimus sanctæ Vbiorum Coloniæ Senatus, immortali ad omnem posteritatem laude dignissimus, summa cura & vigilantia tumultus omnes intra suos limites anteuertere & auertere studuit, Deoq; prępotente illius optimos conatus mirabilitèr fortunante & adiuuante, in hunc vsque diem eius amplissimæ vrbis celeberrima Resp. priscum illud suū in asseruanda mordicùs semèl recepta religione singularis constantię nomen sibi optimo iure vendicat, nec sibi turpissimam hęreseos labem adspergi sustinet, fruitura hauddubiò eam ob causam tum Dei Opt. Max. largissima benedictione, tum apud posteros omnes laude eximia atque perenni.

Coloniensis Magistratus laudatur.

ANNO 1567. initio mensis Ianuarij, aut certè sub finem anni superioris, etiàm Traiectenses ad Mosam, atque Masecani, aduersùs dominum suum Leodiensem Episcopum cristas erexerūt, & ausi sunt etiàm illi bellum indicere statuis & imaginibus, cōcionesq; sectarias inuehere, porrò præsidiū recusare.

Masecani rebellant.

Eodem tempore illustriss. Belgij Gubernatrix per omnes Belgicas ditiones, & Comes Egmondanus per Flandriam ea, quæ suprà diximus, sectariorum exercitia omnibus interdixerūt: sed necdùm id temporis obtemperatum est.

VII.

VII. Ianuarij Comes Arenbergius Phrisiæ præfectus, eam gentem primus omnium ad tranquillitatem reuocauit, accepto à tribus oppidis Transissulanis iureiurando, nihil eos ad Regis vsque aduentum noui molituros: Leuuardia quoquè recepta sub his conditionibus, Vt intra tres aut quatuor dies ex ea ditione emigrent sub pœna capitis & bonorum omnium confiscationis ministri, apostatæ, & sacerdotes vxorij omnes: quæ pœna etiàm illorum receptatoribus constituta est: Vt templa & monasteria omnia in pristinum statum restituantur: Vt nihil in religione ab illis innouetur: Vt nulla noua feriant fœdera, icto verò renuncient: Vt regia edicta more solito publicent, tradantque tormenta & bellicas munitiones omnes. *Phrisia pacatur.*

Tornacum verò etiàm mox occupatum fuit à domino Norcarmio, introductis per castrum nouem peditum signis, & paulò pòst laqueo addictis duobus ministris, & 15. alijs sectarijs è primoribus eius loci. Porrò etiàm arma omnia ciuibus erepta sunt, & tum exercitia Caluinistica, tum conciones omnes cessare iussa: qui verò cum Clero omni anteà pulsus erat, denuò restitutus est Episcopus. *Tornacũ occupatur*

Per id tempus misère suos homines Valencenenses ad illustriss. Gubernatricem: sed nihil actũ est: immò verò cùm paulò pòst ex vrbe pabulatum egressi essent, cæsi ex illis sunt circitèr 130. augebantur autẽ in dies copiæ vrbem obsidentium. *Cædũtur Valencenenses.*

Eodem, ni fallor, mense cùm Tornaci contra prohibitionem domini Norcarmij quidam sectarius præco rursùs concionari attentaret, displosum est in eum tormentum maius, quo ictu multi adstantes vulnerati sunt. Insulenses autem matronæ die quadam in vnum coëuntes, infantes suos omnes ab hæreticis baptizatos, vi ablatos in templũ apportârunt, vt quæ omissa erant, ritu Catholico supplerentur. Idem in infantibus rusticorum fieri curauit dominus Rassegemius.

XIX. Ianuarij Ecclesiæ, quæ se scilicèt reformatas vocant, rursùs libellum supplicem porrexère nobilibus fœderatis. In eo preclari illi reformatores multùm quiritantur de non seruata securitate ipsis promissa: de exercitijs suæ religionis etiàm sub capitis pœna interdictis, quæ tamen illi nobiles interpretati essent sub concionibus permissis contineri: de sociorum suæ sectæ & ministrorum persecutionibus & afflictionibus, contrà *Libellus supplex Sectariorum.*

quàm polliciti essent nobiles: de infantibus quos ipsi baptizâssent, à Catholicis rebaptizatis, (quod falsò affingunt Catholicis) de multis ipsorum symmystis, qui metuentes sibi, patriam, coniuges, liberos dimiserint: de Valencenensium miseria maiori, quàm vnquàm ab hostibus passi sint: de milite totam Belgicam implente, à quo miserè ipsorum socij expolientur & opprimantur multis locis. Addunt etiàm modestissimi viri se hactenùs omnem modestiam & obedientiam præstitisse sub spe dictæ securitatis: monentque nobiles, vt cogitent an non iure de ipsis possint conqueri, quòd sub libertatis prætextu ab ipsis tâquàm ad victimam ducti sint, & ad extremum malorum peruenerint. Tum quoq; orant, perspicuè vt declarent nobiles, an reuerà Gubernatrix & Equites aurei velleris omnia suæ religionis permiserint exercitia, cùm tamen in literis non nisì concionum sit mentio facta: & si ità sit, dent operam, vt pacta côuenta vtrinquè obseruentur, liceatque ipsis securè citra vllam molestiam sua habere exercitia, (hoc est, impunè homines in errores inducere, & in clerum atque monachos, reliquosque Catholicos acuere & armare.) Vtque etiàm fratres Valencenenses à suprema hac calamitate extrahantur. Hæc & pleraque alia in suo illo supplici libello habent isti optimi viri, qui cùm illas opulentas & Catholicas Catholici Regis ditiones in tumultus verterint, & innumeros pios atque Catholicos homines summo mœrore affecerint, dum nefarij ipsorū conatus reprimuntur, tam lamentabiles, tanquàm planè innoxij & iniuriam passi, querelas edunt. Sed non sempèr dormitat Diuina vindicta.

Verùm cùm insolentes & procaces Sectarij multa contra fidem datam attentâssent, atque in dies peiora molirentur, illustrissima Gubernatrix volens modis omnibus illorum côciones profligare, Calendis Februarij cuidam magnæ authoritatis viro negocium dedit, vt Mechliniæ ex ministris coram magistratu adesse iussis percontaretur, vellentne spontè suas conciones omittere.

Ibì Luteranus quidem minister ait se non fore difficilem, tantùm liceat ipsi crastino die suis valedicere: at Caluinianus respondit, se id non posse salua & integra conscientia. Eccè tibi religiosi hominis valdè arctā conscientiā. Itaque postridiè Brabantiæ Satrapa, Drossardum quem vocant, iussu illustriss. Gubernatricis sub

media

media concione Caluinistarum ministrum Martinum Sinetiũ cum duobus alijs, qui primi eò ministros euocauerant, abripuit, itemque alium è Concione Luteranorum, secumque omnes Viluordiam abduxit. Ibì tum sanè miserè trepidatum est ab Sectarijs, equitibus per medias turbas istos absportantibus: certè plerosque videre erat vtriusque sexûs, relictis penulis suis se subducere. Atque hoc pacto Mechliniæ omnis eorum concio prohibita est. *Martinus Sinetius apprahēditur.*

Sub idem tempus venerunt Antuerpiã aliquot nobiles fœderati. Ex ijs primarius quidam vt satisfaceret precibus memoratis sectariorum, libellum supplicem oblaturus, scripsit illustriss. Gubernatrici, num gratus illi foret suus suorumque accessus ad illam. Rescripsit illa, quantùm ex literis eiusdem nobilis quidam colligunt, se nimiùm placidè accepisse libellum supplicem 5. Aprilis datum, vtpotè ex quo tot repentè mala extiterint: nolle se deincèps id genus libellis fascinari, neque ipsorum cupere aduẽtum. Tum etiàm die sexto mensis huius vetuit, nè certi quidã fœderati nobiles, quorum nomina mâlim ab alijs, quàm à me exprimi, nè videar eorum infelicitati insultare, intra Bruxellense oppidum admitterentur.

Itaque VIII. Februarij idem ille nobilis respondit Gubernatrici, simulque nobilium quorundam fœderatorum nomine libellũ supplicem illi misit, quo se quidem purgare nituntur, aiuntque se ea fide, quæ nobiles deceat, curâsse vt tranquillitas Belgio redderetur: potuisseque omnes sopiri turbas, si quemadmodùm conuentum erat, ità processum fuisset. At cùm in dies om̃ia rectiùs succederent, & ex Regis atque Ordinum communi decreto quippiam boni expectaretur, præter omnem spem mutationem accidisse insignem, planè contrariam promissis Principum, quibuscum tractatus fuerit initus. Nam extare literas, quibus nouæ religionis interdicantur exercitia, cùm tamen permissæ sint conciones, sub quibus comprænhenderentur etiàm dicta exercitia. Hinc verò populum, cui securitatem ipsi promiserint, sua spe frustratum, omnia in ipsos conferre, & quòd promissis non steterint, insimulare, vtì possit ipsius Celsitudo ex adiuncto ipsorum libello supplici intelligere. Addunt & alia quædam de vi illata ministris, & quòd eò tendant omnia, vt etiàm Conciones prohibeantur, quodque Gubernatrix non fidat *Libellus supplex fœderatorum.*

fœderatis, ipſosque à principum colloquijs & vrbibus regijs arceri velit, & vt perduelles in itineribus appræhendi, & pleraq; alia. Orant etiàm velit declarare, num vnà cum concionibus exercitia quoquè permiſerit nouæ religionis, vtì ipſi plebi perſuaſerint: vt ſecuritatem nobilibus datam ſtabilem & firmam ſeruet, atque militem, qui contra ipſos conſcriptus videatur, exauthoratum dimittat, edictaque poſt conuentionem propoſita irrita pronunciet. Hæc ſi fiant, omnia tranquilla fore aiunt: ſin minùs, ingentia eſſe formidāda mala, in ijsq; multam popularis ſanguinis profuſionē. Poſtremò petunt breue reſponſum, vt ſciant quid ipſis faciendū ſit. Hæc præcipua ferè ſententia eſt eius ſupplicis libelli, cui quid illuſtriſſima Gubernatrix reſpōderit, mox ſubijciemus.

Martinus Sinetius ſuſpenditur. Eodem autem ipſo die in crucem actus eſt ſupradictus Mechlinienſiū miniſter Caluinianus Martinus Sinetius, cùm priùs quidem, quātùm ex eius chirographo colligi licet, ad Catholicam Eccleſiam reuertiſſet. Sectarij id pernegant, eò quòd proximus morti, Pſalmum quendam Dauidicum Teutonicè cantauerit. Chirographum eius tale fuit: *Eius recātatio.* Quinta Februarij Magiſter Giſlenus paſtor Capellæ (apud Bruxellas) cū F. Petro Luxo Priore Carmelitarum vocati fuerūt Viluordiam ad me Martinum de Sinet: qui poſtquàm mecum diſputâſſent de varijs quæſtionibus, præſertìm de Baptiſmo & Sacramento altaris, humilem agnitionem erroris mei feci, quem pollicitus ſum verbis & factis omnes dedocere, quos eundem docui: renuncians ex animo omnibus erroribus, me ſubmittens in omnibus reliquis eorum iudicio. In argumentum veritatis hoc ipſum ſcripſi, & manu propria ſubſcripſi Martinus Sinetius. Et rurſum: Præſcripta confirmo ego idem Martinus Sinetius hac 8. Februarij.

Gubernatrix reſpondet. XVI. Februarij illuſtriſſima Gubernatrix ad libellum ſupplicem paulò antè memoratum, primario illi nobili fœderato in hanc ferè ſententiam reſpondit: Non ſe aſſequi, qui ſint illi nobiles, quíve populus, à quibus ij ſupplices libelli prodiērint, cùm plerique nobiles fœderati ſibi ſatisfactum putent, tum ceſſatione inquiſitionis & edictorum, tum ſecuritate propoſita, atque adeò in dies ſe offerant miniſterijs regiæ Maieſtatis iuxta illius mentem & intentionem. Verùm ſatìs mirari ſe non poſſe, illos ſibi perſuadere exercitia illa ſe

vnquàm

vnquàm permittere voluisse, cùm è diuerso non obscurè ostenderit molestum sibi esse, quosdam nobiles populo securitatem, quo ad illa exercitia, præstitisse mox à conuentione inita, idque contra suam mentem & voluntatem: tum etiàm, cùm nobiles promitterent se amoturos arma, scandala & tumultus publicos, scandalorum nomine etiàm dicta exercitia comprehensa fuisse, quibus ipsa ne verbo quidem assensum præbuerit. Sed & si qui attendant, quanto animi angore conciones locis solitis sinè scandalis & armis haberi permiserit, eos scire proculdubiò, quàm longè à sua mente absfuerit ipsorum exercitijs præbere consensum, putà, vt noua ipsi sibi deligerent Consistoria vel magistratus, collectas & onera subsidiaria regis subditis imponerent, idque, vt ipsi iactitant, ad aliquot aureorum milliones: vt sacramentorum administrationem sibi vsurparent : vt in totam politiam confusum quoddam chaos introducerent: vt matrimonia suo ritu contraherent, vndè mira successionum confusio sequitur: vtì deniquè ea facerent, quæ sub exercitiorum prætextu in suis concionibus non verentur attentare: è quibus pleraque cùm sibi tum regis, tum magistratuum authoritatem vindicent, se profectò valdè sui fore immemorem, si ijs assentiatur: cùm præsertìm sui officij sit, eam authoritatem tueri. Itaquè se rectè ait magistratibus contrariam mentem suam explicuisse. Si qui verò secùs populo persuaserint, illorum esse, se apud illos excusare. Iam quòd ad libertatem attinet, eam eatenùs datam, nè ipsis imputaretur libellus 5. Aprilis oblatus, non autem quantùm ad religionem spectat, tametsi eò illam ipsi detorserint contra animi sui sententiam. Itaque iustam tum sibi indignationis causam suppetere, quòd hæc tam falsò sibi affinxerint: tum regiæ Maiestati, quæ intellexerit populum ab ipsis ità animatum eò audaciæ processisse, vt sub religionis prætextu vetita religionis exercitia inuehat, suoque nouo magistratu regium magistratum in ordinem cogat: quod non modò non sit approbaturus vnquàm Rex, sed etiàm subditorum suorum auxilio vindicaturus. Quòd verò dicant ipsam venisse contra pacta conuenta, eius generis omnia niti falsa nimiumque laxa verborum suorum interpretatione, rectèque quarundam vrbium magistratus ea non permisisse: qui tamen si modum excesserint, oportuisse ipsos ad se quere-

Exercitia noua religionis.

Episcopum, apud quos sanè etiàm adeò ille gratiosus fuit, vt Tungrensibus ad aliquot dies illum, vt quidam aiunt, expetentibus, hominem accommodare noluerint, nisi ipsi consules vades darentur: simul etiàm ad medium vsque iter, quo Tungrenses occurrisse ferunt, cum 300 aut 400. militibus illum deduxerint. Accidit verò apud Hasseletum res memoratu digna, & miraculi loco habita. Occupati erant iconoclastæ media nocte deturbanda crucifixi Seruatoris imagine: & eccè semèl atque iterùm, nullo vento flante, cerei & faces omnes extinguuntur. Aderat Hermannus, & nè quis eam rem alijs indicaret, omnes iurare voluit. Tandèm Hasseletum ab Episcopo Leodiensi obsidetur, & præco Hermannus timens pelli suæ, relictis illis, quos euerterat, callidè se subduxit, delitescens in curru fœno onusto. Pulchrum hoc fuit stratagema euangelicum. *Miraculum.*

Ad Buscoducenses refractarios missus fuit quidam ex sectariorum Antuerpiensium capitibus, qui illi oppido præesset. Noluerant enim admittere regium præsidium, & multa insolentèr sanè egerāt sectarij eius loci. Missus eò paulò antè fuerat Cācellarius Brabātiæ cū illustri Barone Merodensi & Petersseon, Comite Olensi &c. vt turbas illic sedarent: quos illi non sunt veriti ceu captiuos apud se detinere. Habebat extra vrbem Comes Meganus ad sexdecim signa peditum, vt commeatum & auxilia ab ea excluderet. *Cancellarius Brabantiæ tenetur captiuus.*

XVI. Februarij Antuerpiæ sub horam decimam vespertinam arsit cœnobium Franciscanorum, & maxima ex parte conflagrauit. Sunt qui culpam conferant in sectarios: ego nihil huius affirmo, tametsi illi benè maiora ausi fuère. Data sanè opera est, vt illi patres Franciscani per calumniā tanquàm qui carnes in Quadragesima comedissent, traducerentur, eius rei persuadendæ caussa iactatis in hortum illorum assis carnibus. Sed & honestæ quædam matronæ (alij dicunt meretrices à sectarijs summissas fuisse) ingressæ erant monasterium, vt sarcinas contemplarentur. Eas Sectarij, teterrimo in vulgus sparso rumore, tanquàm illorū patrum scorta compræhenderunt, cùm tamen proprij illarum mariti testarentur, eo ipso temporis momento illuc eas fuisse è suis domibus introgressas. Vsqueadeò isti Euangelici homines ardent odio monachorū: atquì vtinàm arderent magno & feruenti amore Christi.

Erant Antuerpiæ è sectariorum colluuie aliquot

copiæ conſcriptæ. Eæ iuſſæ ſunt ea vrbe excedere. Porrò non parùm multos extra vrbem illi ſibi adſciuerunt vndiquè aduentantes. Miſit autem ad eos magiſtratus Marggrauium cum peditibus non ampliùs ſexaginta, vt qua authoritate niterentur, ex eis perquirerent: quos illi improbi miſerè irriſerunt, viquè extorquere voluerunt à Marggrauio, vt clamaret, Viue les geux.

At tamen non diù poſt, ducibus quibuſdam è nobilibus fœderatis, partìm in Hollandiam, partìm in Zelandiam nauibus profecti ſunt. In itinere autem primò Fliſſingenſes, deindè propugnaculum maritimũ Rammekenſe inuadere conati ſunt ſuì communiendi cauſa: ſed neque ijs in locis, neque vſpiam alibì admiſſi ſunt, regio milite illorum machinationes eludente. Nam & Traiectum inferius occupare niſi ſunt, ſed obſtitit Comes Meganus cum decem peditum cohortibus: qui ſimul atq; oppidum illud ingreſſus eſt, mox conſiluere ſectariæ conciones omnes, & ſeditioſi ſe in pedes conijcere cœperunt: captus tamen eſt vnus atque alter, qui pertinaciores videbantur, & profugorum bona omnia in tabulas relata ſunt, illi verò publico edicto citati. Vianæ erant milites ſectariorum ad duo millia relicti, vt Traiectenſium infeſtarent agros, Rheni nauigationem interturbarent, merces & naues compræhenderent. Porrò Amſterodami quidam è fœderatis primarijs nobilibus omnia perturbauit. Ciues eius opulenti emporij in varias factiones, vt eſt ſolenne in hoc nouo Euangelio, diſtracti, quotidiè ad aliquot horas viſebantur in armis. Fuiſſent autem ſuperiores Catholici, niſi Senatus peiora metuens, eos placâſſet.

Traiecti ſilent conciones ſectariæ.

Iuramentum equitum aurei velleris.

Hoc ferè tempore Equites aurei velleris, ità vt Catholicus Rex poſtulârat, iurârunt ſe ſeruaturos fidem Catholicam Romanam, & erga Regem obedientiam. Vnus tamen, cuius nomen reticeo, ab hoc iuramento præſtando ſe abſtinuit. Idem autem iuramentum, per Flandriam prẹſertìm, alij nobiles fœderati omnes iuſſu Comitis Egmondani præſtitère. Scripſit etiàm idem Comes ad omnes Flandriæ vrbes, vt darent operam, quoàd eius fieri poſſet, ſinè vi abolendis concionibus ſectarijs: atque in ipſo Quadrageſimæ initio per omnem Flandriam excurrens, ſingulis vrbibus perſuadere conatus eſt, vt eas conciones miſſas facerent:

ſed vix vlla obtemperauit, donèc poſteà alijs id vijs effectum eſt.

XI. Martij, aut circitèr, Brugenſes, vt ſectarios miniſtros à concionando deterrerent, miſerunt certos homines ad locum concionis, qui miniſtrum iuberent craſtina luce ſe ſiſtere ad præſtandum iuramentum, quemadmodùm in alijs oppidis feciſſent: nî id faceret, ſciret ſibi concione interdictum iri. Sed ille iam ad menſes aliquot Brugenſium ſectariorum belliſſimus concionator non auſus comparére, fuga ſibi conſuluit. Itaque proxima Dominica ſiluit côncio. *Brugenſis Côcionator fugit.*

Aldernadi quoquè à die nona menſis huius nulla eſt permiſſa concio, idque hac occaſione: Contra iuramentum, ab ipſorum conſiſtorialibus præſtitum, altera Martij ad Concionem armati proruperant. Itaq; miſſi ſunt milites præſidiarij, qui ea, quàm diximus, die impedirent, nè cum armis egrederentur. Tum illi etiàm iactis in milites lapidibus, duos ſauciârunt. Milites ſuî defendendi cauſa diſploſis ſclopettis, nouem è ſectarijs perimunt, permultos vulnerant, ità vt paulò pòſt octodecim extincti ſint: quodque admiratione dignum eſt, vix vnus euaſit ex eius oppidi iconoclaſtis, qui non aut ibì, aut paulò pòſt interiêrit.

Eodem ferè tempore etiàm Antuerpiæ, iuſſu illuſtriſſ. Gubernatricis, Princeps Auraicus & Comes Hochſtratanus perſuadere niſi ſunt ſectariorum capitibus, vt vel ad tres menſes omitterent conciones, & interìm ipſorum fana ſigillo regio obſignarentur, ſed fruſtrà: immò paulò pòſt ingens ibì tumultus extitit, qualis alibì nuſquàm, idque hac occaſione: Redierant ex Hollandia & Zelandia aliquot ſectariorum copiæ, eæque nouis quotidiè acceſſionibus auctæ, valdè diuexabant agros Antuerpienſibus vicinos, agricolas exagitabant, & tùm cuiuſdam officiarij regij ædem, tum templa vicina expilabant. Habebant iſti id temporis ſymboli loco caudas vulpinas, à pileis vel galeis pendentes. Ea re cognita, miſit contra illos Gubernatrix Droſſardum Brabantiæ vel Satrapam, cum aliquot equitum & peditum cohortibus, tumultuariè ex Flandriæ & Brabantiæ præſidijs accerſitis. Illi decimotertio Martij improuidos ſummo manè adoriuntur, ordines diſſipant, permultos cædunt, & quidem ſupra ducentos illo in loco, vt fertur, præter illos qui in fuga perempti ſunt. Plurimi quoquè in Scalde fluuio periêrunt, pluresin *Ingens tumultus Antuerpiæ.* *Cædūtur Sectarij.*

horreo

horreo quodam exusti: cæteri pauci in oppidum euaserunt. Captus etiàm in fugà est quidam non postremi nominis, qui multa Geusiorum arcana detexit, secumque habuit catalogum eorum omnium, qui nomen militiæ dederant. Volebant ijs suppetias ferre Sectarij Antuerpienses, sed à Principe Auraico & Hochstratano Comite prohibiti, portam vrbis perfregêre: at suorum accepta strage, mox vltrò in vrbem redierunt. Nec sanè ab iniurijs & minis in Principē abstinuêre iam regressi, vique extorseiunt aliquot maiora tormenta & arma: quibus instructi, forum frumentarium occuparunt, moxque signis explicatis, rectà pergunt ad occupandam curiam. Verùm Principis Auraici & Comitis Hochstratani atque magistratùs studio tandem effectum est apud quosdam Sectariorum primarios, vt ea die pax esset & concordia. Interim tamen captiuos omnes, tam æris alieni quàm criminum nomine in carcerem coniectos, mirabili audacia soluerunt atque dimiserunt.

Postridiè cùm nouam seditionem moliri viderentur, his ferè conditionibus dicta concordia confirmata est: Vt 12. cohortes sectariorum cum 8. cohortibus ciuium semper in excubijs sint: Vt nullus externus admittatur: Vt sectariorum in excubijs semper sit maior numerus, & quædam alia. Hæc si impetrarent, pollicebantur se nulla clero, templis Catholicis damna daturos. Verùm eodem ipso die fidem datam fefellerunt, cùm à meridie, duce illo Hermanno, qui se ab Hasseleto subduxerat, rursùs aggressi sunt cœnobia expilare & vastare, inprimìs autem Franciscanorum, Dominicanorum & Carmelitarum. Et vt suæ indulgerent libidini, quosdam Franciscanos egregiè ludificatos in medio exercitu per totam vrbem etiàm bombardis onustos circunduxerunt: qui quidem, illo bombardarum pondere sauciatis humeris, diù posteà decubuerunt. Quin & claues sibi vendicârunt, & Hermanno suo tradiderunt: mox celeres nuncios mittunt Valencenas, hortantur nè se dedant, quandoquidem etiàm Antuerpia ab ipsis stet. At tamen sedatus ea die tumultus fuit, nè quid prætereà attentarent.

Franciscani illuduntur.

Sequentis diei summo manè illi inter se conspirare cœperunt de totius ciuitatis direptione. Itaque pulsato tympano conuocant Caluinistas & Confessionistas

nistas omnes, vt ob defensionem Euangelij in antedi-ctum forum frumentarium paritèr conueniant. Res erat summi periculi, actumque fuisset de illius amplissimi emporij opibus, deque magistratu & Catholicis omnibus, nisi prudenti consilio Principis & Comitis atque magistratûs, alterius tympani pulsu ad ferendam maturè opem accersijssent ciues & nationes omnes, præconis voce addita, vt quicunque Regi & Magistratui assistere vellent, in forum se reciperent. Confestim igitur in vnum coiérunt non modò ciues Catholici Germani, Hispani, Itali, Lusitani, sed etiàm Confessionistæ Luterani, Catholicis se iungentes aduersùs Caluinistas tanquàm seditiosos. Ibitum clamari cœptum contra Caluinianos: Viue le Roy, id est, Viuat Rex, & Geusij expellantur ab vrbe. Et facilè tum Caluinistæ ex vrbe eiecti fuissent, nisi ob vitandam mutuam ciuium cædem, quidam se sequestros interposuissent. Itaque conuentum denuò cum illis est, sed longè alijs quàm die præcedenti conditionibus, ijs videlicet atque alijs consimilibus, vt quamprimùm omnes arma ponant, vt tormenta maiora restituant, vt nulli nisi Magistratui fas sit signa militaria erigere. Ex eo tempore fracti sunt animi Caluinianorum, nec quicquam grande deinceps eo in loco ausi sunt attentare: porro illorum capita se sensìm subduxerunt, & inter primos Hermannus, quem hominem etiàm Sectarij execrantur. Est vero sub certis quibusdam conditionibus etiàm pax illis communis constituta. *Obsistitur Caluinistis.*

Hoc ferè tempore, nempè Dominica Iudica, id est, decimasexta Martij, quidam Caluinianus præco singulari quadam audacia non longè à Colonia concionem habuit. Sperabat fortasfis homo improbus se in ea præclara vrbe aliquem posse tumultum ciere, & homines ad res nouas moliendas incitare. Verùm neque admodùm multos habuit auditores, & nisi absens ab vrbe tum fuisset clarissimus vir Constantinus Liskyrchius eius anni consul, & alia quædam obstitissent, næ ille furcifer haud impunè tulisset tantam audaciam. Et certè non fuit ille ausus denuò illo in loco habere concionem, & si sanè fuisset ausus, sensisset Catholicum Coloniç Agrippinæ magistratum non defuturum saluti & tranquillitati Reipub. suæ. Mox autem à prudentissimo Magistratu seueritèr prohibitum *Concio heretica extra Coloniam.*

est, nè

eſt, nè quis extra vrbem ad Conciones eiuſmodi exiret. Pertinet hoc quoquè ad eximiam laudem inclytę Coloniæ.

Legatio ad Valencenenſes. Hoc menſe ab illuſtriſſima Belgij Gubernatrice ad Valencenenſes miſſi ſunt Dux Areſcottanus & Comes Egmondanus. Ij die decimotertio huius menſis ſub fide publica euocârunt ad ſe homines viginti, quos illi deſignarent, ad Colloquium ſub horam tertiam pomeridianam. Eo quidem die nemo venit, quòd ſe dicerent impeditos: ſed poſtridiè ob id tantùm miſſi ſunt quidam, vt audirent conditiones ab illis nomine Gubernatricis offerendas, quæ quidem erant æquiſſimæ. At illi tunc diſceſſerunt, & die XV. eiuſdem menſis Valencenenſes iam ab Antuerpienſibus animati, reſponſum eiuſmodi reddiderunt, quod victoribus potiùs quàm victis conueniret. Itaq; iam memorati Principes re infecta diſceſſerunt, arctiusque obſeſſi ſunt Valencenenſes.

Eodem tempore ad vnum è primarijs fœderatis nobilibus, qui tũ Amſterodami degebat, ſecundus miſſus eſt legatus Secretarius priuati Cõcilij regij, admoniturus eum nomine illuſtriſſ. Gubernatricis, vt ea vrbe excederet, & quędam prætereà alia faceret, nî publicus hoſtis declarari vellet. Vbì is ad eum venit, hoc ſolum obtinuit reſponſi, non eſſe illum eiuſmodi legatum, cui oporteat reſponſum reddere. Erant tum Amſterodami aliquot nobiles fœderati in eodem hoſpitio, ad quod ſe Secretarius contulerat. *Legatus Gubernatricis malè tractatur.* Ij ſanè aliquot dies captiuum eum detinuerunt, nec ſemèl minas mortis intentârunt, literas & munimenta eius omnia abſtulerunt. Magiſtratus, metu primarij illius nobilis, nihil ſe commouebat, donèc is negaret ſuo iuſſu factum. Tum verò, non recuperatis tamen ſuis munimentis, ſcapha accepta à Sculteto & Conſule, ſolo hoſpite conſcio, illorum euaſit manus. Paulò pòſt ille primarius nobilis, publicus patriæ hoſtis pronunciatus eſt.

Haſſeletũ deditur. Sub id tempus Haſſeletum ſe dedidit Epiſcopo Leodienſi his ferè conditionibus: Vt impenſas obſidionis Epiſcopo præſtent: Vt ſuo ſumptu cœnobia & templa reſtaurent: Vt deincèps Catholicam fidẽ profiteantur. Hæc ſunt lucra & compendia noui euangelij, & indè naſcentis rebellionis. Eſt autem miles oppido ſine cæde recepto impoſitus.

XVI. Mar-

XVI. Martij, aut certè Dominica Lætare, Brugenses Sectarij rursùs quendam sibi adsciscũt ecclesiasten, sartoris famulum, vix natum annos 22. dignũ sanè tali patella operculum. Venerunt eò missi à Brugensi magistratu & à Francotis, & disertis verbis homini, nè concionaretur, interdixerunt. At ille tamen à meridie id attentans, vbì sub vesperam vrbem ingreditur, in ipsa porta compræhenditur, & in carcerem mittitur. Indè cessârunt conciones eiusmodi apud Brugenses. semèl tamen atque iterùm suos psalmos teutonicos cantillârunt, donèc vicesimasexta Martij conuenticula illis omnia publico edicto vetita sunt. *Ecclesiastes capitur.*

Sub finem Martij rursùs Antuerpiæ Sectarij sua habere conuenticula secreta, arma coëmere, & ad tumultum spectare cùm viderentur, multiq́ue mercatores exportatis indè rebus suis abscederent, Gubernatrix per Principem curauit conciones sectarias omnes prohiberi, tametsi nondùm obtemperatum fuit: voluitq́ue constantèr militem exterum eò intromitti. Præfecto quoquè criminali, quem vulgò Roede Roede vocant, mandauit, vt authores omnes tumultûs illius Antuerpiensis, vnaq́ue sectariorum ministros omnes compræhenderet. *Conuenticula noua Antuerpiæ.* *Rod Rüt.*

XXII. Martij Dominus Norcarmius accitis è Duaco, Tornaco, alijsq́ue vicinis oppidis tormentis, Valencenarum mœnia tanta vi & assiduitate verberauit, vt ciues mox colloquendi facultatem petiērint. Ea sub vesperam non negata, aiebant se paratos deditionem facere eis cõditionibus, quas anteà recusârant. Verùm non sunt auditi. Postridiè duobus & viginti tormentis summo manè quatiuntur mœnia, turis cuiusdã templi deijcitur, magno illato vicinis ædibus detrimento, nec cœpto absistitur, licèt horribili clamore oppidi matronæ manibus deditionem insinuarent, donèc ante meridiem ad multum spatium disiectis mœnibus, facilis militi in oppidum pateret ingressus. Iam verò summè ad inuadendum anhelante milite, ipso meridiano tempore sinè vlla conditione se permittunt Regis voluntati. Eodem itaque die, qui erat Palmarum Dominicus, à meridie cum maxima copiarum parte ingreditur Dominus Norcarmius, oppidumq́ue Regi Catholico recuperat. Porrò ad aliquot dies obseratis portis Michaëlem Herlinum ditissimum mercatorem cum filio & duobus noui euangelij præconibus, totius *Valencenæ expugnantur.*

rebellionis capitibus, in carcerem conijcit. Ea verò Valencenarũ, vrbis munitissimæ, expugnatio omnibus sectarijs animũ ademit. Mox aũt missi sunt ex hoc exercitu, qui Cambresiũ, ditionis Episcopi Cameracẽsis oppidulũ à sectarijs occupatum, oppugnarẽt. Sed vbì eius loci incolæ acceperũt Valẽcenas deditionẽ fecisse, oẽs profugerunt, portisq; patentibus miles ingressus est.

Traiectenses Mosani se dedunt.

Aprilis mensis initio Traiectenses ad Mosam se Regi missis Bruxellas legatis dediderunt, militemque regium apud se introduci passi sunt. Fuerant illi diù rebelles, indè persuasi à sectarijs buccinatoribus, multaque more sectariorum egerant : sed eiusmodi conatus plerunquè tristes habent exitus, punitque temeritas vel maximè seipsam. Quanto illi rectiùs sapiunt, qui seditiosorum hominum repudiatis concionibus, permanent in officio, nouandisque rebus abstinent?

Conditiones acceptæ ab Antuerpiensibus.

VII. Aprilis illustriss. Gubernatrix cum Antuerpiensibus, qui suos ad illam legatos miserant, his fermè conditionibus transegit: Vt sectarij ministri & cõcionatores omnes quamprimùm Antuerpia discedant: Vt omnes sectariorum conciones, exercitia, & quæcunque indè pendent, putà, Consistoria, conuenticula, collectæ pecuniariæ, & similia cessent: Vt templa direpta vel diruta, in pristinum statum reuocentur: Vt cultus diuinus vbiquè restituatur, itemq; conciones Catholicæ aliæque Ecclesiasticæ cęremoniæ omnes, idq; sinè vllo impedimẽto vel iniuria tam in personas Ecclesiasticas, quàm eorum res & facultates: Vt nouorũ fanorũ structura conquiescat, cũctaq;, vbi rex iusserit, subruantur: Vt nihil interìm innouetur, neq; quicquã fiat religioni Catholicæ contrariũ: Vt ciues & incolæ omnes obediant Regi, cunctaq; eius edicta, etiàm ab harum turbarum initio proposita seruent: Vt posthàc non ferant in sua Rep. vllos exules, errones, aduersùm Regem conscriptos, exteros sectarios, fugitiuos, apostatas, & similes: Vt Magistratui reddatur pristina authoritas, & debita præstetur obedientia: Vt milites præsidiarij, donèc illic erunt, iurent se Regi parituros & seruaturos iam dicta. Hæc si fiant, vicissìm promisit Gubernatrix, eius vrbis ciues neque in illa, neque alia Belgij ciuitate perquisitum, molestatum, impeditum, persecutum iri religionis ergò, donèc Rex cum ordinum cõsilio aliud statuat, cui tum illi perindè vt alij Regis subditi, obtemperare debebunt. Si qui autem ad regiorum edictorum

præ-

ſcriptum, quòd ad religionèm attinet, gerere ſe nolent, aut obediant, aut diſcedant, quemadmodùm Rex cum ordinibus decreuerit. At hinc excipiuntur tamen ij omnes, qui rei ſint maieſtatis, deſtructionis & direptionis templorum atq; iconoclaſmi, latrociniorum, rebellionis, conſpirationis in regiã maieſtatẽ, & criminum conſimiliũ. Porrò in his omnibus regiæ maieſtati conſenſus ſaluus erit, cui etiàm ſe ſcripturã pro ipſis illuſtriſſ. Gubernatrix affirmauit, modò interim ſileãt conciones & exercitia omnia nouæ religionis. Poſtremò hortabatur, vti hæc omnia q̃ celerrimè exequerẽtur, ità citiùs imperraturi hactenùs malè geſtorum veniam. Eę verò cõditiones omnes ab Antuerpienſibus acceptæ & admiſſę ſunt, ſicq; paulatìm ibi res meliùs habere cœperunt.

IX. Aprilis immodicus fuit tumultus Buſcoducis. Cùm enim iuramentum exigeretur ab eo, quem ſuprà diximus miſſum Antuerpia eſſe, vt illi oppido præeſſet, nec id niſi ſub ea forma, quam ipſe conceperat, præſtare vellet, Sectarij perruptis Curiæ foribus, Magiſtratum cum ciuibus conſilia communicantem inuadunt, & bonos ciues omnes in fugam compellunt. Verùm pius & clemens Deus eas turbas ità ſedauit, vt ſub veſperam ſuam quiſque domum ſpontè repeteret. Porrò die 11. Aprilis exauthorato milite, ſolutis à Senatu ſtipendijs, Antuerpienſis ille diſceſſit, moxque ad horam tertiam Cancellarius Brabantiæ & Peterſomius dimiſſi ſunt, & Bruxellas vſque à 32. ſagittarijs deducti. Simul etiàm conſcripti à magiſtratu milites 400. qui excubias agerent, planeque exulare iuſſa omnis concio ſectaria. Itaq; ſectarij plerique ſuis ſecum exportatis rebus, indè aufugerunt.

Tumultus Buſcoducenſis.

Cancellarius dimittitur.

X. Aprilis Antuerpia exceſsêre nouem miniſtri ſectarij eius vrbis, partìm Caluiniſtæ, partìm Luterani: mox etiã omnia illorũ fana ꝓphana, iuſſu Curiæ à magiſtratu obſignata ſunt, donèc Gubernatrix eò veniret.

Eodem tempore in Flandria, iam ante Paſcha ſublatis iuſſu Comitis Egmondani agrarijs concionibus, deturbata ſunt ſectariorum fana, Iperis inprimìs, & Balioli atque Armenteriæ, & in locis adiacentibus. Porrò Comminij, iubente Duce Areſcottano, ex fani Sectariorum trabibus tria ſunt ſtructa patibula, in ijsque mox ſuſpenſi perplures. Deindè etiàm Gandaui tanto militum impetu vnius horæ ſpatio

dirutum est fanum Sectariorum, vt vēdita statìm omni materia, præter stramina nihil reliqui fuerit. Cœpit quoq; passìm per vniuersam Flandriam de ijs, qui circa Domini natalem ad arma concurrerant, & de iconoclastis omnibus supplicium sumi, ità vt per trimestre in sola Insulensi vrbe ad octoginta in crucē sublati sint ex pagis vicinis. In Hollandia quoquè & Zelandia sensìm tranquillitas reddita est, profligatis sectariorum concionibus, & eorum fanis euersis.

XXIIII. Aprilis Antuerpiæ solennis Missa celebrata est de sacrosancta Eucharistia in templo beatissimæ semperq; virginis Mariæ: & quidem iam aliquot menses illud sacrum siluerat. Adhibitus autem est solennis campanarum sonitus, iam canonicis reuersis, & mercatoribus frequentissimis eò quotidiè confluentibus, adeò vt itinera omnia omnis generis opibus & sarcinis oppleta cernerentur. Est tum illo in templo, tum in cæteris omnibus magno sudatum opere, vt ante Gubernatricis aduentum rudera omnia exportarentur. Eodem die domestici milites omnes exauthorati sunt, demptis quatuor cohortibus. Indignè id ferebant illi milites, atque sub vesperam alterius diei illis in vnum coëuntibus, & mira minitantibus, res ad tumultum spectare videbatur. Verùm prudentia Magistratús itum est obuiàm, accito milite regio iam ad vrbem aduentante. Itaque xxvj. mensis huius summo manè, duce Comite Mansfeldio, in oppidum intromissa sunt 16. peditum signa: priùs tamen curribus aliquot cum eorum impedimentis intrò receptis, & ad viarum angulos obiectis, nè quid maligni homines possent attentare contra illos.

Peditum 16. signa veniunt Antuerpiam.

XXVIII. eiusdem venit Antuerpiam illustriss. Gubernatrix cum plerisq; aurei velleris Equitibus, & cum tota aula, stipata equitibus septingentis ad suum & vrbis præsidium: itemq̀ue trecentis alijs, qui foris inuigilarent, nè qui tumultus existerent. Ingressa vrbem, rectà contendit ad primariam sacratissimæ virginis matris ædem, vbì, omnibus anteà præparatis, mox solenne sacrum de S. spiritu factum est, totius vrbis campanis concrepantibus: inprimìs autem pro gratiarum actione decantato, Te Deum laudamus.

Gubernatrix intrat Antuerpiam.

Calendis Maij, aut certè pridiè eius diei sub mediam noctem Amsterodamo discessit nobilis ille primarius, cuius anteà quoquè meminimus, à multis nobilibus

bus fœderatis & cum tedis innumeris deductus ad nauem cum omni sua familia & supellectile: vbi valedicens nobilibus illis, mandauit, vt indè abscederent quamprimùm, nulla tamen cuiquam vel vi, vel iniuria illata. Illi igitur biduo pòst cum vniuersis copijs suis indè abierunt. Porrò Carthusianum cœnobium extra Amsterodamum situm, priùs sexaginta milites diripuerunt: ijdemq; indè profecti, Abbatiam Egmondanam miris modis vastandam & expilãdam sibi sumpserunt, monachis non mediocritèr diuexatis, & Priore miserrimè captiuo aliquousquè pertracto. Indè prætereuntes Alcmariam vrbem, opima præda iam dicti monasterij & multis thesauris onusti, vicinum Regularium cœnobium itidèm expilârunt. Est verò illos persecutus Comes Meganus, sed assequi non potuit, donèc suis essent coniuncti, qui erant ad quatuor millia, & eo ampliùs, armis omnis generis egregiè instructi. Prohibuerat autem Gubernatrix sub pœnis grauibus, nè illis auxilio essent certa quædam oppida. Vndè factũ est, vt aliquot locis frustrà tentârint conscensis nauibus abscedere. Tandèm tamen oppiduli cuiusdam incolas vi adegerunt, vt naues concederent, quas ingressi omnes abscesserunt, exceptis centũ, qui tardiùs aduenerant: qui quidẽ strenuè cũ regijs copijs cõfligentes, pleriq; oẽs ceciderũt, 20. verò cõpræhensi sunt, & 10. mox suspẽdio necati. Qui aũt Vianæ & locis vicinis erãt, suorũ accepta clade, omnes mutato habitu fugerunt: si qui verò ex ijs deprehendebantur, mox suspendio addicti sunt.

Carthusia Amsterodamensis diripitur.

Sectarij succumbunt.

Porrò nobiles quidã fœderati, horũ duces, in peculiarẽ quandã nauim se receperunt, nauta sanè inuito, qui etiã paulò pòst Comiti Arenbergio obuiàm venienti illos prodidit. Erãt enim benè poti, somnoq; obruti, ità vt à militibus Arenbergianis cõpræhensi sint centum & tres, in quibus erant nobiles 63. Simul etiã in eadem naui præda cœnobij Egmõdani appręhensa est, & 30. aut 40. millia dalerorũ. Nobiles capti Viluordiã iussu illustris. Gubernatricis magna ex parte abducti sunt. Ea aũt res sectariorũ audaciã prorsùs cõtudit, maximè ꝙ à captiuis multa illorũ arcana & machinationes detegerẽtur. Viana posteà occupatur ab Erico Duce Brũsuicẽsi, & ditio Traiectẽsis redit ad pacẽ & tranqllitatẽ.

Nobiles capiũtur.

X. Maij aliquot peditũ signà regis nomine ingressa sunt Amsterodamũ, & paulò antè Buscũducis. Iam ferè rebellio omnis, cunctaq; Sectariorum exercitia & con-

ciones in nihilum redacta visebantur, non sinè singulari præpotentis Dei benignitate, qui etsi ad tempus permisit in illis opulẽtis & Catholicis regionibus aliquid posse sectarios, citò tamen illorum conatus repressit, flexus hauddubiò precibus ardentissimis & lachrymis piorum hominum vtriusq; sexûs, quorum illis in locis ingens sanè copia est. Eodem aũt die Antuerpiæ, prçter alios multos in vicinis itineribus, duo iconoclastæ & quatuor alij suspensi sunt. Porrò etiàm id temporis illustriss. Gubernatrix iussit Antuerpiæ singularum familiarum nomina & cognomina describi, itemque arma in singulis ædibus reperta. Fana autem hæreticorum donauit exteris militibus, ea conditione, vt solo çquarent. Sunt qui dicant, pro quinq; fanorum sectariorum materia oblata esse aureorum Rhenensium 14. millia.

XII. & XIII. Maij permulti ibidèm, iubente Gubernatrice, in carceres coniecti sunt, atque in ijs plerique iconoclastæ & templorum expilatores.

Legati principum ad Gubernatricem.

Sub diem XX. eius mensis aliquot Germaniç principum legati venerunt ad illustriss. Gubernatricem, orantes, vt qui confessionis essent Augustanç in Belgio, ijs libertas concederetur, neque ob priùs admissa quicquam molestiæ inferretur, & id genus alia. Responsum illis est, non posse hac de re quippiam constitui, donèc Rex suam explicet voluntatem: porrò illustrissimam Gubernatricem orare, nè se negocijs religionis in Belgio admisceant. Ità tum nihil impetratum est. Intereà verò dum illi ijs in locis essent, tam Confessionistarum quàm Caluinianorum fana sub hasta venièrunt, idque in commodum militum præsidiariorum: solum fisco adiudicatum, posteà pars quibusdam militiæ ducibus permissa.

Marchio Bergensis moritur.

XXII. Maij in Hispanijs obijt Marchio Bergensis. Eius coniunx necdũm comperta morte illius, hoc ferè tempore consulem oppidi Caluinistam iussit in carcerem includi, edixitq; palàm, vt solũ verterent, quicunq; vel proles suas baptizari curâssent in fano sectariorum, aut eorũ more inijssent cõiugia, aut cœnam Caluiniano ritu celebrâssent, neque vellent resipiscere. Feruntur autem circiter 700. tum indè aufugisse.

Edictum Antuerpiæ promulgatum.

XXIIII. Maij Regis nomine illustriss. Gubernatrix publicauit Antuerpiæ edictum, ob sedandas turbas omnes, quæ illic religionis causa deincèps oriri possent. In eo autem nulla fit mentio eorũ, quæ hactenùs

ad.

admiſſa eſſent. Scripſerat enim Rex, ſe ſibi ſeruâſſe eorum tum punitionem, tum condonationem, pro meritorum qualitate. Huius edicti hæc ferè ſumma fuit:

Primò, vt iuxta edictum anni ſuperioris, in Iulio I.
euulgatum, præter bonorum omnium confiſcationem miniſtri ſectarij & concionatores morte mulctentur, ac ſuſpendantur. Eadem pœna plectantur, quicunq; ſuas ædes ad habenda conuenticula commodatò dederint aut permiſerint: itemq; receptatores, fautores, ſuſtentatores illorum, ſi tamen id pro more habeant, aut ſint hæretici obſtinati: Qui talia adeunt conuenticula, pœnam luant arbitrariam, ità tamen, vt inquirat iudex; num quadam ducti curioſitate id fecerint, an verò armati: Concionatores ſub pœna capitis ſolum vertant: Parentes, curatores, heri, ad iudicis arbitrium puniantur pro liberorum & familiæ ſuæ culpis, & pueri vel famuli flagellentur, niſi conſtet illos horum culpas pro viribus impediuiſſe: Vt citiùs prodantur conuenticula, quiſquis illa detexerit, ſi eius ſit ſectæ, & ad fidem Catholicam conuertatur, hactenùs admiſſorum habeat veniam & impunitatem: Vt magiſtratus & prętores, illorum alioquì rationem reddituri, contra ea conuenticula aduigilent.

Secundò, vt iuxta aliud præcedentis anni edictum, II.
iconoclaſtæ omnes, & id genus templorum ac monaſteriorum expilatores & inflammatores, aut ijs opem ferentes, bonorum confiſcatione & laqueo plectantur: ſitque cuiuis fas eos cõpræhẽdere, & Magiſtratui adducere. Omninò etiàm mãdatur magiſtratibus, vt nè permittant talia facinora, immò verò modis omnibus obſiſtant, ſub pœna arbitraria, præſtandiq; damni, quod eccleſijs illatum ſit. Idem facere teneantur, qui ſint eccleſijs vicini, aut ad eccleſiarum parœciam pertineant, non modò erga parochiales eccleſias, ſed etiàm alia eiuſdem parœciæ ſacella.

Tertiò, vt qui Sectarij ſua exercitia, putà, bapti- III.
ſmum, matrimonium, cœnam, pſalmodiam, publicum cantum in conuenticulis, ſepulturam, & ſimilia coluerint, in crucem agantur, aut capite plectantur: illis verò auxilio qui fuerint, pœna mulctentur arbitraria.

Quartò, vt infantes nothi mox in eccleſiam ferantur, IIII.
& ritu Catholico tingantur. Habeant etiàm parochi librum, in quo annotent diem baptiſmi, nomen baptizati, parentumque & ſuſceptorum: pœna arbitra-

ria constituenda in parentes, qui non iusserint baptizari: Si verò sectariorum more fiat, pœna capitis & bonorum confiscationis in baptizantem, & baptizandos offerentem. Obstetrices quoquè deintegrò iurent, se indicaturas infantes magistratui, si à partu intra horas 24. non baptizentur: & si id negligant, puniantur.

V. Quintò, vt nullus ludimagister iuuentutem instituat publicè vel priuatìm, nisì priùs de fide examinatus à Scholastico & duobus à Senatu deputatis, præstitoque iuramento, iuxta formam præscribendam, de non prælegendis libris aut dogmatibus ab Ecclesia Catholica damnatis. Seruent verò hæc ante decimum diem post huius edicti publicationem, idque sub pœna arbitraria: quòd si verò deincèps errores aut hæreses docuerint, capite & bonorum confiscatione mulctentur; parentes autem, qui ad eiusmodi scholas suos pueros miserint, pœna arbitraria.

VI. Sextò, vt prætores & Magistratus cum Visitatoribus exactè obseruent decreta omnia de typographis & bibliopolis promulgata, & immorigeri, capitis & bonorum confiscationis pœnas luant, si sic assueuerint: alioquì pœna extraordinaria, non tamen capitis, plectantur: & qui tales emunt libros, mulcta ijs pecuniaria irrogetur.

VII. Septimò, quicunque regijs subditis collectas pecuniarias imposuerint, absq; Regis iussu, authoritate, permissu vel consensu, etiamsi vltrò conferant, vt pœnam ferant arbitrariam, & ampliùs quadruplo restituant, quàm acceperint, partìm fisco regio, partìm pauperibus applicandum. Vt etiàm sectarij sub pœna arbitraria non illiciant in suas sectas plebeculam simplicem eleemosynis aut operis præstandis. Si qui verò tales collectas iam fecerint, aut contribuerint ob militem conscribendū, aut in posterū id fecerint, tanquàm rebelles plectantur capite, & bona eorū Fisco cedant.

VIII. Octauò declarati sunt rebelles omnes consistoriorum præfecti, & vetita deincèps consistoria omnia tam intra, quàm extra vrbes, itemque cōuenticula, prætextu cœnæ Caluinisticæ, Colloquij, visitationis, religionis ad publicam perturbandam pacem, idque sub eadem pœna.

IX. Nonò iubentur vrbibus excedere ante horas 24. exules, fugitiui, errones, apostatæ omnes, ij præsertìm qui sub religionis prętextu eò aduenerint: & qdē sub pœna aut

aut virgarum, aut exilij, aut capitis, pro ratione meritorum.

Decimò, vt quicunque aliundè in Belgium confluxerint, si sint exules, iubeantur quamprimùm abscedere sub pœna in exilij literis expressa: sin alij sint, adferant testimonia Parochi & Magistratûs sui de vita sua & causa discessûs ex alijs ciuitatibus. X.

Postremò interdicuntur scandala omnia ac impedimenta, motus quoquè & iniuriæ in homines Catholicos, in Ecclesiasticos, in monasticen professos, & quidem sub pœna capitis & confiscationis bonorum, si graue sit scãdalum: aliâs arbitrariæ castigationis. Hæc autem omnia suum habebunt robur, donec aliud de religionis negocio constituatur. XI.

Sub finem mensis Maij tumultuati sunt Sectarij Steenbergij, nisì fallor, cœperuntq; denuò aliquot vastare Ecclesias. Verùm missis eò Antuerpia 300. militibus, plerique fugerunt, nonnulli in crucem acti sunt.

Sumitur supplicium de 4. Geuseis.

In Iunio sumptum est Valencenis supplicium de quatuor primarijs Geuseis vel Caluinistis eius loci: è quibus vnus erat opulẽtus ille mercator Michael Herlinus cum filio, & duo concionatores. Is Michael, prolata in ipsum & filium mortis sententia, cultello pennario aliquot sibi vulnera sub pallio inflixit, in quibus nonnulla exitiosa fuisse feruntur. Ea re ex profluente sanguine animaduersa, productus est ad suppliciũ. Porrò Sectarij versi in tumultum, nitũtur & illum & alios eripere, nec obtemperant militibus monentibus, vt sedatè se gerant. Itaque disploduntur à milite aliquot sclopetti in seditiosos, quibus sex perempti, complures grauitèr vulnerati sunt.

Apostata mutat sibi nomen.

Accidit verò quiddã memorabile Cambresij, quanquàm incertum habeo quo mense & die acciderit. Erat ibì quidam Iohannes Carmelitanus apostata hęreticorum ecclesiastes. Is se dominum Philippum dici voluit. Captus tandèm, pernegat se esse eum monachum, qui putabatur. Et quanuìs diuersum testarentur plerique homini familiaritèr noti, & ipsa quoquè eius mater, optima & catholica mulier, quæ eum certis indicijs docebat esse suũ filium, & hortabatur, vt monasticum habitum reciperet: ille impudentèr ait, Mulier, nõ noui te. Verùm multis tandèm conuictus testibus, nõ potuit negare se esse illum fratrem Iohannem Carmelitanum. Itaque in castro Cambrensi suspẽditur, sed ab hę- *Suspẽditur*

reticis sublatus, in vicina quadam fossa sepelitur. Ecce autem spargitur latè rumor, Iohannē excitatum à mortuis, in Francia concionari, nec deerant qui se dicerent eum vidisse rediuiuum, eumque audiuisse concionantem. Sed vt impudens commentum palàm posset coargui, magno studio Catholici eius cadauer perquisiērunt, inuentumque iam fœtens & horridum denuò suspenderunt, nec illud posteà amotum est. Talibus figmentis delectantur nostri euāgelici præcones, & cùm vera miracula nulla habeant, ad eiusmodi prodigiosa commenta confugitur.

Denuò suspenditur.

Tornaci, Iperis & Gandaui, multisque alijs Flandriæ locis, plerique profugi Sectarij ad certam diem citati sunt sub pœna confiscationis bonorum. Illis verò non se sistētibus, bona illorū partìm fisco addicta sunt.

106. *Geusei proscripti.* Tornaci vno die è ditionibus Regis centum & sex Geusei Tornacenses proscripti sunt, & bona eorum confiscata. Multi ibidèm in castro habebantur in vinculis, quorum vix pauci euasuri putabantur. Aldernadi quidam è præcipuis Sectarijs cùm semèl habita quæstione nihil esset confessus, & tandèm testibus conuictus, vereretur ad alteram quæstionem se abreptum iri, vel ferre non sustineret publicæ necis ignominiam, de fenestra domûs præcipitem se eiecit, sed singulari Dei benignitate, qui non vult mortem peccatoris, eo casu extinctus non est, sed resipiscens, & peccata sua confessus, Catholicè mortuus est.

Gandaui pridiè Apostolorum Petri & Pauli ingens rumor sparsus fuit, postridiè futuram concionem hæreticam, & quòd Sectarij præcones 4. iam essent vrbem ingressi. Perlata res est ad magistratum, & diligenti habita inquisitione, primus author in vincula coniectus est: nec vlla fuit concio hæretica: sed ipso apostolorum festo die, quo futura dicebatur, ad sacras reliquias S. Liuini, quæ tum biduo antè ex castro, vbì ob Geuseorum metum aliquandiù fuerant, in templum S. Bauonis relatæ erant, clauda mulier sanata est. Et certè aliquot ibi tum miracula facta esse adeò certum est, vt in publica acta relata sint.

Miraculū ad reliquias S. Liuini.

Eodē propè tempore haud procùl Brugis quidam Sectarij rursùs sua habere cœperunt conuenticula, id prætexentes, quòd non nisi vsque ad S. Iohannis ferias, vt ipsi dictitabant, conciones vetitæ essent. Sed missus eò præfecti Flādriæ vicarius cum aliquot è castro Gandensi

densi leuis armaturæ equitibus, ludimagistrum quendam, qui concionem habiturus, paulò antè infantē suo more baptizauerat, comprehendit, & postridiè manè in crucem egit: sunt & alij quidam comprehensi, cæteri fuga dilapsi.

Vltima Iunij apud Harlingeñ Phrisiæ castrum in captiuos quosdā, quos suprà diximus in naui vna à comite Arenbergio comprehensos, lata fuit sententia. Porrò nobiles 7. confœderati ad Gubernatricem missi fuerant, & de cæteris eius sententia expectabatur. Itaque præter alios partìm exulare iussos, partìm ad triremes damnatos, patibulo septem addicti sunt, è quibus vnus duntaxàt ad fidem catholicam se recipiens, peccata sua cuidam Franciscano patri confessus est, petijtque Missam fieri, in eaq; sacrosanctam Eucharistiam sibi porrigi. Quod cùm factum esset, atq; ille cum alijs suspēsus, iam spiritum exhaláste putaretur, animaduertit præfectus eum etiamnùm animam agere. Iussit igitur lictori, vt mortem vno adhuc saltu illi acceleraret. Quod cùm ille tentaret, funis ruptus est. At ille humì collapsus, paulò pòst tum à Deo, tum à præfecto ore titubante veniam & petijt & impetrauit, traditusq; chirurgo curandus, hodieq; fortassis superest. Quotquot verò illi spectaculo aderant, miraculi loco isthuc habuêre, quòd sacrosanctæ Eucharistiæ virtute à morte seruatus esset homo ille. Et multi sanè in Phrisia, hac re permoti, quotidiè redeūt ad Catholicam Ecclesiam. Est verò res à commissarijs perscripta ad illustrissimam Gubernatricem, qui se etiàm funem accuratè inspexisse addidêre, certoq; comperisse eundem fuisse, quo cæteri essent strangulati, minusq; quàm cæteros ponderis habuisse, sicque ruptum fuisse, àc si ense dissectus esset.

Exemplū memorabile.

Multi ad fidem redeūt Phrisones.

XVIII. Iulij illustriss. Gubernatrix cum tota aula Bruxellas reuersa est, cùm ad id vsq; temporis Antuerpiæ fuisset. Porrò Comes Mansfeldius Antuerpiæ cum præsidio relictus est.

Ante hos autem dies Ruræmundæ in Geldria Geusei quidam rursùs suum habuêre ecclesiasten, qui primò apud Nouimagenses, deindè in Maseque concionatus fuerat. Illum volebant Rurẹmundam introducere, vt festo die Visitationis beatissimæ Mariæ virginis concionaretur. Illud autem obtinere cùm non possent, extra vrbem habita concio est in pago quodā. Egressi sunt eò extra Ruræmundā Geusei quingenti, aut circitèr, vt aiunt,

Ruræmundēses sunt in motu.

aiunt, cōcionem audituri. Catholici interim aduocant vicinum quendam satrapam, orantque vt præsidio militari ciuitati opem ferat. Venit ille cum paucis militibus, moxque portæ vrbis occluduntur. Redeunt indè à concione Sectarij, mirantur clausas portas, rogant eas aperiri, & se intromitti. Catholici negant se illos agnoscere pro ciuibus. Iterùm redeunt, seque intrò recipi petunt, vt possint adesse vxoribus & liberis suis. At Catholici vxores & liberos illis quidem per murum, vt fertur, demiserunt, sed eos admittere noluerunt. Hæc quidem de rebus inferioris Germaniæ, vt antè dixi, à grauibus & fide dignis viris accepi, & huc adscribere volui. Alij hauddubiò quādoquè prolixiùs omnem historiam separatìm describent.

Gotha deditur. Huius anni mense Aprili, cùm aliquādiù iussu Imperij obsessum fuisset, deditur Gotha oppidum cum arce munitissima & propè inexpugnabili, ibique præter alios captus est Vuilhelmus Grumbach, & paulò pòst grauissimo supplicio affectus, cum alijs quibusdā. Est autem notatu dignum, quòd eodem ferè tempore, nisì tamen fallor, cæsus est iste Grumbach, quo anno 1558. crudelissimo latrocinio peremptus fuit celeberrimus ille Herbipolēsis Episcopus Melchior Zobel, cuius suprà meminimus. Verùm hac de re, quòd parùm certi habeā, nolo plura scribere. In Belgium iam aduenisse dicitur cum instructo exercitu illustriss. Dux Albanus, ibidemq́; etiàm Catholicus Rex Philippus expectatur. Non dubium, quin hæretici cristas demissuri sint, qui illas ditissimas regiones fœdissimè perturbârunt, & damnis maximis affecerunt. Quòd si verò illic nidificare & prosperis frui successib⁹ eis licuisset, maiora sanè attentâssent. Sed habet humana malitia certos sibi præfixos limites & cancellos, quos prætergredi non potest. Vtinàm verò tandèm redeant ad sanitatem, qui in Europa tot turbas excitârunt, atque sub prætextu puræ doctrinæ & Euangelij, orbem erroribus & dissidijs impleuerunt, miseramque & imperitam plebeculā aduersùm suos legitimos magistratus incitârunt, atque in varias easque fœdissimè pugnantes & dissectas opiniones & sectas distraxerunt. Quod etsi ad tēpus passus est Christus præpotētis Dei filius, qui pro illa fudit sanguinem suum, tamen quandoquè seuerissimè vindicabit & pœnas exiget ęternas ab illis, qui illi ad perditionem se duces & authores præbuerunt. Immò verò vbi immensæ

illius

illius bonitati visum erit, etiàm in hac vita, nisi resipuerint, egregiè castigabit & puniet illos, reuocabitque ouiculas suas, ab illis dispersas & dissipatas, in ouile catholicæ & vnicæ Ecclesiæ suæ, præstabitque vt agnoscant errorem suum, doleantq; vehementèr se audiuisse voces alienorũ, eosque summè deincèps fugiant & execrentur, quemadmodùm crebrò superioribus seculis eum fecisse constat. Et certè etiàm hoc ipso anno pro singulari benignitate sua ad Catholicæ Ecclesiæ gremium reduxit illustrẽ & magnæ apud Germaniæ principes authoritatis Comitem ab Helfenstein Vlricum, adeò vt is corã multis & grauibus viris Luteranismum & Augustanam confessionem, cui, nisi fallor, inter primos subscripserat, abiurârit & anathematizârit, totusque ad Catholicam Romanam Ecclesiam redierit. Fuit autem cum fratre suo altero illustri Comite apud amplissimum Augustanum Cardinalem vltra tres hebdomadas, profligatisque à sua ditione hæreticis & vxorijs ministris atque cõcionatoribus, catholicos sacerdotes & concionatores acciuit, qui magno studio incumbunt in viam reducendæ miseræ plebeculæ, altaribus instaurandis, & sacris imaginibus restituẽdis, idque sanè pronissimis, vt quidam grauis vir scribit, ad omnia & auribus & manibus vulgi. Porrò etiàm huius rei nouitate penè attoniti vicinarum ciuitatum homines, plerique sese colligunt, & ad pacem & vnitatẽ vnicæ matris Catholicæ Ecclesiæ reuertuntur, frementibus pseudoprophetis, qui dolent è suis faucibus eripi ouiculas Christi. *Comes ab Helfenstein redit ad ecclesiã.*

Quinetiàm medicinæ celeberrimus professor D. Venerandus Gablerus, tanti Comitis exemplum secutus, redijt ad catholicismum. Adfuerat is Petro Paulo Vergerio è corpore migranti, apud quem mira quædam viderat, quę illi animum videbantur perfregisse, vt non modò Catholicus, sed pientissimus quoquè Catholicus fieret. Sanè aiunt viri graues, hũc apostatam Vergerium sub mortem teterrimos exhalâsse fœtores, ac bouis instàr horrẽdos edidisse boatus: & alia quædam, quę spero quandoquè certiùs prodituros eos, qui morienti adfuêre. Mihi necdùm licuit omnia exactè cognoscere. Inter alia verò permulta, quæ Comitem eximiũ ab Helfenstein ad catholicam Ecclesiam reuocârũt, illud non postremum fuit, quòd, sicut ipse ait, in Augustana Confessione nullũ neque in doctrina, neque in cæremonijs fundamentum vel concordiam inuenerit, neque apud *Medicus insignis fit catholicus.*

suos

ſuos concionatores inuenire potuerit, ſed ſit ab ijs ab alijs ad alia remiſſus atq; reiectus, & vnà cum ſuis ſubditis in vaſtiſſimos errores abductus: tũ etiàm, ꝙ ſicut Luterus, ità & omnes poſteri illius in ſuis ſcriptis incõſtantes ſint, & modò hæc, modò illa ſibijpſis pugnantia doceant. Benedictus Deus, qui præſtitit tanto Comiti, tot annis aberranti, vt iſthæc videret tandèm, quæ ſanè eiuſmodi ſunt, vt vel ſola meritò cordatos omnes permouere poſſint, nè quicquam velint deincèps cum hac prorsùs lubrica & fallaci noui euangelij doctrina habere commercij. Videbunt quandoquè eadem etiàm alij, Deo benè propitio, moxque vt viderint, redibunt in viam, & iſti hactenùs tot homines miſerè faſcinantes errores vt fumus euaneſcent, eorumq; authores & buccinatores niſi ad ſanitatem redièrint, ſeſe abdent in tenebras.

Alij pauciores Hiſpanos ſcribũt

De aduentu verò Albani Principis in Belgium id annotatum video à quibuſdam, quorum ſcripta extant: cùm illum in Italia aliquandiù tenuiſſet tertiana febris, tandèm cum inſtructiſſimo exercitu nouem millium veteranorum Hiſpanorum, ſeptem milliũ Allobrogum peditum, mille equitũ leuis armaturæ & quadringentorum cataphractorũ, mouiſſe versùs Germaniam inferiorem, ineunte menſe Iulio. Suſpicabantur tũ quidam moliturum eum quippiam cum tãto exercitu aduersùs Geneuenſes, à quibus non longè aberat: ſed illis prætermiſſis, ſuſceptum proſequebatur iter, breuiq; in Belgiũ peruénit, acceptusq; Bruxellis honorificè à Gubernatrice, multa ex ea didicit de ſtatu regionis. Multi tum ex Geuſeis è Belgio diſceſſerũt, ab Albano ſibi metuentes: qui exercitum ſuum per aliquot loca vicina ea ratione diſtribuit, vt ſi opùs foret, intra biduum omnes ad ſe euocare poſſet. Miſit tamen etiãm pleroſque equites & pedites ad loca præcipua, quæ magìs præſidio indigere viderentur, additis mandatis, vt regiæ maieſtatis nomine intra vrbes reciperentur.

Ad aduẽtũ Albani multi Geuſei è Belgio abeunt.

Non dubium eſt, quin in tam perturbata republica, qualis tum erat inferioris Germaniæ, quę Catholico Hiſpaniarum regi páret, multa animo agitanda fuerint Albano Principi, vt poſſent rebelles ad obedientiã, malè ab hęreticis dogmatiſtis perſuaſi & euerſi, ad Catholicę Eccleſiæ ouile reuocari. Opùs erat ſanè non modò inſigni prudentia & induſtria humana, ſed etiam ſingulari fauore & gratia Dei, ſine qua certè parùm humanitùs effici

efficì potuiſſet. Cœpit igitur Albanus paulò pòſt quoſdam primarios viros, quotquot compræhẽdere potuit, rapere in cuſtodiam: & in ijs Comites Egmondanum & Hornenſem. Buranum Comitem Louanij detentum, miſit in Hiſpaniam. Egmondanus ſcripſit præfecto caſtri Gandauenſis, vt traderet illud Hiſpano militi. Capti ſunt & alij vigintiquinq;. Horum omniũ ea cauſa fuit, quòd in fœdere cõtra regiam maieſtatem fuiſſent. Miſſi ſunt omnes iſti cum tribus Hiſpanorum millibus in caſtrum Gandauenſe, & illic diligenter aſſeruati, donèc aliud de eis eſſet conſtitutum. *Multi trahuntur in cuſtodiam.*

Porrò Albanus princeps ad ordines & ſtatus Belgij miſit literas regis, quas credentię vocant, ſimul indicãs, quid à regia maieſtate ipſi eſſet demandatum. Hortabatur omnes, vt regi ſuo morigeros ſe præberent, arma ponerent, catholicæ religioni ſe accommodarent. Atq; vt faciliùs domare poſſet, ſi qui pergerent eſſe refractarij, Antuerpiæ curauit caſtrum munitiſſimum exædificandum, idq́; breui ſanè tempore, quòd ingens eſſet eorum manus, qui illi ſtructuræ ſuam operam nauarẽt. De caſtri illius amplitudine & munitione ſatiùs eſt nihil dicere, quàm parùm pro dignitate. Aiunt magnum ea re pleriſq; terrorem fuiſſe allatum, præſertìm quòd quorundam facultates fiſco regio addicerentur, quibus volebat Albanus hominum furioſorum ſcelere euerſas & vaſtatas eccleſias atq; monaſteria, ſtatuas quoq; & imagines confractas, inſtaurari. Multi tum partìm in Angliam, partìm in Germaniam ſeceſſerunt. Hæc ſi præuidere voluiſſent, qui malè à ſectarijs perſuaſi, rebus nouis contra regis ſui voluntatem ſtudere, religionemq́; perturbare non dubitãrunt, rectiùs profectò & ſibi & vniuerſæ regioni conſuluiſſent. Multa ſępè attẽtant homines parùm attenti, quid quãdoquè accidere poſſit, atq; ità tum ſeipſos, tum alios plerunq; in grauiſſima diſcrimina adducunt. Sed hanc in partẽ illi confidentiùs peccant, qui ſub prætextu pietatis aut religionis ſecùs faciunt, quàm deceat bonos & cordatos homines. Ij enim, ſi non ſuccedant mali eorum conatus, conſolantur ſeſe, licèt non rectè, rectæ voluntatis, vt ipſi putant, conſcientia. Atquì hoc pacto facilè ſeſe tuebuntur etiàm ſęuiſſimi tyranni, qui Eccleſiam Chriſti atrociſſimè vexàrunt, quòd putarent religiosè ſe illud facere. Sed error non efficit, vt culpa vacent. Quàm multa planè impia, noſtra ętate deſignãrunt ſub Euangelij prętextu *Caſtrum fortiſſ. Antuerpiæ extruitur.* *Temeritas multos perdit.*

Neochri-

Sub praetextu Euangelij quot mala perpetrata.

Neochristiani, quas turbas, quas cędes, quas tragœdias multis in locis excitârunt non sine irreparabili Christiani orbis detrimento? Excusant se, quòd zelo puræ doctrinæ id fecerint: sed interìm nulla re magìs, quàm sana doctrina premuntur & impietatis arguuntur. Hæc eò dicta sint, vt non sibi blandiantur, qui tumultus in Belgio & alijs locis excitârunt, & posteà in magnas calamitates inciderunt, tanquàm id propter Euangelium & fecerint, & patiantur. Quod enim illi Euangelium dicunt, perpetuus totius orbis Christiani consensus damnat & reijcit, nec alio quàm falsæ doctrinæ loco habet.

Princeps Auraicus magnas contrahit copias.

Cùm sic autem Albanus Dux sese compararet, princeps Auraicus & Ludouicus frater eius, qui in Germaniam se receperant, in eam curam & cogitationem incumbebant, vt possent in Belgium reuerti: nec deerant, qui solicitati ab eis, multa eis pollicerentur: quorum etiam ope & auxilio ad equitum tria, peditum duodecim millia princeps Auraicus cōtraxit. Quibus tamen solis fortassìs ille parùm attentare ausus fuisset, nisì sibi planè persuasisset, fore vt si cum ijs copijs in regis ditiones esset ingressus, vltrò ei adessent Belgæ, commeatuque & omnibus rebus necessarijs ipsum adiutarent: quod tamen longè secùs euénit. Nec interìm sibi deerat Albanus Dux, in rebus bellicis longè exercitatissimus: sed modis omnibus studebat populum in officio continere, seueroque proposito edicto, iubebat omnes & singulos veterem religionem colere, adire templa, diuinis officijs interesse, arma sua tradere oppidorum & pagorum præfectis.

Edictum Albani Ducis.

Cumque sic Belgicis rebus animum intēderet, Parmensis princeps, quæ hactenùs Belgij Gubernatrix fuerat, à rege Philippo petijt copiam in Italiam reuertendi. Rex annuit petenti, & aliquot coronatorum millibus regia liberalitate ei oblatis, annuo quoq; quatuordecim millium coronatorum redditu perpetuo atque hæreditario illi assignato, peramāter ei per literas gratias egit, ob susceptos toleratosque in strenua & fida Belgicarum ditionum administratione labores. Ijs literis & nūcio accepto, illa, omni sua authoritate in Albanum Ducem translata, mense Aprili, anno 1568. è Belgio discessit in Italiā, vbì ab Octauio Duce marito suo humanissimè excepta est. Porrò Albanus cùm Bruxellas venisset, typis excudendum atque euulgandum cura-

Liberalitas regis Philippi in Gubernatricem.

Gubernatrix redit in Italiā.

curauit exemplum collatæ ipsi à rege potestatis, amplioris sanè, quàm fuisset Parmensis principis, & Gubernatricis Margaretæ, quippe qui etiam supremus belli dux esset constitutus, multaque authoritate in destituendis atque instituendis locorum præfectis, alijsque rebus cõstituendis vti posset. Permultis ea res parùm grata fuit. Gandauenses, assumpto Comite Egmondano, qui tum necdùm in custodiã traditus erat, initio mensis Septembris veniunt Bruxellas ad Ducem Albanum, proponunt ei quàm incommodum ipsis futurum sit, si quẽadmodùm alicubì iam fecerat, velit eis auferre oppidi claues & id genus alia. Albanus ad ea respondit, se id curaturum, quod esset è re sui regis, sicque dimisit illos.

Eodẽ mense Septembri, & quidem primo eius mensis die, quidam Abbas Brabantiæ, ablata secum magna pecuniæ summa, excusso cucullo, extra regis ditiones abijt, & viduam quandam opulentam duxit vxorem, sic enim Euangelici hodiè loquũtur, cùm non sint vxores, sed incestę concubinæ Is Abbas aliquandiù concionatus erat catholicè, habebatq; frequens auditorium: sed cùm ei nescio qua de causa interdictum esset, nè cõcionaretur, mutata religione, factus est Augustanæ confessionis. Porrò apud eos, qui Augustanam confessionem complectuntur, nõ solùm nihil habet turpitudinis, sed magnam etiàm laudẽ meretur, si monachus, nulla habita diuinarum humanarumq; legum ratione, non stet promissis, sed contra votum suum adiungat sibi fœminam, & cum ea propalàm viuat perquàm amãter & familiaritèr. Hoc scilicèt lumen in orbem Christianũ inuexit pura doctrina, quam iactant Euangelici in suam ipsorum ignominiam & dedecus sempiternũ. Auertat illud lumẽ Christus Iesus lux vera ab omnibus, q nolũt ab illo quandoquè mitti in tenebras exteriores, vbi erit fletus & stridor dentium. Obseruandum hìc obitèr est, Abbatem hunc leui occasione primùm à catholica religione, mox etiàm à monastica professione defecisse: vt intelligas eos, qui à catholica fide deficiunt, tanquàm diuinę gratiæ ope destitutos, perfacilè ruere in deteriora, seipsosq; desperãtes, quod de quibusdam Apostolus ait, tradere impudicitiæ, in operationem immunditiæ omnis, in auaritiam. Solent imperiti homines dicere, desperatione fieri monachum, sed certè desperatio apostatam facit citiùs, quàm monachum. Molesta enim est

Abbas Apostata.

O cæcas hominum mentes.

Matth. 8. 13. 22. 24. 25.

Ephe. 4.

Desperatio num faciat monachum.

veteri homini monastica disciplina: itaq; fit, vt qui cælestia non appetunt, nec spe futuræ beatitudinis nituntur, salutē facilè desperent, sicq; redeant ad latā & spatiosam mūdi viam, quam in monasterijs sibi præclusam vident. De ijs loquor monasterijs, in quibus viuitur ad monastici canonis præscriptionem. Sed ad rem.

Comites Egmondanus & Hornensis ducūtur in custodiam.

Cùm Albano Duci displicuissent, quę Gandauenses proposuerant, conuocauit Belgij status & præfectos, legitq; eis mandatū Catholici regis. Deindè iussit detineri Comites Egmondanū & Hornēsem, vt iam antè diximus. Captus est etiàm Comitis Hornēsis secretarius cū actis & scriptis omnibus domini sui. Pauloantè in Hispanijs quoq; in custodiā missi sunt frater Comitis Hornensis, & alij duo. Inter Antuerpiam & Bruxellas noctè compræhensus est dñs à Strael, vir magnæ authoritatis & valdè opulentus, eiusq; bona omnia in ædibus eius Antuerpiæ coram aliquot magnis viris in scripta relata sunt. Hac Albani seueritate animaduersa, plerique aufugerunt, alij sedatiùs & moderatiùs sese gessère, vti iam partim anteà attigimus.

24. Octobris Albanus princeps Antuerpiam profectus est, cùm cognouisset castrū eousq; exædificatum, vt possent illic milites sua habere domicilia. Cùm venisset Antuerpiam, accuratè inspexit structuram castri.

Armamētarium Mechliniæ ardet.

Intereà dum ille est Antuerpiæ, Mechliniense arsit armamentarium, in quo erat puluis tormētarius: sed cùm extra plateā esset, nihil prętereà detrimenti attulit, nisi quòd sustulit omnes, qui in eo erant, & molendinū perdidit. Doluit ea res non immeritò Albano Duci.

Secundum bellum ciuile in Gallijs.

Per id tempus Galli iterùm tumultuari cœperunt, & alterum serere ciuile bellum nō sine summa pernicie patriæ suæ & regni florentissimi. Scripsimus quædam superiùs anno sexagesimosecundo, quænam ab Hugonotis (ità enim vocatur, qui se reformatæ religionis videri volunt) tum perpetrata fuère. Confirmat ea scriptum quoddam docti cuiusdā viri, qui se pleraq; vidisse cōfirmat. Est typis excusum hoc anno septuagesimotertio, vndè hoc loco quædā adscribere visum est, quandoquidem nonnulla ex ijs etiàm ad secundū tumultum ptinent, de quo iā dicturi sum⁹. Ait ergò: Ruinæ & crudelitates, quas hęretici in nostros exercuère, vix à posteris credentur: Altaria destructa, imagines cōminutæ, tēpla multis locis incensa, multis diruta: quid dico multis? Sanè numero incredibili, vtpotè ad decem millia & supra.

ſupra. Quæ reſidua fuère, ad vſum equorum cõmutata, aut in ſpeluncas latronum conuerſa. Aureliæ auguſtæ Crucis templũ, mirabili opere & cęlatura, Lugduni fanum Iuſti ſupra forũ Veneris ſitũ, actis cuniculis & incenſo puluere corruerunt. Sanctorum oſſa aut concremata, aut in profluentẽ deiecta. Sic D. Martini apud Turones, Irenæi, Iuſti, & Bonauenturæ apud Lugdunẽſes, Hilarij apud Pictauos, apud Engoliſmenſes diuorum omnium, qui ibi ſepulti erant, corpora amiſimus. Monaſteria ſupra ſexcenta ſolo æquata, plurima incenſa: quã calamitatẽ pertulit magna Carthuſia Allobrogũ, tertio lapide à Gratianopoli. Vaſa aurea atq; argentea, quę Maiorum pietas templis reliquerat, partìm ab hæreticis per ſacrilegiũ rapta, & in pecunias verſa: partìm à præfectis prouinciarum in vſum belli accommodata. Euchariſtia porcis obiecta, pedibus protrita, oleo ſacro cocta, & quod maximè horrendum eſt dicere, tergendis natibus adhibita, cùm eam vocitarent irriſorio apud Gallos nomine Iohannem Album, ſtultum appellantes Chriſtũ, quòd ſub figura panis corpus ſuũ occuluiſſet. Precioſa veſtis, aulæa oĩs generis, & gẽmata ſacrorũ ornamẽta amiſſa, ex vaſis æneis tormẽta cõflata. Bibliothecæ, q̃ in noſtra Gallia inſtructiſſimæ atq; antiquiſſimę fuère, paſsìm arſerũt. & poſt pauca, q̃ nos ferè anno 62. cõmemorauimus: Multę vrbes ferro igniq; vaſtatę, multæ multa auri põdo ſeditioſis extrema minitãtibus tradere coactæ: alię diuturno militum præſidio vexatæ, mœnibus nudatæ, pecunia mulctatæ, vectigalibus oppreſſæ: ciues in exiliũ acti, aut in oculis vxorũ & liberorũ trucidati, agri hoſtilitèr vaſtati, coloni per ludibrium interempti, Francorũ opes aliò translatæ. Documento futura poſteris Gallia, quàm pręſens atq; efficax rerũ publicarũ venenũ ſit ciuilis diſſenſio. Plùs enim ea duobus hiſce tumultibus, q̃ omnibus externis poſt hominũ memoriã bellis attrita eſt. Veteres crudelitates heretici partìm renouàrũt, partìm nouas exercuerũt. Tyberio voluptati fuit, miſeros è p̃ruptis locis deorsùm agere pręcipites: quo genere ſupplicij etiã cæteri plurimũ vſi. Ad Petiã fortẽ cohors præſidiaria, q̃ accepto iureiurãdo venerat in deditionẽ, tali mortis acerbitate integra interijt. Oppidũ eſt in comitatu Venetico Moruaſiũ, ad lit⁹ Rhodani ſitũ, cui imminet altiſſima rupes. Oppidani metu perculſi, arcẽ rupi impoſitã, in quã præſidij cauſa cõfugerant, dediderũt. Eueſtigiò cõtra morẽ militarem

Hugonotarum facinora in Gallijs ſanè horrenda.

O plùs quàm ſatanicã impietatem.

Ciuilis diſſeſſio quàm pernicioſa.

Tyberij crudelitas.

ducenti crudelissimè necati, reliqui, quorum magnus erat numerus, ex fastigio rupis acti præcipites.

Nota rem memorabilem. Duo tum ibì memorabilia acciderũt: Quidam oppidanus inter cæteros datus in præcipitiũ, arbusculæ in media rupe prominentis felici casu ramum arripiẽs, suspensus hæsit: mille dein spectantium hostium telis impetitus, nihil læsus est. Qua re illi attoniti, iterato iureiurando hominẽ se seruaturos, funes dimiserunt. At ille renuens, cælitumq; omniũ implorans opem, hostiũ crudelitatem euasit. Eum hominem rex Carolus, quo tempore salutari consilio singulas regni prouincias lustraturus adijt, illac iter faciens videre voluit: filiæ dotẽ, illi annuas pecunias in alimenta constituit. Puella quędam sedecim annos nata, per medias hostiũ acies virili animo transiens, cùm patrem occisum putaret, sola arcẽ petijt: in qua alijs super alia iactis cadaueribus, multis audacter euolutis, ægrè patrem inuenit, confossum quidẽ multis vulneribus, sed tum leniter adhuc spirantem. Humeris ergò impositum, spectante hoste, domum tulit, neq; solùm vitæ, verùm & sanitati restituit. Itèm aliquantò pòst: Apamenses hæretici festis Pentecostes signo dato, supra ducentos ex gente Catholicorũ interfecerunt, consulis domũ incenderũt: cuius incendij ardentibus flammis, cum duobus liberis vir constantissimus est extinctus. Mulieribus grauidis vterus ferro cæsus, infantes ad saxa acti, antè mortẽ accepêre, quàm vitã. Ad fanũ Macarij (vt paulò suprà habetur) in Vasconia ab hæreticis Catholici viui aggesta humo obruti, pueri medij ferro secati: Sacerdotũ viscera fuste intorta sensìm extracta. Quis hæc credat, qui ipse non viderit? & tum verè ità acciderũt. Constat supra quinquiès mille sacerdotes omnis generis vtroq; tumultu & lentis & crudelibus supplicijs esse peremptos, quibusdã eorum pellem detractã, qui octauo aut nono demùm die quasì ad insaniam redacti, spiritum exhalabant. Multis caput amputatũ: alij militari supplicio minoribus tormentis expositi, aut ænearum machinarum ori illigati, emisso igne in frusta distracti, plurimi vnco summo gutturi affixo, dolore & inedia confecti, non pauci in templorũ crucibus suspensi. Plurimi etiam sulphureo puluere instructi, lardoque peruncti, misso igne arserunt. Alij candentibus verubus viui per posteriores partes infixi, alij clauis ferreis, in abrasam capitis partẽ adactis, extincti: nonnulli exenterati, quorũ viscera frumento respersa,

Eccè tibi humanitatem planè Euangelicam, si dijs placet.

5000. sacerdotum crudeliter necata.

in

in alimentum porcorũ cesserunt. Ad castrũ Longumellum sacerdos vir sanctissimus ab illis capitur: qui cùm fratris pecunia ducentis aureis sese redemisset, tale supplíciũ pertulit: Penem fune stricto alligârũt, ad tertium vsq; lapidem incitatis equis, fratre eiulante & sequẽte, traxerunt, ad focum suspenderunt, vt subiecto fumo extingueretur. Deniq; instàr porci, linea recta in partes dilaniârunt. Coloni eius hominis sanctitatẽ vsque hodiè lugent. Multi supersunt adhuc mutili, dissectis naribus, amputatis auribus, pedibus scissis aut adustis, vnguibus extractis, cęcati, vulnerati, sensibus spoliati, qui harum crudelitatum præ se ferunt vestigia. Sacræ virgines innumeræ violatę &c. Hęc omnia adeò sunt vera, vt hęretici etiàm multo plura, & his acerbiora se fecisse, etsi non sine diuina interdùm vltione, glorientur. Hactenùs ex scripto illo, non ità pridèm impresso. Puto autẽ hæc eiusmodi esse, vt vel sola sufficiant abundè declarare, quales efficiat portentosum huius seculi euangeliũ. Et quis interìm satìs admirare possit istorum hominũ impudentiam, qui cùm talia ausint, quæ omnem ferè vincant quantunuìs barbarorũ hominum immanitatem, tamen se pacis studiosos iactitent, culpam omnem horum tumultuum in catholicos conferãt, se ad arma capessenda nõ sua voluntate, sed catholicorum improbitate adactos, palàm testentur. Respondet quidam ad ea inprimìs grauitèr & eruditè, vt nôsse possunt omnes, q legere nôrunt. nam isthoc quoq; scriptũ impressum habetur. Iam dico, inquit inter cætera, vos in Caluiniana schola ità esse institutos, ità informatos, vt quæcunque meditamini, quæcunque agitis, quô priùs facta, quàm cœpta esse audiantur, eaipsa in aduersarios exoneretis, eorũq; innocentiæ & integritati vestras fraudes, vestras machinatiões, vestra veneficia, vestras cædes imputetis. Hæc ille. Sed iam ad historiam propiùs accedamus: Anno sexagesimosecundo quędam in Gallijs pax inita est cum seditiosis, licèt quibusdã catholicis reclamantibus, qui molestè ferrẽt permissum sectarijs Hugonotis, vt suo more viuerent, & sua nescio quæ sacramenta ministrarent. Videbatur tum quędã à bellis regno illi reddita tranquillitas vsq; ad præsentem annum, putà 1567. sed interìm tamen, quemadmodùm Galli ipsi scribunt, per omnes vrbes & oppida dira quędam fames ac pestis grassabatur, ità vt Lugduni triginta hominũ millia & eo ampliùs extincta sint. Nõ valdè autẽ isthuc admirabitur,

Eccè in quibus gloriantur Euangelici fratres.

Caluinianæ scholæ artes.

Fames & pestis in Gallijs.

bitur, quisquis accuratè considerare velit ea, quæ paulò suprà à sectarijs in regno illo incredibili crudelitate & impietate designata diximus. Hoc quidem sine horrore commemorari nõ potest, quòd tum Lugduni matrona quædam nobilis, cùm vidisset filiã suam iam nubilem peste correptã, ex altissima ædium parte secùm præcipitem eam in viam egit. Valdè luctuosa fuit Galliæ lues illa, per ciuitates & pagos omnes ità diffusa, vt ab eius contagione nullus ferè locus immunis esset. Obijt tum etiàm inter alios Iohannes Caluinus Geneuensium hæresiarcha, vir pestilentissimus & arrogãtissimus, diuina maiestate in illũ per extremæ vilitatis vermiculos animaduertente. Obijt enim morbo pediculari miser homuncio, qui suo fermento innumeros corrupit, & amplissimas vias Antichristo muniuit. De illo passìm suprà dictum est: nos eo relicto, ad alia transimus. Libet autem rursùs quędam hìc ad verbum describere ex eo, quem paulò antè audiuimus tragœdias Galliarum referentem.

Immane facinus.

Fœda mors Caluini.

Seditiosi, inquit, noua consilia agitare cœperũt, sibi capiendum esse regem, & Lutetiam occupandã. Etenim spem animo conceperãt, ea vrbe, quam semper impijs conatibus suis infestam senserant, redacta in potestatem, fore vt haud magno negocio toto regno potirẽtur. Vndiquè coniurati conueniunt occultè: indicitur per ministros facinoris dies; qui vt erant tractandorum animorum magni artifices, fraudulẽtis persuasionibus quàm ardentissimè poterant, ad apparatum belli iuuabant: atq; vt tepidos & meticulosos nonnullos ad concepta flagitia faciliùs inducerent, afferebãt Catholicis decretum esse, quos intra biduum hæreticos vspiàm in sua gente reperirent, è medio tollere atq; trucidare. proindè tutius esse, quamoccultissimè domos deserere, atque omni astu suas fortunas & capita tueri. Itaq; tertio Calendas Octobris anni 1567. cùm iam copiarũ aliqua pars nocturnis itineribus in vnum confluxisset, exinopinatò apparuêre insidiæ. Minimũ abfuit, vt nõ omnia, antequàm fierent palàm, hostes occuparent, vastarent atq; euerterent. Et pòst pauca: Erat rex Meldis, decimo à Lutetia lapide, in quam vrbem cõuenerant sex millia Heluetiorum, quos aulicorum consilio euocatos (cùm dicerent Hispano exercitui, quẽ Albanus regulus, trãsitu per Gallas impetrato ductabat, minimè fidendum) rex decreuerat penès se habere. Hæ cohortes à diuina

Nota ministri Euãgelici ad quid hortẽtur suos.

proui-

prouidentia, quę in maximis quibusq; periculis coronæ Gallicæ nunquàm defuit, in eas partes cælitùs destinatæ videbantur. Etenim si nō illæ ante omnia præstò fuissent, non tantùm Valesiam gentem, quæ regum hodiè prosapia est, verùm vniuersam quoquè orthodoxam religionem vna dies euerterat.

Periculum regis Galliarum ab Hugonotis

Ergò comparatas suo capiti insidias rex cùm intellexisset, instructo ad pugnam, quem penès se habebat, Heluetiorum exercitu, consilio Nemorosi reguli ea in re vsus, media nocte, nihil tale opinantibus seditiosis, Lutetiam properat. Hostes, cùm paulò antè diuisissent suas copias, antequàm in vnum cogi possent, cum Heluetijs congredi non ausi, prædam è manibus amisêre. A Lutetianis interìm eductæ celeriter ex vrbe decem millium copiæ, regi periclitanti ad quintum ab vrbe lapidem iêre obuiàm. Magna ibì Catholicorū, posteaquàm regem è tam præsentibus periculis diuina ope ereptum vidêre, congratulatio, magnus animorū motus aduersùs impios, facinorosos & sceleratos hæreticos. Perbellè autem euasit Cardinalis S. Crucis, qui animi gratia regem inuisere cupiens, ex Italia in Galliam fuerat profectus. Cùm enim cerneret se iamiam intercipiendū, misit ante se plures, qui hostibus significarēt se lento gressu sequi cum familiaribus. Inimici ergò, nè detegerent qui essent, primos illæsos abire siuerunt. Cardinalis verò cum reliqua turma, eádem via, qua venerat, properè retrocedens, prædæ auidos illusit.

Cardinalis S. Crucis vix euadit manus Hugonotarum.

Mouit exindè se exercitus seditiosorū ad phanum Dionysij, quo in loco veteres regū thesauros, q̄ibì asseruabātur, se intercepturos sperabāt. at illi pridiè Lutetiā translati erant. Interìm decuriones Parisiorū, dispositis in muro ęneis machinis, & incitatis ciuibus ad custodiā vrbis, summę rerū diligēter prospiciebāt. Calēdis Octobris secunda noctis vigilia 16. frumentarias machinas, patētib⁹ cāpis via Dionysiana ad vsum amplissimę vrbis dispositas, hostes incendūt. Flāma tāta fuit, vt vrbs tota ardere videretur: q̄ res ingentē metū ciuibus attulit, maximè verò, cū intellexissēt hæreticorū consiliū fuisse, eo quasì signo dato coniuratis, qui intra mœnia erant, in proprias ædes incendijs excitatis, concremare ciuitatē. Etenim in multis locis fasciculi dispositi cum puluere, Deo ità prouidentę, reperti sunt, rebellesq́;, qui erant in vrbe, effractis domorū foribus, aut capti, aut trucidati.

Parisiensiū fides erga regem.

Incenduntur 16. molæ.

Mox verò edicto regio cautū est, vt omnes vtriusq;

Edictum pium regis Franciæ. sexûs homines signo S. Crucis insignirētur, nisì qui māllent euestigiò caput amittere. Pulchrum erat videre rosaria collis pendētia, varijs crucibus adornata. Cautum insupèr est omnibus, suarum ędium curam agere, arma gestare, vasa repleta aquis præ foribus habere, ante singulas domos lāpades ardere, totas noctes insomnes ducere, vna manu, exemplo filiorum Israel, ędificare, & altera se tueri. Sæpiùs circuibant & omnia scrutabātur tribuni. Licitum erat tali rerum articulo, iuxta consiliū Christi, vendere tunicam, & emere gladium. Eādē nocte pellis hominis in publico vico inuēta est, quę pios multùm terruit. Si quis minimum verbum in fauorē seditiosorū protulisset, eum cuiq; necare erat liberū. id quod accidit in multis. Postero die ad arma conclamatū cùm esset, ilicò catenæ ferreę transuersis vijs extensæ, omnia armatis repleta, domus & fenestræ lapidibus, cū hostes iam in vrbe esse dicerentur. Si quis terga verteret, aut fugam attentaret, confestim trucidabatur. Itaq; consilij decreto statuūt seditiosi vrbem fame ad deditionē compellere, ꝙ ob infinitam incolarum multitudinem factu haud difficile videbatur, præsertim obsessis vndiq; vijs, impeditoq; cōmeatu, propterea ꝙ pons Carrētinus, ad cuius vicū, Matrona Sequanę iūgitur, ab hostiū turmis interclusus esset. Extabant in eo fluminū cōcursu quàm plurimę farinariæ molæ, quę & ipsę in potestatē venerant hęreticorū. Miserat eò rex prędidiariā cohortē, quô arcē vndiq; pręmunitā, contra hostiū impetus defenderet. Cęterū ꝓditione pręfecti militū ꝓdita vniuersa res, tā validā in vrbe famē fecerat, vt q̃ pridie quinq; solidis cōparari poterāt, postero viginti venundarentur. Captus interìm proditor, laqueo finiuit vitam in via arenaria.

2.Esd.4.

Luc.22.

Hugonotæ valdè infesti Parisiensibus.

Fames Lutetiæ.

Eodem die cohortes quędā vrbe egressæ, incursione in hostes facta, duas ingētes naues onustas panibus intercepēre, quæ pauperibus fame pereuntibus euestigiò sunt in eleemosynam erogatę. Intereà peditatus veteranorum militū equitatusq; vtriusq; armaturæ plurimus conuenerat. Quamobrē tertio Idus Nouēbris prodijt ex vrbe regius exercitus. peditū decē, equitū quatuor erant millia, cū machinis ęneis quatuordecim. Qua re per exploratores cognita, dato signo, è fano Dionysij ꝓmouerūt tria millia peditū, equitū verò quatuor millia. Maiorū tormentorū nullus apud eos apparatus erat. Duces fuerūt Ludouicus Cōdęus & Colingij fratres. Quarè in campis Dionysiacis, vno lapide ab vrbe Parisiorū, acris

Exemplū insignis humanitatis.

Ammiralius & Andelotus.

pugna occũbente iã sole cõmissa est. Cęsi in vniuersum equites quingenti, & circiter quadringenti pedites. Ardorem pugnæ nox interueniens diremit, quæ si vel vna hora interuenisset tardior, actum fuerat de vniuersis seditiosis. Eo prælio cecidit Anna Momorantius, octo prioribus certaminibus clarus, modò cùm in primis ordinibus pugnaret, ab Edouardo Scoto, quem ignominiosa morte liberâsse ferebatur, septem vulneribus confossus, post biduum extinctus est. Ex hæreticis interempti Comites duo, Saltuanus & Claromontanus Dampetra, multique alij in armis nobiles. Qui certamini superfuêre, ad fanum Dionysij reuersi, tota nocte trepidârunt.

Hugonotæ permulti cæduntur.

Postero die, antequàm ab exercitu regio obsideri possent, præmissis sarcinis, valetudinarijsque relictis, fuga discessionem fecêre. Quòd verò templum S. Dionysij & busta regum ferè omnia intacta reliquêre, caussam fuisse asserunt, quoniam ibì Ludouicum Borbonium Condæum in regem coronauerant, monetamque auri tali inscriptione cuderant : Ludouicus XIII. Dei gratia Francorum rex, primus Christianus. Hucusque author ille. Obitèr Lector obseruet, quòd dicit Condæum appellatum esse primum Francorum Christianum regem. Ergò omnes superiores reges Christiani non fuêre, trusique sunt in tartara. Absit autem, vt tam malè sentiamus de multis Francorum Christianissimis regibus. Posset hìc multa dici, sed res ipsa per se adeò turpis est, vt nulla sit confutatione opùs. Nè quis autem dubitet vera esse, quæ author ille, cuius verbis quædam in Gallijs gesta, commemorauimus, de Hugonotarum consilio scribit, voluisse eos scilicet regem capere, extat Petri Carpentarij, hominis Caluiniani scriptum, in quo ille palàm asserit, eò spectare, eò tendere omnes Causariorum conatus (sic enim ille Caluinianos quosdam appellat) vt reginam matrem cum catulis eius tollant. Eius rei exitum polliceri eos sibi authoritate vatis illius impurissimi: (ità homo Caluinianus, Bezam, nî fallor, Caluinianorum pontificem & regem, vt ipse loquitur, appellare non dubitat) eius orationem vtì oraculum, eius scripta vtì libros Sibyllinos excæcatos homines (vtiquè Caluinianos) recipere: eum segnitiem & languorem Causariorum semper incusâsse, quòd quiete & pacificè viuendo, hostilem animum erga Papistas & erga regem deponere viderentur.

Nota, Cõdæum dictũ, primũ Christianũ Francorum regem.

Hugonotæ quid spectent.

tur. Ait satìs certis indicijs se accepisse, eum apertè regis caput petere, & multa alia, quibus Caluinianorum furores & amentiam, immò & hostilem in regem Gallorum animum satìs declarat. Nec verò nobis debet vitio verti, si ea scribamus de Caluinianis, quæ è Caluinianorum scriptis promuntur. Ait idem Carpentarius, se sæpiùs obiurgasse Causarios aulicos, (Caluinistas dicit) quòd illos non puderet homines flocci & nihili, & omnibus vitijs & probris coopertos, impensis publicis alere, & illis suas legationes & negociationes magìs seriosas & graues demandare. At illi, inquit, mihi in aurem obmurmurabant, Breuì magnum & pulcherrimum facinus conficient. Ex quo facilè colligebam, Causam in suo finu, tanq̃ in vagina reconditos habuisse latrones & sicarios, à quibus magìs principibus, quàm priuatis, timendum esset. Denique illos intelligebam vndiquè colligere homines feroces, audaces & manu promptos ad scelus perpetrandum. Sic ille. Vt autem Lector meliùs hæc assequatur, idem Author Causam, cuius creberrimè mentionem facit, dicit nihil aliud fuisse, quàm quorundam hominum, sanè Caluinianorum, qui pace vti & quietè viuere noluerunt, illicitam coitionem & factionem, ad interturbandam tranquillitatem publicam, contra leges & edicta Principis initam. Ab hac ergò Causa vocat Causarios, huic Causæ addictos: quos etiàm ait conuentus assiduè habuisse, in ijs nullum verbum de Deo, pace & tranquillitate tractatum: de bello, de suscitando tumultu verba fuisse: publicè religionem præ se tulisse: in abdito, remotis arbitris, nihil aliud, quàm arma & bellum spirâsse. Sub finem iubet eum, cui hæc scribit Carpentarius, Bezæ incendiario & furiæ, (sic enim loquitur) denunciare suo nomine, vt quiescat: nî id faciat, breuì, Deo permittente, futurum, vt omnes Principes & Respublicæ, quæ Caluinianam religionem profitentur, detecta Causæ proditione, & Causariorum conspiratione, qui specie religionis & libertatis Christianæ, omnes status regnorum & rerumpublicarum exagitare & euertere conentur, ad illos Causarios opprimendos arma arripiant, & cætera, quæ ibì sequuntur, in quibus etiàm meminit Sebæ hominis seditiosi, qui à Dauide rege defecit, quem, si li-

Nota lector, quid machinentur Caluinistæ.

Vide quibus de rebus in suis conuenticulis agãt.

2.Reg.20.

ſi literæ nominis & res attendantur, ait eius, de quo hæc ſcribit, typum fuiſſe. Vndè perſpicuè licet animaduerti, de Beza eum dicere, cui etiàm hoc fert teſtimonium, eum Cauſæ ſuperſtites grauitèr increpare, quòd Principes Galliæ, ſæpè ab illo anteà ad necem notatos atque deſignatos, non occiderint. Hæc ego idcircò ex Carpentario Caluiniano huc annotare volui, vt nè quis putet falsò à Catholicis affingi ſeditioſis, quòd Francorum regi necem moliti ſint. Sed non poſſunt tantùm homines importuni, quantum vellent. Facilè autem Lector ex his paucis, quæ vel ex ſolo Carpentario adduximus, conijcere poteſt, quales viri ſint illi, qui ſe reformatæ religionis & Euangelicos iactabundi gloriantur.

Beza quid Galliæ principibus ſit machinatus.

Cùm autem Gallorum rex Carolus à proprijs ſubditis ſuis ità oppugnaretur, Albanus princeps miſit ad eum Comitem Arenbergium, cum non parua manu equitum & peditum : quorum aduentus fuit Regi non minùs gratus, quàm opportunus. Attamen hoc anno nihil admodùm deincèps memorabile geſtum eſt in Gallijs. Magnum profectò fuit, Regem cum omnibus ſuis è tam præſenti diſcrimine ereptum fuiſſe. Poſtquàm autem Hugonotæ ſe inferiores conſpexêre, in Lotharingiam profecti ſunt, vbì ſe illis coniunxêre Germanorum magnæ copiæ : quibus illi iam audaciores effecti, redeunt in Gallias, oppidis omnibus pecunias imperant, efficiuntque vt omnes paſsìm eius regni prouinciales ad arma concitentur. Capta ab eorum ſocijs eſt Bleſarum ciuitas. Henricus Valeſius, regis Gallorum frater, regio exercitui præfectus eſt, cui ad priores copias iam acceſſerant Itali, Galli Narbonenſes, Aquitani, Heluetij.

Hugonotis ſe Germani coniungunt.

Per id tempus in extremis Belgarum finibus aliquot peditum ſigna Geuſeorum nomine confluxêre. Quæ res cùm incolarum animis terrorem attuliſſet, ab Albano principe miſſus eſt Comes Meganus cum non contemnenda manu, cuius aduentu regiorum animi erecti ſunt. Pergebat interìm Albanus in exædificando caſtro Antuerpienſi, petijtque à Belgicis ditionibus quadraginta millia coronatorum, quorum media pars illi ſtructuræ, reliqua perſol.

soluendis militi stipendijs applicaretur. Spargebantur autem ab hæreticis libelli famosi in Albanū, vt quem ferro non possent, stylo confoderent.

Salentinus creatur episcopus Coloniensis.

Sub finē huius anni, cùm se vltrò abdicâsset pontificatu electus in Archiepiscopum Coloniensem Fredericus illustris Comes à Vueda, in eius locum 23. Decembris substitutus est, magna quidem omniū gratulatione, Salentinus illustris Comes Isenburgicus, multa doctrina, insigni probitate ac pietate, rara prudentia, multisque alijs egregijs virtutibus diuinitùs ornatus. Faxit rerum præpotens Deus, vt, quemadmodùm boni omnes id sibi de illo principe pollicētur, Coloniensem ditionem omnem ità gubernet ac moderetur, vt & temporariæ & Ecclesiasticæ res sub illo eos habeant prosperos successus & incrementa, vna eademque vera Catholica fides ità conseruetur, atque aduersùm fallaciosa & exitialia hæresum portenta muniatur, vt ad diuini nominis cedat gloriam sempiternam, & totius gregis sui salutem.

Pax infirma in Gallijs.

ANNO 1568. in Gallijs pax quædā confecta est, sed non valdè diuturna. Erant Aureliç Hugonotæ cum milite aduentitio: quem locum, vtpotè egregiè munitum & opportunum, per insidias occupârant, atque in ea sola vrbe & eius suburbijs feruntur vltra quinquaginta sacras ædes subruisse, ità vt vix illarum vestigia apparerent. Faciunt, quod facturus est Antichristus: sub prætextu religionis, omnes religionis & pietatis officinas euertunt.

Aureliæ quot templa euersa.

Geusei Frisiam vexant.

Porrò huius anni initijs aliquot nobiles Geusei, qui è Belgio profugerant, duce Ludouico Nassouio, principis Auraici fratre, magno instructi exercitu, in Frisiam irrumpunt, magna dant damna ecclesijs, monasterijs, itemque alijs Catholicis: sed præsidia Hispanorum magno eis impedimento sunt, vt non possint pro suo arbitratu, quod cupiunt, efficere. Albanus princeps Antuerpia Bruxellas reuersus, vbi comperit principem Auraicum, & eius fratrem Ludouicū magnas cogere copias, quibus Belgium occupent, freti clandestino multorum prouincialium fauore: misit, huius anni, mense Februario præsidium Hispanorum in castrum munitissimū Bredanum, quod fuerat principis Auraici, misit etiàm ad alia loca Geuseorū milites, additis mandatis, nè cui præter regem parérent.

Misit

Misit etiàm Louanium Comitem quendam, qui filium principis Auraici Antuerpiam adduceret. qui posteà missus in Hispanias, literis operam dedit Alcalæ, quæ est patria Ferdinandi Imperatoris longè pijssimi. Rex Catholicus ei fertur quotannìs præbere duo millia ducatorum. Aiunt Egmondani Comitis filium, nisì ætas tenerior obstitisset, pariter in Hispaniam abiturum fuisse.

Ea tēpestate ad Picardiæ fines quidam Geusei in syluas sese abdebant, multas ex prætereuntibus agebant prædas, nec paucos miserè iugulabant, multaque flagitiosè designabant. In eos immissi ab Albano Duce Hispani equites & pedites, homines sceleratos partìm egregiè profligârunt atque conciderunt: partìm magno numero viuos ceperunt, quorum bona pars palàm diris est supplicijs affecta. Volebat Albanus princeps etiàm in alios, qui sub Margareta gubernatrice rebellionis capita & incentores fuissent, animaduertere. Publicè igitur proposito edicto, iussit principem Auraicum & Ludouicum fratrem eius, aliosque ad certum diem se sistere. Sed nemo id facere ausus fuit, demptis quibusdam humilis conditionis hominibus. Pergente autem Albano, triginta Antuerpiæ ciues, rebellionis nomine compræhensi sunt: ad Bacchanalia alij triginta quatuor capti. Idem Gandaui, Tornaci & Mechliniæ factum.

Geusei in Picardiæ finibus quid fecerint, quid perpessi sint.

Intereà princeps Auraicus fertur per quosdā Germaniæ Principes sibi voluisse conciliare regem Philippum: sed cùm tandèm nihil fieret, Dux Albanus modò hos, modò illos iubebat in custodiā recipi: quæ res multis causa fuit, relictis omnibus suis rebus mobilibus, aliò commigrandi, ijs præsertìm, qui haberent, vndè possent alibì sustentari. Per id tempus plerique seditiosi duce quodam barone, ad mille quingentos coiére, infesti inprimìs templis, sacellis, monasterijs, quæ inflammabant, milliari vno ab Antuerpia & circiter. Contra illos misit Albanus dominum Beouorensem, qui nullis suorum amissis, nequam homines cecídit, ijs, qui superfuêre pugnæ, plerisque omnibus submersis, centum & mille suspensis. Ea causa tumultuatum est Antuerpię, sed sedata res est.

Seditiosi quidam ceduntur apud Antuerpiam.

Postquàm principis Auraici filius in Hispanias per mare missus est, Albanus Italos equites Tornaco euocatos cum multis alijs, per diuersa loca distributis, ad tuen-

tuendos Belgij fines iubet proficisci, nouum quoquè conscribit militem, quòd verebatur pace in Gallijs composita, nè quid in descensu aduersùs Belgicas ditiones Hugonotæ & qui illis militârant, attentarent.

Diximus iam suprà, Blesensem vrbem captam ab Hugonotis. Ea hoc anno, mense Februario à Rege recuperata est. Multùm in eo fuère Hugonotæ, vt Carnutes quoquè expugnarent, sed fortissimè propugnantibus qui intra vrbem erant, coacti sunt re infecta obsidionem soluere. Feruntur sanè rebelles Hugonotæ spontè contulisse pecuniam, quæ externo militi numeraretur: atque etiàm nobiles Hugonotæ vltrò obtulisse & impendisse preciosissima quæque, putà, torques, annulos aureos, vasa aurea & argentea.

Pax Parisijs proclamata. Martio mense cum Hugonotis pax confecta est, & proclamata Parisijs. Ciues Parisienses paulò antè, rei benè gerendæ spe, deciès centena millia aureorum, vt quidam scribit ex Gallijs, in bellum alacri animo contulerant. Quibusdam ea pax propter conditiones adiunctas, inuisa fuit, & certè diuturna non fuit, vti pòst audiemus.

Vide quid Euangelici etiam apud Turcas moliantur. Scripta est hoc anno Constantinopoli Epistola quædam iam typis excusa. Extat nomen eius qui scripsit, & ad quem scripta est. In his literis fit mentio cuiusdam non postremi Hugonotæ, expresso etiàm eius nomine, qui ex Gallijs venerit Constantinopolim, & ibi multa egerit cum supremo Bassa, homine astutissimo, de Hugonotis in Turcarum Imperatoris fidem & tutelam suscipiendis. Sed cùm intellexisset Bassa, Hugonotas aduersùs suum regem Carolum rebellare, vt habent eæ literæ, valdè in hominem commotus est. Turpe autem certè est, quod Hugonota ille scriptum obtulit Bassæ, in quo non negauit Hugonotas regis Galliarum subesse imperio, sed rebellare ei propter religionem ipsorum, quæ sit Turcicæ proxima. Item paratissimos fore Hugonotas ad turbas & seditiones in Alemannia procurandas, quandò id Turcis commodum videretur. Item Hugonotas, si in Turcarum Imperatoris tutelam reciperentur, eius maiestatis fore socios vtilissimos: quòd non solùm regem suum vexare possent, nè affinem suum regem Hispaniarum contra Turcas siue consilio, siue milite iuuet: sed etiàm per aliquot potentes Alemanniæ Principes, qui Hugono-

tarum rebus manifestè faueant & auxilientur, ipsum Romanorum Imperatorem impedire in omnibus consilijs eius, quæ cõtra Turcas susciperet. Hęc tam fœda, tam prorsùs ab omni Christiana pietate, immò etiàm ab omni humanitate aliena ausus est Hugonota ille Turcis proponere, ità vt is, qui has literas scribit, testetur hæc palàm iam dici & circunferri per totam Constantinopolim. Respondit autem illi Bassa per interpretem, Hugonotas longè inferiores esse, quàm vt ad illorum amicitiam sese demittat supremus orbis princeps: nec fidem haberi debere istis socijs, qui proprium etiàm regem proderent & impugnarent. Turcas solitos esse cum Imperatoribus, regibus & magnis principibus agere, non cum perfidis seruis, & rebellibus subditis. Hæc & pleraque alia in illis literis habentur: è quibus potest intelligi, ipsos Hugonotas fateri, suam religionem Turcicæ esse proximam: tum quàm parati sint ad gratificandum Turcis, ad excitandas seditiones in Germania, & cætera. O miseram sanè hoc æuo Christiani orbis conditionem, qui à nullo magìs proditur Christiani nominis atrocissimis hostibus, quàm ab illis, qui vel maximè Christiani & reformatæ religionis videri volunt. Sed hæc valeant, indigna prorsùs, quæ literis annotentur, nisì quòd expedit nôsse, quid clàm isti moliantur.

Turcarum princeps contemnit Hugonotas

Mense Aprili certis nuncijs ad Albanum Ducem allatum est Germanos, facta in Gallijs pace, reditum parare in Germaniam, sed priùs Belgiũ inuisere constituisse. Confestim ergò mittit versùs Leodium Hispanos & Italos equites omnes, cum peditatu Galliæ cisalpinæ: curat etiàm nouas conscribendas copias. Interìm detegitur nefanda in caput eius quorundã conspiratio, qùi eum cum Hispanis corporis eius custodibus, ad Abbatiam quandam haud procùl Bruxellis proficiscentẽ è medio tollere volebant. Captus est, qui hoc tetrum facinus designaturus erat. Per id tempus nihil ferè hominum sermone ferebatur, nisì de proditionibus & clandestinis machinis. Dolebat enim multis, quòd Albanus quadam seueritate in seditiosos vteretur. Nè quis autem sibi persuaderet his rebus perterreri eius animum, nihil de administranda iustitia ille remittebat, & omnibus se spectandum exhibebat.

Conspirãt quidam in caput Albani principis.

Prodijt tum quoquè in lucem, venisse quosdam Leodium, sub vestibus gestâsse arma, quibus eius vrbis Epi-

Sicarij Episcopo & Clero Leodiens. necem machinantur

Episcopum & clerum omnem perimerent, eorumque facultates diriperent, vsuri illis ad debellandos Hispanos: sed capti omnes, meritas dedêre pœnas. Princeps Auraicus, quorũdam ope & opibus adiutus, conscribit ad nouem millia equitum, peditum quindecim. Non desunt, qui affirment consistoria hæreticorum iamtum in Belgio instituta fuisse, eaque nummos ad hoc bellum suppeditâsse: Idem fecisse profugos ex ditionibus regis Catholici. Non latebat Albanum, quid Princeps moliretur, & qui hincinde fierent concursus armatorum hominum. Itaque Hispanos ferè omnes misit Namurcum, duo millia peditum & equites quingentos Traiectum superius, Comitem à Bossu Hollandiæ præfectum, ad alia tuenda loca. Indiès tum aperiebantur nouæ machinationes. Captus quidam Antuerpiæ est, qui pecunias elargiebatur, vt seditiones excitarentur. Prodidit hoc Germanus quidam, cui eam in rem duplex stipendium promiserat. Bruxellis quoquè & alijs locis libelli impressi spargebantur, quibus prouincialium animi in Hispanos incitarentur. Diligens verò inquisitio fiebat, vt possent eorum authores reperiri.

Nota nequam hominis conatus.

Mensis Maij initio comperit Albanus magnam Germanorum manum per Mosam in Belgium iter intendere. Contra illos misit aliquot signa peditum & equites quingentos, qui hostes in fugam compulerunt, cæsis mille quingentis, cùm ex regijs non nisi quadraginta desiderarentur. Sed tamen pergebant illi non parùm facessere negocij, præsertìm vicis & pagis. In Geldriam venit quidam Comes cum duobus equitum & quatuor peditum millibus: sed ea regio ità erat ab Albano commeatu & præsidijs communita, vt nihil sibi ab hostibus, tametsi quotidianæ ad eos accessiones fierent, metuendum existimarent.

Frisiam hostes oppugnant.

Porrò autem, quod iam suprà attigimus, Ludouicus comes Nassouius cum tribus equitum, & decem peditum millibus in Frisiam irrupit, occupauitque Dammum & Vedam, Groningam obsidione cinxit. Aiebat se arma cepisse ob religionem tuẽdam, proscriptos restituendos, & Reipublicæ commodis promouendis. Symbolum eorum, qui sub illo merebant, eiusmodi erat: Aut recuperare, aut occumbere. Imperator quidem, vt aiunt, eũ reuocare conatus est, sed frustrà. His omnibus probè compertis, Albanus hostibus maturè occurrendum statuit, lustratoque exercitu suo,

produxit Germanorum & Hispanorum peditum signa octoginta, & Burgundionum alia quadraginta, & aliquot signa equitum. Ex ijs misit Comitem Arenbergium cum aliquammultis Hispanis & Germanis peditibus, & non parua equitum manu, vt Ludouicum Nassouium è Frisia profligarent. Simul autem eodem tempore edixit, vt quicunque religionis causa è Belgio profugissent, in Belgium redeant, suoque se magistratui singuli repræsentent: alioquì bona sua omnia amissuri, & perpetuò exulaturi. Sed quòd omnes pelli suæ metuerent, nemo comparuit. Ferebatur tum rex in Belgium ex Hispanijs venturus, à quo sperabant se faciliùs veniam impetraturos.

Contra eos Albanus mittit exercitũ.

Ludouicus Nassouius certior factus de aduentu regij exercitùs, leui primùm certamine vsque in noctem cum illis congressus, Dammum se contulit eadem nocte cum omnibus suis. Regij cùm putarent eos hærere eo loco, vbì pridiè conflixerant, manè alterius diei ad illos contendunt, sed nemine reperto, vbì tandèm didicêre quem ad locum profecti essent, eos insecuti sunt. Ibì tum illi in regios, quorum equitatus necdùm aduenerat, impressionem faciunt, eos in fugam vertunt, cæsis tribus Hispanis ducibus, quos capitaneos vocant, & plerisque alijs egregijs viris. Cæsus est etiàm ipse Comes Arenbergius. Post horam vnam superuenit Curtius Martinengus Comes cum multo equitatu, cuius aduentu regij recreati, ad hostes redeunt, Groningam magna arte quatuor peditum Arenbergij, & totidèm Germanorum signa cum leuis armaturæ equitibus introducunt. Multùm sanè intererat, vt ea vrbs hac ratione communiretur, propter seditiosos, qui iam commouere se cœperant. Hæc Geuseorum victoria regiorum temeritati potiùs, quàm illorum virtuti militari, tribuenda est. Si enim regij equitum aduentum sustinuissent, hauddubiò ab illis stetisset victoria. Authores huius temeritatis, Albano iubente, pœnas luerunt. Illa Comitis Arenbergij, viri sanè strenui, cædes, Geuseorum causam deteriorem fecit. Lata est sententia in Comites Egmondanum & Hornensem, & vterque Bruxellis palàm capite plexus est, & capita ad horas duas palis ferreis affixa sunt, vt eo spectaculo omnes sui officij admonerentur. Antè obitum scripsit Egmondanus ad regem Hispaniarum

Regij ab hostibus cæduntur.

Comes Arenbergius cæditur.

Comites Egmondanus et Hornensis capite plectuntur.

literas, quibus veniam ab eius maiestate petijt, eique coniugem & liberos suos commendauit. Et pro certo quidem habitum est, regem singulari erga eos vsurum humanitate & clementia. Debent hæc exempla mouere homines, nè quid agant contra Principes suos. Strenuam sanè operam non semèl nauârat Egmondanus regi suo, sed tandèm illi fœderi se admiscens, damnatus est læsæ maiestatis & perduellionis. Mortem fertur æquo tulisse animo, & ad eam peccatorum confessione, quam fecit Iprensi Episcopo, viro sanè longè optimo & doctissimo, & sacrosanctæ Eucharistiæ perceptione sese præparâsse. Corpus eius impositum est plumbeo loculo, & in quodam eius oppido humatum: Comitis Hornẽsis cadauer in eius Comitatu sepultum est. Comitis Egmondani obitum non solùm Belgæ, sed etiàm Hispani milites omnes, immò & ipse Dux Albanus lachrymis prosecutus est. Magnum autem terrorem Belgis omnibus hæc res incussit, ijs præsertìm, qui sibi malè erant conscij: & nisì spes fuisset publicandæ intrà dies paucos generalis cuiusdam condonationis & ignoscentiæ, permulti fugissent. at ea tamen condonatio non pertinebat ad eos, qui aduersùs Regem arma tulissent, & templa effregissent.

Sed vt ad Frisiæ res reuertamur, in superiori conflictu, quo Comes Arenbergius captus est & perijt, regijs adempta sunt sex magna tormenta, multa pecunia militi persoluenda, & pleraque alia, stetitque victoria ab illis, qui cum Nassouio erant, non tamen incruenta, cæso inter alios fratre eius Adolpho Nassouio. Interìm nihilominùs Albanus princeps authores seditionis Belgicæ perpetìm persequebatur, & nè cogerentur Hispani, quorum opera ad res necessarias vti volebat, tempus omne terere captiuis custodiendis, mense Iunio Bruxellis in quosdam animaduertit, in quibus fuère etiàm nobiles Battenbergij cum plerisque alijs, qui cum tympano ducebantur ad mortem. Plexi sunt capite Catholici quidam, quòd in Regem suum arma tulissent. Cæsus etiàm est, qui caput fuerat conspirationis aduersùs Albanum, cui in ipsa sacra Palmarum hebdomada Catholico ritu confessionem facturo, & Eucharistiam sumpturo, necem struxerant.

Adolphus Nassouius occumbit.

Eodem

Eodem mense Iunio quidam captus est apud Groningam Frisię munitum oppidum, qui fassus est se cum tribus alijs voluisse Groningam quatuor locis inflammare, vt ità Geuseis, qui cum Ludouico Nassouio erant, facilior daretur aditus ad vrbem capiendam, præsertìm quòd non deessent intrà vrbem, qui eis fauerent. Is infaustus proditor in quatuor partes dissectus est. Fertur tum Ludouicus in castris suis habuisse ad sedecim millia hominum, quibus duobus in locis obsidebat Groningam: sed id frustrà sanè, præsertìm cùm nulla admodùm tormenta, muris quassandis idonea apud se haberet, & vrbs ipsa rebus necessarijs esset instructissima, Comite Megano cum octo signis peditum Germanorum & mille Hispanis, Curtio quoquè Martinengo Comite cum trecentis equitibus eam facilè contra eas copias defendentibus. Ipse quoquè Albanus princeps tum sese parabat ad iter in Frisiam, hostes indè exturbaturus. Priùs tamen Comitis Egmondani secretarium, propria confessione conuictum, ad quatuor alligatum equos discerpi iussit, & quatuor alios viuos concremari. Qua re adeò plerique consternati fuère, vt ex Antuerpia quadraginta non infimæ sortis homines in Angliam & alia loca aufugerint.

Proditor Groninga luit diras pœnas.

Sunt qui hæc ità scribant: alijs forsan nō satìs verisimile videbitur tam magnas fuisse copias.

Ineunte Iulio mense Albanus cum septendecim Hispanorum signis in Frisiam contendit. In itinere aliquot locis reliquit præsidia Hispanorum sexcentorum, qui recèns ex Hispanijs aduenerant. Multa vbiquè industria Princeps ille vtebatur, quippè rei bellicæ longè scientissimus. Sunt qui scribant, edictum de Inquisitione in hæreticos, ab eo tum promulgatum esse Antuerpiæ & alijs locis, nemine reclamante, cùm tamen superioris tumultûs Belgici causam fuisse non minimam eam Inquisitionem quidam affirment. Intereà Groningenses à Geuseis obsessi, crebras ex vrbe faciebant eruptiones, nec paucos prosternebant.

Groningēses obsessi sæpè erūpunt.

Iunij vigesimosecundo die apud quandam Abbatiam ducentos trucidârunt, & totidèm ceperunt, non nisì decem è suis amissis. Sed non longè tum à periculo aberat Comes Curtius, equo eius cadente. Comes quoquè Meganus sub collo ictus globulo fuit in thorace, aut circitèr. Cernens autem Ludouicus Nassouius

de exercitu suo perire multos, bis ad iustum prælium prouocauit Vitellium, qui ab Albano regijs copijs præfectus erat: sed Vitellius licèt cum hostibus confligendi esset cupidissimus, respondit necdùm sibi opportunum esse: breuì tamen fore. Nolebat enim, absente Duce Albano, se suosque in discrimen conijcere dubij euentûs, qualis ferè solet esse præliorum.

Comes Bergensis occupat Bergas. Rursùs amittit.

Per id tempus Comes Montensis occupauit Bergas oppidum suum, cæso præsidio, quod Meganus Comes ei imposuerat. Ea re permotus Albanus princeps, misit è suis quosdam, qui ex hostium manibus oppidum extorserũt, relicto illic præsidiario milite, qui nomine Philippi regis illud obtineret. Iubente quoquè Albano, tormenta aliquot Mechlinia in Frisiam adueċta sunt. Iulij decimoquarto venit Albanus Groningam, & hostes aufugiunt. Regij eos insecuti, aliquot cecíderunt. Sed quòd illi pontem fregissent, non sunt cæsi vltra mille. Eorum discessus Albano perquàm molestus fuit, quippe qui sperârat fore, vt ad manus veniretur, nec pugnam illi detreċtarent. Itaque 16. Iulij cum toto exercitu suo ad duo milliaria abeuntes illos insequitur, relictis Groningæ mille sexcentis equitibus Ducis Brunsuicensis, vt esset firmius præsidium, possetque liberiùs hostem persequi. Ea enim regio ob multas paludes & fossas parùm opportuna est equestribus copijs. Indè didicit auctum esse hostium numerum accessione multorum peditum & equitum, (Erant enim in Frisia multi Caluiniani, qui hosti fauerent, Albanum & Hispanos odirent) & in Ludouici Nassouij castris iam militare duodecim millia peditum, equites ampliùs quingentos. Cum quibus copijs ille loco tutissimo & propè inexpugnabili castra metatus, sustinere voluit aduentum fratris sui Principis Auraici, vt coniunctis viribus Albanum faciliùs profligarent. Albanus, motis castris, quendam locum occupat, de quo certò illi constaret, ex hostibus neminem fugere posse, quin in ipsius manus incideret. 21. Iulij manè cum exercitu ad hostem iter intendit, qui ad duo milliaria indè aberat.

Geusei cæduntur.

Albanus quo ordine suum ine

Explorata indè locorum opportunitate, primò mittit centum equites sclopetarios, qui ad leuia certamina hostem prouocent. Eos subsequi iubet quingen-

tos

tos pedites sclopetarios, & trecentos dupliciarios milites cumprimis insignes. Iis subiungit mille alios sclopetarios: atque ijs aliquot cataphractos. Post hos succedunt Hispani, atque indè sex Germanorum peditum signa: mox quindecim signa Burgundionum. Indè rursùs equites trecenti leuis armaturæ: ad extremum alij equites trecenti. Hoc ordine regius exercitus, Albano disponente, contra hostes profectus est, ad quos debellandos singulari quadam arte & industria Albanus vsus est: nec diù sibi cunctandum existimauit, quòd hostium machinatione fossarum aquæ increscerent, quibus sperabant se illius exercitum submersuros: & à cælo pluuia impendéret, quæ magnum esset sclopetarijs impedimentum allatura. Mandauit igitur filio suo Ferdinando à Toleto, vt cum ea, quam diximus, instructa acie moueret contra hostes ad certum quendam locum, vbì ipsum secuturum expectaret. Commissum est prælium duabus horis ante meridiem, & Albani Ducis filius duabus à meridie horis eò peruenit. Vt autem viderunt sclopetarij instructam aciem à tergo sequi, vsqueadeò animis confirmati sunt, vt impetu facto in hostium tormenta, ea vi occupârint, moxque in hostilem aciem facta impressione, eos in turpem fugam conieccrint. Continuata est hæc pugna vsque in vesperam alterius diei, ità vt sinè intermissione hostes cæderentur à regijs, solumque omne cæsorum cadaueribus, lanceis, sclopetis, alijsque armis adeò oppletum cerneretur, vt vix liceret vltrò citroque ingredi. Quibus ea offerebatur occasio, vt possent in aquas se demergere, illi felices sibi videbantur: tantus eos terror inuaserat. Incidit hoc prælium in vicesimumprimum Iulij, perieruntque hostium septem millia, regiorum non nisì octo desiderati sunt & totidèm vulnerati. Capta sunt ex hoste signa militaria viginti, sedecim magna tormenta. Quatuor signa ipsi hostes in aquas abiecerunt. In cæsorum numero non pauci fuêre Belgæ profugi & desertores. Comitum Ludouici Nassouij & Hochstratani res cefsêre victori: tametsì Hochstratanus biduo antè discesserat, & Ludouicus nauicula Embdam confugerit. Multa pecunia, multa supellex argentea capta, cum equis par-

struxerit exercitũ.

Magna strages edita Geuseorum in Frisia.

tìm equeſtribus, partìm currilibus quingentis ſupra mille, prædaque multa. Inſignis hæc fuit victoria, & à Catholicis eius cauſa non vno loco Deo ſolenniter actę gratiæ.

Tertium ciuile bellum in Francia. Hoc anno ſub finem Auguſti tertium ciuile bellum in Gallijs motum eſt. Quæ tum illic geſta ſint, non meis, ſed Galli cuiuſdam, hominis ſanè docti, verbis huc adſcribam, quemadmodùm etiàm ex eodem ſuprà quædam annotaui. Eſt Epiſtola ad quoſdam magnificos viros ſcripta, habeturq́; impreſſa. Ego non omnia ex ea deſcribo, ſed quæ meo inſtituto ſufficiant. Alij quandoquè copiosè res aliquot ſuperioribus annis geſtas conſcribent.

Hugonotæ paſsim à regijs profligantur. Ait ergò: Matiſcona Sequanorum, proſtrato tormentis muro, cæſiſque ſeditioſis, à Mantuano capta, apparatus bellicus, qui è Geneua mittebatur, interceptus, ſulphurei pulueris copia ingens, armorum omnis generis maximus numerus. In Delphinatu Iohannes Adreſſius, verſa in hæreticos ira, quam ſuperiori tumultu in Catholicos exercuerat, oppida, arces, vrbes plurimas ferro aperuit, ſupra ſex millia cecidit. In Comitatu Foreſiorum ad fanum Germani Vallis, duce Muntacellario Vaſcone & Iacobo Vrſſæo, pugnatum eſt cum duobus millibus hæreticorum, quos Ponſonatius, qui eo prælio perijt, contraxerat. Catholici vicerunt, eò quòd equitę ſuperiores eſſent. Qui eo prælio ſuperfuère, adiunctis in fuga pluribus cohortibus, atque viribus earundem acceſſione recuperatis, iterùm cæſi ſunt circa Bilhomum: vbì niſì victorçs noſtri euaſiſſent, planè conclamatum fuerat de omnibus. In prouincia Phocenſi acerrimè quoquè dimicatum: productis ingentibus è Maſſilia tormentis, & Ciſterone oppido, cis Druentiam flumen obſeſſo, Catholici ſuperiores extitère. In Occitana apud Murgonem prælium commiſſum, duce Tendano Comite, & Suza viro fortiſſimo, & Ioiſa Aruerno. Ex hæreticis mille quingenti cæſi, plures vulnerati: quos oppidani, qui euentum pugnæ expectabant, in fugam verſos trucidàrunt. Ex noſtris, eô quòd inſtructiores eſſent, & tormentis abundarent, pauci deſiderati. In Aquitania Monlucius decem vexilla, quæ Rupellam iter intenderant, profligauit: quam vrbem Farna-

Rupella

cus

cus Præfectus à Rege deficiens, magno regni detrimento prodiderat. Aumalius quinque cohortes peditum, Brissacius ad fanum Spinæ in Campania quatuor equitum turmas eximprouisò adorti, afflixère: Mantuanus ad fontes aquæ bellæ, equites mille. Is domum rediens ad importunas preces parturientis vxoris, ab hostibus penè centum interceptus est. Qui cum Mantuano erant itineris comites vigintiquatuor, etsì inermes, primi tamen enses in hostes vibrârunt à vertice armatos, & tam dextrè superis fauentibus dimicârunt, vt sex vltra viginti coniectis in fugam, cæteros exanimes reliquerint: duo de nostris mortui. Mantuanus tormento genu læsus, atque ex vulnere in febrim incidens, tamen auxiliante Deo & Virgine matre, cui se ad templum suum Lauretum deuouisset, euasit incolumis.

à quo prodita Hugonotis.

Votum Mantuani ad virginē matrem.

In Neustria Germani equites sexcenti à Rimeriano cæsi. In Sequanis exules, qui ab alijs seditiosis fecerant secessionem, cùm à nemine reciperentur, essentque fermè septingenti, consilium capiebant de occupando per proditionem Iohannis Vinarij oppido. Id Vantous vir nobilis resciens, valida manu septus, circunuentos ad vnum omnes miserè iugulauit, quandam vrbem Hannoniæ, muro diù quassato, cepit, diripiendamque militi tradidit. Antissiodoro recepta, externi hæretici abiêrunt. Quo animaduerso, Catholici, qui in vrbem reuersi fuerant, abeuntes persecuti, in itinere oppresserunt. Duæ Occitanorum cohortes in Turonibus à Præside Ambasianorum cæsæ sunt. & post pauca: Præterire non possum Claudiæ Turoniæ factum, è nobilissima apud Aruernos Turoniorum gente. Ea absente Iusto Turonio filio, quem Rex legatum in Italiam ad Pium Pontificem miserat, ab hæreticis obsessa, virili animo ducis munus implens, cum paucis militibus diù eorum impetum sustinuit, arcemque Turoniam, in Rhodani angustijs sitam, cum oppido seruauit.

Claudiæ Turoniæ virile facinus.

Hæc quidem ille, sed breuiùs, quàm vt tantæ rei sufficiant: nec tamen hactenùs mihi visa est historia, à Catholico scripta, vbì prolixè res Gallicæ commemorentur. Hæretici multa de ijs scribunt, sed illis fides tutò haberi non potest. Scribũt q̃dam, regẽ Galliarũ misisse præsidiũ Rupellã, sed Rupellenses id recusâsse,

Condæumque solicitâsse, & eum venisse eò decimonono Septembris: secutam verò eius vxorem cum aliquot nobilibus Hugonotis. Admiralij quoquè fratrem, qui anteà Cardinalis fuerat, profectum in Angliam, & eius gentis reginam inuitâsse ad Hugonotas adiuuandos.

Edicta regis Fráciæ cótra hæreticos. Porrò Galliarum rex aduersùm hæreticos mense Octobri edictum proposuit, vt eorum ministri è regno excedant, sola Catholica religio obseruetur. Alterum quoquè edictum publicatum est, eoque hæreticis honores & dignitates ademptæ. Horum edictorum exempla Hugonotæ ad symmystas suos in Germaniam & Angliam miserunt, vt eos incitarent ad maturè ferendam opem laboranti Euangelio Caluini.

Eodem mense in territorio Pictauensi terræmotus fuit. Hugonotæ verò, vt neruum belli pecuniam sibi conflarent, præter magnam auri summam, quam ab exteris accepêre, bona Cleri in ditione Pictauensi mobilia quidem diripuerunt, immobilia distraxerunt, cùm eius rei nulla esset apud eos potestas, nisi quòd reformatis istis omnia licent, maximè in Clerum, cuius hostes sunt acerrimi. *Res Cleri ab Hugonotis direpta.* Feruntur tunc grandem pecuniæ summam, quam mutuò ab amicis acceperant, partìm campanarum metallo persoluisse. Argumento id est, multas eos è templis campanas abstulisse. Eiusmodi officia grata sunt malis dæmonibus, qui oderunt campanas, tanquàm tubas quasdam regis æterni. Sed antequàm pergamus in harum rerum commemoratione, redeundum est ad Albanum principem, & Belgicas res, quæ hoc anno gestæ sunt.

Cùm Ludouicus Nassouius, amissis copijs suis, vix regiorum manus effugisset, rursùs collegit quas potuit vires, & ad fratrem suum principem Auraicum sese adiunxit. *Magna copia principis Auraici.* Habebant illi duo fratres iam magnum exercitum, quorundam ope adiuti, putabantque se, Albano profligato, Belgio potituros. Albanus Dux non ignarus quid molirentur, & quas haberent copias, lustrato apud Traiectum inferius exercitu suo, ad eos profectus est, daturus operam, nè per Mosam fluuium in ditiones regis ingrederentur. Simul autem publico edicto, magnis propositis pœnis, statuit, vt quisquis profugorum, proscriptorum, in custodias abducto-

abductorum, & supplicijs affectorum quælibet bona mobilia ac immobilia obtineret &c. ea certis hominibus traderet. Eodē tempore venêre à rege Hispaniarum quadringenta coronatorum millia, & bis mille quingenti Hispani milites, qui euestigiò ad Albani castra profecti sunt. Ex ijs cognitum fuit, in Hispanijs Comitis Hornensis fratrem cum tribus alijs capite punitum esse.

Albanus mouet cōtra illum. Albanus Dux vbì cum exercitu Traiectum superius attigit, Mosam transmisit, commeatûs auertēdi causa, vt hostium conatus retardaret. Sed cùm metus esset, nè fortassìs per Burgundiam ad Condæum abirent, suasq; vires cum illo coniungerent, missa est ab Albano pecunia illius prouinciæ præfecto, qua, si res posceret, militem sibi compararet, cuius opera fines suos ab hoste tueretur. Atq; ità porrò mouit castra Albanus cōtra principem Auraicum, qui tum apud Rhenum suas habebat copias, quas auxerat signis quatuordecim Nicolaus ab Hagstat, cuius ea causa bona omnia fisco suo addicta esse voluit illustrissimus Archidux Austriæ Ferdinādus, quæ quidem bona in ipsius ditione essent, quòd, ipso prohibente, ausus esset cogere militem contra regē Philippum. Erāt tum in Albani castris sex millia equitū & triginta peditum: quibus ille volebat ditionis Leodiensis homines inuadere ac debellare, quòd multi ex eis hęresi deprauati, Episcopo suo, egregio & sapientissimo principi, debitam nollent præstare obedientiam, atq; eo inuito, regis Philippi hostibus in eam regionem se aditum præbituros recepissent, vt quidam scribit, qui huic bello interfuit. At tamen consultius ei visum est, priùs explorare, quorsùm iter hostes intenderent, vt vbì maior videretur incumbere necessitas, illic potissimùm suas eis vires opponeret. Mense Septembri ad eum perlatum est, principem Auraicum Rhenū transmisisse cum octo millibus equitum, & *vigintiquinque peditum. sic quidem habent impressi codices, nisì mēdum est in numeris. Signis eius militaribus inscriptū erat, Pro lege, grege & rege: iussitque proclamari, se Ducem Albanū inuisere velle. Ab illustrissimo Iuliacensi principe petijt commeatum & copiam traducendi per eius fines exercitûs: sed nihil impetrauit. Adiunxit se tū illi nobilis quidam cum mille quingentis equitibus, qui planè decreuerat nec vngues præcidere, nec pilos radere, donèc Egmondani Comitis, cui sanguine iunctus erat, necem *Symbolum militare principis Auraici.*

vltus esset. Non multùm syluestri homini absimilis is videbatur.

Porrò Albanus Dux castra mouit ad milliare vnum à Traiecto Mosæ, illic hostium aduetum præstolaturus. Detinebantur per id tempus ab Auraico naues aliquot, itemque mercatores Belgæ Francophordiam ituri, è quibus pecuniam extorsit, qua opùs illi erat ad tantas alendas copias. In castris eius orta seditio est inter Germanos & Gallos, quam cùm sopire vellet, vulneratus ipse est, & tormentorum eius præfectus perijt. Albanus interim hærebat circa Traiectū, scire volens quā in partem hostis tādem promoturus esset. Certò autem comperit, non eum in Franciam moliri iter, quod anteà rumor sparserat, sed præmissis per Rhenum machinis bellicis, tendere contra Geldriam. Vbi Kerpenam venit Auraicus (qui vicus est regis Hispaniarum, nec ità procul Colonia Agrippina abest) ducentorum militū præsidium ibi reliquit. Valdè incerta erant eius consilia, id est, quid tamen animo moliretur. Labebatur tempus, nec quicquam memorabile efficiebat, cùm tamen scribant quidam, potuisse eum interdùm oblata opportunitate rem benè gerere. Iam autumnus aderat, & multa pluuia ruebat è cælo, quod est illis regionibus familiare. Vt verò in futurum vernum tempus in hybernis aleret tam copiosum militem, non ferebant prouentus eius, tametsi non defuère fortasis magnates quidam, qui clàm suppeditarent impensarum partem quandam. Sed nemo ferè tam prodigus est rerum suarū, vt semper dare velit, præsertim vbi dubius est euentus. Non deerant, qui suspicarentur habere eum in vicinis regis ditionibus, qui ei studerent, vellentque ei prodere loca quædam, atque ea causa hærere eum, & moras nectere. Sed Albanus Dux loca omnia, vbi posset aliquis proditionis metus esse, ità communierat, vt eiusmodi machinationes, si quæ essent, nullos habituræ successus viderentur. Etsì autem apud Leodienses quidam magìs illi, quàm Albano, addicti putarentur, attamen ciuitas ipsa cum Episcopo & eius primario Clero se coniunxit, conscriptaque sunt sex peditum signa, & in vrbem recepta. Ità factum est, vt neque Albanum, neque Auraicum intrà oppidum admittere vellent.

Auraicus detinet naues & mercatores aliquot.

Nihil efficit memorabile.

Leodij præsidiarius miles cōscriptus.

Disciplinæ militaris censura & seueritas in castris Auraici, vt tum quidem publicè ferebatur, perexigua

gua erat: deerant naues, quibus pontem efficerent, non magnus suppetebat commeatus, non puluis sulphureus & pilæ, ità vt multi existimarent hoc rerum statu conatus eius diuturnos esse non posse. Albanus contrà rebus omnibus instructissimus erat, habebatque in Mosa vasto flumine pontem factitium ex nauibus, nec deerant naues, quibus posset alterum, si opùs foret, efficere. Tandèm mense Octobri Auraicus iter suis copijs per Mosam præter omnem expectationem loco, qui per id tempus vadosus erat, effecit, non tamen sinè iactura aliquot equorum & hominum. Ea arte, animaduersa, Albanus ità se comparauit, vt hostibus omnem adimeret opportunitatem sese communiendi, atque ijs in locis hybernandi, nisì vellent in patentibus campis sua metari castra, quod fieri sinè maximo illorum detrimento non posset. Opposuit autem castris suis, vbi plus periculi impendére videbatur, machinas quasdam reticulatas, miro artificio confectas, quibus facilè à se repentinos hostium, præsertim equestrium, incursus auertere posset. Iam propè coniuncta erant vtraque castra, cùm eccè vicesima Octobris Auraicus sese loco mouens, obuiàm progreditur copijs auxiliaribus, quas ab Hugonotis expectabat. Mouet castra etiam Albanus, sequitur sensìm abeuntes, qui sanè temerè admodùm transmittere instituebant fluuium, qui Brabantiam à Leodiensi ditione separat. Cùm enim iam quidam transijssent, mißit Albanus è suis aliquot Hispanorum millia & equitatum non contemnendum, à quibus permulti hostes cæsi sunt, & capti non pauci, atque in ijs nobilis quidam, Auraico inprimìs charus, qui posteà, iubente Albano, capite punitus est. Non parùm ea clades perturbauit Auraicum, hæsitque aliquot dies illo in loco. Ex captiuis hostibus cognitum est, venisse quidem ad Auraicum copias, quas ex Gallia expectârat, sed non nisì magnam castris eius calamitatem & inopiam attulisse, ità vt multi inedia conficerentur,

Auraicus ducit suas copias per Mosam.

Temeritas hostium.

Cæduntur multi à regijs.

Ijs cognitis, Albanus hostes illos nō magnipendit. Sub finem Octobris Auraicus annonæ & pecuniæ egestate compulsus, cùm nulla spes alicuius subsidij affulgeret, castra mouit quanto maximè fieri potuit silentio. Albanus abeūtes insequitur, cuius iam exercitus mul-

Auraicus clàm motis castris, fugam meditatur.

multorum equitum & peditũ accessione valdè auctus erat. Auraicus per Mosam rursùs in Germaniam se rediturum sperans, vbì sensit à Leodiensi Episcopo id non permitti, nec sinè ingẽti periculo traijcere posset, quòd iam aquæ Mosæ intumuissent, conuerso itinere in Gallias contendit ad Hugonotas, idque tanta celeritate, vt quanuìs Albanus non segniter fugientẽ persequeretur, eius tamen exercitum ad iustũ certamen attingere non posset: licèt ab eius equitatu non parùm damni datum sit illis. In ipsa fuga, quod dolẽdum est, passìm regis ditiones miserè inflammauit, non sinè multorum miserorum hominum maximo detrimento. Tandèm è Belgio excessit, magno quidẽ liberatus periculo, sed omni sua spe frustratus.

Recedit è Belgio.

Etsì autem Albanus Princeps alia ratione debellare eum potuisset, at tamen noluit vir prudentissimus suum militem temerè periculo obijcere, cùm in eiusmodi prælijs sæpè admodùm ancipiti euentu pugnetur: multoque illustrior victoriæ laus ad eum reditura sit, quòd nulla ferè suorũ iactura & in Frisia primùm hostes conciderit, & deindè è tota Belgica regis Philippi prouincia eos profligârit. Nemo sanè est, qui huius anni insignes aliquot victorias & multa præclarè gesta ad eius eximiam laudem dubitet pertinere: sed de his quandoquè alij scribent, qui in eiusmodi erunt magìs exercitatu, omniaque certiùs comperta habebunt. Ego breuis sum more meo. Porrò è Belgio excluso hoste, Albanus Cameraci hæsit nonnihìl cum vniuerso exercitu. Deindè quibusdam per fines eius regionis distributis, plerisq; dimissis, præsertìm Germanis, nonnullis Antuerpiam & Valencenas ablegatis, reliquis in Hollandiam, Cameraco discedens, Bruxellas venit, moxq; in templum ingressus est, vbì cantatum est, ità vt par erat, Te Deum laudamus. Pro insigni enim victoria nemo iustiùs laudari debuit, quàm rerum omnium præpotens Deus, in cuius ditione cuncta sunt posita, in cuius manu sunt omnes fines terræ, qui dat dignis victoriam.

Albanus venit Cameracum.

Indè Bruxellas.

Esther 13.
2.Mac. 15.

Hoc ipso anno 68. habitum est Colloquium Altenburgi inter præcones Euangelij secũdùm Luterum. Inchoatum est 20. Octobris, & durauit vsque ad nonum Martij diem anni 69. Etsì autem facilè aduerterent illi, non sinè summa ignominia tam fœdas altercationes in publicum euulgari, tamen committere non potuerunt, præsertìm Ienenses dogmatistæ, quin & Latinè & Germanicè

Colloquiũ Altenburgense inter Luteranos

manicè valdè prolixè typis imprimendas curarent. Horum caput fuisse videtur Iohannes Vuigandus, egregius Luteranus. Res est admirationis plena, quòd cùm ex vtraque parte non Zuinglij aut Caluini, sed Luteri Euangelium profiteantur, & interim nihilominùs odiosissimè inter se dissideāt, tamen miseram plebem adeò ab illis teneri fascinatam, vt videre non possit nulla ratione posse illos puram & sanam adferre doctrinam, quod tamen vtrinquè mirè iactitant, qui tam pertinacitèr inter se corrixētur. Magna est hæc profectò ira præpotentis Dei. Vuittenbergenses & Lipsenses nōnihil se videntur accommodâsse ad Interim Cæsareum, de quo longè suprà diximus, vt, quemadmodùm Ienēses aiunt, ingentem indignationem atque pericula effugere possent. Id malè habet Stoicos & rigidos Luteranos, quòd, vt ipsi asserūt, ex eiusmodi Interimisticis actionibus pullularent nouæ locutiones, noua dogmata priùs improbata, & quædam cæremoniæ rursùs admitterentur. Vndè id illi consecuturum verentur, vt sensìm Luteri doctrina euanescat, ac tandèm prorsùs exibiletur. Et cùm Luterus ipse non semèl pugnantia scripserit, homines stultissimi ab eius sententia putant nullo pacto discedendum: eosque docere volūt grauiter peccâsse, qui ad Catholicos aliquanto propiùs accedendum senserint: quibus inter alia etiàm hoc objjciunt in præfatione huius Colloquij, quòd Missalia & Agendas Papisticas denuò conati sint in Ecclesiam introducere, quāuìs paulispèr circuncisas & correctas: itèm docere necessitatem bonorum operum ad salutē & iustitiam. Objjciunt etiàm, quosdam ex illis, cùm essent commonefacti ab ipsis, velut apros syluestres in alios exeruisse dentes, idque publicis scriptis editis. Iam verò cùm ad hoc Colloquium ventum esset, aiunt aduersarios suos plurimū ipsis semper negocij fecisse in transferendo statu controuersiæ, & in ponendis miris artibus insidiosis pedicis, quibus constringerentur incauti: diù ipsos in Thesi circunduxisse & quæstiunculis, irrisionibus, contumelijs, satyricis inuectiuis exagitâsse: suas corruptelas & falsa dogmata (quæso lector aduerte) tantùm horrisona quasì tempestate maledicorum verborum absque omni fundamento & timore Dei conatos esse tutari. Itèm inter alia proposuisse eos, vestem nuptialem nō esse solam fidem, sed fidem & bona opera. Sed hoc quoquè annotant in hac Præfatione, noluisse eos permanere vsque

Oculos habent, & non videbunt.

Luterani alij quid alijs objjciant.

Ecce tibi candorem Euangelicum.

Corruptelæ & falsa dogmata Luteranorum.

ad finem in colloquio, sed varijs sermonibus id eos egisse, vt Ienenses putarentur mirabilia portenta in medium allaturi fuisse, si in Colloquio ipsi mansissent. Porrò autem ipsi se referunt ad verbum Dei, id est, vtrunque Testamentum, ad veram Augustanam Confessionem & Apologiam, ad libros Luteri. Sed quid facturi sunt miseri, cùm de Luteri libris deprauatis ipsi Luterani inter se corrixentur, satisque indicent ipsam quoquè Augustanam confessionem corruptam esse, cùm hìc aiunt, ad veram Confessionem se referre? Et hoc quidem verissimum est, ità vt iam sub ea confessione etiam Caluiniani & Zuingliani delitescant, frementibus Luteranis rigidis, qui eos hauddubiè cum suo Lutero execrantur. Multas deindè causas adferunt editi huius Colloquij, in quibus septimum locum obtinet, quòd altera pars non solùm Colloquiū suo priuato arbitrio abruperit, sed etiàm sinè omni cunctatione synodū ex quibusdam suarum partium theologis coëgerit, ibiquè ipsorū partem absentem suo calculo & decreto damnârit: eam damnationem mox in ciuitates & aulas principum ac potentum spargere non dubitârit. Octauum verò locū sibi vendicat, quòd pars altera absque vllo fine inuectiuas edit, vt M. Selneccer, D. Pfeffinger in suis libris impressis, Iohannes Maior in suis libellis famosis & alij. Hæc & pleraq; alia ex Colloquij huius sola Præfatione succinctè collegimus, quę sanè eiusmodi sunt, vt istorū hominum cæcitatem & deploratam stultitiam toti orbi adeò prodant, vt meritò gratulari sibi & ingentes Deo gratias agere debeant, qui Dei benignitate seruatos se sentiunt, nè ad istorum tam miserè perpetuò corrixantes synagogas cum præsentissimo æternæ salutis suæ discrimine se adiungerent. Mirum est, isthęc aut nō animaduerti, aut negligi etiàm à plerisq; doctis viris. Præclara sanè lux allata est orbi Christiano ab istis cæcis & infaustis magistris, quos malus dæmon tenacissimè habet suis cassibus implicatos: quorum etiàm & ingenijs & linguis & stylo egregiè nouit vti ad euertēdos incautos, qui non nôrunt ex fructu cognoscere arborem. Mira in istorum Ienensium, sicut & aliorum hęreticorum, scriptis nōnullis magnæ cuiusdam religionis & pietatis simulatio inest: & nisi hæreticorum artes calleas, putabis Angelos, non homines, loqui. Ità crebrò timorem Dei, pietatem, Deum omnia inspicientē, Deū ipsos regentem & confortantē, Christum, vt citò veniat, ipsos oran-

O miseros & insulsos theologos.

Synodus Luteranorum dānat Luteranos

Inuectiuæ Luteranorum in Luteranos infinitæ.

Matth. 7.

Hypocrisis & simulata relgio hæreticorū

orãtes,& multa id genus alia, prophano è pectore prodeuntia, scripto & sermone crepant: vt non immeritò Christus dixerit, etiàm electos, si fieri possit, in errorem missum iri. Sed qui propiùs eos intuetur, lupos rapacissimos, animas miserorum iugulare & vorare cupientes facilè agnoscit: idq; illi vel maximè, qui Deum recto & puro corde quęrunt, colunt & amãt, quos nunquàm finit Deus eiusmodi vulpecularum fraudibus circunscribi. Porrò homines leues mundi vanitatibus deditos, voluptatum amantiores quàm Dei, pruriẽtes auribus, facilè isti pseudoprophetæ pertrahunt in nassam suam, libertatẽ illis promittentes, cúm sint ipsi serui corruptionis. Et certè vt hodiè viuunt homines, nõ valdè mirum est tam multos labi in fœdos pudendosq; errores, & ab istis delicatis & suauibus magistris in tam pugnantes rapi sectas. Illi facilè perseuérant, qui diuino timori & amori inhærent, qui, vt propheta Micheas admonet, solliciti ambulant cum Deo suo, & abstinent à carnalibus desiderijs, quę militãt aduersùs animam: quorum conuersatio in cælis est. Nõ dereliquisti quęrentes te Domine, ait propheta Dauid. Possunt tamen etiàm boni nonnunquàm induci in errorẽ, sed citiùs resipiscunt, quandò sola ignorantia & humana quadam infirmitate labũtur. Optimè admonet Apostolus, vbi ait, Discedat ab iniquitate omnis, qui inuocat nomen Domini. Hoc qui faciunt, Deo benè propitio, hæreticorum pręstigijs non facilè patebunt. Sed ad rem.

Matt. 24. *2. Pet. 2.* *Mich. 6.* *1. Pet. 2.* *Psal. 9.* *2. Tim. 2.*

Aiunt ijdem Ienenses in sua Præfatione, impium esse institutum quorundam politicorum præposterè sapientium, qui velint istas contentiones affabrè conciliare, acsì tãtùm de verbis litigetur, vbi de rebus grauissimis confertur. Hoc certè illi sic scribũt, & sua sponte fatentur de rebus grauissimis ipsos inter se litigare. Et tamen non pudet quosdam ex istis sectarijs palàm editis libris affirmare, & miserrimæ plebeculæ persuadere, nullam inter Euangelicos esse doctrinæ discrepantiam, nullas contentiones. Et sic permulti sentiunt, & interim tamen non sentiunt fœdissimè & indignissimè sibi ab istis illudi. Si nullę inter eos lites sunt, cur tot cõtentiosa scripta ab illis euulgãtur? Si verò, quod ipsi palàm asserunt, & res ipsa euidentissimè testatur, etiàm de grauissimis rebus corrixãtur, cur illis fides adhibetur? O miserã mortaliũ cęcitatẽ. Sed hęc fortasfsìs extra institutũ, at sunt tamen annotatione digna, quæ si plerıq; ex animo

Vide Lector, quibus de rebus inter se contendant sectarij.

animo recta secum via reputare vellent, haud difficulter redirent in viam. Ad has præstigias pertinet etiam illud, quod in hoc præclaro Colloquio negant opera bona esse necessaria ad salutem, & rursus disertis verbis affirmant, necessarium esse, vt per pœnitentiam redeamus & conuertamur ad Deū. Quæ enim potest esse pœnitentia sine detestatione peccati & studio bonorum operum? Sed has fraudes vulgus non aduertit. Omnis autem scriptura diuina, plena est sententijs, quibus doceatur, homini ad salutem necessaria esse bona opera. In supremo mundi die non est dicturus Christus, Venite benedicti patris mei, possidete regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi, quia credidistis, sed, Quia esuriui, & dedistis mihi manducare &c. nec impijs tum dicturus est, Discedite à me maledicti in ignem æternū, quia non credidistis, sed, Quia esuriui, & non dedistis mihi manducare. Quæ loca abundè sufficiūt ad horum confutandam imperitam & insulsam theologiā, quam ex Luteri sui lacunis hauserunt, non ex verbo Dei, neq; ex sanctissimorum & doctissimorū patrum monumentis. Hactenùs de Colloquio Altenburgensi egisse satis sit, cuius sola Præfatio vberem nobis materiam suppeditat ad istorum hominum stultitiam declarandam. Quòd si verò ex toto Colloquio flosculos alios colligere vellem, contexerem coronam, istorum monstrosis capitibus dignam. Sed abeant illi cum suis putidis mendacijs ad solas terras, ego ad historiam reuertor.

Præstigiæ hæreticorū

Matth. 25.

Inter Albanum & Angliæ reginam simultas.

ANNO 1569. ineunte, ob quasdam Hispanorum res in Anglia detentas, Antuerpiæ mercatores Angli & eorum facultates malè acceptæ sunt. Porrò in Anglia par pari relatum illis, qui è regis Hispaniarum ditionibus essent, cessatumque est à mutuis commercijs, non sinè magnis vtriusque partis incommodis.

Tertius tumultus Franciæ quàm perniciosus.

In Gallijs, vt quidam ait, cuius extat scriptum, tertius tumultus, quo Hugonotæ rursùs arma corripuerunt, cùm iam omnia præcedentibus euersa atque dissipata fuissent, quicquid etiàm reliquæ spei fuerat, tum in agris, tum in ciuitatibus abstulit. Longum esset, inquit idem, recensere, quot oppida, quotque prouinciæ penè funditùs sint euersæ. Tres exercitus, interdū quatuor tota hyeme Gallia aluit, omnia desperata: facta est Gallia quasi vidua, Plorās plorauit in nocte, & lachrymæ

mæ eius in maxillis eius. & paulò pòst: Interim tamen reperta sunt supra septingenta millia, qui non curuauerunt genua ante Baal: sed tribulatione ipsa robustiores effecti, opes, fortunas, corpus, animam denique ipsam non recusârunt ponere. Qui vi & ferro hostibus se opponentes, multa præclara apud Tolosam gessêre. Iuerũt ad decem millia, qui instructi zelo diuino, & ardentes amore iustitiæ, prędia ampla, vxores & liberos egregios reliquerunt, Christoque sese deuouentes, proprijs militârunt stipendijs, solo victu cõtenti. De reliquo nudi, nudum Christum sequentes, cum hac inscriptione, Eamus & nos, & moriamur cum Christo. Propositũ habebant ij omni die tremẽdis adesse mysterijs, & Deiparam vespertino tempore salutare solita antiphona, Salue regina &c. Itaque diuino magis, quàm humano auxilio freti, multas vrbes ab hæreticis occupatas receperunt, multa hæreticorum millia oppresserunt.

Multi Catholici cõstantes in Francia.

Iohan. 11.

Cùm autem regnum pluribus partibus eodẽ tempore à seditiosis vastaretur, coactus rex diuidere suas copias, partem fratri Henrico Valesio tradidit, partem regulo Aumalio, tertiã sibi in præsidium reseruauit. Leuia certamina vndiquè sæpè cõmissa. Tandèm ab Henrico regis fratre hostes intercepti, impietatis suæ dignas pœnas pendere coacti. Eo prælio cecidit & contritum est caput serpentis Ludouici Condæi cum triginta ex pręcipuis ducibus seditiosorum: numerus vulgi promiscui incertus. Si tria capita, quæ residua sunt, eâdem fortuna dempta fuissent, omnia essent in Gallijs placidiora, quæ tamen eneruata iam & ad extremã miseriam videbâtur redacta. Ex nostris Brissacius, vir omni tempore lugendus, fortiter dimicando cecidit, in cuius morte arx cum oppido capta, igne & gladio consumpta est. Hæc ex scripto illo excerpsimus.

Condæus in Gallijs perit cum multis.

Sectarij, qui hoc bellum scribunt, mirè prædicant Condæum, & inter cætera aiunt eum in præcipuo signo militari hæc inscripta habuisse, Pro Christo & patria dulce periculum. Et reuerà pro Christo & patria dulce periculum, sed quid hoc ad Condæum & socios Hugonotas, qui aduersùs legitimũ regem & dominum suum totiès rebellârunt, & florẽtissimum Galliæ regnum miserandum in modum deuastârunt? qui catholicam religionem & Christi Ecclesiam modis omnibus oppugnârunt? Accidit Condæo, quod ferè solet seditiosis, vt malè pereant. Multa possent adferri exempla, sed mi-

ſeri mortales nolunt nec alieno quidem periculo ſapere. Per id tempus, quo cæſus eſt Condæus, Carolus Galliarum rex erat in Metenſium vrbe cum regina matre & alijs multis. Viceſimo die Martij, qui fuit Dominicus, publica apud Metenſes inſtituta eſt proceſſio per ciuitatem, oratumque in ea eſt pro pace & victoria aduerſus hæreticos. Ei proceſſioni interfuit rex ipſe Chriſtianiſſimus cum Carolo Lotharingiæ Duce, Carolo Cardinali Lotharingiæ, Cardinali Burbonio, duabus ſuæ maieſtatis ſororibus, multiſque alijs proceribus & nobilibus. Regina mater tum parùm commoda vtebatur valetudine. Proxima nocte allatus eſt ad regem nũcius de interfecto Condæo & hoſtibus ſuperatis. Itaque rex media ferè nocte ſurgit è lecto, properat ad ſummam ædem, alta voce coram primario altari depromit canticum, Te Deum laudamus: iubet campanas omnes ſolenniter pulſari, cunctis ad rei nouitatem obſtupeſcentibus. Deindè eiuſdem diei hora tertia pomeridiana, ipſo iubente, ſolo æquatur ſynagoga Caluiniſtarum, ad portam S. Barbaræ conſtructa. Lætabantur his omnibus catholici, hæretici pudefiebant. Pòſt etiàm publico edicto rex vetuit, nè qua ſua exercitia in ea vrbe atq; ijs locis hæretici haberent.

Carolus Frãciæ rex apud Metẽſes quid egerit.

Apud Metenſes interdicũtur exercitia Caluiniana.

Hoc anno (vt ſcribit doctiſſimus vir Nicolaus Sanderus Anglus lib. 7. De viſibili Eccleſiæ Monarchia) Pius V. Pontifex Maximus reuerendum presbyterum Nicolaum Mortonum Anglum, S. Theologiæ doctorem miſit in Angliam, vt certis illuſtribus & catholicis viris authoritate Apoſtolica denũciaret, Elizabetham, quæ tunc rerum potiebatur, hæreticam eſſe: ob eamque cauſam omni dominio & poteſtate, quam in Catholicos vſurpabat, iure ipſo excidiſſe, impunèque ab illis velut ethnicam & publicanam haberi poſſe, nec eos illius legibus aut mandatis deincèps obedire cogi. Qua denunciatione, inquit idem, multi nobiles viri adducti ſunt, vt non ſolùm ſibijpſis conſulere, verumetiàm de fratribus liberandis cogitare auderent. Non tamen illorum nobilium conatus illos habuère ſucceſſus, quos ſperauerant, fortaſsis quòd Catholicis omnibus ea denũciatio necdùm innotuiſſet. Sanè fidem illi catholicam egregiè confeſſi ſunt, & multi eorum pro fratribus animas poſuerunt, & reliqui ſeipſos in libertatem vendicârunt. Sumpſerant illi quidem arma pro fide tuenda, ſed ferè quingenti ex ijs capti ab hæreticis & morte

Excuſus eſt Louanij Anno 71.

In Anglia quidã occiduntur.

morte affecti sunt, cùm in fide constantes permanerent. Permulti autem Ecclesiæ pauloantè reconciliati, seriò sibi gratulabantur, quòd priùs abirent è vita, quàm pacem nupèr acceptam violarent: ostendebantque sibi iucundam non fore vitam in illo regno, quod iamdiù in Christo viuere desijsset. In ijs facilè princeps fuit Plumtreus presbyter, vir doctus & pius, qui cùm posset viuere, si vellet abiurata fide Catholica, hæresim amplecti, ait se nō optare eam vitam, quæ ipsi animę mortem esset allatura. In eadem causa duo viri nobiles de familia Nortonorum crudeli morte extincti sunt, Thomas Nortonus, & eius nepos Christophorus. Primùm enim suspensi, deindè adhuc viuentes, dissectis visceribus, membratim diuisi sunt, quòd nollēt à fide descisceree, & Elizabetham legitimam reginam confiteri. Hæc omnia prolixiùs Sanderus commemorat, nos pleraque more nostro contraximus.

Plumtreus presbyter mauult mori, quā abiurare fidem Catholicam.

Post cædem Condæi, quam paulò suprà annotauimus, Hugonotæ non planè abiecerunt animos, sed iterùm collegêre vires, ducibus Admiralio & Andeloto: quibus ex Germania magnas copias auxiliares adduxit Vuolfgangus Bipontinus Dux, de quo scribit is, quem suprà non semèl citauimus, quòd innumeris malis & adustionibus Gallias presserit. Eius aduentu multùm erecti sunt seditiosorum animi. Sed eccè tibi ipso mense Maio perit Andelotus, perit etiàm repentino morbo spatio horarum vigintiquatuor Vuolfgangus Dux. Multa prætereà præcipua capita quasi eodem tempore mortem obiēre, vt non desint, inquit ille idem, qui iudicent metu grauioris supplicij, perditis iam ac deploratis rebus, mortem eos veneno præuenisse. Sic vbiquè vigilat diuina prouidentia, nec vltra certos limites finit progredi hominum consilia & conatus. Sed has quoquè res volumus alienis potiùs, quàm nostris verbis ad posterorū notitiam transmittere. Scribit idem ille in hæc verba: Post ereptum rebellibus primi nominis ducem Condæum, & amputatum quasi authoritatis suæ caput, tum demùm verè apparuit fraudum totiusque conspirationis secretius consilium: scilicet Admiralium esse, cuius consilijs & auspicijs res tam horrendæ cœptæ tentatæque fuissent: Condæum nomen solum, & quā ex generis splendore habuit, authoritatem dedisse. Eo enim sublato, summa rerū omnium Admiralio deuoluitur: & ille quidē quod hucusq; vafrè

Hugonotæ suas instaurāt copias.

Andeloti obitus

Itèm Vuolfgangi Bipontini.

Caput rebellium in Gallijs.

egit sub alieni nominis præsidio, apertè abhinc impiè grequecapessit. Paulò superiùs idem sic habet:

Pœnæ rebellium in Francia.

Edicto publico confiscata sunt omnia tam mobilia quàm immobilia bona, domus, prædia, possessiones, castra, ciuitates eorum, qui contra proprium regem arma rebellionis sumpserāt: omnesque sectariorum fautores, qui in aliqua dignitate erant, magna cum infamia nominis, publicè om̄i magistratu atq; officio sunt submoti. Qui autem in horum locum succesſêre, singuli antequàm vllam munerum partem capesserēt, facere professionem Catholicæ fidei ad vnum omnes per vniuersum regnum coacti. Maximè verò illustris fuit Casparis Colignij Admiralij Galliæ proscriptio & condemnatio, 13 die Septembris Lutetiæ facta: vbì homo iste, omnium istorum malorum succentor & antesignanus, post ablatos honores, dignitates, bonaque vniuersa, magno omnium ordinum consensu diris deuouetur, imagine eius patibulo suspensa, signis gentilitijs vbiquè locorum deiectis, liberis etiàm, omnibusque eius posteris, honoribus, dignitatibus & ipsis nobilitatis prærogatiuis in vniuersum perpetuò priuatis. Captus etiàm est sub id tempus Scotus quidam nobilis, supplicioq; affectus, quòd post necatum Condæi iussu Lutetiæ Minalium præsidentem, in reginæ quoquè matris cædem manus armauerat. Iam sequuntur ea, quæ subiungit idem illis, quæ paulò antè attigimus:

Proscriptio Admiralij.

Certa itaq; de hoste suo Gallia, indigniùs quidem tot mala ab authore non ità priùs illustri ferre visa est: istarum tamen ærumnarū finem videre, aut sperare saltem nondùm potuit. Etsì enim hostium regni vires nuperiori prælio vehemēter accisæ, & illorum, qui supererant adhuc ex cōiuratione, res tam angustæ videbantur, vt posthàc ad delendas mali reliquias minori opùs esse negocio putaretur, terrorem præsertìm faciente regis iuuenis feruida admodùm in persequendis puniendisque quoquo modo rebellibus cōstantia, collegit tamen sese satanę semen, perditionis manipulus sub Admiralij signis, sic vt iustum referre posset exercitū. Quibus cùm ea quoquè equitum peditumq; manus, quam Pontanorum Dux Galliç intulerat, commodùm iuncta esset, nihil iam apud illos amissum videbatur, nihil minùs instructū, cum quo non auderent de summa rerum fortunarumq; omnium dimicare. Noua igitur suborta regi necessitas, noua Hērico fratri proceribusq; vigilias & cu-

& curas peperit, vt tandèm in id vnum deueniretur ab omnibus consilium, nec pacem ab armatis sperandam, nec in speciem aliquam ostensam accipiendam: sed authores rebellionis cum exercitu delendos esse simul, ac ob id nullam amittendam occasionem fore, quę iustam aliquam pugnam exhiberet: id quod mense Octobri anno 1569. accidit. Hostes quidem, quod ferè solitum est deploratis hominibus, magnam iactitabant audaciam, nihil nisi pugnas, cædes & extrema quæque ore personantes. Ast vbi pugnādi fieret facultas, vbi lacessiti etiā in prælium vocarentur, non ità cordatos vidisses, causæ nimirùm iniquitate ferociam comprimente & animos: adeò vt manifestum iam sit, exercitum illos duxisse, non ad prælia facienda, sed ad prædandum flammaque vastandum patriam. Nusquàm enim ipsi aduersos quæsiuerūt mucrones, nusquàm deprænhensi etiàm in facinore, fixerunt pedem: sed prędonum latronumq; more vagantes, regiorum signorum maiestatem ægrè sustinuerunt, donèc tandèm ab insequēte seu inhærente potiùs exercitu regio, in pugnam vel inuiti traherentur. *Hugonotæ timidi ob malā causam, non audent cōfligere.*

Laborabat vehementer eo tempore Pictauium obsessum, cùm graui obsidione sex hebdomadas cinctum fuisset, & mœnia tormentis diù multumq; concussa, vlteriorem protectionē prorsùs negare viderentur. Hanc quidem vrbem firmo intùs tuebatur præsidio generosissimus Dux Guisanus, pluribus alijs principibus viris stipatus: verùm ob diuturnitatē obsidionis, & hostiū crudeles insultus, plurima obsessi passi sunt: adeò quidem omnia afflicta & desperata cernebantur, vt asininis & equinis carnibus vesci cogerentur, quòd neq; argento, neque auro, vllóve precio commeatum comparare possent: & licèt frumentum adesset, deerat tamē & modus & cōmoditas frumentū molēdi. Regij itaq; & liberandorum tam illustrium hominū studio piè commoti, & vt hostiū vires, vrbi tam periculosè imminentes, distraherent, vicinum oppidum Chastellerault, ad fluuiū Vicennam situm, obsidione graui cingunt. Hac ratione in auxilium sociorum pertracti hostes, Pictauium ad dies aliquot deserunt. Interim refectus Guisanus cum suis, vires animosq; restaurat, & redeuntes ad obsidionē hostes eruptione facta dissipat, prostratis ex ijs ad duo millia, nec tamen absq; suorū cæde & sanguine. Nam in eo cōflictu quatuordecim interiērunt bellicosissimi & fortissimi regiarū partium duces. Magnam summæ virtu- *Fuit hoc mense Augusto & Septēbri.* *Magna fames Pictauij, dū obsidetur.* *Cōflictus cum Hugonotis ad Pictauiū.*

tis laudem tum adeptus est Dux Guisanus, qui & intùs vrbem prudenter tutatus est, & hostes fortiter profligauit, paternæ nimirùm fortitudinis semina in filio optimo iam egerminabant.

Indè viciniores sibi factos hostes regij diligentiùs obseruare, subindè euestigiò persequi, idq; curare omninò, vt vel terga inuaderent, cùm auersos in fugam oculos petere non daretur. Ad vicesimumnonū igitur diem Septembris prope Camecōtourum adortos in prælium lacessunt: sed superato Masuille fluuio ponteq; deiecto, pugnā ipsi detrectant, amissis tamen sex equitum, duobusq; peditū signis. Prima & altera Octobris pari modo prælij facultatem negant, nisi quòd congredi ausos trecentos illorū equites velitando regij conficiūt. Tertia porrò Octobris dies Gallias de suorū scelere & perfidia edocuit. Ea fuit lux, quę legitimo magistratui ereptum penè gladiū suum restituit, & impietati suas pœnas dedit. Hostes enim etsì ꝑpetua fuga latebras & munitiones suas peterent, ac eo præsertim die loci bonitate egregiè protegerentur, ità vt paludibus & aquis circuncircà mūniti, non nisi ab vna parte inuadi possent, à regij tamen exercitûs leuioribus copijs in pugnā rapti, manibus tādèm vti coacti sunt, cùm pedū, quibus euaderent, non oēs pariter haberent beneficiū. Campus est ad eā rē perquàm idoneus, 4. milliariū Gallicorū, inter S. Iouini, Moncontourum & Ernaux oppida, vbì instructa acie hostes incedebāt, obiecta à tergo tormentorū, qbus collē quendā cōmodū occupârāt, tutela. hūc deijcere oportuit, anteq̄ integri alicui⁹ ꝑlij occasio inueniretur. Quod & industriè factū est ꝑ emissa cōtraria tormēta. Cū itaq; hostes & loci natura, & fati volūtate in pugnā pertractos se cernerēt, minimè sibi desunt, conceduntq; leuiores velitationes à manè vsq; ad horam post meridiem primam: vbì coniunctos infestissimos exercitus, fortuna in sacrificium sibi oblatos accepit. Vesperì prioris diei in castra venerāt regis Nauarræi Condensisq; filij cum tormentis & aliqua militum manu, quos & ipsos pueros armis onerârat Admirali⁹. Et paulò pòst: Admiralij opera acies diligentissimè erat instructa, qui tamen ex veteri sua arte sibi cauit post principia, exercitum deserens, Rupellamq; aufugiens, quò eum, qui ex prælio supererant, posteà secuti sunt. Equites Germani, admixtis Gallis equitibus lancearijs, primam occupârunt aciem, duce Volrado Comite Mansfeldio. Peditatus Germanicus, quē Pontanorū Dux re-

Hugonotæ detrectāt pugnam.

Copiæ Hugonotarū vt instructæ ad prælium.

bellibus adduxerat, sub Gerolzecchij Grāuuileriq; veteranorū ducum auspicijs socios habuit equites Admiralij Vascones.atq; ità nec milite,neq; arte etiā inferiores fuerunt hostes: quorū magna pars equites inprimis albis induti,quæ cassaquelia illis dicebantur, in pugnā processerant,consilio, cui euētus minimè respondebat. Id enim illis animi erat, vt nemini parceretur ex regijs: cūq; ardor pugnæ tesseras fortè abstulisset, cassaquelia ista cōcepto furori manº cohiberēt,hostisq; haberetur, quicunq; tali colore nō amictus obuius fieret. Sed perniciosissimum fuit malis consultoribus illis hoc consilium, Germanis præsertim, quos conterraneorū misericordia, & aliqua ex veteri militari disciplina pietatis ratio,inclinata iam acie,saluare potuisset: sed hæretici habiti sunt, Hugonoti & rebelles inclamati omnes isti albi,adeoque illorum parsum nemini.

Malum consilium consultori pessimum.

Regijs copijs sub Henrici fratris auspicijs prudentissimi & fortissimi duces prefuerūt,dextrū latus tuente Petro Ernesto Comite Mâsfeldio.Suberāt huic equitum Germanorū turmę nouendecim sub ducibus Lât. grauio Hassiæ,Rhenigrauijs seniore & iuniore, Comite Vuesterburgio & domino Betstenio,qui est dñs Passampierre. Sinistrū latus defendendū susceperat Dux Guisanus,cui aderant Marscallus Cosse, Villequier, Carnauallet,Lauignan & magna pars Gallicæ nobilitatis,cū eius gentis cataphractis. Medij steterunt pedites, Heluetiorum trigintaocto signa, Clero Pfeifferoq; primarijs ducibus, penès tormenta maiora. Indè Burgundi Pontificijq; sub illustribus ducibus, dominis de Valette,Chauigni, Thore, Mompenserio & alijs, cum Pontificijs quoquè cataphractis, leuiorisq; equitatûs signis aliquot. Henricum regis fratrem obseruārunt cum selecta equitum Gallorum Germanorumq; manu Duces Aumalius, Martignes, Marchio Badensis Philibertus, Mariscallus Byron, Tauannes, Comes S. Floræ & alij optimi ac præstantissimi harum rerum magistri.

Copiæ regiæ quos duces habuerint.

His ordinibus vtrinq; atrocissimè pugnatū est, ità vt nemo fuerit, cui non exercendę virtutis suæ facultas egregia data sit eo die. Germani equites Hugonoti in aduersos primùm cataphractos & sclopetarios Gallos impressionem fecerūt tanta vi, vt hi quidem cedere cogerentur,quos tamen ducum virtus bis in aciē reduxit. Indè laborantibus ab vtroq; latere adsunt equites Germani regij, sic vt Germani Germanos adorti, ducibus

Atrociter inter se cōcurrunt hostiles exercitus.

vtrobiq; Comitibus Mansfeldijs, religione & armis iam contrarijs, omnẽ iræ ac furoris magnitudinẽ in cognata viscera effunderent. Incredibile dictu est, quanto ardore ibi sit pugnatum, quantaq; sæuitia, cùm sæpè fratrem frater, amicum veterẽ ex amico vetere nouus iam hostis, conterraneum certè quisq; suum obuiũ habuit.

Hugonotæ fugam capessunt. Et post pauca: Dum itaq; in seipsos sic sæuiunt Germani, & rebellium equitatus Gallicus lanceis instructus, socios pugnantes desereret, ipsi quoq; Germani equites fugam arripiunt, præcurrente illis gnauiter Admiralio, donèc tandèm & fugæ & noctis beneficio erepti, insequentibus regijs, tutò respirare possent. Interìm Galli equites leuioris armaturæ, itemq; pedites cum auxiliaribus Pontificijs & Burgundionibus, rebelliũ peditum ordines, & adiunctos illis Admiralij equites Vascones adorti, tantam stragem edunt, quãta vix inter Christianos edita memoratur. *Ingẽs strages rebellium, & sociorum.* Cæduntur ibi ad internecionem vigintisex illa Germanorũ peditũ signa vnà cum veteranis ducibus Gerolzecchio & Granuuilero, qui sub infelicibꝰ Pontanorũ Ducis auspicijs Gallias ingressi fuerant: de quorũ clade non superfuisse putatur, q̃ ad suos nunciũ referret. Ceciderunt etiã cum ijs equites illi Vascones, longiùs iã à fugientibus socijs interclusi. Hactenùs ad verbũ ex scripto illo suprà memorato. Summa occisorũ rebelliũ 10. millium numerũ excedit prǽter inconditã castrensem plebẽ. Tormenta ex hoste capta oĩa. Ex regijs vltra quingentos desiderati non sunt. Cecidit aũt Philibertus Badensis Marchio, magno suî apud Catholicos Gallos relicto desiderio. Is fortissimè illo die pugnauit. Porrò q̃ de rebus Gallicis ex eo, quod sæpiùs cõmemoraui, scripto attuli, ea omnia scripti huius Author partìm seipsum vidisse, partìm ex fide dignorũ virorum scriptis & relatione accepisse testatur.

Auxiliares copiæ regis Frãciæ. Miserat autem regi Gallorum ad hoc bellum subsidio Pius V. Pontifex Maximus ad mille ducentos equites, & quatuor millia peditũ. Rex quoq; Hispaniarum Philippus per Albanũ Ducẽ misit ingentes peditum & equitũ copias, qui laboranti Christianissimo regi suppetias ferrent, sub duce Comite Mansfeldio.

Pius V. mittit Albano ensẽ & pileum insignem. Huius etiàm anni mense Maio, ipsoq; adeò primo eius mensis die Albanus Dux ense & pileo insigni à Pio V. Pontifice donatus est, ob res præclarè sanè in Belgio aduersùs hostes gestas, egregieq; defensam religionem. Eximia profectò hac in parte in Dei Ecclesiam, il-

lius

lius principis Albani merita extant, vt qui incredibili felicitate & celeritate perturbatissimum religionis statum in Belgio non sine præsenti Dei auxilio suo loco restituerit, hæreticorumque conatus mirificè compresserit: qui tum per omne Belgium cœperant nidificare, & nisi maturè restitum illis esset, de religione actum fuisset. Sed eam rerum tranquillitatem posteà perturbauit, vt quidam aiunt, decimarum vel decimi nummi exactio, ab Albano tum instituta. Magnum hoc illi Principi non solùm apud Belgas, sed etiàm apud exteros plerosque odium peperit, nec paruam opportunitatem attulit Geuseis proscriptis & exulibus sub hoc prætextu multa in Belgio loca occupandi. Vndè posteà tot consecuta sunt mala, tanta annonæ & omnium ferè rerum caritas, tot oppressiones & cædes Catholicorum, templorum & monasteriorum direptiones, religionis euersiones & mutationes, regiarum ditionum vastationes & populationes, aliaque mala innumera, vt satis deplorari non possit. Quidam graues viri conabantur Albanum principem ab hac sententia deducere, prædicebantque ei euentura ea, quæ pòst acciderunt: at ille non ità facilè cedendum existimauit, nihil sibi à Geuseis metuens, quos sciret regiæ maiestati longè impares: hauddubiò id permittente Deo, vt hominum peccata castigarentur. Magna & horrenda sacrilegia paulò antè in Belgio perpetrata erant, immanes iniuriæ irrogatæ diuinissimæ Eucharistiæ, multaq; alia nefanda & detestanda flagitia designata ab hæreticis. Ea satis expiata cùm non essent, flagella parabantur, quibus punirentur. De ijs iam suis locis nonnulla dicturi sumus, quemadmodùm ab alijs accepimus, qui plerisque rebus gestis interfuère, easque, vt possint sciri ab omnibus, etiàm scriptis compræhenderunt.

Noui motus existũt apud Belgas.

Nemo est, qui non per se facilè intelligat, incredibili sumptu & maximis impendijs constitisse regi Catholico Philippo bellum, quod aduersùm rebelles, ipso iubente, suscepit & confecit Albanus Dux. Itaque hostibus profligatis, rebus politicis ad tranquillum statum redactis, ecclesijs ex Catholicę religionis præscriptione instauratis, quæ à Geuseis satanico furore in templis, monasterijs, collegijs, flammis exusta aut euastata erant, denuò reparatis, cùm iam spes affulgeret, fore vt deincèps Belgicæ optimi & Catholici regis Philippi ditiones pace & tranquillitate fruerentur, Alba-

Decimi nummi exactionem cur instituerit Albanus.

nusque ea causa magna ex parte exercitum à se dimisisset: visum tum fuit illi, & quibusdam alijs, quandoquidem diuturno bello exhausta essent regionis ęraria, & interim tamen ob futuros compescendos motus (Non enim poterant deesse in tanta proscriptorum & profugorum turba, qui in omnem occasionem, sese in libertatem vendicandi, aut noui quippiam moliendi, intenti essent) saltem ad tēpus miles præsidiarius alendus esset, rationes conflandæ pecuniæ ineundas esse. Itaque Albanus status Belgij Bruxellas accersit, petit ab eis decimum, & vicesimū, & centesimū nummum. Decimum quidem omnium rerum mobilium, quę distraherentur: vicesimum verò omnium immobilium diuenditorum: porrò centesimum iustæ æstimationis omnium tam mobilium, quàm immobilium, quem prouinciales omnes semèl regiæ maiestati persoluerent. Hac pecunia dicit se velle stipendia soluere militi, qui esset locis opportunis præsidij loco imponendus: tum etiàm loca oppignorata redimere: reliquum referre in regis ærarium, vt si qui bellorum existant motus, faciliùs coërceri possint. Respondent prouinciales,

Prouinciales offerunt certam pecuniæ summam.

se certam pecuniæ summam numeraturos, & in centesimum quidem nummum consentiunt: quàm sit aūt durum & molestum, etiàm decimum & vicesimum reddere, exponunt. Actum deindè est in omnibus Belgij prouincijs, vt centesimus nummus dependeretur: Frisij & Geldrenses, facta eis potestate, eum redemerunt. Feruntur autem penè omnes status consensisse etiàm in decimum & vicesimum, sed certis conditionibus. Non deerant autem, qui odiosè tum multis locis insectarentur Albanum, dicerentque eum regis Philippi iniussu, immò illo etiàm insciente isthæc attentare. At verò ea difficultate vsi si essent plerique in suppeditanda Geuseis pecunia, nunquàm illi eos progressus habuissent.

ANNO 1570. Iacobus Nothus, qui Scotię tū pręerat, misera morte perijt, idq́; vt quidā scribūt, nō sanè immeritò. ꝙ putaretur regē Scotię peremisse, & reginā sororem in fugā compulisse. Fuerat is, vt quidā in suis scriptis annotârunt, Abbas designatus,

Iacobi Nothi in Scotia cædes.

sed pòst turpissimus apostata effectus & immanis proditor, crudelisq́; & perfidiosus tyrannus, ab homine, vt fertur, Caluiniano priuati cuiusdam odij causa interfectus

fectus est. Hæc quidem alij sic scribunt palàm.

Hoc anno Selymus Turcarum Imperator bellum mouit Venetis propter insulam Cyprum. Vnus ille ex quatuor Solimanni filijs relictus erat, cùm alios duos, Mustapham & Baiazetem, pater ob rebellionis suspicionem interfici iussisset, sæuus tyrannus in proprium sanguinem, qualis fuit etiàm Selymus pater eius in fratres suos: & tertius Zeangir, gibbo deformis, sibijpsi manus attulisset, non sustinens immitis parentis tyrãnidem. Selymus igitur in tam immensas opes, tamque vastum imperium succedens patri Solimanno, (qui annis illis 47. quibus apud Turcas rerum potitus est, singulari ingenio & magna bellicę rei laude & gloria multa gessit, Deoq; ob hominũ peccata pmittente, Christianos vehemẽter afflixit, & præter alia Rhodum atq; maximã Hungariæ partẽ nobis extorsit) bellum barbara quadã insolẽtia, nihil penitùs læsus, Venetæ Reipub. fecit. Anno superiori, qui erat eius imperij tertius, cõstituerat secũ, quemadmodùm ante eũ aliquot Ottomanni principes fecissent, Xenodochiũ, quod ipsi Almaratũ vocant, construere, adiuncto illi fano quodã & ludo literario, aut si mauis, synagoga Mahometica, vbì Turcarũ liberi præclarã illã delirantis Mahometis legem edocerentur. In eiusmodi Xenodochijs licet cuiuscunq; tum nationis, tum religionis hominibus peregrinis cũ equis & seruis triduò gratuita quadam hospitalitate sine vllis impensis proprijs perfrui. Multa quoquè ibì præstantur pauperibus eius vrbis beneficia, ità vt amplissimi redditus ad ea ferenda onera necessarij sint. Possent sanè videri eximia quadam humanitate duci principes illi, qui eiusmodi loca instituunt, sed inanis duntaxàt ostentationis cuiusdam causa & gloriæ studio eos permoueri, vel indè satìs liquet, quòd nefas apud illos est, alios prouentus eiusmodi locis assignare, quàm quos bello obtinuerint: scilicèt, vt ex rapina faciant sacrificium, cùm Deus apud Prophetam testetur, se odio habere rapinam in holocaustum. Habet Constantinopolis tria eiusmodi Xenodochia, primum Mahometis eius, qui expugnauit illam vrbem: alterum Baiazetis filij eius, tertium Solimanni, qui ante paucos annos obijt: cuius quidem templum ex lapide precioso miro artificio extructum est, attributis ei Xenodochio siue Collegio redditibus oppi-

Selymus Turca mouet bellum Venetis.

Nota de Xenodochijs ab Turcarũ principibus institutis.

Esa.61.

Anno scilicet 1566

oppidi & regionis Zigethanæ, de cuius expugnatione suprà diximus. Sed hi tamen redditus non sufficiunt. Itaque Selymus Adrianopoli suum volens condere Xenodochium, quibusdam admonentibus, Cyprum illi destinauit, vndè posset tantas habere opes, quæ non solùm ipsius Collegio dotando abundè sufficerẽt, sed etiàm facilè supplere possent, quod Solimanni patris collegio deesse videretur.

Armamẽtarium apud Venetos ardet.

Poterat aũt Selymo ad mouendum bellum facilè addere animos, ꝙ anno superiori armamentarium Venetorũ arsisset, multis cadis pulueris sulphurei intẽpesta nocte incensis, vndè magna ei vrbi illata fuère damna, noui muri partìm euersi cum cœnobio Cælestinorũ, in quo moniales degebant, è quibus vna extincta est, reliquæ ferè mutilatæ, loca vicina propemodùm omnia deturbata, Muranum oppidum, vbì parantur vitra, non mediocritèr afflictum. Tantus verò eius incendij fragor fuisse fertur, vt etiàm in Istria auditus sit.

Incendiũ Constantinopoli.

Etsì verò etiàm Constantinopoli eodem ferè tempore quidam afferant innumeras conflagrâsse domos ac ędificia, magnam quoquè pulueris tormentarij vim apud Tanam, vbì ingenti studio à Turcis afferuabatur, à Moscouitis inflammatam: non tamen id retardare potuit potentissimum tyrannum, cui semper immensæ opes suppetunt: quippe qui etiàm Arabes & alios quosdam, initio eius imperij ab ipso deficientes, iam edomuerat, & cum Persarum rege pacem confirmarât. Subscripserat quidem etiàm articulis fœderis cum Venetis icti, sanctèque se eos seruaturum promiserat: sed eius tum fortè immemor, magno illustris regni Cyprij desiderio illectus, ex primario Bassa, qui eius sororem habet in matrimonio, viro prudenti sciscitatur, quid agendum putet ea in re, quam ipse iampridèm animo concepisset. Est enim multa Bassarum apud Turcas Ottomannos authoritas, & vetusto more eos debent Imperatores adhibere in consilium. Itaque Mahometus Vesir, primus inter Bassas, grauitèr dehortari cœpit Selymum, nè bellum inferret Venetis, inter cætera etiàm affirmans, Solimannum seueritèr illi, cùm abiret è vita, mandâsse, vt cum Venetis amicitia coleretur: & ipsum quoquè Selymum paulò antè pollicitum, se illis amicum fore. Addidit etiàm alias rationes, quas nos breuitatis studio omittimus.

Mahometus Vesir dehortatur Selymum à bello Venetis inferendo.

Quanuìs autem huius Bassæ mirabili industria & arte

arte ad imperium commodissimè & opportunissimè euectus esset Selymus, attamen meritorum eius immemor, non solùm eius consilium respuit, sed etiàm per contumeliam Christianum appellauit. id enim apud barbaros illos probro datur. Adhibuit verò in consilium Mustapham & Pialim magnæ dignitatis Bassas, qui egregiè eum ad bellum suscipiendum instigârunt, oleum camino addentes. Igitur in sententia sua confirmatus Selymus, iubet parari res ad bellum opportunas. Mox instruitur Constantinopoli & alibì ingens armorum apparatus, diuersis in locis maris Aegæi panis biscocti varijque commeatûs magna copia comparatur, pedites equitesque asciscuntur. Nondùm certò cognôrant Veneti, quid his sibi vellet Selymus, sed quòd iam fama sparsisset, eum in Cyprum adiecisse oculos, liceretque ipsis saluo fœdere arma parare, maturè suis rebus prospiciendum putârunt. Huc accedebat, quòd interim nuncius Venetias allatus esset, duas ipsorum naues Selymum detinuisse: itemque suis itinera intercludi. Erant illa haud obscura impendentis belli præludia, facileque ex ijs conijcere poterant, quid ipsis à Selymo expectandum foret. Data igitur ab illis opera est, vt in Creta insula & alibì classis instrueretur, & vt de his certior redderetur Pius V. Pontifex maximus, atque etiàm Catholicus Hispaniarum rex Philippus, & plerique alij Christiani Principes.

Eum Selymus respuit.

Veneti quoquè ad bellum se cōparant.

Porrò Selymus legatum misit Venetias, qui Cyprum peteret, sed precibus armatis: in Rhodum quoquè ablegauit Amuratem Raisum cum trieribus vigintiquinque, qui Venetos à ferendis Cypro suppetijs prohiberet. Legatus Turcicus in senatum admissus, quid Selymus vellet, proposuit: & quid Veneta respublica nollet, audiuit, moxque dimissus est. Non enim putabant è re sua fore Veneti, tam opulentam insulam tyranno permittere, eum in modum paulò pòst etiàm plura fortassis petituro. Intereà Constantinopoli soluit Piali Bassa decimoseptimo Aprilis die cum triremibus octoginta, & biremibus triginta. Vbì autem mense Maio ex legato didicit Selymus, frustrà se petijsse Cyprū à Venetis, non parùm id admiratus, (quippè qui Venetos nihil tale ausuros sperârat) iussit detineri eorum legatum cum tota familia. Indè decimosexto Maij, Turcica classe planè instructa, Hali Bassa soluit Constantinopoli cum trigintasex triremibus, duo-

Selymus petit Cyprum à Venetis.

Nihil impetrat.

Detinet Venetorū legatum.

duodecim biremibus, sex onerarijs nauibus, vno galeone, mahonicis octo, passacauallis, quibus equi veherentur, quadraginta, multisque alijs egregiè instructis nauigijs. Piali in itinere, non sinè magno suo detrimento Tinam Venetorum insulam in Aegeo mari populatus est. Per id tempus decessit è vita Petrus Loredanus Venetiarum Dux, eique subrogatus est quinto Idus Maij Aloysius Mocenicus. Breui tum temporis spatio à diuersis oblata sunt Venetis aureorum millia quadragintasex & octingenti: soluta stipendia in militum quindecim millia & septuagintaocto. Multi verò polliciti sunt operam suam in conscribendo & adducendo illis milite, quæ summa hominum millia quinquagintaocto excessura erat.

Pecunia Venetis oblata à diuersis.

Arcem occupant Veneti.

Quarto Calendas Iunij Veneti arcem quandam in Mainæ promontorio, Turcis sese desperatione deficientibus, occupârũt, cuniculisq; immisso puluere tormentario planè euerterunt, ingentiq; præda onusti, cum captiuis versùs Corcyrã contenderunt. Porrò Piali Bassa cum triremibus centum sexaginta, biremibus & trieribus paruis sexaginta, alijsque diuersis nauibus Cyprum petebat. Habebant tum Veneti classem sanè instructissimam, in diesque nauium augebant numerum. Turcæ verò Calendis Iulij ad Limisum Cypri oppidum appulêre, nulloque resistente, in terram egressi, multos captiuos abduxerunt. Sequenti die veniunt ad Salinas cum classe, & illic quoquè nemine prohibente, magno ipsorum commodo copias omnes & tormenta in terram exponunt, eoque rerum successu lætantur barbari illi. Equitatus erat in insula longè minor, quàm vt auderent hostem descensione prohibere, præsertim quòd à Salinis Nicosia abesset ad passuum triginta millia. Equites, qui ad Salinas erant, ijs relictis, Nicosiam profecti sunt. Rex Hispaniarum Philippus etiàm ante initum fœdus, iussit Iohannem Andream Auriam cum quinquaginta triremibus Venetis auxilio esse. Turcæ vicesimosecundo Iulij castra mouent, & Nicosiam contendunt. Feruntur tum in eorum exercitu fuisse quatuor millia equitum, sex millia Ianizarorum, & quatuor peditum millia, præter alios permultos, qui suis stipendijs militabant. Conabatur Mustapha Bassa eos, qui in vrbe erant, prouocare ad prælium, sed cùm id illi detrectarent, ad vrbem obsidendam & capiendam sese comparauit. Ex-

Turcica classis petit Cyprum.

Nicosia à Turcis obsidetur.

tructis itaque inter alia aggeribus, ex ijs quatuor diebus continuis ità verberabat sexaginta machinis bellicis oppidum, vt interdiù non nisì quatuor horis meridianis cessaret, idque ob nimios solis ardores, vt interim & suos milites reficeret, & machinas refrigeraret.

Dum hæc geruntur, quidam è Cypro cum triremi in Cretam venit, certum nunciũ adferens earum rerum, quæ à Turcis fierent in Cypro. Porrò classis Pontificis Maximi & regis Catholici Messana soluens, ad Cretam properabat. Pontificis copijs præerat Marcus Antonius Columna, regijs Iohannes Andreas Auria: quorum vterque cùm intelligeret quantoperè illi, à quibus mittebantur, cuperent Venetis opem ferre, non deerãt officio suo. Turcæ autem suos conatus parùm proficere conspicati, ad interius vsque oppidi vallum, quantumuìs acritèr renitentibus illis, qui intùs erant, penetrant, illicque multa effossa humo, ingentem foueam efficiunt, in quam multi intromissi sclopetarij, sinè vllo periculo noctes atque dies infestabant eos, qui ad murum vrbis tuendæ causa accederent. Deindè intra mœnium quoq; fossas fodiendo peruenêre, aggeribus ex terra fasciculisq;, quos equites procùl adferebant, congestis aduersùs ictus eorum, qui in vrbe erant, quos sensissent vtiquè infestos, nisi aggerũ præsidijs se tutati essent. Tum verò obsessi tanto periculo cõmoti, ex oppido dimittũt ad mille pedites, duce Piouaneo Vicẽtino. Perueniunt illi vsq; in hostiũ conspectũ, tantumq; illis terrorẽ afferunt, duabus illorũ munitionibus occupatis, vt bona illorum pars in pedes se coniecerit. Sed tandèm ab equitibus confirmati, nostros in vrbẽ compellũt, opima barbarorũ præda onustos. Capti tum sunt à Turcis plùs minùs centum Itali & Græci, & cũ ijs Piouaneus. Post eum diem, quòd res magno constaret periculo, ex oppido sibi erumpendum minimè putârunt obsessi. Turcis aũt in vrbis munitiones scalis appositis crebrò euadere nitentibus, tametsi ab obsessis fortitèr reijcerentur, coacti sunt oppidani à Famagusta literis obscuriùs exaratis subsidiariũ militem petere. Sed eæ literæ à Turcis interceptæ, nihil impetrârunt: immò vt propensioribus animis oppidani sese dederent, ostendebant illis Turcæ captiuos nũcios, quibus eas literas cõmiserant Famagustam perferendas. At nec sic tamen animos illi despondent.

Nicosiani facta eruptione, Turcas mirè perturbant.

Dum

Dum autem in his angustijs sunt Nicosiani, classis Pontificia & regis Hispaniarum in Cretam peruenit octaua Septembris die, honorificè paulò antè accepta à Zanco Venetæ classis imperatore. Iam verò inter se totius classis duces cum alijs egregijs viris conuenerant de conferenda cum Turcis manu: quos si superassent, Cyprum liberatum iri non dubitabant. Pugnabant interim Turcæ fortitèr ad Nicosiam, sed cùm strenua Christianorum opera, vrbem egregiè propugnantium, multos è suis amitterent, compulsi sunt ab Hali & Piali Bassis subsidia petere. A quibus missa sunt ad eos peditum Turcarum viginti millia. Ij octauo Septembris venêre Nicosiam: quibus copijs freti Turcæ, sequenti nocte magna vi in vrbis expugnationem incumbunt: sed repelluntur ab oppidanis non sinè magna vtrorumque cæde. Tandèm occupant Turcæ vrbis munitionem vnam, & quanuìs indè quoquè fortissimè depulsi essent, tamen multitudine superiores, multos cædunt strenuissimos milites, ipsumquè Palassum ducem cum alijs nobilibus: atque in oppidum ingressi, magnas edunt hominum strages, ipso quoquè Episcopo Nicosiensi interfecto. Tandèm Mustapha Turca in vrbem se confert, iubet suos cessare à cæde, promittit Christianis vitam, si se dedant. Et multi quidem faciunt quod Mustapha hortatur: sed plerique tamen mâlunt vitam profundere, gnauitèr aduersùs illos immanissimos Christi hostes pugnando, quàm Turcicam pati seruitutem: ità vt vix relicti sint ex nobilibus vigintiquinque aut triginta cum paucis è plebe, qui omnes capti sunt. Ità cessit Nicosia Turcarum tyranno, prædæque data, direpta est à milite. Miserandum sanè spectaculum, tantum fundi Christianorum hominum sanguinem, eorumque ditiones ità sensìm venire in potestatem barbarorum cum summa ignominia & detrimento nominis Christiani. Intrà vrbem reliquit Mustapha quinque Turcarum millia, è quibus mille fuêre equites, qui ei præsidio essent. Hali autem viginti millia ad classem reduxit. Indè Mustapha cum reliquis contendit Famagustam, vrbem benè munitam. Multa tentat, vt frangat eorum animos, qui in arce erant, cogatque ad deditionem: sed cùm milites spe sua firmiores constantioresque cerneret, quippe qui non tyrones, sed in bellicis rebus benè exercitati essent, castra ponit tribus passuum millibus ab arce.

Turcæ magnis aucti copijs, magna vi oppugnant vrbem.

Capiunt eam.

Captam diripiunt.

Antè

Antè autem, quàm vrbem illam oppugnandam suscipèrent, Turcici Bassæ misère sex paruas triremes exploratum, quid Christianorum classis moliretur. Vbi ad eos rediјt explorator cum triremibus suis, & aliquot captiuis Christianis, è Creta abductis, è quibus de classe nostra cognouerat, communicato inter se consilio, Bassæ instruunt classem suam, passisque velis versùs Limisum nauigant. Christiani verò cùm venti opportunitate freti Rhodum contenderent, in ipso itinere certiores fiunt de capta Nicosia. Magno itaque dolore affecti summi totius classis duces, post longam deliberationem ob rationes minimè contemnendas sibi reuertendum censuerunt potiùs, quàm cum hoste, tanta victoria elato, temerè congrediendum. Ità tum reditum est, missa tamen à Zaneo, Venetæ classis imperatore, nauicula celeri, quæ nuncium afferret Famagustanis de ferendis illis suppetijs. In reditu classis Pontificis & Venetorum ex tempestate non paruum damnũ pertulit, quibusdã fractis triremibus, & tormentis aliquot armisq; alijs naufragio amissis. *Christianorum classis retrocedit.*

Porrò autem cùm Turcæ animaduerterent Christianorum classem nusquàm in ipsorum venire conspectum, maiores etiàm spiritus sumpsère: quodque suam classem in Cypro non magno sibi vsui fore existimarent, eam dimittere voluerunt Constantinopolim, vt aut illic, aut in mari Aegeo hyemaret. Vt verò Imperatori suo Selymo munus aliquod offerrent, quo maiorem eius conciliarent beneuolentiam, galeonem, vt vocant, Mahometis summi Bassæ, & duas alias naues flore iuuentutis apud Nicosiam captæ impleuerũt, multa non parui precij addita præda. Sed eccè dum parant abitum, atq; ex galeone puluerem sulphureum volunt Mustaphæ petenti exportare, nobilis quædam fœmina captiua, mortem sibi oppetendã potiùs, quàm spurcis illis libidinũ mancipijs seruiendũ, existimans, puluerem illum incendit. Sunt tamen, qui eius rei culpam in galeonis gubernatorẽ conferãt. Sed id captiuis omnibus repentinã mortẽ attulit, tribusq; illis nauibus omniq; prædæ excidiũ: solo gubernatore cũ tribus captiuis euadente. In ipso itinere Petrus Iustinianus, Melitensiũ equitũ ductor, cum quinq; triremibus fortè occurrit octodecim Turcicis triremibus: à quibus facilè superatus, duas triremes amisit, cũ reliquis ipse euasit. Nouẽbris initio cęsus est etiàm à Turcis su- *Ex incenso puluere sulphureo multi captiui Christiani pereunt.*

pra Parium Vincentius Maria de Priulis, quem Veneti exploratorem miserant cum Angelo Soriano. Sed ea cædes, illo acritèr pugnante, multo sanguine hostibus constitit. Oportet sanè magno illũ fuisse animo, quòd cùm non nisì vnam haberet triremem, cum quinque Turcicis congredi non dubitauit, binasq; illis eripuit, plùs etiàm ausurus, si à milite copiosiori instructior fuisset: sed tandèm cum omnibus suis interfectus est.

Porrò Turcica classis venit Constantinopolim, vbì magni fiebant apparatus in sequentem annũ. Iam enim non Cyprum duntaxàt, sed multa etiàm alia loca Turcæ spe deuorârant. Et possent illi non adeò difficultèr in quasdam angustias redigi, aut certè multis modis retardari, si Christianorum essent & vires & animi coniuncti. Dum autem apud Christianos alij aliud volunt, & apud plerosque dissensiones vigent, barbari in dies crescunt viribus, & paulatìm Christianorum ditiones sibi subigunt. Dolenda sunt hæc, sed tamen sic pergunt homines, & vltrò ipsi se produnt hostibus suis. Sic olìm Romanorum vires nulla re alia magìs, quàm intestinis bellis & dissidijs fractæ & eneruatæ sunt. Est autem hoc quoquè genus quoddam grauissimæ iræ Dei, cùm sinit in magnis rebuspublicis existere simultates, quæ non possunt non certam illis perniciem afferre. Ijs enim debilitantur earum vires, & hostibus magna eas debellandi accedit opportunitas. Innumera sunt in historijs exempla, sed non valdè mouent, donèc vexatio det intellectum auditui. Deberemus autem certè alienis periculis vel serò cautiores effici, antequàm immanes illi barbari totum orbem Christianũ deuorent, quod eos & cupere & summoperè conari dubium non est.

Turcarũ vires quid augeat.

Cùm hoc, nî fallor, anno Pius V. Romanus Pontifex contra Angliæ reginam sententiam tulisset, eamque hæreseos condemnâsset, & omni regnandi potestate excidisse declarâsset, multaque id genus alia publicè denunciâsset, eaque typis excudenda curâsset, exemplar in Angliam perlatum est ad Iohannem Feltonum virum nobilem & Catholicum. Is ergò pro Catholicæ fidei zelo nolens homines suæ gentis eã Pontificis latere sententiam, hoc anno 1570. in ipso Corporis Christi festo Londini ad fores Episcopi apud summam ædem eam publicè affixit. Manserunt autem eæ literæ, quibus sententia hæc continebatur,

Vide de his Nicolaum Sanderum, De visibili Monarchia Ecclesiæ lib. 7.

loco

loco illo publico, clara luce affixæ ad octauam ferè horam sequētis diei, & visæ à plurimis, à multis lectę, à nonnullis etiā descriptæ ferūtur. Alius quidā Feltono eas affigēti adstitit, sed is veritus periculū, fuga sibi consulendum putauit, simul adhortans Feltonū, vt ipse quoq; se subduceret. At ille fugere nolens, testabatur se per Dei gratiā non recusaturum, quicquid ea causa ferendū esset. Interim diligentissime inquirebatur, quis eas literas tali loco propalàm affigere ausus esset: tandemq; Feltonus cōprehenditur, primūq; interrogatus, quid ei de ijs literis videretur, respondet post aliquam deliberationē, si quidē verè Pij Pontificis Maximi literæ sint, meritò eas sibi venerādas videri. Se enim agnoscere illū esse Iesu Christi Vicariū in terris. Ità ille prolocutus, ducitur in carcerē: deindè in iudiciū, quod ipsi duodecimuirale vocāt, producitur, vtrùm literas illas affixerit, interrogatur, respondet hunc in modum: Ego libero vos omni vlteriori solicitudine & labore, meque fateor id fecisse. Mox illi acclamant, Feltonū insignem esse proditorem, simulq; omnes eum condemnant.

Iohannes Feltonus traditur in custodiam.

Dānatur à duodecimuiris.

Itaq; octauo mēsis Augusti die ad suppliciū trahēdus, in ipso carceris vestibulo vestē holosericā exuens, ad populū adstantē dicit se ob fidē Catholicā mori, quòd summi Pōtificis primatū cōfiteretur, negaretq; reginā summū Ecclesiæ caput. Moxq; in cratē iniectus, oculis in cælū directis, psalmos pœnitētiales dicit attentissimè. Vbi ad locū supplicij ventū est, è cratè leuatur, scalamq; cōscendēs, videt ianuā, ad quā Pontificis sententiam affixerat, manuq; ad illā extenta, Verè, inquit, ibi literæ Pōtificis Maximi contra prætensam reginā propositæ fuerūt, & nūc pro fide Catholica mori paratus sum. Monitus à quibusdā, vt à regina veniā peteret, respondet: Non læsi eam: sed si quē læsi, ab illo & à toto mūdo veniā peto. Deindè sublatis in cælum oculis, animā suā cōmendat Deo, funis in collū eius inijcitur, hæretq; aliquādiù suspensus: indè præciso fune viuus in terrā demittitur, amputātur virilia, & in ignē conijciūtur, vēter scinditur, viscera extrahūtur, cor euellitur, caput præciditur, corpus quadripartitò dissecatur. Eo spectaculo & tāta nobilis viri cōstantia hominū animi admodū pmoti ferūtur. Hæc nos partìm ad verbū, partìm aliquantò succinctiùs ex Nicolao Sandero, cuius suprà mentio habita est, descripsimus. Neq; verò puto quenq̄ repræhensurū, si nos bona fide annotemus, quid

Extremo supplicio afficitur.

alicubì passi sint nonnulli pro Catholicæ fidei assertione, quandò Foxus Anglus & quidam alij Euangelici grandia texunt martyrologia suorũ martyrũ. Et Foxus quidem & Latino & Anglico sermone scripsit martyrologiũ, è quibus Anglicum ad tantam creuit magnitudinem, inquit Alanus Copus, vt mole laboret sua: atq; in eius Calendario, vt testatur idem Alanus, non solùm Zuingliani, Luterani, Anabaptistæ, alijq; hæretici, sed & in quos propter furtũ atq; sacrilegiũ, propter magiã & dãnatas artes, propter læsam deniq; maiestatẽ capitali pœna animaduersum est, sanctissimorum Christi martyrũ locũ occupãt: porrò veteres Catholicæ ecclesiæ martyres, vt eorũ nomina ꝑpetua obliuione sepeliantur, è Calẽdario impiè subducti, & noui quinti Euangelij pseudomartyres nimìs quàm arroganter suppositi sunt. Hæc quidem Alanus. Quàm verò turpe & fœdum est, in idem Calendariũ & Luteranos & Zuinglianos paritèr referri à Foxo, cùm tamen constet, Luterũ Zuinglianos & Sacramẽtarios omnes palàm hæreticos pronunciâsse: qua sententia, etiàm Caluinus & Caluiniani omnes comprehenduntur: nec poterunt eam Caluiniani paruipendere, cùm Caluinus disertis verbis ità scribat de Lutero: Non dissimulanter testamur, Luterum nos habere pro insigni Christi Apostolo, cuius maximè opera & ministerio restituta hoc tempore fuerit Euangelij veritas. Quibus verbis & seipsum & omnes suos miser Caluinus planè condemnat, eum virum insignem Apostolum appellans, cuius sententia ipse cum omnibus Sacramentarijs in hæreticis numeratur. Sed hæc obitèr tantùm cõmemorare volui, vt nè quis putet in me reprehendendum, si quid interdùm de nostris martyribus afferam, cùm Foxus Anglus tam prolixè recenseat suos, Pantaleone attexente ab illo prætermissos: putà Zuinglium, & qui cum illo in bello ceciderũt, atq; etiàm seditiosos illos, qui in Gallijs cęsi sunt, quòd in regem & patriam suam conspirâssent. Sunt enim Euangelici præcones promptuli ad carpendos Catholicos, & cùm sibi omnia licere velint, Catholicis cupiunt omnia interdicta.

Dialogo 6. cap. 16.

Foxi martyres.

Contra Artic. Louaniens.

Lib. 1. de lib. arbit. contra Pighium.

ANNO 1571. Veneti diligenter in eam curam & cogitationem incumbere pergebant, vt possent laborantibus Cyprijs maturè opem ferre. In magno enim periculo versabatur Famagusta, Nicosia iam in hostium potestatem redacta. Institutus ab eis

erat primarius Cypri gubernator Sebastianus Venerius: sed cùm is ob incommodam valetudinem eò proficisci non posset, Quirinus vir fortis & strenuus cum vndecim triremibus & quatuor nauibus onerarijs, quas Veneti Famagustæ subleuandæ destinârant, vicesimosexto Ianuarij die ad Cyprum peruênit. Conatæ quidem sunt septem Turcarum triremes inuadere quatuor has naues onerarias, sed ad conspectum earum triremium, quas ductabat Quirinus, ità territi sunt Turcæ, vt mox retrocesserint, amissis tribus è suis triremibus, quas tormẽtorum pilis Veneta classis demersit. Postquàm autem onerariæ naues Famagustam attigêre, magno omnes gaudio affecti sunt. Intereà autem dum illæ exonerantur, præclara quædam facinora à Quirino aduersùm Turcas edita sunt, captis duabus eorum nauibus commeatu instructis, & euersis quibusdam supra Gambellæ scopulos ab eis constructis munitionibus haud procùl ab arce Famagustæ. Verùm ille decimosexto Februarij à Cypro discedens, quinto pòst die in Cretam reuersus est, vbi ex Senatûs Veneti literis comperit, se quidem classis curatorem esse designatum, porrò Sebastianum Venerium summum totius classis imperatorem.

Famagustam perueniunt 4. naues onerariæ.

Non diù autem latuit Turcarum Imperatorem, in Famagustam annonam importatam, & aliquot Turcicas naues tum interceptas, tum depressas à Venetis. Itaque indignabundus confestìm iubet ceruicem præcidi Chij præfecto, Rhodianum verò ea præfectura priuari, quòd nõ prohibuissent Venetos à ferendis suppetijs Famagustanis. Ità illi barbari haud secùs, atq; pecudes quasdam, mactant suos homines: qui plerunq; humili loco nati, ob operam strenuè nauatam, ab illis sæpè ad ampla munera proueuntur, rursùsq;, si quid commeruisse videantur, aut exauthorantur, aut etiàm capite puniuntur. Quibus duabus rebus, putà & honoribus & supplicijs propositis, facilè in officio continentur, qui Turcarum tyrannis seruiunt. Vt enim munifici sunt in viros strenuos, ità seuerì admodùm in ignauos, & quos putant suo muneri defuisse. Declarat hoc præter alia multa, quòd Selymus, necato Chij præfecto, Rhodiensi exauthorato, scripsit Eubœæ gubernatori, vt collectis celeritèr Aegei maris custodijs, Chium contenderet, atque illic eius mandata opperiretur: si secùs faceret, sciret se palo affigendum. Durum

Seuerißimè animaduertit Selymus in duos præfectos.

sanè imperium. Timeant Christiani, nè sub iugum talis Imperatoris ob sua peccata mittantur. Sed ad rem.

Misit etiàm Selymus Hali Bassam Constantinopoli cum quadraginta triremibus, vt collectis eorum marium custodijs, in Cyprum contenderet. Nec his contentus Selymus, multas alias instruebat triremes, vt posset tota potiri Cypro, & ea auctus præda, etiàm vlteriùs progredi. Hali Bassæ, cùm in Chium peruenisset, accessit Eubœæ gubernator cum alijs triremibus quadraginta. Atque ità ille octoginta instructus trieribus, sub Aprilis initiũ perrexit iter habere ad Cyprum, non mediocria Mustaphæ auxilia allaturus. Eum secutus est paulò pòst Constantinopoli Portanus Bassa. Vbi in Cyprũm peruenit Hali, ad Idus Maij illic hæsit. Posteà, ità consulente Mustapha, indè abiens, aliquot duces, triremes, aliasq; naues, quæ insulæ præsidio essent, reliquit. Ijs verò nauibus Mustapha quotidiè ex continenti & milites & alia necessaria in Cyprum aduehebat, metuens sibi à Venetorum classe, licèt copiæ eius identidèm augerentur. Potuit autem facilè communire sese, quòd ferè omni ex parte vicinæ regiones pareant Turcico imperio. Multi autem etiàm vltrò suis stipendijs militaturi ad eum cõfluebant, spe prędæ illecti, quã sibi è Famagusta opulẽta vrbe pollicebãtur.

Magnæ Turcarũ copiæ veniunt in Cyprum.

Tandèm Mustapha circa Idus Maij, è Nicósia secùm absportans quindecim magna tormenta, ad Famagustam castra posuit. Ad hominum millia quadraginta operam nauabant comportandis aggeribus, fossisq; egesta humo efficiendis, idq; ea ratione, vt ab oppidanis impediri non possent: præcipuè verò noctibus in ijs operibus versabantur. Contrà aũt vrbem muniebant obsessi, & omnia diligentèr curabãtur ab eis: nec rarò ex vrbe erumpentes, hostium conatus non parùm retardabant: tandèm tamen, qꝰ magnæ essent barbarorum vires, ab eiusmodi eruptionibus abstinendum censuerunt. Decimonono Maij ex decem aggeribus vrbem verberare cœperunt septuagintaquatuor tormentis, in quibus erant quatuor immanes basilisci. Qui in vrbe erant, magna industria coniectis globis in hęc hostium tormenta, è præcipuis quindecim perfregerunt, & ad triginta hominum millia intra dies decem interemerunt. Sed quòd hac ratione multum decederet de puluere tormentario, coacti sunt aliquid remittere de

Famagusta à Turcis obsidetur.

Verberatur 74. tormentis.

Turcarũ occidũtur 30000.

illa

illa pilarum iaculatione. Non diù pòst iniectus ignis in cuniculum, horrendo spectaculo momento temporis ampliùs mille Turcas extinxit, ex oppidanis centum. Posteà alius incensus cuniculus, Turcas quadringentos oppressit. Intereà in vrbe etiàm fœminę omnes in turmas distributæ, vtilē nauabāt operā lapidibus & aqua comportanda, qua hostium ignes extinguerētur.

Cùm aūt Turcæ in expugnāda porta Limisina frustrà laborarēt, inueniūt tandèm eius obtinendæ modū quendā ꝓpè inauditū. Magnū cōportant aceruū ligni, quod tædā vocāt, quodq́; & facilè ardeat, & oleat grauitèr: addūt etiàm aliam materiā, & paritèr inflāmant. Indè tāta extitit ignis vis, vt nulla aquarū copia ab oppidanis potuerit extingui. Is ignis quatriduū durans, & calore & fœtore compulit obsessos, porta illa clausa interiùs recedere. Iam verò necessariarū rerū omniū magna cœpère inopia laborare, sed adhuc sustentabat eos spes, ducū virtus & militū audacia. Equi, asini & feles quoq; in cibū cesserant omnes, solo pane fabisq́; victitabant, aquā aceto permixtā bibebāt: neq; ea tamen diù suppetebant. Ad extremū in tánta rerū penuria cōpulsi, primores vrbis petunt à Bragadino, qui arci præerat, vt honestis cōditionibus vrbs hosti dedatur, cui tamē alioquì prædæ futura sit. Bragadinus vt potest eos cōfirmat, iubetq́; bono esse animo: mittitq́; celeriter in Cretam, qui, quo loco Cypri res sint, exponant. *Ingens penuria commeatūs apud Famagustam.*

Intereà Philippus Hispaniarū rex fratrem suū Iohannem Austriacū totius expeditionis summū imperatorē designat, (Iam enim opera Pōtificis Pij V. ictum erat fœdus inter ipsum & regē Hispaniarū atq; Venetos) mādatq́; ei, vt abductis secū Rodulpho & Ernesto Maximiliani Cæsaris filijs, soluat ex Hispania. Igitur initio Iulij venit Genuam cum quadragintaseptē triremibus. Biduo antè Venerius cū Venetorū classe Messanā appulerat, cui adiunctæ erāt duodecim Pontificis & quatuor Melitensium trieres. Porrò Turcica classis Supportū, Dulciniū, & Antiuariū occupauit. Id qdē admiratione dignū videri potest, Curzolam, cùm viri præ ignauia eā deseruissēt, à fœminis fortiter defensā esse. *Iohannes Austriacus totius expeditionis summus imperator designatur.*

At verò Famagustani, dū nulla affulgeret subsidiorū spes, & hostes vrbi vehementer iminerent, extrema necessitate cōpulsi, tandē hîs cōditionibus sese dedūt: Vt Venetis salua sit vita, arma, facultates, cōcedāturq́; eis quinq; machinæ bellicæ, terni pulcherrimi equi, & in *Famagustani se dedunt.*

Cretam vſque tutum iter: Græcis autem liceat manere domi ſuæ, rebus ſuis frui, & Chriſtianam colere religionem. Hęc verò omnia ſe ſeruaturum confirmauit Muſtapha propriæ manûs ſubſcriptione. Statìm igitur cœperunt militem nauibus imponere, & iam duces quoq; abire volebant, cùm ecce poſtridiè Nonas Auguſti Bragadinus ſcribit Muſtaphę, ſe cum clauibus ad ipſum venturum, & petit ab eo, nè quiſquam interim moleſtia afficiatur. Aſſentit Muſtapha, laudat Bragadini virtutem, iubet ſinè vllo metu eũ quandocunq; velit, ad ſe accedere. Nihil igitur formidans Bragadinus, ſub veſperam cum multis nobilibus & quinquaginta gregarijs militibus venit ad tentorium Muſtaphę. Ibi primùm ab illo comitèr accipiuntur, & cùm eos aſſidere iuſſiſſet, loqtur cũ eis familiaritèr. Deindè verò obijcit Bragadino, ſed falsò tamen, quòd durantibus inducijs captiuos quoſdam ſupplicio affecerit: moxque exiliens ſtomachabundus, iubet omnibus vincula inijci, atque ità extra tentorium productos, ipſo inſpectante, in fruſta diſcindi. Bragadino autem tertiò mandat, vt caput præcidendum porrigat; illique conſtanter porrigenti, aures abſcindit; mox in terram eum procumbere iubet, atque os impurum homo impius & crudelis iactandis in Saluatorem noſtrum conuicijs & blaſphemijs laxat, &, Vbinàm eſt, inqt, modò Chriſtus tuus, vt opem tibi ferat? Bragadinus tacet ad omnia. Nec enim dignus erat homo perfidus & cruentus carnifex, cui vir tantus vel verbum reſponderet. Erant tum in hoſtium caſtris etiàm alij milites & Chriſtiani plùs minùs trecenti, nihil ſibi à tanta perfidia metuentes. Ij omnes ſubitò quoquè necati ſunt. Qui iam naues conſcenderant, detenti & ſpoliati ſunt. Incidit hæc horrenda Chriſtianorum cędes in ſeptimum Auguſti diem. In arcę relictus erat à Bragadino Tiepolus. Eum Muſtapha ſuſpendi iuſſit. Neſtor Martinengus Comes, cùm ad paucos dies hinc indè in Græcorum ædibus latuiſſet, tandèm captiuum ſe tradidit Turcæ cuidam, in eiuſque caſtris manſit, cùm ei pollicitus eſſet aureos nummos quingentos.

Vide exemplum inſignis crudelitatis & perfidiæ in Muſtapha.

300. ferè Chriſtiani necantur.

Decimoſeptimo Auguſti, qui Veneris dies erat, & ſpurcis illis hominibus feſtus, producũt Bragadinum, præſente ſemper Muſtapha, ad ſingula loca vrbis diruta, cogunt in ſingulis locis binas aſſcendendo & deſcendendo terræ menſuras ferre, deindè cùm tranſiret

Crudele ſpectaculũ immaniter ve

ſiret Muſtapham, humum exoſculari: mox ad ma- *xati & excarnificati Bragadini.*
re eum adducunt, & ſedi impoſitum vſque ad anten-
nas ſupra malum pertrahunt, vt à Chriſtianis omnibus,
qui adhuc in portu erant, conſpiceretur. Indè in forum
eum reducunt, & vinctum illic viuumque non ſinè im-
menſo cruciatu excoriant. At ille tantam crudelitatem
fert animo inuicto, & inter ipſos cruciatus obijcit ty-
ranno perfidiam, Deumque rogat, vt ſuî miſereatur,
ſeque illi commendat. Ad extremùm pellem eius à cor-
pore detractam carnifices paleis & ſtramine farciũt, at-
que ad antennas ſuſpenſam, per maritima Syriæ loca
ludibrij cauſa circunducunt, omnibusque oſtentant.

Poſſunt hæc cõmonefacere nos, quid expectandum
nobis quandoquè ſit, ſi in horum manus inciderimus.
Vtinàm ſæpè memores ſimus illius ſententiæ Saluato- *Luc. 13.*
ris: Nisì pœnitentiam egeritis, omnes ſimilitèr peribi-
tis. Etsì autem, vt benè ſperandum eſt, Bragadino præ-
ſertìm, alijsque Chriſtianis libenter pro Chriſtiana reli-
gione hanc cædem perpeſſis, nihil ea detrimenti, immò
verò multum etiàm gloriȩ & felicitatis attulit, attamen
eiuſmodi clades vtplurimùm propter hominum pecca-
ta accidunt, & dũ alios ità ſeueritèr caſtigat Deus, alios
inuitat ad pœnitentiam. Non enim delectatur ille ca-
lamitatibus noſtris, ſed per eas cupit nos reuocare in vi-
am, à qua peccando excidimus. Quandò autem alienis
periculis nihilo efficimur cautiores, plerunquè in eadẽ
ipſi quoquè incidimus. Non eſt autem, cur admodùm
mirum nobis videatur potuiſſe Turcas, Chriſtiani no-
minis hoſtes infeſtiſſimos, Cyprum expugnare, cùm in *Turcarum copiæ ad Famaguſtam.*
Famaguſtæ obſidione fuerint ſtipendijs conducti ad
octoginta millia, Ianizarorum millia quatuordecim, &
ſua ſponte militantium millia ſexaginta: ſimul omne
genus hominum ducenta millia. Obſeſſa eſt Famaguſta
diebus ſexagintaquinque, intrà quos cẽtum & quadra- *Pilæ ferreæ vibratæ in vrbẽ 140000.*
ginta ferrearum pilarum millia in vrbem conjecta ſunt
ex bombardis. Aliquot egregij viri à Turcis captiui ab-
ducti ſunt, & in ijs Neſtor Martinengus Comes, qui ta-
men fuga elapſus, ordine pleraque geſta expoſuit ſere-
niſſimo Venetorum principi. Ad Cypri defenſionẽ re-
licta ſunt à Muſtapha peditũ viginti, equitum duo mil-
lia. Non eſt dubium, quin more ſuo ità cõmunituri ſint
eam inſulam, vt eius recuperandæ nulla ſpes relicta vi-
deatur.

Hoc anno in Angliam miro quodam caſu reductus *Iohannis*

Storæi historiola. Iohannes Storæus, illic vitam acerba morte finiuit. Fuit is Iuris vtriusq; doctor, & in Oxoniensi Academia professor regius. Indè Londinum euocatus, Cancellarij munus obiuit apud eius vrbis Episcopum. Sed quòd per id tempus magna esset sub Henrico rege in Anglia rerum perturbatio ob repudiatam Catharinam reginam, consultius fore putauit, si laicus permaneret potiùs, quàm ad Clerum accederet. Duxit igitur vxorem Iohannam Vuarsam honestissimam virginem: cumque cuiusdam præcipui oppidi decurio factus esset, in publicis regni Comitijs cum multa gratia sententiã dicebat suam: id quod magna libertate apud eam gentẽ antiquo more possunt decuriones. Posteà verò defuncto Henrico rege, sub Edouardo successore pro catholica religione orationem habuit, qua sic quorundã animos offendit, vt in custodiam ductus sit. Indè tandèm ægrè liberatus, in Belgium se contulit. Regina autem Maria Edouardo substituta, in Angliã reuersus, hæreticæ prauitatis factus est Inquisitor: quod cũ odiosum inprimìs sit, apud illos præsertìm, q ab Ecclesiæ vnitate deficiũt, fieri nõ potuit, quin multos sibi caperet inimicos. Postquàm autem regina Maria ex hac vita feliciter abeunte, in eius locum subrogata est Elizabetha, quidam ex ijs, quos ille publica lege antè cohibuerat, eius nimiã cœpere calumniari crudelitatem. Ille verò in publicis Comitijs de crudelitate sua, regnante iam Elizabetha, ità respondit, se nulla in re alia peccasse, nisi quòd omissa radice, nescio quos ramusculos præcidisset, cùm potiùs debuisset robustissima quæque zizania radicitùs euellere. quod factum si fuisset, iam, inquit, non tot ac tanta videremus impietatis germina vbiquè stare, atque adeò florere. Id verò aduersarij eius, tanquàm de regina dictum, arripientes, ab illo die non destiterunt criminari hominem, donèc in vincula coniecissent. Post annos aliquot videt sibi oblatam fugiendi è carcere opportunitatem. Itaque subducit sese, & in Belgium rursùs traijcit. Louanij autem cùm esset, diù multumque animo angebatur, quòd martyrium diuinitùs oblatum subterfugisset. Atque ea causa libenter monasticam professus esset vitam, vt posset pœnitentia culpam illam, vt ipsi videbatur, expiare, si vxor idem facere voluisset. Sed ea recusante, ità in proposito permansit agendæ pœnitentiæ, vt apud Carthusianos crebriùs, quàm domi, versaretur.

Fit Inquisitor hæreticæ prauitatis.

Storæus in vincula ducitur.

Indè commodùm aufugit.

Inte-

Interìm rei familiaris angustia pressus, operam suam, quanuìs dehortantibus amicis, nauauit cuidam, cui id muneris erat demandatum, in explorandis mercibus, in Angliam è Belgio exportandis, & indè rursùs in Belgium importandis, nè quid ea in re fieret contra leges à Catholico rege latas. Accidit tum, nauim quandam in Zelandiam deferri, prohibitis mercibus plenam. Indicatur id ei, fitque magna spes non parui compendij, si eam deprehendisset. Nihil ergò sibi cauens à comparatis ipsi certorum hominum consilio insidijs, abit in Zelandiam, ingreditur in nauim: sed simulàc ingressus est, nautæ vela ventis pandunt, abeuntque cum illo iam captiuo in Angliam. Ille verò Anglia conspecta, tantum abest, vt dolore afficeretur, vt etiàm gratias egerit Deo, quòd ipsi occasionem redderet obeundi martyrij, quam olìm oblatam reiecisset. Ità gratulantibus hæreticis mercatoribus, Catholicis verò mirè dolentibus, Londinum perducitur, & primò in Lolhardorum, deindè in Londinensem turrim conijcitur. Habita de illo quæstione, summa semper dicendi libertate vsus est, dicens se non in Angliæ principis, sed regis Catholici potestate esse.

Quorundã astu reducitur in Angliam.

In turrim conijcitur.

Porrò huius anni mense Maio, ipsiusque mensis quinto & vicesimo die productus in iudicium, damnatur læsæ maiestatis, vt qui contra reginam Angliæ cum quibusdam Antuerpiæ conspirâsset. Quod etsì ille facilè confutare posset, tamen solam fori exceptionem proposuit, nullum se agnoscere in Anglia iudicem dicẽs, qui iam regi Catholico subiectus esset, è cuius ditione primùm dolo malo, mox aperta vi contra ius omne abreptus esset: neque se iam legibus vllis apud illud tribunal reum sisti. Tandèm verò absque vlla criminis vel confessione, vel probatione, non tantùm morti velut contumax addicitur, verumetiàm perduellionis nominatìm condemnatur. Cur autem ille dixerit, nullum se in Anglia iudicem agnoscere, ea causa fuit, quòd sciret Pontificis sententia declaratoria, de qua iam suprà diximus, reginam omni iure regni dominioque priuatam esse, eoque magistratum nullum ab illa creatum, eique adhærẽtem à se agnosci posse, nè fortè ipse etiàm eodem anathemate innodaretur. Vt igitur conscientiæ suæ consuleret, sanguinem suum fundere non dubitauit, idque mira animi alacritate, quòd (vt ipse vxori suæ scripsit) breui mortis eius compendio sciret

se penè septuaginta annorum delicta per Dei gratiam expiaturum esse.

Non vult sub mortē loqui cum ministro schismatico.

Vltimo indè Maij die is, qui præfectus erat carceri, percontatur ex eo, velítne ante mortem cum aliquo ministro colloqui: illo verò respondente, nolle se quicquā cum vllo schismatico habere commercij, colloquiū autem Catholici sacerdotis se expetere: permittitur ad eū accedere reuerendus archimandrita Fecnamus, qui in eodem carcere ob fidem catholicam detinebatur, atque ij inter se tota penè nocte de rebus ad animæ salutē pertinentibus contulisse feruntur. Calendis Iunij crati inijcitur Storæus, & ad supplicij locum trahitur. Indè in currum translatus, fune priùs in collum imposito, gratias agere se Deo dicit, inimicis ignoscere, cum omnibus hominibus pacem habere, corpus suū libentissimè carnifici tradere, vt breui supplicio ad ęternam gloriam merito sanguinis Iesu Christi pertingat. Demùm contestatur se in ea fide mori, in qua baptizatus sit, quæq́; illi cum rege suo Philippo, cæterisque Catholicis principibus & populis communis sit: hortatur adstantes, vt intrà vnam Catholicam Ecclesiam, cuius pastor sit D. Petri successor Romanus Pontifex, constanter perseuérēt. Sciscitante autem ex eo Comite quodam, sit'ne reginæ subditus, Non sum, inquit. Porrò etiàm ex ministris noui Euangelij perquirenti, credátne reginam immediatè sub Deo supremum caput esse Ecclesiarum Angliæ & Hiberniæ, ità respondet: Non disputandi causa huc véni: neque si ego id negem, vos mihi assentietis. Vix ea prolocutus, amoto curru, hæret suspēsus ad breue tempus: adhuc viuens, in terram demittitur, præciduntur verenda, discinditur venter, viscera extrahuntur, caput truncatur, mēbra dissecantur. Hęc nos ex Nicolai Sanderi libro 7. de visibili monarchia Ecclesiæ, aliquanto comprænhensiùs descripsimus. Si quis totam historiam fusiùs nôsse velit, potest in ipso authore legere: apud quem etiàm eodem libro permultos vtriusque sexûs inueniet nominatìm expressos, qui pro Catholicæ fidei defensione in Anglia vel carcere, vel exilio, vel alijs modis mulctati sunt: de quibus postremò hæc addit ad verbū: Quidam istorū Episcopi sunt: reliqui verò Decani Ecclesiarum, Archidiaconi, canonici, presbyteri, collegijs præfecti, Theologi, Iurisconsulti, Medici, ludimagistri: deniquè omnes docti viri & graues, qui non tam verbis nudis loquūtur, quàm factis & rebus ipsis clamant: Sic

Diro supplicio affectus, abit è vita.

à Ma-

à Maioribus accepimus, sic prædicatum audiuimus, sic credimus: pro hac Petri cathedra, pro huius Pontificatús primatu alij vincti sumus, alij vinctis compatimur, alij bonorum nostrorum rapinam cum gaudio suscepimus, alij animas in charitate pfecta posuimus, cognoscentes nos habere meliorem & manentem in cęlo substantiam. Hæc ille: qui mox eodem loco subijcit exemplum cuiusdam Archidiaconi, quod ad verbum huc adscribemus, si fortè possit mouere noui Euangelij buccinatores, q libenter laxant linguas & acuunt stylos suos ad proscindēdum conuicijs Pontificem, S. Petri successorem, atque in eoipso gloriantur, cùm deberent meritò formidare, nè quid tale, vel etiàm deterius quippiam patiantur, quale ille, quem iam cōmemorabimus Sanderi verbis: *Heb. 10.*

Fuit Vuritus quidā, vtriusque Iuris doctor, & Oxoniensis Archidiaconus, qui fidem Catholicam frigidè amplexus, cùm nollet post statum Catholicæ religionis in Anglia mutatum, dignitate sua carere: dum quodam die apud presbyteros, suæ olìm iurisdictioni subiectos, concionem haberet, íncidit in ea D. Pauli verba, quibus ait, Christum in ædificationem Ecclesiæ, dedisse quosdam quidem Apostolos, quosdam autē prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem pastores & doctores. Quibus recitatis, de suo (vt tēpori nimirùm seruiret) intulit, dicēs: De Papa hìc verbum nullum auditis. Quod cùm in extrema concione prolocutus esset, mox graui morbo correptus, atque adeò quasì mutus effectus, & à suggestu non ad prandiū, vt constituerat, sed ad lectum delatus, octauo pòst die è vita excessit. Hæc quidē Sanderus, quæ si cui à me extra historiæ ordinem allata videbuntur, dabit veniam charitati, qua cupimus illorum saluti consultum, quos dolemus sinè vlla causa Pontificis odio ardere, in quorū gratiam ex Augustino contra Petilianum pauca adscribemus, quandoquidem se offert occasio: Cathedra, inquit, tibi quid fecit Ecclesiæ Romanæ, in qua Petrus sedit, in qua hodiè Anastasius (nos possumus fidenter addere, in qua hodiè Gregorius XIII.) sedet, cui nos in Catholica vnitate connectimur, & à qua vos nefario furore separâstis? Quarè appellas cathedram pestilentiæ, cathedram Apostolicam? & cætera, quæ ibì sequuntur. Sed ad institutum sese referat stylus.

Exemplū celestis vltionis in quendam Pontificis obtrectatorem.

Ephe. 4.

Mense Augusto huius anni Iohannes Austriacus Neapo- *Don Iohā*

d'Austria, venit Neapolim. Neapolim appulit, vbi singulari apparatu exceptus est. E Creta quoquè, mandato Senatûs Veneti iussi sunt Messanam contendere, qui illic erant, seque cum classe fœderatorum coniungere. Quod quidem illi non sinè animi dolore fecerunt, cùm se viderent hac ratione impediri à conuehendo commeatu in Famagustam, quam tum adhuc hosti cessisse ignorabāt. Interim Turcæ Buduam è Castro nouo, vbi classem suam refecerant, reuersi, more suo fingunt oppidanos è Turcis quosdam iugulâsse: atque sub hoc prętextu vrbe direpta, habitatores omnes secum captiuos abducunt. *Turcæ Buduā diripiūt &c* Ad Valonam postquàm venêre, appulerunt eò etiàm Oluzalius & Caracossa cum ingenti præda & permultis captiuis. His rebus compulsus Senatus Venetus, legatos mittit Messanam,(quò iam Iohannes Austriacus peruenerat, illic quoquè honorificè inprimìs exceptus, obuiàm ei procedentibus M. Antonio Columna & Venerio, multoque bombardarum strepitu eum salutantibus) vt maturent opem ferre afflictis Dalmatiæ rebus, quam Turcæ vastarent. Porrò Turcæ ad Corcyram appellentes, insulā illam nauigijs & milite propè cinxisse videbantur. *Damnum eis illatum apud Corcyram.* Sed illic ità accepti sunt, vt ex arce coniectis telis tres eorum triremes depressæ sint, multique ex illis capti, & in ijs Bassus Christianus apostata, qui magna Selymi gratia fruebatur. Tertio Idus Septembris, non absque Corcyræ infestatione, Turcæ indè recedunt, Pargamque venientibus, mandatum à Selymo Imperatore exhibetur, vt capta iam Famagusta, victoriam persequantur, omnes vicinas insulas occupent, nemini parcant, atque ipsam quoquè Christianorum classem dissipent. Putabat tyrannus omnia iam se habere in manu, & quod velit fieri, id pro voto euenturum esse, nihil de diuina prouidentia cogitans, à qua pendet totius orbis gubernatio. Parent Turcæ imperioso domino, atque in sinum Corinthiacum se conferunt, vt bis cocto pane & rebus necessarijs instructa classe, Christianos inuadant.

Classis Christianorum. Porò in Christianorum classe tum erant Pontificis Pij V. duodecim triremes, Hispaniæ regis trieres octoginta & vna cum viginti nauibus onerarijs, Venetorum triremes centum & octo, sex triremes magnæ, quas galeazas vocant, & binæ naues onerariæ. In vniuersum cum aliquot Melitensium equitum triremibus constabat ea classis ducentis & septem trieribus, sex galeazis,

leazis, cum bono ſcapharum aliorumque nauigiorum numero. In quibus erant, præter remiges & alias operas neceſſarias, ad hominum viginti millia ex Italis, Hiſpanis atque Germanis: quibus accedebat non paruus numerus ſuis impenſis militantium. Erant verò inſtructi omnes tùm commeatu, tum alijs rebus neceſſarijs. Cùm autem ſummi claſſis totius duces inter ſe conſultarent, qua ratione bellum ſuſceptum gerendum eſſet, tandèm in eam ab omnibus ſententiam itum eſt, q̃ fuit Aſcanij Corniæ, vt cum hoſtium claſſe confererent manus. Itaque Iohannes Auſtriacus ſingulis quid agendum eſſet, quíve progrediendum, præſcripſit, vniuerſamq; claſſem in quatuor partes diſtribuit, in duo cornua, mediam aciem, & naues ſubſidiarias. In media acie erat ipſe ſummus imperator Iohannes Auſtriacus cum triremibus ſexaginta & vna. De reliquo claſſis ordine & diſpoſitione qui plura nôſſe cupit, poteſt apud alios legere: nos breuitati ſtudemus. Quod autem inprimìs decebat optimum imperatorem, qui ſciret victoriam à Deo potiſſimùm expectandam, vt eum poſſent in ea inſigni expeditione habere propitium, mandauit cunctis ducibus & trieriarchis clariſſimus princeps ille Auſtriacus, patris ſui Caroli V. imitatus pietatem, darent operam, vt qui ſub ipſis militarent, & cæteri omnes, piè ſanctéque viuerent: Ità enim fore, vt in tam iuſta cauſa Dei auxilio & protectione fruerentur. Tum quoquè, vt vbì ad pugnam ventum eſſet, ſuum quiſque ſeruaret locum animo forti & minimè perturbato. *Claßis diſtributio.*

His ità conſtitutis, decimoſexto Septembris Meſſana ſoluerunt, & poſt aliquot dies venêre in Corcyram, vbì cognouerunt de Turcarum in ea inſula hoſtili planè animo deſignatis facinoribus. Indè in Cephaloniam appulêre, vbì literis Pauli Contareni, Zacynthi inſulæ præfecti certiores facti ſunt, claſſem Turcicam in ſinu Corinthiaco malè affectam hærere. A Creta quoquè allatæ ſunt literæ de capta Famaguſta, cuius rei nuncium in Cretam pertulerunt multi captiui Chriſtiani, qui è Turcarum manibus magno Dei beneficio cum biremi aufugerant. Ijs rebus confirmata ſententia, qua ſtatuerant cum illis feris hoſtibus fortiter confligere, claſſis noſtræ principes cum ſuis pergunt ire ad inuadendos illos. *Soluit Meſſanâ.*

Nec verò deerant illi rebus ſuis, ſed in portu Corin-

Turcæ se cōmuniūt. rinthiaco præter commeatum, etiàm decem Ianizarorum millia, & alia aliorum quatuor millia sibi adiunxêre, & quanuìs non deessent ex primarijs Turcis, qui Hali Bassam conarentur deterrere, nè cum nostra classe congrederetur, tamen quòd sic iussisset Selymus, & ipse quoquè sua sponte ferueret ad pugnam, tandèm omnes communi sententia decreuerūt Christianos prælio opprimere, atque ex ijs parta victoria, reliquas Venetorū ditiones inuadere, sicque viam sibi cōmunire ad totum orbem Christianum occupandum. *Ingentia sibi pro mittunt.* Soluunt igitur Nonis Octobris, & ad Galangæ litora subsistunt. Nostri quoquè postera luce ex Alexandriæ valle sese mouent, modis omnibus daturi operam, vt hostem ad pugnam eliciant. Turcæ, tanquàm iam victoriȩ planè compotes essent, & longè imbecillior foret Christus Deus noster, quàm ipsorum pseudopropheta Mahomet, multa edebant lætitiæ & gratulationis signa, ignari scilicet, ad quas pœnas à Christo Domino, ob illatas sancto nomini eius cōtumelias & blasphemias, ꝓpediem vocarentur. Postridiè Nonas Octobris summo manè tendūt ad classem Christianorum, secundo vento vsi. Etsì autem nō ampliùs duodecim millia passuum duæ illæ potentissimæ classes à se inuicèm distarent, non tamen interìm se cernebant. Vbì autem in mutuos venère conspectus, nostri egregiè ad pugnam se comparant, summo studio singula quæque adornant, tormenta militaria magna, pilis catena cōiunctis, alijsq; plumbeis & quadratis lapillis instructa, opportunis collocant locis, captiuos Christianos ad triremes damnatos, solutis vinculis, libertate donant, vtq; pro Christi nomine, à quo essent libertatem adepti, strenuè decertent, armis muniunt. Ij verò alijs indiscriminatìm admixti, pollicentur se egregiè facturos officium suum. Tota verò classis summo cum silentio optimè distributa est. Sed nec hostes dormitabant, nostris obuiàm pergentes. *Christiani se ad prælium comparant.*

Porrò summus Imperator Iohānes Austriacus, adiuncto sibi Iohanne Cardona, scapham cōscendens, totam classem magna celeritate circumit, hortatur tum duces, tum milites, vt magno animo certent pro Christi Iesu nomine, qui illis præstò futurus sit, modò strenuos se viros præbeant. Hęc atque alia illo optimo & fortissimo principe dicente, à multis respondebatur, nè quicquam de illorum virtute ambigat: facturos se quod deceat fortes viros. Columna quoquè & Venerius præ- *Iohannes Austriacus totā classem obit.*

clarè

clarè ſuos confirmabant, nec quicquam eorum omittebant, quæ conſequendæ victoriæ opportuna forent: quibus rebus Auſtriacum principem mirè exhilarârũt. Qui cùm ad imperatoriam triremẽ rediſſet, tympanis, tubis, fiſtulis, alijsq; inſtrumentis muſicis magis etiàm accenſi ſunt animi militum, altaque voce Deus omnipotens trinus & vnus inuocatus eſt, & ipſa quoquè ſanctiſſima Chriſti mater, vt quæ plurimùm poſſit apud filium ſuum, reuerenter ſalutata. Porrò ſacerdotes Chriſti à Cruce pendentis effigies per naues ferentes, præclarè hortabãtur omnes, vt bono eſſent animo, nec dubitarent Chriſtum, pro cuius ſanctiſſimo nomine dimicaturi eſſent, è cælis ipſis laturum opem. Iis ergò tum ſacerdotum, tum ducum verbis adeò inflammati ſunt omnium animi, vt nullum prorsùs periculum recuſaturi viderentur. Præſentis autem Numinis, eorumque conatus prouehentis, illud ſanè euidens fuit ſignum, quòd eodem momento in mutuam, poſitis odijs, redière concordiam, qui nulla antè ratione, vt id facerent, adduci potuerunt. Tanta vis eſt cæleſtis gratiæ, vt poſſit puncto temporis efficere, quod mortales nec ſperare auſint. Adeſt ergò etiamnũ Chriſtus Eccleſiæ ſuæ, quam amici noſtri Papiſticam vocant. nam tota hæc claſſis, Catholicorum fuit Principum.

En quibus rebus paranda victoria.

Hæc reuerà mutatio dexteræ excelſi.

Habebant Turcæ in ſua claſſe triremes communes ducentas, trieres paruas quinquaginta, biremes viginti. Putabant autem illi noſtros mox fuga dilapſuros, præteritisque victorijs elati, nihil minùs quàm noſtros ſuperiores fore exiſtimabant. Minorem enim illi credebant claſſem Chriſtianorum, quàm reuerà eſſet: ſed cùm propiùs acceſſiſſent, noſtrorumque vires conſpicati eſſent, ſanè admirati ſunt. Verùm ea iam temporis & loci ratio aderat, vt conſultandi ſpatium non daretur. Itaque ad pugnam ſe parant, pollicentur duces militi gratiam ſui Imperatoris & ſpolia ampliſſima, quibus inhiant rapaces illi & feri homines. Aliud tum affulſit Chriſtianis fauoris diuini illuſtre argumentum. Ventus enim, qui noſtris hactenùs aduerſus, Turcis ſecúndus fuerat, ab inſperato ità conſopitus eſt modo ſanè admirabili, vt ſumma maris tranquillitate vterentur. Sol quoquè radijs ſuis hoſtes verberabat, ſimulque ventus quidam ab Occaſu leniter ſpirans, fumum, quem tot tormentorum excitabant tonitrua, à noſtris in hoſtes deferebat. Magna erant

Numerus nauium Turcicarũ

Magna præſentiæ Christi, noſtriuſq; fauentis indicia.

hæc præpotentis Dei beneficia, vt non immeritò illi potiſſimùm hæc adſcribenda ſit victoria: cuius tam præſenti ope & auxilio freta Catholicæ Eccleſiæ claſſis, ſæuiſſimos hoſtes debellauit. At verò Turcæ cum ingenti vociferatione & incitato curſu in noſtros feruntur, ſed adeò eorum claſſis perpetuis ſex magnarũ triremium, quæ noſtram claſſem antecedebant, fulminibus afflicta eſt, magna hominum ſtrage edita, vt ſuperbiſſimi truceſque illi Chriſti hoſtes timore correpti, ordines ſeruare non poſſent. At pergebant tamen præfractis animis, & magnas illas triremes vi penetrare conabantur: ſed adeò malè tũ accepti ſunt ab illis, vt tertia ferè claſſis eorum non ſinè multorum cæde deſtructa fractaque ſit. Nam quo minùs poſſent illos ictus celeri curſu deuitare, à vento tum nonnihìl aucto retardabantur, qui etiàm fumo omni in illos adacto propemodùm omnem eis videndi facultatem adimebat.

Magna cædes Turcarum.

Audiebant tum noſtri fragores magnos ruinaſque malorum, antennarum, nauium diſſipatarum: videbant non paucas illorum trieres flammis abſumi, pleraſque amiſſis gubernatoribus conſiſtere: innumeros ferè homines, remos, antennas, vaſa, diuerſi generis arma ferri ſuper aquas. Et hæc quidem omnia ſolìs illis ſex magnis triremibus, quarum vſus in nauali pugna necdùm compertus anteà fuerat, perpetrabantur: quod fuit ſanè admiratione dignum. Porrò in ſiniſtro cornu noſtrorum ingens ortum eſt prælium. In dextro quoquè ferè congrediebantur cum Turcis, niſì quòd vtriuſque duces, dextri Chriſtianorum & ſiniſtri Turcarum, occaſionem ſuſtinebant rei benè gerendæ. In media acie, Auſtriacus, Columna & Venerius, egregiè ſeruato ordine, medio æquè Turcarum agmini occurrerunt, ſed ante conflictum magno hoſtium detrimento & terrore bìs térve, quædam quinquiès tormenta exonerârunt, cùm interìm Turcæ in multis ſuis bombardis ignẽ accendere non poſſent, & quas incendebant, earum ferè pilæ noſtrorum naues nullo dato damno præteruolarent. Quod indè accidit, quòd hoſtilium nauium proræ multo altiores eſſent noſtris.

Turcarum tormenta parũ nocent claſſi noſtræ.

At neque his tamen fracti homines truculenti, ſed furoris quodam œſtro pérciti, incurrerunt in Chriſtianos: quo in congreſſu ex innumeris ſclopetorum aliorumque inſtrumentorum ignibus mare ardere videbatur. Cumque alij in aliorum naues inſilirent, ferreiſque

iſq̀ue malleis militaribus, ficis, gladijs, alijsq̀ue varij generis armis inter ſe confligerent, tantus fuſus cruor eſt, vt mare inſtàr ſanguinis ruberet. Dixi paulò antè, in ſiniſtro noſtrorum cornu ingens ortum fuiſſe prælium, Turcicis quibuſdam nauibus è ſuo dextro cornu in illud impetum facere nitentibus: ſed adeò illic quoquè noſtrorum virtute, illorum impetus retardatus eſt, viresq̀ue & naues eliſæ ſunt, vt non pauci in mare præcipites ſe dederint, in continentē enatare volentes, multi ſuſtiterint, tum quòd effugiēdi deeſſet facultas, tum quòd de Chriſtianorum clementia benè ſperarent. Antiquitùs iam apud Turcas more comparatum eſt, vt primo congreſſu magnam præ ſe ferant audaciam, & mira ferocitate faciant in hoſtes impreſſionem: qui ſi fortiter ſeſe opponant, facilè animi in pedes illis decidūt, libenterq̀ue fugam capeſſunt: niſi ab infinitis copijs, quibus in terreſtri præſertìm pugna ſemper abundant, auxiliorum ſpes oblata ſit. Quæ cùm hìc nulla eſſet, vt ſe viderunt Chriſtianorum viribus impares, ſuoſq̀ue omnes ab illis trucidari, relictis trieribus aufugerunt. Interìm Chriſtiani, quos in ſua claſſe Turcæ captiuos habebant, ipſorum armis vincula ſua perfringebant, & ſuas iniurias vlciſcebantur. Multi quidem in ſiniſtro cornu Turcæ, priuſquā à noſtris includi poſſent, in mare ſe iactârunt: ſed naues eorum omnes captæ ſunt, & ſi qui in eis reperti Turcæ, pœnas ſuæ crudelitatis dedere, ad vnum omnes interfecti. In media acie clariſſimus princeps Auſtriacus cum ipſo Hali Baſſa & duobus alijs ducibus ea virtute & felicitate congreſſus eſt, vt tametsì quinque triremum ferret impetum, & tèr ex ipſa Hali Baſſæ prætoria naui, cùm ad málum vſq; peruaſiſſet, non ſinè multa cæde repulſus eſſet, totam tamen nauim illam occupárit, ipſo Baſſa interfecto. Ibì tum à noſtris proclamata victoria eſt, nec iam cædendis, ſed colligandis hoſtibus ſpolijſq̀ue diripiendis operam dabant victores. Multi ibì capti & cæſi proceres Turcæ, Ianizari alijq̀ue milites propè innumeri. Soli illi euaſère, qui mox ab inchoato prœlio minoribus nauigijs aufugerunt, in quibus fuit etiàm Portauus Baſſa. Fugit tamen etiàm Oluzalius cum multis triremibus, ꝙ noctis iam ſeſe ferè intendentibus tenebris, eū perſequendi facultas erepta eſſet. Poſt eā tā inſignē victoriā; quam Chriſtiani ex ſæuiſſima Turcarum gente quatuor

Mare ex ſanguine rubet.

Auſtriacus princeps capit nauim prætoriam.

Aliquot Turcæ aufugiunt.

horarum ſpatio retulêre, cùm claſſis noſtrà ſingulari ducum induſtria in portum reducta eſſet, incredibilis derepentè tempeſtas orta eſt, nullo Chriſtianorum detrimento, qui iam in tuto loco eſſent, vbi etiam triduò feſtos egêre dies, Deo optimo maximo, vti par erat, pro tanta victoria laudes gratesque agentes.

Turcarum naues captæ 130. Captæ ſunt Turcarum naues centum & triginta, eęque omnes omni commeatûs genere inſtructiſſimæ. Periêrunt autem plùs minùs octoginta, ad quadraginta ferè fuga dilapſæ ſunt. Præda ſic diſtributa eſt: *Prædæ diſtributio.* Triremes Pontifici ceſsêre nouendecim communes cum duabus paruis, Philippo regi quinquagintaocto cũ dimidia cõmunes, ſex cum dimidia paruę. Venetis triginta nouem cum dimidia communes, quatuor cum dimidia paruæ. Tormenta militaria Pontifex accepit nouendecim magna, tria quibus lapides vibrantur, quadragintaduo minora. Philippus Catholicus rex quinquagintaocto cum dimidio magna, octo cum dimidio, quibus ſaxa iaciuntur, centũ vigintiocto minora. Veneti trigintanouem cum dimidio magna, quinque & dimidium ex eorum genere, quæ lapides vomunt, octogintaſex minora. *Itèm captiuorum.* Captiui ſic ſunt diſtributi, vt Pontifici venerint vnus & octoginta, Philippo regi mille ſeptingenti tredecim, Venetis mille centum ſexagintaduo. Quæ hactenùs de bello Cyprio & Turcicæ claſſis excidio, Chriſtianorumque clariſſima victoria, cui parem nullam vnquàm ex Turcis Chriſtiani adepti ſunt, annotauimus, in ijs ferè ſecuti ſumus Iohannem Petrum Contarenum, qui has res copioſè perſcripſit ad Iohannem Grimannum Patriarcham Aquileienſem.

Libet autem ad huius victoriæ calcẽ adijcere nonnulla, quæ ex Vrbe ſcripta fuêre, digna ſanè, quæ ad *Pius V. ſub bello Turcico quid egerit* poſteros tranſmittantur. Erant ſcripta Germanicè, nos Latino ſermone reddimus ſuccinctè. Quandoquidem (inquit is, qui literas ſcripſit) hæc victoria aduersùs Turcas præter ſpem diuinitùs obtigit, pro indubitato habetur, Pontificem Pium V. præclaro zelo, perpetuis ieiunijs, largis eleemoſynis, nunquàm ferè intermiſſis precibus, alijſque pietatis & charitatis operibus eam à Domino impetrâſſe. Cùm enim cognouiſſet ille Chriſtianorum claſſem ſoluiſſe, & ad hoſtem contendere, in intimum quendam palatij ſui locum ſe recepit, preceſque attentiſſimas Deo cum lachrymis & gemitibus fudit, in ijs noctes atq; dies perſeuerans, niſi quòd inter-

interdùm pro humanæ naturæ fragilitate necessario cibo & somno vti compulsus est, idque sanè parcissimè: quo quidem tempore ineuitabilis necessitatis alijs quibusdam pijs & religiosis hominibus suas precandi vices demandabat: vt ità nullum omninò tempus precibus vacuum abiret. Durauit autem optimus & sanctissimus Ecclesiæ pastor & pater in hac precum instantia ad eam vsque horam, qua nostri Turcarum classem debellârunt. Quo tempore ex loco illo, in quem se abdiderat, iucundo vultu prodijt, hocipso subindicans lætissimum ipsi allatū nuncium, rursusque se contulit ad tractanda more suo negocia publica, à quibus interim, dum esset in precibus, planè feriatus erat. Fertur sanè diuinitùs ei reuelata victoria illa, tametsì nihil eiusmodi sanctitas eius præ se ferret. Postquàm autē ad quartam noctis horam certum victoriæ nuncium eius sanctitas posteà accepit per veredariū, præ ineffabili animi exultatione sese in lecto continere non potuit, sed mox humì prostratus, cum lachrymis dixit: Deus respexit in orationem humilium, & non spreuit precem eorum. Scribantur hæc in generatione altera, & populus, qui creabitur, laudabit Dominum. Quia prospexit de excelso sancto suo, Dominus de cælo in terram adspexit: Vt audiret gemitus compeditorū, & solueret filios interemptorum. Nunc dimittis seruum tuum Domine.

Videtur diuinitùs cognouisse victoriam Christianorum.

Psal. 101.

Luc. 2.

Sequenti die cum Cardinalibus, qui tum Romæ erant, in sancti Petri templum ingressus, omnipotenti Deo cum summa humilitate gratias egit cum hymnis & canticis alijsque Christianis cæremonijs. Quibus peractis, Cardinales omnes ad eum venerunt, de tanta victoria eius sanctitati gratulaturi. Eos verò ordine singulos ille complexus, peramanter suo adstrinxit pectori, oculis interim lachrymas distillantibus. Cumq; lætitiæ declarandæ causa in castro sancti Angeli & alijs Vrbis locis omne genus tormenta disploderentur & exonerarentur, confestìm vetuit, nè eiusmodi superuacaneæ expensæ fierent: sed illarum precium potiùs in leuamentum & solatium earum conferretur animarum, quæ in illa nauali pugna è corporibus excessissent.

Nota eius pietatem.

Hoc anno à Caluinianis in mari duodecim è Societate Iesu perempti sunt, quod hìc paucis commemorabo, vbì priùs longè plurium eius Societatis, anno

ſuperiori æquè in mari occiſorum, hiſtoriam pertexue-ro. Quæ etsi debuit anno ſeptuageſimo reponi, tamen quandò tunc alijs occupato non venit in mentem, hoc loco referetur, non quidem prorsùs opportuno tempore, (incidit enim, vt dixi, in annum ſeptuageſimum) ſed non tamen ſinè lectoris pari fructu. Eo ergò anno Vlyſ-ſipone profecti Nonis Iunij ad ſexagintanouem è Societate Ieſu cũ Aloyſio Braſiliæ prouinciæ præfecto, octauo die Maderam appulerunt claſſem nauium ſeptẽ. Vbì cùm nonnihil hærere vellet Aloyſius, nautæ vnius nauis ob multa in Palma, quæ eſt vna ex inſulis Fortunatis, negocia conficienda, copiam præcedendi & petunt, & impetrant. In ea naui cum multis è Societate erat etiàm pater Ignatius & Didacus Andrada. Ignatius, quòd multa in eo mari impendérent pericula, primò non ſuſtinet nauim illam ab alijs digredi: tandèm tamen aſſentit, ſed priùs confeſſione & Euchariſtia omnes curat præmuniendos. Soluunt indè pridiè Calendas Iulij: porrò quinto Nonas Iulias comperiunt Iacobum Soriam, hominem egregiè Caluinianum, non longè abeſſe cum ſeptem ferè nauibus. Et is quidem ab Aloyſio, decem nauium claſſem benè inſtructam aduersùs eum producente, territus, fugam inijt: ſed ità tamen, vt non diù pòſt occurrerit vni illi naui onerariæ, quam alias præceſſiſſe diximus, in qua Ignatius cum pleriſque alijs erat. Initiò quidem Luſitani nautæ, qui in eadem fuère naui, ad defenſionem ſe parant, & tres ex hoſtium naui in eam inſilientes momento temporis perimunt: ſed aucto Caluinianorum numero, cedere compulſi ſunt. Iis ergò in nauim vi irrumpentibus, Iacobus Soria præfectus claſſis Ieſuitas omnes iubet interfici, dicens eos ob praua ferenda dogmata in Braſiliam proficiſci. In alios aliquãto humanior, cùm audiſſet presbyteros (ſic enim vocabat Ieſuitas) trucidatos, eos ferè paſſus eſt viuere.

Palma, vna ex inſulis Fortunatis.

Caluiniani quidam inuadunt nauim Luſitanorũ.

Primus omniũ cæſus ab illis Ignatius eſt, qui erat Braſiliæ Prouincialis, vt vocant, ſumptaque in manus beatiſſimæ Virginis imagine, hortabatur Catholicos ad officiũ & ad pietatem: ac deindè ſublimẽ ferens eam imaginem, conſtanterque obuiàm procedens hoſtibus, ſeque Catholicum cum ſuis profitens, ab illis lanceæ tribus ictibus confoſſus eſt, imaginem illam tam tenaciter retinens, vt nec defuncto extorqueri è manibus potuerit. Occiſus mox eſt etiàm Didacus Andrada, & vterque

Cædunt Ignatium Ieſuitam.

Itèm Didacũ Andradam.

quæ cum matris Virginis sacra imagine iactatus in mare. Indè hostes properant ad alios Iesuitas, qui erãt octo & triginta, omnesque talaribus tunicis, quanuis non magni precij, nudatos, & bis térve pugionibus confossos è naui proijciunt, quorundam sanè etiàm amputatis brachijs, nè vlla ratione possent euadere. Sic illi felicissimè è corpore abeuntes, pro momẽtaneis cruciamentis à Christo recepti sunt in vitam bonis omnibus, ijsq; summis & æternis, affluentem. Sed dolebat adhuc Soriæ tres è suis à Lusitanis interfectos. Indicantur cędis eius authores, onerariæ gubernator & duo eius administri. In eos sæuitũ est planè atrociter. Viuentium dissecta pectora, extractaque viscera & in mare abiecta. Nec hîc tamen finis Caluinianæ modestiæ & Euangelicæ mansuetudinis. Caput vnius è collegio sacratissimarum vndecim millium virginum ad carchesij funem suspendunt, imaginem quandam omni honore dignissimæ matris Dei & Domini nostri Iesu Christi, qui iniurias matris suæ & vult & potest egregiè vlcisci, cũ alijs permultis sacris imaginibus in quodam angulo nauis collocant, & in eas ceu in scopum sicas vibrant suas. Porrò benedicta rosaria & Sanctorum reliquias, librosque catholicos contemptìm in vndas proijciunt. Hæc omnia duo narrauêre Lusitani, tam illustrium facinorum, quæ hodiè discuntur in scholis noui Euangelij, testes oculati. Superfuêre ex Iesuitis triginta, qui posteà in Brasiliam constanti animo profecti sunt, licèt non ignorarent comparatas sibi insidias.

Mox 38. è Societate Iesu.

Item 3. Lusitanos.

Iniuriæ illorum in sacras reliquias & imagines.

Quidam ex illis magnas in itinere illo perpessi sunt difficultates & molestias, ità vt præ immodico imbre non solùm esculenta corrumperentur, sed etiàm vestes, quibus induti erant, penè putrescerent. Pleriq; etiã tempestate ità disiecti sunt, vt incertum sit, quò peruenerint. Quatuordecim reliqui, in vnam cum alijs quibusdam coniecti nauim, qua sola Aloysius præfectus cœptum iter persequi statuerat, dies octo secũdo vsi vento, naues quinq; sub solis occubitũ vident, quatuor Gallicas, vnã Anglicam. Et dissimulato in noctem vsq; consilio, deinde ab improuisò in hanc Aloysij nauem cursum intendunt. Aloysius facilè aduertẽs hostiles esse, iubet suos ad arma se parare, & si sic necesse sit, pro Catholica religione fortiter occumbere. Deindè cõfitetur peccata sua: idem cæteri faciunt, qui id possent in ea tẽporis angustia. Manè hostilis nauis, quam Galeonem vocant,

Aliam nauim Lusitanam inuadũt Caluinistæ.

ad Aloysij nauem appropinquans, certis quibusdam significationibus iubet Lusitanos vela submittere. Illis id detrectantibus, tèr magno in eos impetu facto, hostes ex eis quinque occidunt, septendecim vulnerant, viginti ferè è suis amissis, circìter vndecim vulneratis, magnisque alijs acceptis incommodis: è quibus id maximè dolebat, quòd bombardarum ictu vela eorum dirupta essent. Quarto demùm insultu Lusitanos superant, quòd iam paucissimi essent relicti propugnatores.

Occidunt Lusitanos. Irruunt in nauim Lusitanam hæretici sexaginta: resistit aliquandiù Aloysius, sed illo perempto, reliqui se dedunt, at nihilominùs obuij quique à Caluinistis trucidantur, & simul cum Aloysio in mare iactantur. Mox

Indignissimè tractãt sacras imagines & reliquias. accurrunt Caluinistæ ad Sanctorum reliquias & sacras imagines, quarum illic ingens erat numerus, eas à Catholicis vi extorquent, trahunt per tabulata, cõculcant pedibus, denique flammis exurunt, & immanes euomunt blasphemias, quæ sinè horrore scribi non possint, in Sanctos, quorũ illæ erãt reliquiæ. Huius classis præfectus erat Iohannes Cadauilius, eademque vehebatur rostrata naui, qua anno superiori vectus fuerat Iacobus Soria Extant hæc omnia, iam diuersis locis typis excusa. Cùm sic autem Lusitanos occidissent, ad patres Societatis ventum est, qui iam confessione peccatorũ suorum sese ad mortem præparârant: cumque ad confirmandos milites è tabulatis ascenderent, neminem ex

Castrium Iesuitam dirè perimunt. ijs repererunt. Vnus autem ex patribus paulò antè ascenderat. Castrius is dicebatur. Eum Caluinistæ illi occupatum offenderunt audienda gubernatoris cuiusdam confessione. Valdè igitur commoti, quòd sacramenta ministraret homini extremum spiritum trahen-

Itèm alios duos. ti, permultis eum vulneribus certatim confoderunt, eumque cum alijs duobus, quos è tabulatis prodeũtes confestìm peremerant, in mare deiecerunt. Reliqui vn-

Alios mirè exagitant. decim hos secuti, liberè fatebantur se Catholicos esse. Eos tota die mirè exagitârunt hæretici: nocte ligatis à tergo manibus, duos primùm è naui præcipitant: nouem, qui supererant, in custodiam traduntur, coguntùrque & famem pati, & crebrò audire, Papistæ, latrones, ecquis tandèm vobis vitam eripiet? aliasque id genus blanditias Euangelicas. Pòst educti è carcere, dãnantur capitis, suspensiq; essent è maximo nauis mãlo, nisi spes pecuniæ apud eos reperiẽdæ rem ꝓtraxisset. Indè septem ex oneraria in rostratã abducũtur, rursusq;

egregiè petulantium linguarum flagellis verberantur. Multa ibì tum nefanda iactabant hæretici in Romanum Pontificem, in Ecclesiasticos ritus, in Sanctos & cultũ eorum, in sacrosanctã Eucharistiã. Ad quæ cùm patres illi sic, vt par erat, responderent, pugnis & alapis salutabantur, audiebantque inter cætera, Canes, fures, impostores.

Erat inter eos Petrus Ferdinandus nouitius, omnium recentissimus. In eo molestissimè ferebant hæretici, q magnam vultu atque oculis præferret modestiam & religionem. Itaque arripiunt caput eius, vtraq; sustollunt manu, infestant colaphis, digitis distendunt palpebras, paxillos mento supponunt, nè vultũ demittat, conuicijsque eum benè satis proscindunt. Quæ ille tam iucundo tulit vultu, vt se etiàm tãto Dei munere, quòd scilicet pro illo pati posset, indignum putaret. Longum esset singula persequi, quæ ibi tum dicta factaque sunt: quæ qui fusiùs nôsse volunt, habent in libris impressa. Ad extremùm omnes ab hæreticis in mare magno impetu coniecti sunt, atq; ibì alij citiùs, alij tardiùs submersi, mortem pro Domino libenter exceperunt. Duo, qui in oneraria naui relicti erant, ab hęreticis quoq; necati sunt. Ex omnibus verò duo tum natandi peritia, tum Dei prouidentia incolumes euasêre, fortasśis Deo sic volente, nè deessent qui ad aliorum notitiam has cædes perferrent.

Non possunt ferre modestiã, &c.

Iactant Iesuitas in mare.

Hoc eodem anno 1571. cùm iamdiù Geusei in mari piraticam exercuissent, quasdam Hollandiæ insulas, Schellinck, Texaliam & Vuieringiam occupârunt.

ANNO 1572. Geusei, quòd exacerbatos Belgarum animos ob exactum decimum nummum sibi persuaderent, ea re egregiè abusi sunt ad concitandos magìs magisq; eorum animos, atque ità regias ditiones occupandas. Promittunt plebeijs, qui ferè rebus gaudent nouis, inprimisque libertate, se eos erepturos ab illa immani Hispanorum seruitute. Itaque breui tempore munita aliquot loca ab illis obtinentur, primo Aprilis Briela, sexto eiusdẽ mensis, in quem tum sacrosancta Paschæ solennitas incidit, Vlissingam munitum Zelandiæ oppidum. Biduo pòst tumultuatum est Roterodami propter introductum in eam vrbem militem præsidiarium. Eodem mense occupat Ludouicus Nassouius Montes, ciuitatem primariam

Geusei multa Belgij loca occupant.

Hannoniæ, inprimisq́; firmam. Octauo Maij obtinent Geusei Valencenas, sed paulò pòst indè expelluntur.

Eodem mense scripsisse fertur princeps Auraicus primarijs Hollandiæ ciuitatibus ex castro suo Dillenburgo, petijsseq́; ab eis subsidia contra Albanum. Decimooctauo Iunij Veteresaquæ in Hollandia occupãtur à Geuseis. 23. eiusdem mensis Gouda, 25. Dordracum, Harlemũ, Leida, porrò in Zelandia Verense oppidũ & Zirckzee. 26. Gorcomiũ. Magni hi erãt successus Geuseorũ, quibus illorũ vires nõ parũm auctæ sunt. Secuta est aũt incredibilis penè omniũ rerum caritas, ꝙ libera nauigatione mercatoribus interclusa, vix obtineri possent ea, quibus vel maximè vti solent tum Belgæ, tum vicini Germani ad vitã sustentandam: eaq́; Belgij calamitas, quam bellum hoc intestinum peperit, etiàm totam ferè Germaniam afflixit. Et certè verendum est, innumeros mortales, dum isthæc in Belgio grassatur rerum confusio & perturbatio, fame & inedia perijsse, quandò etiàm permulti non tenuis alioquì fortunæ homines ad quandam inopiam redacti feruntur.

Atque vtinàm mala hæc sola corpora & facultates attigissent. Permultùm detrimenti accepit etiàm ipsa Catholica religio plerisq; locis, cùm nõ deessent, quibus libido quædam nouandæ religionis inesset. Albanus verò, collecto milite, initio mensis Iulij Montes obsedit Hispanis & Burgundionibus, ꝙ Germanorum copiæ necdum ad eum peruenissent. Venère tum ex Gallijs duce quodam, qui magna esset apud Admiralium authoritate, quatuor aut quinque (video enim variare scriptores) peditũ millia, & mille quingẽti equites, in quibus plùs minùs quadringenti nobiles fuère: quanquam alij in vniuersum non nisì quadringentos fuisse equites aiunt. Ij volebant Montes obsidione liberare, sed ab exercitu Albani magna ex parte cęsi sunt. Qui fugæ sibi præsidium captãrunt, ij à rusticis trucidati sunt. E captiuis pleriq; laqueo necati feruntur, nonnulli certas ob causas dimissi. Multi verò passìm equites & pedites pro Auraico conscribebantur, apud quos publica ferebatur fama, stipendia eis persolutum iri in Gallijs, Anglia & Belgij ciuitatibus. Sectarij quidam in suis scriptis palàm editis multa infarciunt de Christianissimo Gallorũ rege, valdè opportuna ad cõcitandum bellum inter ipsum & Catholicũ Hispaniarum regẽ, tanquam ille principem Auraicũ & Ludouicum fratrem eius adiuuerit. quæ etiamsì vera essent,

Montes Hãnoniæ obsidet Albanus.

Hugonotæ cæduntur.

quod tamē credi vix poſſit, celari potiùs deberēt publicæ pacis & trāquillitatis ſtudio. Nos Catholici ſi talia de magnis principibus ſcriberemus, egregiè aduersùm nos blaterarēt fratres Euangelici: at illi impunè ſcribunt de maximis regibus, quę illi nulla ratione agnoſcere velint. Quis enim credat, Chriſtianiſſimū Gallorū regem aduersùs Catholicū Hiſpaniarum regē affinem ſuū tale quippiā moliri voluiſſe, cùm in maximis difficultatibus non longè antè ſemèl atq; iterùm auxiliaribus eius copijs nō parùm adiutus eſſet? Alitèr certè de his rebus loquitur ſcriptū quoddā Pariſijs cū regis priuilegio excuſum, Admiraliū regis traducendi cauſa operam dediſſe, vt poſſet eum permouere ad ferendas ſuppetias Belgis rebellibus: ſed nihil prorsùs ibì additur regem illi aſſenſiſſe: ſed potiùs paulò pôſt iuſſu regis occiſum Admiralium, de qua re paucis nūc agendum eſt, antequàm in Montenſi obſidione pergamus.

Nuptiæ Pariſijs regio planè appatatu celebratæ ſunt menſe Auguſto, Henrici regis Nauarræ & ſororis Francorum regis. In ijs fuit etiàm Admiralius cū multis alijs nobilibus viris. Cumq; is poſt eas celebratas nuptias è palatio regis 22. Auguſti domū iret, quidam, cui ille laqueū minatus erat, ſclopeti ictu è cuiuſdam domûs feneſtra in vtraq; manu & altero brachio eum vulnerauit. Eam rē, quòd mali exempli eſſe videretur, hominem tantę authoritatis ſclopeto appetere, idque haud procùl ab arce ſua, rex indignè tulit, ſtatuitq; in hominem illum ſeueritèr animaduertere, modò compræhendi poſſet. A prandio rex ipſe cū matre regina & fratribus ſuis venit ad Admiralium, conſolatur eum, promittitque ſe ità in eum, à quo læſus eſſet, animaduerſurum, vt ſibi ſentiat factum ſatis. Eodem die & ſequenti crebrò mittit ad eum, qui videant & renuncient, vt ſe habeant vulnera eius. Sed ille acceptis ijs vulneribus magìs etiàm exacerbatus, falsò quidem ſuſpicabatur regis voluntate factum, vt ea ratione è medio tolleretur, Guiſiosque principes regia ope fretos hominem eò adduxiſſe, vt ſclopeto ipſum peteret. Conſtituit igitur & regem & principes illos perdere, nec quicquam iam ferè ab eius ore proficiſcebatur præter minas. Aiebat enim: Tametſi læſum eſt brachium, ſed caput incolume eſt: & ſi neceſsè erit ſecare brachium, equidem illorum repetā capita, qui mihi huius rei authores fuère. Putabant illi me ſublatum iri, ſed

Nuptiæ regis Nauarræ & ſororis Galliæ regis.

Admiralius vulneratur.

Molitur regi &c. necem.

ſed ego illos anteuertam: & id genus alia. Si qui dicerent, regem eius calamitate dolere, reſpondebat non niſi figmenta ea eſſe: ſe illorum noſſe ſimulationes. Non ſibi defuturas rationes omnes illos compræhendendi. Hæc ille & capita conſpirationis, cum quibus poſtridie eius diei, quo vulneratus fuit, clàm communicatis conſilijs, planè decreuit regem, regis matrem & fratres, & pleroſque regni proceres illis adhærentes tollere è medio.

Conſpiratio in regem.

Ad veſperam eiuſdem diei rex de his certior fit è quibuſdam huius nefarij conſilij conſcijs. Tum verò in tanto diſcrimine ocium nullũ rei certiùs explorandæ ſibi dari ſentiens rex, ſtatuit eas inſidias & machinationes abſque vlla dilatione fortitèr anteuertendas. Agebatur enim de ipſius, multorumq; Principum, & totius regni excidio, cui neceſſariò videbatur ſeuera executio opponenda, vt quod importuni homines in ipſius maieſtatem & alios Principes cogitâſſent, in eoſipſos deuolueretur, conſiliaque mala conſultoribus peſſima forent. Itaque manè alterius diei irruptio facta eſt in ædes Admiralij, & inter alios etiàm ipſe cęſus eſt atque è feneſtra præcipitatus, & præciſo capite cadauer ligato ad pedes fune tractum, & à pedibus ignominiosè ſuſpenſum. Ciues Pariſienſes, qui & Catholicæ religioni, & ſuo regi, vt decet bonos ſubditos, ſunt addictiſſimi, in ædes Hugonotarum irruperunt, multosque trucidârunt. Idem factum eſt Lugduni, Rothomagi, Aureliæ & alijs pleriſque locis. Regem Chriſtianiſſimum hoc nomine quidam ſectarij odioſè palàm libris editis traducunt, & tot Euangelicorum hominum cædẽ mirè exaggerant, gratulaturi fortaſsis haud mediocritèr, ſi regia maieſtas & Papiſtæ omnes, vt ipſi per contemptum Catholicos vocant, ab Hugonotis iugulati eſſent. Non eſt obſcurum, quot Catholicorum millia Hugonotæ in Gallijs intra paucos annos priuata authoritate, nullo prorſus iure trucidârint. Non puto ego fratres Euangelicos eo nomine valdè mœrere. Ferãt ergò in ſuis, quod in noſtris fortaſsis etiàm egregiè probant. Interìm tamen video ne ipſos quidem hæreticos in hac Admiralij & aliorum cæde commemoranda conſentire. Scripſiſſem pleniùs hac de re, ſi mihi omnia magis explorata fuiſſent. In ijs autem, quæ annotaui, Pariſienſe illud ſcriptum, cuius ſuprà memini, ferè ſecutus ſum. Hæreticis certè tutum non eſt commoda-

Admiralius interficitur.
A pedibus ſuſpẽditur
Hugonotæ in Gallijs cædũtur.

modare fidem. Constat autem, regi & reginæ matri liberisque eius Caluinianos necem molitos, etiàm ex cuiusdam Caluiniani publico scripto, cuius iam antè mentio facta est. Sed nunquàm regibus & principibus magnis deest diuina protectio, quippè à quibus sæpè totius regni & multorum populorũ salus pendeat. Ea igitur etiàm Christianissimũ Galliarum regem Carolũ seruauit à structis maiestati eius insidijs, quæ si suos habuissent successus, actum sanè in illo amplissimo regno de Catholica religione fuisset.

Accidit autem res valdè memorabilis Lutetiæ eo ipso die, quo cæsus est cum suis Admiralius. In Innocentum puerorum cœmeterio (alij hospitali dicunt) arbor quædam multis annis sterilis & arida, floruit, foliaque & fructus produxit. Cuius rei interpretationem alijs relinquimus. Certè permultis non immeritò magno & stupori & admirationi fuit. Quòd autem Hugonotæ tam malè habiti sunt in Gallijs, id non parùm in Belgio Geuseorum conatus retardauit. Intereà enim Germanorum copiæ ad Albanum venêre, è quibus alij Valencenas, plerique Buscunducis ablegati sunt: reliqui ad obsidionem Montium profecti: qua tum sanè adeò arcta pressi sunt, qui intra vrbem erant, in orbem dispositis castris, vt vix canis illæsus indè prodire posset. Oppidanis ad bombardæ ictum aquæ præsidio fuêre, vt paucis locis pateret accessus. Vicesimaseptima Augusti Hispani monasterium vrbi valdè propinquum occupârunt, cæsis aliquot præsidiarijs. Multas ex oppido pilas è bombardis iaculabantur in monasterium, sed Hispanos tamen loco illo mouere non potuerunt. Vnum ex suburbijs oppidani incenderunt, vbi posteà tormenta collocata sunt, templo prorsùs inuiolato. 28. Augusti Albanus in castra venit, iussitque ob cædem Admiralij, cuius nuncius ad eum perlatus erat, sclopetarios omnes tèr displodere, idque sub noctis medium, necdùm quicquam eius rei compertum habentibus obsessis. 29. & 30. Augusti aduenêre tormenta vigintiquatuor. 31. Augusti cœpta est oppugnatio, & sequenti die continuata: quo die quatuor ex oppido tormentorum magistri ad Albanũ transfugerunt, omniaque illi indicârunt, quòd viderent fieri non posse, vt vrbs à tanta bombardarum vi seruaretur, quandò illo die in oppidum vibrati essent mille septingenti & sex globi. 31. Augusti perlatum est in castra

Arbor arida Parisijs floruit.

Arctissima Montensium obsidio.

Montes oppugnãtur.

Mechliniam obtinent Geusei. stra, Mechliniam munitissimam Brabantiæ ciuitatem cessisse Geuseis. Prima Septembris nunciatum, ad trecentos Geuseos cæsos, dum oppugnant Louanium: at tamen aliquot aureorum millibus vrbe redempta, postridiè Auraicum cum suis indè recessisse. *Louaniũ redemptum.* 3.4.5.6. & 7. Septembris primæ diei tonitrua bombardica non sunt intermissa, donèc porta cum duobus fortissimis propugnaculis prostrata est. Indè rursùm perpetuis diebus continuata: quibus etsì multi oppidani læderentur, tamen data opera est, nè quid damni acciperent templa & monasteria. Interìm verò, qui in vrbe erant, non cessabant communire sese. Sexto Septembris duo millia equitum Germanorum venêre in castra, quorum aduentus Albano Duci gratissimus fuit. Sed hìc quoquè nonnulla intermiscenda sunt, antequàm obsidionem hanc absoluamus, vt aliqua saltèm temporis ratio habeatur.

Geusei occupant Gorcomium. Mense Iulio huius anni expugnatum à Geuseis est castrum oppidi Gorcomensis, in quo erant præter alios duodecim Franciscani, & quidam sacerdotes seculares, moniti eò confugere à præfecto, viro religionis amantissimo. *Sæuiunt in Franciscanos.* Ij Franciscani cum aliquot sacerdotibus post innumera flagella, cædes inhumanas & inaudita tormenta, vt habet historia, in Brielam insulam deportati sunt à Geuseis, vbì iam medio foro paratum erat patibulum, quod illi coram multa populi frequentia circumire cogebantur non inuiti, litanias interìm & suauissimum illud canticum Salue regina, quod hæreticornm aures instàr sagittæ ferit, depromentes. Indè in teterrimum abducuntur carcerem: ad quem ea nocte duo germani fratres patris Guardiani, qui martyrij desiderio vel maximè ardebat, admissi sunt, ijque multis modis persuadere conati sunt ei in hospitium abducto, vt dissimulata Catholica religione se liberaret, alioquì certò periturus ea nocte. Quorum ille præposterum affectum contemnens, multa præclarè locutus est, quæ temporis angustia nos omnia annotare non sinit: maluitque reduci in carcerem, quàm cum fratribus illis suis carnalibus indè incolumis recedere. Ad horam noctis secundã adest carnifex, Guardianus tanquàm nihil adsit periculi, suauitèr dormiens, ab illo excitatur, ducitur cum fratribus & filijs suis Franciscanis extra portam Brielensem ad horreum cuiusdam à Geuseis ex-

usti monasterij Regularium. Erat cum illis pastor Gorcomensis, doctrina & pietate clarissimus, qui eadem nocte durissimè flagellatus, magnam præ se tulit animi constantiā, ità vt cùm circunstantes carnificem rogarent, nè ea crudelitate hominem interficeret, ille contrà iuberet non cessare eum à flagellis, dicens se non modò non sentire iam ictus, sed eos etiàm summo sibi esse refrigerio & solatio. Is ergò talis & tantus vir, theologus eximius, concionator facundissimus, lętissimus ascendit scalas, & laqueo necatus, vitam pro Christo & Romanæ Ecclesiæ fide libens profudit. Post hunc martyrij sitientissimus eodem modo occisus est Guardianus Gorcomensis, cùm suos esset fratres osculatus, hortatusque vt pro Romanæ fidei confessione fortitèr mortem exciperent. Tertio loco immolatus est pater Hieronymus, fratrum illorum Vicarius, qui quòd signa præ se ferret Hierosolymitanæ peregrinationis, duriùs tractatus est, conscissa diuersis locis brachiorū eius tenera carne. Is erat spiritu valdè feruens, suaque ardenti facundia valdè confirmauit aliorū animos. Cumque esset tandèm laqueo extinctus, reliqui fratres omnes eundem calicem felicitèr exhauserunt, dempto vno Gallo Brabātino, qui timore mortis à Catholica fide deficiens, ad hæreticos se adiunxit. *Pastorem Gorcomēsem suspendunt.* *Itē Guardianum.* *Hieronymum Vicarium.* *Et reliquos Frācifcanos cum alijs.*

Aderat illic quidam sacerdos simplex, iam quartò è manibus illorū ereptus. Is vt vidit fratres illos iucundis vultibus properare ad mortē, Et ego, inquit, cum fratribus mori volo. Video enim cælū apertum, & animas fratrū in illud recipi. Sed tā stupendo miraculo nihil moti hæretici, eum cū alijs iugulârunt. Ciuis quidam Gorcomiensis iam viginti annis miserè herniosus, vt audiuit constantē horū fratrū mortē, Orate, inquit, pro me patres & fratres venerādi, quos inuicta Romanę fidei cōfessione nō dubito martyres effectos. Vix preces absoluit, & momento temporis integerrimè curatum se sensit. Fuêre hoc tempore & loco ità, vt diximus, suspensi Franciscani vndecim. Quibus addi potest duodecimus, quem Ruræmundæ in Franciscanorum monasterio Geusei gladijs confoderunt. Porrò Gorcomij feruntur etiàm duo ciues pro Catholica fide in publico foro suspensi 30. Iunij. Necatus est etiàm laqueo apud Brielā Nicolaus Poppelius, iunior pastor Gorcomensis, cum tribus alijs presbyteris. Inter Franciscanos Gorcomenses, quod mirū videri posūt, quidam suspen- *Nota rem miram.* *Miraculū* *Alij martyrio affecti.*

sus

ſus eſt annos natus nonaginta, olìm è Dania ob Catholicam fidem pulſus. Erant verò etiàm aliundè adducti Brielam duo Franciſcani, qui hoc eodem die, quo alij omnes, quos iam diximus Brielæ necatos, cum Canonico quodam regulari ſuſpenſi ſunt.

Itèm alij. Iunio menſe aut circitèr capta eſt à Geuſeis Alcmaria, & indè Enchuſam abducti quinque Franciſcani, atque illic laqueo præfocati, ſicut & ſuperiores Gorcomenſes. Quidam laicus Franciſcanus Alcmarienſis poſt diuturnos carceris ſqualores, tandèm huius anni menſe Decembri eodem modo iugulatus eſt. Sunt etiàm alij duo ſic perempti hoc anno apud Brielam, è quibus alter fuit Delphenſis Carthuſiæ monachus.

Ruræmundam capiunt Geuſi. Menſis Iulij die 23. Geuſei Rurœmundam nobilem Geldriæ vrbem inuaſerunt, & quòd in ipſa oppugnatione quoſdam è ſuis amiſiſſent, atrocitèr in religioſos præſertim ſæuierunt. Aberat tum eius vrbis primus Epiſcopus, reuerendiſſimus dominus Vuilhelmus Lindanus, doctrina & pietate valdè inſignis: quem ſi furioſus miles inueniſſet, multa in eum crudelitatis exempla, vt quidē veriſimile eſt, edita fuiſſent. *Epiſcopi Rurœmūdenſis inſignis bibliotheca vaſtata.* Eius optimis libris, tota Gallia & Germania conquiſitis, pleriſque perantiquis & necdùm in lucem editis, inſtructiſſimam bibliothecam, licèt vix vni aut alteri cognito loco abditam, neſcio quo indice hoſtes repererunt, & horrendum in modum diſcerpſerunt, atque vaſtauerunt. Non mihi iam vacat ſigillatìm omnia commemorare, quæ illic deſignata ſunt. Veniam ad Carthuſianos noſtros, in quos ſanè hoſtilitèr incurrerunt. Vox illis in ore valdè frequens, Gelt/ Gelt/ Nūmos, Nummos. *Aut nummos, aut ſanguinem.* Oſtiarius frater laicus, quos Conuerſos vocant, cùm eis claues obtuliſſet, fracto ligonibus capite & cerebro excuſſo, primus ab eis occiſus eſt: mox alij duo laici, quorum alter & ſenex & morbidus lecto decumbebat, trucidati ſunt. *Caeduntur & malè accipiuntur Carthuſiani.* Indè magno impetu irrūpunt in interius monaſterium, perfringunt fores, fratrē quendam ſenem ſcipioni innixum confodiunt. is presbyter erat. Alium quoquè patrem ſenem in cellula necant. Volebant etiàm alium grandæuum patrem interficere, ſed cùm quædam eccleſiæ ornamenta & vaſa apud eum inueniſſent, permiſerunt viuere, breuì tamen ſua ſponte ob ætatem exactam moriturum. Apud hunc erat iuuenis monachus, eius nepos, ſeruiens illi malè valenti. Hunc diris modis cogebant theſauros occul-

tos prodere. Sed nihil extorquere potuerunt, quippè qui nihil haberet. Abductus verò ab eis in castra, cùm priùs graue eius capiti vulnus inflixissent, tandèm viginti daleris vitam redemit. Indè in ipso templo immanitèr grassati homines reuerà miseri, & omni lachrymarum fonte plangendi, calices sacros conculcârunt pedibus, multam ex templo rerum Deo sacratarum, quæ non parui erant precij, prædam absportârunt, nec vlla tamen præda expleri ità potuerunt, quin semper plura exigerent à fratribus illis. Cumque viderent nihil superesse prædæ, occultos magna vi thesauros exigebant, idque frustrà. Adacto igitur in pectus Diaconi cuiusdam pugione, crudelitèr in ipso templo eum interficiunt: duos vulnerant quidem, sed non lethaliter: qui posteà sub alieno habitu à quibusdã educti sunt, vita seruata, cùm alter viginti, alter decem daleros numerâsset. Porrò ipsius Carthusiæ Procurator, cùm nollet dare, quod illi postulabant, bipenni in caput eius validè vibrata, paulò pòst semiuiuus è templo extractus est, & in platea globulo traiectus. Alium quendam, traiecto eius femore sclopeti ictu, tandèm bellicis instrumentis in capite cædunt, donèc animam expiraret. Ab alio quidam importunissimè nummos emungere tentans, vbì nihil dari vidit, cum sica in pectus defixa occidit: e fratrem illi adstantem in sinistro brachio atrocitèr vulnerauit, tertio mortiferam imposuit plagam, ex qua post aliquot dies ille decessit è vita. Vnus ex his jam animam agebat in ipso templo. Vidit id quidam ex illis sicarijs, &, En, inquit, vt hiat, vt palpitat monachus iste? insultans homini morienti, quod in Turcis & Tartaris iurè reprehendas. Hoc monachorum odium peperit præclarum illud Euangelium, quod apostatæ monachi de sub scamno, vt ipsi loquũtur, in lucem protulêre: & certè de sub scamno, quia ab ipsis tartari tenebris, non è luce cælorum. Post hunc, quem diximus, alius venit in templum, & videns illic inter exanimes fratres iacere quendam seminudum & moribundum monachum, Eia, inquit, digna factis tulistis præmia nequam monachi, & simul nescio quo vel malleo, vel alia re semèl atque iterùm percutit caput miseri illius, vt sanguine copiosissimè indè manante, etiàm sensibus destitueretur. Interim ille adhuc compos suî dum esset, orabat Dominum. Cernens autem quidam labia illum mouẽtem, calcem ei

Vide Scythicã immanitatem.

bìs in faciem impegit, ità dicens: Oras'ne adhuc peruerse monache? Tandèm quidã nobilis ex illo Geuseorum exercitu, in templũ ingressus, & quadam humanitate commotus, illũ fratrem tam miserè excruciatum, & penè natantẽ in sanguine suo, per medios hostes eduxit extra monasteriũ ad ædes ciuis cuiusdã, vbi sic quidem seruatus est, vt tamen centũ coronatos dependere coactus sit pro vita sua. Is posteà curatus est, & nobiscum in Carthusia Coloniensi vixit aliquandiù piè & religiosè, hodieq; superest, sicut & alij quidam ex illis Carthusianis. Non parùm aũt crudelitèr trucidatus est quidam Carthusiæ Confluentinæ monachus, qui tum
Crudelitas in Custodẽ Carthusiæ. illic hospes degebat. Porrò Custos Carthusiæ Ruræmũdensis, quem sacristã vocãt, singularem illorũ Geuseorum expertus est inhumanitatẽ. Detractus enim ab illis à testudine templi, vbì delitescebat, cogitur prodere res ecclesiæ: quibus sublatis, volebant eũ saluum perducere in castra Principis. Sed eccè dũ eum in platea horum socij conspiciunt, illis inuitis, eum rapiunt, pungunt, tundũt, infligunt vulnera, proscindunt conuicijs, nasum & ambas præcidunt aures, mentum in crucis modum fodiunt, cutem à capite partìm abstrahunt, vt quidam affirmant. Inter hæc irridiculè aiunt illi: Concionare nobis monache. Ille respondet: Quid ego vobis concionabor, qui nõ vultis resipiscere? Ignoscat vobis Deus, equidem libens ignosco. Sed iam quęso finem his tandèm cruciamẽtis imponite. Tum vnus ex illis sclopetto eum traiecit, & ità abiuit è vita.

Paulus vualuyck vir optimus, à Geusijs vexatur & occiditur. Erat ꝑ id tẽpus in illa Carthusia dominus Paulus Vuaeluuyck, capellanus Episcopi Ruræmundensis, vir rara eruditione & morũ integritate præditus, concionator quoq; egregius, & qui in publicis cõcionibus tũ vitia acritèr repræhẽdere, tũ hæreticorũ impia cõmenta luculẽtèr confutare consueuisset. Hunc virũ illi homines ab omni humanitate alieni primũ spoliant crumena sua, mox palliũ & pileũ auferũt: indè ꝑ monasteriũ eũ circũducunt, iactãt in eũ probra & cõuicia, contundunt illũ egregiè. Ad extremũ in Carthusię pomarium pertractũ, in capite grauissimè vulnerãt: indè globulo traijciũt. Nõ desunt, qui dicant ab impuris illis nebulonibus illi viro pudico impudẽtèr pręcisa verẽda, & in os ingesta. Et quid non audet illa hominum fæx?

Ipsius Carthusiæ Vicarius aliquandiù latuit: pòst inuentus spoliatur vestibus, & tãdèm vita donatur pro-

mit-

mittenti ducentos daleros,quos extorquebant à paupere & inuito. Cùm autem oblata esset elabendi facultas, subduxit se ex manibus illorum : sed quia fideiusserat pro illo alius quidam, pecuniam promissam, vel potiùs extortam,persoluendam curauit. Porrò venerabilem patrem dominum Ioachimum, Carthusiæ illius præfectum siue Priorē,ingenti pecuniæ summa mulctârunt illi homines,quos auri sacra fames impellebat ad istam crudelitatem belluinam. Vidi ego oculis meis lacerā eius vestem,in quam sclopetum disploserant: sed globulus, veste nōnihil circa pectus discerpta,non sinè miraculo in brachij quādā partē resilijt,& leuitèr sauciauit. Ille vir pius & venerabilis diù ab illis captiuus detētus est,tandemq; dimissus,Coloniā ad nos venit,ibiq; post dies nō multos animi dolore & tot periculis,quæ vix euaserat, confectus, maximè quòd iam grandæuus esset,animam Christo reddidit. Miserrimè autem Carthusia illa Ruræmundensis à prædonibus illis & alijs malis hominibus vastata, direpta & expilata est.

Prior Carthusiæ Ruremūdensis vt acceptus à Geuseis.

Eodem anno 7. Septembris proditione captum est à Geuseis Aldenardum, Flandriæ oppidū valdè munitum. Miro quodam stratagemate in illud sibi aditum fecère, sed me tempus non sinit narrare singulatìm omnia. Potiti porta vna, rectà se in forū conferunt,iubēt ciues domi se cōtinere,nî capite puniri velint:mox portas omnes claudunt, adhibent custodes, pars ad summum oppidi prætorem Iudocum à Corteuuile, ædes regias inhabitantem contendunt, munitas illas quidē, sed illis tamen igne & ferro iam peruias:iubent prætori vt sese dedat, & iuret Auraico principi : nî faciat, extrema minantur.Ille constantèr recusat,dicens se regi Philippo iurâsse,potiusque mori velle,quàm fidem regi datam fallere. Simul autem iubet suos armis se tueri : sed hostium multitudine oppressus, multis sclopetorum globulis traijcitur,prostratusque,non paucis vulneribus conficitur,vir certè immortali laude dignus.Nec his tamen contenti Geusei,vestibus nudatum,è fenestra in flumen præcipitant.Aedes illas siue castrum regis,horum dux Iacobus Blōmaert occupat,qui iam sexennium ab ea vrbe, cuius fuerat ciuis, ob hæresim & rebellionem exulârat.

Aldenardum venit in manus Geuseorum.

Crudelitèr necatur prætor Aldenardensis.

Hoc facinore perpetrato, quæruntur toto oppido pastores & sacerdotes, passimque reperti capiuntur,

Sæuitur in Clerũ & monasteria.

trahuntur, cæduntur, prosternuntur, innumeris conuicijs & verborum iniurijs flagellantur. Monasteria, templa, domus ecclesiasticorum miserandum in modum diripiuntur, sublatis rebus omnibus, quæ tolli possent, cæteris confractis. E primario templo ablati sunt ad trigintasex argentei calices. Furta & sacrilegia eius temporis omnia quis explicet? Eodem autem modo tractatæ sunt ab illis bonis viris ædes sacræ omnes extra vrbem illam. In cœnobio Franciscanorum & alio quodam haud ità procùl ab vrbe nihil omninò integrum relictum, non scamna, non parietes, non vitra, ne ipsa quidem defunctorum sepulcra, non altaria, non campanæ. Vbi primò in cœnobium Franciscanorum irruperunt, importunissimis vocibus postulabant sibi tradi quosdam nobiles, quos illic delitescere suspicabantur. Fratres illos vocant lupos, moriones, insanos: trahunt, verberant, gladios, pugiones, sclopos ad pectora & ceruices eorum apponunt, nec tamen efficere possunt, vt prodant illi nobiles, qui illic non erant. Discurrũt itaq; per omne monasterium, ferro ostia omnia aperiunt: non enim vel tantillas ferunt moras, quò possint clauibus reserari. Erant illic tum pastores quidam & sacerdotes Aldenardenses, qui non sua, sed subditorum causa ibì latére se posse existimârant. Ij vt viderunt frustrà se abscondi velle, in templum omnes ingressi sunt, magno animo, quicquid Domino visum esset, illic expectaturi. Illos Geusei compræhensos suprà quàm dici queat indignis tractauêre modis. Repertus ibì etiàm ab eis est Iohannes Mahusius, iam olìm doctrinæ & virtutis ergò designatus Dauentriensis Episcopus. Ei, licèt & senectute & morbis adeò affecto, vt mouere se loco non posset, mirum in modum insultabant sannis, ludibrijs, & vocibus quibusuis etiàm scurris indignis, tum quoquè vellicabant, percutiebant, cucùllo appræhensum è lecto in pauimentum deturbabant, & à se quisque ceu monstrum quoddam ingenti clamore repellebant. Cùm se autem ipse loco mouere non posset, nec illi eum vehere vellent, amicis pro eo deprecantibus, cum alijs in carcerem abductus nõ est, sed illic vt truncus inutilis relictus.

In Franciscanorũ cœnobiũ.

Compræhenduntur & indignissimè vexantur aliquot egregij viri.

Alios pastores & sacerdotes in castrum regis abduxerunt: quosdam etiàm nobiles ac potẽtiores ciues in carceres detruserunt, eos præsertìm, qui vel in senatu essent, vel anno sexagesimosexto magistratum gessissent,

ſent, & grauius aliquid in hæreticos & ſuæ factionis homines ſtatuiſſent. Quos illi dum inquirunt, caſu in quibuſdam priuatis ædibus reperiunt Iohannē Vpſtal, ecclesiæ Pamelenſis paſtorem, & egregium eccleſiaſten. Hunc quidem ſe illæſum conſeruaturum ſanctè promiſit Blommaert capitaneus, ſed tamen communem poſteà cum alijs fortunam experiri coactus eſt. Et nè ſim longior, in vniuerſum vſque ad ſeptendecim in vnum includuntur cubiculum non valdè magnum, in quo non niſi vnus eſſet lectus. Vbi illi Catholici & egregij viri præclarè ſe inuicèm confirmabant & incitabant ad ferenda aduerſa omnia, atq; ipſam quoquè mortem pro iuſtitia & fide Catholica. Qua in re præcipuam nauabat operam eximius vir M. Paulus Coye, paſtor primarius eius vrbis : qui quidem non fuit ab initio cū alijs ſacerdotibus cōpræhenſus, ſed cùm domi ſuę incredibiles ab hæreticis ferret moleſtias & vexationes, ſua ſponte ſe curauit captiuis adiūgendum. Omnes aūt ante omnia ſtudebāt cōſcientijs pura confeſſione expiandis : certiſſimeq; vno oēs animo conſtituebant quiduìs potiùs perpeti, quàm vlla in re venire contra Catholicam religionē, vel fidem Catholico regi præſtitam violare. Oblatæ illis tum fuère carnes ſexta feria, ſed eas illi planè reſpuebant

Paſtor Pamelenſis eccleſiæ quid paſſus.

Itèm paſtor vrbis primarius.

Quòd autem vererentur ſectarij laicos à paſtoribus confirmari, ſacerdotes omnes in vicinum caſtrum Pamelenſe abduxerunt : ſed lōgè maior erat in laicis illis nobilibus viris cōſtantia, quàm vt à ſemèl cōcepta ſententia ſe deduci paterentur. Venit enim ad illos nō diù pòſt quidā, qui à Montibus Hannoniæ profugerat, petens ab illis, vt regi Catholico, aut principi Aurantio tanq̄ ſupremo patriæ gubernatori fidelitatis iuramentū præſtarent, & pecuniā mutuā cōferrent in ſtipendia militum & vrbis munitionē : quod quidē poſtremum etiàm grauibus minis extorquere conabantur. Aurum enim illi fratres Euangelici ſitiebant. Sed vtrūq; æquè recusàrunt graues & cōſtantes viri. Aiebant enim, ſe literas regias vidiſſe, quibus Dux Albanus cōſtitutus eſſet gubernator : ꝑindè ſe Aurantiū hac in re nō agnoſcere : nec ſe velle pecuniam contribuere ad cōmuniendam vrbem aduersùs Albanū. Erant verò etiàm alij quidā ex magiſtratu eádem conſtantia, licèt in carcerē conie cti non eſſent : quos nunq̄ permouere potuère Geuſci illi, vt Aurantio iurarent. Ex ijs pleriq; quotiès co

Separātur ſacerdotes à laicis.

Conſtātiā nobilium virorum.

Itèm aliorum è Senatu.

co

eo nomine acciti essent in domum senatoriam, vxoribus & familiæ vltimum vale dixêre, tanquam mortem oppetituri potiùs, quàm iusiurandum mutarent.

Militum petulantia.

Porrò in eos, qui in custodia habebantur, milites petulantissimè suas exacuebant linguas maledicas. Vidisses illic alios districtos vibrare enses, alios bombardas in eorum capita dirigere, alios alias adhibere minas, ipsa morte acerbiores. Interim sentiunt Geusei regium aduentare militem, nec se sine periculo diù Aldenardi hærere posse. Quamobrèm quarto Octobris die sub horam septimam vespertinam sacerdotes omnes reducunt in castellum regium, de illis & aliis supplicium sumpturi. Primus omnium ad pœnam raptus M. Petrus natù maior: vestibus vsque ad subuculam lineam nudatur, genibus, talis & manibus à tergo colligatis, per fenestram in profluentem deijcitur. Is venerandus senex toto hoc captiuitatis tempore nihil ferè aliud in ore habuit, quàm illum Christi sermonem, Fiat voluntas tua. Post eum reliqui sacerdotes omnes alij post alios eundem in modum præcipitati sunt in aquas. E quibus D. Iacobus Aubaynus vir senex & debilis, natandi prorsùs imperitus, euidenti miraculo ad litus, quod longè à præcipitij loco aberat, tam propinquus accessit in dorso natans, vt multo clamore quosdam è vicinis pratis ad se euocarit, qui eum è flumine extractum, atque ad ignem refocillatum incolumem conseruârunt. Hunc in modum extincti sunt pastores illi & sacerdotes tota Flandria celeberrimi. Valdè autem festinabant Geusei. Decreuerant quidem illi post cædem sacerdotum etiàm laicos nobiles viros ea ratione perdere, sed Dei benignitate factum est, vt suam crudelitatem in eos exercere non potuerint. Superuenêre enim, qui admodùm vociferarentur, nî fugam ocyssimè capessant, totum oppidum à regijs cinctum iri: quæ res nequissimis hominibus tantum terrorem attulit, vt ilicò in pedes se cōijcerent, relictis illis clarissimis viris, sed miserè spoliatis vestibus suis. Vnus tātùm Petrus Bekensis à quodam perdito nebulone extra cubiculum euocatus, in medijs gradibus multis est vulneribus confossus: cæteri omnes incolumes euasêre.

Sacerdotes omnes alij post alios in flumen præcipitantur.

Vide rem admiratione dignissimam.

Geusei fugiunt.

7. Franciscani Zutphaniæ

Eodem anno Zutphaniæ horribili supplicio affectus est à Geuseis Guardianus Franciscanorum eius vrbis, ventre eius dissecto. Tādèm cum sex alijs fratribus suspen-

suspensus est. Mense Decembri haud procùl à Scherenberch pastor ad lentum circumactus ignem, ad extremum laqueo vitā perdidit, à Geuseis necatus. Nouembris 25. apud Goudam Hollandiæ oppidum duo venerandi patres, Iohannes à Rixtel & Adrianus Lamberti, à Geuseis ceu feræ agitati, gladijs & pugionibus stimulati, multis confossi vulneribus, per spineta raptati, ac demùm suspensi & exenterati sunt. Ibidèm 26. Octobris quidam Canonicus Regularis, ex antenna nauis suspensus est. Illustre inprimis martyrium fuit Cornelij Musij Delphensis, Poëtæ Laureati, sacrarum virginum apud S. Agatham Delphensem præfecti vigilantissimi, hominis & doctrina & virtute clarissimi, & iam grandæui, quippè qui duos & septuaginta ætatis haberet annos. Is hoc anno, medio ferè Decēbri mense, cùm sibi ob aduentum Geuseorum parùm tutum existimaret Delphis hærere, amicis præsertìm vrgentibus, cum paucis Hagam Comitis se conferre voluit: sed in ipso itinere captus à Geuseo quodam, Hagam abductus est. Indè Delphos reuocatus, medio fermè itinere à quodam nobili Geuseo intercipitur, & Leidam cum cognato suo adolescente viginti plùs minùs annorum perducitur, ibiq́ue mox in eculeum agitur, acerbissimè torquetur & excruciatur, cognato iuuene inspectante, & similia de se expectante, infandis exagitatur verborum contumelijs, digitipedum, & quod dicere pudor est, virilia præciduntur. Paulò pòst sub horam decimam vespertinam ducitur ad patibulum: sed cùm præ defectu virium scalas scandere non posset, fune ligatur medius, & ità iniecto in collum laqueo præfocatur. Eius sanè mors simulatquè Delphis nunciata est, incredibili ciues plerosque omnes dolore affecit. Corpus eius Leidæ humatum est, anima viuit apud Christum. Horrenda sanè sunt hæc, & quæ ad viuum nobis priscorum martyrum cædes & cruciatus repræsentent. Et quid ni habeat etiàm hodiè Christus martyres suos? An verò abbreuiata est manus eius, vt non possit pro sua religione decertantibus inuictum animi suppeditare robur?

Suspenduntur.

Itèm alij quidam alibì.

Cornelij Musij cædes.

Eodem Decembri Delphis in publico foro suspensus est Adrianus Iacobi, Harlemensis ciuitatis syndicus: Christophorus de Schagen vir nobilis, Harlemēsis scabinus, post multa tormēta & carceres mēte captus, in

Harlemēsis syndicus suspenditur.

in vinculis mortuus est. Aliquot mensibus antè apud Brielam suspendio iugulatus est Theologus quidam & pastor in Vuatenhuisen. Satis iam diù in tot cōmemorandis innoxiorum hominum cædibus versati sumus. redeamus ad Montensem obsidionem.

Auraici repentinus ad Montes aduentus.

Octauo Septembris Auraicus cū suis copijs opem allaturus obsessis in ea vrbe, adeò celeritèr ad castra Albani venit, vt vix dimidiæ horæ spatium eius militi relictum esset, quo se conferret ad aggerem hosti obiectum. Qua autem via Auraicus se in oppidum euasurum sperarat, propugnaculū seu munimentum quoddam erectum erat, & in eo septem tormenta magna cum duobus Germanorum peditum signis collocata. Habebat tum Albanus hostes in vrbe à tergo, à fronte Auraicum: nec tamen remittebatur quicquam de solita vrbis tormentaria verberatione. 9. Septembris manè visi sunt quidam equites Auraici propiùs ad castra Albani accedere, sed post horas tres retrocedere, stupente Albani milite ad rei nouitatem. Posteà ex captiuo cognitum est, pedites Auraici noluisse procedere, nisi persoluto priùs stipendio, atq; ità singulis tum numeratos batzones binos, exiguum sanè tanti laboris & periculi præmiū. Sub horā ergò 12. tendūt ad castra Albani equitum 28. & peditū totidē signa, vt scribit is, qui interfuit. Sed cùm iam in castra irrumpere vellēt, 7. illa tormenta exonerantur, Hispani præcipui sclopettarij magna vi in eos incurrunt, subindè alij, ità vt cōpulsi sint sinistrorsùm cōtra Valēcenas digredi, amissis ampliùs centum quinquaginta peditibus, equitibus quadraginta.

Aliquot è suis amittit Auraicus.

Vndecimo Septēbris Auraicus incendit castra sua & aliquot pagos. sed nè impunè discederet, Albanus ad mille quingētos Hispanos egregios sclopettarios cū equitibus leuis armaturæ 50. qui oēs extrinsecùs interulis albis induti erāt, media nocte in eius castra misit, qui mirabili stratagemate primò cęsis excubijs, mox ad 500. Geuseos trucidàrūt, multos abegēre equos, multos vulneribus debilitàrūt. Auraicus, ea clade accepta, clara luce celerrimè indè recessit in Brabantiā. Eodem die emissi sunt ab vrbe quidam ægri & senes, è quibus pleriq; erant monachi & monachæ, quos Albanus in propinquum virginum cœnobiū deducendos curauit.

Rursus multo plures.

13. Septēbris maiori, q̄ vnq̄ antè, vi vrbs pilarū ictibus quassata est, ità vt in castris ruinę ędificiorū audirētur, 14. Septembris numerati sunt ictus bombardarū mille non.

nongenti & octoginta. 16. Septembris decreta erat, vt ferebatur, vrbis acerrima oppugnatio: sed Comes Ludouicus cernens nullam affulgere spem, post triduani colloquij impetratas inducias, vrbem dedidit, ex qua egressi sunt publica fide mille quingenti cum equis, armis & rebus suis. Conditiones, quibus vrbs dedita est, non adscribimus, ad alia properantes. *Montensis vrbis deditio.*

23. Septembris Albanus cum exercitu suo pfectus est Binrzium, quod est tertio lapide à Montibus. Quòd autē magna esset aëris intemperies, tricesimo demùm die Mechliniam ad duo milliaria accessit, atque illic substitit, visurus num Mechlinienses vltrò se vellent dedere. Sed cùm nihil fieret, prima Octobris mouit castra. Porrò è Mechlinia aufugêre Geusei, & cū aliquot centurijs ciuium suæ factionis Ruræmundam contenderunt tanto silentio, vt nemo in Albani exercitu ante alterius diei lucem id aduerteret. Ciues vrbis id primò indicârunt, spe veniæ impetrandæ. Qua de re cùm tractaretur, milites iniussi in oppidum per muros irrumpunt, nullo resistente, eamque insignem & opulentam vrbem miserè deprædantur. Scribit quidam, qui interfuit, nihil ibi tum vilius habitum optimis codicibus, quibus plena erant omnia. Opimam sanè prædam miles rapax indè abstulit, variamque supellectilem vili precio distraxit. At tamen à monasterijs diripiendis abstinuêre omnes. Videre tū licebat Germanos milites quosdam induros togis sacerdotalibus, monachorum cucullis, vestibus magni precij pellibus subductis, ire in castra, fasciculis stramineis illis alligatis, vt significarēt se cupere emptores. Intereà Albanus ad duo equitum millia iussit occupare Diestense oppidum, quod & factum est, Geuseis fuga dilabentibus: sed ea vrbs prædę non cessit: annonam tamen militi suppeditârūt ciues. Mox etiàm recuperata est Termonda, sed non sinè oppidanorū detrimento. Aldenardo iam excesserant Geusei, è quibus tamen pleriq; flammis, in quendam locum igni iniecto, concremati sunt. *E Mechlinia Geusei fugiunt.* *Mechlinia diripitur.* *Multa loca Albanus recuperat.*

Intereà verò Auraicus repetebat Rurę mundam, milite eius, vt quidam scribit, passìm omnia diripiente, & duci suo dira imprecante, plerisque etiàm seipsos exauthorantibus, & illo insalutato ad sua recedentibus. Albanus cùm Traiectū ad Mosam venisset, plerosq; equites à se dimisit. Eò tum multarum ciuitatum venêre legati, purgaturi se apud illum & veniam deprecaturi. *Dimittit ferè equitatum omnem.*

 17. Octo

17. Octobris misit è suis, qui Ruræmundam occuparent. Interim dedidere sese aliquot oppida, Geuseis fuga sibi consulentibus. Albanus inde Nouiomagū venit 26. Octobris, illic hybernaturus. Ibi dimissus ab eo est Holsatię Dux cū suis, itemq; Erici Ducis Brunsuicensis equitatus. Porrò missus est exercitus ad Zuthphaniam obsidendam: quæ sanè vrbs difficile capi potuisset propter paludes, quæ illic sunt, nisi frigoris beneficio regius miles adiutus fuisset. 14. & 15. Nouembris tormentis acriter oppugnata est. 16. die multi inde certatim profugerunt, è quibus non pauci à Germanis spoliati, multi in castra captiui abducti sunt. Interim Hispani & Burgundiones in vrbem ingressi, duos Geuseorum signiferos, quòd contra iusiurandum suum in Montibus præstitum militarent, à pedibus suspendunt, alios milites sclopettis & ferro confodiunt. sed ij pauci erāt. Ea quoquè vrbs prædæ data est. Germani cùm fortiter esurirent, magnam esculentorū copiam ex benè refertis cellarijs in castra exportârunt. Inuenta est illic moneta è plumbo & stanno benè multa in domibus, quā Comes Bergensis fertur cudendam curâsse, cùm oppidum illud obtineret.

Zutphania capitur, et diripitur.

Moneta è plumbo & stanno.

18. & 19. Nouembris exercitus regis partim ad Nardense oppidum, partim aliò profectus est. De Nardensibus diuersa est relatio. Alij volunt crudeliter cæsos ciues contra fidem datam, alij vi occupatam vrbem, cùm aliquandiù defensa esset à trecentis Gallis, qui pro certo dicebantur apud Montes Hannoniæ iurâsse, se contra regem Hispaniarum nō sumpturos arma. Pręda autem omni ex vrbe exportata, ipsa inflāmata est. Feruntur ea Nardensium cęde admodùm exacerbati aliorum Batauorum animi, eoq; pertinaciùs in rebellione perdurâsse. Sed hæc alij quādoquè certiùs indicabūt. Obitèr hoc testari possum, quemadmodùm à diuersis accepi, toto hoc bello Amsterodamenses, qui reliquas Hollandiæ vrbes opibus longè antecellunt, in regis sui fide constanter admodùm perstitisse, & multis modis, nō sinè maximis tum impensis, tum periculis & molestijs, suam erga regem Catholicum fidem & studium declarâsse: quæ res illis proculdubiò apud omnem posteritatem eximiam conciliabit laudem, & singularis virtutis atq; integritatis existimationem. Multùm sudatum est à Geuseis, vt hanc insignem vrbem sibi vendicarent, sed id frustrà fuit: tametsì ei⁹ suburbia, & in ijs ad duo millia

Nardensis vrbs crematur.

Amsterodamensiū egregia erga regem fides.

Earū sub.

lia ædium exusserunt, monasteria & collegia vicina mi- *urbia incensa.*
serandum in modum vastarunt, pecus omne, quod abi-
gere non poterant, in aquis præfocârunt. quæ quidē sic
literis annotata legi.

Mense Decembri Albanus misit filium suum Fride-
ricum cum non parua manu ad Harlemū obsidendum,
vrbem Hollandiæ sanè haud ignobilē, sed hactenùs pa-
rùm firmatā, à Geuseorum verò præsidiario milite mi-
ris modis cōmunitam, vt ęgrè tandèm fame expugnari
potuerit. 10. Decembris regij milites sinè tormentis vi
occupârunt aggerem, cęsis ad 150. Geuscis, plerisq; alijs *150. Geusei caeduntur.*
tum submersis, tum vulneratis: ex regijs autem triginta
desideratis. Erat tum acerrimū frigus, molestū quidem
militibus, sed valdè opportunum Hollādiæ expugnan-
dæ, multis paludibus & aquis impeditæ. 11. Decembris *Harlemū obsidetur.*
ipsa vrbs obsessa est ad Septentrionem & Austrū. multa
interim è propugnaculis & muris iactabantur scōmata
& ludibria. Eodem die prope Amsterodamum natus est
in villa quadam vitulus biceps, gemino dorso, & octo *Monstrū.*
pedibus, nec diù superuixit. 13. Decembris in pago quo-
dam 12. Geuseorum peditū signa & aliquot equites Har-
lemum petituri hærebant sinè vllo metu. Itaq; Don Fri-
dericus misit eò Hispanos quosdam & Germanos sclo-
pettarios, à quibus deimprouisò cæsi sunt septingenti, *700. Geusei occisi.*
septem peditum, vnum equitum signum ereptū, reliqui
in fugam acti, pagus direptus. Ex regijs non nisi vigin-
tiquinq; periêre. 18. Decēbris Geusei non longè ab Am-
sterodamo conati sunt aggerem perfodere, sed 19. die
Amsterodamenses non sinè multa illorū cæde eos pro-
fligarunt, non nisi trigintatribus è suis amissis.

Hispano militi propter frigoris acerbitatē permo-
lesta erat ea obsidio. Itaq; facto ponte, nō adiunctis sibi
Germanis & Burgūdis, vi in oppidum penetrare conan-
tur Decēbris vicesimo die. Sed repulsi ab obsessis, & fra-
cto ponte, partìm submersi, partìm sclopettorū & lapi-
dum ictibus extincti sunt, ità vt ad ducentos ex ijs desi-
derati sint: quem numerum, si rectè memini, mirè tum
auxit rumor. Audiebantur verò ex vrbe puerorum & ali-
orum voces: Papau, papau, papenknecht, id est, Cleri vel
sacerdotum administri. sic enim irridiculè vocant hæ-
retici eos, qui operam suam nauant Catholicis. 29. De-
cembris clàm in vrbē peruaserunt septingenti Geusei
pedites, pleriq; omnes Galli sclopettarij, qui in Auraici
exercitu pręcipui fuisse feruntur.

ANNO

ANNO 1573. diù ea continuata est obsidio. 11. Ianuarij adeò perfracti sunt vrbis muri tormentorũ pilis, vt instaurari non possent: sed eorum loco obsessi altas fossas & crassos aggeres effecerunt. Multa sanè in vrbe à Geuseis insolenter & petulanter fiebant saltando, clamitando, aras extruendo locis editioribus, statuas illis imponendo, processiones instituendo cum cymbalis & tintinnabulis, alta voce cãtando, Dominus vobiscum, omnia quidem in contemptum Catholicorum. Scribit, qui interfuit, posuisse illos in muro palos, & ad illos suspẽdisse statuas è tẽplis ablatas, cucullisq; indutas, atq; eas hastis confodisse & cecidisse: Quendã tunc conãtem eiusmodi statuã, monachi habitu indutã, ense oblongo dissecare, ab Hispano sclopeti globulo traiectũ repentè corruisse. Magna erat per hoc tempus in castris regijs annonæ caritas, cùm in vrbem quotidiè multæ trahæ annona onustæ tum adhuc inueherentur, nec propter aquas prohiberi possent. At tamen secundo, tertio & quarto Februarij die aliquot trahæ cum rusticis interceptæ sunt, & nauis vna sic satìs magna omnigeno commeatu & mercibus onusta. Octauo Februarij clara luce in oppidum penetrãrunt centum octoginta trahæ seu vehicula hominibus & commeatu instructa. Ad eiusmodi res multa arte vtebantur Geusei, per glaciem sibi vias muniendo. Multis interìm modis ex vrbe vexabant regios, qui sanè strenuam nauabant operam cunieulis effodiendis: è quibus vnus iam ità comparatus erat, vt sedecim vasis sulphurei pulueris in eo collocatis, magna spes foret vrbis obtinendæ: sed cùm iam incendẽdus esset puluis, ignis casu quodam impeditus, non potuit vasa attingere. Nè autem à Geuseis intercíperentur, magno pòst labore extracta sunt. 17. 18. 19. & 20. Februarij, qui intrà oppidum erant, naues instruere, atque alias post alias educere cœperunt. Erãt simul quindecim paruæ & magnæ, quibus id consecuti sunt, vt à Leida, Delphis atq; aliundè naues ad eos tutò cõmigrare possent. Indè vsq; ad vltimum eius mensis diem tormenta siluerunt, nec se admodùm cõmouerũt etiàm obsessi: sed pergebant tamen more suo sacras imagines, statuas, Cruces, ornamena ecclesiastica, & è stramine & fœno factitias effigies, sacerdotum, monachorum, monacharum, Hispanorũ habitu indutas proponere, cõfodere, lapidare, circùm eas choreas ducere, iubilum canere,

Obsessi multa faciunt in cõtemptum Catholicorum.

Cõmeatus multus in vrbẽ inuehitur.

nere, eas habere ludibrio, deniquè res turpissimas apud eas repræsentare, indè amputare capita, & per murū in Hispanos iactare. Præclara sunt hæc, & Turcicæ impietati assimilia. sed sic instituit eos Caluini Euangelium, cuius sunt tam eximij fructus. Proh dolor ad tātam insaniam homines Christianos posse deuolui. Eiusmodi iniuriæ, Crucifixi Saluatoris & Sanctorum eius sacris imaginibus illatæ, in Christū & sanctos eius redūdant. Et miramur adhuc alijs super alias calamitatibus & diuinæ iustitiæ durissimis castigationibus & flagellis nos conteri, quandò hæc & id genus alia, pleraq; etiàm his immaniora, flagitia & facinora designantur?

Prima Martij quinq; benè armatorū Hispanorum signa, toto gratulāte exercitu, in castra venerunt. Porrò Geusei, quos Aquaticos vocant, quòd mare infestū habeāt, rursùs conati sunt haud procùl Amsterodamo aggerem perrumpere, & ferre suppetias Harlemensibus. Sed Comes de Bossu Hollandiæ præfectus atq; Amsterodamenses, cùm decimooctauo huius mēsis die ad eorum classem peruenissent, quasdam eorū naues depresserunt, duas eis triremes abstulerunt: porrò sequenti die omnes in Vuaterlādia & circùm Amsterodamum egregiè profligârunt, cæsis vltra mille viris, multis captis, nauibus commixtìm paruis & magnis tribus & viginti eis ereptis. Eodē tempore, putà 17. & 18. Martij, ducenti equites atrati cum aliquot Germanis scloppettarijs è castris regijs in aggerem Geusorum, quem apud Leidam sibi fecerant, irruperūt, eos in fugam compulerūt, aliquot equos, vaccas, vitulos, oues, & pleraq; alia cum nonnullis captiuis rusticis in castra abduxerunt. Hæ res 20. & 21. Martij die magnum apud Harlemenses silentium effecerunt, tam infausto nuncio hauddubiò consternatos: sed eccè ipso sacratissimo Paschatis die, qui erat Martij vicesimussecūdus, fortassìs sese vlturi, erumpunt ex vrbe in Burgundos & Germanos, vulnerant non paucos, nec sinè vulneribus recedunt. Porrò vicesimoquinto eius mensis die rursùs eruptione factâ, acriter cū Burgundis confligunt: iterumq; sub vesperam eiusdem diei præter omnium expectationem tribus locis equites & pedites ferè mille erumpunt, tria Germanorum signa & Burgundos ab aggeribus depellunt: Germani illi, abiectis armis, hastis, sclopettis, vestibus & præda, fugiūt, vitam duntaxàt seruare cupiētes: Geusei eorum inflammant castra, & vsq; ad pontē persequūtur fugientes. Ibi tum

Geusei in mari malè accipiūtur

Itémque apud Leidensem aggerem.

Geusei ex Harlemo erumpūt, & Germanos fugant.

tum Germani se colligentes, illis resistunt: sed illi recurrunt ad vrbem, & obuia quęq; incendunt. Germani grauitèr admoniti officij & existimationis suæ, in sua quàuìs inflammata castra reuertuntur. Cæsorum numerus centesimũ vix excedit. Cæsi sunt etiàm Geusei, sed pauci. Quidam tum ex illis captus affirmabat, in vrbe esse ad *quinq; millia exercitatorum militum, ciuiũ octo millia, sed angustum commeatum. Mirum videri possit, vndè tantæ copiæ Geuseis accesserint, nisì quòd iã multis Hollandię & Zelandiæ locis dominabantur, nec deerant occulti fautores.

Alij, quatuor millia

Geuseorum classis fugatur.

Ineunte Aprili Comes de Bossu, regius Hollandiæ præfectus, cum quadraginta nauibus mare Harlemicũ occupauit, Geuseorũ classem fugauit, omnemq; commeatûs per canalem aduehendi aditũ Harlemensibus præclusit. Octauo Aprilis Geusei in mari habuêre naues centum & octo, & Harlemenses quatuordecim: terra mariq; acritèr dimicantes, vt possent annonã & militem in oppidum importare: sed displosis tormentis, Comes de Bossu eos coëgit fugam capessere: naues & milites, qui ex vrbe prodierant, in eas redegit angustias, vt ægrè possent in vrbẽ redire. Nono Aprilis rursùs ex oppido terra mariq; erumpunt, sed non sinè multa suorum cæde. Hebdomada ante Pentecosten sexcenti milites Geusei non longè ab Amsterodamo è nauibus egressi, vi conantur occupare aggerem, vt commeatum à regijs castris excludant. Mittunt verò cõtra eos è suis selectis ciuibus Amsterodamenses signa duo. Confligunt illi cũ Geuseis, & interìm vident Geusei in illo aggere mille circiter fossores, ad Albani castra tendentes: putant esse milites, & præ metu animis in pedes decidentibus, fugę se mandant, arma & vestes quasdam fimbrijs aureis ornatas abijciunt, per fossas properant ad suas naues, ab Amsterodamensibus verò ducenti ex eis trucidantur, octo eorum naues omnis generis commeatu instructæ auferuntur.

Itèm secũdò.

Amsterodamenses fundũt & fugãt Geuseos.

Iterùm fugatur classis Geuseorum.

Vicesimaoctaua Maij regia classis in mari Harlemensi Geuseorum naues ampliùs centum in fugã vertit, magna & militi & nauibus damna dedit, naues eorũ vigintiduas cũ milite & rebus alijs cepit. In terra quoq; à regijs aliquot eorũ propugnacula vi expugnata sunt, in quorũ vno tria peditũ signa se dediderunt. Tum verò Harlemensibus omnis subsidij aditus præclusus est. Ineunte Iunio, cùm multùm imminuta essent castra regis

& mor-

& morbis & pręlijs, ab Italia magna Hiſpanorū & Italorū ſubſidia venêre. Conſcripta ſunt etiā Burgundionū & Germanorū aliquot ſigna: ſed ꝙ hi oēs tardè in caſtra Harlemica aduenirēt, Albanus è Belgij ciuitatib⁹ euocatos milites Harlemū miſit. Hoc ipſo tēpore, qdā ex Harlemo vltrò profugiētes, indicârūt magnā illic eſſe panis inopiā, obſeſſosq; animū deſpōdere. Collegit tum Auraicus apud Leidā omnis farinę hominū quinq; millia, Harlemenſibus annonā illaturus: ſed ꝙ id cunctantiùs procederet, cæterę rebelles ciuitates malè in eū animatæ erat. Alibì verò Geuſei haud ꝓcul Amſterodamo aggerem occupârunt, perfregerunt, & illic propugnacula condiderunt, in quibus primò quatuor pręſidiariorum militū ſigna collocârunt, aliquot etiàm triremes & naues eò adduxerūt, impedituri nè ab Vltraiecto in caſtra regis cōmeatus adueheretur. Porrò Auraicus, collecto ex tota Hollandia exercitu, mulcta quoq; pecuniaria conſtituta in eos, qui pręſentes illi expeditioni non intereſſent, famā ſparſit, ſe vi defenſurū & liberaturū Harlemenſes. Et regius quidē exercitus, vt id faceret, cupidè expectabat: ſed ille ex eo exercitu quatuordecim ſigna reliquit in aggere, quē diximus, annonæ regiæ auertendæ cauſa: cumq; maximè vellet vi Harlemēſibus opem ferrè, regij milites in eo erant, vt eum vndiquè cingerēt. Atq; eo nomine 17. Iunij ſeptem Burgundionum ſigna, altero diè trecēti Hiſpani ſcloppettarij eò miſsi ſunt. At vbì id ſensêre Geuſei, qui habebant ad 23. ſigna in ſuo exercitu, relicto aggere, more ſuo in pedes ſe cōiecerūt.

Initio menſis Iulij Hiſpani & Itali, quos paulò ſuprà diximus, Nouiomagum, indè Harlemum egregiè ſanè inſtructi venerunt: Germanorum quoquè nouæ copiæ aduentabant. Porrò autem qui ex vrbe quotidiè profugiebant, teſtabantur, magna inedia premi omnes intra oppidum, & iam in delicijs eſſe equos, canes, feles, radices, fructus immaturos, gramina, herbas, & pleraque alia, ab humano victu aliena. Equidem locutus ſum cum ciue quodam Harlemenſi, qui tum in vrbe fuerat, qui hęc vera eſſe affirmaret. Quinta Iulij omnia ad ſupremam oppugnationem comparata erant, niſì tempeſtas impediuiſſet. Sexta Iulij quidam ex profugis capti, faſſi ſunt ſponte ſua, tantam eſſe intùs famem, vt deliberent ſeptima vel octaua Iulij armata manu indè exire, & per Germanorum caſtra perrumpere. Omiſſa igitur oppugnatione, expectabant regij

Nouæ copiæ veniūt in caſtra regis.

Ecce tibi Saguntinā famē apud Harlemēſes.

tum

tum illorum eruptionem, tum Auraici aduentum.

Cùm igitur qui in Zelandia & Hollandia rebelles erant, molestè ferrent Auraicum ad Harlemensem soluendam obsidionem tātam cunctationē adhibere, presertìm quòd ipsi iam pecuniam, commeatum & alia necessaria destinâssent, nona Iulij venit Auraicus cū omni suo terra mariq; instructo exercitu, adducens secū currus circiter quingentos, in quibus erāt arma, cōmeatus & tormenta egregia: primoq; irruperunt in castra Germanorū, quæ ad nemus erant, eorumq; excubias interfecerunt. Id verò sentientes regij milites, ex omni parte castrorum currunt ad arma, & cum hoste confligunt. Et vtrinq; quidem certatum est acriter, sed Burgundis & Germanis strenuè se gerentibus, Geusei fugiunt, eorum copiæ dissipantur, mille sexcenti ex ijs in ipso conflictu cæduntur, quatuordecim signa militaria, decē tormentā & trecenti currus auferūtur. Interìm ex vrbe permultæ fœminæ & pueri prodeunt, se subducere cupientes, sed cum magno eiulatu compellūtur reuerti in vrbem.

Auraicus vi conatur annonam inferre in Harlemū. E suis multi cadunt.

Iam verò Harlemenses omni spe destituti, post diuturnos tractatus, decimotertio Iulij se dedunt, victorisque arbitrio se permittunt. Assensum est precibus eorum, nè ciuitas prædæ daretur, sed vt ciues bona sua mobilia æstimarent, & eorum precium soluerent. Germani milites, qui in vrbe erant, vita donati sunt, non paulo humaniores hac in parte experti Hispanos, quàm ipsi fortassìs erga Hispanos essent. At tamen Germani illi, itemq; Gascones & Angli, qui apud Montes Hannoniæ iurauerant se non militaturos contra regē, & cū ijs aliquot seditiosi ciues, gladio, laqueo, & alijs modis necati sunt.

Harlemēsium deditio.

Milites luunt pœnas.

Cùm autem in ea vrbe hæreret miles, nec nisi persolutis stipendijs progredi vellet, magna est amissa occasio rei benè gerendæ, omnibus iam metu consternatis, qui interìm se collegerunt & communierunt. Alcmariani quidam venerūt ad Hollandiæ præfectum, indicarūtq; ei, exulem Ruichauerum prope Alcmariam esse cum tribus signis militum, sed ciues eum in vrbem admittere non velle. Confestìm igitur è regis copijs præmissa eò sunt tria signa peditum cum duabus turmis equitū. Eos sextodecimo Iulij subsecutus est quidā nobilis cum tribus legionibus & tribus maioribus tormētis ad tentandos oppidanos, & Geuseos fugandos. Eius oppidi portam occidentalem obtinebant Catholici, eam verò, quæ Eurum spectat, Geusei, per quam Geuseorum præsidium

ſidium intromiſſum eſt duas horas antè, quàm regius miles portæ occidentali appropinquâſſet. Tantam verò eius vrbis obtinendæ opportunitatem regij amiſiſſe feruntur, dum diripiendis ruſticorum in Heyloë & Egmonda fortunis diutiùs immorantur. *Alcmariâ Geuſei præſidium imponunt.*

Ex Harlemo quidam literas ſcripſit decimoſeptimo Iulij, è quibus nonnulla huc ad verbum adſcribam. Intromiſſus, inquit, haud difficulter in vrbem 16. Iulij, ſingula oculis perluſtraui. Duplicē vallum interiecta profunda foſſa Geuſei intra ciuitatem, qua parte quatiebatur murus, exteriori munitioni, quam Hiſpanus erexerat, obiecerāt adeò firmum, vt facilè appareat, illic quidem ciuitatem vi fuiſſe inexpugnabilem. Verùm à tota boreali parte vetus murus eſt vtcunquè debilis, nullo aggere firmatus, ità vt mirari ſatis nequeam vanitatem iconis, durante obſidione emiſſæ. Porrò quotquot intra ciuitatem fuerunt, tam gregarij milites, quàm ciues, pluſquàm Saguntinam famem perpeſſi ſunt: qua multis vtriuſque ſexus, præſertim ſenibus & pueris, quibus effœtæ neque ſatis vegetæ vires erant, enectis, tandem manus neceſſitati dantes, cùm alioqui omnibus fame moriendum fuerit, ad deditionem compulſi ſunt, nulla alia conditione, quàm quòd direptionem mobilium ciues redimere poſſent ducentis quadraginta florenorum millibus, è quibus centū millia intra duodecimū diem numeranda ſunt, ad reliquum pactæ pecuniæ exoluendum longiori ſpatio conceſſo. Cæterùm vitæ necisquè poteſtas in omnes milites iuxtà àc ciues, victoris arbitrio relicta eſt. Deditionis leges ſubſcriptæ ſunt idiographis præfectorum & ducum, tam præſidiariorum, quàm ciuium, vt nihil in poſterū vel querelis, ſi duriùs cum illis agatur, vel calumnijs, ſit loci relictū. Heu quę facies miſerorum ciuium? viri, mulieres, ſenes, iuuenes, nupti, innupti, omnes adæquè demiſſum gerūt vultum: corpora macie confecta, luridus in ore pallor, vacillantia crura: deniquè nihil non horridum in illis cernitur. Nihil hìc venale extat, quàm annona, quæ de nouo importatur. Rari equi, nulli canes aut feles apparent in ciuitate. hi deliciæ meræ ieiuno ventri fuère. Maxima pars tergoribus boum ſale conditis, & aqua calce immiſſa maceratis, duabus vel tribus ſeptimanis ꝓximis vitam ſuſtentârunt: ſola aqua pluſquàm menſem reſtinxerunt ſitim. vna ſalis copia illis ſemper fuit, cæterorum omnium, quàm nebulonū, maxima penuria. Nunc quan.

Geuſei vi cōmuniērunt Harlemum.

Fames Harlemica.

Deliciæ Harlemēſium ſub obſidione.

quanquàm pane & vino recreatiores ſint, tamen mortis metus omnes angit.

Gaſcones ſuſpẽſi etc. Nudiuſtertiùs ex præſidiarijs fermè ſexcẽti, Gaſcones omnes, laqueo, gladio & ſuſpendio periêrunt: herì gubernator vrbis ab Auriaco conſtitutus, cui nomen Pippardæ, Friſius natione, vnà cũ alio centurione Flandro capite mulctatus eſt: pſeudoecclefiaſtes Martiniſta & gregarius quidam miles laqueo in foro ad furcam ſuſpenſi, omnibus ſpectaculo per integrum diem fuerunt. Præter quos alij quamplurimi milites ad trecentos, omnibus veſtibus vſque ad camiſiam exuti, & extra ciuitatẽ rapti, in aquas præcipitati ſunt: paucis eorum vita donata, intercedentibus confeſſoribus illorum Minoritis. Præſidiarijs Germanis fortaſsìs ignoſcetur, quanuìs non omnes ſint extra periculum. Lancelotus Brederodus è latebris extractus, cuſtodiæ traditus eſt. *Præſidium Harlemẽ.* Fuerunt in vrbe quatuor millia præſidiariorũ militum, qui redacti fuerunt, cùm deditio fieret, ad numerũ mille ſexcentorum militum, reliquis ferro abſumptis: nunc præter illos, de quibus ſupplicium ſumptum eſt, vix ſeptingentos ſupereſſe credo. Ciuibus adhuc parcitur, verùm portæ ciuitatis tam arcta cuſtodia ſeruantur, vt nemini exitus ſinè conſenſu Hollandiæ gubernatoris pateat. Hactenùs ex literis Harlemi datis.

Quãtùm autem retardârit expeditionis huius proſperos ſucceſſus cunctatio illa, quã attuliſſe aiunt milites, mouere ſe loco illo detrectantes, nî priùs eſſet numerata ipſis pecunia, idem alijs literis, eodem menſe Harlemi ſcriptis, ſatìs indicat his verbis: Miles ocio diffluens, aut ambulationibus ſe exercet, aut ſupinus recumbens apricatur, aut poculis certat, aut ludit alea &c. Interìm hoſtis oblatum mora noſtra temporis ſpatium amplectitur, reſpirat, conſilia defenſionis init, præſidia oppidis imponit, annonam, quæ ſufficiat in multos menſes, importat, puluere tormentario, alijsq; inſtrumentis bellicis omnis generis, alijsque ad obſidionem tolerãdam neceſſarijs inſtruit, ruſticos pagorum circunuicinorum incolas cum vaccis, ouibus, equis omnique ſuppellectili intra ciuitates cogit, detrectantium caſas, immò totos pagos, incendit. Hæc ille.

Aliquot Catholici Harlemi ſuſpenſi. Obiter hîc annotandum videtur, dum adhuc Harlemum obſidione premitur, ſuſpendio illic à Geuſeis necatos eſſe Maio menſe huius, nî fallor, anni catholicos viros, M. Lambertum Iuris vtriuſque Licentiatum & con-

&consulem Harlemensem, octogesimo ætatis suæ anno. Item M. Quirinum æquè consulem eius vrbis. Tum quoque Franciscum sacerdotem, & Adrianum Alberti virum nobilem, atque Hugonem ciuem Harlemensem. Porrò Vrsulam Quirini consulis filiam sanctimonialem in aquas præcipitatam & lapidibus oppressam: eius sororem viduam iuxta suas ędes ictu lapidis enecatam. Multa prætereà hoc anno in Belgio à regijs & Geuseis terra marique gesta sunt, quæ cùm necdùm satìs mihi comperta sint, alijs scribenda relinquo.

Huius anni mense Octobri, eiusdemque mensis die septimo, clarissimus princeps Iohānes Austriacus cum classe Catholici Hispaniarum regis Philippi soluit Iauagnana, & sub meridiem sequentis diei Guletam appulit: vbì ex Gubernatore atque ipso etiàm Tunetano rege certiùs cognouit de statu vrbis & regni Tunetani, atque adeò Mauros & Turcas, qui Tuneti erant, terrore quodam correptos, fugam meditari. Postridiè igitur circunspecta loci opportunitate, militem in terram exponendum curat quarto à Tuneto lapide, mittitque bìs mille quingentos pedites Tunetum, qui reipsa compererunt, oppidanos omnes ex vrbe profugisse, partìm Carauanam, partìm Bisertam: atque ità nullo resistente in oppidum ingressi, ad arcem contendunt, ducentos illic Mauros inueniunt, qui se dicerent regis Amidæ nomine arcem custodire, nec tamen difficulter illos admitterent in arcem. Indicatur hoc principi Austriaco: sed quòd iam nox esset, nihil se tum mouit ille. Alterius diei summo manè cum Paulo Giordano, Antonio Auria totoque exercitu Tunetum proficiscitur, & in arcem veniens, nihil ferè præter magnam olei, lanæ, butyri copiam reperit.

Don Iohan Austriacus venit Guletam.

Tunetū ab eius milite occupatur.

Vndecimo Octobris Guletam appulit Dux de Sessia, vbì etiàm Marcellus Auria expectabatur. Tuneti rex, ità iubente Austriaco principe, interìm apud Guletam mansit, ibidèm apud classem manente Iohanne Cardona. Dum autem Austriacus Tuneti est, decimotertio Octobris nunciatur ei, è Turcis Tuneti præsidiarijs, qui ad tria millia fuère, quadringentos, & cum ijs aliquot Mauros, Bisertam venisse, conatosque in oppidum ingredi, sed à ciuibus & alijs, qui intùs erant, non admissos. Cumque Turcæ ferro sibi aditum patefacere vellent, acriter certatū esse, Mauroſq; Bisertanos quosdam captiuos Christianos è triremi & galeone in portu

Turcæ à Bisertanis repellūtur

illo hærentibus soluisse atque armâsse, & cum ijs pariter aduersùs Turcas dimicasse, Turcas partim fudisse, partim cum trirremi & galeone cepisse.

Atque hæc quidem decimotertio Octobris facta sunt, missique è Biserta legati supplices ad illustrissimum Austriacum principem, quos ille clementer excepit, Guletæque Gubernatorem cum milite misit occupatum Bisertam. Indè porrò regi Tunetano, qui adhuc apud Guletam erat, hanc denunciauit sententiā: Quandoquidem ipse antehàc discordię & perturbationis regni Tunetani author fuisset, regios hæredes spoliatos profligâsset, semperque erga legitimos successores secùs atque par erat, se gessisset, vndè id consecutum sit, vt Turca regnum illud inuaserit & occupârit: regię Catholicæ maiestatis hoc esse mandatum, vt captiuus in Siciliam commigret. Quod cùm ille grauiter acciperet, clementiamque implorare institueret, cum vxore & liberis in trierem coniectus, in Siciliam captiuus abductus est. In eius locum subrogatus est verus hæres iunior Muleasses, rege Catholico iubente, isque magna bombardicorum fulminum gratulatione è Guleta profectus, tanquàm rex Tunetum venit, & ità quoquè exceptus est, iurauitque Catholicæ regiæ maiestati, vti cliens fiduciarius siue vasallus, præstiturum se quicquid ei tum propositum fuit. E Tuneto antè excesserant Maurorū quadraginta millia. Ij supplices libellos obtulêre Austriaco principi, vt eius possent clementiam promereri. Quam cùm humanissimus princeps eis non negâsset, in dies redeunt Tunetum in domos suas. Videmus hîc, quàm propitius adhuc adsit Ecclesiæ suæ præpotens Deus, valdè quidem his temporibus afflictæ, sed nondùm prorsùs derelictæ. Quantùm hodiè illi negocij facessant Turcę & hęretici, nemo est qui ignoret: sed tamen vtrorumque conatus ità reprimit Deus, vt non possint id assequi, quod cupiunt. Illustres aliquot victorias è Turcis intra biennium Catholici reportârunt, & cùm iam videretur actum de Ecclesia, Turcis in Oriente, hęreticis in Occidente eam acritèr oppugnantibus, Turcæ præter omnem expectationem propè incredibili affecti sunt clade, hæretici multa quidem machinantur, sed sæpè infeliciter: si quid verò interdùm consequi videntur, hocipsum tamen in totius ferè Germaniæ (vt nihil de alijs regionibus dicam) perniciem cedere videmus, quandò interim

Bisertam occupat Austriacus.

Amida Tuneti rex captiuus.

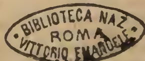
terùm illi, dum potentissimi regis Philippi ditiones vexant, intolerabilem omnium propè rerum caritatem in Germaniam important.

Hoc ipso anno Gregorius XIII. Pontifex Maximus, qui Pio V. successit, Romæ Collegium Germanorum tantis auxit ijsque annuis & perpetuis prouentibus, vt possint illic quotannis honestè sustentari centum studiosi Germani adolescentes. Summa horum prouentuum siue reditum ad decem millia coronatorum excrescit. Multi Romam profecti sunt è Germania adolescentes, vt illic & literis & vera pietate præclarè ac solidè instituantur. Id enim spectat optimus Pontifex (cui vel hoc solo nomine nunquàm se gratam satis Germania declarare valebit) vt possint Romæ eos eruditionis & virtutis habere progressus, vt quãdoque Germanis suis & doctrina & optimis sanctæ vitæ exemplis prælucere queant, eosque reducere ad vnum Catholicæ Ecclesiæ ouile, à quo eos dolet vulpecularum vineas demolientium, id est, versutorum hæreticorum, Domini ecclesias & animas ecclesiasticas, vt exponit hunc locum Theodoretus, corrumpentium & vastantium, fraude & malo dolo abstractas. De qua sanctissimi Pontificis tum liberalitate summa, tum eximio in Germanos animi studio, propensione ac beneuolentia, aliâs plura dici poterunt opportuniùs. Angustia temporis nunc cogit properare ad finem. *Gregorij XIII. liberalitas et beneuolẽtia erga Germanos.*

ANNO 1574. Geusci tandèm deditione occupârunt Middelburgum, Zelandiæ ciuitatem. Conati sunt autem etiàm alia quædam munitissima Belgij loca occupare, proditoribus quibusdam suam operam ad id nauantibus, sed ea res non successit. Nouus Belgij Gubernator, qui Albano Duci successit, quosdam eo nomine fertur iussisse compræhendi Antuerpiæ, cuius nouum idemque munitissimum castrum parùm abfuisse dicitur à proditionis periculo. Ità ad omnem occasionem suas res promouendi vigilant Geusei: vtinàm sic vigilarent contra malorum dæmonum insidias, quibus innumeri hodiè mortales in illas æternas gehennæ flammas pertrahuntur. Mirum autem est, si putant illi posse se potentissimum Hispaniarum regem debellare. Rogandus

est Deus, vt tandèm imponat finem his calamitatibus. Et ille quidem fecisset id iampridèm, si nos peccandi finem faceremus. Galliarum & Belgij tumultus variasque res alij hauddubiò quandoquè prolixè conscribent, cùm reddita erit tranquillitas. Ego hîc breuitèr admonitum volo Lectorem, in Gallijs à quodam superioribus annis Gallicè redditum esse Commentarium meum, sed multa prætermissa, vt mihi quidam graues viri indicârunt. Itaque nihil ibì ego agnosco meum, nisì quod cum Latino meo consentiat.

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

SERIES CHARTARVM HVIVS OPERIS.

a, b, c, d, e. A, B, C, D, E, F, G, H, I, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, V, X, Y, Z. Aa, Bb, Cc, Dd, Ee, Ff, Gg, Hh, Ii, Kk, Ll, Mm, Nn, Oo, Pp, Qq, Rr, Sf, Tt, Vu, Xx, Yy, Zz. Aaa, Bbb, Ccc, Ddd, Eee, Fff, Ggg.

Omnes integræ ſunt, Ggg, quæ dimidiata eſt, excepta.

ERRATA QVAEDAM ANIMADVERSA SIC CORRIGANTVR.

IN Indice b 1, lin. 3. lege SEQVENTEM

Pagina 310. lin. 36. tranſpoſitis quibuſdam verbis, legendum: Londronius cum tribus cohortibus in paludem quandam vi equitum irruentium adactus, hortatu Turcarum, qui iam cædendo feſſi erant, ſeſe tandem &c. 544. lin. vlt. in margine, cap. 15. 588. 1. legiſſe: 631. 43. fraudis 741. 19. admirari 759. 17. Rineriano 764. 25. & 26. exercitati, 790. 14. Portauus 803. 30. triremium 804. 23. octingenti octoginta & vnus, &c. 809. 4. cultum 40. incidit,